Bundel - Natuur Landbouw & Gezondheid van 24 oktober 2022

Agenda bijlagen

spreektijd 6.0 uur NLG 24-10.docx

Agenda NLG 24 oktober 2022.docx

Technische vragen cie NLG 24-10-2022.docx

Concept verslag NLG 24-10-2022 ter voorvisie.docx

0 technische briefing stand van zaken FBE ganzenbeheer 09:30 - 10:15 uur

1 Opening en mededelingen

2 10:30 - Inspreekhalfuur

Aanvulling inspraakreactie Duinstichting afspraken bomenkap.docx

3 Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda

Agenda NLG 24 oktober 2022.docx

concept verslag NLG 26 september 2022.docx

lijst toezeggingen Leefbaarheid Gezondheid en Milieu cie. NLG 4-10-2022.docx

Lijst toezeggingen Natuur Landbouw Recreatie Water oktober 2022.docx

Lijst openstaande moties NLG oktober 2022.docx

Strategische agenda NLG oktober 2022.docx

4 11:00 - A-agenda Algemeen - Financiën

4.a Begroting 2023

Toelichting:
In de begroting wordt vastgelegd wat de provincie in 2023 wil bereiken, wat de provincie hiervoor gaat doen en hoeveel dit mag kosten.
Agendapunt 4.a.1. betreft de memorie van antwoord. In de memorie van antwoord beantwoorden Gedeputeerde Staten de schriftelijke vragen die Provinciale Staten over de begroting 2023 hebben gesteld.
Voorstel voor behandeling:
Aan de commissie wordt gevraagd de onderdelen van de begroting die betrekking hebben op de commissie NLG te bespreken en te adviseren aan PS over de statenvoordracht begroting 2023. De voordracht zal geagendeerd worden voor de PS vergadering van 14 november 2022.
Het advies van de commissie NLG zal in de vorm van het verslag aan PS worden toegezonden voor de PS vergadering van 14 november 2022.

Dossier 10581 voorblad

Voordracht begroting 2023.pdf

Addendum begroting 2023 -voor PS.pdf

Begroting 2023 - voor PS.pdf

Brief aan PS over begroting 2023.pdf

Voorstel PvdD Begroting (budgetneutraal) - Toekomst van Noord-Hollandse wildopvangcentra borgen.docx

4.a.1 Memorie van antwoord begroting 2023

In de memorie van antwoord beantwoorden Gedeputeerde Staten de schriftelijke vragen die Provinciale Staten over de begroting 2023 hebben gesteld.

Dossier 10919 voorblad

Memorie van antwoord begroting 2023.pdf

Brief aan PS over Memorie van antwoord bij de begroting 2023.pdf

4.a.2 Inspraakreactie

Schriftelijke inspraak d.m.v. brief aan PS en GS over wildopvang.pdf

5 Rondvraag gedeputeerde Olthof

6 Rondvraag gedeputeerde Loggen

7 Rondvraag gedeputeerde Zaal

Rondvraag PvdA voor gedeputeerde Zaal NLG d.d. 24 oktober 2022.docx

8 11:50 - A-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

8.a Zienswijze PS resultaatbestemming 2021, 3de begrotingswijziging 2022 en de wijziging gemeenschappelijke regeling i.v.m. de uittreding van Weesp van de OFGV (A-agenda NLG 24-10-22)

Toelichting:
De resultaatbestemming 2021, 3de begrotingswijziging 2022 en de gewijzigde gemeenschappelijke regeling i.v.m. de uittreding van Weesp zijn door het dagelijks bestuur van de OFGV verzonden aan de raden en staten van deelnemers in deze gemeenschappelijke regeling. Provinciale Staten kunnen een zienswijze naar voren brengen op deze stukken en dienen GS toestemming te geven voor het aangaan van de gewijzigde gemeenschappelijke regeling.
Behandelvoorstel:
Adviseren aan PS over de voordracht. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 14 november.

Dossier 10828 voorblad

Voordracht PS R2021, 3deBGR2022, WGR Weesp.docx

Brief Jaarstukken en rekeningresultaat OFGV 2021.pdf

3e Begrotingswijziging 2022.pdf

Brief OFGV.pdf

Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke Regeling OFGV.pdf

Jaarstukken 2021 OFGV gewaarmerkt.pdf

Brief aan PS over zienswijze op de resultaatbestemming 2021, de derde begrotingswijziging 2022 en aanpassing gemeenschappelijke regeling uittreding Weesp van de OFGV.pdf

9 Rondvraag gedeputeerde Stigter

10 12:15 - lunchpauze

11 12:45 - A-agenda Natuur en Bodemdaling

11.a Programma Natuurnetwerk 2023

Toelichting:
Met het Programma Natuurnetwerk (PNN) wordt verantwoording afgelegd over de voortgang en programmering van het Natuurnetwerk Nederland. Het programma sluit aan bij de gebiedsgerichte en integrale werkwijze die vanaf 2020 is ingezet en steeds meer vorm krijgt in de verschillende (deel)gebieden. Het PNN is een groeidocument, ook andere opgaven krijgen komende jaren een plek in het PNN. Het Programma Natuurnetwerk wordt jaarlijks geactualiseerd en ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd.
Behandelvoorstel:
Adviseren aan PS over de voordracht. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 14 november.

Dossier 10907 voorblad

Motie M68-2019 AANGENOMEN online versie.pdf

Brief aan PS over Programma Natuurnetwerk 2023.pdf

Programma Natuurnetwerk 2023.pdf

PNN 2023 - Voordracht PS def.pdf

11.b Vaststellen Regionale Veenweide Strategie 1.0

Toelichting:
De Regionale Veenweide Strategie 1.0 (RVS 1.0) beschrijft de strategie voor het verminderen van broeikasgasemissies (CO_2) uit veenbodems en het daaraan gekoppelde afremmen van bodemdaling in het landelijk gebied van de provincie Noord-Holland. Het is een strategie voor de (middel)lange termijn: 2030 met een doorkijk naar 2050.
De kaders uit het landelijke Klimaatakkoord zijn leidend in de aanpak. Gedeputeerde Staten leggen met bijgaande voordracht de RVS 1.0 aan Provinciale Staten ter besluitvorming voor. Na vaststelling wordt de Veenweide Strategie en de uitvoering daarvan opgenomen in het Provinciaal Programma Landelijk Gebied.
Behandelvoorstel:
Adviseren aan PS over de voordracht. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 14 november.

Dossier 10838 voorblad

1510289-1902986-vaststelling-RVS 1.0-voordracht PS.pdf

RVS 1.0-2022-10-05-bijlagen document.pdf

RVS 1.0-2022-10-05-zonder bijlagen.pdf

Brief aan PS over vaststellen Regionale Veenweide Strategie 1.0.pdf

Feedback document, bijlage behorende bij vaststellen RVS 1.0.pdf

10. Reactie Wij.land op concept RVS 1.0_Geredigeerd.pdf

11. Reactie Hoogheemraadschap van Rijnland op concept RVS 1.0.pdf

12. Reactie waterschap amstel gooi en vecht op concept RVS 1.0.pdf

13. Reactie van Klimaatsslim boeren op veen op concept RVS 1.0.pdf

14a. e-mail Reactie persoonlijke titel op concept RVS 1.0.pdf

14b. Zienswijze mbt concept RVS 1.0 .pdf

14c. Polder Westzaan - Amendement Integrale gebiedsvisie Polder Westzaan - Raadsverg 14 juli 2022.pdf

14d. Polder Westzaan - Inspraak gebiedsvisie Westzaan.pdf

15. Feedback LTO op de concept RVS 1.0_Geredigeerd.pdf

16. Reactie natuurmonumenten op de concept RVS 1.0.pdf

17. Reactie Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier op de concept RVS 1.0.pdf

18a. e-mail Reactie van Dorpscontact Westzaan op Concept RVS 1.0.pdf

18b. Zienswijze van Dorpscontact Westzaan op concept RVS 1.0.pdf

11.c Natuurbeheerplan 2023

Toelichting:
Het Natuurbeheerplan wordt jaarlijks geactualiseerd en bevat de kaders en de natuurdoelen voor de subsidiëring van het natuurbeheer door de provincie. Het Natuurbeheerplan heeft van 23 mei t/m 3 juli 2022 ter inzage gelegen. Met dit besluit worden de Nota van Beantwoording en het Natuurbeheerplan 2023 ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd.
Behandelvoorstel:
Adviseren aan PS over de voordracht. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 14 november.

Dossier 10810 voorblad

Natuurbeheerplan 2023.pdf

Nota van beantwoording NBP 2023 def.pdf

Brief aan PS over Natuurbeheerplan 2023.pdf

Statenvoordracht.pdf

12 B-agenda Natuur

12.a 15:55 - Afdoeningsbrief motie 221-2021 betonnen fietspaden NNN (schuift door naar 28 november)

Toelichting:
In de afgelopen drie jaar zijn diverse moties aangenomen die samenhangen met actieve mobiliteit. Voor de moties die zijn uitgevoerd, maar waarvan de afdoening niet gekoppeld kan worden aan een inhoudelijk stuk, is een gebundeld afdoeningsvoorstel gemaakt voor Provinciale Staten. Het gaat om de moties M83-2019 'Fietsvriendelijke stoplichten' (Klein, M.C.A, CU, 11 november 2019), M221-2021 'Terughoudend met betonnen fietspaden in NNN' (G.H.J. Kohler, JA21, 15 november 2021), M67-2022 'Aantrekkelijke doorfietsroutes' (J.P. Hollebeek, PvdD, 23 mei 2022) en M69-2022 'Geen haaientanden op Noord-Hollandse fietspaden' (M.C.A. Klein, CU, 23 mei 2022).
Voorstel voor behandeling:
Bijgaande brief met afdoeningsvoorstel kunt u met elkaar en gedeputeerde bespreken.
De commissie NLG zal specifiek worden gevraagd of motie M221-2021 als afgedaan kan worden beschouwd.
In de commissie M&B van zijn de moties M83-2019, M67-2022 en M69-2022 besproken en worden als afgedaan beschouwd.

Dossier 10666 voorblad

Brief aan PS over Afdoeningsvoorstel diverse moties samenhangend met Actieve.pdf

M221-2021 Terughoudend met betonnen fietspaden in NNN.pdf

12.b 16:15 - Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) maandelijks op de agenda (schuift door naar 28 november)

behandelvoorstel:
Het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPPL) komt maandelijks terug op de agenda. Gedeputeerde Rommel zal mondeling de stand van zaken meedelen. De commissieleden hebben de mogelijkheid om vragen te stellen over het PPLG

Rapport Remkes 'Wat wel kan – Uit de impasse en een aanzet voor perspectief'.pdf

13 Rondvraag gedeputeerde Rommel

14 C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comié van de Regio's)

14.a Water: Bestuurlijke voortgangsrapportage regionale keringen 2021 (C-agenda NLG 24-10-2022)

Op grond van de Waterwet zijn provincies belast met het aanwijzen en normeren van regionale waterkeringen. De waterschappen zijn verantwoordelijk voor beheer, onderhoud, toetsing en verbetering van deze waterkeringen. De drie waterschappen in Noord-Holland presenteren elk jaar een voortgangsrapportage over de toetsing en verbetering van de regionale waterkeringen.

Dossier 10767 voorblad

Bijlage 1b Voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het waterschap Amstel, Gooi en Vecht.pdf

Bijlage 2b Voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap Holland Noorderkwartier.pdf

Bijlage 3b Voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap van Rijnland.pdf

Bijlage 4a Brief van GS met reactie op voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het waterschap Amstel, Gooi en Vecht.pdf

Bijlage 5 Brief van GS met reactie op voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap Holland Noorderkwart.pdf

Brief aan PS over Voortgangsrapportages regionale keringen 2021.pdf

Bijlage 6a Brief van GS aan de provincie Zuid-Holland met machtiging voor reactie op voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021.pdf

Bijlage 6b Brief van provincie Zuid-Holland met reactie op voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap.pdf

14.b Water: Dijkversterking Katwoude, goedkeuring projectplan (C-agenda NLG 24-10-22)

Gedeputeerde Staten hebben het projectplan voor de dijkversterking Katwoude goedgekeurd. De Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied wordt verzocht uitvoering te geven aan het door GS op 19 maart 2019 verleende mandaat tot uitvoering van de coordinatie werkzaamheden en de feitelijke bekendmaking en terinzagelegging van de besluiten namens GS te verzorgen op grond van artikel 5.12 Waterwet.

Dossier 10922 voorblad

Brief aan PS over goedkeuring projectplan dijkversterking Katwoude.pdf

15 C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)

15.a Natuur: Brief Stikstof Grasland (C-agenda NLG 24-10-2022)

Brief Stikstof Grasland.pdf

15.b Natuur: Verlengingsbesluit Natura 2000-beheerplannen Laag Holland en Schoorlse Duinen (C-agenda NLG 24-10-2022)

GS besluiten de volgende Natura 2000-beheerplannen met zes jaar te verlengen: “Schoorlse Duinen”, ”Polder Westzaan”, ”Eilandspolder”, ”Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder” en “Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske”. Deze verlenging is nodig om de aanbevelingen uit de evaluaties op zorgvuldige wijze te verwerken in de nieuwe plannen in afstemming met betrokkenen.

Dossier 10821 voorblad

Brief aan PS over verlenging Natura 2000-beheerplannen Schoorlse Duinen, Eilandspolder, Ilperveld, Varkendsland, Oostzanerveld & Twiske, Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder en Polder Westzaan.pdf

16 C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn

16.a Dierenwelzijn: De Kieft, uitgave van de vogelbescherming Zaanstreek (C-agenda NLG 24-10-2022)

de Kieft, blad van de vogelbescherming Zaanstreek.pdf

het wormer en jiskerveld uitgelicht.pdf

17 C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

17.a Leefbaarheid: Cluster Energie Strategie 2.0 Noordzeekanaalgebied (CES NZKG) 2022 (C-agenda NLG, RWK, M&B en EFB)

Gedeputeerde Staten hebben ingestemd met de Cluster Energie Strategie van het Noordzeekanaalgebied (CES NZKG) 2022. De CES NZKG geeft een overzicht van de projecten weer die vanuit het industriële NZKG cluster nodig zijn om de klimaatdoelen van het klimaatakkoord te halen, Tevens maakt het inzichtelijk welke energie-infrastructuur nodig is ten behoeve van de verduurzaming van de industrie. Na de vergadering van het Bestuursplatform Energietransitie Noordzeekanaalgebied over de CES NZKG 2022 zal deze worden aangeboden aan het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.
Op pagina 4 van de brief staat per abuis de verkeerde datum als het gaat om de RWK commissie waarin de technische toelichting plaatsvindt.
De technische toelichting op de CES vindt plaats in de commissie RWK van 28 november.

Dossier 10765 voorblad

Brief aan PS over Cluster Energie Strategie (CES) NZKG 2.0.pdf

Cluster Energie Strategie (CES) NZKG 2.0 opgemaakt.pdf

17.b Gezondheid: Vaststellen jaarverslag vergunningverlening, toezicht en handhaving omgevingsdiensten 2021 (C-agenda NLG 24-10-2022)

Het Jaarverslag Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) 2021 geeft inzicht in de uitvoering en voortgang van het VTH-beleid van de provincie Noord-Holland. Wij hebben de uitvoering van de VTH-taken gemandateerd aan de omgevingsdiensten. Het Jaarverslag VTH 2021 is hoofdzakelijk gebaseerd op de afzonderlijke jaarverslagen van deze omgevingsdiensten. Het Jaarverslag VTH 2021 is door middel van een dashboard opgesteld.

Dossier 10894 voorblad

Brief aan PS over dashboard jaarverslag vergunningverlening, toezicht en handhaving 2021.pdf

18 C-agenda Algemeen

18.a Auditopvolging peildatum 1 september 2022 (C-Agenda NLG, RWK, M&B en EFB)

Toelichting:
Auditopvolging is een instrument om de overgenomen aanbevelingen van de externe accountant, de Randstedelijke Rekenkamer, de provinciearchivaris en Concerncontrol systematisch door te voeren. Het dient tevens als verantwoordingsinstrument naar PS en sturingsinstrument voor PS. Per halfjaar wordt gerapporteerd aan de directie, GS en PS.

Dossier 10873 voorblad

GS notitie Auditopvolging peildatum 1 september 2022

Auditopvolgingslijst bestuurlijke aanbevelingen peildatum 1 september 2022

Brief aan PS over auditopvolging peildatum september 2022.pdf

19 Sluiting

Commissie NLG 24 oktober

Fractie	Zetels	Cie 6 uur
GroenLinks	**9**	27
VVD	**7**	20
D66	**6**	20
PvdA	**6**	20
JA21	**6**	19
CDA	**4**	17
FvD	**3**	10
PvdD	**3**	15
PVV	**3**	15
SP	**3**	15
ChristenUnie	**1**	12
50+ / PvdO	**1**	12
Denk	**1**	12
Fractie Baljeu	**1**	6
Liberaal NH	**1**	6
GS (25%)		72

Provincie Noord-Holland

Agenda Natuur Landbouw & Gezondheid

Datum	24-10-2022
Tijd	10:30 - 17:00
Locatie	Statenzaal
Voorzitter	Nicole van der Waart
Toelichting	De vergadering vindt in hybride vorm plaats. De vergadering is openbaar en online live te volgen via https://noord-holland.stateninformatie.nl. De commissievergadering is toegankelijk voor publiek. Het is mogelijk om in te spreken in de vergadering. Dat kan zowel fysiek of digitaal. Inspreken kan bij de agendapunten die ter bespreking staan geagendeerd (A- en B-agenda), of tijdens het inspreekhalfuur op andere punten die vallen onder de beleidsterreinen van de commissie Natuur, Landbouw & Gezondheid. Voor het inspreken moet u zich aanmelden bij de Statengriffie. Dat kan tot 15.00 uur op de voorafgaande werkdag (vrijdag 21 oktober 2022) bij nlg@noord-holland.nl Let op: alle genoemde tijden bij de afzonderlijke agendapunten zijn richttijden. Indien er geen, of een beperkt aantal, aanmeldingen zijn voor het inspreekhalfuur zullen de agendapunten na punt 4 eerder beginnen.

0	**technische briefing stand van zaken FBE ganzenbeheer 09:30 - 10:15 uur**
1	**Opening en mededelingen**
2	**Inspreekhalfuur**
10:30	
3	**Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda**
4	**A-agenda Algemeen - Financiën**
11:00	
4.a	**Begroting 2023** Toelichting: In de begroting wordt vastgelegd wat de provincie in 2023 wil bereiken, wat de provincie hiervoor gaat doen en hoeveel dit mag kosten. Agendapunt 4.a.1. betreft de memorie van antwoord. In de memorie van antwoord beantwoorden Gedeputeerde Staten de schriftelijke vragen die Provinciale Staten over de begroting 2023 hebben gesteld.

Provincie Noord-Holland

Voorstel voor behandeling:
Aan de commissie wordt gevraagd de onderdelen van de begroting die betrekking hebben op de commissie NLG te bespreken en te adviseren aan PS over de statenvoordracht begroting 2023. De voordracht zal geagendeerd worden voor de PS vergadering van 14 november 2022.
Het advies van de commissie NLG zal in de vorm van het verslag aan PS worden toegezonden voor de PS vergadering van 14 november 2022.

4.a.1 Memorie van antwoord begroting 2023

In de memorie van antwoord beantwoorden Gedeputeerde Staten de schriftelijke vragen die Provinciale Staten over de begroting 2023 hebben gesteld.

5 Rondvraag gedeputeerde Olthof

6 Rondvraag gedeputeerde Loggen

7 Rondvraag gedeputeerde Zaal

8 A-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

12:00

8.a Zienswijze PS resultaatbestemming 2021, 3de begrotingswijziging 2022 en de wijziging gemeenschappelijke regeling i.v.m. de uittreding van Weesp van de OFGV (A-agenda NLG 24-10-22)

Toelichting:
De resultaatbestemming 2021, 3de begrotingswijziging 2022 en de gewijzigde gemeenschappelijke regeling i.v.m. de uittreding van Weesp zijn door het dagelijks bestuur van de OFGV verzonden aan de raden en staten van deelnemers in deze gemeenschappelijke regeling. Provinciale Staten kunnen een zienswijze naar voren brengen op deze stukken en dienen GS toestemming te geven voor het aangaan van de gewijzigde gemeenschappelijke regeling.

Behandelvoorstel:
Adviseren aan PS over de voordracht. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 14 november.

9 Rondvraag gedeputeerde Stigter

10 A-agenda Natuur en Bodemdaling

12:25

10.a Programma Natuurnetwerk 2023

Met het Programma Natuurnetwerk (PNN) wordt verantwoording afgelegd over de voortgang en programmering van het Natuurnetwerk Nederland. Het programma sluit aan bij de gebiedsgerichte en integrale werkwijze die vanaf 2020 is ingezet en steeds meer vorm krijgt in de verschillende (deel)gebieden. Het PNN is een groeidocument, ook andere opgaven krijgen komende jaren een plek in het PNN. Het Programma Natuurnetwerk wordt jaarlijks geactualiseerd en ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd.

10.b Vaststellen Regionale Veenweide Strategie 1.0

De Regionale Veenweide Strategie 1.0 (RVS 1.0) beschrijft de strategie voor het verminderen van broeikasgasemissies (CO2) uit veenbodems en het daaraan gekoppelde afremmen van bodemdaling in het landelijk gebied van de provincie Noord-Holland. Het is een strategie voor de (middel)lange termijn: 2030 met een doorkijk naar 2050.
De kaders uit het landelijke Klimaatakkoord zijn leidend in de aanpak. Gedeputeerde Staten leggen met bijgaande voordracht de RVS 1.0 aan Provinciale Staten ter besluitvorming voor. Na vaststelling wordt de Veenweide Strategie en de uitvoering daarvan opgenomen in het Provinciaal Programma Landelijk Gebied.

10.c Natuurbeheerplan 2023

Het Natuurbeheerplan wordt jaarlijks geactualiseerd en bevat de kaders en de natuurdoelen voor de subsidiëring van het natuurbeheer door de provincie. Het Natuurbeheerplan heeft van 23 mei t/m 3 juli 2022 ter inzage gelegen. Met dit besluit worden de Nota van Beantwoording en het Natuurbeheerplan 2023 ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd.

11 B-agenda Natuur

11.a Afdoeningsbrief motie 221-2021 betonnen fietspaden NNN

16:15

Toelichting:
In de afgelopen drie jaar zijn diverse moties aangenomen die samenhangen met actieve mobiliteit. Voor de moties die zijn uitgevoerd, maar waarvan de afdoening niet gekoppeld kan worden aan een inhoudelijk stuk, is een

gebundeld afdoeningsvoorstel gemaakt voor Provinciale Staten. Het gaat om de moties M83-2019 'Fietsvriendelijke stoplichten' (Klein, M.C.A, CU, 11 november 2019), M221-2021 'Terughoudend met betonnen fietspaden in NNN' (G.H.J. Kohler, JA21, 15 november 2021), M67-2022 'Aantrekkelijke doorfietsroutes' (J.P. Hollebeek, PvdD, 23 mei 2022) en M69-2022 'Geen haaientanden op Noord-Hollandse fietspaden' (M.C.A. Klein, CU, 23 mei 2022).

Voorstel voor behandeling:
Bijgaande brief met afdoeningsvoorstel kunt u met elkaar en gedeputeerde bespreken.
De commissie NLG zal specifiek worden gevraagd of motie M221-2021 als afgedaan kan worden beschouwd.
In de commissie M&B van zijn de moties M83-2019, M67-2022 en M69-2022 besproken en worden als afgedaan beschouwd.

11.b **Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) maandelijks op de agenda**

16:35 behandelvoorstel:
Het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPPL) komt maandelijks terug op de agenda.
Gedeputeerde Rommel zal mondeling de stand van zaken meedelen. De commissieleden hebben de mogelijkheid om vragen te stellen over het PPLG

12 **Rondvraag gedeputeerde Rommel**

13 **C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comié van de Regio's)**

13.a **Water: Bestuurlijke voortgangsrapportage regionale keringen 2021 (C-agenda NLG 24-10-2022)**

Op grond van de Waterwet zijn provincies belast met het aanwijzen en normeren van regionale waterkeringen. De waterschappen zijn verantwoordelijk voor beheer, onderhoud, toetsing en verbetering van deze waterkeringen. De drie waterschappen in Noord-Holland presenteren elk jaar een voortgangsrapportage over de toetsing en verbetering van de regionale waterkeringen.

13.b **Water: Dijkversterking Katwoude, goedkeuring projectplan (C-agenda NLG 24-10-22)**

Gedeputeerde Staten hebben het projectplan voor de dijkversterking Katwoude goedgekeurd. De Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied wordt verzocht

uitvoering te geven aan het door GS op 19 maart 2019 verleende mandaat tot uitvoering van de coordinatie werkzaamheden en de feitelijke bekendmaking en terinzagelegging van de besluiten namens GS te verzorgen op grond van artikel 5.12 Waterwet.

14 **C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)**

14.a **Natuur: Brief Stikstof Grasland (C-agenda NLG 24-10-2022)**

14.b **Natuur: Verlengingsbesluit Natura 2000-beheerplannen Laag Holland en Schoorlse Duinen (C-agenda NLG 24-10-2022)**

GS besluiten de volgende Natura 2000-beheerplannen met zes jaar te verlengen: “Schoorlse Duinen”, ”Polder Westzaan”, ”Eilandspolder”, ”Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder” en “Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske”. Deze verlenging is nodig om de aanbevelingen uit de evaluaties op zorgvuldige wijze te verwerken in de nieuwe plannen in afstemming met betrokkenen.

15 **C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn**

15.a **Dierenwelzijn: De Kieft, uitgave van de vogelbescherming Zaanstreek (C-agenda NLG 24-10-2022)**

16 **C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)**

16.a **Leefbaarheid: Cluster Energie Strategie 2.0 Noordzeekanaalgebied (CES NZKG) 2022 (C-agenda NLG, RWK, M&B en EFB)**

Gedeputeerde Staten hebben ingestemd met de Cluster Energie Strategie van het Noordzeekanaalgebied (CES NZKG) 2022. De CES NZKG geeft een overzicht van de projecten weer die vanuit het industriële NZKG cluster nodig zijn om de klimaatdoelen van het klimaatakkoord te halen, Tevens maakt het inzichtelijk welke energie-infrastructuur nodig is ten behoeve van de verduurzaming van de industrie. Na de vergadering van het Bestuursplatform Energietransitie Noordzeekanaalgebied over de CES NZKG 2022 zal deze worden aangeboden aan het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Op pagina 4 van de brief staat per abuis de verkeerde datum als het gaat om de RWK commissie waarin de technische toelichting plaatsvindt.

De technische toelichting op de CES vindt plaats in de commissie RWK van 28 november.

16.b Gezondheid: Vaststellen jaarverslag vergunningverlening, toezicht en handhaving omgevingsdiensten 2021 (C-agenda NLG 24-10-2022)

Het Jaarverslag Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) 2021 geeft inzicht in de uitvoering en voortgang van het VTH-beleid van de provincie Noord-Holland. Wij hebben de uitvoering van de VTH-taken gemandateerd aan de omgevingsdiensten. Het Jaarverslag VTH 2021 is hoofdzakelijk gebaseerd op de afzonderlijke jaarverslagen van deze omgevingsdiensten. Het Jaarverslag VTH 2021 is door middel van een dashboard opgesteld.

17 C-agenda Algemeen

17.a Auditopvolging peildatum 1 september 2022 (C-Agenda NLG, RWK, M&B en EFB)

Toelichting:
Auditopvolging is een instrument om de overgenomen aanbevelingen van de externe accountant, de Randstedelijke Rekenkamer, de provinciearchivaris en Concerncontrol systematisch door te voeren. Het dient tevens als verantwoordingsinstrument naar PS en sturingsinstrument voor PS. Per halfjaar wordt gerapporteerd aan de directie, GS en PS.

18 Sluiting

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
1	VVD, Bastiaan de Wit	10B	Rommel	Regionale Veenweide Strategie 1.0	1. Welke overwegingen hebben een rol gespeeld om nu niet te communiceren over de RVS, maar dit pas te doen bij het PPLG?	1. “De Regionale Veenweidenstrategie 1.0 is vooral een kennisdocument, waarin nog geen zware beleidskeuzes worden gemaakt. Dit zal gebeuren via het PPLG. Om die reden zal de communicatie over de RVS beperkt zijn. De voordracht is echter iets te absoluut geformuleerd: communicatie over de RVS blijft niet geheel achterwege. De RVS zal worden gepubliceerd op de provinciale website en worden verspreid onder alle belanghebbende partijen, die ook nauw betrokken waren bij de totstandkoming. Zij zullen ook nauw betrokken worden bij de totstandkoming van het PPLG.”
					2. Wat is de status van het onderzoek naar zoetwater van de Deltacommissaris Zoetwater en hoe is dat verwerkt in de RVS?	2. Het rapport is niet voldoende op detailniveau om te kunnen gebruiken. De effecten van het rapport zal worden gebruikt bij de watervraagstukken en krijgt zijn weerslag in de uitwerkingen per gebied en/of het PPLG.

					3. Er zijn verschillende typen veen (zie pagina 12 RVS). Hoe bepalend is het type veen voor de snelheid van bodemdaling/oxidatie en hoe belangrijk is het type veen voor de effectiviteit van eventueel te nemen maatregelen?	3. In het SOMERS model zitten de diverse veensoorten verwerkt. Het is nog onvoldoende bekend wat het effect van alle maatregelen op de diverse veensoorten is. Duidelijk is wel, dat bij klei in veen, het uitmaakt welk soort klei bij welk soort veen gebruikt wordt. In het ene geval levert het reductie van de CO2-emissie op en in het andere geval verergert de CO2-emissie. Het NOBV zal, met de uitbreiding van het aantal onderzoekslocaties, hier meer onderzoek naar gaan doen. Uiteindelijk zullen de resultaten worden verwerkt in het SOMERS model.
					4. Wanneer wordt het rapport van het Rijk verwacht naar aanleiding van de lagere modeluitkomsten van SOMERS (pagina 16)?	4. Het SOMERS-model wordt aangepast aan de nieuwe gegevens, dit is nog niet gebeurd. Maar de voorlopige antwoorden zoals een emissie van 0,17 Mton en een andere verdeling tussen de provincies van de 1 Mton (NH 0,09 Mton) zijn in de RVS verwerkt.
					5. Op welke frequentie zullen berekeningen gemaakt worden over de broeikasemissies in veenweidegebied op basis van SOMERS? Hoe worden de uitkomsten daarvan meegenomen in de uitvoering van de RVS/PPLG,	5. Het NOBV levert jaarlijks een rapport met haar bevindingen op. Vervolgens bepaalt LNV wanneer en in hoeverre SOMERS aanpassingen behoeft. De voorbereidingen en opdrachtverlening

					bijvoorbeeld inzake het bepalen van de optimaal geachte grondwaterstand?	voor SOMERS 2.0 zijn door LNV opgestart.
					6. Waar kunnen individuele grondeigenaren of grondgebruikers terecht om informatie op te vragen over de specifieke kenmerken van hun percelen in veenweide, en welke maatregelen derhalve mogelijk zijn ter voorkoming van CO2-uitstoot en bodemdaling?	6. In het kader van de gebiedsprocessen wordt alle informatie voor de gebieden gedeeld en indien nodig bekeken op bedrijfs- en/of perceelsniveau. De voorbereidingen voor het bij elkaar brengen van het benodigde kaartmateriaal in dat kader is opgestart. De uitwerking van de RVS vindt in de gebieden plaats in samenhang met de andere opgaven.
					7. Niet alles reacties/feedback op de RVS is terug te lezen in de meegestuurde bijlagen. Hoe hebben diverse landbouwvertegenwoordigers/-bedrijven gereageerd op de optie van regeneratieve landbouw ter vermindering van CO2-uitstoot (pagina 19)?	7. Hierop is enkel door Stichting Wij.land gereageerd. De overige feedback ging over andere onderwerpen. Projecten en onderzoeken op dit onderwerp ontbreken nog, maar worden mogelijk opgepakt in het kader van het VIP-NL programma. Over het VIP-NL programma voor volgend jaar wordt op dit moment gesproken.
					8. Kunt u toelichten wat de achtergrond is van de volgende zin: "We zijn bereid om de aard en de invulling van bestaande natuur en landbouwgebieden te laten veranderen als we daarmee de opgaven en	8. De precieze maatregelen per gebied, worden in de gebiedsprocessen verder uitgewerkt. In dat kader kan het voorkomen dat bij het ophogen van de grondwaterstand een perceel zodanig

					problemen oplossen. Er zullen in de toekomst keuzes gemaakt moeten worden." (pagina 21). Om welke keuzes gaat het hier, en waarom? Wanneer is meer informatie bekend over de waterneutraliteit van maatregelen?	onder water komt te staan, dat het huidige gebruik onmogelijk wordt. De hoogteverschillen binnen een peilvak zouden dat kunnen veroorzaken. Dan zal voor die eigenaar en/of gebruiker een andere oplossing gevonden moeten worden. Daarnaast moeten er meer (integralere) opgaven worden gerealiseerd. Pas nadat alle (veen)gebiedsprocessen duidelijk zijn, kan een preciezer antwoord worden gegeven op de vraag welke keuzes er gemaakt moeten worden. De waterneutraliteit is daarbij, conform de omgevingsvisie, een uitgangspunt.
					9. "Een integrale afweging is nodig op het verdelingsvraagstuk." (pagina 25). Wie moet deze afweging maken? Wat wordt hiermee bedoeld anders dan de verdringingsreeks?	9. De primaire verantwoordelijkheid op het verdelingsvraagstuk ligt bij het rijk. Daarna wordt hierover onderling door de provincies gesproken en wordt het in Noord-Holland verwerkt in de omgevingsverordening. Het gaat hierbij enkel om de verdringingsreeks zoet water.
					10. Wanneer komt voor de maatregelen voor veenweideproblematiek/bodemdaling wel een financiële doorrekening? En wie gaat die doorrekening opstellen?	10. De financiële doorrekening van verschillende maatregelenpakketten zal plaatsvinden in het PPLG, en mogelijk ook in de jaren erna, afhankelijk van het

					11. Welk financieel besluit wordt PS gevraagd te nemen inzake de RVS 1.0? Gaat dit uitsluitend om de genoemde 18 mln impulsgelden? Hoe moeten wij ons richting het Rijk verantwoorden over de besteding van deze gelden op effect en doelmatigheid? 12. Hoe en door wie wordt bepaald hoe beschikbare budgetten per regio, bijvoorbeeld EUR 1,3 mln voor Assendelft of Waterland/Zeevang, daadwerkelijk besteed gaan worden?	tempo waarin maatregelenpakketten geformuleerd kunnen worden. 11. Ja, het besluit gaat over de verdeling van de IMPULS-gelden over de projecten, met daarin een flexibiliteit om te zorgen voor uitputting van de IMPULS-gelden per 31-12-2025. Over de IMPULS-gelden wordt verantwoording afgelegd aan LNV via de rapportage over de SPecifieke UitKering (SPUK) en aan de Staten via de jaarrekening. 12. Over de IMPULS-gelden wordt verantwoording afgelegd aan LNV, zij zijn via een SPUK, de financier. Over de verdeling van de IMPULS-gelden besluit de Staten door middel van dit besluit (zie ook antwoordop de voorgaande vraag). De uitwerking van de projecten vindt in de gebieden plaats op basis van het door u genomen besluit over de IMPULS-gelden. De verantwoordelijkheid over de uitvoering ligt bij GS. De verantwoording over de uitputting vindt plaats via de jaarrekening en het PNN. De projecten behorende bij de IMPULS-gelden moeten uiterlijk 31-12-2025 zijn afgerond.
2	VVD,	10C	Rommel	Natuurbeheerplan 2023	1. "Op termijn streven we naar gebieden	1. De grote lijnen van de criteria komen

	Bastiaan de Wit				met de volgende kenmerken (pagina 11)". Sinds wanneer streven we hiernaar, en welke besluitvorming ligt hieraan ten grondslag? Welke gebieden zijn hiervoor in beeld, en welk proces wordt daarvoor gelopen? 2. "Hieronder vallen maatregelen die kunnen bijdragen aan CO2-vastlegging en/of aan vermindering emissies van broeikasgassen. Gedacht kan worden aan de volgende maatregelen" (pagina 13). Wie bepaalt of en, zo ja, welke maatregelen genomen worden? Hoe wordt gemonitord op de effecten van de genomen maatregelen?	voort uit het Aanvalsplan Grutto, dat eind 2020 is aangeboden aan de minister. De criteria gaan in vanaf beheerjaar 2023 en worden via dit Natuurbeheerplan door uw staten vastgesteld. Samen met de vier agrarische collectieven hebben we gebieden voor het Aanvalsplan Grutto aangewezen. Deze gebieden worden als onderdeel van het openstellingsbesluit eind oktober ter besluitvorming aangeboden aan Gedeputeerde Staten. Hiervoor zijn de gebieden West-Friesland, Laag Holland, Amstelland en Spaarnwoude momenteel in beeld. 2. BoerenNatuur heeft beheerpakketten samengesteld waarin deze maatregelen zijn opgenomen. Via het ANLb stellen wij de agrarische collectieven in de gelegenheid om deze beheermaatregelen uit te voeren. De collectieven gaan in gesprek met boeren om mee te doen aan het agrarisch natuurbeer en samen kijken ze welke

					3. "We rekenen met een jaarlijkse kostenstijging van 5%, ingeschat o.b.v. een analyse van kostenstijgingen van de afgelopen jaren." (pagina 16). De algehele inflatie was lager dan 5% gemiddeld in de afgelopen jaren. Wat verklaart de kostenstijgingen voor specifiek natuurbeheer? 4. Vanaf 2025 ontstaan oplopende financiële tekorten. Welke scenario's/opties zijn er ter dekking van deze kosten? Waarom wordt geadviseerd de financiering van tekorten te betrekken bij de behandeling van de Kaderbrief 2024?	beheerpakketten passen in de bedrijfsvoering. Monitoring vindt jaarlijks plaats via een uniforme landelijke systematiek van het (agrarisch) natuurbeheer. Daarnaast verzorgen de collectieven jaarlijks een voortgangsrapportage en voert de provincie goede gespreken met de collectieven en waterschappen over het ANLb. 3. Een SVNL-beschikking wordt voor 6 jaar afgesloten. Gedurende die 6 jaar blijft de beheervergoeding gelijk, er wordt niet jaarlijks geïndexeerd. Daarom wordt bij de start van een beschikking rekening gehouden met het gemiddelde van de cumulatieve inflatie gedurende de hele 6-jaars periode. De index is gebaseerd op een gemiddelde CPI van de 6 voorafgaande jaren. 4. De kaderbrief is het besluitstuk waarin de ontwikkelingen van de belangrijkste inkomstenbronnen van de provincie, zoals het provinciefonds en de opbrengst van

						de opcenten op de motorrijtuigenbelasting en de ontwikkelingen in de uitgaven van de provincie in beeld wordt gebracht. Als opties om dit tekort in het Natuurbeheer budget te dekken kunnen we denken aan: • Een verhoging van de uitkering via het provinciefonds. Hiervoor zijn we, via het IPO, in gesprek met het ministerie van LNV. • De financiële ruimte in de PNH begroting als kaderstellend hanteren of verhoging van het budget voor natuurbeheer. Het tekort wordt op dit moment voorzien vanaf het jaar 2025, de Kaderbrief 2024 is de eerstvolgende mogelijkheid om een aanpassing van het budget voor natuurbeheer mee te nemen bij de integrale afwegingen over de PNH Begroting.
3	PVDD	4A1	Zaal & Loggen	Memorie van antwoord begroting 2023	1. N.a.v. antwoord op vraag 61 over gevraagde resultaten maatregelen gebruik bestrijdingsmiddelen in de bollenteelt. a) Wat is het gebruik van landbouwgif in de Noord-Hollandse bollenteelt? En wat is de trend, is er sprake van een afname over	a. In opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit publiceert Wageningen Economic Research diverse onderzoeksresultaten, met betrekking tot de agrarische sector,

					de afgelopen vijf jaar? (kwantitatief) b) Welke van de gebruikte middelen zijn een probleem voor het halen van de KRW-doelen? Wat is het reductiedoel 2024 (tussenevaluatie KRW)? (kwalitatief)	op de website www.agrimatie.nl. Onderdeel hiervan is de milieubelasting van bloembollenbedrijven in Nederland. De milieubelasting uit chemische gewasbescherming in de bloembollenteelt is de laatste jaren stabiel met een daling in de periode 2018-2020. Na een piek in de periode 2009-2013 (circa 100.000 mbp/ha) ligt het huidige niveau op ruim 11.000 mbp/ha. Ongeveer tweederde van de milieubelasting vindt plaats naar het oppervlaktewater. Met name het gebruik van insecticiden en grondontsmetting is daar debet aan. De provincie beschikt niet over specifiekere gegevens welke gewasbeschermingsmiddelen de afgelopen 5 jaar in de Noord-Hollandse bollenteelt daadwerkelijk werden gebruikt en in welke hoeveelheid. Voor de volledigheid benoemen we dat het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) gaat over de toelating van

						gewasbeschermingsmiddelen op de Nederlandse markt en de gebruiksvoorschriften opstelt. De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit controleert of bedrijven uitsluitend toegelaten gewasbeschermingsmiddelen gebruiken en of ze deze middelen op de juiste wijze toepassen. b. De vraag welke middelen probleemstoffen zijn in het halen van de KRW-doelen in Noord-Holland is eerder gesteld en reeds beantwoord (48-2022 vraag 11, vragen van Statenlid I. Kostić MSc (Partij voor de Dieren) over pachtgronden voor bollenteelt). Een reductiedoel voor specifiek 2024 bestaat niet. Voor de KRW bestaan kwalitatieve beschrijvingen van maatregelen die de emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater dienen te verminderen, deze staan vermeld in de factsheets van de Stroomgebiedbeheerplannen (SGBP3).

						In het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030 van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zijn doelen opgenomen ten aanzien van emissies. Dit betreffen doelen op landelijk niveau. Deze doelen zijn afkomstig uit de nota “Gezonde Groei, Duurzame Oogst”, de KRW, het “Pakket van Maatregelen emissiereductie gewasbeschermingsmiddelen open teelten” en de “Toekomstvisie gewasbescherming 2030”. Het betreffen de volgende doelen: 2023 1. Afname van het aantal overschrijdingen van de milieukwaliteitsnormen voor gewasbeschermingsmiddelen in oppervlaktewater met 90% ten opzichte van 2013; 2. Afname van het aantal overschrijdingen van de drinkwaternorm in oppervlaktewater bestemd voor drinkwaterbereiding, met 95% ten opzichte van 2013; 2027

						1. Nagenoeg geen emissies van gewasbeschermingsmiddelen vanaf het erf en vanuit gebouwen, bij het vullen en uitwendig reinigen van spuitapparatuur en vanuit de glastuinbouw; 2. Geen normoverschrijdingen van de milieukwaliteitsnormen voor gewasbeschermingsmiddelen in oppervlakte water. 3. Daarnaast gelden de doelen van de KRW voor 2027. Het uitgangspunt vanuit het Uitvoeringsprogramma Gewasbescherming is dat deze doelen gehaald worden. 2030 1. Nagenoeg geen emissies meer van gewasbeschermingsmiddelen vanuit de open teelten
4	PVDD	11A	Rommel	Programma Natuurnetwerk	1. Wat is de restopgave realisatie NNN om het doel uit het Coalitieakkoord van 3.000 hectare NNN te realiseren te behalen. Dat is functiewijziging naar natuur + inrichten.	1) Bij de start van de Coalitie was de restantopgave NNN ca. 5600 ha en had GS de ambitie om 3000 ha NNN van deze restantopgave te realiseren in de huidige coalitieperiode. Bij PS brief van 1 oktober 2020 (kenmerk 1444638/1444647)

						over de Realisatiestrategie heeft GS haar ambitie om 3000 ha NNN in 2023 gerealiseerd te hebben bijgesteld naar 1750 ha. Op dit moment is van deze bijgestelde ambitie ca. 1200 ha van de restantopgave gerealiseerd. Daarnaast zijn er buiten de restantopgave om, ook hectares gerealiseerd. Deze ha verminderen de restantopgave niet, omdat ze daar niet onder vielen, maar zijn wel in het veld gerealiseerd. Het gaat om 78 ha waarmee het NNN is toegenomen als gevolg van compensatie afspraken. Verder zijn nog eens tientallen ha gerealiseerd op gronden die als gerealiseerd op de kaart stonden, maar dat in werkelijkheid nog niet waren. Tenslotte heeft er nog eens tientallen ha NNN kwaliteitsverbetering plaatsgevonden. Kwaliteitsverbetering vermindert de restantopgave ook niet, maar deze uitvoering draagt wel bij aan de natuurambitie om de biodiversiteit te verhogen.
					2. Voor hoeveel hectares binnen NNN wordt nog Agrarisch beheer subsidie gegeven?	2) In totaal hebben we 1.835 ha ANLb (2021-030) binnen de NNN

					3. Is, bijv. op Texel, ook de uitstoot van het uitrijden van varkensdrijfmest (aangevoerd) meegenomen in de bijdrage van de landbouw in de stikstofdepositie?	3) Landbouwemissies worden opgedeeld in stalemissies en veldemissies. Uitgereden mest telt mee op perceel niveau. Emissie van aangevoerde drijfmest wordt dus meegenomen in de veldemissies.
					4. Op blz. 26 Deelgebied West-Friesland is te lezen “Het realiseren van de grote lengte aan natuurverbindingen vraagt om begrenzing en inrichting van stapstenen.” Wat betekent dit precies? De opgave in dit gebied is nog groot. Gaan we van een robuuste natuurverbinding naar minder: herbegrenzen en stapstenen in plaats van robuuste aaneengesloten natuur? Graag duidelijke teksten.	4) Naast de reeds begrensde NNN (oranje en/of rood op de voortgangskaart) die nog moet worden ingericht, bestaat de restantopgave uit het realiseren van de natuurverbindingen die de natuurgebieden met elkaar verbinden. De daarvoor benodigde natuurverbindingen zijn met een indicatieve lijn op de kaart aangegeven. Daarbij hoort een beschrijving van de kwaliteit in de vorm van de wezenlijke kenmerken en waarden(wkw) per natuurverbinding. De natuurverbinding in West Friesland, betreft de WNV1. De bijbehorende wkw beschrijft dat de natuurverbinding bestaat uit een doorgaande moeras, ruigte en waterverbinding. “ *Aanwezigheid van voldoende brede (natuurvriendelijke) oevers, in de vorm van rietruigtes langs*

						de watergang of een verlandingszone met kruidenrijke moerasvegetatie op overgang tussen extensief grasland en watergang, is vereist. Ook een directe verbinding tussen de natuurverbindingen en aangelegen stapstenen en grotere natuurgebieden is een belangrijke voorwaarde." Stapstenen zijn dus onderdelen van een natuurverbinding. In West Friesland dienen deze veelal nog te worden aangewezen en begrensd.
	PVDD	11B	Rommel	Regionale Veenweidestrategie	1. Met hoeveel moet de CO2-eq-uitstoot in de 14.500 hectare landbouwgebieden omlaag om de 0,9 Mton CO2-reductie in 2030 te halen? Betreft dat een halvering van de uitstoot? 2. "Ons college vindt nog steeds dat deze balans van belang is. In deze RVS 1.0 houden we daarom onverkort vast aan de doelen uit het Klimaatakkoord, maar geven we anderzijds het gebied de kans te reageren op de draagkracht, draagvlak, haalbaarheid en	1. De uitstoot in NH is 0,17 Mton per jaar. De reductieopgave is 0,09 Mton per jaar. De restemissie wordt daarmee 0,08 Mton per jaar. De opgave is dus net iets hoger dan 50%. 2. De opgave wordt in de gebieden uitgewerkt. Pas nadat dit in alle gebieden is gebeurd, kan de conclusie worden getrokken of de opgave gehaald kan worden, of dat extra maatregelen nodig zijn. De Rijksdoelen worden vertaald naar doelen per provincie. Deze doelen

					uitvoerbaarheid van de opgave en de benodigde maatregelen." Wat betekent dit concreet? A) Blijft provincie zonder compromissen hard vasthouden aan klimaatdoelen? B) Wordt het doel van 49% CO2eq reductie gevolgd, of 55% of 60%? 3. "Dit kan in de praktijk een spanningsveld opleveren tussen aan de ene kant de wens om zo snel mogelijk zekerheid aan agrariërs te bieden – realistisch en haalbaar – en aan de andere kant ruimte te geven aan het met elkaar vinden van oplossingen en bekijken hoe het wel kan." Wat betekent "realistisch en haalbaar" in dit geval? Hoe rijmt dat met de realiteit dat we volgens wetenschappelijk consensus ernstig ontwrichtende (met hoge kosten) klimaatverandering tegemoet gaan als we onze klimaatdoelen niet halen? 4. "Onze ambitie luidt: We zetten in op het verminderen van de CO2-emissie door het verminderen van veenoxidatie en daarmee op het afremmen van	komen naar verwachting in november beschikbaar via de hoofdlijnennotitie. 3. De precieze maatregelen per gebied, worden in de gebiedsprocessen verder uitgewerkt. Daarbij wordt gekeken, niet alleen naar het halen van de doelen, maar ook naar realistische oplossingen. Pas nadat dit in alle gebieden is gebeurd, kan de conclusie worden getrokken of de opgave gehaald kan worden, of dat extra maatregelen nodig zijn. Deze uitwerking zal landen in het PPLG, waarbij de doelen vanuit een integrale blik worden samengebracht. 4. A & B: De RVS gaat over een periode tot 2030. Daarbinnen gaat het vooral om afremmen. In het klimaatakkoord en het NPLG wordt ook gerekend met een restemissie. In de periode na 2030 gaat

					bodemdaling in veenbodems. Samen met onze partners willen we de komende jaren een flinke beweging in gang zetten met daarbinnen een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw, geborgd in het landschap en met ruimte voor natuur, een gezond, robuust en klimaatbestendig watersysteem, energietransitie, vermindering van de stikstofuitstoot en andere meekoppelkansen." In de Omgevingsvisie is heel duidelijk vastgesteld: "We zetten ons in om gebiedsgericht en in gezamenlijkheid met de partners die daar mede voor verantwoordelijk zijn de bodemdaling in veenweidegebieden af te remmen, te stoppen en zo mogelijk te herstellen." Het gaat dus niet alleen om afremmen, maar ook stoppen is noodzakelijk en waar mogelijk herstellen. A) Waarom staat dit niet in de ambitie? B) Kan de bovenstaande ambitie dus in lijn worden gebracht met onze Omgevingsvisie, zoals vastgesteld als een van de kaders van PS?	het om de doelen uit de omgevingsvisie 2050, namelijk stoppen en herstellen. In de doelstelling is dit wel meegenomen, bij doelstelling 4.

					5. “Het verminderen van de CO2-eq. Emissie uit veenbodems met 0,09 Mton in 2030.” A) Dit doel is nog niet aangepast aan de ambitie van het Rijk om minstens 55% CO2eq-reductie (eventueel 60%) te behalen in 2030. Wanneer gaan we vernemen of die ophoging van de ambitie invloed heeft op het reductiedoel van 0,09 Mton? B) Als het reductiedoel wordt bijgesteld, hoe snel/wanneer kan dan de strategie daarop worden aangepast? 6. In het Feedbackdocument wordt verwezen naar o.a. PDF, Word en Outlook-documenten. Maar die kunnen we niet downloaden (niet klikbaar). Kunt u ons al die documenten alsnog opsturen? 7. “De reactie van de LTO heeft geleid tot diverse aanpassingen van de tekst en toevoegingen in de Regionale Veenweide Strategie 1.0.” Om welke aanpassingen en toevoegingen gaat het hier precies?	5. A: De Rijksdoelen worden vertaald naar doelen per provincie. Deze doelen komen naar verwachting in november beschikbaar via de hoofdlijnennotitie. B: Eventuele aanpassing en bijstellingen vinden plaats in het kader van het PPLG. 6. Dit is inmiddels geregeld via de griffie. 7. We hebben heel veel reacties verwerkt. Daardoor is het onmogelijk om exact aan te geven wat er op basis van een specifieke reactie is gewijzigd. Elke reactie heeft geleidt tot aanpassingen van de Regionale Veenweide Strategie 1.0. We zijn alle indieners van opmerkingen dankbaar voor de reacties.

						Er zaten weinig tegenstrijdigheden in de reacties. De klankbordgroep, waarin Waterschappen, LTO en TBO vertegenwoordigd waren, waren het met elkaar eens over de aanpassingen op basis van de ingediende reacties.
					8. "Een aantal tekstvoorstellen van Wij.land zijn overgenomen en de overige inhoudelijke punten worden als input aan het PPLG meegegeven." Om welke aanpassingen en toevoegingen gaat het hier precies?	8. We hebben heel veel reacties verwerkt. Daardoor is het onmogelijk om exact aan te geven wat er op basis van een specifieke reactie is gewijzigd. Elke reactie heeft geleidt tot aanpassingen van de Regionale Veenweide Strategie 1.0. We zijn alle indieners van opmerkingen dankbaar voor de reacties. Er zaten weinig tegenstrijdigheden in de reacties. De klankbordgroep, waarin Waterschappen, LTO en TBO vertegenwoordigd waren, waren het met elkaar eens over de aanpassingen op basis van de ingediende reacties.
					9. "De focus ligt op een duurzaam toekomstperspectief/handelingsperspe	

					ctief voor de landbouw en met name melkveehouderijen én op het behalen van de afgesproken klimaatdoelen." A) Wordt onder 'toekomstperspectief' ook geschaard dat er met melkveehouderijen wordt gesproken over transitie naar nadere bedrijfsvoering, zoals natte teelten? B) Staat de optie om melkveehouderijen uit te kopen open? 10. "We vinden het van belang dat er integraal wordt gewerkt aan het tegengaan van emissie van broeikasgassen waarbij diverse provinciale belangen samenvallen, zoals natuur, landbouw, cultuurhistorie, landschap, recreatie en de relatie met de bebouwde omgeving." Wordt zoals eerder beloofd en in lijn met provinciale dierenwelzijnsambities en het advies van Raad van Dieraangelegenheden ook dierenwelzijn hierin integraal meegenomen?	9. A: Ja, alle mogelijkheden worden bekeken. B: Ja, uitkopen is een mogelijkheid, om daarna maatregelen in het kader van de veenweideproblematiek te kunnen nemen. 10. Het rapport de Raad voor Dieraangelegenheden is ons bekend en zal, wanneer dierenwelzijn vraagstukken aan de orde zijn, bij de afwegingen worden betrokken.

					11. Hoe groot is de uitstoot van methaan door melkveehouderijen (ongeveer) in veenweidegebieden?	11. Er zijn in deze context 2 bronnen van methaanuitstoot. De ene bron is de landbouw (melkveehouderij) en specifiek de koeien en de andere bron is methaanemissie uit de veengronden zelf (landgebruik). Het rijk zet momenteel de uitstootcijfers en de verdeling van de opgave op een rij. Naar verwachting wordt er meer bekend met het verschijnen van de hoofdlijnennotitie van het rijk.
					12. "Op gebiedsniveau kunnen de waterschappen andere peilbesluiten nemen, die leiden tot kleinere drooglegging van het oppervlakte waterpeil." Welke mogelijkheden/instrumenten biedt de Omgevingswet om vanuit de provincie meer op de ophoging van waterpeil te sturen? (bijvoorbeeld via Instructieregels)	12. De weging van het waterbelang (de watertoets) is voldoende gewaarborgd in de huidige regelgeving en dit wordt feitelijk beter onder de Omgevingswet (Ow). Bovendien heeft het Rijk aangegeven water en bodem meer sturend te willen laten zijn bij ruimtelijke ontwikkelingen. Onduidelijk is nog wat het Rijk hiermee beoogt en hoe we hier als provincies op willen acteren. Er is daarom vooralsnog geen aanleiding om aanvullende regels te stellen in de omgevingsverordening.

						Specifiek voor het peilbesluit geldt dat dit onder de Omgevingswet niet veel anders is, dan nu onder de Waterwet. De provincie kan beleid meegeven via ons regionale waterplan (straks waterprogramma) en instructieregels over de inhoud en motivering van een projectbesluit in de omgevingsverordening.
					13. “Het bestuurlijke gremium heet Regiegroep Veenweide. Onder aansturing van de regiegroep zijn de werkgroepen Bedrijfseconomische perspectief, kennis, instrumenten en monitoring aan de gang.” Welke partijen zijn hier precies bij betrokken? 14. “Voor de aanpak in de veenweidegebieden is met het Veenplan van Rijkswege € 276 mln. beschikbaar gesteld.” Hoeveel hiervan (ongeveer) wordt ingezet voor systeemverandering-	13. Daarin zitten de belanghebbenden binnen de sector Landbouw en Landgebruik: overheden, landbouworganisaties, natuur- en milieuorganisaties en een bank. 14. De verdeling van de €276 miljoen is: - € 100 miljoen IMPULS-gelden - € 76 miljoen onderzoeksgeld - € 100 miljoen, nog te verdelen, waarvan ca. € 50 miljoen is overgeheveld naar het GLB. De overige ca. € 50 miljoen zit in het transitiefonds NPLG.

					oplossingen en hoeveel voor technologische maatregelen? 15. Kunt u schetsen welke mogelijkheden de nieuwe instrumenten uit de Omgevingswet bieden om sneller tot maatregelen te komen om de CO2eq-emissie naar beneden te brengen, bodemdaling te stoppen, te remmen of te herstellen?	Met deze gelden wordt zowel gekeken naar technologische maatregelen als naar systeemveranderings-oplossingen. 15. De RO-instrumenten zijn globaal en niet specifiek gericht op de opgave in het veenweide gebied. In onze omgevingsverordening is opgenomen: h. indien het agrarisch bedrijf is gelegen in veenpolderlandschap, bevat het ruimtelijk plan een verbod op het scheuren van grasland, tenzij wordt aangetoond dat dit bijdraagt aan meer biodiversiteit in het grasland en daarbij bodemerosie en extra CO2 uitstoot wordt vermeden. Op pagina 211 staat nog een toelichting: Het scheuren van grasland is een agrarische activiteit waarbij de graszoden worden omgeploegd, dan wel vernietigd. Deze activiteit kan inklinking van de bodem en erosie (CO2 uitstoot)

						tot gevolg hebben. Veenpolderlandschappen zijn landschappelijk kwetsbare gebieden en cultuurhistorisch waardevol. Om inklinking in deze gebieden te voorkomen en vanwege de ruimtelijke kwaliteit, is in deze gebieden een verbod voor het scheuren van grasland opgenomen. Hiervan kan worden afgeweken indien dit bijdraag aan de biodiversiteit van het grasland en wordt onderbouwd dat bodemerosie en extra CO2 uitstoot wordt vermeden.
	PvdD	11C	Rommel	Natuurbeheerplan 2023	1. Blz. 6: “Op percelen waar opnieuw een ANLb-contract wordt afgesloten zal, net als in de andere NNN-gebieden, het proces van omvorming naar natuur starten of voortgaan. Hierbij **is het uitgangspunt dat zo snel mogelijk de omschakeling naar natuurbeheer tot stand komt**. Een nieuw agrarisch natuurbeheercontract is daarbij nadrukkelijk bedoeld als tijdelijke maatregel om de periode tot NNN-realisatie te overbruggen.” Hoe wordt invulling gegeven aan een	1. Functiewijziging loopt op basis van de gebiedsprocessen. Hiervoor zijn meerdere instrumenten beschikbaar welke zijn omschreven in de Realisatiestrategie NNN. Aan de agrarische collectieven geven wij beschikkingen af voor 6 jaar. De collectieven sluiten vervolgens met boeren individuele contracten af. Deze kunnen een looptijd hebben tussen de 1 en 6 jaar. De ANLb contracten lopen dus niet automatisch door t/m 2027 maar kunnen - bij functiewijziging naar natuur - worden beëindigd.

					zo snel mogelijke functiewijziging naar natuur? Of worden de contracten standaard t/m 2027 verlengd? Wat is de belemmering? 2. Blz. 18 3.3 Monitoring: Wat zijn de resultaten uit de monitoring van Weidevogels en Waterkwaliteit in de agrarische gebieden met Agrarisch natuurbeheer subsidie?	2. Wij hebben een uitgebreid meetnet waarin (weide)vogels inventariseren. Dit voorjaar zijn de resultaten van de monitoring van afgelopen jaren beschikbaar gekomen. We zijn bezig met het verwerken van deze resultaten en deze zullen nog dit jaar worden gedeeld met uw staten. De waterschappen monitoren de waterkwaliteit, volgens de vereisten van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Dat doen zij voor de 89 KRW-waterlichamen in Noord-Holland die gezamenlijk grofweg 50% van het totale areaal oppervlaktewater beslaan. In het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland, dat uw staten begin dit jaar vaststelde, zijn de resultaten van de laatste meetronde opgenomen. U vindt ze onder deze link, in een grote tabel met onder andere de 'ecologische toestand 2020' en de 'chemische toestand 2020'. In het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland is tevens een kaart opgenomen van de 89 KRW-waterlichamen; deze kaart vindt u

					3. Blz. 10 Aanvalsplan Grutto: wat zijn de regels voor maaien van het grasland: tot welke datum níet maaien? In het NBP staat alleen de voorwaarde 'niet 's nachts maaien'. 4. Volgt de provincie het Streefdoel Grutto Agrarisch natuurbeheer van minimaal 10 broedparen per 100 hectare grasland? Of is de ambitie hoger?	onder deze link . Specifiek voor de KRW-waterlichamen in de gebieden met agrarisch natuurbeheer hebben wij geen uitsnede beschikbaar. 3. Wij hanteren geen generieke regels voor het maaien van grasland. Als er sprake is van een contract in het kader van agrarisch natuur en landschapsbeheer (ANLB) kan er in het contract sprake zijn van een afgesproken maaidatum. 4. De provincie Noord-Holland heeft de ambitie ten aanzien van weidvogels geformuleerd in het Actieplan weidevogels (2020). De ambitie is dat "*wij de stand van de weidevogels in Noord-Holland willen houden op het huidige niveau (2020) en niet verder achteruit willen laten gaan.*" En dus niet een vast aantal broedparen per aantal hectare.
PVDD	15B	Rommel	Verlengen NH2000-beheerplannen Schoorlse Duinen", "Polder Westzaan", "Eilandspolder", "Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder" en	1. Kunt u de evaluaties van de beheerplannen aan PS sturen?		Op dit moment wordt gewerkt aan de evaluatie van de Schoorlse Duinen; er is nog geen rapportage beschikbaar. De evaluaties van de andere gebieden zijn op deze webpagina te vinden: https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Natuur/Natuurversterking_Stikstof/Natura_2000_beheerplannen

				“Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske”		
	PVDD	17A	**Stigter**	Cluster Energie Strategie (CES) NZKG 2.0	1. Op welke manier zijn Provinciale Staten betrokken bij de totstandkoming van dit stuk? Hoe/wanneer kunnen Staten nog bijsturen, indien gewenst?	• De industrie laat via de Cluster Energie Strategie Noordzeekanaalgebied (CES NZKG 2022) zien hoe zij een belangrijke bijdrage gaan leveren aan de opgave van het Klimaatakkoord en aan het slagen van de energietransitie. In de CES staat beschreven welke projecten door de bedrijven zelf worden opgepakt en **wat** er nodig is om de industrie te verduurzamen. De CES is een bod van de industrie, en is tot stand gekomen door een bottum-up proces met de industrie en de leden van het bestuursplatform NZKG (zie p3 van de CES). PS is daarom niet besluitvormend over de CES. • De projecten in de CES vragen nog om uitwerking, ruimtelijke inpassing (fysiek, milieu) en planologische procedure. Het **hoe** moet nog worden verder uitgewerkt. Dit gebeurt in samenwerking met de bevoegde gezagen. Daar waar PNH bevoegd gezag is, is er nog mogelijkheid tot bijsturing (indien gewenst). • Er zijn verschillende momenten van besluitvorming en informatie geweest/gepland:

						○ In aug 2021 heeft GS ingestemd met de CES NZKG 2021, deze is op 20 september 2021 in de Commissie RWK besproken. ○ GS heeft op 1 februari 2022 ingestemd de actualisatie van de CES 2021, waarin de groene staal route van Tata is opgenomen. PS is hierover geïnformeerd middels een informatiebrief ○ Op 20 sept 2022 heeft GS ingestemd met de CES NZKG 2022 en wordt ter informatie aangeboden aan PS. Op 28 nov is er een technische briefing, oa over de CES NZKG.
					2. Kunt u een lijst sturen van organisaties die voor dit stuk om input is gevraagd? Zijn daar natuurorganisaties en milieuorganisaties bij betrokken?	De CES is tot stand gekomen op basis van input van ca. 30 bedrijven in het NZKG (dmv interviews) en de leden van het bestuursplatform. Natuur/milieuorganisaties zijn daar nog niet bij betrokken geweest. De CES maakt inzichtelijk welke projecten nodig zijn voor verduurzaming van de industrie. Bij de uitwerking van deze

						projecten worden oa natuurorganisaties betrokken.

Verslag concept

Commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid

Datum commissievergadering	:	24 oktober 2022
Commissievoorzitter	:	Mw. N.M. van der Waart
Commissie-adviseur	:	Mw. S. Neeskens
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 52 82 / neeskenss@noord-holland.nl

Aanwezig:

Commissievoorzitter		: mw. N.M. van der Waart
Commissiegriffier		: mw. S. Neeskens
Plv. commissiegriffier		: mw. J. Faber
Leden van de commissie:	50PLUS/PVDO	: --
	CDA	: mw. W. Koning-Hoeve, dh. S. Dijk
	CU	: mw. J.K. Hoogendoorn-van der Maarl
	DENK	: E.S.J. Mangal
	D66	: mw. A.C. Kapitein en mw. A.J.C.E. Strens
	Fractie Baljeu	: --
	FvD	: dh. J. Dessing
	GroenLinks	: statenleden M.T. Cardol, A. Er en R. Bwefar
	JA21	: dh. G.H.J. Kohler en dh. I. Mantel
	PvdA	: mw. A.A.J. Jellema en G.J. Leerink
	PvdD	: J.P. Hollebeek en I. Kostić
	PVV	: dh. R. van Tiggelen
	SP	: mw. R. Alberts en J.M.E. de Groot
	VVD	: dh. N.A.L. Roosendaal en dh. B.G.P. de Wit
Gedeputeerden:	C. Loggen (VVD), J. Olthof (PvdA), mw. E. Rommel (VVD), E. Stigter (GL) en mw. I. Zaal (D66)	
Afwezig: *(met bericht van verhindering)*	--	
Notulist:	mw. A. Smakman (Notuleerservice Nederland)	

Agenda

	0	Technische briefing stand van zaken FBE ganzenbeheer
35	1	Opening en mededelingen
	2	Inspreekhalfuur
	3	Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda
	4	A-agenda Algemeen - Financiën
40	4.a	Begroting 2023
	4.a.1	Memorie van antwoord begroting 2023
	4.a.2	Inspraakreactie
	5	Rondvraag gedeputeerde Olthof
	6	Rondvraag gedeputeerde Loggen
45	7	Rondvraag gedeputeerde Zaal
	8	A-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)
	8.a	Zienswijze PS resultaatbestemming 2021, 3de begrotingswijziging 2022 en de wijziging gemeenschappelijke regeling i.v.m. de uittreding van Weesp van de OFGV (A-agenda NLG 24-10-22)
50	9	Rondvraag gedeputeerde Stigter
	10	lunchpauze
	11	A-agenda Natuur en Bodemdaling
	11.a	Programma Natuurnetwerk 2023
	11.b	Vaststellen Regionale Veenweide Strategie 1.0
55	11.c	Natuurbeheerplan 2023
	12	B-agenda Natuur
	12.a	Afdoeningsbrief motie 221-2021 betonnen fietspaden NNN
	12.b	Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) maandelijks op de agenda
	13	Rondvraag gedeputeerde Rommel
60	14	C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comité van de Regio's)
	14.a	Water: Bestuurlijke voortgangsrapportage regionale keringen 2021 (C-agenda NLG 24-10-2022)
	14.b	Water: Dijkversterking Katwoude, goedkeuring projectplan (C-agenda NLG 24-10-22)
65	15	C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)
	15.a	Natuur: Brief Stikstof Grasland (C-agenda NLG 24-10-2022)
	15.b	Natuur: Verlengingsbesluit Natura 2000-beheerplannen Laag Holland en Schoorlse Duinen (C-agenda NLG 24-10-2022)
	16	C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn
70	16.a	Dierenwelzijn: De Kieft, uitgave van de vogelbescherming Zaanstreek (C-agenda NLG 24-10-2022)
	17	C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)
	17.a	Leefbaarheid: Cluster Energie Strategie 2.0 Noordzeekanaalgebied (CES NZKG) 2022 (C-agenda NLG, RWK, M&B en EFB)
75	17.b	Gezondheid: Vaststellen jaarverslag vergunningverlening, toezicht en handhaving Omgevingsdiensten 2021 (C-agenda NLG 24-10-2022)
	18	C-agenda Algemeen

18.a Auditopvolging peildatum 1 september 2022 (C-Agenda NLG, RWK, M&B en EFB)
19 Sluiting

0 Technische briefing stand van zaken FBE ganzenbeheer

1 Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de commissievergadering om 10.32 uur en heet alle aanwezigen van harte welkom.

Mededelingen voorzitter:

- Een quorum is vastgesteld.
- Er zijn voorafgaand aan de vergadering geen berichten van verhindering.
- Statenleden nemen deels online deel aan de vergadering.
- De heer Dijk van het CDA vervangt mevrouw Kuiper-Kuipers in deze commissie.
- Deze commissievergadering wordt live uitgezonden.
- Er is door de PvdA één rondvraag aangemeld voor gedeputeerde Zaal inzake Stivas.
- Er hebben zich voorafgaand aan de vergadering in totaal acht insprekers verdeeld over drie agendapunten aangemeld.

2 Inspreekhalfuur

De heer **Bilgin** spreekt in over de Lutkemeerpolder in Amsterdam en de ontwikkeling van een duurzaam voedselpark aldaar. Het voedselpark in Amsterdam is een goed voorbeeld van dat er is niet altijd iets nieuws nodig is om een maatschappelijk probleem op te lossen, maar dat daarvoor wel slim gebruik gemaakt moet worden van wat er al is. In de Lutkemeerpolder zijn tientallen hectares met vruchtbare kleigrond. Zonder dat enige bemesting nodig is, kan daar een enorme hoeveelheid gezond voedsel worden verbouwd; genoeg om tienduizend gezinnen te voeden. Vele vrijwilligers staan klaar om hiervan een realiteit te maken. Dit is niet alleen een goede oplossing voor de relatief grote armoede in de omgeving, maar hier komen ook alle ambities van de provincie samen. Korte voedselketens, consumptie van plantaardige producten, betaalbaarheid en bewustwording zijn immers volgens de provinciale voedselvisie nodig om tot een oplossing voor het duurzaamheidsvraagstuk te komen. Het voedselpark Amsterdam zal generaties voorzien van voedsel en educatie. Deze grond is in handen van Schiphol Area Development Company (SADC). Hier zijn distributiecentra gepland. Dit is een nachtmerrie voor iedereen die geloofde in alle mooie politieke ambities van de gemeente en de provincie. SADC is bereid te praten over het voedselpark, maar de gemeente is huiverig vanwege de grondprijzen. De provincie en de gemeente delen veel ambities, bijvoorbeeld op het gebied van korte voedselketens. Daarom doet de inspreker een beroep op de provincie om in gesprek te gaan met de gemeente Amsterdam en het gemeentebestuur aan te moedigen in gesprek te gaan met SADC en desnoods als bemiddelaar op te treden; om in gesprek met de vrijwilligers te kijken naar de financieringsmogelijkheden.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt of de situatie aldaar omkeerbaar is – er is inmiddels zand gestort. Kan de inspreker een inschatting maken van de afschrijvingskosten op de huidige plannen? De provincie is aandeelhouder van SADC.

De heer **Bilgin** antwoordt dat het project nog gerealiseerd kan worden. Er zijn twee wegstroken aangelegd, maar dit is maar een klein percentage van de totale grond.

De stadsdeelcommissie heeft gevraagd om een financieel onderzoek. De resultaten daarvan komen hopelijk binnenkort beschikbaar. Aanvullend geeft de inspreker aan dat het voedselpark enorm leeft binnen de lokale gemeenschap. Een deel van de financiële middelen zijn al beschikbaar: de bewoners hebben € 500.000 opgehaald; coöperatie Land van Ons wil € 6.500.000 beschikbaar stellen. Hiermee kan een deel van de grond worden aangekocht als SADC bereid is om te onderhandelen. Mogelijk zijn er nog andere financieringsmogelijkheden vanuit de gemeente Amsterdam, de provincie of een crowdfundingsactie.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) heeft begrepen dat er bedrijven zijn die geïnteresseerd zijn om het voedselpark groter te maken dan De Boterbloem. Kan de inspreker hier meer over vertellen?

De heer **Bilgin** heeft dezelfde signalen gehoord. Dit is niet verbazend, want de overheden zijn continu met bedrijven in gesprek over de ambities op dit thema. De inspreker ziet dit als een aanmoediging voor betrokken partijen om te kijken of er meer ruimte en financiële middelen vrijgemaakt kunnen worden.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) had gehoopt dat de inspreker het voorbeeld had genoemd van de bakker die zijn graan daar wil verbouwen. Mevrouw Alberts zal hier een voorstel op indienen.

Statenlid **Cardol** (GL) vraagt of het mogelijk is met de SADC, de eigenaren of de gemeente tot een compromis te komen. Welke rol kan de provincie, naast die van bemiddelaar, kunnen vervullen?

De heer **Bilgin** ziet het liefst dat al deze grond naar het voedselpark gaat, maar wellicht is dit niet mogelijk. Een van de distributiecentra die zich daar zou vestigen, heeft zich teruggetrokken. Dit toont aan dat de plannen ook gedeeltelijk gerealiseerd zouden kunnen worden.

De inspreker ziet verschillende rollen voor de provincie. De provincie kan optreden als bemiddelaar richting bedrijven of de gemeente Amsterdam, of een deel van de financiering beschikbaar stellen. Voor € 1.000.000 kan al veel extra grond worden aangekocht.

De heer **Kohler** (JA21) vraagt of bekend is wat er in de plaats komt van het distributiecentrum van Ahold.

De heer **Bilgin** antwoordt dat dit terrein onderdeel is van het Business Park Osdorp. Een ander bedrijf zou dit stuk grond kunnen kopen. Maar als uit de onderhandelingen komt dat deze grond wordt verkocht aan de gemeente Amsterdam, kan dit worden gebruikt voor het voedselpark.

De heer **Roosendaal** (VVD) leest dat het college van de gemeente Amsterdam bereid is € 6.000.000 te investeren voor het behoud van de boomgaard, de zorgboerderij en de stadslandbouw, maar dat alleen het bestemmingsplan moet worden aangepast. Klopt het dat hiermee de plannen gerealiseerd zouden kunnen worden?

De heer **Bilgin** geeft aan dat eerst bedrijven bereid gevonden moeten worden zich elders te vestigen. Die bereidheid is er: bijvoorbeeld Ahold heeft zich teruggetrokken. Er wordt gekeken of er interesse is om een stuk grond te reserveren voor een voedselpark of misschien zijn er

bedrijven die dat willen doen. Mocht dit lukken, dan kunnen de beschikbare financiële middelen worden ingezet.

- - -

De heer **Mesken** is bestuurslid van de Duinstichting en spreekt in over de voorgenomen bomenkap Het Lange Vlak in Bergen aan Zee. PWN is voornemens zestien hectare – dit is dertienduizend bomen – in het PWN-gebied (Noord Kennemerduinen) bij Bergen aan Zee te gaan kappen. De Duinstichting is tegen deze boskap, om de volgende redenen:

- Ten tijde van het burgerinitiatief is er in 2020 onder andere met de provincie afgesproken dat PWN stopt met kappen gedurende de beheerperiode 2018-2024. Er kan wel regulier onderhoud plaatsvinden. De urgentie die PWN heeft om het bos nu te kappen is niet duidelijk en gaat tegen die afspraken in.
- PWN wil meer dynamiek in het gebied. De huidige dynamiek van stuivend zand heeft voor veel overlast gezorgd. Het Europees fietspad van Noorwegen tot Spanje is vaak onbegaanbaar geweest. De verwachting is dat met de boskap nieuwe problemen ontstaan als gevolg van stuivend zand. Vandaar dat de Fietsersbond zich inmiddels heeft gemengd in deze discussie.
- Nederland is een van de minst bosrijke landen van Europa. Slechts 10% is bos. Er is een herplantplicht. De laatste tien jaar werd van de elfduizend hectare gekapt bos slechts de helft herplant wegens gebrek aan ruimte en financiering.
- Elke boskap vermindert het opnamevermogen van CO_2. Het duurt dertig tot vijftig jaar voordat nieuwe bomen dezelfde CO_2 opnemen als de gekapte bomen. Dit is de koolstofschuld.

De conclusie is dat er op basis van het aantal steunbetuigingen – er zijn inmiddels 43.019 handtekeningen verzameld – geen draagvlak is in de omgeving voor de bomenkap. Gezien het ontbreken van draagvlak en de onomkeerbare gevolgen van de voorgenomen ingreep in de natuur vraagt de Duinstichting PWN geen toestemming te geven de boskap bij Bergen aan Zee uit te voeren.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) meent zich te herinneren dat er een evaluatie zou zijn en er gekeken zou worden naar de effecten. Is er daarna door de TBO's gesproken met de Duinstichting?

De heer **Mesken** heeft geen inzage in de monitoring en de evaluatiegegevens op grond waarvan dit besluit is genomen, mogen ontvangen en kan derhalve niet beoordelen dit correct is of niet.

De heer **Dessing** (FvD) vraagt wat de reden is voor PWN om af te wijken van de afspraak om tijdens de beheerperiode geen bomenkap te laten plaatsvinden.

De heer **Mesken** heeft geen eensluidend antwoord gekregen van PWN op deze vraag.

Statenlid **Cardol** (GL) heeft de perceptie dat deze afspraak geldt voor de Schoorlse Duinen.

De heer **Mesken** antwoordt dat de afspraken zijn gemaakt voor zowel de Schoorlse Duinen als de Noord Kennemerduinen.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of de besluitvorming over de kap in het Dr. Van Steijnbos niet onder de gemaakte afspraken valt. Hoe is het mogelijk dat er bomenkap plaatsvindt zonder dat de provincie het daarover heeft?

De heer **Mesken** heeft begrepen dat er bevestiging van de provincie is, getuige de publicaties in het Noord-Hollands Dagblad, waarin de provincie bevestigt dat het besluit genomen is om toestemming te verlenen voor de bomenkap in dit gebied. De inspreker is van mening dat deze besluitvorming nog niet plaats had kunnen vinden.

Mevrouw **Strens** (D66) memoreert dat er geen besluitvorming door Provinciale Staten heeft plaatsgevonden over bomenkap in de Noord Kennemerduinen en de Schoorlse Duinen. Waar is die afspraak gemaakt?

De heer **Mesken** geeft aan dat deze afspraak is bevestigd in een memo van een vertegenwoordiger van de provincie aan de toenmalige voorzitter van de Duinstichting, waarin melding wordt gemaakt over het onderwerp Schoorlse Duinen en het onderwerp PWN-gebied.

De **voorzitter** vraagt de inspreker de memo aan de commissie te doen toekomst. De heer **Mesken** zegt dit toe.

\- - -

De heer **De Bakker** is bestuurslid van de Duinstichting en spreekt in over de voorgenomen bomenkap Het Lange Vlak in Bergen aan Zee. In de Schoorlse Duinen zijn vier bosgebieden geleden. Deze bossen – het Van Steijnbos, waarvan inmiddels 7,6 hectare in 2020 is gekapt, het Frederiksbos, het Leeuwenkuilbos en het Baaknolbos – worden bedreigd door bomenkap. Deze gezichtsbepalende bossen zijn staatsnatuurmonument, nu onderdeel van Natura 2000 en beschermd natuurgebied. Er is, onder andere zeldzame, flora en fauna te vinden. Daarnaast zorgen de bossen voor koelte, zuivering en rust. Ook de bos Het Lange Vlak bij Bergen aan Zee wordt bedreigd met bomenkap.

Drinkwaterleverancier PWN is voornemens daar zestien hectare te kappen om, zoals de inspreker aangeeft, modernistische ideeën van ecologen mogelijk te maken, om de dynamiek van de wind vrij spel te geven. Voorheen waren de bomen er om de mensen te beschermen tegen de zee; nu stijgt de zeespiegel en wil men bomen kappen. De Duinstichting wijst de plannen van PWN af tot de hoogste rechter. Er is volgens de inspreker sprake van geldgewin, want voor open duingebied wordt meer geld geboden. Geld mag bij natuur geen rol spelen. Natuur hoeft niet hersteld te worden. Veranderingen zonder betrokkenheid van bewoners geven onrust en verzet. Bovendien staat in het compromis met de provincie dat tijdens de beheerperiode tot 2024 niet gekapt mag worden. Dat geldt dus ook voor Staatsbosbeheer en PWN.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Marel** (ChristenUnie) heeft tijdens het laatste werkbezoek begrepen dat de verstuiving van het zand vanaf zee, versterking van de duinen, ook de veiligheid dient. Wat is de visie van de heer De Bakker hierop?

De heer **De Bakker** geeft aan dat dit alleen maar overlast geeft, omdat de grote zandvlakte bij de Blijdensteinsweg wordt overwoekerd door zand en steeds moet worden schoongemaakt. Dit wordt versterkt als gevolg van de bomenkap.

De heer **Köhler** (JA21) vraagt of de heer De Bakker ook inschat dat de huidige gemeenteraad de kapvergunning niet zal verlenen.

De heer **De Bakker** is dit niet bekend. Vrijdag 28 oktober heeft de Duinstichting een gesprek met de wethouder Roos, maar ten tijde van de gemeenteraadsverkiezingen hebben alle partijen zich uitgesproken tegen de bomenkap.

3 Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda

De stukken zijn ongewijzigd vastgesteld.

4 A-agenda Algemeen - Financiën
4.a Begroting 2023
4.a.1 Memorie van antwoord begroting 2023
4.a.2 Inspraakreactie

In de begroting wordt vastgelegd wat de provincie in 2023 wil bereiken, wat de provincie hiervoor gaat doen en hoeveel dit mag kosten. De memorie van antwoord heeft GS verschillende schriftelijke vragen van PS over de begroting beantwoord. De commissie wordt gevraagd de onderdelen die betrekking hebben op deze commissie Natuur, Landbouw & Gezondheid te bespreken en te adviseren aan PS over de statenvoordracht Begroting 2023. Deze voordracht zal geagendeerd worden voor de Provinciale Statenvergadering van 14 november 2023.

De **voorzitter** geeft de insprekers de gelegenheid tot hun inspraak.

Mevrouw **Asselbergs** spreekt in namens de Stichting Wildopvang.nl en namens de dertien ondertekenaars van de bijgevoegde brief. Alle dertien wildopvangcentra in de provincie Noord-Holland maken zich zorgen over hun voortbestaan. De wildopvang is specialistisch werk en ook kostbaar. De kosten zijn niet op te vangen met alleen donateurs. Het is een bovenwettelijke taak om wildopvangcentra te financieren. Dat betekent dat gemeenten en provincies verschillend omgaan met de financiering van wildopvangcentra. Daarin moet echt iets veranderen, zo stelt de inspreker.

In de wet staat dat eenieder een dier in nood moet helpen, maar er is niet beschreven hoe dat moet. Wel is in de wet beschreven dat het verboden is wilde dieren thuis te verzorgen. Er zijn veel regels waaraan wildopvangcentra moeten voldoen. Dit juicht Wildopvang.nl toe, maar daar moet wel wat tegenover staan.

De kosten van energie, diervoeding en loonkosten zijn enorm gestegen. Daar zijn nauwelijks meer middelen voor. Inmiddels is een wildopvangcentrum in Zuid-Holland na 43 jaar gestopt,

vanwege de stijging van de kosten zonder dat er een financiële vergoeding vanuit de overheid tegenover stond.

Stichting Wildopvang wil de € 100.000 op de begroting naar rato verdelen over de opvangcentra. Daarnaast wil de stichting een structurele bijdrage aan de opvang van dieren in nood. De Raad voor Dieraangelegenheden, een adviesorgaan van de overheid, heeft in juli 2022 een zienswijze uitgebracht – dilemma's in de wildopvang – waarin kenbaar is gemaakt dat wanneer een overheid hulp aan dieren verplicht stelt en daar regels aan verbindt, daar ook financiële middelen voor ter beschikking moeten worden gesteld. Dit is bij voorkeur aan de provincie, omdat dierenopvangcentra regionaal werken.

Mevrouw **Kapitein** (D66) vraagt wat er, na het wegvallen van de wildopvang, nog meer plaatsvindt in de provincie Zuid-Holland.

Mevrouw **Asselbergs** geeft aan dat deze vierduizend dieren tot 31 december in deze opvang blijven, daarna worden ze verdeeld over opvangcentra in de regio. Dit levert een capaciteitsprobleem op voor die opvangcentra. Daarnaast worden de aanrijtijden voor dierenambulances veel langer.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) memoreert dat deze € 100.000 bestemd was voor het maken van protocollen. Als dit geld niet meer beschikbaar is, hoe worden dan de protocollen gemaakt?

Mevrouw **Asselbergs** geeft aan deze € 100.000 voor de externe deskundige, die hiervoor is aangetrokken, veel lager kunnen. Bovendien waren er ook opvangcentra die een voorkeur hadden voor het verdelen van het geld, omdat er geen structurele bijdrage is vanuit een van de overheden.

De heer **Köhler** (JA21) vraagt waarom de externe deskundige de opdracht heeft teruggegeven.

Mevrouw **Asselbergs** antwoord dat alle opvangcentra zelfstandige organisaties zijn. Sommigen daarvan hadden al protocollen. Verder zijn de protocollen bedoeld voor beleidsregels die worden aangescherpt en vernieuwd. Dit proces is 3,5 jaar geleden gestart en het is wederom uitgesteld om het laatste concept voor te leggen aan wildopvangcentra. Dat betekent dat deze expert geen kaders heeft meegekregen en derhalve de opdracht na vier maanden heeft teruggegeven.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt of het klopt dat deze externe adviseur al een deel van die € 100.000 heeft gebruikt.

Mevrouw **Asselbergs** geeft aan dat deze adviseur niet is betaald voor deze vier maanden.

\- - -

Mevrouw **Berk** is voorzitter van en vrijwilliger bij Egelopvang Midden Nederland. De 1100 egels die jaarlijks door honderd vrijwilligers door Egelopvang Midden Nederland worden opgevangen zijn in nood geraakt door (in)direct menselijk handelen. De Egelopvang draagt met haar werk bij aan het behoud van deze diersoort – die het net als veel andere diersoorten moeilijk heeft – in Nederland. De honderd vrijwilligers staan veelal op afstand van werk of de maatschappij en

vinden bij de Egelopvang een dagbesteding binnen een inclusief team van hulpvaardige collega's. Daarnaast is er een educatief programma voor kinderen, wordt kennis regelmatig gedeeld met andere opvangcentra en zijn de pers en social media een vast onderdeel van de communicatie. Er is één betaalde medewerker in dienst. Dit is mooi, maar dit betekent ook een uitdaging waar het gaat om de doorloop van zaken. De Egelopvang is gedwongen om een professionele en veelal efficiënte organisatie te zijn. Er wordt gewerkt met strakke werkprocessen en protocollen. Door een nauwe samenwerking met lokale dierenartsen is er een effectief medisch beleid. Alles is gericht op een snelle diagnose, behandeling en een optimale verblijfstijd. Enerzijds natuurlijk om verder dierenleed te voorkomen, maar ook met het oog op de kosten. Op dat laatste is weinig winst meer te behalen.

15% van de inkomsten komt uit subsidie, voor de rest is de organisatie afhankelijk van donaties en sponsoring. Dit maakt de inkomstenstroom zeer onzeker. Een terugkerend dilemma is dat mensen met veel energie worden opgeleid, maar hen slechts een tijdelijk contract geboden kan worden. Dat betekent een hoog personeelsverloop. Nu de kosten van exploitatie door de stijgende energieprijzen en inflatie zo bovenmatig toenemen, is er een probleem ontstaan. Zonder hulp bestaat de organisatie over drie jaar niet meer. Daarom roept de inspreker de hulp in van de provincie.

De heer **Roosendaal** (VVD) vraagt of het klopt dat de organisatie ondersteuning vraagt voor de huur, energie- en afvalkosten.

Mevrouw **Berk** antwoordt dat het om de exploitatiekosten in brede zin gaat. Dit is breder dan de huur, energie- en afvalkosten. Als het gaat om diervoeding of bijvoorbeeld een quarantaineruimte komt er vaak vanuit de achterban een bijdrage.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt hoe de financiering van medewerkers via de Wmo is geregeld i.c. kan er financiering bij de gemeente worden aangevraagd?

Mevrouw **Berk** geeft aan dit wel wordt geprobeerd: mensen met een Wajong-uitkering worden intern opgeleid en daarna, als dat mogelijk is, in dienst genomen. Ook is niet duidelijk welke voorwaarden er in iedere individuele situatie zijn; het is tijdrovend om dit te onderzoeken. Tegelijkertijd is er specialistische kennis nodig. Dat betekent dat er beperkte mogelijkheden zijn om mensen aan te nemen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt of het klopt dat gelden die vanuit de Wmo vrij komen bedoeld zijn voor de begeleiding van mensen en niet voor de bedrijfsvoering.

Mevrouw **Berk** heeft niet voldoende verstand op dit onderwerp en onthoudt zich van een antwoord in deze.

Statenlid **Kostić** (PvdD) vraagt of de inspreker kan bevestigen dat in de brief, die door de opvangcentra is ondertekend, staat dat de organisatie mee wil denken met de gemeenten en de provincie over de verdeling van de kosten en dat er mogelijkheden zijn om een deel van de kosten op te vangen via fondsenwerving en een deel via de provincie.

Mevrouw **Berk** bevestigt dit.

\- - -

Mevrouw **Van Joost** spreekt in namens de Wildopvang Krommenie van de Dierenbescherming. Deze organisatie is een van de dertien ondertekenaars van de eerdergenoemde brief. De inspreker vraagt aandacht voor het verzoek aan de provincie om de regie te nemen in de regio en in overleg met onder andere gemeenten een voorstel te doen voor een regeling voor een structurele financiële vergoeding.

Wildopvang Krommenie vangt jaarlijks uit verschillende gemeenten ruim vijfduizend dieren op. Er zijn gemeenten die hun verantwoordelijkheid voelen en dit concreet vertalen in een vergoeding voor opvang en verzorging. Maar er zijn ook gemeenten die niet of nauwelijks willen meebetalen aan de noodhulp aan in het wild levende dieren. Tegelijkertijd zijn de vergoeding vanuit de gemeenten niet structureel geborgd en zijn ze versnipperd. De wildopvangcentra in de provincie Noord-Holland hebben het zwaar. Al voor corona, de vogelgriepcrisis en de nu stijgende vaste lasten gecombineerd met inflatie was het voor de stichtingen een terugkerende opgave om het hoofd financieel en operationeel boven water te houden. De huidige problemen versterken dit.

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) heeft aanbevolen dat de overheid zorgdraagt voor continuïteit en dat dit alleen gerealiseerd en geborgd kan worden als de overheid de middelen verschaft om de uitvoering van de zorgplicht structureel en langdurig te faciliteren. Vanwege de regionale functie zien de opvangcentra de provincie als de ideale regiehouder. De provincie is immers verantwoordelijk voor het beheer van de natuur en geeft ook de ontheffingen af om inheemse dieren te mogen opvangen.

De heer **Dessing** (FvD) vraagt hoe de inspreker de invulling van de regierol vanuit de provincie ziet.

Mevrouw **Van Joost** antwoordt dat de provincie enerzijds een overlegstructuur tussen de wildopvangcentra, de gemeenten en de provincie in het leven moet roepen, zodat er in kaart wordt gebracht waar de behoefte ligt en wat daarvoor nodig is. En anderzijds moet er besloten worden wie de benodigde financiële middelen ter beschikking stelt. De inspreker denkt dat de provincie dat moet zijn.

\- - -

De heer **Koks** is voorzitter van Wildopvang De Bonte Piet. In 2019 werd er door de provincie € 200.000 gereserveerd voor de Noord-Hollandse wildopvangcentra. De helft is inmiddels besteed aan communicatie en educatie, voor de andere helft is het bestedingsdoel nog onduidelijk. In eerste instantie is er een externe adviseur aangetrokken voor het uniformeren van de protocollen. Dit is vooralsnog niet gelukt, omdat de Rijksoverheid nog de beleidsregels moet bepalen. De inspreker benadrukt dat de wildopvang geen behoefte heeft aan een externe adviseur: de protocollen zijn op orde en er is met name een oplossing nodig voor de stijgende kosten.

De wildopvang staat voor grote uitdagingen. Voorbeelden die de inspreker noemt, zijn dat het aanbod hulpbehoevende dieren met 5% stijgt, de prijzen voor diervoeding en dierbenodigdheden stijgen enorm, net als de kosten voor onderhoud en de exploitatie- en loonkosten. Gemeenten dragen tot nu toe voor 30%-35% bij aan de exploitatiekosten, de overige kosten moeten op een andere manier worden gefinancierd.

Na de gemeenteraadsverkiezingen in maart zijn er veelal nieuwe wethouders aangetreden. Zij zijn vaak niet bekend met de problematiek bij wildopvangcentra en moeten daar opnieuw in worden meegenomen. Ditzelfde zal waarschijnlijk gebeuren na de Provinciale Statenverkiezingen in 2023. De inspreker wil dit voor zijn. Daarom pleit de inspreker, mede namens de andere opvangcentrale, voor een alternatieve besteding van de resterende € 100.000 en dit bedrag naar rato te verdelen over de opvangcentra in de provincie. Daarnaast wil De Bonte Piet graag meedenken met de provincie over een structurele financiële vergoeding voor de Noord-Hollandse wildopvangcentra.

De heer **Roosendaal** (VVD) vraagt of het klopt dat de inspreker wenst dat dit bedrag wordt gebruikt voor de kerntaken van de opvangorganisaties.

De heer **Koks** bevestigt dit.

De heer **Roosendaal** (VVD) vraagt hoe de inspreker die verdeling naar rato voor zich ziet.

De heer **Koks** geeft aan een wildopvang met hoge exploitatiekosten een hogere bijdrage zou moeten krijgen dan een organisatie die minder kosten heeft.

De heer **Roosendaal** (VVD) kan zich voorstellen dat er rekening gehouden wordt met in hoeverre wildopvangcentra op een andere manier extra overheidsondersteuning krijgen. Hoe staat de inspreker daartegenover?

De heer **Koks** geeft aan dat De Bonte Piet beperkt ondersteuning van gemeenten – en omdat De Paddenstoel zal sluiten ook van de provincie – krijgt.

Statenlid **Kostić** (PvdD) vraagt de inspreker te bevestigen dat de brief is ondertekend door (bijna) alle opvangcentra en dat zij in samenspraak met elkaar tot een regeling willen komen.

De heer **Koks** bevestigt dit.

De **voorzitter** constateert dat alle insprekers aan het woord zijn geweest en de vragen hebben beantwoord.

Voor de behandeling van dit agendapunt neemt gedeputeerde Rommel waar voor gedeputeerde Loggen.

Eerste termijn commissie

Statenlid **Kostić** (PvdD) ziet positieve ontwikkelingen. In woorden is de provincie groener geworden dan voorgaande colleges, er wordt geïnvesteerd in de Omgevingsdiensten (OD) – al lijkt dit voor achterstallig onderhoud te zijn. Tegelijkertijd geven burgers en maatschappelijke organisaties signalen af dat het onduidelijk is hoe waar zij welke incidenten kunnen melden. Herkent de gedeputeerde deze signalen dat het budget en de personeelscapaciteit nu onvoldoende is om de leefomgeving en de natuur te beschermen? Zijn er ook geluiden dat er onvoldoende is om de circulaire ambities te realiseren?

Partij voor de Dieren is blij met de paragraaf over dierenwelzijn. Echter, er staat in dat de provincie de wildopvangcentra heeft ondersteund met het opstellen van werkprotocollen. Dit is niet gelukt.

Partij voor de Dieren heeft een uitgewerkt voorstel gedeeld, genaamd Toekomst van Noord-Hollandse wildopvangcentra borgen. Het is een budgetneutraal voorstel met twee kanten: 1, het vrijmaken van de beloofde € 100.000 voor wildopvangcentra en 2, de regie pakken om samen met onder andere gemeenten en de sector te komen tot een model voor structurele financiering van wildopvangcentra. Hiermee kan een nieuw college direct aan de slag. De spreker roept de commissie op dit voorstel te steunen.

De Partij voor de Dieren constateert dat het huishoudboekje van de provincie nog steeds niet op orde is: de provincie staat in de ecologische min, scoort onvoldoende op klimaat en er worden meer grondstoffen gebruikt dan de planeet aankan. Dit komt niet uit de begroting naar voren. Jongeren en wetenschappers voeren protestacties, de klimaatcrisis en natuurcrisis zijn een alles overschaduwende bedreiging. En PS heeft middels een aangenomen motie een duidelijk signaal afgegeven dat de provincie duidelijk moet communiceren hierover. Er ontbreekt lef om echt door te pakken. Concrete doelen met bijbehorende monitoring en aanpak op veel vlakken ontbreekt en de wel concrete doelen voor natuur worden niet gehaald. De provincie heeft nog steeds geen data over haar intensieve veehouderijen. Vervuilers zoals Tata Steel en vrije industrie worden nog veel te veel ontzien, terwijl de gewone burger de rekening moet betalen. Partij voor de Dieren roept al twintig jaar op te stoppen met het faciliteren van vervuilers en geen belastinggeld te verspillen aan technologische lapmiddelen die de problemen niet oplossen. De Partij voor de Dieren roept op te werken aan de afbouw van de vee-industrie en zo ruimte te maken voor natuur en natuurinclusief wonen en de boeren te helpen over te schakelen naar biologische, plantaardige en regionale landbouw.

> Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) is statenlid Kostić ook van mening dat de voedselproducenten hiermee negatief worden benaderd, terwijl er wel voedselproductie nodig is?

Statenlid **Kostić** (PvdD) antwoordt dat de voedselvoorziening voor de rest van de wereld in gevaar komt door de industrie zoals eerdergenoemd. Dat ligt niet aan de voedselproducenten, maar aan het beleid van de overheid. Dit probeert Partij voor de Dieren al twintig jaar te veranderen.

Gelukkig wordt het steeds duidelijker dat dit noodzakelijke stappen zijn en de enige realistische weg is om de verschillende crises op te lossen en het huishoudboekje echt op orde te krijgen. Daarom heeft Partij voor de Dieren een aantal voorstellen.

De Partij voor de Dieren wil de intensieve veehouderij aan banden leggen door in de Omgevingsverordening te stellen dat er geen nieuwe intensieve veehouderijen mogen komen in de provincie Noord-Holland. Dit kan met argumenten voor klimaat, gezondheid, dierenwelzijn. Bijna alle fracties zijn het eens dat de intensieve veehouderij moet worden afgebouwd.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) verzoekt mevrouw Kostić haar woordkeuze aan te passen, omdat er in Noord-Holland geen sprake is van intensieve veehouderij.

Statenlid **Kostić** (PvdD) antwoordt dat de Partij voor de Dieren de regels voor de intensieve veehouderij, die zijn opgenomen in de Omgevingsverordening, wil aanpassen. Er speelt nu een casus in Purmerend. Dit had voorkomen kunnen worden als de regels in de Omgevingsverordening op dit punt waren aangepast.

Ook willen de meeste partijen af van de verspilling van belastinggeld aan dieronvriendelijke ontwikkelingen, intensieve veehouderij, monoculturen en technologische lapmiddelen. Via de provincie gaat er geld naar de landbouwsector. De provincie kan deels sturen hoe dat geld wordt ingezet. Partij voor de Dieren stelt voor om die geldstromen nogmaals goed door te lichten, zodat ingezet kan worden op systeemverandering in plaats van lapmiddelen.

Het grond- en pachtbeleid zou geen schade moeten opleveren voor biodiversiteit, klimaat en provinciale landbouwdoelen. De Partij voor de Dieren stelt voor om daarmee aan de slag te gaan.

Slechts 2% van de akkerbouw is biologisch, voor bloembollen is het zelfs minder dan 1%, terwijl de gangbare sector een grote aanslag is op de water- en bodemkwaliteit en het de gezondheid van mens en dier aantast. Zonder een omslag krijgt de provincie de waterkwaliteit niet op orde. Niet voor niets is een Europees doel om voor 2030 25% van het landbouwareaal biologisch te maken. Daarom pleit de Partij voor de Dieren voor minstens drie maatregelen. GroenLinks diende eerder een initiatief in om het fieldlab voor biologische bollen een extra impuls te geven. Dit oorspronkelijke kosten hiervan zijn € 50.000 per jaar.

De heer **Köhler** (JA21) vraagt of mevrouw Kostić op de hoogte is dat er beperkt vraag is naar biologisch geteelde bloembollen. Daarop inzetten zou een negatieve impact hebben op de handel in bloembollen.

Statenlid **Kostić** (PvdD) antwoordt dat het daarom belangrijk is duidelijk te communiceren wat de doelstelling is, wat waardevol is en wat echt schade oplevert. Daarnaast kan de provincie ook helpen in de afzetmarkt door bijvoorbeeld gemeenten meer aan te sturen. De spreker benadrukt dat er wel stappen moeten worden gemaakt voordat het te laat is. Daarom vraagt de spreker de toegezegde bijdrage te verdubbelen naar € 100.000, zodat er vooruitgang komt vanuit de biologische boeren zelf.

Daarnaast wil Partij voor de Dieren een aanzet maken voor een spuitvrije zone in de Omgevingsverordening – dat is juridisch mogelijk – en te kijken welke mogelijkheden er verder zijn met bijvoorbeeld het voorzorgsbeginsel – een idee van de provincie Drenthe – om de groei van de gangbare sierteelt, bollenteelt, in Noord-Holland te beperken.

Tot slot pleit de Partij voor de Dieren ervoor een notitie te maken over hoe de provincie het areaal biologisch kan verhogen naar bijvoorbeeld 50% in 2030. De Voedselvisie is hier niet helemaal duidelijk over. Bovendien gaat de Voedselvisie niet over die sierteelt en bollenteelt; dit valt nu onder het economisch beleid en is vooral gericht op groei en het faciliteren van de sector. Zo'n notitie kan het volgend college helpen om een volgende stap te maken.

De **voorzitter** constateert dat Partij voor de Dieren een voorstel heeft toegevoegd ter voorbereiding op een eventueel amendement. De voorstellen in het betoog zullen mogelijk omgezet worden in moties.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) geeft aan dat het college in haar antwoord op technische vraag 48 aangeeft dat er in overleg met het ministerie van NLV en de relevante kennisinstellingen een sociaaleconomische impactanalyse wordt opgesteld, die onderdeel wordt van het provinciaal programma landelijk gebied. Stel dat uitkomsten van deze impactanalyse laten zien dat er grote negatieve sociaaleconomische gevolgen zijn van het nastreven van de doelen voor de Natura2000 Kaderrichtlijn Water en Klimaat, wat doet de provincie in dat geval? Is GS in dat geval bereid om in overleg met partners te treden om ambities naar beneden bij te stellen of misschien zelfs te schrappen?

De PVV is van mening dat de klimaatcrisis niet zichtbaar is. Wat maakt dat hier geld in gestopt zou moeten worden?

In reactie op de brief van de dertien wildopvangcentra geeft de spreker aan de zorg te begrijpen. De PVV steunt de oproep om de resterende € 100.000 doelmatiger dan de eerste € 100.000 te besteden. Er is voldoende kennis bij deze opvangcentra; daar hoeft vanuit de provincie niet verder in te worden geïnvesteerd. Aanvullend geeft de spreker aan dat de overheid een zorgplicht ten aanzien de opvang van wilde dieren heeft. Hier wordt verschillend mee omgegaan. Het is daarom goed wanneer de provincie zich inspant de gemeenten op één lijn te krijgen en te kijken naar een structurele oplossing.

De heer **Kohler** (JA21) is het eens dat er circa € 180 miljoen wordt uitgegeven aan het groenbeheer in de provincie. JA21 heeft wel andere ideeën over waar dit aan uitgegeven moet worden. Ook is JA21 het eens met de verdeling van de resterende € 100.000 over de verschillende opvangcentra. Het is aan hen hoe de verdeling plaats zal vinden.

JA21 heeft op de volgende onderdelen in de begroting opmerkingen en, of vragen:

- Ten aanzien van de ganzenproblematiek geeft de spreker aan dat de ervaring leert dat nestbehandeling de beste optie is. Het is een groot probleem. JA21 zou dan ook graag in (een addendum bij) de begroting, net als bij de schade-uitkeringen, de inzet van de bestrijding en de resultaatdoelstellingen en de daadwerkelijke resultaten concreet terugzien.
- Eerder heeft de heer Köhler al aangegeven dat de invasieve exoot het grootste probleem is voor het ecosysteem en de biodiversiteit. De aanpak stelt niet gerust. In de uitvoeringsplannen van 2021-2023 wordt wel meermaals de Japanse duizendknoop genoemd, maar andere invasieve exoten eigenlijk niet. In antwoord op schriftelijke vragen is gezegd dat uitsplitsing naar soorten en bestrijdingskosten niet mogelijk is. De spreker is van mening dat dat wel kan en verzoekt

dit als bijlage bij de begroting te voegen, omdat er te weinig is begroot voor de bestrijding van invasieve exoten. De middelen hiervoor kunnen gehaald worden uit, zoals de spreker noemt, prestigeprojecten, zoals eerder De Duinstichting, een van de insprekers, al noemde.

Statenlid **Bwefar** (GL) heeft een aantal vragen:

- Kan aangegeven worden hoe de opgave van groen staal naar Tata Steel terug te vinden is?
- Is er al zicht op wanneer de pilot met de erfcoaches van start moet gaan? Wat zijn de vereisten voor de agrariër om hiervoor in aanmerking te komen.
- De percentages ten aanzien van de waterkwaliteit lijken niet correct te zijn. Afgezien van het aanvullende werk van de waterschappen, wat zijn de maatregelen om de zwemlocaties van slechte kwaliteit naar minimaal aanvaardbaar niveau te krijgen?
- De inwerkingtreding van de Omgevingswet is wederom uitgesteld naar 1 juli 2023. In de begroting wordt nog gesproken over een ingangsdatum per 1 januari 2023. Verwacht de gedeputeerde dat alleen het aanpassen van de data afdoende zal zijn of moet ook lopend beleid worden aangepast?
- Kan de gedeputeerde ten aanzien van de wildopvangcentra aangeven hoe de opdrachtverlening aan de extern adviseur nu alsnog vorm gaat krijgen? Ziet de gedeputeerde andere mogelijkheden om wildopvangcentra structureel te ondersteunen. Het is immers duidelijk dat de centra ondersteuning nodig hebben.

De heer **Klein** (ChristenUnie) heeft de volgende vragen en opmerkingen:

- De spreker geeft aan blij te zijn met de begroting met de expliciete koppeling met de monitor brede welvaart. Het is goed dat dit laat zien dat er, ondanks de inzet, nog veel te doen is, zoals bijvoorbeeld op het gebied van de teruggang van de biodiversiteit.
- Verder is de ChristenUnie blij met de prioriteit voor 2023 op het Actieplan Weidevogel. De ChristenUnie maakt zich zorgen met het beperkte budget voor faunabeheer. Er is meer geld nodig. Wat is de reden dat er niet meer geld voor is begroot?
- Er wordt conservatief begroot voor faunaschade. De verwachting is dat de kosten komend jaar weer op zullen lopen. Kan de gedeputeerde uitleggen waarom deze keuze is gemaakt?
- De ChristenUnie vraagt GS met een voorstel te komen voor een structurele financiële oplossing voor de wildopvangcentra. Het advies van de RDA is duidelijk. De opvangcentra hebben, naast de zorg voor wilde dieren, ook een maatschappelijke meerwaarde en bieden educatie aan kinderen. De ChristenUnie vindt het wel prematuur om nu al die € 100.000 ter beschikking te stellen.

Mevrouw **Kapitein** (D66) geeft aan blij te zijn met deze begroting met onder andere de koppeling naar de brede welvaart. D66 zal zich in deze bijdrage beperken tot enkele opvallende onderwerpen.

- D66 onderschrijft het belang van de extra middelen die ter beschikking zijn gesteld voor de Omgevingsdiensten. Om de provinciale ambities waar te kunnen maken is een innovatieve aanpak nodig met meer capaciteit voor vergunningverlening en voldoende personeel voor toezicht en handhaving met adequate financiering.
- Uit de stukken blijkt dat de geluidsbelasting een issue lijkt te zijn voor de provincie Noord-Holland. Is het Actieplan Geluid wel voldoende?
- D66 heeft zich in deze statenperiode vaker uitgesproken over de waterkwaliteit. Dit thema is opgenomen in de stukken, maar er wordt geen concreet beleid geformuleerd. Het is zorgelijk

dat de KDW-doelen bij geen van de 89 regionale oppervlaktewaterlichamen in Noord-Holland op basis van het one out all out-principe bereikt. Wat D66 is in de nieuwe PPLG water een van de hoofdprioriteiten en moet de provincie nauw samenwerken met het Rijk en de waterschappen.

- In paragraaf 2.3 ontbreekt de opgave voor de landbouw. Juist de regeneratieve landbouw is een essentieel onderdeel van het provinciale beleid en de landbouw en heeft veel impact op de vele hectares van de grond in Noord-Holland.
- De KPI Living Planet Index is aanleiding voor een zeer interessante analyse over hoe de natuur zich ontwikkelt in Noord-Holland. Het toont aan dat er veel te doen is, maar dat er ook successen mogelijk zijn en ook behaald zijn.
- Het aantal vierkante meters groenblauw blijkt terug te lopen. Aan de ene kant is dit begrijpelijk, maar omdat de provincie zo dichtbevolkt is, bevestigt dit dat de vraag naar recreatieruimte steeds groter wordt. Dit is meegenomen in de Recreatievisie en wordt ook meegenomen in de PPLG-plannen.
- De conclusie dat er ruim voldoende gronden aanwezig zijn voor de provinciale doelen lijkt achterhaald gezien de discussies over stikstof, landbouw en zonering. GS geeft aan dat het grondstrategieplan op themaniveau een politieke keuze is. D66 voorziet een grote wijziging van het grondbeleid in de komende periode; inhoudelijk van een compleet andere orde dan in het verleden. Zeer waarschijnlijk wordt dit een uitkomst van gebiedsprocessen met de partners. GS mag, wat D66 betreft, de gronden inzetten voor de landbouwtransitie.
- Dan over de dieren de wilde dierenopvang. D66 onderschrijft dat de wilde dierenopvang kwetsbaar is. Het draait nu vooral op zeer gedreven vrijwilligers die zoveel mogelijk doen met heel weinig middelen. Er is duidelijk een structureel financieringsprobleem. Na het webinar over het advies van de RDA op 8 november kan er worden besproken hoe de structurele financiering geregeld zou moeten worden.
- Het proces om een bestemming te bepalen voor de resterende € 100.000 is zorgvuldig doorlopen. D66 heeft geen moeite met een ander bestedingsdoel, mits dit in overleg met alle wildopvangcentra plaatsvindt en het niet besteed gaat worden aan de reguliere bedrijfsvoering. Per opvangcentrum is dit maar een klein bedrag en zou nauwelijks helpen. Dit was ook een van de overwegingen destijds om niet voor deze bestemming te kiezen.

> Statenlid **Kostić** (PvdD) vraagt of D66 ook niet van mening is dat de wildopvangcentra zelf moeten bepalen waaraan zij dit geld besteden.

Mevrouw **Kapitein** (D66) geeft aan dat het een randvoorwaarde is dat dit in overleg gaat met de wildopvangcentra. De spreker heeft de mening van D66 eerder gedeeld.

De heer **Leerink** (PvdA) benoemt twee punten uit de begroting.

- de PvdA spreekt haar waardering uit over de inzet van de vrijwilligers van de wildopvangcentra. Het is om nu alvast na te denken over een structurele financiering en dit eventueel vóór de nieuwe statenperiode geregeld te hebben. De PvdA is niet onwelwillend om de resterende € 100.000 te besteden aan de wildopvang, maar de fractie hoort ook graag de mening van GS en hoe dit op een goede manier geregeld kan worden.
- Door de inflatie is het reëel te verwachten dat het komende halfjaar in toenemende mate verschillende organisaties bij de provincie aan zullen geven dat er onvoldoende financiële

middelen zijn. De heer Leerink pleit er daarom voor tijdig hierop te anticiperen zodat er, voordat de nood te hoog is bij die organisaties, een structurele oplossing is.

De heer **Köhler** geeft aan dat zijn collega hier in de commissie EFB, vergezeld van voorstellen, uitvoerig op terug zal komen.

De heer **Roosendaal** (VVD) benoemt dat er voor Natuur, Landbouw & Gezondheid steeds meer geld gaat naar de financiering van de Omgevingsdiensten en faunabeheer. Om met dat laatste te beginnen: de doelstelling om de ganzenstand van 2005 te bereiken, raakt verder uit beeld. Zijn de grondoorzaken de beste manier om het aantal ganzen te verminderen? En moet de politiek daar niet juist meer bovenop zitten door de uitvoering op afstand van de provincie te zetten? De uitgaven de afgelopen jaren waren niet doeltreffend en dus wordt er meer geld aan uitgegeven, terwijl de doelstellingen per gebied nog moeten worden vastgesteld. In zijn algemeenheid kunnen er pas goede keuzes gemaakt worden waar het geld aan wordt besteed als de doeltreffendheid en de doelmatigheid vastgesteld kan worden en daarnaar gehandeld wordt. Daar vraagt de VVD aandacht voor.

Bij de Omgevingsdiensten wordt de problematiek steeds groter. Specifieke kennis en verdere professionalisering zijn provincie overschrijdend en noodzakelijk. Dat kost, naast nieuwe keuzes, ook meer geld. De VVD ziet hier graag het principe 'de vervuiler betaalt' om een steeds groter beslag op de algemene middelen te verminderen. Is GS bereid om met de Rijksoverheid te overleggen in hoeverre het financieringsmodel van de toezicht op de banken ook kan worden toegepast op de taken van de Omgevingsdiensten voor wat betreft het toezicht. De banken betalen zelf voor het toezicht.
Ten aanzien van het voorstel van Partij voor de Dieren voor de wildopvang is de VVD het voor de korte termijn eens dat de wildcentra dit gebruiken voor de extra kosten vanwege de energiecrisis en dus niet structureel voor de bedrijfsvoering. Voor een goed financieringsmodel voor de wildopvang, is ook het Rijk nodig. Hoe wordt voorkomen dat door voortgaande professionalisering – door de overheid afgedwongen – de vrijwilligers onder druk komen te staan en ook dat dit belangrijke werk een primaire overheidstaak wordt, omdat er te weinig draagvlak is onder de bevolking om hieraan bij te dragen, juist omdat de overheid steeds meer bemoeienis vertoont en professionalisering eist. Dit gebeurt ook bij de vrijwillige brandweer. Het zou jammer zijn, aldus de VVD, als het bij de dierenopvang dezelfde kant op gaat. Is er duidelijkheid over de zorgplicht voor de overheid als het gaat om de dierenopvang? Iedereen moet gewonde en kwetsbare dieren beschermen, maar waar ligt nu de taak van de overheid? Graag hoort de spreker een antwoord hierop van Partij voor de Dieren en GS.

Statenlid **Kostić** (PvdD) verwijst hiervoor naar het voorstel van de Partij voor de Dieren en het RDA-rapport.

De heer **Roosendaal** (VVD) ziet liever een politieke uitwisseling van ideeën.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) dankt voor de begroting en voor het opnemen van de erfcoaches in de begroting. Goed dat GS hierover contact opneemt met andere provincies. Het CDA verneemt het graag als er meer bekend.

De spreker stipt zeven punten uit de begroting kort aan:

- Het blijft ondoorzichtig om goed te kunnen beoordelen of er voldoende geld beschikbaar is in de toekomst voor het onderhoud van alle natuurgebieden. Daarnaast wordt ook het NNN uitgebreid. Uit de meerjarenraming van het Natuurbeheerplan blijkt niet wat er na 2027 gebeurt. Wat is de visie van de gedeputeerde hierop?
- Het CDA is blij dat het Stivas met hulp van de POP3-gelden in staat zal zijn om ook de komende jaren ruimtelijke opgaven en kavelruil te initiëren, begeleiden en faciliteren. Er is door de provincie toegezegd dat de voorfinanciering geregeld zou worden. Kan de gedeputeerde bevestigen dat dit zo is?
- Er moet ondersteuning komen voor de biologische teelt van bloembollen. Is het mogelijk een jaarlijkse subsidie te geven, zodat het fieldlab goed kan draaien?
- Ter zake de Omgevingsdiensten vraagt het CDA of er inmiddels reactie is van het ministerie van I&W op de brief van de provincie over de knelpunten in wet- en regelgeving in relatie tot de uitvoeringspraktijk van toezicht en handhaving.
- De antwoorden op de vragen die gesteld zijn over stikstof zijn aanleiding tot zorg. GS geeft aan dat veel meer stikstof in de vorm van NO_X door industrie en auto's wordt uitgestoten in Noord-Holland dan door de landbouw in de vorm van NH_3. Het gaat om uitstoot van 32.000 ton door industrie en auto's tegenover 7000 ton door landbouw. En daarbij daalt de stikstof van de landbouw ook steeds op korte afstand neer, vaak op het land van de agrarische bedrijven zelf, en het wordt snel afgebroken. Heeft de gedeputeerde goed in beeld bij toekomstig beleid dat er verschillen zijn in die stikstofsoorten en dat het niet zo mag zijn dat bedrijven onterecht worden opgekocht.
- Het CDA is van mening dat de resterende € 100.000 voor wildopvangcentra een andere bestemming kan krijgen. Graag hoort het CDA de mening van de gedeputeerde hierover.
- Het CDA heeft eerder aangegeven dat het ganzenbeleid effectiever moet. Wil de gedeputeerde daar nog naar kijken? Kan de gedeputeerde ook ingaan op de knelpunten die de FBE signaleert? Kan er financiële ruimte gevonden worden in de begroting om de knelpunten op te lossen?

Voor mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) is het de grote vraag of de provincie doorgaat op de oude weg of gaat veranderen. En zo ja, hoe snel gaan die veranderingen? Met name in de bijdrage van de Partij voor de Dieren zijn veel veranderingen de revue gepasseerd die de SP het gevoel geven dat het de goede kant op gaat. Verandering is nodig. Naast andere belangrijke onderwerpen, zoals de intensieve veehouderij, het gif op het land, biologisch boeren, benoemt de SP specifiek één onderwerp: het voedselpark Amsterdam. Daar komen verschillende raakvlakken van de provincie bij elkaar. Het is om te beginnen een bedrijventerrein waar Schiphol, de provincie en de gemeente Amsterdam een deelname in heeft. Het is een bedrijventerrein met bijzonder vruchtbare grond. Bovendien is het grond die nog nooit met gif bewerkt is geweest. Deze grond is daarmee met name geschikt voor biologische landbouw. En het zou dus heel jammer zijn als daar nog meer bedrijven komen. De provincie wil heel graag circulair zijn, biologische landbouw versterken, korte afstanden van de boer tot de consument. Dit terrein ligt op de rand van de stad en heeft daarmee een korte afstand tot de consument. Hier komt alles samen, aldus de SP. De spreker pleit ervoor dat de provincie zich inzet voor dit voedselpark. De SP zal daar een voorstel voor indienen.

De heer **Roosendaal** (VVD) ziet graag het voorstel tegemoet. De spreker wijst erop dat de instandhouding van het roggeveld € 40 miljoen zal kosten. Het is daarom belangrijk de financiering hiervan mee te nemen in het voorstel.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) benadrukt dat het goed is aan de financiering te denken, maar dat er ook gekeken moet worden naar bijvoorbeeld de positieve gezondheid effecten. Ook moet er een bestemmingsplanwijziging plaatsvinden. Dit is een bevoegdheid van de gemeente Amsterdam. De spreker zal in haar functie als raadslid van de gemeente Amsterdam een voorstel voor een bestemmingsplanwijziging indienen, waarbij landbouw naast bedrijven wordt toegestaan.

De heer **Kohler** (JA21) vraagt of mevrouw Alberts ervan op de hoogte is dat biologische teelt vele malen duurder.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) antwoordt dat de prijs meevalt.

Mevrouw **Kapitein** (D66) geeft aan dat de gemeente Amsterdam ook een positie heeft ingenomen en vraagt of de provincie de besluitvorming van de gemeente Amsterdam moet overrulen.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) pleit ervoor hierin samen op te trekken en samen die verandering tot stand te brengen, omdat de provincie en de gemeente samen eigenaar zijn van het SADC-gebied.

Mevrouw **Kapitein** (D66) vraagt of de gemeente Amsterdam niet het eerste initiatief in deze moet nemen.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) antwoordt nogmaals dat dit in gezamenlijkheid met de provincie moet gebeuren.

Bij deze planvorming is het zaak naar de ruimtelijke ordening te kijken. Er moet gekeken worden naar het aantal benodigde distributiecentra; er zijn er inmiddels genoeg. De spreker pleit voor verandering en dit voedselpark zo neer te zetten dat het zeer levensvatbaar is.

Gedeputeerde Staten krijgen de gelegenheid te reageren en de vragen te beantwoorden.

Gedeputeerde **Zaal** refereert aan een aantal voorstellen die zijn aangekondigd, onder andere van de Partij voor de dieren over intensieve veehouderij en de bloembollen. De gedeputeerde stelt voor het aanpassen van de Omgevingsverordening mee te nemen in de reguliere cyclus van de Omgevingsverordening.

Ten aanzien van de biologische bollen geeft de gedeputeerde aan dat de provincie is gestart met het fieldlab en dat het fieldlab zelf ook bij externe partijen financiering wil verzorgen en dat daar ook goed zicht op is. Vrijdag 21 oktober heeft de provincie een EFRO-subsidie opgesteld van € 1 miljoen voor de verduurzaming van de bollen. Dat betekent dat de gedeputeerde, samen met de euro 50.000 voor het fieldlab, genoeg financiering ziet voor het belangrijke doel om die bollenteelt te verduurzamen. Deze ambitie deelt de gedeputeerde.

Bij de vaststelling van de begroting wordt ook besloten over de erfcoaches. Als deze op 14 november wordt aangenomen, gaat het college daarmee aan de slag. GS denkt daar begin 2023 mee kunnen starten. De voorwaarden zijn nog niet uitgewerkt, maar dit wordt in nauw overleg met de sector gedaan en er wordt ook gekeken naar wat er bij andere provincies gebeurt. De gedeputeerde zal Provinciale Staten informeren hoe daar uitvoering aan wordt gegeven.

Ten aanzien van Stivas, geeft de gedeputeerde aan een toezegging te hebben gedaan over het NSP, want daarvoor is landelijk geregeld dat de provincie mag voorfinancieren. Dit geldt vanaf 1 januari 2023. Stivas is een organisatie, die onafhankelijk is van de provincie en zou dit in principe zelf moeten regelen. Voor POP3 geldt deze voorfinanciering niet; dit zijn nog de vorige subsidies die niet onder het nieuwe NSP vallen en daarvoor geldt geen mogelijkheid voor voorfinanciering. dat betekent dat iedere subsidieaanvrager dit op een bepaalde manier in zijn exploitatie moet regelen. Wel is een lening mogelijk. Hier zijn regels aan verbonden. De gedeputeerde denkt dat het verstandig is ook met RVO te spreken over de vraag of dat niet sneller kan.

De heer **Roosendaal** (VVD) vraagt of mogelijk de provincie – naar voorbeeld van gemeenten die dit al een doen – een garantstelling kan afgeven, zodat de subsidieaanvrager zelf de financiering kan regelen bij banken, zodat de provincie zo min mogelijk ingrijpt op marktmechanismen en de aanvragers ook het snelst geholpen kunnen worden.

Gedeputeerde **Zaal** zal tijdens het gesprek met Stivas op 25 oktober de verschillende opties verkennen. De gedeputeerde is gehouden aan de kaders die zijn vastgesteld in de Kadernota leningen en garanties.

De provincie is een van de aandeelhouders van het SADC, maar het bestemmingsplan is van de gemeente Amsterdam. Daarin staat dat het een bedrijventerrein is. De gedeputeerde herkent de behoefte aan bedrijventerreinen in de MRA. In de komende raming staat dat er heel erg veel tekorten zijn. De gemeente Amsterdam moet een voorstel doen tot het wijzigen van het bestemmingsplan. De democratische verantwoordelijkheid ligt bij de gemeenteraad van Amsterdam. De gedeputeerde raadt mevrouw Alberts daarom aan om die motie daar in te dienen.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) geeft aan dat dit project veel raakvlakken heeft met de ambities van de provincie. Het voedselpark kan ook een voorbeeld zijn voor heel veel plekken in de provincie Noord-Holland. Om het dan alleen maar te laten bij een bestemmingsplan, zou het project te kort doen. De provincie grijpt wel degelijk in bij bestemmingsplannen. Dit is onlangs nog gebeurt de het datacentrum in Hollands Kroon, waar bezwaar is gemaakt vanuit de provinciale verordeningen.

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat in dat geval het bestemmingsplan niet in overeenstemming was met de provinciale verordeningen. Dat is hier niet het geval. GS heeft een Voedselvisie die streeft naar duurzame en circulaire landbouw in de hele provincie, maar er is ook een groot belang bij een goed vestigingsklimaat en het zoeken van ruimte voor bijvoorbeeld circulaire economie. Dat moet ook ergens een plaats krijgen in de provincie. In het Huis van Thorbecke is afgesproken dat de afweging wat waar komt binnen de grenzen van een gemeente primair de taak is van de gemeente.

De heer **Klein** (ChristenUnie) memoreert dat de provincie medeaandeelhouder van SADC. De provincie ziet in haar rol als aandeelhouder toch ook mogelijkheden. Wat is de visie van de gedeputeerde daarop?

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat de provincie aandeelhouder is in SADC vanuit het belang om duurzame bedrijventerreinen te ontwikkelen. Dus de gedeputeerde zit daar als aandeelhouder vanuit de portefeuille Economie en niet vanuit de portefeuille Voedsel. Er is altijd bereidheid om te spreken of een en ander gecombineerd kan worden, maar het initiatief daarvoor ligt primair bij de gemeente Amsterdam, die aangeeft daar een bedrijventerrein te beogen. Maar het is al gezegd: SADS is bereid te praten.

De heer **Kohler** (JA21) is van mening dat de provincie de mogelijkheid heeft dit te heroverwegen en het als BPL aan te wijzen.

Gedeputeerde **Zaal** geeft aan dat Provinciale Staten de kaders heeft vastgesteld. Daarin is dit gebied niet aangesteld als bijzonder provinciaal landschap. Provinciale Staten kan hiertoe een voorstel indienen.

De heer **Kohler** (JA21) geeft aan dit voorstel niet te maken, omdat de fractie tegen BPL's is.

Gedeputeerde **Zaal** vervolgt met de vragen over de wildopvangcentra in Noord-Holland. Deze centra doen heel belangrijk werk. De constatering is dat er een gat in de wetgeving is: iedere inwoner is verplicht om deze dieren op te vangen. De wildopvangcentra doen dit gelukkig. Tegelijkertijd heeft niemand de verantwoordelijkheid gekregen voor deze specifieke taak. Er ligt een advies van de RDA. De provincie Noord-Holland zal samen met de opvangcentra meediscussiëren over de vraag in hoeverre hier een rol voor de provincies ligt. GS volgt de ontwikkelingen en is in gesprek met de ministerie van LNV. De gedeputeerde is echter van mening dat de vraag over een structurele financiële oplossing bij de volgende coalitie moet liggen.

De gedeputeerde geeft aan dat de provincie een besteding heeft geformuleerd voor de

Statenlid **Kostić** (PvdD) memoreert dat eerder is toegezegd dat wanneer de opvangcentra met een gezamenlijk voorstel komen de gedeputeerde hiernaar zal kijken. Nu ligt er een voorstel en is de gedeputeerde van mening dat het reeds ingezette proces gevolgd moet worden. de spreker pleit ervoor dat de gedeputeerde samen met de wildopvangcentra kijkt hoe dit bedrag een goede bestemming kan krijgen.

Gedeputeerde **Zaal** geeft aan dat GS het oorspronkelijk plan uitvoert en zij nog steeds hierachter staat. Dit draagt bij aan de professionaliteit van de organisaties. Daarnaast vindt de gedeputeerde het lastig dit bedrag random over de organisaties te verdelen en daar (een deel van) de exploitatiekosten van te betalen.

De gedeputeerde is het eens met D66 dat de resterende € 100.000 niet naar de exploitatie moet gaan. De gedeputeerde schrikt ook van de verhalen over de hoge energierekening en de gevolgen van de inflatie. Daar zijn de wildopvangcentra niet alleen in; dit speelt bij alle grote en kleine organisaties. Dat betekent dat er voorzichtigheid is geboden bij het toekennen van bijdragen. Voor de resterende € 100.000 is een specifiek doel benoemd. De gedeputeerde vindt dit nog steeds belangrijk, want ook al lekt het dak, dan moeten nog steeds de protocollen op het gebied van euthanasie bijvoorbeeld goed worden nageleefd. Dit proces is ook in nauw overleg met de dierenopvangcentra tot stand gekomen. GS heeft informatie dat het ministerie van LNV snel zicht geeft op deze uniforme protocollen. De provincie is ook al bezig met de opdrachtverlening. De gedeputeerde wil dit proces eerst afmaken, voordat er een ander bestedingsdoel komt. Mocht dit niet afdoende zijn, komt de gedeputeerde weer bij Provinciale Staten terug, want het is wel de bedoeling dat deze € 100.000 wordt besteed.

Gedeputeerde **Olthof** beantwoordt de vragen op zijn portefeuille en die van gedeputeerde Stigter.

De gedeputeerde start met de klachten van organisaties over het functioneren of over de bereikbaarheid van de Omgevingsdienst. De gedeputeerde zijn geen klachten van andere organisaties bereikt over het algemeen functioneren van de Omgevingsdienst. Dit staat los van de brede discussie rondom Tata Steel, waar de omgeving en ook de verenigingen en de stichtingen, die er zitten, wel wat vinden van de Omgevingsdienst.

Het klachtenproces voor particulieren verloopt soepel en de klachten worden goed opgevolgd, kan de gedeputeerde uit eigen ervaring vertellen. En wanneer er een onderzoek is gedaan, worden de uitkomsten teruggekoppeld aan de melder. Er is de afgelopen tijd stevig geïnvesteerd in de klachtafhandeling.

Net als in veel sectoren, heeft de Omgevingsdienst ook issues op het gebied van personeelsbezetting. Daarnaast is de Omgevingsdienst in transitie als gevolg van nieuwe vraagstukken, nieuwe technieken, nieuwe inzichten ten aanzien van milieuregels, nieuwe soorten installaties, circulariteit.

Die transitie, met name op het gebied van circulariteit, vraagt ook een bepaald specialisme. De omgevingsdiensten kijken waar ze zelf moeten investeren in capaciteit, maar ook wat er samen met bijvoorbeeld het IPO gedaan kan worden. Bijvoorbeeld op het gebied van circulariteit zijn er nu afspraken gemaakt om te kijken of in ieder geval de vijf BRZO-omgevingsdiensten hun kennis te bundelen om de bedrijven beter te kunnen adviseren.

Daar zit ook een financieringsvraagstuk achter. Dit is opgenomen in de bijlage van de begroting. De omgevingsdiensten hebben extra capaciteit beschikbaar gesteld om te kijken wat er nodig is. Het gaat extra geld kosten. Dit is voor een deel inzichtelijk gemaakt. Om te voorkomen dat de kosten automatisch bij de provincie neergelegd worden, wordt er gekeken welke kosten de provincie moet dragen en welke door de Rijksoverheid kunnen worden gefinancierd.
Gedeputeerde Stigter spreekt bijvoorbeeld in rijksverband over de financiering van de uitvoeringskosten vanuit budgetten voor klimaat bijvoorbeeld. Voor de provincie zijn leges een inkomstenbron.

De VVD verwees naar de situatie waarbij banken het toezicht financieren. Dat zou kunnen bij de omgevingsdiensten – indirect vindt dat ook plaats – maar de provincie financiert de omgevingsdiensten. De provincie financiert dit met leges, met een brede doeluitkering vanuit het Rijk, maar voor een deel zijn het ook de algemene middelen. Dus als de omgevingsdiensten dit zelf gaan financieren, leggen zij die rekening bij de provincie neer.

De heer **Roosendaal** (VVD) geeft aan dat de stijgende kosten van de omgevingsdiensten met name voortvloeien uit het extra toezicht op, in dit geval, Tata Steel. De spreker zou verwachten dat die kosten bij de bedrijven waar extra toezicht op nodig is, worden neergelegd. Is het mogelijk deze constructie met de centrale overheid te bespreken, om zo te voorkomen dat de provinciale begroting onder druk komt vanwege toegenomen toezicht.

Gedeputeerde **Olthof** antwoordt dat deze kosten voor een deel verwerkt kunnen worden in de legesverordening voor de vergunningverlening. Provinciale Staten bepaalt uiteindelijk de intensiteit van het toezicht. De provincie heeft het Programma Tata Steel gemaakt waarin is bepaald dat er meer toezicht moet zijn. Dus voor een deel zal het reguliere toezicht in de leges verwerkt kunnen worden. Maar op het moment dat de provincie meent dat het toezicht geïntensiveerd moet worden, dan is het wat ingewikkeld om die kosten bij Tata Steel te leggen. Dat wil niet zeggen dat ze er niet voor betalen, maar er moet wel een balans in worden gevonden.

Er komt volgend jaar een nieuw Actieplan Geluid. Onderdeel daarvan is bijvoorbeeld een geactualiseerde geluidskaart. Hierbij wordt rekening gehouden met de Gezonde Leefomgeving. Er zullen ook vanuit de EU en het Rijk strengere eisen worden gesteld als het gaat over geluidsbelasting. Als het gaat over de SWUNG-middelen (SamenWerken aan de Uitvoering van een Nieuw Geluidsbeleid) zijn er middelen beschikbaar gesteld om dat verder uit te werken.

Gedeputeerde **Rommel** beantwoordt de vragen op haar portefeuille en die van gedeputeerde Logge.

De maatregelen van de waterkwaliteit bij de waterschappen staat als basis in hun waterbeheerprogramma. Deze zijn samen met het Regionaal Waterprogramma opgezet en zijn complementair. De verwachting is dat in Q2 2023 een eerste monitor naar Provinciale Staten toe zal komen.

De gedeputeerde zal schriftelijk reageren op de vraag over de percentages die genoemd zijn ten aanzien van de waterkwaliteit.

Over de vraag in hoeverre de doelen worden bijgesteld als de impactanalyse tegenvalt, zullen alleen die doelen worden bijgesteld waar de overheid om vraagt. Voor bijstellingen waar Provinciale Staten over gaat, zal de gedeputeerde deze aan Provinciale Staten voorleggen.

De gedeputeerde komt bij Provinciale Staten terug op de uitsplitsing per invasieve exoot. Dit naar aanleiding van de vraag van JA21.

Er wordt veel gesproken over het faunabeheer. De gedeputeerde is met de diverse provincies in overleg om te kijken van hoe daar in gezamenlijkheid meer aan gedaan kan worden. De kennis vanuit de Noord-Hollandse faunabeheereenheden (FBE) wordt ook overgebracht naar andere provincies. Er wordt onderzocht of er een efficiëntere vertaalslag gemaakt kan worden.

De fauna-app is ook een interessante, want als andere provincies daar ook interesse in hebben kan deze tegen betaling beschikbaar worden gesteld aan die provincies. De data geven meer inzichten in waar de ganzen zich bevinden en op welk moment.

Provinciale Staten heeft al extra geld beschikbaar gesteld aan het FBE voor gebiedsgericht beheer. De gedeputeerde is er voorstander van eerst te kijken hoe dat uitpakt. Als het gaat over efficiëntie is bijvoorbeeld gebleken dat eieren schudden efficiënt werkt.

In antwoord op de vraag of de € 10.000.000 voor de vergoeding van de schade die ganzen aanrichten voldoende is, geeft de gedeputeerde aan dat dit op dit moment nog niet mogelijk is in te schatten. Er is nauw contact met BIJ12 en het Faunafonds om die inschatting te kunnen maken. Het is ook het eerste jaar dat het met 5% is verhoogd. Dus vooralsnog is het voldoende, maar pas in de loop van 2023 wordt meer duidelijk.

De heer **Klein** (ChristenUnie) is benieuwd waarom er minder geld is gereserveerd voor de faunaschade dan voor 2022. Zijn er aanwijzingen dat het minder gaat worden?

Gedeputeerde **Rommel** geeft aan dat Provinciale Staten hebben besloten het eigen risico te verhogen. Hieruit volgt de inschatting dat het bedrag lager zal worden.

De samenwerking tussen de waterschappen, ook richting de PPLG, is al intensief. De waterschappen willen graag overal bij betrokken zijn. in de Regionale Veenweide Strategie, die later op de agenda wordt behandeld, is te lezen dat de waterschappen daarin heel belangrijk zijn.

De financiële middelen voor het natuurbeheer na 2026 zijn nog niet helemaal begroot. In overleg met het ministerie van LNV zal gekeken worden in hoeverre daar invulling gegeven kan worden.

De gedeputeerde heeft goed in beeld dat er verschillen zijn in stikstofsoorten. Het is maatwerk. Ook in Noord-Holland is het overal de vraag in hoeverre van de maatregelen die de provincie Noord-Holland kan nemen er andere provincies zijn die daar meer in kunnen doen. Dat is maatwerk en dat zal in nauw overleg met het Rijk en ook met de andere provincies worden ingevuld.

Gedeputeerde **Stigter** beantwoordt de vraag over de Omgevingswet. Het is meer dan alleen een datum die met een halfjaar verschuift, vooral omdat de provincie nu geen milieuleges meer kan heffen, maar ook omdat de voorbereiding op de inzet van het instrumentarium van de Omgevingswet – bijvoorbeeld het projectbesluit – geen doorgang kan vinden. Dat betekent dat er nog steeds twee parallelle sporen bewandeld moeten worden. Dit vraagt extra inzet.

Tweede termijn commissie

De heer **Roosendaal** (VVD) vraagt waar de rol van de provincie ligt als het gaat om de zorgplicht

voor wilde dieren. Eerder is de wolf een warm welkom geheten in de provincie. Tegelijkertijd verhoudt zich dat slecht tot de bescherming van kwetsbare wilde dieren. Boeren worden aangesproken op hun plicht om hun dieren te beschermen tegen de wolf, maar in hoeverre zal de provincie worden aangesproken op haar zorgplicht in deze?

Gedeputeerde **Zaal** geeft aan dat er verschillende verantwoordelijkheden zijn. Eigenaren en ook boeren hebben hun eigen verantwoordelijkheid voor de bescherming van hun dieren. Daarnaast is er ook het faunabeheer. Ten aanzien van de in het wild levende dieren is er op dit moment geen enkele overheidsorganisatie die daar de wettelijke verantwoordelijkheid voor heeft, maar er ligt een zienswijze van de RDA dat dat bij voorkeur de provincie zou kunnen zijn. Daar moet verder het gesprek over worden aangegaan met het ministerie van LNV en RDA en mogelijk ook de wildopvangcentra. Daar zal het volgende college een voorstel voor doen.

De **voorzitter** constateert dat dit agendapunt voldoende is behandeld. Het advies van de commissie Natuur, Landbouw & Gezondheid zal in de vorm van het verslag aan PS worden toegezonden voor de Provinciale Statenvergadering van 14 november.

5 Rondvraag gedeputeerde Olthof

Er zijn geen rondvragen voor gedeputeerde Olthof.

6 Rondvraag gedeputeerde Loggen

Statenlid **Kostić** (PvdD) zal de rondvraag schriftelijk indienen. De spreker licht de vraag kort toe. De gedeputeerde heeft de toezegging gedaan om te kijken hoe het visloodgebruik in de verhuur van de visrechten juridisch gesproken verboden zou kunnen vanuit de provincie. Dit wordt steeds uitgesteld. Nu is het zo dat het waterschap Amstel Gooi en Vecht het visloodgebruik aan banden heeft gelegd in de verhuur van eigen visrechten. Dus juridisch kan het. Dat betekent dat het voor de gedeputeerde mogelijk zou moeten zijn om voor de volgende commissie Natuur, Landbouw & Gezondheid uitsluitsel te geven of de provincie dat ook kan doen.

De **voorzitter** zal deze vraag voorleggen aan gedeputeerde Loggen met het verzoek voor de volgende commissie Natuur, Landbouw & Gezondheid daar een terugkoppeling op te doen.

7 Rondvraag gedeputeerde Zaal

Mevrouw **Jellema** (PvdA) geeft aan de vraag in de originele zin overbodig is geworden, omdat daar al antwoord op is gegeven. In aanvulling daarop: Stivas heeft signalen afgegeven dat zij meermaals niet of bijna niet meer de salarissen konden uitbetalen. In de Veenweide Strategie wordt op pagina 39 kavelruil genoemd. Is de gedeputeerde het met de spreker eens – en wil zij dit ook zo meenemen in haar gesprek met Stivas op 25 oktober – dat de provincie heel voorzichtig moet zijn met een organisatie als Stivas, omdat zij juist goed werk in de verkaveling nastreven en ook al heel veel daarin hebben gedaan?

Gedeputeerde **Zaal** erkent dat Stivas veel goed werk doet op het gebied van ruilverkaveling en dat dit veel effect heeft op ambities op het gebied van verduurzaming van de landbouw en de Veenweide Strategie. Tegelijkertijd is Stivas een onafhankelijke stichting. De provincie is daarmee niet verantwoordelijk voor het personeelsbeleid bij Stivas.

8 A-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu) - 11:50

8.a Zienswijze PS resultaatbestemming 2021, 3de begrotingswijziging 2022 en de wijziging gemeenschappelijke regeling i.v.m. de uittreding van Weesp van de OFGV (A-agenda NLG 24-10-22)

Er is geen inbreng vanuit de commissie op dit onderwerp. De **voorzitter** concludeert dat dit agendapunt tijdens de Statenvergadering van 14 november als hamerstuk zal worden behandeld.

9 Rondvraag gedeputeerde Stigter

Voorafgaand aan de vergadering zijn er geen rondvragen ingediend.

Schorsing van 13.04 uur tot 13.42 uur.

De commissie stemt in met een gewijzigde vergaderorde: agendapunt 11.b wordt na agendapunt 11.c behandeld.

10 lunchpauze

11 A-agenda Natuur en Bodemdaling

11.a Programma Natuurnetwerk 2023

Hiermee wordt verantwoording afgelegd over de voortgang en programmering van het Natuurnetwerk Nederland (PNN). Het programma sluit aan bij de gebiedsgerichte en integrale werkwijze die vanaf 2020 is ingezet en steeds meer vorm krijgt in de verschillende gebieden en deelgebieden. PNN is een groeidocument. Ook andere opgaven krijgen de komende jaren een plek in dit PNN. Dit wordt jaarlijks geactualiseerd en ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd. Het advies van de commissie Natuur, Landbouw & Gezondheid zal in de vorm van het verslag aan PS worden toegezonden voor de Provinciale Statenvergadering van 14 november.

Eerste termijn commissie

De heer **Köhler** (JA21) complimenteert met de lay-out en toegankelijkheid van het rapport.

De meeste gebieden hebben geen stikstofdiagram in het rapport, wat zou betekenen dat er vooralsnog geen stikstofopgave in het betreffende gebied is. De spreker is van mening dat dit aan de versnipperde aanpak ligt. Dit is ook de grootste kritiek van JA21 op de gebiedsgerichte aanpak: een versnipperde NNN en de Natura2000 naar de provincies en die versnipperen weer door. De gevolgen: hoe meer het totale Natura2000-gebied versnipperd is, hoe meer vierkante kilometers Nederland wordt ingenomen door bufferstroken. Die versnippering is enorm. Meer dan de helft van de stikstof overbelaste Natura2000-gebieden is kleiner dan tien vierkante kilometer, een afmeting waarbij de bufferstrook groter is dan het gebied zelf. Als de 75 kleinste Natura2000-gebieden geschrapt zouden worden, verliest minder dan vierhonderd vierkante kilometer Nederland de beschermde status. Dan zou er ruim duizend vierkante kilometer bufferstrook vrijkomen uit de stikstoflockdown. Als alle Natura2000-gebieden kleiner dan twintig vierkante kilometer worden geschrapt, voldoet de provincie automatisch aan de eis in de stikstofplannen van minister Van der Wal dat in 2030 nog maar in een kwart van de stikstof overbelaste Natura2000-gebieden meer stikstof mag neerslaan dan de kritische depositiewaarde. Dit gedachtenexperimenten. Natura2000-gebieden schrappen is niet zo makkelijk. De spreker werkt dit nog uit. Zeker is wel, zo geeft hij aan, dat een integrale aanpak beter mogelijk is. hierbij

refereert de spreker aan de stevige kritiek van de provincie Utrecht op de Noord-Hollandse Veenweide Strategie.

De spreker is van mening dat het stuk vol met goede bedoelingen staat, maar dat het realiteitsgehalte nul is. Nergens is een verantwoording terug te vinden naar het Uitvoeringsprogramma Natuur van 2021-2023.

In dit uitvoeringsprogramma wordt bijvoorbeeld over zo'n tien verschillende potjes circa € 1,5 miljoen beschikbaar gesteld voor de aanpak van invasieve exoten. In het uitvoeringsprogramma is de invasieve exoot echter min of meer synoniem aan de Japanse duizendknoop. In de Eilandspolder staat deze bijvoorbeeld op particulier grondbezit en dat is de reden waarom de provincie deze niet aan kan pakken. Invasieve exoten vormen de grootste bedreiging voor het ecosysteem en de biodiversiteit. In het voorliggende plan worden ze nu zeven keer genoemd. In Laag Holland is het zelfs een van de lastigste en kostbaarste te bestrijden fenomenen.

In het Uitvoeringsplan 2021-2023 wordt de rivierkreeft bijvoorbeeld maar één keer genoemd. Die kreeft is de grootste bedreiging van de diversiteit in de binnenwateren. Voor de dijken is de rivierkreeft wellicht een nog grotere bedreiging dan de muskusrat. De spreker dringt er bij GS op aan dat er een provinciaal, maar liever nog een nationaal, actieplan komt voor de bestrijding van invasieve exoten naast deze versnipperde programma 's. Zolang dit niet gebeurt, blijft de provincie achter de feiten aanlopen.

De heer **Hollebeek** (PvdD) stelt de volgende drie punten aan de orde:

- In het coalitieakkoord heeft GS de ambitie uitgesproken 3000 hectare NNN te willen realiseren. Deze ambitie is inmiddels bijgesteld naar 1750 hectare. Hiervan is 1200 hectare gerealiseerd. Is GS voornemens de resterende 550 hectare tijdens deze coalitieperiode nog te realiseren? Er is circa duizend hectare oranje gebied in eigendom van provincie of natuurorganisaties, maar dit is nog niet ingericht. Wat is de belemmering waardoor deze inrichting er nog niet van is gekomen? Wat gaat GS daaraan doen? Bij de realisatie van NN is veel ingezet op agrarisch natuurbeheer, waarbij het agrarisch belang vooropstaat. Subsidies daarvoor lopen in 2027 af. Ziet GS mogelijkheden om dit geleidelijk af te bouwen. De Partij voor de Dieren overweegt een motie hierover.
- Een coalitie van partijen, waaronder de provincies verenigd in de Stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel, heeft op verzoek van de overheid het Aanvalsplan Landschapselementen opgesteld. Het plan zet in op 10% gebiedseigen groenblauwe dooradering van het landelijk gebied middels gebiedseigen landschapselementen. De uitwerking wordt vastgesteld in afspraken rond het NPLG, maar waarom wordt daarop gewacht? Partij voor de Dieren mist dit aanvalsplan in het PNN. Sterker nog, er is geen enkel landschapselement opgenomen. Dat bevreemdt de Partij voor de Dieren als het over inrichting en natuur gaat. Waarom is er niet geanticipeerd op het Aanvalsplan Landschapselementen in het PNN? Worden deze alsnog toegevoegd? Zo nee, wat is hiervan de reden? Zo ja, op welke manier. Ook hierover overweegt de Partij voor de Dieren een motie in te dienen.
- De motie 'Bomen voor klimaat en stikstof', gesteund door onder andere GroenLinks, D66, PvdA, CDA, SP, ChristenUnie, DENK en door Partij voor de Dieren ingediend, vroeg om kansen voor klimaatbossen met locaties in beeld te brengen. Deze mogelijke locaties zijn echt van belang. GS gaat namelijk uit van initiatief van onderop, maar als er zo'n initiatief komt, zoals

het voedselbos in Bergen, krijgt de initiatiefnemer vaak nul op het rekest. Het zou dan namelijk niet in het landschap passen. Het lijkt de spreker niet de geijkte weg om een motie in te dienen om een motie uit te voeren. Daarom wil Partij voor de Dieren de gedeputeerde vragen om nog voor de komende verkiezingen met locaties te komen waar dit soort initiatieven wel welkom zijn. Welke bijdrage gaat de provincie leveren aan de 37.000 hectare nieuw bos landelijk in 2030? Er is inmiddels 20 hectares gerealiseerd. Heeft GS een concreet doel gesteld in hectares? Wanneer wordt PS geïnformeerd over de voortgang van de Bossenstrategie?

De heer **De Wit** (VVD) geeft aan dat er al beleid is op het agrarisch natuurbeheer. Dit loopt uiterlijk in 2027 af. Er is een verlengingsoptie, daar waar er ook gewerkt wordt aan daadwerkelijke natuurrealisatie. Wat beoogt de Partij voor de Dieren met de afbouw of geleidelijkheid naar 2027 toe?

De heer **Hollebeek** (PvdD) is bang dat als in een keer in 2027 alles stil gezet wordt, dit een nogal harde klap zal worden. Volgens de spreker is het verstandiger om iets de afbouw meer geleidelijk te realiseren.

De bijdrage van statenlid **Cardol** (GL) komt voor een deel overeen met de bijdrage van Partij voor de Dieren.

GroenLinks betreurt het dat het kabinet op veel beleidsterreinen, en met name als het gaat om een gezonde toekomst, geen stap verder komt. Hierbij refereert de spreker aan het rapport Remkes, de vervolgstappen van het kabinet en de gevolgen voor het beleid in de provincies. Helaas treft deze vertragingstactiek ook de Veenweide Strategie en de realisatie van het Natuurnetwerk. Het PNN is op zich een mooi overzichtelijk stuk, maar de verpakking verhult de inhoud een beetje. Er is gestart met een mooie, ambitieuze doelstelling, maar die is pas deels gerealiseerd. Hoe gaat de gedeputeerde de resterende 550 hectare nog deze periode realiseren? Welke voorwaarden gaat de gedeputeerde creëren om volgende colleges te helpen de einddoelstelling van 5600 hectare te halen?

Voor verbetering van de biodiversiteit zijn robuuste natuurgebieden en zones daaromheen met op de natuur afgestemde landbouw de eerste voorwaarden, maar verbindingszones waarlangs planten en dieren kunnen migreren, zijn ook belangrijk. Ook GroenLinks hamert regelmatig hamer op het herstel van landschapselementen en regelingen daarvoor. Op verschillende plekken in deze PNN staat dat er hiervoor een strategie en handelingskader nodig is. Wanneer kan Provinciale Staten die strategie en dat handelingskader voor de verbindingsopties tegemoet zien? Het zou mooi zijn als het mogelijk is deze voor het eind van deze statenperiode vast te kunnen stellen.

Op pagina 39 wordt melding gemaakt van een bedrijfsverplaatsing uit de Starnmeerpolder naar Bergen, waardoor ruimte is ontstaan voor schaalvergroting bij de blijvende boeren. Dit verontrust de spreker. De spreker pleit voor de inzet van vrijkomende grond voor extensivering in plaats van schaalvergroting. Kan de gedeputeerde hier uitleg over geven?

Is er iets bekend over de stikstofdruk van festivals, bijvoorbeeld in Het Twiske.

In het Aanvalsplan Grutto worden nieuwe gebieden toegevoegd. Is al bekend welke gebieden? Hoe nauw trekken de gedeputeerden Rommel en Zaal met elkaar op ten aanzien van de weidevogels? Het gaat namelijk om natuur en boerenland.

Aan de noordkant van het Naardermeer is een concreet burgerinitiatief voor een voedselbos. In het algemeen vraagt GroenLinks hoe dit soort nieuwe burgerinitiatieven een goede plek krijgen in de gebiedsgerichte aanpak? Krijgen zij voorrang vanuit de Voedselvisie om dat soort initiatieven te realiseren?

In het PNN staat dat de provinciale gronden van de verbinding Naardermeer naar het Gooimeer deels zijn ingericht als natuur, maar niet als zodanig worden beheerd (verpacht) en dat het begrenzen en functioneel inrichten nodig is voor het optimaal functioneren van de verbindingswoorden. Ook de voormalige golfbaan bij Naarden kan een rol spelen in die verbinding. De spreker vraagt om een update, ook in relatie tot de golfbaan.

Tot slot stelt de spreker de vraag hoe het staat met het Manpadslaangebied in Heemstede.

Mevrouw **Strens** (D66) complimenteert met het PNN. Het geeft een mooi overzicht van de verschillende gebieden en het is leesbaar en uitvoerig. Het is duidelijk hoeveel hectares nog moeten worden ingericht en nog moeten verworven. Ook de lijst met maatregelen geeft een volledig beeld. Echter, er wordt niet duidelijk aangegeven welke maatregelen of besluiten de komende periode nog genomen moeten worden om de restant opgaven en de bijgestelde doelstellingen te halen. Evenmin is op basis van dit stuk te beoordelen of de totale realisatie in uiterlijk 2027 haalbaar is. Welke aanvullende maatregelen zijn nodig om die doelstelling te halen? In dit kader noemt de spreker de Harger- en Pettemerpolder waar meer dan 20% van de totale NNN-opgave nog niet is ingericht. Er lopen ook geen projecten. Daarnaast is het realiseren van de restopgave hier mogelijk een uitdaging, omdat er tussen 2016 en 2018 al een gebiedsproces doorlopen is. Wat is het handelingsperspectief in deze polder? Het PNN moet zicht geven op de realisatie van de stikstofdoelstellingen. Behalve een weergave van de doelen en een heel grof stappenplan staat hierover niets in het document. De spreker is er niet gerust op dat op basis van deze informatie de provinciale (stikstof)ambities worden gehaald.

Over het document zelf vraagt de spreker wat er met het PNN gebeurt als later het PPLG komt. Wordt het PPLG dan een overkoepelend document waarin alle opgaves staan of blijft dit document met onder andere deelonderwerpen als NNN overeind?

In de voordracht is te lezen dat de Bossenstrategie vooral van onderaf wordt vormgegeven. Waarom kiest GS niet voor een wat actievere rol? D66 heeft daar de voorkeur voor, omdat er goede initiatieven zijn en ook mogelijkheden die nu die nu nog niet volledig worden benut.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) kan zich vinden in de bijdrage van JA21. De spreker ziet aan de ene kant een roep om natuurherstel, aan de andere kant wordt de natuur en het landschap gesaneerd. Hier is en wordt veel geld aan besteed. Dit stemt de fractie niet vrolijk.

Het standpunt van de PVV over stikstof is genoegzaam bekend.

De spreker geeft namens de fractie aan tegen de voordracht te zullen stemmen.

De heer **De Wit** (VVD) is niet ontevreden met de huidige stand van zaken ten opzichte van 3,5 jaar geleden, omdat met de ingezette NNN-realisatiestrategie veel meer focus is aangebracht. Ook werd gaandeweg duidelijk dat de praktijk weerbarstiger is dan de plannen op papier. Daar zijn gesprekken en soms ook onderhandelingen voor nodig, dat vraagt aanpassingen van bedrijven en andere partijen. In de afgelopen jaren zijn die gesprekken veel beter gevoerd. Dit is een goede manier om voortgang te blijven boeken.

De VVD ziet ook zeker aanknopingspunten dat de komende jaren wel degelijk het doel gehaald zou kunnen worden, alhoewel uit dit programma niet een alomvattende doorrekening blijkt dat dat ook echt daadwerkelijk haalbaar is. Maar gegeven de complexiteit van de individuele casuïstiek is het een wel haast onmogelijke opgave om dat te bereiken.

De spreker legt in zijn betoog de focus op twee onderdelen. De eerste betreft de financiën. Er is vastgesteld dat er vanaf 2025 financieel een probleem zal zijn. Daar wordt procesmatig een voorstel voor gedaan. De VVD uit haar zorg dat er mogelijk de komende jaren een bepaald commitment wordt aangegaan wat financiële gevolgen heeft en waar de provincie op dit moment niet de middelen voor heeft. Voorziet het college ook een dergelijk probleem? Zo ja, wat is het risico?

Er zijn veel kaartjes in dit document opgenomen. In het kader van communicatie en verwachtingsmanagement naar die betreffende regio's toe, in welke mate kan dit programma ook onderliggend gebruikt worden als communicatiestuk specifiek per gebied om bijvoorbeeld met gemeenten of met belangenorganisaties regionaal dat versnellingsgesprek op gang te kunnen krijgen?

Mevrouw **Jellema** (PvdA) complimenteert met het overzichtelijke en leesbare stuk. Er zijn nog gebieden die veel meer aandacht vragen. Voorbeelden daarvan zijn het Alkmaardermeer, de Waterlinie en de Weidse Polders. En als daar het kaartje van de veenweidegebieden overheen gelegd worden, blijken sommige gebieden dubbel in de gevarenzone te verkeren. Daarom dringt de PvdA aan op een niet aflatende inzet vanuit de provincie om deze gebieden op niveau te brengen. Daarnaast is het de vraag hoe al deze plannen zich tot elkaar verhouden: zijn er prioriteringen; beïnvloedt het ene gebiedsproces de andere?

De Bossenstrategie komt er redelijk bekaaid vanaf in dit programma. Is het streven van de provincie zicht te richten op de 10% van alle bomen voor heel Nederland of moet het anders? Zou er dan niet een bomenmasterplan op provinciaal niveau moeten komen?

Er wordt in dit programma nog gerekend met de kritische depositiewaarden. De heer Remkes zou een alternatief willen bedenken voor die kritische depositiewaarde. Heeft de gedeputeerde daar ideeën over? Want de kritische depositiewaarden an sich als instrument staan klaarblijkelijk onder druk.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) kiest voor een positieve benadering door de focus te leggen op wat de provincie al heeft bereikt. De spreker benoemt dat 93% van het NNN inmiddels

gerealiseerd is en er nog 7% te gaan is. Het gaat de goede kant op met biodiversiteit met de terugkeer van bijzondere soorten.

Het CDA blijft zich verzetten tegen de gedwongen uitkoop voor de realisatie van het NNN, want in Kennemerland Zuid is te zien dat dat tot enorme problemen leidt. GS heeft in het verleden toegezegd te kijken naar mogelijkheden om de doeltypen van een gebied aan te passen op haalbaarheid en mogelijkheden voor combinatie met huidig gebruik. Wat is de stand van zaken? Is het mogelijk om met die doeltypen te schuiven, zodat landeigenaren in Kennemerland Zuid verder kunnen, terwijl ze ook NNN realiseren? Hoe verlopen de gesprekken? Het CDA is ook benieuwd of er inmiddels is nagedacht over werkwijzen voor het realiseren van het laatste deel van het NNN op een manier zonder dat de landeigenaren direct op de kast gejaagd worden. dit ziet het CDA vaak gebeuren. Is het mogelijk op zoek te gaan naar mogelijkheden om samen met eigenaren het NNN te realiseren? Is daar meer flexibiliteit mogelijk dan nu wordt toegepast?

Uit deze stukken blijkt dat de provincie € 500 miljoen aan reserves gaat inzetten om de laatste 7% van het NNN te realiseren. Het CDA maakt zich zorgen over het toekomstige beheer van al het NNN. Hoe gaat GS op lange termijn zeker stellen dat er voldoende geld is voor het goed uitvoeren van de beheertaken en dat het frequent langjarig beheer geborgd wordt?

De heer **Hollebeek** (PvdD) vraagt of mevrouw Koning ervan op de hoogte is dat een groot deel van die 93% reeds natuur was? En dat het niet zo'n prestatie is om natuur natuur te laten?

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) beaamt dat een deel al heel lang natuur is. Tegelijkertijd wil de spreker een positieve boodschap brengen: er is al 93% NNN gerealiseerd.

Het CDA deelt de zorg ten aanzien van de versnippering en hoort daar graag de reactie op van de gedeputeerde.

De spreker pleit er tot slot voor voorzichtig om te gaan met kwelwater en verbrakking. Bij de behandeling van de Regionale Veenweiden Strategie zal de spreker op dit onderwerp terugkomen.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Marel** (ChristenUnie) heeft weinig opmerkingen over het mooi vormgegeven Programma Natuurnetwerk. In reactie op de oproep van JA21 om de invasieve exoten actief te bestrijden, geeft de ChristenUnie aan dat naast de Amerikaanse rivierkreeft ook de halsbandparkiet een steeds groter probleem aan het worden is.

Er is veel geld beschikbaar gesteld voor het ambitieuze plan voor PARK21 in de Haarlemmermeer in 2023. Wat is de visie van de provincie hierop, aangezien het plan inmiddels is afgeschaald en er nog maar een klein deel van de oorspronkelijke plannen zal worden uitgevoerd.

De laatste spreker in de eerste termijn is mevrouw De Groot van de SP. Zij heeft technische problemen in de online omgeving. Zij krijgt na de schorsing de gelegenheid voor haar bijdrage.

Schorsing van 14.15 uur tot 14.23 uur.

Mevrouw **De Groot** (SP) sluit zich ten aanzien van het vervolmaken van het Natuurnetwerk Nederland tot 2027 aan bij de vragen van de Partij voor de Dieren, GroenLinks en D66: wanneer kan Provinciale Staten vaststellen dat het gaat lukken om de laatste hectares NNN te realiseren? Bij het Aanvalsplan Landschapselementen sluit de SP zich graag aan bij de Partij voor de Dieren. Ten aanzien van de Bossenstrategie constateert de SP dat nog maar negen hectare NNN is gerealiseerd en voor het overige tien hectare. Dit is een groot probleem. Hoe wordt dit binnen en buiten het NNN opgelost? De realisatie buiten NNN schijnt niet de taakstelling van de provincie te zijn, maar het moet wel gebeuren.

In hoeverre heeft de stikstofproblematiek invloed op het realiseren van het NNN? Want hoe meer stikstof, hoe minder gemakkelijk het NNN gerealiseerd kan worden, stelt de spreker. Hoe kijkt de gedeputeerde daar tegenaan? Moeten er nog wel meer veehouderijen de mogelijkheid krijgen om uit te breiden in Noord-Holland, als de provincie hier een probleem heeft? Datzelfde geldt ook voor de industrie.

Gedeputeerde **Rommel** beantwoordt de vragen van de commissie in eerste termijn.

De gedeputeerde stelt voorop dat bij de realisatie van de NNN werkwijzen zijn opgesteld, omdat de provincie graag met de mensen in gesprek wil. Het is ook maatwerk. De brief van de minister van 10 juni met het kaartje zat en zit GS in de weg. Er vonden al goede overleggen plaats, maar mensen hebben naar aanleiding daarvan gezegd nog even af te willen wachten. Die ontwikkeling was niet voorzien.

Met name het wachten op de financiering heeft verschillende processen gestagneerd. Dat is terug te zien bij de PPLG, hoe de provincie omgaat met de gronden. Daarvoor is geld en goede maatregelen vanuit het Rijk nodig. Er wordt veel bij de provincie neergelegd vanuit het Rijk. Dat doet de provincie graag en goed. Alleen, als de provincie moet wachten op brieven – de planning is nu dat deze op 4 november komen – is het lastig om voortvarend te werk te gaan.

GS is de landschapselementen aan het uitwerken in het PPLG. Daarmee wordt aanvullend budget bij het Rijk aangevraagd.

De Bossenstrategie komt uiteindelijk in de PPLG terecht. Het PNN komt daar ook in terecht. Er is nu al 140 hectare waarvan GS kan zien dat het toegezegd wordt. Niet alles wordt van onderop aangevlogen. De gedeputeerde, maar ook de ambtenaren vanuit de provincie, kijken waar bomen gekapt gaan worden en in hoeverre de provincie kan meedenken meehelpen of dat ook in de buurt van de bomenkap kan plaatsvinden. Het is wel goed voor ogen te houden dat de Noord-Holland een weidevogelprovincie is. en waar een boom staat, zit geen weidevogel. Dat betekent dat de provincie daar voorzichtig mee om moet gaan.

GS krijgt wekelijks ongeveer twee aanvragen voor voedselbossen. Dat is altijd in bijzonder provinciaal landschap. Dat is het gebied wat Provinciale Staten zelf aangewezen heeft voor dat open landschap, voor het Aanvalsplan Grutto. Daar wil GS ook graag aan voldoen. Er wordt gekeken in de gebieden van West-Friesland, Laag Holland, Amstelland en Spaarnwoude.

Statenlid **Cardol** (GL) vraagt wat de gedeputeerde vervolgens doet met een initiatief voor een voedselbos? Kan er niet voor een aantal locaties van tevoren al aangegeven dat daar mogelijkheden zijn? Dit is een veel actievere houding dan alleen maar zeggen dat PS heeft besloten dat dit BPL is en het daar niet mogelijk is.

De heer **Hollebeek** (PvdD) vraagt of het altijd per se onmogelijk in BPL om een voedselbos aan te leggen. Het zou wellicht kunnen aansluiten bij de kernkwaliteiten van zo'n gebied.

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat als het aansluit bij de kernkwaliteit van het gebied zal de gedeputeerde het verzoek niet afwijzen. De gedeputeerde geeft aan creatief mee te denken. Een voorbeeld zijn de herenboeren in Bergen. Zij wilden op hun wijze boeren en daar ook fruitbomen neerzetten. Daar heeft de provincie aan meegedacht en wordt ook gerealiseerd. De gedeputeerde stelt altijd de vraag of het mogelijk is ergens fruitbomen neer te zetten, zodat ook de directe omgeving daarvan kan profiteren, op het moment er ergens bomen gerealiseerd gaan worden. Als het dan zo moet zijn dat daarvoor de BPL aangepast zou moeten worden, dan kom de gedeputeerde daar graag mee terug in de Staten.

Statenlid **Cardol** (GL) constateert enerzijds dat dit positief is, maar tegelijkertijd is het nog steeds reactief: er is eerst een burgerinitiatief waar vervolgens vanuit de provincie op wordt gereageerd. Is het ook mogelijk proactief te kijken waar dit soort ontwikkelingen mogelijk zijn en met name de actieve burgers hierop te wijzen?

De heer **Hollebeek** (PvdD) vult aan dat de motie uit 2019 expliciet vroeg om die locaties.

Gedeputeerde **Rommel** is en reactief bezig, maar de gedeputeerde heeft ook proactief gevraagd om bepaalde gebieden te onderzoeken. Het is tegelijkertijd niet mogelijk alle initiatiefnemers hierin te begeleiden, omdat daar onvoldoende capaciteit voor is.

De gedeputeerde geeft aan dat de genoemde 9 hectare nu 22 hectare is van de 140 hectare wat is toegezegd.

Voor de organisatie van een festival moet in het kader van de stikstofdruk een VMB-vergunning worden aangevraagd als daar veel stikstofuitstoot is. Het is de gedeputeerde niet bekend wat de stikstofdruk is.

De heer **Köhler** (JA21) geeft aan dat er te veel aandacht is voor de bestrijding van de Japanse duizendknoop. Deze strijd, net als de strijd tegen de rivierkreeft, is inmiddels verlopen. Maar er zijn nog veel andere invasieve exoten waar dat nog niet het geval is. Vandaar zijn pleidooi hier tijdig, en het liefst landelijk, maatregelen op te nemen.

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat de provincie beperkt is in de mogelijkheden. Het klopt dat de Amerikaanse rivierkreeft niet helemaal weg te krijgen is, maar de provincie heeft daar landelijk wel aandacht voor gevraagd. Er zijn methodes om de rivierkreeft te bestrijden. Samen met het Rijk is hier aandacht voor.

De heer **Köhler** (JA21) is bekend met deze bestrijdingsmethodes. Een effectieve methode met de inzet van ganzen, maar hier is de provincie op tegen.

Gedeputeerde **Rommel** zal navragen of de verbinding Naardermeer naar het Gooimeer wordt begrensd en zal hier in de commissie op terugkomen. De golfbaan Naarden is al ingericht als een natuurverbinding.

De Manpadslaan wordt in het gebied meegenomen. Het onderwerp staat nog op het netvlies van de gedeputeerde.

De provincie is in gesprek met de particulieren in de Harger- en Pettemerpolder. De grondeigenaren hebben naar aanleiding van het kaartje aangegeven de gesprekken stop te willen zetten. Daar heeft de gedeputeerde begrip voor. Maar de provincie gaat wel in overleg.

De stikstofdoelstellingen die in het PNN zitten worden gebruikt in de communicatie. Het staat ook op de website. Maar het PNN en de stikstofdoelstellingen zelf worden nu uitgewerkt. De gedeputeerde complimenteert de ambtenaren voor hun harde werk op dit dossier. Het is een hele opgave. De provincie is nu drie jaar onderweg. Uiteindelijk komt het in de PPLG. De gedeputeerde verwacht dat die 24 gebieden nog meer samengevoegd zullen worden tot grotere gebieden. In sommige gebieden zit wel een stikstofgevoelig Natura2000-gebied, maar dan zit een gebied toch weer te ver daarvan af om echt een stikstofdoel te stellen.

De begroting is voor volgend jaar. De provincie is ook bezig om inzichtelijk te krijgen hoeveel middelen er dan nog nodig zijn. Daarnaast is er vanuit het Rijk € 50 miljoen toegezegd. De gedeputeerde hoopt dat er niet te veel eisen aan worden verbonden, want dat maakt de mogelijkheden weer meer beperkt.

De heer **De Wit** (VVD) vraagt of het risico bestaat dat de provincie een commitment aangaat zonder dat er financiële middelen ter beschikking staan.

Gedeputeerde **Rommel** geeft aan dat het afgeven van een commitment zonder dekking niet mogelijk is. De provincie gaat in gesprek met het Rijk over de ANLb en dat soort subsidiegelden, maar de provincie zal de komende tijd grote keuzes moeten maken en ook kijken waar het Rijk mee gaat komen. De provincie kan het niet allemaal zelf betalen. De gedeputeerde is van mening dat het zo zou moeten zijn dat er een ander soort perspectief voor de beheerders komt. Dus dat er niet gesproken wordt over subsidies, maar dat het een vorm van inkomen wordt. Er komt veel op de provincie af, er zal veel veranderen, maar iedereen is betrokken bij de transitie.

De gedeputeerde geeft nog aan met betrekking tot de kaartjes dat deze ondersteunend zijn in de gesprekken met onder andere de nieuwe besturen om te laten zien wat de opgave is en wat de provincie daarin doet.

Het alternatief van de KDW zijn de instandhoudingsdoelstellingen. De KDW is slechts een indicator. De provincie moet laten zien dat de natuur robuust genoeg is om zichzelf in stand te houden; dat is het doel. Dit wordt inzichtelijk gemaakt door meer te gaan meten, maar ook door

te laten zien hoe een gebied er ecologische gezien voor staat en dat die maatregelen genomen worden om de natuur te herstellen.

In reactie op de 93%, zoals genoemd door het CDA, geeft de gedeputeerde aan dat de provincie al heel veel natuur gerealiseerd heeft, maar dat de opgave voor Noord-Holland iets groter is gemaakt dan wat het Rijk overgedragen heeft. In de PPLG komt de provincie terug op de laatste NNN die nog moet worden gerealiseerd.

De provincie zal bij het ministerie van LNV en ook bij Provinciale Staten om extra middelen vragen voor het beheer.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt of, als het nog niet zeker is dat er voldoende geld is voor het beheer, de provincie wel doorgaat met de aanleg.

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat het Rijk de provincie heeft gevraagd hoe de provincie het NNN zal realiseren. De provincie heeft van het Rijk gelden ontvangen voor de realisatie. Over het beheer wordt nog gesproken met het Rijk.

De gedeputeerde heeft regelmatig gesproken met de wethouder (Sedee) over de realisatie van PARK21, ook in relatie met de Westeinde Scheg. Het zou mooi zijn als dat door zou lopen. Het project moet nog gerealiseerd worden. Er zijn geen middelen meer beschikbaar vanuit de provincie voor de Haarlemmermeer. Als gevolg van de inflatie krijgt dit plan een lagere ambitie. Maar ook daar is de provincie met de gemeente in overleg. Dit is overigens ook een plek waar de provincie onderzoekt of daar bossen gerealiseerd kunnen worden.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Marel** (ChristenUnie) vraagt of een deel van dat geld terugkomt of op de plank blijft liggen?

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat het de bedoeling dat dat geld gebruikt wordt voor de realisatie van PARK21. Deze realisatie is onderwerp van gesprek met de gemeente Haarlemmermeer.

In antwoord op de vraag van de SP geeft de gedeputeerde aan dat de stikstofbrief helaas een negatieve impact heeft op de realisatie van NNN-gebieden.

Statenlid **Cardol** (GL) heeft nog enkele vragen die niet beantwoord zijn:

- Ten aanzien van het Aanvalsplan Grutto heeft de spreker gevraagd of de nieuwe gebieden inmiddels bekend zijn.
- Werken de gedeputeerden Landbouw en Natuur samen als het gaat over de uitvoering van het Aanvalsplan Grutto?

Gedeputeerde **Rommel** geeft aan dat zij intensief samenwerkt met gedeputeerde Zaal op dit dossier.

Voor het Aanvalsplan Grutto wordt gekeken in de gebieden West-Friesland, Laag Holland, Amstelland en Spaarnwoude of het aanvalsplan daar uitgevoerd kan worden.

Mevrouw **De Groot** (SP) heeft nog twee onbeantwoorde vragen:

- Er is 9 hectare bos gerealiseerd in het NNN. De gedeputeerde geeft aan dat er 22 hectare is gerealiseerd. Waar is dit?
- Hoeveel bossen moeten er buiten NNN gerealiseerd worden?

De **voorzitter** constateert dat dit nieuwe vragen zijn en inventariseert of er nog behoefte is aan een tweede termijn.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) heeft nog een onbeantwoorde vraag. De spreker vraagt de gedeputeerde te onderzoeken of er ongewenste gevolgen kleven aan de verbrakking.

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat daar juist naar gekeken worden. In dit kader noemt de gedeputeerde Westzaan, waar dit onderzocht wordt, omdat daar nog niet heel veel over bekend is.

De gedeputeerde geeft aan dat er 9 hectare binnen het NNN is gerealiseerd. De overige 13 hectare is buiten het NNN. In totaal moet er 140 hectare worden gerealiseerd. Hoeveel daarvan buiten het NNN gerealiseerd moet worden, is de gedeputeerde niet bekend. De gedeputeerde komt hier op terug. Ook op de vraag waar de 22 hectare is gerealiseerd, komt de gedeputeerde schriftelijk terug.

De **voorzitter** constateert dat er geen behoefte is aan een tweede termijn. Dit agendapunt zal worden als bespreekstuk worden geagendeerd voor de eerstvolgende Statenvergadering van 14 november 2022.

11.c Natuurbeheerplan 2023

Het Natuurbeheerplan wordt jaarlijks geactualiseerd en bevat de kaders en de natuurdoelen voor de subsidiering van het natuurbeheer door de provincie. Het Natuurbeheerplan heeft ter inzage gelegen. De Nota van Beantwoording en het Natuurbeheerplan 2023 worden nu ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd.

Eerste termijn commissie

Mevrouw **De Groot** (SP) geeft aan dat het Natuurbeheerplan goed in elkaar zit. Natuurbeheer is topsport, lijkt het. Het wordt des te moeilijker nu de natuur steeds grotere aanslagen te verwerken krijgt op het gebied van stikstof, vies water, te lage waterstand en bouw van wegen en woningen in de omgeving. Over dat laatste maakt de SP zich ook grote zorgen. Wat te zeggen over de aanleg van een snelweg en een afslag midden in de natuur? En wat te zeggen over de nieuwe plannen voor woningen aan de randen van dorpen en steden. De SP vraagt de gedeputeerde hierop te reflecteren. De SP is van mening dat deze plannen de natuur nog verder op achterstand en zet en het maakt goed beheer van de natuur nog urgenter. Moet dit niet alvast verwerkt worden in het Natuurbeheerplan door intensiever beheer op te leggen? Gedeeltelijk komt GS daaraan tegemoet door beheerplannen te verlengen en te actualiseren. De SP heeft wel een probleem met het in toenemende mate doden van ganzen. De SP vraagt zich af of het mogelijk handiger is om ook over te gaan tot het veel sneller duurzaam maken van de

omliggende industrie en het weren van vervuilend verkeer uit de gebieden. Kan de gedeputeerde ook hierop reflecteren?

De heer **Köhler** (JA21) memoreert dat in week 42 de fractievoorzitters een verzoek hebben gekregen van de Duinstichting om een column te schrijven voor hun website. De spreker zal de url van zijn column aan de commissie doen toekomen. De spreker citeert een aantal punten uit zijn column over het Aanvalsplan Grutto en het duinbeheer.

Aansluitend geeft de spreker aan een vraag te zullen stellen aan de boswachter – i.c. de gedeputeerde tijdens deze commissievergadering – tijdens het college wat PWN zal geven aan stakeholders en belanghebbenden op woensdag 26 oktober. Om 20.000-25.000 bomen te kunnen compenseren, zijn er 32.000 bomen nodig. Deze aantallen zijn niet op voorraad. Ook moet er bekend zijn waar het bos en welk type bos er aangelegd kan worden. in hoeverre is dit voorbereid in het plan? De spreker geeft aan dat een valse vraag aan zo'n boswachter zou zijn, maar het is, volgens de spreker, allemaal onverdacht, onverwacht en ongewenst.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) heeft de volgende vragen:

- In deze stukken wordt aangegeven dat er na 2027 geen ANLb-contracten meer afgesloten kunnen worden. Het CDA vindt die beslissing voorbarig. Ook na 2027 kunnen ANLb-contracten in het NNN mogelijk nog van waarde zijn. Kan deze mogelijkheid opengehouden worden? Dan kan er tegen die tijd gekeken worden of ze ingezet zullen worden.
- Zijn de subsidies voor Vaarland nog mogelijk? Deze zijn noodzakelijk om dat natuurtype op die eilanden te behouden.
- Bij de zienswijzen zijn veel verzoeken tot ontgrenzing. De gedeputeerde geeft daarover aan dit mee te nemen bij de Omgevingsverordening. Het CDA gaat ervan uit dat de gedeputeerde zich in zal spannen om aan deze verzoeken gehoor te geven en waar mogelijk ook echt in te willigen.
- Als op de beheertypekaart verkeerde of onhaalbare typen zijn ingevuld, worden deze soms aangepast. Is er flexibiliteit mogelijk in de loop van de tijd daar nog aanpassingen op te doen, mocht dat nodig zijn?
- Het CDA heeft eerder aangegeven dat de uitbreiding van stikstofgevoelige plantensoorten geen nieuwe externe werking mag hebben. De gevraagde stikstofreductie mag daardoor niet nog verder vergroot worden. Hoe gaat de gedeputeerde dit voorkomen?
- Ook bij dit agendapunt uit het CDA haar zorgen over de beheergelden en of er na 2027 nog voldoende geld is voor het beheer.
- Sommige vergoedingen houden verband met het GLB, maar er is nog geen duidelijkheid over de exacte uitwerking van het GLB. Dat betekent dat de provincie van mensen vraagt een bepaald beheer te doen, zonder dat zij weten of dit wordt vergoed. Hoe gaat dit in de praktijk? Waar loopt de gedeputeerde dan tegenaan? Of accepteert iedereen dat?
- De totale kosten voor beheer in 2023 zijn € 28,8 miljoen en dat loopt op naar 2027 naar € 33,6 miljoen. Welk deel daarvan wordt door het Rijk gedragen en welk deel draagt de provincie?

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Marel** (ChristenUnie) dankt voor het Natuurbeheerplan. In de bijlage bij het Natuurbeheerplan staat: "Het zou kapitaalvernietiging zijn om via het Programma Natuurnetwerk veel tijd en geld te steken in het realiseren van nieuwe natuur als dat vervolgens

weer verloren gaat, omdat er geen adequaat beheer kan worden uitgevoerd". De PVV noemde het ook al: het afgraven van stukken land of eilandjes om daar natuur te realiseren. Dit gebeurt ook in Noord-Holland. Maar als er geen zekerheid is dat er goed beheer kan plaatsvinden, pleit de ChristenUnie ervoor het natuurbeheer bij de boeren te laten en hen daarvoor een adequate vergoeding te geven. Niets ten nadele van de medewerkers van de natuurorganisaties, maar de geloofwaardigheid van de provincie is hier in het geding. Kan de gedeputeerde hier een reactie op geven?

Tijdens het werkbezoek op 29 augustus aan het Kattendel werd duidelijk dat het voor de fietsers een grote ergernis is om daar niet door te kunnen fietsen. Een jaar geleden is er gestopt met het schoonvegen van het fietspad, omdat dat dweilen met de kraan open was. Het kost € 30.000 per jaar kost om het fietspad daar vrij te houden. Begrijpelijk dat dit vanwege de kosten niet meer gebeurt. Toch vindt de ChristenUnie dat de provincie dit anders zou moeten aanpakken. De ChristenUnie stelt voor eerst met betrokken partijen te bespreken wat de consequenties zijn van die beslissingen en dat dit ook gecommuniceerd wordt.

Statenlid **Cardol** (GL) sluit aan bij de vraag van het CDA inzake het ANLb. GroenLinks is benieuwd of het nieuwe NSP nu al helemaal verdisconteerd is in dit Natuurbeheerplan wat betreft de nieuwe maatregelen en vergoedingen. Daarnaast is GroenLinks benieuwd hoe de financiering van duurzaam agrarisch natuurbeheer in de toekomst wordt geregeld.

Een van de nieuwe dingen die ook met ANLb te maken hebben, is het agrarisch waterbeheer. Dit wordt ingericht met behulp van voorstellen vanuit de collectieven. Daarmee is GroenLinks akkoord. De spreker is benieuwd wanneer de maatregelen, die boeren gaan nemen om voor die gelden in aanmerking te komen, voldoende zijn? Hoe worden de resultaten gemeten? Hoe wordt de bewerkstelliging van een goede toestand van al het water conform de kaderrichtlijn gerealiseerd?

De spreker heeft de column van de heer Köhler gelezen. Het is een interessant verhaal. De spreker is het op veel punten oneens. De spreker zal kijken of hij een column met mijn eigen mening daarnaast kan zetten.

Mevrouw **Strens** (D66) heeft de volgende opmerkingen:

- Overall ziet het Natuurbeheerplan er goed uit.
- D66 is blij dat water en klimaat zijn toegevoegd. Er wordt bijvoorbeeld straks ook geld ter beschikking gesteld voor agrariërs die hun percelen willen laten inunderen in het kader van klimaatadaptatie. Dit is een heel belangrijke weg om op te gaan, aldus D66.
- De provincie moet keuzes maken in die beschikbare middelen: wie krijgt het wel en wie niet? Op basis waarvan wordt besloten of een aanvraag wordt gehonoreerd of niet?
- D66 is blij dat er extra middelen vanuit het Rijk ter beschikking komen voor het Aanvalsplan Grutto. In het beheerplan is opgenomen naar welke gebiedskenmerken de provincie streeft. Dit zijn prachtige gebiedskenmerken, is D66 van mening. Hoe realistisch is het dat die gebieden op die manier gerealiseerd kunnen worden? Het zou jammer zijn om weer veel geld ter beschikking te stellen voor het beheer van weidevogels als daarmee niet het reproductiegetal van die vogels uiteindelijk omhoog gaat. De Rekenkamer heeft eerder al kritische rapporten geschreven dat het beheer ook effectief moet zijn.

- Vanaf 2025 ontstaat er een gat in de financiering. Het Rijk komt mogelijk nog met aanvullende middelen. Hoe beoordeelt de gedeputeerde deze tekorten?

De heer **Hollebeek** (PvdD) overweegt enkele moties in te dienen:

- In navolging van de motie Bromet in de Tweede Kamer wil Partij voor de Dieren een motie indienen om te kijken in hoeverre rewilding onderdeel zou kunnen uitmaken van het provinciale natuurbeleid, omdat het altijd over beheer en beheer gaat. De spreker is het niet helemaal eens met JA21 dat wensnatuur niet gewenst zou moeten zijn, maar er zijn nog meerdere vormen van natuur. De spreker wil ook de mogelijkheid voor andere vormen open houden.
- In het Aanvalsplan Grutto zijn twee gebieden overgenomen. De Partij voor de Dieren overweegt een motie om het maaien daar uit te stellen tot na eind juni, zoals door de Vogelbescherming ook wordt aangeraden.

Tot slot heeft de spreker nog een vraag. De provincie zou, omdat er nogal wat haken en ogen zaten aan de ontpachtingsregel, nog naar de Europese Commissie gaan om te kijken of daar nog wat mogelijkheden zijn. Wat is de stand van zaken daaromtrent?
De heer **De Wit** (VVD) steunt dit type beheer, wat de provincie al een aantal jaren voorstaat. De VVD benadrukt dat natuurbeheer vaak maatwerk is en dus ook een bepaalde flexibiliteit vraagt, ook van de kant van de provincie. De VVD roept op open het gesprek te blijven voeren en te kijken wat er wel kan, omdat het zonde zou zijn om daar waar energie zit bij mensen om hun bijdrage te doen aan dat natuurbeheer, dat te laten vastlopen in bureaucratie of dingen die op papier net iets anders uitpakken. De spreker spreekt zijn vertrouwen in de gedeputeerde uit.

De VVD sluit zich tot slot aan bij de vraag van D66 inzake de financiën.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) is niet enthousiast over het Natuurbeheerplan. Het door EU-wetgeving gedomineerde Natuurbeheerplan is nauw verbonden met het Natuurnetwerk Nederland, ofwel peperdure, boeren wegduwende tekentafelnatuur, aldus de spreker. Voor het agrarisch natuurbeheer is een nieuwe categorie klimaat toegevoegd naar aanleiding van de start van het GLB-NSP, het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid-Nationaal Strategisch Plan. In deze citeert de spreker Socrates: “onwetendheid is de bron van alle kwaad”. De spreker is van mening dat er keuzes worden gemaakt op naar zijn mening onjuist informatie. Het is lastig dit te veranderen. Het is de spreker niet bekend wat de doelen zijn en waar de waarneembare resultaten van dit beleid en de investeringen zijn.

De PVV zal niet instemmen met de voordracht.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) spreekt namens de PvdA hun blijvende zorg uit over de inflatie, die ook bij dit beheerplan ongetwijfeld de kop op zal steken.

Heeft Provinciale Staten ooit onverkort haar steun of commitment uitgesproken voor het Aanvalsplan Grutto? Het oorspronkelijke plan van de heer Winsemius stelt dat er gejaagd mag worden op de predatoren van de grutto. Voor de spreker is de ene soort niet meer waard dan de andere. Daarom pleit de spreker ervoor terughoudend te zijn met de inzet van ingrepen die enerzijds de grutto beschermen, maar tegelijkertijd ten koste gaan van andere diersoorten.

Ten aanzien van de oproep voor het schrijven van een column is de spreker van mening dat de discussie in Provinciale Staten gevoerd moet worden en niet in een column van een particuliere organisatie.

Mevrouw **Strens** (D66) vraagt wat het PvdA wil bereiken met de filosofische oproep om terughoudend te zijn met ingrepen in de natuur die mogelijk ten koste gaan van andere diersoorten.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) wil dit dilemma onder de aandacht brengen en ook de reflectie van de gedeputeerde hierop horen. Ook heeft de spreker behoefte nog even meegenomen te worden in het proces waarmee het Aanvalsplan Grutto tot stand is gekomen: is dit onderwerp uitputtend behandeld i.c. wordt het plan Winsemius onverkort overgenomen, terwijl mogelijk de resultaten in de provincie Noord-Holland anders kunnen zijn dan in andere provincies. Dat laat onverlet dat de grutto bescherming verdient, maar er “is so much more in the picture”.

De heer **Hollebeek** (PvdD) vraagt of het mevrouw Jellema bewust is dat het Aanvalsplan Grutto ook ten koste gaat van andere aspecten van de biodiversiteitsdoelen en klimaatdoelen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) is zich hiervan bewust. Daar worstelt de spreker ook mee: het ene is namelijk niet meer of minder belangrijk dan het andere. Het is goed hiervan bewust te zijn. De constatering is dat er weinig op wordt gereflecteerd.

Schorsing van 15.17 uur tot 15.24 uur

Gedeputeerde **Rommel** reageert op de inbreng en beantwoordt de vragen van de commissie in eerste termijn. Het Natuurbeheerplan is puur gericht op de verstrekking van de subsidie, benadrukt de gedeputeerde.

In reactie op de vraag van de SP over de wegen door de natuur geeft de gedeputeerde aan dat natuur soms om de wegen – rijks- of provinciale wegen – wordt gevormd. Bij provinciale wegen is het altijd zo dat de natuur altijd gecompenseerd wordt.

In het kader van milieuwetgeving en stikstof wordt gekeken naar het duurzaam maken van de industrie. Dat helpt de natuur ook als daarmee de stikstofuitstoot verminderd wordt. In dit kader noemt de gedeputeerde Olam, die al 86% van de ammoniakuitstoot verminderd heeft.

In reactie op JA21 geeft de gedeputeerde aan zich ook zorgen te maken over de grutto, met name vanwege de ouderdom van de grutto-paartjes. De Partij voor de Dieren haalde de Wet natuurbescherming aan waarin wordt gesteld dat de mens goed voor dieren moet zorgen. In dit kader noemt de gedeputeerde een voorbeeld van een boer die zijn land ging maaien, terwijl daar jonge grutto’s in het gras leefden. Wanneer de boer twee weken later zijn gras zou maaien, zouden deze grutto’s overlevingskans hebben gehad. De gedeputeerde heeft daarop het voorstel gedaan voor een landelijke bewustwordingscampagne.

JA21 heeft in haar bijdrage aangegeven dat er weinig terechtkomt van het Weidevogelplan. De gedeputeerde is van mening dat er heel hard wordt gewerkt. Er zijn ook veel boeren die goed voor de weidevogels zorgen: het is hun levenswerk om de populatie te laten toenemen. Tegelijkertijd, de PvdA noemde het al, de predatoren, en het blijft ook mensenwerk. Ook noemt de gedeputeerde de continue afweging in de keuze voor ingrepen in de natuur. De gedeputeerde erkent dat weidevogels beperkte overlevingskansen hebben als in dat gebied ook vossen leven, maar dit is inherent aan de keuzes die worden gemaakt.

De provincie poogt het compenseren van bossen zoveel mogelijk in de buurt te doen. De gedeputeerde kijkt actief mee met de gemeenten en met degene die de bomen heeft moeten kappen naar de mogelijkheden.

Provinciale Staten heeft in 2015 besloten om per 1 januari 2023 de ANLb bij natuurgronden te verlagen. Maar in het kader van de realisatie van de NNN heeft de gedeputeerde Provinciale Staten gevraagd of het mogelijk is dit in zes geleidelijk af te bouwen. Als de natuur al eerder natuur was, wordt er al eerder natuurbeheer vergoedt en wordt de ANLb – deze wordt jaarlijks samen met de collectieven vastgesteld – gewijzigd in de SPNL-subsidie.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) constateert dat als besluitvorming lang van tevoren plaatsvindt, op dat moment niet altijd bekend is wat de consequenties zijn. Dit is hier een goed voorbeeld van. Wat is dan de reden waarom er in de stukken wordt gezegd dat het na 2027 niet meer mag en waarom wordt hier niet meer flexibel mee omgegaan?

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt omdat dit zo door Provinciale Staten is besloten. Mocht Provinciale Staten dit willen wijzigen, kan hiervoor een voorstel worden ingediend. De gedeputeerde constateert er nu veel zaken spelen waar nu anders tegenaan gekeken wordt dan ten tijde van de vaststelling, zoals bij de NNN-realisatiestrategie.

De gedeputeerde vervolgt met de beantwoording van de vragen. Ten aanzien van Vaarland geeft de gedeputeerde aan dat de subsidie mogelijk is bij de graslandtypen en moerassen; bij de bossen niet, maar daar wordt wel naar gekeken.

De provincie gaat zorgvuldig om met begrenzen en ontgrenzen. Dit gaat op basis van ecologische toetsen. De eerste slag was om te kijken waar de onlogische begrenzingen waren. Dit blijft de provincie ook doen. Er worden veel verzoeken ingediend voor ontgrenzingen. Daar wordt altijd naar de kwaliteit gekeken. Niet iedere vraag wordt gelijk in de volgende ronde meegenomen, omdat er een goede ecologische toets plaats moet vinden en dat vraagt soms tijd.

Het CDA en de VVD hebben gevraagd in hoeverre er wordt gekeken naar flexibel natuurbeheer. De natuurkwaliteiten zijn net vastgesteld. De provincie is nog altijd in overleg met degenen die dat moeten doen, of daar wonen of werken: hoe kan de natuur zo gemaakt worden dat het allemaal te combineren is? Dat wil niet zeggen dat gewoon grasland voldoende is; er moet echt natuur worden gerealiseerd. De gedeputeerde heeft daar goede voorbeelden van gezien. In dit kader noemt de gedeputeerde de Ster van Loosdrecht. Na drie jaar intensief overleg ligt er nu een plan ter uitvoering. Dat is niet hetzelfde plan als wat er oorspronkelijk lag. Er is met een ecoloog gekeken wat daar mogelijk is. De dialoog is belangrijk. Als dat niet gebeurt, kan de provincie niet

meedenken en wordt het een vervelend verhaal.

Gedeputeerde Zaal heeft de GLB in haar portefeuille. Zij heeft hier veel aandacht voor. De uitwerking van het GLB is inmiddels bekend. Dit is door boeren en natuur uitgewerkt. De uitkomsten daarvan zijn in het Natuurbeheerplan en ook in het Nationaal Strategisch Plan verwerkt.

In antwoord op de vraag hoeveel van de totale kosten van € 28,8 miljoen worden gefinancierd door het Rijk zal de gedeputeerde de commissie hierover schriftelijk informeren.

GS heeft met de minister gesproken over de uitbreiding van stikstofgevoelige plantensoorten. Dit wordt nog onderzocht. Er ontstaat namelijk een soort trap-op-trap-op. De gedeputeerde verwacht hier de komende tijd een antwoord op.

Provinciale Staten heeft € 45.000 beschikbaar gesteld voor het schoonmaken van het fietspad in het Kattendel als gevolg van kruiend duinzand voor een periode van maximaal vijf jaar. Ook bij Parnassia speelt een soortgelijk issue en is ook daar niet aan het begin van de weg aangegeven dat het niet mogelijk is verder te fietsen. Hier vraagt de gedeputeerde aandacht voor. Aanvullend geeft de gedeputeerde aan dat er niet schoongemaakt zal worden bij Parnassia.

Het agrarisch waterbeheer wordt betaald tussen de waterschappen en de EU. Het collectief sluit daar een contract voor af, waarna vervolgens een contract met de boeren die dat beheer doen, wordt afgesloten. De waterschappen betalen mee, omdat zij daarmee ook de Kaderrichtlijn Water denken te ondersteunen. In antwoord op de vraag van D66 geeft de gedeputeerde aan dat de honorering van zo'n aanvraag wordt gebaseerd op de bepalingen in het openstellingsbesluit door de collectieven.

Het streven is om het aantal grutto's in stand te houden; de gebiedskenmerken zijn daaraan ondergeschikt. De provincie heeft haar eigen weidevogelplan, wat maakt dat het Aanvalsplan Grutto feitelijk overbodig is. De gedeputeerde heeft ook aangegeven aan de heer Winsemius dat de provincie Noord-Holland andere karakteristieken heeft dan de provincie Friesland, waar het Aanvalsplan Grutto op is geschreven. De provincie wil wel gebruik van de middelen die door het Rijk ter beschikking worden gesteld. Dat is ook de reden waarom de provincie de gebieden heeft aangewezen. Het geld is nog niet toegezegd vanuit het Rijk, maar de gedeputeerde vertrouwt er wel op dat dat zal gebeuren.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt wat de heer Winsemius hierop heeft geantwoord.

Gedeputeerde **Rommel** geeft aan dat de heer Winsemius zich hier niet van bewust was. Er is toegezegd dat hij dit nog een keer uit zou gaan schrijven. In de provincie Noord-Holland zijn de weidevogelleefgebieden met name in het NNN. In eerste instantie was dit een obstakel voor de financiering, omdat deze gelden waren bedoeld voor gebieden buiten het NNN. De gedeputeerde heeft de heer Winsemius gevraagd daar nogmaals naar te kijken.

Statenlid **Cardol** (GL) heeft uit het verhaal van de gedeputeerde begrepen dat de provincie haar eigen masterplan heeft, waar de middelen van Winsemius voor worden gebruikt. Uit het veld heeft de spreker begrepen dat het Aanvalsplan Grutto op een aantal punten

verder gaat dan het Actieplan Weidevogels en ook op een aantal punten beter is. De spreker pleit ervoor in dit licht nogmaals naar het Aanvalsplan Grutto te kijken, uiteraard toegespitst op de situatie in Noord-Holland.

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat hier al naar is gekeken. Dit leidde ook tot de conclusie dat de provincie Noord-Holland het Aanvalsplan Grutto niet nodig heeft, omdat dit in het weidevogelplan is opgenomen. Wel heeft de provincie de extra middelen van het Rijk nodig.

Statenlid **Cardol** (GL) geeft aan dat er veel kritiek in het veld is op het masterplan weidevogels en dat het Aanvalsplan Grutto beter is en verder gaat dan het provinciale plan. Daarom pleit de spreker ervoor om nogmaals het Aanvalsplan Grutto onder de loep te nemen en daar die punten uit te halen die niet in het provinciale plan zijn opgenomen.

Gedeputeerde **Rommel** zal in voorbereiding op de bespreking van het provinciale weidevogelplan het Aanvalsplan Grutto meenemen, naast de signalen die statenlid Cardol heeft gehad.

Statenlid **Cardol** (GL) zal deze punten buiten de orde van de vergadering delen met de gedeputeerde.

Het is gedeputeerde **Rommel** niet bekend wanneer het masterplan weidevogels is geagendeerd om in de commissie te bespreken.

De heer **Hollebeek** (PvdD) heeft nog een onbeantwoorde vraag inzake de ontpachtingsregeling en het overleg met de Europese Commissie.

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat er nog wordt gewerkt aan de ontpachtingsregeling en dat deze mogelijk verder wordt verbeterd.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of er meer beheer plaats zou moeten vinden als er meer activiteiten worden ontplooid. Om deze vraag meer kleuring te geven: er is eerder gesproken over de aanleg van natuur om wegen heen; er zijn plannen om in het landelijk gebied weer woningen te bouwen; Olam heeft een stikstofreductie toegepast van 85%, maar heeft inmiddels een last onder dwangsom ontvangen.

Gedeputeerde **Rommel** kan deze vraag van de SP niet goed duiden. Ter zake de aanleg van wegen en het bouwen woningen zijn regels die zijn vastgelegd in de Omgevingswet. Dit agendapunt is de bespreking van het Natuurbeheerplan. Het is juist de bedoeling dat er minder vervuild wordt, zodat de natuur robuuster, de natuur zichzelf in stand kan houden en het beheer daardoor makkelijker wordt. De gedeputeerde stelt voor deze vraag en de duiding daarop buiten de orde van de vergadering te bespreken.

Tweede termijn commissie

Mevrouw **Strens** (D66) heeft een vraag gesteld hoe de gelden voor water en klimaat worden verdeeld. De gedeputeerde antwoordde dat dit aan de collectieven is. Stel dat er meerdere collectieven zijn, hoe wordt in dat geval het geld verdeeld? Kan een collectief zelf een onderlinge verrekening maken?

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Marel** (ChristenUnie) heeft vanuit het veld gehoord dat de vergoeding voor het agrarisch natuurbeheer niet wordt geïndexeerd. Dit gaat over de uitgestelde maaidatum specifiek. Dit is anders dan bij het ganzenbeheer waar wordt gekeken naar de actuele prijs voor het voer in kilo's. Kan de gedeputeerde dit toelichten?

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of de natuur robuuster wordt als er meer activiteiten worden ontplooid. De spreker is van mening dat dit niet mogelijk is. De spreker vraagt de gedeputeerde deze vraag alsnog te beantwoorden.

Gedeputeerde **Rommel** geeft aan dat de natuur robuuster wordt als er maatregelen worden genomen die ervoor zorgen dat de natuur herstelt en dat er geen schadelijke stoffen, zoals stikstof en methaan, in de natuur terechtkomt. Als de activiteiten worden uitgebreid, maar wel binnen de vergunning blijven, wordt het dus niet erger. Dat betekent ook dat er in de buurt van industrie enerzijds milieumaatregelen zijn en anderzijds dat er afspraken worden gemaakt over stikstof en het afvangen daarvan. In dat kader noemde de gedeputeerde eerder Olam, omdat dit bedrijf maatregelen heeft genomen ten aanzien van de uitstoot van ammoniak en ten gunste van de natuur.

De collectieven stemmen onderling de verdeling ten aanzien van water en klimaat af. Dat geldt ook voor het waterbudget en de waterschappen.

De gedeputeerde heeft gehoord dat de ANLb-gelden niet toereikend zijn. Er wordt wel geïndexeerd, maar de collectieven geven aan dat dit niet voldoende is. Dit is onderdeel van de onderhandelingen met Europa en wordt opgepakt door gedeputeerde Zaal.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Marel** (ChristenUnie) vraagt vanaf wanneer er wel geïndexeerd wordt.

Gedeputeerde **Rommel** geeft aan dat dit besluit voortkomt uit de onderhandelingen en dat zij op dit moment deze uitkomst niet kan wijzigen. De gedeputeerde kan wel deze signalen meenemen richting de Europese Unie.

De **voorzitter** constateert dat dit agendapunt voldoende is besproken. Dit agendapunt zal worden geagendeerd als bespreekpunt voor de eerstvolgende Provinciale Statenvergadering op 14 november 2022.

Gezien de tijd is besloten agendapunt 11.b, het vaststellen van de Regionale Veenweide Strategie 1.0 tijdens deze commissievergadering te behandelen en de B-stukken door te schuiven naar de volgende commissievergadering Natuur, Landbouw & Gezondheid in november.

11.b Vaststellen Regionale Veenweide Strategie 1.0

De Regionale Veenweide Strategie 1.0 beschrijft de strategie voor het verminderen van broeikasgasemissies (CO_2) uit veenbodems en het daaraan gekoppelde afremmen van bodemdaling in het landelijk gebied van de provincie Noord-Holland. Het is een strategie voor de (middel)lange termijn 2030 met een doorkijk naar 2050. De kaders uit het landelijke Klimaatakkoord zijn leiden

in de aanpak. Gedeputeerde Staten leggen met bijgaande voordracht de Regionale Veenweide Strategie 1.0 aan Provinciale Staten op 14 november 2022 ter besluitvorming voor. Na de vaststelling wordt de Regionale Veenweide Strategie en de uitvoering daarvan opgenomen in het Provinciaal Programma landelijk Gebied.

De heer **Straathof** is themahouder westelijke veenweide bij LTO Noord. De beraadslagingen eerder gehoord hebbende, is de complexiteit van het provinciale vraagstuk duidelijk geworden. De heer Straathof heeft eerder ingesproken en mogelijk hebben de statenleden en hij elkaar getroffen in de omgeving van Zegveld op de hoogwaterboerderij. Dit is een waardevol initiatief, omdat er geen betere plek is om uit te leggen waar het over gaat. In de komende Provinciale Statenvergadering zal de Regionale Veenweide Strategie 1.0 worden vastgesteld. De 2.0-versie zal landen in het PPLG. Dat betekent dat primair de veenweiden, het behoud daarvan en de kansen die daar liggen, worden hiermee geprioriteerd. Tegelijkertijd moet er via die PPLG worden gedeald met al die andere opgaven die door de provincie en het Rijk zijn gesteld. Daar wordt het beter van, maar mogelijk wordt de realisatie wel vertraagd. De taak van de inspreker is erop toe te zien dat er in 2030 voldoende CO_2-emissiereductie gerealiseerd is door beperking van de bodemdaling via veelal watergestuurde maatregelen. Daarvoor is nodig dat er in 2026 voldoende kennis is opgedaan in de eigen provincies, kennis die als basis moet dienen voor de verdere uitrol tot 2030. Daar maakt de inspreker zich zorgen over.

Uit de stukken blijkt onvoldoende concreetheid over hoeveel hectare er uitgevoerd is in 2026. Provinciale Staten is in de positie om daar vragen op te stellen of een motie of amendement op in te dienen. Anders wordt er geweld gedaan aan het halen van de doelstelling, zo meent de inspreker. De boeren benaderen dit vraagstuk vanuit de grondgedachte dat grond de basis is voor iedere boerenbedrijf en het behouden van die grond, veengrond, ten alle tijde een goede zaak is voor de boer die daar zit. Als een boer met die maatregelen niet alleen langer daar kan boeren, maar ook nog het klimaat kan dienen, dan kan een boer zich daar langer vestigen en, weliswaar met minder boeren, meer doelen dienen dan voedselproductie en landbouw. In het kader van het halen van al die doelen, stelt de inspreker voor vooral zwaar in te zetten op de verkenning aan keukentafels als het gaat over al die onderwerpen en met de gerenommeerde bureaus een checklist met gespreksonderwerpen te maken. Dat zal de basis zijn om straks in die gebiedsprocessen zaken te doen. Dan moet bekend zijn wie er door wil en hoe ze door willen.

Noorderkwartier is de waterbeheerder, maar deze partij wordt onvoldoende betrokken in de gesprekken, terwijl dit wel een partij is die nodig is wanneer de provincie significante dingen in het waterbeheer gaat doen. Het is goed om te leren van wat andere provincies doen. Dat ademt deze strategie ook uit. De inspreker roept de waterbeheerder op datzelfde te doen en niet als voorwaarde te houden dat er mogelijk niet voldoende water is voor deze doelen; dan gaat het namelijk niet vliegen. En ook erop toe te zien dat in de veenbodem van landbouwkundige percelen – dat zijn andere percelen dan veen in natuurgebied – de prioritering voor zoet water dezelfde ranking heeft. De ranking betekent: er is een bepaalde verdringingsreeks dat een zoet water behoefte wordt afgesproken ‘welke functie krijgt wanneer water’. Veen is een bodem. Wanneer die te droog wordt gemaakt, zal dat onherstelbare schade hebben. Die wordt nooit meer een spons. Dat wordt al in natuur gedaan. De inspreker roept op ook de boerenpercelen te beschermen met die status.

De inspreker wenst Provinciale Staten toe dat PS aan die bespreking in voldoende mate toekomt, dat Provinciale Staten erop ziet dat er areaal komt waarmee kennis opgedaan wordt en dat er voldoende capaciteit vrij wordt gemaakt om dit dossier voldoende aandacht te geven.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt hoe de provincie kennis op kan doen in het areaal hectares waar de heer Straathof over sprak.

De heer **Straathof** wil daar juist een bepaalde vrijheid in laten. Er is gebleken dat de beste maatregelen gepaard gaan met slimmer omgaan met het grondwaterniveau in het perceel. Er zijn alternatieven, maar de inspreker roept op vooral naar de meest kansrijke alternatieven te kijken. Die gaan met name over peil, beheer en beheer van de grondwaterstand.

De heer **Mantel** (JA21) vraagt of de inspreker van mening is dat bepaalde gebieden geschrapt zouden moeten kunnen worden als blijkt dat er doelstellingen in bepaalde gebieden niet gehaald kunnen worden, zodat doelstellingen in andere gebieden wel gehaald kunnen worden.

De heer **Straathof** antwoordt dat er aan de Klimaattafel gemotiveerd moet kunnen worden waarom het niet lukt. Dat kan ook een kosteneffectieve afweging zijn.

De heer **De Wit** (VVD) vraagt hoe dit stuk wordt ontvangen bij de mensen aan de keukentafel, ook in het licht van het huidige sentiment richting de overheid.

De heer **Straathof** geeft aan dat de Regionale Veenweide Strategie wordt ontvangen als een van de vele stukken. Het is niet het stuk waar de boeren het meest van wakker liggen. Hun vraag is wel: kan ik boer blijven op deze specifieke plek; en hoe dan? Dat betekent dat die vragenlijst en met name de toonzetting bepalend is voor het succes of die boeren die partij vertrouwen en met hun visie op hun toekomst komen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) werd getriggerd door de uitspraak ook vooral de waterschappen mee te nemen. Ook de spreker heeft de ervaring dat het waterschap zich wat afzijdig houdt. Heeft de heer Straathof een advies over hoe de provincie die twee gremia dan toch dichter bij elkaar kan brengen?

De heer **Straathof** geeft aan dat de waterschappen juridisch gezien niet gaan over het grondwater in het perceel van die boer. Daar is wijziging van wetgeving voor nodig. Als dat lukt, zullen alle waterschappen met veen in hun portefeuille direct in gesprek willen.

De heer **Dessing** (FvD) vraagt hoe groot het draagvlak is bij de agrariërs om aan de knoppen te draaien. Daar heeft de spreker namelijk zijn twijfel over.

De heer **Straathof** geeft aan dat hij met name wil focussen op de kansen die dit boeren geeft. De inspreker noemt in dit kader Spengen. Daar is vijf jaar geleden een proef gestart. Deze is afgelopen maand afgerond en eigenlijk doorgestart. Daar zijn boeren openhartig geweest over hun ervaringen. Die zijn over het algemeen goed, want ze hebben leren samenwerken en het waterschap hebben ze leren kennen als een constructieve coöperatieve partij. Op de vraag welke voordelen er voor de boer zijn, konden zij dit slecht duiden en moesten ze vaststellen dat de

baten vooral bij de maatschappij liggen en de boer is de partij die het moet doen. Dus de boer moet het fysiek doen en ook de financiële middelen hebben om een stukje cofinanciering daarvoor op tafel te leggen.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Marel** (ChristenUnie) leest in het rapport dat het experiment naar natte teelten min of meer is mislukt. Is de inspreker van mening dat meer mogelijkheden moeten worden onderzocht?

De heer **Straathof** zou het winst vinden als natte teelt buiten de categorie landbouw geplaatst wordt, er geen sprake meer is van landbouw als is overgaan tot natte teelt. Dat is een ruimtelijke ordeningskwestie. Als het gaat over het dienen van klimaatdoelen zullen natte teelten mogelijk een andere belasting hebben, namelijk methaangas. Zeker wanneer het doel is die natte teelt ook productief te laten zijn, moet er bemest worden. En dat is met de Kaderrichtlijn Water een uitermate discutabele zaak, want dit plaatsvindt in een ongeveer geïnundeerd stuk land.

Eerste termijn commissie
De heer **Mantel** (JA21) heeft de stukken met belangstelling gelezen. De spreker dankt de initiatiefnemers voor het werkbezoek in Zegveld. Kort samenvattend waren er die dag eigenlijk twee woorden die veelvuldig terugkwamen: vertrouwen en toekomstperspectief. De reactie van de boer op de vraag over de lisdodde in relatie tot methaan was onbetaalbaar, zo geeft de spreker aan. Wellicht nog wel onbetaalbaarder dan de € 18 miljoen die minister Van der Wal extra investeert om dit voorstel deels te bekostigen. Als het gaat over natuur, onderhoud, versterking of beheer, dan kan men JA21 echt vinden.

Ook werd gezegd dat het deels verhogen van het waterpeil een belangrijke bijdrage kan leveren aan het tegengaan van bodemdaling. Maar of er een zaligmakende oplossing is voor het probleem bodemdaling, dat is ook de experts niet bekend. In de zienswijze van alle betrokken partijen heeft JA21 het antwoord ook niet gevonden. Het is dus nodig te blijven monitoren en gebruik te maken van de expertise van de mensen in het veld. Maar gezien de huidige maatschappelijke problemen vindt de JA21 dat er andere keuzes gemaakt moeten worden. De gedeputeerde zei eerder dat er grote keuzes gemaakt moeten worden. De hoeveelheid geld dat er met dit project gemoeid is ten opzichte van de doelstellingen die GS wil behalen, maakt dat de fractie van JA21 voornemens is om de strategie niet te steunen. De fractie ziet wel uit naar de behandeling in PS.

In de zienswijze van Natuurmonumenten doen zij het volgende voorstel: “voeg kaarten toe met dikte van het veen, type veen, de huidige bodemdaling en de verwachte bodemdaling”. Is GS voornemens om deze suggestie over te nemen? Zo ja, waar en wanneer is dit zichtbaar? En zo nee, waarom niet? Het kan namelijk zo zijn dat een uitwerking van dit soort kaarten kan helpen om de problematiek doeltreffender aan te pakken of dat er op zijn minst betere inzicht komt.

Heeft de heer **De Wit** (VVD) goed begrepen dat JA21 de € 18 miljoen vanuit het Rijk liever aan het ministerie laat, zodat het naar andere provincies kan gaan, dan het geld voor Noord-Holland te gebruiken?

De heer **Mantel** (JA21) is van mening dat de vraag eigenlijk is: wat is het doel en wanneer is het af? De bodemdaling is niet meer te stoppen. Dat zeggen de experts ook. Voor sommige gebieden zou het kunnen stoppen. Maar de vraag is: wanneer is het voldoende? Maar de volgende vraag is dan: hoeveel miljoenen zijn er nog nodig, terwijl niet zeker is of de doelstelling behaald gaat worden. Dan is JA21 er voorstander van andere keuzes te maken.

Statenlid **Kostić** (PvdD) vraagt welke oplossingen JA21 ziet voor de bodemdaling.

De heer **Mantel** (JA21) geeft aan dat op dit moment niemand de oplossing heeft. Wat ook uit het werkbezoek naar voren kwam: je kunt het grondwaterpeil wel verhogen, maar in sommige gevallen gaat die bodemdaling dan alleen maar sneller.

Statenlid **Kostić** (PvdD) geeft aan dat dat de enige effectieve manier is om het wel op te lossen, tot een bepaalde hoogte het waterpeil doen stijgen.

De heer **Mantel** (JA21) ontkent dit niet. Dit is voor sommige gebieden wellicht de oplossing. Maar er is ook gezegd dat dat in andere gebieden juist niet zo is.

Volgens de heer **De Wit** (VVD) staan data, drive en daadkracht centraal. Allereerst begint dat met de juiste data op polderniveau en misschien wel op bedrijfsniveau, om goed in beeld te hebben welk grondtype het betreft, ook in relatie tot water en wat dat doet voor de effectiviteit van maatregelen. Dat vereist dat de provincie samen met het waterschap heel goed in beeld heeft – en dat ook uit kan leggen aan bedrijven waar het over gaat – wat de feitelijke situatie is. Van daaruit kan de beste aanpak worden geformuleerd met elkaar.

Die uitvoering, dat is de drive. De provincie heeft uiteindelijk de energie nodig van mensen in het gebied om hier de schouders met elkaar onder te zetten. Het is belangrijk te beseffen dat dit uiteindelijk onderdeel is van de grotere opgave in het landelijk gebied en in de veenweidegebieden. Daarom begrijpt de spreker goed dat de Regionale Veenweide Strategie 2.0 landt in de PPLG. Waarbij wel deze problematiek een heel specifieke aanpak vereist daarbinnen, omdat veenweiden wezenlijk anders zijn dan andere gebieden die ook onderdeel zijn van het landelijk gebied. Die drive bij mensen is nodig. Daarom sluit de spreker zich aan bij de woorden van de heer Straathof om het goede gesprek te voeren en het vertrouwen in de overheid te vergroten, zodat mensen uiteindelijk mee kunnen gaan in deze aanpak. Dat vraagt in eerste instantie van de provincie een stap richting deze mensen in plaats van zij richting de provincie. De spreker pleit ervoor die stap te nemen als onderdeel van de uitwerking van deze Regionale Veenweide Strategie.

Tot slot, daadkracht. Als er weer vertrouwen is en er besloten is hiermee aan de slag te willen gaan, is het zaak dat de provincie mensen ook wat te bieden heeft. De provincie moet de komende jaren inhoudelijk focussen op instrumenten die bedrijven geboden kunnen worden om daadwerkelijk maatregelen te kunnen nemen. Dat is best wel lastig. Het is op dit moment nog niet duidelijk voor boeren hoe het betaald moet worden en wat de effecten zijn. Als dat niet goed in beeld is, zullen mensen afhaken. Dus ook daar sluit de VVD zich aan bij de woorden van de inspreker en roept op de tijd goed te benutten om ervaring op te doen met alle beschikbare

methoden, zodat de provincie de boerengemeenschap concrete opties kan aanreiken en die drive omgezet kan worden in daden.

Over de Regionale Veenweide Strategie heeft de spreker nog enkele specifieke opmerkingen:

Ik heb nog een aantal specifieke opmerkingen, lezende het stuk.

- Er is een voorstel gedaan voor de verdeling van gelden per gebied. Wat de VVD betreft is de provincie maximaal flexibel daarin. Als er in het ene gebied meer initiatief en energie ontstaat dan in een ander gebied, wil de VVD het college het mandaat geven om daar ook flexibeler mee om te gaan en het geld daar te investeren waar sneller meters gemaakt kunnen worden.
- De zoetwater problematiek is alom bekend en staat ook goed beschreven in de Regionale Veenweide Strategie. De spreker is er voorstander van de samenwerking tussen de provincie en het waterschap te intensiveren. Boeren mogen namelijk verwachten dat overheden met één mond spreken en dezelfde visie uitdragen.
- De VVD heeft eerder haar zorgen uitgesproken over het capaciteitsissue aan de kant van de provincie: heeft de provincie genoeg mensen om dit ook goed te kunnen doen? Stel dat het lukt om die drive maximaal aan te spreken en er komt een versnelling aan de kant van de boeren, is de provincie dan in staat om dat te volgen? De VVD vraagt de gedeputeerde daar tijdig over terug te komen in Provinciale Staten, mocht er een capaciteitstekort ontstaan, zodat er in ieder geval met elkaar een bewuste keuze gemaakt kan worden over wat de provincie wel en niet (meer) kan doen.

Volgens mevrouw **De Groot** (SP) gaat het bij bodemdaling niet alleen over landbouw en veenweiden, maar ook over alle woningen die in dat veenweidegebied liggen. De provincie houdt natuurlijk onverkort vast aan het Klimaatakkoord, maar er zit een zekere tegenstelling in. De provincie geeft anderzijds het gebied de gelegenheid te reageren op draagvlak, draagkracht, haalbaarheid en uitvoerbaarheid van de opgaven en de benodigde maatregelen. Dat is al een contradictie in zichzelf. Daarbij wordt gezegd dat er geen tijd te verliezen is. Kan de gedeputeerde op dit aspect reageren?

De brief van Natuurmonumenten zou de provincie ter harte moeten nemen, volgens de SP. In hoeverre zijn de bijzonder nuttige opmerkingen nu opgenomen in het plan van Noord-Holland? Doet Noord-Holland iets vergelijkbaars als de provincies Utrecht en Friesland?

De SP vindt het ook vreemd dat er heel veel gesteggeld wordt over geld en gepolderd met de gebiedspartijen. De SP is het er wel mee eens dat dit moet gebeuren, want er is geen tijd te verliezen. Anderzijds wordt er veel te lang gepolderd en is er nog maar heel weinig tot stand gekomen.

De spreker heeft samen met andere raadsleden van Zaanstad twee boerenbedrijven bezocht die allebei in het veenweidegebied liggen. De ene is biologisch-dynamisch en de ander biologisch. Deze boeren maken zich grote zorgen over hun bestaan en hebben duidelijkheid over hun toekomst verdient. Er is haast geboden, omdat de boeren duidelijkheid nodig hebben om zich op de toekomst te kunnen richten.

De heer **Mangal** (DENK) geeft namens DENK aan vooral toekomstgericht te kijken. De fractie voorziet een tekort aan drinkwater. In het hoofdstuk over waterkwaliteit is te lezen dat er meer onderzoek nodig is naar de effecten van bodemdaling en de remmende maatregelen op de waterkwaliteit. Dit is zorgelijk. In hoeverre worden er maatregelen genomen die niet meer teruggedraaid kunnen worden als de waterkwaliteit wordt aangetast?

De heer **Dessing** (FvD) memoreert dat tijdens de vorige commissievergadering Natuur, Landbouw & Gezondheid het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer is besproken op aangeven van de Partij van de Arbeid. De uitkomsten van het rapport zijn duidelijk: er is geen draagvlak onder agrariërs is, er is onduidelijkheid over de uitgangspunten en de rekenregels, er is weinig zicht op de neveneffecten, het is niet meetbaar, de effectiviteit van de methodes zijn eigenlijk onbekend en het is een enorm kostbaar verhaal. Het gaat hier over een strategie over veenweiden, waarbij de bodemdaling als een heel grote urgentie wordt gezien. En aan de andere kant wordt er gesproken over CO_2-reductie. Als er geen tijd te verliezen is en er is iets heel urgents aan de hand, gaat dat dan over die bodemdaling of wordt hiermee de CO_2-reductie goedgepraat?

Er wordt gezegd “waar de grootste uitstoot zichtbaar is”. Hoe wordt dit gemeten? Is dit meetbaar? De evaluatie van de maatregelen zal plaatsvinden middels de doelstellingen uit het Klimaatakkoord. Hoe wordt daar invulling aan gegeven als er geen concrete metingen gedaan kunnen worden op de gevolgen van de maatregelen?

De verhoging van het waterpeil kent grote risico’s. Niet alleen voor het drinkwater, maar ook het verhogen van het peil wat genoemd wordt in het rapport Uitspoelen van fosfaten. Het bagger, de schade voor de boeren, de oeverafkalving, over deze maatregelen is in de raad van Zaanstad al gesproken en middels een amendement is gevraagd de verbrakkingsaspecten in polder Westzaan niet te doen voordat duidelijk is onderzocht wat de effecten daarvan zijn. Is het dan nog steeds een goed idee om voor meer dan € 100 miljoen dit plan te gaan doen?

Wat wordt er gedaan met de bezwaren, de zorgen en vragen die geuit zijn door de insprekers? Ook die insprekers geven aan dat vernatting van veenweiden geen Quick Win is, zoals eerder werd gedacht. Het heeft minder effect op CO_2-reductie en dat levert heel veel complicaties op.

De spreker concludeert dat deze Veenweidenstrategie absoluut ondoordacht is en geen goed plan is.

De heer **Leerink** (PvdA) memoreert dat er meerdere keren is gesproken over deze strategie in een bod met een 80%-versie en nu weer. Het stuk begint zelf bij het klimaatakkoord: impulsgelden, wat er moet van het Rijk, et cetera. Voor de PvdA is het vertrekpunt de richtinggevende uitspraak van Provinciale Staten in 2018 over bodemdaling. PS heeft klip en klaar duidelijk gemaakt dat de aanpak van bodemdaling, nog los van CO_2-uitstoot, daadwerkelijk moet worden aangepakt. GS heeft vervolgens Veerman gevraagd een rapport te schrijven waarvan de conclusies overigens nooit door PS zijn vastgesteld. Dit is voor de PvdA geen reden om de richtinggevende uitspraken van 2018 als wel urgent, maar niet acuut te betitelen. In de afgelopen vier jaar is best veel gebeurd. Er zijn een aantal interessante initiatieven geweest. Er is veel kennis verzameld, wat is geland in dit rapport. Dat is waardevol. Er ligt hier een rapport waarin die geschiedenis van het veenweidegebied en de problematiek nog eens goed wordt neergezet, maar een strategie is het

niet. Ook dit heeft de PvdA eerder benoemd. In een strategie wordt aannemelijk gemaakt met welke maatregelen, langs welke tussendoelen, het uiteindelijke gestelde doel bereikt kan worden. Het ontbreekt aan zowel de doelen, als een strategie. De spreker is bang dat de mensen een beetje klaar zijn met een vooruitschuivende overheid.

De heer **De Wit** (VVD) vraagt, als de provincie niet moet werken aan oplossingen in de toekomst, wat kan de Partij van de Arbeid vandaag bieden om dit probleem wel op te lossen?

De heer **Leerink** (PvdA) geeft aan dat de hoop niet verloren is. De spreker is wel van mening dat het belangrijk is vooraf heldere doelen met elkaar vast te stellen. Als dat niet gebeurt, wordt er heel veel open gelaten. En dat is niet goed, denkt de heer Leerink. De spreker benadrukt niet moedeloos te zijn. Er is een probleem. In grote lijnen is bekend wat de provincie met dat probleem zou moeten doen, in welke variant dan ook. Het waterpeil moet stijgen. Het lastige is dat daar verschillende belangen spelen. De provincie vindt het belangrijk dat iedereen daar op een goede manier bij betrokken wordt. De oplossingsrichting is niet zo moeilijk, maar het is zoeken naar een strategie waarin zoveel mogelijk mensen op een goede manier worden meegenomen. Dat is het probleem, volgens de spreker. Dan helpt het als de doelen bij alle betrokkenen duidelijk zijn, de tijdlijnen bekend zijn en de piketpaaltjes geslagen zijn. de spreker is niet negatief, maar er is iets meer nodig tussen een heel ver einddoel en het kennisdocument wat er nu ligt.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) geeft aan dat er ook nadelen kleven aan het omhoog brengen van het waterpeil. Is de heer Leerink het eens dat er nog veel onderzoek plaats moet vinden?

De heer **Leerink** (PvdA) beaamt dat er op veel deelterreinen nog onderzoek noodzakelijk is om te bepalen wat het meest effectief is. Maar in grote lijnen is bekend dat, als de provincie iets wil doen aan bodemdaling en CO_2-uitstoot, het waterpeil links- of rechtsom omhoog moet. Het is goed hierover helder en duidelijk te zijn. De spreker heeft dit liever – dan kan er een plan gemaakt worden – dan daaromheen te dralen; er zijn geen makkelijke oplossingen. Dit is de beste oplossing voor iedereen.

De heer **Mantel** (JA21) vraagt welk doelen de Partij van de Arbeid nastreeft en wanneer deze zijn bereikt.

De heer **Leerink** (PvdA) geeft aan dat in de notitie een helder doel is geformuleerd. Dat is prima. Maar uiteindelijk moet een strategie aannemelijk maken met tussenstapjes dat het einddoel ook behaald kan worden. Dat is waar de PvdA zich zorgen over maakt. In feite wordt in deze strategie aangegeven dat die doelen in het PPLG landen. Maar als die doelen nu niet kunnen worden vastgesteld, kan dat over drie maanden dan wel? Kan GS dit garanderen? De provincie is afhankelijk van Den Haag. De heer Leerink stelt voor hetzelfde te doen als op het dossier stikstof. De provincie heeft daar haar eigen plan getrokken en heeft zelf haar eigen stikstofdoelen vastgesteld. Dit is per gebied vastgesteld en daar is de provincie mee aan het werk gegaan, los van waar Den Haag iedere keer weer mee komt als het gaat om stikstof. De spreker kan zich voorstellen dat in het geval van bodem de provincie hetzelfde doet.

Samengevat geeft de PvdA aan dat dit enerzijds een waardevol document is, maar dat het geen strategie is. Daarom pleit de spreker ervoor dit stuk ook niet als zodanig vast te stellen. De doelen in het PPLG zouden een belangrijke stap kunnen zijn in het vaststellen van een uiteindelijk strategie.

Statenlid **Cardol** (GL) sluit voor een groot deel aan bij de woorden van de PvdA. De spreker is onder de indruk van de helderheid waarmee de heer Straathof Provinciale Staten zaken voorhoudt. De punten die de spreker zinnig vindt:

- Ja, Ik heb nu 3 keer de heer Straathof horen spreken en Ik ben iedere keer onder de indruk van de helderheid waarmee hij een aantal dingen aan ons voorhoudt. En ik haal daar Natuurlijk mijn eigen punten uit. Dat weet ik ook wel, Maar ik ga ze toch weer even noemen die ik heel zinnig vind.
- De heer Straat roept op niet te wachten, maar aan de slag te gaan. De provincie wacht voortdurend op anderen voor de provincie aan de slag gaat. Dit gaf de spreker in het begin al bij het PNN aan. Als voorbeeld gaf de inspreker nu al te starten met de keukentafelgesprekken. Mogelijk dat er later meer informatie beschikbaar komt, maar dan is er in de tussentijd al veel informatie aan die keukentafels verzameld.
- Een van de maatregelen waar de provincie ook mee kan beginnen – en die waarschijnlijk ook noodzakelijk zal zijn – is het waterpeil verhogen waar dat kan. GroenLinks is het eens: dat zal uiteindelijk een van de maatregelen zijn die uiteindelijk het meest op zal leveren en waar de provincie zo mee kan beginnen. Het is niet simpel, dat weet de spreker, maar het is ook een van de no regret maatregelen die benoemd wordt in de Regionale Veenweide Strategie.
- De inspreker riep ook om het samen te doen. In de zienswijzen van de waterschappen is een terugkerende rode draad dat de waterschappen zich onvoldoende betrokken voelen, dat het niet hun document is en dat zij nog niet aan kunnen geven of ze dit document enig moment kunnen onderschrijven. Er is een enorme behoefte om het samen te doen. De spreker onderstreept het belang van het zoeken naar die samenwerking.
- Twee van de vorige sprekers gaven aan dat vertrouwen nodig is. Natuurlijk is dat nodig: het gaat om het vertrouwen bij de deelnemers, bij de boeren. Maar vertrouwen komt alleen als de provincie helder is over waar de provincie heen wil en de doelen. Die helderheid is nu nog niet in het stuk aanwezig. Vier jaar na de richtinggevende uitspraak, na het rapport van Veerman, ligt er een goed stuk qua inhoud, qua kennis, et cetera, maar beleidsmatig is de provincie nog niet veel opgeschoten in die 3,5, 4 jaar. Er zijn nog steeds geen doelen, er zijn nog steeds geen instrumenten vastgesteld. Het is echt tijd dat de provincie daar snel mee aan de gang gaat. Dat wordt nu doorgeschoven naar de PPLG. Dat zal het niet er niet makkelijker op maken, want naarmate er integraler gewerkt gaat worden en er meer doelen worden gesteld, wordt het alleen maar moeilijker, het beroep op de schaarse ruimte wordt groter, de grondprijzen gaan omhoog. De provincie maakt het zichzelf alleen maar moeilijker door niet onmiddellijk aan de slag te gaan.

De heer **De Wit** (VVD) vraagt of er in dit proces ruimte is voor de doelen van de andere partij aan tafel. Het is niet alleen maar het provinciale doel wat duidelijk moeten zijn, maar ook die van de mensen waarmee de provincie samenwerkt. Geldt dit ook voor GroenLinks?

Statenlid **Cardol** (GL) beaamt dit. De waterschappen, natuurorganisaties, burgers en boeren formuleren doelen. Daar moet ook ruimte voor zijn. De oproep van GroenLinks om het samen te

doen, geldt voor alle partijen die daarbij betrokken zijn en dan zullen die doelen daarin meegenomen moeten worden. Ten aanzien van de boeren is het grote vraagpunt het verdienmodel van de toekomst. Er wordt al een lange tijd gewacht op dat perspectief voor de boeren. Eerder tijdens de vergadering noemde de spreker al de treuzelende de regering die alsmaar niet met plannen komt. Dat geldt zeker voor het perspectief voor de boeren. Dat is geen motief om te wachten, want dan wordt het alleen maar moeilijker.

De Regionale Veenweide Strategie is een mooi kennisdocument, maar ook niet meer dan dat. Het is geen strategie. Het heeft dus ook niet zoveel zin om dit document van allerlei dingen te voorzien en er amendementen op in te dienen. Maar dan wordt het wel heel erg belangrijk dat in het PPLG over een paar maanden de dingen doen die nu nog niet gebeurd zijn.

Statenlid **Kostić** (PvdD) constateert dat dan het voorstel eigenlijk is om dit document niet door te geleiden naar PS. Of het hele stuk wordt aangepast of de naam wordt gewijzigd van strategie naar kennisstuk.

Dit is Statenlid **Cardol** (GL) deels eens. De spreker kan zich voorstellen dat dit stuk wordt aangemerkt als een belangrijke handreiking voor het vervolgproces. Niet ieder deelstuk hoeft in PS te worden behandeld. Hiervoor wacht de spreker de reactie van de gedeputeerde af. Voor GL is de doorleiding naar PS niet doorslaggevend.

Mevrouw **Kapitein** (D66) geeft namens de fractie aan voornemens te zijn een amendement in te dienen op de voordracht. Het voorstel is om de Regionale Veenweide Strategie ter kennisgeving aan te nemen. Zou GroenLinks dit steunen?

Statenlid **Cardol** (GL) kan zich dat voorstellen. De spreker gaf eerder al aan niet te doen alsof dit een strategie is en het ook niet als zodanig vast te stellen. Als de Regionale Veenweide Strategie wordt doorgeleid naar PS is het goed daar de voordracht op aan te passen en zal GroenLinks het amendement van D66 waarschijnlijk steunen.

Als de Regionale Veenweide Strategie wordt doorgeleid naar het PPLG, zijn er wat GroenLinks betreft drie zaken belangrijk. GroenLinks wil dat er in het PPLG duidelijke doelen worden gesteld inzake afbraak van veen en bodemdaling, dat er duidelijke uitspraken over de instrumenten gedaan worden en dat er in het PPLG heel concreet wordt gemaakt, hoe, wanneer en wie de provincie erbij betrekt. Dat zijn dan niet alleen organisaties, maar ook betrokken burgers; niet alleen LTO, maar ook andere boerenorganisaties. En niet straks, maar meteen van begin af aan. De spreker vraagt de gedeputeerde hierover stevige toezeggingen te doen om die punten mee te nemen in het PPLG. Mochten die toezeggingen er niet komen, dan overweegt GroenLinks een motie om dat te borgen.

De heer **Mantel** (JA21) vraagt, als er gaandeweg het proces blijkt dat voor bepaalde gebieden die doelen gewoon praktisch niet haalbaar zijn, is GroenLinks dan ook bereid om die los te laten.

Statenlid **Cardol** (GL) denkt dat het altijd verstandig is om lopende een proces een aantal keren bij te stellen en te kijken of men nog op de goede weg is en wat de uitkomsten zullen zijn. Dit is geen reden om niet eerst de doelen te stellen en daarmee aan de slag te gaan.

Mevrouw **Kapitein** (D66) sluit voor een deel aan bij de woorden van GroenLinks en PvdA. D66 heeft uitgekeken naar deze RVS 1.0. Er moet immers snelheid gemaakt worden voor het remmen van de bodemdaling, voor het klimaat, voor de woningen en de toekomst van de mooie veenweidegebieden en de boeren die daar ook hun toekomst in willen hebben, hun lange termijn toekomst. Daarom is dit onderwerp al meerdere keren tijdens vergaderingen besproken. Helaas is dit document geen strategie geworden. D66 overweegt een amendement op de voordracht om er iets anders van te maken, bijvoorbeeld 'kennis van dit Regionale Veenweide Strategie-document. Dit zal buiten de orde van deze vergadering verder worden besproken. De spreker nodigt de commissieleden uit met suggesties te komen en hoort graag de reacties van andere partijen en het college hierover.

Het besluit om de Regionale Veenweide Strategie verder op te pakken via de PPLG vindt D66 enerzijds kansrijk en anderzijds risicovol. Kansrijk, omdat in deze RVS ook de potentie van regeneratieve landbouw – ook onderdeel van de Voedselvisie – staat aangegeven. Het zou perfect zijn als dit ook zou leiden tot minder bodemdaling. Omdat het een complexe materie is en samenhangt met bijvoorbeeld veel waterissues, is het een goede zaak om het integraal aan te pakken, niet in de laatste plaats, omdat het veel samenwerking vraagt met zelfde mensen en organisaties waar de provincie ook mee samenwerkt in andere uitdagingen. Maar het PPLG is ook risicovol op het bewaken van de voortgang en het boeken van resultaten. D66 heeft zorgen of er wel genoeg gebeurt en of dat snel genoeg gebeurt; zeker als bijvoorbeeld een partij, zoals bijvoorbeeld de boeren, in de lead zijn, hoe belangrijk zij ook zijn. Juist is het zaak dat in die processen de provincie heel duidelijke kaders meegeeft. Hier blinkt de provincie nog niet in uit. Als de doelen nu nog niet helder zijn, zijn deze dan over drie maanden wel bekend? In de notitie van de Rekenkamer staat dat de provincie haar doelen niet gaat halen. Daarom schat D66 dat risico hoog in. En ook de heer Straathof heeft zojuist aangegeven: dit is niet in het belang van het lange termijnbelang van de boer. D66 heeft daarover de volgende vragen. Hoe gaat GS heldere kaders voor bodemdaling meegeven? Hoe gaat GS monitoren of de ambitie van die 0,09 megaton gehaald gaat worden? En hoe gaat GS zelf bijsturen als blijkt dat de doelstellingen per gebied niet voldoende zijn? Hoe gaat GS de zorg vanuit PS wegnemen dat de PPLG niet vertragend gaat werken voor de aanpak van de bodemdaling?

D66 is niet gelukkig met de keuze voor onderzoek en experimenten, zoals in het voorwoord is genoemd. Later in het document staat gelukkig dat het gaat om een lerend proces en een lerende werkaanpak. Dat spreekt D66 veel meer aan. Bij de bespreking van de eindresultaten van het IPV werd duidelijk gesteld dat er genoeg bekend is om door te kunnen pakken. D66 blijft dit vragen en de nadruk hierop leggen. Dat neemt niet weg dat aanvullende kennis nodig is, want het gaat om complexe zaken.

Wat gaat helpen, is het nieuwe Veenweideloket. In dit document staat dat het Veenweideloket met € 300.000 ondersteund gaat worden. Dit is mooi nieuws, want dat betekent ook dat het Veenweideloket gestart is om boeren te helpen om in actie te komen. Kan de gedeputeerden hier wat meer informatie over geven?

Wat ook gaat helpen, is de euro 18 miljoen aan impulsgelden.

De hoofdboodschap aan PS tijdens het werkbezoek in Zegveld was te zorgen voor een waterpeilmeetnetwerk, omdat dit essentieel is voor alle vervolgacties. Wat is de reactie van GS hierop?

De VVD heeft bij de behandeling van de begroting gevraagd of er ook beleid is voor bodemdaling in die gebieden die niet horen tot Laag Holland en het Groene Hart. Er is wel een kaartje gedeeld met de gebieden waar dit over gaat, maar er is geen antwoord gekomen of er ook beleid is voor deze gebieden met betrekking tot bodemdaling. Komt er beleid, bijvoorbeeld in de PPLG?

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) memoreert dat de aanwezige statenleden tijdens het werkbezoek in Zegveld veel gehoord hebben over de complexiteit van het tegengaan van bodemdaling. Het zomaar verhogen van het waterpeil is geen optie. Er is nog veel onderzoek nodig en dat wordt ook gedaan, onder andere door het Veenweiden Innovatiecentrum. Het is niet mogelijk te versnellen en duidelijke doelen te stellen als het nog niet duidelijk is wat de oplossingen zijn. De spreker pleit ervoor hiervoor te waken. Daarom is het CDA eens met de inspreker die aangaf dat er voor 2026 veel pilots opgezet moeten zijn waar goed wordt onderzocht welke maatregelen effect hebben. Gebiedsprocessen zijn ook in de veenweidegebieden enorm belangrijk. Dat moet vooral ook bottom-up gebeuren: samen een streefbeeld bepalen en samen bepalen welke weg daar naartoe mogelijk is.

Aandachtspunten die het CDA heeft meegegeven bij het concept van de Regionale Veenweide Strategie staan nog steeds overeind.

- De maatregelen voor het tegengaan van de bodemdaling mogen alleen worden ingevoerd als ze bewezen, effectief, realistisch en haalbaar zijn. Daarbij moet rekening gehouden worden met het feit dat de veenweidegebieden ook echt weidegebieden zijn met weidevogels en agrarische bedrijven.
- Boeren moet niet overvraagd worden. De boeren moeten geen papieren plan, wat niet realistisch is, krijgen, maar er moet worden ingezet op dat zij mee blijven doen. Doe het daarom met hen samen.
- Voor het aangaan van investeringen of bedrijfsaanpassingen moet samen met de ondernemers gezocht worden naar bedrijfscontinuïteit en verdienmodellen. Dat is geen bijzaak, maar hoofdzaak, want als er geen verdienmodel is, zijn aanpassingen ook niet mogelijk.
- Ook moet het waterschap erbij betrokken worden.
- Het CDA ondersteunt de oproep van de VVD om te kijken welke flexibiliteit er nodig is tussen gebieden voor de inzet van middelen.

Het schijnt dat er in deze Regionale Veenweide Strategie misinformatie staat over de verbrakking in Westzaan. Wil de gedeputeerde dit herstellen?

Er schijnt ook geen of beperkt draagvlak te zijn onder de boeren en de bewoners voor deze verbrakking. Hoe gaat GS hiermee om? Hoe staat het met het uitvoeringsplan naar aanleiding van het gedegen onderzoek naar de gevolgen van de verbrakking in de polder Westzaan? In de gemeente Westzaan is een amendement aangenomen. Heeft dat onderzoek door de provincie

inmiddels plaatsgevonden? Is dat aan de gemeenteraad voorgelegd? Zo niet, wanneer wordt dit voorgelegd? Kan GS de uitkomsten aan PS toesturen?

Het lijkt soms alsof er vanuit de provincie gedacht wordt dat het landschap en het tegengaan van de veenbodemdaling maakbaar is en dat dat op basis van een papieren idee geregeld kan worden. Zo is het niet. Die veenbodems liggen meters onder de zeespiegel. Daarom is het goed te kijken wat er mogelijk is en wat effect resulteert en dat dan in gaan zetten.

Statenlid **Kostić** (PvdD) constateert dat er inmiddels bekend is dat het verhogen van het waterpeil werkt. Dat staat letterlijk in het stuk. Dit is de eerste stap die de provincie moet maken. Technologische lapmiddelen werken onvoldoende. Daar is juist het minste zekerheid over. Partij voor de Dieren pleit ervoor zo min mogelijk middelen daarin te investeren, zodat niet dezelfde problemen ontstaan zoals met de emissiearme stallen en dat de problemen straks weer op het bordje van de boeren, die hebben geïnvesteerd, komen te liggen.

De Partij voor de Dieren stelt voor te kijken naar wat er wel kan en wat er echt niet meer kan. Dat betekent dat er verschillende scenario's uitgewerkt moeten worden. Een voorbeeld daarvan is om te kijken hoeveel hectare veenweide er vernat moet worden om de doelstellingen te halen. Dan te kijken waar de bereidheid al ligt en waar boeren nog gestimuleerd kunnen worden of om te stoppen of met iets nieuws te prikkelen, zoals natte teelten; hen in verbinding te brengen met ondernemers in de bouw – zij hebben aangegeven te willen helpen – en ze daarnaartoe te verleiden; en dan te kijken wat er nog resteert aan doelen.

Dit is geen stuk om vast te stellen als strategie, zo meent de spreker. De Partij voor de Dieren overweegt een amendement of motie hierop en trekt daar graag samen in op met D66 en andere fracties.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Marel** (ChristenUnie) benadrukt dat dit document een startnotitie is, maar nog geen strategie. Er worden daarvoor nog te weinig keuzes gemaakt. De informele, maar opbouwende, kritiek vanuit de provincie Utrecht liegt er niet om. Er wordt gesproken over weinig ambitie en een strategie van vooruitschuiven. Tijdens de vorige commissievergadering noemde de spreker al dat het goed is om met provincie Utrecht, en wellicht ook met Zuid-Holland, om tafel te gaan. Is gedeputeerde hiertoe bereid? Utrecht is al verder in het proces en het zou een voorbeeld kunnen zijn.

Daarnaast is verkenning aan de keukentafels op korte termijn van belang, met daarbij alle vragen en doelen die de komende jaren op stapel staan om het zo integraal mogelijk aan te pakken. De boeren hebben op het moment veel taken.

De experimenten van veenmos, azolla en lisdodde zijn onduidelijk, onzeker en mislukt, zo staat er in de stukken. Dat is op zich niet erg: het geeft duidelijkheid. Zelfs door het Veenweiden Innovatiecentrum in Zegveld is het lisdoddeveld vervangen door bomen. Er zijn, zoals het er nu naar uitziet, dus geen alternatieve inkomsten voor boeren op veen afkomstig van het land. Kan de gedeputeerde dat bevestigen?

Schorsing van 16.54 uur tot 17.03 uur.

Gedeputeerde **Rommel** reageert op de inbreng en beantwoordt de vragen van de commissie in eerste termijn.

De strategie wordt in drie delen wordt vastgesteld. Dit is het eerste deel. Gaandeweg heeft het Rijk de spelregels veranderd: de uitwerking gaat in de PPLG. Daar is de gedeputeerde teleurgesteld over. Dat geldt ook voor de organisatie, want daar is heel veel werk verricht. Tegelijkertijd is het niet zo dat er niks ligt. Daarmee zou dit stuk en alle inspanningen van de ambtenaren te kort gedaan worden. de gedeputeerde begrijpt dat er vanuit de commissie is aangegeven dat het nog geen strategie is – die zou in drie delen komen – maar het is wel een stuk wat nodig is om de kaders vast te stellen, waarmee wel de uitvoering ingegaan kan worden. Om dit te illustreren noemt de gedeputeerde enkele voorbeelden: er staat bijvoorbeeld in 'hoog peil als het kan, laag peil als het moet', het gaat over het Klimaatakkoord waar doelen zijn vastgesteld, de verdeling van de impulsgelden. De gedeputeerde is daarom ook blij met de nadruk vanuit de VVD en het CDA op flexibiliteit, want GS wil de middelen goed besteden. De provincie is aan de slag en gaat ook nog verder aan de slag. Er staan ook no regret-maatregelen in, zoals de oproep om te kijken naar vernatten en hoe het in de PPLG moet landen. De no regret-maatregelen garanderen een weg terug als een maatregel niet werkt. Zo kijkt GS ook in Westzaan. Wat het lastig maakt, is dat de provincie allerlei opdrachten krijgt die uitgevoerd moeten worden. de provincie wil dit netjes en zorgvuldig doen, samen met alle partijen – waterschappen, burgers – maar in ieder gebied heeft de provincie te maken met andere organisaties en inwoners. Ieder gebied heeft een andere aanpak, iedere gebied heeft andere kenmerken en een soort andere cultuur. De provincie is met de boeren in Westzaan in overleg. Ze zijn inderdaad niet enthousiast over het verbrakken. Wel is er een visie vastgesteld. En zoals het in dit stuk staat, zitten er geen gekke dingen in, aldus de gedeputeerde. Dit is gecheckt. De vragen en zorgen die organisaties, burgers, maar ook de plaatselijke voetbalverenging, uiten, worden bekeken.

In antwoord op de vragen van het CDA geeft de gedeputeerde aan dat er in Westzaan nu onderzoek wordt gedaan naar de verbrakking in deze polder. Eind 2023 worden de resultaten daarvan verwacht.

JA21 deelde de wens van Natuurmonumenten om kaarten toe te voegen. In de bijlagen C, D en E – deze zijn separaat bijgevoegd – zijn die kaarten opgenomen. De gedeputeerde onderschrijft dat niemand de ultieme oplossing heeft. Het is maatwerk en dat is wat de provincie al doet in alle gebieden. Het eerste wat de gedeputeerde gedaan heeft, was juist in Laag Holland het gesprek te voeren met alle mensen en het intensiveren met de waterschappen. Omdat het niet op dezelfde manier ging als in Utrecht, vonden de waterschappen dat ze er wat minder bij betrokken werden, maar dat is, ook na die opmerking, heel anders geworden. GS heeft daar heel veel aandacht voor. HHNK en AGV worden nauw betrokken en hebben nauw contact met de gedeputeerde.

Wat de VVD aangaf over het gebruikmaken van de energie van het mensen in het gebied onderschrijft de gedeputeerde. De provincie moet ook wel hun taal spreken en elkaars taal ook spreken. Dat is een belangrijke, wat de gedeputeerde heeft geleerd. Dat geldt ook voor de keukentafelgesprekken.

Er wordt terecht regelmatig aandacht gevraagd voor het capaciteitsissue. Daar wordt ambtelijk nu ook naar gekeken. De gedeputeerde zal de commissie daar in december nader over informeren.

In antwoord op de SP geeft de gedeputeerde aan dat alle opmerkingen die op dit niveau opgenomen konden worden, zijn meegenomen in deze Regionale Veenweide Strategie. De uitwerking komt dan in de PPLG.

Forum voor Democratie heeft gevraagd hoe de CO_2-belasting zichtbaar wordt. Er zijn afspraken over CO_2 gemaakt in het landelijke Klimaatakkoord. Dit is een doelstelling die gehaald moet worden; dit is landelijk zo bepaald.

De heer **Dessing** (FvD) citeert uit de Regionale Veenweide Strategie: “in het gebied waar de grootste uitstoot zichtbaar is”. Er is geconstateerd dat met name die startwaarde, het nulpunt, niet zichtbaar en zelfs niet meetbaar en vastgesteld is. De spreker kan het niet duiden.

Gedeputeerde **Rommel** verwijst naar bijlage C, waarin zichtbaar is gemaakt waar er CO_2-uitstoot is.

De gedeputeerde onderschrijft de woorden van PvdA dat er veel is gebeurd in de afgelopen vier jaar. Noord-Holland is met zes provincies en het Rijk constant in overleg hierover. Er is ook overleg met Utrecht en Zuid-Holland. Utrecht was wat minder ver. Zij hebben de Regionale Veenweide Strategie vastgesteld. Noord-Holland was al in 2018 begonnen.

Ook vond de PvdA de doelen niet terug in de Regionale Veenweide Strategie. Daarvoor verwijst de gedeputeerde naar pagina 29. Hier staan vier doelen vermeld. De gedeputeerde vindt het belangrijk juist die kaders, inclusief de tussenstapjes, mee te nemen in de verdere uitvoering. Tegelijkertijd is de provincie nog in afwachting van informatie vanuit het Rijk: het veenplan is nog niet gereed bijvoorbeeld, maar ook komen er nog resultaten vanuit onderzoeken. Dit wordt telkens uitgesteld. De meest recente informatie is dat deze informatie op 4 november 2022 beschikbaar komt.

GroenLinks heeft gevraagd hoe het zit met de waterschappen. Er is een klankbordgroep met de TBO’s, de waterschappen en LTO. Er is nogmaals gekeken of de Regionale Veenweide Strategie voldoende is aangepast. Daar waren zij het mee eens.

Dat de Regionale Veenweide Strategie onderdeel wordt van het PPLG is een keuze van het Rijk, maar de gedeputeerde had dat liever anders gezien.

De inhout ten aanzien van het Veenweideloket is nog niet helemaal bekend, maar de provincie heeft de subsidie inmiddels ontvangen.

In reactie op de Partij voor de Dieren geeft de gedeputeerde aan dat de scenario's uitgewerkt gaan worden in de PPLG.

De **voorzitter** inventariseert de nog niet beantwoordde vragen.

Mevrouw **Kapitein** (D66) snapt dat het een keuze van het Rijk is om de Regionale Veenweide Strategie onderdeel te maken van de PPLG. Welke instructies, kaders of uitgangspunten geeft de gedeputeerde mee aan de PPLG? Hoe wordt dit bewaakt over de verschillende gebieden heen, dat alles bij elkaar de provinciale doelstellingen worden behaald?

Gedeputeerde **Rommel** verwijst naar pagina 29 waar de kaders, de doelen, staan die worden meegegeven aan de PPLG. In de uitwerking zal gekeken worden – dat landt in de gebiedsgerichte aanpakken – hoe dat met maatwerk ook uitwerkt.

GroenLinks heeft ook nog een toezegging gevraagd of de punten die de fractie noemde, worden meegenomen in de PPLG. Uiteindelijk komen die in de PPLG terecht. Hierbij maakt de gedeputeerde wel een kanttekening. Het Rijk zal de PPLG opstellen, maar het blijft, zoals zij dat noemen, adaptief programmeren. Dat betekent dat er na 1 juli 2023 nog wordt doorgewerkt op het PPLG.

De heer **Dessing** (FvD) heeft nog niet helder hoe de bezwaren, vragen en zorgen van de belanghebbenden, die in de inspraakbijlagen zijn opgenomen, worden meegenomen.

Gedeputeerde **Rommel** geeft aan dat op dit niveau alles is verwerkt en de rest komt in de uitwerking. Het is ook meegenomen in de klankbordgroep: er is gekeken, ook met de waterschappen, TBO's en LTO, of alles is meegenomen en dat was akkoord.

Statenlid **Kostić** (PvdD) heeft nog een onbeantwoorde vraag over de besteding van het geld. Kan GS toezeggen dat dit vooral gericht wordt op die systeemverandering en zo min mogelijk op technologische lapmiddelen?

Gedeputeerde **Rommel** geeft aan dat in deze Regionale Veenweide Strategie is beschreven waar deze € 18 miljoen aan besteed zal worden.

Statenlid **Kostić** (PvdD) geeft aan dat daar geen keuze wordt gemaakt. Gezien de uitdagingen vraagt de spreker om het meer het accent te leggen op die systeemverandering. Als dat erin kan, zou het fijn zijn.

Gedeputeerde **Rommel** verschilt hierin van mening met Partij voor de Dieren. Het zijn namelijk specifieke uitkeringen. De provincie heeft expliciet bij het Rijk moeten aangeven waar de middelen aan besteed worden.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Marel** (ChristenUnie) is benieuwd of de gedeputeerde met andere veenprovincies om tafel gaat.

De provincie heeft veel inzet gehad op natte teelten. De spreker vraagt of het klopt dat er geen alternatief is voor natte teelten dan gewoon natuurbeheer op veengrond.

Gedeputeerde **Rommel** geeft aan dat er regelmatig overleg is, juist ook ambtelijk. Dat is de Kopgroep Veenweiden. Dit is op bestuurlijk niveau. Dit zijn die zes provincies en het Rijk. En

daarnaast is er nog extra overleg met Utrecht en Zuid-Holland, over bijvoorbeeld De Ronde Hoep en omdat het ook een NOVEX- gebied is.

De gedeputeerde had echt haar hoop gezet op de natte teelten en met name de azolla. Er moet nu nog weer een vijand voor de kever gevonden worden. Er wordt nu wel gekeken naar olifantsgras. Dit is nieuw. Het is echt een lerend proces.

Statenlid **Cardol** (GL) heeft de vraag of in de eerste versie van het PPLG de doelen, de instrumenten en de organisatievorm voor de Regionale Veenweide Strategie komen? De gedeputeerde heeft aangegeven dat deze uiteindelijk het PPLG komen. Wanneer is dat? De spreker wil ervoor waken dat er zomaar een of twee jaar voorbijgaat, zonder dat het concreet wordt.

Gedeputeerde **Rommel** geeft aan dat de provincie zelf ook aan het kijken is, omdat het Rijk ook niet precies weet hoe ze de PPLG willen vormgeven. Dit is de verkenning die aan PS is gepresenteerd. Als dit is vastgesteld, kan GS met de uitvoering aan de slag. De kanttekening is wel dat er vanuit het Rijk nog doelen worden vastgesteld. De gedeputeerde kan niet garanderen dat de doelen voor 1 juli 2023 bekend zijn en als zodanig door PS vastgesteld kunnen worden. Deze moeten namelijk ook worden uitgewerkt in de gebiedsgerichte aanpakken. Daarnaast komt het Rijk nog met het Veenplan. Er is dus nog enorm veel wat de provincie af komt. In dit kader spreekt het Rijk ook over adaptief programmeren.

In navolging hierop komt de gedeputeerde terug op de naamgeving van het document en of het al dan niet wordt doorgeleid naar PS of ter kennisgeving wordt aangenomen. De gedeputeerde zou het waarderen als dit document niet wordt afgedaan als kennisdocument. Dit zou geen recht doen aan alle inzet vanuit de ambtelijke organisatie. Daarnaast benadrukt dat als PS het document niet vaststelt, GS dat zal doen en start met de uitvoering. Dit is een noodzakelijke stap. Tegelijkertijd staan er in dit document kaders, die helpen bij de verdere uitwerking. De gedeputeerde vindt het ook teleurstellend dat er geen 2.0 en 3.0 komt, maar is tegelijkertijd wel blij dat het in de PPLG dan integraal wordt aangepakt.

Tweede termijn commissie

De heer **Mangal** (DENK) vraagt wat er precies nu wordt vastgesteld, omdat er nog veel onduidelijk is. Klopt het dat, als dit dan is vastgesteld, het alsnog kan worden veranderd op basis van onderzoeksresultaten?

Mevrouw **Kapitein** (D66) heeft nog één onbeantwoorde vraag en een opmerking. De vraag was of bodemdaling ook een van de doelstellingen wordt voor de gebieden buiten Laag Holland of het Groene Hart.

De term ‘handreiking’ spreekt D66 aan. De fractie onderschrijft dat een aantal zaken heel concreet in het document zijn opgenomen. Dat waardeert de fractie. Dit is namelijk van groot belang om daarmee voortgang in de volgende fase te kunnen maken.

Statenlid **Cardol** (GL) is akkoord dat het document wordt vastgesteld, maar dan wel met een andere naamgeving. De spreker ziet het amendement van D66 in deze graag tegemoet.

De spreker begrijpt het antwoord van de gedeputeerde ten aanzien van de doelen, instrumenten en de organisatievorm, maar overweegt nog wel middels een motie druk te zetten op het tijdspad.

De heer **Dessing** (FvD) concludeert dat het teleurstellend is dat er een document wordt besproken waarvan de status niet duidelijk is, dat de effecten en de uitwerking eigenlijk nog niet helder zijn, dat wel gezegd wordt dat er geen weg terug is, maar de provincie het toch maar doet, dat eigenlijk ook nog niet helemaal beantwoord is hoe het zit met die koppeling tussen klimaat en, of bodemdaling – is die bodemdaling nou echt nodig of is dat een soort van mogelijkheid om toch die CO_2-reductie koste wat kost te willen doen?

De heer **Leerink** (PvdA) sluit zich aan bij de opmerking van D66 inzake de naamgeving.

In reactie op de gedeputeerde over de doelen, geeft de spreker aan dat er in de Regionale Veenweide Strategie terminologie wordt gebruikt waarvan eigenlijk niet helder is wat dat precies inhoudt. In dit kader noemt hij als voorbeeld doelstelling drie, waar het doel is dat in 2050 het een gebied watergezond, robuust en toekomstbestendig is ingericht. Behalve dat het goede voornemens zijn, kan de spreker hier niet veel mee. De spreker wil niets afdoen aan alle waardevolle informatie die in het rapport staat, maar als strategisch document schiet dit document nog te kort. De PvdA is nieuwsgierig hoe op redelijk korte termijn met elkaar toch die doelen aangescherpt kunnen worden. Daar hebben alle betrokken partijen baat bij, want hiermee wordt helderheid gecreëerd.

Mevrouw **De Groot** (SP) geeft aan dat de SP voor de klimaatdoelen is en ook voor ervoor zorgen dat het veen gezond is en niet nog verder daalt. Daarom de SP zich ook aan bij de oproep van de PvdA voor duidelijke doelstellingen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt de gedeputeerde of het mogelijk is de PPLG zo snel gereed te hebben, wetende dat de oorspronkelijke strategie uit drie delen bestond. Blijft er overeind staan dat de provincie nog heel veel onderzoeken en pilots zal doen en dat deze in 2026 zoveel mogelijk zijn opgezet?

Gedeputeerde **Rommel** krijgt de gelegenheid te reageren op de inbreng van de commissie in tweede termijn.

In reactie op DENK geeft de gedeputeerde aan dat de ultieme oplossing nog niet is gevonden. Moet de provincie dan blijven wachten voordat er actie wordt ondernomen, als al zeker is dat de acties wellicht een uitkomst kunnen bieden? Of, wat de provincie nu gaat doen, inzetten op no regret-maatregelen, in alle gebieden de gesprekken voeren en maatwerk leveren?

De veenoxidatie is CO_2 en daar moet de provincie wat mee doen. Dat is in de klimaatopgave door het Rijk ook aangegeven en daar gaat GS ook wat mee doen.

De gedeputeerde begrijpt de behoefte van de PvdA aan verduidelijking van de doelen. Dat zou de gedeputeerde ook graag willen. Daarvoor is het nodig de gebieden te kennen. Daar is de provincie nu mee bezig. En ook is daar nog aanvullende informatie vanuit het Rijk voor nodig.

In antwoord op de vraag of het lukt alles in de PPLG te laten landen, geeft de gedeputeerde aan dat dat ook precies de reden is waarom het Rijk aangeeft niet te weten of alles tegelijk in de PPLG kan. De PPLG is er in eerste instantie ook op gericht dat het helder is dat die natuurdoelen en stikstofdoelen gehaald gaan worden en dat de provincies zich daar ook voor inschrijven. Zo zullen er ook nog brieven komen over methaan wat nog gehaald moet worden. Dus 4 november wordt een heel belangrijke dag. Dan komt er hopelijk meer inzicht in de opgaven. Maar het Rijk geeft zelf aan dat er op 1 juli 2023 geen kant en klaar hoeft te liggen. Het is en blijft een lerend proces.

De **voorzitter** constateert dat dit agendapunt voldoende is besproken. Dit agendapunt zal worden geagendeerd voor de Provinciale Statenvergadering van 14 november.

13 Rondvraag gedeputeerde Rommel

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt gedeputeerde Rommel de boskap in de duinen in Bergen, zoals aangegeven door een van de insprekers, toe te lichten. Het was onduidelijk wat er is beloofd bij de kap van het eerste deel in Schoorl. Is er toen ook beloofd dat er eerst een terugkoppeling zou zijn voordat er andere gebieden aan de orde komen?

Gedeputeerde **Rommel** memoreert dat begin 2020 de mail aan alle fractievoorzitters van destijds is toegestuurd met de afspraken, maar gelet op de tijd zal de gedeputeerde schriftelijk terugkomen op de vraag. De afspraak in Schoorl was dat de kap van het Van Steijnbos zou plaatsvinden. Het is een terechte vraag, want er was wat verwarring over of die afspraken golden voor de Schoorlse duinen, over het bredere gebied. De gedeputeerde geeft alvast aan dat er is gezegd dat PWN informeert. Dat gaat over het Noord-Hollands duingebied, voor Bergen. Voor Schoorl zijn andere afspraken gemaakt. PWN gaat daar met de Stichting in overleg en informeert hen over wat hun plannen zijn. Dat is ook gebeurd. In de afgelopen periode zijn er bijna iedere maand gesprekken geweest. Daar is niet gezegd dat daar niet gekapt zou worden, maar dat er overleg over plaats zou vinden.

De voorzitter constateert dat dit onderwerp voldoende is besproken.

19 Sluiting

De volgende agendapunten zijn aangehouden en worden geagendeerd voor de volgende commissievergadering Natuur, Landbouw & Gezondheid op 28 november 2022:

12.a Afdoeningsbrief motie 221-2021 betonnen fietspaden NNN

12.b Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG), maandelijks op de agenda

De **voorzitter** sluit de vergadering om 17.33 uur.

Op uw verzoek , stuur ik u hierbij het document waar ik tijdens het inspreken van vanochtend naar heb verwezen.
Het betreft de afspraken die destijds in 2020 zijn gemaakt tussen de heren Malefijt namens de provincie en de heer Engelbregt namens de Duinstichting over de afspraken voor Schoorl en het Noord Hollands Duinreservaat.

Zoals net telefonisch besproken hieronder een overzicht van de gemaakte afspraken. Voor de volledigheid hoor ik graag nog even je bevestiging dat onderstaande akkoord is. Dan buigen we ons morgen nog over het persbericht.

Afspraken Schoorl

- Kap van het dr. Van Steijnbos conform de kaart van Staatsbosbeheer (zie gearceerde deel in de bijlage)
- Het Leeuwenkuilbos niet kappen gedurende deze beheerplanperiode.
- Monitoring van de kap van het dr. Van Steijnbos vindt plaats conform Natura 2000-systematiek, waarbij aanvullend ook inzichtelijk gemaakt wordt welke bijzondere soorten erbij komen en weg gaan in het beïnvloedingsgebied van de kap.
- De resultaten van de eerste planperiode bespreken wij in het evaluatietraject mede met de Stichting + stichting participeert in het opstellen van het beheerplan van de volgende planperiode.

Afspraken NHD

- PWN informeert proactief over de beoogde kapplannen en stelt in samenspraak met de stichting een meerjarenplan op voor de looptijd van het beheerplan. In dit plan wordt besloten op welke manier met de bossen om te gaan in het gebied.

Afspraken algemeen rondom burgerinitiatief.

- In zijn algemeenheid geldt dat niet wordt gestopt met alle kap in het duin. Bosbeheer (*dunningen*) blijven plaatsvinden in beide gebieden.
- Als aan alles wat hierboven wordt beschreven wordt voldaan trekt de Stichting zijn burgerinitiatief in.

Een vriendelijke groet,

Dhr. Malefijt
Sector Groen (GRN)

Provincie Noord-Holland

Agenda Natuur Landbouw & Gezondheid

Datum	24-10-2022
Tijd	10:30 - 17:00
Locatie	Statenzaal
Voorzitter	Nicole van der Waart
Toelichting	De vergadering vindt in hybride vorm plaats. De vergadering is openbaar en online live te volgen via https://noord-holland.stateninformatie.nl. De commissievergadering is toegankelijk voor publiek. Het is mogelijk om in te spreken in de vergadering. Dat kan zowel fysiek of digitaal. Inspreken kan bij de agendapunten die ter bespreking staan geagendeerd (A- en B-agenda), of tijdens het inspreekhalfuur op andere punten die vallen onder de beleidsterreinen van de commissie Natuur, Landbouw & Gezondheid. Voor het inspreken moet u zich aanmelden bij de Statengriffie. Dat kan tot 15.00 uur op de voorafgaande werkdag (vrijdag 21 oktober 2022) bij nlg@noord-holland.nl Let op: alle genoemde tijden bij de afzonderlijke agendapunten zijn richttijden. Indien er geen, of een beperkt aantal, aanmeldingen zijn voor het inspreekhalfuur zullen de agendapunten na punt 4 eerder beginnen.

0	**technische briefing stand van zaken FBE ganzenbeheer 09:30 - 10:15 uur**
1	**Opening en mededelingen**
2	**Inspreekhalfuur**
10:30	
3	**Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda**
4	**A-agenda Algemeen - Financiën**
11:00	
4.a	**Begroting 2023** Toelichting: In de begroting wordt vastgelegd wat de provincie in 2023 wil bereiken, wat de provincie hiervoor gaat doen en hoeveel dit mag kosten. Agendapunt 4.a.1. betreft de memorie van antwoord. In de memorie van antwoord beantwoorden Gedeputeerde Staten de schriftelijke vragen die Provinciale Staten over de begroting 2023 hebben gesteld.

Provincie Noord-Holland

Voorstel voor behandeling:
Aan de commissie wordt gevraagd de onderdelen van de begroting die betrekking hebben op de commissie NLG te bespreken en te adviseren aan PS over de statenvoordracht begroting 2023. De voordracht zal geagendeerd worden voor de PS vergadering van 14 november 2022.
Het advies van de commissie NLG zal in de vorm van het verslag aan PS worden toegezonden voor de PS vergadering van 14 november 2022.

4.a.1 Memorie van antwoord begroting 2023

In de memorie van antwoord beantwoorden Gedeputeerde Staten de schriftelijke vragen die Provinciale Staten over de begroting 2023 hebben gesteld.

5 Rondvraag gedeputeerde Olthof

6 Rondvraag gedeputeerde Loggen

7 Rondvraag gedeputeerde Zaal

8 A-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

12:00

8.a Zienswijze PS resultaatbestemming 2021, 3de begrotingswijziging 2022 en de wijziging gemeenschappelijke regeling i.v.m. de uittreding van Weesp van de OFGV (A-agenda NLG 24-10-22)

Toelichting:
De resultaatbestemming 2021, 3de begrotingswijziging 2022 en de gewijzigde gemeenschappelijke regeling i.v.m. de uittreding van Weesp zijn door het dagelijks bestuur van de OFGV verzonden aan de raden en staten van deelnemers in deze gemeenschappelijke regeling. Provinciale Staten kunnen een zienswijze naar voren brengen op deze stukken en dienen GS toestemming te geven voor het aangaan van de gewijzigde gemeenschappelijke regeling.

Behandelvoorstel:
Adviseren aan PS over de voordracht. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 14 november.

9 Rondvraag gedeputeerde Stigter

10 A-agenda Natuur en Bodemdaling

12:25

10.a Programma Natuurnetwerk 2023

Met het Programma Natuurnetwerk (PNN) wordt verantwoording afgelegd over de voortgang en programmering van het Natuurnetwerk Nederland. Het programma sluit aan bij de gebiedsgerichte en integrale werkwijze die vanaf 2020 is ingezet en steeds meer vorm krijgt in de verschillende (deel)gebieden. Het PNN is een groeidocument, ook andere opgaven krijgen komende jaren een plek in het PNN. Het Programma Natuurnetwerk wordt jaarlijks geactualiseerd en ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd.

10.b Vaststellen Regionale Veenweide Strategie 1.0

De Regionale Veenweide Strategie 1.0 (RVS 1.0) beschrijft de strategie voor het verminderen van broeikasgasemissies (CO2) uit veenbodems en het daaraan gekoppelde afremmen van bodemdaling in het landelijk gebied van de provincie Noord-Holland. Het is een strategie voor de (middel)lange termijn: 2030 met een doorkijk naar 2050.
De kaders uit het landelijke Klimaatakkoord zijn leidend in de aanpak. Gedeputeerde Staten leggen met bijgaande voordracht de RVS 1.0 aan Provinciale Staten ter besluitvorming voor. Na vaststelling wordt de Veenweide Strategie en de uitvoering daarvan opgenomen in het Provinciaal Programma Landelijk Gebied.

10.c Natuurbeheerplan 2023

Het Natuurbeheerplan wordt jaarlijks geactualiseerd en bevat de kaders en de natuurdoelen voor de subsidiëring van het natuurbeheer door de provincie. Het Natuurbeheerplan heeft van 23 mei t/m 3 juli 2022 ter inzage gelegen. Met dit besluit worden de Nota van Beantwoording en het Natuurbeheerplan 2023 ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd.

11 B-agenda Natuur

11.a Afdoeningsbrief motie 221-2021 betonnen fietspaden NNN

16:15

Toelichting:
In de afgelopen drie jaar zijn diverse moties aangenomen die samenhangen met actieve mobiliteit. Voor de moties die zijn uitgevoerd, maar waarvan de afdoening niet gekoppeld kan worden aan een inhoudelijk stuk, is een

gebundeld afdoeningsvoorstel gemaakt voor Provinciale Staten. Het gaat om de moties M83-2019 'Fietsvriendelijke stoplichten' (Klein, M.C.A, CU, 11 november 2019), M221-2021 'Terughoudend met betonnen fietspaden in NNN' (G.H.J. Kohler, JA21, 15 november 2021), M67-2022 'Aantrekkelijke doorfietsroutes' (J.P. Hollebeek, PvdD, 23 mei 2022) en M69-2022 'Geen haaientanden op Noord-Hollandse fietspaden' (M.C.A. Klein, CU, 23 mei 2022).

Voorstel voor behandeling:
Bijgaande brief met afdoeningsvoorstel kunt u met elkaar en gedeputeerde bespreken.
De commissie NLG zal specifiek worden gevraagd of motie M221-2021 als afgedaan kan worden beschouwd.
In de commissie M&B van zijn de moties M83-2019, M67-2022 en M69-2022 besproken en worden als afgedaan beschouwd.

11.b **Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) maandelijks op de agenda**

16:35 behandelvoorstel:
Het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPPL) komt maandelijks terug op de agenda.
Gedeputeerde Rommel zal mondeling de stand van zaken meedelen. De commissieleden hebben de mogelijkheid om vragen te stellen over het PPLG

12 **Rondvraag gedeputeerde Rommel**

13 **C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comié van de Regio's)**

13.a **Water: Bestuurlijke voortgangsrapportage regionale keringen 2021 (C-agenda NLG 24-10-2022)**

Op grond van de Waterwet zijn provincies belast met het aanwijzen en normeren van regionale waterkeringen. De waterschappen zijn verantwoordelijk voor beheer, onderhoud, toetsing en verbetering van deze waterkeringen. De drie waterschappen in Noord-Holland presenteren elk jaar een voortgangsrapportage over de toetsing en verbetering van de regionale waterkeringen.

13.b **Water: Dijkversterking Katwoude, goedkeuring projectplan (C-agenda NLG 24-10-22)**

Gedeputeerde Staten hebben het projectplan voor de dijkversterking Katwoude goedgekeurd. De Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied wordt verzocht

uitvoering te geven aan het door GS op 19 maart 2019 verleende mandaat tot uitvoering van de coordinatie werkzaamheden en de feitelijke bekendmaking en terinzagelegging van de besluiten namens GS te verzorgen op grond van artikel 5.12 Waterwet.

14 **C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)**

14.a **Natuur: Brief Stikstof Grasland (C-agenda NLG 24-10-2022)**

14.b **Natuur: Verlengingsbesluit Natura 2000-beheerplannen Laag Holland en Schoorlse Duinen (C-agenda NLG 24-10-2022)**

GS besluiten de volgende Natura 2000-beheerplannen met zes jaar te verlengen: “Schoorlse Duinen”, ”Polder Westzaan”, ”Eilandspolder”, ”Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder” en “Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske”. Deze verlenging is nodig om de aanbevelingen uit de evaluaties op zorgvuldige wijze te verwerken in de nieuwe plannen in afstemming met betrokkenen.

15 **C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn**

15.a **Dierenwelzijn: De Kieft, uitgave van de vogelbescherming Zaanstreek (C-agenda NLG 24-10-2022)**

16 **C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)**

16.a **Leefbaarheid: Cluster Energie Strategie 2.0 Noordzeekanaalgebied (CES NZKG) 2022 (C-agenda NLG, RWK, M&B en EFB)**

Gedeputeerde Staten hebben ingestemd met de Cluster Energie Strategie van het Noordzeekanaalgebied (CES NZKG) 2022. De CES NZKG geeft een overzicht van de projecten weer die vanuit het industriële NZKG cluster nodig zijn om de klimaatdoelen van het klimaatakkoord te halen, Tevens maakt het inzichtelijk welke energie-infrastructuur nodig is ten behoeve van de verduurzaming van de industrie. Na de vergadering van het Bestuursplatform Energietransitie Noordzeekanaalgebied over de CES NZKG 2022 zal deze worden aangeboden aan het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Op pagina 4 van de brief staat per abuis de verkeerde datum als het gaat om de RWK commissie waarin de technische toelichting plaatsvindt.

De technische toelichting op de CES vindt plaats in de commissie RWK van 28 november.

16.b Gezondheid: Vaststellen jaarverslag vergunningverlening, toezicht en handhaving omgevingsdiensten 2021 (C-agenda NLG 24-10-2022)

Het Jaarverslag Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) 2021 geeft inzicht in de uitvoering en voortgang van het VTH-beleid van de provincie Noord-Holland. Wij hebben de uitvoering van de VTH-taken gemandateerd aan de omgevingsdiensten. Het Jaarverslag VTH 2021 is hoofdzakelijk gebaseerd op de afzonderlijke jaarverslagen van deze omgevingsdiensten. Het Jaarverslag VTH 2021 is door middel van een dashboard opgesteld.

17 C-agenda Algemeen

17.a Auditopvolging peildatum 1 september 2022 (C-Agenda NLG, RWK, M&B en EFB)

Toelichting:
Auditopvolging is een instrument om de overgenomen aanbevelingen van de externe accountant, de Randstedelijke Rekenkamer, de provinciearchivaris en Concerncontrol systematisch door te voeren. Het dient tevens als verantwoordingsinstrument naar PS en sturingsinstrument voor PS. Per halfjaar wordt gerapporteerd aan de directie, GS en PS.

18 Sluiting

Verslag concept

Commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid

Datum commissievergadering	:	26 september 2022
Commissievoorzitter	:	Mw. N.M. van der Waart
Commissie-adviseur	:	Mw. S. Neeskens
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 52 82 / neeskenss@noord-holland.nl

Aanwezig:

Commissievoorzitter		: mw. N.M. van der Waart
Commissiegriffier		: mw. S. Neeskens
Plv. commissiegriffier		: mw. J. Faber
Leden van de commissie:	50PLUS/PVDO	: --
	CDA	: mw. W. Koning-Hoeve
	ChristenUnie	: mw. J.K. Hoogendoorn-van der Maarl en M.C.A. Klein
	DENK	: E.S.J. Mangal (*via MS Teams*)
	D66	: mw. L. Gonggrijp, mw. A.C. Kapitein en mw. A.J.C.E. Strens
	Fractie Baljeu	: --
	FvD	: J. Dessing
	GL	: mw. A. Er, mw. R.I. Bwefar
	JA21	: G.H.J. Kohler
	PvdA	: mw. A.A.J. Jellema en G.J. Leerink
	PvdD	: J.P. Hollebeek en I. Kostic
	PVV	: R. van Tiggelen (duo-commissielid) (*via MS Teams*)
	SP	: mw. R. Alberts en mw. J.M.E. de Groot
	VVD	: N.A.L. Roosendaal en B.G.P. de Wit
Gedeputeerden:	C. Loggen (VVD), J. Olthof (PvdA), mw. E. Rommel (VVD), E. Stigter (GL) en mw. I. Zaal (D66)	
Afwezig: *(met bericht van verhindering)*	M.T. Cardol (GL) en mw. C.D.M. Kuiper-Kuijpers	
Notulist:	mw. A. Vernooij (Notuleerservice Nederland)	

Agenda

0. Technische briefing Gebiedsprogramma Laag Holland
1. Opening en mededelingen
2. Inspreekhalfuur
3. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda
4. Rondvraag gedeputeerde Olthof
5. Rondvraag gedeputeerde Stigter
6. Rondvraag gedeputeerde Zaal
7. Rondvraag gedeputeerde Logter
8. B-agenda Natuur en Bodemdaling

8.a Bodemdaling: Agenderingsverzoek PvdA C naar B notitie bodemdaling in Veenweidegebied Randstedelijke Rekenkamer

8.b. Natuur: Integraal gebiedsprogramma Laag Holland

8.c.1 Natuur: Agenderingsverzoek PvdD C naar B Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied

8.c.2 Natuur: Brief GS Provinciaal Programma Landelijk Gebied

9. Rondvraag gedeputeerde Rommel
10. C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comité van de Regio's)

10.a Water: Wijziging vijfde openstelling UvR subsidie Kennisontwikkeling Bodem en Water Noord-Holland 2017 (C-agenda NLG 26-09-2022)

10.b Water: Gezamenlijke reactie Waddenprovincies op uitvraag derde tranche PAGW (Programmatische Aanpak Grotere Wateren)

10.c. Water: Meetronde grondwaterkwaliteit Noord-Holland 2021

11. C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)

11.a Natuur: Opheffingsbesluit Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade (MARF)

11.b Natuur: Uitvoeringsregeling landschapsontwikkeling Amstelscheg

12. C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

12.a Economie/Leefbaarheid: Brede Basismonitor 2022

12.b Gezondheid en Milieu: IPO Agenda vergadering BAC MTH 22-09-2022

13. C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn

13.a Natuur: Vaststellen concept-Regionale Veenweide Strategie 1.0 en vrijgeven voor consultatie (B-agenda 13-06-2022)

14. C-agenda Algemeen

14.a MRA: Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht

15. Sluiting

0. Technische briefing Gebiedsprogramma Laag Holland

1. Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de vergadering om *11.00* uur en heet alle aanwezigen van harte welkom.

***Mededelingen **voorzitter**:*

- Bericht van afwezigheid is ontvangen van statenlid Cardol (GL) en van mevrouw Kuiper (CDA).
- Er is een quorum vastgesteld.
- De commissievergadering wordt live uitgezonden.
- Er zijn geen rondvragen aangemeld.
- Voor het inspreekhalfuur zijn drie aanmeldingen ontvangen: Twee insprekers over het recreatiegebied Twiske en een inspreker over de Bean Deal, onderdeel van de Nationale Eiwitstrategie.
- Bij agendapunt 8c, het nationaal programma landelijk gebied zijn ook twee insprekers.
- Op 3 oktober a.s. vindt een werkbezoek gebiedsprocessen en kansen Veenweidegebieden plaats. Het programma hiervoor is afgelopen week ontvangen. Aanmelden kan per e-mail bij de commissiegriffier.
- In de afgelopen vergadering is bij het agendapunt over de zienswijze doden van dieren een voorstel gedaan door PvdD om een expertmeeting te organiseren. Hierop is positief gereageerd door de commissie. PvdD en GL gaan aan de slag met de invulling van de expertmeeting. Als er meer over bekend is, wordt de commissie hierover geïnformeerd.

Mededelingen Gedeputeerde Staten:

--

Mededelingen commissieleden:

--

2. Inspreekhalfuur

De heren Flens en Kwaak spreken op persoonlijke titel in over het recreatiegebied Het Twiske.

De heer Willemsen is Initiatiefnemer van de Bean Deal wat onderdeel is van de Nationale Eiwitstrategie en spreekt online in.

De heer **Kwaak** woont sinds 1989 in Oostzaan en vreest overlast van campinggasten die na 22.00 uur aankomen. Gewoonlijk is er zes weken tijd om bezwaar te maken tegen een vergunningverlening en hij constateert dat een festival al na vijf weken van start is gegaan, waarmee burgers het recht is ontnomen om bezwaar te maken. Het Twiske moet beschermd worden en 's nachts zouden hier geen mensen moeten zijn.

Mevrouw **Koning** (CDA) vraagt of de heer Kwaak van mening is dat kampeerders veel negatieve invloed hebben op de natuur.

De heer **Kwaak** weet dat overal in Nederland campings overlast hebben van gillende jeugd en van

drankgebruik. Na 22.00 uur hoort geen lawaai gemaakt te worden in een natuurgebied, omdat dit tot verstoring leidt.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of de heer Kwaak heeft gemerkt dat op dit moment mensen 's avonds aanwezig zijn in Het Twiske en of zij lawaai maken. Wordt hierop gehandhaafd door de gemeente?

De heer **Kwaak** zegt dat de slagbomen mensen tegenhouden. Hij merkt niet veel van lawaai. Met mooi weer wordt er wel veel gebarbecued als gevolg waarvan veel troep achterblijft. Hij weet niet of er wordt gehandhaafd. Zonder de slagbomen was er wel veel geluidsoverlast, maar sinds deze er zijn is dit voorbij.

De heer **Flens** is 22 jaar raadslid geweest in Oostzaan en sinds 2005 zet hij zich in voor de natuur van Het Twiske en van het Oostzanerveld. Hij, en met hem veel burgers, maakt zich grote zorgen over het Natura-2000 gebied Het Twiske waar de balans tussen natuur en commerciële belangen verstoord dreigt te raken. Naast de festivals is er nu toestemming gegeven voor een klein vakantiepark zoals hij de camping noemt. Volgens de strenge Europese regels zijn campings niet toegestaan en ook de provincie heeft zich te houden aan de bestemmingsplannen van Oostzaan buitengebied. De heer Flens roept de commissie op om het nageslacht te beschermen tegen de vernietiging van de natuur.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of de heer Flens tegen recreatie in het algemeen is.

De heer **Flens** is zeker niet tegen recreatie, maar er zijn grenzen aan recreatie als het gaat om een Natura-2000 gebied. Het bouwen van Ecolodges gaat hier tegenin en ook tegen het vigerende bestemmingsplan.

Mevrouw **De Groot** (SP) begrijpt dat het college van Oostzaan, wellicht onder druk van festivals of ondernemers, het bestemmingsplan probeert te wijzigen. Hoe denkt de gemeenteraad van Oostzaan hierover?

De heer **Flens** is op dit moment fractie-assistent voor het CDA. Met een verhouding van 7-6-4 zijn partijen absoluut tegen een wijziging van het bestemmingsplan met betrekking tot Het Twiske en het Oostzanerveld. VVD en PvdA vinden dat er een balans moet zijn tussen natuur en recreatie, maar zij neigen wel naar de commerciële belangen.

Mevrouw **Koning** (CDA) zal aan GS vragen of het klopt dat de camping er volgens Natura-2000 regels niet mag komen. Vreest de heer Flens dat het bestemmingsplan in de toekomst wel ruimte zal geven voor meer commercie?

De heer **Flens** stelt dat het college al jaren illegaal vergunningen heeft verleend en dit is door de provincie oogluikend toegestaan.

De heer **Willemsen** memoreert dat op 14 juli jl. de Bean Deal als onderdeel van de Nationale Eiwitstrategie is ondertekend, met als doel Nederland weer meer eiwit-zelfvoorzienend te maken. Hij roept op om de "transitie-eiwitboeren" van Nederland te identificeren en te waarderen en hen te helpen bij de opschaling van hun teelt, het delen van kennis en het inspireren van alle andere boeren in de provincie. Een tweede aanbeveling is om ook partijen te waarderen die smaakvolle en

duurzame producten op basis van plantaardige eiwitten aanbieden en hen in verbinding te brengen met de boeren uit Noord-Holland.

De heer **De Wit** (VVD) vraagt of de heer Willemsen kan ingaan op de uitdagingen die boeren tegenkomen bij opschaling en welke rol de provincie hierin zou kunnen hebben.

De heer **Willemsen** licht toe dat een uitdaging in de teelt op dit moment de kleinschaligheid is. De opbrengsten zijn variabel. Er moet meer areaal komen en meer boeren moeten ondersteund worden om risico's te dragen.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt zich af hoe veeteeltgebieden – die Noord-Holland overwegend heeft – gestimuleerd kunnen worden tot meer teelt van plantaardige eiwitten.

De heer **Willemsen** stelt dat de veeteelt veel areaal heeft dat ook geschikt is voor de teelt van vlinderbloemigen. Daarnaast is er ook veel kennis en infrastructuur met betrekking tot het produceren en verwerken van eiwitten.

De heer **Kohler** (JA21) verwijst naar Boer&Bunder waarin kan worden opgezocht wat per perceel wordt verbouwd, ook vanuit historisch perspectief. In de Beemster is 90% grasland. In Noord-Holland ligt voornamelijk gras en er is voornamelijk veeteelt, omdat de grond ongeschikt is voor andere teelt.

De heer **Willemsen** wil en kan niet spreken voor al het land in de provincie, maar hij ziet wel dat er boeren zijn die bijvoorbeeld heel goed in Noord-Holland veldbonen kunnen telen. Hij erkent de rol van veeteelt op graslanden waar niets anders geteeld kan worden.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of de heer Willemsen voorbeelden heeft van provincies die proactief aan de slag zijn met het verbinden en inspireren van boeren en de ketenpartners.

De heer **Willemsen** noemt de provincies Noord-Brabant, Zeeland en Overijssel die zich expliciet richten op het stimuleren en het ondersteunen van de transitieboeren. Dit wordt gedaan met versnellingsprogramma's waarbij een klein deel van het kortetermijnrisico wordt gedragen om de fluctuaties in opbrengsten te vereffenen. Het gaat om kortlopende initiatieven en ondersteuningsmaatregelen die boeren kunnen helpen om een zekere schaalgrootte te creëren en door de vliegwielfunctie om andere boeren kunnen laten aanhaken.

3. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda

- De voorliggende agenda van de vergadering wordt ongewijzigd vastgesteld.
- Het verslag van de commissievergadering NLG d.d. 5 september jl. wordt ongewijzigd vastgesteld.
- De strategische agenda, moties- en toezeggingenlijsten leiden niet tot opmerkingen.

4. Rondvraag gedeputeerde Olthof

Er zijn geen rondvragen aangemeld voor de portefeuille van gedeputeerde Olthof.

5. Rondvraag gedeputeerde Stigter

Er zijn geen rondvragen aangemeld voor de portefeuille van gedeputeerde Stigter.

6. Rondvraag gedeputeerde Zaal

Mevrouw **Koning** (CDA) vraagt of het klopt dat in het Natura 2000-gebied Het Twiske geen campings mogelijk zijn.

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat een natuurvergunning wordt afgegeven die wordt getoetst aan het Natuurbeheerplan. Hieruit is gebleken dat er geen significante effecten zijn en de Omgevingsdienst heeft de vergunning op grond van de Nbw afgegeven. De provincie houdt geen toezicht op het bestemmingsplan van Oostzaan. Als wordt geoordeeld dat de gemeente zich hier niet aan heeft gehouden, zal dit door de gemeenteraad ter sprake gebracht moeten worden.

Mevrouw **Koning** (CDA) vraagt of is gekeken naar de toegang van het verkeer via de slagboom 's nachts.

Gedeputeerde **Zaal** stelt dat de gemeente Oostzaan dit moet regelen op basis van het bestemmingsplan.

De heer **Dessing** (FvD) vraagt of hij goed begrijpt dat een camping in een Natura 2000-gebied niet verboden is.

Voor zover gedeputeerde **Zaal** weet, is er geen algeheel verbod op campings in Natura 2000-gebieden. Dit hangt vanzelfsprekend af van het type Natura 2000-gebied en van het Natuurbeheerplan. Bij het afgeven van een vergunning wordt getoetst aan het Natuurbeheerplan voor het desbetreffende gebied. De Omgevingsdienst heeft in dit geval geoordeeld dat het past.

7. Rondvraag gedeputeerde Loggen

Er zijn geen rondvragen aangemeld voor de portefeuille van gedeputeerde Loggen.

8. B-agenda Natuur & Bodemdaling

8.a Bodemdaling: Agenderingsverzoek PvdA C naar B notitie bodemdaling in Veenweidegebied Randstedelijke Rekenkamer

De **voorzitter** deelt mee dat de Randstedelijke Rekenkamer aanwezig zou zijn bij dit agendapunt, maar vanwege ziekte is dit helaas niet gelukt. Eventuele vragen voor Rekenkamer worden genoteerd en zullen op een later moment worden beantwoord.

Eerste termijn

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt zich af of deze notitie niet naar de B-agenda moet worden verplaatst, omdat alle onderzoeken van een Rekenkamer hier worden geplaatst. In de verantwoording heeft zij uitgelegd waarom zij deze notitie wil verplaatsen en kortheidshalve verwijst zij hiernaar. Graag hoort zij van de gedeputeerde of het usance wordt dat onderzoeken op een C-agenda belanden. Wat is de status van een notitie ten opzichte van een echt onderzoek van

de Rekenkamer? De notitie heeft alleen maar tot meer vragen geleid, onder andere over het beperkte draagvlak, de onzekerheid van data van rekenregels, het stikstofdossier dat maatregelen omtrent bodemdaling zou belemmeren, over de no regret-maatregelen, het ontbreken van beleid bij sommige waterschappen, de nota peilbeheer, een kennisvacuüm, het interviewen van een redelijk homogene groep et cetera.

Mevrouw **Kapitein** (D66) dankt de PvdA voor het agenderen van deze notitie en zij kan zich helemaal aansluiten bij de vragen. De notitie voelt ongemakkelijk, omdat er geen conclusie is en geen aanbevelingen worden gedaan. Waarschijnlijk is de reden hiervoor dat de provincie te laat is met het beleid en met de eerste visie van de regionale Veenweidestrategie. GS wordt opgeroepen om snel te komen met RVS 1.0 ondanks dat het nationaal programma Landelijk Gebied en het provinciaal programma Landelijk Gebied wordt verwacht. De eerste regionale Veenweidestrategie had al eind 2020, begin 2021 gereed moeten zijn.
GS wordt gevraagd om te reageren op zeven zorgen van D66: 1. Doelen uit het klimaatakkoord zullen niet worden gehaald. 2. Het aansluiten bij initiatieven in gebieden waar de energie zit, zijn niet altijd de gebieden waar de meeste resultaten bereikt kunnen worden. 3. Het niet benoemen van het beperkte draagvlak kan ertoe leiden dat een achterliggende reden, waardoor zaken niet worden behaald, buiten beeld blijft. 4. Onduidelijkheid over de omvang van het probleem.
5. Problematiek van andere dossiers kan de aanpak van de bodemdaling belemmeren.
6. Waterschappen gaan met betrekking tot het waterpeil nog steeds uit van de huidige gebruiksfunctie terwijl de functie van het gebied in balans zou moeten zijn met de draagkracht van de bodem. 7. Vanuit het Rijk is 18 miljoen euro beschikbaar voor 2021 en 2022. Wordt dit bedrag benut?
Daarnaast heeft D66 ook een paar kritiekpunten. De opsomming van de oplossing is niet compleet. Greppeldrainage en Azolla ontbreken bijvoorbeeld. In het IPV-onderzoek is geconstateerd dat er al heel veel kennis is die moet worden benut. Per abuis is opgenomen dat de regionale Veenweidestrategie op 24 mei is vastgesteld.

Mevrouw **De Groot** (SP) zegt dat de SP het een goede constatering vindt van de Randstedelijke Rekenkamer dat in Noord-Holland in feite weinig is gebeurd. Er is haast geboden, omdat de daling van het veen doorgaat. Kan niet worden afgesproken dat de waterstand hoog wordt gehouden en dat de waterschappen hier werk van gaan maken?

> Mevrouw **Koning** (CDA) meent dat de SP het een beetje simpel voorstelt om de waterstand omhoog te stellen. In dat geval zou iedereen natte voeten krijgen in deze gebieden.

Mevrouw **De Groot** (SP) vindt niet dat dit een te simpele voorstelling van zaken is. Het probleem speelt al heel lang en had inmiddels opgelost moeten zijn. De beste manier om dit te doen, is de waterstand omhoog te zetten. Een aantal mensen zal zich hieraan moeten aanpassen.

> De heer **Kohler** (JA21) vraagt of mevrouw De Groot er van op de hoogte is dat de rijstteelt de grootste methaanuitstoter ter wereld is en dat deze uitstoot meer invloed heeft op de opwarming van de aarde dan CO_2.

Mevrouw **De Groot** (SP) wist niet dat er in Noord-Holland rijstteelt was, maar daar hoort zij graag meer over.

De heer **Dessing** (FvD) dankt de PvdA ook voor het agenderen van het belangrijke rapport. Voor hem is de conclusie duidelijk, namelijk dat naast het feit dat het heel inefficiënt en onverstandig is om CO_2-reductie vanuit veenweidegebied te realiseren, is er volgens het rapport ook geen draagvlak onder agrariërs. Volgens de Rekenkamer is er weinig zicht op de neveneffecten en de effectiviteit van het verhogen van het peil waardoor het onduidelijk is welke meetbare resultaten dit oplevert. Als het om honderden miljoenen euro's per provincie gaat om de CO_2-reductie te realiseren, is het bedrag van 18 miljoen euro een schijntje. Over de no regret-maatregelen wordt gesteld dat ze onder de logische redeneerlijn vallen waarover consensus bestaat. Het is de vraag bij wie hierover consensus bestaat. FvD is bijvoorbeeld tegen het aanleggen van zonnevelden en dit is ook een maatregel die niet makkelijk terug te draaien is. Een ander voorbeeld dat wordt genoemd, is het omzetten van agrarisch gebied naar recreatie of woningbouw en ook dit is geen no regret-maatregel.

De heer **De Wit** (VVD) zal schriftelijke vragen via de griffie naar de Rekenkamer laten sturen. Hij is het er niet mee eens dat de provincie de afgelopen jaren niets of te weinig heeft gedaan. Het gaat om keuzes maken en over het inzetten van ambtelijke capaciteit. Hij steunt het voorstel van de PvdA om ieder onderzoek van de Rekenkamer standaard te bespreken. De Rekenkamer concludeert dat er wellicht zaken te vroeg zijn bekeken ten opzichte van de huidige status. Een verzoek van de VVD is om de Rekenkamer met de opgedane kennis een aanbeveling te laten doen.

> De heer **Dessing** (FvD) vraagt hoe VVD de haalbaarheid van de projecten inschat gezien het gebrek aan meetbaarheid en de enorme kosten die ermee gemoeid zijn.

De heer **De Wit** (VVD) heeft ook gezien dat er op dit moment weinig draagvlak is bij de agrarische sector. Zijn ervaring is echter dat ook agrariërs zich wel degelijk realiseren dat ze een probleem hebben bij een dalende bodem, omdat de bedrijfsvoering hier uiteindelijk op aangepast moet worden. Dit betekent dat ook zij een belang hebben om mee te doen. Op basis van het rapport blijkt niet dat de maatregelen die zijn verkend op alle plekken effect zullen hebben. Voor VVD is het belangrijk om inzichtelijk te maken wat het effect is van maatregelen en nieuwe technieken te blijven inzetten om te bekijken wat wel effect heeft.

> De heer **Dessing** (FvD) vraagt of de agrariërs volgens de VVD de eigenaars zijn van het probleem of dat de overheid ook eigenaar is. Wordt dit probleem niet zelf gecreëerd?

De heer **De Wit** (VVD) heeft de agrariërs mede-eigenaar van het probleem genoemd. Als een boer niets doet, heeft hij wel degelijk hinder van de effecten van bodemdaling op zijn bedrijfsvoering.

Statenlid **Bwefar** (GL) concludeert uit de notitie dat Utrecht veel concreter is in doelen dan Noord-Holland en het zou goed zijn als Noord-Holland ook meer concrete doelen zou hebben. Ook de waterschappen zouden hier hun peilbeleid op kunnen baseren. De notitie is een sterk pleidooi om samen op te trekken met alle betrokken overheden. GL onderschrijft de conclusies van de Rekenkamer, ook met betrekking tot draagkracht en de rekenmethode en gaat er vanuit dat de gedeputeerde de definitieve versie van de regionale Veenweidestrategie van Noord-Holland hier mede op zal baseren. Het rapport bevat ook de belangrijke waarschuwing dat experimentele maatregelen hun effectiviteit in de praktijk nog niet hebben bewezen.

De heer **Dessing** (FvD) begrijpt uit de bijdrage van GL dat ook hier vraagtekens zijn bij deze notitie en zich aansluit bij de conclusies. Betekent dit dat GL twijfels heeft over de haalbaarheid, de betaalbaarheid en de uitvoerbaarheid van de maatregelen en zouden deze niet heroverwogen moeten worden?

Statenlid **Bwefar** (GL) weerspreekt deze interpretatie. Wel moet nog veel onderzoek plaatsvinden. GL denkt dat de doelen zeker haalbaar zijn, maar er moet nog meer aan draagvlak worden gewerkt en er moet goed worden gekeken naar welke methode moet worden gebruikt. Alle provincies zouden dezelfde rekenmethode moeten hanteren.

De heer **Dessing** (FvD) is benieuwd welke methodiek GL ziet om het haalbaar te maken. Volgens hem maakt het rapport van de Rekenkamer duidelijk dat de effecten van de huidige methodes niet bekend zijn.

Statenlid **Bwefar** (GL) wil deze vraag graag bij het college neerleggen.

Mevrouw **Hoogendoorn** (ChristenUnie) dankt de PvdA ook voor agendering van deze notitie. Het is procedureel vreemd dat deze op de C-agenda is beland. De notitie geeft geen rooskleurig beeld en een conclusie is dat betrokkenen binnen en buiten de provincie behoefte hebben aan duidelijkheid in de aanpak van bodemdaling en CO_2-uitstoot in de Veenweidegebieden. Er is meer geld nodig dat blijkens de notitie niet bij de provincie vandaan kan komen. Ook is grote behoefte aan kennis en inzicht. In de agrarische sector is weinig draagvlak. ChristenUnie denkt dat het goed is om eerst te bepalen wat de plannen zijn en het vervolgens over draagvlak te hebben. Gedeputeerde wordt gevraagd of er een afstemming kan komen tussen de drie Groene Hart provincies. Utrecht lijkt al een stuk verder te zijn. Een bijeenkomst met de Statenleden van de drie provincies is volgens ChristenUnie nodig.

De heer **Dessing** (FvD) vraagt of ChristenUnie van mening is dat draagvlak gecreëerd wordt door het beschikbaar stellen van financiële middelen.

Mevrouw **Hoogendoorn** (ChristenUnie) licht toe dat het erom gaat dat er een financiële prikkel is voor boeren om maatregelen te nemen.

De heer **Dessing** (FvD) vraagt zich af of het geld voldoende is om het draagvlak te creëren.

Mevrouw **Hoogendoorn** (ChristenUnie) zegt dat wat onder de streep voor de boer overblijft belangrijk is. Zonder financiële prikkel zal het heel lastig zijn om draagvlak te creëren.
Een overleg tussen de drie provincies heeft eerder al plaatsgevonden, maar de huidige conclusies zijn een goede regen om nog een keer om tafel te gaan. Is gedeputeerde bereid om dit in gang te zetten?

Statenlid **Kostic** (PvdD) noemt bodemdaling een keiharde realiteit die wordt versterkt door de manier waarop boeren het land gebruiken. Er moeten nu stappen worden gemaakt in plaats van wachten op nieuw onderzoek.

De heer **Dessing** (FvD) vraagt of het bovenstaande betekent dat PvdD haalbaarheid en betaalbaarheid niet belangrijk vindt.

Statenlid **Kostic** (PvdD) stelt dat meerdere crises zich hebben opgestapeld en nu moet verantwoordelijkheid worden genomen. Het is niet de schuld van de boeren die een bepaalde kant zijn opgestuurd door CDA en VVD. Zij moeten nu worden geholpen, maar ook moet duidelijk zijn wat het doel is.

De heer **Dessing** (FvD) meent dat er geen consensus-wetenschap bestaat en hij heeft geen enkel bewijs dat deze veengebieden in de provincie verdrinken.

Mevrouw **Koning** (CDA) begrijpt dat PvdD de politiek de schuld geeft van bodemdaling, maar volgens haar gaat het om een natuurlijk verschijnsel.

Statenlid **Kostic** (PvdD) wijst erop dat de bodemdaling wordt versneld door het steeds verder verlagen van het waterpeil wat de problemen verergert. Dit kan worden veranderd door in te zetten op vernatting, een bewezen effectief instrument.
De notitie van de Randstedelijke Rekenkamer bevat wel degelijk concrete conclusies. De oproep aan GS en aan de commissie is om zaken samen snel op te pakken. Zij noemt vier punten die haar zijn opgevallen in het rapport. 1. Het rapport stelt dat de provincie in the lead is. Er moet dus niet alleen een visie worden opgesteld, maar ook moet meer gestuurd worden. 2. Inmiddels is duidelijk dat de klimaatdoelen niet worden gehaald en hierop moet worden geanticipeerd door ingrijpende maatregelen waarbij de boeren eerlijk geïnformeerd moeten worden. 3. Wellicht moet de provincie het Rijk benaderen voor meer financiële middelen. 4. Over technologische schijnoplossingen zijn veel onzekerheden en PvdD is er daarom op tegen om hierop maximaal in te zetten. Een oproep is om te sturen op bronmaatregelen, dus vernatting. Dit betekent dat moet worden gekozen waar veehouderij nog wenselijk is en in welke vorm. Vervolgens moet in kaart worden gebracht hoeveel en welke grond vernat moet worden om het emissie-doel te bereiken.

De heer **Dessing** (FvD) concludeert dat PvdD oproept om de honderden miljoenen euro's ergens vandaan te halen om het waterpeil enerzijds klakkeloos te verhogen en dat de boeren in deze gebieden gewoon pech hebben.

Statenlid **Kostic** (PvdD) is het niet eens met deze conclusie. Het is duidelijk dat er keuzes gemaakt moeten worden. FvD spreekt over geld om bodemdaling tegen te gaan, maar het heeft heel lang geld gekost om het huidige systeem van veehouderij in stand te houden.

De heer **Dessing** (FvD) kan niet anders concluderen dat dat de boeren gewoon pech hebben.

Statenlid **Kostic** (PvdD) denkt dat er veel ondernemers zijn die de boeren willen helpen en met ze mee willen denken. Voorbeelden zijn kansen voor bouwmaterialen en de eiwittransitie.

Mevrouw **Koning** (CDA) wijst erop dat het een beschouwende notitie is geworden, omdat de aanpak van bodemdaling zich nog in de opstartfase bevindt. Dit geldt niet alleen voor Noord-Holland, maar ook voor Zuid-Holland en Utrecht. Het CDA begrijpt dat het tegengaan van bodemdaling een zeer complexe opdracht is en effectieve oplossingen zijn er op dit moment nog niet. Er ligt een

concept Regionale Veenweiden Strategie die al in de commissie NLG is besproken. Op 3 oktober a.s. vindt een werkbezoek plaats om meer kennis te verzamelen over bodemdaling en over gebiedsprocessen. Het opstellen van beleid is mede lastig, omdat de uitgangspunten van het Rijk nog niet helder zijn. Bodemdaling komt niet alleen voor in veenweidegebieden, maar ook in natuurgebieden. Mevrouw Koning hoopt dat de gedeputeerde hier ook naar kijkt.
De CO_2-uitstoot bij de veenweidegebieden in Noord-Holland blijkt veel lager dan eerder gedacht. Heeft dit geresulteerd in het bijstellen van de reductieopdracht vanuit het Rijk?

De heer **Van Tiggelen** (PVV) wijst erop dat de gestage zeespiegelstijging en inklinking van het land heeft geleid tot bemaling waardoor bodemdaling een natuurlijk proces is dat wordt versneld door menselijk ingrijpen, maar niet kan worden tegengehouden. In het kader van CO_2-reductie is gesproken over 1 megaton. Dit is volgens hem helemaal niets. De herhaalde oproep van PVV is om te stoppen met pogingen om CO_2-uitstoot te verminderen, omdat is aangetoond dat de uitstoot van mensen geen invloed heeft.

Mevrouw **Koning** (CDA) vraagt of PVV wel vindt dat iets moet worden gedaan aan de bodemdaling.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) antwoordt dat er sprake is van een natuurlijk proces dat niet kan worden tegengegaan. Wat de mens veroorzaakt, kan wel worden tegengegaan, maar het is de vraag ten koste waarvan. De enige zekerheid is dat het heel veel geld gaat kosten. Als de bestaanszekerheid van de boeren onderuit wordt gehaald door een niet bestaand probleem, heeft bodemdaling bij de boeren geen top prioriteit. PVV is benieuwd naar de RVS 2.0.

GS

Gedeputeerde **Rommel** betreurt het dat de Rekenkamer niet zelf aanwezig is. Voor zover zij weet, is dit voor de eerste keer dat de Rekenkamer een notitie aanlevert. Het rapport is rechtstreeks naar PS gestuurd en PvdA heeft het initiatief genomen om dit te agenderen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt of de gedeputeerde zich geroepen voelt om een reactie te geven op de notitie.

Gedeputeerde **Rommel** stelt dat PS in het reguliere proces een beschouwing krijgt op de opmerkingen en aanbevelingen.
PS heeft inderdaad niet de Regionale Veenweide Strategie vastgesteld in mei 2022. GS heeft een concept vrijgegeven. In de definitieve RVS is veel meer uitgewerkt en deze wordt volgende maand in de commissie NLG behandeld. In feite is de RVS achterhaald door het Provinciale Programma Landelijk Gebied (PPLG) waarin de daadwerkelijke maatregelen staan die door PS vastgesteld worden. De reductie van de emissie is door het Rijk bijgesteld naar 0,09 megaton. Er zal veel energie in gestoken moeten worden om dit te halen. De landbouwgebieden zullen in de RVS worden opgenomen, de natuurgebieden worden in de PPLG meegenomen. Over de Rondehoep wordt met drie provincies gesproken. Dit zit in het NOVEX-gebied en heeft ook extra aandacht van het Rijk. Het geld blijft een uitdaging en het gaat zelfs over ongeveer een miljard euro. Met de 18 miljoen euro is al aan de slag gegaan.

De heer **Dessing** (FvD) hoort de gedeputeerde zich zorgen maken over de maatregelen en

de kosten die hiermee gemoeid zijn. Is het een optie om aan het Rijk duidelijk te maken dat het een onhaalbare opgave zou kunnen zijn?

Gedeputeerde **Rommel** ziet het niet als een onmogelijke opgave en zij wijst erop dat het project zich nog in een startfase bevindt en dat er verschillende mogelijkheden zijn. Alle veengebieden onder water zetten is geen optie, omdat er onvoldoende zoet water is.

Mevrouw **Kapitein** (D66) vraagt of bekend is hoeveel het kost als er niets wordt gedaan en de bodemdaling te ver gaat waardoor het onmogelijk is om er nog op te boeren en wat de impact op steden is.

Gedeputeerde **Rommel** heeft deze cijfers niet voorhanden, maar stelt dat dit ook in de miljarden zal lopen. Als er niets wordt gedaan, zakt de bodem weg. De boeren zijn heel hard nodig om de gebieden te beheren.

Mevrouw **De Groot** (SP) zegt dat in polder Westzaan wordt gewerkt met gedeeltelijk zout water. Is dit niet mogelijk voor andere gebieden?

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat dit niet overal mogelijk is. Het water moet er ook nog komen. Bovendien moet nog nader onderzoek worden gedaan naar de verbrakking.

Statenlid **Kostic** leest in de strategie dat het om 0,14 megaton gaat terwijl de gedeputeerde 0,9 megaton noemt. Het gebied omvat 14.500 ha. Hoeveel hiervan kan wel worden vernat?

Gedeputeerde **Rommel** zegt dat dit laatste wordt onderzocht. De 0,9 is een bijstelling naar aanleiding van de bijgestelde cijfers.

Als de waterstand omhoog gaat, moet ook worden gekeken naar methaanuitstoot en naar lachgas. Het feit dat Noord-Holland minder hoeft te doen, betekent dat andere provincies meer moeten doen.
Via het nationaal onderzoeksprogramma Broeikasgassen wordt al twee jaar gemeten.

Tweede termijn

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt hoe in de toekomst kan worden voorkomen dat een rapport van de Rekenkamer wordt verplaatst naar de C-agenda.
PvdA adviseert om niet te blijven hangen in de schuldvraag. De oplossing moet van onderop komen. De conclusie van de gedeputeerde is dat er al heel veel wordt gedaan. Hiertegen kan worden ingebracht dat nog heel veel te doen valt en dat veel nog niet duidelijk is. Het gaat inderdaad veel geld kosten, maar niets doen kost ook veel. PvdA sluit zich aan bij de vraag van D66 over een kosten-batenanalyse.

De **voorzitter** zegt toe de procedure van Rekenkamer-rapporten ook in de agendacommissie te bespreken.

Mevrouw **Kapitein** (D66) is blij dat de 18 miljoen euro inderdaad wordt besteed. Het integraal

programma Veen heeft al mooie resultaten laten zien en dit geeft veel handvatten. De oproep van D66 is om vol in actie te gaan op dit onderdeel. Zij dankt de andere partijen voor het organiseren van het werkbezoek volgende week.

De heer **Dessing** (FvD) sluit zich aan bij de procesvraag van de PvdA en hij verzoekt gedeputeerde om hier een reactie op te geven.

De heer **De Wit** (VVD) heeft niet gesproken over de schuldvraag, maar over een probleem waar de politiek mede-eigenaar van is. Zijn aanbeveling zou zijn om de Rekenkamer te vragen om haar expertise te gebruiken voor een vervolg.

Statenlid **Kostic** (PvdD) sluit zich aan bij PvdA met betrekking tot de procesvraag. Een vraag aan het GS is hoe technologische schijnoplossingen voorkomen kunnen worden. Wanneer is wel bekend op hoeveel grond en waar het waterpeil verhoogd kan worden? Een andere vraag is of er wel extra geld van het Rijk moet worden gevraagd. Hoe zit het met de samenwerking met de waterschappen?

De heer **Van Tiggelen** (PVV) licht toe dat de natuur iets minder dan vier seconden doet over de gewenste vermindering van uitstoot per jaar.

Gedeputeerde **Rommel** stelt dat de opmerkingen uit de notitie van de Rekenkamer zijn meegenomen in de verwerking bij de RVS. Het integraal programma Veen is opgenomen in het landelijk onderzoeksprogramma. De Rekenkamer heeft op dit gebied juist niet de expertise. SOMERS is het landelijke systeem dat nu wordt gebruikt en dit heeft ook geleid tot wijzigingen van de doelstelling. Met betrekking tot technologische innovaties is niet altijd op voorhand te zeggen of dit schijnoplossingen zijn. De samenwerking met waterschappen loopt goed.

De **voorzitter** memoreert dat de Rekenkamer vragen zal beantwoorden die zijn blijven liggen.

De vergadering wordt geschorst voor de lunch.

8.b Natuur: Integraal gebiedsprogramma Laag Holland

De **voorzitter** heropent de vergadering.

Eerste termijn

De heer **Kohler** (JA21) heeft geen voorbeelden gevonden van rijstteelt in Nederland.
Het is een prima stap om op doelstellingen te sturen in plaats van op maatregelen. Dit geeft de mogelijkheid tot bijsturen en hiermee kan worden ingespeeld op dynamiek en veranderingen.
In het NRC van vandaag staat dat door de explosieve bevolkingsgroei de drinkwatervoorziening in Nederland in gevaar komt. In dat geval is het niet zo verstandig om zoetwaterpolders te verzilten om een paar rietsigaren te laten groeien.
Een paar weken geleden is een boottocht georganiseerd door de Eilandspolder, een tocht die de heer Kohler een jaar geleden ook heeft gemaakt en die zeer informatief was. Tijdens de tocht vielen de enorme hoeveelheid hybride ganzen en de bomen op de eilandjes op, maar het meest in het oog springend was de Japanse Duizendknoop.

Het aantal padden dat de N511 oversteekt, neemt enorm af. Een verklaring van de deskundigen hiervoor is de Amerikaanse rivierkreeft die de eieren en het kroost opeet. Ze ondermijnen overigens ook weides en dijkjes.
Het voorliggende gebiedsmodel heeft 93 indicatoren, maar de invasieve exoot staat er niet tussen. Van deskundigen heeft de heer Kohler begrepen dat de strijd tegen de rivierkreeften al is verloren en dat de schade die ze veroorzaken enorm en blijvend is. Recente cijfers uit Nederland laten zien dat er 1,2 miljard euro aan schade en kosten per jaar is. Een uitsplitsing naar kosten voor natuurgebieden is niet beschikbaar, maar het is duidelijk dat deze flink zijn. Indicatoren kunnen gaandeweg het proces aangepast, toegevoegd of verwijderd worden. Een aanbeveling is om invasieve exoten met meerdere indicatoren alsnog in het model op te nemen. Deze is de grootste bedreiging van de biodiversiteit en de ecosystemen in Laag Holland en de rest van Noord-Holland.

Mevrouw **Hoogendoorn** (ChristenUnie) dankt JA21 voor het inbrengen van de invasieve exoten en zij denkt ook dat deze meegenomen moeten worden.
Een oproep is om grondeigenaren inderdaad algemeen te erkennen als hoeders van het landschap. Zonder natuurbeheer en agrariërs wordt het beheer onbetaalbaar en onmogelijk.
Op de schriftelijke vraag van VVD over op welke manier grondeigenaren en gebruikers worden geïnformeerd over de inhoud van het programma van Laag Holland, is geantwoord dat het gebiedsprogramma Laag Holland geen eigen communicatie behoeft, omdat communicatie namelijk via gebiedsprocessen in de deelgebieden verloopt. Niet alle grondeigenaren en gebruikers zijn echter op de hoogte van het plannen en de mogelijkheden en het is belangrijk om iedereen te bereiken. Als begin zou een leesbare brief gestuurd kunnen worden aan betrokken grondeigenaren en ze uit te nodigen in het Dorpshuis. Een overweging is om een folder aan alle dorpsgenoten te sturen.

Mevrouw **De Groot** (SP) leest op pagina 56, onder beslismomenten, “vaststellen dat een bepaalde doelstelling niet geheel gerealiseerd zal worden. Dit zal echter alleen mogelijk zijn bij niet-essentiële doelstellingen”. De vraag is wat wordt gedaan als het om wel-essentiële doelstellingen gaat, als natuur- en milieuorganisaties zich gaan opstellen als – in de ogen van Noord-Holland – “notoire querulanten” en in dit integraal gebiedsprogramma op onderdelen gaan uitvechten bij de rechter en als de mannen van de participatie paradox zich helemaal participatief opstellen en hun rol opeisen in het participatietraject. Hoewel de doelen in het gebiedsprogramma goed zijn omschreven en de SP oprecht hoopt dat het allemaal gaat lukken, is de provincie onvoldoende sterk als partijen hun kop in het zand steken en niet willen meewerken.

De heer **De Wit** (VVD) dankt ChristenUnie voor het aan de orde stellen van de schriftelijke vraag van de VVD. Hij gelooft dat de inwoners en de bedrijven in Laag-Holland zeer betrokken zijn bij hun leefgebied en ervoor open staan om ermee aan de slag te gaan. De VVD wil ze in kracht brengen om regie te pakken op de veranderingen in hun leefgebied.

> Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt hoe de VVD wil bewerkstelligen dat de neuzen allemaal een kant op gaan staan, zodat de doelen worden behaald.

De heer **De Wit** (VVD) meent dat er vooral veel onwetendheid is over de toekomst in het gebied. Mensen moeten eerst bewust gemaakt worden van wat er speelt en dat van hieruit de energie komt om het gebied sterker te maken. Vanuit de provincie past hierbij flexibiliteit en hulp bij initiatieven.

Mevrouw **De Groot** (SP) heeft begrepen dat de provincie met iedereen om tafel gaat. Waarom vraagt VVD dan om een extra instrumentenkoffer zoals de heer De Wit het heeft genoemd?

De heer **De Wit** (VVD) stelt dat uiteindelijk in de praktijk mensen nodig zijn die met energie en toewijding aan de slag willen gaan en zij hebben af en toe een duwtje in de rug nodig, bijvoorbeeld financieel, om stappen te kunnen zetten.
Het belang van het maken van keuzes wordt onderstreept en VVD is benieuwd naar het afwegingskader voor de keuzes.
Hoe wordt ervoor gezorgd dat de mensen in het gebied (Waterland en Marken) duidelijk krijgen wat de impact is van het programma op hun leefomgeving en dus hoe dit zich vertaalt in het dashboard?
Er is een omvangrijke investeringsagenda nodig van rond de 1 miljard euro. Zowel het bedrag als de financiering van het bedrag zijn nog onzeker en qua ambtelijke capaciteit ligt er ook nog een vraagstuk. Komt er een moment in het besluitvormingsproces dat er een minimaal scenario wordt uitgewerkt voor zaken die gehaald moeten worden en die mogelijk zijn qua financiën en capaciteit en dat dus andere zaken niet gedaan kunnen worden?

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of de VVD afdingt op de doelen.

De heer **De Wit** (VVD) wil geen verwachtingen en onrealistische doelen stellen.
Wat zijn na dit document de praktische vervolgstappen op weg naar uitvoering van de doelen?
Het is belangrijk om mensen in het gebied mee te nemen en de VVD is benieuwd hoe dit de komende jaren wordt gedaan.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) stelt dat PVV een aantal van de achttien doelstellingen van Laag Holland niet kan ondersteunen waaronder de doelstellingen inzake N-2000, NNN, de duurzame energie en CO_2-uitstoot. Wat betreft de invasieve exoten sluit hij zich aan bij JA21. De kosten zijn niet gering terwijl burgers het moeilijk hebben en de overheid geen geld heeft.
In de brief van het college staat dat het gebiedsprogramma Laag-Holland niet in beton is gegoten en dat aanpassingen mogelijk zijn vanuit het stikstof- en biodiversiteitsbeleid. PVV is hier niet gerust op.

De heer **Hollebeek** (PvdD) vraagt zich af of niet moet worden gestopt met voor alle veenweidegebieden te bepalen wat er wel of niet mag groeien. Soms zijn koeien wellicht handig voor landschapsbeheer, maar de vraag is hoeveel er nodig zijn. Moet het waterpeil niet gewoon omhoog in sommige veenweidegebieden om het behalen van de gestelde doelen dichterbij te brengen? Het is lang niet zeker dat met het voorliggende programma de doelen worden behaald uit het PPLG, maar hoeveel doelen worden wel gehaald?
Op de technische vragen van de VVD over wonen, bedrijvigheid en infrastructuur wordt geantwoord dat er afstemming is. Dit is echter een weinig concrete formulering. Hoe concreet is de afstemming en hoe wordt ervoor gezorgd dat er recht wordt gedaan aan de invloed van deze zaken op het gebied Laag-Holland?
Er worden wel natuur- en milieuorganisaties betrokken, maar er wordt niets gezegd over dierenwelzijnsorganisaties.

Mevrouw **Koning** (CDA) is blij met de participatie van veel partijen in het gebied. De beschreven doelen zijn breed, maar de provincie wil primair sturen op het behalen van provinciale doelen biodiversiteit, water en klimaat. Dit lijkt het CDA niet juist in een integraal gebiedsproces en zij ziet graag dat er meer doelen primair worden meegenomen. De balans tussen natuur, het leven van de mens op aarde en de voedselvoorziening moet in stand blijven. Is gedeputeerde bereid om in dit kader aanpassingen te doen en levensvatbaarheid van bedrijven ook prioriteit te geven?
De keuzevraagstukken komen naar boven bij de gebiedsprocessen. Hoe verhoudt dit zich tot de prioriteiten die worden genoemd?

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of een nieuwe manier van bedrijfsvoering volgens het CDA niet levensvatbaar is.

Mevrouw **Koning** (CDA) denkt dat dit heel goed levensvatbaar kan zijn, maar er moet niet vanuit worden gegaan dat dit in altijd het geval is. Zij verzoekt de gedeputeerde toe te zeggen dat de keuzes straks echt mogelijk zijn en het plan geen keurslijf wordt.
Het verzoek is om bij de WAT de vraag van de participatie mee te nemen.

De heer **Hollebeek** (PvdD) vraagt of CDA wil dat mensen in het veld de doelen mee bepalen.

Mevrouw **Koning** (CDA) stelt dat bij het stellen van doelen moet worden bekeken of deze haalbaar zijn. Hiervoor is veel expertise en kennis nodig en input zou vanuit het veld moeten komen.
Worden bij het opstellen van het proces ook effectrapportages meegenomen?
Voor landschap, cultuurhistorie, bezoek en beleving wordt slechts een beperkt budget vrijgemaakt. De vrees is dat dit wellicht gaat leiden tot gebieden die niet meer aantrekkelijk zijn en verwilderen en dit is in tegenspraak met de wens om meer recreatiemogelijkheden te realiseren.
Het CDA heeft tot slot nog zorgen over samenwerking met partners. Hoe wordt geborgd dat inbreng van partners goed wordt meegenomen?

Mevrouw **Strens** (D66) noemt het stuk een schoolvoorbeeld voor het werken aan een gezamenlijke integrale aanpak. Het gaat echter niet alleen om gezamenlijke ambities en doelstellingen op papier, maar juist om de realisatie ervan in de verschillende deelgebieden in de praktijk. Het WAT, de doelen, worden meegegeven als kaders in de gebiedsprocessen en het HOE moet juist worden ingevuld vanaf onderop. Hoewel dit uitgangspunt wordt ondersteund, heeft D66 wel zorgen over de voortgang en de daadkracht in de processen. Ook zou richting gegeven moeten worden op het HOE in plaats van dit volledig open te laten.
In antwoord op technische vragen staat dat het dashboard vooral moet worden gezien als opdrachtprofiel per opdrachtgebied. Hoe wordt gemonitord waar een deelgebied staat ten aanzien van de realisatie van de opdracht?

Statenlid **Bwefar** (GL) vindt het een goed doordacht programma dat kansen biedt aan de gestelde doelen, hoewel GL sommige doelen wat scherper zou willen stellen. Landelijke doelen op het gebied van stikstof krijgen hopelijk nog een vertaling in het programma en dit geldt ook voor doelen op het gebied van biodiversiteit in agrarisch gebied. Vertrouwen in de deelnemers is een goed uitgangspunt, maar het is de vraag of de juiste deelnemers aan tafel zitten. Biologische boeren worden bijvoorbeeld niet genoemd en ook is niet duidelijk hoe vorm wordt gegeven aan de

invloed van burgers. Het voorstel van ChristenUnie om leesbare communicatie te realiseren steunt GL. Wordt ruimte gemaakt voor gebiedscoöperaties en wordt hier actief op gestuurd? Een suggestie is om een brede innovatiewerkplaats in te zetten. Een deel van de benodigde financiën zal uit de eigen begroting moeten komen. Is hier al zicht op?

Mevrouw **Jellema** (PvdA) sluit zich aan bij de genoemde gesprekspartners. Zij wacht in spanning op het rapport Remkes van 5 oktober a.s. waardoor er wellicht nog zaken zullen wijzigen. Tot slot sluit PvdA zich aan bij de vraag over monitoring van D66.

GS

Gedeputeerde **Rommel** zegt dat de gesprekken met de verschillende gebieden al lopen. Alle ambtenaren gaan naar de boeren toe. Zij verzoekt de commissie om het door te geven als er berichten zijn van mensen die een gesprek willen voeren. In Waterland Oost zijn in goed overleg de begrenzing en ontgrenzing van NNN-gebieden vastgesteld. Dit heeft geholpen om het proces hier te versnellen. In sommige gevallen worden brieven gestuurd, soms wordt een inloopavond georganiseerd en bij kleinere processen wordt een-op-een overlegd met betrokkenen. Hoewel er al veel is gebeurd, heeft corona het proces vertraagd.
In de NPLG en in de BPLG zal duidelijk worden hoeveel geld nodig is om de doelstellingen te behalen. Essentiële doelen worden hierin opgenomen en landelijke doelen die behaald moeten worden, zullen hier zeker deel van uitmaken.
Het noodzakelijke beheer zal worden uitgewerkt in gebiedsplannen. Deze zijn bedoeld voor wat in het veld gebeurt en komen aan het eind van de verkenningsfase. Hierin staan de maatregelen en fricties en hierin worden keuzes gemaakt. De NPLG bevat doelen waaraan op nationaal niveau moet worden voldaan.
Het WAT zijn de doelen die door PS zijn vastgesteld en waarmee ambtenaren aan het werk gaan. Voor de beleving door de mensen is door PS geen geld vrijgemaakt. Indien wenselijk, kan hiervoor een voorstel worden ingediend.
Inbreng van agrariërs en landeigenaren wordt zeker meegenomen en daarom worden ook gesprekken gevoerd. Dit betekent niet dat alles wordt overgenomen, maar wel wordt onderbouwd waarom dit niet gebeurt.
De goede voorbeelden, het richten op het HOE, worden getoond in de overleggen.
De doorvertaling van bijvoorbeeld Waterland en Marken wordt opgenomen in de NPLG.
De 1 miljard euro is nog niet zeker, wel is 750.000 euro procesgeld vrijgemaakt.
De minimale doelen in de gebiedsplannen tellen op en in een schema in de technische sessie zijn de vervolgstappen geschetst.

Mevrouw **De Groot** (SP) heeft nog geen antwoord gekregen op de vraag wat er gebeurt als de essentiële doelstellingen niet worden gehaald.

De heer **Hollebeek** (PvdD) heeft geïnformeerd naar de afstemming met de hardere rode sectoren naar aanleiding van een vraag van VVD.

Mevrouw **Koning** (CDA) heeft verzocht om meer prioriteiten mee te nemen en balans aan te brengen tussen meer natuur, levensvatbare bedrijven en voldoende voedsel.

Mevrouw **Strens** (D66) heeft nog niet gehoord hoe monitoring plaatsvindt.

Statenlid **Bwefar** (GL) memoreert dat zij heeft geïnformeerd naar doelen op het gebied van biodiversiteit en agrarisch gebied, gebiedscoöperaties, innovatiewerkplaatsen en of aanvullende landelijke doelen in het gebiedsplan worden opgenomen.

De heer **Kohler** (JA21) heeft voorgesteld om zeven indicatoren toe te voegen voor de invasieve exoten.

Gedeputeerde **Rommel** stelt dat de invasieve exoten niet thuishoren in gebiedsprocessen. Dit gebeurt vanuit de organisatie zelf.
Essentiële doelen moeten worden behaald; wat landelijk wordt opgelegd, komt in het programma terecht en moet worden behaald. Een bijstelling hiervan die wettelijk is vastgelegd, zal worden voorgelegd aan PS.
Zaken als landbouw, voedselvisie en biodiversiteit moet per gebied nog worden uitgewerkt.
Wat betreft innovatie bestaat het VPNL, het innovatieprogramma Veen en ook met CONO worden innovaties gedaan.
Afstemming met de rode sectoren vindt plaats tussen de verschillende programma's.
De balans tussen de agrarische sector en de natuur vindt plaats bij de beheercheck.
Monitoring wordt jaarlijks gedaan en hierover wordt gerapporteerd.

Tweede termijn

De heer **De Wit** (VVD) vindt de belangrijkste vervolgstap het herkenbaar maken van de effecten van het plan voor de mensen in de verschillende deelregio's. Een aanbeveling is om van onderop bepaalde doelen in het rode gebied te bespreken om een balans te vinden. Geadviseerd wordt om te kijken naar de beschikbare gelden en de benodigde capaciteit om het proces te kunnen doorlopen. Als er toch een keuze gemaakt moet worden, omdat niet alle doelen behaald worden, is het verzoek om terug te komen naar PS.

Mevrouw **Koning** (CDA) meent dat aan het eind van de verkenningsfase met de plannen ook effectrapportages opgeleverd moeten worden, zodat voor iedereen inzichtelijk wordt wat de effecten zijn van uitvoering van de plannen.

Mevrouw **Strens** (D66) ziet ook graag dat GS terugkomt bij PS als de doelen niet gehaald kunnen worden. D66 pleit ervoor om geen tijd en energie te steken in maatregelen die niet bijdragen aan de doelen. Is de gedeputeerde het hiermee eens?

De heer **Kohler** (JA21) begrijpt uit het antwoord van de gedeputeerde dat wordt ingezet op een reactieve benadering en dat niet wordt erkend dat een groot deel van de budgetten voor natuurbeheer besteed zullen worden aan de bestrijding van nu al bekende problemen. Hij betreurt het dat dit onderwerp niet op de agenda van PS terechtkomt.

GS

Gedeputeerde **Rommel** licht toe dat het beheer van invasieve exoten in het beheerplan Natura-

2000 thuishoort. Er wordt stevig ingezet op de bestrijding hiervan, het valt alleen buiten het proces van het gebiedsprogramma.
De zorgen voor financiën en capaciteit deelt de gedeputeerde. Als er meer duidelijkheid is, zal zij hierop terugkomen bij PS.
Doelen die niet waargemaakt kunnen worden, zullen niet voorgesteld worden.
De effecten maken onderdeel uit van de gebiedsplannen.

De **voorzitter** schorst de vergadering voor een korte pauze.

8.c.1 Natuur: Agenderingsverzoek PvdD C naar B Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied
8.c.2 Natuur: Brief GS Provinciaal Programma Landelijk Gebied

De **voorzitter** heropent de vergadering. De startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is op verzoek van PvdD van de C- naar de B agenda verplaatst. Daarnaast is een brief door GS aangeleverd over Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Het doel van de bespreking is dat de commissie aan de voorkant punten en input kan meegeven aan GS om in gezamenlijkheid ergens toe te komen.

Er zijn twee insprekers.

Mevrouw Schouten spreekt online in namens de stichtingen Dier&Recht, Varkens in Nood en vereniging Caring Vets.

Mevrouw **Schouten** is jarenlang dierenarts geweest in de intensieve veehouderij. Het valt haar op dat vaak wordt gesproken over de veehouderij, maar weinig over de dieren zelf en haar verzoek is om deze niet te vergeten. Een advies is om Caring Farmers, andere organisaties en wetenschappers die veel weten over een waardig leven voor een dier, mee te laten praten. Inmiddels is veel geld uitgegeven aan innovaties die het leven van dieren heeft verslechterd. Een voorbeeld is de luchtwassers die niet bleken te werken, maar waardoor de stallen wel een verhoogd risico op brand hadden. Naast risico's is er ook een kans om de veehouderij dierwaardig te maken, nu echt wordt gekeken naar hervorming van het agrarische landschap.

De heer Sturkenboom van de Fruittuin van West spreekt online in namens de Caring Farmers.

De heer **Sturkenboom** legt uit dat de Caring Farmers een groep boeren is die staat voor natuur inclusieve kringlooplandbouw. Een paar maanden geleden is samen met een andere biologische boerengroep, een 10-puntenplan gestuurd naar de overheid. In verband met de dure kunstmest en krachtvoer voor de melkveehouderij wordt druk gezocht naar alternatieven. De oplossing ligt in een andere manier van voeren. Een met gras gevoerde koe stoot slechts 40% stikstof uit. Inherent is dat de melkproductie omlaag zal gaan, maar het rendement zal ongeveer hetzelfde zijn. Rendement zal een criterium moeten zijn in plaats van hoeveelheid. De voordelen van grasvoerende bedrijven zijn dat het makkelijk uit te voeren is, het zelfregulerend is, het gebied wordt beheerd en leefbaar gehouden, de voedselproductie blijft geborgd en de stikstofdepositie

vervalt.

Mevrouw **Koning** (CDA) denkt dat deze overschakeling wel betekent dat boeren zelf voldoende gras kunnen telen. In verband met de derogatie mag echter minder mest op het eigen land worden gebruikt

De heer **Sturkenboom** ziet op dit moment heel veel groene afvalstromen en dit moeten reststromen worden die gebruikt kunnen worden voor het maken van compost.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt of de heer Sturkenboom een inschatting kan geven van hoe ver de agrariërs in Noord-Holland op dit moment af zitten van het door hem geschetste scenario.

De heer **Sturkenboom** denkt dat de doorsnee biologische boer al aardig op weg is. De boeren die nog altijd flink gebruik maken van krachtvoer, moeten dit gaan verminderen. Het belangrijkste is dat het idee om een bepaalde hoeveelheid melk uit een koe te halen verdwijnt.

Commissie

De heer **Hollebeek** (PvdD) vraagt zich af hoe een toekomstbestendig landelijk gebied eruit ziet. Enerzijds zijn er de nationaal wettelijk verplichte doelstellingen, aan de andere kant de huidige dagelijkse praktijk. Een oproep is om als PS zelf initiatief te nemen om te bepalen hoe de toekomst in Noord-Holland eruit moet zien en om GS de juiste kaders mee te geven. De raad voor leefomgeving en infrastructuur stelt bijvoorbeeld dat er een veel inclusiever natuurbeleid nodig is voor een grootschalig herstel van de biodiversiteit. Het beleid zal zich moeten richten op al het groen in het land. Een andere conclusie is dat het natuurbeleid te weinig wordt verbonden met andere vraagstukken.
Een verzoek is om het PPLG maandelijks te agenderen.
PvdD is voornemens een symposium te organiseren aan het eind van het jaar waarin experts zullen ingaan op wonen, werken, recreëren, landbouw in 2050, 2060 of 2070.

Mevrouw **Strens** (D66) vraagt hoe PvdD het voor zich ziet om als PS initiatief te nemen om kaders mee te geven aan GS.

De heer **Hollebeek** (PvdD) heeft geprobeerd om dit onderwerp voor 5 september jl. te agenderen om de brief van de ambtenaar voor te zijn, omdat hij denkt dat PS eerst moet kijken hoe zij de toekomst ziet.

Mevrouw **Koning** (CDA) vraagt of dit niet voldoende is uitgewerkt in de Omgevingsvisie.

De heer **Hollebeek** (PvdD) meent dat de Omgevingsvisie nog niet zo ver gaat. Hij probeert nog iets verder te kijken.

De heer **Leerink** (PvdA) vindt het prima dat er twee documenten komen met heldere doelstellingen. Het lijkt hem wel goed dat er een duidelijke scheiding is tussen de twee documenten waarbij het de voorkeur zou hebben dat in het landelijk programma wordt beschreven WAT moet worden gedaan en in het provinciaal programma HOE dat moet. Het zou mooi zijn als PS en de landelijke overheid

elkaar hierin de ruimte geven. Het programma zou meer moeten zijn dan een opstapeling van opgaven. Er wordt gesteld dat het programma perspectief zou moeten bieden voor de agrarische sector. PvdA vindt dit te beperkt, omdat het landelijk gebied niet alleen uit de agrarische sector bestaat en pleit ervoor om de leefbaarheid er nadrukkelijk in op te nemen.

Statenlid **Bwefar** (GL) noemt het zeer zinvol om als commissie te spreken over de toekomst van het landelijk gebied in de provincie op de lange termijn. Deze visie gaat ook over de gezondheid en leefbaarheid van het platte land. GL wil toe naar een totaal ander landbouw- en voedselsysteem met natuur inclusieve landbouw en drastische inkrimping van de vee-industrie, met veel ruimte voor plantaardig voedsel en meer natuur. Waar boeren beloond worden voor maatschappelijke diensten, met een prijssysteem dat uitgaat van de werkelijke kosten. Kortere ketens en een nauwere band tussen producenten en consumenten, maar technologische innovaties moeten ook niet worden uitgesloten.

De heer **Klein** (ChristenUnie) is positief over de woorden “inspirerend perspectief” in de notitie. Dit hoeft volgens ChristenUnie niet zo ingewikkeld te zijn: Een agrarische sector die zorgt voor landschap en voedsel op een manier dat de natuur en de waterkwaliteit hier niet onder lijden en tegelijkertijd dat men hiermee in het levensonderhoud kan voorzien. Een vraag is hoe en wanneer GS dit proces gaat vormgeven en hoe PS hierbij wordt betrokken.
De ervaring leert dat er inmiddels een behoorlijke bereidwilligheid is om mee te bewegen met de noodzaak van de transitie, maar dat er nog altijd veel onzekerheid is doordat niet duidelijk is hoe veranderingen gerealiseerd worden en wat deze betekenen voor het boerenbedrijf. Het risico is dat boeren afhaken. Hoe wordt ervoor gezorgd dat boeren die bereid zijn tot meedenken, binnenboord worden gehouden? Misschien is het openen van een loket een optie.

De heer **De Wit** (VVD) heeft waardering voor het initiatief van de PvdD. Ook hij heeft behoefte om vanuit een bredere visie naar deze problemen te kijken. Het gaat niet alleen over natuur en klimaat, maar ook over de volgende generatie op het platteland, over recreëren dichtbij huis en ook over bedrijfsleven. Ook hij moest denken aan de Omgevingsvisie 2050 en deze kan als kader worden gebruikt. Hij neemt graag deel aan het voorgestelde symposium.
Naar aanleiding van NPLG en het PPLG heeft de heer De Wit twee opmerkingen. In het NPLG staan water en bodem als leidend principe, tegelijkertijd is dit geen wettelijk kader. Wat betekent dit voor Noord-Holland? Een tweede verzoek is een update over het bedrijfsleven.

Mevrouw **Strens** (D66) is ook blij met de positieve toon van het “inspirerend perspectief” dat wordt genoemd als startpunt. Een suggestie is om ontwerpers de mogelijkheden te laten zien dat de directe leefomgeving weer schoon, met meer natuur en een aantrekkelijke plek om te wonen kan zijn. Het voorgestelde symposium is een goed idee.
De uitvoering van het NPLG ligt grotendeel bij de provincie en het is de vraag of de gevraagde taken goed uitgevoerd kunnen worden met de beschikbare kaders en of er voldoende mensen en middelen zijn.
Het kabinet spreekt over onomkeerbare maatregelen die in het plan vastgelegd moeten worden. Het vaststellen van het PPLG ligt bij PS. Een vraag hierbij is hoe de voortgang van het plan in deze commissie wordt besproken. D66 stelt voor om dit standaard onderdeel te laten uitmaken van de agenda.

Mevrouw **Albers** (SP) onderschrijft het voorstel om landelijk naar het WAT en provinciaal naar het HOE te kijken. Ook vindt zij het heel goed om integraal te kijken. GS spreekt met piekbelasters en andere "uitstoters". Vallen Tata Steel, Schiphol en Olam hier bijvoorbeeld ook onder en zo ja, wat is de inzet van deze gesprekken? Ammoniak vanuit zee wordt onderzocht. Betekent dit dat de rest hiermee wordt vertraagd? SP pleit ervoor om dit te voorkomen en zaken tegelijkertijd te onderzoeken, omdat ze in juni volgend jaar onomkeerbaar worden vastgelegd in een gebiedsplan. Bij het onderdeel water staat niets over datacenters en bij het onderdeel klimaat is de glastuinbouw uitgezonderd. Dit strookt niet met de integrale aanpak.
In de startnotitie op pagina 31 staat dat er minder beperking is voor gele gebieden. Dit moet niet als gevolg hebben dat dit gebruikt kan worden voor verplaatsing van andere activiteiten.

Mevrouw **Koning** (CDA) verzoekt GS om er bij het Rijk voor te pleiten dat de NPLG wordt voorzien van een effectrapportage. Wat heeft de enorme transitie voor gevolgen voor de vitaliteit van het platteland en de leefbaarheid, voor de voedselproductie, voor het voortbestaan van de agrarische sector in brede zin? Het CDA heeft zes randvoorwaarden voor de transitie. 1. Er moet een oplossing komen voor de PAS-melders. 2. De kritische depositiewaarden moeten worden verwijderd en er moet worden gestuurd op de staat van de natuur. 3. De richtinggevende kaart moet van tafel. 4. Goede landbouwpraktijk en goede innovaties moet worden ondersteund. 5. Het plan moet realistisch zijn met een haalbare tijdslijn. 6. Ook de doelen voor de kaderrichtlijn water moeten realistisch zijn.
Wat betreft Noord-Holland is CDA verbaasd dat GL betoogt dat de vee-industrie drastisch moet worden ingekrompen. Ten eerste is hier geen vee-industrie, alleen extensieve veehouderij. Zij denkt dat de wereld niet beter wordt door alleen het verminderen van het aantal koeien.
CDA onderschrijft het idee voor een loket voor boeren.

> Statenlid **Bwefar** (GL) bevestigt dat Noord-Holland geen intensieve veeteelt heeft, maar de melkveehouderijen hebben een zeer hoge uitstoot in vergelijking tot andere vormen van landbouw. Het is belangrijk dat er minder koeien per m^2 komen, omdat dit een enorme impact heeft.

Mevrouw **Koning** (CDA) denkt dat wanneer de uitstoot door innovaties drastisch naar beneden kan, de koeien gewoon kunnen blijven.

> Statenlid **Bwefar** (GL) zegt dat op het moment dat innovaties hier daadwerkelijk toe zouden leiden en het ook voor dieren goed zou zijn, mogelijk is. Op dit moment lijken de huidige innovaties hier nog niet toe te leiden.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) is niet akkoord met de eerste zin van de startnotitie dat het landelijk gebied flink zou moeten veranderen. Het is onwenselijk om beleid te baseren op misvattingen en hier veel geld voor uit te trekken. Hij stelt dat er geen sprake is van opwarming van de planeet. Het opmeten van de gemiddelde oppervlaktetemperatuur van de planeet is niet makkelijk. 71% is oceaan waar geen meetstations staan. De meetstations staan op land en zijn ongelijkmatig verdeeld en ook het land is niet gelijkmatig verdeeld over de planeet.
Het basisstandpunt van de PVV is om de boeren met rust te laten. Boeren hebben vanzelfsprekend de vrijheid om te transformeren, maar wel zonder subsidies.

GS

Gedeputeerde **Rommel** denkt dat het verstandig is om het onderwerp maandelijks te agenderen. In vervolg op deze brief komt er een “impact”. Inspiratie houdt in wat met landelijk gebied dient te gebeuren voor landbouw, water en natuur terwijl impact ingaat op wat hiervoor nodig is. De eerste fase dient als input voor een grote conferentie in januari 2023. Behalve de brief van Remkes in oktober, komt in november een brief over industrie en klimaat en water en een AERIUS update. Het NPLG gaat inderdaad over het WAT en het PPLG over het HOE, maar de provincie wil over het WAT wel meepraten.

De heer **Leerink** (PvdA) vraagt of gedeputeerde het op zich met hem eens is dat een taakverdeling goed zou zijn. Op het moment dat de provincie wil meepraten over het WAT, wil het Rijk meepraten over het HOE.

Gedeputeerde **Rommel** is dit met de heer Leerink eens, maar zij wijst erop dat de kaders van het Rijk nodig zijn voor de PPLG, maar ze moeten er wel zijn.
Bij de regietafel en de landbouwtafel vinden regelmatig gesprekken plaats met bereidwillige boeren.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt waar individuele agrariërs die willen meedenken terecht kunnen.

Gedeputeerde **Rommel** zegt dat zij zich bij het Regiebureau kunnen melden. Zij zal checken hoe dit nu op de website staat. Als deze communicatie onduidelijk is, zal dit worden aangepast.
De brief van het Rijk over water en bodem als leidend principe wordt in november verwacht.
Het bedrijfsleven zit aan de regietafel en ook rechtstreeks wordt hiermee gesproken.
De piekbelasters zitten aan de regietafel, de haven- en industrietafel. En de door de SP genoemde bedrijven worden allemaal bezocht.
Het onderzoek naar ammoniak uit zee vertraagt de rest niet.
De glastuinbouw zit niet in het NPLG, maar deze sector zal zeker wel moeten bijdragen.
Het is heel lastig om termijnen te halen als het Rijk niet komt met de kaders en het landbouwperspectief.
Het Rijk verstrekt 1,2 miljoen euro als voorschot voor het proces.

Mevrouw **Koning** (CDA) vraagt of GS de zes door CDA genoemde randvoorwaarden meeneemt.

Gedeputeerde **Rommel** zegt dat om de door CDA gevraagde effectrapportage in een motie door de Kamer is gevraagd.
Niet alle zes de randvoorwaarden zullen meegenomen worden. Er komt 250 miljoen euro voor de PAS-melders. Over de kritische depositiewaarden gaat de provincie niet. Dit geldt ook voor de richtinggevende kaart. Goede landbouwpraktijk en goede innovaties moet worden ondersteund.
PVV heeft een vraag gesteld over afname van de stikstof. De gedeputeerde stelt dat alle schriftelijke vragen worden beantwoord.

De **voorzitter** concludeert dat het PPLG maandelijks zal worden geagendeerd.

Gedeputeerde **Rommel** zal erover nadenken over wat hiervoor de beste vorm is.

De heer **Hollebeek** (PvdD) dankt de commissie en de gedeputeerde voor hun reactie en inzicht dat een breder perspectief nodig is.

9. Rondvraag gedeputeerde Rommel

Er zijn geen rondvragen aangemeld voor de portefeuille van gedeputeerde **Rommel**.

15. Sluiting

De **voorzitter** vat samen dat een aantal vragen aan de Randstedelijk Rekenkamer nog schriftelijk beantwoord zal worden.
Het NPLG en PPLG zullen voortaan maandelijks worden geagendeerd.

In de eerstvolgende PS-vergadering op 10 oktober zullen vooralsnog geen NLG-zaken worden behandeld.

De volgende commissie NLG vindt plaats op 24 oktober a.s.

De vergadering wordt gesloten om *16.00* uur.

Openstaande toezeggingen Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu – voor commissie NLG 4-10-2022

Onderwerp	Behandeld in	Behandeld in datum	Portefeuille-houder	Inhoud	Stand van zaken
4a. Voortgang programma Tata Steel	NLG	5-9-2022	Olthof	Door verschillende partijen is gevraagd naar een tijdspad voor groen staal met duidelijke deadlines en consequenties. GS hebben een eerste brief gezonden aan PS met een voorlopig tijdspad van de provincie voor het afgeven van de vergunning. Er is voortgang, ook in relatie tot de Omgevingswet die op 1 januari 2023 ingaat. Met de griffie stemt de gedeputeerde af hoe PS worden meegenomen in het tijdspad richting een vergunningverlening in 2026.	TBV Cie NLG 26-09-2022: er wordt een technische briefing voorbereid voor november a.s. . **(zie voor voortgang het overzicht van moties inzake motie M170 -2022)**
4a. Voordracht Jaarstukken 2021 PNH	NLG	13-6-2022	Olthof	De vraag van het CDA over het toetsingskader Gezonde leefomgeving. Vanuit het IPO wordt eraan gewerkt. Er is inderdaad wel gekeken of er met harde toetsingscriteria aan de slag kan worden gegaan. Dat blijkt voor een gezonde leefomgeving echter heel ingewikkeld. Gedeputeerde Olthof wil wel een onderscheid maken tussen uiteindelijk de harde toetsing wat betreft lucht, geluid en geur. Daarvoor gelden regels waarop getoetst wordt. In dezen gelden toetsingscriteria wat betreft natuur in de stad, gezond leven, bewegen en dat soort zaken. Er wordt thans gewerkt aan een inspiratiemodel, zodat die gezonde leefomgeving uiteindelijk wordt meegenomen bij alle gebiedsontwikkelingen. Daarmee ga je van afwegend toetsen veel meer naar	TBV Cie NLG 05-09-2022: GS verwacht in het laatste kwartaal van 2022 een goed uitgedachte conceptversie.

				het betrekken en afwegen, zodat je de onderwerpen een onderdeel laat zijn van de verdere ontwikkeling van de verstedelijking. Er is thans nog geen inspiratiemodel. Op het moment dat dit er wél is en GS er wat verder mee zijn, zullen zij de Staten er uiteraard bij betrekken.	
VTH-brief	NLG	14-3-2022	Olthof, J	Gedeputeerde komt op de "ongewone voorvallen"…. …Enerzijds zijn er dus de "incidenten" (bepaalde dingen moet je niet willen, zijn schadelijk en moeten voorkomen worden). Anderzijds zijn er de voorvallen die ongewoon zijn in het reguliere bedrijfsproces, maar die wel planbaar zijn en waarvoor maatregelen kunnen worden getroffen. Gedeputeerde heeft derhalve gevraagd om wat meer inzicht te krijgen in wat er eigenlijk bedoeld wordt. Hij wil zich namelijk niet laten verleiden om in te gaan op allerhande uitspraken van mensen en kwalificaties. Zodra hij de opgevraagde informatie heeft, wil hij deze graag met de commissie delen, opdat de Statenleden ook het inzicht hebben.	NLG 13-6-2022: Over de beoordeling van de ongewone voorvallen is de provincie nog in gesprek met Tata Steel. De vragen daarbij gaan vooral over de cijfers die zijn ontvangen. Deze worden thans geanalyseerd en roepen diverse vragen op. Gedeputeerde kan derhalve nog geen terugkoppeling op dit punt geven. Zodra er meer duidelijkheid over is, dan zal hij PS nader informeren. Gedeputeerde heeft Tata eerder wel al gevraagd om een overzicht van ongewone voorvallen. De een heeft het dan weliswaar over een omvallend oliekannetje, terwijl de ander het dan echt heeft over zware emissies als gevolg van een ongeval. Aan voornoemd overzicht wordt nog gewerkt door Tata. Gedeputeerde hoopt de Staten daar bij een volgende VTH-brief wat meer over te kunnen vertellen.

					TBV Cie NLG 05-09-2022: Er is nog contact tussen de OD NZKG en Tata Steel om meer inzicht te krijgen in de emissiebijdragen van ongewone voorvallen (in kader ZZS). Planning: Dit komt terug in de VTH-brief van dit najaar. **Tbv Cie NLG 24-10-2022: u ontvangt als bijlage het rapport ongewone voorvallen bij de volgende VTH brief voor de Cie NLG van 28 nov.**
Uitkomsten inventarisatie ZZS uitvraag	NLG	21-06-2021	Olthof, J.	Mevrouw Koning-Hoeve (CDA): De provincie en de OD's hebben moeite om de inventarisatie bij afvalverwerkende bedrijven goed in beeld te krijgen. Er is sprake van een landelijke harmonisatie van de uitvraag bij afvalbedrijven. Kan deze binnen afzienbare tijd worden gerealiseerd? Wat is het tijdspad? En hoe wordt ervoor gezorgd dat de geharmoniseerde uitvraag ook echt effectiever zal zijn en zal gaan leiden tot een hoge respons op de uitvraag naar ZZS? Gedeputeerde Olthof geeft aan dat hij het exacte tijdspad nog niet helemaal helder voor ogen heeft, maar dat er volop aan wordt gewerkt. Hij zal alsnog later kunnen aanleveren wanneer wat verwacht wordt.	21-2-2022: Er wordt nu landelijk vanuit het IPO gecoördineerd gekeken hoe we grip kunnen krijgen op de problemen die er zijn om de ZZS-inventarisatie bij afvalbedrijven goed in beeld te krijgen. De eerste stap die daar nu genomen wordt, is het uitvoeren van botsproeven samen met de branche. In deze botsproeven worden de regels getest op voorbeelden uit de praktijk. De planning is dat deze botsproeven in de zomer worden afgerond en dat er dan een uitgewerkt voorstel ligt met vervolgstappen.

Onderwerp	Behandeld in datum	Portefeuille-houder	Inhoud	Stand van zaken
Uitvoeringsagenda Voedselvisie 2021-2022	NLG 30 aug 2021	Zaal	Uitvoeringsagenda Voedselvisie 2021-2022: Gedeputeerde Zaal: De ontwikkelingen gaan snel. De provincie zal waar nodig en mogelijk bijsturen. De Statenleden zullen rapportages ontvangen over de projecten die worden opgepakt, over de subsidieregelingen die worden ingericht. Zij kunnen dan hun rol pakken om eventueel bij te sturen. Zij raad voorafgaand onderzoek af, omdat de provincie gewoonweg heel hard aan de slag moet. Zij gaat echter wel de effecten van de te nemen maatregelen gaan monitoren. Hierover zullen GS jaarlijks rapporteren aan PS. Gedeputeerde geeft aan dat er nog een brief naar de Staten komt waarin GS uitwerken hoe de inzet van de RO-instrumenten zal worden aangevlogen	
Regionaal Waterprogramma Noord-Holland Vislood	NLG 10 jan 2022 En PS 31-1-2022	Loggen	**Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027** De overstromingsrisicokaart is nu uit de lucht door ICT gerelateerde problemen. Hij zal kijken wanneer deze weer beschikbaar komt en dit laten weten. De derogatie discussie wil gedeputeerde Loggen met collega's van landbouw bespreken. Hij zal daarop terugkomen. De zienswijze van de waterschappen kunnen indien nodig nog bijgeschaafd worden. De nieuwe regering moet een kans krijgen. Gedeputeerde Loggen zal het initiatief nemen om na de zomer de stand van zaken hierin te onderzoeken. Als er dan onvolkomenheden blijken kan vanuit de Provincie een reactie volgen.	Afgedaan: Er volgt nog schriftelijke beantwoording op de openstaande vraag van de CU inzake septic tanks.

			Gedeputeerde Loggen zal kijken of hij de juridische consequenties in kaart kan brengen en deze naar de Staten toesturen. Er volgt nog schriftelijke beantwoording op de openstaande vraag van de CU inzake septic tanks. PS 31-1-22: Gedeputeerde LOGGEN: De andere hoofdmoot is opgesloten in het verzoek van Statenlid Cardol om met elkaar te kijken wat er dan wel mogelijk is binnen de KRW. Dan vertel ik u en dat is ook een antwoord op wat de CU stelt: We zetten al een stapje harder. In het coalitieakkoord is opgenomen dat we gaan kijken of we in een waterlichaam wel tot de KRW-doelen kunnen komen. Als we daar de toverformule vinden dan zouden we deze elders ook kunnen toepassen. Dat heeft ertoe geleid dat we met drie waterschappen een pilot draaien om te kijken of we binnen een afgebakend gebied versneld die doelen kunnen halen. Er wordt al aan gewerkt. Er wordt al naar gekeken. Ik zeg toe dat u wordt meegenomen in de ontwikkelingen rond de KRW. Ik durf niet toe te zeggen dat ik dat al dit jaar kan doen. Daar ben ik heel eerlijk in. Wat ik u hoorde zeggen is dat u behoefte heeft om meegenomen te worden in de ontwikkelingen rondom de KRW, de doelen, de maatregelen, om als Staten letterlijk en figuurlijk de vinger aan de pols te houden. U wilt inzicht hebben of wij in staat zijn om met elkaar een Dasboard te maken en of we in staat zijn, als we meer inzicht hebben rondom de Rijksmaatregelen. De provincie kan op basis van opgebouwde kennis, bijvoorbeeld vanuit de pilots, via een Dasboard, de voorstellen die daarin staan, delen. Vooruitlopend op de tussenevaluatie in 2024 kunnen we daarover van gedachte wisselen met elkaar. Ik ben bereid dat project ook met u in te vullen. Ik kijk wat een reële termijn is en daarop zal ik een tijdslijn in beeld brengen, zodat we met zijn allen het gevoel hebben dat we goed aan het stuur zitten. Loggen: De opmerking van CU over microplastics en het voorkomen daarvan. Collega's zijn er druk mee. Ik moet het antwoord schuldig blijven. Ik kom er nader op terug.	

			Loggen: Er is een amendement ingediend door de PvdD. Het amendement laat ik aan de Staten. Ik heb gemeend, ook middels de ingediende zienswijzen, om recht te doen wat we allemaal doen met water. Toch voel ik wel bij u noodzaak om nog net een stapje meer te doen. Dat heeft u in uw bijdragen en moties tot uiting gebracht. Ik ontdek daarin drie hoofdlijnen. Ten eerste is er vislood in relatie met de pachtcontracten. Ik zeg toe dat ik bereid ben om te kijken wat er juridisch haalbaar of mogelijk is. Ik heb diverse adviezen waarom je het niet zou moeten doen, maar ik ben ook bereid met u de exercitie te doen om te kijken of wel kan. Het kan resulteren in bovenwettelijke maatregelen. Daarover hebben we in deze collegeperiode een afspraak gemaakt dat wij daartoe niet overgaan. Dan heeft u het wel inzichtelijk en dan weet u wel wat mogelijk is. Vanuit de portefeuille Waterrecreatie wil ik toezeggen om te kijken of we bovenop hetgeen we al doen, als het gaat om omruilacties, inzamelacties, of we daar nog meer kunnen doen. Dan kom ik voor een belangrijk deel tegemoet aan die onderliggende wens om iets te doen tegen vislood. Ik ben ook bang, wanneer we moeten uitzoeken of die bovenwettelijke maatregelen juridisch houdbaar zijn, we veel tijd kwijt zijn en dat het een en ander al achterhaald kan zijn door de Green Deal of Europese regelgeving. Ik hoop dat de Staten de uitgestrekte hand van het college daarin aannemen. De heer **LOGGEN**: komt schriftelijk terug op de vraag wanneer wordt verwacht dat het stimuleringspakket concreet is uitgewerkt.	
rapport ‘Hersteld vertrouwen HNK en bewoners van Uitdam	NLG 7 feb 2022	Loggen	Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft een vraag over het rapport ‘Hersteld vertrouwen HNK en bewoners van Uitdam’. Heeft de gedeputeerde het voornemen om de voor de PS en GS relevante onderdelen van dit rapport te bespreken in deze commissie?	

			Gedeputeerde **Loggen** reageert dat het zwaartepunt van dit advies ligt in de relatie tussen bewoners en het hoogheemraadschap. Het rapport zal ter kennisname naar de commissie gaan met een oplegnotitie vanuit GS en kan indien gewenst geagendeerd worden.	
Einde Waddenfonds na 2027	NLG 11 april 2022	Loggen	Antwoord Loggen: Mevrouw Jellema (PvdA) stelt de cruciale vraag wat er dan straks gebeurt na 2027. Heel formeel gaat het Waddenfonds daar niet over, maar het Rijk. De gedeputeerden als zijnde het Dagelijks Bestuur willen daar dit jaar wel het gesprek met elkaar over aangaan om te kijken hoe de toekomst er dan uitziet. Het streven naar het einde van het Waddenfonds is reeds in gang gezet. Er wordt voor gezorgd dat de toevertrouwde middelen zijn weggezet. Vervolgens zullen de provincie en alle stakeholders met elkaar (moeten) bekijken of zij het Rijk ervan kunnen overtuigen dat het Waddenfonds wel een heel goed vehikel was om geld weg te zetten, gekoppeld aan doelen. GS zullen PS hier periodiek van op de hoogte houden. Jellema: Gaat gedeputeerde nog communiceren dat er straks mogelijkerwijs geen Waddenfonds meer is? Men moet een beetje ontwennen. Gedeputeerde **Loggen** antwoordt dat er nog niet gecommuniceerd gaat worden dat er mogelijkerwijs iets anders komt in de plaats van het Waddenfonds. De provincie kan die belofte immers niet doen, want dat is nog niet zeker. De stakeholders van het Waddenfonds moeten eerst de discussie voeren dat er op het gebied van economie en ecologie een blijvend iets moet komen. Het Waddenfonds zou daartoe een heel mooi vehikel kunnen zijn. Daarover moet de discussie gaan en niet zozeer over het in stand houden van het	

Overzicht projecten Technische Briefing over de monitorings- en evaluatiesystematiek Dierenwelzijns-organisaties gewezen worden op de mogelijkheden van het Waddenfonds			Waddenfonds als doel op zich. Het gaat om de systematiek en daar zou het Waddenfonds volgens gedeputeerde een prachtig vehikel voor kunnen zijn. Maar wellicht zijn er voor de toekomst nog slimmere constructies. Kortom, het gaat erom dat de provincie graag zou zien dat de opgaven blijvend ingebed worden. Vervolgens dient bekeken te worden wat daarvoor het beste vehikel is. Het Waddenfonds is dan geen gekke gedachte. De Staten verzochten om een overzicht van de projecten van het Waddenfonds, voorzien van de huidige status. Gedeputeerde zal nagaan wat een logisch moment is om dat te verschaffen. Vooruitlopend daarop zal bekeken worden of PS eenmalig een extra inzicht kunnen krijgen, waarna een en ander keurig in de systematiek bij de jaarstukken kan worden opgenomen. Gedeputeerde zal het opnemen met de directeur van het Waddenfonds. De Partij voor de Dieren vraagt GS om de eerste resultaten van de toetsing in 2023 met PS te delen. Voorts zou zij graag zien dat er een Technische Briefing over de monitorings- en evaluatiesystematiek wordt georganiseerd. Gedeputeerde voorziet geen problemen om een en ander met elkaar te organiseren. Statenlid Kostic (PvdD) zou graag zien dat specifiek dierenwelzijnsorganisaties gewezen worden op de mogelijkheden van het Waddenfonds. Gedeputeerde zou de formulering wat breder willen trekken in de trant van: "*Het Waddenfonds dient breder onder de aandacht te worden gebracht, waaronder ook bij dierenwelzijnsorganisaties.*"	

			Alsdan kan gedeputeerde zich in het voorstel vinden.	
Agenderingsverzoek C-naar B-agenda PvdD Uitvoeringsprogramma Waddengebied	NLG 11 april 2022	Loggen	Voorts is er nog een vraag gesteld over het rampenplan. Dit betreft een Rijksaangelegenheid. Toen het Regiecollege Waddengebied nog bestond, werd regelmatig de afwikkeling van de Zoe-ramp besproken. Het Rijk heeft daarmee heel veel leergeld opgedaan. Binnenkort komt de Beheerautoriteit Waddenzee weer bijeen. Bij gelegenheid zal gedeputeerde de vraag nog eens opnieuw stellen, om te polsen hoe het ermee staat. Het hele proces is uitvoerig geëvalueerd, op heel veel aspecten. Gedeputeerde komt er bij de Staten op terug. Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt tot slot of gedeputeerde dan op z'n minst signaal vanuit de commissie in ieder geval wil meegeven? Gedeputeerde **Loggen** zegt toe dat waar het ertoe doet hij in ieder geval de weergave van de behandeling in zijn commissie zal weergeven.	
Regionale Veenweidestrategie	NLG 27 juni 2022	Rommel	RVS NLG 27 juni Beantwoording door gedeputeerde Rommel (VVD): -Thans vindt de consultatieronde plaats, zodat bekeken zal worden wat er meegenomen en verwerkt kan worden in de RVS 1.0 en op welke wijze. De reactienota komt daar natuurlijk ook bij. GS zullen nog meer partijen gaan spreken. Gedeputeerde wil een en ander helder hebben. In oktober komt de 1.0-versie. Deze wordt vervolgens in november ook in PS voorgelegd. Het gebiedsprogramma 2023 levert niet zozeer een verschuiving op. Het wordt volgend jaar juli gewoon	RVS 1.0 komt in de commissie van NLG oktober of november 2022

			behandeld met zo veel mogelijk richtingen die kunnen worden aangeboden. Gedeputeerde tekent daarbij aan dat het maatwerk betreft. Zij raadt de Statenleden nogmaals aan om het rapport straks mee te nemen. -erfcoaches: Op de vragen over de erfcoaches komt gedeputeerde graag terug. De provincie gaat onderzoeken waar het het best kan worden ondergebracht. Gedeputeerde omarmt de suggestie en vindt het ook heel erg belangrijk. Wel dient bekeken te worden in welk programma het past, met de middelen die er al dan niet zijn. Gedeputeerde verwacht dat de provincie er wel uit gaat komen, aangezien het heel belangrijk is. In sommige gevallen wordt de optie reeds aangeboden, zij het dan als maatwerk. Mevrouw Koning-Hoeve (CDA) gaf aan dat bij zo'n loket ook de boeren zich kunnen melden die nog niet in zo'n transitie zitten en die nog niet met ambtenaren spreken, maar die wel met de handen in het haar zitten. Gedupeerde zal dat gaan onderzoeken, mede in overleg met gedeputeerde Zaal, die ook over landbouw gaat. -Tegen de heer Leerink (PvdA) merkt gedeputeerde op dat het gegeven dat de doelstelling niet wordt vastgesteld, niet betekent dat er geen CO2-reductie zal worden gerealiseerd. De provincie is namelijk overal aan de gang. Het betreft maatwerk in alle gebieden. Zo gauw als gedeputeerde een herijking en ook de cijfers heeft, zal zij bij de Statenleden terugkomen om doelen vast te stellen, hetzij in het gebiedsprogramma, hetzij op een andere wijze. - stikstofkaart: De brief over de landelijke stikstofkaart wordt thans in de Tweede Kamer besproken. Er vindt nog een debat over plaats. Er zijn nog verschillende moties die behandeld moeten worden. Gedeputeerde heeft zelf ook nog een aantal vragen over de kaart. Maar de lijn is dat de Staten in mei 2021	

			de stikstofdoelen hebben vastgesteld. Daar is men in de gebiedsgerichte aanpak mee aan de slag en gaat men mee door. In juli 2023 wordt er een gebiedsplan samengesteld. Gedeputeerde gaat verder met de kaders die gesteld zijn. Als alles in kaart is gebracht, zal er ook een vergelijking plaatsvinden van hoe een en ander zich verhoudt tot de kaart van de minister. De minister noemde een paar punten waarover nog niet eerder was gesproken, zoals de veenweide, NNN e.d. -Evaluatie: Gedeputeerde Rommel antwoordt dat dat gebeurt in de evaluaties die nu plaatsvinden. Dat gaat gevolgtijdelijk. E zijn niet voldoende mensen en ook niet voldoende capaciteit om het allemaal tegelijk te doen. Sommige moet je gezamenlijk bekijken en andere wat later. Er volgen derhalve nu evaluaties voor de beheerplannen. Daarin wordt zichtbaar wat een en ander heeft betekend. Vervolgens komt er nieuw beheerplan voor ieder N2000-gebied, waarin men kan zien wa er nog moet gebeuren. - hoe verder: De 80%-versie van de Regionale Veenweidestrategie gaat nu de consultatieronde in en in oktober kan de 1.0-versie worden verwacht. Deze zal dan als A-stuk in de commissievergadering NLG worden geagendeerd, alsmede in PS.	
Stikstof Road Map over de industrie	PS 4 /11 juli 2022	Rommel	Gedeputeerde ROMMEL: De laatste motie, nummer 157, is van de SP. Die gaat over 'niet alleen boeren'. Wij hebben daarover net een uitgebreid debat gehad bij de actualiteiten. Daarbij heb ik al aangegeven dat wij kijken naar de evenredigheid die u hel vastgesteld in de Stikstofstrategie. Ik ben zelf in overleg met d tien stikstofpiekbelasters. Ik kom in het najaar met een Road	Komt in najaar 2022

			Map over de industrie, wat we daar kunnen gaan betekenen. Er wordt aan gewerkt.	
Grondwaterheffing	PS 4 / 11 juli 2022	Loggen	Motie Grondwaterheffing: Het belangrijkste zal voor u de motie over de grondwaterheffing zijn. Wij hebben daarover al eerder de commissie van gedachten gewisseld. Wij liepen toen niet aa tegen onwil vanuit GS, maar tegen onmogelijkheden op basis van de Waterwet. Dat lopen we nu weer. Wij lopen met wat u beoogt aan tegen artikel 7.7 van de Waterwet. Ik onderschrijf echter wel de gedachte van u die in de motie opgesloten zit. Ik zou graag de motie zoals ze er ligt willen ontraden, maar met toezegging dat GS komen met een voorstel voor verhoging als concrete maatregelen zijn, die passen binnen het bestaande wettelijk kader. GS zullen zich daarbij maximaal inspannen om de negatieve gevolgen van de onttrekking van grondwater en infiltratie te voorkomen. Ik handel dan denk ik wel in geest me wat u beoogt in uw motie, maar we plaatsen het dan wel binne het wettelijk kader, waaraan de provincie zich ook dient te houden. Dit ging om motie 166. Ik doe dus een toezegging.	
Wijziging reglement van bestuur voor het Hoogheemraadschap van Rijnland inzake geborgde zetels	PS 11 juli 2022	Loggen	Gedeputeerde LOGGEN: Hoe zit het met het tijdspad. Daar zit nog een mate van onzekerheid in, zoals ik ook al in de commissie heb verteld. Het moet namelijk nog door de Eerste Kamer. Er lopen twee initiatieven, waarvan een is de zetels van Bedrijven af te schaffen. Dat zijn twee zaken die hun eigen merites en hun eigen tempo hebben. Wij hebben daarop geen invloed en ik kan daarover dus geen toezegging doen. Maar als het erdoor is, kan de provincie ervoor zorgen dat ze klaar is or de stappen te kunnen zetten die nodig zijn. Ik ga ervan uit dat de rijksoverheid, op het moment dat dit van kracht is, met een overgangstermijn gaat werken. Ik vind dat wij daar dan goed e adequaat op moeten kunnen reageren. Wij gaan dan natuurlijk	

			niet de heel ruimte invullen die de overgangstermijn ons biedt, maar zo snel mogelijk als wij in staat zijn dat te kunnen doen. LTO zetels: gedeputeerde gaat in gesprek over de LTO zetels met de drie dijkgraven. Ik heb na het reces een eerste bijeenkomst staan met de drie dijkgraven gezamenlijk. Daarbij zal dit zeker een punt van gesprek worden. Wellicht kan dat leiden tot een vervolggesprek, maar dit is het eerste moment d ik met de drie samen een gesprek heb. We kijken hoe het zich dan verder uitkristalliseert. Ik zal niet daags na het gesprek direct terugkoppelen, maar wel zorgen dat u op een gepaste wijze te horen krijgt hoe die overleggen verlopen zijn en wat d resultaten waren. Ik verwacht niet dat het bij een gesprek zal blijven, dus ik zal u op de hoogte houden van de voortgang.	
Wildopvang Kop van Noord-Holland	NLG 5 sept 2022	Zaal	Gedeputeerde Zaal geeft aan dat zij weet dat de compensatie niet voldoende was onderbouwd. De vergunning kan niet worden verleend als niet aan alle drie de aspecten is voldaan. Er wordt voor de volgende vergadering (NLG 26 sept) schriftelijk op teruggekomen op de vraag over de compensatie.	
stand van zaken bomenkap Schoorlse Duinen (Rondvraag SP)	NLG 5 sept 2022	Rommel	Volgend jaar zal het jaarplan worden vastgesteld, waarna er een ander kaartje zal worden gemaakt. Met betrekking tot de uitdunning geeft gedeputeerde aan dat dat gewoon een onderdeel is van het beheer en dat dit valt onder het regulier onderhoud. Het gaat om slechts enkele bomen die gekapt worden, maar hoeveel dat er zijn, kan zij zo niet zeggen. Zij zal daarop terugkomen.	Afgedaan: PWN geeft aan dat het aantal bomen dat gekapt wordt niet geteld wordt. Tijdens het werk wordt gekeken wat de beste oplossing is ihkv veiligheid, zieke bomen en soorten bomen. Het aantal gekapte bomen wordt dus niet bijgehouden en is op voorhand niet te zeggen omdat ook de conditie van de bomen wordt meegewogen.

Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) maandelijkse update	NLG 26 September 2022	Rommel	Vanuit de commissie waren er vragen over de PPLG. De commissie en gedeputeerde hebben besloten om het onderwerp maandelijks te agenderen. Gedeputeerde Rommel zal tijdens de bespreking van het agendapunt mondeling een update geven van het PPLG.	Afgedaan: Eerste bespreking van de maandelijkse reeks is op 24-10

Onderwerp	Nr	Indiener	Datum PS	Portefeuille-houder	Inhoud	Stand van zaken GS
Bomen voor klimaat en stikstof	M68-2019	Zoon, F.A.S. (PvdD)	11-11-2019	Rommel, E.	PS verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om: • de kansen voor klimaatbossen met locaties in beeld te brengen	05-07-2021 GS zullen PS voor het einde van 2021 informeren over de voortgang van de uitvoering van de bossenstrategie. Er zijn al wel enkele onderdelen van de bossenstrategie waar al een resultaat over te melden is. PS zijn op 10 juni 2021 per brief (kenmerk 1455348/1644373) geïnformeerd over de aanvraag van Rijksmiddelen uit het Programma Natuur. In augustus 2021 staat dit onderwerp op de agenda van de commissie NLG. In deze aanvraag zijn maatregelen opgenomen die de huidige bossen moeten revitaliseren. Revitalisering van bestaande bossen is een van de doelstellingen uit de bossenstrategie. Doel is het huidige bos in kwaliteit te doen toenemen en meer klimaatbestendig te maken. Er is circa 1,5 miljoen euro aangevraagd voor maatregelen die de huidige bossen in NH kunnen revitaliseren. Dit gaat om de huidige bossen in beheer bij de recreatieschappen, van Staatsbosbeheer, de bossen in het Gooi van GNR en de bossen bij Leyduin

						(Landschap NH). De Maatregelen bestaan uit het verbeteren van de mineralenbalans in de bodem, het verwijderen van invasieve exoten, het omvormen van eentonige bosvakken naar meer diverse bossen en recreatieve zonering zodat er in delen meer rust komt voor natuur. In de aanvraag bij het Rijk is ook 1,8 miljoen euro aangevraagd waarmee de provincie 31 hectare boscompensatie gaat realiseren voor eind 2023. 17-03-2021 Op 15 maart 2021 is de Bossenstrategie besproken in de Statencommissie NLG. Hierbij is geconstateerd dat GS in 2021 stappen zal zetten om de bossenstrategie uit te voeren, en dat hierover eind 2021 aan de Staten zal worden gerapporteerd. Wij streven ernaar om die rapportage tevens te gebruiken om verslag te doen over de uitvoering van de motie, en deze vervolgens af te doen. 27-01-2021 In PS van 14-12-2020 is op verzoek van de indiener van de motie besloten dat het afdoeningsvoorstel van deze motie in de RWKcommissie van 11 januari werd geagendeerd. Naar aanleiding van de bespreking in

						deze commissie is aangegeven dat GS schriftelijk terugkomt op deze motie. 22-09-2020: Uit besluitenlijst GS d.d. 08-09-2020: In het coalitieakkoord Duurzaam Doorpakken! is klimaat een belangrijk thema. In het Noord-Hollands Actieprogramma Klimaat (APK) worden de provinciale klimaatacties uitgewerkt. De acties betreffen de energie-infrastructuur, duurzame elektriciteitsopwekking, de gebouwde omgeving, de industrie, mobiliteit, landbouw en landgebruik, en de verduurzaming van de eigen organisatie. Het Actieprogramma laat in de volle breedte zien wat de provincie deze collegeperiode doet om in 2030 te komen tot 49 procent minder CO2-uitstoot. Besluit GS 08-09-2020: 1. Het Noord-Hollands Actieprogramma Klimaat vast te stellen 2. Dit Actieprogramma door middel van bijgaande brief ter bespreking aan PS aan te bieden 3. PS te verzoeken Moties M68/11-11-2019, M103/18-11-2019, M106/18-11-2019, M107/18-11-2019, M111/18-11-2019, M69/11-11-2019, M45/30-9-2019 en M46/30-

						09-2019 als afgedaan te beschouwen. 12-08-2020 Over de voortgang in onze bijdrage aan de Bossenstrategie, die wij zien als de invulling van deze motie, hebben wij uw Staten bij brief nr. 1370926/1431534 van 2 juni 2020 geïnformeerd. Wij zijn nu met de betrokken terreinbeheerders in overleg over de verdere uitwerking van omvang en locatie van extra bos binnen het NNN. Ook werken we verder uit waar de compensatie moet plaatsvinden van het bos dat gekapt gaat worden ten behoeve van de realisatie van onze natuurdoelen. Over mogelijke locaties voor extra bos buiten het NNN informeren wij u binnenkort in de volgende brief aan uw Staten over de voortgang in onze bijdrage aan de Bossenstrategie. 28-04-2020 In onze brief nr. 1390926/1371108 aan uw Staten van begin maart over de Bossenstrategie van Rijk en provincies hebben wij aangegeven dat onze provinciale bijdrage aan deze Bossenstrategie gezien kan worden als de invulling van motie 68-2019 'Bomen voor klimaat en stikstof'. Alle provincies is

						gevraagd om eind april over vier onderwerpen informatie aan te leveren, te weten 1. Mogelijkheden voor extra bosaanleg binnen het NNN 2. Benodigde compensatie in verband met boskap ten behoeve van natuurdoelen vanaf 2017 3. Gewenste acties voor de vitalisering van het bestaande bos en 4. Mogelijkheden voor versterking van het landschap door de aanleg van houtige elementen. Wij hebben de eerste drie vragen ook voorgelegd aan de terreinbeherende organisaties in de provincie en ronden op basis daarvan nu onze bijdrage af. De volgende stap is dat de ambtelijke bijdragen van de provincies en de bijdragen die aan diverse organisaties uit de bossector zijn gevraagd naast elkaar gelegd worden om tot een totaalbeeld te komen. Daarover vindt weer overleg plaats met de provincies. Dit alles moet leiden tot een ambtelijke concept Bossenstrategie vóór de zomer, waarover na de zomer bestuurlijke besluitvorming plaatsvindt.
Leidraad Weidevogels	M116 -2020	Wijnen, van T.K.	05-10-2020	Rommel, E.	PS verzoeken het college van GS te komen met een voorstel voor een	01-06-2021 Het vormgeven van het Actieplan weidevogels is gepland voor

		(GroenLinks)			Leidraad Habitat voor Weidevogels voor gemeentes om te raadplegen als zij deze kernkwaliteit in stand moeten houden.	het najaar van 2021. 17-03-2021 Het opstellen van de leidraad is in ambtelijke voorbereiding. Het is ons voornemen de leidraad uiterlijk eind 2021 vast te stellen. 11-01-2021 Het opstellen van de leidraad is in ambtelijke voorbereiding. Het is ons voornemen de leidraad uiterlijk eind 2021 vast te stellen.
Motie RO-instrumenten voor Voedselvisie en Masterplan Biodiversiteit	M13-2021	Cardol, M.T. (GroenLinks)	01-02-2021	Zaal, I.	PS verzoeken het College: 1. Om bij het voorbereiden van de Omgevingsverordening 2.0 na te gaan of RO-instrumenten van de Provincie bruikbaar zijn ter bevordering van de doelen van de Voedselvisie en het Masterplan Biodiversiteit. 2. Daarbij extra aandacht te geven aan de overgangszones tussen Natura2000-gebieden en het omringende landelijk gebied. 3. Daarbij het level playing field voor bedrijven in onze provincie ten opzichte van landelijke en/of Europese wet- en regelgeving te waarborgen. 4. Hierover bij de behandeling van de Omgevingsverordening 2.0 te rapporteren aan Provinciale Staten	23-09-2021: uit besluitenlijst GS d.d. 21-09-2021: Provinciale Staten hebben op 1 februari 2021 met motie M13-2021 het college van Gedeputeerde Staten opgeroepen na te gaan of RO-instrumenten van de Provincie bruikbaar zijn ter bevordering van de doelen van de Voedselvisie en het Masterplan Biodiversiteit daarbij extra aandacht te geven aan de overgangszones tussen Natura2000-gebieden en het omringende landelijk gebied en daarbij het level playing field voor bedrijven te waarborgen. Het college informeert Provinciale Staten op welke wijze invulling is gegeven aan deze motie. Besluit GS: 1. Bijgaande brief aan Provinciale Staten te verzenden 2. Provinciale Staten te verzoeken

						motie M13-2021 als afgedaan te beschouwen. 05-07-2021 De motie wordt uitgewerkt. Wij verwachten u na het zomerreces verder te kunnen informeren. 01-04-2021 De motie wordt uitgewerkt, verwachte reactie van GS aan PS is mei 2021.
Motie bescherming kwetsbaarste eerst	M54-2021	Zoon, F.A.S. (PvdD)	17-05-2021	Rommel, E.	PS roepen het College van Gedeputeerde Staten op: - bij de uitvoering prioriteit te geven aan verlaging stikstofdepositie bij de zeer stikstofgevoelige habitattypen en bij de geselecteerde prioritaire habitats2.	23-09-2021: uit besluitenlijst GS d.d. 21-09-2021: Met het Programma Natuurnetwerk (PNN) wordt verantwoording afgelegd over de voortgang en programmering van het Natuurnetwerk Nederland. Het programma sluit aan bij de gebiedsgerichte en integrale werkwijze die vanaf 2020 is ingezet en steeds meer vorm krijgt in de verschillende (deel)gebieden. Het Programma Natuurnetwerk wordt jaarlijks geactualiseerd en ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd. Besluit GS: 1. De bijgevoegde Statenvoordracht vast te stellen, waarin aan Provinciale Staten wordt voorgesteld het Programma Natuurnetwerk 2022 vast te stellen 2. De Statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit aan Provinciale Staten te zenden met

						bijgaande brief 3. Aan Provinciale Staten voor te stellen motie M54-2021, aangenomen op 17 mei 2021, af te doen. 04-06-2021 De projectleiders die de gebiedsprocessen trekken nemen deze motie mee in de uitvoering van hun gebiedsproces. Provinciale Staten zullen over de uitvoering geïnformeerd worden via het Programma Natuurnetwerk.
Motie “Ladder van Leisure'	M88-2021	Smaling, E.M.A. (SP)	28-06-2021	Zaal, I.	PS draagt Gedeputeerde Staten op: Een Ladder van Leisure te ontwikkelen die recreatief gebied in Noord-Holland in kaart brengt op basis van mogelijkheden en kwetsbaarheden en daarmee een ondersteunend instrument vormt voor de Visie Recreatie en Toerisme	De afdoening van deze wordt in de commissievergadering van 13 juni 2022 besproken. Motie is afgedaan.
Motie Slim en in lijn met wetenschap investeren (ROM)	M93-2021	Kostic, I. (PvdD)	28-06-2021	Zaal, I.	PS roepen Gedeputeerde Staten op: - zich binnen ROM hard te maken voor aanpassen van kaders, zodanig dat het no harm-principe ook gaat gelden voor biodiversiteit en voor alle investeringen van toepassing zal zijn	
Motie Ecologie en natuur bij	M192-2021	Zoon, F.A.S. (PvdD)	08-11-2021	Rommel, E.	PS verzoeken GS: - met de andere drie provincies in gesprek te gaan om in provinciale beleids- en	

nieuwe organisatie Hollandse waterlinies					uitvoeringsplannen ecologie en natuur te koppelen aan het werelderfgoed.	
Motie Broedplaats Blakende Bollen	M214 -2021	Cardol, M.T. (GL)	08-11-2021	Rommel, E.	PS verzoeken het college: 1. Het landelijke fieldlab biologische bloembollen op het terrein van Huiberts Bloembollen dat er mede op is gericht scholieren, studenten en wetenschappers een plek te geven voor ontmoeting en inspiratie een extra impuls te geven. 2. Dat te doen door aanstelling bij het fieldlab van een kwartiermaker die binding heeft met de sector, de broedplaats kan helpen ontwikkelen, relaties kan leggen, als ambassadeur kan optreden en telers kan helpen bij het opzetten van structurele meerjarige projecten (bodembeheer, teelt en gewasbescherming op natuurlijke basis en waterbeheer). 3. Hiervoor €50.000 op te nemen in de begroting 2022.	
Motie Terughoudend met betonnen fietspaden in NNN	M221 -2021	JA21 Kohler	PS 15-11-2021	Rommel	PS besluit het college van GS op te roepen: ● Terughoudend te zijn bij het verlenen van toestemming van vervangen van bestrate en schelpenpaden in het NHD waarvan	04-01-2022 Omdat de motie is aangenomen kunnen wij per project toezeggen dat wij zullen bekijken welke verharding

					het eigenaar is. ● Andere grondeigenaren op de nadelen voor flora en fauna van vervangen door beton of asfalt te wijzen.	het beste toepasbaar is in afweging tussen functie, verkeersveiligheid en bescherming van flora en fauna. Voorgesteld wordt om de motie als afgedaan te beschouwen. Deze brief wordt 24 okt 2022 in de commissie behandeld.
Motie Zicht op verbetering leefomgeving	M23-2022	Gongrijp D66	PS 7-3-2022	Olthof	PS verzoeken GS: • voor 1 april 2022 duidelijkheid te bieden m.b.t. de procedures en termijnen voor de afgifte van vergunningen om tot groen staal te komen; • er bij het Rijk op aan te dringen voorwaarden aan mogelijke subsidieregelingen te verbinden m.b.t.: - gezondheid; een termijn te verbinden waarbinnen de DRI gerealiseerd moet zijn en de KooksGasFabriek en de Hoogoven gesloten worden; • voor 1 april 2022 duidelijk te maken welke maatregelen in de Roadmap+ wettelijke afdwingbaar zijn; • met Tata en het Rijk in overleg te treden om te komen tot harde	**TB Tijdspad Tata Steel (planning 28-11-2022)** 15-08-2022 GS hebben op 30 maart 2022 per brief op de motie gereageerd (kenmerk 1796357/1796358). Als er nieuwe ontwikkelingen zijn worden PS daar opnieuw over geïnformeerd. 16-03-2022 GS werken aan een brief in reactie op de motie.

					afspraken aangaande de niet afdwingbare maatregelen uit de Roadmap+ en de daarbij geformuleerde resultaten; waarbij tevens wordt vastgelegd wat de gevolgen zijn als doelen niet – binnen de gestelde termijn– worden behaald; • de Staten te informeren over de voortgang van de Roadmap+.	
Motie Natte weilanden bij de Oeverlanden in NNN opnemen	M61-2022	Alberts – SP	PS 23 mei 2022	Rommel	PS verzoekt GS: Te onderzoeken of het mogelijk is om deze twee weilanden in het NNN op te nemen, zodat er een mooi en logisch afgerond natuurgebied ontstaat.	
Motie Provinciale ambities dierenwelzijn concreter maken	M154-2022	Kostic – PvdD	PS 4-7-2022	Zaal	PS verzoeken GS; - om zo snel mogelijk aan P5 te rapporteren over wat er afgelopen collegeperiode gedaan is om dierenwelzijn te bevorderen, welke doelen en vorderingen er zijn, en om met PS in gesprek te gaan over waar kansen liggen voor het SMART maken van het beleid en waar nog aan gewerkt kan worden voor de komende jaren.	
Motie Aandacht voor bescherming dieren tegen extreem weer	M153-2022	Kostic – PvdD	PS 4-7-2022	Zaal	PS verzoeken GS: - om binnen provinciale mogelijkheden aandacht te vragen voor oplossingen voor dit probleem, bijvoorbeeld via bestaande gebiedsprocessen, media en communicatiekanalen.	

Motie erfcoaches voor toekomstbestendig landelijk gebied	M151-2022	Koning-Hoeve, W. (CDA)	PS 4-7-2022	Rommel	PS verzoeken GS: - Het voorstel 'erfcoaches voor toekomstbestendig landelijk gebied', bijgevoegd als bijlage van deze motie, mee te nemen bij het opstellen van de begroting.	
Motie "Recreatie voor mensen met een smalle portemonnee"	M147-2022	Alberts- SP	PS 4-7-2022	Zaal	PS dragen Gedeputeerde Staten op: • Met gemeenten in gesprek te gaan en aan te sturen het beleid zo aan te passen dat bij herstructurering van een park zoveel mogelijk beschikbaar blijft voor mensen met een smalle portemonnee. • Op de kortst mogelijke termijn na het verschijnen van het onderzoeksrapport (naar aanleiding van de aangenomen moties in de Tweede kamer) van de Erasmus universiteit met een terugkoppeling naar PS te komen.	
Motie: Perspectief voor natuurinclusieve landbouw	M146-2022	Strens-D66	PS 4-7-2022	Zaal	PS Verzoeken het college van GS om: • Om de natuurinclusieve boeren en de boeren die in transitie zijn of daarvoor aantoonbaar stappen zetten, binnen de gebiedsgerichte aanpak perspectief te bieden.	
Motie sociaal economische impactanalyse gebiedsprocessen	M138-2022	Koning – CDA	PS 4-7-2022	Rommel	PS roepen Gedeputeerde Staten op om: Ervoor te zorgen dat een sociaaleconomische impactanalyse ook verplicht onderdeel uitmaakt van alle gebiedsprocessen die reeds gaande zijn in Noord-Holland.	
Motie Evenredige reductie Schiphol	M135-2022	Klein – CU	PS 4-7-2022	Rommel	PS spreken uit: • dat Schiphol evenredig moet bijdragen aan het Noord-Hollandse reductiedoel van 41% minder stikstofuitstoot; en verzoeken GS: • met het Rijk in overleg te treden over de	

					manier waarop deze reductie gerealiseerd gaat worden,	
Motie Organiseren expertmeeting retail-organisaties	M133-2022	Klein-CU	PS 4-7-2022	Zaal	PS verzoeken GS: • een expertmeeting te organiseren met Noord-Hollandse supermarkten zoals Albert Heijn, Dekamarkt en inkooporganisaties zoals SuperUnie, om te verkennen hoe zij kunnen bijdragen aan betere verdienmodellen die nodig zijn om de !andbouwtransitie te maken.	
Motie Haalbaarheid Planning Groen Staal	M170-2022	Roosendaal - VVD	PS 19-09-2022	Olthof	Verzoeken GS: • Voor 1 januari 2023 Provinciale Staten te informeren over de route richting Groen Staal; • Voor 1 januari 2023 ook de (resultaats-)verantwoordelijkheden van de provincie in deze route naar Groen Staal duidelijk te hebben en bij EZK en Tata (en overige betrokken partijen) duidelijk te maken hetzelfde van hen te verwachten, zodat voor 1 maart 2023 tot een gezamenlijke concrete integrale planning op hoofdlijnen kan worden gekomen met termijnen, deadlines en (financiële, economische, gezondheids- en milieu) consequenties, opdat duidelijk wordt hoe Tata binnen de gestelde datum van eind 2029 Groen Staal zal produceren. En hiermee rekening te houden met de uitgestelde uitkomsten van het emissieonderzoek;	**TB Tijdspad Tata Steel (planning 28-11-2022)**

					• In aanvulling op het door G5 aangekondigde onderzoek naar het sluiten van de Kooksgasfabriek en in navolging van het Expression of Principles er bij Tata Steel op aan te dringen de Kooksgasfabriek zo spoedig mogelijk te sluiten. • Er bij de staatssecretaris en TATA op aan te dringen dat er voordat er onomkeerbare besluiten worden genomen eerst duidelijkheid is over de effecten van het Groen Staalplan (en de andere scenario's, waaronder die genoemd in de brief van september 2021 van de staatssecretaris) op de gezondheid en leefomgeving.	
Motie Wildopvang De Bonte Piet	172-2022	Jellema, A.A.J. (PvdA)	PS 19-09-2022	Zaal	PS vraagt het college van GS: - Eénmalig een bedrag tot 10.000 euro vrij te maken voor Wildopvang De Bonte Piet waarmee dit asiel de financiële nood kan lenigen en de opvang/verzorging van gewonde of zieke vogels en inheemse wilde dieren vanuit de regio Den Helder, toch op een fatsoenlijk wijze kan blijven doorgaan.	

Strategische Statenagenda Natuur, Landbouw en Gezondheid oktober 2022

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				2022					2022		2023	GS	Behandeling
	30-08	20-09	25-10	22-11	10-01	07-02	14-03	11-04	13-06	Q3	Q4	Q1		
Technische briefing: Algemeen ZZS en Vermijdings- en Reductieprogramma Tata Steel.Algemeen														
1e Begrotingswijziging													allen	2022: 07-02 NLG (A-agenda), 07-03 PS
2e Begrotingswijziging													allen	2021: 20-09 NLG, 11-10 PS 2022: 05-09 NLG, 19-09 PS
Laatste begrotingswijziging													allen	2021: 22-11 NLG, 13-12 PS 2022: 28-11 NLG, 09-12 PS
Jaarstukken en Kaderbrief													allen	2022: 13-06 NLG (A-agenda), 04-07 PS
Begroting													allen	2021: 25-10 NLG (A-agenda), 08-11 PS 2022: 24-10 NLG (A-agenda), 14-11 PS
Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu														
Interbestuurlijk toezicht (VTH-taken) en omgevingsdiensten algemeen													Olthof	15-03-2021 VTH taken/Ruimte: C- naar B-verzoek (SP) inz. datacenters Hollands Kroon (zie ag.pnt. 17d), met uitnodiging van cie. RWK) 04-10-2021 werkbezoek omgevingsdienst NZKG - Tata Steel 10-1-2022: GS heeft met de commissie afgesproken dat de commissie elke twee maanden een update ontvangt over de VTH taken ipv elke maand. Daarnaast geldt natuurlijk wel de actieve informatieplicht voor GS bij relevante ontwikkelingen (was voorheen maandelijks een VTH-brief).
Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG)													Olthof	*13-06-2022 Jaarstukken en resultaatbestemming 2021, Begrotingswijziging 2022, Kadernota en begroting 2023 in cie. NLG (A-agenda), 04-07-2022 PS* 7-02-2022 Wijziging gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst NZKG A-stuk Voordracht
Omgevingsdienst IJmond (ODIJ)													Olthof	22-11-2021 Zienswijze PS op de 1ste begrotingswijziging 2022 *13-06-2022 Jaarstukken en resultaatbestemming 2021, Begrotingswijziging 2022, Kadernota en begroting 2023 in cie. NLG (A-agenda), 04-07-2022 PS*
Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (OD NHN)													Stigter	22-11-2021 Zienswijze PS op de 1ste begrotingswijziging 2022 07-02-2022 Zienswijze Kadernota 2023 OD NHN (A-agenda), 07-03-2022 in PS *13-06-2022 Jaarstukken en resultaatbestemming 2021, begroting 2023 in cie. NLG (A-agenda), 04-07-2022 PS*
Omgevingsdienst Flevoland en Gooi & Vechtstreek (OFGV)													Stigter	20-09-2021 Resultaatbestemming 2020 (A-agenda), 11-10 in PS *13-06-2022 Jaarstukken 2021, Begrotingswijziging 2022, Kadernota en begroting 2023 in cie. NLG (A-agenda), 04-07-2022 in PS* *05-09-2022 Resultaatbestemming 2021 (A-agenda), 19-09-2022 in PS*
Programma gezonde leefomgeving -Geur -Geluid -Stiltegebieden -Luchtmeetnet IJmond - varend ontgassen													Olthof	Met dit programma wordt invulling gegeven uit de ambities uit het coalitieakkoord om de kwaliteit van de fysieke leefomgeving te verbeteren door middel van een programmatische aanpak. Het Programma Gezonde Leefomgeving geldt als een vrijwillig programma onder de Omgevingswet. Het Programma Gezonde Leefomgeving is behandeld tijdens de commissie NLG van 22 juni 2020. Daarbij heeft de commissie aangegeven de bij het programma behorende uitvoeringsregeling apart te willen bespreken. De concept-uitvoeringsregeling van het Programma Gezonde Leefomgeving komt op de B-agenda van de commissie NLG van 21 september 2020.

Strategische Statenagenda Natuur, Landbouw en Gezondheid oktober 2022

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~30-08~~	~~20-09~~	~~25-10~~	~~22-11~~	~~10-01~~	~~07-02~~	~~14-03~~	~~11-04~~	~~13-06~~	~~Q3~~	~~Q4~~	~~Q1~~		~~22-06-2020 Programma Gezonde Leefomgeving (van C- naar B-agenda)~~ 21-09-2020 Uitvoeringsregeling Gezonde Leefomgeving (B-agenda) 30-08-2021 Technische briefing gezonde leefomgeving 07-02-2022 Beleidsregel stilliggend ontgassen c-brief 10-01-2022 convenant e-noses (c-brief) 14-3-22 Vaststellen Uitvoeringsregeling subsidie Gezonde Leefomgeving Industrie Noord-Holland 2022 (c-brief)
Programma Tata Steel 2020-2050													Olthof	25-06-2020 Commissiebijeenkomst over concept-programma Tata Steel 2020-2050 Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond 24-08-2020 Onderzoek ultrafijn stof IJmond (B-agenda) 11-01-2021 Technische briefing Programma Tata Steel 2020-2050 en Uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel 2020 – 2022 14-01-2021 Programma Tata Steel 2020 - 2050 Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond (B-agenda) 27-01-2021 Presentatie Randstedelijke Rekenkamer Eindrapport “stof tot nadenken” 11-02-2021 Randstedelijke Rekenkamer Eindrapport "stof tot nadenken" (A-agenda), 08-03-2021 in PS *Voortgangsrapportage*: In het Programma Tata Steel 2020-2050 is opgenomen dat Provinciale Staten jaarlijks worden geïnformeerd over de voortgang van het programma. Q3 2021 volgt de eerste rapportage. De motie M25/PS08-03-2021 “Motie Duurzaam doorpakken Tata” gevraagde informatie wordt daar ook in opgenomen. 30-08-2021 Jaarlijkse Voortgangsrapportage incl. afdoeningsvoorstel motie M25-2021 “motie duurzaam doorpakken Tata” (B-agenda) Gezondheidsonderzoek RIVM: Naar aanleiding van de grafietregens zijn door het RIVM verschillende vragen en zorgen van bewoners verzameld. Een deel is beantwoord met het onderzoek “grafietregen en gezondheid” van 2019. Een ander deel is beantwoord op basis van bestaande rapporten en onderzoeken. Daarna bleven nog een aantal vragen over. Deze vragen zijn ingedeeld in drie clusters met in totaal acht onderwerpen die in een vervolg (verder) onderzocht kunnen worden. Het RIVM heeft mede op basis van afstemming met een klankbordgroep (met bewoners en experts) in maart 2020 een onderzoeksvoorstel (advies) gegeven over de vraag welke onderwerpen verder te onderzoeken en met welke prioritering. In 2021 worden verschillende onderdelen van het onderzoeksvoorstel uitgevoerd en opgeleverd. Het betreft: Q2: Voorstellen om inzicht te geven in “pieken” van bijvoorbeeld fijnstof, in aanvulling op jaargemiddelden, inzicht in acute klachten (op basis van huisartsenregistratie) en een advies over het uitvoeren van dagboekonderzoek door bewoners (zelfmelding van klachten) (B-agenda) 14-04-2021: Toelichting RIVM briefrapport Tussentijdse resultaten gezondheidsonderzoek IJmond(webinar) 19-04-2021 RIVM briefrapport Tussentijdse resultaten gezondheidsonderzoek IJmond (B-agenda) 07-06-2021 Voordracht Provinciale coördinatieregeling (PCR) afvang Co2- Everest

Strategische Statenagenda Natuur, Landbouw en Gezondheid oktober 2022

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~30-08~~	~~20-09~~	~~25-10~~	~~22-11~~	~~10-01~~	~~07-02~~	~~14-03~~	~~11-04~~	~~13-06~~	~~Q3~~	~~Q4~~	~~Q1~~		
														~~02-09 19.30 uur webinar RIVM onderzoek~~ 20-09-2021 Rapportage RIVM stofdepositie (B-agenda) 22-11-2021 Geur - Ontwerpbesluiten I en II Tata Steel (B-agenda) 10-01-2022 Kamerbrief Tata Steel en Plan van Aanpak I&W "Op naar een gezondere leefomgeving in de IJmond" c-brief 07-02-2022 RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio (B-agenda) in januari zijn webinars over het rapport gehouden. (B-agenda) *Planning Herhaling stofdepositieonderzoek verwachting 2e helft 2022* Het Roland Berger onderzoek naar de “waterstofroute” van Tata Steel is gepubliceerd op 23 nov 2021. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Tata Steel en FNV. 11-04-2022 Tata Steel en de route richting groen staal (C- naar B verzoek) 05-09-2022 jaarlijkse Voortgangsrapportage Programma Tata Steel 2020 – 2050; Brief aan PS herziene Expression of Principles Tata Steel; Planning: *Q4 expertmeeting mogelijkheden mbt gezondheid en Tata Steel* *TB in nov tijdpad Groen Staal (nadere uitwerking GS brief Tata Steel en route naar Groen Staal)*
Schone luchtakkoord													Olthof	Jaarlijkse voortgangsrapportage via uitvoeringsplan 30-08-2021 Uitvoeringsplan Schone luchtakkoord 2021 (C- naar B-verzoek PvdD 19-04-2021)
ZZS-inventarisatie													Olthof	07-06-2021 Eerste rapportage uitkomsten inventarisatie ZZS (B-agenda) 25-10-2021 Inventarisatie en rapportage Tata Steel B-agenda 13-06-2022 Uitkomsten beoordeling Vermijdings- en reductieprogramma Tata Steel 2020-2025 B-agenda 13-6-2022 technische briefing ZZS en modellenvergelijking 05-09-2022 Uitkomsten expertmeetings RIVM-Tata Steel
PFAS													Olthof	Landelijk Definitief handelingkader en consequenties EFSA opinie voor grondwater. 07-02-2022 C-brief PFAS: informeren over de resultaten van de onderzoeken naar PFAS in grondwater in de kuststrook Planning: *Q2 publicatie door IenW/RIVM. Hierdoor mogelijke aanpassing beleidsregel PFAS Noord-Holland*
Bodem en bodemsanering													Olthof	25-10-2021 Bodem: voortgang warme overdracht bodemtaken inzake Omgevingswet (C-stuk) Verwachting 7-02-2022 Voortgang Provinciaal Uitvoeringsprogramma Bodemconvenant 2021 en wijziging Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering 2022 c-brief Eind Q1, verwachting 14-03-2022 Technische briefing bodemonderwerpen (incl PFAS) Verwachting 10-01-2022 Overdracht bodemtaken en bodemdata Weesp c-brief
Natuur														
Uitvoeringsplan NNN – *Voorheen Programma Natuurontwikkeling (PNO)*													Rommel	*Jaarlijks vast te stellen/ BOB* Onderwerp komt jaarlijks terug (september/oktober 2021) Bespreking in cie NLG op 19 oktober 2020 en vaststelling in PS op 9 november 2020. Op 29 september jl. heeft het college de Realisatiestrategie NNN vastgesteld, waardoor de sturing op de afronding van het NNN

Strategische Statenagenda Natuur, Landbouw en Gezondheid oktober 2022

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				2022					2022		2023	GS	Behandeling
	~~30-08~~	~~20-09~~	~~25-10~~	~~22-11~~	~~10-01~~	~~07-02~~	~~14-03~~	~~11-04~~	~~13-06~~	~~Q3~~	~~Q4~~	~~Q1~~		
														~~wordt aangescherpt. Dit betekent dat 2020 het laatste jaar was waarin het PNO in deze vorm is~~ verschenen. Vanaf 2021 zal gewerkt worden met een 'uitvoeringsplan NNN'. Dit plan bevat uitgangspunten en ambities, zicht op planning, realisatie en kosten en prognoses op de voltooiing van het NNN. Met het uitvoeringsplan vindt jaarlijkse verantwoording over de voortgang plaats. De beschrijving van de overige beleidsinstrumenten ter bevordering van de biodiversiteit zal al vanaf dit jaar onderdeel uitmaken van het Masterplan biodiversiteit. 24-10 bespreking als (A stuk)
Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof													Rommel	De planning van dit onderwerp is sterk afhankelijk van de politieke ontwikkelingen. In 2020 start de gebiedsgerichte aanpak. Via het Programma Natuurontwikkeling, dat in november 2020 aan de Staten zal worden voorgelegd, wordt over de voortgang gerapporteerd. Sept 2020: komt er een brief met update voor de cie NLG op 21 september. Feb 2021 Technische briefing & in commissie brief stikstof strategie besproken. Ook in de regietafel besproken. De besprekingen verwerkt in de definitieve opmaak van de stukken. Bij de bespreking van de rol van PS en bij het vaststellen van de doelen is uitvoerig stilgestaan bij de ambitie die PS heeft op dat vlak. Dat is aanleiding geweest om te komen tot een concept-voordracht aan PS, waarmee de staten in positie komen om naast hun budgetrecht kaders te stellen voor de verdere aanpak. Het GS-voorstel is nu ook daarop ingericht en een concept-voordracht is voorbereid, waarbij de doelen en de bijdrage vanuit alle sectoren in evenredigheid is gekwantificeerd per kwetsbaar natura-2000- gebied. De uitvoeringsvragen, die hiermee gemoeid zijn, zijn vervolgens dan ook echt de verantwoordelijkheid van GS. De bespreking van een voordracht volgt in de commissie NLG van 19 april en vervolgens de PS-vergadering van 17 mei 2021. PS 17 mei 2021: Het onderdeel Verleasen komt nog terug in de commissie als A-stuk. Mei 2021: NA het zomerreces wordt er een collegetour georganiseerd voor de Staten om de GGA in de polder Westzaan in samenhang met OLAM te organiseren. (4 oktober 2021) In april 2022 komt er een TB over de stand van zaken. Op 29 augustus 2022 volgt nog een collegetour. Op 5 september 2022 is er een technische briefing. Op 3 oktober 2022 wordt er vanuit de commissie NLG een werkbezoek georganiseerd waarin ook de GGA aan bod komt.
Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG)														Sept 2022: tijdens de commissievergadering NLG 26 sept is besloten om het PPLG maandelijks op de agenda te plaatsen om de stand van zaken te bespreken.
Ganzen & Faunabeheer													Rommel	Op 24 augustus 2020 besproken in de commissie. Het ganzenbeheerplan komt in het derde kwartaal 2021 aan de orde. (na de zomer 2021) 24 okt 2022 technische briefing stand van zaken FBE ganzenbeheer
Landbouw / Fauna														
Voedselvisie													Zaal	De Voedselvisie, waarin het onderwerp kringlooplandbouw is vervat, zal in 2020 worden ontwikkeld. Het streven is om de Voedselvisie, in samenhang met o.a. de Visie recreatie en toerisme en het Masterplan biodiversiteit, in januari 2021 ter besluitvorming aan PS voor te leggen De uitvoeringsagenda 2021-2022 is op 30 augustus in de commissie besproken. Als B-stuk
Water														
Waddenfonds													Loggen	Tussentijdse evaluatie Waddenfonds komt als C-stuk op de agenda van NLG 7 juni 2021. Het Uitvoeringskader staat op de agenda van 30 augustus 2021 als A-stuk. De begroting 2023 van het Waddenfonds komt naar verwachting In juni 2022 aan de orde.

Strategische Statenagenda Natuur, Landbouw en Gezondheid oktober 2022

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~30-08~~	~~20-09~~	~~25-10~~	~~22-11~~	~~10-01~~	~~07-02~~	~~14-03~~	~~11-04~~	~~13-06~~	~~Q3~~	~~Q4~~	~~Q1~~		~~Q4 2022: Komt er vanuit het Investeringskader Waddengebied een voorstel over de inzet van~~ de algemene reserve van het Waddenfonds.
Ruimtelijk programma Markermeerdijken													Loggen	voorstel voor besteding van de meekoppelkansen naar PS. Ruimtelijk programma MMD (eigenlijk: AmbitieprogrammaRuimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn-Amsterdam): In april jl. Hebben de RvS een definitief besluit genomen over de versterking van de Markermeerdijken. Daarbij zijn alle beroepen en bezwaren ongegrond verklaard. Dit betekent dat de versterking van de Markermeerdijken uitgevoerd gaat worden. En dit betekent tevens dat de bestuurlijke besluitvorming over het Ambitieprogramma kan gaan plaatsvinden. Doel is voor het einde van 2020 het Ambitieprogramma aan PS voor te kunnen leggen. Na het zomerreces 2020 volgt een Technische Briefing Markermeerdijken. In Nov 2020 komt het onderwerp aan de orde in de commissie 1 januari 2021 moet het ontwerp gereed zijn 2e kwartaal 2021 volgt brief mbt participatietraject.
Voortgangsrapportage Watervisie / stand van zaken Watervisie													Loggen	Voortgangsrapportage komt naar PS. Commissie NLG 16 april 2020. De watervisie loopt tot en met 2021. Er komt nog eén (afrondende) voortgangsrapportage. Deze zal ongeveer samenvallen met de vaststelling van de vier verplichte programma's voor de komende Jaren (het jaarlijks zwemwaterprogramma en zes (22-27) jarige ROR, KRW en grondprogramma). De planning daarvan volgt op een later moment. De voortgangsrapportage volgt 10 januari 2022 in de commissie en op 31 januari in PS.
Regionaal Waterprogramma NH 2022–2027													Loggen	PS worden in het tweede kwartaal van 2018 geïnformeerd over de voortgang. Technische Briefing is in februari 2019 voor de verkiezingen georganiseerd. In maart 2020 zou een tweede technische briefing hebben plaatsgevonden rond de voorbereiding van het regional KRW-programma 2022-2027. Vanwege de coronamaatregelen werd deze briefing uitgesteld tot oktober 2020, als ook het concept ontwerp regional KRW-programma in de commissie NLG wordt besproken. Het KRW programma is 1ste kwartaal 2021 (14 janauri 2021) behandeld. Komt terug Q1 2022 (besluitvorming)
Verdroging / bodemdaling													Rommel	Najaar 2018 is het vervolg over programma Bodemdaling besproken in NLWM. Vervolg na PS-verkiezingen. Het rapport-Veerman over de bodemdalingsproblematiek is in februari 2020 in de Statencommissie besproken. Het thema bodemdaling zal worden meegenomen in de verdere uitwerking van het gebiedsprogramma Laag Holland. Dit gebiedsprogramma wordt in 2020 verder uitgewerkt. De startnotitie van dit gebiedsprogramma wordt in het najaar 2020 geagendeerd. Voor de commissievergadering NLG 21 sept 2020 ligt er een brief van GS aan PS over de toekenning impulsgelden bodemdaling ter vaststelling voor. Verder wordt er gewerkt aan een integraal gebiedsprogramma voor het veenweidegebied van Laag Holland. De Staten worden hiervan op de hoogte gehouden. PS zijn in september 2020 geïnformeerd over de toekenning van de impulsgelden bodemdaling. Deze middelen van het Rijk (18 miljoen) worden voor het Noord-Hollandse deel in de lopende gebiedsprocessen in het veenweidengebied ingezet, om hierbij, samen met de partijen in het gebied, zoveel mogelijk synergie te verkrijgen met andere provinciale doelen, zoals de realisatie van het NNN, het verbeteren van de natuurkwaliteit in de Natura2000-gebieden en het terugdringen van de stikstofuitstoot.

Strategische Statenagenda Natuur, Landbouw en Gezondheid oktober 2022

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~**30-08**~~	~~**20-09**~~	~~**25-10**~~	~~**22-11**~~	~~**10-01**~~	~~**07-02**~~	~~**14-03**~~	~~**11-04**~~	~~**13-06**~~	~~**Q3**~~	~~**Q4**~~	~~**Q1**~~		
														~~Op 3 okt 2022 is er een werkbezoek vanuit de commissie NLG georganiseerd wat in het teken~~ stond van bodemdaling in Veenweidegebied en gebiedsgericht aanpak
Recreatie														
Transitie Recreatieschappen													Zaal	De transitie recreatieschappen kent twee sporen: een nieuwe manier van samenwerking (governance) en de scheiding van beleid- en beheertaken bij Recreatie Noord-Holland N.V.. 6 Onderwerp Portefeuillehouder Planning Beide sporen komen in de tweede helft van 2020 bij elkaar en vormen de basis voor het nieuwe contract over de beheertaken en het onderbrengen van de beleidsvormingstaken. Provinciale Staten worden hier in de tweede helft van 2020 over geïnformeerd. Binnen het gehele NNN, waaronder de recreatieschappen, wordt sinds 2019 gewerkt met het systeem van door de provincie uitgewerkte wezenlijke kenmerken en waarden, die de balans tussen natuur en recreatie moet borgen. Dit is verankerd in de door PS vastgestelde Provinciale Ruimtelijke Verordening. Voor Plassenschap Loosdrecht geldt dat onder de noemer van 'RMN in Transitie' toekomstperspectieven worden geschetst, die rond de zomer 2020 worden verwacht. RMN wil de Staten hierover voor de zomer verder informeren. In het najaar wordt vervolgens een keuze gemaakt hoe de recreatieschappen de uitvoering willen gaan organiseren. Hierover worden in nauw overleg met PS of – afhankelijk van het gekozen perspectief – door PS verdere besluiten genomen.
Visie Recreatie & Toerisme													Zaal	De Visie Recreatie & Toerisme komt naar verwachting in juni of augustus 2021 in de commissie. Het Masterplan biodiversiteit en de Voedselvisie zijn in januari 2021 ter besluitvorming aan PS voor te leggen. Maart 2021: BOT-overleg 80% versie
Toekomst Recreatieschappen Wijziging PRV, WKW NNN-gebieden (EFB/NLG)													Zaal	*BOB* De discussie over de toekomst van de recreatieschappen en de natuurwaarden in deze recreatiegebieden wordt gezamenlijk opgepakt door de commissies EEB en NLWM. Wordt na PS verkiezingen vervolgd.

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10581
Extern Zaak ID	1797643
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	24 oktober 2022
Agendapunt	4.a
Titel	Begroting 2023
Organisatieonderdeel	CZ/FIN

Bijlagen
Voordracht begroting 2023.pdf
Addendum begroting 2023 -voor PS.pdf
Begroting 2023 - voor PS.pdf
Brief aan PS over begroting 2023.pdf
Voorstel PvdD Begroting (budgetneutraal) - Toekomst van Noord-Hollandse wildopvangcentra borgen.docx

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	5 september 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	30 september 2022
Ruimte Wonen en Klimaat	24 oktober 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**24 oktober 2022**
Mobiliteit & Bereikbaarheid	31 oktober 2022
Economie Financiën en Bestuur	31 oktober 2022
PS-vergadering	14 november 2022

Toelichting

In de begroting wordt vastgelegd wat de provincie in 2023 wil bereiken, wat de provincie hiervoor gaat doen en hoeveel dit mag kosten.

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 30 augustus 2022

Onderwerp: Begroting 2023

Kenmerk:

Bijlagen:
- Begroting 2023
- Addendum begroting 2023
- Was-wordt overzicht indicatoren

1. Inleiding

De begroting is een belangrijk stuurinstrument voor de provincie Noord-Holland waarin Provinciale Staten de budgettaire kaders voor het jaar 2023 vaststellen. De begroting zelf is bijgevoegd als bijlage bij deze Statenvoordracht en in het ontwerpbesluit vragen wij u de begroting vast te stellen. Daarnaast zijn in deze Statenvoordracht de kredietbesluiten ter uitvoering van het integraal meerjarenprogramma infrastructuur (iMPI) opgenomen.

De begroting, die als bijlage bij deze voordracht is te vinden, is ook als webversie beschikbaar via de financiële portal op de provinciale website. Daarnaast is een animatie van de begroting in B1 opgesteld waarmee we communiceren over de begroting richting onze inwoners.

2. Toelichting op de begroting 2023

Een uitgebreide samenvatting van de begroting 2023 is te vinden in hoofdstuk één van de begroting zelf. De begroting 2023 is opgebouwd conform de indeling van de beleids- en operationele doelen zoals door uw Staten is vastgesteld als onderdeel van de kaderbrief 2023. Daarnaast vermelden wij dat het traject verbetering begrotingsindicatoren is afgerond waarover uw Staten ook per brief zijn geïnformeerd.

Financieel overzicht
Onderstaand overzicht laat zien hoeveel de provincie de komende jaren per programma per saldo verwacht uit te geven of te ontvangen en wat de begrote mutaties in de reserves zijn.

Totaal 2023 tot en met 2026 (bedragen x € 1.000)

	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	644.951	565.747	521.416	516.681
Baten	-566.858	-564.922	-568.114	-543.874
Saldo van baten en lasten	78.093	825	-46.698	-27.193
Stortingen reserves	152.887	111.345	90.971	85.385
Onttrekkingen reserves	-244.502	-142.378	-82.116	-67.950
Resultaat	**-13.523**	**-30.209**	**-37.844**	**-9.759**

3. Addendum begroting 2023

Normaal gesproken is de kaderbrief het moment waarop financiële keuzes gemaakt worden over nieuwe beleidsambities. Dit jaar is vanwege de vele onzekerheden die invloed kunnen hebben op de financiële ruimte in de provinciale begroting, ervoor gekozen om het keuzemoment waarop de ruimte in de begroting ingevuld wordt, zo laat mogelijk in het jaar te leggen. Hierdoor is het niet haalbaar gebleken om deze keuzes ook integraal in het boekwerk van de begroting op te nemen. Om die reden zijn de keuzes die wij aan U voorleggen voor de invulling van de begrotingsruimte opgenomen in dit addendum.
Dit addendum is feitelijk een eerste begrotingswijziging en heeft een meerjarige doorwerking. Als zodanig dient dit addendum onderdeel uit te maken van de beraadslagingen over de begroting 2023.

Verloop meerjarige begrotingsresultaat na verwerking addendum

Verloop begroting (x € 1.000)	**Saldo 2023**	**Saldo 2024**	**Saldo 2025**	**Saldo 2026**
Begrotingssaldo conform kaderbrief 2023	-8.648	-18.010	-35.845	-22.052
Mutaties begroting 2023	-4.875	-12.199	-1.999	12.293
Mutaties addendum	15.172	3.203	2.224	1.854
Begroting totaal na addendum	**1.650**	**-27.006**	**-35.620**	**-7.904**

4. Kredietbesluiten infrastructuurmaatregelen uit het integraal Meerjarenprogramma Infrastructuur (iMPI 2023-2030)

In de Financiële Verordening is opgenomen dat kredieten bij de vaststelling van de begroting (-swijziging) ter besluitvorming aan Provinciale Staten worden voorgelegd. Per kredietaanvraag melden wij of voor de maatregelen een bijdrage van derden en/of dekking uit eigen reserves wordt verkregen en welke bedragen uiteindelijk ten laste van welke kapitaallasten komen.

De kredietaanvragen zijn in onderstaande tabellen samengevat.

Verbeter- en uitbreidingsmaatregelen

					Provinciaal financieringsbudget		
Project nummer	**Project naam**	**Reeds beschikbaar krediet**	**Krediet aanvraag**	**Bijdrage derden**	**Reserve OPI**	**t.l.v. Kapitaal-lasten**	**Totaal krediet**

HOV-03	HOV in 't Gooi	115.335.000	10.100.000		10.100.00	125.435.000
HOV-07	HOV Aalsmeer-knooppunt Schiphol Zuid (HOVASZ)	42.425.500	3.500.000		3.500.000	45.925.500
HOV-14	HOV Legmeerdijk (N231) bushalte Royal Flora-Holland	8.856.000	3.386.000	2.669.000	716.400	12.242.000
N231-17	Ongestoord Logistieke Verbinding Greenport Aalsmeer	1.760.000	1.102.000		1.102.000	2.862.000
N201-29a	Verbreding Cruquiusbrug	9.700.000	2.870.000	332.400	2.537.600	12.570.000
N240-16	Bermverharding N240, ged. Slootdorp-De Haukes		700.000	102.050	597.950	700.000
	Totaal Kredietbesluiten		**21.658.000**	**3.103.450**	**8.453.950**	

Vervangingsmaatregelen

Project nummer	Kredietbesluit vervangingsinvestering	Krediet soort	Reeds beschikbaar krediet	Krediet aanvraag begroting	Totaal krediet
25C 02A-91	Vervanging- Cruquiusbrug A	Wegen	12.250.000	5.455.000	17.705.000
K06-10	Vervanging- Braaksluis (14G28) wachtplaats Noord en Zuid	Vaarwegen	0	1.285.000	1.285.000
K20z-b-01	Vervanging 16 km – 8,5 km – Vaarwegvak 13 – Noordhollandsch Kanaal: duikeronder busbaan (km, 8.15) tot Sluis Purmerend	Vaarwegen	0	12.205.000	12.205.000
K18a-01	Vervanging – 7,8km – 0 km- Vaarwegvak 16 – Westfriesche Vaart; Splitsing Waardkanaal – zijsloot bij km. 7,8	Vaarwegen	2.355.000	225.000	2.580.000
K18a-01	Vervanging – 14,6 km- 7,8 km- Vaarwegvak 17 – Westfriesche Vaart; zijsloot bij km. 7,8	Vaarwegen	5.654.000	530.000	6.184.000
K20n-a-01	Vervanging- 55,5 km – 44,9 km – Vaarwegvak 4 – Noordhollandsch Kanaal: Alkmaar Noord – St. Maartensvlotbbrug	Vaarwegen	1.635.000	350.000	1.985.000
K20a-01	Vervanging- 44,9 km – 38,4 km – Vaarwegvak 5 – Noordhollandsch Kanaal: Splitsing Omval – Alkmaar Noord	Vaarwegen	3.400.000	720.000	4.120.000
K20/10/09-b-01	Vervanging – 38,4 km – 32km – Vaarwegvak 7 – Noordhollandsch Kanaal: Gat van de meer (Akersloot) – Splitsing Omval	Vaarwegen	2.800.000	600.000	3.400.000
N197a-01	Vervanging – 5,6 km – 6 km - Wegconstructie	Wegen	Eenmalige afschrijving ten laste van de stelpost Vervangingsinvesteringen		
	Totaal Kredietbesluiten			**21.370.000**	

Voor de uitvoering van het iMPI vragen wij u de volgende investeringskredieten (exclusief BTW) beschikbaar te stellen:

<u>Nieuwe kredietaanvraag verbeter- en uitbreidingsmaatregel</u>

a. **N240-16, Bermverharding N240, gedeelte Slootdorp-De Haukes** **€ 700.000**
€ 597.950 komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen. Het Rijk geeft een subsidie van € 102.050.

(jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
Er wordt bermverharding aangelegd ter verbetering van de verkeersveiligheid.

Nieuwe kredietaanvragen vervangingsmaatregelen

b. **K06-10, Wachtplaats Noord en Zuid Braaksluis** **€ 1.285.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (vaarwegen).
(jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
De wachtplaatsen aan de noord- en zuidzijde van de Braaksluis worden vervangen.

c. **K20z-b-01 Vervanging oever Noordhollandsch Kanaal vaarwegvak 13** **€ 12.205.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (vaarwegen).
(jaar opleverng: 2024; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
De oevers van vaarwegvak 13 in het Noordhollandsch Kanaal worden vervangen.

Kredietverhogingen verbeter- en uitbreidingsmaatregelen

d. **HOV-03, HOV in 't Gooi** **€ 10.100.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2022/2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
Er zijn prijsstijgingen en meerkosten door onvoorziene, noodzakelijke ontwerpaanpassingen.

e. **HOV-07, HOV Aalsmeer-knooppunt Schiphol Zuid (HOVASZ)** **€ 3.500.000**
Het krediet komt vooralsnog ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen. Met de SOK-partners wordt overlegd over een aanvullende bijdrage conform de in de samenwerkingsovereenkomst afgesproken verdeelsleutel. Als deze bijdragen definitief zijn, wordt de dekking van dit krediet aangepast.
(jaar oplevering: 2021; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
Er is overeenstemming over de hoogte van de schadeclaims van de aannemer. Daarnaast zijn er aanvullende werkzaamheden uitgevoerd.

f. **HOV-14, HOV Legmeerdijk (N231)/bushalte Royal FloraHolland Aalsmeer** **€ 3.386.000**
€ 716.400 komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
De VRA geeft een subsidie van € 2.669.600.
(jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
De inschrijvingen waren hoger dan voorzien door hogere materiaal- en materieelprijzen. Daarnaast hogere capaciteitskosten en extra kosten voor kabels en leidingen.

g. **N201-29a, Verbreding Cruquiusbrug** **€ 2.870.000**
€ 2.537.600 komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
De VRA geeft een subsidie van € 332.400.
(jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
De realisatiekosten zijn hoger dan verwacht. De onderhandeling voor gunning is afgerond. Met de aannemer zijn afspraken gemaakt over de te verwachten sterke kostenontwikkelingen.

h. **N231-17, Ongestoord Logistieke Verbinding Greenport** **€ 1.102.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
De inschrijvingen waren hoger dan voorzien door hogere materiaal- en materieelprijzen. Daarnaast hogere capaciteitskosten en extra kosten voor kabels en leidingen.

Kredietverhogingen vervangingsmaatregelen

i. **K18a-01, Vervanging oever Westfriesche Vaart vaarwegvak 16** **€ 225.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (vaarwegen).
(jaar oplevering: 2022; afschrijvingstermijn: 40 jaar)
Als gevolg van extreme prijsstijgingen is er een tekort aan projectbudget om te voldoen aan de contractuele verplichtingen.

j. **K18b-01, Vervanging oever Westfriesche Vaart vaarwegvak 17€ 530.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (vaarwegen).

(jaar oplevering: 2022; afschrijvingstermijn: 40 jaar)
Als gevolg van extreme prijsstijgingen is er een tekort aan projectbudget om te voldoen aan de contractuele verplichtingen.

k. **K20n-a-01, Vervanging oever Noordhollandsch Kanaal vaarwegvak 4 € 350.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten (vervangingsinvesteringen (vaarwegen).
(jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 80 jaar)
Als gevolg van extreme prijsstijgingen is er een tekort aan projectbudget om te voldoen aan de contractuele verplichtingen.

l. **K20-a-01, Vervanging oever Noordhollandsch Kanaal vaarwegvak 5 € 720.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten (vervangingsinvesteringen (vaarwegen).
(jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 80 jaar)
Als gevolg van extreme prijsstijgingen is er een tekort aan projectbudget om te voldoen aan de contractuele verplichtingen.

m. **K20/10/09b-01, Vervanging oever Noordhollandsch Kanaal vaarwegvak 7 € 600.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (vaarwegen).
(jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 80 jaar)
Als gevolg van extreme prijsstijgingen is er een tekort aan projectbudget om te voldoen aan de contractuele verplichtingen.

n. **25C02A-91, Vervanging Cruquiusbrug A € 5.455.000**
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (wegen).
(jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
De realisatiekosten zijn hoger dan verwacht. De onderhandeling voor gunning is afgerond. Met de aannemer zijn afspraken gemaakt over de te verwachten sterke kostenontwikkelingen.

o. **Aanvulling Algemeen Voorbereidingskrediet planfase B&U € 60.000**
Dit betreft een eenmalige afschrijving ten laste van de stelpost Vervangingsinvesteringen. Voor de voorbereiding van projecten in de planfase is een Algemeen Voorbereidingskrediet beschikbaar van € 10.000.000. Bij de toekenning van een uitvoeringskrediet worden de gemaakte voorbereidingskosten teruggeboekt op dit krediet. De vervangingsmaatregel N197a-01 wordt echter niet gerealiseerd, waardoor de gemaakte voorbereidingskosten niet kunnen worden teruggestort. Deze kosten kunnen niet kunnen worden gekapitaliseerd en dienen in 1 keer te worden afgeschreven.

5. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk, voorzitter

mw. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 1808369

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 30 augustus 2022;x

gelet op ,

besluiten:

1. Ter uitvoering van het iMPI 2023-2030 de volgende kredieten beschikbaar te stellen:
   a. N240-16, Bermverharding N240, gedeelte Slootdorp-De Haukes € 700.000
   € 597.950 ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen en een rijkssubsidie van € 102.050
   b. K06-10, Wachtplaats Braaksluis € 1.285.000
   ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (vaarwegen)
   c. K20z-b-01 Vervanging oever Noordhollandsch Kanaal vaarwegvak 13 € 12.205.000
   ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (vaarwegen)
   d. HOV-03, HOV in 't Gooi € 10.100.000
   ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen
   e. HOV-07, HOV Aalsmeer-knooppunt Schiphol Zuid (HOVASZ) € 3.500.000
   vooralsnog ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen
   f. HOV-14, HOV Legmeerdijk (N231)/bushalte Royal FloraHolland € 3.386.000
   € 716.400 komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen en een subsidie van de VRA van € 2.669.600.
   g. N201-29a, Verbreding Cruquiusbrug € 2.870.000
   ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen
   h. N231-17, Ongestoord Logistieke Verbinding Greenport € 1.102.000
   ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen
   i. K18a-01, Vervanging oever Westfriesche Vaart vaarwegvak 16 € 225.000
   ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (vaarwegen)
   j. K18b-01, Vervanging oever Westfriesche Vaart vaarwegvak 17 € 530.000
   ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (vaarwegen)
   k. K20n-a-01, Vervanging oever Noordhollandsch Kanaal vaarwegvak 4 € 350.000
   ten laste van de kapitaallasten (vervangingsinvesteringen (vaarwegen)
   l. K20a-01, Vervanging oever Noordhollandsch Kanaal vaarwegvak 5 € 720.000
   ten laste van de kapitaallasten (vervangingsinvesteringen (vaarwegen)
   m. K20/10/09b-01, Vervanging oever Noordhollandsch Kanaal vaarwegvak 7 € 600.000
   ten laste van de kapitaallasten (vervangingsinvesteringen (vaarwegen)
   n. 25C02A-91, Vervanging Cruquiusbrug A € 5.455.000
   ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (wegen)
   o. Aanvulling Algemeen Voorbereidingskrediet planfase B&U € 60.000
   eenmalige afschrijving ten laste van de stelpost Vervangingsinvesteringen

2. De begroting 2023 en meerjarenraming 2023-2026 inclusief het addendum vast te stellen.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

voorzitter,

statengriffier,

Addendum begroting 2023

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 2
1 Inleiding en leeswijzer 3
2 Financieel overzicht 4
2.1 Verloop begroting 2023 4
2.2 Addendum in één oogopslag 4
2.3 Samenvatting addendum 5
3 Overzicht per programma 7
Programma 1 Openbaar bestuur 8
Programma 2 Klimaat en Milieu 12
Programma 3 Ruimte en Water 13
Programma 4 Bereikbaarheid 16
Programma 5 Groen 19
Programma 6 Economie, cultuur en welzijn 20
Programma 7 Economisch herstel en duurzaamheid 23
Programma 8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering 24

1 Inleiding en leeswijzer

De P&C Cyclus van de provincie Noord-Holland bestaat uit de kaderbrief, de begroting en de jaarrekening. Op deze (bij)sturingsmomenten wordt aan uw Staten gerapporteerd of worden voorstellen tot wijziging voorgelegd.

Naast deze P&C documenten zijn doorgaans nog drie momenten waarop de programmabegroting wordt bijgesteld. Dit zijn de eerste, tweede en laatste begrotingswijziging. In deze begrotingswijzigingen worden de programmabudgetten bijgesteld op basis van nieuwe inzichten en ontwikkelingen.

Normaal gesproken is de kaderbrief het moment waarop financiële keuzes gemaakt worden over nieuwe beleidsambities. Dit jaar is vanwege de vele onzekerheden die invloed kunnen hebben op de financiële ruimte in de provinciale begroting ervoor gekozen om het keuzemoment waarop de ruimte in de begroting ingevuld wordt, zo laat mogelijk in het jaar te leggen. Hierdoor is het niet haalbaar gebleken om deze keuzes ook integraal in het boekwerk van de begroting op te nemen. Om die reden zijn de keuzes die wij aan U voorleggen voor de invulling van de begrotingsruimte opgenomen in dit addendum.

Dit addendum is feitelijk een eerste begrotingswijziging en heeft in tegenstelling tot reguliere begrotingswijziging een meerjarige doorwerking. Als zodanig dient dit addendum onderdeel uit te maken van de beraadslagingen over de begroting 2023.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat een financieel overzicht waarin een samenvatting wordt weergegeven van alle relevante meerjarige financiële ontwikkelingen die zijn opgenomen in het addendum. Hoofdstuk 3 bevat per begrotingsprogramma een overzicht van de financiële wijzigingen. In dit hoofdstuk vindt u voor zover van toepassing voor ieder begrotingsprogramma een financiële tabel met wijzigingen waarop het budgetrecht van uw Staten van toepassing is.

De financiële wijzigingen zijn onder de budgettabel toegelicht per operationeel doel.

2 Financieel overzicht

2.1 Verloop begroting 2023

Verloop begroting (x € 1.000)	Saldo 2023	Saldo 2024	Saldo 2025	Saldo 2026
Begrotingssaldo conform kaderbrief 2023	-8.648	-18.010	-35.845	-22.052
Mutaties begroting 2023	-4.875	-12.199	-1.999	12.293
Mutaties addendum	15.172	3.203	2.224	1.854
Begroting na addendum	**1.650**	**-27.006**	**-35.620**	**-7.904**

Uit de regel “begrotingssaldo na addendum” blijkt dat het saldo voor begroting 2023 1,65 mln. nadelig is, echter in de daarop volgende jaren zien we een voordelig begrotingssaldo.

2.2 Addendum in één oogopslag

Saldo van baten en lasten per programma (bedragen x € 1.000)

Min is voordelig	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
1 Openbaar bestuur	23.070	21.985	21.891	21.473
2 Klimaat en Milieu	46.947	40.394	36.084	34.380
3 Ruimte en Water	17.279	11.963	11.463	11.491
4 Bereikbaarheid	227.921	209.304	194.730	194.623
5 Groen	127.868	106.165	75.205	72.479
6 Economie, cultuur en welzijn	40.832	30.521	24.687	19.635
7 Economisch herstel en duurzaamheid	16.617	522	521	518
8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	-410.994	-418.597	-409.673	-380.604
Totaal saldo van baten en lasten	**89.541**	**2.256**	**-45.092**	**-26.005**

Saldo van stortingen en onttrekkingen aan reserves (bedragen x € 1.000)

Min is voordelig	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Stortingen	156.611	113.116	91.589	86.051
Onttrekkingen	-244.502	-142.378	-82.116	-67.950
Totaal mutaties reserves	**-87.891**	**-29.262**	**9.473**	**18.101**
Begrotingsresultaat (saldo van baten en lasten + mutaties reserves)	**1.650**	**-27.006**	**-35.620**	**-7.904**

2.3 Samenvatting addendum

In de tabel hieronder worden de beleidsvoorstellen die effect hebben op het meerjarig begrotingssaldo beschreven. Het begrotingssaldo wordt in het begrotingsjaar 2023 met € 15,17 mln. nadelig bijgesteld, in het begrotingsjaar 2024 met € 3,30 mln. nadelig bijgesteld, in het begrotingsjaar 2025 met € 2,22 mln. nadelig bijgesteld en in het begrotingsjaar 2026 met € 1,85 mln. nadelig bijgesteld. Uitgebreidere informatie over deze beleidsvoorstellen is te vinden in de toelichtingen per programma.

Totaaloverzicht mutaties begroting 2023 – 2026

Nieuwe mutaties begroting 2023 - 2026 (bedragen x € 1.000)

OD	Omschrijving mutatie	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
1.2.1	Sterke gemeenten, sterke regio's	395	395	395	0
1.4.2	Cofinanciering Europese projecten 2023-2027	2.043	1.243	43	43
3.2.1	Knooppunt Alkmaar rond fase 1	1.200	0	0	0
	Masterplan Wonen	PM	PM	PM	PM
4.1.1	Doorpakken mobiliteitstransitie – Urgente kortetermijnacties Actieve Mobiliteit (o.a. regionale doorfietsroutes bestaande uit: *a Onderzoek/inwinning data opstarten (200)* *b Ontwikkelen Veerpontbeleid/aanpak (200)* *c Gedragsbeïnvloeding (100)*	500	0	0	0
4.1.2	Doorpakken mobiliteitstransitie – Urgente kortetermijnacties Actieve Mobiliteit (o.a. regionale doorfietsroutes bestaande uit: *d. Subsidieregeling kleine infra (3.100)* *e. Subsidie buiten uvr aantal projecten (5.900)* *f. realiseren ketenreisvoorzieningen (600)* *g. bewegwijzering doorfietsroutes (100)*	9.700	0	0	0
4.4.2	Prijsindexatie voor verbeter- en uitbreidingsinvesteringen iMPI	100	100	200	300
6.1.4	Erfcoaches	200	200	200	0

6.2.1 Bibliotheek indexering	143	216	289	364
6.3.1 Toepassen indexatie op uitgaven decentralisatiemiddelen erfgoed (steunpunt)	18	20	21	23
6.3.3 Doorontwikkeling Huis van Hilde	392	317	317	317
6.4.1 Toepassen indexatie op uitgaven decentralisatiemiddelen erfgoed (monumenten)	481	528	575	623
8.1.8 Overhead	0	184	184	184
Totaal	**15.172**	**3.203**	**2.224**	**1.854**

3 Overzicht per programma

Programma 1 Openbaar bestuur

Budgettabel (x € 1.000)

	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	23.129	22.044	21.950	21.532
Baten	-59	-59	-59	-59
Saldo van baten en lasten	23.070	21.985	21.891	21.473
Stortingen reserves	3.043	1.243	43	43
Onttrekkingen reserves	-395	0	0	0
Resultaat	**25.718**	**23.228**	**21.934**	**21.516**

Nieuwe mutaties begroting 2023 – 2026 (bedragen x € 1.000)

OD	Omschrijving mutatie	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
1.2.1	Sterke gemeenten, sterke regio's	395	395	395	0
1.4.2	Cofinanciering Europese projecten 2023-2027	2.043	1.243	43	43
Totaal	**Openbaar bestuur**	**2.438**	**1.638**	**438**	**43**

Toelichting

OD 1.2.1 Kwaliteit van optimaal bestuur optimaliseren

Sterke gemeenten, sterke regio's

In september 2021 hebben GS bij de bespreking van de midterm review hun zorgen uitgesproken over de uitvoeringskracht van gemeenten. Veel van de provinciale ambities, zeker in regionale of gebiedsgerichte processen, kunnen alleen in samenwerking met gemeenten gerealiseerd worden. Gemeenten doen steeds vaker een beroep op de provincie om hen daarbij te ondersteunen of als samenwerkingspartner op te treden, dan wel de regie te pakken.

De provincie biedt deze ondersteuning ook vanuit onze verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het lokale bestuur. In 2013 is het beleidskader 'Bestuurskrachtige regio's in Noord-Holland vastgesteld (PS 18 november 2013). De uitgangspunten van het beleidskader zijn actueel. Vanuit dit kader ondersteunen we gemeenten om de bestuurskracht te versterken op lokaal en regionaal niveau. Op grond van het beleidskader is een Uitvoeringsregeling "Versterken bestuurskracht Noord-Holland" vastgesteld (GS 5 november 2019). Met deze regeling ondersteunt de provincie gemeenten ten aanzien van:

- bestuurskrachtonderzoek zowel individueel als regionaal;
- onderzoeken naar de gewenste vorm of samenwerkingspartner;
- het organiseren van regionale bijeenkomsten voor raadsleden ten behoeve van het bevorderen van de regionale samenwerking;
- het opstellen van een regionale samenwerkingsagenda;
- het opstellen van een regionale visie op de toekomstige bestuurlijke organisatie.

Deze regeling vervalt op 1 januari 2023. Gemeenten worden dan niet meer op deze wijze ondersteund.

De provincie heeft een groot belang bij vitale gemeenten en sterke regio's. Enerzijds door de taak en zorg voor de kwaliteit van het openbaar bestuur, anderzijds vanwege onze ambities om regionale en provinciale opgaven te realiseren. Daarom, en met het oog op de midterm review, is het juist nu van belang gemeenten en regio's de komende jaren te blijven ondersteunen. Voor de goede uitvoering van hun taken en (regionale) opgaven is voldoende bestuurskracht nodig en goede samenwerking tussen gemeenten (regio). Om te komen tot sterke gemeenten en sterke regio's is het noodzakelijk om de huidige regeling te verlengen en aan te passen zodat ingespeeld wordt op de vraag van gemeenten en de provinciale belangen.

Het voorstel is om de huidige regeling aan te passen aan de actuele ontwikkelingen en te verlengen tot en met 2025. En daarnaast budget beschikbaar te stellen voor opdrachtverlening. De focus komt te liggen op:

- Adviezen/ onderzoeken/procesbegeleiding lokale en regionale bestuurskracht en uitvoeringskracht, maatwerktrajecten voor een duurzame verbetering van bestuurskracht in brede zin;
- Versterken van (regionale) samenwerking, o Waaronder de doorontwikkeling van regionale samenwerking, raadsledenbijeenkomsten en samenwerkingsagenda's;
- Ondersteuning voor het experimenteren met nieuwe vormen van democratische besluitvorming (nadere uitvoering motie maatwerk democratie), bijvoorbeeld door Thorbecke experimenten zoals een federatiegemeente te ondersteunen;
- Pilot met data & kennisdelen. De positie van lokale bestuurders en ambtenaren versterken met meer kennis, betere vaardigheden en een sterker netwerk.

Totaal verwacht benodigd budget voor de uitvoeringsregeling per jaar €150.000. De uitvoeringsregeling wordt vastgesteld voor een periode van 3 jaar. Aangezien niet alle activiteiten in een uitvoeringsregeling zijn te voegen, stellen we voor budget beschikbaar te stellen voor opdrachtverlening, per jaar €245.000. Totaal komt het budget neer op €395.000. Door te investeren in de lokale en regionale bestuurskracht draagt de provincie in belangrijke mate bij aan de (regionale) uitvoeringskracht.

1.4.2 Provinciale inzet leveren bij gemeenschappelijke opgaven op Europees, landelijk, regionaal en lokaal niveau

Cofinanciering Europese projecten 2023-2027

Sinds 2007 stimuleert Noord-Holland met provinciale cofinanciering Noord-Hollandse partijen om gebruik te maken van Europese fondsen ter stimulering van innovaties en verduurzaming. In het coalitieakkoord 2019-2023 is daarover het volgende opgenomen:

'Veel Europese wet- en regelgeving werkt door in onze provincie. Wij hebben de afgelopen jaren veel inzet gepleegd in Europa en ons daarmee een positie verworven. Dat levert (financiële) kansen op die we willen verzilveren, bijvoorbeeld op de beleidsterreinen milieu, landbouw, energie en klimaatbeleid. We reserveren middelen voor de cofinanciering van Europese projecten.'

In totaal is daarvoor in 2022 en 2023 een bedrag van €4 miljoen gereserveerd, maar dit bedrag blijkt onvoldoende om aan de ambitie uit het coalitieakkoord te voldoen. Dit komt mede door de verplichte bijdrage aan het programma Kansen voor West III (KVWIII - €1,1 miljoen voor uitvoeringskosten), de bijdrage aan de uitvoeringskosten van het nieuw opgerichte Just Transition Fund (JTF - naar verwachting €1,2 miljoen euro) en doordat een deel van de reserve is aangewend ter mitigatie van het risico van onze deelneming in de ROM InWest (€2 miljoen). Met deze aanvraag wordt het budget in de reserve weer aangevuld met €3,2 miljoen (het totaal van de onvoorziene kosten voor het JTF en de deelneming in de ROM), zodat het alsnog mogelijk is om in 2023 en 2024 cofinanciering voor Europese projecten beschikbaar te stellen.

Noord-Holland heeft een sturende rol bij de uitvoering van EFRO-subsidies en is daarom actief betrokken bij de programma's Kansen voor West III (KVW3) en Interreg. Met deze EU-subsidies wordt mede uitvoering gegeven aan provinciale beleidsdoelen zoals energietransitie, circulaire economie, slimme en duurzame mobiliteit en MKB-innovatie. Vanaf deze EU-programmaperiode (2021-2027) is de provincie ook betrokken bij de uitvoering van het JTF-programma dat regionale clusters ondersteunt bij de transitie naar een duurzame economie en arbeidsmarkt. Binnen KVW3 is voor 2022-2027 ruim €31 miljoen voor Noord-Holland gereserveerd en binnen JTF naar verwachting €58,5 miljoen voor de regio IJmond. Noord-Hollandse partijen, zoals MKB, medeoverheden en kennisinstellingen, kunnen subsidie aanvragen voor projecten die bijdragen aan eerdergenoemde doelen. De EU financiert voor EFRO-projecten echter maximaal 40% van het totale projectbudget en voor JTF-projecten maximaal 50%. Provinciale cofinanciering is daarom een belangrijke stimulans voor partijen om projectaanvragen in te dienen wanneer zij op eigen kracht niet volledig aan de 50-60% cofinancieringseis van de EU kunnen voldoen. Zeker in het licht van de coronacrisis, waarbij delen van het MKB hard zijn geraakt, kan het lastig zijn om cofinanciering elders te vinden en is provinciale cofinanciering extra belangrijk. Verder is uit onderzoek gebleken dat EFRO-middelen hoge private en publieke investeringen opleveren. De totale omvang van investeringen in een project binnen het EFRO-programma KVW2 bleek van 2014-2020 gemiddeld 2,86 groter dan de verleende EU-subsidie. Dit betekent dat de door de EU geïnvesteerde €41 miljoen, naast de provinciale investering van €10 miljoen, ruim €66 miljoen aan extra publieke en private investeringen in duurzame en innovatieve projecten heeft opgeleverd. Provinciale cofinanciering vergroot dus het rendement van de reguliere middelen in EFRO en JTF en daarmee investeringen in duurzame projecten.

De in dit voorstel geraamde middelen voor cofinanciering Europese projecten worden ingezet ten behoeve van projecten gericht op de versterking van de arbeidsmarkt. Dit doel past goed binnen de doelen waarvoor het Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds (hierna 'EHDF') is opgericht. Voorgesteld wordt om een deel van de financiële middelen uit de 2e tranche van dit fonds toe te

kennen aan de versterking van de arbeidsmarkt en over te hevelen naar de reserve Cofinanciering Europese projecten, ter dekking van het nu voorliggende voorstel.

Programma 2 Klimaat en Milieu

Budgettabel (x € 1.000)

	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	51.727	45.529	38.559	36.955
Baten	-4.780	-5.135	-2.475	-2.575
Saldo van baten en lasten	46.947	40.394	36.084	34.380
Stortingen reserves	14.069	2.599	1.674	419
Onttrekkingen reserves	-11.163	-6.836	-2.888	-1.319
Resultaat	**49.853**	**36.157**	**34.870**	**33.480**

Toelichting

Het programma Tata Steel 2020 – 2050 komt in een versnelde fase van uitvoering in samenhang met de ‘Route naar Groen Staal’ van Tata Steel . De omschakeling naar Groen Staal is een grote opgave binnen Tata Steel die leidt tot een groot aantal vergunningaanvragen en andere vraagstukken in de IJmond. De benodigde financiële middelen voor het dossier Tata Steel en de route naar Groen Staal zijn op dit moment niet goed te ramen daarom niet volledig in de begroting opgenomen. Zodra hier meer duidelijkheid over is, wordt dit aan u voorgelegd.

Programma 3 Ruimte en Water

Budgettabel (x € 1.000)

	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	24.328	19.078	18.578	18.606
Baten	-7.049	-7.115	-7.115	-7.115
Saldo van baten en lasten	17.279	11.963	11.463	11.491
Stortingen reserves	24.462	9.262	15.000	16.000
Onttrekkingen reserves	-16.482	-3.340	-2.360	-2.436
Resultaat	**25.259**	**17.885**	**24.103**	**25.055**

Toelichting

Nieuwe mutaties begroting 2023 - 2026 (bedragen x € 1.000)

OD	Omschrijving mutatie	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
3.2.1	Knooppunt Alkmaar rond fase 1	1.200	0	0	0
	Masterplan Wonen	PM	PM	PM	PM
Totaal		**1.200**	**0**	**0**	**0**

3.2.1 Bijdragen aan de optimalisering van OV-knooppunten en ketens (Reserve OV-fonds)

Knooppunt Alkmaar rond fase 1

In het coalitieakkoord 2019-2023 ‘Duurzaam Doorpakken!’ is besloten een OV-Fonds van 20 miljoen euro in te stellen. Dit fonds is gekoppeld aan de provinciale programma’s Openbaar Vervoer en OV-knooppunten, die onlosmakelijk verbonden zijn onder de opgave ‘Duurzame verstedelijking en bereikbaarheid’. Het doel is woon- en werkgebieden duurzaam met elkaar te verbinden. Aan de reserve van het OV-fonds is het restant investeringsbudget OV-knooppunten uit de vorige coalitieperiode toegevoegd, waarmee het fonds bij aanvang bestond uit een totaal van 22,5 mln. euro. Het Bestedingsplan OV-fonds (PS 14 september 2020) beschrijft hoe de ambities van de programma’s samenkomen en hoe de middelen op een transparante, efficiënte en doelmatige wijze kunnen worden besteed. De Voortgangsrapportage OV-fonds 2021 (GS 5 oktober 2021) geeft inzicht in de besteding van de middelen van het OV-fonds. Hierin is beschreven wat de stand van zaken is van de projecten op de Investeringsagenda OV-fonds en welke projecten en aanvragen op kortere termijn worden verwacht. Ook is aangegeven dat nog 8 miljoen euro te besteden was en dat het aantal projecten waarover we met de verschillende

regio's in gesprek zijn (en op de prioritaire lijst van de Investeringsagenda zijn opgenomen) de beschikbare 8 miljoen euro overstijgt. Met het besluit van 23 november 2021 om een bijdrage van 8 miljoen euro te reserveren voor de ontwikkeling van OV-knooppunt Haarlem Nieuw Zuid is het totale OV-fonds toebedeeld.

Een van de projecten die op de prioritaire lijst van de Investeringsagenda is opgenomen en die in de Voortgangsrapportage 2021 is opgenomen als verwacht project (verwachte financiële aanvraag), is Alkmaar Noord. Prioritaire projecten zijn projecten, waarbij we al enige tijd als samenwerkingspartner betrokken zijn, waarvoor al draagvlak in de regio is, die voldoen aan de doelstellingen en die naar verwachting op korte termijn tot een financiële aanvraag komen. Projecten op de investeringsagenda betreffen veelal complexe gebiedsontwikkelingen die forse langetermijninvesteringen vragen van zowel publieke als private partijen. Vanwege de complexiteit en integraliteit van de opgaven is betrokkenheid en een lange adem van partners nodig en is een bestuurlijke toezegging voor cofinanciering noodzakelijk om de businesscase sluitend te krijgen, alvorens te kunnen starten met de nadere uitwerking.

In de Omgevingsvisie NH2050 is Alkmaar benoemd als essentiële schakel tussen de MRA en Noord-Holland Noord en als regionaal centrum met een belangrijke functie voor zowel de omliggende kernen als voor de hele regio. Het gaat daarbij om de regionale woonopgave, voorzieningen en goede verbindingen binnen de regio. De geplande grootschalige woningbouw rond de stations Alkmaar en Alkmaar Noord kan een belangrijke bijdrage leveren aan de urgente woningbouwvraag uit de MRA. Bovendien draagt de ontwikkeling van beide knooppunten bij aan de bereikbaarheid van de geplande woningbouw binnen Alkmaar. Ook wordt een mobiliteitshub ontwikkeld voor bewoners, waarbij onderzocht wordt hoe een dergelijke hub kan helpen om de druk op het overbelaste wegennet richting Amsterdam te verlichten.

De ontwikkeling van beide knooppunten in Alkmaar dragen bij aan de urgente woningbouwvraag en aan de bereikbaarheid binnen de regio en richting de MRA. Eind 2021 is de integrale gebiedsvisie voor knooppunt Alkmaar Noord vastgesteld door de gemeenteraad van Alkmaar. De visie betreft de ontwikkeling van het knooppunt tot een gebied met (meer) gemengd programma (naar schatting 800 woningen, werklocaties en voorzieningen), betere langzaam verkeerroutes, een forse verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving en de ontwikkeling van een mobiliteitshub. Voor de eerste fase van de gebiedsontwikkeling, die eind 2022/begin 2023 van start gaat, bestaat een tekort van circa 1,15 miljoen euro. Hierbij gaat het onder andere om de inrichting van het noordelijke stationsplein en de aanleg van een groene as met langzaam verkeer routes richting de Hoornse Vaart. Hiervoor wordt naar verwachting medio 2022 een aanvraag voor een financiële bijdrage verwacht . In 2023 zal naar verwachting de concrete subsidie aanvraag worden ingediend.

Masterplan Wonen (PM)

Binnen het college van GS is wonen één van de twee topprioriteiten. In het Masterplan Wonen 2.0 worden diverse opties uitgewerkt voor de actieve inzet van instrumenten om woningbouw te versnellen en betaalbaar te houden. Te denken valt aan actief grondbeleid op binnenstedelijke locaties, financieringsarrangementen (bv fonds betaalbare koop, subsidies aan gemeenten) en investeringen via flankerend beleid (bijvoorbeeld in mobiliteit). Het is op dit moment echter nog niet mogelijk om een (onderbouwd) bedrag te noemen voor het Masterplan Wonen. De kosten en de risico's kunnen nu nog niet worden bepaald. Op 29 maart 2022 is een tweede, (tussen)versie van het Masterplan Wonen 1.5 in het college van GS vastgesteld. Bij de bespreking van het Masterplan Wonen 1.5 in de commissie RWK van 11 april 2022 is gesproken over de politieke wenselijkheid om de komende jaren structureel geld te reserveren voor de uitvoering van het

Masterplan Wonen, door uitbreiding van de provinciale instrumentenkoffer, voor de actieve inzet van instrumenten om woningbouw te versnellen en betaalbaar te houden. Te denken valt aan actief grondbeleid op binnenstedelijke locaties, financieringsarrangementen (bv fonds betaalbare koop, subsidies aan gemeenten) en investeringen via flankerend beleid (bijvoorbeeld in mobiliteit). De resultaten hiervan worden in het najaar bij de vaststelling van de 2.0 versie van het Masterplan Wonen aan GS en PS voorgelegd. Naar aanleiding van deze bespreking en dit addendum kunnen PS aan GS de opdracht geven om op zoek te gaan naar dekking voor de uitvoering van het Masterplan Wonen.

Programma 4 Bereikbaarheid

Budgettabel (x € 1.000)

	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	249.355	219.452	212.029	211.820
Baten	-21.434	-10.148	-17.299	-17.197
Saldo van baten en lasten	227.921	209.304	194.730	194.623
Stortingen reserves	60.245	62.642	42.859	42.609
Onttrekkingen reserves	-76.033	-65.198	-39.431	-33.539
Resultaat	**212.133**	**206.747**	**198.157**	**203.692**

Nieuwe mutaties begroting 2023 - 2026 (bedragen x € 1.000)

OD	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
4.1.1 Doorpakken mobiliteitstransitie – Urgente kortetermijnacties Actieve Mobiliteit (o.a. regionale doorfietsroutes bestaande uit: *a Onderzoek/inwinning data opstarten (200)* *b Ontwikkelen Veerpontbeleid/aanpak (200)* *c Gedragsbeïnvloeding (100)*	500	0	0	0
4.1.2 Doorpakken mobiliteitstransitie – Urgente kortetermijnacties Actieve Mobiliteit (o.a. regionale doorfietsroutes bestaande uit: *d. Subsidieregeling kleine infra (3.100)* *e. Subsidie buiten uvr aantal projecten (5.900)* *f. realiseren ketenreisvoorzieningen (600)* *g. bewegwijzering doorfietsroutes (100)*	9.700	0	0	0
4.4.2 Studiefase verbeter- en uitbreidingsprojecten uitvoeren	100	100	200	300
Totaal	**10.300**	**100**	**200**	**300**

Toelichting

4.1.1 Mobiliteitsbeleid en –strategie opstellen & 4.1.2 Mobiliteitsbeleid met partners uitvoeren

Doorpakken met de mobiliteitstransitie – Urgente kortetermijnacties Actieve Mobiliteit (o.a. regionale doorfiets routes)

Een investering in de fiets verdient zich op veel vlakken terug. Naast een betere bereikbaarheid zorgt het voor een verminderde CO_2-uitstoot, minder stikstofdepositie, een minder hoge energievraag, meer ruimte voor woningbouw, een gezondere leefomgeving en gezondere inwoners. Daarom staat in het Coalitieakkoord dat vervoer per fiets meer aandacht krijgt. Er is afgesproken het fietsbeleid te intensiveren en te investeren in nieuwe doorfietsroutes in de regio.

Om te bepalen waar en op welke manier het best geïnvesteerd kan worden, is inwinning van de juiste data cruciaal. Daarnaast is voldoende (subsidie)budget nodig om gemeenten te ondersteunen bij de realisatie van routes en vervolgens om inwoners te stimuleren hier gebruik van te maken.

De spitspont bij Velsen wordt in het coalitieakkoord genoemd als belangrijk onderdeel van het regionale fietsnetwerk, waarvan GS willen dat deze behouden blijft. Daarnaast is uitgesproken dat middelen ter beschikking worden gesteld om knelpunten in het aanbod van fietsenstallingen bij OV-knooppunten op te lossen. Met de maatregelen uit dit korte termijn pakket wordt het mogelijk om deze afspraken waar te maken. Concreet gaat het om (bedragen 2023):

- Onderzoek/inwinning data opstarten (€ 200.000);
- Ontwikkelen Veerpontenbeleid/aanpak (€ 200.000);
- Gedragsbeïnvloeding (€ 100.000);
- Op niveau houden subsidieregeling Kleine Infra (€ 3.100.000);
- Subsidie buiten uitvoeringsregeling voor een aantal grote fietsprojecten (o.a. 2e elektrische pont Velsen, verbeteren fietstunnel onder station Uitgeest en fietsverbinding Heilooërbos) (€ 5.900.000);
- Realiseren ketenreisvoorzieningen (€ 600.000);
- Stimulering gebruik doorfietsroutes door goede bewegwijzering (€ 100.000).

4.4.2 Studiefase verbeter- en uitbreidingsprojecten uitvoeren

Prijsindexatie voor verbeter- en uitbreidingsinvesteringen iMPI

De prijzen voor materialen die nodig zijn voor het bouwen van infrastructuur zijn enorm gestegen. Alleen al in 2021 zijn de prijzen voor de Grond-, Weg- en Waterbouwsector gestegen met circa 11,6%. Voor de verbeter- en uitbreidingsinvesteringen hebben we, conform het financieel uitgangspunt dat alleen budgetten geïndexeerd worden waarbij contractuele verplichtingen dit vereisen, geen mechanisme om het beschikbare budget voor de dekking van kapitaallasten te corrigeren voor inflatie. Daardoor gaan de kredietverhogingen van realisatieprojecten als gevolg van de kostprijsstijgingen ten koste van de beschikbare budgetruimte voor verbeter- en uitbreidingsprojecten in het integraal Meerjarenprogramma Infrastructuur (iMPI).

De budgetruimte voor vervangingsinvesteringen worden wel jaarlijks geïndexeerd. Door nu ook de verbeter- en uitbreidingsinvesteringen jaarlijks te indexeren, wordt in het kader van het vereenvoudigen van de financiële systematiek ‘onder de motorkap’ van het iMPI, ook de werkwijze van indexeren geharmoniseerd.

Nadere toelichting:

Effect begroting 2023: De coronamaatregelen hebben effect op de economie, waardoor onder andere de grondstofprijzen voor infraprojecten enorm zijn gestegen. Daardoor hebben we dit jaar te maken met een hoge inflatie en dus een hoog indexcijfer ten opzichte van het langjarig gemiddelde van 2%. Op basis van de voorlopige cijfers van het CBS over 2021, hanteren we op dit moment een indexatie van 11,6%. Bij het opstellen van de Begroting 2023 is gebruik gemaakt van het vastgestelde indexcijfer over 2021.

De indexatie van de stelpost voor vervangingsinvesteringen (Stelpost PMO) en de stelpost voor verbeter- en uitbreidingsinvesteringen (Stelpost PMI) in het integraal MeerjarenProgramma Infrastructuur is verschillend georganiseerd. Dit komt door de gescheiden werkwijzen in het verleden tussen onderhoud en nieuwbouw. Bovendien volgen beide werkwijzen niet de werkelijke prijsontwikkelingen in de grond-, weg- en waterbouw, zoals bijgehouden door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in de GWW-prijsindex.

Huidige werkwijze stelpost Vervangingsinvesteringen:

Met de Nota infrastructurele Kapitaal Goederen (NiKG) 2020-2023 is ingesteld dat de stelpost jaarlijks met € 100.000 structureel toeneemt (oplopend naar €5 miljoen/jaar in 2070). Dit bedrag is bedoeld voor indexatie en het opvangen van tegenvallers. Dit vaste bedrag sluit niet aan bij de werkelijke prijsontwikkeling.

Huidige werkwijze stelpost Verbeter- en Uitbreidingsinvesteringen:

Bij het instellen van de stelpost is rekening gehouden met een maximale investeringsomvang van € 100 miljoen, wat zich vertaalt in een stelpost waarmee maximaal € 2,0 miljoen kapitaallasten gedekt kan worden. Voor dit budget is geen systematiek voor indexatie ingesteld in de begroting, waardoor de jaarlijkse kostprijsstijgingen in de GWW-sector ervoor zorgen dat we met de gelijkblijvende investeringsomvang, een afnemend deel van de projecten in de studiefase van het iMPI kunnen realiseren. Een deel van de investeringen zijn onvermijdelijk als het gaat om de aanpak van verkeersveiligheidsknelpunten, afspraken met partners en het actueel houden van onze infrastructuur aan veranderend gebruik, nieuwe wetten/ richtlijnen en maatschappelijke inzichten. Door het integraal werken zitten deze doelstellingen verweven in alle investeringsprojecten.

Nieuwe werkwijze:

Beide stelposten worden jaarlijks in de begroting geïndexeerd met de op dat moment beschikbare (definitief vastgestelde) GWW-index van het CBS. Voor de raming van de toekomstige begrotingsjaren wordt uitgegaan van de meest actuele inflatie ramingen door het Centraal Planbureau (CPB) en van een langjarig gemiddelde van 2%. Deze nieuwe werkwijze gaat voor de stelpost PMI (voor verbeter- en uitbreidingsinvesteringen) in vanaf begroting 2023. Voor de stelpost PMO (voor vervangingsinvesteringen) gaat de nieuwe werkwijze in vanaf de begroting 2025, volgend op het jaar dat de nieuwe NiKG2024-2027 wordt vastgesteld.

Programma 5 Groen

Budgettabel (x € 1.000)

	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	148.110	115.336	81.807	73.464
Baten	-20.242	-9.171	-6.602	-985
Saldo van baten en lasten	127.868	106.165	75.205	72.479
Stortingen reserves	35.613	25.749	20.145	19.686
Onttrekkingen reserves	-78.901	-54.319	-29.682	-28.209
Resultaat	**84.580**	**77.595**	**65.668**	**63.956**

Toelichting

Geen mutaties.

Programma 6 Economie, cultuur en welzijn

Budgettabel (x € 1.000)

	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	40.832	30.521	24.687	19.635
Baten	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	40.832	30.521	24.687	19.635
Stortingen reserves	15.559	10.201	10.448	5.874
Onttrekkingen reserves	-16.358	-9.958	-5.348	0
Resultaat	**40.033**	**30.764**	**29.787**	**25.509**

Nieuwe mutaties begroting 2023 - 2026 (bedragen x € 1.000)

OD	Omschrijving mutatie	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
6.1.4	Erfcoaches	200	200	200	0
6.2.1	Bibliotheek indexering	143	216	289	364
6.3.1	Toepassen indexatie op uitgaven decentralisatiemiddelen erfgoed (steunpunt)	18	20	21	23
6.3.3	Doorontwikkeling Huis van Hilde	392	317	317	317
6.4.1	Toepassen indexatie op uitgaven decentralisatiemiddelen erfgoed (monumenten)	481	528	575	623
Totaal		**1.234**	**1.281**	**1.402**	**1.327**

Toelichting

6.1.4 Erfcoaches

Erfcoaches voor toekomstbestendig landelijk gebied

Voor een duurzame toekomstbestendige landbouw en vitaal landelijk gebied is het belangrijk om boeren te helpen bij de invulling van de beleidsambities. Veel agrarische ondernemers worstelen met vragen op het gebied van hun toekomst, wel of niet investeren in duurzaamheid, natuurinclusieve landbouw, opvolging, financiële zorgen, enzovoorts. De erfcoach probeert agrariërs te helpen met de juiste keuze. De ervaringen van de andere provincies met erfcoaches, die samenwerken met andere partijen, zoals ITO Noord', zijn tot op heden succesvol. Erfcoaches verlagen de drempel om het gesprek aan te gaan over de toekomst van het bedrijf en de activiteiten die plaats vinden op die locatie. Erfcoaches leveren een bijdrage aan het toekomstbestendig maken van het landelijk gebied in Noord-Holland. Het voorstel is om een pilot

te starten -– om in Noord-Holland een provincie breed ‘coachings-aanbod’ te realiseren, dat gebaseerd is op de meest voorkomende zorgen bij agrarische ondernemers.

OD 6.2.1 Bovenlokale culturele samenwerking ondersteunen

Bibliotheek indexering

De Wet Stelsel Openbare Bibliotheken regelt de verantwoordelijkheden en taken van de deelnemers aan het bibliotheeknetwerk. Voor provincies zijn hierin drie provinciale kerntaken benoemd: Interbibliothecair Leenverkeer (IBL), Bibliotheek Innovatie en Netwerktaken. Alle provincies laten deze taken conform de wet uitvoeren door een provinciale ondersteuningsinstelling (POI). Provincie Noord-Holland subsidieert Probiblio voor het uitvoeren van deze taken in Noord-Holland. Deze organisatie ontvangt ook subsidie vanuit de provincie Zuid-Holland.

Sinds 2010 is geen indexering voor de Loon- en Prijscompensatie (LPC) geweest van het bedrag dat Probiblio ontvangt voor de uitvoering van deze taken. Sinds het verzakelijken van de subsidierelaties verstrekt de provincie uitsluitend activiteitensubsidies. Deze worden niet automatisch geïndexeerd.

Dit betekent dat loon- en prijsstijgingen opgevangen moeten worden binnen het bestaande subsidiebudget. Aangezien de jaarlijkse kosten voor Probiblio wel stijgen, kunnen per saldo minder taken worden uitgevoerd. De belangrijkste kosten van Probiblio zijn loonkosten. De organisatie is verplicht om de geldende CAO te volgen.

Een recente vergelijking met andere provincies (op basis van geactualiseerde gegevens) laat ook zien dat alle overige provincies indexatie toepassen op de subsidie aan de POI. Zuid-Holland is voornemens om met ingang van 2023 ook indexatie toe te passen. Voor 2022 staan zij Probiblio toe de gestegen loonkosten te dekken uit de opgebouwde reserve. Probiblio heeft geen reserve kunnen opbouwen voor Noord-Holland.

Door onze bijdrage structureel met de -dan geldende- LPC per jaar te verhogen, wordt Probiblio in staat gesteld om de provinciale wettelijke taken op het huidige niveau te blijven uitvoeren in lijn met de andere provincies en kunnen zij de continuïteit en kwaliteit waarborgen richting de openbare bibliotheken in Noord-Holland.

Op basis van de landelijk vastgestelde LPC van de laatste 10 jaar is vooralsnog gerekend met een gemiddelde van 2% per jaar.

OD 6.3.3 Investeren in behoud van archeologisch erfgoed

Doorontwikkeling Huis van Hilde

Museum Huis van Hilde is een icoon van en voor de provincie. Het laat bezoekers kennis maken met het archeologische erfgoed in een bijzonder gebouw in Castricum. Met de verkregen museumstatus is het vertellen en beleven van de geschiedenis nadrukkelijker naast collectiebeheer en onderzoek komen te staan. Uit het reguliere archeologiebudget wordt alles gefinancierd omtrent Huis van Hilde: collectiebeheer, in stand houden depot, beheer gebouw Huis van Hilde, onderzoeken en uitvoering publiekstaken museum Huis van Hilde. In de afgelopen jaren zijn extra (capaciteits)kosten vrijwel allemaal binnen het eigen budget opgelost, waarbij ook in beperkte mate budget voor collectiebeheer en onderzoek voor onderwaterarcheologie is benut voor collectiebeheer en onderzoek voor archeologie (vindplaats Velsen 2).

Dit is echter niet houdbaar op de langere termijn zonder dat het inhoudelijke doel ondergeschikt raakt. Met het personeelsbudget (structureel € 267.400) kan de organisatie zich ontwikkelen tot een modern museum met een rol in het maatschappelijk debat, ontmoetingsplaats in de regio en icoon van de provincie. Met de incidentele middelen (€ 150.000 in 2022 en € 75.000 in 2023) wordt een aantal aanpassingen aan het gebouw gefinancierd zodat de verhuurmogelijkheden groeien (zoals geluiddicht maken van tribune, afsluitbaar maken van winkel, streaming lezingen mogelijk maken). Dit ondersteunt de opdracht die al eerder aan Huis van Hilde is meegegeven om stabiele inkomsten te genereren. De structurele middelen (€ 50.000) worden ingezet voor het op peil houden van onderzoek, publicaties en educatie.

OD 6.3.1 & 6.4.1 Toepassen indexatie op uitgaven decentralisatiemiddelen erfgoed

De provincie ontvangt sinds 2012 een decentralisatie-uitkering van het Rijk van € 2.562.440 voor de restauratie Rijksmonumenten en een van € 83.333 voor het steunpunt monumenten en archeologie. Deze decentralisatie-uitkeringen worden, net als alle andere decentralisatie-uitkeringen, niet geïndexeerd. Indirect wordt via de indexatie die het rijk toepast op het accres als onderdeel van de algemene uitkering van het provinciefonds wel een indexatie toegepast. De decentralisatie-uitkeringen tellen voor het Rijk mee bij de te indexeren uitgaven via het accres. Provincies besluiten zelf hoe het ontvangen accres wordt ingezet. Dit accres is, conform het ‘nee tenzij beleid’ voor indexeren van de provincie tot op heden niet doorgevoerd ten bate van de bovengenoemde erfgoedmiddelen. Voorstel is om de uitgaven voor erfgoed in 2023 eenmalig te corrigeren voor de prijsstijgingen sinds 2012 en deze indexatie daarna jaarlijks in de begroting mee te nemen. Vanwege de grote en toenemende restauratiebehoefte, de prijsstijgingen in de restauratiemarkt en de groeiende behoefte aan ondersteuning van gemeenten bij de erfgoedtaken, wordt voorgesteld vanaf de begroting 2023 indexatie toe te passen op de uitgaven voor erfgoed.

Programma 7 Economisch herstel en duurzaamheid

Budgettabel (x € 1.000)

	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	16.617	522	521	518
Baten	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	16.617	522	521	518
Stortingen reserves	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	-16.325	0	0	0
Resultaat	**292**	**522**	**521**	**518**

Toelichting

Geen mutaties.

Programma 8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering

Budgettabel (x € 1.000)

	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	102.300	114.697	124.891	135.339
Baten	-513.294	-533.294	-534.564	-515.943
Saldo van baten en lasten	-410.994	-418.597	-409.673	-380.604
Stortingen reserves	3.620	1.420	1.420	1.420
Onttrekkingen reserves	-28.845	-2.727	-2.407	-2.447
Resultaat	**-436.218**	**-419.904**	**-410.660**	**-381.631**

Nieuwe mutaties begroting 2023 - 2026 (bedragen x € 1.000)

OD	Omschrijving mutatie	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
8.1.8	Overhead	0	184	184	184
Totaal		**0**	**184**	**184**	**184**

Toelichting

8.1.8 Overhead

Burgerparticipatie en scholierenprogramma

In het coalitieakkoord 2019-2023 is in het kader van burgerparticipatie en actieve communicatie t/m 2023 incidenteel geld beschikbaar voor 1 fte adviseur burgerparticipatie en 1 fte projectleider scholierenproject Baas in Noord-Holland. De benodigde middelen voor deze 2 fte worden nu structureel geraamd in de meerjarenbegroting. Omdat de kosten van deze fte's volgens het BBV onder overhead vallen zijn ze opgenomen in Hoofdstuk 8 Financiën, ook al werken de betreffende fte's aan het programma Openbaar Bestuur.

Programmabegroting 2023

Voorwoord

In de begroting die voor u ligt staat wat de provincie in 2023 gaat doen en welke middelen we daarvoor in gaan zetten. Met deze begroting geven wij als college voor het laatste jaar uitvoering aan ons coalitieakkoord Duurzaam Doorpakken! Na de komende Provinciale Staten verkiezingen in maart 2023 is het immers aan een nieuw college om hun ambities middels hun begroting aan de nieuwe Staten voor te leggen.

De slotfase van deze bestuursperiode betekent niet dat we met deze begroting pas op de plaats maken. Integendeel. We bevinden ons in een roerige tijd. We hebben niet alleen te maken met de nasleep en onzekerheden van de Covid-19 pandemie, ook de oorlog in Oekraïne, de sterk stijgende energie- en grondstofprijzen en de oplopende inflatie hebben invloed op ons provinciaal beleid en waar we ons geld aan besteden. Daarnaast zetten wij vol in op de afronding van ons coalitieakkoord om ervoor te zorgen dat Noord-Holland nu én in de toekomst een fijne plek is om te wonen en te werken. Dat betekent inzet op grote uitdagingen. Van stikstof tot klimaatverandering en van het woningtekort tot de congestie op het elektriciteitsnet. We geven er in deze begroting 2023 financieel invulling aan.

De woonopgave in Noord-Holland is groot. Samen met de regio's, gemeenten, woningcorporaties en bouwers nemen we de verantwoordelijkheid door tot en met 2030 gemiddeld 18.000 betaalbare en toekomstbestendige woningen per jaar te realiseren. En om fijn te kunnen wonen is het van belang dat de fysieke leefomgeving gezond is. Zo wordt het programma Tata Steel 2020 – 2050 voortgezet.

Onze inzet om de klimaatdoelen van 2030 en 2050 te halen, gaat onverminderd door in 2023. We werken aan de uitvoering van de Regionale Energie Strategieën, de warmtetransitie en energiebesparing in de gebouwde omgeving. Vanuit de Taskforce energie-infrastructuur zoeken we met netbeheerders aan oplossingen voor de netcongestie. Daarnaast geven we een impuls aan de productie van waterstof in het Noordzeekanaalgebied en Den Helder.

Ook ons landelijk gebied willen we in de toekomst gezond houden. Het Nationaal Programma Landelijk Gebied en het door de provincie op te stellen Gebiedsprogramma spelen daarin een grote rol. Het zijn de randvoorwaarden waarbinnen we werken aan natuurherstel, vermindering van stikstof, verbetering van waterkwaliteit, transitie van de agrarische sector en het verminderen van bodemdaling. Dat doen we in gebiedsprocessen, waarin met alle belanghebbenden in het gebied wordt verkend welke oplossingen mogelijk zijn.

De economie in Noord-Holland herstelt zich na de Covid-19 pandemie snel. Dat betekent niet dat we geen uitdagingen kennen. Productieproblemen, stijgende grondstofprijzen en tekorten op de arbeidsmarkt. Daarnaast loopt de inflatie sterk op en neemt de kans op een recessie toe. Wij blijven ons ook in deze tijd onverminderd inzetten voor de verduurzaming van de economie. Door middel van onze ondernemersprogramma's en door, bijvoorbeeld met onze Regionale Ontwikkelingsmaatschappij InWest, te investeren in innovaties die daar aan bijdragen.

De tijd zal leren wat de situatie in de wereld voor effect gaat hebben op onze samenleving. Als de ontwikkelingen daartoe aanleiding geven, spelen ook wij hier vanzelfsprekend op in. Tot die tijd werken we

samen met andere overheden, maatschappelijke organisaties, ondernemers, inwoners en andere partners onverminderd aan de uitvoering van onze doelstellingen en opgaves die geen van allen hun urgentie verloren zijn.

Rosan Kocken, gedeputeerde Financiën

Inhoudsopgave

Inhoud

Inhoudsopgave 4
1 Samenvatting 5
2 Programma's 12
Programma 1 Openbaar bestuur 13
Programma 2 Klimaat en Milieu 30
Programma 3 Ruimte en Water 55
Programma 4 Bereikbaarheid 94
Programma 5 Groen 124
Programma 6 Economie, cultuur en welzijn 149
Programma 7 Economisch herstel en duurzaamheid 181
Programma 8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering 186
3 Paragrafen 191
3.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing 192
3.2 Onderhoud kapitaalgoederen 207
3.3 Financiering 211
3.4 Bedrijfsvoering 214
3.5 Verbonden partijen 219
3.6 Grondbeleid 238
4 Financiële begroting 251
5 Lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling 319
6 Bijlagen 331

1 Samenvatting

Inleiding

Voor u ligt de begroting en meerjarenraming 2023-2026. De begroting is een belangrijk stuurinstrument van de provincie Noord-Holland waarin Provinciale Staten de budgettaire kaders voor het jaar 2023 vaststellen. De voorliggende begroting is opgesteld op basis van het coalitieakkoord 'Duurzaam doorpakken!' en de door PS gestelde kaders in de kaderbrief 2023. In deze samenvatting zijn de belangrijkste aspecten van deze begroting opgenomen.

Om de provinciebegroting toegankelijk te maken is er naast dit boekwerk een animatie van deze begroting gemaakt. Ook is een gebruiksvriendelijke webversie van de begroting ontwikkeld. Alle financiële stukken van de provincie, waaronder de animatie en de webversie van deze begroting zijn te vinden via de financiële portal op de website van de provincie Noord-Holland.

Financiële begroting in één oogopslag

Saldo van baten en lasten per programma (bedragen x € 1.000)

Min is voordelig	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
1 Openbaar bestuur	22.675	21.590	21.496	21.473
2 Klimaat en Milieu	46.947	40.394	36.084	34.380
3 Ruimte en Water	17.279	11.963	11.463	11.491
4 Bereikbaarheid	217.621	209.204	194.530	194.323
5 Groen	127.868	106.165	75.205	72.479
6 Economie, cultuur en welzijn	40.079	29.768	23.860	18.931
7 Economisch herstel en duurzaamheid	16.617	522	521	518
8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	-410.994	-418.781	-409.857	-380.788
Totaal saldo van baten en lasten	**78.093**	**825**	**-46.698**	**-27.193**

Saldo van stortingen en onttrekkingen aan reserves (bedragen x € 1.000)

Min is voordelig	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Stortingen	152.887	111.345	90.971	85.385
Onttrekkingen	-244.502	-142.378	-82.116	-67.950
Totaal mutaties reserves	**-91.615**	**-31.033**	**8.855**	**17.435**
Begrotingsresultaat (saldo van baten en lasten + mutaties reserves)	**-13.523**	**-30.209**	**-37.844**	**-9.759**

	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	644.951	565.747	521.416	516.681
Baten	-566.858	-564.922	-568.114	-543.874
Saldo van baten en lasten	78.093	825	-46.698	-27.193
Stortingen reserves	152.887	111.345	90.971	85.385
Onttrekkingen reserves	-244.502	-142.378	-82.116	-67.950
Resultaat	**-13.523**	**-30.209**	**-37.844**	**-9.759**

Structureel en reëel evenwicht

Presentatie van het structureel begrotingssaldo (bedragen x € 1.000)

	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Saldo van baten en lasten	78.093	825	-46.698	-27.193
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-91.615	-31.033	8.855	17.435
Begrotingssaldo na bestemming	**-13.523**	**-30.209**	**-37.844**	**-9.759**
Waarvan incidentele baten en lasten (saldo)	5.710	19.522	20.619	18.358
Structureel begrotingssaldo	**-19.233**	**-49.730**	**-58.462**	**-28.116**

Sluitende begroting

Uit de regel "Begrotingssaldo na bestemming " in bovenstaande tabel blijkt dat de provincie voor 2023 een sluitende begroting heeft. Ook in meerjarenperspectief is de begroting sluitend.

Structureel evenwicht

Om vast te kunnen stellen of er ook sprake is van een structureel evenwicht, wordt gekeken of de structurele lasten en stortingen en onttrekkingen lager zijn dan de structurele baten. In de tabel hierboven zien we dat dit voor alle jaren het geval is. Daaruit blijkt dat de begroting 2023 een structureel evenwicht kent. Dit geldt ook voor de jaren 2024 tot en met 2026. In andere woorden: Al onze jaarlijks terugkerende lasten worden gedekt door jaarlijks terugkerende baten. Dit geeft de zekerheid dat de provincie Noord-Holland ook op de lange termijn een robuust financieel beleid heeft. De structurele baten van de provincie bestaan voornamelijk uit de provinciefondsuitkering en de motorrijtuigenbelasting.

Overzicht financiële ontwikkelingen

De tabel hieronder laat het verloop van het begrotingssaldo zien ten opzichte van de vigerende meerjarenraming (begroting 2022).

Verloop begrotingssaldo (bedragen x € 1.000)

	2023	2024	2025	2026
Vigerende meerjarenraming	**-225**	**-1.639**	**-18.953**	**-21.192**
Bijstellingen kaderbrief 2023	-8.423	-16.371	-16.892	-860
Bijstellingen begroting 2023	-4.875	-12.199	-1.999	12.293
Begrotingsaldo 2023	**-13.523**	**-30.209**	**-37.844**	**-9.759**

De wijzigingen in deze begroting ten opzichte van de ontwerpbegroting zijn het gevolg van de verwerking van de financiële kaders en de voorstellen zoals geschetst in de kaderbrief 2023. Deze begroting bevat echter ook een aantal nieuwe ontwikkelingen. Het betreffen met name exogene en onvermijdelijke bijstellingen. De mutaties die nieuw zijn in deze begroting zijn hieronder nader gespecificeerd en toegelicht.

Operationeel doel en toelichting begrotingsmutatie (Bedragen x € 1.000)	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
1.1.1 Functioneren van Provinciale Staten faciliteren Door het tekort aan personeel bij ons oude cateraar waren wij genoodzaakt om van cateraar te wijzigen. Daarbij zijn het aantal bijeenkomsten gestegen en de prijs per verzorgde dag is gestegen.	80	80	80	80

1.2.3 Rijkstaken commissaris van de koning uitvoeren Als provincie vinden we het wenselijk om het historisch besef en de bewustwording rondom thema's als vrijheid, veiligheid en discriminatie in de provincie te stimuleren. Daarom is in 2022 een subsidieregeling vastgesteld waarmee de provincie activiteiten ondersteunt die zijn gericht op herdenken, koesteren en vieren van markerende gebeurtenissen en/of personen uit de geschiedenis van Noord-Holland. Er is in 2022 groot beroep gedaan op deze regeling en hebben geconcludeerd dat de huidige subsidieplafond niet toereikend is en verhogen op basis hiervan het subsidieplafond.	80	80	80	80
2.2.1 VTH taken uitvoeren en coördineren Bij de kaderbrief zijn 2025 middelen aangevraagd voor het uitvoeren van de VTH-taken, transitie naar groen staal en gezondheidsonderzoeken. Echter de inzet voor het uitvoeringsprogramma Tata 2020-2022 Roadmap Plus/ ZZS/ kwartiermakers groenstaal omgevingsdienst zal ook na 2025 nodig zijn.				339
3.2.5 Grondbeleid uitvoeren t.b.v. provinciale doelen Actualisatie verkopen strategische grond groen en beheer onroerend goed.	-33	35	126	126
4.1.1 Mobiliteitsbeleid opstellen Bijstelling IPO bijdrage	-37	-	-	-
4.1.2 Mobiliteitsbeleid uitvoeren Terugbetaling van het verleende voorschot aan MRA-E.	-84	-	-	-
4.3.1 Netwerkmanagement en verkeerskundige beheer uitvoeren Er wordt in de begroting structureel € 32.000 bijgeraamd voor hogere brandstofkosten.	32	32	32	32
6.1.1 Ruimtelijke vestigingsklimaat bevorderen Op 8 juli 2021 heeft de AVA het principebesluit genomen de RON NV te ontbinden, leningen zijn ondertussen ingelost bij de BNG daarmee komt de borgtochtprovisie Bedrijventerrein Westzaan Noord CV te vervallen.	48	48	48	112
6.1.3 Een veerkrachtige en duurzame arbeidsmarkt bevorderen De subsidieregeling omtrent campusvorming (een centraal sturingsinstrument vastgesteld in de Uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt en Onderwijs 2021-2023, door GS op 30 november 2021) is verschoven naar 2023. Ook in 2023 zijn hier gelden voor gereserveerd. Er is gekozen om hiervoor 1 regeling op te stellen en de regeling in zijn geheel in 2023 te laten lopen.	565	-	-	-
Uitkering provinciefonds De opbrengsten uit het provinciefonds zijn bijgesteld op basis van de meicirculaire 2022, hogere accressen zorgen voor een hogere uitkering.	-15.069	-22.127	-13.363	-707

8.1.3 Dividend Het verwachte dividend van PWN wordt verlaagd.	630	630	630	630
8.1.4 Financieringsfunctie De rentebaten zijn geactualiseerd. Het betreft diverse kleinere wijzigingen.	-12	-11	-11	-11
8.1.7 Vennootschapsbelasting Op basis van de geactualiseerde winstverwachting van Polanenpark is de te betalen vennootschapsbelasting bijgesteld.	1.077	-	-	-
8.1.8 Overhead In de meicirculaire van het provinciefonds is € 72.000 extra opbrengst toegekend voor 2023 in het kader van de Wet Open Overheid.	72	-	-	-
8.2.1 Stelposten Bij de Kaderbrief 2023 is de stelpost opgehoogd voor prijsstijgingen als gevolg van de inflatie. Op basis van recentere gegevens blijkt dat de inflatie hoger uitvalt dan eerder werd verwacht.	9.032	9.068	9.099	9.131
8.2.2 Bedrijfsvoering realiseren De kosten in verband met de nazorg van de vliegramp nemen af.	-15	-15	-15	-15
Diverse operationele doelen De kapitaallasten zijn opnieuw berekend en geactualiseerd op basis van de verwachte opleverdata van projecten. De bijstelling in deze begroting wordt veroorzaakt door een verschuiving van de opleverdatum van een aantal projecten naar latere jaren. Omdat de provincie, conform de financiële verordening, start met afschrijven in het jaar na oplevering van een project leidt dit tot verschuivingen in de begrote kapitaallasten per jaar.	-1.611	-279	1.150	2.401
Diverse operationele doelen De verwachte opbrengsten uit leges zijn geactualiseerd. Deze inkomsten zijn verspreid over meerdere operationeel doelen. De volgende oorzaken leiden tot een verlaging van de begrote leges opbrengsten; • De legesopbrengsten WABO worden naar beneden gesteld. De begroting is gebaseerd op het aantal verwachte aanvragen zoals die door de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied is opgegeven. • De begrote leges worden omhoog bijgesteld als gevolg van de meer kostendekkende tarieven voor	370	260	145	95

met name de leges wegen- en vaarwegen.				
Totaal mutatie begroting 2023	**-4.875**	**-12.199**	**-1.999**	**12.293**

Koppeling met brede basismonitor

In 2021 is op verzoek van PS een traject doorlopen om de informatie- en sturingswaarde van de in de begroting opgenomen indicatoren te verbeteren. Dit traject heeft geresulteerd in een nieuwe set indicatoren die is opgenomen in de begroting. Een deel van de indicatoren zijn indicatoren die alle provincies monitoren in het kader van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). De overige indicatoren sluiten aan bij diverse monitoren die landelijk en binnen de provincie Noord-Holland beschikbaar zijn. Bij de selectie van deze overige indicatoren hebben onder andere provinciale opgaven, beschikbaarheid over de tijd en datakwaliteit een rol gespeeld. Een aantal indicatoren uit de brede basismonitor is niet direct te koppelen aan de begroting, met name omdat het brede ontwikkelingen zijn die niet specifiek raken aan een begrotingsprogramma. Deze zijn wel opgenomen in de brede basismonitor omdat ze relevante trends weergegeven en inzicht geven in de welvaart en welzijn in Noord-Holland. Deze indicatoren zijn niet in de begroting opgenomen.

De begroting kent twee type indicatoren: trendindicatoren en prestatie-indicatoren. De trendindicatoren in de begroting zijn afkomstig uit de brede basismonitor. De brede basismonitor geeft weer hoe in onze provincie de welvaart zich in de brede zin van het woord (economisch, ecologisch en sociaal-maatschappelijk) ontwikkelt. Het gaat hierbij dus naast materiële welvaart (economie) ook over zaken als welzijn, gezondheid, werk, bereikbaarheid, ruimte, wonen, samenleving, natuur, milieu en klimaat. De brede welvaartbenadering van deze monitor past bij de provinciale ambitie om in de toekomst de balans tussen economische groei en leefbaarheid te versterken.

De trendindicatoren in de brede basismonitor zijn niet direct te koppelen aan prestaties of inzet van de provincie. Met de brede basismonitor Noord-Holland volgen we op een overzichtelijke en systematische manier de belangrijke trends in Noord-Holland. Dit om de provinciale organisatie en PS/GS van feitelijke en datagedreven informatie te voorzien. De brede basismonitor heeft daarbij een signalerende en een agenderende functie om integraal de grotere beleidsvraagstukken van de provincie te bespreken. De brede basismonitor kan niet gebruikt worden ter verantwoording voor het gevoerde beleid en doet geen uitspraak over de effectiviteit, efficiency of legitimiteit van het beleid. De maatschappelijke en beleidsopgaven zijn namelijk complex en kennen meerdere betrokken actoren en autonome trends. Daardoor is het directe effect van provinciaal beleid op de waargenomen trends in de brede basismonitor niet causaal aan te tonen.

De monitor geeft een integraal overzicht van de belangrijkste trends voor de provincie. Daarmee kan de monitor wel aanleiding geven tot verdiepend onderzoek, evaluaties of het maken van nieuw beleid. Naast de trendindicatoren uit de brede basismonitor bevat de begroting ook een aantal prestatie-indicatoren zoals de aanrijtijden van de weginspecteurs en de klanttevredenheid van pachters van provinciale gronden. Deze zijn wel direct gekoppeld aan prestaties van de provincie.

De brede basismonitor is een groeimodel. Bij de verdere doorontwikkeling van de monitor betrekken we nieuwe en beter passende data die zowel binnen de provincie als landelijk beschikbaar komen en betrekken we de ontwikkelingen binnen de opgaven van de provincie. We sluiten waar mogelijk aan bij landelijke ontwikkelingen rondom het monitoren van Brede Welvaart van het CBS en de drie landelijke planbureaus.

Om de begroting beknopt te houden is de tekst bij de indicatoren beperkt tot een korte duiding van de grafiek en een technische toelichting. Meer duiding en verdieping is te vinden in de brede basismonitor, die is hier te bekijken: https://cijfers.noord-holland.nl/content/bredebasismonitor

2 Programma's

Programma 1 Openbaar bestuur

Doelenboom

1. Openbaar Bestuur
1.1 Organiseren van provinciaal bestuur
1.1.1 Functioneren van provinciale Staten faciliteren
1.1.2 Functioneren van Gedeputeerde Staten faciliteren
1.1.3 Kwaliteit van beleid borgen
1.1.4 Integriteit borgen en toetsen
1.2 Organiseren van openbaar bestuur in de provincie
1.2.1 Kwaliteit van het openbaar bestuur optimaliseren
1.2.2 Interbestuurlijk toezicht uitoefenen
1.2.3 Rijkstaken commissaris van de Koning uitvoeren
1.3 Verzekeren van veiligheid
1.3.1 Toezien op tunnelveiligheid en adviseren bij crises
1.3.2 Risicokaart beheren
1.3.3 Ondermijning tegengaan, weerbaarheid stimuleren
1.4 Representeren van het provinciaal bestuur
1.4.1 Bestuurshandelingen communiceren
1.4.2 Provinciale inzet leveren bij gemeenschappelijke opgaven op Europees, landelijk, regionaal en lokaal niveau.

Maatschappelijk doel

Inwoners van Noord-Holland moeten kunnen rekenen op een goed functionerend bestuur. Wij zetten daar op in door regelmatig te overleggen met gemeentebesturen, duidelijk te communiceren over wat we zelf doen, door het vertegenwoordigen van de Noord-Hollandse belangen in Europa en Den Haag en de financiële handel en wandel van gemeenten strak te volgen.

Wettelijk beleidskader

- Gemeentewet
- Provinciewet
- Wet algemene regels herindeling
- Beleidskader gemeentelijke herindeling

Provinciaal beleidskader

- Evaluatiekader Subsidies 2018

- MRA agenda 2020-2024
- Europastrategie 2022-2030 Noord-Holland - Provincie Noord-Holland
- Beleidsnota IBT 2022-2025
- Verordening systematische toezichtinformatie Noord-Holland
- Aanvullend beleidskader voor het interbestuurlijk archieftoezicht
- Beleidskader indeplaatsstelling bij taakverwaarlozing
- Instellingsbesluit Eenheid Screening en Bewakingsaanpak 2019
- Beleidsregel Wet Bibob Noord-Holland 2019
- Gedragscode integriteit voor Statenleden, duo-commissieleden, gedeputeerden en de commisaris van de Koning van de provincie NH 2012
- Regeling gedragscode ambtelijke integriteit
- Regeling melden vermoeden misstand
- Agenda toekomst van het toezicht

Budgettabel 2023 (x € 1.000)

Beleidsdoel		Lasten	Baten	Saldo van baten en lasten	Onttrekking aan reserves	Stortingen	Saldo t.l.v. algemene middelen
1.1	Organiseren van provinciaal bestuur	12.193	16	12.177	0	0	12.177
1.2	Organiseren van openbaar bestuur in de provincie	5.258	43	5.215	0	0	5.215
1.3	Verzekeren van veiligheid	463	0	463	0	0	463
1.4	Representeren van het provinciaal bestuur	4.820	0	4.820	395	1.000	5.425
	Totaal	**22.734**	**59**	**22.675**	**395**	**1.000**	**23.280**

Verbonden partijen

Programma	OD	Verbonden partij	Doel
1	1.1.1	Randstedelijke Rekenkamer	Rekenkamerfunctie
1	1.4.2	Interprovinciaal Overleg	Belangenbehartiging provincies

*Verdere informatie is te vinden in de paragraaf verbonden partijen

Beleidsindicatoren

1.1 Organiseren van provinciaal bestuur

Onze rol
Provinciale Staten vormen het hoogste orgaan binnen de provincie. Zij vervullen een volk vertegenwoordigende, kader stellende en controlerende rol richting het college van Gedeputeerde Staten, het dagelijks bestuur van de provincie. Daarbij schept de Statengriffie de voorwaarden voor het (duaal) functioneren en het waarmaken van de kwalitatieve en kwantitatieve ambities van Provinciale Staten.

Samenwerkingspartners
Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en de commissaris van de Koning werken samen met gemeenten, gemeenschappelijke regelingen, waterschappen, inwoners, bedrijven, organisaties en de media.

1.1.1 Functioneren van Provinciale Staten faciliteren

Toelichting

De Statengriffie ondersteunt Provinciale Staten (PS). Tot de taken van de Statengriffie behoren onder andere: het faciliteren van PS- en commissievergaderingen, het ondersteunen van de agendacommissie en het Presidium. De activiteiten van Provinciale Staten worden zichtbaar gemaakt via live-uitzendingen van de Staten- en commissievergaderingen en via de website, in persberichten en sociale media.

Jaarlijks nodigen Provinciale Staten van Noord-Holland iemand uit de wereld van kunst, wetenschap of religie uit om de Willem Arondéuslezing te houden. Met de lezing willen Provinciale Staten de herinnering aan deze kunstenaar en verzetsstrijder levend houden.

Provinciale Staten hebben in 2019 de Ribbius Peletier penning ingesteld vanwege 100 jaar vrouwenkiesrecht. In 2023 vindt een evaluatie van de uitreiking van de penning plaats.

In 2023 worden de Provinciale Staten verkiezingen gehouden en zal Noord-Holland weer nieuwe Staten kiezen. Het eerste kwartaal van 2023 zal dan ook in het teken staan van een voorlichtingscampagne over de verkiezingen.

Voor de Statengriffie staat het jaar 2023 daarnaast in het teken van afscheidsvergaderingen van commissies en Staten en de installatievergadering. Het inwerkprogramma voor de nieuwe Statenleden is een samenwerking tussen concern en de commissieadviseurs.
De nieuwe Staten besluiten over de nieuwe vergadercyclus en de nieuw te vormen commissies.

In het verkiezingsjaar zal de Statengriffie de ‘Gast van de Statenbijeenkomsten’, specifiek voor gemeenteraden gaan organiseren. Bij een ‘Gast van de Statenbijeenkomst’ voor gemeenteraadsleden ontvangen de Staten op de dag van de Provinciale Statenvergadering raadsleden van een gemeenteraad of een regio.

De Statengriffie treft daarnaast voorbereidingen voor Anno X: een mediaprogramma voor en door jongeren. Studenten maken videorapportages voor social media en TV, aan de hand van

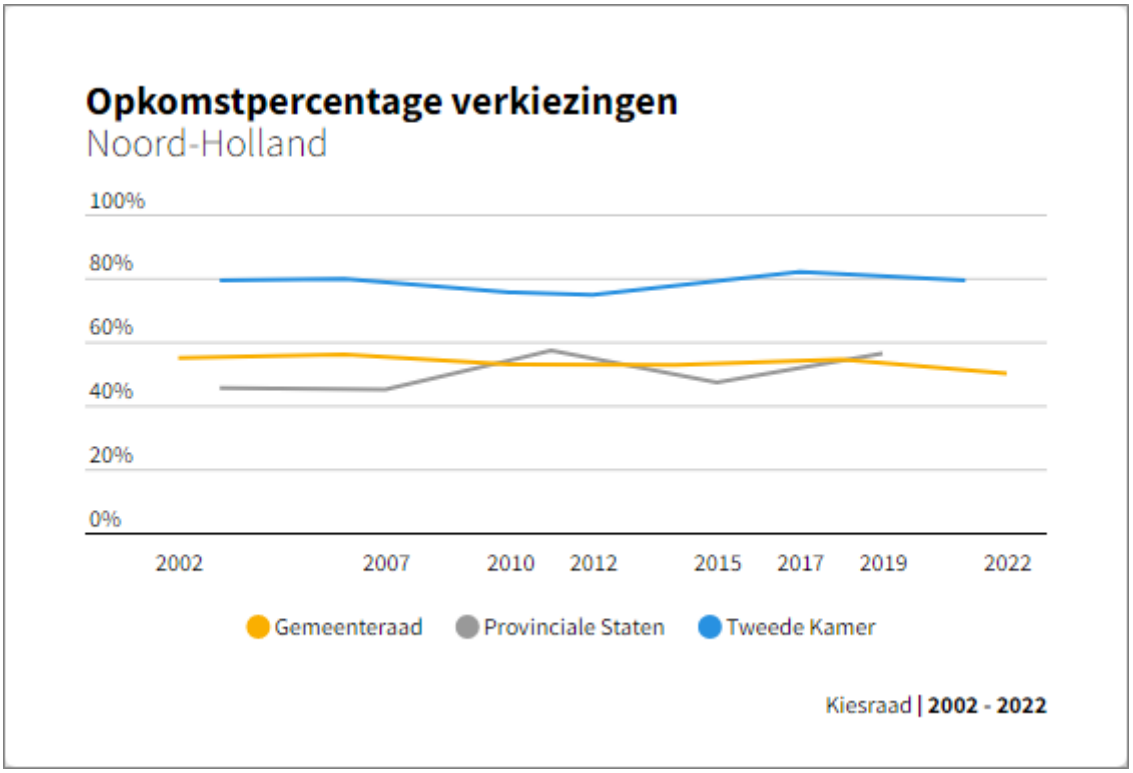
provinciale vraagstukken. Dit mediaprogramma is geschikt om jongeren te betrekken en veel jongeren te bereiken.

Prestatie Indicatoren 1.1.1

	Meeteenheid	Gerealiseerd	Streefwaardes			
		2021	2022	2023	2024	2025
Rapporten van de Randstedelijke Rekenkamer	Aantal		3	3	3	3

Koppeling met brede basismonitor

Opkomst verkiezingen

Het opkomstpercentage voor de Provinciale Statenverkiezingen varieert in de tijd, in 2019 lag het op 56%, vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde. De opkomst voor de landelijke verkiezingen in 2021 was in Noord-Holland 79%. Dit was gelijk aan het landelijk gemiddelde. Ook de opkomst voor de gemeenteraadsverkiezingen in 2022 was in Noord-Holland vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde (50%).

1.1.2 Functioneren van Gedeputeerde Staten faciliteren

Toelichting

Hier worden de kosten van het faciliteren van Gedeputeerde Staten begroot en verantwoord. Het betreft onder meer secretariële ondersteuning, het vervoer van de GS-leden en het organiseren en uitvoeren van representatieve bijeenkomsten.

1.1.3 Kwaliteit van beleid borgen

Toelichting

Voor een goed functionerend openbaar bestuur is het belangrijk om aan alle fasen van de beleidscyclus een robuust en op feiten gebaseerde invulling en onderbouwing te geven. Daarom is het essentieel te beschikken over actuele informatie en data. Dat maakt onderbouwde beleidskeuzes mogelijk en zo verantwoorden we de effectiviteit van het gevoerde beleid. Daarnaast maakt deze informatie het (tussentijds) bijsturen van beleid mogelijk dat gericht is op het realiseren van onze provinciale doelen en op het optimaal bijdragen aan maatschappelijke opgaven.

Uit te voeren activiteiten zijn:

1. Het (vraag-gestuurd) uitvoeren van beleidsevaluaties. Met beleidsevaluaties wordt de effectiviteit van het gevoerde beleid tussentijds of achteraf inzichtelijk gemaakt voor PS en voor de inwoners van Noord-Holland. Ook bieden beleidsevaluaties input voor de ontwikkeling van nieuw beleid. Provinciale subsidieregelingen worden eens per vier jaar volgens de wet (art. 4:24 AwB) op doeltreffendheid geëvalueerd, conform het door PS vastgestelde Evaluatiekader Subsidies.

2. Het inzetten en adviseren over de inzet van actuele (geo)data voor een goed onderbouwde besluitvorming van (nieuw of aangepast) beleid. De provincie verzamelt data, analyseert data en maakt beleidsdata en -informatie (onder meer big data) geografisch inzichtelijk. De data worden ingezet bij de ontwikkeling en/of aanpassing van beleid. Daarnaast worden data en informatie gedeeld met externen. Dat gebeurt onder meer via het (geo)dataportaal, door het vullen van het open dataregister en een algoritmeregister (beide onderdeel van de Datastrategie) en door datavisualisaties en dashboards. Daarnaast zorgt de provincie ook voor actuele en betrouwbare beleidsinformatie door het inrichten en beheren van de wettelijk verplichte basisregistraties en meetnetten. Dit gebeurt mede door publicatie van de provinciale plannen via DSO en door borging van de verplichte gegevenslevering aan landelijke voorzieningen en het Europese INSPIRE-initiatief. Portaal Kaart en Data.

3. Het monitoren van beleid ten behoeve van eventuele bijstelling van beleid. Door het ontwikkelen van nieuwe monitors en het actualiseren en stroomlijnen van bestaande monitors, zoals de Brede Basismonitor. Profieltaart.

1.1.4 Integriteit borgen en toetsen

Toelichting

De integriteit van het openbaar bestuur, in het bijzonder bij het handelen van de provincie Noord-Holland zelf, is van groot belang. De provincie voert diverse integriteitsonderzoeken uit. Deze kunnen vallen onder de Wet Bibob (Wet bevordering integriteitsbeoordeling door het openbaar bestuur). In het kader van deze wet worden de volgende natuurlijke personen en rechtspersonen onderzocht: aanvragers en houders van omgevingsvergunningen (milieudeel), inschrijvers van aanbestedingen, aanvragers of ontvangers van subsidies en participanten aan vastgoedtransacties. Als sprake is van een ernstig gevaar dat een vergunning, subsidie, opdracht of vastgoedtransactie mede wordt of zal worden misbruikt, dan wel zal worden gebruikt om strafbare feiten te plegen, wordt de relatie verbroken of niet aangegaan. Indien nodig wordt nader advies ingewonnen bij het Landelijk Bureau Bibob. Met de Bibob-toetsen wordt de integriteit van het handelen van het provinciebestuur gewaarborgd. De toetsen worden risicogestuurd uitgevoerd. De provincie Noord-Holland voert op verzoek ook onderzoeken op grond van de Wet Bibob uit voor de provincies Utrecht en Flevoland en incidenteel voor Noord-Hollandse gemeenten. Daarnaast zet de provincie zich in om andere overheden te kunnen ondersteunen als kennispartner. Dit doet de provincie onder andere door bijeenkomsten te organiseren en te participeren als spreker bij bijeenkomsten.

Voor de provinciale organisatie is een coördinator integriteit aangesteld. Dit om integer handelen blijvend onder de aandacht te houden en om eventueel voorkomende dilemma's op het terrein van integriteit mee te bespreken. De provincie wil verder een goed en veilig werkklimaat bieden. Daarom wordt een actief beleid gevoerd om gewenst gedrag te bevorderen en ongewenst gedrag tegen te gaan. De provinciale organisatie beschikt over twee interne vertrouwenspersonen en één extern vertrouwenspersoon.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
1.1.1	Functioneren van Provinciale Staten faciliteren	3.932	4.438	4.332	4.306	4.212	4.246
1.1.2	Functioneren van Gedeputeerde Staten faciliteren	2.708	3.065	3.084	3.058	3.055	3.052
1.1.3	Kwaliteit van beleid borgen	2.999	3.994	4.061	3.931	3.924	3.908
1.1.4	Integriteit borgen en toetsen	636	717	716	686	685	681
	Totaal lasten	10.275	12.214	12.193	11.981	11.876	11.887
	Totaal baten	-15	-32	-16	-16	-16	-16
	Saldo van baten en lasten	10.260	12.182	12.177	11.965	11.860	11.860
	Stortingen						
		0	0	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
		0	0	0	0	0	0
	Resultaat	**10.260**	**12.182**	**12.177**	**11.965**	**11.860**	**11.871**

1.2 Organiseren van openbaar bestuur in de provincie

Onze rol
De provincie heeft een taak om de kwaliteit van andere overheden, zoals gemeenten en waterschappen, te bevorderen en te borgen.

Samenwerkingspartners
Gedeputeerde Staten en de commissaris van de Koning voeren hun taken in nauw overleg uit met de gemeenten, gemeenschappelijke regelingen, waterschappen en het Rijk.

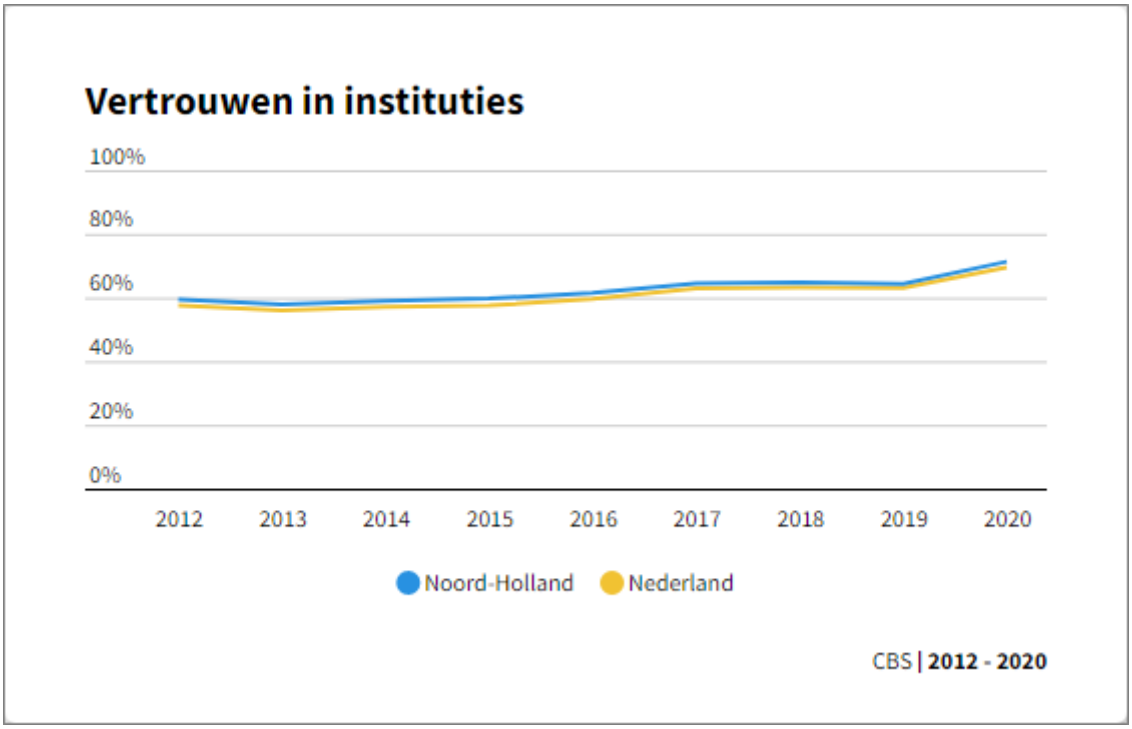
1.2.1 Kwaliteit van openbaar bestuur optimaliseren

Toelichting

De provincie is (mede)verantwoordelijk voor de kwaliteit van het lokale bestuur. Gemeentelijke opgaven hebben steeds vaker een regionaal karakter. Vanuit deze wettelijke rol en tegen deze achtergrond vinden wij het van belang dat gemeenten en regio's over voldoende bestuurskracht beschikken. Om dit te bereiken stimuleren we regionale samenwerking en voeren we bestuurlijk overleg met zowel individuele gemeenten als in regionaal verband. Wij zetten dus in op bestuurskrachtige regio's door overleggen te voeren, kennis te delen, te faciliteren en te stimuleren. Indien noodzakelijk starten we een provinciale Arhi-procedure (Wet algemene regels herindeling). Dit kan een gemeentelijke herindeling inhouden, waar wij terughoudend in zijn, want in beginsel komt dit op initiatief van gemeenten zelf. We geven een zienswijze op een herindelingsadvies op initiatief van gemeenten. De provincie Noord-Holland is ook nauw betrokken bij de regionale samenwerking in het kader van de Metropoolregio Amsterdam (MRA). Deze MRA-samenwerking is in 2019 geëvalueerd. Daarna is begonnen met de implementatie van de aanbevelingen. De nieuwe samenwerkingsafspraken binnen de MRA zijn in januari 2022 van kracht geworden. Gedurende de afgelopen jaren heeft de provincie Noord-Holland een actieve inbreng gehad in de bestuurlijke samenwerking in de Metropoolregio Amsterdam. Die actieve rol is ook in de vernieuwde samenwerkingsafspraken bestendigd.

Koppeling met brede basismonitor

Vertrouwen in instituties

Het percentage personen van 15 jaar en ouder dat vertrouwen heeft in instituties is in Noord-Holland tussen 2013 en 2017 gestegen en bleef tot 2019 redelijk stabiel rond de 65%. In 2020 steeg het vertrouwen naar 71%. De coronapandemie is hiervoor waarschijnlijk een belangrijke verklaring. De meting voor 2020 vond plaats tijdens de beginperiode van de coronapandemie in Nederland toen het vertrouwen in de overheid fors toenam. Landelijk is de ontwikkeling over de jaren vergelijkbaar, maar is het percentage iets lager.

Technische toelichting

Percentage mensen van 15 jaar en ouder dat vertrouwen heeft in drie instituties (Tweede Kamer, politie, en rechters). De indicator betreft het gemiddelde van de drie scores.

1.2.2 Interbestuurlijk toezicht uitoefenen

Toelichting

De provincie draagt met het interbestuurlijk toezicht bij aan het juist uitvoeren van wettelijke taken door gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen. De provincie levert hiermee een bijdrage aan de kwaliteit van het openbaar bestuur. Met het systematische toezicht op de risicodomeinen: Financiën, Omgevingsrecht, Archief- en Informatiebeheer en Huisvesting verblijfsgerechtigde asielzoekers, bevordert de provincie het streven naar een gezonde en veilige leefomgeving voor mens en natuur. De daarvoor noodzakelijke randvoorwaarden zijn: goed informatie- en financieel beheer.

De wijze waarop Gedeputeerde Staten toezicht houden, is neergelegd in de beleidsnota IBT 2022-2025 (met uitzondering van het financieel toezicht op de waterschappen).

Binnen het domein Financiën (specifiek toezicht) worden jaarlijks aan de hand van de vastgestelde toezichtregimes de financiële posities van de gemeenten tegen het licht gehouden. Preventief toezicht, waarbij sprake is van verscherping van het toezicht, is daarbij uitzondering. Vanuit het generieke interbestuurlijke toezicht (hieronder vallen de overige toezichtdomeinen, zoals Omgevingsrecht, Informatie- en archief en Huisversting verblijfsgerechtigden) worden naast het systematische onderzoek ook incidentgerichttoezicht, thema-onderzoeken en praktijktoetsen uitgevoerd.

De jaarlijkse oordelen over de taakuitvoering van de gemeenten worden gepubliceerd in een Jaarverslag IBT en tevens weergegeven op een interactieve kaart.

In het jaarlijkse werkprogramma Interbestuurlijk Toezicht Generiek wordt verder uitgewerkt welke activiteiten worden uitgevoerd.

1.2.3 Rijkstaken commissaris van de Koning uitvoeren

Toelichting

Over de uitvoering van zijn rijkstaken is de commissaris van de Koning verantwoording verschuldigd aan de minister van BZK. De commissaris van de Koning heeft een adviserende rol bij de benoeming en herbenoeming van burgemeesters. Daarnaast voert hij op gezette tijden gesprekken met de burgemeesters in de provincie tijdens hun benoemingsperiode. Voor de advisering over Koninklijke onderscheidingen wordt gewerkt met LINT, een digitaal systeem, waar gemeenten, provincies en Rijk gezamenlijk gebruik van maken. In geval van een bestuurlijke integriteitskwestie kan de commissaris van de Koning adviseren en bemiddelen en daarbij besluiten tot een zelfstandig integriteitsonderzoek. De commissaris beoogt om gedurende zijn ambtsperiode (1 januari 2019 – 1 januari 2025) iedere gemeente in Noord-Holland ten minste eenmaal te bezoeken. Voorts worden door de commissaris van de Koning met alle dijkgraven in Noord-Holland reguliere gesprekken gehouden. Ten slotte vervult de commissaris van de Koning ook een adviserende rol voor de Dienst Koninklijk Huis bij het toekennen van de predicaten Koninklijk en hofleverancier en Koninklijke erepenningen.

Prestatie-indicator 1.2.3

	Gerealiseerd (2019-2021)	Verwacht in 2022	Verwacht in 2023	Streefwaarde (2025)
Afgelegde ambtsbezoeken aan gemeenten in de huidige ambtsperiode (cumulatief)	26	32	38	44

Toelichting
Aantal gemeenten waaraan de commissaris van de Koning in zijn huidige ambtsperiode (1 januari 2019 – 1 januari 2025) per einde van het jaar een bezoek heeft gebracht.
Het streven is om in de ambtsperiode aan alle gemeenten een ambtsbezoek af te leggen.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
1.2.1	Kwaliteit van optimaal bestuur optimaliseren	2.025	2.596	2.525	2.476	2.473	2.465
1.2.2	Interbestuurlijk toezicht uitoefenen	1.402	1.584	1.582	1.514	1.510	1.500
1.2.3	Rijkstaken commissaris van de Koning uitvoeren	905	1.072	1.151	1.123	1.121	1.117
	Totaal lasten	4.332	5.252	5.258	5.113	5.104	5.082
	Totaal baten	-41	-43	-43	-43	-43	-43
	Saldo van baten en lasten	4.292	5.209	5.215	5.070	5.061	5.061
	Stortingen						
		0	0	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
		0	0	0	0	0	0
	Resultaat	**4.292**	**5.209**	**5.215**	**5.070**	**5.061**	**5.039**

1.3 Verzekeren van veiligheid

Onze rol
De commissaris van de Koning is op basis van zijn ambtsinstructie belast met het toezicht op en het bevorderen van de bestuurlijke samenwerking in crisisbeheersing en veiligheidszorg.

Ten aanzien van de aanpak van ondermijning en het stimuleren van weerbaarheid openbaar bestuur vervult de provincie vooral een rol als verbinder en facilitator.

Samenwerkingspartners
Omdat in de veiligheidszorg de bestuurlijke samenwerking centraal staat, wordt op dit domein samengewerkt met de Noord-Hollandse gemeenten en met de veiligheidsregio's. Bij de gemeenten wordt in het bijzonder samengewerkt met de burgemeesters. Deze hebben in de gemeenten de zorg voor openbare orde, veiligheid en integriteit. Voor het tegengaan van ondermijning wordt ook met de drie Regionale informatie- en expertisecentra in Noord-Holland (het RIEC Noord-Holland, het RIEC Amsterdam-Amstelland en het RIEC Midden-Nederland), het Openbaar Ministerie en het Rijk (Ministeries van J&V en BZK) samengewerkt.

1.3.1 Toezien op tunnelveiligheid en adviseren bij crises

Toelichting

Tunnelveiligheid
Om het toezicht op de tunnelveiligheid onafhankelijk van het reguliere beheer van provinciale tunnels te organiseren is de functie van de wettelijk voorgeschreven tunnelveiligheidsbeambte ondergebracht bij het Kabinet van de commissaris van de Koning. Aan het toezicht op de tunnelveiligheid kan onder andere invulling gegeven worden via jaarlijkse onderzoeken die worden uitgevoerd door externe deskundigen. Het betreft de Waterwolftunnel en de Abdijtunnel.

Toezien op crises
De commissaris geeft invulling aan zijn toezichthoudende rol op de bestuurlijke samenwerking in crisisbeheersing en veiligheidszorg, door regelmatig netwerkbijeenkomsten te organiseren over een actueel veiligheidsthema, waarbij alle organisaties en instellingen die bij dat thema zijn betrokken worden uitgenodigd. Daarnaast worden de vergaderingen van het algemeen bestuur van de veiligheidsregio’s in Noord-Holland bijgewoond door een liaison van de commissaris van de Koning. De commissaris van de Koning kan in uitzonderlijke gevallen ten tijde van een crisis, op grond van de Wet veiligheidsregio’s en de Gemeentewet een aanwijzing geven aan de burgemeesters en de voorzitters van de veiligheidsregio’s. Tevens kan de commissaris van de Koning een aanwijzing geven aan het bestuur van een veiligheidsregio indien (op basis van bevindingen van de Inspectie Justitie en Veiligheid) de taakuitvoering tekortschiet. Ook kan de commissaris van de Koning op basis van de Provinciewet en de ambtsinstructie een rol spelen bij het bevorderen van de bestuurlijke samenwerking door veiligheidsregio’s met andere overheden.

1.3.2 Risicokaart beheren

Toelichting

Met de Risicokaart krijgen burgers een overzicht van risico's in hun omgeving die kunnen leiden tot rampen en ongevallen. Op grond van de Regeling provinciale Risicokaart maken en beheren de provincies de Risicokaart.

Omdat de uitvoering van deze wetgeving – naast de provincie – ligt bij gemeenten en omgevingsdiensten dient voor het actueel houden van de gegevens in de Risicokaart, met deze partijen nauw te worden samengewerkt. Hierbij is de Risicokaart afhankelijk van de input van deze organisaties.

De provincie draagt zorg voor het actueel houden van de risico's van overstromingen. Voor de productie en vormgeving van de Risicokaart, wordt in IPO-verband samengewerkt met de andere provincies. Voor het technische beheer en de doorontwikkeling van de Risicokaart wordt een jaarlijkse bijdrage aan het IPO verstrekt.

1.3.3 Ondermijning tegengaan, weerbaarheid stimuleren

Toelichting

Zoals opgenomen in het coalitieakkoord blijft de provincie strijden tegen alle vormen van ondermijnende criminaliteit. Deze ambitie is in het voorjaar van 2020 vertaald in de Agenda Weerbaar NH. In deze agenda richten we ons op de preventieve kant van de aanpak van ondermijning. We werken langs drie lijnen aan een vergroting van de weerbaarheid binnen de geografische grenzen van Noord-Holland. Allereerst is er de weerbaarheid van de provinciale organisatie zelf. Deze lijn ziet toe op brede bewustwording van potentiële kwetsbaarheden, inherent aan het provinciale werk. Daarnaast voorziet de agenda in een lijn die toeziet op de vertaling van het ondermijningsvraagstuk naar verschillende provinciale opgaven. Ten derde ondersteunen we gemeenten in het verder inzichtelijk krijgen van de eigen weerbaarheid.

In 2022 worden de laatste Quickscans Gemeentelijke Weerbaarheid in de regio RIEC Noord-Holland uitgevoerd. Dit traject is in het voorjaar van 2021 van start gegaan. In 2023 wordt uitvoering gegeven aan het Plan van Aanpak voor een integere en weerbare organisatie dat naar aanleiding van het interne weerbaarheidsbeeld tot stand is gekomen. Met de uitvoering is in 2022 gestart. De diverse acties worden gefaseerd in de tijd uitgevoerd. Verder zal conform de Agenda Weerbaar Noord-Holland worden ingezet om zowel de eigen als de lokale informatiepositie in de aanpak van ondermijnende criminaliteit te versterken.

Prestatie-indicator 1.3.3

	Gerealiseerd t/m 2021	Doel 2022	Doel 2023	Doel 2024
Aantal gerealiseerde Quickscans Gemeentelijke Weerbaarheid (cumulatief)	13	23	0	

Toelichting:

Aantal gemeenten (cumulatief) waarbij een quickscan gemeentelijke weerbaarheid is uitgevoerd.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
1.3.1	Toezien op tunnelveiligheid en adviseren bij crises	109	57	179	175	174	173
1.3.2	Risicokaarten beheren	107	15	134	130	129	128
1.3.3	Ondermijning tegengaan, weerbaarheid stimuleren	307	424	150	0	0	0
	Totaal lasten	524	496	463	305	303	301
	Totaal baten	-83	-87	0	0	0	0
	Saldo van baten en lasten	441	409	463	305	303	303
	Stortingen						
		0	0	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
		0	0	0	0	0	0
	Resultaat	**441**	**409**	**463**	**305**	**303**	**301**

1.4 Representeren van provinciaal bestuur

Onze rol
De inwoners van Noord-Holland moeten kunnen rekenen op een bestuur dat hen serieus neemt, een betrouwbaar bestuur, met een luisterend oor, en een besluitvaardig bestuur dat duidelijk is in zijn gekozen koers. Daarvoor is het belangrijk dat zowel inwoners als partners weten wat de provincie doet en dat zij invloed kunnen uitoefenen op het beleid.

Samenwerkingspartners
In communicatie en belangenbehartiging werkt de provincie samen met partners. In onze communicatie staan de Noord-Hollanders centraal. Hen willen we zo goed mogelijk informeren en betrekken. Daar waar mogelijk doen we dat in samenwerking met partners, bijvoorbeeld in projecten. Ook laten wij in onze media partners en inwoners aan het woord. De belangenbehartiging in Den Haag, Brussel of in de Metropoolregio Amsterdam gebeurt samen met andere overheden, gemeenten, provincies, Rijk, waterschappen en het maatschappelijk middenveld. Zo brengen we onze gezamenlijke opgaven krachtiger onder de aandacht.

1.4.1 Bestuurshandelingen communiceren

Toelichting

De provincie Noord-Holland communiceert transparant, herkenbaar en inclusief. We versterken de band met onze inwoners en vergroten onze zichtbaarheid, zodat bekendheid met en vertrouwen in het werk van de provincie toeneemt. Zo zijn de Noord-Hollanders goed geïnformeerd over wat we doen en kunnen zij het beleid en de uitvoering daarvan beoordelen én beïnvloeden. Onze belangrijkste ambitie is in verbinding staan met de samenleving. We gaan voortdurend in gesprek, zodat iedereen gehoord wordt én inbreng kan leveren.

Met deze aanpak groeien we door van een zendende provincie naar een provincie die in gesprek is. Dat doen we door participatie van onze bewoners te versterken, door het ambassadeurschap van onze medewerkers en bestuurders te verstevigen, door actief te monitoren wat speelt en dat te vertalen naar concrete communicatieve acties. Zowel online als offline blijven we continu in gesprek, bijvoorbeeld via sociale media, tijdens bijeenkomsten, op door de provincie gesponsorde evenementen en door bij scholen op bezoek te gaan.

Om onze communicatie beter te laten aansluiten op wat Noord-Hollanders bezighoudt bouwen we onze newsroom verder uit, zodat we signalen uit de samenleving eerder op kunnen vangen en waar nodig beschikbaar kunnen stellen voor beleidsontwikkeling.

Door het thuiswerken tijdens de coronapandemie en de mogelijkheden die hybride werken blijvend bieden, is de versterking van de interne communicatie komend jaar een belangrijk speerpunt. Om webinars en videoboodschappen vaker als communicatiemiddel in te zetten richten we een eigen studio in. Tevens vernieuwen we het intranet van de provincie, de centrale werkplek die onze medewerkers toegang biedt tot alle informatie en applicaties.

We blijven verschillende evenementen sponsoren, waarbij we met onze sponsorbijdrage extra aandacht geven aan duurzaamheid, dierenwelzijn en diversiteit & inclusie.

Samen met de griffie voeren we in aanloop naar de verkiezingen een informatieve campagne. Op basis van een nieuw coalitieakkoord zullen we onze communicatie-aanpak uitbouwen en waar nodig bijsturen.

1.4.2 Provinciale inzet leveren bij gemeenschappelijke opgaven op Europees, landelijk, regionaal en lokaal niveau

Toelichting

Samen krijg je meer voor elkaar dan alleen. Noord-Holland werkt daarom in Den Haag en Brussel samen met andere provincies en regio's. Door samen te werken kunnen wij meer invloed uitoefenen op de beleidsontwikkeling, wisselen wij kennis uit en leren wij van elkaar. De Noord-Hollandse inzet richting de EU is vastgelegd in de Europastrategie 2022-2030. De twaalf provincies werken in Brussel samen in het Huis van de Nederlandse provincies (HNP), waarbinnen Noord-Holland bovendien deel uitmaakt van de nauwe samenwerking in Randstadverband. Gedeputeerde Zaal vertegenwoordigt Noord-Holland zowel in het Randstad Bestuur als in het HNP Bestuur. Commissaris van de Koning Van Dijk is naast zijn functie als Europa-adviseur van het IPO, ook voorzitter van het HNP bestuur. Daarnaast is gedeputeerde Zaal namens Noord-Holland lid van het Comité van de Regio's, dat de Europese Commissie, het Europees Parlement en de Europese Raad adviseert over Commissievoorstellen. Noord-Holland is lid van de Conference of Peripheral Maritime Regions of Europe (CPMR, het netwerk van Europese maritieme regio's) waarvan gedeputeerde Loggen president is. De grootte en deskundigheid van CPMR zorgt ervoor dat dit een invloedrijke partij is in Brussel. Inhoudelijk ligt de nadruk op maritieme onderwerpen, klimaat en energie, cohesiebeleid, transport en de positie van regio's in de Europese Unie. De verantwoordelijk gedeputeerde is lid van de Marine Resources Group van de CPMR North Sea Commission die zich richt op samenwerking rond de Noordzee, in het bijzonder op het gebied van duurzaam gebruik en beheer van de zee.

Noord-Holland heeft een ambtelijk Europateam om relevante Europese ontwikkelingen tijdig te signaleren en om te lobbyen voor Noord-Hollandse belangen. Hiervoor zijn twee leden van het Europateam permanent in Brussel gevestigd. Daarnaast zijn er twee adviseurs Public Affairs die de schakel zijn tussen het provinciebestuur en de Tweede Kamer. Verder is de provincie lid van het Interprovinciaal Overleg (IPO), dat de belangen van de twaalf provincies behartigt bij het Rijk en in Europa.

Net als de vorige jaren zetten we de samenwerking in de Metropoolregio Amsterdam en in Noord-Holland Noord door. Binnen het MRA-verband is de provincie betrokken bij de uitvoering van de MRA agenda 2020-2024 en de versterking van de MRA Europees en internationaal. En op Noord-Holland Noord-niveau wordt samengewerkt in het Integraal Bestuurlijk Afstemmingsoverleg (IBAO) en drie bestuurlijke overleggen op het gebied van economie, mobiliteit en wonen.

Ook met de bestuurlijke deelregio's in Noord-Holland wordt de samenwerking voortgezet. De regiomanagers zijn het eerste aanspreekpunt voor de Noord-Hollandse gemeenten en regionale partners en zij zorgen ervoor dat de contacten tussen de regio én de provincie op de inhoudelijke dossiers goed worden gelegd. Zo worden er in 2023 naar verwachting vier ontmoetingen georganiseerd tussen GS en bestuurders uit de regio of van waterschappen. Ook wordt er verder gewerkt aan het verkennen, maken, monitoren of actualiseren van regionale samenwerkingsagenda's. Het uiteindelijke product, de vorm en de inhoud van een regionale samenwerkingsagenda, dan wel de onderlinge uitvoeringsafspraken, verschillen per regio en zijn een resultaat van een gezamenlijk proces.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
1.4.1	Bestuurshandelingen communiceren	1.063	1.507	1.282	985	985	985
1.4.2	Provinciale inzet leveren bij gemeenschappelijke opgaven op Europees, landelijk, regionaal en lokaal niveau	3.761	3.576	3.538	3.265	3.287	3.277
	Totaal lasten	4.824	5.083	4.820	4.250	4.272	4.262
	Totaal baten	-7	0	0	0	0	0
	Saldo van baten en lasten	4.817	5.083	4.820	4.250	4.272	4.272
	Stortingen						
1.4.2	Resv. Cofinanciering Europese projecten	0	2	1.000	0	0	0
	Onttrekkingen						
1.4.2	Resv. Cofinanciering Europese projecten	-2.740	-215	-395	0	0	0
	Resultaat	**2.077**	**4.870**	**5.425**	**4.250**	**4.272**	**4.262**

Programma 2 Klimaat en Milieu

Doelenboom

2. Klimaat en milieu
2.1 Bijdragen aan de energietransitie
2.1.1 Opwekking van duurzame elektriciteit bevorderen
2.1.2 Bijdragen aan de warmtetransitie
2.1.3 Borgen van de energie infrastructuur en bijdragen aan de waterstoftransitie
2.1.4 Bijdragen aan de transitie naar een circulaire economie
2.2 Bevorderen gezonde leefomgeving
2.2.1 VTH taken uitvoeren en coördineren
2.2.2 Gezonde leefomgeving bevorderen
2.2.3 Kwaliteit bodem en ondergrond verbeteren

Maatschappelijk doel

Klimaat

In 2050 wil Noord-Holland klimaatneutraal en circulair zijn. Het doel: de CO2-uitstoot en het gebruik van fossiele brandstoffen verminderen. Ook willen we bestand zijn tegen extreme weersveranderingen Dat heeft gevolgen voor bijvoorbeeld wonen, werken, vervoer en landbouw. We werken aan de energietransitie, aan een circulaire economie, duurzaam wonen en duurzame infrastructuur. Ook zorgen we ervoor dat het energienetwerk deze veranderingen aankan. De provincie draagt bij aan innovatieve technologie om deze doelen te bereiken. Begin 2021 is het Actieprogramma Klimaat vastgesteld. Dit programma loopt tot en met 2023 en is een vertaling van de klimaat-, duurzaamheid- en energietransitie ambities uit het Coalitieakkoord van de provincie. In het Actieprogramma scherpt de provincie de klimaatmaatregelen aan die zij neemt.

Als aanscherping op het akkoord van Parijs heeft de Europese Commissie in 2021 een groot pakket aan maatregelen gepresenteerd om 55 procent minder CO2 uit te stoten in 2030, met de naam ‘Fit for 55’. Het kabinet heeft deze doelstelling verder aangescherpt en het beleidsprogramma klimaat(2022) gepresenteerd gericht op 60% CO2 reductie in 2030.

Het Actieprogramma Klimaat sluit aan bij de vijf thema’s uit het nationale Klimaatakkoord: duurzame elektriciteit, gebouwde omgeving, industrie, landbouw en landgebruik, en mobiliteit.

De energietransitie

In het kader van de energietransitie heeft de provincie beleid opgesteld op het gebied van energie-infrastructuur, de opwek van duurzame energie op land (in de Regionale Energiestrategieën (RES)), de warmtetransitie en waterstof. Voor deze ontwerpen zijn inmiddels allemaal uitgewerkte strategische plannen en deelplannen opgesteld die aansluiten op de ambities in het Actieprogramma Klimaat. Als provincie geven we daarbij het goede voorbeeld, dus ook de provinciale organisatie en haar vastgoed zijn uiterlijk in 2030 geheel klimaatneutraal, is de

ambitie in het Actieprogramma. Samen met gemeenten ,Rijksoverheid, netbeheerders, havens, andere betrokkenen en inwoners zoeken wij voor al deze thema's de komende jaren naar oplossingen.

De acties uit het Actieprogramma Klimaat doorsnijden meerdere inhoudelijke portefeuilles. Zij zijn terug te vinden in de verschillende hoofdstukken van de begroting onder bereikbaarheid, economie (waar maatregelen zijn opgenomen die worden genomen in de industrie en bedrijfsleven) en andere onderwerpen. Een voorbeeld daarvan is het Uitvoeringsprogramma Energietransitie NZKG (UVP ET NZKG) waarin is te lezen hoe het Programmabureau NZKG en de partners van het Bestuursplatform Energietransitie NZKG de verduurzaming van het NZKG willen realiseren. De focus ligt hierbij op verduurzaming van de industrie. Een ander dossier wat meerdere nationaal klimaatakkoord thema's (tafels) raakt is de Verkenning Aanlanding Wind op Zee 2031-2040 die in 2023 start waarin het Rijklocaties onderzoekt waar de windenergie van zee aan land kan komen. De provincie draagt hieraan bij vanuit onze inhoudelijke expertise. Daarnaast dragen we bij aan de inspraak vanuit gemeenten en andere regionale stakeholders zoals havenbedrijven en bedrijvengroepen.

Circulaire economie

De manier waarop in de huidige lineaire economie producten worden geproduceerd, geconsumeerd en vervolgens vaak vernietigd, leidt tot veel ongewenste effecten voor natuur en milieu. Naast de druk op natuur en milieu nemen leveringsrisico's van bepaalde grondstoffen toe. Dit is vooral een probleem bij kritieke grondstoffen (grondstoffen van economisch belang met leveringsrisico's) die ook nodig zijn voor andere noodzakelijke transities zoals de energietransitie. Leveringsrisico's komen ook door lange internationale aanvoerketens en belemmeringen die hierin ontstaan door internationale ontwikkelingen. Efficiënter omgaan met grondstoffen vermindert deze kwetsbaarheid. In een circulaire economie worden grondstoffen en producten steeds zoveel mogelijk opnieuw gebruikt.

Doel van de provincie Noord-Holland is de transitie van de huidige lineaire economie naar een circulaire economie te versnellen. De provincie Noord-Holland ondersteunt en stimuleert daarom bedrijven bij het zetten van stappen naar circulair ondernemen en stimuleert daarnaast dat bedrijven bij elkaar komen om grondstofketens circulair te maken. Naast het versnellen van de transitie wil de provincie de noodzakelijke systeemverandering op de lange termijn realiseren. Hiervoor ontwikkelt de provincie kennis en spant de provincie zich in om barrières voor ondernemers in hun circulaire ambities door wet- en regelgeving op te heffen. Door zelf zo circulair mogelijk in te kopen en aan te besteden, geeft de provincie het goede voorbeeld en prikkelt zij de markt om circulaire producten en diensten te ontwikkelen.

De ambitie is dat Noord-Holland in 2050 een volledige circulaire economie kent en dat in 2030 een reductie van 50% in het gebruik van primaire grondstoffen is bereikt. In de Actieagenda circulaire economie 2021-2025 zijn de doelen en acties om deze doelen te bereiken uitgewerkt. Deze actieagenda vormt daarmee de routekaart tot en met 2025 van de provincie om de ambities te bereiken.

Gezonde leefomgeving

De provincie Noord-Holland streeft ernaar om een gezondere fysieke leefomgeving te creëren voor haar inwoners. Wij richten ons op de aspecten van de leefomgeving die binnen ons huidige takenpakket vallen of daaraan raken en waarbij de grootste gezondheidswinst is te behalen. We richten ons in onze aanpak van een gezondere leefomgeving op de milieukwaliteiten bodem, (grond)water, lucht, omgevingsveiligheid, geluidbelasting, geur, stof en (ontwikkelingen in) de

bodem en ondergrond. We voldoen in elk geval aan de wettelijke normen, maar we bekijken ook actief waar er meer gezondheidswinst te behalen valt. Hiervoor hebben we het programma Gezonde Leefomgeving. Waar mogelijk streven we daarbij naar het versneld behalen van WHO-advieswaarden, zoals bepaald in 2005. Wat de in 2021 verder aangescherpte WHO advieswaarden voor Nederland betekenen is nog onduidelijk en wordt landelijk uitgezocht.

We werken gebiedsgericht, met speciale aandacht voor de milieugerelateerde gezondheidsrisico's die samenhangen met de verdichting van het stedelijk gebied. Aanvullend kijken we per gebied ook naar waar gezondheidswinst valt te behalen op andere beleidsvelden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan mobiliteit en klimaatadaptatie.

De provincie Noord-Holland werkt al langer aan een goed woon- en leefklimaat en de bescherming van de gezonde leefomgeving. Maar het behalen van gezondheidswinst is voorheen zelden een belangrijke drijfveer geweest of benoemd als primaire doelstelling. Door dit wel te doen en bestaande activiteiten en programma's op dit punt te actualiseren, ontstaan er mogelijkheden om een aanzienlijke gezondheidswinst te boeken in de provincie Noord-Holland.

De provincie Noord-Holland is een veelzijdige provincie waar vele functies rondom wonen, werken, recreëren en vervoer samenkomen. Deze diversiteit en dynamiek biedt veel kansen en mogelijkheden voor de provincie en haar inwoners, maar legt ook een milieudruk op de leefomgeving. Grote opgaven waarvoor we ook in Noord-Holland staan, zoals de energietransitie of de woningbouw, geven nieuwe dilemma's ten aanzien van een gezonde leefomgeving. Inwoners van onze provincie vragen daarvoor nadrukkelijk aandacht als die dilemma's in hun omgeving spelen. Bedrijvigheid in de provincie brengt een sterk en aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat en tegelijkertijd heeft het ook effect op de leefomgeving. En hoewel onder andere de luchtkwaliteit de afgelopen jaren is verbeterd, is er ook de komende jaren en decennia nog veel milieu- en gezondheidswinst te behalen.

De vergunningverlening, het toezicht en de handhaving (VTH), zijn belangrijke instrumenten in de verbetering van de leefomgeving en worden grotendeels in mandaat uitgevoerd door de vier Noord-Hollandse omgevingsdiensten.

Dit betreft onder andere het verlenen van vergunningen en ontheffingen voor industrie, flora en fauna, zwemwater en de controle op de naleving ervan. De omgevingsdiensten voeren soortgelijke taken uit namens gemeenten. Met deze gemeenten en andere zogenoemde 'ketenpartners' in Noord-Holland, zoals het Rijk, de waterschappen, de terreinbeheerders, het Openbaar Ministerie en de politie, werken wij samen om maatschappelijke doelen in het fysieke domein te realiseren.

Wettelijk beleidskader

- Klimaatwet
- Warmtewet

Provinciaal beleidskader

- Omgevingsvisie
- Omgevingsverordening
- Verkenning ondergrondvisie
- Beleidsregel geurhinder

- Actieplan geluid
- Actieprogramma klimaat
- Bouwstenen voor een adaptieve Uitvoeringsstrategie energie-infrastructuur 2020-2024
- PVA waterstof
- Actieagenda - Provincie Noord-Holland
- Warmtetransitie Noord-Hollandse aanpak 2022-2023

Budgettabel 2023 (x € 1.000)

Beleidsdoel		Lasten	Baten	Saldo van baten en lasten	Onttrekking aan reserves	Stortingen	Saldo t.l.v. algemene middelen
2.1	Bijdragen aan de energietransitie	7.904	0	7.904	4.636	10.450	13.718
2.2	Bevorderen gezonde leefomgeving	43.278	4.780	38.498	6.527	3.619	35.590
	Totaal	**51.182**	**4.780**	**46.402**	**11.163**	**14.069**	**49.308**

Verbonden partijen

Programma	OD	Verbonden partij	Doel
2	2.2.2	Omgevingsdienst Flevoland Gooi- en Vechtstreek	Vergunningverlening en handhaving milieutaken.
2	2.2.2	Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied	Vergunningverlening en handhaving milieutaken.
2	2.2.2	Omgevingsdienst Noord-Holland Noord	Vergunningverlening en handhaving milieutaken.
2	2.2.2	Omgevingsdienst IJmond	Vergunningverlening en handhaving milieutaken.
2	2.2.2	Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen Provincie Noord-Holland	Beheer fonds ten behoeve van de nazorg stortplaatsen.
2	2.1.1	Alliander N.V.	Energievoorziening
2	2.1.1	N.V. Afvalzorg Holding	Efficiënt gebruik stortplaatsen
2	2.1.1	SolaRoad B.V.	Verduurzaming van de energiesector

*Verdere informatie is te vinden in de paragraaf verbonden partijen

2.1 Bijdragen aan de energietransitie

Onze rol

De provincie heeft op het gebied van de energietransitie en de transitie naar een circulaire economie verschillende rollen. Zoals de regierol, het laten zien van voorbeeldgedrag, een kennisrol, een faciliterende rol in de regio, een stimulerende rol richting bedrijven et cetera.

Voor circulaire economie zijn in de actieagenda de rollen per actie benoemd. Dit zijn de rollen van opdrachtgever, (beleids)ontwikkelaar, partner en bemiddelaar.

Samenwerkingspartners

De energietransitie en de transitie naar een circulaire economie kan alleen samen met anderen worden bereikt. Het aantal samenwerkingspartners is daarmee groot en bestaat onder meer uit ondernemersverenigingen, de provinciale MKB-innovatieprogramma's, medeoverheden (Rijk, provincies, IPO, gemeenten, Metropoolregio Amsterdam), kennisinstellingen, omgevingsdiensten, afvalinzamelaars en -verwerkers, de Noord-Hollandse bouwambassadeur, Servicepunt Duurzame Energie Noord-Holland, woningcorporaties en stichting C-creators.

Prioriteiten

- In gezamenlijkheid uitvoeren van de Regionale Energiestrategie (RES) 1.0. Waarbij de provincie de gemeenten ondersteunt bij het concretiseren van de zoekgebieden en vergunningverlening voor concrete projecten zon of wind.

- In 2030 moeten we in Noord-Holland 260.000 woningen verduurzaamd hebben. De provincie ondersteunt gemeenten om deze doelstelling te behalen. Dat gebeurt onder andere door het subsidiëren van het SPDE, door ondersteuning met uitvoeringsregelingen en bijvoorbeeld het financieren van warmte regisseurs op regio niveau.

- Stimuleren van energiebesparing bedrijven op bedrijventerreinen. Het streven is dat alle provinciale bedrijven middelgrote en grootgebruikers van energie- in 2025 energiebesparende maatregelen hebben genomen die verplicht zijn in het kader van de geldende wet- en regelgeving.

- In 2023 wordt het SCAN-onderzoek MRA (Seismische Campagne Aardwarmte Nederland) afgerond door Interpretatie resultaten als basis voor de mogelijkheden voor geothermie (aardwarmte) Uitvoeren van de acties uit de routekaart aardwarmte MRA 2023.

- In 2023 geeft de provincie verdere uitvoering aan de Adaptieve Uitvoeringsstrategie Energie-infrastructuur via het samenwerkingsverband (de Taskforce) met netbeheerders TenneT en Alliander met 3 werksporen met als doel:

- De no-regret maatregelen om de korte termijn knelpunten op te lossen en zorg te dragen voor ruimtelijke inpassing aanlanding Wind-op-Land;
- Het ontwerpen en ontwikkelen van een hybride energie-infra van de toekomst en Ontwikkeling H2 productie- en transportnetwerk;
- Het ondersteunen en stimuleren van slimme oplossingen (Smart Energy Systems) zoals tijdelijke opslag.

- Verkenning van de mogelijkheden voor ontwikkeling van de waterstofmarkt.

- Inzetten van de CO_2-impactanalyse als instrument om meer inzicht te bieden in de verwachte effecten van het gevoerde klimaatbeleid binnen de provincie.

- Verwerken aanbevelingen uit onderzoek Randstedelijke Rekenkamer naar beleid circulaire economie van de vier Randstedelijke provincies waaronder Noord-Holland.

- Uitvoering tussentijdse beleidsevaluatie Actieagenda Circulaire Economie 2021-2025 zoals opgenomen in de actieagenda.

Omgevingsfactoren

- De energietransitie – de overgang van fossiele brandstoffen naar duurzame energie – vraagt om verandering in alle sectoren van onze maatschappij. Het vraagt niet alleen grote investeringen in technologie maar ook in mensen. Door omvang en impact van de transitie zijn er veel omgevingsfactoren waar we rekening mee moeten houden. Nu zijn dat onder andere een krappe arbeidsmarkt en een tekort aan specifieke kennis. Daarnaast is de oorlog in Oekraïne van invloed op de hoeveelheid gas die we tot onze beschikking hebben. Laatste voorbeeld, door dat het elektriciteitsnetwerk steeds meer onder druk komt te staan (netcongestie) kan dat de energietransitie vertragen.

- De mate waarin bedrijven zich kunnen en willen richten op een omschakeling naar of uitbreiding van circulair werken en produceren.

- De mate waarin de rijksoverheid verdere wet- en regelgeving invoert die de transitie naar een circulaire economie stimuleert.

- De mate waarin mensen bereid zijn hun consumptiepatroon aan te passen dat leidt tot minder consumptie, overproductie en ongebruikte reststromen.

2.1.1 Opwekking van duurzame elektriciteit bevorderen

Toelichting

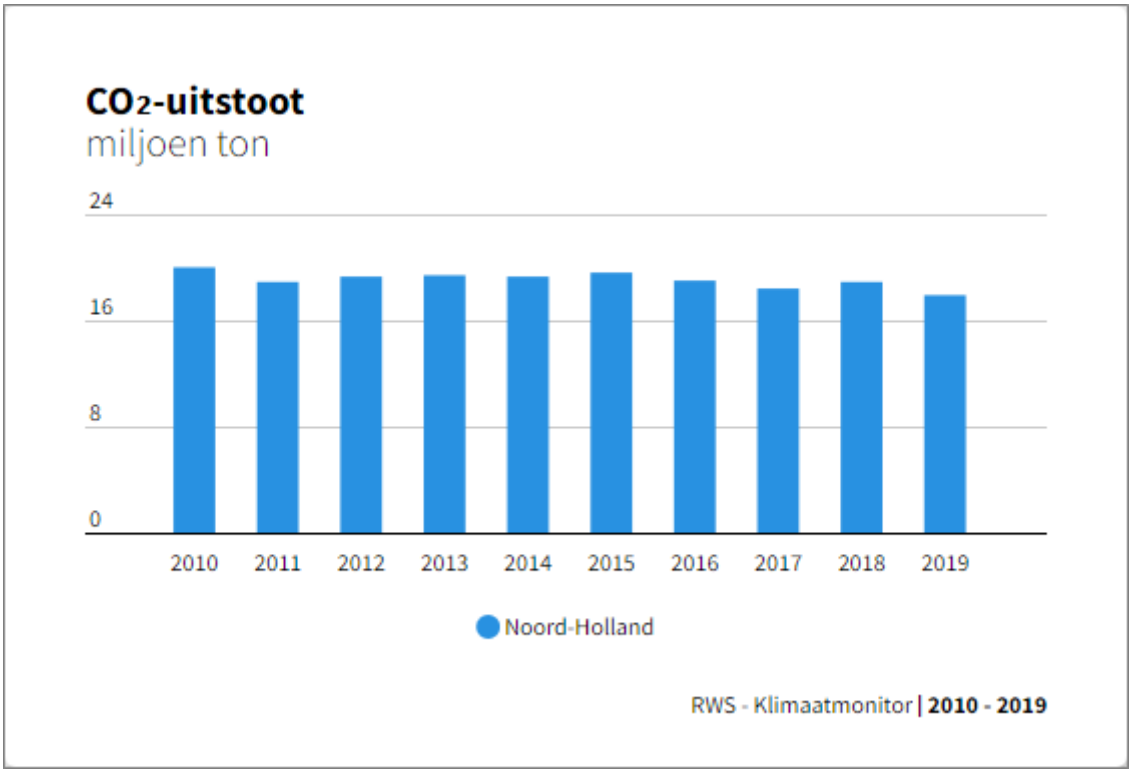
De provincie Noord-Holland heeft twee RES-regio's: regio Noord-Holland Noord en regio Noord-Holland Zuid. In het uitvoeringsprogramma voor de Regionale Energiestrategieën (RES) in Noord-Holland staat hoe de regio's concrete projecten van zonne- en windenergie en regionale warmtebronnen gaan realiseren. Gemeenten concretiseren de zoekgebieden in samenwerking met provincie en omgeving. Dat is maatwerk per zoekgebied.

In de RES beschrijven energieregio's, overheden, inwoners, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties samen hoe en waar duurzame elektriciteit (zon en wind) wordt opgewekt en hoe de warmtetransitie (duurzame alternatieven voor aardgas) mogelijk wordt gemaakt. Daarnaast kijken ze samen met de netbeheerders naar de opslag en infrastructuur voor energie en warmte.

Gemeenten zijn in eerste instantie verantwoordelijk voor het contact met bewoners en belanghebbenden in hun werkgebied. Daarnaast is de provincie nauw betrokken bij de mogelijkheden van nieuwe energie-ontwikkelingen in relatie tot natuur, landschap, leefbaarheid, energie-infra en economie. Het NH Perspectief op de RES en de Omgevingsvisie NH2050 vormden hierbij het uitgangspunt. Zo zorgt de provincie dat een goede integrale afweging gemaakt wordt tussen de vele belangen die spelen. Ook ondersteunt de provincie gemeenten op veel manieren zowel voor ontwikkelingen met zonne-energie, als voor meervoudig ruimtegebruik zon en wind, ruimtelijke samenhang en participatie.

Koppeling met brede basismonitor

Emissie van broeikasgassen

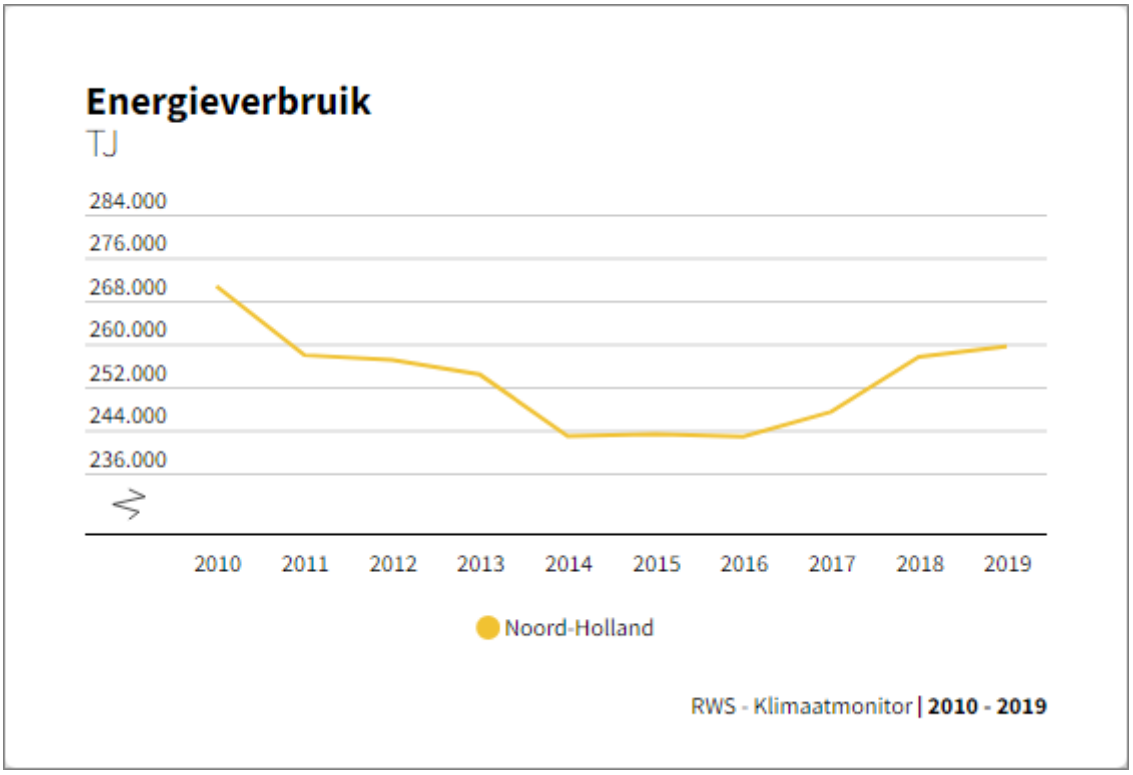

Landelijk neemt de CO2-uitstoot sinds 2015 af. Een goede vergelijking tussen de verschillende provincies is niet mogelijk, omdat van een aantal provincies de dataset niet compleet is. Op basis van de beschikbare gegevens heeft provincie Noord-Holland de op een na hoogste CO2-uitstoot, net onder de provincie Noord-Brabant. De uitstoot van Noord-Holland schommelt. Sinds 2015 is, in lijn met het landelijke beeld, wel een daling te zien.

Technische toelichting

CO_2-uitstoot totaal van de sectoren gebouwde omgeving – industrie, energie, afval en water – landbouw, bosbouw en visserij – verkeer en vervoer, inclusief autosnelwegen. De CO_2 uitstoot is berekend volgens de verbruiksbenadering, waarbij de uitstoot wordt toegerekend aan de gebruiker. Het eindverbruik van fossiele energie wordt gevolgd. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat door bij de verbruiksbenadering in vergelijking met de bronbenadering een deel van de CO_2-uitstoot niet in beeld is. De CO_2-uitstoot die door het productieproces van een grote speler als Tata Steel wordt uitgestoten is bijvoorbeeld bij de verbruiksbenadering niet in beeld. Op het dashboard energietransitie van Noord-Holland is te zien dat het verschil van rekenmethode (bronbenadering vs. verbruiksbenadering) 12.321.800 ton CO_2 bedraagt.

Energieverbruik

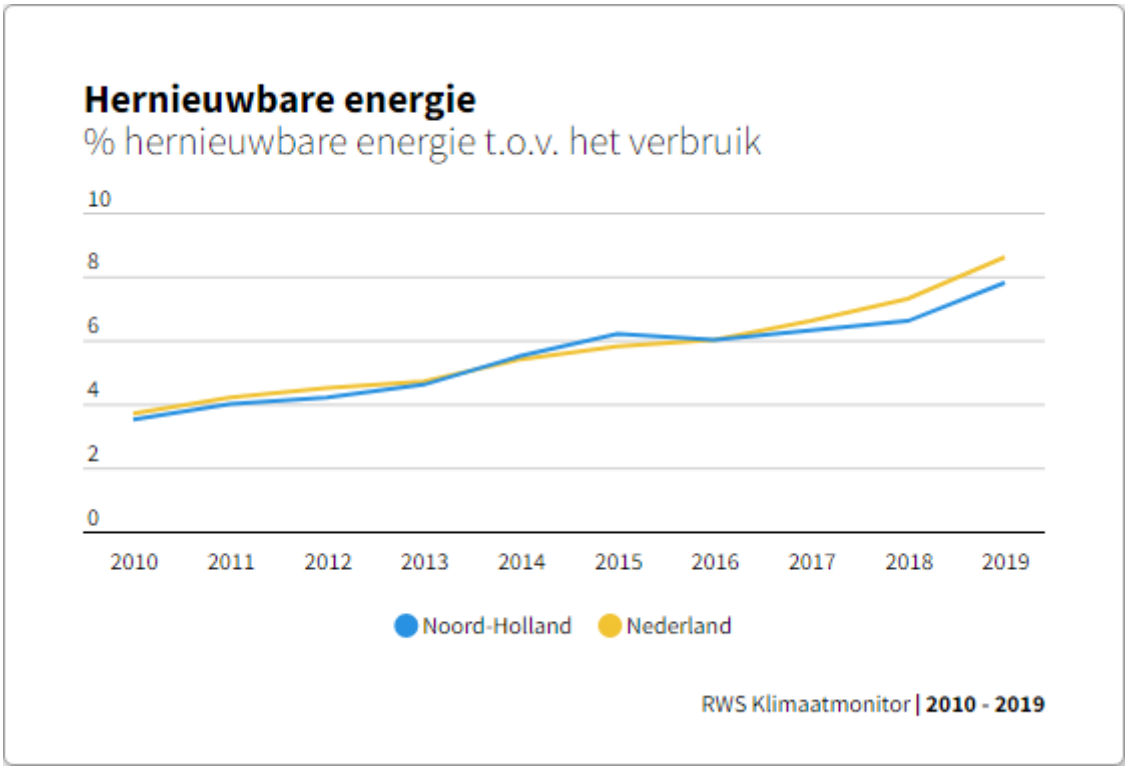

Bij het energieverbruik was tussen 2010 en 2014 een duidelijke afname te zien. Sinds 2014 is een lichte stijging te zien. Deze indicator geeft alleen het verbruik via het openbare net weer.

Technische toelichting

Energieverbruik totaal van de sectoren gebouwde omgeving - industrie, energie, afval en water - landbouw, bosbouw en visserij - verkeer en vervoer, inclusief autosnelwegen - hernieuwbare warmte, zonnestroom 'achter de meter. Het gaat hier om het zogenaamde eindverbruik of finaal gebruik van energie.

Productie van hernieuwbare energie

Sinds 2010 is de hoeveelheid hernieuwbare energie in de provincie Noord-Holland toegenomen van 9.346 TJ naar 20.616 TJ. In 2010 bedroeg het aandeel van hernieuwbare energie 3,5% binnen het totaal aan niet-hernieuwbare en hernieuwbare energie; in 2019 was dit opgelopen tot 7,9%.

Technische toelichting

Het betreft hier de totaal bekende opwek van hernieuwbare elektriciteit, t.o.v. het totaal bekende elektriciteitsverbruik.

2.1.2 Bijdragen aan de warmtetransitie

Toelichting

Gemeenten hebben hierbij de regie, maar het ontbreekt ze meestal nog aan capaciteit, kennis en middelen om hiermee voortvarend aan de slag te gaan. De provincie stelt gemeenten het Servicepunt Duurzame Energie beschikbaar. Het Servicepunt Duurzame Energie faciliteert de kennisontwikkeling van gemeenten, adviseert die en faciliteert de samenwerking tussen gemeenten bij de uitvoering van de energietransitie in de gebouwde omgeving. Eind 2021 zijn de gemeentelijke transitievisies warmte vastgesteld en er wordt nu verder gewerkt aan de wijkuitvoeringsplannen om helder te hebben welke wijken in 2030 van het aardgas af zijn. Vanwege de toenemende vraag naar ondersteuning door deze ontwikkelingen wordt de dienstverlening van het servicepunt uitgebreid, onder andere met een expertpool.

De provincie zet ook in op verdere ontwikkeling van de warmteviewer (voor het in kaart brengen van vraag en aanbod van warmte in de provincie Noord-Holland) en verspreiding van kennis op het gebied van duurzame warmtebronnen zoals aquathermie en gebruik van restwarmte. Voor geothermie (aardwarmte) wordt samen opgetrokken met de provincie Flevoland en we gaan door

met de uitvoering versnellingsplan Aardwarmte. Onderdelen van dat plan zijn onder andere garantiestelling voor de eerste proefboringen in de MRA, samenwerken met gemeenten en bedrijven in de uitvoering van de Routekaart Aardwarmte: voorlichting over aardwarmte, ondersteuning van beleidsvorming, bijvoorbeeld ten aanzien van verdeling van de warmte, en toetsingscriteria voor aardwarmtelocaties.

2.1.3 Borgen van de energie infrastructuur en bijdragen aan de waterstoftransitie

Toelichting

In 2023 geeft de provincie verdere uitvoering aan de Adaptieve Uitvoeringsstrategie Energie-infrastructuur. Door het samenwerkingsverband (de Taskforce) met netbeheerders TenneT en Alliander te starten.

Via Taskforce Energie Infra wordt gewerkt aan het oplossen van de knelpunten in de energie-infrastructuur en een toekomstbestendig energienetwerk (de uitvoering van de infrastructuur ligt niet bij de provincie Noord-Holland). De uitwerking vindt op de volgende niveaus plaats:

- Korte termijn: De no-regret maatregelen om de korte termijn knelpunten op te lossen en zorg te dragen voor ruimtelijke inpassing aanlanding Wind-op-Land.
- Lange termijn: Het ontwerpen en ontwikkelen van een hybride energie-infra van de toekomst en Ontwikkeling H2 productie- en transportnetwerk.
- Het ondersteunen en stimuleren van slimme oplossingen (Smart Energy Systems)

Op het gebied van waterstof ligt de focus op kennisontwikkeling door onder andere bijdragen aan pilots/demo's, vraagaggregatie in mobiliteit et cetera, en met name het cofinancieren van ruimtelijke verkenningen voor regionale infrastructuur. Dit betreft bijvoorbeeld verkenningen naar fysieke locaties voor grootschalige electrolysers, naar mogelijke opslaglocaties, naar interne haveninfrastructuur, naar logische transport- en scheepvaartcorridors voor waterstoftankstations en -vulpunten, tracé-onderzoeken en haalbaarheidsonderzoeken naar blauwe en groene waterstof.

Algemene activiteiten energietransitie

Ook wordt een aantal dingen ontwikkeld die ondersteunend zullen zijn aan alle drie de operationele doelen die bijdragen aan de energietransitie in de provincie als geheel. Omdat binnen het operationele doel energie-infrastructuur vraag, aanbod en opslag bij elkaar komen, plaatsen we de ontwikkeling en uitvoering van de data- & digitaliseringsstrategie Energietransitie onder dit operationele doel. Voor het realiseren van een duurzaam energiesysteem van de toekomst is data zeer belangrijk. Inzichten uit data ondersteunen niet alleen de afstemming van energievraag en -aanbod maar ook de benodigde ruimtelijke inpassing van de systeemveranderingen, zo valt verder te lezen in de provinciale datastrategie.

Naast onderhoud en beheer ligt de nadruk op het in beeld brengen datapositie, energiedata en -informatie open en transparant maken (actiepunten 3.1, 3.2 en 4.5 uit de datastrategie) denk aan open data register, algoritme register en dergelijke.

Dit is ook de plek waar overige zaken begroot worden die energietransitiebreed worden ingezet.

2.1.4 Bijdragen aan de transitie naar een circulaire economie

Toelichting

In 2023 wordt de Actieagenda Circulaire Economie 2021-2025 (Actieagenda) uitgevoerd volgens de hierin opgenomen planning. Dit betekent dat de doorlopende acties uit 2022 worden voortgezet. Eén actie die in de planning stond tot en met 2022 loopt door in 2023, omdat deze later is gestart. Dit betreft de circulaire bouwexpert (voorheen circulaire bouwambassadeur). Het onderzoek naar de ruimtelijke randvoorwaarden voor circulaire economie in het Noordzeekanaalgebied (NZKG) zal al zijn afgerond in 2023. Zie voor het volledige overzicht pagina 39 van de Actieagenda - Provincie Noord-Holland (noord-holland.nl).

Volgens de Actieagenda wordt daarnaast gewerkt aan:

- de regionale aanpak met de gemeenten;
- de uitvoering van de lobbystrategie;
- de uitvoering van de communicatiestrategie;
- het benutten van de raakvlakken met andere provinciale opgaven zoals beschreven in de Actieagenda;
- samenwerking met medeoverheden;
- samenwerking met de Noord-Hollandse omgevingsdiensten;
- het stimuleren van circulariteit via de eigen bedrijfsvoering en aanbesteding van infrastructurele werken.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
2.1.1	Opwekking van duurzame elektriciteit bevorderen	4.326	7.447	4.222	2.716	2.709	2.694
2.1.2	Bijdragen aan de warmtetransitie	4.483	13.031	826	823	72	72
2.1.3	Borgen van de energie infrastructuur en bijdragen aan de waterstoftransitie	1.608	2.997	1.941	3.736	288	244
2.1.4	Bijdragen aan de transitie naar een circulaire economie	1.064	1.740	1.460	1.724	1.798	540
	Totaal lasten	11.482	25.215	8.449	8.999	4.867	3.550
	Totaal baten	-674	-819	0	0	0	0
	Saldo van baten en lasten	10.808	24.396	8.449	8.999	4.867	4.867
	Stortingen						
2.1.1	Resv. Duurzame elektriciteit	0	9.200	2.867	33	33	33
2.1.2	Resv. Warmtetransitie	0	12.977	3.267	33	33	33
2.1.3	Resv. Energietransitie	10.200	4.664	3.967	33	33	33
2.1.4	Resv. Circulaire Economie	1.591	350	350	1.180	1.255	0
	Onttrekkingen						
2.1.1	Resv. Duurzame elektriciteit	0	-4.603	-1.380	0	0	0
2.1.2	Resv. Warmtetransitie	0	-12.136	-750	-750	0	0
2.1.3	Resv. Energietransitie	-8.255	-17.049	-1.616	-3.800	-352	-308
2.1.4	Resv. Circulaire Economie	-453	-1.170	-890	-1.180	-1.255	0
	Resultaat	**13.891**	**16.629**	**14.263**	**4.549**	**4.615**	**3.342**

2.2 Bevorderen gezonde leefomgeving

Onze rol
De provincie heeft verschillende taken gericht op het bevorderen van een duurzaam, gezond en veilig Noord-Holland.

De provincie is bevoegd gezag voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) van wetgeving in het fysieke domein (milieu, water en natuur). Op het gebied van luchtkwaliteit heeft de provincie ook een stimulerende en samenwerkende rol. De provincie is medeondertekenaar van het Schone Luchtakkoord en ondersteunt het citizen science project Hollandse Luchten. Op het terrein van geluid is de provincie verantwoordelijk voor het bewaken van de geluidbelasting van provinciale wegen en van industrieterreinen van regionaal belang. Tevens heeft de provincie wettelijke taken op het gebied van bodembeheer.

Op basis van de Wet milieubeheer heeft de provincie beperkt ruimte om eigen regels te stellen, die zijn opgenomen in de eerste versie van de Omgevingsverordening. Dit betreft milieubeschermingsgebieden zoals stiltegebieden, grondwaterbeschermingsgebieden en aardkundige monumenten. Hier zijn regels voor industrieterreinen van provinciaal belang aan toegevoegd.

De provincie is bevoegd gezag voor de vaststelling en goedkeuring van (provinciale) plannen en projecten waarvoor een milieueffectrapport (MER) moet worden opgesteld. De provincie kan ook in het kader van de vergunningverlening bevoegd gezag voor een MER zijn, bijvoorbeeld voor de vergunningen van Tata Steel en voor windparken.

In aansluiting op de gezondheidsbeschermende maatregelen, stimuleert de provincie ook gezondheidsbevorderende initiatieven. Immers, het thema Gezonde Leefomgeving is één van de aspecten die zowel Rijk, provincies en gemeenten in hun omgevingsvisies een plek dienen te geven. De provincie biedt kennis en inzicht in verschillende gezondheidsbevorderende aspecten voor gemeenten, bijvoorbeeld in de fase van het opstellen van een gemeentelijke omgevingsvisie. Maar ook bij concrete gebiedsprocessen waarin de grote woningbouwopgaven veelal moeten samengaan met andere complexe opgaven, w.o. de energietransitie, mobiliteit, bereikbaarheid en natuur. Bij de eigen opgaven kijkt de provincie ook naar de mogelijkheden om de impact op de gezondheid voor inwoners te vergroten, bijvoorbeeld bij het stimuleren van actieve mobiliteit.

Samenwerkingspartners
Per onderwerp variëren de samenwerkingspartners. De voornaamste partijen op het gebied van gezonde leefomgeving zijn inwoners, TBO'ers (terrein beherende organisaties), Rijk, gemeenten, waterschappen, omgevingsdiensten, kennisinstellingen, gezondheidsinstanties en bedrijven.

2.2.1 VTH taken uitvoeren en coördineren

Toelichting

Het realiseren van onze ambities op het vlak van gezonde leefomgeving, klimaat, energietransitie, circulaire economie en natuurverbetering is in zeer grote mate afhankelijk van de uitvoering door onze omgevingsdiensten. Het vraagt daarom om goed op hun taak toegeruste diensten. De vergunningverlening, het toezicht en de handhaving, belangrijke instrumenten in de verbetering van de leefomgeving, worden grotendeels in mandaat uitgevoerd door de omgevingsdiensten. In de Nota uitvoering en handhaving staat onze visie voor de VTH-taken en hoe die kan bijdragen

aan een betere uitvoering van de bevoegdheden en taken door de omgevingsdiensten en de samenhang tussen de omgevingsdiensten in Noord-Holland. Zo kunnen deze taken beter bijdragen aan de beleidsdoelen van de provincie en gebiedsgericht worden ingezet, zoals in de IJmond. De omgevingsdiensten voeren deze taken uit binnen de kaders van de Vergunningverlening Toezicht en Handhaving (VTH)-strategieën en op basis van jaarlijkse uitvoeringsprogramma's. Met deze diensten hebben wij een eigenaars- en een opdrachtgever-opdrachtnemer relatie. De omgevingsdiensten ontvangen jaarlijks een bijdrage van de provincie voor het uitvoeren van die activiteiten.

Door de toename van de samenhang tussen grote maatschappelijke opgaven, wordt het werk in de uitvoeringspraktijk niet alleen in omvang meer, maar vraagt door de complexiteit ook andere competenties en kwaliteiten. Om onze ambities waar te kunnen maken, is een innovatieve aanpak noodzakelijk met meer capaciteit voor vergunningverlening en voldoende personeel voor toezicht en handhaving met adequate financiering. Aan de voorkant moeten we investeren om knelpunten in wet- en regelgeving te voorkomen en op te heffen.

We zetten concrete stappen voor het versterken van onze uitvoeringspraktijk, inclusief alle randvoorwaarden. Onder meer via het tweejarige interbestuurlijk programma versterking stelsel van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Specifiek voor de uitvoering van de taken rondom de stikstofproblematiek en de programmatische aanpak van Tata Steel zijn extra middelen aangevraagd voor 2023.

De consequenties van wijzigingen in bevoegdheden en takenpakketten door de invoering van de Omgevingswet zijn geïnventariseerd en hierover worden in 2023 afspraken gemaakt met de omgevingsdiensten en gemeenten.

2.2.2 Gezonde leefomgeving bevorderen

Toelichting

Het Programma Gezonde Leefomgeving, vastgesteld in 2020, is ontwikkeld om de opgaven op het gebied van de leefbaarheid aan te pakken. Met een vijftal sporen wordt onder andere ingezet op meer onderzoek naar de gezondheidseffecten van milieuhinder en naar het monitoren van de omgevingskwaliteit. Gebieden met een hoge milieudruk op één of meerdere milieukwaliteiten brengen we, samen met onze partners en de inwoners, in verschillende projecten gedetailleerder in kaart. We onderzoeken daarnaast wat nodig is om de gezondheid van onze inwoners beter te beschermen door niet alleen te kijken naar afzonderlijke milieunormen, maar ook de optelsom van verschillende normen of pieken in de belasting van de leefomgeving daarbij te beschouwen. In de afwegingen die gemaakt moeten worden bij (gebiedsgerichte) ruimtelijke opgaven gaan we na hoe gezondheidsrisico's daarin beter kunnen worden meegenomen en hoe die risico's vervolgens verkleint of weggenomen kunnen worden. Ook wordt geïnvesteerd in het optimaliseren van de toezicht en handhaving, om zo de milieukwaliteit en de veiligheid van de leefomgeving te verbeteren, met name bij de bedrijven, waarvoor de provincie bevoegd gezag is zoals Tata Steel. De pilot 'Duurzaam Slim Verkeersmanagement', die we in 2023 doorzetten, verkent de mogelijkheden om met verkeersmanagement een bijdrage te leveren aan het verbeteren van de gezonde leefomgeving.

In de Omgevingswet is het thema Gezonde Leefomgeving benoemd als één van de prioriteiten. Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet, gepland voor 1 januari 2023, worden gemeenten steeds meer verantwoordelijk voor de uitvoering van wettelijke taken, zoals op het gebied van

bodem, geur en externe veiligheid. We dragen zo veel mogelijk zorg dat het kennisniveau bij gemeenten toereikend is, onder andere met een kennisschakelpunt.

Het provinciaal programma Gezonde leefomgeving loopt af na 2023. In 2023 zal bepaald worden hoe het thema Gezonde Leefomgeving voor 2024 en verder te verankeren.

In de integrale afstemming bij grote gebiedsopgaven en afweging is het belang van een gezonde leefomgeving belangrijk. Instrumentarium daarvoor is in ontwikkeling. In 2023 doen we verder ervaring op met mogelijke instrumenten.

In een aantal regio's, bijvoorbeeld in de IJmond, staat een gezonde leefomgeving onder druk. Van gebieden met een hoge milieudruk op één en of meer milieukwaliteiten wordt de milieuhinder gedetailleerd in kaart gebracht in samenwerking met de inwoners en partners.

Met het 'Programma Tata Steel 2020-2050: samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond' werkt de provincie samen met de IJmond-gemeenten, de GGD Kennemerland, en de Omgevingsdiensten aan opgaven die bijdragen aan een gezondere leefomgeving IJmond. Ook de samenwerking met het Rijk is hierbij van groot belang voor onder andere de wet- en regelgeving over milieu en de leefomgeving waarmee de provincie werkt. Het Rijk heeft een belangrijke taak bij de verduurzaming van Tata Steel.

Het programma Tata Steel 2020 – 2050 komt in een versnelde fase van uitvoering in samenhang met de 'Route naar Groen Staal' van Tata Steel . De omschakeling naar Groen Staal is een grote opgave binnen Tata Steel die leidt tot een groot aantal vergunningaanvragen en andere vraagstukken in de IJmond. Naast de inzet vanuit de Omgevingsdienst NZKG, vraagt deze opgave ook om meer inzet vanuit de provincie. Met de kaderbrief 2023 zijn extra middelen toegekend. Met deze extra middelen kunnen we de taken uitvoeren die nodig zijn om de Groen Staal route te realiseren. Daarnaast zetten we het onderzoek en (gezondheids)monitoring rondom Tata Steel voort, waarvoor extra middelen zijn geraamd.

Vanuit het Programma Gezonde Leefomgeving zetten we in op scherp vergunnen Dit is tevens verankerd in de beleidsnotaVTH (hoofdstuk 3). Hierin wordt de beleidsruimte die er is om te vergunnen binnen de bandbreedte voor best beschikbare technieken (BREF range) vertaald naar de concrete ambitie om zo dicht mogelijk aan de onderkant van de BREF bandbreedte te vergunnen voor fijnstof en stikstofdioxide. In 2023 zetten we hier onverminderd op in. De bedoeling is dat deze ambitie wordt toegepast bij oprichting- actualisatie- en uitbreidingsvergunningen. Dit doen we vanuit het Programma Tata Steel. Voor de rest van de bedrijven in Noord-Holland waar we bevoegd gezag voor zijn is in 2022 een start gemaakt met een viertal pilots. In 2023 gaan we op basis van deze pilots verder met scherp vergunnen.

Jaarlijks presenteert de provincie datarapporten over de luchtkwaliteit in drie gebieden: IJmond, Westpoort en de Haarlemmermeer. In de Omgevingsvisie NH2050 is de ambitie geformuleerd om zo spoedig mogelijk aan de WHO advieswaarden uit 2005 voor luchtkwaliteit te voldoen. De waarden voor fijnstof (PM10, PM2,5) dalen wel maar voldoen nog niet aan de WHO-advieswaarden. In 2023 worden de drie meetnetten geëvalueerd, wat mogelijk gaat leiden tot aanscherping van het meetpakket in daaropvolgende jaren.

Met het project Hollandse Luchten brengt de provincie met burgermetingen op specifieke plekken in de provincie de luchtkwaliteit in kaart. In 2022 worden nieuwe meetgemeenschappen met inwoners toegevoegd aan het programma waarmee we in 2023 ervaring gaan opdoen.

De in 2022 opgeleverde nieuwe geluidbelastingkaarten vormen een belangrijke bouwsteen voor het nieuwe Actieplan Geluid, dat we in 2023 gaan opstellen. Daarnaast heeft de provincie een aantal industrieterreinen van regionaal belang benoemd, waar gezoneerd geluidbeleid wordt toegepast. Het zonebeheer heeft de provincie belegd bij de Omgevingsdienst NZKG. De provincie staat voor de wettelijke taak om SWUNG-2 (Samen Werken aan de Uitvoering van Nieuw Geluidbeleid) te implementeren. Met de kaderbrief 2023 zijn hiervoor extra middelen beschikbaar gesteld.

De provincie heeft speciale aandacht voor de problematiek van zeer zorgwekkende stoffen ZZS en voor de verbetering van de luchtkwaliteit in het kader van het Schone Lucht Akkoord (SLA). In 2023 participeert de provincie in een nationaal onderzoeksprogramma in het kader van het SLA naar hoog blootgestelde gebieden, hierin is de regio IJmond één van de te onderzoeken gebieden. Aan de hand van resultaten bepalen we in 2023 concrete vervolgstappen.

Het provinciale geurbeleid is erop gericht om toe te werken naar een verwaarloosbare geurhinder in Noord-Holland. Het E- Nose netwerk ondersteunt het toezicht op het verbod op varend ontgassen, maar geeft ook gebiedsspecifiek inzicht, zoals in de IJmond en Tuindorp Oostzaan. We werken nauw samen met de Omgevingsdienst NZKG, het Havenbedrijf Amsterdam en bedrijven die geurhinder veroorzaken. Met de komst van de Omgevingswet zijn we voornemens om het provinciale geurbeleid te actualiseren. Dat zal in 2023 gestalte krijgen.

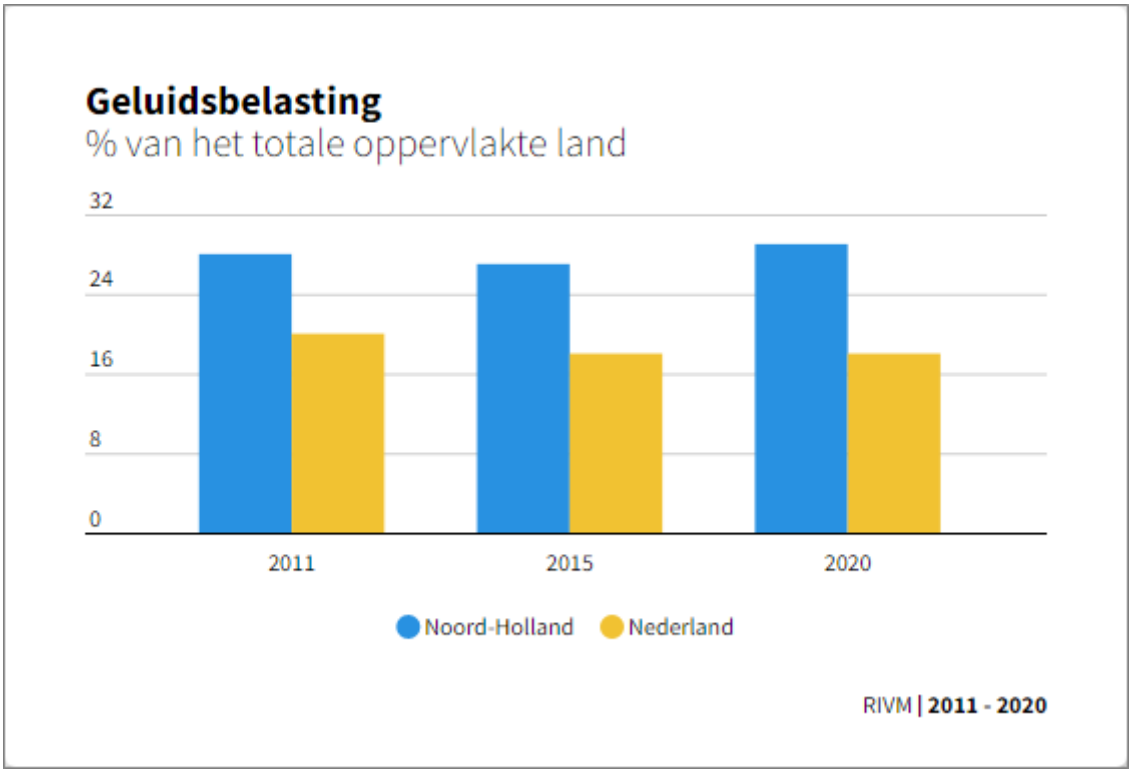
Het Rijk is aan zet om, in aanloop naar de inwerkingtreding van de Omgevingswet, aandachtsgebieden te bepalen die inzichtelijk maken in welk gebied zich bij een ongeval met gevaarlijke stoffen mogelijk nog levensbedreigende gevolgen voor personen in gebouwen kunnen voordoen. Deze aandachtsgebieden zijn voor ons extra van belang om inzicht te krijgen welke ruimtelijke effecten de energietransitie in bijvoorbeeld het Noordzeekanaalgebied heeft en de keuzes die we in 2023 hierin moeten gaan maken.

De provincie Noord-Holland heeft aandacht voor het terugdringen van uitstoot van Zeer Zorgwekkende Stoffen en volgt hierin nauwgezet het Rijksbeleid. Met de Omgevingsdienst NZKG maken wij voor 2023 afspraken over de toepassing van de regels, zoals het maken van een Vermijdings- en Reductieprogramma, bij de bedrijven waar wij bevoegd gezag van zijn.

Om de stortplaats Nauerna beschikbaar te maken voor recreatie is in 2022 een onderzoek gestart van het RIVM om na te gaan op welke manier er veilig gerecreëerd kan worden. Dit onderzoek loopt door in 2023.

Koppeling met brede basismonitor

Geluidbelasting

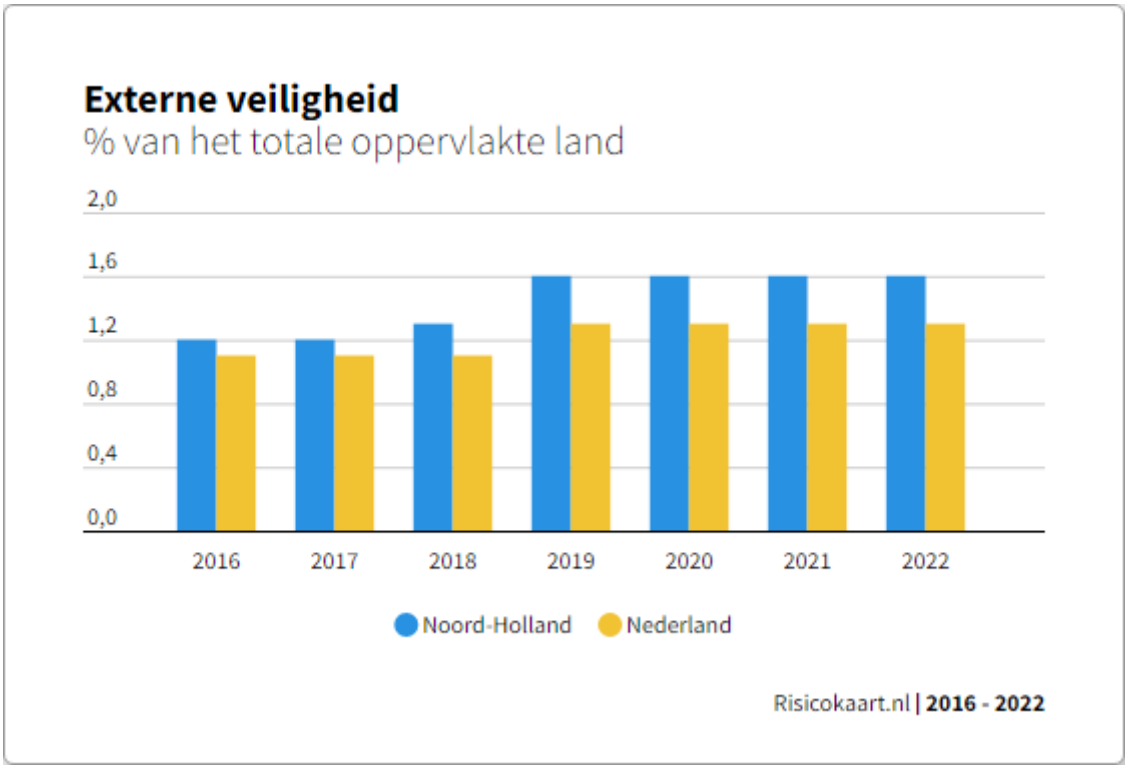

De meest recente cijfers uit 2020 laten zien dat in Noord-Holland 29% van het landoppervlak belast is met 55 decibel of meer. Dit is hoger dan het percentage in heel Nederland met 18% oppervlakte. De gemiddelde geluidsbelasting varieert weinig over de jaren, met maximale dalingen en stijgingen tussen de 2 en 4 procentpunten. De geluidsbelasting is in Noord-Holland wat toegenomen ten opzichte van 2015 en 2011. Toen was de geluidsbelasting respectievelijk 27% en 28% van de totale oppervlakte. Voor de andere provincies geldt doorgaans een stabiele of licht dalende trend.

Technische toelichting

Landoppervlakte belast met een geluidsniveau boven 55 dB. De indicator is opgesteld aan de hand van de cumulatieve geluidkaart. De cumulatieve kaart geeft een indicatief beeld van de geluidbelasting van weg-, rail- en vliegverkeer, windturbines en industrie. De hoeveelheid geluid wordt uitgedrukt in decibellen (dB Lden). De toevoeging Lden staat voor het geluidniveau gedurende de dag en nacht. Het aantal gridcellen in een klasse per gemeente is bepaald met behulp van GIS.

Externe veiligheid

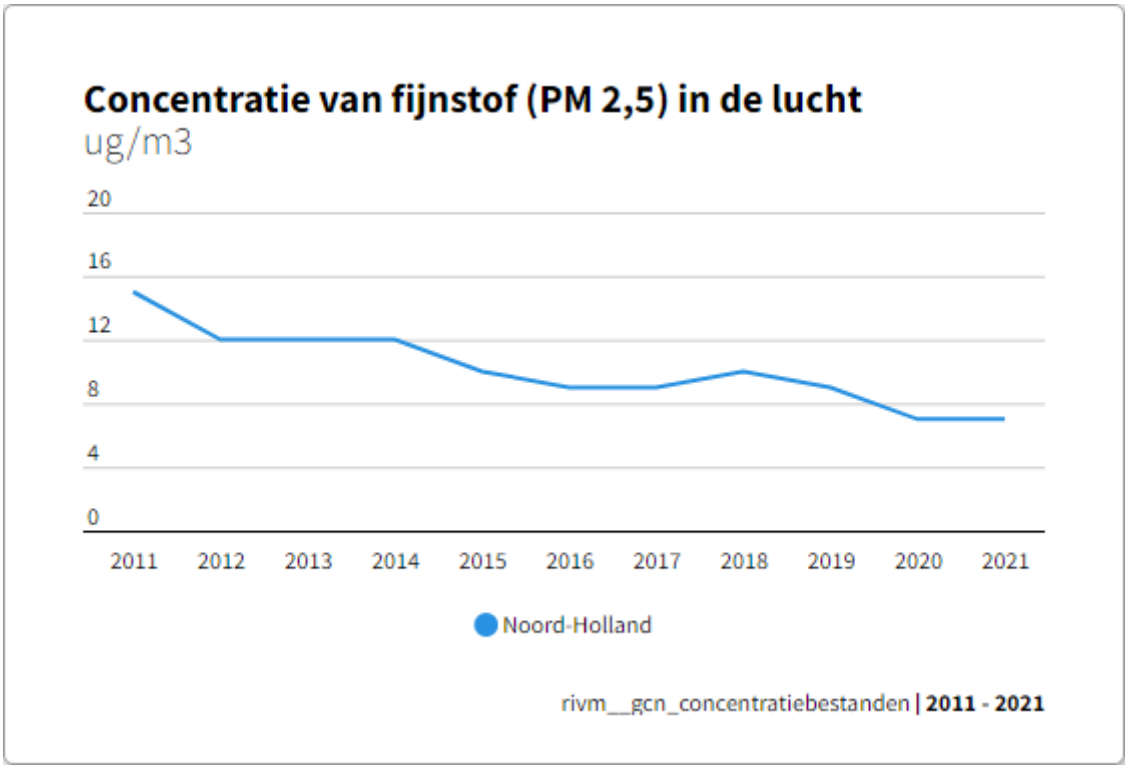

Het aandeel landoppervlakte in Noord-Holland binnen een risicocontour is 1,6%, wat iets meer is dan het percentage voor heel Nederland (1,3%). In Noord-Holland wonen 10.300 mensen binnen een risicocontour. Noord-Holland staat op basis van het aandeel landoppervlakte binnen een risicocontour op de achtste plaats. Zuid-Holland heeft het grootste aandeel landoppervlakte binnen een risicocontour met 3,6%.

Technische toelichting

De zogenoemde plaatsgebonden risicocontour geeft aan hoe groot in een bepaalde omgeving de overlijdenskans is door een ongeval met een risicobron. Het plaatsgebonden risico is de berekende kans per jaar dat een persoon overlijdt door een ongeval bij een risicobron. Voor het bepalen van de plaatsgebonden risicocontouren zijn risico's van bedrijven (installaties en inrichtingen), buisleidingen en vliegvelden meegenomen. In deze berekening is gebruik gemaakt van 10-6 risicocontour. Dat wil zeggen dat de kans dat daadwerkelijk een zwaar ongeval plaatsvindt 1 op een miljoen is.

Luchtkwaliteit Fijnstof

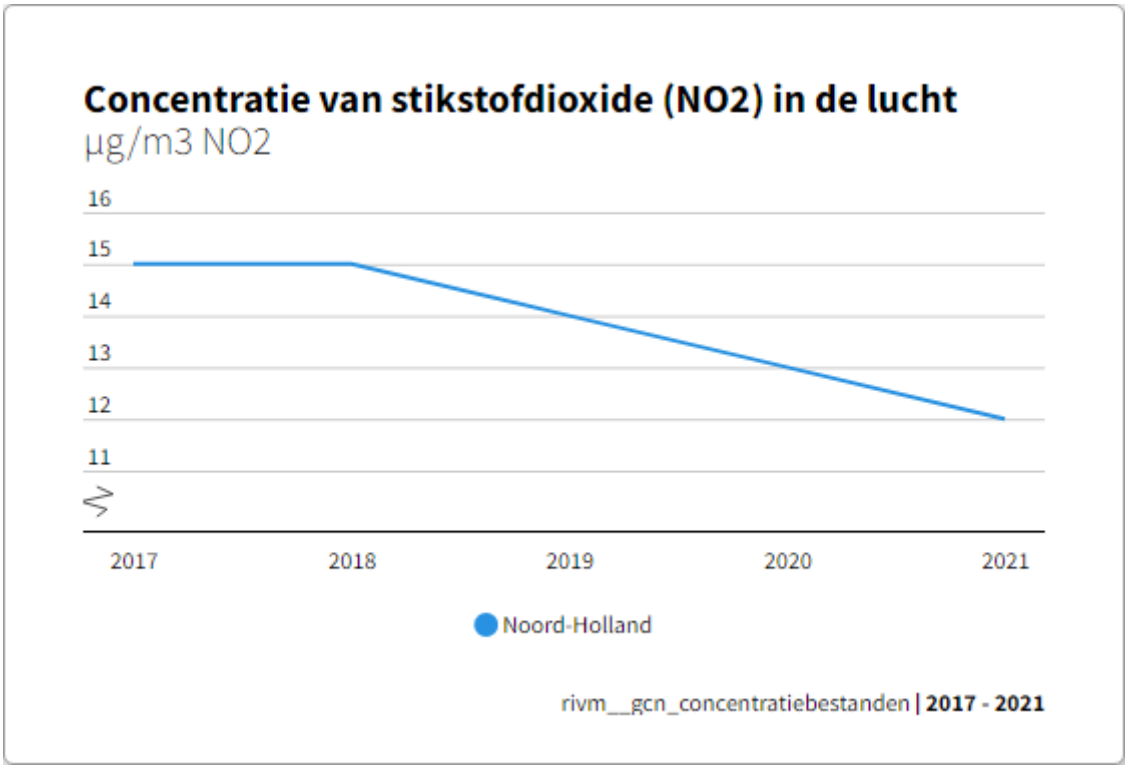

Fijnstof is een verzamelbegrip en omvat deeltjes van verschillende grootte. Fijnstof veroorzaakt gezondheidseffecten. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) stelt dat blootstelling aan PM 2,5 schadelijker is dan blootstelling aan PM10. In 2021 was de gemiddelde concentratie PM2,5 voor de provincie Noord-Holland 7 µg/m3. Het gemiddelde van Nederland was in 2021 ook 7 µg/m3.

Technische toelichting

Concentratie van fijnstof (PM 2,5) in de lucht. De indicator is gebaseerd op de Grootschalige Concentratiekaarten Nederland (GCN). In de GCN wordt op basis van modellen de luchtkwaliteit op iedere plek in Nederland berekend.

Luchtkwaliteit NO2

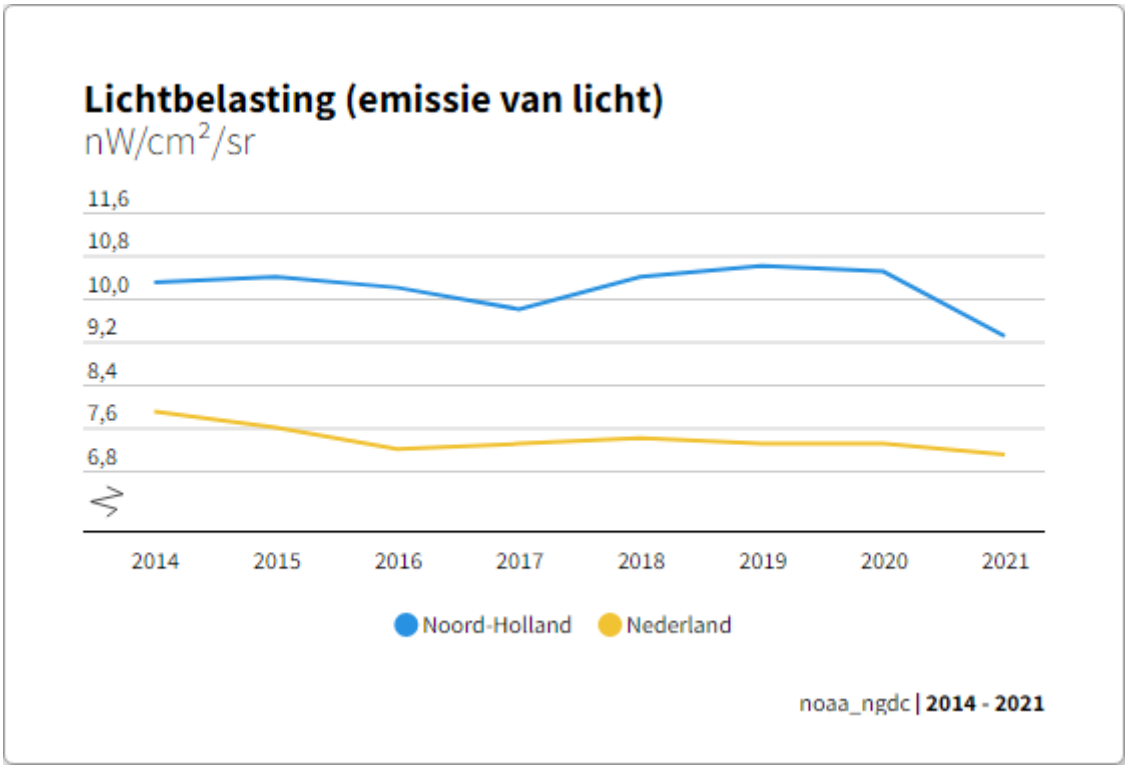

Stikstofdioxide (NO2) is een gas dat in Nederland effect heeft op de luchtkwaliteit. Verkeer is de belangrijkste bron van stikstofdioxide, maar ook de industrie, raffinaderijen en de energiesector zijn bronnen van NO2 emissie en hebben dus effect op de stikstofdioxide concentratie in de lucht. Blootstelling aan stikstofdioxideconcentratie (NO2) kan schadelijk zijn voor de gezondheid. De gemiddelde concentratie van NO2 in Noord-Holland was in 2021 12 µg/m3. De gemiddelde concentratie in Nederland was in 2021 ook 12 µg/m3.

Technische toelichting

De gemiddelde concentratie van stikstofdioxide (NO2) in de lucht. De indicator is gebaseerd op de Grootschalige Concentratiekaarten Nederland (GCN). In de GCN wordt op basis van modellen de luchtkwaliteit op iedere plek in Nederland berekend.

Lichtbelasting (emissie van licht)

De lichtbelasting in Noord-Holland is, na Zuid-Holland, het grootst van Nederland. Dit zijn de twee provincies met de vier grootste stadsagglomeraties van Nederland. Friesland en Groningen hebben het minst last van lichtbelasting. De gemiddelde lichtbelasting in Noord-Holland is hoger dan het Nederlands gemiddelde.

Technische toelichting

Deze indicator geeft de lichtbelasting aan. Daarbij geldt: hoe hoger het getal, hoe groter de oppervlakte die last heeft van verlichting in de nacht. De gegevens voor deze indicator zijn bepaald aan de hand van satellietwaarnemingen van nachtelijke verlichting.

Bodemsanering

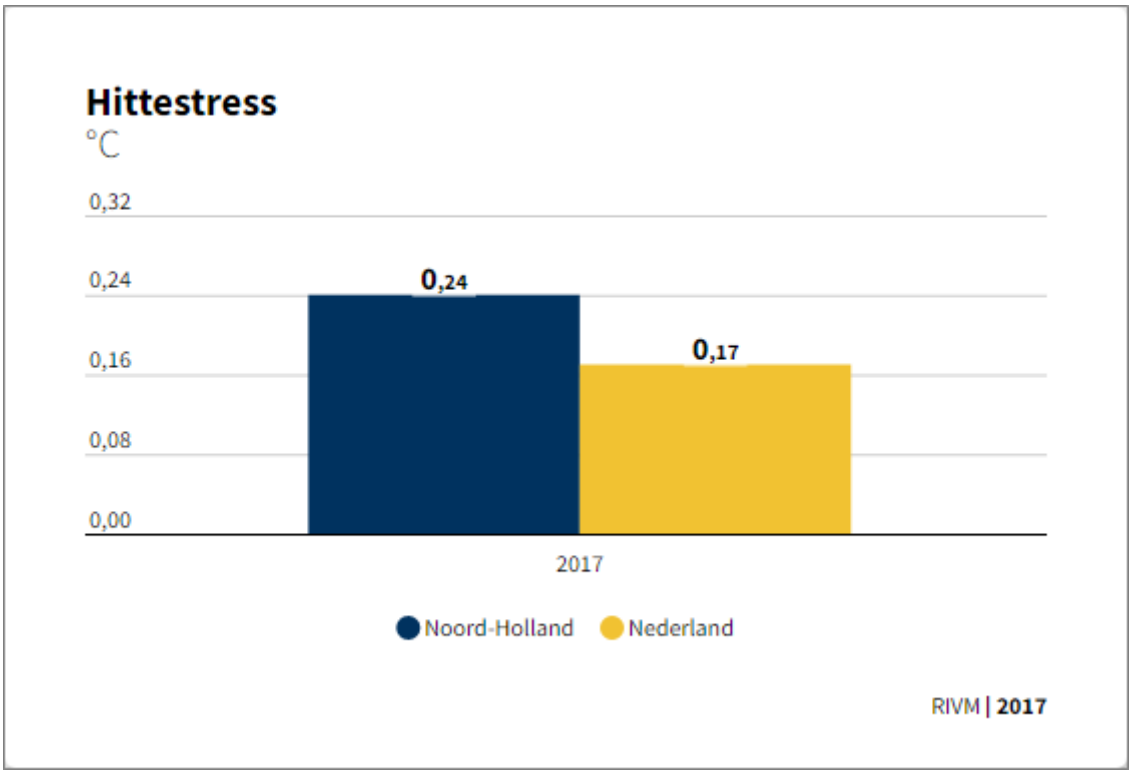

Noord-Holland heeft 2 spoedlocaties voor bodemverontreiniging waar de risico's nog niet beheerst zijn. De provincie monitort ieder jaar de voortgang van de aanpak van de spoedlocaties. Dat zijn locaties waar de bodemverontreiniging leidt tot onaanvaardbare risico's voor mensen, voor ecologie of voor verspreiding van stoffen met het grondwater. De meeste van die locaties zijn in het verleden geïnventariseerd en onderzocht. Toch worden af en toe nog nieuwe spoedlocaties bekend doordat er nieuw onderzoek is verricht op een locatie. In 2021 zijn daardoor in Noord-Holland 2 spoedlocaties toegevoegd en betreft de lijst van spoedlocaties inmiddels 98. De twee nieuwe locaties betreffen de 'Kleiput Oosterdijk De Bult te Enkhuizen' en het 'Voormalige defensieterrein Crailo Amersfoortsestraatweg 111 te Hilversum'. Voor "Crailo" heeft de provincie opdracht voor sanering gegeven, is de sanering nagenoeg afgerond en zijn de risico's weggenomen. Voor "De Bult" worden voorbereidingen voor sanering getroffen. Daardoor zullen de risico's worden beheerst. De provincie volgt de voortgang van de aanpak van deze (en alle andere) spoedlocaties en actualiseert de informatie bij de jaarlijkse monitoring.

Technische toelichting

Aantal spoedlocaties voor bodemverontreiniging waar de risico's nog niet beheerst zijn.

Hittestress

Noord-Holland heeft relatief gezien een hoog stedelijk hitte-eiland effect ten opzichte van andere provincies. Alleen Zuid-Holland heeft te kampen met hogere gemiddelde temperaturen. Deze indicator heeft alleen een meting voor 2017.

Technische toelichting

De indicator geeft weer wat het jaarlijks temperatuurverschil (in graden Celsius) is dat ontstaat door het hitte-eiland effect, oftewel het fenomeen dat de temperatuur in een stedelijk gebied gemiddeld hoger is dan in het omliggende landelijk gebied. Het gemiddelde temperatuurverschil binnen de gemeente is bepaald door middel van een GIS-berekening op basis van 10x10 meter gridkaart.

2.2.3 Kwaliteit bodem en ondergrond verbeteren

Toelichting

De provincie richt zich op instandhouding en verbetering van de kwaliteit van bodem en ondergrond. De opgaven zijn:

- De grondwaterkwaliteit ten behoeve van de openbare drinkwatervoorziening beschermen.
- Verontreinigingen van bodem en grondwater saneren ter bescherming van mens en milieu en ter verhoging van de (gewenste) gebruiksmogelijkheden.
- De energiewinning uit de bodem (bijvoorbeeld door geothermie, warmte-koudesystemen en warmtenetten) faciliteren.

Mijnbouwwet

Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat is bevoegd gezag voor vergunningen onder de Mijnbouwwet. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de winning van gas of aardwarmte (geothermie). Vanuit haar adviesrol rol kijkt de provincie naar de gevolgen van de winning voor onder andere het grondwater en de bovengrondse veiligheid.

Bodembeheer

Met de invoering van de Omgevingswet (Ow), naar verwachting per 1 januari 2023, en het intrekken van de Wet bodembescherming verandert de taakverdeling tussen provincie en gemeenten. Kern van de verandering is dat gemeenten primair verantwoordelijk worden voor de bodemkwaliteit in de bovengrond en de provincie voor het grondwater. Daarnaast blijft de provincie bevoegd gezag voor overgangsrechtlocaties en voor bodemkwaliteit bij complexe bedrijven. Over de financiering hiervan door het Rijk worden in de loop van 2022 afspraken gemaakt.

Een belangrijk onderdeel van de taak van de provincie is het gebiedsgericht beheer van grondwaterverontreinigingen. Bescherming van de drinkwatervoorziening en het faciliteren van het gebruik van de ondergrond voor bijvoorbeeld energiewinning worden hierin meegenomen (zie ook Grondwaterbeheer het Gooi). Andere taken zijn het afmaken van de bodemsanering van spoedlocaties (zie deze interactieve kaart) en diffuse bodemverontreiniging (bijvoorbeeld lood), nazorg en beheer van restverontreinigingen na sanering en de aanpak van nieuwe stoffen zoals PFAS (PerFluor-Alkyl stoffen).

Voor PFAS vertegenwoordigt Noord-Holland zowel ambtelijk als bestuurlijk het IPO in overleggen met Rijk, VNG en UvW. Het doel is knelpunten in uitvoer en beheer en knelpunten op het gebied van mogelijk conflicterende beleidskaders aan te pakken.

Stortplaatsen Wet milieubeheer

De provincie is verantwoordelijk voor de nazorg van stortplaatsen Wet milieubeheer. Voor één stortplaats wordt een sluitingsprocedure afgerond door het verstrekken van een geslotenverklaring door GS en een goedgekeurd nazorgplan. Op twee gesloten stortplaatsen wordt in opdracht van GS nazorg uitgevoerd.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
2.2.1	VTH taken uitvoeren en coördineren	29.197	30.308	31.723	29.973	29.894	29.889
2.2.2	Gezonde leefomgeving bevorderen	3.301	5.492	5.497	2.302	2.194	2.186
2.2.3	Kwaliteit bodem en ondergrond verbeteren	3.916	10.211	6.058	4.255	1.604	1.330
	Totaal lasten	36.414	46.011	43.278	36.530	33.692	33.405
	Totaal baten	-3.062	-2.595	-4.780	-5.135	-2.475	-2.575
	Saldo van baten en lasten	33.352	43.416	38.498	31.395	31.217	31.217
	Stortingen						
2.2.2	Resv. Verduurzaming bestaande Woningvoorraad	0	0	0	0	0	0
2.2.2	Resv. Gezonde leefomgeving	3.500	3.420	3.300	1.000	0	0
2.2.3	Resv. Bodemsanering	4.235	319	319	319	319	319
	Onttrekkingen						
2.2.2	Resv. Verduurzaming bestaande Woningvoorraad	-131	-554	0	0	0	0
2.2.2	Resv. Gezonde leefomgeving	-1.516	-3.467	-3.467	-67	-67	-67
2.2.3	Resv. Bodemsanering	-3.190	-8.878	-3.060	-1.039	-1.214	-944
	Resultaat	**36.250**	**34.256**	**35.590**	**31.608**	**30.255**	**30.138**

Programma 3 Ruimte en Water

Doelenboom

3. Ruimte en Water
3.1 Ontwikkelen ruimtelijk beleid
3.1.1 Omgevingsvisie en omgevingswet uitdragen
3.1.2 Ruimtelijke kwaliteit borgen en stimuleren
3.2 Uitvoeren ruimtelijk beleid’
3.2.1 Bijdragen aan de optimalisering van OV- knooppunten en ketens
3.2.2 Beleid luchthavens uitvoeren
3.2.3 Visie Noordzeekanaalgebied en havencomplexen realiseren
3.2.4 Ruimtelijke structuur versterken
3.2.5 Grondbeleid uitvoeren t.b.v. provinciale doelen
3.3 Bijdragen aan betaalbaar en toekomstbestendig wonen
3.3.1 Afstemming en regionale programmering woningbouw
3.3.2 Bijdragen aan versnelling woningbouwproductie en binnenstedelijk bouwen
3.4 Beschermen tegen overstromingen en bijdragen aan klimaatadaptatie
3.4.1 Kaders stellen voor regionale keringen en investeren in ruimtelijke kwaliteit
3.4.2 Beoordelen versterkingsplannen primaire keringen en investeren in ruimtelijke kwaliteit
3.4.3 Bijdragen aan ontwikkelen en uitvoeren regionale opgaven klimaatadaptatie
3.5 Verbeteren kwaliteit water en benutten en beheren water
3.5.1 Schoon en voldoende grondwater bevorderen
3.5.2 Schoon en voldoende oppervlaktewater bevorderen
3.5.3 Waterrecreatie stimuleren

Maatschappelijk doel

De provincie zorgt samen met andere overheden voor een goede ruimtelijke inrichting van Noord-Holland. Diverse functies zoals wonen, werken, energietransitie, landbouwtransitie, mobiliteit, natuurontwikkeling vragen in Noord-Holland om ruimte en de druk op de ruimte is daarmee groot. Dit tegen een achtergrond van belemmeringen ten aanzien van onder andere stikstof, energie-infrastructuur, geluidsregels, milieuregels, klimaat. Het vraagt om scherpe keuzes. De provincie bekijkt deze vragen in samenhang, maakt ruimtelijk strategisch beleid, ontwikkelt gebiedsgericht beleid en coördineert bij vraagstukken die de gemeentegrenzen overstijgen. De rol van de provincie is door de Ruimtelijke Ordeningsbrief van het Rijk nog verder versterkt.

De sturingsfilosofie van de provincie is gebaseerd op de Omgevingswet: lokaal wat kan en regionaal wat moet. Dit is vastgelegd in het Coalitieakkoord 2019-2023 ‘Duurzaam doorpakken!’.

In de provinciale Omgevingsvisie NH2050 staat de langetermijnvisie van Provinciale Staten van Noord-Holland op de fysieke leefomgeving. De Omgevingsvisie NH2050 vormt het strategische langetermijnbeleid van de provincie Noord-Holland. De hoofdambitie van de Omgevingsvisie NH2050 is zorgen voor balans in Noord-Holland tussen economische groei en leefbaarheid. Een belangrijk aspect van de leefbaarheid is een goede kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Om deze te borgen hanteert de provincie basisrandvoorwaarden voor gezondheid, veiligheid en klimaatadaptatie. Daarnaast gelden generieke ontwikkelprincipes voor landschap, natuurinclusiviteit, clustering van activiteiten en samenhang tussen de bovengrond en de ondergrond.

De woonopgave is enorm. Tot 2030 moeten in Nederland 900.000 woningen worden gerealiseerd. Als Noord-Holland leveren we hier een grote bijdrage aan, namelijk 183.600 woningen bruto en 162.000 netto (nieuwbouw minus sloop). De nadruk ligt op het versneld realiseren van (betaalbare) woningen. Dit is ook de lijn in het Masterplan Wonen. Om de woningen te realiseren maken we gebruik van onorthodoxe maatregelen, zoals het instrument actief grondbeleid. Belangrijk is dat de woonopgave niet los wordt gezien van de andere opgaven in Noord-Holland. Denk bijvoorbeeld aan de grote uitdagingen van de energietransitie. Daarnaast kunnen geen woningen gebouwd worden zonder antwoord te geven op vraagstukken als stikstof, vliegtuiggeluid, bereikbaarheid, klimaatbestendigheid, leefbaarheid, toenemende druk op recreatiegebieden, landschap en natuur.

Voor wat de hoofdambities uit onze Omgevingsvisie betreft, is de provincie mede afhankelijk van de keuzes die het Rijk voor de toekomstige ontwikkeling van de luchtvaart in het algemeen en de ontwikkeling van Schiphol in het bijzonder maakt. De sectorale luchtvaartwet- en regelgeving is daarbij kaderstellend (LIB, hoogtebeperkingen, radardekking). De aanwezigheid en het gebruik van de luchthaven Schiphol heeft een grote ruimtelijke impact. De ruimtelijke consequenties van keuzes in de luchtvaart dienen daarom scherp in beeld te blijven en in een integrale afweging te worden betrokken. Om die reden wordt samen met het Rijk gewerkt aan de NOVEX Schiphol.

De hoofddoelen op het gebied van water zijn het beschermen tegen overstromingen en het duurzaam gebruik van water voor verschillende doeleinden. De beide hoofddoelen sluiten aan op de doelen van twee belangrijke Europese richtlijnen: de ROR (Richtlijn Overstromingsrisico's) en de KRW (Kaderrichtlijn Water).

Bij het beschermen tegen overstromingen staan drie elementen centraal:
1. primaire en regionale keringen die aan de wettelijke norm voldoen;
2. een robuuste ruimtelijke inrichting;
3. effectieve calamiteitenplannen.

Bij een duurzaam gebruik van het water gaat het om een zorgvuldig beheer van grond- en oppervlaktewater. Een goede waterkwaliteit en het voorkómen van verdroging en verzilting zijn hierbij belangrijke aandachtspunten.

Klimaatverandering en maatschappelijke opgaven als de energietransitie, biodiversiteit en woningbouwopgave maken aanpassing, versnelling of intensivering van het waterbeleid op een aantal aspecten nodig. Bij het versterken van primaire waterkeringen wordt ingezet op: adaptieve versterkingsoplossingen die daarmee tegen lagere kosten uitbreidbaar zijn bij een klimaatverandering, op het toevoegen van extra ruimtelijke kwaliteit aan de dijk en de directe omgeving van de dijk. Hiervoor worden de middelen ingezet uit de Reserve meekoppelkansen dijkversterkingen en kustontwikkeling.

De provincie werkt samen met gemeenten, veiligheidsregio's en waterschappen in het verkrijgen van meer inzicht in vitale en kwetsbare infrastructuur. Eigen netwerken (onder andere wegen en kanalen) worden beoordeeld op klimaatbestendigheid.

Wettelijk beleidskader

- Woningwet/Huisvestingswet
- Wet ruimtelijke ordening (incl. Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) en Besluit ruimtelijke ordening)
- Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
- Omgevingswet (in ontwikkeling)
- Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte
- Structuurvisie Mainport Amsterdam Schiphol Haarlemmermeer
- Wet luchtvaart
- Luchthavenverkeersbesluit (LVB) Schiphol
- Luchthaven Indelingsbesluit (LIB) Schiphol
- Wet regelgeving burgerluchtvaart en militaire luchthavens (RBML)
- Waterwet
- Waterschapswet
- Drinkwaterwet
- Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden
- Europese Richtlijn Overstromingsrisico's
- Europese Kaderrichtlijn Water

Provinciaal beleidskader

- Provinciale Omgevingsvisie NH2050
- Omgevingsverordening Noord-Holland 2022
- Provinciale Woonagenda 2020 - 2025
- Masterplan Wonen versie 1 en Masterplan Wonen versie 1.5
- Programma OV-knooppunten ("Maak Plaats!")
- Uitvoeringsprogramma Binnenstedelijk Bouwen en Versnellen Woningbouw
- Visie Noordzeekanaalgebied 2040
- 5e Nota Grondbeleid
- Watervisie 2021 'Buiten de oevers'
- Water, bron van recreatie, Visie op de waterrecreatie 2030
- Provinciale beleidsnota Regionale Luchthavens
- Visie OV2020

Budgettabel 2023 (x € 1.000)

Beleidsdoel		Lasten	Baten	Saldo van baten en lasten	Onttrekking aan reserves	Stortingen	Saldo t.l.v. algemene middelen
3.1	Ontwikkelen ruimtelijk beleid	3.865	0	3.865	0	0	3.865
3.2	Uitvoeren ruimtelijk beleid	8.995	5.810	3.185	10.695	19.000	11.490
3.3	Bijdragen aan betaalbaar en toekomstbestendig wonen	3.219	0	3.219	2.180	1.200	2.239
3.4	Beschermen tegen overstromingen en bijdragen aan klimaatadaptatie	3.866	0	3.866	2.214	1.500	3.152
3.5	Verbeteren kwaliteit water en benutten en beheren water	3.883	1.239	2.644	1.393	1.562	2.813
	Totaal	**23.828**	**7.049**	**16.779**	**16.482**	**23.262**	**23.559**

Verbonden partijen

Programma	OD	Verbonden partij	Doel
3	3.1.2	Stichting bevordering kwaliteit leefomgeving Schipholregio	Verbeteren leefkwaliteit Schipholregio.
3	3.2.3	Stichting Projectbureau Masterplan Noordzeekanaalgebied	Versterken van de internationale concurrentiepositie van het gebied.
3	3.1.1	Zeestad Beheer B.V.	Stadsvernieuwing Den Helder
3	3.1.2	Zeestad C.V.	Stadsvernieuwing Den Helder
3	3.5.2	N.V. Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland (PWN)	Drinkwatervoorziening en natuurbeheer

*Verdere informatie is te vinden in de paragraaf verbonden partijen

3.1 Ontwikkelen ruimtelijk beleid

Onze rol
We zijn verantwoordelijk voor het maken van integrale ruimtelijke afwegingen over ontwikkelingen in voornamelijk het landelijk gebied. We wegen mogelijkheden af om wel of niet te bouwen in het buitengebied via onze verordening, wij maken beleid, stellen kaders en stimuleren en regisseren via onze instrumenten zoals de provinciale Omgevingsvisie, de Omgevingsverordening, de Omgevingsregeling, regionale samenwerkingsagenda's en integrale programma's. Bij het vormgeven en behouden van de ruimtelijke kwaliteit in de provincie worden wij bijgestaan door het ontwerpteam, het Adviesteam Ruimtelijke Kwaliteit (ARK/intern), de Adviescommissie Ruimtelijke Ontwikkeling (ARO/extern) en de Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit (PARK/extern).

Samenwerkingspartners
We werken samen met gemeenten aan het verhogen van de kwaliteit van de gemeentelijke plannen en met initiatiefnemers voor ruimtelijke ontwikkeling. Deze rol zal toenemen onder de nieuwe Omgevingswet, vanwege de in deze wet opgenomen zorgplicht omgevingskwaliteit en door de grote transities die het landschap grondig zullen veranderen. Hoe zorgt de provincie ervoor dat deze ontwikkelingen blijven passen in het veranderende landschap?

Prioriteiten

- Uitdragen van de Omgevingsvisie
- Het uitdragen van de Omgevingsverordening NH2020 en van de Omgevingsverordening NH2022 die gelijktijdig met de Omgevingswet op (naar verwachting) 1 januari 2023 in werking treedt
- Het stimuleren van de ruimtelijke kwaliteit.

3.1.1 Omgevingsvisie en omgevingswet uitdragen

Toelichting

Provinciale Staten (PS) hebben in 2018 een integraal strategisch langetermijnbeleid vastgesteld met de Omgevingsvisie NH2050. Elk van deze ambities is terug te vinden in de programma's in deze begroting. De belangrijkste acht onderwerpen waar PS ambities over hebben vastgesteld zijn: klimaatadaptatie (beleidsdoel 3.4); gezonde leefomgeving, waaronder bodem, water, lucht, geluid, veiligheid (beleidsdoel 2.2); biodiversiteit (programma 5), economische transitie en energietransitie (beleidsdoel 2.1); mobiliteit (programma 4), verstedelijking en landschap (programma 3, 5 en 6).

De Omgevingsvisie wordt uitgedragen door advisering vanuit de vastgestelde visie aan GS, PS, de ambtelijke organisatie en via het bepalen en uitwerken van activiteiten die bijdragen aan het behalen van door PS in de visie gestelde ambities en doelen.

De vertaling van de Omgevingsvisie in ons juridisch instrumentarium vindt plaats door middel van de Omgevingsverordening. In 2021 heeft de provincie de Omgevingsverordening NH2022 voorbereid. Deze omgevingsverordening treedt tegelijk in werking met de Omgevingswet. In de Omgevingsverordening NH2022 worden de provinciale regels omgezet naar de juiste juridische basis, zodat de provincie voldoet aan de Omgevingswet op het moment van inwerkingtreding.

Input van partners, waaronder gemeenten en waterschappen, is onderdeel van de totstandkoming geweest.

Extern borgt de provincie de Omgevingsvisie en Omgevingsverordening in de omgevingsvisies, omgevingsplannen en waterschapsverordeningen van lagere overheden via de instrumenten die de Omgevingswet ons hiertoe ter beschikking stelt. Hiertoe zijn onze werkprocessen heringericht.

De Omgevingswet wordt ondersteund door een Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Het DSO wordt interbestuurlijk ontwikkeld in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Wij zijn bij inwerkingtreding van de Omgevingswet aan het DSO gekoppeld en hebben onze werkprocessen hierop ingericht, zodat wij omgevingsbesluiten als de Omgevingsvisie en Omgevingsverordening hiermee kunnen ontsluiten.

De Omgevingswet treedt naar verwachting in werking op 1 januari 2023. Tot dat moment blijft de Omgevingsverordening Noord-Holland 2020 derhalve van kracht. Deze is immers al in de geest van de Omgevingswet opgesteld. De Omgevingsverordening Noord-Holland 2022 ligt klaar om in werking te treden zodra de Omgevingswet van kracht wordt.

3.1.2 Ruimtelijke kwaliteit borgen en stimuleren

Toelichting

Noord-Holland heeft na brede consultatie belangrijke waarden en grote ambities geformuleerd in haar Omgevingsvisie. Provinciale Staten hebben daarbij een sturingsfilosofie omarmd volgens het adagium: ‘lokaal wat kan, regionaal wat moet’. De opgave staat altijd centraal en bepaalt of en zo ja met wie en met welke instrumenten we opgaven proberen aan te pakken.

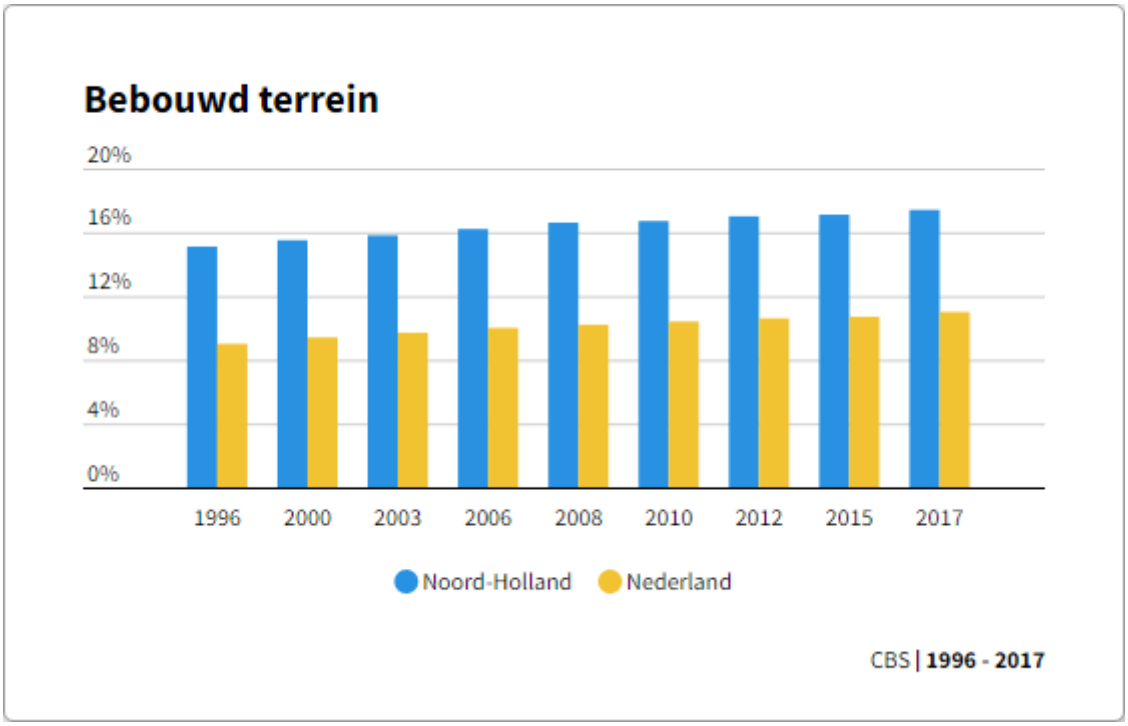
Gedeputeerde Staten beschikken over verschillende instrumenten om ruimtelijke kwaliteit bij nieuwe ontwikkelingen in het landschap te borgen, onder wie de Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit (PARK) en de Adviescommissie Ruimtelijke Ontwikkeling (ARO).

De ARO adviseert op basis van een vraag van een initiatiefnemer (provincie, gemeente of waterschap) over de ruimtelijke kwaliteit van plannen die grote impact hebben op het landschap. Focus van het advies ligt dan ook niet op de ruimtelijke kwaliteit van de afzonderlijke plannen, maar vooral op hoe deze bijdragen aan de kwaliteit van het landschap. De ARO komt hiervoor gemiddeld negen keer per jaar bijeen en geeft tussen de 15 en 30 adviezen per jaar. Over de plannen die zijn besproken, de adviezen die hierover zijn uitgebracht en de trends die worden gesignaleerd, wordt ieder jaar een jaarverslag gemaakt in de vorm van een online magazine.

De Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit (PARK) is een onafhankelijk expert op het gebied van ruimtelijke ordening die GS adviseert bij veranderingen en ontwikkelingen op regionaal niveau. Door zijn onafhankelijke positie heeft de PARK een belangrijke rol binnen het debat over de inrichting van de fysieke ruimte in Noord-Holland. De adviezen van de PARK zijn zoveel mogelijk integraal, gebiedsgericht, agenderend en innovatief. De adviezen zijn openbaar via de website van de provincie. De huidige PARK is door GS aangesteld tot 1 juni 2023.

Koppeling met brede basismonitor

Bebouwd terrein

Het aandeel bebouwd terrein ligt in de provincie Noord-Holland zo'n 6 procentpunt hoger dan in heel Nederland. In zowel Noord-Holland als in heel Nederland nam dit percentage tussen 1996 en 2017 toe. Voor Nederland is dit een stijging van 2,3 procentpunt, voor Noord-Holland van 2 procentpunt. In 2017 bestond 17,4% van het landoppervlak in Noord-Holland uit bebouwd gebied. Op dit moment vormen de data uit 2017 de meest recente; deze indicator heeft een lange verwerkingstijd bij het CBS vanwege de complexiteit.

Technische toelichting

Terrein in gebruik voor wonen, werken, winkelen, uitgaan, cultuur en openbare voorzieningen als percentage van het totale oppervlakte land.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
3.1.1	Omgevingsvisie en omgevingswet uitdragen	1.422	2.524	2.300	2.226	2.225	2.215
3.1.2	Ruimtelijke kwaliteit borgen en stimuleren	403	1.566	1.565	1.505	1.501	1.494
	Totaal lasten	1.825	4.090	3.865	3.731	3.726	3.709
	Totaal baten	0	0	0	0	0	0
	Saldo van baten en lasten	1.825	4.090	3.865	3.731	3.726	3.726
	Stortingen						
		0	0	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
		0	0	0	0	0	0
	Resultaat	**1.825**	**4.090**	**3.865**	**3.731**	**3.726**	**3.709**

3.2 Uitvoeren ruimtelijk beleid

Onze rol

De provincie maakt als regisseur samen met de partners in de regio afspraken over realisatie van de verstedelijkingsopgaven (in samenhang met bereikbaarheid) bij OV-knooppunten. Daarnaast vervult de provincie de expertrol en brengt specifieke kennis in over de ontwikkelingen van knooppunten samen. De provincie overlegt met de rijksoverheid over de ontwikkeling van Schiphol c.q. het luchtvaartbeleid en we zijn bevoegd gezag voor de regionale luchthavens. Samen met de medeoverheden en het bedrijfsleven in het Noordzeekanaalgebied (NZKG) realiseert de provincie faciliteiten ten dienste van de regionale economie en ruimtelijke ontwikkeling in het NZKG en in het maritiem cluster Kop van Noord-Holland/Den Helder. De provincie stimuleert ruimtelijke ontwikkelingen door financiële middelen beschikbaar te stellen voor subsidies en onderzoeken. Ten slotte oefent de provincie de rol van bevoegd gezag uit door regels te stellen via de Omgevingsverordening en te adviseren over ruimtelijke visies en plannen van gemeenten.

Samenwerkingspartners

Onze samenwerkingspartners zijn zeer divers van aard, en omvatten medeoverheden zoals het Rijk, waterschappen, gemeenten en private partijen, zoals Schiphol en Haven Amsterdam, vervoerders als NS en Connexxion, beheerder van het spoornetwerk ProRail en maatschappelijke organisaties actief op het gebied van wonen, onderwijs, zorg, natuur, recreatie en cultuur.

Prioriteiten

- De ontwikkeling van de bestemming van de Averijhaven tot Energiehaven;
- Actief pleiten voor een balans tussen duurzame connectiviteit (ontwikkeling van Schiphol) in balans met een gezonde woon- en leefomgeving (impact van luchtvaart op de Schipholregio);
- De ruimtelijke en economische ontwikkeling van regionale luchthavens en zeehavens;
- De ruimtelijke facilitering van energietransitie in Noord-Holland, waaronder in het Noordzeekanaalgebied en de haven van Den Helder;
- Bij OV-knooppunten geeft de provincie prioriteit aan de knooppunten die bijdragen aan de doelen voor woningbouw en uit de Omgevingsvisie;
- Opstellen van een ruimtelijke strategie voor Noord-Holland Noord, waarbij o.a. verstedelijking, energietransitie, landbouwtransitie, natuurontwikkeling en klimaatadaptatie met elkaar worden verbonden;
- Ruimtelijke verkenningen, bijvoorbeeld naar de transformatie van verouderde glastuinbouwgebieden in de gemeenten Aalsmeer en Uithoorn.

3.2.1 Bijdragen aan de optimalisering van OV-knooppunten en ketens

Toelichting

Voor het faciliteren van de verstedelijking en het duurzaam verbinden van woongebieden en werklocaties is een duurzaam en samenhangend OV-systeem nodig. Het functioneren van dit OV-systeem wordt mede bepaald door de kwaliteit van de knopen (OV-knooppunten) en de ketens

(deur-tot-deur reis). In het coalitieakkoord 2019-2023 is hiervoor een OV-fonds van € 20 miljoen beschikbaar gesteld. In 2021 is dit fonds reeds volledig toegezegd. Het in 2020 opgestelde bestedingsplan beschrijft de inzet van middelen voor de periode tot en met 2023. Doel is cofinanciering van projecten die een bijdrage leveren aan de verbetering van de OV-bereikbaarheid, het optimaliseren van de ketenreis (deur-tot-deur reis), efficiënt ruimtegebruik door het clusteren van functies rondom OV-knooppunten en/of het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving in het (bus- of trein)stationsgebied. Dit bereiken we samen met partners en in afstemming met andere beleidstrajecten zoals onder andere Multimodaal Toekomstbeeld (Samen Bouwen aan Bereikbaarheid), Regionaal en landelijk OV Toekomstbeeld, Versnelling Woningbouw, Regionale afspraken werklocaties, Actieagenda Actieve Mobiliteit 2022-2027, Stedelijke Bereikbaarheid en het aanbesteden van busconcessies.

De provincie draagt in 2023 vanuit verschillende rollen bij, bij bovengenoemde doelen op het gebied van OV-knooppunten, Openbaar Vervoer en Ketenmobiliteit.

Kennis en onderzoek

Voor kennis- en instrumentenontwikkeling die wordt ingezet voor de ondersteuning van gemeenten en andere partners, werkt de provincie met een onderzoeksagenda en een datastrategie OV-knooppunten. De resultaten zijn te vinden op het in 2023 door te ontwikkelen Kennisportaal OV-knooppunten. Ook stelt de provincie de jaarlijkse Monitor OV-knooppunten op en worden het dashboard en de viewer geactualiseerd. Bij de uitvoering van de datastrategie OV-knooppunten zetten we o.a. in op het delen van data met partners, in samenhang met de landelijke actie-agenda OV-knooppunten (Toekomstbeeld OV).

Vanuit de UvA vindt in 2023 een promotieonderzoek plaats naar TOD in het landelijk gebied, met een casus in Noord-Holland. Daarnaast zullen we nauw blijven samenwerken met het programma Smart Mobility door o.a. toepassen van het instrument Mobiliteits Programma van Eisen (MPVE) en de Low Carbo Station Area District Tool (LDC) bij de ontwikkeling van OV-knooppunten en bij vervolgacties die voortkomen uit de Visie Hubs die in 2022 is opgesteld. Na de focus Smart Mobility die in 2021 is gedaan, zal ook een verkenning naar MaaS en deelmobiliteit worden opgesteld. Hierin zal aandacht zijn voor de groeiende markt in deelproducten en hoe deze een toevoeging kunnen zijn voor de ketenreis. In 2023 zal verder uitvoering worden gegeven aan de onderzoeksagenda van het Regionaal OV Toekomstbeeld voor Noord-Holland en Flevoland (ROVT). Zoals nadere studies, uitwerkingen van varianten en het definiëren en uitwerken van maatregelen (conform onderzoeksagenda ROVT).

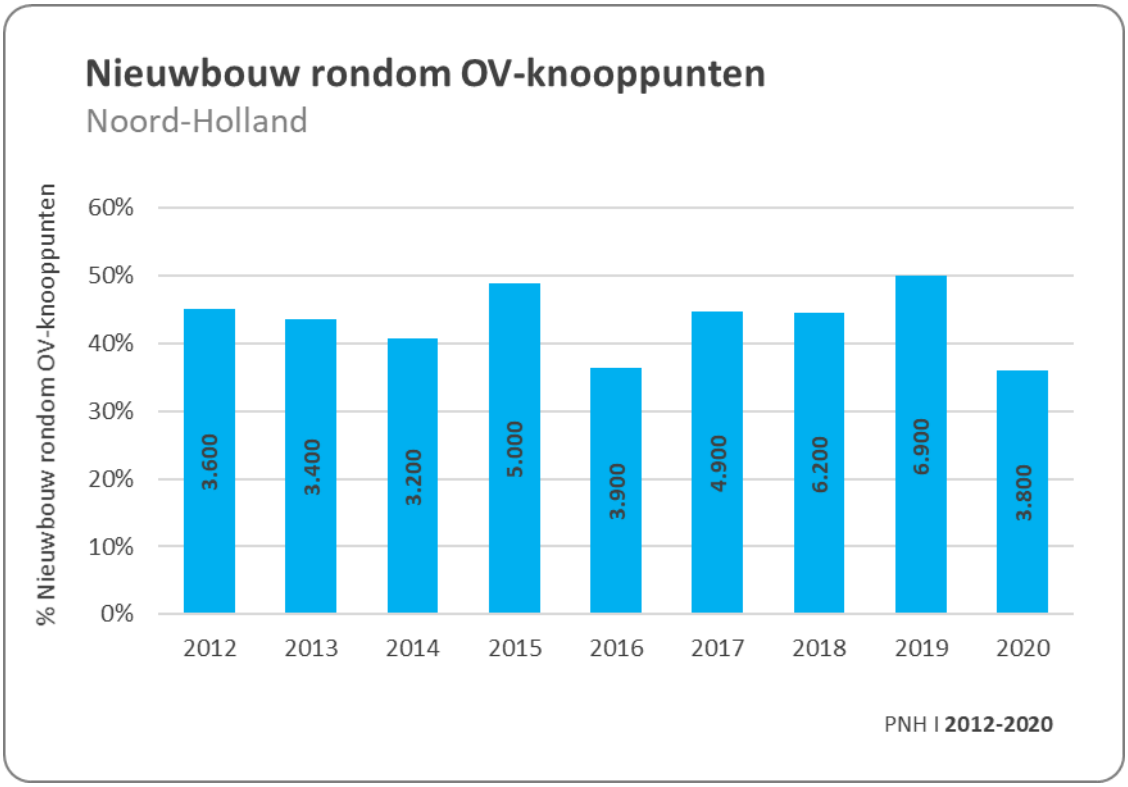
Coördinerende en verbindende rol (samenwerking)

In 2023 werkt de provincie aan de verdere uitwerking en actualisatie van acties die voortkomen uit de regionale strategieën en actieprogramma's voor de spoorcorridors in Noord-Holland: Zaancorridor, de OV-knooppunten IJmond/Zuid-Kennemerland, de Gooicorridor, de Hoornse Lijn (Amsterdam-Hoorn), de Westfriese Lijn en de Helderse Lijn. Samen vormen deze de Regionale Ontwikkelagenda Noord-Holland. De agenda bevat maatregelen op het gebied van OV-bereikbaarheid, ketenmobiliteit en knooppuntontwikkeling. De Regionale Ontwikkelagenda wordt jaarlijks geëvalueerd en gemonitord. De brede integrale regionale aanpak van de Regionale Ontwikkelagenda wil de provincie in 2023 ook toepassen op de ambities van het ROVT en belangrijkste HOV ontwikkelingen. Deze (regionale) werkwijze (multimodaal, gebiedsgericht en brede verkenning van het totale netwerk) sluit tevens goed aan bij het Perspectief Mobiliteit (vastgesteld in 2021 door PS).

Stimulerende rol

De provincie zal gemeenten stimuleren en ondersteunen met procesinstrumenten en kennis bij circa 25 knooppunten (OV-knooppunten (inclusief 4 buitenpoorten), P+R knopen/mobiliteitshubs en busstations). Voor twee projecten waarvoor binnen het fonds een reservering is gemaakt, zal in 2023 een concrete subsidieaanvraag worden gedaan. Daarnaast zal de uitvoering van het in 2022 vastgestelde pakket voor maatregelen op het gebied van ketenreis boven het Noordzeekanaal in 2023 leiden tot enkele subsidieaanvragen voor kleinere concrete projecten. De provincie is als samenwerkingspartner betrokken bij de in het Bestedingsplan OV-fonds genoemde prioritaire projecten. Dit betreft met name langjarige gebiedsontwikkelingen met meerdere partners, waarbij de komende jaren vragen om een financiële bijdrage te verwachten zijn. Hiervoor is geen budget meer beschikbaar in de reserve OV-fonds.

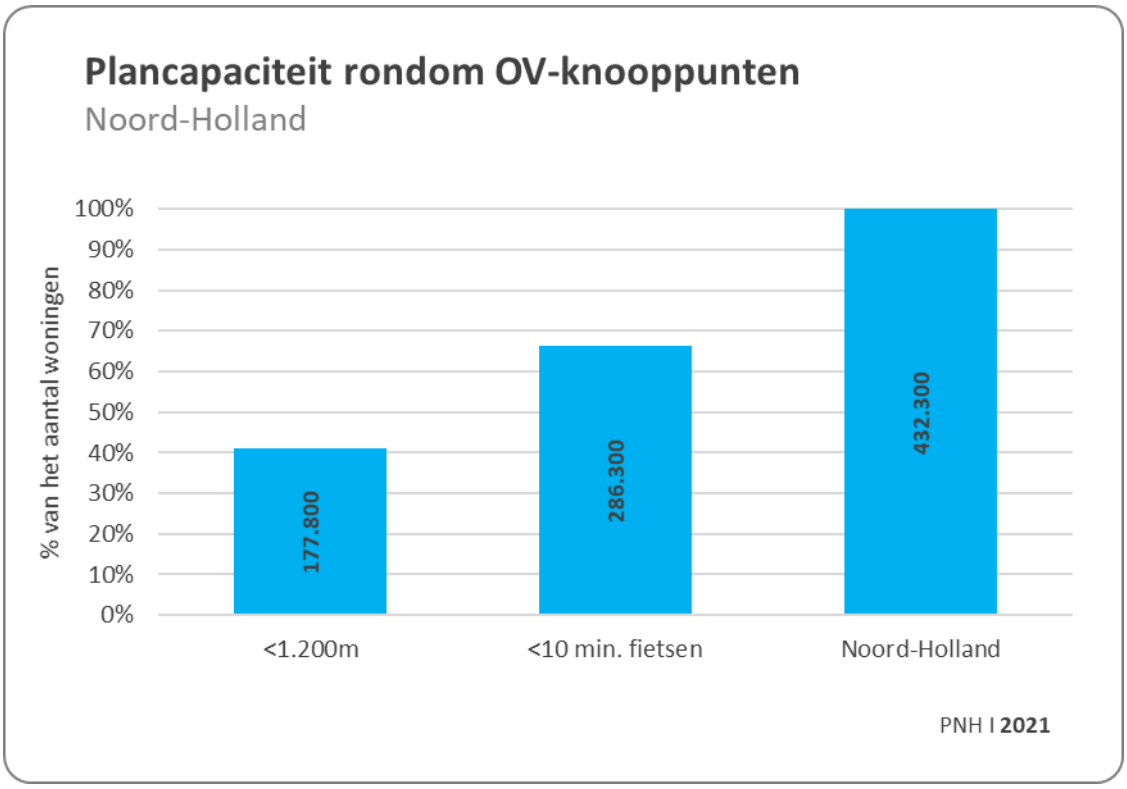
Veel van de bovengenoemde werkzaamheden hebben een samenhang met de begroting van mobiliteit, zie ook 4.2.1 (OV-concessies ontwikkelen en aanbesteden).

Toelichting

Woningbouw per jaar binnen 1.200 meter van OV-knooppunten, weergegeven in het aantal woningen en % van totale nieuwbouw.

Bron: Provincie Noord-Holland

Toelichting

Plancapaciteit woningbouw binnen 1.200 meter van OV-knooppunten, weergeven in het aantal geplande woningen en % van totale plancapaciteit. Van de totale plancapaciteit (432.300 woningen) is 41% binnen 1.200 meter gepland en 66% binnen 10 minuten fietsen. Een zeer groot deel van de woningbehoefte in Noord-Holland (circa 274.000 woningen op basis van de bevolkingsprognose 2021-2050) kan daarmee rondom de OV-knooppunten gerealiseerd worden.

3.2.2 Beleid luchthavens uitvoeren

Toelichting

Het Rijk is het bevoegd gezag voor Schiphol en bepaalt hoe de luchtvaart (luchtvaartnota) en de luchthaven (luchthavenverkeersbesluit Schiphol) zich de komende jaren verder mogen ontwikkelen. Daarnaast loopt er een grootschalig programma om het Nederlandse luchtruim opnieuw in te richten. Hierin worden ook de start- en landingsroutes en -procedures rond Schiphol aangepast (luchtruimherziening).

Het belang van luchtvaart en Schiphol als onderdeel van de internationale connectiviteit van onze provincie en de MRA staat niet ter discussie. Maar naast de lusten vragen wij het Rijk bij de keuzes voor verdere ontwikkeling van de luchthaven en de inrichting van het luchtruim om meer aandacht te hebben voor de belasting op de omgeving, in de vorm van geluidshinder, CO2-emissies en fijnstof.

Daarnaast schuurt de impact van luchtvaart soms met andere maatschappelijke opgaven in de Schipholregio (waaronder woningbouw). Een goede afstemming tussen de diverse publieke belangen en bestuurslagen is daarom belangrijk. Samen met decentrale overheden trekt de

provincie daarbij op in de Bestuurlijke Regie Schiphol (Bestuurlijke Regie Schiphol - Provincie Noord-Holland).

Governance
De Omgevingsraad Schiphol (ORS) is in 2021 geëvalueerd door de heer Van Geel. Hij heeft geadviseerd om een nieuwe structuur in te richten waarin een onderscheid wordt gemaakt tussen interbestuurlijke samenwerking (Rijk en BRS) en maatschappelijke participatie en informatievoorziening. Het is aan het Rijk om de participatie en informatievoorziening rond zijn besluitvorming te organiseren. Daar zijn we als provincie geen partij in. Rond de interbestuurlijke samenwerking zijn eind 2021 de eerste werkafspraken gemaakt. In 2022 wordt gekeken of we de Rijksregio samenwerking kunnen verbreden en verdiepen in een apart NOVEX programma voor de Schipholregio dat door zal lopen in 2023.

Wonen-Vliegen
De provincie houdt toezicht op de uitvoering van de regionale afspraken ‘wonen en vliegen’ en voert regie in de monitoring van de uitvoering van de informatievoorziening binnen de 20 Ke-contour. Daarnaast blijven wij actief met het Rijk in gesprek (IenW en BZK) over de knelpunten binnen het huidige stelsel en de mogelijkheden voor maatwerk binnen de huidige beperkingencontouren van Schiphol om de vitaliteit te kunnen borgen.

Leefbaarheid
De tweede tranche van de Stichting Leefomgeving Schiphol liep eind 2020 af, maar de uitvoering loopt nog enkele jaren door.

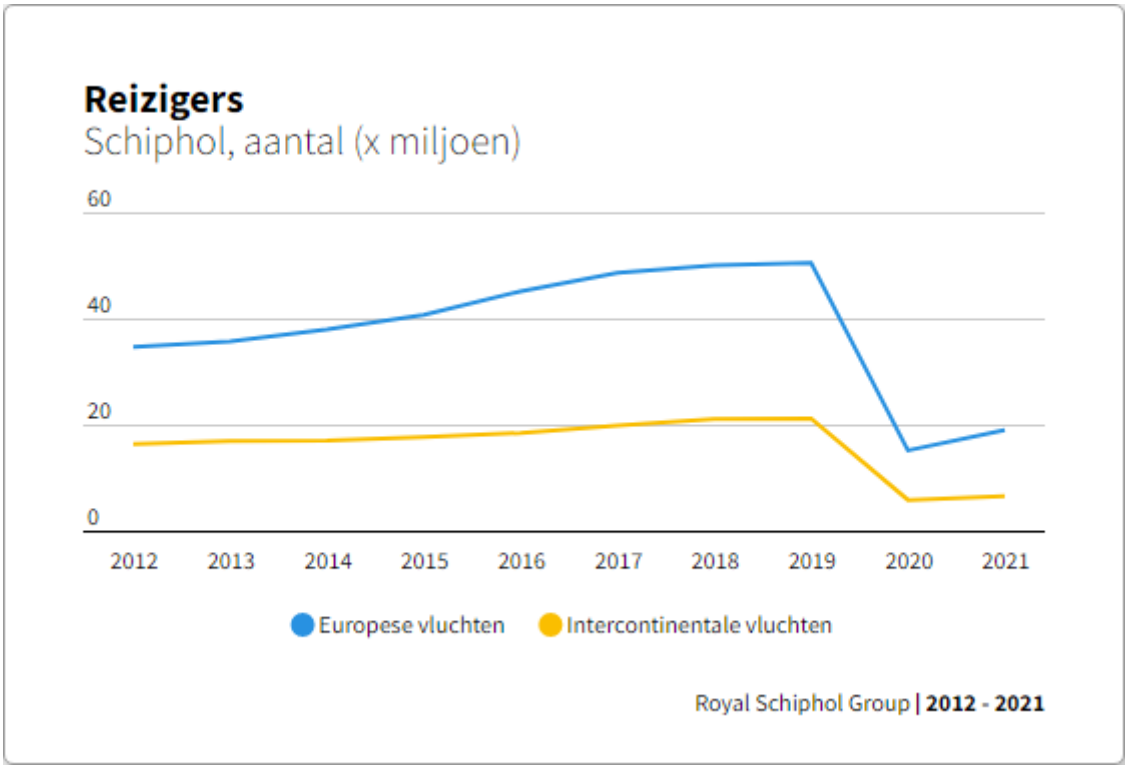
Regionale luchtvaart

Naast de ontwikkeling van Schiphol is de provincie zelf bevoegd gezag voor regionale luchthavens in de provincie. Dit betekent dat de provincie besluit over de milieugebruiksruimte (geluid en externe veiligheid) en de ruimtelijke inpassing van deze vliegvelden. Verder verleent de provincie ontheffingen voor het starten vanaf en landen op terreinen die niet als luchthaven zijn aangewezen. Een deel van de provinciale luchtvaarttaken wordt in opdracht van de provincie uitgevoerd door de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied.

Met het Rijk is afgesproken om de Regeling Burgerluchthavens en Militaire Luchthavens (RBML) te evalueren. Daaraan gekoppeld wordt het provinciale regionale luchtvaartbeleid waar nodig geactualiseerd. Ook autonome nieuwe ontwikkelingen en de ambities uit het collegeprogramma en de Omgevingsvisie worden daarin meegewogen.

Koppeling met brede basismonitor

Schiphol

Door de coronacrisis daalde het totale aantal reizigers op Schiphol in 2020 met zo'n 70% ten opzichte van 2019 (voor Europese en intercontinentale vluchten samen). In 2021 is het aantal reizigers weer toegenomen naar 25,5 mln. Dit ligt nog fors onder het niveau van voor de coronacrisis (71,7 mln. in 2019).

Technische toelichting

Aantal passagiers wiens Europese of intercontinentale vlucht start of eindigt op Amsterdam Airport Schiphol.

3.2.3 Visie Noordzeekanaalgebied en havencomplexen realiseren

Toelichting

De provincie Noord-Holland streeft naar toekomstbestendige havengebieden waarbij de economische ontwikkeling, klimaatdoelen en leefbaarheid in balans zijn. De provincie stuurt in de havengebieden op de volgende ambities:

- De (inter)nationale concurrentiepositie van de zeehavens wordt behouden en versterkt;
- De kwaliteit van de fysieke leefomgeving wordt verbeterd;
- De zeehavens en omgeving zijn klimaatbestendig en waterrobuust;
- De activiteiten in de havens zijn in balans met landschap en verstedelijkingsopgaven.

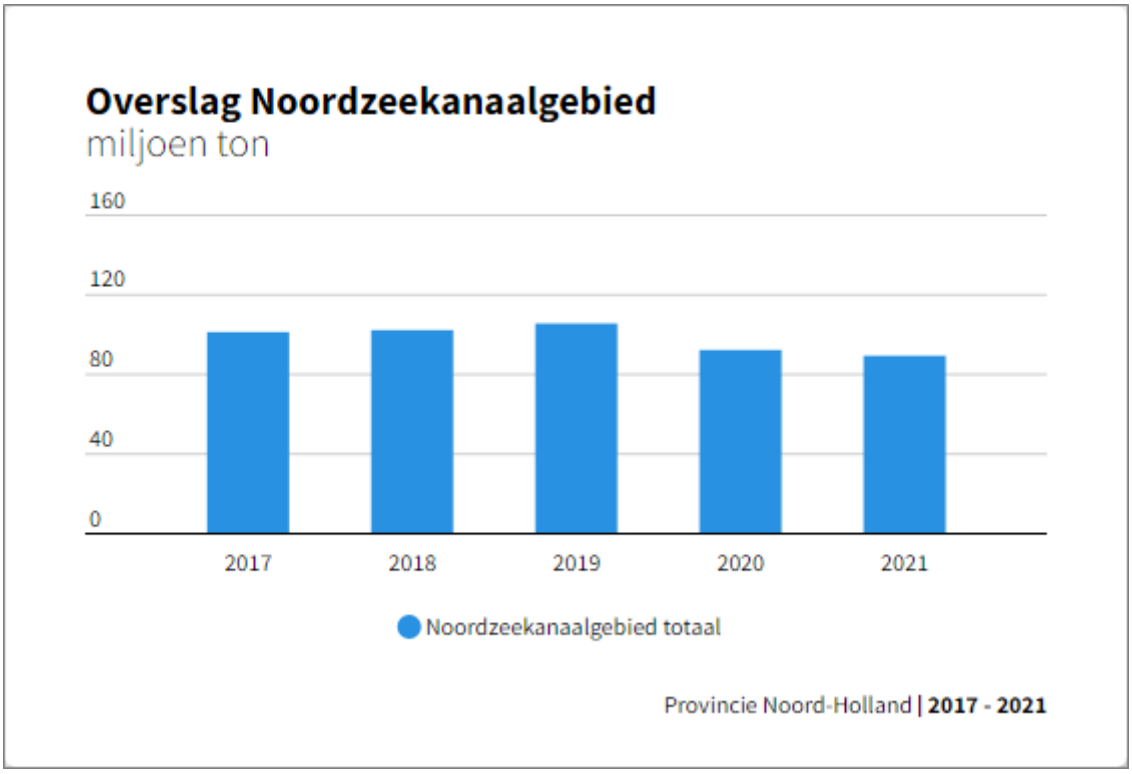
Gegeven deze ambities maakt de provincie Noord-Holland een heldere keuze: in het Noordzeekanaalgebied en in Den Helder wordt vanuit de provincie de prioriteit gelegd bij de energietransitie en de circulaire economie.

In de Visie Noordzeekanaalgebied 2040 zijn de regionale belangen voor dit gebied geformuleerd. Binnen de Nationale Omgevingsvisie is het Noordzeekanaalgebied aangewezen als gebied om nader uit te werken (NOVI-NZKG). Deze visie is onderdeel van de nieuwe omgevingswet die per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. Regio's die van uitzonderlijk belang zijn voor de ruimtelijke en economische ontwikkeling van Nederland leggen met de NOVI hun prioriteiten vast inclusief bijbehorende strategie. Dit traject is in 2021 gestart en wordt in samenwerking met het Rijk en de regio uitgevoerd binnen de context van het Bestuursplatform Noordzeekanaalgebied, een samenwerkingsverband met publieke en private partners. Beoogd moment van afronding is in 2023. Om in te spelen op de bouw van de nieuwe windparken voor de Noord-Hollandse kust wordt het baggerdepot in de Averijhaven in IJmuiden getransformeerd in een Energiehaven voor de offshore wind. Aanvankelijk was het doel om in 2022 de Energiehaven op te leveren. Door onduidelijkheden over toepassing van bouwmaterialen om de huidige Averijhaven te dempen, is vertraging opgetreden bij de realisatie. Naar verwachting wordt de Energiehaven nu in 2023 opgeleverd.

Voor wat het havencomplex van Den Helder betreft is in 2022 een Bestuursakkoord gesloten over de integrale ruimtelijke ontwikkelrichting voor de haven, stad, bereikbaarheid en energietransitie, ten behoeve van de versterking van de regionale economie. Koninklijke Marine, Defensie en Rijksvastgoedbedrijf, I&W en het waterschap, EZK, Den Helder en de Kopgemeenten en de provincie werken nauw samen om de visie Maritiem Cluster Den Helder/Kop van Noord-Holland die de basis is onder het Bestuursakkoord, uit te werken tot een Omgevingsprogramma en uitvoeringsafspraken. De visie wordt in 2023 opgenomen in de omgevingsvisie van de gemeente Den Helder.

Koppeling met brede basismonitor

Noordzeekanaalgebied

De overslag in het Noordzeekanaalgebied (NZKG) groeide tussen 2010 en 2019 met 12%. In 2020 trad een flinke daling op. Ook in 2021 is de overslag gedaald. De overslag in het NZKG (exclusief Zeehaven IJmuiden) kwam in 2021 uit op bijna 89 miljoen ton. Volgens de Port of Amsterdam is de belangrijkste oorzaak voor deze daling de afgenomen vraag naar brandstoffen als gevolg van de energietransitie. Ook de coronacrisis werkte door in de cijfers.

Technische toelichting

Overslag x mln. ton in het Noordzeekanaalgebied exclusief de Zeehaven IJmuiden over de periode 2017-2021.

3.2.4 Ruimtelijke structuur versterken

Toelichting

De provincie waarborgt provinciale doelstellingen door in gesprek te gaan met gemeenten over hun ruimtelijke plannen en visies. De provincie doet dat in dialoog binnen heldere kaders, waaronder de Omgevingsvisie en Omgevingsverordening, en in een vroegtijdig stadium. De sturingsfilosofie uit de Omgevingsvisie en de Omgevingswet, die volgens de planning van het Rijk in januari 2023 in werking treedt, wordt met deze werkwijze nader ingevuld. Het doel is om de provinciale belangen en gemeentelijke belangen samen te brengen en waar nodig een afweging op bovenlokaal niveau te maken. De formele RO-procedure voor bestemmingsplannen en provinciale inpassingsplannen (inclusief het instrumentarium als zienswijze en reactieve aanwijzing) is sluitstuk van deze werkwijze van ruimtelijke planvorming.

De provincie adviseert regio's over regionale visies, opgaven en afstemming en brengt de provinciale belangen hierbij in. Dit kan ook bovenregionaal of interprovinciaal zijn.

Voor provinciale projecten met een ruimtelijke impact stellen we adviezen op. We voeren daarnaast diverse onderzoeken en projecten uit ter versterking van de ruimtelijke structuur van Noord-Holland. De basis hiervan ligt in de Omgevingsvisie. Dit betreft onderzoeken en projecten op het gebied van ruimtelijke ontwikkelingen die niet al in andere operationele doelen zijn ondergebracht. Wat studies en onderzoeken betreft gaat het bijvoorbeeld om aanvullende verkenningen en strategieën van de ruimtelijke impact van energietransitie, samenwerkingsagenda's met gemeenten – zoals Haarlemmermeer en Den Helder – en samenwerkingsagenda voor regio's zoals De Kop van Noord-Holland, IJsselmeergebied en over het Metropolitaan landschap. Ook worden waar nodig hieruit activiteiten betaald die het gevolg zijn van onze bovenlokale rol bij projectbesluiten en omgevingsvergunningen, zoals extra onderzoek voor locatiebepaling van het transformatorstation tussen Beverwijk en Vijfhuizen. Diverse ruimtelijke verkenningen, o.a. naar de transformatie van verouderd glastuinbouwgebied Aalsmeer-Uithoorn, worden uitgevoerd, evenals een onderzoek naar de wijze waarop de provincie een instrumentenmix kan inzetten bij gebiedsgerichte projecten.

3.2.5 Grondbeleid uitvoeren t.b.v. provinciale doelen

Toelichting

Voor diverse beleidsdoelen, in het bijzonder Groen: beschermen en ontwikkelen van de groenstructuur en Bereikbaarheid: provinciale infrastructuur in stand houden en ontwikkelen, koopt, ruilt en verkoopt de provincie grond en vastgoed. Indien noodzakelijk wordt het onteigeningsinstrument toegepast. Deze activiteiten worden uitgevoerd binnen de kaders van de 5e Nota Grondbeleid. De vier kernwaarden in deze nota zijn rechtmatigheid, transparantie, marktconformiteit en duurzaamheid. Binnen dit operationeel doel valt bovendien het duurzaam beheren, verhuren en verpachten van gronden in eigendom van de provincie die niet behoren tot de provinciale infrastructuur of in gebruik zijn voor de eigen provinciale organisatie. De ontwikkelingen rondom het grondbeleid en de boekwaarden van de gronden worden uitgebreider beschreven in de Paragraaf Grondbeleid van deze begroting en in de jaarrekening. De onderstaande Prestatie-indicatoren geven inzicht in de bijdrage van het Grondbeleid aan het bereiken van provinciale doelen. Twee indicatoren hebben samenhang met het programma Groen.

Prestatie-indicatoren

Indicator	Meeteenheid	Gerealiseerd	Streefwaardes				
		2021	2022	2023	2024	2025	2026
Uitvoering pachtprogramma (klanttevredenheid pachters)	Cijfer 1-10	n.v.t.	7,2	n.v.t.	7,5	n.v.t.	7,5
Verkoop t.b.v. Groen (verkopen strategische gronden Groen, behaalde opbrengst)	Bedrag	€ 1 mln.	€ 1 mln.	€ 1 mln.	€ 1 mln.	€ 1 mln.	€ 1 mln.
Aankoop NNN	Hectare	66	80	80	90	150	175
MJOP-uitvoering (gerealiseerd onderhoud panden)	Aantal	6	4	4	pm	pm	pm

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
3.2.1	Bijdragen aan de optimalisering van OV-knooppunten en ketens	1.055	1.036	1.211	657	1.033	1.668
3.2.2	Beleid luchthavens uitvoeren	587	503	503	500	499	499
3.2.3	Visie Noordzeekanaalgebied en havencomplexen realiseren	2.048	2.474	1.592	572	571	569
3.2.4	Ruimtelijke structuur versterken	3.854	2.079	1.928	1.422	1.649	1.648
3.2.5	Grondbeleid uitvoeren t.b.v. provinciale doelen	8.633	9.012	4.261	4.209	4.205	4.198
	Totaal lasten	16.177	15.104	9.495	7.360	7.957	8.582
	Totaal baten	-10.114	-12.542	-5.810	-5.815	-5.815	-5.815
	Saldo van baten en lasten	6.063	2.562	3.685	1.545	2.142	2.142
	Stortingen						
3.2.1	Resv. OV-Knooppunten	5.000	5.000	5.000	0	0	0
3.2.1	Resv. subsidies OD 3.4.1	5.500	5.000	8.000	0	0	0
3.2.3	Resv. Investeringsimpuls Duurzame Zeehavens	0	0	0	0	0	0
3.2.3	Resv. Kapitaallasten Investeringen Havencomplexen	0	0	0	0	0	0
3.2.3	Resv. Ontwikkeling Havencomplexen	523	0	0	0	0	0
3.2.4	Resv. Ruimtelijke Ontwikkeling	0	0	0	0	0	0
3.2.4	Reserve subsidies OD 3.4.4	1.818	0	0	0	0	0
3.2.5	Resv. Waardevermindering grond Groen	6.697	4.541	6.000	6.500	13.000	14.000
	Onttrekkingen						
3.2.1	Resv. OV-Knooppunten	-5.718	-5.680	-8.680	0	0	0
3.2.1	Resv. subsidies OD 3.4.1	0	0	-175	-312	-688	-1.325
3.2.3	Resv. Investeringsimpuls Duurzame Zeehavens	-523	0	0	0	0	0
3.2.3	Resv. Kapitaallasten Investeringen Havencomplexen	-140	-140	0	0	0	0
3.2.3	Resv. Ontwikkeling Havencomplexen	-5.414	-1.277	-1.000	0	0	0
3.2.4	Resv. Ruimtelijke Ontwikkeling	-2.842	0	0	0	0	0
3.2.4	Reserve subsidies OD 3.4.4	0	-706	-840	-272	0	0
3.2.5	Resv. Waardevermindering grond Groen	0	0	0	0	0	0
	Resultaat	**10.964**	**9.300**	**11.990**	**7.461**	**14.454**	**15.442**

3.3 Bijdragen aan betaalbaar en toekomstbestendig wonen

Rol

De provincie treedt op als regisseur van de woningmarkt en vervult een aanjagende rol in de woningbouwproductie. De provincie treedt daarnaast op als kennismakelaar en verbinder tussen partijen en draagt zorg voor actuele informatievoorziening over de woningbehoefte, plancapaciteit en woonzorggegevens in de provincie.

Samenwerkingspartners

De provincie heeft met de Noord-Hollandse gemeenten per regio uitgangspunten en acties afgesproken op het gebied van nieuwe woningbouw en bestaande bouw, waaronder betaalbaarheid, bouwen bij OV-knooppunten, duurzaamheid en voorzieningen. Deze afspraken staan in de woonakkoorden. In het zuidelijk deel van de provincie kiest de provincie op het beleidsterrein wonen een actieve rol in de samenwerking in de Metropoolregio Amsterdam. Verder werken we nauw samen met (koepel)organisaties als Bouwend Nederland, Neprom, Aedes, TNO alsook marktpartijen via bijvoorbeeld onze klankbordgroep marktpartijen en de versnellingstafel.

Prioriteiten

- Versnelling woningbouw
- Uitvoeren woonakkoorden

Omgevingsfactoren

Om de woningbouw te kunnen versnellen is het cruciaal dat het Rijk maatregelen neemt met betrekking tot stikstof, geluidscumulatie, mobiliteit en betaalbaarheid. Via de Woondeal Noord-Holland Noord, de Woondeal MRA, de Verstedelijkingsstrategie MRA en diverse andere Rijk-regio trajecten wordt ingezet op versteviging van de samenwerking tussen gemeenten, Rijk en provincie op deze onderwerpen. Hoe deze samenwerking op wonen/woningbouw gebied vorm krijgt is voor een belangrijk deel afhankelijk van het nieuwe kabinet en of er een Minister(ie) voor Wonen komt.

3.3.1 Afstemming en regionale programmering woningbouw

Toelichting

De provincie maakt met gemeenten regionaal afspraken over de woningmarkt en programmering in de woonakkoorden. Een woonakkoord bevat afspraken met de provincie over aantallen, opgaven en acties, over nieuwbouw en bestaande bouw voor de periode 2020-2025, met de mogelijkheid om tussentijds bij te stellen wanneer daar aanleiding voor is. In de Omgevingsverordening is regelgeving opgenomen over het maken van deze woningbouwafspraken. Deze omvatten ook regels voor bouwen in het landelijk gebied. Zoals afgesproken in de provinciale Woonagenda 2020 – 2025 geven de regio's in 2023 uitvoering aan de afgesloten woonakkoorden. In 2023 zullen enkele woonakkoorden geactualiseerd worden.

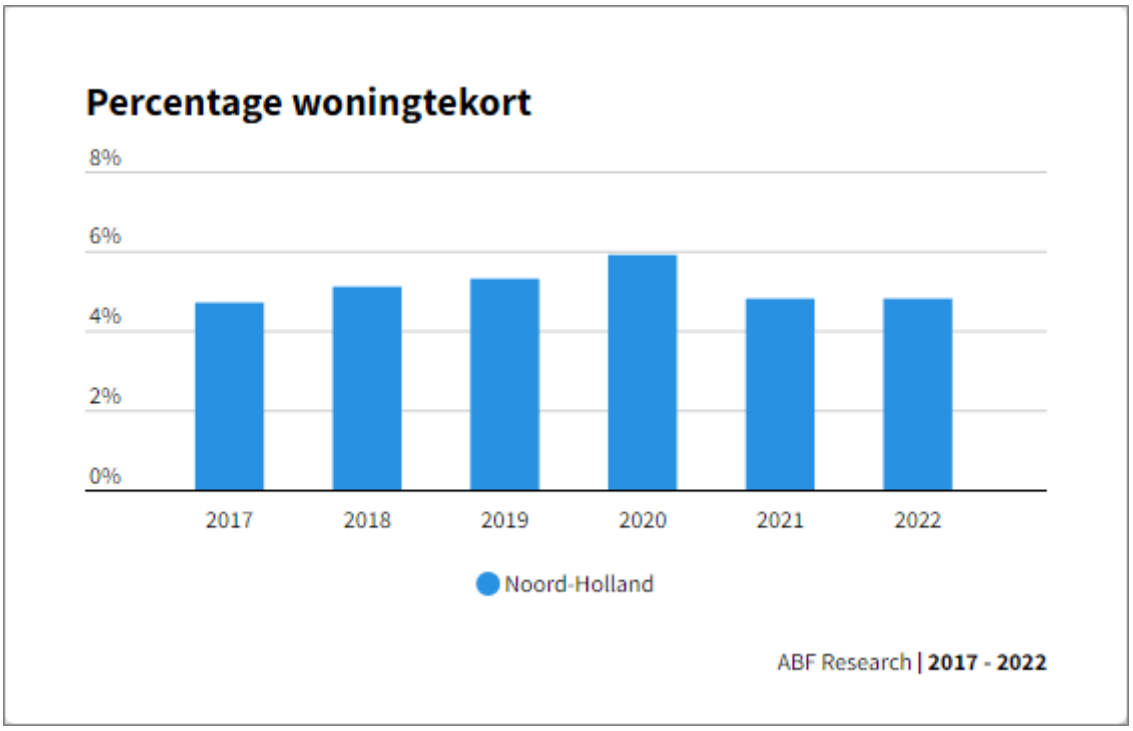
Op basis van een woonakkoord kunnen gemeenten subsidie aanvragen voor regionale projecten of onderzoeken. Voor de periode 2020-2025 is budget beschikbaar gesteld om projecten in het kader van de woonakkoorden te subsidiëren.

De incidentele uitgaven vanuit de reserve woonbeleid voor 2023 worden besteed aan subsidies voor de woonakkoorden, de uitvoering daarvan en aan proceskosten die nodig zijn voor de woonakkoorden en uitvoering daarvan.

De provincie zorgt voor een actuele informatievoorziening met betrekking tot onder andere woningbehoefte, plancapaciteit en woonzorggegevens. Deze zijn via het dashboard te vinden.

Koppeling met brede basismonitor

Woningtekort

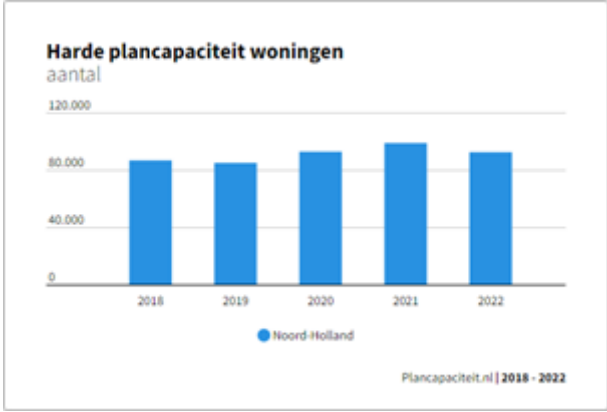

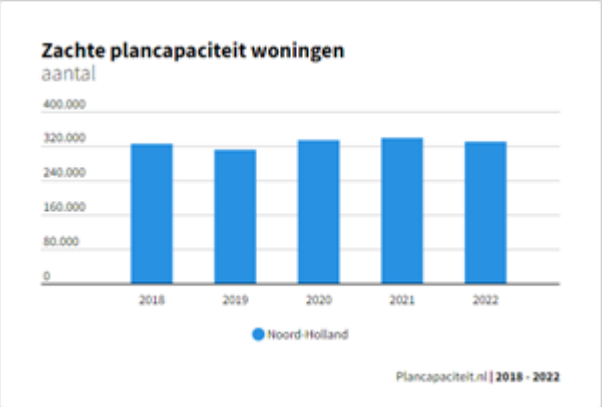
Tot 2020 liep het woningtekort op, om in 2020 licht te dalen. Dat heeft te maken met de bevolkingsgroei; die daalde tijdens de COVID-crisis, door een hogere sterfte en een verminderd buitenlands migratiesaldo. Het aantal gebouwde woningen was groter dan de groei van het aantal huishoudens, waardoor het woningtekort in 2021 afnam. Inmiddels is de bevolkingsgroei weer aangetrokken. In 2021 liep in Noord-Holland de groei van de vraag gelijk op met de groei van het aanbod. Het woningtekort begin 2022 is daardoor gelijk aan 2021 (4,8 procent). Nationaal steeg het tekort van 3,5 procent in 2021 naar 3,9 procent in 2022.

Technische toelichting

Percentage woningtekort: woningvraag t.o.v. het aanbod.

Plancapaciteit

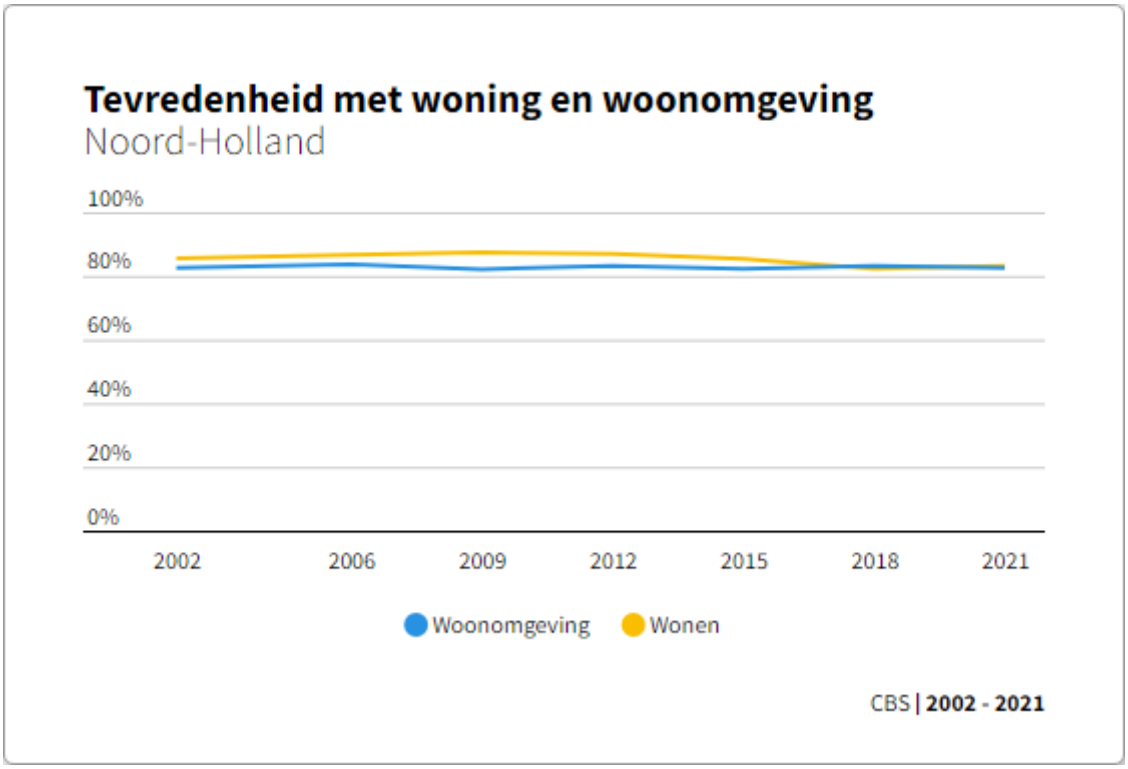

De cijfers voor plancapaciteit zijn gebaseerd op periodieke inventarisaties van de provincie. Bij gemeenten worden de bouwplannen geïnventariseerd. Het totaal aantal woningen in gemeentelijke plannen (zowel harde als zachte plancapaciteit) is gedaald van 437 duizend naar 422 duizend in 2022. De daling zit vooral in de gemeente Amsterdam. De harde plancapaciteit daalde in 2022 met ongeveer 6.000 woningen tot een totaal van 92 duizend woningen.

Technische toelichting

Netto capaciteit harde plannen (locaties met een vastgesteld bestemmingsplan) en zachte plannen (locaties die in voorbereiding of potentieel zijn).

Tevredenheid met woning en woonomgeving

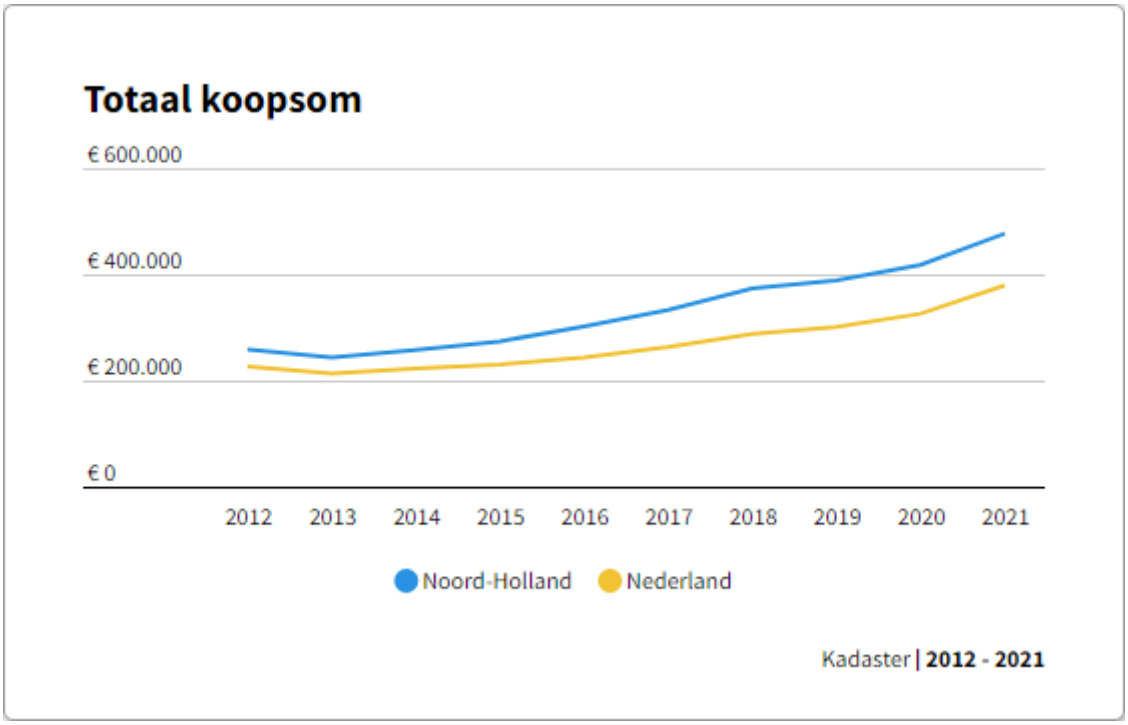
Het percentage inwoners van Noord-Holland dat tevreden is met de woonomgeving is redelijk stabiel. In 2021 was 83% van de inwoners in Noord-Holland tevreden met de woonomgeving; iets lager dan het landelijk gemiddelde (84%). Van 2012 tot 2018 nam het percentage inwoners dat

tevreden is met de woning in de provincie Noord-Holland af, landelijk is ongeveer dezelfde trend waarneembaar. In 2021 is de tevredenheid t.o.v. 2018 licht gestegen van 82% naar 83%. In 2021 is 83% van de inwoners van de provincie Noord-Holland tevreden met de woning, landelijk is dit 86%.

Technische toelichting

Het percentage particuliere huishoudens dat o.b.v. enquêtes zeer tevreden of tevreden is met de huidige woning of woonomgeving. De woonomgeving is de omgeving en de buurt waarin een huishouden woont.

Betaalbaarheid wonen

In Noord-Holland steeg de gemiddelde verkoopprijs de afgelopen jaren explosief. Waar in 2015 nog gemiddeld € 274.000, - werd betaald voor een woning is dat bedrag inmiddels opgelopen tot gemiddeld € 477.000, - in 2021, een stijging van ruim 74% procentpunt.

Technische toelichting

De gemiddelde verkoopprijs van woningen betreft de gemiddelde koopsom van woningen en appartementen die betaald is door kopers gedurende de periode.

3.3.2 Bijdragen aan versnelling woningbouwproductie en binnenstedelijk bouwen

Toelichting

Voor het Uitvoeringsprogramma Binnenstedelijk bouwen en versnellen woningbouw (Uvp versnellen woningbouw) is budget beschikbaar om gemeenten te helpen bij het versnellen van de woningbouwproductie. Dit budget wordt ook in 2023 ingezet voor cofinanciering van extra huur via de Uitvoeringsregeling subsidie versnelling woningbouw gemeenten Noord-Holland (2021) en

via subsidie aan de Flexibele schil MRA. De flexibele schil MRA wordt met voorrang ingezet voor projecten met meer betaalbare/sociale woningen en voor de aanpak Bereikbare Steden, ofwel grootschalige binnenstedelijke ontwikkeling rondom OV-Knooppunten in de MRA, Alkmaar, Heerhugowaard en Hoorn.

Daarnaast is een knelpuntenbudget beschikbaar voor het wegnemen van financiële knelpunten. Op basis van aanvragen in 2022 en eerdere jaren wordt dit onder andere in 2023 ingezet. Verder denkt de provincie met gemeenten mee via de bouwambassadeur en kernteams versnelling (NHN en MRA). De bouwambassadeur is het eerste aanspreekpunt voor gemeenten en bouwende partijen die de woningbouw willen versnellen en daarbij hulp van de provincie kunnen gebruiken. De bouwambassadeur en secretaris worden uit het Uvp versnellen woningbouw betaald.

Aanvullend op het Uvp versnellen woningbouw heeft de provincie in 2022 in het Masterplan Wonen aanvullende acties en maatregelen uitgewerkt om in de periode tot 2030 tot voldoende (betaalbare) woningbouw in Noord-Holland te komen. Eventuele maatregelen met financiële consequenties worden in 2023 vanuit de begroting van het Uvp versnellen woningbouw gedekt. Voor grotere, aanvullende maatregelen wordt een separaat voorstel voor dekking gedaan, als onderdeel van de vaststelling van de 2.0 versie van het Masterplan Wonen. De benodigde inzet wordt nog nader uitgewerkt in afstemming met gemeenten van Noord-Holland.

De provincie bekijkt de mogelijkheden voor begeleiding van expats bij het vinden van woonruimte buiten Amsterdam, zoals benoemd in actiepunt 6B van de Woonagenda 2020 - 2025.

Vanuit haar rol als kennismakelaar faciliteert de provincie afstemming met marktpartijen en belangenorganisaties via:

- Versnellingstafel: een klein kernteam van wetenschap, gemeenten en marktpartijen;
- Klankbordgroep Marktpartijen: breder afstemmingsoverleg van bouwers, ontwikkelaars, corporaties en belangenorganisaties;
- Bouwtafel, georganiseerd door Bouwend Nederland (BNL).

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
3.3.1	Afstemming en regionale programmering woningbouw	1.890	1.388	1.218	1.194	848	441
3.3.2	Bijdragen aan versnelling woningbouwproductie en binnenstedelijk bouwen	4.397	8.830	2.001	1.115	1.115	968
	Totaal lasten	6.287	10.218	3.219	2.309	1.963	1.409
	Totaal baten	-2.804	-2.786	0	0	0	0
	Saldo van baten en lasten	3.483	7.432	3.219	2.309	1.963	1.963
	Stortingen						
3.3.1	Resv. Woonbeleid	0	0	0	0	0	0
3.3.2	Resv. Woningbouw subsidies	0	2.775	0	0	0	0

3.3.2	Resv. Woningbouw	1.200	1.200	1.200	1.200	0	0
	Onttrekkingen						
3.3.1	Resv. Woonbeleid	-1.200	-920	-750	-750	-405	0
3.3.2	Resv. Woningbouw subsidies	0	-229	-285	-570	-571	-428
3.3.2	Resv. Woningbouw	-1.551	-8.019	-1.145	0	0	0
	Resultaat	**1.932**	**2.239**	**2.239**	**2.189**	**987**	**981**

3.4 Beschermen tegen overstromingen en bijdragen aan klimaatadaptatie

Onze rol
De provincie is bevoegd gezag voor het goedkeuren van een Projectplan Waterwet, het bijbehorende milieueffectrapport en de omgevings- en natuurvergunning.
De provincie is bevoegd gezag voor het aanwijzen en normeren van regionale waterkeringen. De provincie houdt toezicht door middel van de jaarlijkse voortgangsrapportages over toetsing en verbetering van regionale waterkeringen door waterschappen.
De EU Richtlijn Overstromingsrisico's (EU-ROR) verplicht de provincie om data te beheren voor het maken van overstromingsscenario's. Dit doet de provincie samen met de waterbeheerders en het Rijk.

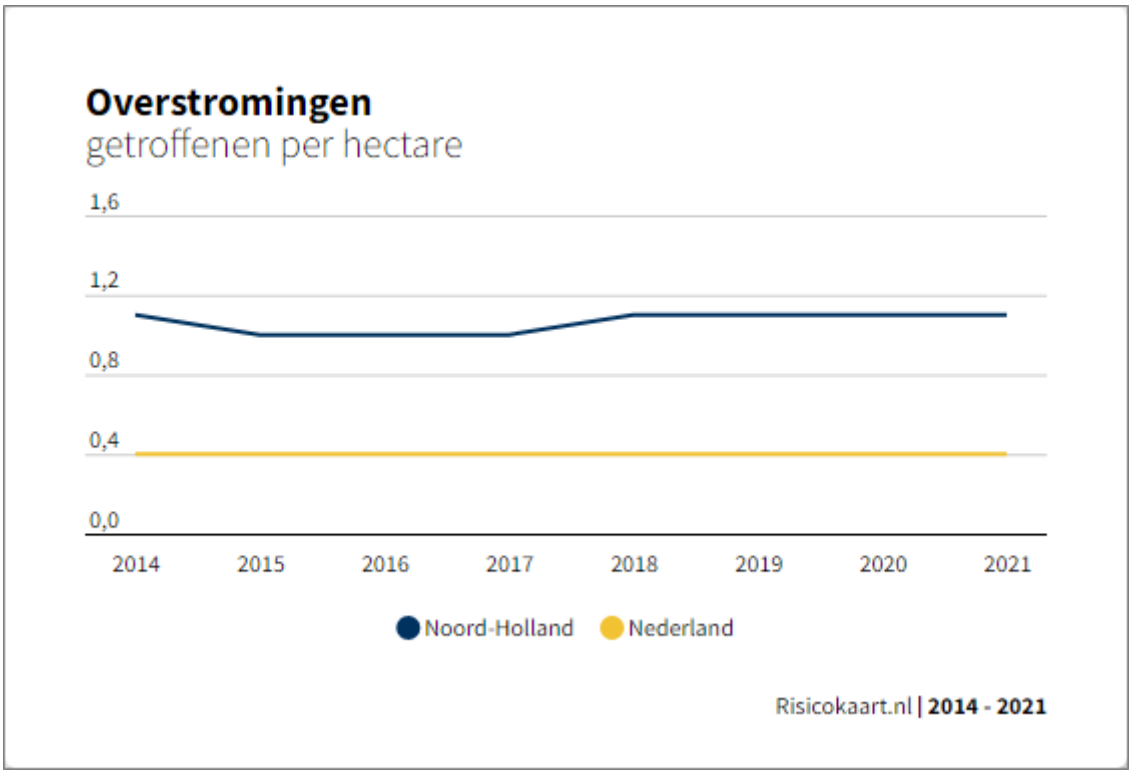
Samenwerkingspartners
Het Rijk, waterbeheerders, veiligheidsregio's en de andere provincies.

Prioriteiten

Zie voor prioriteiten de activiteiten die zijn geformuleerd onder 3.4.1, 3.4.2 en 3.4.3.

Koppeling met brede basismonitor

Overstromingskans

In Nederland worden 0,4 personen per hectare potentieel getroffen bij een overstroming van een middelgrote kans. In Zuid-Holland, Noord-Holland, Groningen, Utrecht en Zeeland worden meer personen per hectare getroffen bij een overstroming van een middelgrote kans dan gemiddeld in Nederland. Noord-Holland zit met 1,1 personen ook boven dit gemiddelde. Over de periode 2014 tot en met 2021 blijft het aantal getroffen personen stabiel.

Technische toelichting

Voor deze indicator wordt gekeken naar gebieden met een overstromingsrisico van hooguit eenmaal in een mensenleven (kans orde 1/100 per jaar – middelgrote kans). Om te komen tot het potentieel aantal getroffen personen is deze kaart samengevoegd met de bevolkingsdichtheid per hectare. Het gaat hier dus om het aantal personen per hectare dat een middelgrote kans heeft om getroffen te worden door een overstroming.

3.4.1 Kaders stellen voor regionale keringen en investeren in ruimtelijke kwaliteit

Toelichting

De omgevingswaarden (de normen) voor de Regionale Keringen, die de provincie vaststelt en de verplichte jaarrapportages zijn opgenomen in de Omgevingsverordening. De acties uit de Visie op de Regionale Waterkeringen 2016, die de provincies samen met de waterschappen en Rijkswaterstaat heeft opgesteld, zijn verder uitgewerkt in het Ontwikkelprogramma Regionale Keringen IV (ORK IV). Onderwerpen zijn onder andere de zorgtaak, actualisatie van de normeringen, kennisontwikkeling ten aanzien van toetsing van dijken, kunstwerken en niet-waterkerende werken. De provincie participeert in het begeleidingsteam Visie van ORK IV.

De beheergebieden van de waterschappen overschrijden de provinciegrenzen. Om het toezicht per waterschap op eenzelfde manier invulling te geven, zijn er op het niveau West-Nederland afspraken gemaakt tussen drie provincies en acht waterschappen, vastgelegd in het Uitvoeringsbesluit regionale waterkeringen West-Nederland 2014. Ook in 2023 gaat het hierbij om afspraken over onder meer dijkverbeteringen, toetsregels en jaarrapportages. De provincie stuurt op actualiteit en ziet toe op de uitvoering van de afspraken. Er is vastgelegd dat na 2024 het Uitvoeringsbesluit zal worden herzien. Vanaf 2023 zal de Provincie Noord-Holland met de andere provincies en Waterschappen werken aan de uitwerking van een nieuw uitvoeringsbesluit.

In 2023 is specifiek aandacht voor de volgende activiteiten:

- Het verder afronden van de verkenning zorgplicht regionale keringen en wat dat kan betekenen voor de manier van verantwoording van de waterschappen richting de provincie;
- De normen van de regionale keringen worden opnieuw bekeken of ze nog voldoen. Dit is een traject die met de waterschappen is opgestart en dat ergens in 2025 zal zijn afgerond;
- Zorgen dat (potentiële) ruimtelijke ontwikkelingen een plek krijgen in het actueel houden van de normen van regionale keringen;
- Inhoudelijk en beleidsmatig bijdragen aan een overstromingsrisico gestuurd Amsterdam Rijnkanaal (ARK) en Noordzeekanaal gebied (NZK), door onder andere actief te participeren in de programma's "Kennisprogramma zeespiegelstijging Centraal Holland" en "Toekomstbestendig ARK-NZK".

3.4.2 Beoordelen versterkingsplannen primaire keringen en investeren in ruimtelijke kwaliteit

Toelichting

Coördinatie dijkversterkingsprocedures, goedkeuringsbesluiten dijkversterkingsplannen, opstellen programma's ruimtelijke kwaliteit
De provincie keurt op verzoek van waterkeringbeheerders een dijkversterkingsplan goed en verleent de bijbehorende natuur- en omgevingsvergunning. Op verzoek van de waterkeringbeheerders wordt het dijkversterkingsplan met de vergunningen gecoördineerd ter visie gelegd. Tegen het provinciaal goedkeuringsbesluit kan beroep worden ingesteld bij de Raad van State.

- Provincie verwacht in 2023 Dijkversterkingsplan Durgerdam ter goedkeuring voorgelegd te krijgen;
- Provincie verwacht in 2022 Dijkversterkingsplan Katwoude ter beoordeling te hebben afgerond;
- De projectprocedure voor de dijkversterking Den Oever- Den Helder is in 2022 gestart en loopt door in 2023.

Mogelijk worden voor IJburg 2e fase en het Zeeburgereiland de projectbesluiten ter goedkeuring aan ons voorgelegd. Dit is afhankelijk van de voortgang van deze projecten.
In april 2020 heeft de Raad van State een uitspraak gedaan over de versterking van de Markermeerdijken tussen Hoorn en Durgerdam. In 2023 wordt verder gewerkt aan de realisatie van de meekoppelkansen zoals vastgelegd in 2021 (Samenwerkingsovereenkomst Markermeerdijken).

Uitvoeringsprogramma's ruimtelijke kwaliteit
Bij het versterken van dijken wordt ingezet op het toevoegen van extra ruimtelijke kwaliteit én op het oppakken van ontwikkelkansen in de aangrenzende gebieden. Hiermee willen we de regionale economie stimuleren en uitvoering geven aan andere ambities en transities zoals biodiversiteit, extra recreatieve mogelijkheden, nieuwe vormen van energie en ontwikkeling van cultuurhistorie en landschap.

De provincie adviseert en ondersteunt in 2023 initiatiefnemers die projecten ontwikkelen in relatie tot dijkversterkingen. Lopende ruimtelijke kwaliteitsprogramma's zijn: de Afsluitdijk, het eiland Marken en de Markermeerdijken. In 2021 zijn we, via een uitvoeringsregeling subsidies, met dertien regionale partijen begonnen met de uitvoering van het Ambitieprogramma Ruimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn-Amsterdam (APRKK Hoorn-Amsterdam). Het gaat hierbij om recreatie-, natuur- en cultuurhistorische projecten.

In 2023 verwachten wij dat de definitieve MIRT besluitvorming van het rijksproject Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) is afgerond. Dan kan de bestuursovereenkomst met RWS worden ondertekend. Daarmee wordt € 20 miljoen aan PAGW middelen van RWS definitief ingezet in de natuurprojecten van het APRK. Deze projecten zijn belangrijk voor de ecologische kwaliteit van het Markermeer-IJmeer.

Met het programma ruimtelijke kwaliteit dat is gekoppeld aan de versterking van de Afsluitdijk – het zogenoemde Uitvoeringsprogramma Afsluitdijk – wordt in 2023 verder uitvoering gegeven

aan de aanleg van de vismigratierivier. Daarnaast wordt de renovatie en uitbreiding van het Vlietermonument verder uitgevoerd door RWS.

In 2023 dragen we bij aan extra ruimtelijke kwaliteit. Dit zijn de meekoppelkansen als wandel- en fietspaden en dijkplaatsen Markermeerdijken, de Nieuwe Afsluitdijk, ecologische maatregelen Markermeer.

Bijdragen aan Deltaprogramma

In opdracht van de Deltacommissaris dragen wij in 2023 inhoudelijk bij aan het Deltaprogramma Kust en het Kennisprogramma Zeespiegelstijging (KPZSS). De provincie is lid van de Stuurgroep Deltaprogramma namens het Landelijk Overleg Kust (LOK). De provincie is voorzitter van het bestuurlijke LOK en de Landelijke Kennisgroep Kust (LKK). Daarnaast levert de provincie inbreng in het Deltaprogramma Waterveiligheid 2023 (evaluatie nationaal waterplan) en in de landelijke Programmacommissie Waterkeren.

In 2023 levert de provincie een inhoudelijke bijdrage aan de uitvoering van projecten die onder de kustvisie IJsselmeerkust 2021 tot uitvoering komen. Wij dragen bij aan onder meer het MIRT-onderzoek Wieringerhoek van het Rijk en verkennen waar meervoudig ruimtegebruik tot de mogelijkheden behoort. We stellen in 2023 kustvisies op voor de andere kusten van het IJsselmeergebied, samen met betreffende gemeenten, inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties, met de inzet van Identiteit Kustplaatsen.

In 2023 zal de nieuwe cyclus van ROR3 worden opgestart, waarin we als provincies verantwoordelijk zijn voor het genereren van overstromingsrisico en -gevaarkaarten in het kader van de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR). We leveren dan ook de voorzitter van de Landelijke Database Overstromingen (LDO) alsmede vertegenwoordigen we de Provincies bij het opzetten van een Landelijke Voorziening Overstromingsinfomatie (LVO). In 2023 spelen deze activiteiten nadrukkelijk.

3.4.3 Bijdragen aan ontwikkelen en uitvoeren regionale opgaven klimaatadaptatie

Toelichting

In 2023 werkt de provincie verder aan de in 2020 vastgestelde bouwsteennotitie klimaatadaptatie Noord-Holland. Hierin staan ook de verantwoordelijkheden en de thema's waarop de provincie haar eigen verantwoordelijkheid neemt en waarop ze de samenwerking zoekt met partners. Met de notitie geeft de provincie Noord-Holland uitwerking aan het bestuursakkoord Klimaatadaptatie dat in 2018 door alle koepels is ondertekend en geeft ze uitvoering aan de ambities voor klimaatadaptatie van de provinciale omgevingsvisie. Daarnaast worden in de notitie de extra financiële middelen voor klimaatadaptatie uit het coalitieakkoord gealloceerd.

De provincie werkt intensief samen met andere partijen om de doelstelling te behalen en is grotendeels ook afhankelijk van deze andere partijen.

Met de notitie is vastgesteld dat de extra financiële middelen voor klimaatadaptatie uit het coalitieakkoord worden ingezet om regionale partijen te stimuleren en te faciliteren en om een eigen verantwoordelijkheid te nemen daar waar de provincie die heeft.

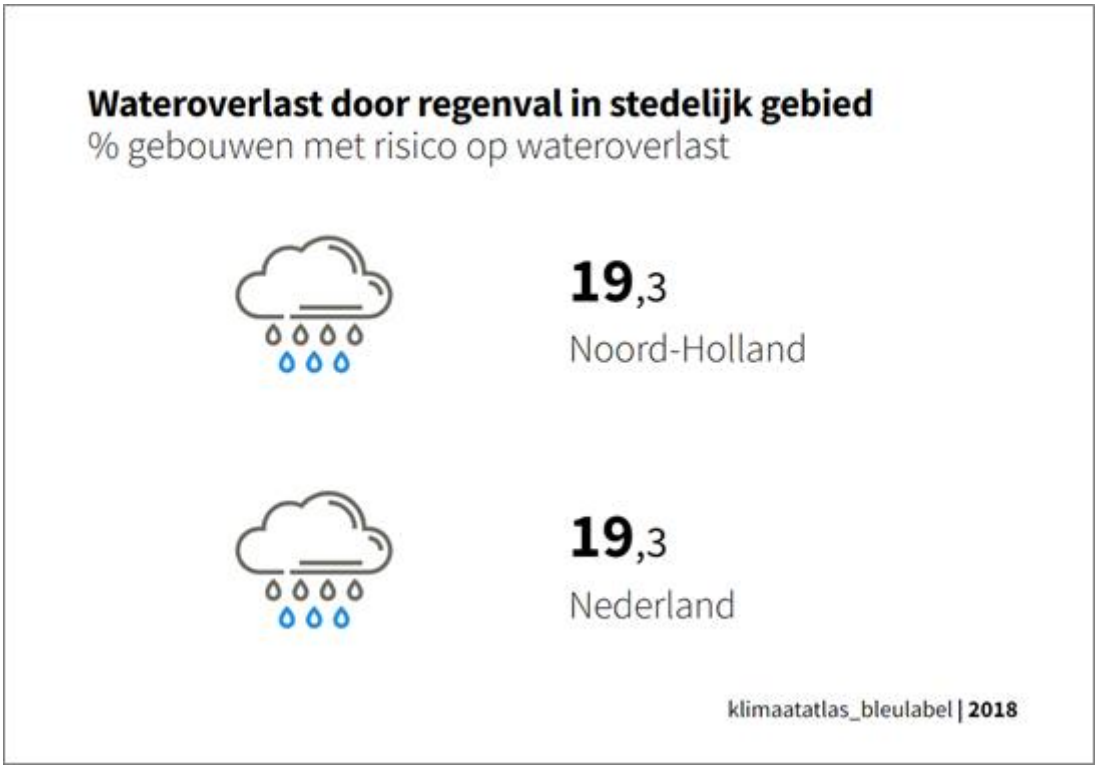
In 2023 worden regionale overheden verder gestimuleerd om klimaatadaptatie in de uitvoering mee te nemen door middel van de Uitvoeringsregeling klimaatadaptatie (€ 1,1 miljoen in 2023). Daarnaast wordt ook in 2023 € 175.000 aan middelen ingezet om eigen beleid verder vorm te geven en noodzakelijke kennis te verkrijgen.

In 2023 worden de ambities uit de notitie Klimaatadaptatie Noord-Holland voortgezet. De volgende activiteiten zijn voorzien:

- Aanvullen en inbrengen van kennis en expertise zeespiegelstijging en waterbeschikbaarheid in lopende gebiedsprogramma's;
- Ontwikkelen van een signaalkaart klimaatadaptatie met als doel beter duiden van de opgave klimaatadaptatie en het handelingsperspectief daarbij. De kaart is vooral voor eigen provinciaal beleid en handelen bedoeld, maar krijgt mogelijk een doorwerking in het ruimtelijke ordeningsbeleid van de provincie Noord-Holland;
- Participeren in diverse landelijke onderzoeksprogramma's klimaatadaptatie (Laag Nederland, Klimaatlandschappen);
- Vervolg Vitaal en Kwetsbaar, focus Noordzeekanaal en Kop van Noord-Holland klimaatstresstest Res'en;
- Deelnemen aan programma toekomstbestendig watersysteem ARK/NZKG;
- Voortzetten ondersteunen gemeenten bij het proces om invulling te geven aan aanvragen Impulsregeling Rijk, onder andere door de UvR klimaatadaptatie tot eind 2023 open te zetten;
- Opzetten nieuw beleid klimaatadaptatie (bouwsteennotitie loopt eind 2023 af) waarin ook waterbeschikbaarheid en wateroverlast wordt opgenomen.

Koppeling met brede basismonitor

Wateroverlast

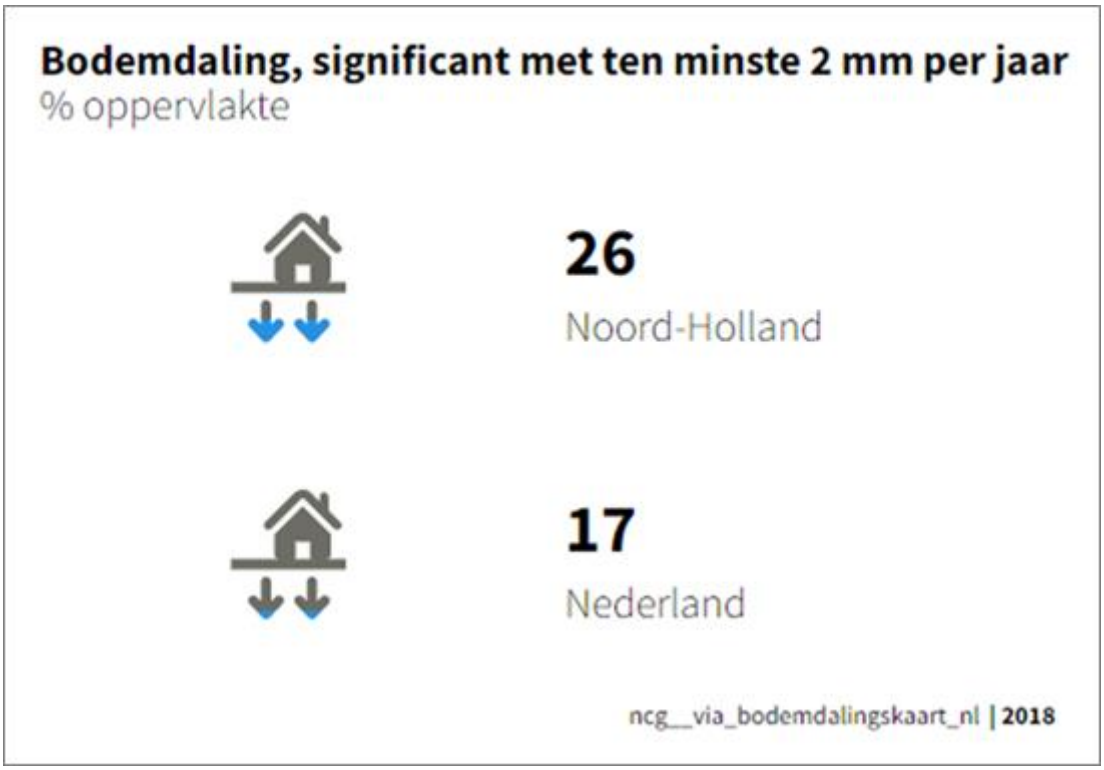

Het gaat in deze cijfers nadrukkelijk om de wateroverlast in bebouwd gebied. Daaruit volgt dat de percentages in de steden en het stedelijk gebied doorgaans hoger zijn dan in de bebouwde omgeving in het landelijk gebieden. Wateroverlast in het landelijk gebied, zoals water dat langer dan een dag op het maaiveld staat kan echter ook schade veroorzaken aan bijvoorbeeld gewassen en kan effect hebben op het grondgebruik. Dit laatste is nog geen onderdeel van deze indicator. In Noord-Holland loopt gemiddeld genomen 19,3% van de gebouwen het risico op wateroverlast bij hevige neerslag. In Nederland is dat gemiddelde hetzelfde. Deze indicator heeft alleen een meting voor 2018.

Technische toelichting

Het percentage gebouwen in stedelijk gebied waar de kans aanwezig is dat water het gebouw binnen loopt via de drempel bij een hevige bui van 100 millimeter in 2 uur.

Bodemdaling

Van de 12 provincies van Nederland treedt de ergste bodemdaling op in de provincie Groningen, gevolgd door de provincies Flevoland en Zuid-Holland. Na Zuid-Holland volgt Noord-Holland, waar 26% van het oppervlak te maken heeft met significante bodemdaling. In Nederland heeft 17% van het oppervlak te maken met significante bodemdaling. Deze indicator heeft alleen een meting voor 2018.

Technische toelichting

Binnen deze indicator is gekeken naar het percentage van het oppervlakte land dat te maken heeft met bodemdaling of -stijging. Dit wordt weergegeven in drie categorieën, namelijk een significante bodemdaling van ten minste 2 mm per jaar, niet significante bodemdaling of -stijging kleiner dan 2 mm per jaar en een significante bodemstijging van ten minste 2 mm per jaar. De bodemdaling of -stijging is bepaald over een periode van 3 jaar (mei 2015 – mei 2018).

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
3.4.1	Kaders stellen voor regionale keringen en investeren in ruimtelijke kwaliteit	274	531	531	508	507	505
3.4.2	Beoordelen versterkingsplannen primaire keringen en investeren in ruimtelijke kwaliteit	2.819	2.301	1.219	770	769	767
3.4.3	Bijdragen aan ontwikkelen en uitvoeren regionale opgaven klimaatadaptatie	1.086	2.256	2.116	630	629	626
	Totaal lasten	4.180	5.088	3.866	1.908	1.905	1.898
	Totaal baten	-587	0	0	0	0	0
	Saldo van baten en lasten	3.593	5.088	3.866	1.908	1.905	1.905
	Stortingen						
3.4.2	Resv. Meekoppelkansen bij Dijkversterkingen	109	50	0	0	0	0
3.4.3	Resv. Klimaatadaptie	1.000	1.500	1.500	0	0	0
	Onttrekkingen						
3.4.2	Resv. Meekoppelkansen bij Dijkversterkingen	-2.620	-1.524	-580	0	0	0
3.4.3	Resv. Klimaatadaptie	-787	-1.929	-1.634	-43	-43	-43
	Resultaat	**1.295**	**3.185**	**3.152**	**1.865**	**1.862**	**1.855**

3.5 Verbeteren kwaliteit water en benutten en beheren water

Onze rol
De opgave voor de provincie is om samen met andere partijen ervoor te zorgen dat het watersysteem duurzaam kan worden gebruikt voor onder andere drinkwaterbereiding, landbouw, natuur en recreatie. De provincie heeft daarbij kaderstellende en uitvoerende taken. Dit is uitgewerkt in Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 en Deltaprogramma Zoet Water 2021 -2027.

Samenwerkingspartners
Samenwerkingspartners zijn waterschappen, Rijkswaterstaat, gemeenten, drinkwaterbedrijven en maatschappelijke partijen zoals LTO en natuurbeheerders.

Prioriteiten

- Uitvoeren Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027.
- Uitvoeren Deltaprogramma Zoet Water 2022 – 2027

3.5.1 Schoon en voldoende grondwater bevorderen

Toelichting

Het beleid van de provincie is vastgelegd in Deelprogramma Grondwater van het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027. De ondergrond moet duurzaam worden gebruikt, onder andere voor drinkwater- en energievoorziening. Daarnaast moet het grondwaterbeheer worden afgestemd op de bestemming van gebieden. Uitputting en verzilting van grondwatervoorraden en verdroging van gebieden moet worden voorkomen. Met Deelprogramma Grondwater wordt invulling gegeven aan Europese verplichtingen die zijn vastgelegd in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Grondwaterrichtlijn.

De provincie is specifiek bevoegd gezag voor het verlenen van vergunningen voor grondwateronttrekking voor drinkwatervoorziening, grote industrieën en bodemenergie. Via vergunningverlening, toezicht en handhaving wordt ervoor gezorgd dat de ondergrond optimaal wordt gebruikt. Daarnaast ondersteunt de provincie drinkwaterbedrijven bij het ontwikkelen en beschermen van nieuwe wingebieden en van technologieën zoals ondergrondse opslag van drinkwater en winning en zuivering van brak water. De provincie monitort de toestand van het grondwater met behulp van een provinciaal grondwatermeetnet.

Output 2023:

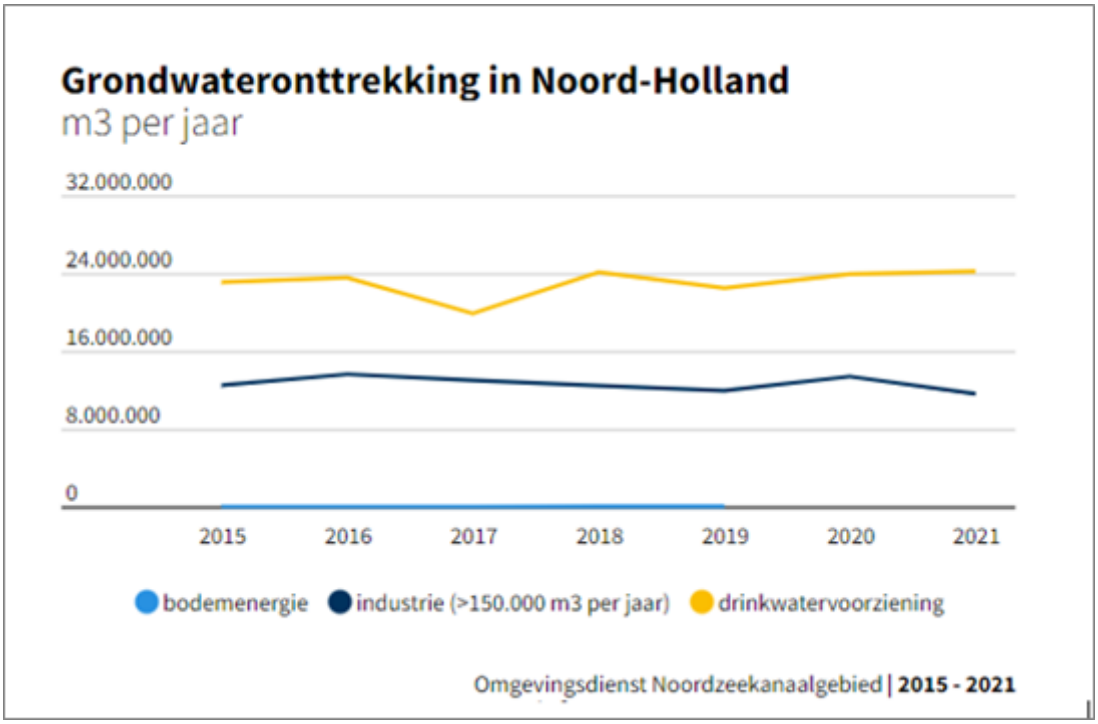
- uitvoeren grondwaterprogramma 2022-2027
- vergunningen
- grondwatermetingen

Prestatie indicator 3.5.1

	Meeteenheid	Gerealiseerd	Streefwaardes			
		2020	2023	2024	2025	2026
Vergunningverlening grondwateronttrekking	Aantal	45	50	55	60	65

Koppeling met brede basismonitor

Kwaliteit en kwantiteit grondwater

In de periode 2015 tot en met 2021 werd gemiddeld per jaar 23 miljoen m3 grondwater voor drinkwater onttrokken. Het aandeel van de grootste onttrekking hierin, de Amsterdamse Waterleidingduinen, bedroeg gemiddeld 48%. De jaarlijkse industriële grondwateronttrekking (>150.000 m3/jaar) is over de periode 2015 tot en met 2021 gemiddeld 13 miljoen m3 per jaar. Grondwater wordt in 2019 op 376 locaties gebruikt voor bodemenergie. De onttrekkingen voor bodemenergie zijn nagenoeg nul.

Technische toelichting

Grondwateronttrekking voor drinkwatervoorziening, industrie (>150.000 m3 per jaar) en bodemenergie. Het gaat hier om de netto grondwateronttrekking (onttrekking - infiltratie).

3.5.2 Schoon en voldoende oppervlaktewater bevorderen

Toelichting

Kwaliteit oppervlaktewater/KRW
Op 31 januari 2022 is het Regionaal waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 vastgesteld, conform de wettelijke vereisten. Onderdeel hiervan is het deelprogramma oppervlaktewater. De

provincie stelt de ecologische doelen voor het regionale oppervlaktewater vast in het kader van de Kaderrichtlijn Water (KRW) en draagt bij aan een goede kwalitatieve toestand van oppervlaktewater. In het coalitieakkoord is € 21 miljoen uitgetrokken voor 'NNN, waterkwaliteit en bodemdaling'.

Voor waterkwaliteit zullen hieruit onder andere bestedingen worden gedaan voor de KRW-pilot, zoals genoemd in het coalitieakkoord en investeringen in het KRW-proof maken van de eigen provinciale vaarwegen. Dit budget is geplaatst bij OD 5.1.1. Bij OD 2.2.1 (VTH-taken uitvoeren en coördineren) is benoemd dat vanaf 2022 de formatie van de Omgevingsdienst NZKG structureel is uitgebreid voor de intensivering van de VTH-taken oppervlaktewater.

Zwemwater

De provincie wijst officiële zwemplekken aan, beoordeelt de veiligheid en informeert het publiek. Daarnaast stimuleert de provincie het ontwikkelen van nieuwe zwemplekken en het verbeteren van de waterkwaliteit met een subsidieregeling.

Zoetwater (zie ook OD 3.4.3)

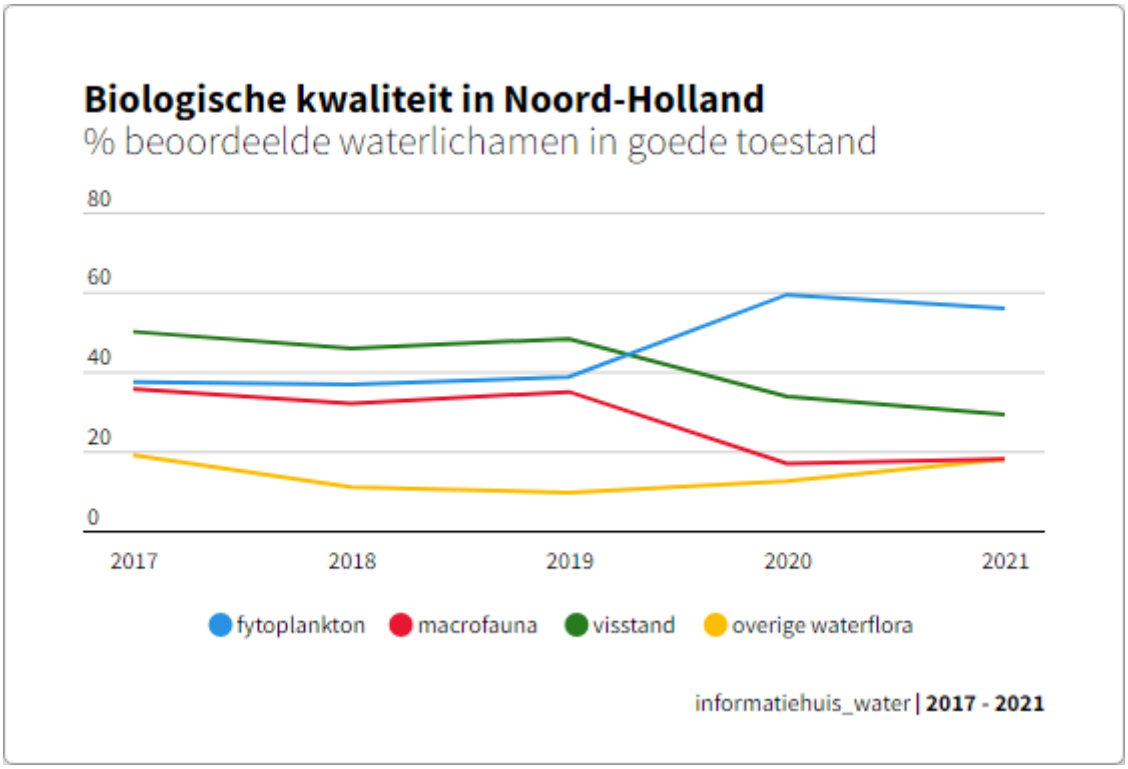
In september 2021 is het Deltaprogramma Zoetwater 2022-2027 vastgesteld.

Noord-Holland maakt deel uit van twee zoetwaterregio's (Noord- en West-Nederland) en per regio is een maatregelenpakket vastgesteld voor de komende planperiode. Alle maatregelen krijgen 25% (of 50% voor het bovenregionale zoutkarteringsonderzoek FRESHEM-NL) cofinanciering uit het Deltafonds. Wij dragen financieel bij aan enkele maatregelen die plaatsvinden in Noord-Holland. Deze maatregelen zullen komende zes jaar worden uitgevoerd.

Het budget hiervoor is afkomstig uit de voorziening grondwaterheffing en de reserve cofinanciering Waddenfonds. De afspraken over de uitvoering van de maatregelen worden in beide zoetwaterregio's dit jaar vastgelegd in een bestuursovereenkomst. De provincie draagt ook (jaarlijks) financieel bij aan de ondersteuning van de regio's en projecten als het Zoet Zout Knooppunt. In 2020 is een 3 jaar durende pilot grootschalige ondergrondse waterberging op Texel (Zoete Toekomst) gestart, gefinancierd door het Waddenfonds en agrariërs, gemeente, waterschap en provincie. Voor zoetwater zal bij de ruimtelijke inrichting meer rekening gehouden worden met waterbeschikbaarheid en met watervragende ontwikkelingen. Aan de uitvoering van het werkpogramma Deltaprogramma IJsselmeergebied (zoetwatervoorziening en veiligheid lange termijn) draag de provincie financieel bij.

Koppeling met brede basismonitor

Kwaliteit oppervlaktewater

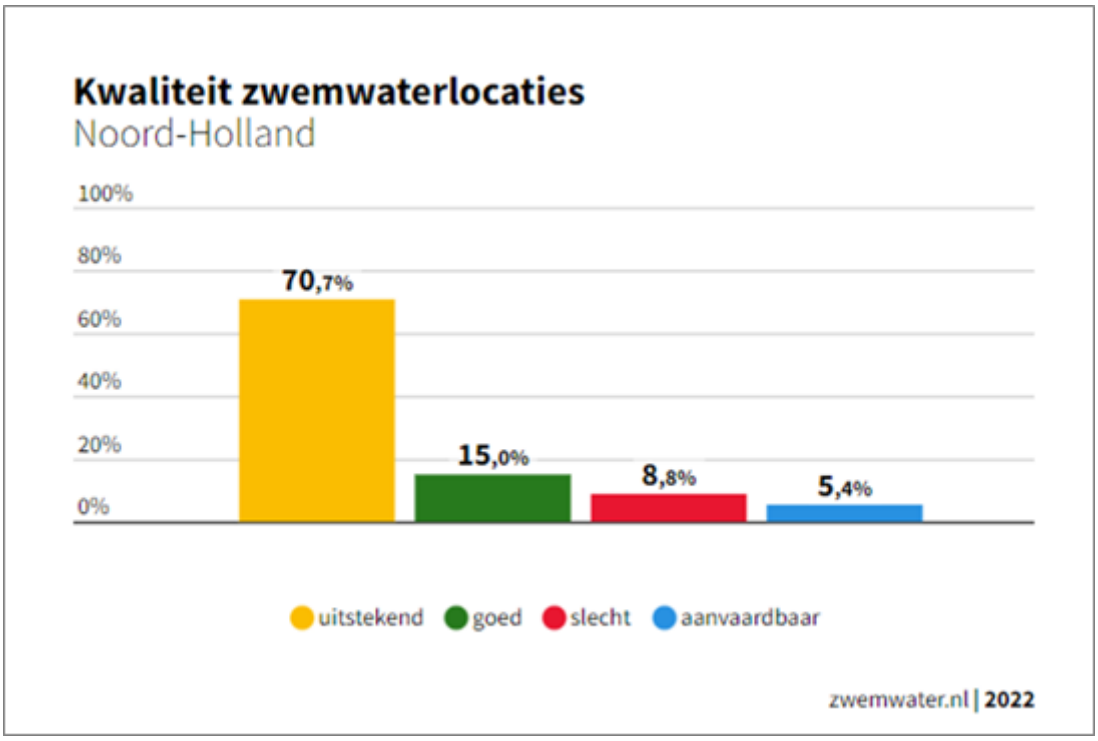

Bij geen van de 89 regionaal oppervlaktewaterlichamen in Noord-Holland zijn de KRW-doelen op basis van 'one out, all out-principe' bereikt. In 2021 voldeed 18% van de oppervlaktewaterlichamen voor macrofauna, 18% voor overige waterflora, 29% voor vis en 55% voor fytoplankton. Het percentage oppervlaktewaterlichamen in Noord-Holland dat goed scoort voor macrofauna is na 2019 afgenomen. Voor overige waterflora is het percentage afgenomen tussen 2017 en 2019, maar neemt sinds 2019 weer toe. Voor vis is het percentage sinds 2017 aan het afnemen. Voor fytoplankton is het percentage na 2019 juist gestegen.

Technische toelichting

Het percentage van de oppervlaktewaterlichamen dat een goede toestand heeft op het gebied van vier biologische kwaliteitselementen: vis, macrofauna (ongewervelde organismen die in zoetwater leven), overige waterflora (waterplanten) en fytoplankton (plantaardige deel van plankton, zoals algen en wieren).

Kwaliteit van zwemwater

Noord-Holland heeft ongeveer 150 officieel aangewezen zwemwaterlocaties in open water. Wanneer de kwaliteit van de aangewezen zwemlocaties van de binnenwateren en kustwateren in Noord-Holland samen wordt bekeken scoort in 2022, 71% van de locaties uitstekend, 15% goed, 9% aanvaardbaar en 5% slecht.

Technische toelichting

Gemiddelde zwemkwaliteit voor de gezondheid van de zwemmer van de locaties in kust- en overgangswateren en meren en rivieren, volgens de normen van de vigerende EU-zwemwaterrichtlijn.

3.5.3 Waterrecreatie stimuleren

Toelichting

Een waterrijke provincie als Noord-Holland biedt veel mogelijkheden voor recreatie op en aan het water. Deze mogelijkheden willen we benutten. Ons beleid voor waterrecreatie is vastgelegd in de Visie op de Waterrecreatie Noord-Holland 2030, 'Water, bron van recreatie'. Deze visie is vastgesteld door Provinciale Staten op 3 oktober 2016. Aan de visie is een uitvoeringsagenda gekoppeld voor de periode 2021-2025. Voor de uitvoering van de visie en het uitvoeringsprogramma is de reserve waterrecreatie beschikbaar. In 2023 zal de focus op de volgende punten liggen:

- evaluatie uitvoeringsagenda waterrecreatie 2021-2025;
- het realiseren van de zogeheten aquapunctuurpunten (beschreven in de visie) en meekoppelkansen bij (provinciale) projecten en bij beheer en onderhoud van ons eigen provinciaal areaal;

- het voortzetten van de drie subsidieregelingen die zich de afgelopen jaren mochten verheugen in grote belangstelling: de subsidieregeling voor kleinere pleziervaart, de subsidieregeling kleine voorzieningen en diensten en de subsidieregeling duurzaamheid en innovatie;
- het uitvoeren van de afspraken over de aanpak van de waterplantenproblematiek in het zuidelijke deel van het IJsselmeergebied;
- het realiseren van locaties voor watergebonden durfsporten;
- het stimuleren van innovatie, duurzaamheid (waaronder pilot loodvrij vissen) en toegankelijkheid voor mensen met een handicap.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
3.5.1	Schoon en voldoende grondwater bevorderen	867	945	945	922	921	919
3.5.2	Schoon en voldoende oppervlaktewater bevorderen	1.175	1.806	969	906	905	903
3.5.3	Waterrecreatie stimuleren	1.662	2.673	1.969	1.942	1.201	1.186
	Totaal lasten	3.704	5.424	3.883	3.770	3.027	3.008
	Totaal baten	-1.389	-2.376	-1.239	-1.300	-1.300	-1.300
	Saldo van baten en lasten	2.315	3.048	2.644	2.470	1.727	1.727
	Stortingen						
3.5.3	Resv. Waterrecreatie	1.562	1.562	1.562	1.562	2.000	2.000
	Onttrekkingen						
3.5.3	Resv. Waterrecreatie	-1.442	-2.097	-1.393	-1.393	-653	-640
	Resultaat	**2.435**	**2.513**	**2.813**	**2.639**	**3.074**	**3.068**

Programma 4 Bereikbaarheid

Doelenboom

4. Bereikbaarheid
4.1 Mobiliteitsbeleid en –strategie opstellen en uitvoeren
4.1.1 Mobiliteitsbeleid en –strategie opstellen
4.1.2 Mobiliteitsbeleid met partners uitvoeren
4.1.3 Investeringsstrategie en meerjarenprogramma's prov. infrastructuur opstellen
4.2 Openbaar vervoer waarborgen
4.2.1 OV-concessies beheren en verlenen
4.3 Gebruik infrastructurele netwerken optimaliseren
4.3.1 Netwerkmanagement en verkeerskundig beheer uitvoeren
4.3.2 Centrales beheren en in stand houden
4.4 Provinciale infrastructuur in stand houden en ontwikkelen
4.4.1 Beheerstrategie en meerjarenprogramma's opstellen
4.4.2 Studiefase verbeter- en uitbreidingsprojecten uitvoeren
4.4.3 Studiefase vervangingsprojecten uitvoeren
4.4.4 Plan- en realisatiefase infrastructuurprojecten uitvoeren
4.4.5 Infrastructuur beheren en in stand houden
4.4.6 Vaarwegen beheren en in stand houden
4.4.7 Innovatieprojecten infrastructuur uitvoeren

Maatschappelijk doel

Iedere dag zijn in Noord-Holland mensen en goederen op weg naar hun bestemming. De provincie helpt ze die bestemming slim, schoon en veilig te bereiken. Duurzame bereikbaarheid en verstedelijking is een belangrijke opgave voor de provincie Noord-Holland. Tot 2030 moeten in Noord-Holland namelijk 183.600 woningen worden gerealiseerd. Daarnaast moet ook de groei van de werkgelegenheid worden gefaciliteerd. Dit leidt tot meer mobiliteit met allerlei consequenties voor de verschillende beleidsopgaven.

In de Omgevingsvisie is vastgelegd dat de provincie streeft naar balans tussen leefbaarheid en economische groei en daarbij aandacht heeft voor klimaat, gezondheid en veiligheid, biodiversiteit en natuur, verduurzaming van de economie, verstedelijking, duurzame mobiliteit, het landschap en de energietransitie. De sterke groei van het aantal inwoners en banen, de grote woningbouwopgave en de groei van de economie op steeds geconcentreerdere plaatsen in vooral de Metropoolregio, leidt tot een grote toename van verkeer. Mobiliteit kan en moet een bijdrage leveren aan vrijwel alle opgaven waar wij voor staan. We zetten daarom als provincie in op de mobiliteitstransitie:

- het zoveel mogelijk voorkomen (van groei) van mobiliteit door mobiliteitsmanagement (stimuleren thuiswerken en reizen buiten de spits) en door woningen, werkgelegenheid en voorzieningen dicht bij elkaar te concentreren;

- het verduurzamen van mobiliteit, door reizigers te stimuleren om zoveel mogelijk van duurzame modaliteiten gebruik te maken, zoals openbaar vervoer en fiets;

- het verduurzamen van het gemotoriseerd verkeer, door de inzet op zero emissie mobiliteit, minder hinder door verkeer, beter benutten van beschikbare capaciteit en het verbeteren van de verkeersveiligheid;

- door te investeren in grote onderhouds- en vervangingsopgave voor het provinciale wegennet en door veiligheidsknelpunten op te lossen.

Het is daarbij van belang om te sturen op de samenhang tussen de modaliteiten lopen, fiets, openbaar vervoer (OV), spoor, (vracht)auto, binnenvaart en multimodale verplaatsingen. Vervolgens is het ook van belang om een goede samenhang te borgen tussen de verschillende programma's, processen en projecten waar de provincie zelf uitvoering aan geeft of in regionaal verband in participeert. Daarin worden keuzes gemaakt en komt beleid tot uitvoering. Dit vergt een goede samenwerking tussen de verschillende directies en sectoren binnen de provincie, maar ook met onze regionale partners. In deze integrale afstemming en samenwerking geven we de ambities uit het coalitieakkoord een plek.

Het werken aan de mobiliteitstransitie doet de provincie Noord-Holland vanuit verschillende rollen. Als partner stimuleert zij andere wegbeheerders (met bijvoorbeeld subsidies) te werken aan bereikbaarheids- en leefbaarheidsopgaven op hun areaal. In de rol van initiatiefnemer ontwikkelt de provincie beleidskaders en investeert zij in kennisontwikkeling, innovatie, gedrag, transformatie van infrastructuur en nieuwe infrastructuur. In de rol van concessiebeheerder waarborgt de provincie de inzet van het openbaar vervoer (busvervoer). Tot slot onderhoudt de provincie haar infrastructuur en optimaliseert zij het gebruik daarvan, onder meer door gebruik te maken van beschikbare innovaties (zoals Smart Mobility). Werken aan infrastructuur doet de provincie duurzaam, indien redelijkerwijs haalbaar.

Het onderhouden, vervangen en het verbeteren van provinciale infrastructuur wordt geprogrammeerd in het integraal Meerjarenprogramma Infrastructuur (iMPI). Provinciale Staten stellen de promoties naar volgende projectfasen vast. Om verbinding tussen de inhoud van de projecten en de dekking van de kosten te behouden, wordt het iMPI voorafgaand aan de begroting behandeld in dezelfde Statenvergadering.

Bij de besluitvorming over onderhoud en investeringen in infrastructuur, worden de langetermijneffecten op de provinciale begroting betrokken. Het oplossen van financiële problemen vraagt daarbij onze aandacht. De beschikbare financiële ruimte voor het doen van investeringen in provinciale infrastructuur loopt namelijk terug. Door de enorme inflatie in 2021 en 2022 is deze opgave verder toegenomen. In 2022 zijn hiervoor scenario's ontwikkeld en deze gaan een rol spelen in de kaderbrief over het begrotingsjaar 2024. Ook de inspanningen van concessieverleners en -houders voor het openbaar vervoer zijn gericht op een financieel gezonde bedrijfsvoering, rekening houdend met een gewijzigde vervoervraag in de nasleep van de coronacrisis.

Wettelijk beleidskader

- Omgevingswet (2016)
- Wet Personenvervoer 2000
- Wegenverkeerswet (1994)
- Wegenwet (1930)

Provinciaal beleidskader

- Omgevingsvisie NH2050
- Perspectief Mobiliteit
- Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen (NIKG) 2020 - 2023
- 3._Regionaal_Mobiliteitsprogramma_versie_15_april_2021.pdf (samenbouwenaanbereikbaarheid.nl)
- Investeringsstrategie Noord-Hollandse Infrastructuur (iNHi)
- Beleidskader Verkeersmanagement 2015-2020
- Focus Smart Mobility 2022-2025
- Actieplan geluid
- Visie OV2020
- Perspectief Fiets

- Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030

Werkgeversaanpak

Budgettabel 2023 (x € 1.000)

Beleidsdoel		Lasten	Baten	Saldo van baten en lasten	Onttrekking aan reserves	Stortingen	Saldo t.l.v. algemene middelen
4.1	Mobiliteitsbeleid en -strategie opstellen en uitvoeren	28.314	4.002	24.312	19.280	9.140	14.173
4.2	Openbaar vervoer waarborgen	61.163	0	61.163	8.825	67	52.405
4.3	Gebruik infrastructurele netwerken optimaliseren	33.552	1.763	31.789	0	0	31.789
4.4	Provinciale infrastructuur in stand houden en ontwikkelen	116.026	15.669	100.357	47.928	48.765	101.194
	Totaal	**239.055**	**21.434**	**217.621**	**76.033**	**57.972**	**199.560**

Verbonden partijen

Programma	OD	Verbonden partij	Doel
4	4.2.1	Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA U.A.	Ontwikkelen van een beter mobiliteitsbeleid van de leden en het realiseren van een doeltreffend en efficiënt openbaar vervoer voor de reiziger.
4	4.3.1	Beheersregeling Amstel	Beheer van de Amstel is overgedragen van de provincie aan het Hoogheemraadschap Amstel Gooi en Vechtstreek.

*Verdere informatie is te vinden in de paragraaf verbonden partijen

4.1 Mobiliteitsbeleid en -strategie opstellen en uitvoeren

Onze rol

Als uitwerking van de Omgevingsvisie Noord-Holland hebben Provinciale Staten in 2021 het Perspectief Mobiliteit Noord-Holland vastgesteld. Hierin staat dat de groei van het aantal inwoners en de werkgelegenheid leidt tot meer mobiliteit, meer vraag naar energie en meer uitstoot van schadelijke stoffen. Terwijl de bereikbaarheid op bepaalde plekken nu al onder druk staat en er een (grote) opgave is om de mobiliteit te verschonen en de leefbaarheid te verbeteren. Belangrijke constatering in het Perspectief Mobiliteit is dan ook dat de groeiende mobiliteitsbehoefte alleen maar gefaciliteerd kan worden als verkeersdeelnemers zich op een meer duurzame, slimme en veilige manier verplaatsen. Om dat te bereiken zetten we in op een mobiliteitstransitie van verminderen, veranderen en verbeteren. Dit doen we samen met de regio onder het motto ‘Slim, schoon en veilig’. Alle werkzaamheden van de provincie Noord-Holland op het gebied van Mobiliteit passen binnen dit perspectief.

Samenwerkingspartners

De provincie werkt aan de mobiliteitsopgaven voor haar inwoners en reizigers. Daarom werken we intensief samen met andere overheden, zoals de rijksoverheid, gemeenten, de Vervoerregio Amsterdam en de Waterschappen. Maar ook met organisaties die belangen vertegenwoordigen in de wereld van de mobiliteit (zoals de ANWB en de Fietsersbond). Op landelijk niveau werken we met het Rijk en mede-provincies samen in het IPO en DOVA (samenwerkingsverband van decentrale OV autoriteiten), het Nationaal Openbaar Vervoerberaad (NOVB) en aan nationale bestuurstafels (fiets, OV en Spoor, verkeersveiligheid en mobiliteit).

Prioriteiten 2023

- Vaststellen en (doorgaan met) uitvoeren Regionale Agenda’s Mobiliteit (per regio);
- Deelname in/aan het Rijk-regio programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid MRA (SBaB);
- Deelname aan MRA samenwerking (o.a. relatie met MRA Verstedelijkingsstrategie);
- Nader vormgeven Mobiliteitstransitie in Noord-Holland (o.a. via Regionale Agenda’s Mobiliteit en SBaB);
- Uitvoeren Regionale Mobiliteitsprogramma (RMP) Noord-Holland en Flevoland (klimaatakkoord);
- Uitvoeren van de regionale agenda’s en uitvoeringsprogramma’s op het gebied van verkeersveiligheid, smart mobility, logistiek, actieve mobiliteit en openbaar vervoer;
- Actualiseren van de investeringsstrategie Noord-Hollandse infrastructuur (iNHi).

Omgevingsfactoren

Voor een groot deel zijn we voor het realiseren van maatregelen afhankelijk van (co)financiering door het Rijk en Europa. Dit kunnen middelen zijn uit het Mobiliteitsfonds (de reservering van € 1,5 miljard voor doortrekken Noord/Zuidlijn naar Hoofddorp is vanuit het Nationaal Groeifonds overgeheveld naar het Mobiliteitsfonds), maar bijvoorbeeld ook fondsen van BZK voor (versnellen) woningbouwopgaven of realiseren van klimaatdoelen. Met name de middelen die het nieuwe kabinet heeft gereserveerd voor de woningbouw- en mobiliteitsopgaven en voor de klimaatopgaven, zijn hier van belang. De provincie zoekt hiervoor nauwe samenwerking met de

gemeenten, onder andere binnen de MRA. Die samenwerking moet leiden tot afspraken in het overleg met de minister (Bestuurlijk Overleg Leefomgeving en Bestuurlijk Overleg MIRT).

4.1.1 Mobiliteitsbeleid en -strategie opstellen

Toelichting

Het Perspectief Mobiliteit geeft een overzicht van het beleid van de provincie op het gebied van Mobiliteit en de samenhang daartussen. Het Perspectief Mobiliteit legt daarbij de verbinding met andere opgaven, zoals verstedelijking, energietransitie, klimaat en is de kapstok voor het uitwerken van het beleid naar strategische agenda's en (vervolgens) uitvoeringsprogramma's.

We geven ons beleid op het gebied van Mobiliteit vorm samen met de regio's. In 2023 richten wij ons in ieder geval op de volgende samenwerkingsverbanden:

- Platform Mobiliteit: één van de drie MRA Platforms, waarbij gesproken wordt over de uitvoering van de MRA Agenda;
- Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB): het Rijk-Regio samenwerkingsprogramma binnen de MRA;
- Samenwerking in deelregio-verband. In alle deelregio's van de provincie worden Regionale Agenda's Mobiliteit opgesteld. Hierin maken we samen met de regio afspraken waar we de komende jaren op inzetten. Deze afspraken bespreken we in de Provinciale Verkeer en Vervoerberaden (PVVB-en). Voor de regio's die vallen binnen het gebied van de Vervoerregio Amsterdam stellen we de regionale agenda's mede op in samenspraak met de Vervoerregio.

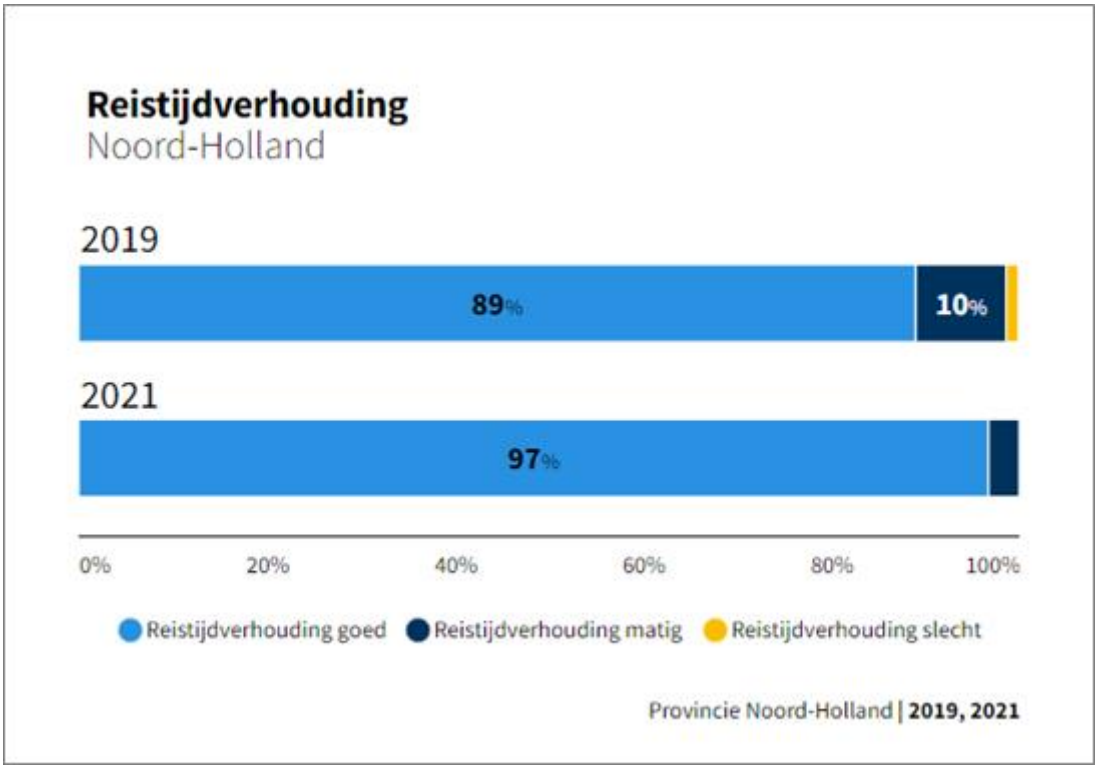
Voor het samenwerkingsprogramma SBaB werken wij in 2023 aan:

- de verdere voorbereiding van de formele startbeslissing voor het doortrekken van de Noord/Zuidlijn naar Schiphol en Hoofddorp;
- het uitwerken van het Multimodaal Toekomstbeeld (MTB 2040), onder andere richting de deelregio's;
- een ontwikkelstrategie voor de Amsterdam Bay Area;
- het uitvoeringsprogramma SBaB 2021-2023 (onder andere minder verkeershinder, mobiliteitsmanagement werkgevers- en onderwijsaanpak);
- het Programma Bereikbare Steden, waarin we afspraken maken met het Rijk over de rijksbijdrage aan het aanpakken van mobiliteitsknooppunten.

Al deze maatregelen worden de komende jaren meegenomen in de voorbereiding op het Bestuurlijk Overleg (BO) MIRT en het BO Leefomgeving.

Koppeling met brede basismonitor

Reistijdverhouding

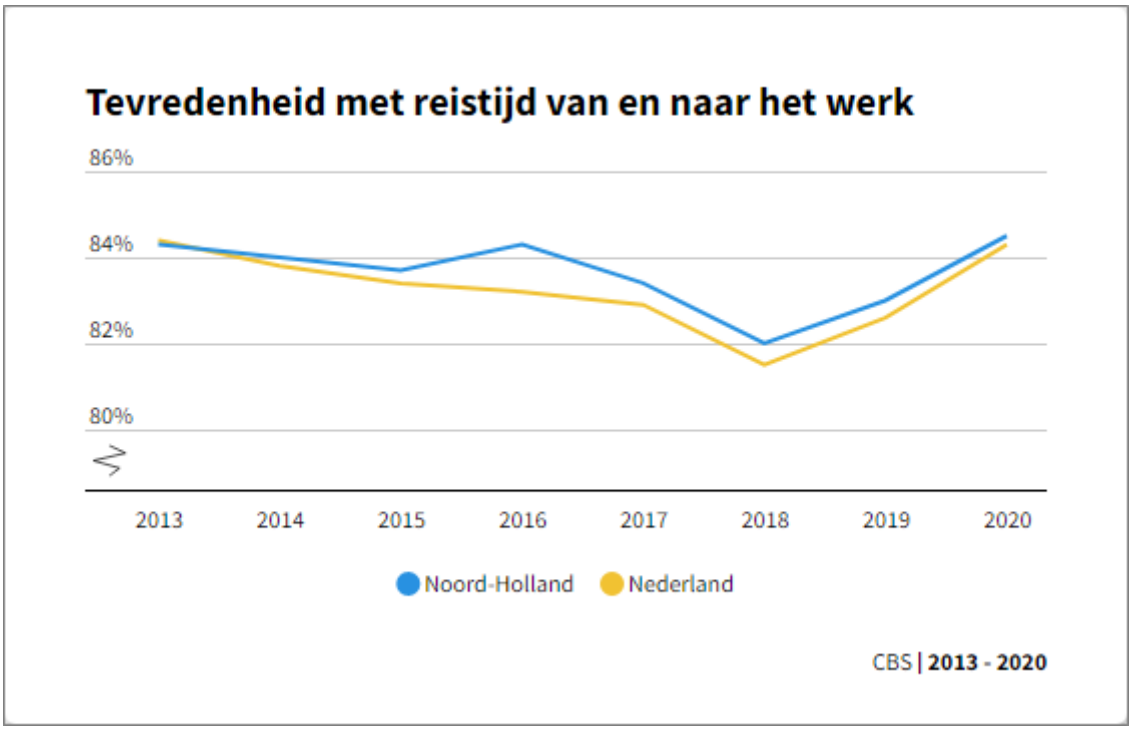

De doorstroming op provinciale wegen is een belangrijk onderdeel van het provinciaal beleid. De reistijdverhouding zegt iets over de gemiddelde vertraging in de spits op onze provinciale wegen. Hoe hoger het percentage 'goed', hoe meer trajecten in het gebied goed scoren. De doorstroming op de provinciale wegen is in 2021 verbeterd in vergelijking met 2019. Vanwege corona hebben meer mensen thuisgewerkt in 2021 en dat is de doorstroming ten goede gekomen.

Technische toelichting

De indicator geeft het percentage weer van de provinciale wegen waar de reistijdverhouding als goed/matig/slecht wordt beoordeeld. De huidige grenswaarde hiervoor is 1,50. In dat geval is de vertraging in de spits maximaal 50% van de minimale reistijd op (zeer) rustige momenten. Een traject scoort 'slecht' als de extra reistijd gemiddeld meer dan twee keer de normale/minimale reistijd is (de grenswaarde hiervoor is dus 2,00).

Tevredenheid met reistijd van en naar het werk

Het percentage inwoners van Noord-Holland dat tevreden is met de reistijd van en naar werk, ligt dicht bij het percentage voor heel Nederland (beide rond de 84%) en ontwikkelt zich hetzelfde. Sinds 2018 is een stijging te zien na een daling vanaf 2016.

Technische toelichting

Deze indicator bevat gegevens uit een steekproef van personen van 18 jaar en ouder, waarbij respondenten op een schaal van 1 tot en met 10 konden aangeven in welke mate ze tevreden zijn met de reistijd van en naar het werk. Een 1 staat daarbij voor volledig ontevreden, een 10 voor volledig tevreden. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden.

4.1.2 Mobiliteitsbeleid met partners uitvoeren

Toelichting

In 2023 gaan we verder met het opstellen van de Regionale Agenda's Mobiliteit en maken we een begin met de uitvoering van deze agenda's.

Acties die we in 2023 samen met partners oppakken zijn onder andere:

- Uitwerking van maatregelen uit het Regionaal Mobiliteitsprogramma (RMP) en de Focus Smart Mobility;
- Verbeteren van het fiets- en voetgangersnetwerk langs de actielijnen van de Actieagenda Actieve Mobiliteit (AAM) en als uitwerking van het Nationaal en Regionaal Toekomstbeeld fiets (NTF en RTF);
- Uitvoeren projecten uit het programma OV-Knooppunten en Ketenaanpak, zie ook operationeel doel 3.2.1 (bijdragen aan de optimalisering van OV-knooppunten en ketens);

- Uitvoeren onderzoeksagenda provincie Noord-Holland vervolg Regionaal OV Toekomstbeeld 2040;
- Actualiseren en uitvoeren Regionale uitvoeringsprogramma's verkeersveiligheid;
- Mobiliteitsprogramma's van Eisen (MpvE's) opstellen bij gebiedsontwikkeling.
- Werkgeversaanpak uitbreiden naar heel Noord-Holland;
- Plannen voor Zero Emissie (ZE), laadinfra MRA-E, waterstof, agenda slimme en schone logistiek verder uitwerken.

De voortgang van al deze acties valt of staat, voor wat de uitvoering betreft, voor een belangrijk deel met de inzet van gemeenten. Denk bijvoorbeeld aan de grotere CO2-reductie maatregelen zoals het instellen van ZE-zones, het verlagen van parkeernormen en verhogen van parkeertarieven, het introduceren van deelmobiliteitssystemen en logistieke- en mobiliteitshubs of het faciliteren van de overgang naar schonere vormen van energie. De inzet van gemeenten is ook nodig voor het op orde krijgen van de mobiliteitsdata voor Smart Mobility toepassingen, het verbeteren van de verkeersveiligheid en de aanleg en verbetering van netwerken voor actieve vormen van mobiliteit. De provincie gaat in gesprek met gemeenten en probeert te inspireren en te stimuleren. De provincie pakt hierin haar rol door kennisdeling, het aan elkaar verbinden van partijen, waar nodig en mogelijk beschikbaar stellen van middelen en door efficiënte vormen van samenwerking met de gemeenten en andere partners. Hierin schuilt de capaciteit van gemeenten als risico.

Bij actieve mobiliteit geven we prioriteit aan de aanleg en verbetering van doorfietsroutes, zoals de doorfietsroute Kennemerland, die de IJmond verbindt met Zuid-Kennemerland. Regionale doorfietsroutes leveren een grote bijdrage aan de slim, schoon en veilig doelstellingen en scheppen tegelijkertijd ruimte voor de gewenste verstedelijking. De provincie heeft hierbij enerzijds een regierol en waar het provinciale netwerken betreft, ook een uitvoerende rol. Daarnaast zetten we in op de verbetering van andere fiets- en voetgangersnetwerken, zoals recreatieve routes en het optimaliseren van de ketenreis. Bijvoorbeeld door de aanleg van extra fietsparkeerplekken bij R-net haltes, de realisatie van regiohubs in de Gooi & Vechtstreek en de uitvoering van (andere) projecten uit het programma OV-knooppunten, zie ook operationeel doel 3.4.1.

Bij het verbeteren van het netwerk voor actieve vormen van mobiliteit en andere netwerken gaat speciale aandacht uit naar de verkeersveiligheid. Dit doen we onder het motto 'op weg naar 0 verkeersslachtoffers in 2050'. Om dit te bereiken stellen we samen met de gemeenten en andere belangrijke partners, zoals de politie, meerjarige uitvoeringsprogramma's op. Deze uitvoeringsprogramma's zijn enerzijds gericht op infrastructurele maatregelen (waaronder ons eigen areaal) en anderzijds op het bevorderen van verkeersveilig gedrag. De uitvoering hiervan ondersteunen we met het inwinnen van data, het vertalen hiervan naar verkeersveiligheidsrisico's, het delen van kennis hierover en het verstrekken van subsidies.

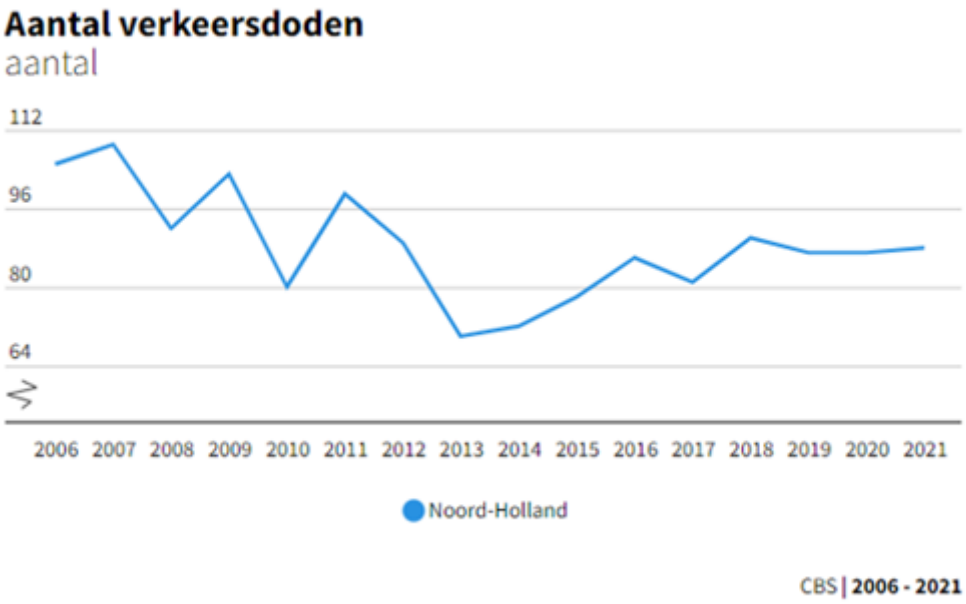
Wij willen de gecombineerde subsidieregeling voor verkeersveiligheid en fietsbereikbaarheid voortzetten (€ 10 miljoen). Dit gebeurt in nauwe samenhang met de subsidieregelingen voor recreatieve verbindingen. De subsidieregeling 'gedragsbeïnvloeding verkeersveiligheid' continueren we met ruim € 3,1 miljoen. Daarnaast is er nog de subsidieregeling voor het specifieke fietsveiligheid bij ouderen project 'Doortrappen' (€ 100.000,-).

De OV- en ketenaanpak (ketenreis) werken we uit in drie richtingen: netwerken, knopen en vervoer. Dit doen we in samenhang en afstemming met het Multimodaal Toekomstbeeld (MTB 2040) van de MRA en het Regionaal OV Toekomstbeeld (ROVT). Samen met de regionale partners werken wij binnen onze verantwoordelijkheden enkele voorstellen uit die zijn opgenomen in het ROVT. Deze zijn ontwikkeld vanuit een integrale blik op het OV-netwerk (treinen, metro's, trams en bussen). De focus in het ROVT ligt in 2023 op de studies in de Gooi en Vechtstreek. Daarbij kijken we specifiek naar het opwaarderen van de busverbindingen Amsterdam – 't Gooi over de A1 en een HOV-verbinding Hoofddorp – Uithoorn – Hilversum/Breukelen. Daarnaast vindt nadere uitwerking plaats van de ambities in Noord Holland Noord en mogelijk ook nog Zuid-Kennemerland /IJmond.

Voor OV SAAL (Openbaar Vervoer Schiphol Amsterdam Almere Lelystad) zijn bij de provincie in 2023 OV SAAL inpassingsgelden gereserveerd voor gemeente Gooise Meren (€ 2,95 miljoen) en Hilversum (€ 3,75 miljoen). We gaan samen met NS en de regio aan de slag met het opstellen en uitvoeren van acties die voortkomen uit de actieprogramma's voor de spoorcorridors in Noord-Holland. Samen vormen deze de Regionale Ontwikkelagenda Noord-Holland.

Koppeling met brede basismonitor

Verkeersveiligheid

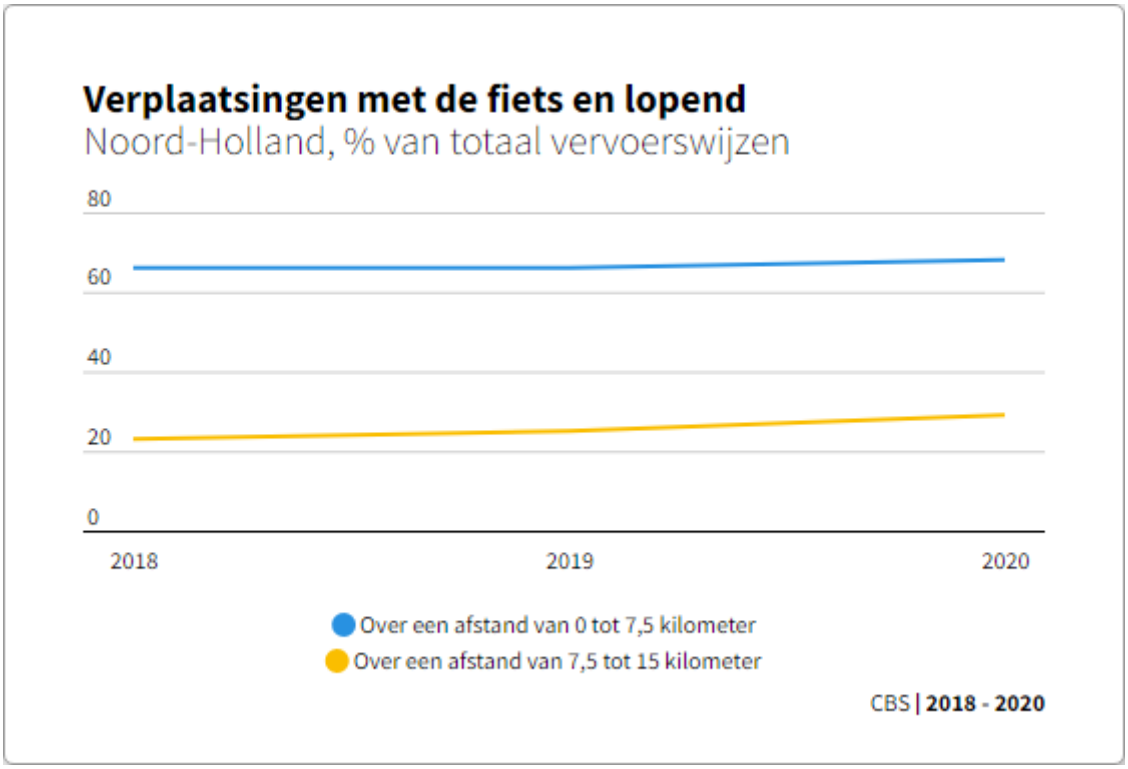

Na een decennialange daling van het aantal verkeersslachtoffers zien we helaas dat het aantal verkeersongevallen in de provincie de afgelopen jaren weer licht toeneemt. Het aantal verkeersdoden is tussen 2020 en 2021 met één toegenomen tot 88. De provincie Noord-Holland en Noord-Hollandse gemeenten werken samen aan verkeersveiligheid. De landelijke plannen hiervoor zijn vastgelegd in het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030. De gezamenlijke ambitie is nul verkeersslachtoffers in 2050.

Technische toelichting

Aantal verkeersdoden per jaar.

Actieve mobiliteit

In Noord-Holland is het percentage verplaatsingen met de fiets en lopend voor afstanden tot 7,5 kilometer 67,6% en voor de afstanden van 7,5 tot 15 kilometer 28,9%. Dit is beide hoger dan het Nederlands gemiddelde. In Utrecht ligt dit percentage het hoogst, in Limburg verreweg het laagst. In Noord-Holland zijn beide percentages met name tussen 2019 en 2020 toegenomen. [1]

Technische toelichting

Het gemiddelde percentage verplaatsingen dat per persoon per jaar lopend of met de fiets wordt afgelegd over een afstand van 0-15 kilometer ten opzichte van de totaal vervoerwijzen (personenauto, trein, bus/tram/metro, fiets, lopen, overige vervoerwijze).

[1] In de Actieagenda actieve mobiliteit 2022-2027 hebben we de volgende ambitie opgesteld: *Een groei naar 75 procent actieve verplaatsingen op afstanden tot 7,5 kilometer in 2027 en een groei naar 25 procent actieve verplaatsingen op afstanden van 7,5 tot 15 kilometer in 2027*. Het lijkt daarom dat wij deze ambitie voor wat betreft de grotere afstanden al hebben behaald. De verwachting is echter dat dit een tijdelijk corona-effect was. Het percentage gaat namelijk over het aandeel in het aantal verplaatsingen en in coronatijd: minder verplaatsingen met het OV en de auto en veel meer fietsend en lopend. Daardoor is het aandeel actieve mobiliteit hoger.

4.1.3 Investeringsstrategie en meerjarenprogramma’s prov. infrastructuur opstellen

Toelichting

De provincie is verantwoordelijk voor de regionale bereikbaarheid. Investeringen in provinciale infrastructuur hebben als doel om de leefbaarheid, verkeersveiligheid en doorstroming van voetgangers, fietsers, gemotoriseerd vervoer, vaartransport en openbaar vervoer te verbeteren. De investeringsstrategie Noord-Hollandse infrastructuur (iNHi) biedt een afwegingskader voor het doen van investeringen in de provinciale infrastructuur en is gebaseerd op het Perspectief Mobiliteit. Indien we investeringen niet kunnen vermijden (door bijvoorbeeld ruimtelijke ordening), dan kijken we vervolgens eerst naar het beter benutten van bestaande infrastructuur (bijvoorbeeld met netwerksturing en slimme technologie), voordat we overgaan tot verbetering of nieuwbouw van infrastructuur. Daarbij betrekken we ook de gevolgen voor de omgeving aan de hand van de thema's gezonde leefomgeving, ontsnippering van natuur en klimaatadaptatie. In 2023 hebben de gevolgen van de verstedelijkingsopgave op de provinciale infrastructuur nadrukkelijk de aandacht.

Onderzoeken naar infrastructuurprojecten vinden hun basis in de iNHi of volgen uit afspraken in de Strategische Agenda's Mobiliteit, regionale verstedelijkingsstrategieën of gebiedsgerichte netwerkvisies en bereikbaarheidsprogramma’s zoals SBaB. Daarnaast kunnen praktijkervaringen van gebruikers aanleiding zijn om locaties nader te verkennen op verbetermogelijkheden. Indien uit deze verkenningen een knelpunt op onze infrastructuur blijkt en dit knelpunt niet zonder infrastructurele maatregelen aangepakt kan worden, dan zal deze als studieproject worden opgenomen in het integraal meerjarenprogramma infrastructuur (iMPI).

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
4.1.1	Mobiliteitsbeleid en –strategie opstellen	4.257	5.138	4.832	3.801	3.549	3.513
4.1.2	Mobiliteitsbeleid met partners uitvoeren	48.348	63.628	22.882	13.193	11.214	10.580
4.1.3	Investeringsstrategie en meerjarenprogramma's prov. infrastructuur opstellen	0	600	600	600	600	600
	Totaal lasten	52.605	69.366	28.314	17.594	15.363	14.693
	Totaal baten	-4.560	-2.723	-4.002	-2.307	0	0
	Saldo van baten en lasten	48.045	66.643	24.312	15.287	15.363	15.363
	Stortingen						
4.1.1	Resv. Mobiliteitsbeleid	1.505	405	205	205	205	205
4.1.2	Resv. Uitvoeren van Mobiliteitsbeleid door Derden	39.671	22.087	8.935	10.511	9.386	9.361
4.1.2	Resv. verleende subsidies OD 412	4.093	0	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
4.1.1	Resv. Mobiliteitsbeleid	-1.687	-1.762	-1.410	-469	-224	-205
4.1.2	Resv. Uitvoeren van Mobiliteitsbeleid door Derden	-53.520	-60.248	-17.870	-9.648	-10.054	-9.429
4.1.2	Resv. verleende subsidies OD 412	-764	0	0	0	0	0
	Resultaat	**37.343**	**27.126**	**14.173**	**15.886**	**14.676**	**14.625**

4.2 Openbaar vervoer waarborgen

Onze rol

De provincie is opdrachtgever (concessieverlener) voor het openbaar vervoer (OV) in de regio's Noord-Holland Noord, Haarlem-IJmond en Gooi en Vechtstreek. Goed OV is een essentiële voorwaarde om de provincie de komende decennia bereikbaar en leefbaar te houden en de economie verder te laten groeien. Het houdt regio's aantrekkelijk om te wonen, werken, leren, ondernemen en bezoeken.

Samenwerkingspartners

Belangrijke samenwerkingspartners zijn andere opdrachtgevers OV (vertegenwoordigd in het DOVA), Vervoerregio Amsterdam, gemeenten, het Rijk, vervoerders, belangenorganisaties, buurtbusverenigingen en natuurlijk de reizigers.

Prioriteiten

De belangrijkste prioriteiten voor 2023 zijn:

- Langdurige gevolgen van de coronacrisis in het OV zo goed mogelijk opvangen door het vaststellen en uitvoeren van het transitieplan OV;
- Verduurzaming van het OV, zoals is vastgelegd in het Bestuursakkoord Zero Emissie (ZE) Regionaal OV per Bus (Bestuursakkoord ZE 15 april 2016):
    - - Noord-Holland Noord 50% ZE;
    - - Haarlem IJmond 70% ZE;
    - - Gooi- en Vechtstreek 100% ZE;
- Doorvoeren van de vervoerplannen voor onze concessies na de beschikbaarheidsvergoeding OV (BVOV);
- Voor Noord-Holland Noord wordt gekeken naar een nieuwe toekomstvaste lijnvoering, waarin trein, bus, fiets, etc. geïntegreerd zijn;
- Uitwerken nieuw beleid met betrekking tot betaalbaarheid van het OV (samen met Vervoerregio Amsterdam) in combinatie met het nieuwe OV betalen (EMV);
- Komen tot nieuw beleid voor: vervanging van DRIS-panelen (dynamische reizigers informatie systemen) in onze concessies en abri's in Noord-Holland Noord;
- Deelname aan het convenant landelijke OV-toegankelijkheid.

Omgevingsfactoren

- Vervoerders hebben het zwaar als gevolg van de gevolgen van de coronacrisis. De impact op onze samenleving is groot en de impact op het toekomstig OV-gebruik op korte en lange termijn is nog niet te overzien. We houden deze ontwikkelingen nauwlettend in de gaten. Zolang het OV-gebruik niet terug is op het niveau van voor de coronacrisis, is steun van de rijksoverheid onontbeerlijk om grootschalige afschaling van het OV-aanbod te voorkomen. Samen met onze vervoerder en de andere opdrachtgevers in het OV werken we hard aan het terugwinnen van het vertrouwen bij de reizigers en een financieel gezonde sector via het Transitieplan OV 2021-2025;

- Samen met NS en de regio aan de slag met het opstellen en uitvoeren van acties die voortkomen uit de actieprogramma's voor de spoorcorridors in Noord-Holland.

4.2.1 OV-concessies beheren en verlenen

Toelichting

Beschikbaarheidsvergoeding Openbaar Vervoer (BVOV)

Het wegvallen van de BVOV (per 2023) maakt dat het aanpassen van het voorzieningenniveau afhankelijk is van de verwachte reizigersaantallen en -opbrengsten. Doel is het voorzieningenniveau zo veel mogelijk gelijk te houden aan het niveau van 2022. Wel kunnen er aanpassingen doorgevoerd worden die aansluiten bij de gewijzigde vervoervraag. Voor 2023 worden vervoerplannen opgesteld. Tevens zal daarbij gekeken worden naar de financiële consequenties.

Drie concessies provincie

De concessie Gooi en Vechtstreek is gestart in juli 2021 (loopt tot 2030). Wij bereiden ons voor op de oplevering van project HOV in 't Gooi. Het lijnennet zal worden aangepast aan de nieuw aangelegde vrij liggende businfrastructuur, zodra deze in gebruik kan worden genomen. Door de achterblijvende reizigersaantallen/-opbrengsten wordt de uitbreiding geleidelijk doorgevoerd, passend bij het herstel van de vervoervraag. Dit betreft vooral de hoogfrequente R-netlijnen en de voorstellen voor aanvullende mobiliteit. Ten slotte streven we ernaar dat de vervoerder in 2023 – als eerste van Nederland – zijn dienstverlening in deze concessie 100% Zero Emissie uitvoert.

De concessie Haarlem-IJmond (2017-2027) is inmiddels enkele jaren geleden verleend en in beheer. De provincie monitort de actuele prestaties van deze concessies en bespreekt ze maandelijks met de vervoerder. Voor 2023 worden in deze regio beperkte aanpassingen verwacht in lijn met de ontwikkeling van de reizigersaantallen.

Voor de concessie Noord Holland Noord (2018-2028) maakt de vervoerder voor 2023 een vervoerplan passend bij de huidige vervoervraag en het beschikbare budget. Separaat gaan we kijken naar de ontwikkeling van deze concessie waarbij aandacht is voor de mogelijkheden van de integratie van bus, trein en fiets. Ook de ontwikkeling van hubs zal daarbij meegenomen worden.

Reizigerskilometers en klanttevredenheid

De provincie wil met haar OV beleid inzetten op meer reizigers (gemeten in reizigerskilometers) en meer tevreden reizigers in het openbaar vervoer (gemeten in klanttevredenheid). Het doel is om de klanttevredenheid jaarlijks 0,1% hoger uit te laten komen dan het landelijk gemiddelde en een reizigersgroei van ten minste 1% per jaar te bereiken. In 2021 scoorden de Noord-Holland concessies gemiddeld een rapportcijfer 8,1. Hiermee waren we de tweede beste concessieverlener van Nederland. In Q2 2023 volgt het resultaat over 2022.

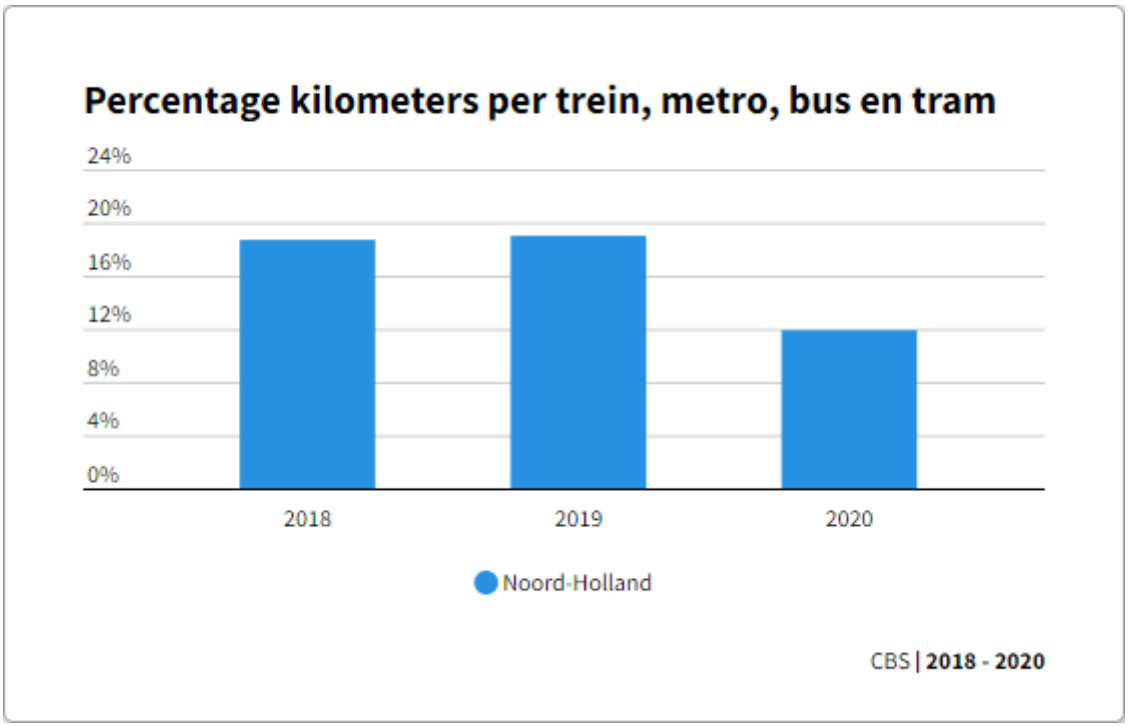
Omvangrijke eenmalige extra uitgaven

Eenmalige extra uitgaven, en een jaarlijkse indexatie van de uit te keren subsidies, veroorzaken fluctuaties in de OV-uitgaven aan de vervoerders. Bijdragen in 2021-2024 aan de vervanging van buurtbussen (€ 2,4 miljoen) en Zero Emissie-materieel (€ 7 miljoen) zijn in dit kader de omvangrijkste eenmalige extra uitgaven. De verwerking van het coalitieakkoord veroorzaakt tot

en met 2023 fluctuaties in de stortingen in de reserve. Aandachtspunt voor 2023 is de inflatie in relatie met de kosten voor de reiziger en de indexatie richting de vervoerder.

Koppeling met brede basismonitor

Gebruik OV

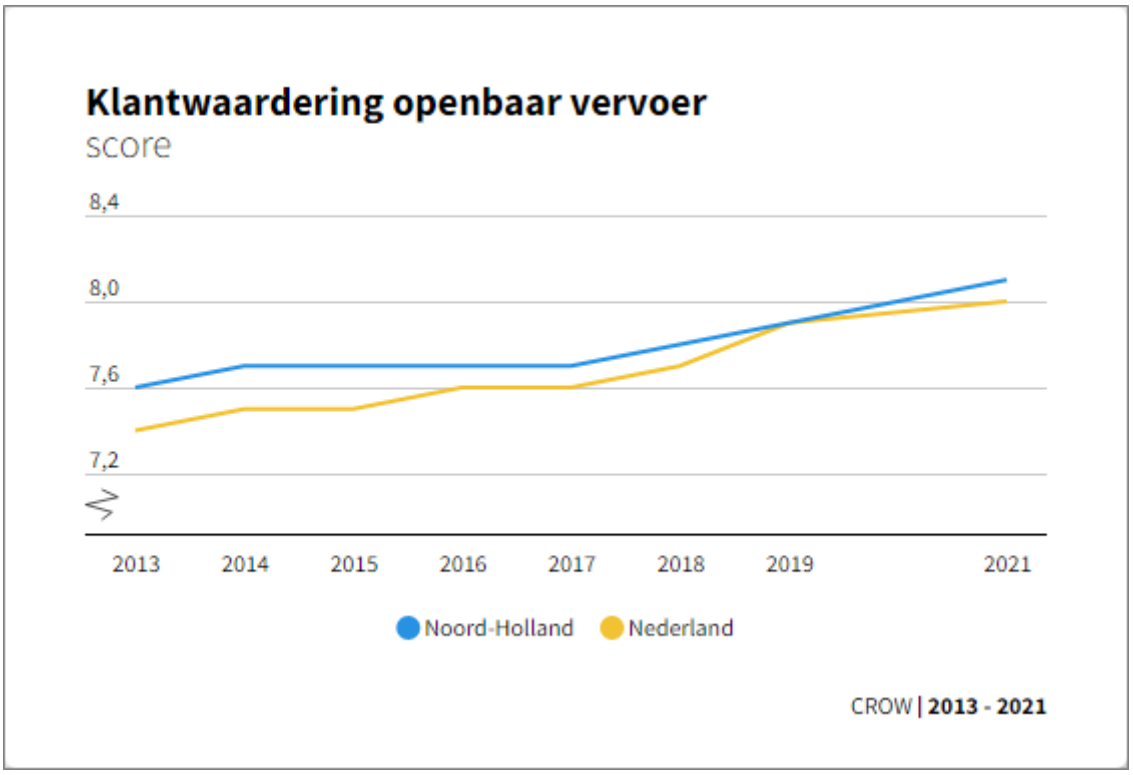

Het percentage kilometers dat afgelegd wordt per trein, metro, bus of tram ten opzichte van het totaal afgelegde kilometers (modal split) is in Noord-Holland het hoogste in vergelijking met de andere provincies. Dit percentage ligt in Noord-Holland consequent hoger in vergelijking met het Nederlands gemiddelde. In 2020 is het percentage kilometers per trein, metro, bus of tram flink afgenomen ten opzichte van 2019 in zowel de provincie als in Nederland. In 2020 daalde het aantal reizigers met het openbaar vervoer fors door de coronacrisis.

Technische toelichting

Percentage kilometers per trein, metro, bus en tram t.o.v. het totaal aantal reizigerskilometers in de populatie 6 jaar en ouder.

Klantwaardering openbaar vervoer

De algemene klantwaardering voor het openbaar vervoer is tussen 2013 en 2021 in Noord-Holland met 0,5 punten gestegen. De waardering in heel Nederland is gestegen met 0,6 punten. Noord-Holland scoorde in 2021 gemiddeld 0,1 punten hoger dan Nederland. In 2020 is er geen OV-klantenbarometer uitgevoerd. De cijfers van 2021 geven een beeld van de tevredenheid met het openbaar vervoer in coronatijd. Reizigers moesten verplicht een mondkapje dragen en de samenstelling van reizigers was anders in vergelijking met voorgaande jaren. Er waren bijvoorbeeld minder forenzen door meer thuiswerken en minder studenten door meer onlineonderwijs.

Technische toelichting

Algemeen oordeel over het openbaar vervoer op een schaal van 1 tot 10.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
4.2.1	OV-concessies beheren en verlenen	59.602	58.171	61.163	53.991	52.837	52.747
	Totaal lasten	59.602	58.171	61.163	53.991	52.837	52.747
	Totaal baten	-7.400	0	0	0	0	0
	Saldo van baten en lasten	52.202	58.171	61.163	53.991	52.837	52.837
	Stortingen						
4.2.1	Resv. Openbaar Vervoer Projecten	51.577	67	67	67	67	67
	Onttrekkingen						
4.2.1	Resv. Openbaar Vervoer Projecten	-52.093	-5.801	-8.825	-1.689	-536	-451
	Resultaat	**51.687**	**52.437**	**52.405**	**52.369**	**52.368**	**52.363**

4.3 Gebruik infrastructurele netwerken optimaliseren

Onze rol

Met verkeersmanagementmaatregelen benut de provincie de beschikbare verkeersnetwerken zo optimaal mogelijk zodat aan de actuele vraag naar mobiliteit kan worden voldaan. De provincie Noord-Holland heeft een direct belang bij het stimuleren en ontwikkelen van innovaties. Door optimalisatie van producten en processen verbetert de provincie haar prestaties die bijdragen aan de maatschappelijke opgaven. Daarnaast kunnen innovaties worden aangejaagd die de markt niet alleen kan realiseren. Verder wil de provincie haar infrastructuur inzetten om duurzame energie op te wekken en het energiegebruik te reduceren en op deze manier bijdragen aan de energietransitie.

Samenwerkingspartners

De provincie werkt voor het behalen van provinciale doelen nauw samen met organisaties zoals het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Rijkswaterstaat, de partners in de Metropoolregio Amsterdam, andere provincies, gemeenten, waterschappen, openbaarvervoerbedrijven, kennisinstituten, ingenieursbureaus, bouwbedrijven, automobielfabrikanten en andere marktpartijen.

4.3.1 Netwerkmanagement en verkeerskundig beheer uitvoeren

Toelichting

Met activiteiten op het gebied van netwerkmanagement en verkeerskundig beheer optimaliseert de provincie de doorstroming voor de scheepvaart, openbaar vervoer, fiets en wegverkeer (inclusief logistiek verkeer). Deze activiteiten bestaan uit een samenspel van een aantal dagelijks uit te voeren activiteiten waaronder:

Prestatie-indicatoren

Prestatie-indicator 2023	Streefwaarde
Aanrijtijd weginspecteurs	90 procent binnen 30 min. aanwezig
Servicepunt	90 procent van meldingen binnen streefdatum beantwoorden
Vergunningverlening	100 procent binnen wettelijke termijn afgehandeld
Verkeerscoördinatiepunt	90 procent minder dan 10 minuten oponthoud door geplande werkzaamheden

Verkeersmanagement op de vaarweg:

met de 'Blauwe Golf' wordt het optimum gezocht tussen doorvaart voor de scheepvaart en de hinder door brugopeningen voor het wegverkeer. De provincie Noord-Holland blijft het vervoer over water stimuleren. Door meer bruggen en sluizen vanuit de bediencentrale in Heerhugowaard

op afstand te bedienen kunnen bedientijden uitgebreid worden en kan gebruik gemaakt worden van corridor- en trajectbenadering. Dit leidt tot een betere doorstroming van zowel de scheepvaart als het verkeer op de weg. Inmiddels zijn 13 bruggen op de bediencentrale aangesloten en is het de ambitie om nog 27 bruggen en sluizen op de bediencentrale aan te sluiten.

Verkeersmanagement op de weg:

de verkeersmanagement centrale in Hoofddorp verzamelt dagelijks alle informatie over de actuele situatie op de weg. Met behulp van deze informatie worden bij voorziene en onvoorziene omstandigheden op de weg verkeerslichten op afstand aangepast, worden Dynamische Route Informatiepanelen aangestuurd en kunnen regelscenario's worden ingezet. Dit om de beschikbare infrastructuur zo optimaal mogelijk te benutten. Hiervoor wordt nauw samengewerkt met de provinciale- en andere wegbeheerders zoals gemeenten en Rijkswaterstaat. In 2021 is de keuze gemaakt om het verkeersmanagement bij een externe partij te beleggen.

Afstemmen van werkzaamheden en evenementen:

verkeersmaatregelen die een aanzienlijke invloed hebben op de doorstroming stemt de provincie vooraf af binnen het samenwerkingsverband van (vaar)wegbeheerders in Noord-Holland. Daarnaast geeft de provincie vergunningen en ontheffingen af voor werkzaamheden aan de (vaar)weg, evenementen en exceptionele vaartransporten. Ook adviseert de provincie in samenwerking met het RDW bij exceptionele transporten over de weg.

Incidentmanagement:

de weginspecteurs van de provincie staan dagelijks klaar voor een vlotte en veilige doorstroming op de provinciale wegen. Incidentmanagement speelt hierbij een belangrijke rol. Dit behelst het geheel aan maatregelen die er voor moeten zorgen de weg zo snel mogelijk vrij te maken voor het verkeer nadat een pech- of ongeval heeft plaatsgevonden. Daarmee zijn de (vaar)weginspecteurs de gastheer en onze ogen en oren op de (vaar)weg.

Gladheidbestrijding:

 in de wintermaanden staan de gladheidsbestrijders paraat om de weg op te gaan, ook midden in de nacht. De coördinatie en het toezicht op de gladheidbestrijding ligt bij de provincie. Het daadwerkelijke strooien en/of ploegen is uitbesteed. Op basis van de gegevens van zowel het gladheidmeldsysteem (GMS), de meteodienst en de situatie ter plaatse zal de operator beslissen of actie nodig is. De provincie hanteert het uitgangspunt om preventief te strooien, dus de gladheid zien te voorkomen. Naast het preventief strooien is er een programma wanneer de wegen daadwerkelijk glad zijn, bij sneeuw en ijzel. Dit wordt een curatieve actie genoemd. Ook ijsbestrijding op het water wordt uitgevoerd, maar dat komt minder vaak voor. De provincie beoordeelt periodiek of de meest optimale manier van strooien mogelijk is, vanuit welke steunpunten, met de juiste voertuigen. Innovatie in strooimiddelen en strooiwijzen wordt daarbij meegenomen. Ook wordt er veel samengewerkt met aanpalende en inliggende wegbeheerders.

4.3.2 Centrales beheren en in stand houden

Toelichting

De provincie beschikt over één verkeerscentrale in Hoofddorp. Vanuit deze verkeerscentrale worden zowel de tunnels (Waterwolf- en Abdijtunnel) als het Amstelaquaduct bediend, de

zogenaamde 'tunnel desk'. Het verkeersmanagement wordt in de periode 2022-2023 gefaseerd aan de markt uitbesteed. Naast de verkeerscentrale in Hoofddorp beschikt de provincie over een bediencentrale voor het op afstand bedienen van bruggen en sluizen. Deze centrale is gelegen in Heerhugowaard en maakt onderdeel uit van het energie neutrale steunpunt De Lange Balk.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
4.3.1	Netwerkmanagement en verkeerskundig beheer uitvoeren	33.275	35.792	33.552	31.372	30.951	30.658
4.3.2	Centrales beheren en in stand houden	7	0	0	0	0	0
	Totaal lasten	33.282	35.792	33.552	31.372	30.951	30.658
	Totaal baten	-2.890	-1.763	-1.763	-1.763	-1.763	-1.763
	Saldo van baten en lasten	30.392	34.029	31.789	29.609	29.188	29.188
	Stortingen						
		0	0	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
		0	0	0	0	0	0
	Resultaat	**30.392**	**34.029**	**31.789**	**29.609**	**29.188**	**28.895**

4.4 Provinciale infrastructuur in stand houden en ontwikkelen

Onze rol

De provincie is eigenaar en wegbeheerder van circa 650 km wegen, 50 km busbanen en 250 km vaarwegen. Langs een groot deel van deze N-wegen liggen fietspaden (circa 380 km) die eigendom van de provincie zijn. Op deze infrastructuur beheert de provincie circa 590 kunstwerken, zoals bruggen, sluizen, tunnels en ecoducten. Naast het beheren en onderhouden van de infrastructuur, vervangt en verbetert de provincie bestaande infrastructuur. Daarnaast ontwikkelt ze waar nodig nieuwe infrastructuur om de bereikbaarheid, leefbaarheid en verkeersveiligheid te behouden of te verbeteren. Projecten die hieruit voortvloeien staan geprogrammeerd in het iMPI.

Bij het realiseren van nieuwe infrastructuur en het onderhouden van de bestaande infrastructuur maakt de provincie gebruik van circulaire materialen, probeert zij meerdere doelen te combineren, probeert zij werk met werk te maken en maakt zij afwegingen op basis van levenscycluskosten om de beheer- en onderhoudskosten te beperken.

Het energiegebruik en de CO2 uitstoot wordt beperkt gedurende de gehele levenscyclus (aanleg, gebruik, onderhoud en sloop) van de infrastructuur.

In de aanleg en het onderhoud van groen en bermen vormt het versterken van biodiversiteit een belangrijk uitgangspunt.

Samenwerkingspartners

Voor het vast- en variabel onderhoud van de infrastructuur is de provincie Noord-Holland tienjarige gebiedscontracten aangegaan met verschillende gebiedsaannemers. In totaal zijn er zes gebiedscontracten, waarmee de provincie het beheer en onderhoud van de provincie vormgeeft. Projecten worden uitgevoerd in nauwe samenwerking met mede-overheden, belangenorganisaties en de omgeving. Daarnaast stemt de provincie de werkzaamheden op het gebied van beheer en onderhoud af met Rijkswaterstaat, andere provincies, Hoogheemraadschappen, Metropoolregio Amsterdam (MRA) en gemeenten.

4.4.1 Beheerstrategie en meerjarenprogramma's opstellen

Toelichting

De provincie heeft de wettelijke zorgplicht voor de kapitaalgoederen. Dit staat beschreven in de Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen 2020-2023 (NIKG). Zo staat erin beschreven wat de opbouw van onze kapitaalgoederen is, hoe deze worden onderhouden en wat de kosten hiervan zijn. De NIKG stelt ook beleidskaders en financiële kaders vast voor het beheer en onderhoud. Zo wordt de lange termijn ontwikkeling van de financiën van deze kapitaalgoederen van de provincie inzichtelijk gemaakt.

Verder wordt op basis van de gestelde beleidskaders en de kwaliteitseisen uit de NIKG het onderhouds- en vervangingsprogramma opgesteld. Dit is onderdeel van het integraal Meerjaren Programma Infrastructuur (iMPI).

Naast het reguliere beheer en onderhoud zijn verduurzaming en het verbeteren van de biodiversiteit ingebed in de beheerstrategie en het vervangingsprogramma,

Zie het iMPI voor een nadere toelichting.

Prestatie-indicatoren

Indicator		Gerealiseerd	Streefwaardes				
		2021	2022	2023	2024	2025	2026
Percentage wegen(incl. kunstwerken) dat voldoet aan beeld kwaliteitseisen	Percentage	97%	95%	95%	95%	95%	95%
Wegbelevings onderzoek (% zeer tevreden weggebruikers)	Percentage	83%	80%	80%	80%	80%	80%
Elektriciteitsverbruik voor exploitatie van infrastructuur (kWh) tov 2019. In 2030 energieneutraal	Percentage t.o.v. 2019	77%	70%	60%	50%	45%	40%
CO_2-reductie bij aanleg en beheer van de provinciale infrastructuur. 55% CO_2-reductie (1990 – 2030)	Percentage	n.v.t.	15%*	20%	25%	35%	40%

*de 15% reductie 1990-2022 is een inschatting, die nog definitief wordt becijferd.

4.4.2 Studiefase verbeter- en uitbreidingsprojecten uitvoeren

Toelichting

Opgaven ter verbetering of uitbreiding van de provinciale infrastructuur starten in de studiefase van het iMPI. In de studiefase van een project wordt de problematiek onderzocht en worden mogelijke oplossingen uitgewerkt. Naast locatie- of trajectstudies, worden opgaven steeds vaker integraal en gebiedsgericht aangepakt met onze partners. Voor enkele specifieke studieprojecten is in de begroting apart studiebudget opgenomen. Overige studies en onderzoeken ten behoeve van de provinciale infrastructuur worden gedekt uit het budget Studiekosten. Kleine verbeteringen aan onze infrastructuur, vooral op het gebied van verkeersveiligheid, kunnen direct worden gerealiseerd vanuit de post Kleine Infrastructurele Verbeteringen in de reserve Ontwikkeling Provinciale Infrastructuur (OPI).

Een totaaloverzicht van alle lopende studieprojecten is te vinden in het iMPI:

Integraal meerjarenprogramma infrastructuur 2022-2029 - Provincie Noord-Holland

4.4.3 Studiefase vervangingsprojecten uitvoeren

Toelichting

De vervangingsinvesteringsprojecten uit het iMPI doorlopen net als de verbeter- en uitbreidingsprojecten de fasen van studie, plan en realisatie. In de studiefase wordt nader uitgewerkt welke alternatieven er zijn om het areaal te vervangen. Dit wordt gedaan in overleg met zowel interne- als externe belanghebbenden. Tevens wordt onderzocht of werk-met-werk gemaakt kan worden door gewenste verbeteringen en uitbreidingen mee te nemen. Richting het einde van de studiefase wordt een keuze gemaakt in de voorkeursvariant van de oplossing. Hiermee is de scope van het project dan afdoende vastgelegd om te kunnen promoveren naar de planfase. Meerdere oevertrajecten, kunstwerken en remmingswerken zijn de komende jaren voorzien voor het doorlopen van de studiefase.

De vervangingsprojecten in de studiefase staan beschreven in het iMPI.

4.4.4 Plan- en realisatiefase infastructuurprojecten uitvoeren

Toelichting

Zodra in de studiefase een integrale afweging van de alternatieven heeft geleid tot een voorkeursvariant, promoveert een project via de vaststelling van het iMPI naar de planfase. In de planfase gaat een integraal projectmanagementteam (IPM-team) aan de slag met onder andere de technische uitwerking, participatie- en inspraaktrajecten, vergunningen en de contractdocumenten. Dit levert een exacte uitvoeringsspecificatie op die nauwkeurig kan worden geraamd. Dit is de basis voor de kredietaanvraag bij Provinciale Staten voor de uitvoeringskosten. Zodra het uitvoeringskrediet is verkregen, promoveert het project naar de realisatiefase. In deze fase wordt het project aanbesteed en voert de aannemer de werkzaamheden uit.

Hieronder worden een aantal relevante voorbeeldprojecten kort besproken:

- HOV Beverwijk: de provincie Noord-Holland en de gemeenten Velsen en Beverwijk werken aan twee nieuwe busbanen tussen Beverwijk en Velsen en aan een voet-fietsonderdoorgang onder de Velsertraverse. De busbanen zijn onderdeel van het hoogwaardig openbaarvervoernetwerk (HOV-netwerk). Met de onderdoorgang ontstaat een regionale, snellere fietsroute (Regionale Mobiliteitsvisie IJmond) met een verbinding naar station Beverwijk. Op dit moment wordt in afstemming met diverse stakeholders gewerkt aan het contract. De uitvoering zal starten in 2023;
- Brug Ouderkerk: de brug Ouderkerk verbindt de gemeenten Amstelveen en Ouder-Amstel. De brug stamt uit 1936 en is technisch en verkeerskundig gezien aan vervanging toe. Daarom vervangt provincie Noord-Holland de huidige brug door twee nieuwe bruggen. Tegelijkertijd vindt aanpassing plaats van de aansluitende wegen en fietspaden. Hierdoor verbetert de verkeersveiligheid rondom de brug Ouderkerk en ontstaat een betere doorstroming van het wegverkeer op de N522. De uitvoering is gestart en zal worden afgerond in de tweede helft van 2023;
- Bereikbaarheid Royal FloraHolland, HOV N231 en OLV Greenport: het project Bereikbaarheid Royal FloraHolland, bestaat uit een tweetal projecten, namelijk de HOV N231 en de OLV Greenport. Met de realisatie van de beide projecten geven de provincie Noord-Holland, de gemeente Aalsmeer, Royal FloraHolland en de Vervoerregio Amsterdam gezamenlijk een bereikbaarheidsimpuls aan de regio Aalsmeer. De provincie legt twee nieuwe haltes aan voor

een snellere busverbinding (HOV-14) en een loopbrug over de N231. Bovendien leggen de provincie en de gemeente Aalsmeer een extra ingang en een extra uitgang aan die aansluiten op het terrein van de bloemenveiling (N231-17). De uitvoering start in 2023

Een totaaloverzicht van alle projecten in de plan- en realisatiefase is te vinden in het iMPI.

4.4.5 Infrastructuur beheren en in stand houden

Toelichting

Om de infrastructuur te beheren en in stand te houden worden diverse activiteiten uitgevoerd, zoals vast en variabel onderhoud. Het onderhouden van het provinciaal areaal wordt per deelgebied uitgevoerd door aannemerscombinaties aan de hand van de gebiedscontracten. De aannemerscombinaties zijn meerjarig verantwoordelijk voor het vast en variabel onderhoud, de programmering en planning hiervan, bouwcommunicatie en de klachtenafhandeling.

Hieronder worden een aantal relevante voorbeeldprojecten kort besproken:

- Cruquiusbruggen: de provincie vernieuwt de Cruquiusbrug (N201). Zij vernieuwt de oostelijke brug richting Heemstede en er vindt groot onderhoud plaats aan de westelijke brug richting Hoofddorp. De nieuwe brug wordt circulair, energieneutraal en zo onderhoudsarm mogelijk gebouwd. Het project is begin 2021 gegund en het PIP (Provinciaal inpassingsplan) is vastgesteld, de uitvoering zal plaatsvinden in 2023;

- N243 Herinrichting en onderhoud: de N243 is de provinciale weg door Schermer, Beemster en Koggenland. Het is een smalle weg met veel verkeer, een aantal drukke kruisingen en veel directe wegaansluitingen van woningen en bedrijven. De provincie maakt de N243 veiliger en voert groot onderhoud uit. In het kader van innovatie werkt de provincie samen met BAM infra aan vier fietsbruggen die zij maken met behulp van 3D-betonprinttechniek. De werkzaamheden zijn in 2022 gestart en duren tot en met 2023;

- N247 Bereikbaarheid Waterland: fietsers, automobilisten en reizigers in het openbaar vervoer hebben behoefte aan een bereikbaar Waterland. De provincie Noord-Holland en de Vervoerregio Amsterdam werken samen met de gemeenten Waterland, Purmerend, Edam-Volendam en Amsterdam aan de bereikbaarheid en de verkeersveiligheid in de regio Waterland. Als gevolg van gewijzigde omstandigheden ter plaatse wordt de projectscope opnieuw gedefinieerd en aanbestedingsgereed gemaakt.

- Renovatie Koopvaardersschutsluis: de Koopvaardersschutsluis in Den Helder is dringend aan onderhoud toe. Op dit moment werkt de provincie samen met een aannemer het ontwerp verder uit. De uitvoering zal naar verwachting in 2023 starten.

- Bruggen Krommenie: de bruggen Krommenie liggen over de Nauernasche Vaart, in de N203 in de gemeente Zaanstad en zijn belangrijk voor zowel vaar- als wegverkeer. De bruggen zijn aan het eind van hun levensduur. In 2018 is levensduurverlengend onderhoud aan de bruggen verricht. De provincie onderzoekt samen met de opdrachtnemer op welke wijze de vervanging/renovatie van de bruggen Krommenie kan plaatsvinden en treft conditionerende maatregelen ter voorbereiding op de realisatie in 2024.

Een totaaloverzicht van de gebiedscontracten en alle lopende variabel onderhoudsprojecten is te vinden in het iMPI.

4.4.6 Vaarwegen beheren en in stand houden

Toelichting

De provincie voert noodzakelijke oeververvangingsprojecten uit op basis van inspectieonderzoeken en waarnemingen door de eigen (vaar)weginspecteurs. Het dagelijks beheer aan de vaarwegen wordt doorlopend binnen de verschillende gebiedscontracten uitgevoerd. Dit geldt ook voor de behandeling van schades.

De provincie heeft de oeververvangingsprojecten voor de komende jaren aanbesteed aan één partij. In deze samenwerking is duurzaamheid het belangrijkste criterium. Denk daarbij aan het structureel verminderen van de milieukosten met 80% (door bijvoorbeeld CO2-reductie, minder materiaal- en energiegebruik en toepassing van innovatieve oplossingen en zoveel mogelijke herbruikbare materialen) en voorzieningen ten behoeve van de biodiversiteit en de waterkwaliteit (zoals natuurvriendelijke oevers). Het streven is daar waar kansen zijn voor natuurvriendelijke oevers, deze structureel als het nieuwe duurzame normaal toe te passen.

4.4.7 Innovatieprojecten infrastructuur uitvoeren

Toelichting

De provincie heeft als streven om haar activiteiten continu te verbeteren en inclusiviteit als vanzelfsprekend te hanteren. Hiertoe worden onder meer innovatieprojecten uitgevoerd ten aanzien van duurzaamheid en Smart Mobility.

Smart Mobility:

De provincie voert de Focus Smart Mobility uit om onder andere efficiënter gebruik te maken van haar wegennet. De provincie richt zich op leren, ontwikkelen en realiseren van toepassingen ten behoeve van schoon, slim en veilig reizen. Samen met de Europese netwerkorganisaties POLIS, UITP en Ertico onderzoekt de provincie met kennispartners en andere Europese regio's welke provinciale projecten voor Europese subsidies in aanmerking komen. De financiering uit Europa moet helpen de provinciale ambities om slim, schoon en veilig te reizen waar te maken. Hier vloeien in 2023 de volgende activiteiten uit:

De iVRI:

de uitrol van intelligente verkeerslichten (of: iVRI's) vindt plaats om ervoor te zorgen dat alle 260 VRI's in de provincie uiteindelijk worden uitgerust als iVRI. Samen met gemeenten wordt gekeken waar uitrol nog meer aan de orde is.

Connected en zelfrijdende auto's:

de provincie onderzoekt samen met verschillende autofabrikanten de impact van connected en zelfrijdende auto's op onze rol als wegbeheerder en beleidsmaker.

Interactie gebruiker Smart Mobility-toepassingen:

toepassingen om fietsverkeer te stimuleren en logistieke stromen beter te reguleren met data worden verder uitgebreid.

Werkplaats deelmobiliteit en MaaS:

samen met VRA, MRA en gemeenten richt de provincie een werkplaats deelmobiliteit en MaaS in om handzame werkwijzen te ontwikkelen zodat gemeenten deelmobiliteit mogelijk kunnen maken en om uniformiteit in de uitrol van deze systemen te waarborgen.

Hubs:

de provincie ontwikkelt een visie op de ontwikkeling van hubs en knooppunten en verkent de mogelijkheden voor realisatie en toepassing van hubs, o.a. in de gemeenten Alkmaar en Haarlem.

Werken, evenementen en (water)recreatie:

de provincie gaat na wat Smart Mobility kan bijdragen aan het optimaliseren van de bereikbaarheid rond hotspots (evenementen, recreatiegebieden) en werkzaamheden.

Digitale vaarweg:

de provincie zet in op doorontwikkeling van de digitale vaarweg.

Lange termijn strategie:

de provincie gaat aan de slag met scenariostudie(s) en trendanalyses en werkt dit uit in de routekaarten van het transitiepad Smart Mobility.

Industrieel, Flexibel en Demontabel (IFD):

de provincie draagt bij aan het ontwikkelen en implementeren van verschillende IFD-specificaties voor kunstwerken zoals vaste- en beweegbare bruggen. Hiermee maken wij circulair bouwen van kunstwerken mogelijk. Tevens draagt de provincie bij aan het initiëren van uitwisseling van/handel in grote gebruikte bouwonderdelen.

Levensduurverlengende innovaties:

samen met de TU Delft ontwikkelt de provincie levensduurverlengende innovaties zoals bijvoorbeeld epoxy-asfalt dat een vier tot vijf keer langere levensduur heeft en stalen brugdekken met een betere vormgeving zodat deze langer meegaan. Daarnaast realiseert de provincie een biodynamische oever waarbij natuurlijke, levende gewassen worden gebruikt in plaats van harde (dode) materialen, en aan mossen als bescherming van beton. Tevens wordt gewerkt aan een proces om de innovaties sneller van plan naar realisatie te krijgen.

Energieopwekking en -besparing:

de provincie zet haar infrastructuur in voor innovaties ten behoeve van duurzame energieopwekking, zoals bijvoorbeeld: - een deel van het fietspad N232 wordt uitgerust met een zonnewegdek, afronding project LED verlichting fase 2 etc.

Verbeteren effectiviteit regionaal verkeersnetwerk:

de provincie sluit verkeerslichten van gemeenten aan op de eigen verkeerscentrale om de effectiviteit van het huidige verkeersmanagement in het regionale verkeersnetwerk verder te verbeteren. Door verkeersmanagement as a service (VMaaS) toe te passen met de markt, wordt verwacht dat de effectiviteit van het verkeersmanagement toeneemt en dat de kosten afnemen.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
4.4.2	Studiefase verbeter- en uitbreidingsprojecten uitvoeren	5.918	4.928	2.998	3.625	4.230	4.317
4.4.3	Studiefase vervangingsprojecten uitvoeren	1.034	4.278	4.273	4.086	4.075	4.053
4.4.4	Plan- en realisatiefase infastructuurprojecten uitvoeren	10.214	12.730	12.174	19.461	24.053	27.779
4.4.5	Infrastructuur beheren en in stand houden	55.816	70.752	76.600	68.877	62.666	61.481
4.4.6	Vaarwegen beheren en in stand houden	10.968	14.061	13.989	14.616	13.357	13.539
4.4.7	Innovatieprojecten infrastructuur uitvoeren	5.097	6.528	5.993	5.730	4.297	2.253
	Totaal lasten	89.046	113.277	116.026	116.395	112.678	113.422
	Totaal baten	-7.726	-12.306	-15.669	-6.078	-15.536	-15.434
	Saldo van baten en lasten	81.320	100.971	100.357	110.317	97.142	97.142
	Stortingen						
4.4.2	Resv. Ontwikkelen Provinciale Infrastructuur	20.024	21.034	20.074	19.574	7.464	7.464
4.4.4	Resv. Investeringen wegen	0	0	0	0	0	0
4.4.4	Resv. Kapitaallasten Vervangingsinvesteringen Kunstwerken (VIK)	0	0	0	0	0	0
4.4.4	Resv. Kapitaallasten OV	18.550	0	0	0	0	0
4.4.4	Resv. Kapitaallasten Wegen	2.664	0	0	0	0	0
4.4.5	Resv. Groot Onderhoud Wegen	18.518	22.804	22.786	20.625	20.077	20.202
4.4.6	Resv. Groot Onderhoud Vaarwegen	6.000	7.671	8.178	11.660	5.660	5.310
4.4.6	Resv. Kapitaallasten Vaarwegen	0	0	0	0	0	0
4.4.7	Resv. Innovatieprojecten Mobiliteit	224	7.195	0	0	0	0
4.4.7	Resv. Kapitaallasten innovatieprojecten	3.281	4.031	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
4.4.2	Resv. Ontwikkelen Provinciale Infrastructuur	-57.550	-20.923	-1.866	-1.450	-1.450	-950
4.4.4	Resv. Investeringen wegen	-6.302	0	0	0	0	0
4.4.4	Resv. Kapitaallasten Vervangingsinvesteringen Kunstwerken (VIK)	-29.009	0	0	0	0	0
4.4.4	Resv. Kapitaallasten OV	-28.716	-1.230	-58	-1.652	-1.952	-1.952
4.4.4	Resv. Kapitaallasten Wegen	-116.145	-124	-141	-609	-671	-841
4.4.5	Resv. Groot Onderhoud Wegen	-15.690	-30.564	-31.416	-32.871	-15.160	-13.065
4.4.6	Resv. Groot Onderhoud Vaarwegen	-5.021	-10.718	-9.898	-12.540	-6.472	-5.771
4.4.6	Resv. Kapitaallasten Vaarwegen	-1.420	0	0	0	0	0
4.4.7	Resv. Innovatieprojecten Mobiliteit	-6.319	-8.885	-4.146	-3.582	-2.224	-187

4.4.7	Resv. Kapitaallasten innovatieprojecten	0	0	-403	-688	-688	-688
	Resultaat	**-115.591**	**91.262**	**103.467**	**108.783**	**101.725**	**107.509**

Programma 5 Groen

Doelenboom

5. Groen
5.1 Beschermen en ontwikkelen van de groenstructuur
5.1.1 Beschermen en ontwikkelen van NNN en Natura-2000 gebieden
5.1.2 Programma Groene uitweg uitvoeren
5.1.3 Programma Oostelijke vechtplassen uitvoeren
5.1.4 Gebiedsprogramma Laag Holland uitvoeren
5.2 Beheren van de groenstructuur
5.2.1 NNN en agrarische natuur beheren
5.2.2 Recreatiegebieden en recreatieve routes beheren
5.2.3 Uitvoeren geven aan de Wet natuurbescherming
5.2.4 Tegemoetkoming faunaschade uitkeren
5.3 Betrekken van onze partners bij bescherming en beheer van groen
5.3.1 Aanpak Groen Kapitaal uitvoeren
5.3.2 Bijdragen aan regionale samenwerking t.a.v. groen
5.3.3 Balans ecologie en economie Waddengebied nastreven

Maatschappelijk doel

Een robuuste en hoogwaardige groenstructuur die bijdraagt aan de biodiversiteit en aan het welzijn van de bewoners en bezoekers van de provincie.

Noord-Holland is een prachtige provincie om te wonen, te werken en vrije tijd door te brengen. Dit komt mede door de grote diversiteit aan natuur- en cultuurlandschappen: bossen, heidevelden, duinen, veenweiden, open polders, kwelders en de Noordzee, de Waddenzee en het IJsselmeer. In Noord-Holland liggen negentien Europees beschermde natuurgebieden en vier werelderfgoederen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat zowel bewoners als de overheid zich al meer dan een eeuw inspannen om de waarden van deze gebieden veilig te stellen en te vergroten. Immers, naast de waarde die natuur van zichzelf heeft, levert zij ons ook grondstoffen, voedsel en economische productiviteit. Enkele voorbeelden zijn: drinkwaterzuivering in de duinen, duurzame landbouw, bosbouw en visserij en het afvangen van koolstofdioxide (CO2) door bladgroen. Ook zorgen natuur en landschap voor een plezierige woon- en werkomgeving, wat een positief effect heeft op ons welzijn en onze gezondheid en bijdraagt aan een gunstig economisch vestigingsklimaat.

Natuur- en landschapswaarden staan wereldwijd onder druk, ook in Noord-Holland. Dit komt door een gebrek aan geschikte leefgebieden voor dier- en plantensoorten, versnippering door verstedelijking en infrastructuur en door milieuproblemen zoals onvoldoende waterkwaliteit, verdroging van natuurgebieden en hoge fosfaat- en stikstofemissies door verkeer, industrie en

landbouw. Nederland voldoet nog lang niet aan de Europese eisen voor bescherming van soorten en kwetsbare leefgebieden. De living planet index voor Nederland van het Wereld Natuur Fonds laat nog steeds een dalende lijn zien. Hoewel er ook successen worden geboekt, zoals de terugkeer van de otter en de wolf in Noord-Holland, zien we dat ook in Noord-Holland kwetsbare soorten het nog steeds zeer moeilijk hebben en achteruit blijven gaan. De provincie herkent de urgentie van de biodiversiteitsopgave en de noodzaak om maatregelen te nemen. Alleen door een aanzienlijke verbetering van de ruimtelijke, water- en milieu- condities is een balans haalbaar tussen gezonde, veerkrachtige ecosystemen enerzijds en economische activiteiten anderzijds. De provincie wil dit bereiken door verregaande integratie van het (inter)nationale en provinciale beleid voor natuur, landschap, milieu, water, landbouw, bodembescherming en vrijetijdsbesteding – in ons coalitieakkoord samengevat onder de noemer 'vitaal landelijk gebied'. In 2023 werken we hieraan door, in nauwe samenwerking met het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. In het regeerakkoord van het huidige kabinet zijn verregaande ambities geformuleerd en middelen gereserveerd, waarbij de provincies de rol van 'gebiedsautoriteit' hebben. Dit past goed bij de aanzienlijke uitbreiding van onze eigen inspanningen in deze coalitieperiode. Op dit moment werken we in elk van de gebieden waar we een opgave hebben, aan gebiedsprocessen om deze te realiseren. De ambtelijke capaciteit is aanzienlijk uitgebreid om dit mogelijk te maken. In 2023 zal de provincie, op basis van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) van het ministerie, een provinciaal Gebiedsplan maken waarin de doelstellingen verder worden uitgewerkt. Ondertussen staan de lopende gebiedsprocessen niet stil en werken we door aan realisatie van het NNN, het nemen van natuurherstelmaatregelen, het tegengaan van stikstofuitstoot, bodemdaling en het bieden van recreatieve voorzieningen.

Wettelijk beleidskader

- Wet natuurbescherming
- Wet stikstofreductie en natuurherstel
- Omgevingswet

Provinciaal beleidskader

- **Omgevingsvisie NH 2050**
- **Programma Natuurnetwerk 2022**
- **Masterplan biodiversiteit**
- **Visie Recreatie & toerisme**
- **Groen Kapitaal**
- **Betrekken bij Groen**
- **Gebiedsakkoord Oostelijke-Vechtplassen**
- **Gebiedsprogramma Laag Holland (i.o.) / Regionale Veenweidenstrategie**

Budgettabel 2023 (x € 1.000)

Beleidsdoel		Lasten	Baten	Saldo van baten en lasten	Onttrekking aan reserves	Stortingen	Saldo t.l.v. algemene middelen
5.1	Beschermen en ontwikkelen van de groenstructuur	72.983	9.866	63.117	69.807	29.613	22.923
5.2	Beheren van de groenstructuur	45.021	885	44.136	0	0	44.136
5.3	Betrekken van onze partners bij bescherming en beheer van groen	30.106	9.491	20.615	9.094	6.000	17.521
	Totaal	**148.110**	**20.242**	**127.868**	**78.901**	**35.613**	**84.580**

Verbonden partijen

Programma	OD	Verbonden partij	Doel
5	5.2.2	Recreatieschap Spaarnwoude	Beheer recreatiegebied.
5	5.2.2	Recreatieschap Groengebied Amstelland	Beheer recreatiegebied.
5	5.2.2	Recreatieschap Twiske-Waterland	Beheer recreatiegebied.
5	5.2.2	Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer	Beheer recreatiegebied.
5	5.2.2	Recreatieschap Plassenschap Loosdrecht e.o.	Beheer recreatiegebied.
5	5.3.3	Openbaar lichaam Waddenfonds	Beheren en besteden Waddenfonds
5	5.2.2	Recreatie Noord-Holland N.V. (RNH)	Beheer en onderhoud recreatiegebieden

*Verdere informatie is te vinden in de paragraaf verbonden partijen

5.1 Beschermen en ontwikkelen van de groenstructuur

Onze rol
Met de decentralisatieakkoorden van 2011 ('Onderhandelingsakkoord decentralisatie natuur') en 2013 ('Natuurpact') is de verantwoordelijkheid voor het natuur-, landschaps- en recreatiebeleid vrijwel volledig aan de provincies gedecentraliseerd. De belangrijke provinciale rol als 'gebiedsautoriteit' is opnieuw bevestigd in het regeerakkoord van het huidige kabinet, waarvan echter wel verwacht mag worden dat het kabinet de komende jaren meer sturend zal optreden dan eerdere kabinetten. Zowel in maatschappelijke aandacht als in financiële omvang is het werk aan het landelijk gebied één van de meest omvangrijke taken in het provinciale takenpakket. De werkzaamheden die de provincie verricht zijn divers van aard. Om onze doelen te bereiken beschermt de provincie natuurgebieden en kwetsbare landschappen. Dit doet de provincie Noord-Holland op grond van landelijke en provinciale wet- en regelgeving, zoals de Wet natuurbescherming en de Omgevingsverordening. Daarnaast heeft de provincie een ontwikkelende taak: wij zijn verantwoordelijk voor de aanleg en het herstel van natuurgebieden en het bieden van rust, ruimte en recreatieve mogelijkheden aan onze bewoners en bezoekers. Hierin past de uitvoering van omvangrijke, integrale gebiedsprogramma's en het verstrekken van subsidies voor de ontwikkeling en het beheer van natuur, landschap- en recreatiegebieden. Omdat de provincie deze doelen niet alleen kan bereiken, stimuleren wij ook anderen om hun steentje bij te dragen. Dit doet de provincie door te participeren in diverse netwerken en samenwerkingsverbanden en door kennis te ontwikkelen, te delen en zelf steeds te leren van goede voorbeelden die, gelukkig, ruim beschikbaar zijn.

Samenwerkingspartners
Bij de uitvoering van onze werkzaamheden werkt de provincie samen met:

- Bewoners en gebruikers van natuur- en recreatiegebieden, initiatiefnemers van lokale en regionale projecten en omwonenden die bij deze projecten betrokken zijn;
- De duizenden vrijwilligers die in Noord-Holland actief zijn in het beheer van natuur en landschap, en in milieu- en natuureducatie;
- Maatschappelijke organisaties, zoals terreinbeherende organisaties en belangenbehartigers voor natuur, landschap, de agrarische sector of recreatie;
- Andere overheden, zoals het Rijk en de Europese Unie, andere provincies, gemeenten, waterschappen, Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl), de interprovinciale uitvoeringsorganisatie BIJ12, de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord en de recreatieschappen;
- Regionale samenwerkingsverbanden, zoals het Groene Hart, de Nationale Parken Duinen van Texel en Zuid-Kennemerland, de Metropoolregio Amsterdam en onze partners in het IJsselmeer- en Waddengebied;
- Bedrijven, zoals agrarische ondernemers, recreatieondernemers of projectontwikkelaars.

Al deze partners in het veld is de provincie dankbaar voor hun betrokkenheid, ideeën en kennis. Hun werk heeft een grote betekenis voor de bescherming en ontwikkeling van de Noord-Hollandse biodiversiteit en landschappen.

Prioriteiten
In 2023 werken wij aan de volgende prioriteiten:

- Concretisering van de Rijksdoelen in het Nationaal Programma Landelijk Gebied, in een provinciaal Gebiedsplan (inleiding);
- Versnelling van de realisatie van het NNN, de uitvoering van natuurherstelmaatregelen in bestaande natuurgebieden en het terugdringen van de stikstofuitstoot door middel van een gebiedsgerichte aanpak (5.1.1.);
- Verdere besteding van middelen uit het Investeringsbudget Landschapsversterking (5.1.1.);
- Totstandkoming respectievelijk uitvoering van de gebiedsprogramma's Laag Holland (5.1.4.), Groene Uitweg (5.1.2) en Oostelijke Vechtplassen (5.1.3);
- Uitvoering van de Visie Recreatie & Toerisme en het verbeteren van de governance in de recreatieschappen (5.2.2).

Omgevingsfactoren

- Natuur en landschap zijn dynamisch, (soms) onvoorspelbaar en hun ontwikkeling wordt mede bepaald door factoren die buiten de directe provinciale beïnvloedingssfeer liggen, zoals klimatologische ontwikkelingen, weersomstandigheden, de ontwikkeling van dieren- en plantenpopulaties en sociaaleconomische ontwikkelingen.

5.1.1 Beschermen en ontwikkelen van NNN en Natura-2000 gebieden

Toelichting

Veel biodiversiteitswinst kan geboekt worden door de verbetering van natuur-, milieu- en watercondities en door het tegengaan van verdroging, stikstof- en fosfaatuitstoot. Daarom voert de provincie vanaf 2021 het Masterplan Biodiversiteit uit, waarmee wordt gewerkt aan kansen voor biodiversiteitsherstel in natuurgebieden, agrarische gebieden, bebouwde gebieden en in het watersysteem. Ook benut de provincie de extra middelen die in 2021 in het coalitieakkoord beschikbaar zijn gesteld voor het stimuleren van kruidenrijke akkerranden, bloemrijke bermen, zorgvuldig maaibeleid, het verminderen van gebruik van bestrijdingsmiddelen en het opstellen van een kennisagenda.

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) vormt de ruggengraat van de Noord-Hollandse natuur en omvat ook vrijwel alle Noord-Hollandse Natura 2000-gebieden en de grotere recreatiegebieden. De provincie werkt onverminderd door aan de bescherming (via de Omgevingsverordening) en brengt versnelling in de afronding van het NNN. Sinds 2020 draagt een ambtelijk Regiebureau Natuurnetwerk zorg voor de voortgang van bestaande en de start van nieuwe projecten die gericht zijn op de afronding van het NNN, de uitvoering van benodigde Natura 2000-herstelmaatregelen (o.a. Programma Natuur) en de uitvoering van de 'gebiedsgerichte aanpak stikstof'. Doel voor het NNN is om deze collegeperiode 1.750 hectare NNN af te ronden en alle voorbereidingen te treffen voor afronding van het NNN in de volgende coalitieperiode. Dit gebeurt in nauwe samenhang met andere beleidsopgaven in het landelijk gebied, zoals de verbetering van de waterkwaliteit, het tegengaan van bodemdaling, het bieden van recreatieve mogelijkheden, het bevorderen van bosaanplant (Bossenstrategie), het stimuleren van natuurinclusieve landbouw en

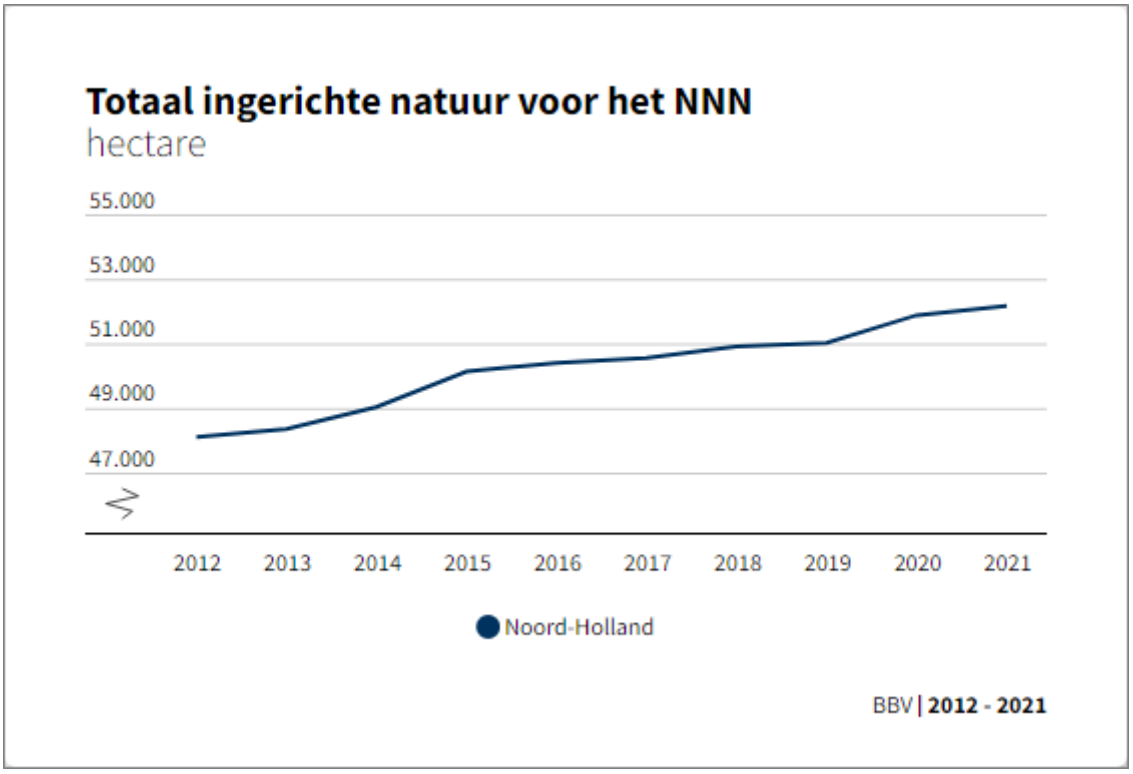
economische ontwikkeling. Daarom werkt de provincie, in gebieden waar de provincie een grote opgave voor het landelijk gebied heeft, al met integrale gebiedsprogramma's (zie ook de paragrafen 'Maatschappelijk doel' en de paragrafen 5.1.2 tot en met 5.1.4, waarin de lopende gebiedsprogramma's worden toegelicht). In de Wet stikstofreductie en natuurherstel is vastgesteld dat provincies een gebiedsplan moeten vaststellen per 1 juli 2023. In het gebiedsplan wordt de aanpak beschreven die nodig is om de doelen voor N2000, Kaderrichtlijn Water en klimaat te halen. Belangrijk is het behalen van een gunstige staat van instandhouding van onze natuurdoelen door onder andere reductie van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden. Hiervoor heeft het Rijk landelijk een transitiefonds beschikbaar gesteld van 25 miljard euro. In het Programma Natuurnetwerk, waarover Provinciale Staten jaarlijks besluiten, staat een prognose over de NNN-voortgang in de komende jaren. De belangrijkste financieringsbron voor de afronding van het NNN is de Reserve Groen, waarin op basis van het coalitieakkoord extra middelen zijn gestort.

Terwijl de aanleg van nieuwe natuur in volle gang is, wordt binnen de bestaande natuurgebieden gewerkt aan kwaliteitsverbetering. Dit gebeurt door herstelmaatregelen zoals baggeren, het verwijderen van de bovengrond, maaien en bosbeheer ten gunste van verstuiving in de duinen. Deze herstelmaatregelen vallen onder de afspraken in het natuurpact en worden gefinancierd uit de Reserve Groen. Het Rijk stelt via het Programma Natuur aanvullende financiële middelen beschikbaar voor aanvullende herstelmaatregelen, veelal gericht op systeemherstel, omdat deze ook bijdragen aan de verbetering van natuur die onder druk staat door de hoge stikstofdepositie.

De provinciale landschappen herbergen bijzondere cultuurhistorische, aardkundige en ecologische waarden. De provincie beschermt deze landschappen via het beschermingsregime Bijzonder provinciaal landschap (in de Omgevingsverordening). In 2021 is gestart met besteding van de middelen beschikbaar binnen het Investeringsbudget Landschapsversterking (voorheen Landschapsfonds). Hiermee investeert de provincie in enkele projecten die het landschap versterken en de toegankelijkheid ervan verbeteren, zoals de Westeinderscheg, de Diemerscheg, de Amstelscheg, de omgeving van Castricum en Schagen. Een deel van het Investeringsbudget gaat naar de liniedijken van de Stelling van Amsterdam. De provincie zet de besteding van de middelen in 2023 voort.

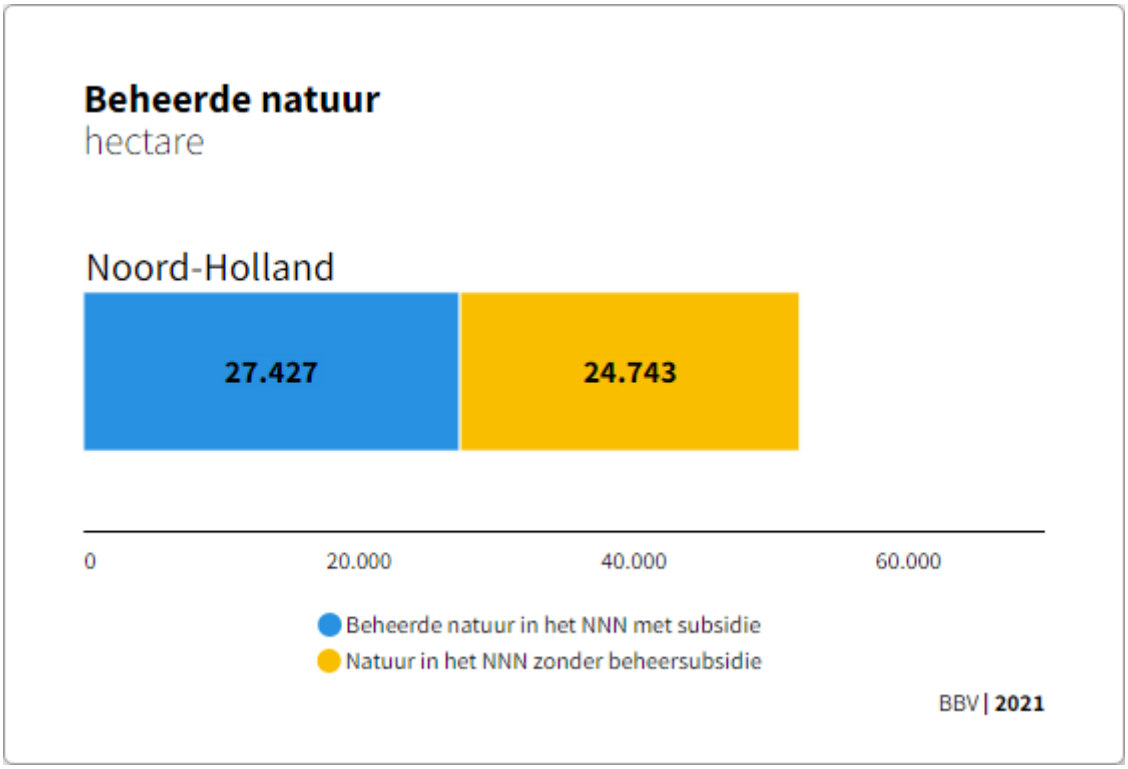
Koppeling met brede basismonitor

Voortgang NNN

Tot en met 2021 is er in de Provincie Noord-Holland 52.170 hectare NNN ingericht. Begin 2022 ligt in Noord-Holland het percentage ingerichte natuur op 92% van de totale doelstelling voor 2027. Op 1 januari 2022 moest de Provincie Noord-Holland nog 3.129 hectare aan gronden verwerven voor het NNN. Het gaat hier niet alleen om gronden die aangekocht moeten worden, maar ook om gronden die door afspraken ter beschikking kunnen komen.

NNN beheerde natuur

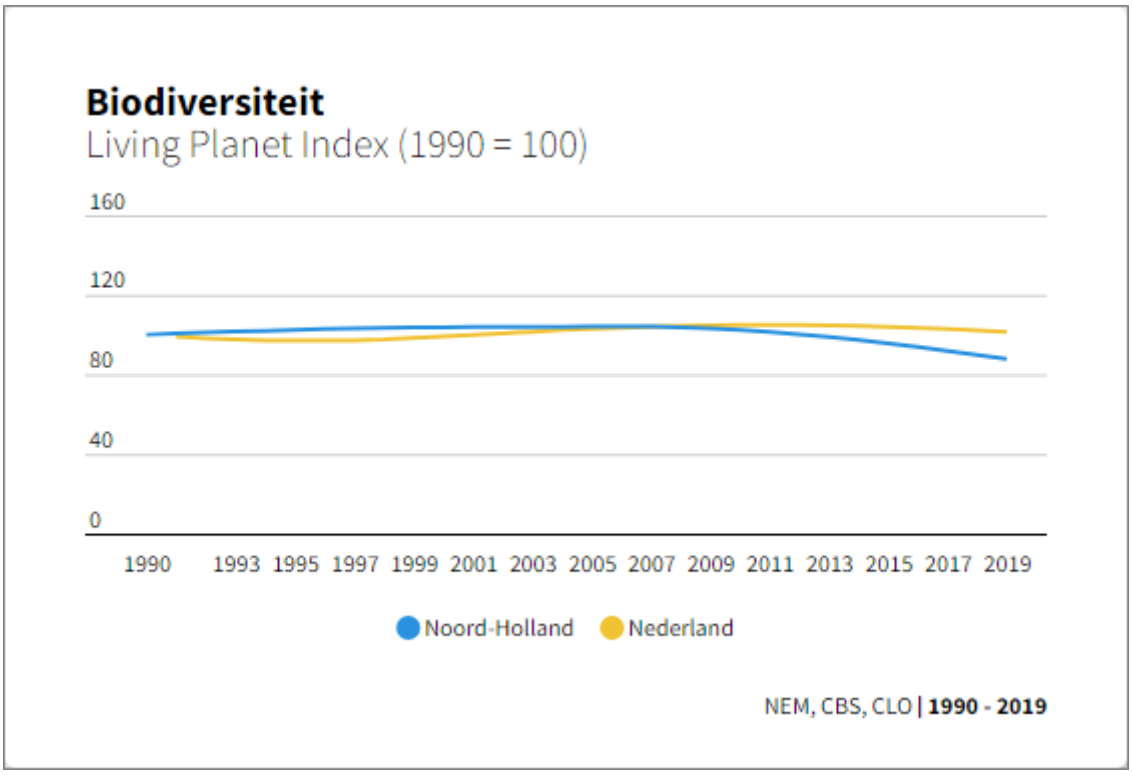

In januari 2022 had Noord-Holland 27.427 hectare NNN-natuur met subsidie; 115 hectare méér ten opzichte van januari 2021. Een ander deel van het NNN bestaat uit natuur zonder een SVNL-beheersubsidie. Voor het beheer van deze natuur zijn vaak wel beheercontracten afgesloten, met daarin beheerafspraken. In januari 2022 had Noord-Holland 24.743 hectare NNN-natuur zonder SVNL-subsidie.

Technische toelichting

Gerealiseerde NNN waar SVNL-beheersubsidie op ligt. SVNL is subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer. Op grond van SVNL is subsidie mogelijk voor natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer en landschapsbeheer.

Biodiversiteit

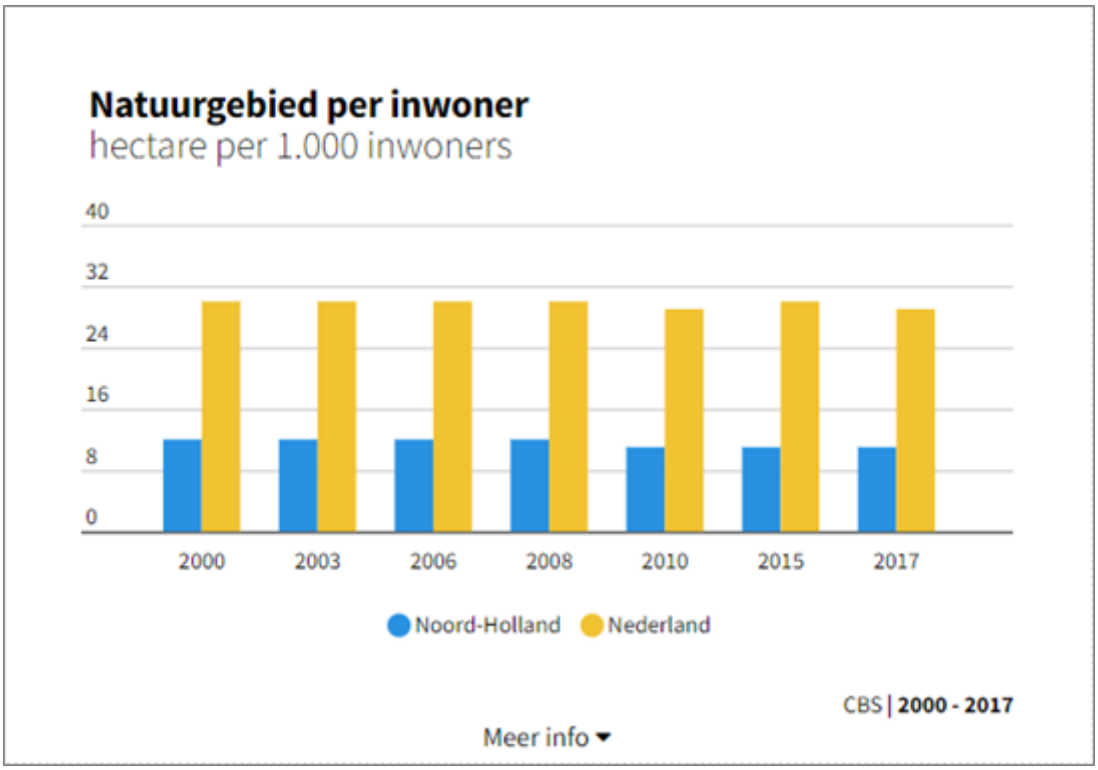

Over de periode 1990-2019 vertoont de Living Planet Index (LPI) in Noord-Holland een dalende trend. Voor deze achteruitgang zijn meerdere oorzaken aan te wijzen, zoals het verdwijnen van ‘groene’ elementen in het landschap (zoals heggen en bomenrijen) en schaalvergroting in het landgebruik. Verder is de toename van de stikstofdepositie te zien aan het steeds vaker voorkomen van stikstofminnende soorten: brandnetels, bramenstruiken en vergrassing van de duinen. Dit wordt ook aangeduid als vergrassing en verruiging van het open duin en moerassen. De LPI is een gemiddelde weergave van de trend. Er zijn dan ook positieve ontwikkelingen te zien, zoals gebieden waar de biodiversiteit juist verbetert. Oude bossen herbergen bijvoorbeeld meer biodiversiteit, en de verbetering van waterkwaliteit geeft bijzondere planten en dieren weer de ruimte. Dit is onder meer terug te zien in de Harger- en Pettemerpolder. Succesvolle natuurontwikkeling in de binnenduinrand heeft bijzondere natuur opgeleverd, maar ook geholpen om de impact van de heftige regenbuien van de zomer van 2021 op te vangen en zo te voorkomen dat de omliggende landbouwpercelen onderliepen.

Technische toelichting

De LPI geeft de gemiddelde trend weer in populatie-omvang van vrijwel alle inheemse soorten broedvogels, reptielen, amfibieën, vlinders en libellen, en ook van een aanzienlijk deel van de soorten zoogdieren en zoetwatervissen. Soorten van mariene habitats (Noordzee offshore en kustzone, Zeeuwse delta en Wadden) zijn (nog) niet meegenomen in deze indicator. Daarom betreft de LPI van Nederland feitelijk de fauna van land en zoetwater bij elkaar.

Natuurgebied per inwoner

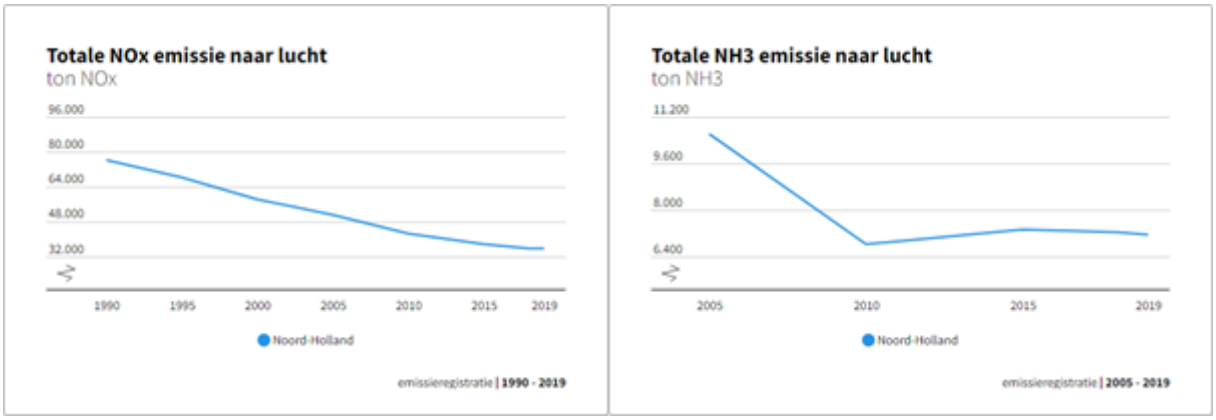

De indicator natuurgebied per inwoner bevat bos en open natuurlijk terrein in hectare; wateren zijn hier dus niet in opgenomen. In vergelijking met andere provincies had Noord-Holland in 2015 minder hectare natuurgebied per 1.000 inwoners beschikbaar, namelijk 11 hectare per 1.000 inwoners. Alleen Zuid-Holland heeft minder natuurgebied per 1.000 inwoners. Tegelijkertijd is Noord-Holland, na Zuid-Holland, ook de provincie met de meeste inwoners en relatief veel bebouwd gebied. Over de tijd gezien vertonen Nederland en Noord-Holland een licht dalende lijn.

Technische toelichting

Bos en open natuurlijk terrein per 1.000 inwoners. Bos: terrein beplant met bomen inclusief onverharde en half verharde wegen. Natuurlijk terrein: terrein in droge en natte natuurlijke staat.

Stikstof

Stikstof (N2) is een kleur- en reukloos gas dat overal om ons heen is. Ongeveer 78% van alle lucht bestaat uit stikstof. Stikstof is van zichzelf niet schadelijk voor mens en milieu, maar er zijn ook

verbindingen van stikstof in de lucht die wel schadelijk kunnen zijn. Dit zijn stikstofoxiden (NOx, een verbinding van stikstof en zuurstof) en ammoniak (NH3, een verbinding van stikstof en waterstof). De uitstoot van deze stikstofverbindingen worden stikstofemissies genoemd.

Voor de totale stikstofoxide-emissie (Nox) is de sterkste daling te zien voor 2015. Vanaf 2015 daalt de emissie nog steeds, maar minder snel. Deze daling wordt met name veroorzaakt door een lichte daling in stikstofoxide-emissie in de sector verkeer en vervoer en in de industrie- en energiesector. In 2019 heeft Noord-Holland van de 12 provincies in Nederland de op een na hoogste totale stikstofoxide-emissie. Alleen in Zuid-Holland is de totale stikstofoxide-emissie hoger.

Tussen 2005 en 2010 is een duidelijke daling te zien in de totale ammoniakemissie (NH3) in Noord-Holland. Tussen 2010 en 2015 is een kleine toename te zien. Sinds 2015 neemt de ammoniakemissie weer heel licht af. Deze lichte daling wordt veroorzaakt door een lichte daling in de landbouwsector. In 2019 bevindt Noord-Holland zich ten opzichte van de andere provincies in de middenmoot. De provincies Drenthe, Utrecht, Zeeland en Flevoland hebben een lagere totale ammoniakemissie dan Noord-Holland.

Technische toelichting

Totale emissie stikstofoxiden en ammoniak van alle sectoren (landbouw, consumenten, verkeer en vervoer, handel, diensten, overheid en bouw) naar de lucht.

5.1.2 Programma Groene Uitweg uitvoeren

Toelichting

Het programma Groene Uitweg versterkt de landschappelijke kwaliteit van de Vechtstreek, in samenhang met de infrastructurele ingrepen aan de rijkswegen A1, A6 en A9. Het programma komt voort uit de wens, die onder andere is verwoord in de Noordvleugelbrief van het kabinet uit 2006, om dit gebied duurzaam open en groen te houden en de recreatieve aantrekkelijkheid ervan te vergroten. In de Noordvleugelbrief zijn zes thema's opgenomen die in aanmerking kwamen voor een rijksbijdrage van € 86,1 miljoen. Deze rijksbijdrage is, tezamen met € 9 miljoen provinciale cofinanciering, gestort in de Reserve Groene Uitweg. De zes thema's zijn: natuurboulevard IJmeer, waterberging en natuurontwikkeling Horstermeer, recreatieve (vaar)verbindingen, fietspaden en fietsbruggen, Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie, en behoud van het weidelandschap. Onder deze zes thema's zijn tientallen projecten en programma's uitgevoerd.

In 2021 heeft het bestuurlijk platform Gooi, Vecht en Diemerscheg 24 nieuwe projecten en programma's vastgesteld. Enkele in het oog springende projecten zijn: 'Entree Muiden', 'Muiden Noordwest' en 'Waterpoort Vecht'. Hiermee wordt de omgeving van het oude tracé van de A1 weer in ere hersteld en de kwaliteit ervan verbeterd. Ook wordt geïnvesteerd in de Diemerscheg, met de projecten: 'Klimaatbos Diemerscheg', 'Ecologische verbindingen Diemerscheg' en 'Rondje Diemerscheg'. Diverse projecten hebben als doel de cultuurhistorie zichtbaar maken en beleven. Goede voorbeelden hiervan zijn 'Linielandschap Fort Nigtevecht', 'Buitenruimte Muiderslot' en 'Schansen Weesp'. Naast de nieuwe projecten kent het programma Groene Uitweg ook een zestal doorlopende projecten en programma's (zie ook De Groene Uitweg - Provincie Noord-Holland).

5.1.3 Programma Oostelijke vechtplassen uitvoeren

Toelichting

In december 2017 is door negentien partijen het Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen ondertekend, inclusief bijbehorend uitvoeringsprogramma. Hiermee verbinden de provincies Noord-Holland en Utrecht, gemeente Wijdemeren, Stichtse Vecht en Hilversum, het waterschap AGV en Waternet, het Plassenschap Loosdrecht, recreatieondernemers, beheerders en gebruikers zich aan een meerjarige samenwerking om de Oostelijke Vechtplassen een forse kwaliteitsimpuls te geven. Onder regie van een stuurgroep onder provinciaal voorzitterschap zijn partijen aan de slag gegaan om via een tienjarig programma opgaven voor natuur, water, recreatie, economie en leefomgeving uit te voeren. Hiervoor is de komende jaren ruim € 77 miljoen, waarvan € 51 miljoen van de provincie Noord-Holland, beschikbaar.

Het gebiedsakkoord omvat ruim twintig projecten (sommigen met meerdere deelprojecten), zoals het baggeren van de Loosdrechtse Plassen, de aanleg van recreatieve verbindingen, de ontwikkeling van nieuw NNN, het herstel van legakkers, het verbeteren van de waterkwaliteit en het verduurzamen van de watersportsector. Met het overgrote deel van de projecten is inmiddels begonnen en in 2022 is het uitvoeringsprogramma geactualiseerd. Het project 'Baggeren en zwevend slib' is het meest omvangrijke project binnen het Gebiedsakkoord. In 2023 zal verder gewerkt worden aan de NNN-realisatie binnen de Oostelijke Vechtplassen (met name in de deelgebieden Kortenhoef, Ankeveen, Ster van Loosdrecht en Weersloot), zullen Kaderrichtlijn Water-maatregelen worden uitgevoerd en zullen enkele projecten ten behoeve van de watersport worden uitgevoerd.

5.1.4 Gebiedsprogramma Laag Holland uitvoeren

Toelichting

Het landelijk gebied van de regio Laag Holland, het gebied tussen Amsterdam, Zaanstad, Hoorn en Alkmaar, kent veel opgaven voor natuur, landbouw, water, bodem, klimaat, recreatie en landschap. Vanwege de sterke onderlinge verwevenheid van deze opgaven voert de provincie een integraal gebiedsprogramma uit, waarin wordt samengewerkt met gemeenten, het hoogheemraadschap en natuur- en landbouworganisaties. Gestuurd wordt door de provincie op de realisatie van de harde (wettelijke) opgaven, zoals de realisatie van het NNN, de vermindering van de stikstofdepositie op natuurgebieden, het remmen en stoppen van de bodemdaling en de realisatie van de klimaatopgave. De provincie zet hiervoor eigen middelen in uit de reserve Groen en doet voorts een beroep op gelden van het Rijk voor de stikstof en de klimaat/bodemdalingsopgave, waaronder de Impulsgelden Veenweiden. Voor de realisatie van de wateropgave wordt mede een beroep gedaan op inzet van capaciteit en geldmiddelen van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK). Voor het verwezenlijken van de recreatieve en toeristische opgaven wordt een beroep gedaan op de gemeenten.

De uitvoering vindt plaats in de gebiedsprocessen in de verschillende deelgebieden. In Waterland-Oost wordt in een aantal gebieden de natuuropgave gerealiseerd. In Polder IJdoorn gebeurt dit in combinatie met de wateropgaven uit het Ambitieprogramma Ruimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn-Amsterdam. In het deelgebied Peereboom, Opperwoud, de Nes wordt een definitief ontwerp van de NNN-inrichting opgeleverd. In Polder Westzaan wordt de gebiedsvisie uit 2022 verder uitgewerkt tot een concreet gebiedsplan, waarvan de verbrakking een belangrijk onderdeel is. In het Oostzanerveld, het Ilperveld, het Wormer- en Jisperveld, de Eilandspolder en Polder

Mijzen wordt de verkenningsfase van het de gebiedsprocessen doorlopen. In deze gebieden worden agrarische en ecologische visies opgesteld en een beheercheck uitgevoerd om de minimaal agrarische beheercapaciteit te bepalen die noodzakelijk is om het landschap te kunnen blijven beheren. Uit deze deelproducten worden gebiedsplannen ontwikkeld, die eind 2023 gereed zijn. De regiegroep Laag Holland, onder voorzitterschap van de provincie, stuurt de uitvoering van het gebiedsprogramma aan. De uitvoering van het NNN, natuurherstelmaatregelen in het kader van de stikstofproblematiek en het vraagstuk van bodemdaling spelen hierbij een belangrijke rol.

In de begroting van de Regionale Veenweidestrategie 1.0 is opgenomen welke projecten binnen Laag Holland worden uitgevoerd. Eén daarvan is een verkennend project of en hoe de bodemdaling in een deel van polder Assendelft kan worden aangepakt. Voorts opent de agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken met subsidie van de provincie een veenweideloket, waarmee boeren worden gestimuleerd tot aanleg van drukdrainage of greppelinfiltratie. Daarnaast speelt in Laag Holland het vraagstuk van de klimaatadaptatie en de behoefte aan meer inzicht in de extra watervraag om het grondwaterpeil in de zomer in de veenweidegebieden op niveau te kunnen houden. Samen met HHNK wordt hieraan gewerkt, onder andere via het project Kennis en Inzicht Water uit het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland. Voorts gaat een aantal deelprojecten uit dit programma de uitvoeringsfase in, zoals in het Ilperveld en Landelijk Noord bij Amsterdam.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
5.1.1	Beschermen en ontwikkelen van NNN en Natura-2000 gebieden	28.203	102.565	52.496	44.425	16.530	9.800
5.1.2	Programma Groene uitweg uitvoeren	2.413	9.822	4.463	2.037	345	116
5.1.3	Programma Oostelijke vechtplassen uitvoeren	3.155	5.193	11.766	8.751	6.279	6.270
5.1.4	Gebiedsprogramma Laag Holland uitvoeren	2.296	4.527	4.258	430	429	426
	Totaal lasten	36.066	122.107	72.983	55.643	23.583	16.612
	Totaal baten	-4.430	-31.344	-9.866	-6.376	-5.408	0
	Saldo van baten en lasten	31.636	90.763	63.117	49.267	18.175	18.175
	Stortingen						
5.1.1	Resv. Groen	75.880	25.800	23.730	16.730	14.980	15.480
5.1.1	Resv. Kapitaallasten Groen	54	534	1.718	0	0	0
5.1.1	Resv. verleende subsidies OD 511	1.900	0	0	0	0	0
5.1.2	Resv. Groene Uitweg	107	368	107	107	107	107
5.1.3	Resv. Oostelijke Vechtplassen	638	2.058	4.058	4.058	4.058	3.099
5.1.4	Resv. Laag Holland	252	750	0	0	0	0
	Onttrekkingen						

5.1.1	Resv. Groen	-33.898	-80.294	-52.512	-44.060	-23.437	-22.191
5.1.1	Resv. Kapitaallasten Groen	-70	-70	-70	-118	-118	-118
5.1.1	Resv. verleende subsidies OD 511	-621	-1.279	0	0	0	0
5.1.2	Resv. Groene Uitweg	-5.632	-10.269	-4.516	-2.046	-354	-127
5.1.3	Resv. Oostelijke Vechtplassen	-1.627	-3.886	-10.255	-7.241	-4.773	-4.773
5.1.4	Resv. Laag Holland	-383	-794	-2.454	0	0	0
	Resultaat	**68.237**	**23.681**	**22.923**	**16.697**	**8.638**	**8.089**

5.2 Beheren van de groenstructuur

Onze rol
Zie de toelichting bij beleidsdoel 5.1.

Samenwerkingspartners
Zie de toelichting bij beleidsdoel 5.1.

Prioriteiten
In 2023 werkt de provincie aan de volgende prioriteiten:

- Het bevorderen van goed natuur- en landschapsbeheer en weidevogelbescherming, onder andere door subsidiëring via het Subsidiestelsel Natuur en Landschapsbeheer (SNL) en de uitvoering van het Actieplan weidevogels (5.2.1);
- Uitvoeren van de actiepunten die voortkomen uit de in 2021 vastgestelde Visie Recreatie en Toerisme (5.2.2);
- Een zorgvuldige uitvoering van de bevoegdheden die de Wet natuurbescherming geeft (5.2.3).

Omgevingsfactoren
Zie de toelichting bij beleidsdoel 5.1.

5.2.1 NNN en agrarische natuur beheren

Toelichting

Noord-Holland kent een groot aantal beheerders van natuur- en recreatiegebieden, landschap en cultuurhistorisch erfgoed: terreinbeherende organisaties, particuliere eigenaren, agrarische ondernemers, recreatieschappen, waterschappen en gemeenten. Zij zorgen voor professioneel, samenhangend beheer, in samenwerking met elkaar en met andere partners. Dit beheer kan vele vormen aannemen. Afhankelijk van de natuurdoelen en maatschappelijke wensen kan het variëren van zeer extensief, gericht op natuurlijke dynamiek, tot zeer intensief, met maatregelen zoals begrazing, beweiding, plaggen, kappen, hooien, maaien en bejaging. Ook indirect beheer, gericht op het tegengaan van ongewenste externe invloeden zoals water- of bodemverontreiniging, is van groot belang.

De provincies zijn verantwoordelijk voor de sturing op, en medefinanciering van, adequaat natuur- en landschapsbeheer. In beginsel streeft de provincie naar het bevorderen van natuurlijke dynamiek. Hierop wordt een uitzondering gemaakt als openbare veiligheid, zwaarwegende redenen van economisch belang, kwetsbare soortenpopulaties of cultuurhistorische waarden een intensiever beheer vragen. De provinciale doelen voor het natuur- en landschapsbeheer worden vastgelegd in het Natuurbeheerplan. Daarnaast stelt de provincie via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) subsidie beschikbaar aan terreinbeherende organisaties (bijvoorbeeld Staatsbosbeheer en Landschap Noord-Holland), particuliere grondeigenaren en agrarische ondernemers, verenigd in vier Noord-Hollandse collectieven. Om de kwaliteit van het natuurbeheer en de uitwisseling van kennis en ervaringen te bevorderen staat de provincie in nauw contact met alle beheerders. In de begroting is rekening gehouden met een toename van het te beheren areaal vanwege de groei van het Natuurnetwerk Nederland. Het agrarisch natuurbeheer wordt deels gefinancierd door de EU. Vanaf 2023 start het GLB-NSP: het nieuwe

Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Voor het agrarisch natuurbeheer betekent dit dat provincie Noord-Holland inzet op uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer op de thema's akkervogels, water en klimaat. Daarnaast werken we aan de uitvoering van het Actieplan Weidevogels en het Aanvalsplan Grutto, dat een breed pakket aan acties bevat om de weidevogel populatie stabiel te houden.

5.2.2 Recreatiegebieden en recreatieve routes beheren

Toelichting

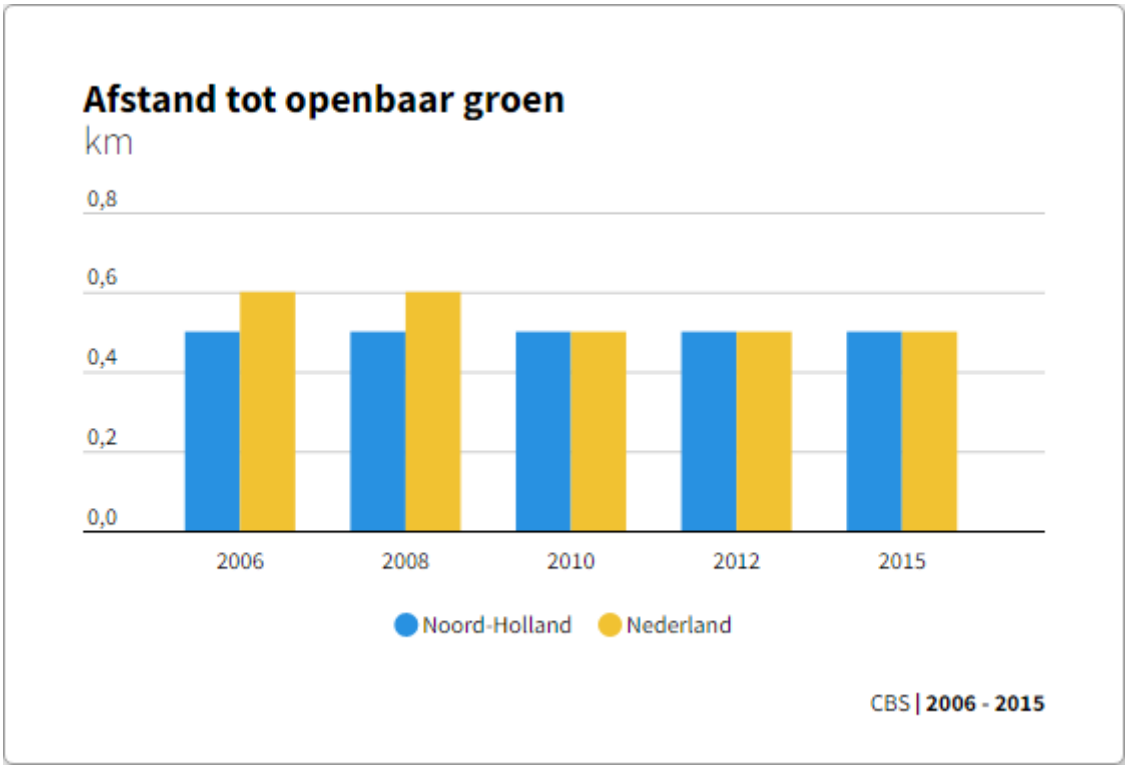
De mogelijkheid om vrije tijd in een groene omgeving te kunnen doorbrengen is belangrijk voor het welzijn van mensen. Naast recreanten maken ook toeristen veel gebruik van de recreatieve voorzieningen in Noord-Holland. De druk op de schaarse ruimte is dan ook groot. Op basis van de in 2021 vastgestelde Visie Recreatie en Toerisme werken we aan de strategie van bestemmingsmanagement. De provincie zet onder andere in op betere verbinding tussen recreatiegebieden, het creëren van aantrekkelijke startpunten, bezoekersinformatie over gebieden en we investeren in goede (drukte)monitoring.

Wandelen en fietsen blijven goede manieren om de natuur en het landschap te beleven. De provincie levert een jaarlijkse bijdrage aan de organisaties Wandelnet en Fietsplatform en verstrekt subsidie voor het beheer van het Noord-Hollandpad en voor de uitbreiding van het Wandelnetwerk Noord-Holland. De komende jaren verwachten wij tot een afronding van het netwerk te komen.

Een groot deel van de meer omvangrijke Noord-Hollandse recreatiegebieden is in beheer bij de recreatieschappen. De provincie participeert in de meeste van deze samenwerkingsverbanden, samen met gemeenten. Dit zullen wij blijven doen. In 2021 zijn de dienstverleningsovereenkomsten voor het beheer in de recreatieschappen die door Recreatie Noord-Holland N.V. worden uitgevoerd met twee jaar verlengd. Op 1 januari 2022 is het bestuursbureau van de recreatieschappen gestart. Hiermee geven we invulling aan de uitspraak in het coalitieakkoord dat een scheiding tussen de beleids- en beheertaken wenselijk is.

Koppeling met brede basismonitor

Afstand tot openbaar groen

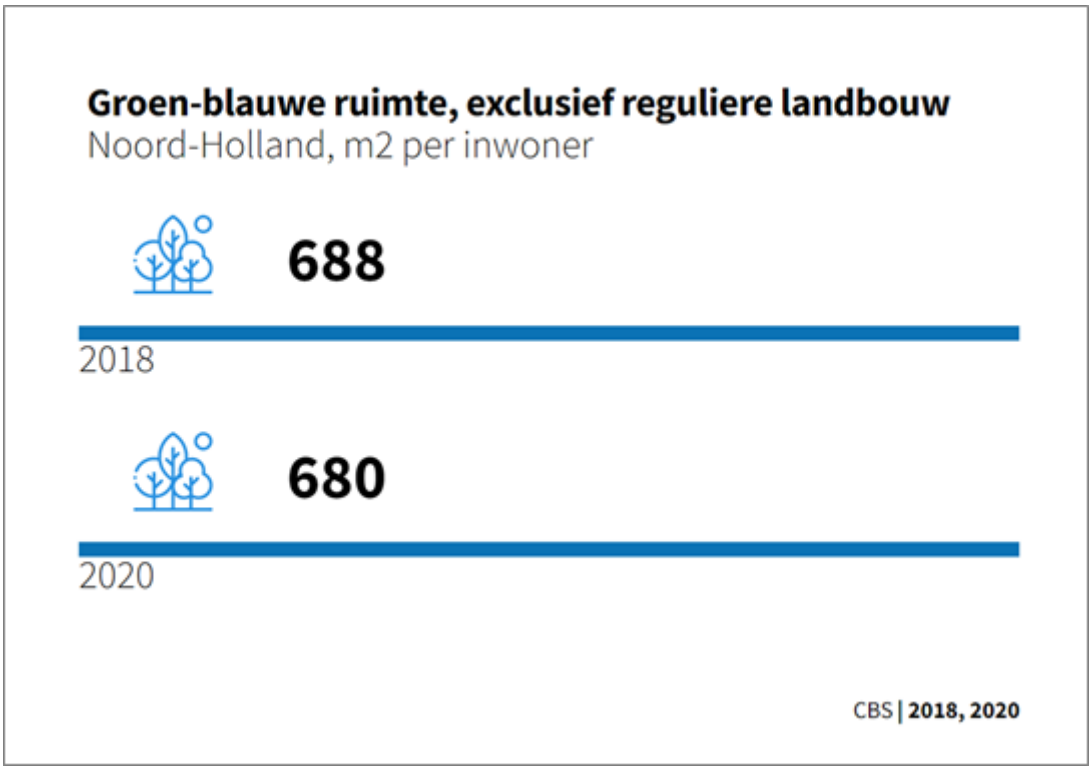

De gemiddelde afstand tot het dichtstbijzijnde openbaar groen is in Noord-Holland 0,5 kilometer. Dit is vergelijkbaar met de gemiddelde afstand in Nederland. In Utrecht en Flevoland is deze afstand kleiner; in Zeeland en Friesland is deze afstand gemiddeld groter. De gebruikte statistiek is helaas niet actueel, deze indicator heeft een lange verwerkingstijd bij het CBS vanwege de complexiteit. Volgend jaar wordt deze indicator geactualiseerd.

Technische toelichting

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde openbaar groen, berekend over de weg. Openbaar groen is terrein in gebruik als park of plantsoen, voor dagrecreatie, natuur of als bos. Het terrein kan zowel privaat als publiek toegankelijk zijn. Het terrein heeft een omvang van minimaal één hectare.

Groen/blauwe ruimte

In vergelijking met andere provincies is het areaal groen/blauwe ruimte per inwoner in Noord-Holland kleiner dan gemiddeld. In 2020 bedraagt de groen/blauwe ruimte 680 m2 per inwoner. Er is sprake van een lichte daling van groene/blauwe ruimte per inwoner sinds 2013 over de hele provincie. Uit recent onderzoek van de provincie blijkt dat de komende jaren de vraag naar groene recreatieruimte steeds groter zal worden. Oorzaak is de toename in het aantal inwoners, de groei in het aantal toeristen als ook de toenemende behoefte aan buitenrecreatie. Noord-Holland is een dichtbevolkte provincie en heeft na Zuid-Holland het meeste inwoners. Bij dit onderwerp is niet zozeer de vergelijking met Nederland belangrijk, maar vooral de ontwikkeling in de tijd: hoe verhoudt de ontwikkeling van groen/blauwe ruimte zich tot de ontwikkeling van het aantal inwoners?

Technische toelichting

Dit areaal per inwoner omvat groene en/of natuurlijke gebieden in zowel stad als platteland, exclusief de reguliere landbouw inclusief water met uitzondering van de Noordzee. Hieronder vallen o.a. stedelijk groen, kleine en grote wateren, landelijk groen zoals bermen, heggen en bomenrijen, bossen en natuurgebieden en gebieden onder agrarisch natuurbeheer. Reguliere landbouw is landbouw zonder natuurbeheer.

5.2.3 Uitvoering geven aan de Wet natuurbescherming

Toelichting

De Wet natuurbescherming geeft de provincie Noord-Holland een aantal taken en bevoegdheden die hierna worden toegelicht.

Natura 2000-gebieden

In Noord-Holland liggen negentien Natura 2000-gebieden. De provincie is voor veertien hiervan de voortouwnemer en dus verantwoordelijk voor de Natura 2000-beheerplannen. Inmiddels is voor elk van deze gebieden een beheerplan vastgesteld en zullen sommige beheerplannen worden geactualiseerd als hun looptijd (na zes jaar) eindigt. In die gevallen wordt het beheerplan altijd geëvalueerd. Initiatieven in of nabij Natura 2000-gebieden die negatieve gevolgen kunnen hebben op de natuurdoelen van deze gebieden (bijvoorbeeld vanwege de neerslag van stikstof, licht- of geluidhinder of bouwwerkzaamheden), zijn alleen toegestaan als hiervoor door de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord, namens de provincie, een vergunning is verleend. In 2023 werken we aan de beheerplannen in Laag Holland en de Schoorlse duinen. De Natura 2000-gebieden in de overige duingebieden zullen in 2023 geëvalueerd worden.

Faunabeheer

De Wet natuurbescherming verbiedt het doden of verstoren van beschermde dieren. Tegelijkertijd kunnen beschermde dieren soms problemen veroorzaken. De provincie kan dan een vrijstelling of ontheffing verlenen op dit verbod. Hierbij zoekt de provincie steeds een balans tussen de instandhouding van een populatie en bescherming van de intrinsieke waarde van dieren enerzijds, en maatschappelijke belangen zoals volksgezondheid, openbare veiligheid en het tegengaan van belangrijke schade aan gewassen of flora en fauna, anderzijds. Deze ontheffingsverlening gebeurt door de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord, die zich hierbij baseert op verordeningen en beleidsregels die door de provincie zijn vastgesteld. Het faunabeheer zelf wordt uitgevoerd door de partijen die zijn verenigd in de Faunabeheereenheid Noord-Holland. Voor de meeste soorten gebeurt het faunabeheer op basis van een faunabeheerplan dat de Faunabeheereenheid maakt en dat door Gedeputeerde Staten wordt beoordeeld. Specifiek voor ganzen, die veel schade aan agrarische gewassen veroorzaken, biedt de provincie ruime mogelijkheden om zowel preventieve maatregelen te nemen (zoals nestbehandeling), als om schade te bestrijden door verjaging met ondersteunend afschot. Daarnaast zetten we in op gecoördineerd populatiebeheer, gericht om de populatie overzomerende ganzen omlaag te brengen.

Soortenbescherming en bestrijding van invasieve exoten

De provincie is verantwoordelijk voor de zogenoemde ‘passieve’ en ‘actieve’ soortenbescherming. Passieve soortenbescherming betekent dat bijvoorbeeld een ontheffing nodig is voor het verstoren van vleermuizen bij het renoveren van een gebouw. De provincie werkt in 2023 verder aan de uitvoering van verschillende proefprojecten waarin met gemeenten gezamenlijk een aanpak voor gebiedsgerichte ontheffingen, op basis van soortmanagementplannen wordt uitgewerkt. Hiermee beogen we de administratieve lasten van bijvoorbeeld grootschalige renovaties in het kader van de energietransitie te verminderen. Actieve soortenbescherming is het nemen van maatregelen voor het behoud en herstel van beschermde soorten, zoals de ‘rode-lijstsoorten’ en hun leefgebied. Dit doet de provincie bij onze werkzaamheden in het NNN, Natura 2000-gebieden en het (agrarisch) natuurbeheer. Ook daarbuiten ontwikkelt de provincie, in lijn met het Masterplan biodiversiteit, projecten voor soorten waarvoor Noord-Holland een bijzondere verantwoordelijkheid heeft, zoals tengere distel, kwabaal, locomotiefje, graslandvlinders en de otter.

Sinds augustus 2016 geldt een Europees verbod op bezit, handel, kweek, transport en import van een aantal uitheemse planten en dieren: zogenoemde invasieve exoten. Deze soorten vormen een bedreiging voor andere dieren en plantensoorten en kunnen daardoor schadelijk zijn voor de biodiversiteit. De provincie ondersteunt de bestrijding van invasieve exoten, zoals de

waterplanten watercrassula en cabomba en de vogels rosse stekelstaart en nijlgans. In 2023 bouwen we voort aan de regiegroep invasieve exoten ten behoeve van kennisuitwisseling, en -ontwikkeling en de coordinatie van de aanpak door alle betrokken partijen in de provincie.

Dierenwelzijn

De provincie werkt op verschillende manieren aan het bevorderen van dierenwelzijn. In algemene zin kent de Wet natuurbescherming een zorgplicht voor dieren. Dit houdt in dat een ieder verplicht is de nodige zorg te verlenen als een dier hulpbehoevend is. Daarnaast hebben we opvangcentra voor wilde dieren ondersteund met het opstellen van werkprotocollen die zij nodig hebben om aan de regelgeving van het ministerie van LNV te voldoen. De bescherming van het welzijn van gehouden dieren zoals in de veeteelt, is vastgelegd in de Wet dieren, die wordt uitgevoerd door het Rijk, en de rijksuitvoeringsdiensten zoals NVWA en RVO. In onze eigen Voedselvisie 2020-2030 staan de kansen en uitdagingen om een duurzaam voedselsysteem te bewerkstelligen. Onderdeel hiervan is ook het bevorderen van dierenwelzijn (bijv. zo natuurlijk mogelijk houden van dieren via regeneratieve landbouw). Wanneer het aantasten van dierenwelzijn desondanks onvermijdelijk is – bijvoorbeeld bij de bestrijding van gewasschade door ganzen – verplichten wij in onze ontheffingen het gebruik van de laatste wetenschappelijke inzichten over methoden die het dierenwelzijn zo min mogelijk aantasten.

5.2.4 Tegemoetkoming faunaschade uitkeren

Toelichting

In de Wet natuurbescherming staat dat de verantwoordelijkheid voor het tegengaan van faunaschade bij de grondgebruiker ligt. Hij/zij moet alles in het werk stellen om faunaschade te voorkomen of te beperken. Als de overheid de grondgebruiker echter beperkt in het adequaat voorkomen van faunaschade, bijvoorbeeld omdat bepaalde diersoorten een beschermde status hebben, dan bepaalt de wet dat daar een redelijke tegemoetkoming tegenover moet staan. Er is dus een verband tussen de door de overheid toegestane maatregelen om faunaschade te voorkomen en de faunaschade die de overheid vergoedt. De enige uitzondering die de provincie momenteel op dit principe hanteert is de schade veroorzaakt door de brandgans, kolgans en grauwe gans, waarvoor ook in gebieden waar geen belemmeringen zijn voor de bescherming van agrarische gewassen, momenteel een tegemoetkoming in de schade van 80% beschikbaar wordt gesteld (20% eigen risico). We gaan voor de komende jaren vooralsnog uit van € 10 miljoen aan tegemoetkomingen in faunaschade. Dit bedrag is hoger dan voorheen geraamd. Dit wordt met name veroorzaakt door stijging van de droge stofprijzen, kort gezegd de prijs voor vervangend ruwvoer dat grondgebruikers moeten inkopen ter compensatie van grasland dat door schade verloren is gegaan. Zo steeg bijvoorbeeld de droge stofprijs voor voorjaarsgras in 2022 met 7% t.o.v. 2021. Omdat de tegemoetkomingen faunaschade in Noord-Holland grotendeels betrekking hebben op schade aan grasland (in 2021 betrof 88% van het getaxeerde schadebedrag in Noord-Noord-Holland schade aan grasland) hebben dergelijks stijgingen grote invloed op de door provincie Noord-Holland uit te keren tegemoetkomingen faunaschade.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
5.2.1	NNN en agrarische natuur beheren	33.290	21.390	21.422	21.391	21.481	21.478
5.2.2	Recreatiegebieden en recreatieve routes beheren	7.079	8.799	8.538	8.348	8.349	8.099
5.2.3	Uitvoering geven aan de Wet natuurbescherming	3.250	4.298	4.258	3.910	3.909	3.007
5.2.4	Tegemoetkoming faunaschade uitkeren	11.657	10.803	10.803	10.780	10.779	10.777
	Totaal lasten	55.276	45.290	45.021	44.429	44.518	43.361
	Totaal baten	-924	-735	-885	-885	-985	-985
	Saldo van baten en lasten	54.352	44.555	44.136	43.544	43.533	43.533
	Stortingen						
5.2.1	Resv. Uittreding Goois Natuurreservaat	0	0	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
5.2.1	Resv. Uittreding Goois Natuurreservaat	-6.501	0	0	0	0	0
	Resultaat	**47.851**	**44.555**	**44.136**	**43.544**	**43.533**	**42.376**

5.3 Betrekken van onze partners bij bescherming en beheer van groen

Onze rol
Zie de toelichting bij beleidsdoel 5.1.

Samenwerkingspartners
Zie de toelichting bij beleidsdoel 5.1.

Prioriteiten
In 2023 werken wij aan de volgende prioriteiten:

- Uitbreiden van het Groen Kapitaal-netwerk; voortzetten van de ondersteuning van initiatiefnemers en groene vrijwilligers via het programma Betrekken bij Groen; stabiliseren van het aantal groene vrijwilligers (5.3.1);
- Het voortzetten van de regionale samenwerking in het Groene Hart en de Nationale Parken, waarmee we samenwerken bij de uitvoering van het Rijksprogramma 'Nationale Parken nieuwe stijl' (5.3.2);
- Het uitvoeren van het Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026 en zorgdragen voor goede aanwending van de middelen in het Waddenfonds, in lijn met het Investeringskader Waddengebied (5.3.3).

Omgevingsfactoren
Zie de toelichting bij beleidsdoel 5.1.

5.3.1 Aanpak Groen Kapitaal uitvoeren

Toelichting

Aanpak Groen Kapitaal

Aanpak Groen Kapitaal
Via de Aanpak Groen Kapitaal wil de provincie Noord-Holland laten zien dat combinaties van natuur met wonen, werken en landbouw de normaalste zaak van de wereld zijn. Dat is ook nodig: natuur is immers overal en kan ook overal nog een zetje gebruiken. De stip aan de horizon van een natuurinclusieve samenleving wordt steeds breder gedeeld en goede voorbeelden vinden navolging. Hierbij maakt de provincie dankbaar gebruik van alle energie en initiatieven van bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en andere overheden. De provincie helpt hen verder door hen een podium te bieden op kenniscafés of het Groen Kapitaal online netwerkplatform, door waardering te uiten, via blogs kennis en inspiratie te delen en steun te bieden. In 2023 blijft de provincie het netwerk van initiatiefnemers offline en online actief ontwikkelen, want een groot en sterk netwerk leidt tot nieuwe ideeën en snellere verspreiding, verbreding en verdieping van bestaande initiatieven. Ook gaat de provincie door met het stimuleren van het vergroenen van bebouwd gebied, natuurinclusief bouwen, de aanpak van klimaatadaptatie door het ondersteunen van projecten vanStichting Steenbreek/de Groene Stad Challenge, de Natuur- en Milieufederatie, gemeenten en waterschappen.

Groene vrijwilligers
Groene vrijwilligers staan ook bekend als 'tellers', 'vertellers' en 'herstellers'. Zij leveren een

enorme bijdrage aan het beheer van, de kennis over en betrokkenheid bij natuur en landschap. Het programma 'Betrekken bij Groen', één van de meest omvangrijke ondersteuningsprogramma voor groene vrijwilligers in Nederland, blijft succesvol. Dit programma wordt uitgevoerd door de Noord-Hollandse natuurorganisaties. Zij leveren educatiemateriaal, gereedschap en stellen hun organisatie beschikbaar aan groene vrijwilligers. Ook organiseren zij jaarlijks het Noord-Hollandse deel van de Natuurwerkdag en de Dialoogdag, waar vrijwilligers met elkaar en met de provincie in gesprek gaan. Via het programma Betrekken bij Groen levert de provincie in 2023 middelen waarmee de terreinbeheerders en het IVN het aantal vrijwilligers stabiel te houden. Ook zal in 2023 opnieuw het 'Betrekken-bij-Groen-fonds' worden ingezet om kleinschalige initiatieven te ondersteunen; dat voorziet in een grote behoefte. MeerBomenNu kan via subsidie (via Masterplan Biodiversiteit) hun laagdrempelige aanpak voortzetten om meer bomen te planten door zaailingen of restpartijen met inzet van vrijwilligers een nieuw leven te geven op een andere locatie.

5.3.2 Bijdragen aan regionale samenwerking t.a.v. groen

Toelichting

De Metropoolregio Amsterdam (MRA) is een dynamisch gebied en heeft door de verdere verstedelijking met grote opgaven te maken, zoals met woningbouw, bereikbaarheid, werkgelegenheid en energietransitie. Tegelijkertijd is de MRA een 'groene metropool', die nationaal en internationaal gewaardeerd wordt als vestigingslocatie, onder andere omdat groene gebieden bijna overal om de hoek liggen – in tegenstelling tot in concurrerende metropolen als Londen en Parijs. Om dat zo te houden en verder te versterken is in de MRA Agenda 2020–2024 afgesproken om te blijven samenwerken aan de versterking van de landschappelijke kwaliteit, de biodiversiteit, de klimaatbestendigheid en het vergroten van recreatiemogelijkheden. Dit is op een goede manier verwoord in de Verstedelijkingsstrategie. In 2023 zorgt de provincie ervoor dat het landschap bij alle relevante ruimtelijke ontwikkelingen op de agenda blijft staan, zoals bij de verdere uitwerking van de Verstedelijkingsstrategie MRA.

Groene Hart
Midden in de Randstad, omringd door grote steden, ligt het Groene Hart. De rust en ruimte van het Groene Hart zijn belangrijk voor de leefbaarheid en het vestigingsklimaat van de Randstad. Het Noord-Hollandse deel van het Groene Hart beslaat alle veenweidegebieden ten zuiden van het Noordzeekanaal. Het Bestuurlijk platform Groene Hart, waarin de provincie Noord-Holland participeert, zorgt voor een samenhangende ontwikkeling van het gebied. De volgende prioriteiten staan centraal: het remmen van bodemdaling en CO2-uitstoot, een toekomstbestendige agrarische sector, bescherming van het landschap en zorgvuldig waterbeheer.

Nationale Parken
De Nationale Parken Duinen van Texel en Zuid-Kennemerland vormen een visitekaartje van de Noord-Hollandse natuurgebieden en richten zich op natuurbescherming, recreatie, educatie, promotie en onderzoek. De provincie beschouwt de Nationale Parken als een waardevol instrument om bewoners en bezoekers van Noord-Holland te betrekken bij hun groene leefomgeving. Beide Parken worden hoog gewaardeerd door de omwonenden en bezoekers, die ze opzoeken om er even tussenuit te gaan, voor hun lichaamsbeweging, voor de natuur en cultuurhistorie. Beide Parken zijn aangesloten op het rijksprogramma 'Nationale Parken Nieuwe

Stijl', waarmee subsidie beschikbaar is gekomen voor diverse projecten. De provincie levert cofinanciering door ambtelijke inzet.

5.3.3 Balans ecologie en economie Waddengebied nastreven

Toelichting

De Waddenzee is het grootste Nederlandse Natura 2000-gebied. Dat vraagt om bescherming en ontwikkeling van de aanwezige natuurwaarden. Tegelijkertijd is het belangrijk dat het Waddengebied vitaal blijft, met voldoende economische kansen voor de mensen die er wonen, werken en ontspannen. De provincie streeft daarom naar een goede balans tussen ecologische en duurzame economische ontwikkelingen in het Waddengebied. Samen met vele andere partners in het Waddengebied zoals het Rijk, de Waddenprovincies Fryslân en Groningen, de waterschappen, gemeenten, de Beheerautoriteit Waddenzee en het Omgevingsberaad (waarin belangenorganisaties zoals de Coalitie Wadden Natuurlijk, de recreatieondernemers, de Waddenzeehavens en LTO-Noord zijn vertegenwoordigd), werken we aan de uitvoering van de Agenda voor het Waddengebied 2050.

Daarnaast is onze provincie, samen met de provincies Fryslân en Groningen, verantwoordelijk voor het Waddenfonds. Het Waddenfonds, dat een looptijd heeft tot 2027, verleent subsidies aan projecten die bijdragen aan de doelen van het fonds, namelijk natuurontwikkeling en duurzame economische ontwikkeling. Om de aanwending van de Waddenfondsmiddelen zo gericht mogelijk te laten gebeuren hebben de Provinciale Staten van Groningen, Fryslân en Noord-Holland eind 2016 het Investeringskader Waddengebied vastgesteld. Hierin staan zes grote opgaven voor het Waddengebied: natuurontwikkeling in de Waddenzee, havenontwikkeling en natuurverbetering, versterken en vermarkten van de Waddenzee als werelderfgoed, vitale kust en Afsluitdijk en Eems-Dollardgebied in balans en eilanden op eigen kracht. De provincie stelt cofinanciering beschikbaar via de Reserve Cofinanciering Waddenzee.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
5.3.1	Aanpak Groen Kapitaal uitvoeren	1.089	1.305	1.319	1.196	1.195	1.193
5.3.2	Bijdragen aan regionale samenwerking t.a.v. groen	2.485	10.870	13.235	2.781	1.079	868
5.3.3	Balans ecologie en economie Waddengebied nastreven	1.529	30.551	15.552	11.287	11.432	11.430
	Totaal lasten	5.103	42.726	30.106	15.264	13.706	13.491
	Totaal baten	-613	-6.029	-9.491	-1.910	-209	0
	Saldo van baten en lasten	4.489	36.697	20.615	13.354	13.497	13.497
	Stortingen						
5.3.2	Resv. Landschap	2.500	3.500	4.000	4.000	0	0
5.3.3	Resv. Cofinanciering Waddenzee	3.120	5.000	2.000	854	1.000	1.000
	Onttrekkingen						
5.3.2	Resv. Landschap	-1.617	-4.683	-4.000	0	0	0
5.3.3	Resv. Cofinanciering Waddenzee	-575	-10.112	-5.094	-854	-1.000	-1.000
	Resultaat	**7.918**	**30.402**	**17.521**	**17.354**	**13.497**	**13.491**

Programma 6 Economie, cultuur en welzijn

Doelenboom

6. Economie, cultuur en welzijn
6.1 Bevorderen van welvaart en welzijn door duurzame, vernieuwende en ondernemende economie
6.1.1 Ruimtelijke vestigingsklimaat bevorderen
6.1.2 Een innovatief klimaat bevorderen
6.1.3 Een veerkrachtige en duurzame arbeidsmarkt bevorderen
6.1.4 Een duurzame agrosector behouden en versterken
6.1.5 Europese landbouwprojecten cofinancieren
6.2 Toegankelijk en bereikbaar houden van culturele infrastructuur
6.2.1 Bovenlokale culturele samenwerking ondersteunen
6.3 Behouden van kwaliteit van cultuurlandschap
6.3.1 Cultuurhistorische waarden landschap versterken
6.3.2 Kennis cultuurhistorische structuren vergroten
6.3.3 Investeren in behoud van archeologisch erfgoed
6.4 Behouden en ontwikkelen erfgoed
6.4.1 Investeren in behoud en herbestemming monumenten
6.4.2 UNESCO stelling van Amsterdam behouden en herbestemmen
6.5 Uitvoeren welzijnstaken
6.5.1 Verbeteren van sportvoorzieningen en van de leefbaarheid in kleine kernen

Maatschappelijk doel

De provincie blijft zich inzetten voor het bevorderen van brede welvaart en welzijn. In dit hoofdstuk komt dat tot uiting door inzet op transitie- en herstelopgaven in het economisch en cultureel domein. De opgaven zijn ingegeven door klimaatverandering, internationale spanningen en herstel na de coronapandemie. Nadrukkelijk wordt gekozen voor beide termen, omdat het ene versterken zonder het andere niet toekomstvast is. De provincie blijft aandacht geven aan goede, duurzame (fysieke) vestigingsvoorwaarden voor economische activiteiten. Om de ontwikkeling van een duurzame en hernieuwbare economie mogelijk te maken richt de provincie haar beleid daar ook zo specifiek mogelijk op in. Er is aandacht voor de productie en herkomst en hergebruik van producten en de bijbehorende effecten op leefomgeving en welzijn. Stimuleren van vermindering van energiegebruik in bijvoorbeeld de glastuinbouw en mogelijk maken van innovaties zijn voor de provincie onderdelen in het bevorderen van welvaart en welzijn. De noodzakelijke transitie naar een duurzame economie is een belangrijke drijfveer voor innovatie. Schaarste van ruimte en werknemers leidt onvermijdelijk tot nieuwe samenwerkingsvormen en oplossingen. Dat is essentieel, ook om een duurzame economie te realiseren. Om deze kansen te kunnen benutten is een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt een belangrijke

randvoorwaarde. Hierdoor blijft er voldoende gekwalificeerd personeel beschikbaar en blijft de arbeidsparticipatie op peil. De provincie legt hierbij nadrukkelijk de verbinding met de technische beroepen die heel belangrijk zijn voor het realiseren van de energietransitie.

Verdergaande digitalisering van de maatschappij (zoals online boodschappen bestellen, online mediadiensten en studie en thuiswerken) heeft ook effect op de economie en de ruimte. De provincie zet zich daarbij via regelgeving, stimuleringsmaatregelen en kennisoverdracht in voor het meesturen van deze ontwikkelingen. De provincie heeft hierin geen monopoliepositie.

In het culturele domein ziet de provincie de grote waarde van de diverse, zichtbare en onzichtbare cultuurhistorie. Deze wil zij steunen en duurzaam maken ook voor gebruik door toekomstige generaties van bewoners en bezoekers. Vanuit het vernieuwde beleidskader is daarom aandacht voor de transformaties die op het cultuurlandschap afkomen en hoe daarbij rekening wordt gehouden met cultuurhistorische waarden. De provincie zet zich in om archeologische geschiedenis toegankelijk te maken. Monumenten als kerken, stolpboerderijen, Stelling van Amsterdam vertellen het zichtbare verhaal en zijn ook vaak markeringen in het landschap.

Noord-Holland heeft een hoogstaande en veelzijdige culturele infrastructuur, in de vorm van podia, musea, beeldende kunstinstellingen, bibliotheken, et cetera. Het is belangrijk dat dit aanbod voor alle inwoners en bezoekers goed toegankelijk is en daarom stimuleert de provincie gemeenten en instellingen om zoveel mogelijk regionaal af te stemmen.

Leefbaarheid is een breed thema dat door de provincie vanuit welzijn specifiek wordt ingevuld door oog te hebben voor de dorpshuizen en de rol van sport in een gezonde leefstijl en vrijetijdsbesteding. De provincie vindt het daarnaast belangrijk om discriminatie in de sport tegen te gaan.

Naast het economisch beleid zoals vastgelegd in het Strategisch Beleidskader Economie zet de provincie sinds 2021 extra in op economisch herstel en duurzaamheid. De inspanningen van de provincie op dit terrein zijn opgenomen in het hiervoor ingestelde begrotingsprogramma Economisch Herstel en Duurzaamheid.

Wettelijk beleidskader

- Erfgoedwet
- Wet kenbaarheidpubliekrechtelijke beperkingen onroerende zaken
- Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
- Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro)
- Omgevingswet 2023
- Wet op de archeologische monumentenzorg
- Wet op de ruimtelijke ordening
- Wet op het specifiek cultuurbeleid
- Beleidsbrief “Erfgoed telt”
- Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen

Provinciaal beleidskader

- Beleidskader Erfgoed en Cultuur 2022
- Omgevingsverordening NH 2022
- Uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam-Nieuwe Hollandse Waterlinie 2017-2020
- Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2018

- Regioprofiel MRA 2019-2024 "Meer dan de delen, Programma Kunst, Cultuur en Erfgoed"
- Voedselvisie
- Datacenterstrategie
- Uitvoeringsagenda Economie 2021-2023
- Uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt en Onderwijs 2021-2023

Budgettabel 2023 (x € 1.000)

Beleidsdoel		Lasten	Baten	Saldo van baten en lasten	Onttrekking aan reserves	Stortingen	Saldo t.l.v. algemene middelen
6.1	Bevorderen van welvaart en welzijn door duurzame, vernieuwende en ondernemende economie	22.631	0	22.631	8.861	8.672	22.442
6.2	Toegankelijk en bereikbaar houden van culturele infrastructuur	4.801	0	4.801	0	0	4.801
6.3	Behouden van kwaliteit van cultuurlandschap	3.540	0	3.540	0	0	3.540
6.4	Behouden en ontwikkelen erfgoed	8.609	0	8.609	7.497	6.406	7.518
6.5	Uitvoeren welzijnstaken	498	0	498	0	0	498
	Totaal	**40.079**	**0**	**40.079**	**16.358**	**15.078**	**38.799**

Verbonden partijen

Programma	OD	Verbonden partij	Doel
6	6.1.1	Stichting Administratiekantoor aandelen Zeehaven IJmuiden N.V.	Ontwikkeling haven en economie.
6	6.1.1	Stichting Voorbereiding Pallas-reactor	Voorbereiding bouw hoge-flux reactor.
6	6.4.2	Gemeenschappelijke Regeling Siteholderschap Werelderfgoed Hollandse Waterlinies	Behoud en uitdragen van de universele waarde van het UNESCO werelderfgoed van de Hollandse Waterlinies
6	6.1.1	Schiphol Area Development Company N.V. (SADC)	Gebiedsontwikkeling en uitgifte gronden. Marketing en acquisitie.
6	6.1.1	Regionale Ontwikkelingsmaatschappij voor het Noordzeekanaalgebied N.V. in liquidatie (RON)	Ontwikkeling Noordzeekanaalgebied
6	6.1.1	Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord N.V. (NHN)	Ontwikkeling Economie
6	6.1.1	PolanenPark B.V.	Ontwikkeling bedrijventerrein
6	6.1.1	PolanenPark C.V.	Ontwikkeling bedrijventerrein
6	6.1.1	Zeehaven IJmuiden N.V.	Ontwikkeling haven en economie
6	6.1.2	Life Sciences Fund Amsterdam B.V.	Ontwikkeling economie
6	6.1.2	Participatiefonds Duurzame Economie Provincie Noord-Holland B.V.	Stimuleren duurzame economie
6	6.1.2	Innovatiefonds Noord-Holland B.V.	Het beschikbaar stellen van financiering aan kleine en middelgrote ondernemingen teneinde (innovatieve) projecten te stimuleren binnen de provincie.
6	6.1.2	InWest Regio B.V. (ROM)	De vennootschap heeft als doel om binnen het werkgebied bij te dragen aan het versterken van de positie en de internationale concurrentiekracht van de regio Noord-Holland en Nederland en aan het realiseren van de transitieopgaven op energie en circulariteit door onder andere het beschikbaar stellen van financiering, adviseren en begeleiden van ondernemingen, stimuleren en faciliteren va innovatie, etc.

*Verdere informatie is te vinden in de paragraaf verbonden partijen

6.1 Bevorderen van welvaart en welzijn door duurzame, vernieuwende en ondernemende economie

Onze rol

In het Strategisch Beleidskader Economie kiest de provincie ervoor om zoveel mogelijk uit te gaan van onze verbindende rol als middenbestuur en vanuit die rol te werken aan de optimale condities waarbinnen de economie zich duurzaam kan ontplooien. Dit sluit ook het beste aan bij hoe het IPO de rol van provincies ziet voor de regionale economie (Kompas 2020) en onze rol voor andere kerntaken (zoals voor ruimtelijke ordening, bereikbaarheid, natuur, water en milieu). De verbindende rol zetten wij vaak in omdat de mogelijkheden van de afzonderlijke partijen (ook die van de provincie) niet breed genoeg zijn om verandering te realiseren (denk hierbij aan de Voedselvisie, innovatie in het MKB en Arbeidsmarkt en Onderwijs). Daarnaast benutten we ook financiële stimulering (subsidies en investeringen) en regelgeving om bij te dragen aan een duurzame en innovatieve economie.

Samenwerkingspartners

De provincie werkt met vele partners in het economische domein. Dit zijn onder meer gemeenten, bedrijven, kennisinstellingen, deelnemingen/fondsen, onderwijsinstellingen, samenwerkingsverbanden, provincies en het Rijk.

Prioriteiten

- Extra aandacht voor de bijdrage van werklocaties en MKB-instrumenten aan opgaven als energietransitie en biodiversiteit.

Omgevingsfactoren:

- Het zijn onzekere economische tijden: de effecten van de coronamaatregelen in 2020-2022 ijlen na, de oorlog in Oekraïne leidt tot sancties, onzekerheid over levering van brandstof en voedsel en dwingt de energietransitie in een versnelling. De stijgende kosten, logistieke uitdagingen en ontstane krapte op de arbeidsmarkt zorgen voor problemen in Noord-Holland voor ondernemers en inwoners. De sectorstructuur maakt dat dit soort problemen zwaarder in Noord-Holland doorwegen.
- Ook heeft Noord-Holland een hoger aandeel in de flexibele schil van de arbeidsmarkt: zelfstandigen, zzp'ers, eenmanszaken en freelancers.

6.1.1 Ruimtelijke vestigingsklimaat bevorderen

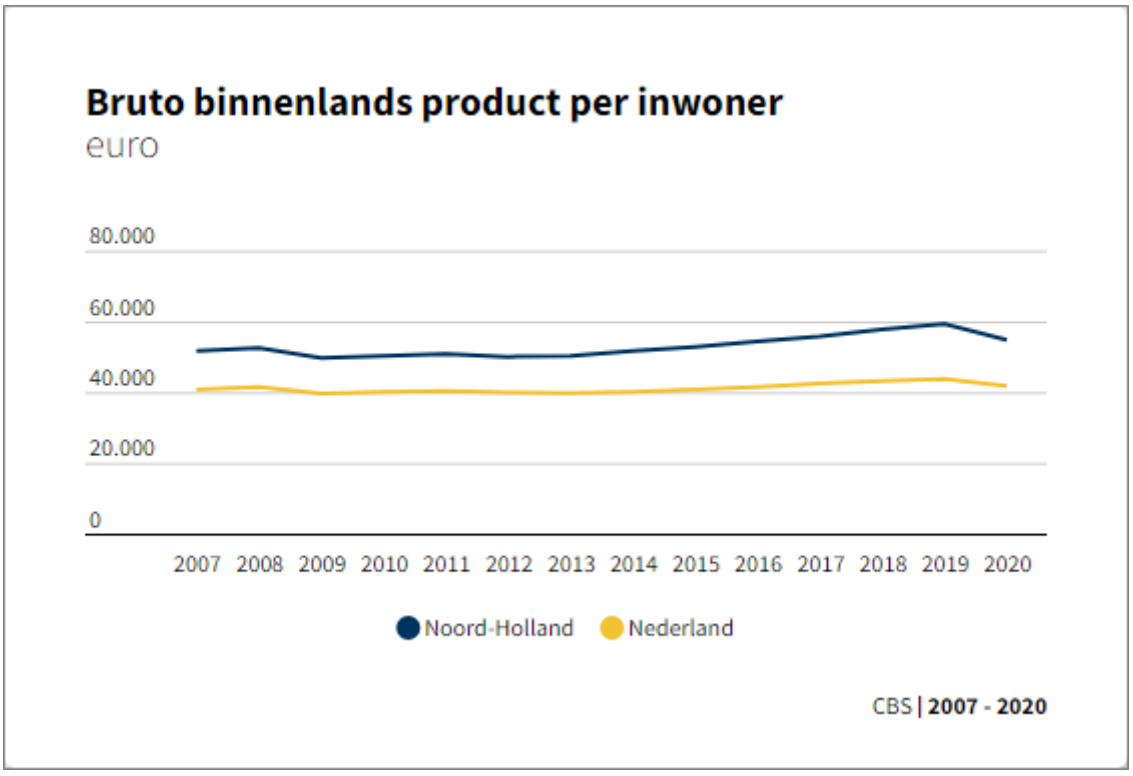
Toelichting

De provincie zet in 2023 subsidieregelingen als de Herstructurering en Intelligent Ruimtegebruik Bedrijventerreinen (HIRB) en Uitvoeringsregeling Toekomstbestendige Winkelgebieden voort om de vitaliteit en duurzaamheid van bestaande werklocaties te verbeteren. Speciale aandacht wordt gegeven aan de doorwerking van de duurzaamheidsstrategie bedrijventerreinen. De opzet van de HIRB is verbreed tot HIRB-plus om duurzaam ruimtegebruik ook bij detailhandelslocaties en verblijfsrecreatie te bereiken. Bij de prioritering van te subsidiëren projecten speelt de invulling van de aspecten duurzaamheid, circulariteit en leefbaarheid een belangrijke rol. Vanaf 2021 is er voor de verblijfsrecreatie de HIRB+ Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreaties waarmee eigenaren van vakantieparken en campings ondersteund worden die hun locaties willen opknappen en verduurzamen. Daarnaast wordt samen met gemeenten onderzocht waar en hoe

leegstaande winkels kunnen worden getransformeerd naar wonen, ter versterking van de bestaande winkelgebieden.

Koppeling met brede basismonitor

Bruto binnenlands product

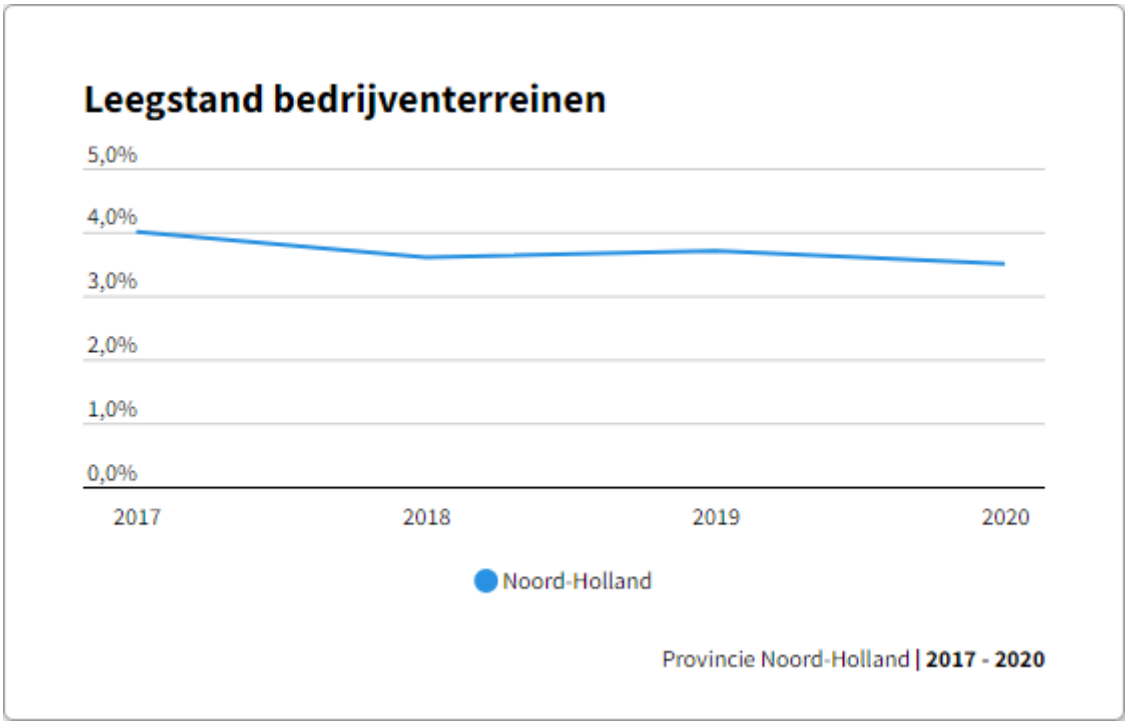

Het bruto binnenlands product (BBP) is tussen 2019 en 2020 in alle provincies gedaald. De daling geeft het negatieve effect weer van de COVID-crisis op de economie. Het totale BBP en BBP per inwoner worden hier weergegeven in euro's. De verschillen in BBP per inwoner tussen Nederland en Noord-Holland lopen steeds verder uiteen: waar eind jaren negentig Noord-Holland al een hoger BBP per hoofd van de bevolking had dan Nederland, is het verschil in 2020 toegenomen. Noord-Holland had in 2020 het grootste BBP per hoofd van de bevolking, met € 54.800, -. Dat is € 3.000, - meer dan de provincie Utrecht, dat het op één na hoogste BBP van de bevolking heeft. Het totale BBP was in 2020 in Noord-Holland €171.000,-, bijna €8.500,- minder dan in 2019.

Technische toelichting

Bruto binnenlands product per inwoner (bbp) tegen marktprijzen. Dit is een maat voor de omvang van de economie.

Bedrijventerreinen

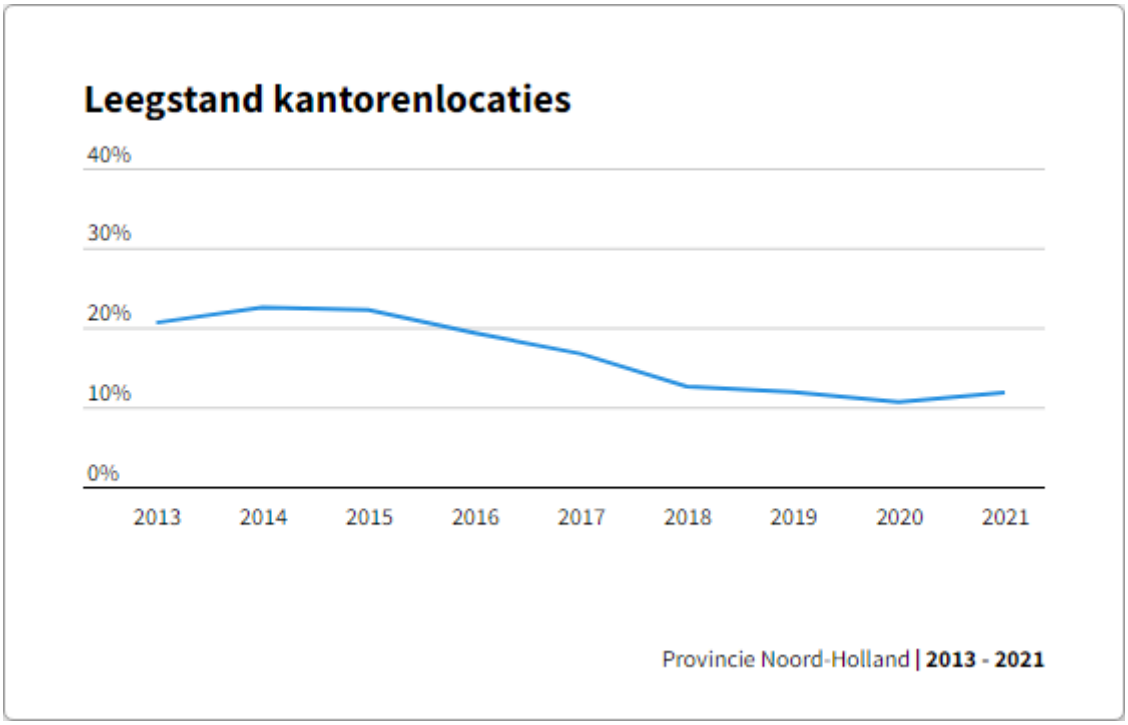

De leegstand op bedrijventerreinen is de laatste jaren afgenomen. In 2020 kwam de leegstand uit op 3,5%. In 2017 was dit nog 4%.

Technische toelichting

Bedrijventerreinen die op de peildatum niet in gebruik zijn. Leegstand wordt uitgerekend door de totale bestaande voorraad te verrekenen met bestaande voorraad in gebruik.

Kantoren

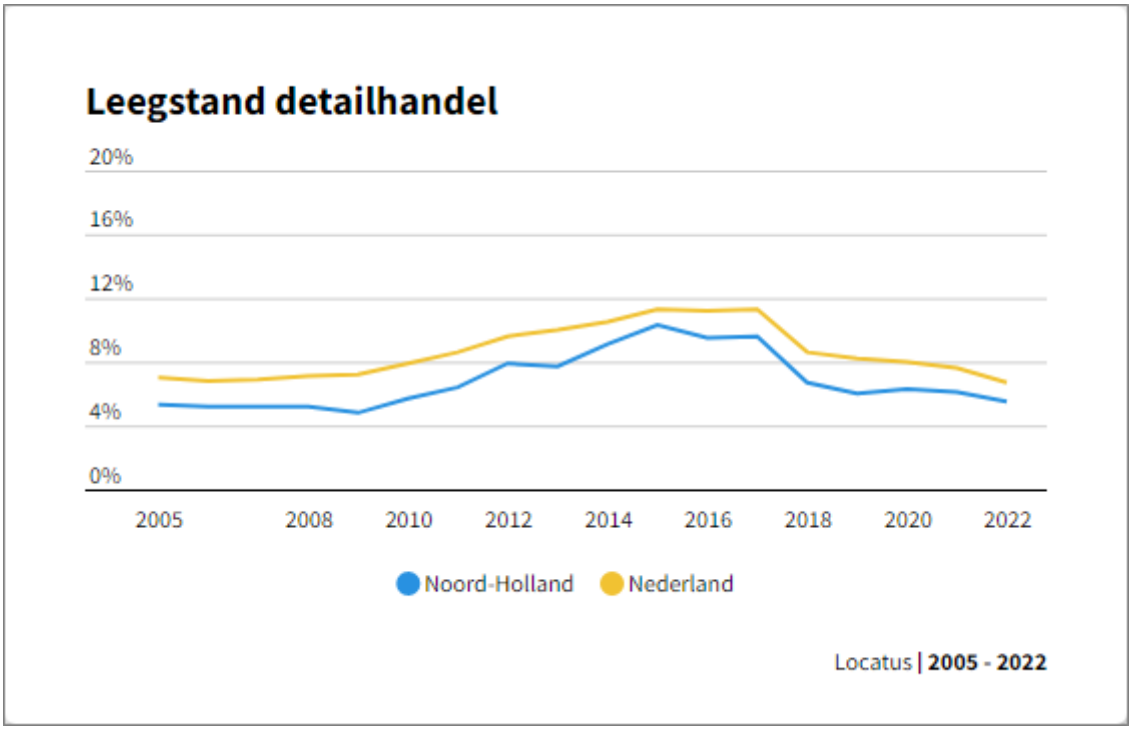

De totale kantorenvoorraad in de provincie Noord-Holland is tussen 2018 en 2021 vrijwel stabiel gebleven. De procentuele leegstand van de kantorenvoorraad is tegelijkertijd afgenomen; in 2021 is de leegstand 11,8%, bijna 9 procentpunt minder dan in 2013.

Technische toelichting

Kantoren die op de peildatum niet in gebruik zijn. Leegstand wordt uitgerekend door de totale bestaande voorraad te verrekenen met bestaande voorraad in gebruik.

Detailhandel

De leegstand in de detailhandel is in Noord-Holland lager dan in Nederland. Vanaf 2009 tot 2015 nam de leegstand toe, het hoogste percentage in Noord-Holland kwam uit op 10,3 procent in 2015. Vanaf 2015 is de leegstand bijna continu gedaald. In 2022 ligt de leegstand in Noord-Holland op 5,5 procent en landelijk op 6,7 procent.

Technische toelichting

Het percentage winkelvloeroppervlak (m2) dat leegstaat t.o.v. het totaal.

6.1.2 Een innovatief klimaat bevorderen

Toelichting

Om verduurzaming van de economie te versnellen, ondersteunt de provincie duurzame innovatie.

Eind 2021 is de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij ROM InWest opgericht. De provincie Noord-Holland is aandeelhouder voor € 40 miljoen. Daarnaast zijn het Rijk, gemeente Amsterdam en meerdere gemeenten uit de Metropoolregio Amsterdam en Noord-Holland Noord aandeelhouder. Via deze ROM willen overheden werken aan de transitieopgaven in de economie. Daartoe heeft de ROM InWest 2 grote investeringsfondsen, het Transitiefonds en het mkb-fonds,

aangevuld met een afdeling business development. Hiermee kan de ROM ondernemers in Noord-Holland op deze vlakken ondersteunen door de inzet van menskracht, netwerk en financieringsmiddelen.

De ROM neemt een belangrijke plaats in in het 'ecosysteem' voor innovatie en MKB-stimulering in Noord-Holland. De ROM functioneert aanvullend aan en in samenwerking met de overige (provinciale) instrumenten om innovatie en duurzame transitie in het MKB te stimuleren. De instrumenten zijn vooral gericht op het vergroten van de transparantie van de kapitaalmarkt, het bijdragen aan 'investment readiness' via het Programma Investeringsgereed Innovatief MKB Noord-Holland (PIM) en de toegankelijkheid van kapitaal in verschillende fasen van innovatie: via het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland (PDENH), de MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT), en het Innovatiefonds Noord-Holland (INH). Het versnellingsprogramma GO!-NH heeft als doel duurzame innovaties sneller te laten ontwikkelen. Speciale focus bij de provinciale instrumenten ligt op duurzaamheid, zoals energietransitie en circulaire economie. Deze instrumenten worden in 2023 voortgezet. Wij steunen de European Digital Innovation Hub voor onze regio. Dit samenwerkingsverband met partners in het MKB en ook de provincies Utrecht en Flevoland vormt het loket voor alle digitaliseringsvragen van het MKB.

6.1.3 Een veerkrachtige en duurzame arbeidsmarkt bevorderen

Toelichting

De arbeidsmarkt is krapper dan ooit en dat speelt in alle sectoren. Daarmee is de mismatch in de aansluiting van arbeidsmarkt en onderwijs meer en meer een zoektocht naar het vinden van oplossingen door innovatie van bedrijven, om- en bijscholing van zittend personeel en van laten instromen van langdurig werkzoekenden. De coronacrisis heeft het belang van technologische en digitale skills voor een duurzame economie en arbeidsmarkt nog eens onderstreept.

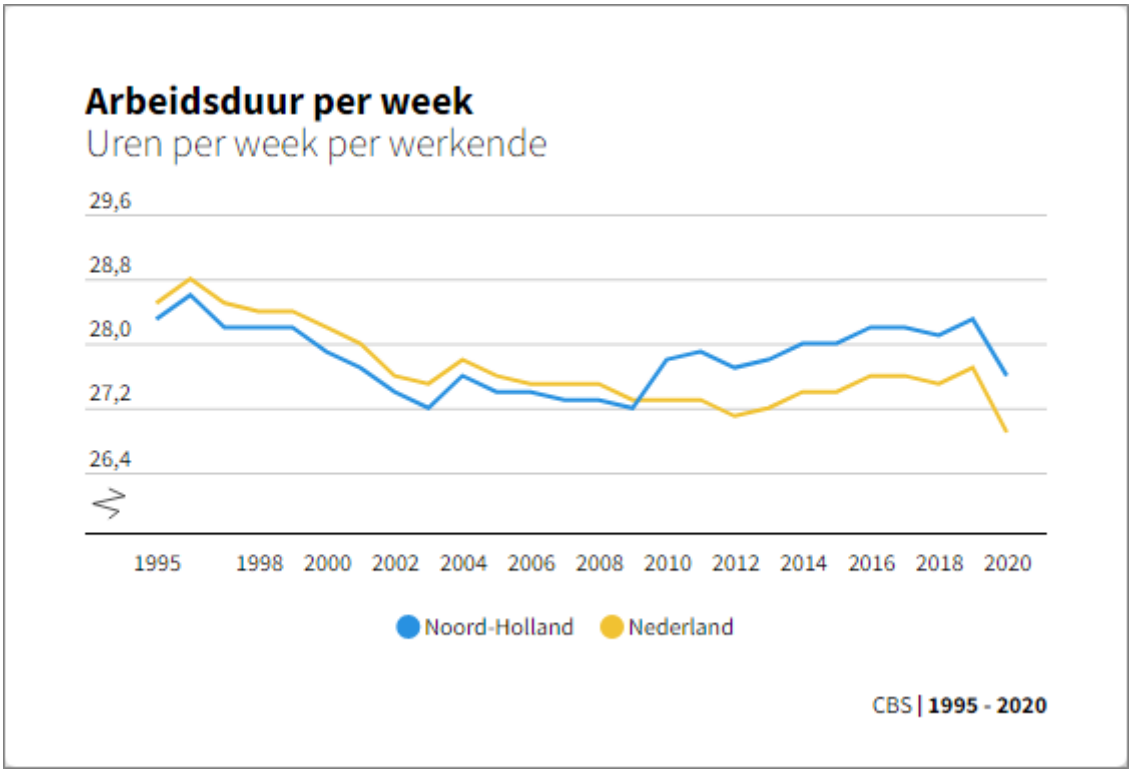
Het reguliere arbeidsmarktbeleid blijft zich focussen op verbindingen tussen overheden-onderwijs-bedrijven (triple helix) in en tussen regionale Techniek- en Technologiecampussen (T&T). Weliswaar minder in aantal door nadere focus op de klimaatopgave, maar breder door extra inzet op onderwijs rond innovaties en benodigde verbinding met het HBO in de regio. In 2023 stellen wij voor het eerst een campusinvesteringsinstrument open, waarmee de triple helix meerjarig eigenaarschap van de campussen kan ontwikkelen.

Met de incidentele inzet van coronaherstelmiddelen (zie ook hoofdstuk 7) voert de provincie enkele pilots gericht op individuele trajecten van mensen en bedrijven. Met de uitvoering van de tweede tranche staan met name digitale skills en een inclusieve arbeidsmarkt voorop. Gelijktijdig willen wij ook daarmee bijdragen aan verduurzaming van de campusstructuur.

Onderlegger voor het faciliteren van het werkveld is het Manifest Werken en Ontwikkelen 2030 NH van de triple helix-partijen, inclusief een gezamenlijke actieagenda. Onze werkambassadeur is aanjager van de realisatie van die actieagenda, die grotendeels in lijn is met zijn eigen werkagenda.

Koppeling met brede basismonitor

Arbeidsduur per week

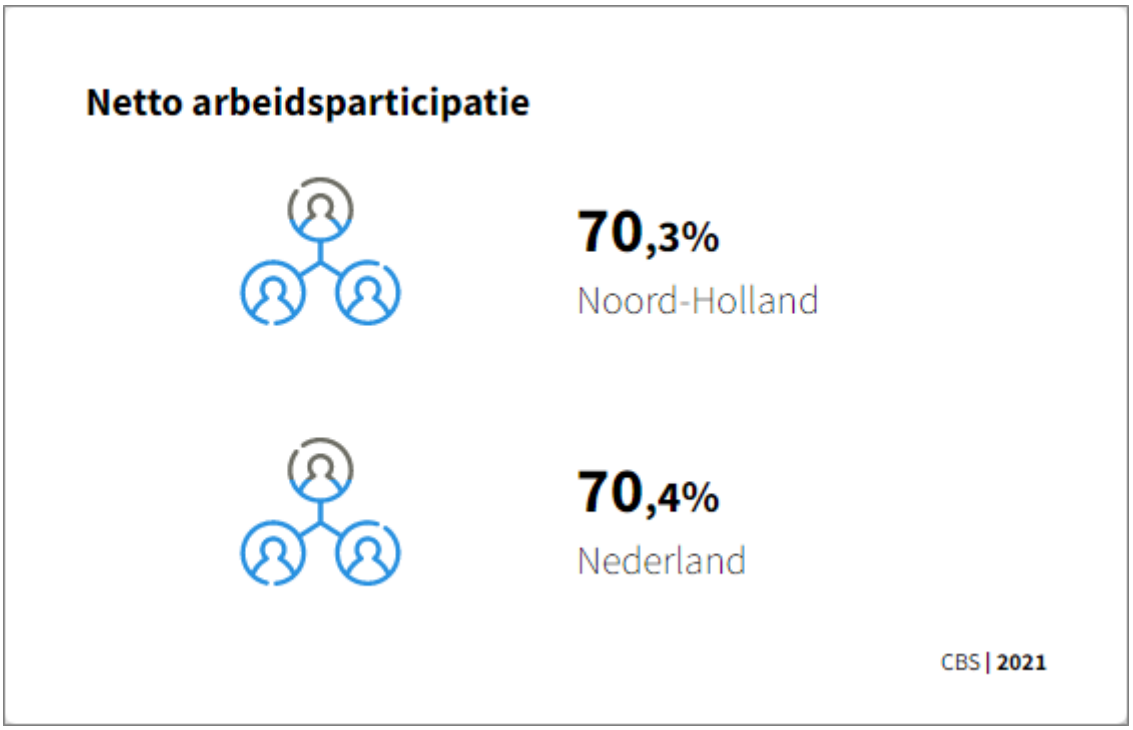

Het totaal aantal uren dat werknemers en zelfstandigen per week werken is in de provincie Noord-Holland licht gedaald tussen 2019 en 2020, namelijk van 28,3 uur naar 27,6 uur. Landelijk is er ook een lichte daling in de arbeidsduur te zien, met 28,5 uur in 1995 naar 26,9 uur in 2020. In de provincie Noord-Holland werken werknemers en zelfstandigen de meeste uren per week in vergelijking met de andere provincies.

Technische toelichting

Het totale aantal uren dat werknemers en zelfstandigen werkelijk hebben gewerkt. Niet-gewerkte uren door verlof of ziekte tellen dus niet mee.

Arbeidsparticipatie

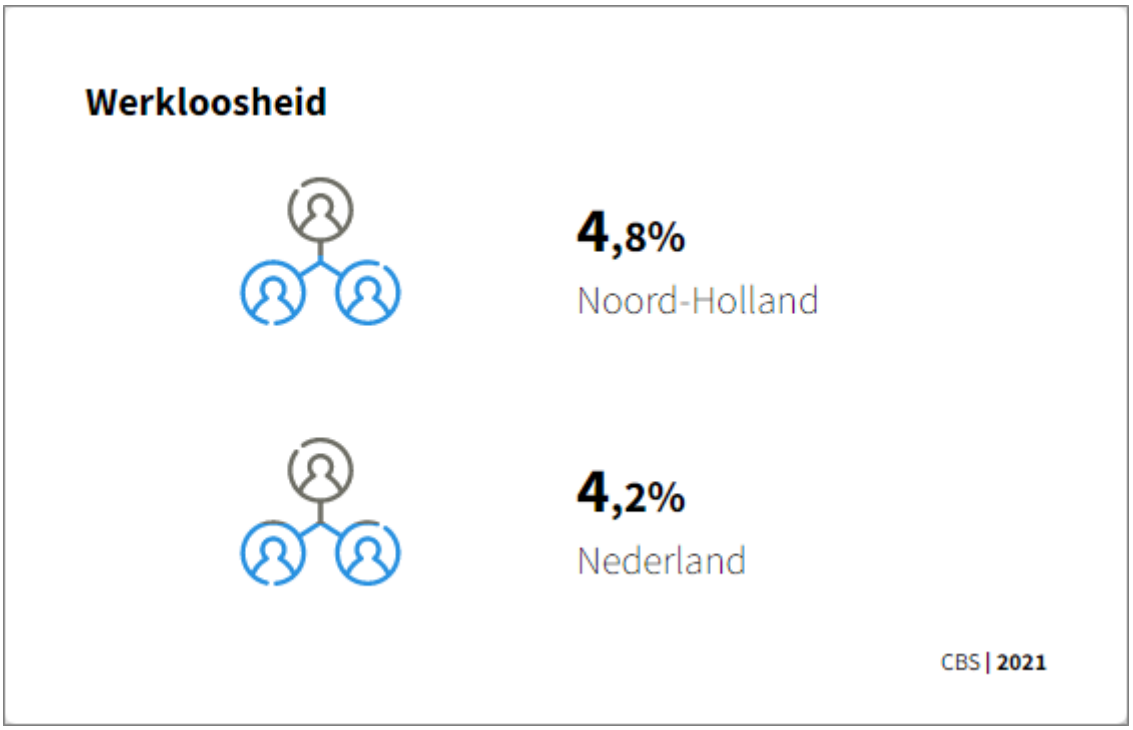

Een hoge arbeidsparticipatie wil zeggen dat, van de mensen die in staat zijn om te werken, relatief veel mensen aan het werk zijn. In 2021 was de netto arbeidsparticipatie 70,3% in de provincie Noord-Holland. In 2021 hadden Gelderland, Overijssel, Flevoland, Noord-Brabant en Utrecht een hogere netto arbeidsparticipatie. De percentages van 2021 zijn nog niet te vergelijken met voorgaande jaren door een aanpassing van het onderzoeksdesign. Het CBS is tijdens de actualisatie van de brede basismonitor bezig om de percentages van 2021 vergelijkbaar te maken met voorgaande jaren.

Technische toelichting

Netto arbeidsparticipatie: Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking).

Werkloosheid

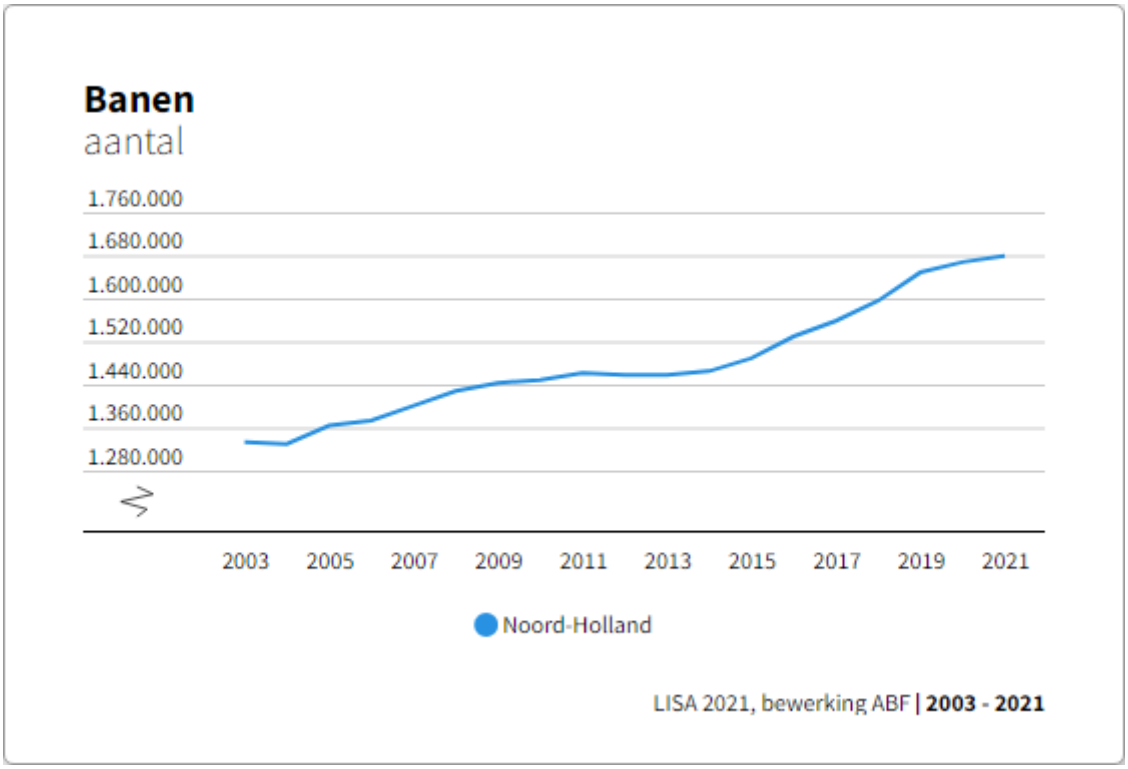

Het werkloosheidspercentage in Noord-Holland is 4,8% in 2021. Dit is hoger in vergelijking met het Nederlandse gemiddelde van 4,2%. In 2021 was het werkloosheidspercentage van Noord-Holland gelijk aan dat van Flevoland. Alleen de provincies Groningen en Zuid-Holland hadden een hoger werkloosheidspercentage. Het werkloosheidspercentage van 2021 is nog niet te vergelijken met voorgaande jaren door een aanpassing van het onderzoeksdesign. Het CBS is tijdens de actualisatie van de brede basismonitor bezig om het werkloosheidspercentage van 2021 vergelijkbaar te maken met voorgaande jaren.

Technische toelichting

De werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking.

Werkgelegenheid

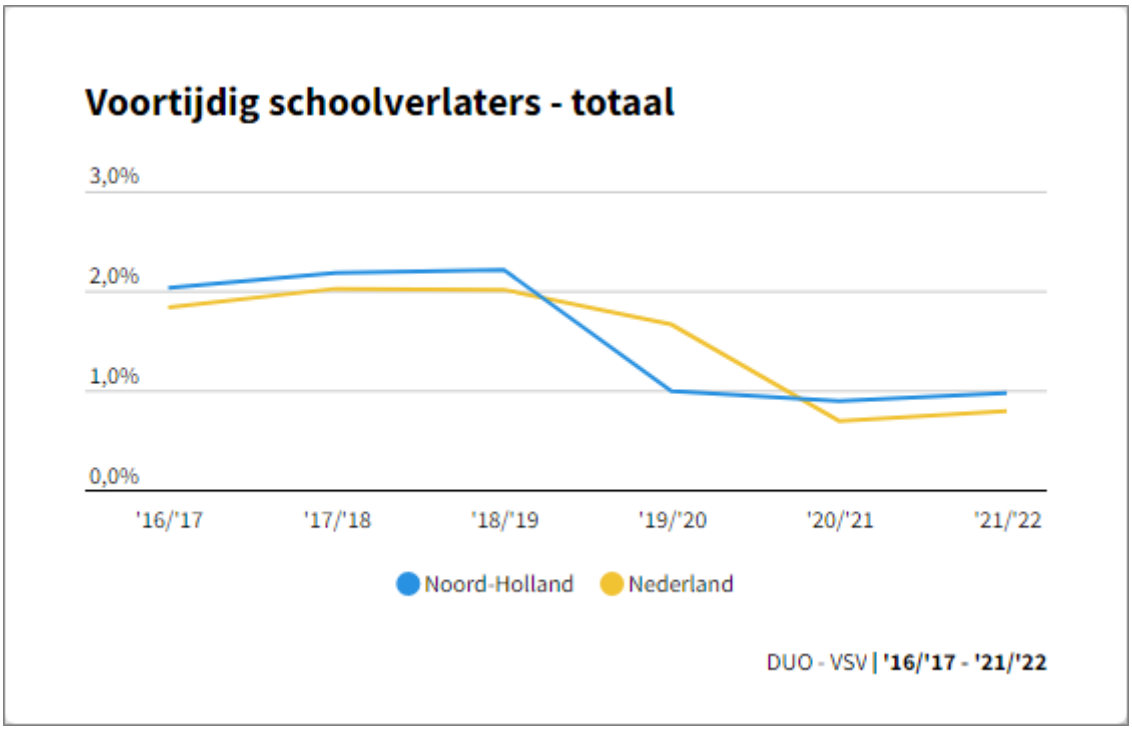

Het totaal aantal banen in Noord-Holland steeg tot 2011. Na een stabilisatie tot 2014 nam het aantal banen weer toe. Tussen 2020 en 2021 is het aantal banen gestegen naar 1.678.780 banen, een stijging van 0,7%.

Technische toelichting

Baan: Persoon die betaalde activiteiten verricht op of vanuit de vestiging: meewerkende eigenaar (directie, bedrijfshoofd), meewerkend gezinslid, zelfstandige beroepsbeoefenaar en/of werknemer. Uitzendkrachten zijn werknemers en worden meegeteld in het totaal aantal werkzame personen.

Voortijdige schoolverlaters

Het percentage voortijdig schoolverlaters steeg op zowel landelijk als provinciaal niveau iets tussen schooljaar 2019/2020 en 2020/2021, wat voor de provincie Noord-Holland neerkwam op een stijging van 0,08 procentpunt (van 0,89% naar 0,97%). In het schooljaar 2020/2021 had Noord-Holland het op drie na hoogste percentage vroegtijdig schoolverlaters, achter Flevoland en Zuid-Holland.

Technische toelichting

De indicator 'voortijdig schoolverlaters' laat het percentage leerlingen zien dat zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat, als deel van alle leerlingen in een gebied. Een startkwalificatie is een diploma op minimaal havo- of vwo-niveau of een diploma op mbo-2 niveau of hoger. De cijfers voor het schooljaar 2021/2022 zijn voorlopig.

6.1.4 Een duurzame agrosector behouden en versterken

Toelichting

Een duurzame agro-food sector is van groot belang, voor de voedselvoorziening, beheer van het landschap en de bijdrage van de keten aan de werkgelegenheid en innovatie. Ingezet wordt op verduurzaming van ruimtelijk-economische landbouw: Greenport Aalsmeer, Greenport Noord-Holland Noord en SeedValley. Via het programma Voedsel Verbindt zet de provincie concreet in op regionale, circulaire ketens en gezonde voeding.

In de Voedselvisie 2020-2030 staan de kansen en uitdagingen om te komen tot een duurzaam voedselsysteem. Dat betekent: gezonde verdienmodellen voor ondernemers, maar ook doen wat goed is voor ons als mens en dier, het klimaat, bodem, water en biodiversiteit.
Het hele voedselsysteem is complex en het kost tijd om dat te veranderen. Wij blijven in 2023 inzetten op ketensamenwerking en netwerkvorming, stimuleren kennisdeling, data(deling) en innovatie en zetten in op de nog te realiseren resterende gebiedsprojecten, ketenbrede

eiwitprojecten en logistieke projecten o.a. met subsidies. We verwachten dat de transitie in de landbouw zich dan nog steeds in de fase ‘take-off’ bevindt, waarbij vooral de doelgroepen innovators, early adapters en early majority zich met de transitieopgaven bezighouden.

De landbouw is tevens onderdeel van grote opgaven zoals die van de natuurrealisatie, stikstofreductie, tegengaan bodemdaling, klimaatadaptatie en verbeteren van de waterkwaliteit en -kwantiteit. Opgaven die in gebiedsprocessen concreet vorm krijgen. In 2023 is onze inzet onderdeel van het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

In de glastuinbouw ligt de nadruk op duurzaam ruimtegebruik, klimaat en concentratie van glastuinbouwbedrijven. Samenwerking in energieprojecten is noodzakelijk om een klimaatneutrale glastuinbouw te realiseren. Daarbij verkennen wij met de Greenports kansen voor warmtenetten, waarin glastuinbouw en gebouwde omgeving worden gekoppeld.

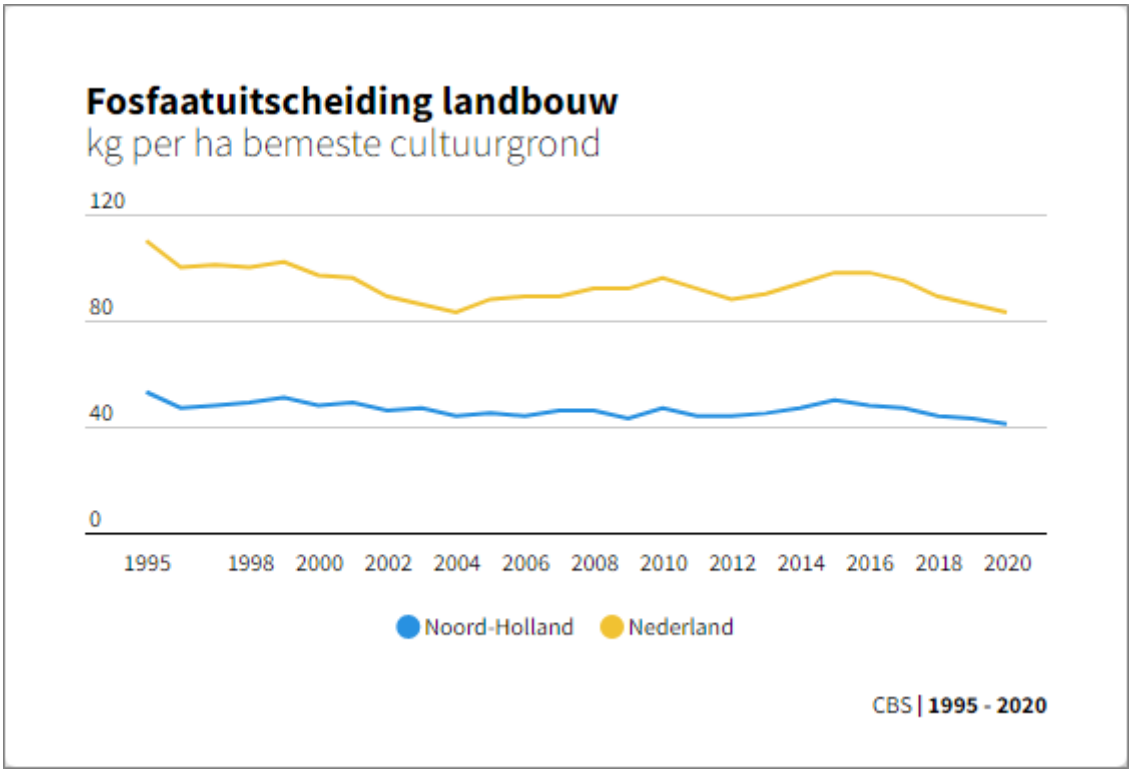
In toenemende mate is er sprake van weersextremen. Dit heeft grote gevolgen: teelten worden uitdagender en bodemdaling en verzilting treden meer op. Het IJsselmeer als zoetwaterbuffer is hierbij van levensbelang. Daarnaast is het voor de agrarische sector van belang om zuinig om te gaan met de beschikbare hoeveelheid zoet water. In het project campus agrarisch waterbeheer worden ondergrondse opslag van zoetwater, druppelirrigatie en zorg voor de bodem gecombineerd.

In het veldlab bollenteelt op zandgrond krijgt de verduurzaming van de bollenteelt een belangrijke impuls. Voor verduurzaming van de bollenteelt werken wij samen met onder meer de waterschappen en de brancheverenigingKAVB.

De provincie investeert in agrimatie, zodat cijfers en feiten over duurzaamheidsprestatie van de land- en tuinbouw in Noord-Holland goed toegankelijk zijn. Zie: agrimatie.

Koppeling met brede basismonitor

Fosfaat

In 2020 had Noord-Holland van alle provincies de op de twee na laagste fosfaatuitstoot per hectare, met 41 kg fosfaatuitscheiding afkomstig uit dierlijke mest per hectare cultuurgrond (grond bestemd voor het voortbrengen van landbouwproducten). Alleen Flevoland (32 kg/ha) en Zeeland (18 kg/ha) scoorden lager. Noord-Brabant en Limburg hebben de hoogste fosfaatuitscheiding per hectare vanuit de landbouw, met respectievelijk 149 en 144 kg/ha fosfaatuitscheiding in dierlijke mest per ha cultuurgrond. In deze provincies is het aandeel intensieve veehouderij hoger dan in provincie Noord-Holland. Landelijk neemt de fosfaatuitscheiding in dierlijke mest per hectare cultuurgrond sinds 1995 over het algemeen af, maar de lijn schommelt. Dit geldt ook voor Noord-Holland. Sinds 2015 is een duidelijk dalende trend zichtbaar.

Technische toelichting

De uitgescheiden hoeveelheid fosfaat in dierlijke mest per hectare uitgedrukt in P2O5. In tegenstelling tot stikstof treden bij fosfaat geen gasvormige verliezen op. Cultuurgrond is grond die, blijvend dan wel tijdelijk, bestemd is voor het voortbrengen van landbouwproducten.

6.1.5 Europese landbouwprojecten cofinancieren

Toelichting

Rijk en provincies voeren sinds het jaar 2000 gezamenlijk het programma uit voor de besteding van Europese landbouwfondsen die beschikbaar komen voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Europa stelt als verplichting dat deze fondsen worden gefinancierd. Daarnaast zijn provincies ook verantwoordelijk voor de uitvoering en de kosten die daar -naar

rato van het aandeel- aan verbonden zijn. Het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) is het lopende programma voor het GLB. Het wordt voor 90% door de provincies uitgevoerd en 10% door het Rijk. POP3 is met twee jaar is verlengd tot en met 2022. De betalingen van POP3-subsidies kunnen drie jaar doorlopen, dat wil zeggen tot en met 2025.

In 2023 begint de nieuwe periode voor het Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Hiervoor is in december 2021 het Nationaal Strategische Plan (NSP) voor het GLB ingediend. De periode voor het NSP loopt van 2023 tot en met 2027. De provincie participeert in de voorbereiding van het NSP. De verwachting is dat de provincie circa € 26,0 miljoen tot haar beschikking krijgt.

Het POP3 en het NSP hebben veel overeenkomsten. Met subsidieregelingen dragen wij bij aan innovatie, verduurzaming en concurrentiekracht, jonge boeren, LEADER (versterken landelijk gebied). Er komt in het NSP meer ruimte voor subsidies voor integrale gebiedsprogramma's. Een ander verschil met het POP3 is dat provincies samen met het Rijk en waterschappen in een interbestuurlijke samenwerking gezamenlijk gaan programmeren en sturen op de doelen. Wij verwachten in 2023 de operationele doelen te kunnen bepalen.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
6.1.1	Ruimtelijke vestigingsklimaat bevorderen	6.106	7.355	6.763	4.163	4.409	4.403
6.1.2	Een innovatief klimaat bevorderen	10.492	13.718	10.792	9.627	9.309	4.806
6.1.3	Een veerkrachtige en duurzame arbeidsmarkt bevorderen	814	1.034	1.564	238	238	236
6.1.4	Een duurzame agrosector behouden en versterken	1.335	3.323	2.793	1.722	922	921
6.1.5	Europese landbouwprojecten cofinancieren	1.096	4.245	719	602	426	0
	Totaal lasten	19.843	29.675	22.631	16.352	15.304	10.366
	Totaal baten	-2.783	-24	0	0	0	0
	Saldo van baten en lasten	17.060	29.651	22.631	16.352	15.304	15.304
	Stortingen						
6.1.1	Resv. Herstructurering Bedrijventerreinen	2.500	2.500	2.500	0	0	0
6.1.2	Resv. MKB innovatie-instrumenten	3.750	5.672	5.672	4.922	4.922	0
6.1.4	Resv. Duurzame Landbouw	0	0	0	0	0	0
6.1.5	Resv. Europese landbouwprojecten	6.000	1.785	500	1.200	1.400	1.700
	Onttrekkingen						
6.1.1	Resv. Herstructurering Bedrijventerreinen	-4.840	-3.116	-2.549	0	0	0
6.1.2	Resv. MKB innovatie-instrumenten	-1.927	-8.557	-5.593	-5.237	-4.922	0
6.1.4	Resv. Duurzame Landbouw	499	-1.785	0	0	0	0
6.1.5	Resv. Europese landbouwprojecten	-598	-4.790	-719	-602	-426	0
	Resultaat	**22.443**	**21.360**	**22.442**	**16.635**	**16.278**	**12.066**

6.2 Toegankelijk en bereikbaar houden van culturele infrastructuur

Onze rol

Gemeenten hebben aangegeven behoefte te hebben aan inbreng van kennis en procesbegeleiding om regionale afstemming te bevorderen. De provincie faciliteert bestaande culturele netwerken van gemeenten om tot duurzame regionale afstemming en efficiënte samenwerking te komen.

Samenwerkingspartners

Belangrijke partners bij dit beleidsdoel zijn, naast gemeenten, ProBiblio en Plein C.

Prioriteiten

De samenwerking in Noord-Holland Noord wordt aan de hand van het regionale cultuurprofiel nader uitgewerkt. In de MRA wordt na de herijking een nieuw uitvoeringsprogramma ontwikkeld.

Omgevingsfactoren

- Het effect van de COVID-19-maatregelen voor de culturele sector zal ook in 2023 voelbaar zijn. De provincie blijft dat samen met gemeenten in 2023 volgen en waar mogelijk actie ondernemen. Mocht COVID-19 in de winter van 2022/2023 weer opspelen dan zullen die effecten nog groter zijn.

- De minister heeft samen met IPO en VNG een Bibliotheekconvenant 2020-2023 vastgesteld dat de samenwerking van netwerkpartners binnen de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen bekrachtigt. De uitvoerende partners waaronder onze uitvoeringsorganisatie Probiblio, geven de samenwerking verder vorm in de netwerkagenda Openbare Bibliotheekvoorzieningen 2021-2023.

6.2.1 Bovenlokale culturele samenwerking ondersteunen

Toelichting

Regionale samenwerking

De provincie faciliteert bestaande culturele netwerken van gemeenten en culturele instellingen om tot duurzame regionale afstemming en efficiënte samenwerking te komen. Dit doet zij o.a. door middel van het organiseren van netwerk- en kennisbijeenkomsten en/of het uitvoeren van onderzoek.. De drie noordelijke regio's hebben als regio Noord-Holland Noord in 2022 het regionaal cultuurprofiel "Zee aan ruimte, land vol cultuur" opgesteld. In 2023 wordt verdere uitvoering gegeven aan de thema's. De provincie werkt in de MRA samen met 31 gemeenten (via deelregio's), de vervoerregio Amsterdam en de provincie Flevoland aan een betere spreiding en bereikbaarheid van culturele infrastructuur. Dit heeft geleid tot het Regioprofiel 2019-2024 "Meer dan de delen, Programma Kunst, Cultuur en Erfgoed". In 2023 wordt een vervolg gegeven aan de uitvoering van acties die behoren bij de programmalijnen Samenwerking en Cultuur aan de Basis.

ProBiblio

Probiblio is de provinciale ondersteuningsinstelling (POI) voor bibliotheken en voert de provinciale wettelijke taken in het bibliotheekstelsel uit, met een provinciale subsidie. De Wet benoemt drie provinciale kerntaken: Interbibliothecair Leenverkeer (IBL), Bibliotheek Innovatie en

Netwerktaken. De provincie ziet de bibliotheekfunctie als belangrijk onderdeel van de culturele infrastructuur en richt haar activiteiten daarom vooral op het regionaal bereikbaar, toegankelijk en relevant houden van de bibliotheek. Probiblio ondersteunt hierin de lokale bibliotheken.

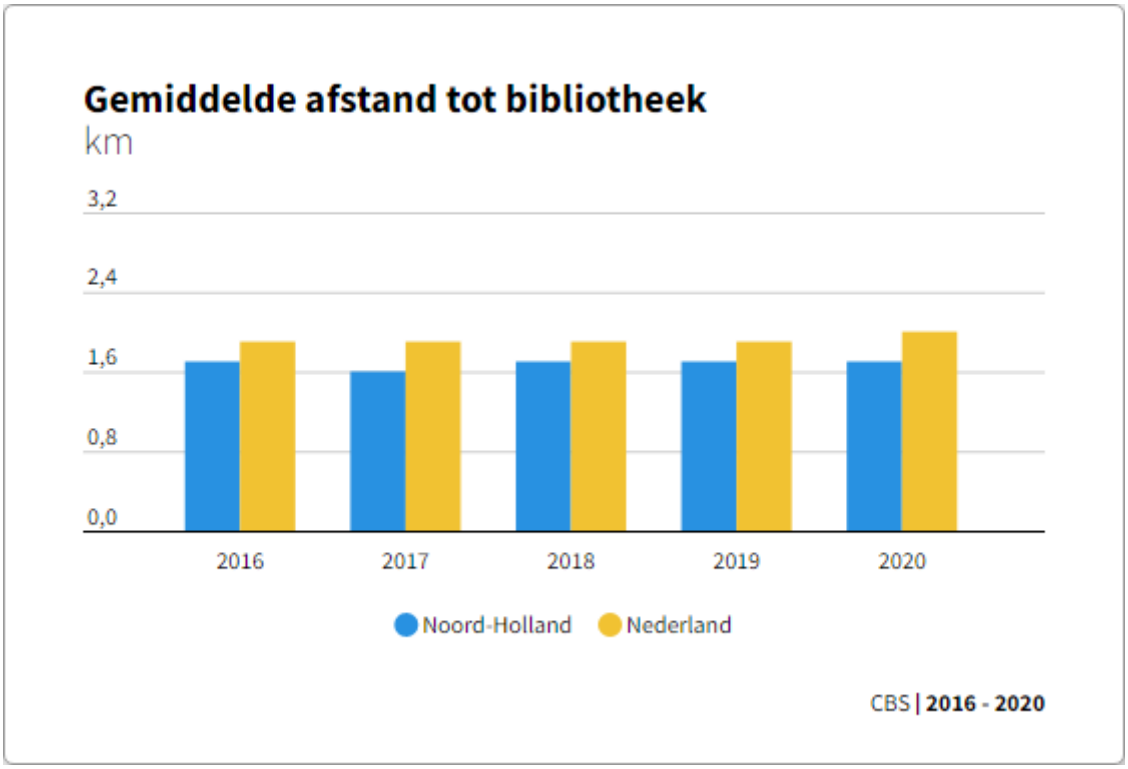
Cultuureducatie

In het coalitieakkoord is besloten cofinanciering beschikbaar te stellen van jaarlijks € 750.000 voor het vervolg van het matchingsprogramma Cultuureducatie met Kwaliteit in de periode 2021-2024. Het programma is gericht op goed cultuuronderwijs op basisscholen. De nadruk ligt op het bereiken van nieuwe scholen, in het bijzonder scholen met onderwijsachterstanden, om hiermee de kansengelijkheid van kinderen te vergroten. Ook is er meer ruimte voor maatwerk zoals aandacht voor het vmbo en speciaal onderwijs en de relatie binnen- en buitenschools.

Er wordt samengewerkt met het Rijk en 26 gemeenten in Noord-Holland die deelnemen aan het Noord-Hollandse programma Cultuureducatie met Kwaliteit. De provincie subsidieert Plein C om dit programma uit te voeren.

Koppeling met brede basismonitor

Afstand tot bibliotheek

De brede basismonitor bevat een aantal indicatoren die een beeld geven hoe de afstand tot voorzieningen zich ontwikkelt. De trends van de afstandsindicatoren zijn vooral relevant voor het doel in de omgevingsvisie om in de hele provincie het voorzieningenniveau op peil houden. De gemiddelde afstand berekend over de weg van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde bibliotheek is in Noord-Holland beperkt (1,7 kilometer). Alleen in Zuid-Holland is de afstand kleiner (1,5 kilometer). In Drenthe, Friesland, Zeeland en Flevoland is de afstand met rond de 3 kilometer in 2020 het grootst.

Technische toelichting

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde bibliotheek, berekend over de weg. De VOB (Vereniging van Openbare Bibliotheken) publiceert de locaties van de bibliotheken en hun vestigingen.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
6.2.1	Bovenlokale culturele samenwerking ondersteunen	7.520	7.010	4.801	4.784	4.034	4.031
	Totaal lasten	7.520	7.010	4.801	4.784	4.034	4.031
	Totaal baten	-114	-62	0	0	0	0
	Saldo van baten en lasten	7.406	6.948	4.801	4.784	4.034	4.034
	Stortingen						
		0	0	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
		0	0	0	0	0	0
	Resultaat	**7.406**	**6.948**	**4.801**	**4.784**	**4.034**	**4.031**

6.3 Behouden van kwaliteit van cultuurlandschap

Onze rol

De provincie heeft een stimulerende en autonome rol als het gaat om het behoud door ontwikkeling van het cultuurlandschap en het hierin gelegen erfgoed. Dit doet de provincie door het uitdragen van de Leidraad Landschap & Cultuurhistorie 2018, het organiseren van bijeenkomsten, met handleidingen en adviezen. De ruimtelijke kwaliteit is gewaarborgd in de Omgevingsverordening. De provincie investeert direct in het behoud en de benutting van monumenten en landschap. Dit beoogt kwaliteit te verbeteren en te leiden tot hoger maatschappelijk en economisch rendement. Daarnaast is de provincie eigenaar van de collectie archeologische vondsten in het archeologisch depot.

Samenwerkingspartners

Om onze beleidsdoelen te behalen werken wij samen met het Rijk, gemeenten, waterschappen, monumentenorganisaties, natuurbeheerders, (landschap)ontwerpers, eigenaren en initiatiefnemers.

Prioriteiten

In 2023 zijn de resultaten van het onderzoek inzake de stolpenwaarderingskaart nader uitgewerkt. Een eerste onderzoek (quickscan) naar de gevolgen van klimaatverandering voor het gebouwde, groene en archeologisch erfgoed is in 2022 gedaan. In 2023 wordt een verdiepend onderzoek uitgevoerd.

Omgevingsfactoren

Gemeenten zijn primair verantwoordelijk voor de ruimtelijke bescherming van archeologische waarden en wettelijk is vastgelegd dat bij ruimtelijke ingrepen de verstoorder verantwoordelijk is voor zorgvuldig archeologisch onderzoek en eventuele opgravingen. Daar waar wij als provincie eigenaar zijn van de vondsten houden wij toezicht op deze activiteiten. Maar de provincie is grotendeels afhankelijk van gemeenten als het gaat om het zorgvuldig en tijdig uitvoeren van onderzoek en opgravingen. Waar wij als provincie zelf de ‘verstoorder’ zijn, of de rol van ‘bevoegd gezag’ hebben, zien wij toe op een kwalitatief goede archeologische begeleiding van planvorming en uitvoering van projecten.

6.3.1 Cultuurhistorische waarden landschap versterken

Toelichting

In de Omgevingsverordening zijn het Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL) en landschappelijke structuren benoemd en omschreven. Ook in 2023 instrueert de provincie de gemeenten om rekening te houden met de ontwikkelprincipes van de Leidraad Landschap & Cultuurhistorie en tevens om de kernkwaliteiten uit het BPL en de Omgevingsverordening onder de aandacht te brengen bij natuurbeheerders, (landschap)ontwerpers en initiatiefnemers. De provincie ondersteunt de gemeenten bij de toepassing ervan bij ruimtelijke ontwikkelingen. De provincie heeft bestuurlijke afspraken met het Rijk over het in stand houden van een Steunpunt Monumenten en Archeologie. Dit steunpunt adviseert gemeenten bij hun wettelijke erfgoedtaken en de vertaling daarvan naar hun omgevingsvisie. Dit gebeurt op basis van de kernkwaliteiten en van de Leidraad Landschap & Cultuurhistorie.
Om de kwaliteit van het Noord-Hollandse cultuurlandschap te behouden wordt aangesloten op

het bredere, ruimtelijke instrumentarium van de provincie, zoals de Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit (PARK) (voor integrale agendering opgave cultuur), en de ambtelijke adviesgroep ruimtelijke kwaliteit (ARK) voor integrale advisering landschap en cultuurhistorie.

6.3.2 Kennis cultuurhistorische structuren vergroten

Toelichting

De provincie ziet kansen om het erfgoed binnen de cultuurhistorische structuren te behouden en beter te benutten. Dit doen we door kennis te ontwikkelen, zoals de Waarderingskaart voor Stolpen, en kennis te delen via lokale, regionale en landelijke netwerken. De Monumentenmonitor, geeft inzicht in de bouwkundige staat, de leegstand, herbestemming en verduurzaming van de rijks- en provinciale monumenten in de provincie Noord-Holland. De provincie zet in op kennisontwikkeling en kennisdeling over herbestemming en verduurzaming van erfgoed. Dit wordt op verschillende manieren gedaan: via actieve communicatie, bijvoorbeeld met thematische of gebiedsgerichte netwerkbijeenkomsten zoals het duurzaam erfgoed congres of informerend (passieve communicatie) via de provinciewebsite en de wegwijzer voor monumenten.

Naast instandhouding investeert de provincie in het verder versterken en benutten van de provinciale structuren, zoals het UNESCO-werelderfgoed Hollandse Waterlinies. Om het verhaal van de cultuurhistorische structuren voor een breed publiek toegankelijk te maken en draagvlak te creëren, benutten we onder andere verhalenplatform Oneindig Noord-Holland (met een vast thema rond provinciale monumenten), en de documentaire foto-opdracht van de historische beeldcollectie Provinciale Atlas.

6.3.3 Investeren in behoud van archeologisch erfgoed

Toelichting

Archeologische waarden zijn een belangrijk onderdeel van het waardevolle cultuurlandschap van de provincie Noord-Holland. In tien geselecteerde gebieden met een bovengemeentelijk archeologisch belang probeert de provincie via ‘informatie en inspiratie’ gemeenten, gebruikers en beheerders van vindplaatsen aan te zetten tot zorgvuldige omgang met deze waarden. De provincie zet zich ook in voor een zorgvuldige omgang met (toevals)vondsten en vindplaatsen. De provincie heeft daarnaast een wettelijke taak voor de instandhouding van een provinciaal archeologisch depot en het (online) toegankelijk maken van de collecties en vondsten. De provincie heeft er voor gekozen deze taak breder in te vullen: via onderzoek van de collecties en de uitgave van verschillende (digitale) publicaties worden archeologische vondsten en collecties voor een breder publiek beleefbaar gemaakt. We onderscheiden onder andere rijk geïllustreerde publieksbrochures, een reeks met archeologische rapporten en de Archeologische kroniek. Met een online archeologiemagazine wordt archeologische kennis ontsloten voor leerkrachten in het basis- en voortgezet onderwijs en daarmee voor de Noord-Hollandse scholieren.

In Archeologiemuseum Huis van Hilde worden de provinciale archeologische collecties beheerd. Er zijn vaste en tijdelijke tentoonstellingen en educatieprogramma’s over archeologie voor bezoekers en leerlingen van het primair en voortgezet onderwijs. Voor diverse groepen worden speciale rondleidingen georganiseerd en educatieve bijeenkomsten.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
6.3.1	Cultuurhistorische waarden landschap versterken	569	1.109	1.109	1.084	1.083	1.080
6.3.2	Kennis cultuurhistorische structuren vergroten	479	896	896	880	878	876
6.3.3	Investeren in behoud van archeologisch erfgoed	2.031	4.624	1.535	1.434	1.447	1.461
	Totaal lasten	3.079	6.629	3.540	3.398	3.408	3.417
	Totaal baten	-21	0	0	0	0	0
	Saldo van baten en lasten	3.059	6.629	3.540	3.398	3.408	3.408
	Stortingen						
		0	0	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
		0	0	0	0	0	0
	Resultaat	**3.059**	**6.629**	**3.540**	**3.398**	**3.408**	**3.417**

6.4 Behouden en ontwikkelen erfgoed

Onze rol

De provincie stimuleert en ondersteunt restauratie, herbestemming en verduurzaming van monumenten. Daarnaast treedt de provincie waar mogelijk op als verbinder van erfgoed met gebiedsopgaven.

Als mede-siteholder voor het UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies, coördineert de provincie het behoud en de ontwikkeling van dit werelderfgoed. De provincie is geen eigenaar van dit werelderfgoed, dat zijn anderen waaronder terreinbeherende organisaties, gemeenten, waterschappen en soms particulieren.

Samenwerkingspartners

Bij het behouden van erfgoed werkt de provincie samen met het Rijk, gemeenten, waterschappen, monumentenorganisaties, natuurbeherende organisaties, individuele eigenaren, stichtingen, kerkbestuurders en ontwikkelaars. Wat het UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies betreft wordt daarbij ook samengewerkt met UNESCO en de provincies Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant. Met deze drie provincies heeft Noord-Holland het Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies opgericht dat de siteholdertaken voor het werelderfgoed coördineert.

Prioriteiten

De focus ligt op behoud, herbestemming en verduurzaming van religieus en argrarisch erfgoed, alsmede op buitenplaatsen en landgoederen met hun groenaanleg

Ten aanzien van het UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies heeft de provincie de volgende prioriteiten:

- behoud en bescherming van de Uitzonderlijke Universele Waarde (OUV) van dit werelderfgoed;
- breed uitdragen en bekendmaken van de OUV van dit werelderfgoed;
- een bijdrage leveren aan de implementatie van de Sustainable Development Goals.

Omgevingsfactoren

Demografische en economische factoren dragen in grote mate bij aan de kansen van herbestemming. Herbestemmingsopgaven verschillen sterk. Vooral in Noord-Holland Noord zal het niet altijd mogelijk zijn een economisch rendabele bestemming te vinden voor een monument. In de Metropoolregio Amsterdam (MRA) is gezien de economische groei en de aanwezige investeringskracht van de markt meer mogelijk. Dit vraagt om een eigen aanpak, met bijbehorend instrumentarium, dat aansluit op (her)bestemmingsontwikkelingen zelf, maar dat ook bruikbaar is in bredere gebiedsontwikkeling.

6.4.1 Investeren in behoud en herbestemming monumenten

Toelichting

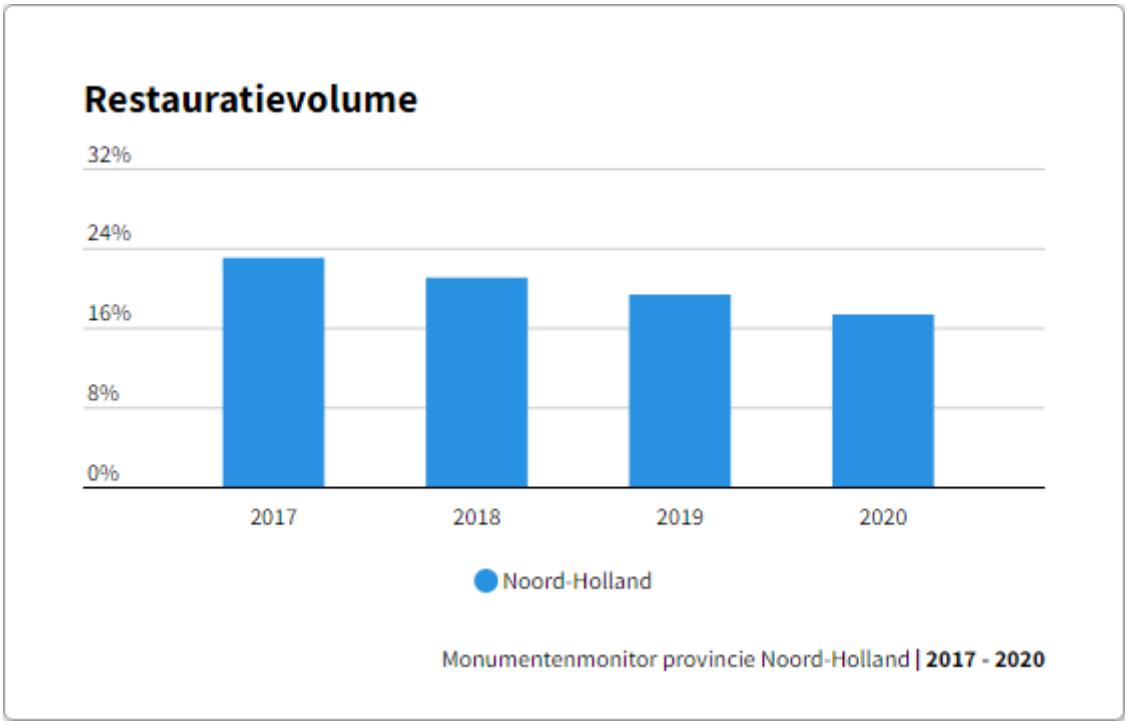
Restauratie en verduurzaming zijn zowel aan de orde bij continuerend gebruik, bij uitbreiding van dit gebruik (bijbestemmen) als bij herbestemming. In alle gevallen zorgt verduurzaming voor consistent toekomstig gebruik en verbetering van exploitatie. De provincie gebruikt de

Monumentenmonitor Noord-Holland en de kennis van de Loods Herbestemming om op hoofdlijnen inzicht te krijgen in de bouwkundige staat van monumenten en hun economische ontwikkelpotentie. De data dienen primair voor beleidsontwikkeling. Met deze data worden ook keuzes gemaakt waar welke inzet gepleegd wordt. De provincie kiest voor investeren in die monumenten, waar de kansen op een succesvolle herbestemming het grootst zijn. Daarnaast zet de provincie haar netwerk, de Loods Herbestemming en het Steunpunt Monumenten en Archeologie in om de kansrijke herbestemmingsopgaven boven tafel te krijgen en om met verschillende experts en betrokkenen te onderzoeken wat de meest kansrijke invulling is. Dit gebeurt tijdens verschillende expertsessies, de Dag van de Herbestemming en adviezen aan eigenaren en initiatiefnemers. Daarnaast kunnen eigenaren gesubsidieerd haalbaarheidsonderzoeken laten uitvoeren om tot een kansrijke herbestemming te komen, waarbij de erfgoedwaarde van het monument goed wordt meegewogen. Verduurzaming speelt hierbij een belangrijke rol en er kan binnen deze regeling ook apart een subsidie worden aangevraagd voor een energiescan.
In 2023 zal de provincie kennisbijeenkomsten organiseren over het verduurzamen van monumenten. Voor restauratie en onderhoud kan een beroep worden gedaan op restauratie- en onderhoudssubsidies . Voor verduurzaming en herbestemming op laagrentedragende financiering uit het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten.

Het restauratievolume van Rijksmonumenten en provinciale monumenten (in matige en slechte bouwkundige staat) neemt geleidelijk af. Van 28% bij de nulmeting in 2014 tot 17% bij de laatste meting eind 2020. Bij voortzetting van de huidige conjunctuur wordt een verdere afname tot 2025 met 0,5% per jaar realistisch geacht. De streefwaarde voor 2025 ligt daarbij op een restauratievolume van 15 %. Voor 2023 ligt het cijfer op 16%.

Koppeling met brede basismonitor

Restauratievolume monumenten

Het percentage restauratievolume daalt sinds 2017. In 2020 had Noord-Holland een restauratievolume van 17%. In 2017 was dit nog 23%.

Technische toelichting

Het restauratievolume is het percentage rijksmonumenten zonderwoonfunctie en het percentage provinciale monumenten, met en zonder woonfunctie, dat als onderhoudsstaat slecht of matig heeft.

6.4.2 UNESCO stelling van Amsterdam behouden en herbestemmen

Toelichting

Op 26 juli 2021 heeft het UNESCO comité besloten om het werelderfgoed Stelling van Amsterdam uit te breiden met de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Samen gaan deze waterlinies verder onder de naam UNESCO werelderfgoed Hollandse Waterlinies. Dit nieuwe werelderfgoed loopt van Edam tot aan de Biesbosch en doorkruist vier provincies. De provincie Noord-Hollande is samen met de provincies Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant siteholder (eerstverantwoordelijke) voor dit werelderfgoed. De siteholder heeft de verplichting om zorg te dragen voor het behoud van de Uitzonderlijke Universele Waarde (OUV) van het werelderfgoed. Daarnaast dient de siteholder deze OUV uit te dragen en breed bekend te maken.

De coördinatie van de siteholdertaken voor de Hollandse Waterlinies hebben de provincies ondergebracht in een gemeenschappelijk orgaan. Het gemeenschappelijk orgaan is onder andere verantwoordelijk voor:

- coördinatie van de harmonisatie van beleid;

- het opstellen van het managementplan voor het werelderfgoed;
- eerste aanspreekpunt Rijk en Unesco;
- communicatie over het werelderfgoed Hollandse Waterlinies als geheel en uitdragen van de unieke universele waarden.

Niet alle taken en activiteiten inzake de Hollandse Waterlinie hebben we gemandateerd aan het gemeenschappelijk orgaan. Het stimuleren van herbestemming en/of restauratie van onderdelen van de Stelling van Amsterdam en het nemen van besluiten over ruimtelijke projecten, die het beschermingsregime raken van het werelderfgoed en het uitdragen van de OUV op regionaal en lokaal blijven de bevoegdheid van de provincie Noord-Holland. Dit geldt ook voor de advisering over aanvragen van omgevingsvergunningen voor provinciale monumenten van de Stelling van Amsterdam. In 2023 gaan we onder andere aan de slag met:

- uitvoering maatregelen liniedijken Stelling van Amsterdam;
- consolidatie van een aantal sluizen Stelling van Amsterdam;
- vastleggen gebiedsanalyses in de provinciale omgevingsverordening;
- onderzoek naar de mogelijkheden om piekwaterberging te realiseren in inundatievelden Hollandse Waterlinies;
- onderzoeken knelpunten en wensen recreatieve infrastructuur (land en water) binnen de Hollandse Waterlinies.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel	**Lasten**	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
6.4.1	Investeren in behoud en herbestemming monumenten	6.827	6.399	6.349	4.562	442	446
6.4.2	UNESCO stelling van Amsterdam behouden en herbestemmen	1.133	2.910	2.260	660	660	659
	Totaal lasten	7.960	9.309	8.609	5.222	1.102	1.105
	Totaal baten	0	0	0	0	0	0
	Saldo van baten en lasten	7.960	9.309	8.609	5.222	1.102	1.102
	Stortingen						
6.4.1	Resv. Monumenten	5.751	5.051	5.051	3.551	3.551	3.551
6.4.2	Resv. SvA/NHW Werelderfgoed	3.250	1.350	1.355	0	0	0
	Onttrekkingen						
6.4.1	Resv. Monumenten	-6.346	-5.947	-5.897	-4.119	0	0
6.4.2	Resv. SvA/NHW Werelderfgoed	-248	-1.951	-1.600	0	0	0
	Resultaat	**10.368**	**7.812**	**7.518**	**4.654**	**4.653**	**4.656**

6.5 Uitvoeren welzijnstaken

Onze rol

Uit de breedte van welzijnstaken die provincies kunnen uitvoeren, kiest de provincie voor een specifieke bijdrage aan leefbaarheid in kernen, verduurzaming van sportaccommodaties en het stimuleren van een positieve sportcultuur.

Samenwerkingspartners

Wij doen dit samen met partners als Sportservice en Dorpswerk Noord-Holland.

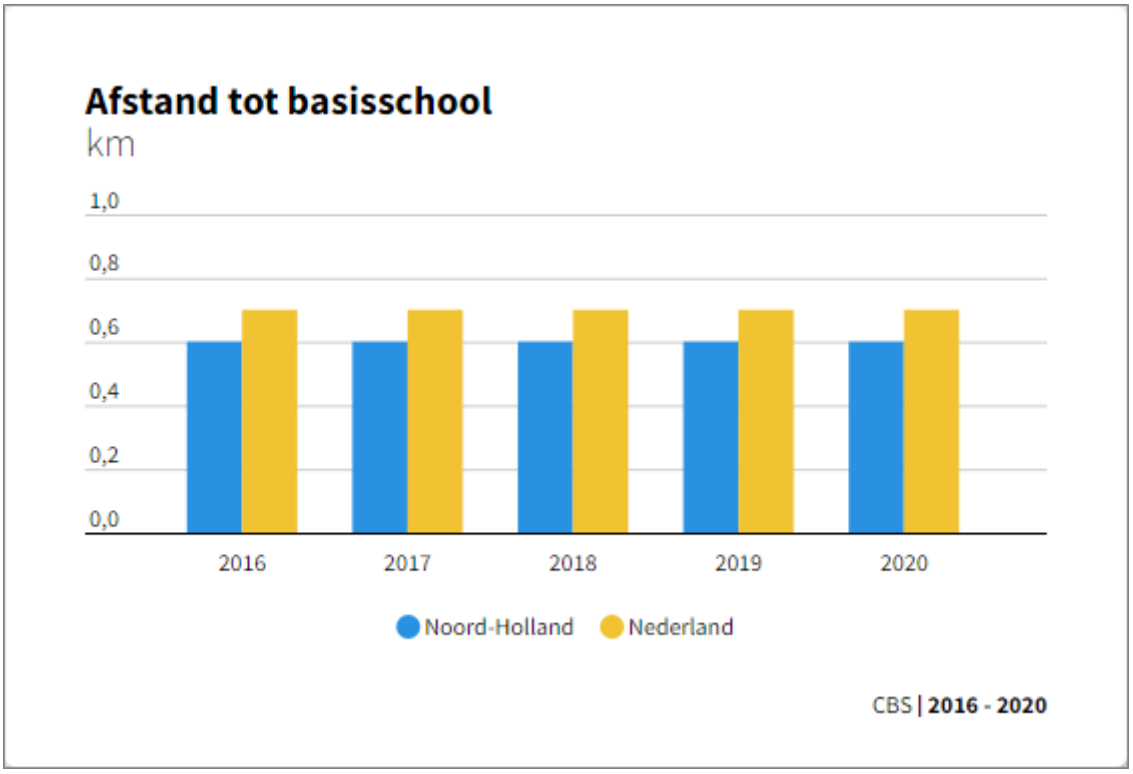
6.5.1 Verbeteren van sportvoorzieningen en van de leefbaarheid in kleine kernen

Toelichting

De provincie stimuleert de vitaliteit van gemeenschappen. Dat doet de provincie door het zelf-initiatief van gemeenschappen te stimuleren via een subsidie aan Dorpswerk Noord-Holland. Via Dorpswerk ondersteunt de provincie initiatieven op het gebied van leefbaarheid en sociale samenhang. Sporten ziet de provincie ook als een belangrijk middel om samenhang in een gemeenschap te versterken. Om te voorkomen dat iedereen het wiel zelf moet uitvinden, zet de provincie in op kennisdeling. Zo ondersteunt de provincie Sportservice Noord-Holland bij het uitvoeren van de Kennisfunctie Sport. Daarnaast richt de provincie zich op het stimuleren van een positieve sportcultuur. Hier gaat het om sporten met elkaar en in acceptatie, ongeacht persoonlijke voorkeuren. Naast een positieve sportcultuur zet de provincie ook in op het verduurzamen van sportaccommodaties, zodat zij op termijn besparingen kunnen inboeken. Hiervoor zet de provincie de Uitvoeringsregeling verduurzaming sportaccommodaties in.

Koppeling met brede basismonitor

Afstand tot basisschool

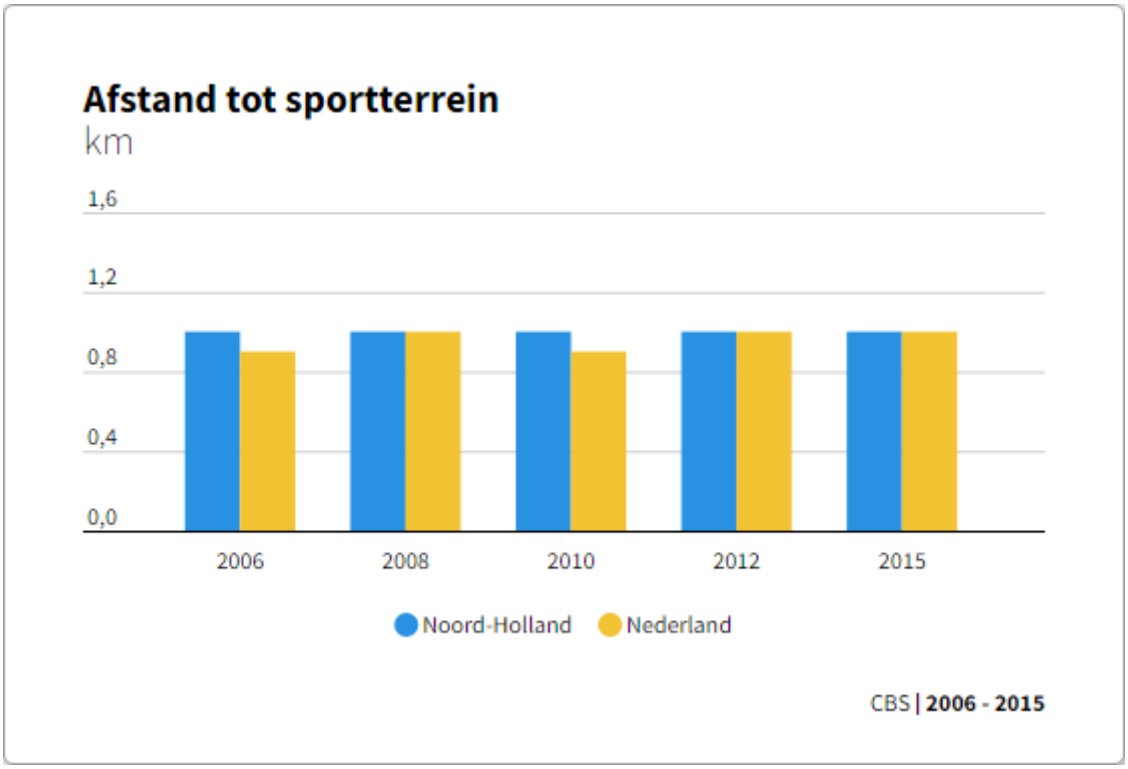

De brede basismonitor bevat een aantal indicatoren die een beeld geven hoe de afstand tot voorzieningen zich ontwikkelt. De trends van de afstandsindicatoren zijn vooral relevant voor het doel in de omgevingsvisie om in de hele provincie het voorzieningenniveau op peil houden. De gemiddelde afstand tot de dichtstbijzijnde reguliere basisschool is in Noord-Holland 0,6 kilometer. Dit is redelijk vergelijkbaar met de gemiddelde afstand in Nederland (0,7 kilometer). In Utrecht en Zuid-Holland zijn de gemiddelde afstanden tot de dichtstbijzijnde reguliere basisschool vergelijkbaar met die in Noord-Holland, in de overige provincies is de afstand gemiddeld groter.

Technische toelichting

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde basisschool, berekend over de weg. Het basisonderwijs omvat alleen de basisscholen zoals bekend bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Het speciaal basisonderwijs en de speciale scholen zijn niet meegenomen.

Afstand tot sportterrein

De brede basismonitor bevat een aantal indicatoren die een beeld geven hoe de afstand tot voorzieningen zich ontwikkelt. De trends van de afstandsindicatoren zijn vooral relevant voor het doel in de omgevingsvisie om in de hele provincie het voorzieningenniveau op peil houden. De indicator afstand tot sportterrein heeft geen directe link met het provincie sportbeleid. Dit richt zich op het stimuleren van een positieve sportcultuur en het verduurzamen van sportaccommodaties.

De gemiddelde afstand tot het dichtstbijzijnde terrein in gebruik voor sportactiviteiten is in Noord-Holland 1,0 kilometer. Deze afstand is de afgelopen jaren stabiel gebleven, en vergelijkbaar met het Nederlands gemiddelde. In Friesland, Zuid-Holland, Noord-Brabant en Limburg is de afstand kleiner dan in Noord-Holland; in Groningen, Drenthe en Flevoland zijn de afstanden gemiddeld groter. De gebruikte statistiek is helaas niet actueel, deze indicator heeft een lange verwerkingstijd bij het CBS vanwege de complexiteit. Volgend jaar wordt deze indicator geactualiseerd.

Technische toelichting

De gemiddelde afstand, berekend over de weg, van alle inwoners in een gebied tot een terrein in gebruik voor sportactiviteiten, zoals sportveld, sporthal, zwembad, kunstijsbaan, motorcrossbaan en bos in het sportterrein, inclusief bijbehorende parkeerplaatsen en tribunes. Het terrein heeft een omvang van minimaal 0,5 hectare.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
6.5.1	Verbeteren van sportvoorzieningen en van de leefbaarheid in kleine kernen	459	498	498	12	12	12
	Totaal lasten	459	498	498	12	12	12
	Totaal baten	0	0	0	0	0	0
	Saldo van baten en lasten	459	498	498	12	12	12
	Stortingen						
		0	0	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
		0	0	0	0	0	0
	Resultaat	**459**	**498**	**498**	**12**	**12**	**12**

Programma 7 Economisch herstel en duurzaamheid

Doelenboom

7. Economisch herstel en duurzaamheid
7.1 Economisch herstel en duurzaamheid bevorderen
7.1.1 Economisch herstel en duurzaamheid bevorderen

Maatschappelijk doel

Op 18 mei 2020 hebben Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland, middels motie 42, de opdracht gegeven een Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds te ontwikkelen. Het doel is de economische en maatschappelijke effecten in Noord-Holland, als gevolg van de uitbraak van het coronavirus te verzachten. De financiële omvang van dit fonds bedraagt € 100 miljoen.

Om optimaal zicht te houden op de voortgang is het fonds ondergebracht in een apart begrotingsprogramma Economisch Herstel en Duurzaamheid. Op deze manier zijn alle activiteiten die met dit fonds gerealiseerd worden gemakkelijk terug te vinden in één apart hoofdstuk van de begroting. De hoofddoelstelling van dit begrotingsprogramma is het verzachten van de negatieve effecten van de uitbraak van het coronavirus en dit te combineren met de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Er zijn drie doelen van het Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds voor de lange termijn:

- Vermindering CO2-uitstoot in de gebouwde omgeving;
- Versterkte culturele en maatschappelijke sector;
- Meer en goed geschoold personeel voor de technische sector.

Wettelijk beleidskader

De invulling die wij geven aan het verzachten van de negatieve effecten van de uitbraak van corona vloeit niet voort uit een wettelijk beleidskader.

Provinciaal beleidskader

- Motie 42
- Raamwerk uitwerking motie 42 (1494135/1494136)
- Uitvoering Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds 2e tranche (1494135/1640094)
- Vervolg Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds (1494135/1805595)

Budgettabel 2023 (x € 1.000)

Beleidsdoel		Lasten	Baten	Saldo van baten en lasten	Onttrekking aan reserves	Stortingen	Saldo t.l.v. algemene middelen
7.1	Economisch herstel en duurzaamheid bevorderen	16.617	0	16.617	16.325	0	292
	Totaal	**16.617**	**0**	**16.617**	**16.325**	**0**	**292**

Verbonden partijen

Programma	OD	Verbonden partij	Doel

*Verdere informatie is te vinden in de paragraaf verbonden partijen

7.1 Economisch herstel en duurzaamheid bevorderen

Onze rol

De provincie speelt een ondersteunende rol bij het herstel van de economie van de effecten door de uitbraak van corona. De provincie ondersteunt verschillende sectoren met maatregelen die stimulerend werken voor de verduurzaming en herstel van bepaalde sectoren. Daarbij zoekt de provincie de samenwerking met gemeenten en andere relevante maatschappelijke partijen.

Samenwerkingspartners

Gemeenten, bedrijven, maatschappelijke en culturele organisaties

Prioriteiten

Het verduurzamen van de gebouwde omgeving, versterken culturele en maatschappelijke sector en de arbeidsmarkt voor de technische sector. Er zijn twee tranches met maatregelen genomen en voor het vervolg ook in 2023 zal de provincie meer focus aanbrengen op het verduurzamen van de gebouwde omgeving.

Omgevingsfactoren

De onvoorspelbaarheid van het virus blijft en de urgentie van de verduurzamingsopgave is gelijk of groter geworden ondanks het tot nu toe uitblijven van een diepe recessie.

7.1.1 Economisch herstel en duurzaamheid bevorderen

Toelichting

Particuliere woningeigenaren

Met de maatregelen die de provincie in 2023 wil nemen steunt de provincie een langdurig transitieprogramma voor de verduurzaming van particuliere woningen. Ondersteuning en ontzorging van gemeenten door het Servicepunt Duurzame Energie helpt om verduurzaming te versnellen. Dit willen we combineren met een innovatieve aanpak die door TNO is ontwikkeld, de zogenaamde contingentenaanpak waarbij bij groepen van gebouwen met vergelijkbare kenmerken een vergelijkbare verduurzamingsoplossing toepasbaar is.
Tenslotte streven we naar een pilot waarbij de voorfinanciering onderdeel uitmaakt van een duurzamingslening.

Door eigenaar-bewoners te ondersteunen -en daarover voeren de gemeenten de regie- kunnen we de conversie van "geïnteresseerd naar geïnvesteerd" omhoog brengen.

Corporaties

Met de bestaande regeling stimuleren wij de samenwerking tussen corporaties om de markt uit te dagen de renovatiekosten te verlagen door het behalen van schaalvoordelen en innovatie. Deze regeling loopt door tot 1 oktober 2024. Voor 2023 wordt geen aanvulling op de regeling voorzien.

Bedrijventerreinen

Op bedrijventerreinen worden vaak grotere ontwikkelingen op het gebied van verduurzaming opgezet. Samenwerking tussen de bedrijven is daarbij essentieel. Goede voorbeelden zijn het oprichten van een energiecoöperatie, het opzetten van een smart grid en werking van lokale/regionale energiebedrijven. De provincie is in 2021/2022 enkele pilots gestart en wil deze

voor 2023 omzetten in een regeling die op meerdere bedrijventerreinen de samenwerking stimuleert. Daarbij wil de provincie de aanjaagfunctie van het Ontwikkelingsbedrijf NHN en het Projectbureau Herstructurering NHZ in 2023 voortzetten.

Maatschappelijk vastgoed

Het ontzorgingsprogramma om eigenaren te mobiliseren en te ondersteunen bij het verduurzamen van het maatschappelijke vastgoed is bij de start in 2021 gericht op dorps- en buurthuizen, culturele instellingen en kleine gemeenten. In de loop van 2022 is daar een tweede regeling bij gekomen vanuit het Rijk en daarmee wil de provincie in 2023 de doelgroep verbreden met de zorg en het onderwijs.

Maatschappelijke sector

De verscheidenheid van de maatschappelijke sector is groot en samen met gemeenten hebben we de uitvoeringsregeling Versterken maatschappelijke sector voorbereid en opengesteld vanaf 1 augustus 2021. De uitvoering van de regeling is langzaam op gang gekomen en de provincie heeft de regeling inmiddels verlengd tot maart 2023.

Cultuursector

Doel is de cultuur sector versterken na corona. Dat doen we door het aanbieden van een pakket van maatregelen. CultuurHerstel richt zich op coaching en begeleiding bij nieuwe businessmodellen en loopt al enige tijd. Aanvullend daarop is de Noord-Hollandse Cultuurlening die een financieringsfaciliteit biedt aan de cultuursector. Ten slotte zijn begin 2022 twee regelingen van kracht waarvan één zich richt op innovatie en de andere gericht is op samenwerking. Daarmee helpen we de sector om nieuw aanbod en innovatieve verdienmodellen te ontwikkelen en langdurig herstel van de sector en in de keten te bevorderen. De regelingen lopen door tot begin 2023 en de provincie heeft rekening gehouden met een mogelijke ophoging van het plafond.

Versterking arbeidsmarkt techniekssector

Aparte aandacht vraagt de regio IJmond en de maakindustrie daar. Vanuit het Europese Just Transition Fund (JTF) komen middelen beschikbaar voor plannen om de economische effecten van de (energie)transitie op die maakindustrie op te kunnen vangen. In totaal is daarvoor € 57 miljoen beschikbaar. Naast inzet op innovaties is ruim 40% van het JTF-budget specifiek bestemd voor arbeidsmarktmaatregelen-projecten. Het JTF vraagt cofinanciering van zowel overheden als bedrijven.

Brancheorganisaties, Rijk en lokale overheden werken samen om mensen te leren met nieuwe technieken te werken door om- en bijscholing, intersectorale mobiliteit en het versterken van MBO-campussen. In 2023 zullen de maatregelen naar verwachting nog doorwerken.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
7.1.1	Economisch herstel en duurzaamheid bevorderen	3.474	18.115	16.617	522	521	518
	Totaal lasten	3.474	18.115	16.617	522	521	518
	Totaal baten	-257	-797	0	0	0	0
	Saldo van baten en lasten	3.217	17.318	16.617	522	521	521
	Stortingen						
7.1.1	Resv. Economisch herstel en duurzaamheid	100.000	0	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
7.1.1	Resv. Economisch herstel en duurzaamheid	-3.214	-17.425	-16.325	0	0	0
	Resultaat	**100.003**	**-107**	**292**	**522**	**521**	**518**

Programma 8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering

Doelenboom

8. Overzicht Financiën en bedrijfsvoering
8.1 Overzicht van structurele algemene dekkingsmiddelen, overhead, VPB en onvoorzien
8.1.1 Lokale heffingen
8.1.2 Uitkering provinciefonds
8.1.3 Dividend
8.1.4 Financieringsfunctie
8.1.5 Overige algemene dekkingsmiddelen
8.1.6 Onvoorzien
8.1.7 Vennootschapsbelasting
8.1.8 Overhead
8.2 Bedrijfsvoering
8.2.1 Stelposten
8.2.2 Bedrijfsvoering realiseren
8.2.3 Decentrale arbeidsvoorwaarden
8.2.4 Afrekeningsverschillen

8.1 Overzicht van structurele algemene dekkingsmiddelen

Elk programma heeft in de begroting naast de lasten van dat programma, ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk of bijdragen uit reserves - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi op de programma's staan de algemene dekkingsmiddelen die wij in dit overzicht van structurele algemene dekkingsmiddelen hebben opgenomen. Deze baten dragen bij aan het sluitend maken van de begroting.

De in omvang belangrijkste structurele algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit de inkomsten van het provinciefonds en de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting. Daarnaast rekenen wij de ontvangen dividenden en het renteresultaat (de financieringsfunctie) ook tot de structurele algemene dekkingsmiddelen.

De begroting kent naast de 7 programma's en de algemene dekkingsmiddelen nog een aantal andere centrale posten, zoals de overhead, de post onvoorzien en de vennootschapsbelasting. Het opnemen van deze posten in een overzicht is een verplicht onderdeel volgens het BBV. Vandaar dat deze onderwerpen in één overzicht zijn opgenomen onder 8.1. In de tabel hierna is de omvang van de hiervoor genoemde posten opgenomen.

Onder 8.2 zijn nog een aantal overige posten opgenomen die niet aan één Programma zijn toe te rekenen.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel

	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
8.1.1	Lokale heffingen	0	0	0	0	0	0
8.1.2	Uitkering provinciefonds	0	0	0	0	0	0
8.1.3	Dividend	0	0	0	0	0	0
8.1.4	Financieringsfunctie	0	0	286	1.070	1.800	1.800
8.1.5	Overige algemene dekkingsmiddelen	0	0	0	0	0	0
8.1.6	Onvoorzien	0	0	0	0	0	0
8.1.7	Vennootschapsbelasting	6	338	1.216	-15	-15	-15
8.1.8	Overhead	69.111	76.420	80.410	78.433	77.527	77.366
	Baten						
8.1.1	Lokale heffingen	-226.374	-229.100	-229.100	-229.100	-229.100	-229.100
8.1.2	Uitkering provinciefonds	-223.504	-253.455	-269.836	-290.057	-291.326	-272.704
8.1.3	Dividend	-14.363	-12.500	-8.920	-8.920	-8.920	-8.920
8.1.4	Financieringsfunctie	-730	-1.844	-1.844	-1.976	-1.976	-1.976
8.1.5	Overige algemene dekkingsmiddelen	0	0	0	0	0	0
8.1.6	Onvoorzien	0	0	0	0	0	0
8.1.7	Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0
8.1.8	Overhead	-371	-109	-205	-207	-209	-212
	Totaal lasten	69.117	76.758	81.912	79.488	79.312	79.151
	Totaal baten	-465.341	-497.008	-509.905	-530.260	-531.531	-512.912
	Saldo van baten en lasten	-396.224	-420.250	-427.993	-450.772	-452.219	-433.761
	Stortingen						
8.1.8	Resv. Bedrijfsvoering	5.626	1.553	1.420	1.420	1.420	1.420
8.1.8	Resv. Huisvesting	0	0	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
8.1.8	Resv. Bedrijfsvoering	-1.299	-2.460	-1.908	-1.945	-1.625	-1.665
8.1.8	Resv. Huisvesting	-762	-782	-782	-782	-782	-782

Resultaat	**-392.659**	**-421.939**	**-429.263**	**-452.079**	**-453.206**	**-434.788**

Uit bovenstaande tabel blijkt dat het provinciefonds en de opcenten op de motorrijtuigenbelasting de grootste posten zijn binnen de structurele algemene dekkingsmiddelen. Een nadere toelichting op de opcenten op de motorrijtuigenbelasting is te vinden in de paragraaf lokale heffingen van deze begroting.

De dividenden worden prudent geraamd. Een toelichting op de deelnemingen is opgenomen in de paragraaf Verbonden partijen in deze begroting.

Onder de financieringsfunctie wordt het renteresultaat van de provincie verstaan. Een overzicht van het renteresultaat is opgenomen in de paragraaf Financiering van deze begroting. Op de post overige algemene dekkingsmiddelen staat geen budget geraamd. Deze post nemen wij mee in dit overzicht omdat het volgens het BBV een verplicht onderdeel is van het overzicht van de structurele algemene dekkingsmiddelen.

Op de post onvoorzien staat ook geen budget geraamd. Wij gaan er vanuit dat tegenvallers binnen het betreffende programma opgevangen moeten worden en daarnaast wordt in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing een overzicht van risico's gegeven die mogelijk gedekt moeten worden uit de weerstandscapaciteit.

Voor bepaalde activiteiten treedt de provincie op als ondernemer voor de vennootschapsbelasting. Als zodanig is de provincie belastingplichtig. Vooralsnog geldt dit enkel met betrekking tot de participatie in Polanenpark C.V.

De overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. De personele kosten van de medewerkers die in het primaire proces werkzaam zijn, worden verantwoord bij de betreffende operationele doelen. Bij de toewijzing van kosten aan overhead volgen we de notities en aanwijzingen van de commissie BBV.

8.2 Bedrijfsvoering

Onder 8.2 zijn een aantal posten ondergebracht die niet zijn onder te brengen in één van de zeven inhoudelijke programma's.

Budgettabel (x € 1.000)

Beleidsdoel							
	Lasten	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
8.2.1	Stelposten	-2.823	11.992	19.287	33.927	44.301	54.914
8.2.2	Bedrijfsvoering realiseren	1.947	4.024	1.101	1.098	1.094	1.090
8.2.3	Decentrale arbeidsvoorwaarden	293	2.262	0	0	0	0
8.2.4	Afrekeningsverschillen	-10.601	-711	0	0	0	0
	Baten						
8.2.1	Stelposten	0	-2.150	-2.150	-2.150	-2.150	-2.150
8.2.2	Bedrijfsvoering realiseren	-2.180	-2.211	-1.239	-884	-883	-881
8.2.3	Decentrale arbeidsvoorwaarden	0	0	0	0	0	0
8.2.4	Afrekeningsverschillen	0	0	0	0	0	0
	Totaal lasten	-11.184	17.567	20.388	35.025	45.395	56.004
	Totaal baten	-2.180	-4.361	-3.389	-3.034	-3.033	-3.031
	Saldo van baten en lasten	-13.363	13.206	16.999	31.991	42.362	52.973
	Stortingen						
8.2.5	Algemene Reserve	62.934	4.100	2.200	0	0	0
8.2.3	Resv. Go-gelden	0	0	0	0	0	0
	Onttrekkingen						
8.2.5	Algemene Reserve	-32.560	-43.341	-26.155	0	0	0
8.2.3	Resv. Go-gelden	-293	-2.262	0	0	0	0
	Resultaat	**16.718**	**-28.296**	**-6.955**	**31.991**	**42.362**	**52.973**

In de begroting zijn twee stelposten opgenomen; één voor toekomstige prijsstijgingen en één voor mogelijke toekomstige tegenvallers. De stelpost heeft betrekking op de reservering voor kostenstijgingen die uit de contractuele verplichtingen van de provincie voortvloeien. De stelpost wordt jaarlijks bij de Kaderbrief berekend. Omdat het een bedrag betreft dat betrekking heeft op meerdere activiteiten van de provincie staat deze stelpost onder hoofdstuk 8 opgenomen. Bij de begroting van het betreffende jaar (of eventueel later bij de 2e begrotingswijziging van het betreffende jaar) worden de daarvoor in aanmerking komende budgetten bij ieder programma opgehoogd en de stelpost verlaagd. De stelpost macro-economische tegenvallers is bedoeld om

eventuele toekomstige bezuinigingen van het Rijk te kunnen opvangen. In dit hoofdstuk is ook de ‘doorschuif BTW’ opgenomen. Het betreft BTW die vanuit de deelnemingen aan de provincie wordt doorberekend en die de provincie van declareren bij het BTW-compensatiefonds.

Daarnaast zijn in dit hoofdstuk activiteiten verantwoord die niet bij één van de inhoudelijke programma’s horen; het verhuren van onroerend goed, de facilitering van de dienstverlening voor het bedrijfsbureau voor de recreatieschappen en de externe detachering van provinciepersoneel. Bij het verhuren van onroerend goed gaat het om de verhuur van delen van het gebouw aan het Houtplein en de verhuur van de parkeergarage onder de Dreef.

Daarnaast worden in dit hoofdstuk mutaties in de algemene reserve begroot. De algemene reserve is bedoeld als buffer om risico’s te kunnen opvangen. In de financiële verordening wordt een minimale omvang van 25% van de algemene reserve voorgeschreven die wij aanhouden om mogelijke risico’s af te dekken. In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing zijn de risico’s en de weerstandscapaciteit toegelicht.

3 Paragrafen

3.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Algemeen

De paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat en bereid is om financiële gevolgen van ongedekte risico's op te vangen. Deze paragraaf beschrijft de relevante risico's per jaareinde, de middelen waarmee financiële gevolgen van risico's kunnen worden opgevangen (weerstandscapaciteit) en de mate waarin de provincie in staat is om de financiële gevolgen van ongedekte risico's op te vangen (weerstandsvermogen).

Beleid

Het risicobeleid is vastgelegd in de kadernota Risicomanagement en Weerstandsvermogen 2022-2025 en de financiële verordening. De Kadernota bevat beleidsregels en normatiek over de wijze waarop de weerstandscapaciteit wordt opgebouwd en ingezet. De financiële verordening is bepalend voor de hoogte van de Algemene Reserve en de hoogte van de aan te houden risicoreservering (minimaal 25% van de structurele algemene dekkingsmiddelen).

Visie

De visie van de provincie Noord-Holland op risicomanagement luidt als volgt: "De provincie Noord-Holland streeft naar het systematisch inzichtelijk maken van alle significante risico's en kansen bij het realiseren van haar doelstellingen. Risicomanagement is daarmee onderdeel van het reguliere denken en doen. Het bewust verminderen, spreiden, vermijden, of accepteren van risico's leidt tot het 'in-control-zijn' van de organisatie".

De provincie anticipeert actief op risico's en kansen om haar doelstellingen te bereiken.

Risico's

Binnen de organisatie worden risico's regelmatig geïnventariseerd. Risico's waarvoor nog geen (of onvoldoende) maatregelen zijn getroffen om het risico af te dekken (de ongedekte risico's) met een bruto effect van € 100.000 of hoger worden meegenomen in onderstaand proces.

De gevolg- en kansklassen worden per risico bepaald volgens onderstaande normering. Bij het bepalen van de scoren is de hoogste score doorslaggevend.

Financieel gevolg in euro's	
1	Kleiner dan € 0,5 miljoen
2	Tussen € 0,5 miljoen en € 2 miljoen
3	Tussen € 2 miljoen en € 5 miljoen
4	Groter dan € 5 miljoen

Imagoschade	
1	Interne imagoschade
2	Lokale imagoschade
3	Regionale/provinciale imagoschade
4	Landelijke imagoschade

Tabel 1: Gevolgklassen

Kansklasse naar frequentie	
1	Laag; minder dan één keer in 20 jaar
2	Middel; minimaal één keer in 20 jaar tot één keer per jaar
3	Hoog; één of meerdere keren per jaar

Kansklasse naar kanspercentage	
1	0% tot 25%
2	25% tot 50%
3	50% en hoger

Tabel 2: Kansklassen

Het product van de gevolg- en kansklassen is de risicoscore. Een risicoscore van 4 of hoger worden vermeld in de risicotabel. Risico's met een lagere score worden wel meegenomen in de berekening van het weerstandsvermogen.

Gevolgklasse 4	4	8	12
Gevolgklasse 3	3	6	9
Gevolgklasse 2	2	4	6
Gevolgklasse 1	1	2	3
	Kansklasse 1	*Kansklasse 2*	*Kansklasse 3*

Tabel 3: Risicoscore

In de kadernota is een nieuwe werkwijze geïntroduceerd voor het presenteren van de risico's met als doel het risicomanagement binnen de organisatie te versterken. Als onderdeel hiervan wordt de opzet van de risicotabel in de komende perioden gewijzigd. Vanaf de begroting 2023 worden alleen strategische en externe risico's met een score 4 of hoger in de tabel weergegeven. Dit betreft zowel financiële als imagorisico's.

Risico's	Risicobedrag	Risicoscore	Dekking

	Strategische risico's			
1.	Beschikbaarheidsvergoeding OV	€ 7.700.000	8	Weerstandsvermogen
2.	Subsidieregeling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer	€ 7.200.000	8	Weerstandsvermogen
3.	Verkeerde Wet milieubeheerprocedure en fouten bij WABO - procedure	€ 3.000.000	6	Weerstandsvermogen
4.	Deelneming PDENH	€ 10.512.114	4	Weerstandsvermogen
5.	Lening Nationaal Restauratie Fonds	€ 9.100.000	4	Weerstandsvermogen
6.	Wateroverlast: natuurontwikkeling Texel	€ 1.048.000	4	Weerstandsvermogen
7.	Kosten opruimen afvalinrichting	€ 1.000.000	4	Weerstandsvermogen

	Externe risico's			
1.	Dividenduitkering	€ 1.782.750	4	Weerstandsvermogen

Strategische risico's

Beschikbaarheidsvergoeding OV

Er bestaat een kans dat de provincie extra kosten maakt om het openbaar vervoer op een toereikend niveau te houden wanneer concessiehouders als gevolg van de coronacrisis hier zelf niet (meer) toe in staat zijn in verband met een eventueel (voorkomen van een) faillissement of het niet nakomen van de verplichtingen in de concessiebesluiten door concessiehouder (geen of veel minder openbaar vervoer) als gevolg van financiële gevolgen van de coronacrisis voor de reizigersopbrengsten in het openbaar vervoer.

Om dit risico voor de periode 2022 en 2023 te beperken zijn verschillende beheersmaatregelen getroffen. Het Rijk draagt bij in de vorm van een beschikbaarheidsvergoeding en de vervoerder in de vorm van een transitieplan. De beheersmaatregelen beperken het risico dat de concessiehouder failliet gaat dan wel dat extra moet worden bezuinigd / afgeschaald om de tekorten bij de concessiehouder in de periode 2022 en 2023 op te vangen. Dit voorkomt dat bereikbaarheid verminderd, structurele schade ontstaat aan de kwaliteit van het OV en/of afbreuk wordt gedaan aan de ambities van het college. Hierdoor is de kans en de impact verkleind van dit risico ten opzichte van een scenario waarin deze beheersmaatregelen niet zijn getroffen. Als zich een worst case scenario voltrekt wordt het restrisico geschat op € 3,5 miljoen voor 2022 en € 4,2 miljoen voor 2023; totaal € 7,7 miljoen.

Subsidieregeling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer en Uitvoeringsregeling POP3 subsidies Noord-Holland

De provincie kent Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) subsidies toe op grond van twee regelingen: de subsidieregeling ANLb en de Uitvoeringsregeling POP3 subsidies Noord-Holland. Deze subsidies bestaan uit EU-middelen en provinciale middelen. De POP3 subsidieverplichtingen overstijgen het bedrag waar wij als provincie aan Europese middelen aanspraak op kunnen maken. Dit leidt mogelijk tot kosten voor de provincie, maar het is ook mogelijk dat hier tot het jaar 2026 Europese middelen alsnog voor beschikbaar komen. In elk geval zijn tot en met 2025 - het einde van het POP3 - verschillende momenten dat extra EU-middelen beschikbaar kunnen komen. In 2019 was een risicobedrag opgenomen van € 4,6 miljoen. Dit betrof het bedrag tot en met 2019. In de jaren 2020 en 2021 hebben we voor ANLb voor € 2,6 miljoen meer aan

subsidiebetalingen gedeclareerd dan het bedrag aan Europese middelen waarop de provincie aanspraak kan maken. Daarmee komt het totale bedrag op € 7,2 miljoen.

Verkeerde Wet milieubeheerprocedure en fouten bij Wabo-procedure

De uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) taken op grond van de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht en daarop betrokken wetten is gemandateerd aan omgevingsdiensten. Als mandaatgever is en blijft de provincie verantwoordelijk voor de vermogensrechtelijke gevolgen van de namens de provincie genomen besluiten. Bij vergunningverlening bestaat het risico dat onterecht vergunningen, ontheffingen of vrijstellingen worden verleend, gewijzigd of geweigerd. Hierdoor kunnen financiële gevolgen voor bedrijven of derden ontstaan. Dit geldt ook voor een handhavingsbesluit dat niet terecht tot stand komt, of een rechtsongelijkheid bij toezicht. Fouten in de procedures kunnen er toe leiden dat bedrijven schadeclaims indienen bij de provincie en dat er afbreuk wordt gedaan aan het imago van de provincie. Schadeclaims kunnen oplopen tot een bedrag van circa € 3 miljoen.

De provincie heeft privaatrechtelijke overeenkomsten gesloten met de omgevingsdiensten over de eisen waaraan de vergunningverlening, toezicht en handhaving moeten voldoen. De aansprakelijkheid voor tekortkomingen in de uitvoering van de VTH taken ligt tot het bedrag van de betreffende dienstverlening bij de omgevingsdiensten De omgevingsdiensten dienen te voldoen aan de Verordening kwaliteit VTH omgevingsrecht. In de rol van opdrachtgever bewaakt de provincie dit.

Deelneming PDENH

Het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland (PDENH) investeert in duurzame innovatieve bedrijven en initiatieven in Noord-Holland. Financiering vindt plaats met provinciale middelen. De provincie Noord-Holland loopt risico's op faillissementen van ondernemingen waarin het fonds heeft geïnvesteerd. Als beheersmaatregel wordt voor iedere investering een uitgebreid onderzoek uitgevoerd door een team gespecialiseerde investeringsmanagers in dienst van het participatiefonds. De investering wordt vervolgens voor advies voorgelegd aan een investeringscomité, waarna de provincie als aandeelhouder het uiteindelijke investeringsbesluit neemt.

Ondanks risicobeperkende maatregelen gaat het in absolute zin om grote bedragen. Het aantal investeringen en het door PDENH uitgezette kapitaal neemt in de toekomst verder toe.

Zekerheidshalve is bij de berekening van het benodigde risicobedrag voor PDENH uitgegaan van 20% van het geïnvesteerd vermogen. Dit risicopercentage is recent geactualiseerd naar aanleiding van de coronacrisis. Hierdoor is het risicobedrag ten opzichte van.de voorgaande periode gestegen. Naar verwachting is het risicobedrag ruimschoots toereikend, omdat in de jaarstukken van de provincie ook reeds een verliesvoorziening is opgenomen.

Lening Nationaal Restauratie Fonds

De provincie heeft geld uitgeleend aan het Nationaal Restauratie Fonds (hierna NRF) dat het op zijn beurt door leent aan eigenaren van monumenten voor het herbestemmen/restaureren/verduurzamen van monumenten. Het risico bestaat dat de lening niet (volledig) wordt terugbetaald aan de provincie. Ter beperking van dit risico toetst het NRF of de ontvangers van de leningen voldoende kredietwaardig zijn. Door middel van hypothecaire leningen, met het monument als onderpand, verkrijgt de NRF voldoende zekerheid. Ook bekijkt het NRF in hoeverre daadwerkelijk voldoende zekerheid kan worden verkregen uit het te financieren onderpand. Het risico bedraagt maximaal € 9,1 miljoen.

Verloop risico's

Risico-inventarisatie (bruto x € 1.000)	Begroting 2020	Rekening 2020	Begroting 2021	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Afname / toename*
Strategische risico's	€ 76.997	€ 30.408	€ 55.964	€ 41.307	€ 33.688	€ 42.060	Afname
Externe risico's	€ 1.779	€ 1.783	€ 1.779	€ 1.783	€ 1.783	€ 1.783	-
Bruto risicobedrag	€ 78.776	€ 32.191	€ 57.743	€ 43.090	€ 35.471	€ 43.843	Afname

**ten opzichte van de meest recente inventarisatie bij de Jaarrekening 2021*

Toelichting
Sinds de jaarrekening 2020 is het risicoprofiel van de provincie niet significant gewijzigd en blijft het risicobedrag stabiel rond de € 40 miljoen.

In vergelijking met de voorgaande inventarisatie (jaarrekening 2021) is het totaal aan bruto risico's per saldo toegenomen met € 0,8 miljoen.

Een toename van € 1,2 miljoen wordt veroorzaakt door bijstelling van het risico 'Deelneming PDENH' naar aanleiding van de coronacrisis. Het risicobedrag voor PDENH dient ter dekking van faillissementen van ondernemingen waarin het fonds heeft geïnvesteerd, waardoor het bedrag aan uitstaand vermogen is gegroeid. Per juni 2022 bedraagt het uitstaande kapitaal € 52,6 miljoen.

De afname in de bedrijfsvoeringsrisico's wordt veroorzaakt door het vervallen van risico 'Schadeclaim in verband met asbest bij N201' (€ 0,5 miljoen).

Overige risico's niet gekwantificeerd

Naast genoemde risico's onderkent de provincie een aantal risico's die zich op dit moment zowel landelijk als wereldwijd voordoen, waarvan de omvang en eventuele schade die hieruit ontstaat nog niet verder te kwantificeren zijn. Wij denken hierbij aan:

Stikstof

De maatregelen en wetgeving vanuit de Rijksoverheid om stikstof te verminderen hebben gevolgen voor de snelheid en kosten van de aanleg van infrastructuur alsmede voor beheer en onderhoud.

PFAS

Bij civiele werken moet de grond worden onderzocht op de aanwezigheid van PFAS. Indien de grond meer schadelijke stoffen bevat dan de norm toestaat, zal dit vertraging in de projecten tot gevolg hebben.

Inflatie

De huidige inflatiecijfers zijn beduidend hoger dan de indexatie die de Provincie toepast. Wanneer voor de inkomstenstroom geen vergelijkbare prijspeilstijging wordt toegepast is dit een risico.

Prijsstijgingen en beschikbaarheid grondstoffen

De grondstofprijzen zijn in de afgelopen periode bovengemiddeld gestegen, de staalprijzen zelfs extreem door schaarste van schroot en sterk stijgende ijzerertsprijzen alsmede stijgende energieprijzen. De verdere ontwikkeling hiervan is niet goed in te schatten.

Energiebehoefte in relatie tot het elektriciteitsnet

De vraag naar elektriciteit in combinatie met de toename van duurzame energieprojecten bereiken de grens van de beschikbare netwerkcapaciteit.

Klimaatontwikkelingen, duurzaamheid en circulariteit

Voor 2030 heeft de provincie de onderstaande duurzaamheidsambities die aansluiten bij het Klimaatakkoord van Parijs en het Nationale Klimaatplan. De doelstellingen per duurzaamheidsthema zijn:

- CO2 reductie - De CO2 uitstoot is in 2030 met 50% afgenomen (in lijn met de doelstelling van Parijs, referentiejaar 1990);
- Energietransitie - De provinciale infrastructuur is in 2030 energieneutraal (het elektriciteitsverbruik voor de exploitatie van de infrastructuur wordt opgewekt op het eigen areaal met zonneparken en zonnepanelen);
- Circulaire economie (infrastructuur) - De toepassing van primaire grondstoffen bij aanleg en beheer van provinciale infrastructuur is in 2030 met 50% afgenomen (Van alle gebruikte bouwmaterialen is maximaal 50% een primaire grondstof);
- Klimaatadaptatie - Nieuwbouwprojecten zijn klimaatbestendig en water robuust;
- Biodiversiteit - De biodiversiteit wordt versterkt bij aanleg, beheer en operatie van de provinciale infrastructuur.

Personeelsschaarste

Zowel kwalitatief als kwantitatief heerst er personele schaarste. De huidige krapte op de arbeidsmarkt heeft tot gevolg dat vacatures lastig zijn in te vullen. Deze krapte telt voor zowel het aantrekken van vast als van tijdelijk personeel. Als gevolg hiervan kan doorloop van projecten in het gedrang komen.

Referendum-risico

De referendumverordening Noord-Holland biedt de mogelijkheid om een referendum te organiseren. De kosten voor een dergelijk referendum zijn echter niet gedekt. Omdat het vooraf niet zeker is of er in enig jaar een referendum georganiseerd wordt is het niet wenselijk deze kosten in de begroting op te nemen. Daarmee is een provinciaal referendum in financiële zin een risico te noemen. De omvang van de kosten voor een eventueel referendum zijn niet precies bekend maar op basis van een inventarisatie bij gemeenten worden de kosten geschat op ongeveer € 6 miljoen.

Berekening risico's

Bij de begroting en bij de jaarrekening wordt jaarlijks het actuele totale weerstandsvermogen en het actuele incidentele weerstandsvermogen berekend voor een periode van vier jaar respectievelijk voor een periode van één jaar.

Om tot het weerstandsvermogen te komen wordt de beschikbare weerstandscapaciteit geconfronteerd met de uitkomst van de simulatie van de ongedekte risico's. Het quotiënt van beide bedragen wordt het weerstandsvermogen genoemd. De totale bruto omvang van deze risico's bedraagt € 43,8 miljoen.

Berekende hoogte van de ongedekte risico's voor 1 jaar: € 14,5 miljoen

Op basis van de methode waarbij wordt gesimuleerd of een risico al dan niet voorkomt (de zogenaamde Monte Carlo simulatie), is berekend dat de provincie voor het komende jaar een risico loopt van € 14,5 miljoen. Dit betekent dat in 99% van de simulaties, en dus met 99% zekerheid, gesteld kan worden dat het komende jaar het bedrag aan schade niet groter zal zijn dan het hier genoemde risicobedrag.

Berekende hoogte van de ongedekte risico's voor vier jaar: € 29,6 miljoen

Op basis van diezelfde methode is berekend dat de provincie voor de komende vier jaar een risico loopt van € 29,6 miljoen. Dit betekent dat in 99% van de simulaties, en dus met 99% zekerheid gesteld kan worden dat het komende jaar het bedrag aan schade niet groter zal zijn dan het hier genoemde risicobedrag.

Berekening weerstandscapaciteit en weerstandsvermogen

Toelichting weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet-begrote kosten te dekken. Bij weerstandscapaciteit wordt onderscheid gemaakt tussen incidentele weerstandscapaciteit en structurele weerstandscapaciteit.

De incidentele weerstandscapaciteit is de capaciteit die eenmalig kan worden ingezet om financiële tegenvallers op te vangen, en is de som van:

- de algemene reserve;
- de post onvoorzien voor het betreffende boekjaar;
- stille reserves.

Stille reserves bestaan uit het verschil tussen de verkoopwaarde van activa en de waarde waarvoor deze activa op de balans staan. In de berekening van de weerstandscapaciteit worden stille reserves niet meegenomen, tenzij er een concrete intentie is betreffende activa binnen één jaar te verkopen.

De structurele weerstandscapaciteit is de capaciteit, die terugkerend kan worden ingezet om financiële tegenvallers op te vangen, en bestaat uit:

- de onbenutte belastingcapaciteit;
- de post onvoorzien in de jaren na het komende jaar;
- begrotingsruimte.

Het beleid over de aanwending van de weerstandscapaciteit

Wanneer risico's zich daadwerkelijk voordoen, en er financiële schade is voor de provincie, wordt gesproken over incidenten. In een dergelijk geval wordt de financiële positie van de provincie aangetast en kan het voorkomen dat er maatregelen moeten worden getroffen om de financiële positie op termijn weer op peil te brengen. Het volgende is van toepassing met betrekking tot het aanwenden van de weerstandscapaciteit bij incidenten:

- Wij informeren PS over het zich voordoen van het incident, inclusief de achtergronden;
- Wij stellen voor het risicobedrag ten laste van de algemene reserve te brengen, wanneer geen andere dekkingsmogelijkheden voorhanden zijn;
- Indien de algemene reserve hierdoor niet meer toereikend is, formuleren wij een bezuinigingsvoorstel;
- De weerstandscapaciteit dient op peil te worden gebracht indien zij zodanig is aangetast dat zij niet langer aan de norm voldoet. In dat geval voegen wij bij het voorstel aan PS een voorstel voor een herstelplan om dit mogelijk te maken.

Toelichting weerstandsvermogen

Het kengetal weerstandsvermogen drukt uit in welke mate de provincie in staat is om met haar financiële reserves ongedekte risico's op te vangen. Het kengetal weerstandsvermogen wordt berekend door de totale weerstandscapaciteit te delen door de hoogte van de ongedekte risico's over een periode van één jaar (incidentele weerstandsvermogen) of vier jaar (structureel weerstandsvermogen).

De norm voor het minimaal aan te houden weerstandsvermogen bedraagt 1. Indien ondanks genomen beheersmaatregelen het totale weerstandsvermogen of het incidentele weerstandsvermogen lager wordt dan 1, dan doen Gedeputeerde Staten financiële voorstellen die ertoe leiden dat het weerstandsvermogen weer teruggebracht wordt op het minimale niveau.

Daarnaast is in de financiële verordening de norm bepaald om de algemene reserve op minimaal 25% van de structurele algemene dekkingsmiddelen te houden. Deze structurele algemene dekkingsmiddelen staan verder toegelicht in hoofdstuk 8.1.

Incidenteel weerstandsvermogen

Berekening weerstandscapaciteit (in miljoenen €)	**Begroting 2023**	**Raming 2024**	**Raming 2025**	**Raming 2026**	**Totaal**
Incidentele capaciteit					
Algemene reserve	122,8				122,8
Onvoorzien	-				-
Totaal incidentele capaciteit	**122,8**	-	-	-	**122,8**
Berekende risico's voor 1 jaar					14,5
Kengetal Weerstandsvermogen voor 1 jaar					**8,5**

Totale weerstandsvermogen

Berekening weerstandscapaciteit (in miljoenen €)	**Begroting 2023**	**Raming 2024**	**Raming 2025**	**Raming 2026**	**Totaal**
Incidentele capaciteit					
Algemene reserve	122,8				122,8
Onvoorzien	-				-
Totaal incidentele capaciteit	122,8	-	-	-	122,8
Structurele capaciteit					
Onbenutte belastingcapaciteit		170	170	170	510
Onvoorzien		-	-	-	-
Meerjarenbegrotingsruimte		-	-	-	-
Totale structurele capaciteit	-	**170**	**170**	**170**	**510**
Totale weerstandscapaciteit					632,8
Berekende risico's voor 4 jaar					29,6
Kengetal Weerstandsvermogen voor 4 jaar					**21,4**

Uit dit overzicht blijkt dat de berekende weerstandscapaciteit op basis van de incidentele capaciteit 8,5 bedraagt (was 10,4 bij begroting 2022). Voor een periode van vier jaar bedraagt de weerstandscapaciteit 21,4 (was 28,7 bij begroting 2022). In beide gevallen is de uitkomst groter dan 1. Dit betekent dat in beide gevallen de totale weerstandscapaciteit groter is dan de hoogte van de ongedekte risico's.

Conclusies

Bij de begroting zijn risico's geïnventariseerd met een totale bruto omvang van € 43,8 miljoen. Het berekende risicobedrag (na simulatie) voor het komende jaar bedraagt € 14,5 miljoen. Het berekende risicobedrag voor de komende vier jaar bedraagt € 29,6 miljoen.

De incidentele weerstandscapaciteit bij de begroting 2023 bedraagt € 122,8 miljoen. Het weerstandsvermogen voor één jaar komt dan uit op 8,5. De totale weerstandscapaciteit bedraagt € 632,8 miljoen. Het weerstandsvermogen voor een periode van vier jaar komt dan uit op 21,4. Met een zekerheid van 99% kan geconcludeerd worden dat de berekende weerstandscapaciteit toereikend is om financiële tegenvallers op te vangen.

Kengetallen

Kengetallen

Met ingang van de begroting 2016 is in het BBV voorgeschreven in deze paragraaf een set van zes verplichte financiële kengetallen op te nemen. De zes kengetallen zijn:

1. netto schuldquote;
2. netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen;
3. de solvabiliteitsratio;
4. kengetal grondexploitatie;
5. structurele exploitatieruimte;
6. belastingcapaciteit (zie hiervoor de paragraaf provinciale heffingen).

1. Berekening netto schuldquote

De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en afschrijvingen op de exploitatie.

	Bij jaarrekening ultimo jaar	Rekening 2021	Begroting 2022*	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
A	Vaste schulden (art. 46)	0	0	34	112	180	180
B	Netto vlottende schuld (art. 48)	27	20	18	16	16	16
C	Overlopende passiva (art. 49)	350	536	615	684	667	635
D	Financiële activa (art. 36 lid d, e en f)	0	0	0	0	0	0
E	Uitzettingen < 1 jaar (art. 39)	232	142	53	25	25	25
F	Liquide middelen (art. 40)	5	1	1	0	0	0
G	Overlopende activa (art. 40a)	53	30	29	28	28	28
H	Totale baten (exclusief reserves (art. 17 lid c)	518	578	567	565	568	544
	Netto schuldquote (A+B+C-D-E-F-G/H * 100%	**17%**	**66%**	**103%**	**134%**	**143%**	**143%**

*2022 t/m Tweede begrotingswijziging 2022

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de oude situatie waarbij de provincie voldoende eigen middelen had in de komende jaren verandert in een situatie waarbij geld geleend moet gaan worden. Uit de liquiditeitsprognose blijkt dat naar verwachting vanaf 2023 geld geleend moet gaan worden om aan de verschillende verplichtingen te kunnen blijven voldoen. De afname van de eigen middelen is vooral zichtbaar op regel E.

2. Berekening gecorrigeerde netto schuldquote

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast. De wijze waarop de netto schuldquote gecorrigeerd voor de doorgeleende gelden wordt berekend is gelijk aan de netto schuldquote, met dien verstande dat bij de financiële activa ook alle verstrekte leningen worden opgenomen.

	Bij jaarrekening ultimo jaar	Rekening 2021	Begroting 2022*	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
A	Vaste schulden (art. 46)	0	0	34	112	180	180
B	Netto vlottende schuld (art. 48)	27	20	18	16	16	16
C	Overlopende passiva (art. 49)	350	536	615	684	667	635
D	Financiële activa (art. 36 lid b, c, d, e en f)	99	99	99	99	99	99
E	Uitzettingen < 1 jaar (art. 39)	232	142	53	25	25	25
F	Liquide middelen (art. 40)	5	1	1	0	0	0
G	Overlopende activa (art. 40a)	53	30	29	28	28	28
H	Totale baten (exclusief reserves (art. 17 lid c)	518	578	567	565	568	544
	Netto schuldquote (A+B+C-D-E-F-G/H * 100%	**-2%**	**49%**	**86%**	**117%**	**125%**	**125%**

*2022 t/m Tweede begrotingswijziging 2022

Zie voor opmerkingen hetgeen onder 1 is gemeld. Zoals hierboven is vermeld zit het verschil in het feit dat bij deze berekening tevens de verstrekte leningen zijn meegenomen. Het verschil met 1 is zichtbaar op regel D.

3. Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balanstotaal. Het eigen vermogen van een provincie bestaat volgens artikel 42 BBV uit de reserves (zowel de algemene reserve als de bestemmingsreserves) en het resultaat uit het overzicht van baten en lasten.

	Bij jaarrekening ultimo jaar	Rekening 2021	Begroting 2022*	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
A	Eigen vermogen (art. 42)	1064	847	755	724	733	750
B	Balanstotaal	1463	1425	1445	1559	1619	1605
	Solvabiliteit A/B * 100%	**73%**	**59%**	**52%**	**46%**	**45%**	**47%**

* 2022 t/m Tweede begrotingswijziging 2022

Hoe hoger de solvabiliteitsratio hoe hoger de weerbaarheid van de provincie. De mate van weerbaarheid in combinatie met de andere kengetallen geeft een indicatie over de financiële positie van de provincie. Kijkend naar de samenstelling van het vreemd vermogen (cq de financiële verplichtingen), valt af te leiden dat dit met name bestaat uit voorzieningen en overlopende passiva. Voor de gevormde voorzieningen is de last reeds genomen. Hiervoor zal dus geen aanspraak meer gemaakt hoeven worden op de reserves. De overlopende passiva bestaan met name uit verplichtingen die gedekt worden door onttrekkingen aan de bestemmingsreserves. Dit laatste zorgt voor de daling van de omvang van het eigen vermogen. Op basis hiervan kan geconcludeerd worden dat het berekenderatio ruim voldoende is om aan de financiële verplichtingen te voldoen.

4. Grondexploitatie

Bij jaarrekening ultimo jaar	Rekening 2021	Begroting 2022*	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Niet in exploitatie genomen bouwgronden (art. 38 lid a punt 1)	0	0	0	0	0	0
Bouwgronden in exploitatie (art. 38 lid b)	0	0	0	0	0	0
Totale baten (exclusief reserves (art. 17 lid c)	518	578	567	565	568	544
Grondexploitatie (A+B)/C * 100%	**0%**	**0%**	**0%**	**0%**	**0%**	**0%**

*2022 t/m Begrotingswijziging 2022

Uit bovenstaande blijkt dat de provincie niet over in exploitatie genomen gronden beschikt, hetgeen past bij het grondbeleid van de provincie.

5. Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt thans het onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele lasten. Bij dit onderscheid is de aard van de activiteit leidend. Voorbeelden van structurele baten zijn de algemene uitkering uit het provinciefonds en eigen belastinginkomsten (motorrijtuigenbelasting). Bij structurele lasten zijn dat bijvoorbeeld de personeelslasten, kapitaallasten en bijdragen aan gemeenschappelijke regelingen. Het onderscheid tussen structureel en incidenteel is ook in een notitie van de commissie BBV vastgelegd. Een begroting waarvan de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten is meer flexibel dan een begroting waarbij structurele baten en lasten in evenwicht zijn. De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de structurele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves gedeeld door de totale baten (zie artikel 17 onderdeel c van het BBV = exclusief mutaties reserves) en uitgedrukt in een percentage. Om dit kengetal te relateren aan het overzicht van baten en lasten is het noodzakelijk om de volgende cijfers te presenteren:

	Bij jaarrekening ultimo jaar	Rekening 2021	Begroting 2022*	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
A	Totale structurele lasten	412	483	488	479	471	483
B	Totale structurele baten	490	515	528	546	546	527
C	Totale structurele toevoegingen aan de reserves	44	32	30	22	20	20
D	Totale structurele onttrekkingen aan de reserves	1	2	1	4	4	4
E	Totale baten	518	578	567	565	568	544
	Structurele exploitatieruimte ((B-A)+(D-C))/(E) * 100%	**7%**	**0%**	**2%**	**9%**	**10%**	**5%**

Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. Daarnaast bevorderen hogere structurele baten de wendbaarheid (flexibiliteit) van de begroting. Voor Noord-Holland is in alle jaren sprake van een positief percentage. Voor een nadere opbouw van de baten en lasten verwijzen wij naar onderdeel 4.2.5 deze begroting.

6. Belastingcapaciteit

Een provincie heeft de mogelijkheid om het aantal opcenten te verhogen tot het maximaal te heffen aantal opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. De belastingcapaciteit van provincies wordt berekend door het aantal opcenten in jaar t (het begrotingsjaar) te vergelijken met het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies in jaar t-1 (het jaar voorafgaand aan het begrotingsjaar) en uit te drukken in een percentage.

	Bij jaarrekening ultimo jaar	Rekening 2021	Begroting 2022*	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
A	Aantal opcenten MRB	67,9	67,9	67,9	67,9	67,9	67,9
B	Landelijk gemiddelde opcenten in jaar er voor	83,0	83,5	83,7	84,6	84,6	84,6
	Aantal opcenten t.o.v. landelijk gemiddelde in jaar er voor (A/B) * 100%	81,8%	81,3%	81,1%	80,3%	80,3%	80,3%

*2022 t/m Tweede begrotingswijziging 2022

Uit bovenstaande blijkt dat de provincie Noord-Holland onder het landelijk gemiddelde zit qua heffen van opcenten. Dit is ook logisch omdat de provincie het laagste opcenten tarief heeft van alle provincies. Dit zorgt ervoor dat er nog voldoende capaciteit is om financiële tegenvallers op te vangen. Bij de begroting 2023 is de onbenutte belastingcapaciteit berekend op € 170 miljoen.

	Rekening 2021	Begroting 2022*	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
1. Netto schuldquote	17%	66%	103%	134%	143%	143%
2. Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-2%	49%	86%	117%	125%	125%
3. Solvabiliteitsratio	73%	59%	52%	46%	45%	47%
4. Grondexploitatie	0%	0%	0%	0%	0%	0%
5. Structurele exploitatieruimte	7%	0%	2%	9%	10%	5%
6. Belastingcapaciteit	81,8%	81,3%	81,1%	80,3%	80,3%	80,3%

*2022 t/m Tweede begrotingswijziging 2022

In bovenstaande tabellen is op basis van een aantal kengetallen getracht om een inzicht te geven in de financiële positie van de provincie. Voor een beoordeling van de financiële positie is het belangrijk dat zowel naar de balans als naar de exploitatie wordt gekeken. In de kengetallen structurele exploitatieruimte en belastingcapaciteit komt tot uitdrukking of een provincie over voldoende structurele baten beschikt en welke mogelijkheid er is om de structurele baten op korte termijn te vergroten. Voor de provincie Noord-Holland geldt voor de komende jaren dat de structurele baten groter zijn dan de structurele lasten. Dit betekent dat de provincie voldoende flexibiliteit vertoont om eventuele tegenvallers op te vangen.

Het percentage opcenten van Noord-Holland (67,9) ligt onder het gemiddelde van alle 12 provincies (+/- 83%). Noord-Holland heeft het laagste opcenten tarief van alle provincies. Dit resulteert in een onbenutte belastingcapaciteit bij de begroting van 2023 van € 170 miljoen. Op basis van bovenstaande kan geconcludeerd worden dat de begroting van de provincie voldoende wendbaar en flexibel is.

De kengetallen netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen, solvabiliteitsratio en grondexploitatie hebben betrekking op de balans. Op basis van de huidige liquiditeitsprognose is de verwachting dat vanaf 2023 een tekort aan middelen ontstaat en dat vreemd vermogen aangetrokken moet worden ter financiering van bedrijfsprocessen.

De verwachte solvabiliteitsratio daalt de komende jaren van ongeveer 60% naar ongeveer 45%. De daling wordt veroorzaakt een daling van de omvang van het eigen vermogen en een toename van het balanstotaal. Dit laatste wordt vooral veroorzaakt door het dat de investeringen in materiële vaste activa en financiële vaste activa de komende jaren toe zullen nemen.

Wat betreft de grondexploitatie kan gezegd worden dat Noord-Holland geen grondexploitatie kent. Hier zijn dus voor de komende jaren geen financiële consequenties te verwachten.

Het kengetal structurele exploitatieruimte toont aan dat er voldoende structurele baten zijn om de structurele lasten te dekken.

Op basis van bovenstaande kan geconcludeerd worden dat op basis van de huidige cijfers de financiële situatie van de provincie als goed tot zeer goed omschreven kan worden.

3.2 Onderhoud kapitaalgoederen

Algemeen

Duurzame bereikbaarheid is een belangrijke opgave voor de provincie Noord-Holland. Een goede bereikbaarheid is noodzakelijk voor het functioneren van de economie in Noord-Holland en een vereiste om deel te nemen aan de arbeidsmarkt en het sociale leven. Onder het motto ‘doelmatig en duurzaam’ spelen deze onderwerpen op dit moment een belangrijke rol. Het handelen van de

provincie is gericht op duurzaamheid. Dit betekent dat ook voor het technisch en operationeel beheer van de infrastructuur geldt dat we in 2030 de hoeveelheid CO2-emissie, het primaire materiaalgebruik minimaal hebben gehalveerd, en energieneutraal zijn, de biodiversiteit en de klimaatadaptiviteit hebben bevorderd en stikstof en fijnstof hebben beperkt. Dit kan invloed hebben op kwaliteitseisen die we gewend zijn te stellen (bijvoorbeeld bij alternatief maaibeheer), maar ook op de vanzelfsprekendheid waarmee we infrastructuur aanleggen voor ‘de eeuwigheid’, uitgaande van eindeloze groei.

Het verbeteren en beheren van de (provinciale) infrastructuur zijn kerntaken van de provincie. De provincie beheert circa 650 km wegen, 380 km fietspaden, 50 km busbanen, 250 km vaarwegen (bodem en oevers), 590 civiele kunstwerken (inclusief duikers), DVM-systemen, een verkeers-, tunnel- en brugbediencentrale en dertien gebouwen (waarvan vier huur). Onderdeel van de beheertaak is de wettelijke zorgplicht en provinciale ambitie om de kapitaalgoederen volgens afgesproken kwaliteitseisen in stand te houden door middel van onderhoud en vervanging. Hiermee worden functionaliteit en kwaliteit van deze kapitaalgoederen op peil gehouden en wordt kapitaalvernietiging voorkomen. Verder is het op orde zijn van de cybersecurity van groot belang om misbruik van de kapitaalgoederen te voorkomen.

Infrastructuur

De instandhouding van de provinciale infrastructuur legt een groot beslag op de provinciale begroting. Hierdoor is in de afgelopen jaren steeds nadrukkelijker de behoefte ontstaan om de infrastructuur professioneler, doelmatiger en efficiënter in stand te houden.

De provincie gaat in 2023 verder met de ontwikkeling van het assetmanagement. Het beheer van onze assets wordt verder in lijn gebracht met de provinciebrede doelstellingen. Thema’s die steeds meer aandacht krijgen zijn toepassing van duurzaamheid, biodiversiteit, klimaatverandering (klimaatstresstest), energieverbruik, digitalisering (digital twins, een nieuw beheersysteem en dashboards voor de monitoring van onze doelen) en innovatie. Voor deze extra vereisten en functies zijn budgetten vrijgemaakt en in de pilotprojecten wordt geleerd, bijgestuurd en geacteerd op de opgedane ervaringen. Er wordt altijd een afweging gemaakt tussen de risico’s, de kosten en de opbrengsten. Dit afwegingskader kan vervolgens leiden tot aanpassingen in de programmering van de studiefase, de planfase en uitvoeringsfase.

Het bestuurlijk vastgesteld kwaliteitsniveau voor het functioneren van het areaal is leidend. De systematiek is gebaseerd op de landelijke afspraken. Dit is vastgelegd in de Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen (NIKG). Ook is hierin vastgelegd welke financiële middelen hiervoor noodzakelijk zijn.

De afweging over beleidswijzigingen, trends en ontwikkelingen zoals omschreven in de NIKG wordt (jaarlijks) bij de Kaderbrief gemaakt.

Type areaal	Bestuurlijk vastgesteld kwaliteitsniveau
Stroomwegen	B
Overige wegen	C
Fietspaden	B
Milieuaspecten bij wegbeheer	B
Vrij liggende busbanen	B
Haltes/stations Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)	B
Vaarwegen / oevers	C/D

Het beheer wordt gebiedsgericht uitgevoerd. Een belangrijk instrument hierin zijn de gebiedscontracten, waarbij het vast- en variabel onderhoud van het areaal naar de markt is gebracht. Daarnaast zijn er ook aspecten van het onderhoud die moeilijk passen in een gebiedscontract en waarvan het efficiënter is om deze centraal te beleggen, zoals bijvoorbeeld centrale brugbediening, dynamisch verkeersmanagement (DVM) en gladheidscoördinatie. Vanaf april 2023 loopt het huidige contract voor het beheer van de provinciale tunnels af. Om deze reden zal in 2022 begonnen worden met de aanbesteding van een nieuw contract. Verkeersmanagement wordt medio 2023 in de vorm van een iDienst uitbesteed. Het verkeersmanagement vindt dan plaats vanuit een centrale in Rotterdam.

Programmering Onderhoud

Alle maatregelen aan het infrastructurele areaal worden begroot en in de 'Provinciale Programmaplanning Infrastructuur' opgenomen, zodat gestuurd kan worden op de voortgang in de studiefase. Bestuurlijk wordt een doorkijk van het infrastructurele programma vastgelegd in het integraal Meerjarenprogramma Infrastructuur (iMPI). Het iMPI geeft onder andere aan welke (vervangings-)investeringen noodzakelijk zijn. De kredieten hiervan worden met de behandeling van de begroting aangevraagd en door PS beschikbaar gesteld.

Het vast- en variabel onderhoud is in uitvoering bij een gebiedscontractant. Deze gebiedscontractant is zelf verantwoordelijk voor het inplannen van de uitvoering. Bijna al het variabel onderhoud voor de gebieden met een gebiedscontract wordt geprogrammeerd door de gebiedsaannemer binnen de vaste jaarlijkse contractprijs.

Gebouwen

De provincie Noord-Holland heeft verschillende panden in beheer. De meeste panden zijn in gebruik voor de huisvesting van medewerkers en/of opslag van eigendommen. De provincie verhuurt een klein deel van haar panden als winkel, dienstwoning of kantoor aan derden.

Het onderhoud aan de panden voor 2023 kan als volgt worden ingedeeld.

- maincontract;
- planmatig onderhoud, dit betreft werkzaamheden volgens het meerjarenonderhoudsplan;
- niet-planmatig onderhoud, dit betreft storingen en niet-geplande kleine onderhoudswerkzaamheden.

Maincontract

Voor zowel het planmatig als het niet-planmatig onderhoud voor het kantoorpand Houtplein 33 en het nieuwe gebouw Dreef 1 & 3 is een 'maincontract' afgesloten, op basis van een prestatiecontract. Dit houdt één contract in, voor het onderhoud aan alle technische disciplines, waaronder bouwkunde, verwarming, lucht en elektrotechniek. Naast deze contractuele verplichtingen zijn er incidentele kosten die voortvloeien uit het maincontract voor deze panden. Medio 2023 gaat het nieuwe maincontract van start, waarin het onderhoud aan de historische panden aan de paviljoenslaan is toegevoegd en de scope wordt uitgebreid met o.a. keukentechniek en legionellabeheer.

Planmatig onderhoud

Voor het planmatig (bouwkundig) onderhoud aan de overige panden werken wij met een meerjarenonderhoudsplan. Dit meerjarenonderhoudsplan bevat het planmatig onderhoud (bouwkundig en installatietechnisch) aan de buitenzijde van de panden, zoals vervangingen van installatie(delen), de vervanging of renovatie van daken en goten en noodzakelijke onderhoudswerkzaamheden aan de terreinen (hekwerk, bestrating). In de aanloop naar het nieuwe maincontract vindt in 2023 een herinspectie van de provinciale panden plaats, waarna het meerjarenonderhoudsplan indien nodig wordt aangepast.

Er zal onderhoud worden uitgevoerd in Paviljoen Welgelegen aan de installatietechnische onderdelen en de beveiligingscamera's zullen worden vervangen. Er wordt groot onderhoud aan de natuurstenen gevel van Paviljoen welgelegen uitgevoerd.

Niet-planmatig onderhoud

Het niet-planmatig onderhoud beslaat het noodzakelijke klein onderhoud aan de panden, dat deels structureel plaatsvindt (onderhoud aan cv's, zonweringen, automatische deuren en tuin) en deels op ad-hoc basis (wanneer een onvolkomenheid wordt geconstateerd, na melding van storing of incidentele inspectie) wordt uitgevoerd. Storingen in de panden die onder het maincontract vallen, worden ook uit dit budget betaald.

Beheer en onderhoud meerjarig gepland (x €1 miljoen)

Beheer en onderhoud meerjarig gepland (wegen)	2022	2023	2024	2025
A. Vervangingsinvesteringen wegen (PMO)	€ 47,5	€ 73,6	€ 59,3	€ 9,4
B. Groot onderhoud gepland	€ 18,9	€ 20,6	€ 4,0	€ 3,0
C. Projecten reserve kap. lasten VIK v/h Res. GO	€ 0,3	€ 0,6	€ 0,7	€ 2,1
D. Vast onderhoud wegen	€ 7,1	€ 6,9	€ 7,3	€ 7,3
E. Gebiedscontracten (GBC1 t/m GBC7)	€ 36,9	€ 37,5	€ 38,4	€ 38,6
F. Tunnels	€ 5,6	€ 4,9	€ 4,9	€ 4,9
G. DVM-areaal wegen	€ 5,5	€ 4,7	€ 4,0	€ 4,0
H. Planmatig onderhoud gebouwen	€ 1,2	€ 1,2	€ 1,2	€ 1,2
I. Correctief onderhoud gebouwen	€ 0,3	€ 0,3	€ 0,3	€ 0,3
Totaal onderhoud kapitaalgoederen	**€ 123,4**	**€ 150,1**	**€ 120,0**	**€ 70,8**
Waarvan activa met een maatschappelijk nut	**€ 47,5**	**€ 73,6**	**€ 59,3**	**€ 9,4**

Beheer en onderhoud meerjarig gepland (vaarwegen)	2022	2023	2024	2025
A. Vervangingsinvesteringen vaarwegen	€ 8,2	€ 26,4	€ 10,0	€ 24,4
B. Projecten reserve kap. lasten v/h Res. GO	€ 1,5	€ 2,1	€ 0,4	€ 0,4
C. Variabel onderhoud vaarwegen	-€ 0,1	-€ 0,1	-€ 0,1	-€ 0,2
D. Beheer vaarwegen	€ 1,2	€ 1,3	€ 1,3	€ 1,3
E. Vast onderhoud vaarwegen	€ 3,4	€ 3,4	€ 3,4	€ 3,4
F. Gebiedscontracten (GBC1 t/m GBC7)	€ 6,6	€ 6,6	€ 6,6	€ 6,6
G. DVM-areaal vaarwegen	€ 1,9	€ 1,9	€ 1,7	€ 1,5
Totaal onderhoud kapitaalgoederen	**€ 22,8**	**€ 41,7**	**€ 23,4**	**€ 37,5**
Waarvan activa met een maatschappelijk nut	**€ 8,2**	**€ 26,4**	**€ 10,0**	**€ 24,4**

3.3 Financiering

Algemeen

Het treasurybeleid beslaat de doelstellingen, de richtlijnen en de limieten, die voor het uitvoeren van de Treasuryfunctie zijn vastgesteld. De wettelijke- en provinciekaders zijn vastgelegd in:

- Wet financiering decentrale overheden (Wet fido);
- Besluit leningsvoorwaarden decentrale overheden;
- Ministeriële regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden;
- Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV);
- Financiële verordening Noord-Holland 2021;
- Financieringsstatuut Provincie Noord-Holland 2020;
- Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen Noord-Holland 2020.

In deze wettelijke kaders staan onder andere richtlijnen over het aangaan en verstrekken van leningen, evenals het verlenen van garanties uit hoofde van de publieke taak. Uitzettingen of derivaten moeten een prudent karakter hebben en niet zijn gericht op het genereren van inkomen door het lopen van overmatig risico. In de ministeriële regeling is geëxpliciteerd wat minimaal onder prudente uitzettingen en een prudent gebruik van derivaten moet worden verstaan. De voorschriften richten zich op de tegenpartij (debiteurenrisico) en op het type instrument (marktrisico). De provincie Noord-Holland beschikt op het moment van opmaken van deze begroting niet over uitzettingen en derivaten. Deze worden ook in 2023 niet verwacht.

De belangrijkste doelstellingen van het provinciale treasurybeleid zijn:

- Duidelijke richtlijnen te bieden voor het eenduidig behandelen van aanvragen voor geldleningen en garantstellingen (vanuit publieke taak);
- Zorgen voor de tijdige beschikbaarheid van de nodige financiële middelen;
- Beheersen van financiële risico’s;
- Minimaliseren van de kosten bij het beheren van geldstromen en financiële posities.

Liquiditeitsprognose

Op basis van de actuele liquiditeitsprognoses verwacht de Provincie Noord-Holland in 2023 structureel nieuwe geldleningen te moeten aantrekken om de benodigde liquiditeit op peil te houden.

We zullen overgaan tot het aantrekken van langlopende geldleningen gedurende het jaar als het 100% zeker is dat deze nodig zijn. De omvang van de leningen en het tijdstip van aantrekken worden daarom bepaald aan de hand van de liquiditeitsprognose op korte termijn. Dit om overliquiditeit en onnodige rentekosten te voorkomen. Naast de liquiditeitsprognoses die nodig zijn voor het bepalen van de omvang van de geldleningen is het ook van belang om de verwachtingen rondom de renteontwikkelingen te betrekken bij de besluitvorming over het

aantrekken van langlopende geldleningen. We maken hiervoor per kwartaal een actuele rentevisie op en betrekken deze rentevisie bij het bepalen van de vorm (looptijd) van de geldleningen.

De provincie Noord-Holland hanteert het systeem van totaalfinanciering. Dit houdt in dat niet voor iedere investering apart een lening wordt afgesloten. Investeringen worden gefinancierd uit het totaal van eigen vermogen en het lang vreemd vermogen (aangetrokken leningen). Er is dus geen directe relatie tussen een bepaald(e) investering/project en de rentelasten voor een afgesloten lening. De rentekosten worden evenwel aan de desbetreffende taakvelden met behulp van een (rente)omslag toegerekend, zodat inzicht is in de volledige kosten van de taakvelden.

Deze werkwijze is in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording (BBV), de wet Fido en het Financieringstatuut provincie Noord-Holland 2020. De bevoegdheid voor het aantrekken van geldleningen met een looptijd langer dan drie maanden ligt bij Gedeputeerde Staten. In de paragraaf Financiering van de begroting en de jaarstukken worden Provinciale Staten jaarlijks geïnformeerd over de actuele ontwikkelingen in het financieringsbeleid.

Schatkistbankieren

De Staat verzekert met schatkistbankieren dat met de middelen van de provincie geen onnodige financiële risico's worden gelopen. Schatkistbankieren biedt de twee volgende hoofdactiviteiten:

- Rekeningcourantverhouding met de Staat. Een positief saldo op de bankrekeningen van de provincie wordt dagelijks afgeroomd ten gunste van de rekening-courant. Andersom wordt een negatief saldo op de bankrekeningen dagelijks aangezuiverd vanaf deze rekening-courant. Deze saldoregulatie geschiedt door het Agentschap van de Generale Thesaurie van het ministerie van Financiën.

- Plaatsing van deposito's bij genoemd Agentschap. Hierbij worden dagelijks onafhankelijk vastgestelde tarieven gehanteerd en aanvragen worden nooit geweigerd indien het saldo toereikend is. Vanwege de aflopende financiële ruimte wordt van het plaatsen van deposito's geen gebruik gemaakt.

Sinds de ingang van het verplicht schatkistbankieren per 15 december 2013 is het voor de provincie mogelijk om tijdelijk overtollige middelen uit te zetten bij Nederlandse gemeenten, waterschappen en provincies, voor zover deze niet onder het toezicht van de uitzettende overheid vallen. Voor het bepalen van de hoogte, de looptijd en het rentepercentage van de te plaatsen deposito's en uitzettingen maken we gebruik van liquiditeitsprognoses en renteverwachtingen om de marktconformiteit vast te stellen. Echter omdat de rentevergoeding op deze uitzettingen nagenoeg nihil is, verdient schatkistbankieren op dit moment de voorkeur.

Renteverwachtingen

Een tweede belangrijke basis is de renteverwachting die we ieder kwartaal opstellen met twee rentevisies van verschillende treasuryspecialisten. Deze renteverwachting heeft ons geleerd dat de door ons geraadpleegde instanties voor 2023 nog steeds lage renteniveaus verwachten. Besloten is daarom om de vrijkomende deposito's voorlopig op de rekening-courant te laten staan.. De provincie had ultimo 2021 bij de Schatkist € 144 miljoen in rekening-courant staan. Uitzettingen bij de schatkist leveren sinds medio 2020 geen rente meer op.

Financieringstekort

Voor het begrotingsjaar is sprake van het aantrekken van middelen op basis van de nu voorliggende liquiditeitsprognoses. In de aanloop van het aantrekken van langlopende financiering zal conform het financieringsstatuut gehandeld worden.

Kasgeldlimiet/Renterisiconorm

De Wet Fido stelt normen voor de hoogte van de kasgeldlimiet en de renterisiconorm. Bij het uitvoeren van het treasurybeleid zal de provincie Noord-Holland in 2023 binnen deze normen blijven. Overschrijding van de kasgeldlimiet zal worden voorkomen door langlopende leningen aan te trekken. De renterisiconorm is bedoeld om (her)financiering van die meerjarige leningen over de jaren te spreiden.

Renteresultaat

	Renteresultaat (x € 1.000)	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
	De externe rentelasten over de korte en lange				
A.	Financiering	286	1.070	1.800	1.800
B.	De externe rentebaten	-1.844	-1.976	-1.976	-1.976
	Totaal door te rekenen externe rente	-1.558	-906	-176	-176
	De rente die aan de grondexploitatie moet worden				
C.	Doorberekend	-	-	-	-
	De rente van projectfinanciering die aan het				
	betreffende taakveld moeten worden toegerekend	-	-	-	-
	Saldo door te rekenen externe rente	-1.558	-906	-176	-176
D1.	Rente over eigen vermogen	-	-	-	-
D2.	Rente over voorzieningen	-	-	-	-
	De aan taakvelden (programma's inclusief overzicht	-1.558	-906	-176	-176
	Overhead) toegerekende rente (renteomslag)				
E.	De werkelijk aan taakvelden (programma's inclusief				
	overhead) toegerekende rente (renteomslag)	-	-	-	-
F.	Renteresultaat op het taakveld treasury	-1.558	-906	-176	-176

3.4 Bedrijfsvoering

Algemeen

De maatschappelijk opgaven van de Provincie zijn veelomvattend en -vanwege de onderlinge verwevenheid- in toenemende mate complex. Een robuuste én wendbare bedrijfsvoering draagt zorg voor dat de Provincie deze opgaven en haar wettelijke taken adequaat kan vervullen. Zowel op het gebied van het interne functioneren van de organisatie, het faciliteren van in- en externe samenwerking als het politiek-bestuurlijke besluitvormingsproces. Doeltreffend, doelmatig én rechtmatig.

De afgelopen jaren heeft het accent in de organisatie van de bedrijfsvoering gelegen in het op orde brengen van de basis. Daardoor zijn we als organisatie nu beter in staat om tijdig in te spelen op politiek-maatschappelijke ontwikkelingen. En als de basis op orde is, vraagt dat om onderhoud en om doorontwikkeling. De thema's waarop we dat in de bedrijfsvoering van de provincieorganisatie doen zijn:

- Professionalisering en inzet van gebundelde expertise;
- Digitalisering en data-gedreven werken;
- Bedrijfsvoeringssystemen die ons functioneren en presteren ondersteunen;
- Kaderstelling;
- Sturing & beheersing.

Belangrijke ontwikkelingen waar we binnen deze thema's rekening mee houden zijn hybride werken en de krapte op de arbeidsmarkt.

Professionalisering

De provincie staat voor goed werkgeverschap. Wij willen met ons personeelsbestand een afspiegeling zijn van de maatschappij en een inclusieve organisatie vormen, waarbij al onze medewerkers zich bij de provincie thuis voelen. De integratie van diversiteit en inclusie in het strategische HRM- beleid wordt voortgezet en voeren we actief uit.

De provincie richt zich op een optimale inzet van het personeel in een organisatie die werkt in een dynamische omgeving. We stimuleren onze medewerkers om zich duurzaam te ontwikkelen tot professionals die binnen en buiten de provincie samenwerken aan onze maatschappelijke opgaven. In de nieuwe beleidsrijke cao staat 'Duurzame inzetbaarheid' centraal. Dit bestaat uit leren en ontwikkelen; arbeidsmobiliteit en loopbaan; vitaliteit en werk-privébalans. Hier gaan we in 2023 verder vorm aan geven.

Met het instrument van strategische personeelsontwikkeling kijken we op basis van data naar de invloed van onze omgeving op het gewenste personeelsbestand, nu en in de toekomst. In deze krapper wordende arbeidsmarkt zetten we ons nog meer actief in om nieuwe, talentvolle mensen aan te trekken en aan ons te binden. We besteden in 2023 daarom ook aandacht aan de profilering van de provincie als aantrekkelijke werkgever.

Het optimaliseren van de kennis van onze medewerkers is cruciaal om juist in een veranderende omgeving aan onze opgaven te kunnen blijven werken. We investeren in opleiding en training via het POB-budget per medewerker en het Algemene Opleidingenbudget, waarbij het leren steeds meer online plaatsvindt tijdens en in het werk. Vakkennis, talentontwikkeling en integriteit zijn hierbij belangrijke onderwerpen.

De strategische agenda van de directie en de in deze paragraaf benoemde ontwikkelingen vragen om passend leiderschap. In 2023 gaan we aan de slag met een geactualiseerd leiderschapsprofiel en bieden we instrumenten om het leiderschap verder te ontwikkelen.

Hybride werken en het vanuit verschillende locaties individueel- of samenwerken vraagt om verandering en/of uitbreiding van faciliteiten. We zetten in op een gezond werkklimaat, op kantoor én thuis en in het op een andere wijze met elkaar samenwerken. We bieden actief instrumenten aan die de vitaliteit van de medewerkers bevorderen, zoals de griepprik, de healthcheck en handvatten hoe om te gaan met werkdruk. Medewerkers van de Provincie kunnen al sinds 2021 circulaire faciliteiten aanvragen voor een thuiswerkplek. In 2023 worden aanpassingen doorgevoerd die hybride overleggen makkelijker maken en worden in het kantoor extra voorzieningen getroffen voor samenwerken, ontmoeten en in stilte werken

Interne communicatie is nog belangrijker geworden. Niet alleen om collega's te informeren, maar ook om te verbinden, zowel inhoudelijk als sociaal. Intranet is hierbij het centrale communicatiekanaal, maar wordt daarnaast ook gebruik gemaakt van onder meer livestreams, videoboodschappen, e-mails van de directie en achtergrondverhalen en interviews. Begin 2023 wordt het intranet van de provincie vernieuwd. Dit wordt de start van de werkdag voor elke medewerker van de provincie.

Digitalisering en datagedreven werken

In 2021 is de geactualiseerde datastrategie 2021-2023 vastgesteld. De datagedreven acties die direct samenhangen met de maatschappelijke opgaven worden bij deze opgaven toegelicht. De ambities worden ondersteund door te voorzien in de technische randvoorwaarden, onder andere voor het kunnen opslaan, aanbieden en combineren van data. In 2023 maken we daarnaast verdere stappen in het ontwikkelen van dashboards en analyses voor het sturen en monitoren van de bedrijfsvoering.

Verder blijven we de ontwikkeling van medewerkers en leidinggevenden op het gebied van digitalisering en datagedreven werken stimuleren, door specifieke opleidingen en trainingen.

De provincie Noord-Holland heeft in 2022 flinke stappen gezet met betrekking tot de ontwikkeling van de ICT-basisdiensten, zoals de werkplek en het ICT-netwerk. Tot 2023 worden deze stapsgewijs gereed gemaakt voor de toekomst. Zo worden onderdelen van het ICT-netwerk vernieuwd en wordt dit netwerk gemoderniseerd. Het bedrade en draadloze netwerk worden hiermee blijvend geschikt gemaakt voor thuiswerken en mobiel werken op en vanuit kantoor.

Daarnaast wordt gewerkt aan een cloud-transitie. De provincie Noord-Holland heeft, evenals veel (overheids)organisaties, gekozen voor het optimaal inzetten van de zogeheten publieke cloud in plaats van in het traditionele datacenter. Een gedeelte van de applicaties is in 2022 naar de cloud gemigreerd en in 2023 worden de volgende ICT-systemen naar de cloud verplaatst.

In 2023 ronden we de implementatie van de nieuwe digitale werkplek af Begin 2023 worden de laatste medewerkers overgezet naar deze cloud-gebaseerde werkplek. Deze ondersteunt nog

beter het thuiswerken en mobiel werken. Ook is erin voorzien dat in de komende jaren steeds meer medewerkers van de provincie veilig kunnen werken via hun eigen laptop of tablet.

Bedrijfsvoeringssystemen

Om klaar te zijn voor de toekomst wordt op verschillende terreinen gewerkt aan het optimaliseren van de bedrijfsvoeringssystemen. Gebruiksgemak, zo min mogelijk maatwerk en vereenvoudigde onderliggende werkprocessen zijn daarbij belangrijke uitgangspunten.

Op basis van een strategische visie werken we in 2023 concrete plannen nader uit. Tegelijkertijd wordt gewerkt aan vervanging van verouderde systemen en worden systemen geïmplementeerd die de bedrijfsvoering efficiënter moeten maken. Zo implementeren we een nieuw subsidiesysteem en wordt gestart met de implementatie van een nieuw inkoopsysteem. Deze systemen bieden een betere ondersteuning van de werkprocessen, kunnen beter voorzien in relevante (stuur)informatie (o.a. ten behoeve van datagedreven werken) en bieden ondersteuning bij het zoveel mogelijk geautomatiseerd borgen van de rechtmatigheid.

Kaderstelling

De provincie vertaalt externe kaders in interne regelgeving die sturend is voor het primaire proces. Hierbij is het uitgangspunt dat deze kaders begrijpelijk zijn en praktisch toepasbaar in de context van de opgaven van de Provincie.

In 2023 geeft de provincie verdere invulling aan het inkoopbeleid dat in 2021 is vastgesteld. In 2021 is het kader ‘Externe capaciteit’ opgesteld. Hierin zijn onder andere spelregels opgenomen voor de inzet van externe capaciteit. Gezien de arbeidsmarktontwikkelingen, de ontwikkelingen op de inhuurmarkt en de nadere invulling vanuit het Rijk van de wet DBA, verwachten we in 2023 dit kader te herzien.

In het kader van fiscale beheersing en het sluiten van een nieuw horizontaal toezicht convenant per ultimo 2022 met de Belastingdienst wordt het tax control framework in 2023 verder uitgebreid, geïmplementeerd en doorontwikkeld binnen de provincie Noord-Holland.

In 2022 heeft de provincie reeds nieuw beleid vastgesteld voor het openbaar maken van persoonlijke beleidsopvattingen in de lijn met de WOO. In 2023 zullen vier categorieën van informatie, geprioriteerd door de stuurgroep WOO (koepels, BZK en Plooi) via het landelijke Platform Open Overheidsinformatie worden gepubliceerd: Organisatiegegevens, Statenstukken, Convenanten en de Woo verzoeken. In een latere fase volgen de andere informatiecategorieën die volgens de WOO te zijner tijd actief openbaar gemaakt moeten worden.

Sturing en beheersing

Sturing op het behalen van de doelstellingen van de provincie vindt plaats via de planning & controlcyclus. In 2023 zal hierbij de focus liggen op het ondersteunen van de coalitieonderhandelingen en het zorgen voor een robuust financieel kader. De ontwikkelingen bij het Rijk (contourennota) worden hiertoe nauwlettend gevolgd.

Intern sturen we steeds meer op dashboards en werken we toe naar datagedreven analyses op het gebied van bedrijfsvoering. In 2023 zetten we in op verder integratie van diverse dashboards ter ondersteuning van het management.

De focus van interne beheersing richt zich de komende jaren op het beheerst realiseren van de provinciedoelstellingen. Hierbij gaat de aandacht uit naar zowel doelmatigheid, doeltreffendheid als rechtmatigheid.

Hiertoe wordt een controlframework ingericht dat vanuit verschillende invalshoeken (de 7 elementen van control als opgenomen in het controlstatuut) bijdraagt onder meer aan het versterken van de governance, het werken in overeenstemming met wet- en regelgeving, risicomanagement en project- en procesbeheersing. Jaarlijks stellen de afzonderlijke directies interne beheersplannen op waarin de concrete behoefte ter versterking van de interne beheersing voor die specifieke directie wordt vastgelegd. De voortgang wordt periodiek besproken en zonodig bijgesteld. In 2023 wordt met name aandacht besteed aan de elementen doelstellingen en risicomanagement. Ter verdere ondersteuning hiervan wordt in 2023 een Governance; Risk en Compliance tool geïmplementeerd. Deze tool zal ook worden ingezet ter ondersteuning van de (verbijzonderde) interne controle en informatiebeveiliging.

Vanaf boekjaar 2023 geeft het college van Gedeputeerde Staten zelfstandig een rechtmatigheidsverantwoording af. Hiervoor is reeds een solide basis gelegd in de organisatie door een goed ingerichte (verbijzonderde) interne controlefunctie.

Kosten Bedrijfsvoering

Overhead
De kosten voor bedrijfsvoering bestaan uit capaciteitskosten voor bedrijfsvoering (personele kosten van eigen medewerkers en externe inhuur) en materiële kosten zoals huisvesting en ICT.

Voor de bepaling van personele overhead gaan we uit van de functies zoals genoemd in de notitie Overhead van de commissie BBV, aangevuld met een aantal interne uitgangspunten. Hierin is voor specifieke functies in lijn met de uitgangspunten van de BBV-notitie vastgelegd, of deze tot overhead of tot programmakosten behoren.

Materiële kosten voor bedrijfsvoering worden voor het overgrote deel gerekend tot de overhead. Dit zijn bijvoorbeeld het onderhoud aan de panden, schoonmaak, beveiliging, catering en kosten van informatisering.

Er worden geen overheadkosten aan investeringen toegerekend. Dat geldt zowel voor personele kosten als voor materiële kosten.

Een deel van de materiële en personele kosten wordt gedekt uit reserves. Het betreft de reserves Huisvesting, Bedrijfsvoering en GO-gelden.

Deze kosten worden toegelicht in de programmabegroting onder programma 8, paragraaf 8.1.8.

Totale kosten overhead begroting 2023 (bedragen x € 1.000)

Overhead capaciteitskosten	48.745
Overhead materiële kosten	30.190
Totaal overhead	**78.935**

Totale capaciteitskosten

Capaciteit wordt ingezet voor bedrijfsvoering (overhead) en voor de realisatie van investeringen en begrotingsprogramma's.

Voor ieder begrotingsprogramma en voor de investeringen wordt geraamd, hoeveel capaciteit nodig is om de opgave te realiseren. De kosten van de capaciteit worden geraamd en gerealiseerd op de organisatorische eenheden (directies en sectoren) waar de medewerkers toe behoren. Aan de hand van de ramingen hoeveel capaciteit nodig is voor ieder begrotingsprogramma en iedere investering, wordt vervolgens een verdeelsleutel voor capaciteit bepaald. Met deze verdeelsleutel worden de capaciteitskosten vanuit de directies en sectoren aan de programma's en investeringen in de begroting toegerekend.

Voor de toerekening van de capaciteitskosten in de jaarstukken wordt een gelijke systematiek van toerekening gebruikt.

Onderstaand overzicht toont de toerekening van de capaciteitskosten naar de verschillende begrotingsprogramma's in € 1.000.

Verdeling capaciteitskosten

Programma (x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026	2023 in %
1. Openbaar bestuur	10.682	10.795	10.330	10.299	10.236	9%
2. Klimaat en Milieu	7.406	6.627	6.335	6.319	6.284	5%
3. Ruimte en Water	10.003	9.749	9.311	9.287	9.239	8%
4. Bereikbaarheid	29.061	28.543	27.287	27.221	27.067	24%
5. Groen	12.091	11.363	10.853	10.829	10.772	9%
6. Economie, cultuur en welzijn	5.130	4.806	4.595	4.582	4.554	4%
7. Economisch herstel en duurzaamheid	546	546	522	521	518	0%
8. Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	53.309	48.475	46.594	46.476	46.213	40%
Totaal naar programma's	**128.228**	**120.904**	**115.827**	**115.534**	**114.883**	
Totaal naar investeringen	**14.595**	**14.595**	**14.595**	**14.595**	**14.595**	
Totale capaciteitskosten	**142.823**	**135.499**	**130.422**	**130.129**	**129.478**	

3.5 Verbonden partijen

Algemeen

Onder een verbonden partij wordt verstaan: een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de provincie een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Een financieel belang bestaat uit het door ons ter beschikking gestelde bedrag dat we niet kunnen verhalen indien de verbonden partij failliet gaat, of het bedrag waarvoor we aansprakelijk zijn indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt. Een bestuurlijk belang is zeggenschap, hetzij door vertegenwoordiging in het bestuur, hetzij door stemrecht.

In een aantal gevallen wordt voor de realisatie van een provinciaal belang voor een participatie in een verbonden partij gekozen. Allereerst kunnen GS van oordeel zijn dat het publieke belang het best kan worden behartigd door een bestaande activiteit buiten de provinciale organisatie te plaatsen. Voorbeelden van dergelijke verzelfstandigingen uit het verleden zijn PWN, Alliander, Afvalzorg en Recreatie Noord-Holland.

Ten tweede kan sprake zijn van activiteiten die gezamenlijk met andere publieke en/of private partijen worden uitgevoerd ter behartiging van provinciale publieke belangen. Voorbeelden hiervan zijn Schiphol Area Development Company (SADC), Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord, Zeestad en PolanenPark.

Naast de hiervoor genoemde situaties kan voor nieuwe participaties worden gekozen bij nieuw te ontwikkelen activiteiten die het publieke belang behartigen. Een voorbeeld hiervan is het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland B.V. (PDENH).

De verbonden partijen van de provincie Noord-Holland bestaan uit de provinciale deelnemingen (A), de gemeenschappelijke regelingen waaraan we deelnemen (B) en een aantal overige rechtspersonen waarmee een financieel belang en een bestuurlijk belang is gemoeid (C).

A. Deelnemingen

Naar hun aard kunnen deelnemingen worden onderscheiden in de categorieën (voormalige) nutsbedrijven, regionale ontwikkelingsmaatschappijen, beleggingen en overige.

De deelnemingen in de (voormalige) nutsbedrijven (PWN, Alliander, Afvalzorg) zijn vanuit de historie ontstaan. Regelmatig wordt beoordeeld of aanhouding van de belangen nog een provinciaal belang dient.

Ten aanzien van de ontwikkelingsvennootschappen (SADC, PolanenPark en Zeestad) kunnen sociaal-economische motieven en motieven vanuit ruimtelijke ordening worden aangevoerd voor de diverse participaties. Zolang de doelstelling van de desbetreffende ontwikkelingsmaatschappij actueel is, blijft de provincie vanuit dat oogpunt in principe deelnemen, tenzij nieuwe ontwikkelingen tot andere keuzes leiden.

De deelnemingen met een beleggingskarakter in de Bank Nederlandse Gemeenten en de Nederlandse Waterschapsbank dienen geen direct provinciaal belang, maar worden aangehouden vanwege het geringe risico en het hoge rendement.

Recreatie Noord-Holland is een uitvoeringsorganisatie waarin de provincie deelneemt en die als doel heeft het beheren en onderhouden van gebieden van een aantal recreatieschappen.

De provincie neemt deel in een drietal fondsen (PDENH, INH en LSFA), actief op het gebied van duurzaamheid, innovatieve bedrijven dan wel life sciences.

B. Gemeenschappelijke regelingen

De provincie is actief in een aantal recreatieschappen in het kader van landschapsbeheer en het creëren van recreatievoorzieningen.

De Randstedelijke Rekenkamer is een gemeenschappelijke regeling en oefent voor de provincies Flevoland, Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Holland de wettelijk verplichte rekenkamerfunctie uit.

Het Openbaar lichaam Waddenfonds is een gemeenschappelijke regeling tussen de provincies Noord-Holland, Groningen en Fryslân.

De provincie neemt deel aan een viertal omgevingsdiensten. Dat betreft gemeenschappelijke regelingen tussen de provincie en een aantal gemeenten in de provincie Noord-Holland. De Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek is een gemeenschappelijke regeling tussen de provincie Noord-Holland, de provincie Flevoland en een aantal gemeenten in beide provincies.

C. Overige verbonden partijen

De provincie is lid van de vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO). Met deze samenwerking wordt beoogd de condities waaronder provincies werken te optimaliseren en provinciale vernieuwingsprocessen te stimuleren.

De provincie is in 2019 lid geworden van de Coöperatieve vereniging samenwerkingsverband DOVA, ter behartiging van de belangen op het gebied van openbaar vervoer.

De provincie is betrokken bij een aantal stichtingen. Stichtingen worden als verbonden partij opgenomen als door de provincie een bestuurder wordt benoemd en er sprake is van jaarlijkse financiële bijdragen aan die stichting. Daarmee wordt een ruime invulling gegeven aan de definitie van verbonden partijen.

De stichtingen die het betreft zijn:

- Stichting bevordering kwaliteit leefomgeving Schipholregio
- Stichting Projectbureau Masterplan Noordzeekanaalgebied
- Stichting administratiekantoor Aandelen Zeehaven IJmuiden
- Stichting Voorbereiding Pallas-reactor

Het fonds Nazorg gesloten stortplaatsen provincie Noord-Holland is op grond van de Wet milieubeheer tot stand gekomen als publiekrechtelijk rechtspersoon. Doel is het beheren van de gelden in het fonds, opdat deze gelden worden gebruikt ter dekking van de kosten van de eeuwigdurende nazorg van gesloten stortplaatsen.

Sturen op bijdrage aan provinciale doelen

De provincie stuurt actief op de bijdrage van een verbonden partij aan de provinciale doelen. De beleidsmatige afweging of continuering van participatie in bestaande verbonden partijen wenselijk is, komt aan de orde bij de vierjaarlijkse evaluatie van de verbonden partij. Naast (her)definiëring van het publieke belang zal voor elke verbonden partij, zowel bij het aangaan van de verbintenis als bij de periodieke evaluatie, worden getoetst of deze bijdraagt aan realisatie van beleidsdoelstellingen. Vanuit bedrijfseconomisch perspectief zal beoordeeld worden of de bedrijfsvoering van de verbonden partij voldoende zakelijk is. In alle gevallen wordt periodiek de beleidsmatige afweging gemaakt om betrokken te blijven of te zijn bij activiteiten die de verbonden partij verricht.

Invulling aandeelhouders- en commissarisrol

Er is voor gekozen de belangen van de provincie bij de deelnemingen primair via de aandeelhoudersrol te behartigen. De aandeelhoudersrol is geplaatst in de portefeuille van de gedeputeerde die ook belast is met het beleidsveld. Om het benodigde contact met de belangrijkste deelnemingen te hebben, worden door het jaar heen verschillende afstemmingsoverleggen gehouden tussen de portefeuillehouder en bestuurders van de onderneming.

Voor de overige aspecten van invulling van de aandeelhoudersrol wordt verwezen naar de Kadernota verbonden partijen 2020 .

Relevante ontwikkelingen verbonden partijen

De volgende wijzigingen hebben de afgelopen periode plaatsgevonden op het gebied van de verbonden partijen:

- De aandeelhouders van de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij voor het Noordzeekanaalgebied N.V. i.l. hebben in december 2021 besloten deze vennootschap te ontbinden. Het vermogen van de vennootschap zal worden vereffend. De borgstelling ten behoeve van het project Hoogtij verstrekt aan de BNG Bank N.V. is komen te vervallen en de tussen de aandeelhouders daaruit voortvloeiende afspraken zijn beëindigd;

- Medio 2021 hebben GS besloten om een verkenning uit te voeren naar de vraag of en zo ja hoe een vervreemding van de aandelen in Recreatie Noord-Holland N.V. is te realiseren;

- Per 7 oktober 2021 is de InWest Regio B.V. (ROM) opgericht. De provincie Noord-Holland is 30,8% aandeelhouder in deze ROM. De ROM heeft als doel om binnen de provincie bij te dragen aan het versterken de positie en de internationale concurrentie kracht van de regio en het realiseren van de transitieopgaven op energie en aan circulariteit;

- Innovatiefonds Noord-Holland B.V. (INH) heeft ook in 2021 de Corona Overbruggingsleningen (COL-fonds) uitgevoerd voor de provincie Noord-Holland. Er zijn op dit moment gesprekken gaande met de nieuw opgerichte ROM om het COL-fonds hierin onder te brengen. Daarnaast heeft INH voor het Proof-of-Concept fonds € 3 miljoen aan React-EU middelen ontvangen als aanvulling op het bestaande fondsvermogen;

- De aandeelhouders van Alliander hebben in december 2021 een converteerbare lening van totaal € 600 miljoen verstrekt aan Alliander. Conform het provinciale aandelenbelang heeft de provincie Noord-Holland hiervan € 55 miljoen verstrekt;
- De provincie Noord-Holland is per 1 januari 2021 uitgetreden uit de Stichting Goois Natuurreservaat;
- SADC heeft voorjaar 2022 het nog openstaande deel van de aandeelhouderslening volledig terugbetaald aan de aandeelhouders. Voor de provincie Noord-Holland betrof dit een bedrag ad € 625.000;
- Op 24 maart 2022 heeft de oprichtingsvergadering plaatsgevonden van de gemeenschappelijke regeling siteholderschap werelderfgoed Hollandse Waterlinies.

Uitgaven

De lasten voor de verbonden partijen zijn terug te vinden in verschillende programma's. De lasten (rentelasten) voor de deelnemingen in SADC en Zeehaven IJmuiden staan in programma 6 'Economie, cultuur en welzijn' onder operationeel doel 6.5.1.

De bijdragen aan de recreatieschappen zijn opgenomen in programma 5 onder operationeel doel 5.2.2. De bijdragen aan de omgevingsdiensten zijn opgenomen onder operationeel doel 2.1.5. De bijdragen van de provincie aan het Interprovinciaal Overleg zijn verdeeld over de programma's op basis van de kerntaak waarvoor het IPO deze middelen inzet.

Inkomsten

In 2021 ontvingen wij circa € 14,3 miljoen aan dividend. In 2020 is een bedrag ontvangen van circa € 12,6 miljoen. Zie hiervoor het overzicht van de ontvangen bedragen per deelneming. De ontvangen dividenden worden gebruikt als algemeen dekkingsmiddel. Voor het jaar 2023 is een bedrag begroot ad € 8.920.000.

Leningen en garantstellingen verstrekt aan verbonden partijen

Aan een aantal provinciale verbonden partijen zijn bij oprichting of bij een latere financieringsbehoefte, leningen dan wel garanties verstrekt, namelijk:

- De in het verleden met PolanenPark afgesloten leningovereenkomst voor een maximum bedrag van € 23 miljoen is medio 2016 afgelost. De aandeelhouders in PolanenPark staan sindsdien naar rato garant voor een bancaire lening van PolanenPark van € 20 miljoen. Voor de provincie betekent dit een garantstelling van maximaal € 8 miljoen;
- Aan Zeehaven IJmuiden is in 2011 een lening verstrekt van € 0,6 miljoen. Deze lening is in 2021 verlengd tot 2026;
- De aandeelhouders van Regionale Ontwikkelingsmaatschappij voor het Noordzeekanaalgebied N.V. i.l. hebben in december 2021 besloten deze vennootschap te ontbinden. Het vermogen van de vennootschap zal worden vereffend. De borgstelling ten

behoeve van het project Hoogtij verstrekt aan de BNG Bank N.V. is komen te vervallen en de tussen de aandeelhouders daaruit voortvloeiende regresovereenkomst is beëindigd;

- Aan de Stichting Voorbereiding Pallas-reactor is een subsidie in de vorm van een rentedragende geldlening van € 40 miljoen verleend voor de activiteiten in de voorbereidingsfase van de Pallas-reactor;
- Aan SADC (Schiphol Area Development Company) is in 2018 een kredietfaciliteit van in totaal € 13,5 miljoen verstrekt door de vier aandeelhouders; voor de provincie derhalve € 3,375 miljoen. Ultimo 2021 is in totaal een bedrag van € 0,625 miljoen bij de provincie opgenomen onder deze faciliteit. Voorjaar 2022 is dit bedrag afgelost;
- Aan Alliander is in december 2021 een converteerbare lening van € 55 miljoen verstrekt voor de oplopende investeringen in de energietransitie.

Risico's verbonden aan verbonden partijen

De financiële risico's gerelateerd aan verbonden partijen zijn als volgt weer te geven (zie tevens de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing):

Gestort aandelenkapitaal bij deelnemingen

Een aandeelhouder in een vennootschap (deelneming) heeft een bedrag betaald voor de aandelen. In het geval dat de vennootschap slechte resultaten behaalt, kan sprake zijn van (gedeeltelijk) verlies van dit bedrag. Dit dient dan op de provinciale balans te worden gecorrigeerd.

Dividendopbrengsten van deelnemingen

Als een deelneming winsten behaalt, kan een deel van die winst als dividend worden uitgekeerd aan de aandeelhouders. Deze mogelijke dividenden zijn onzeker doordat pas na afloop van een boekjaar blijkt of het verwachte resultaat is behaald.

De provincie dekt in het weerstandsvermogen het risico af dat 25% van het verwachte dividend niet wordt uitgekeerd.

Verstrekte leningen aan verbonden partijen

Zowel aan een aantal deelnemingen als aan enkele overige verbonden partijen zijn leningen verstrekt. Voor een deel van de verstrekte leningen heeft een dotatie aan het weerstandsvermogen plaatsgevonden in verband met het risico van niet-terugbetaling.

Verstrekte garanties aan verbonden partijen

Zowel ten behoeve van deelnemingen als van overige verbonden partijen zijn garanties/borgstellingen afgegeven. Voor een deel van de verstrekte bedragen heeft een dotatie aan het weerstandsvermogen plaatsgevonden, voor het geval een beroep wordt gedaan op deze garanties/borgstellingen.

Deze risico's zijn in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing opgenomen als Financieringsrisico's, Beleidsrisico's of als Risico's Verbonden Partijen.

Overzicht verbonden partijen

Deelneming

1	Alliander N.V.			
			2020	2021
Vestigingsplaats	Arnhem	Eigen vermogen	4.328.000.000	4.470.000
Nominale waarde aandelen	€ 62.654.400	Vreemd vermogen	5.094.000.000	5.730.000
% belang	9,16	Resultaat	224.000.000	242.000.000
Programma	Klimaat en Milieu (2.1.1)	Dividend	10.400.000	9.260.000
Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA			
Publiek doel	Energievoorziening			
Eventuele ontwikkelingen/risico's	in december 2021 is een lening van € 55 miljoen verstrekt aan Alliander			

2	N.V. Afvalzorg Holding			
			2020	2021
Vestigingsplaats	Haarlem	Eigen vermogen	€72.235.000	€73.934.000
Nominale waarde aandelen	€ 12.600.000	Vreemd vermogen	€138.868.000	€160.565.000
% belang	90	Resultaat	€7.191.000	€3.040.000
Programma	Klimaat en Milieu (2.1.1)	Dividend	€1.125.000	€1.125.000
Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA			
Publiek doel	Efficiënt gebruik stortplaatsen			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

3	N.V. Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland (PWN)			
			2020	2021
Vestigingsplaats	Velserbroek	Eigen vermogen	€249.064.000	€258.189.000
Nominale waarde aandelen	€ 6.806.703	Vreemd vermogen	€527.997.000	€523.897.000
% belang	100	Resultaat	€8.436.000	€9.316.000
Programma	Ruimte en Water (3.5.2)	Dividend	€630.573	€602.620
Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA			
Publiek doel	Drinkwatervoorziening en natuurbeheer			

Eventuele ontwikkelingen/risico's	

4	Recreatie Noord-Holland N.V. (RNH)			
			2020	2021
Vestigingsplaats	Haarlem	Eigen vermogen	€3.094.710	€2.999.303
Nominale waarde aandelen	€ 370.000	Vreemd vermogen	€1.677.417	€1.788.679
% belang	100	Resultaat	€14.966	€-95.407
Programma	Groen (5.2.2)	Dividend		

Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA
Publiek doel	Beheer en onderhoud recreatiegebieden
Eventuele ontwikkelingen/risico's	GS hebben in 2021 besloten om een verkenning uit te voeren naar de vraag of en zo ja hoe een vervreemding van de aandelen in RNH is te realiseren.

5	Schiphol Area Development Company N.V. (SADC)			
			2020	2021
Vestigingsplaats	Schiphol	Eigen vermogen	€ 116.330.000	€ 120.549.000
Nominale waarde aandelen	€ 3.424.680	Vreemd vermogen	€ 26.066.000	€ 24.348.000
% belang	25	Resultaat	€ 4.504.000	€ 4.219.000
Programma	Economie, Cultuur en Welzijn (6.1.1)	Dividend	0	0

Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA, Voordracht lid RvC
Publiek doel	Gebiedsontwikkeling en uitgifte gronden. Marketing en acquisitie.
Eventuele ontwikkelingen/risico's	

6	Regionale Ontwikkelingsmaatschappij voor het Noordzeekanaalgebied N.V. in liquidatie (RON)			
			2020	2021
Vestigingsplaats	Zaanstad	Eigen vermogen	€7.475.000	€3.929.000
Nominale waarde aandelen	€ 787.500	Vreemd vermogen	€38.991.000	€10.780.000
% belang	33,30	Resultaat	€1.351.000	€7.954.000
Programma	Economie, Cultuur en Welzijn (6.1.1)	Dividend		€2.833.333

Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA
Publiek doel	Ontwikkeling Noordzeekanaalgebied

Eventuele ontwikkelingen/risico's	De RON is op 23 december 2021 ontbonden. Het vermogen wordt thans vereffend. De ten behoeve van het project Hoogtij verstrekte borgstelling aan de BNG Bank is komen te vervallen en in het verlengde daarvan is de tussen de aandeelhouders gesloten regresovereenkomst inzake deze borgstelling geëindigd. Er heeft 2021 in een dividenduitkering ad €2.833.333 plaatsgevonden en een terugstorting van agio van €1.000.000. Er zal nog een liquidatie uitkering volgens als de vereffening is afgerond.

7 Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord N.V. (NHN)

			2020	2021
Vestigingsplaats	Alkmaar	Eigen vermogen	€1.168.629	€1.238.631
Nominale waarde aandelen	€ 26.460	Vreemd vermogen	€2.616.648	€2.747.526
% belang	49	Resultaat	€291.472	€70.002
Programma	Economie, Cultuur en Welzijn (6.1.1)	Dividend		
Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA, Voordracht voorzitter RvC			
Publiek doel	Ontwikkeling Economie			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

8 PolanenPark B.V.

			2020	2021
Vestigingsplaats	Haarlem	Eigen vermogen	190.125	251.391
Nominale waarde aandelen	€ 7.200	Vreemd vermogen	3.194.121	2.471.160
% belang	40	Resultaat	102.145	61.266
Programma	Economie, Cultuur en Welzijn (6.1.1)	Dividend		0
Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA			
Publiek doel	Ontwikkeling bedrijventerrein			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

9 PolanenPark C.V.

			2020	2021
Vestigingsplaats	Schiphol	Eigen vermogen	4.890.586	5.169.645
Nominale waarde aandelen	€ 7.200	Vreemd vermogen	12.013.638	10.551.970
% belang	40	Resultaat	549.420	278.950
Programma	Economie, Cultuur en Welzijn (6.1.1)	Dividend	240.000	

Bestuurlijk belang	Stemrecht VvV
Publiek doel	Ontwikkeling bedrijventerrein
Eventuele ontwikkelingen/risico's	In 2020 heeft een winstuitkering vanuit de CV aan de provincie plaatsgevonden ten bedrage van € 240.000.

10 Zeehaven IJmuiden N.V.

			2020	2021
Vestigingsplaats	IJmuiden	Eigen vermogen	25.360.000	26.954.000
Nominale waarde aandelen	€ 408.402	Vreemd vermogen	36.022.000	32.561.000
% belang	8,40	Resultaat	1.040.000	1.742.000
Programma	Economie, Cultuur en Welzijn (6.1.1)	Dividend	24.500	24.500

Bestuurlijk belang	Benoeming bestuurslid beherende stichting
Publiek doel	Ontwikkeling haven en economie
Eventuele ontwikkelingen/risico's	

11 Zeestad Beheer B.V.

			2020	2021
Vestigingsplaats	Den Helder	Eigen vermogen	€ 18.000	€ 18.000
Nominale waarde aandelen	€ 9.000	Vreemd vermogen	€ 0	€ 0
% belang	50	Resultaat	€ 0	€ 0
Programma	Ruimte en Water(3.1.1)	Dividend		

Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA
Publiek doel	Stadsvernieuwing Den Helder
Eventuele ontwikkelingen/risico's	

12 Zeestad C.V.

			2020	2021
Vestigingsplaats	Den Helder	Eigen vermogen	€ 0	€ 0
Nominale waarde aandelen	€ 6.900.000	Vreemd vermogen	€ 48.373.000	€ 61.176.969
% belang	49	Resultaat	€ 0	€ 0
Programma	Ruimte en Water (3.1.2)	Dividend		

Bestuurlijk belang	Stemrecht VvV

Publiek doel	Stadsvernieuwing Den Helder
Eventuele ontwikkelingen/risico's	

13 N.V. Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)

			2020	2021
Vestigingsplaats	Den Haag	Eigen vermogen	€ 5.097.000.000	€5.062.000.000
Nominale waarde aandelen	€ 1.525.875	Vreemd vermogen	€ 155.262.000.000	€143.995.000.000
% belang	1,10	Resultaat	€ 221.000.000	€236.000.000
Programma	Financiën en bedrijfsvoering (8.1.1)	Dividend	€775.144	€1.104.734

Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA
Publiek doel	Belegging
Eventuele ontwikkelingen/risico's	In oktober 2021 heeft de BNG alle (gereserveerde dividend) bedragen over 2019 en 2020 uitgekeerd.

14 Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB)

			2020	2021
Vestigingsplaats	Den Haag	Eigen vermogen	€ 1.827.000.000	€1.902.000.000
Nominale waarde aandelen	€ 11.845	Vreemd vermogen	€105.055.000.000	€94.117.000
% belang	0,2	Resultaat	€81.000.000	€121.000.000
Programma	Financiën en bedrijfsvoering (8.1.1)	Dividend	€97.708	€79.943

Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA
Publiek doel	Belegging
Eventuele ontwikkelingen/risico's	In oktober 2021 heeft de NWB alle (gereserveerde dividend) bedragen over 2019 en 2020 uitgekeerd.

15 Life Sciences Fund Amsterdam B.V.

			2020	2021
Vestigingsplaats	Amsterdam	Eigen vermogen	€11.916.957	
Nominale waarde aandelen	€ 36.038	Vreemd vermogen	€27.511	
% belang	16,90	Resultaat	-€1.491.530	
Programma	Economie, Cultuur en Welzijn (6.1.2)	Dividend		

Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA

Publiek doel	Ontwikkeling economie
Eventuele ontwikkelingen/risico's	Mate van revolverendheid: 100% Fondsomvang: €10 miljoen

16 Participatiefonds Duurzame Economie Provincie Noord-Holland B.V.

			2020	2021
Vestigingsplaats	Haarlem	Eigen vermogen	€31.022.452	€39.309.325
Nominale waarde aandelen	€ 1	Vreemd vermogen	€2.245.165	€5.677.900
% belang	100	Resultaat	€-499.880	€-2.425.557
Programma	Economie, Cultuur en Welzijn (6.1.2)	Dividend		

Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA
Publiek doel	Stimuleren duurzame economie
Eventuele ontwikkelingen/risico's	Mate van revolverendheid: 100%. Fondsomvang: €85 miljoen.

17 Innovatiefonds Noord-Holland B.V.

			2020	2021
Vestigingsplaats	Amsterdam	Eigen vermogen	€5.091.675	€6.241.981
Nominale waarde aandelen	€ 8.000	Vreemd vermogen	€100.508	€483.993
% belang	50	Resultaat	€161.297	€1.150.306
Programma	Economie, Cultuur en Welzijn (6.1.2)	Dividend		

Bestuurlijk belang	stemrecht AvA
Publiek doel	Het beschikbaar stellen van financiering aan kleine en middelgrote ondernemingen teneinde (innovatieve) projecten te stimuleren binnen de provincie.
Eventuele ontwikkelingen/risico's	Mate van revolverendheid: 100%

18 SolaRoad B.V.

			2020	2021
Vestigingsplaats	Delft	Eigen vermogen	€261.542	€97.970
Nominale waarde aandelen	€ 400	Vreemd vermogen	€162.409	€119.422
% belang	40	Resultaat	-€103.949	-€163.572
Programma	Klimaat en Milieu (2.1.1)	Dividend		

Bestuurlijk belang	stemrecht AvA

Publiek doel	Verduurzaming van de energiesector
Eventuele ontwikkelingen/risico's	

19 InWest Regio B.V. (ROM)

			2020	2021
Vestigingsplaats	Amsterdam	Eigen vermogen		
Nominale waarde aandelen	€ 40.000	Vreemd vermogen		
% belang	30,8	Resultaat		
Programma	Economie, Cultuur en Welzijn (6.1.2)	Dividend		

Bestuurlijk belang	Stemrecht AvA
Publiek doel	De vennootschap heeft als doel om binnen het werkgebied bij te dragen aan het versterken van de positie en de internationale concurrentiekracht van de regio Noord-Holland en Nederland en aan het realiseren van de transitieopgaven op energie en circulariteit door onder andere het beschikbaar stellen van financiering, adviseren en begeleiden van ondernemingen, stimuleren en faciliteren va innovatie, etc.
Eventuele ontwikkelingen/risico's	Deze B.V. is opgericht op 7 oktober 2021. Het eerste boekjaar loopt tot 31 december 2022; derhalve zijn geen cijfers over 2021 beschikbaar.

Gemeenschappelijke regelingen

1 Recreatieschap Spaarnwoude

			2022	2023
Vestigingsplaats	Haarlem	Bijdrage Provincie NH	€ 2.744.065	€ 2.942.351
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)	33,33%		**2020**	**2021**
Programma	Groen (5.2.2)	Eigen vermogen	€ 16.744.587	€ 15.095.472
		Vreemd vermogen	€ 2.432.447	€ 3.538.271
		Resultaat	-€ 885.108	-€ 1.093.430

Bestuurlijk belang	Portefeuillehouder Recreatie en Toerisme is lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur. 1 lid van Provinciale Staten is lid van het algemeen bestuur
Publiek doel	Beheer recreatiegebied.
Eventuele ontwikkelingen/risico's	

2 Recreatieschap Groengebied Amstelland

			2022	2023
Vestigingsplaats	Amstelveen	Bijdrage Provincie NH	€ 960.885	€ 1.024.894
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)	14,28%		**2020**	**2021**
Programma	Groen (5.2.2)	Eigen vermogen	€ 3.837.909	€ 1.720.949

		Vreemd vermogen	€ 2.293.018	€ 3.230.874
		Resultaat	-€ 66.070	-€ 108.167
Bestuurlijk belang	Portefeuillehouder Recreatie en Toerisme is lid van het algemeen bestuur			
Publiek doel	Beheer recreatiegebied.			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

3 Recreatieschap Twiske-Waterland

			2022	2023
Vestigingsplaats	Haarlem	Bijdrage Provincie NH	€ 1.437.340	€ 1.511.651
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)	21,5%		**2020**	**2021**
Programma	Groen (6.2.2)	Eigen vermogen	€ 5.151.202	€ 5.091.543
		Vreemd vermogen	€ 391.886	€ 468.982
		Resultaat	€ 71.587	€ 120.345
Bestuurlijk belang	Portefeuillehouder Recreatie en Toerisme is lid van het algemeen bestuur			
Publiek doel	Beheer recreatiegebied.			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

4 Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer

			2022	2023
Vestigingsplaats	Haarlem	Bijdrage Provincie NH	€ 829.596	€ 848.677
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)	12,5%		**2020**	**2021**
Programma	Groen (5.2.2)	Eigen vermogen	€ 1.858.494	€ 1.760.722
		Vreemd vermogen	€ 425.210	€ 907.202
		Resultaat	- € 313.978	€ 353.586
Bestuurlijk belang	Portefeuillehouder Recreatie en Toerisme is lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur			
Publiek doel	Beheer recreatiegebied.			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

5 Recreatieschap Plassenschap Loosdrecht e.o.

			2022	2023
Vestigingsplaats	Utrecht	Bijdrage Provincie NH	€ 450.965	
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)	16,67%		**2020**	**2021**
Programma	Groen (5.2.2)	Eigen vermogen	€ 1.781.192	
		Vreemd vermogen	€ 2.696.701	

		Resultaat	€ 274.193
Bestuurlijk belang	Portefeuillehouder Recreatie en Toerisme is lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur (wordt Plassenraad genoemd). 1 lid van Provinciale Staten is lid van het algemeen bestuur.		
Publiek doel	Beheer recreatiegebied.		
Eventuele ontwikkelingen/risico's			

6 Beheersregeling Amstel

			2022	2023
Vestigingsplaats	n.v.t.	Bijdrage Provincie NH		
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)			**2020**	**2021**
Programma	Bereikbaarheid (4.3.1)	Eigen vermogen	€ 0	€ 0
		Vreemd vermogen	€ 0	€ 0
		Resultaat	€ 0	€ 0
Bestuurlijk belang	Door de beheerregeling is het beheer bij 1 provincie, de provincie Noord-Holland, belegd.			
Publiek doel	Beheer van de Amstel is overgedragen van de provincie aan het Hoogheemraadschap Amstel Gooi en Vechtstreek.			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

7 Randstedelijke Rekenkamer

			2022	2023
Vestigingsplaats	Amsterdam	Bijdrage Provincie NH	€ 376.400	
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)	25%		**2020**	**2021**
Programma	Openbaar bestuur (1.1.1)	Eigen vermogen	€ 492.987	€ 527.706
		Vreemd vermogen	€ 557.413	€ 519.651
		Resultaat	€ 51.094	0
Bestuurlijk belang	De gemeenschappelijke regeling is aangegaan om gezamenlijk op een effectieve en efficiënte wijze de wettelijke opdracht voor het instellen van een rekenkamer vorm en inhoud te kunnen geven.			
Publiek doel	Rekenkamerfunctie			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

8 Openbaar lichaam Waddenfonds

			2022	2023
Vestigingsplaats	Leeuwarden	Bijdrage Provincie NH		
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)	33,33%		**2020**	**2021**
Programma	Groen (5.3.3)	Eigen vermogen	€122.217.520	€ 107.522.102
		Vreemd vermogen	€65.949.882	€ 78.546.928

		Resultaat	€4.866.690	€ 6.536.675
Bestuurlijk belang	Portefeuillehouder Water is lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur. 2 leden Provinciale Staten nemen deel aan het algemeen bestuur			
Publiek doel	Beheren en besteden Waddenfonds			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

9 Omgevingsdienst Flevoland Gooi- en Vechtstreek

			2022	2023
Vestigingsplaats	Lelystad	Bijdrage Provincie NH	€ 73.340	
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)	4,24		**2020**	**2021**
Programma	Klimaat en Milieu (2.2.2)	Eigen vermogen	€ 1.330.865	
		Vreemd vermogen	€ 5.121.157	
		Resultaat	€ 555.603	
Bestuurlijk belang	Portefeuillehouder Toezicht houden op de omgevingsdiensten OD NHN en OFGV is lid van het algemeen bestuur.			
Publiek doel	Vergunningverlening en handhaving milieutaken.			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

10 Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied

			2022	2023
Vestigingsplaats	Zaandam	Bijdrage Provincie NH	€ 18.655.000	€ 21.931.000
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)	20%		**2020**	**2021**
Programma	Klimaat en Milieu (2.2.2)	Eigen vermogen	€ 3.254.000	€ 4.010.000
		Vreemd vermogen	€ 18.672.000	€ 18.534.000
		Resultaat	€ 194.000	€ 832.000
Bestuurlijk belang	Gedeputeerde Milieu is lid van het DB en AB. Plaatsvervanger is tevens lid van het AB.			
Publiek doel	Vergunningverlening en handhaving milieutaken.			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

11 Omgevingsdienst Noord-Holland Noord

			2022	2023
Vestigingsplaats	Hoorn	Bijdrage Provincie NH	€8775.291	
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)	30%		**2020**	**2021**
Programma	Klimaat en Milieu (2.2.2)	Eigen vermogen	€ 5.765.771	5.977.742
		Vreemd vermogen	€ 9.443.491	€5.326.310
		Resultaat	€ 2.797.454	€2.111.560

Bestuurlijk belang	Portefeuillehouder; Toezicht houden op de omgevingsdiensten OD NHN en OFGV en is lid van het algemeen bestuur en dagelijks bestuur.
Publiek doel	Vergunningverlening en handhaving milieutaken.
Eventuele ontwikkelingen/risico's	Voor 2021 zijn er extra middelen beschikbaar gesteld voor de VTH-plustaken in verband met de uitvoering van de Wet natuurbescherming waaronder stikstof

12	**Omgevingsdienst IJmond**			
			2022	**2023**
Vestigingsplaats	Beverwijk	Bijdrage Provincie NH	€ 112.889	€ 117.789
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)	13%		**2020**	**2021**
Programma	Klimaat en Milieu (2.2.2)	Eigen vermogen	€ 861.194	€ 648.213
		Vreemd vermogen	€ 10.410.251	€ 11.095.048
		Resultaat	€ 471.047	€ 160.362
Bestuurlijk belang	Gedeputeerde Milieu is lid van het AB.			
Publiek doel	Vergunningverlening en handhaving milieutaken.			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

13	**Gemeenschappelijke Regeling Siteholderschap Werelderfgoed Hollandse Waterlinies**			
			2022	**2023**
Vestigingsplaats	Utrecht	Bijdrage Provincie NH		
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)	30		**2020**	**2021**
Programma	Economie, Cultuur en Welzijn (6.4.2)	Eigen vermogen		
		Vreemd vermogen		
		Resultaat		
Bestuurlijk belang	Rosan Kocken is de voorzitter van het Gemeenschappelijk Orgaan			
Publiek doel	Behoud en uitdragen van de universele waarde van het UNESCO werelderfgoed van de Hollandse Waterlinies			
Eventuele ontwikkelingen/risico's	Opgericht in 2022			

Privaatrechtelijke rechtspersonen

14	**Interprovinciaal Overleg**			
			2022	**2023**
Vestigingsplaats	Den Haag	Bijdrage Provincie NH		
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)	8,33%		**2020**	**2021**
Programma	Openbaar bestuur (1.4.2)	Eigen vermogen	€ 4.533.105	€5.169.720

		Vreemd vermogen	€ 27.296.089	€31.630.259
		Resultaat	€ 2.269.884	€2.979.000
Bestuurlijk belang	Portefeuillehouder IPO-bestuur is lid van het bestuur van het IPO. 2 leden van Provinciale Staten nemen deel aan de algemene vergadering van het IPO.			
Publiek doel	Belangenbehartiging provincies			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

15 Coöperatieve Vereniging Samenwerkingsverband DOVA U.A.

			2022	2023
Vestigingsplaats	Utrecht	Bijdrage Provincie NH	€221.954	
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)			**2020**	**2021**
Programma	Bereikbaarheid (4.2.1)	Eigen vermogen	€ 641.640	
		Vreemd vermogen	€ 2.105.774	
		Resultaat	- € 282.341	
Bestuurlijk belang	Namens Gedeputeerde Staten is de teamsenior openbaar vervoer van de sector Mobiliteit de gevolmachtigde om deel te nemen aan de Algemene Ledenvergadering van de DOVA U.A.			
Publiek doel	Ontwikkelen van een beter mobiliteitsbeleid van de leden en het realiseren van een doeltreffend en efficiënt openbaar vervoer voor de reiziger.			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

17 Stichting bevordering kwaliteit leefomgeving Schipholregio

			2022	2023
Vestigingsplaats	Haarlemmermeer	Bijdrage Provincie NH		
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)			**2020**	**2021**
Programma	Ruimte en Water (3.1.2)	Eigen vermogen	€ 43.398.468	€ 40.199.132
		Vreemd vermogen	€ 324.061	€ 231.935
		Resultaat	€ -443.904	€ -391.832
Bestuurlijk belang	Gedeputeerde Schiphol: Voorzitter Raad van Toezicht			
Publiek doel	Verbeteren leefkwaliteit Schipholregio.			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

18 Stichting Projectbureau Masterplan Noordzeekanaalgebied

			2022	2023
Vestigingsplaats	IJmuiden	Bijdrage Provincie NH		
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)			**2020**	**2021**
Programma	Ruimte en Water (3.2.3)	Eigen vermogen	€ 305.607	€ 311.501
		Vreemd vermogen	€ 1.016.442	€ 944.602

		Resultaat	€ 24.689	€ 5.893
Bestuurlijk belang	Gedeputeerde Havens: Voorzitter Bestuursplatform NZKG			
Publiek doel	Versterken van de internationale concurrentiepositie van het gebied.			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

19	Stichting Administratiekantoor aandelen Zeehaven IJmuiden N.V.			
			2022	**2023**
Vestigingsplaats	IJmuiden	Bijdrage Provincie NH		
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)			**2020**	**2021**
Programma	Economie, Cultuur en Welzijn (6.1.1)	Eigen vermogen	€ 25.360.000	€ 26.954.000
		Vreemd vermogen	€ 36.022.000	€ 32.561.000
		Resultaat	€ 1.040.000	€ 1.742.000
Bestuurlijk belang	Lidmaatschap bestuur Stichting.			
Publiek doel	Ontwikkeling haven en economie.			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

20	Stichting Voorbereiding Pallas-reactor			
			2022	**2023**
Vestigingsplaats	Schagen	Bijdrage Provincie NH		
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)			**2020**	**2021**
Programma	Economie, Cultuur en Welzijn (6.1.1)	Eigen vermogen	€ -153.068.889	€ -197.541.333
		Vreemd vermogen	€ 164.584.967	€ 213.090.110
		Resultaat	€ -47.648.739	€ -44.472.444
Bestuurlijk belang	Benoeming leden Raad van Toezicht.			
Publiek doel	Voorbereiding bouw hoge-flux reactor.			
Eventuele ontwikkelingen/risico's				

Publiekrechtelijk rechtspersoon

21	Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen Provincie Noord-Holland			
			2022	**2023**
Vestigingsplaats	Haarlem	Bijdrage Provincie NH		
Eigenaars-/ deelnemersbelang NH (%)			**2020**	**2021**
Programma	Klimaat en Milieu (2.2.2)	Eigen vermogen	€ 55.504.449	

		Vreemd vermogen	€ 32.898
		Resultaat	€ 1.721.471
Bestuurlijk belang	GS zijn beheerder van het Fonds.		
Publiek doel	Beheer fonds ten behoeve van de nazorg stortplaatsen.		
Eventuele ontwikkelingen/risico's			

3.6 Grondbeleid

Algemeen

Voor veel van de provinciale doelstellingen is het nodig om gronden aan te kopen, vervolgens (kortere of langere tijd) te beheren en te verkopen. Zo willen wij het Natuurnetwerk Nederland afronden, bestaande wegen optimaliseren en nieuwe vormen van bereikbaarheid faciliteren, zoals langeafstandsfietspaden en hoogwaardige openbaarvervoersverbindingen. Ook kan het grondinstrumentarium gebruikt worden voor bijvoorbeeld de realisatie van de energietransitie en de woningbouwopgave (Masterplan Wonen).

Grondaankoop, -bezit en -verkoop is voor de provincie een middel voor het realiseren van provinciale doelen en dus geen doel op zich. Onze grondactiviteiten vinden plaats binnen de kaders van de 5e Nota Grondbeleid. Belangrijkste uitgangspunten hierin zijn: rechtmatigheid, transparantie, marktconformiteit en duurzaamheid.

De aankoop van gronden geschiedt in beginsel op basis van onafhankelijke taxaties en de verkoop van gronden is in beginsel openbaar, om te voldoen aan het gelijkheidsbeginsel (arrest Didam) en de marktconformiteit te waarborgen. Als overheid mogen wij geen verstorende werking op de grondmarkt hebben en mogen wij geen onrechtmatige staatssteun verlenen, waardoor slechts beperkt en gemotiveerd van marktconforme prijzen afgeweken kan worden. Tevens zijn wij er als overheid aan gehouden om iedereen gelijk te behandelen en niemand een voorkeurspositie te geven. Verhuur, verpachting en verkoop van gronden vindt daarom op zodanige wijze plaats dat iedereen dezelfde positie heeft. Hiervan kan, op basis van een integrale afweging binnen GS, worden afgeweken als een provinciaal doel aan de orde is.

Aankoop van gronden voor de verschillende beleidsdoelen gebeurt zoveel als mogelijk op minnelijke (vrijwillige) basis. Indien noodzakelijk wordt een onteigeningsprocedure gestart.

Natuur

Grond vormt een essentiële schakel in de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Realisatie vindt plaats door middel van verschillende instrumenten, zoals de vestiging van kwalitatieve verplichtingen, kavelruilen of aankopen van grond binnen de NNN-begrenzing of daarbuiten om in te zetten als ruilgrond. Met name het vestigen van een kwalitatieve verplichting is een bijzondere vorm die specifiek voor de NNN-realisatie is ontwikkeld: De provincie gaat een overeenkomst aan met een eigenaar die zijn agrarische grond omzet in grond met een natuurfunctie. De eigenaar wordt vervolgens gecompenseerd voor de waardevermindering van de grond. In 2020 hebben Provinciale Staten besloten om voor de NNN-realisatie in en nabij Natura-2000 zo nodig het onteigeningsinstrument in te zetten. Dit instrument zal enkel worden ingezet nadat in een gebiedsproces eerst een gezamenlijke gebiedsvisie is vastgesteld en aan alle grondeigenaren de mogelijkheid is geboden om op basis van volledige schadeloosstelling de gronden minnelijk te verkopen.

Conform het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) worden de aankopen ten behoeve van de NNN op de balans opgenomen tegen de verwervingskosten (inclusief eventuele schadeloosstelling en aanvullende kosten). Door de aankoop van (meestal) agrarische gronden ten behoeve van de NNN treedt een (forse) waardedaling op. Dit geldt zeker

voor de extra kosten ten gevolge van de aankoop van opstallen en de schadeloosstelling. Hierdoor is de balanswaarde van de NNN-gronden (fors) hoger dan de daadwerkelijke waarde en behelst een risico voor het moment dat deze grond, als natuurgrond, weer verkocht gaat worden. Daarom is in 2020 een reserve voor de toekomstige afwaardering NNN-gronden aangelegd. Deze reserve wordt, ten laste van de reserves Groen en Oostelijke Vechtplassen, steeds bij de Tweede Begrotingswijziging aangevuld met het verschil tussen de verwervingskosten van de in het vorige jaar aangekochte NNN-gronden en de potentiële verkoopopbrengsten van NNN-gronden (deze is onderbouwd gestandaardiseerd op € 1,-/m2).

De provicnie heeft in het verleden een grote grondportefeuille overgekregen van het Rijk ten behoeve van de realsiatie NNN (de voormalige PASO- en BBL-gronden). Deze Strategische Gronden Groen worden in eerste instantie ingezet als ruilgrond t.b.v. de NNN-realisatie. Overtollige percelen worden verkocht, waarbij de opbrengst ten goede van de reserve Groen.

Kavelruil

De provinciale landbouwgronden worden zo effectief mogelijk ingezet voor het verbeteren van de agrarische structuur. Hiervoor wordt het instrument vrijwillige kavelruil ingezet. Op dit moment lopen er twee vrijwillige kavelruilprocessen in de Gooi en Vechtstreek. Onderzocht wordt in hoeverre er kavelruilen in andere gebieden kunnen worden opgezet.

Infrastructuur

Ook in 2023 zal, waar nodig, grondverwerving plaats vinden ten behoeve van de provinciale infrastructuur. Het betreft de laatste noodzakelijke verwervingen van het majeure project N241, omdat het grootste deel van de noodzakelijke grond reeds op minnelijke wijze is aangekocht. Andere projecten waar grondverwerving aan de orde is, zijn de aanpassingen aan de N236, N239, N246, N417, N517 en de N522, en de realisatie van enkele HOV-verbindingen. Ook spelen er diverse kleinere projecten, waarbij sprake is van verwerving ten behoeve van onderhoud, veiligheid en uitbreiding van wegen en fietspaden, en van de aanleg van rotondes en dergelijke.

Deze taakgebonden verwervingen vinden plaats ten laste van het budget dat PS beschikbaar hebben gesteld voor het desbetreffende project. Vaak lopen die budgetten via een projectkrediet en/of in het kader van het integraal Meerjarenprogramma Infrastructuur (iMPI). De rol van de grondverwerving binnen deze projecten heeft een faciliterend karakter, waarbij tegelijkertijd de wettelijke kaders en de kaders van het door PS vastgestelde grondbeleid worden bewaakt.

Grondbanken

De werking van grondbanken is in 2018 geëvalueerd en geconstateerd is dat deze weinig tot geen meerwaarde hebben gehad. Ons grondbeleid biedt namelijk voldoende ruimte om gronden strategisch aan te kopen, (tijdelijk) in beheer te geven om ze op en later moment in te zetten voor provinciale doelen. Met het Programma Natuurontwikkeling (PNO) 2019-2023 is door provinciale staten besloten om de bestaande grondbanken af te bouwen en geen nieuwe in te stellen. De (beperkte) hoeveelheid grond in de voormalige beheergrondbanken wordt ingezet ten behoeve van provinciale doelen. Als dat niet aan de orde is, worden de gronden -conform afspraak- aangeboden aan de zittende pachters.

Strategische grondaankopen

Met het krediet ‘Strategische grondaankopen’ hebben PS het mogelijk gemaakt om anticiperend op mogelijke ontwikkelingen ten behoeve van provinciale doelen, gronden aan te kopen. In 2016 hebben PS besloten om het krediet de komende 10 tot 15 jaar af te bouwen van € 97 miljoen naar € 20 miljoen, door een jaarlijkse bijstelling bij de jaarrekening. Met de laatste bijstelling in de jaarrekening 2019 resteert momenteel een krediet van € 40 miljoen. Hiervan zit circa € 25 miljoen ‘vast’ in de (grond)eigendommen vermeld in onderstaande tabel ‘materiële vaste activa (strategische grondaankopen)’. De belangrijkste strategische grondeigendommen zijn:

- zonneweide Jaagweg;
- percelen aangekocht in de kavelruilen naar aaanleiding van het voormalig gebiedsontwikkelingsplan Wieringerrandmeer;
- het Regionaal Havengebonden Bedrijventerrein in Anna Paulowna (RHB);
- SLP-zuid;
- percelen aangekocht in de kavelruil Zonnevanck (Bergen en Starnmeer).

Over de ontwikkelingen van deze percelen wordt jaarlijks gerapporteerd in de jaarrekening. Het krediet en de eigendommen strategische grondaankopen worden in brede zin ingezet ten behoeve van provinciale doelen. Dit kan zijn voor een agrarische structuurversterking door middel van kavelruil in bijvoorbeeld het voormalig Wieringerrandmeergebied en Noordelijke Vechtstreek, energietransitie (zonneweide Jaagweg, transformatorstation SLP-zuid) en/of (mogelijk) de woningbouwopgave (materplan wonen).

Beheer en verkoop

De provincie bezit van ca. 13.100 hectare grond. Ca. 3.100 ha van deze grond valt binnen de beheergrenzen van de provinciale (vaar)wegen en ca. 7.300 hectare grond is in beheer gegeven aan PWN en Staatsbosbeheer via beheerovereenkomsten. Van de resterende 2.700 ha grond is 2.000 ha verpacht aan in totaal ca. 225 agrariërs. Het overige deel bestaat uit water, kleine incourante percelen, bermen en overhoeken.

De provincie verhuurt ca. 800 ligplaatsen en de grond onder 26 tankstations langs provinciale wegen. Met de verhuur en verpachtingen ontving de provincie in 2021 ongeveer € 3 miljoen per jaar. Ligplaatsen en tankstations zijn in permanent beheer uitgegeven. Het overige vastgoed wordt tijdelijk beheerd in afwachting van een definitieve bestemming, verkoop, ontwikkeling of sloop.

Sinds 2017 worden percelen binnen de begrenzing van het Natuur Netwerk Nederland (NNN) en/of met een weidevogeldoelstelling verpacht met gebruiksbeperkingen. Deze beperkingen dragen bij aan doelstellingen ten aanzien van natuur, duurzame landbouw en biodiversiteit.

Overtollig vastgoed wordt verkocht. Het gaat hier bijvoorbeeld om vastgoed dat eerder verworven is om een provinciaal doel te realiseren, bijvoorbeeld de aanleg van een weg. Zodra dit doel gerealiseerd is kan het overtollige vastgoed verkocht worden. Indien een provinciaal project vervalt, zoals bijvoorbeeld het voormalige Wieringerrandmeer, wordt het betreffende vastgoed

ingezet of voor het realiseren van andere provinciale doelen en/of het wordt verkocht. Uitgangspunt voor verkoop is transparantie, marktconformiteit en rechtmatigheid en/of met verkoop wordt een provinciaal doel gerealiseerd. Verkoop van vastgoed gebeurt in principe op basis van een onafhankelijke taxatie. Hiervan kan worden afgeweken als het object een zodanig lage waarde heeft dat een dergelijke taxatie qua kosten de waarde van de grond overstijgt.

Verantwoording GS aan PS

Te allen tijde wordt gestreefd naar maximale transparantie ten aanzien van grondtransacties. In de begroting wordt zo goed mogelijk geraamd welke kosten en opbrengsten in enig jaar gerealiseerd worden. Hierbij gelden wel enkele kanttekeningen:

- Aan- en verkoop van grond is vaak een grillig proces dat sterk gekoppeld is aan de actuele economische situatie en is niet altijd goed te plannen of te voorspellen. Daardoor kan de realisatie afwijken van de raming.
- Zolang er onderhandeld wordt over aan- en verkoop van gronden kan vrijgeven van informatie (bijvoorbeeld ten aanzien van taxaties) de onderhandelingspositie van de provincie of derde partijen schaden. Er zal daarom zo nodig een beroep op geheimhouding worden gedaan.
- GS leggen aan PS verantwoording af over alle aan- en verkopen van grond. Vanwege de bovengenoemde kanttekeningen zal het daarbij in de praktijk ook kunnen gaan over verantwoording achteraf (met name via de jaarrekening), waarbij GS toelichten welke van de geraamde doelstellingen wel en niet zijn gehaald en waarom.

Overzicht provinciale gronden op balans

Onderstaand treft u een overzicht van de boekwaarden per 31-12-2021 van de gronden die onderdeel zijn van de materiële vaste activa.

Perceel	Boekwaarde per 31-12-2022	Oppervlakte (m2)
1. Zonneweide Jaagweg, Koggenland	€ 7.300.000	1.122.735
2. Regionaal Havengebonden Bedrijventerrein, Anna Paulowna	€ 2.011.000	165.988
3. Bergweg 30, Bloemendaal (in erfpacht gegeven)	€ 225.807	3.082
4. Perceel Hoofdweg 511, Haarlemmermeer	€ 380.000	48.000
5. Percelen Wieringen (aan- en verkopen in kader van kavelruilingen)	€ 4.717.894	1.009.723
6. NW-deel SLP-zuid, Rijssenhout	€ 4.626.281	92.183
7. perceel grond aan de Horndijk, Loosdrecht	€ 170.000	70.500
8. Grasland Parallelweg, Burgerbrug	€ 1.073.952	184.730
9. Bollengrond Kolonel Sneepweg, Bergen	€ 1.071.708	67.880
10. Percelen kavelruil Zonnevanck, Starnmeer/Bergen	€ 2.674.919	479.829
11. Percelen fietspad Wierdijk, Wieringen	€ 390.846	72.875
12. Percelen kavelruil Schoorldam, Schoorl	€ 347.590	63.768
Subtotaal	**€ 24.989.998**	**3.381.293**
10. Percelen voormalig Wieringerrandmeer	€ 4.703.504	2.182.570
11. Percelen voormalige beheergrondbank Laag-Holland	€ 1.133.722	1.096.970
12. Strategische Gronden Groen (samenvoeging BBL & PASO per 31.12.2019)	€ 24.491.932	12.929.710
13. NNN eigendom	€ 18.917.187	2.224.475
Subtotaal	**€ 49.246.344**	**18.433.725**
Totalen	**€ 74.236.343**	**21.815.018**

3.7 Provinciale heffingen

Algemeen

Uit provinciale belastingen en heffingen ontstaan inkomsten, die betaald worden door de inwoners en ondernemers in onze provincie. Met provinciale belastingen en heffingen creëren wij de mogelijkheid aanvullend op onder meer de uitkering uit het provinciefonds, collectieve voorzieningen, zoals deze in de verschillende programma's zijn opgenomen, te financieren. Bij het heffen gaan wij uit van het profijtbeginsel. Uitgangspunt is dat degene die profiteert van een voorziening, voor die voorziening betaalt. Het profijtbeginsel manifesteert zich sterker bij heffingen (bijvoorbeeld leges) dan bij belastingen (bijvoorbeeld opcenten motorrijtuigenbelasting). In de paragraaf Provinciale heffingen worden de door Provinciale Staten vastgestelde beleidslijnen en te realiseren belastingopbrengsten weergegeven. Bij het heffen wordt rekening gehouden houden met interne en externe kaders en wet- en regelgeving, waaronder verschillende artikelen uit de Provinciewet (art. 222 t/m 226).

Lastendruk

Provinciale belastingen en heffingen bepalen, zij het in geringe mate, de collectieve lastendruk en zijn dus mede bepalend voor de omvang van het besteedbaar inkomen. Wettelijk mag het bedrag van provinciale belastingen en heffingen niet afhankelijk worden gesteld van het inkomen, de winst of het vermogen van de belastingplichtige.

Provinciale heffingen moeten overheidsoptreden legitimeren

Wat krijgt de burger en/of het bedrijf terug voor de betaling aan de provincie? Wij streven naar evenwicht tussen het ervaren van overheidsoptreden en de hoogte van de te betalen bijdrage. De Provinciewet bepaalt dat provinciale opcenten tot een bepaalde limiet geheven mogen worden. Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) bepaalt dat de provinciale heffingen maximaal kostendekkend mogen zijn. Bij overtreding van deze regels kan de belastingrechter bij een bezwaar- en/of beroepsprocedure de legesverordening onverbindend verklaren.

Realiseren sluitende begroting door minder uitgaven en niet door meer heffen

In het Coalitieakkoord 2019-2023 'Duurzaam doorpakken!' is aangegeven dat structurele uitgaven structureel gedekt worden en dat het tarief van de opcenten motorrijtuigenbelasting (voor het laatst verhoogd in 2009) niet wordt verhoogd. De provincie Noord-Holland blijft naar verwachting ook in 2023 de provincie met het laagste opcententarief. Een eventuele wijziging van het tarief opcenten motorrijtuigenbelastingen dient door Provinciale Staten te worden vastgesteld. De eventuele wijziging van het tarief 2023 dient vóór 1 december 2022 kenbaar te worden gemaakt bij het Ministerie van Financiën.

Kwijtscheldingsbeleid (art. 10 BBV)

Gelet op het karakter van de heffingen van de provincie Noord-Holland voert de provincie Noord-Holland het beleid om geen kwijtschelding toe te passen.

Onderbouwing per heffing

De provincie Noord-Holland kent de volgende provinciale belastingen en heffingen:

- Belastingen: betalingen voor de uitvoering van collectieve vormen van dienstverlening met een algemeen belang. De provincie kent provinciale opcenten op de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting. De opbrengst van deze belasting is een algemeen dekkingsmiddel;
- Heffingen: betalingen voor de uitvoering van publiekrechtelijke dienstverlening, die verband houden met collectieve voorzieningen. In de provincie Noord-Holland de grondwaterheffing;
- Leges: betalingen voor individuele dienstverlening van overheidsdiensten van publiekrechtelijke aard. De provincie Noord-Holland kent leges en overige rechten;
- Nazorgheffing: In de zogenoemde Leemtewet is op 1 april 1998 een regeling in de Wet milieubeheer opgenomen over de nazorg van operationele stortplaatsen. Dit zijn stortplaatsen waar het storten van afvalstoffen niet vóór 1 september 1996 is beëindigd.

Belastingen: opcenten motorrijtuigenbelasting

De motorrijtuigenbelasting wordt geheven over het bezit van een motorvoertuig. De heffing en inning van de motorrijtuigenbelasting, waarop de provinciale opcenten meeliften, verzorgt de belastingdienst. Bovenop de motorrijtuigenbelasting betalen houders van personenauto’s en motoren 'provinciale opcenten'. De provincies stellen het opcenten tarief vast, en zijn daarbij gehouden aan het door het Rijk bepaalde wettelijk maximum. Het huidige wettelijk maximum bedraagt voor 2022 118,4 (Provinciewet artikel 222, 2 de lid). Dit bedrag wordt jaarlijks geïndexeerd met het inflatiecorrectiecijfer. Het maximum opcententarief voor 2023 wordt in augustus/september van dit jaar bekendgemaakt. Het huidige tarief (2022) in de provincie Noord-Holland bedraagt 67,9. In het coalitieakkoord 'Duurzaam doorpakken!' is opgenomen dat het tarief opcenten motorrijtuigenbelasting niet wordt verhoogd.

De provincie Noord-Holland heft sinds 2001 het laagste opcententarief. Onderstaand overzicht geeft inzicht in de tarieven opcenten per provincie. Hierbij wordt aangetekend dat de tarieven voor 2023 voorlopig zijn en gebaseerd zijn op de beschikbare informatie per ultimo mei 2022. Voor de provincie Noord-Holland is bij de berekening van de opbrengst uitgegaan van het thans geldende tarief opcenten van 67,9.

Provincie	2022	2021
Noord-Holland	67,9	67,9
Utrecht	77,5	74,9
Limburg	77,9	77,9
Noord-Brabant	79,6	78,4
Overijssel	79,9	79,9
Flevoland	82,2	81,4
Zeeland	82,3	89,1
Friesland	87,0	87,0
Gelderland	90,6	89,5
Zuid-Holland	91,8	90,4
Drenthe	92,0	92,0
Groningen	94,5	93,3
Gemiddeld	**83,6**	**83,5**

Maximum tarief	**118,4**	**116,8**

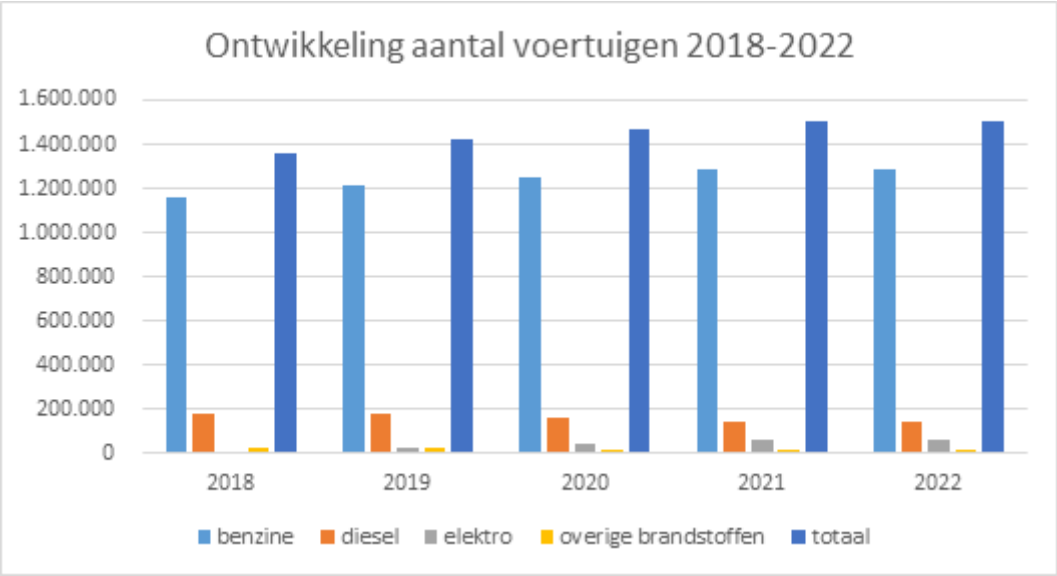
Ontwikkeling van aantal voertuigen per brandstofsoort

In de tabellen hieronder wordt voor de jaren 2018 t/m 2022 de samenstelling van de in Noord-Holland geregistreerde voertuigen gegeven. Uit de tabellen blijkt dat het totaal aantal voertuigen een jaarlijks stijgende trend toont. Daarnaast valt op dat het aandeel van zowel benzine als elektrische voertuigen blijft stijgen (zowel in absolute aantallen als in procenten). Voor diesel voertuigen zien we de laatste jaren een dalende trend.

aantal voertuigen	2018	2019	2020	2021	2022*
benzine	1.157.701	1.209.465	1.251.388	1.282.449	1.285.242
diesel	175.768	178.368	162.887	142.066	137.685
elektro	8.932	19.911	40.197	59.122	63.509
overige brandstoffen	20.000	18.866	17.818	17.327	17.314
totaal	**1.362.401**	**1.426.610**	**1.472.290**	**1.500.964**	**1.503.750**

% brandstofverbruik	2018	2019	2020	2021	2022*
benzine	85,0%	84,8%	85,0%	85,2%	85,5%
diesel	12,9%	12,5%	11,1%	10,5%	9,2%
elektro	0,7%	1,4%	2,7%	3,0%	4,2%
overige brandstoffen	1,5%	1,3%	1,2%	1,2%	1,2%
totaal	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**

*2022 betreft de verdeling op basis van de gewichtsuitdraai per 31-03-2022.

Overzicht gerealiseerde en geraamde opbrengsten opcenten motorrijtuigenbelasting

Op basis van de gewichtsuitdraai per 1 januari 2022 wordt door de belastingdienst de zogenoemde 'theoretische' opbrengst provinciale opcenten voor 2022 verwacht van € 229,1 miljoen (personenauto's € 227,7 miljoen en motoren € 1,4 miljoen). Het Rijk stelt (hybride) elektrische auto's in de periode 2021-2024 (gedeeltelijk) volledig vrij van motorrijtuigenbelasting. De voorgestelde stimuleringsmaatregel voor het (hybride) elektrisch vervoer leidt tot een versmalling van de belastinggrondslag van de provincies.

Voorgesteld wordt om voor 2022 tot en met 2026 rekening te houden met een structurele opbrengst, van € 229,1 miljoen, waarbij gerekend is met het huidige tarief opcenten van 67,9.

Opbrengsten opcenten MRB	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Jaarrekening	223,6	226,4					
Begroting			229,1	229,1	229,1	229,1	229,1

Onderdeel van hiervoor vermelde aantallen voertuigen zijn de leasevoertuigen. Hierna zal deze categorie nader toegelicht worden.

Aantal leasevoertuigen in Noord-Holland

Sinds 2016 werkt een verandering in de provinciale belastinggrondslag (denk bijvoorbeeld aan de verhuizing van een grootwagenparkhouder/leasebedrijf naar een andere provincie) direct en egaliserend door in de verdeling van het provinciefonds. Onderstaand overzicht geeft inzicht in de ontwikkeling van het aantal leasevoertuigen in Nederland en in de provincie Noord-Holland. De stijging van het aantal leasevoertuigen in 2019 is het gevolg van de verhuizing van een leasemaatschappij van de provincie Flevoland naar Noord-Holland (circa 60.000 voertuigen).

Noord-Holland	31-12-2018	31-12-2019	31-12-2020	31-12-2021	31-3-2022
GWH					
Personenauto's	90.903	166.783	154.179	161.035	161.243
Motoren	129	76	77	100	101
	91.032	**166.859**	**154.256**	**161.135**	**161.344**

Particulieren	31-12-2018	31-12-2019	31-12-2020	31-12-2021	31-3-2022
Personenauto's	32.814	41.082	51.026	56.012	56.737
Motoren	5	20	40	52	56
	32.819	**41.102**	**51.066**	**56.064**	**56.793**

Totaal	123.851	207.961	205.322	217.199	218.137

Onbenutte belastingcapaciteit

Het maximum aantal opcenten dat provincies mogen heffen wordt wettelijk vastgesteld. Dit wordt jaarlijks in de septembercirculaire van het provinciefonds gepubliceerd. Voor 2022 is dat vastgesteld op 118,4 opcenten. Uitgaande van de verwachte opbrengstraming voor 2022 van € 229,1 miljoen en het huidige opcententarief (67,9) is de opbrengst per opcent € 3,37 miljoen. Uitgaande van het maximumtarief opcenten 2022 zijnde 118,4 zijn 50,5 opcenten onbenut. De theoretische (meer)opbrengst vanwege onbenutte belastingcapaciteit bedraagt afgerond €170 miljoen.

Overzicht onbenutte belastingcapaciteit

Prognose opcenten 2022 (x € 1.000.000)	Opcenten tarief 2022	Opbrengst per opcent (x € 1.000.000)	Maximum opcenten tarief 2022	Maximale opbrengst 2022 (x € 1.000.000)	Onbenutte belastingcapaciteit 2022 (x € 1.000.000)
€ 229,10	€ 67,90	€ 3,37	€ 118,40	€ 399,00	€ 170,00

Grondwaterheffing

Sinds 1 januari 2010 is de Grondwaterheffing gebaseerd op de Waterwet. De heffing is uitsluitend bestemd voor de ten laste van de provincie komende kosten voor het grondwaterbeheer, waaronder het tegengaan van verdroging in bepaalde gebieden. In 2021 bedroeg de opbrengst van de Grondwaterheffing € 818.000,- (afgerond). Er is een voorziening ingesteld met tot doel onnodige fluctuaties van het heffingstarief tegen te gaan, tevens bedoeld om onvoorziene en ontoerekenbare schades te kunnen betalen. Heffingplichtig zijn de onttrekkers van 25.000 m³ of meer grondwater per heffingsjaar.Het tarief is vastgesteld op € 0,0085 per m³ onttrokken grondwater. Voor 2023 wordt een opbrengst geraamd van € 800.000,-.

Leges

Provincies hebben een aantal taken ter zake waarvan individuele diensten worden afgenomen door bewoners of bedrijven. Door de afnemers van zo'n dienst moeten leges worden betaald ter bekostiging van de aan deze diensten gerelateerde kosten (zoals personeels-, huisvestings- en materiaalkosten). In de tarieventabel behorende bij de legesverordening zijn voor de provincie Noord-Holland tarieven opgenomen voor onder andere het afgeven van vergunningen in het kader van de fysieke leefomgeving (Wabo), Waterwet, Wet natuurbescherming en Wegenwet.

Uitgangspunt van Provinciale Staten is dat leges voor een vergunningsaanvraag kostendekkend zijn of worden. Provinciale Staten voeren als beleid dat kostendekkendheid in eerste instantie bereikt wordt door het optimaliseren van efficiency en in tweede instantie door het verhogen van de tarieven. Dit beleid vereist inzicht in de kostenstructuur, kostenbeheersing en kostentoerekening. In december 2019 heeft u besloten dat de leges voor de vergunningsaanvragen gefaseerd in drie jaar naar een kostendekkend niveau moesten worden gebracht. Voor de berekening van de kostendekkendheid wordt in zijn algemeenheid uitgegaan van een gemiddelde tijdsbesteding per vergunningsaanvraag. Het uurtarief van de omgevingsdienst/provincie wordt gehanteerd om de hoogte van de leges te berekenen. In de tweede helft van 2022 worden de legestarieven 2023 aan u ter vaststelling aangeboden.

Kostendekkendheid leges in 2022

De uitvoering van de vergunningverlening en handhaving is opgedragen aan de omgevingsdiensten (Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied en de regionale uitvoeringsdienst Noord-Holland Noord) en is opgenomen in de lumpsum bekostiging. Het onderstaande overzicht geeft enig inzicht in de kostendekkendheid van de verschillende leges. Bij de vaststelling van de legesverordening en tarieventabel 2023 geven wij u inzicht in de geactualiseerde kosten verbonden aan de vergunningverlening. De te realiseren opbrengsten voor 2023 zijn gebaseerd op de kostendekkende tarieven en het te verwachten aantal vergunningsaanvragen dat in het komende jaar wordt ingediend.

Kostprijsberekening methode

Om de kostprijs van de diverse vergunningsaanvragen te berekenen wordt gebruik gemaakt van de Activity Based Costing method (ABC- methode). Deze methode wordt ook beschreven in de handleiding kostentoerekening 2016 van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG). De ABC methode is de meest transparante methode. Bij deze methode worden alle handelingen om te komen tot een vergunning onderzocht en vervolgens vermenigvuldigd met een uurtarief van een behandelend ambtenaar bij de provincie Noord-Holland en/of de uurtarieven omgevingsdiensten. Voor de uurtarieven van de provincie wordt de tarieven gehanteerd zoals opgenomen in de "Handleiding overheidstarieven".

Bij berekening van de leges wordt uitgegaan van de gemiddelde tijdsbesteding per vergunningsaanvraag. De onderbouwing van de kostendekkendheid wordt vastgelegd in de rapportage kostendekkendheid 2023.

Overzicht kostendekkendheid leges 2023

Tarieventabel leges	Uitvoerende organisatie	Raming baten 2023	Raming lasten 2023	Kostendekkend 2023
WABO	OD NZKG	€ 1.300.000	€ 1.300.000	100,0%
Milieuleges	OD NZKG, ODIJ	€ 500.000	€ 4.175.000	12,0%
Wegen/waterwegen	provincie Noord-Holland	€ 465.000	€ 550.000	84,5%
Waterwet	OD NZKG	€ 400.000	€ 795.000	50,3%
Wet hygiëne zwembaden	OD NHN	€ 20.000	€ 32.000	62,5%
Ontgrondingenwet	OD NZKG	€ 50.000	€ 60.000	83,3%
Wadloop	provincie Fryslân	€ 1.000	€ 37.000	2,7%
Wet Natuurbescherming*	Bij12/faunafonds	€ 300.000	€ 600.000	50,0%
Wet Natuurbescherming*	OD NHN	€ 400.000	€ 1.681.000	23,8%
Wet Luchtvaart	OD NZKG	€ 10.000	€ 39.000	25,6%
Overige	provincie Noord-Holland	€ 0	€ 0	0,0%
Totaal provinciale heffingen		**€ 3.446.000**	**€ 9.269.000**	**37,2%**

* De leges Wet Natuurbescherming (BIJ12) en Wadloop worden ontvangen bij de Uitvoerende organisatie en worden verrekend met de bijdrage die de provincie Noord-Holland moet betalen. Daarmee lopen deze baten niet via de begroting van de provincie Noord-Holland.

Voor 2023 worden de totale legesopbrengsten geraamd op circa € 3,5 miljoen.

Ontwikkelingen met betrekking tot leges

De belangrijkste ontwikkeling die is voorzien, is de invoering van de Omgevingswet per 1 januari 2023. Onder de Omgevingswet wordt een verschuiving ingezet van het meer met algemene regels werken en minder met vergunningplichten voor bedrijven. Ook zal het aantal bedrijven waarvoor de provincie bevoegd gezag is, licht afnemen (dit gezag gaat naar de gemeenten). Anderzijds neemt door de ruimere werkingssfeer van de Omgevingswet het aantal mogelijke situaties waarvoor leges kunnen worden geheven weer toe.

Een belangrijk punt is dat de vrijstelling van leges voor milieuvergunningen zal vervallen. Dit maakt het mogelijk voor de milieubelastende activiteiten leges te heffen. Verder zal bij de invoering van de Omgevingswet ook het Digitaal Stelsel Omgevingswet(DSO) worden ingevoerd, hetgeen moet leiden tot snellere afwikkeling van aanvragen en daarmee beperking van de ambtelijke inzet.

Tegelijk met de Omgevingswet treedt de Wet Kwaliteitsborging voor het bouwen (Wkb) in werking. Onder de Omgevingswet wordt er een ‘knip’ gemaakt in de huidige omgevingsvergunning voor het bouwen: ruimtelijke regels (omgevingsplanactiviteit) en technische regels (bouwactiviteit). Een gevolg van de inwerkingtreding van de Wkb is dat meer bouwwerken vergunningsvrij voor de bouwactiviteit zullen zijn.

Dit alles vraagt om herziening van de legesverordening en de tarieventabel, alsmede van de herberekening van de legestarieven. In de tweede helft van 2022 wordt de legesverordening 2023 aan Provinciale Staten ter besluitvorming voorgelegd.

Nazorgheffing gesloten stortplaatsen

In de zogenoemde Leemtewet is op 1 april 1998 een regeling in de Wet milieubeheer opgenomen over de nazorg van operationele stortplaatsen. Dit zijn stortplaatsen waar het storten van afvalstoffen niet vóór 1 september 1996 is beëindigd. In de Leemtewet is bepaald dat de provincies bestuurlijk en financieel ervoor verantwoordelijk zijn dat deze stortplaatsen na sluiting geen nadelige gevolgen voor het milieu veroorzaken. Daartoe dient eeuwigdurende nazorg plaats te vinden. Dit houdt in dat maatregelen genomen dienen te worden om bodem beschermende voorzieningen op gesloten stortplaatsen in stand te houden, te onderhouden, te herstellen en eventueel te vervangen. Voorts dienen de bodem beschermende voorzieningen regelmatig te worden geïnspecteerd en de bodem onder de stortplaats te worden onderzocht. Ter bestrijding van deze kosten is een nazorgheffing ingesteld, die wordt geheven bij de exploitanten van de operationele stortplaatsen. De jaarlijkse heffing wordt vastgelegd in een door Provinciale Staten vast te stellen tarieventabel en berekend aan de hand van het doelvermogen dat aanwezig moet zijn bij sluiting van de stortplaats en het opgebouwde kapitaal in het Nazorgfonds. De heffingen worden in het uitsluitend voor nazorg bestemde Nazorgfonds gestort. Het Nazorgfonds is een bij wet vastgestelde rechtspersoon. In het Nazorgfonds wordt een zodanig kapitaal opgebouwd, dat uit het rendement daarvan de eeuwigdurende nazorg gefinancierd kan worden. Voor het begrotingsjaar 2023 wordt vooralsnog geen opbrengst geraamd.

Opbrengsten provinciale heffingen en belastingen

Voor 2023 gaat de totale opbrengst belastingen en provinciale heffingen € 233,35 miljoen bedragen.

Belasting / Heffing	Jaarrekening 2019	Jaarrekening 2020	Jaarrekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Opcenten motorrijtuigenbelasting	218,4	223,6	226,4	229,1*	229,1
Grondwaterheffing	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8
Leges					
* WABO	2,3	1,8	2	1,2	1,3
* overige leges	0,7	0,7	1	1,8	2,15
Totaal	**222,3**	**226,9**	**230,2**	**232,9**	**233,35**

* t/m tweede begrotingswijziging 2022

4 Financiële begroting

4.1 Inleiding

Artikel 3 en de artikelen 17 t/m 23 van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) bevatten de wettelijke eisen waaraan de financiële begroting en meerjarenraming moeten voldoen.

Over het algemeen is in dit hoofdstuk de volgorde van de wetsartikelen aangehouden. Om de leesbaarheid en de verbanden tussen jaren zo goed mogelijk in beeld te brengen, hebben we er voor gekozen de tabellen en toelichtingen voor het begrotingsjaar 2023 enerzijds en de meerjarenraming 2023 - 2026 anderzijds te integreren in één hoofdstuk, waarin een compleet meerjarig beeld wordt gegeven.

4.2 Meerjarenraming

4.2.1 Meerjarenraming 2023-2026

Openbaar bestuur (x € 1.000)

	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	19.955	23.045	22.734	21.649	21.555	21.532
Baten	-145	-162	-59	-59	-59	-59
Saldo van baten en lasten	**19.810**	**22.883**	**22.675**	**21.590**	**21.496**	**21.473**
Storting reserves	0	2	1.000	0	0	0
Onttrekking reserves	-2.740	-215	-395	0	0	0
Resultaat	**17.070**	**22.670**	**23.280**	**21.590**	**21.496**	**21.473**

Klimaat en Milieu (x € 1.000)

	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	47.895	71.226	51.727	45.529	38.559	36.955
Baten	-3.736	-3.414	-4.780	-5.135	-2.475	-2.575
Saldo van baten en lasten	**44.160**	**67.812**	**46.947**	**40.394**	**36.084**	**34.380**
Storting reserves	19.526	30.930	14.069	2.599	1.674	419
Onttrekking reserves	-13.545	-47.857	-11.163	-6.836	-2.888	-1.319
Resultaat	**50.141**	**50.885**	**49.853**	**36.157**	**34.870**	**33.480**

Ruimte en Water (x € 1.000)

	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	32.172	39.924	24.328	19.078	18.578	18.606
Baten	-14.893	-17.704	-7.049	-7.115	-7.115	-7.115
Saldo van baten en lasten	**17.279**	**22.220**	**17.279**	**11.963**	**11.463**	**11.491**
Storting reserves	23.409	21.628	23.262	9.262	15.000	16.000
Onttrekking reserves	-22.237	-22.521	-16.482	-3.340	-2.360	-2.436
Resultaat	**18.450**	**21.327**	**24.059**	**17.885**	**24.103**	**25.055**

Bereikbaarheid (x € 1.000)

	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	234.535	276.606	239.055	219.352	211.829	211.520
Baten	-22.576	-16.792	-21.434	-10.148	-17.299	-17.197
Saldo van baten en lasten	**211.959**	**259.813**	**217.621**	**209.204**	**194.530**	**194.323**
Storting reserves	166.107	85.294	60.245	62.642	42.859	42.609
Onttrekking reserves	-374.236	-140.254	-76.033	-65.198	-39.431	-33.539
Resultaat	**3.830**	**204.853**	**201.833**	**206.647**	**197.957**	**203.392**

Groen (x € 1.000)

	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	96.445	210.123	148.110	115.336	81.807	73.464
Baten	-5.967	-38.108	-20.242	-9.171	-6.602	-985
Saldo van baten en lasten	**90.478**	**172.015**	**127.868**	**106.165**	**75.205**	**72.479**
Storting reserves	84.452	38.010	35.613	25.749	20.145	19.686
Onttrekking reserves	-50.924	-111.387	-78.901	-54.319	-29.682	-28.209
Resultaat	**124.006**	**98.638**	**84.580**	**77.595**	**65.668**	**63.956**

Economie, cultuur en welzijn (x € 1.000)

	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	38.862	53.121	40.079	29.768	23.860	18.931
Baten	-2.918	-86	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	**35.944**	**53.035**	**40.079**	**29.768**	**23.860**	**18.931**
Storting reserves	21.251	16.358	15.078	9.673	9.873	5.251
Onttrekking reserves	-13.460	-26.146	-16.358	-9.958	-5.348	0
Resultaat	**43.735**	**43.247**	**38.799**	**29.483**	**28.385**	**24.182**

Economisch herstel en duurzaamheid (x € 1.000)

	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	3.474	18.115	16.617	522	521	518
Baten	-257	-797	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	**3.217**	**17.318**	**16.617**	**522**	**521**	**518**
Storting reserves	100.000	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	-3.214	-17.425	-16.325	0	0	0
Resultaat	**100.003**	**-107**	**292**	**522**	**521**	**518**

Overzicht Financiën en bedrijfsvoering (x € 1.000)

	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	58.753	94.325	102.300	114.513	124.707	135.155
Baten	-467.521	-501.369	-513.294	-533.294	-534.564	-515.943
Saldo van baten en lasten	**-408.768**	**-407.044**	**-410.994**	**-418.781**	**-409.857**	**-380.788**
Storting reserves	68.560	5.653	3.620	1.420	1.420	1.420
Onttrekking reserves	-34.914	-48.845	-28.845	-2.727	-2.407	-2.447
Resultaat	**-375.122**	**-450.235**	**-436.218**	**-420.088**	**-410.844**	**-381.815**

Totaal 2023 tot en met 2026 (bedragen x € 1.000)

Programma 1 t/m 8

	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Lasten	532.091	786.485	644.951	567.178	523.022	517.869
Baten	-518.012	-578.432	-566.858	-564.922	-568.114	-543.874
Saldo van baten en lasten	**14.079**	**208.052**	**78.093**	**2.256**	**-45.092**	**-26.005**
Storting reserves	483.304	197.875	152.887	113.116	91.589	86.051
Onttrekking reserves	-515.270	-414.650	-244.502	-142.378	-82.116	-67.950
Resultaat	**-17.887**	**-8.723**	**-13.523**	**-27.006**	**-35.620**	**-7.904**

4.2.2 Gronden waarop de ramingen zijn gebaseerd

De begroting is opgesteld met inachtneming van de voorschriften van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Volgens het BBV is het gemodificeerd stelsel van lasten en baten van toepassing. In overeenstemming met de BBV-regelgeving is het autorisatieniveau bepaald op het totaal van de lasten en het totaal van de baten per programma. De begroting geeft in overeenstemming met de normen van het BBV een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd over de financiële positie en over de baten en lasten. De baten en lasten worden tenzij anders vermeld toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

Basis voor de ramingen in de begroting
De begroting 2023 bestaat uit de oorspronkelijke ramingen van ongewijzigd beleid met daarbij de effecten van de door uw Staten vastgestelde kaderbrief 2023. Daarnaast zijn in de begroting 2023 een aantal autonome ontwikkelingen verwerkt en een aantal onvermijdelijke ontwikkelingen meegenomen. Op deze plaats vermelden wij de meer algemene opmerkingen waarop de ramingen zijn gebaseerd.

Verantwoording subsidies
Subsidies worden geraamd in het jaar, dat deze worden toegekend. Voor meerjarige lopende projectsubsidies zijn binnen IPO-verband afspraken gemaakt met BBV en de accountants. Deze afspraken houden in dat wanneer de subsidies niet voor het eind van het jaar zijn afgerond, het restant bedrag in een reserve "Subsidieverplichtingen" beschikbaar blijft voor de restant uitbetalingen de komende jaren. Omdat wij werken met 1 operationeel doel per reserve, zullen daarvoor zo nodig meerdere reserves worden ingesteld in de loop van 2022 en gedurende het jaar 2023. Op die manier blijven per operationeel doel de lopende subsidieverplichtingen inzichtelijk.

Materiële vaste activa
Materiële vaste activa met economisch nut worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, vermeerderd met bijkomende kosten en verminderd met bijdragen van derden en cumulatieve afschrijvingen. De activa worden lineair afgeschreven. Als basis voor de berekening van de afschrijving wordt de netto aanschafwaarde gehanteerd. Na afstoting van materiële vaste activa worden boekwinsten of verliezen ten gunste of ten laste van de exploitatie verantwoord. Deze activa worden lineair afgeschreven met inachtneming van de volgende afschrijvingstermijnen

Gronden en terreinen	n.v.t.
Woonruimten	40
Bedrijfsgebouwen	40
Renovatie bedrijfsgebouwen	25
Machines, apparaten en installaties	15
Overige materiële vaste activa	3/10

Investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut betreffen voornamelijk infrastructurele werken in de openbare ruimte, zoals aanleg en reconstructie van wegen, vaarwegen, bruggen, viaducten, groen en kunstwerken. Deze worden vermeerderd met

bijkomende kosten en onder aftrek van bijdragen van derden geactiveerd. De ondergrond van deze werken wordt daarbij als integraal onderdeel van het werk beschouwd. Deze activa worden lineair afgeschreven in maximaal:

Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	50
Vaarwegen	40/80
Wegen	50
Technische installaties	5/8/15

Financiële vaste activa
Kapitaalverstrekkingen aan gemeenschappelijke regelingen en overige verbonden partijen, (overige) leningen u/g en (overige) uitzettingen worden –tenzij anders word vermeld – opgenomen tegen nominale waarde. Zo nodig word een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

De onder de financiële vaste activa opgenomen deelnemingen worden tegen nominale en/of aanschafwaarde opgenomen tenzij blijkt dat de marktwaarde lager is dan de nominale c.q verkrijgingsprijs ofwel nihil is.

Reserves en voorzieningen
Reserves en voorzieningen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Uitzondering hierop is de Voorziening pensioenen (oud-) leden Gedeputeerde Staten die tegen contante waarde van de pensioenaanspraken word gewaardeerd.

Rente
De provincie rekent geen interne rente toe aan investeringen of andere activiteiten aangezien er bij ons geen sprake is van een financieringstekort.

Dividenduitkering
De provincie ontvangt dividend vanuit de deelnemingen waarin zij een aandeel heeft. De hoogte van de dividenduitkering wordt gebaseerd op berichtgeving vanuit de deelnemingen.

Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als baten genomen op het moment waarop het dividend betaalbaar is gesteld.

Salariskosten en toerekening van organisatiekosten
De geraamde kosten voor capaciteit zijn gebaseerd op ramingen van de personele capaciteit die nodig is om de opgaven uit te voeren. De personele capaciteit bestaat uit zowel het eigen personeel als ingehuurde capaciteit. De kosten worden verantwoord in de jaarrekening op de operationele doelen en taakvelden en investeringen op basis van de bij de begroting (inclusief begrotingswijzigingen) vermelde verdeelsleutel.

Algemene uitkering en decentralisatie-uitkeringen van het provinciefonds
De raming van de inkomsten uit het provinciefonds zijn gebaseerd op de meicirculaire 2022.

4.2.3 Verklaring van aanmerkelijke verschillen

Overzicht aanmerkelijke verschillen lasten (x 1.000 euro)

Nr	Lasten per programma	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Verschil t.o.v. jaarrekening 2021	Verschil t.o.v. Begroting 2022
1	Openbaar bestuur	19.955	23.045	22.734	2.779	-311
2	Klimaat en Milieu	47.895	71.226	51.727	3.832	-19.499
3	Ruimte en Water	32.172	39.924	24.328	-7.844	-15.596
4	Bereikbaarheid	234.535	276.606	239.055	4.520	-37.550
5	Groen	96.445	210.123	148.110	51.665	-62.013
6	Economie, cultuur en welzijn	38.862	53.121	40.079	1.217	-13.042
7	Economisch herstel en duurzaamheid	3.474	18.115	16.617	13.143	-1.498
8	Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	58.753	94.325	102.300	43.548	7.975
	Totaal van de lasten	532.091	786.485	644.951	112.860	-141.534

Overzicht aanmerkelijke verschillen baten (x 1.000 euro)

Nr	Baten per programma	Rekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Verschil t.o.v. jaarrekening 2021	Verschil t.o.v. begroting 2022
1	Openbaar bestuur	-145	-162	-59	86	103
2	Klimaat en Milieu	-3.736	-3.414	-4.780	-1.044	-1.366
3	Ruimte en Water	-14.893	-17.704	-7.049	7.844	10.655
4	Bereikbaarheid	-22.576	-16.792	-21.434	1.142	-4.642
5	Groen	-5.967	-38.108	-20.242	-14.275	17.866
6	Economie, cultuur en welzijn	-2.918	-86		2.918	86
7	Economisch herstel en duurzaamheid	-257	-797		257	797
8	Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	-467.521	-501.369	-513.294	-45.773	-11.925
	Totaal van de baten	-518.012	-578.432	-566.858	-48.846	11.574

Algemene oorzaken van verschillen

Over het algemeen zijn de verschillen tussen de jaarschijven van de vorige begroting en de huidige te verklaren aan de hand van een beperkt aantal oorzaken. Aan de lastenkant zijn de belangrijkste hiervan de variaties in uitvoering van incidentele projecten en subsidies. Deze zijn ongelijkmatig over de jaren verdeeld. Het ene jaar gebeurt slechts voorbereiding, terwijl in het volgende jaar de uitvoering van start gaat en volop wordt uitgegeven. Veel van deze projecten

dekken wij uit onze reserves. Het overzicht van stortingen en onttrekkingen dat u vindt bij de financiële tabellen geeft u hierin inzicht.

Verdere algemene oorzaken van de verschillen zijn:

- Mutaties in de kasraming van reserves als gevolg van (bijvoorbeeld) het later afrekenen van subsidies/aanvragen van voorschotten door subsidieontvangers, en vertraging in projecten;
- Mutaties in de raming van begrotingsposten gerelateerd aan de voortgang in projecten/declaratiegedrag van leveranciers;
- Voorstellen voor nieuw beleid;
- (mutaties in) specifieke uitkeringen van het Rijk;
- Verschuivingen van budgetten uit administratief technische overwegingen.

Specifieke oorzaken
De belangrijkste verklaring van verschillen tussen 2022 en 2023 is te vinden in de verwerking van de kaderbrief 2023. Daarnaast hebben zich echter ook nog ontwikkelingen voorgedaan, die in deze begroting zijn verwerkt. In de toelichting op de opbouw van de exploitatie zijn deze ontwikkeling nader gespecificeerd/toegelicht.

.

4.2.4 Presentatie van het structureel begrotingssaldo

Presentatie van het structureel begrotingssaldo (bedragen x € 1.000)

	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
Saldo van baten en lasten	78.093	825	-46.698	-27.193
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-91.615	-31.033	8.855	17.435
Begrotingssaldo na bestemming	**-13.523**	**-30.209**	**-37.844**	**-9.759**
Waarvan incidentele baten en lasten (saldo)	5.710	19.522	20.619	18.358
Structureel begrotingssaldo	**-19.233**	**-49.730**	**-58.462**	**-28.116**

4.2.5 Structureel en reëel evenwicht

Bedragen x € 1.000

2023	Programma	Incidenteel	Structureel	Eindtotaal
Totaal Exploitatie		**126.073**	**-47.980**	**78.093**
Baten		-39.010	-527.848	-566.858
	1 Openbaar bestuur	0	-59	-59
	2 Klimaat en Milieu	-2.575	-2.205	-4.780
	3 Ruimte en Water	-3.039	-4.010	-7.049
	4 Bereikbaarheid	-14.039	-7.395	-21.434
	5 Groen	-19.357	-885	-20.242
	6 Economie, cultuur en welzijn	0	0	0
	7 Economisch herstel en duurzaamheid	0	0	0
	8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	0	-513.294	-513.294
Lasten		165.083	479.868	644.951
	1 Openbaar bestuur	395	22.339	22.734
	2 Klimaat en Milieu	13.219	38.508	51.727
	3 Ruimte en Water	6.313	18.015	24.328
	4 Bereikbaarheid	23.379	215.677	239.055
	5 Groen	81.305	66.805	148.110
	6 Economie, cultuur en welzijn	21.548	18.531	40.079
	7 Economisch herstel en duurzaamheid	15.413	1.204	16.617
	8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	3.511	98.789	102.300
Totaal Reserves		**-120.362**	**28.747**	**-91.615**
Baten		-243.048	-1.454	-244.502
	1 Openbaar bestuur	-395	0	-395
	2 Klimaat en Milieu	-11.163	0	-11.163
	3 Ruimte en Water	-16.482	0	-16.482
	4 Bereikbaarheid	-75.431	-602	-76.033
	5 Groen	-78.831	-70	-78.901
	6 Economie, cultuur en welzijn	-16.358	0	-16.358
	7 Economisch herstel en duurzaamheid	-16.325	0	-16.325
	8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	-28.063	-782	-28.845
Lasten		122.686	30.201	152.887
	1 Openbaar bestuur	1.000	0	1.000
	2 Klimaat en Milieu	14.069	0	14.069

	3 Ruimte en Water	23.262	0	23.262
	4 Bereikbaarheid	60.245	0	60.245
	5 Groen	11.883	23.730	35.613
	6 Economie, cultuur en welzijn	10.027	5.051	15.078
	7 Economisch herstel en duurzaamheid	0	0	0
	8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	2.200	1.420	3.620
Eindtotaal		**5.710**	**-19.233**	**-13.523**

Bedragen x € 1.000

2024	Programma	Incidenteel	Structureel	Eindtotaal
Totaal Exploitatie		**68.407**	**-67.582**	**825**
Baten		-18.559	-546.363	-564.922
	1 Openbaar bestuur	0	-59	-59
	2 Klimaat en Milieu	-2.825	-2.310	-5.135
	3 Ruimte en Water	-3.000	-4.115	-7.115
	4 Bereikbaarheid	-4.448	-5.700	-10.148
	5 Groen	-8.286	-885	-9.171
	6 Economie, cultuur en welzijn	0	0	0
	7 Economisch herstel en duurzaamheid	0	0	0
	8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	0	-533.294	-533.294
Lasten		86.966	478.781	565.747
	1 Openbaar bestuur	11	21.638	21.649
	2 Klimaat en Milieu	9.023	36.506	45.529
	3 Ruimte en Water	3.022	16.056	19.078
	4 Bereikbaarheid	11.099	208.253	219.352
	5 Groen	50.315	65.021	115.336
	6 Economie, cultuur en welzijn	10.078	19.690	29.768
	7 Economisch herstel en duurzaamheid	16	506	522
	8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	3.402	111.111	114.513
Totaal Reserves		**-48.885**	**17.852**	**-31.033**
Baten		-138.529	-3.849	-142.378
	1 Openbaar bestuur	0	0	0
	2 Klimaat en Milieu	-6.836	0	-6.836
	3 Ruimte en Water	-3.340	0	-3.340
	4 Bereikbaarheid	-62.249	-2.949	-65.198
	5 Groen	-54.201	-118	-54.319

	6	Economie, cultuur en welzijn	-9.958	0	-9.958
	7	Economisch herstel en duurzaamheid	0	0	0
	8	Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	-1.945	-782	-2.727
Lasten			89.644	21.701	111.345
	1	Openbaar bestuur	0	0	0
	2	Klimaat en Milieu	2.599	0	2.599
	3	Ruimte en Water	9.262	0	9.262
	4	Bereikbaarheid	62.642	0	62.642
	5	Groen	9.019	16.730	25.749
	6	Economie, cultuur en welzijn	6.122	3.551	9.673
	7	Economisch herstel en duurzaamheid	0	0	0
	8	Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	0	1.420	1.420
Eindtotaal			**19.522**	**-49.730**	**-30.209**

Bedragen x € 1.000

2025		Programma	Incidenteel	Structureel	Eindtotaal
Totaal Exploitatie			**27.504**	**-74.202**	**-46.698**
Baten			-22.523	-545.591	-568.114
	1	Openbaar bestuur	0	-59	-59
	2	Klimaat en Milieu	0	-2.475	-2.475
	3	Ruimte en Water	-3.000	-4.115	-7.115
	4	Bereikbaarheid	-13.906	-3.393	-17.299
	5	Groen	-5.617	-985	-6.602
	6	Economie, cultuur en welzijn	0	0	0
	7	Economisch herstel en duurzaamheid	0	0	0
	8	Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	0	-534.564	-534.564
Lasten			50.027	471.389	521.416
	1	Openbaar bestuur	11	21.544	21.555
	2	Klimaat en Milieu	2.201	36.358	38.559
	3	Ruimte en Water	3.053	15.525	18.578
	4	Bereikbaarheid	18.946	192.883	211.829
	5	Groen	16.716	65.091	81.807
	6	Economie, cultuur en welzijn	5.688	18.172	23.860
	7	Economisch herstel en duurzaamheid	16	505	521
	8	Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	3.396	121.311	124.707
Totaal Reserves			**-6.885**	**15.740**	**8.855**

Baten		-77.905	-4.211	-82.116
	1 Openbaar bestuur	0	0	0
	2 Klimaat en Milieu	-2.888	0	-2.888
	3 Ruimte en Water	-2.360	0	-2.360
	4 Bereikbaarheid	-36.120	-3.311	-39.431
	5 Groen	-29.564	-118	-29.682
	6 Economie, cultuur en welzijn	-5.348	0	-5.348
	7 Economisch herstel en duurzaamheid	0	0	0
	8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	-1.625	-782	-2.407
Lasten		71.020	19.951	90.971
	1 Openbaar bestuur	0	0	0
	2 Klimaat en Milieu	1.674	0	1.674
	3 Ruimte en Water	15.000	0	15.000
	4 Bereikbaarheid	42.859	0	42.859
	5 Groen	5.165	14.980	20.145
	6 Economie, cultuur en welzijn	6.322	3.551	9.873
	7 Economisch herstel en duurzaamheid	0	0	0
	8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	0	1.420	1.420
Eindtotaal		**20.619**	**-58.462**	**-37.844**

Bedragen x € 1.000

2026	Programma	Incidenteel	Structureel	Eindtotaal
Totaal Exploitatie		**16.993**	**-44.186**	**-27.193**
Baten		-16.504	-527.370	-543.874
	1 Openbaar bestuur	0	-59	-59
	2 Klimaat en Milieu	0	-2.575	-2.575
	3 Ruimte en Water	-3.000	-4.115	-7.115
	4 Bereikbaarheid	-13.504	-3.693	-17.197
	5 Groen	0	-985	-985
	6 Economie, cultuur en welzijn	0	0	0
	7 Economisch herstel en duurzaamheid	0	0	0
	8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	0	-515.943	-515.943
Lasten		33.497	483.184	516.681
	1 Openbaar bestuur	11	21.521	21.532
	2 Klimaat en Milieu	631	36.324	36.955
	3 Ruimte en Water	3.142	15.464	18.606

	4 Bereikbaarheid	15.969	195.551	211.520
	5 Groen	9.574	63.890	73.464
	6 Economie, cultuur en welzijn	771	18.160	18.931
	7 Economisch herstel en duurzaamheid	16	502	518
	8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	3.383	131.772	135.155
Totaal Reserves		**1.365**	**16.070**	**17.435**
Baten		-63.569	-4.381	-67.950
	1 Openbaar bestuur	0	0	0
	2 Klimaat en Milieu	-1.319	0	-1.319
	3 Ruimte en Water	-2.436	0	-2.436
	4 Bereikbaarheid	-30.058	-3.481	-33.539
	5 Groen	-28.091	-118	-28.209
	6 Economie, cultuur en welzijn	0	0	0
	7 Economisch herstel en duurzaamheid	0	0	0
	8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	-1.665	-782	-2.447
Lasten		64.934	20.451	85.385
	1 Openbaar bestuur	0	0	0
	2 Klimaat en Milieu	419	0	419
	3 Ruimte en Water	16.000	0	16.000
	4 Bereikbaarheid	42.609	0	42.609
	5 Groen	4.206	15.480	19.686
	6 Economie, cultuur en welzijn	1.700	3.551	5.251
	7 Economisch herstel en duurzaamheid	0	0	0
	8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	0	1.420	1.420
Eindtotaal		**18.358**	**-28.116**	**-9.759**

Structurele stortingen in reserves

Structurele stortingen in reserves (bedragen x € 1.000)

OD	Onderwerp	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
5.1.1	Resv. Groen	23.730	16.730	14.980	15.480
6.4.1	Resv. Monumenten	5.051	3.551	3.551	3.551
8.1.8	Resv. Bedrijfsvoerin	1.420	1.420	1.420	1.420
Eindtotaal		**30.201**	**21.701**	**19.951**	**20.451**

Structurele onttrekkingen aan de reserves

Structurele onttrekkingen aan de reserves (bedragen x € 1.000)

OD	Onderwerp	Begroot 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026
4.4.4	Resv. Kapitaallasten OV	-58	-1.652	-1.952	-1.952
4.4.4	Resv. Kapitaallasten Wegen	-141	-609	-671	-841
4.4.7	Resv. Kapitaallasten innovatieprojecten	-403	-688	-688	-688
5.1.1	Resv. Kapitaallasten Groen	-70	-118	-118	-118
8.1.8	Resv. Huisvesting	-782	-782	-782	-782
Eindtotaal		**-1.454**	**-3.849**	**-4.211**	**-4.381**

4.2.6 EMU saldo

Het EMU-saldo is het saldo van inkomsten en uitgaven met derden (dus geen afschrijvingen, waardemutaties, etc.) van de provincie Noord-Holland. In het BBV is voorgeschreven dat de provincies het EMU saldo opnemen in de begroting en de jaarstukken. Het EMU-saldo geeft een indicatie voor de ontwikkeling van de liquiditeits- en financiële positie (eigen vermogen en schulden).

	Omschrijving	Begroting 2022*	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
		x € 1.000	x € 1.000	x € 1.000	x € 1.000	x € 1.000
(0)	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-208.052	-78.093	1.267	48.346	28.891
(1)	Mutatie (im)materiële vaste activa	68.275	95.893	128.693	45.109	-18.877
(2)	Mutatie voorzieningen	330	333	308	283	258
(3)	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	-	-	-	-	-
(4)	Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa	-	-	-	-	-
(0-1+2-3-4)	**EMU saldo**	**-275.997**	**-173.653**	**-127.118**	**3.520**	**48.026**

* t/m Tweede begrotingswijziging 2022

4.3 Uiteenzetting financiële positie

4.3.1 Opbouw van het begrotingssaldo

4.3.1.1 Opbouw exploitatie

De wijzigingen in deze begroting ten opzichte van de ontwerpbegroting zijn voornamelijk het gevolg van de verwerking van de financiële kaders en de voorstellen zoals geschetst in de kaderbrief 2023. Deze begroting bevat echter ook een aantal nieuwe ontwikkelingen. Het betreffen met name exogene en onvermijdelijke bijstellingen. De mutaties die nieuw zijn in deze begroting zijn hieronder nader gespecificeerd en deze worden onder de tabel toegelicht.

Totaaloverzicht nieuwe mutaties begroting 2022 – 2025 (bedragen x € 1.000)

Operationeel doel en toelichting begrotingsmutatie (Bedragen x € 1.000)	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
1.1.1 Functioneren van Provinciale Staten faciliteren Door het tekort aan personeel bij ons oude cateraar waren wij genoodzaakt om van cateraar te wijzigen. Daarbij zijn het aantal bijeenkomsten gestegen en de prijs per verzorgde dag is gestegen.	80	80	80	80
1.2.3 Rijstaken commissaris van de koning uitvoeren Als provincie vinden we het wenselijk om het historisch besef en de bewustwording rondom thema's als vrijheid, veiligheid en discriminatie in de provincie te stimuleren. Daarom is in 2022 een subsidieregeling vastgesteld waarmee de provincie activiteiten ondersteunt die zijn gericht op herdenken, koesteren en vieren van markerende gebeurtenissen en/of personen uit de geschiedenis van Noord-Holland. Er is in 2022 groot beroep gedaan op deze regeling en hebben geconcludeerd dat de huidige subsidieplafond niet toereikend is en verhogen op basis hiervan het subsidieplafond.	80	80	80	80
2.2.1 VTH taken uitvoeren en coördineren Bij de kaderbrief zijn 2025 middelen aangevraagd voor het uitvoeren van de VTH-taken, transitie naar groen staal en gezondheidsonderzoeken. Echter de inzet voor het uitvoeringsprogramma Tata 2020-2022 Roadmap Plus/ ZZS/ kwartiermakers groenstaal omgevingsdienst zal ook na 2025 nodig zijn.				339
3.2.5 Grondbeleid uitvoeren t.b.v. provinciale doelen Actualisatie verkopen strategische grond groen en beheer onroerend goed.	-33	35	126	126
4.1.1 Mobiliteitsbeleid opstellen Bijstelling IPO bijdrage	-37	-	-	-
4.1.2 Mobiliteitsbeleid uitvoeren Terugbetaling van het verleende voorschot aan MRA-E.	-84	-	-	-

4.3.1 Netwerkmanagement en verkeerskundige beheer uitvoeren Er wordt in de begroting structureel € 32.000 bijgenaamd voor i.v.m. hogere brandstofkosten.	32	32	32	32
6.1.1 Ruimtelijke vestigingsklimaat bevorderen Op 8 juli 2021 heeft de AVA het principebesluit genomen de RON NV te ontbinden, leningen zijn ondertussen ingelost bij de BNG daarmee komt de borgtochtprovisie Bedrijventerrein Westzaan Noord CV te vervallen.	48	48	48	112
6.1.3 Een veerkrachtige en duurzame arbeidsmarkt bevorderen De subsidieregeling omtrent campusvorming (een centraal sturingsinstrument vastgesteld in de Uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt en Onderwijs 2021-2023, door GS op 30 november 2021) is verschoven naar 2023. Ook in 2023 zijn hier gelden voor gereserveerd. Er is gekozen om hiervoor 1 regeling op te stellen en de regeling in zijn geheel in 2023 te laten lopen.	565	-	-	-
Uitkering provinciefonds De opbrengsten uit het provinciefonds zijn bijgesteld op basis van de meicirculaire 2022, hogere accressen zorgen voor een hogere uitkering.	-15.069	-22.127	-13.363	-707
8.1.3 Dividend Het verwachte dividend van PWN wordt verlaagd.	630	630	630	630
8.1.4 Financieringsfunctie De rentebaten zijn geactualiseerd. Het betreft diverse kleinere wijzigingen.	-12	-11	-11	-11
8.1.7 Vennootschapsbelasting Op basis van de geactualiseerde winstverwachting van Polanenpark is de te betalen vennootschapsbelasting bijgesteld.	1.077	-	-	-
8.1.8 Overhead In de meicirculaire van het provinciefonds is € 72.000 extra opbrengst toegekend voor 2023 in het kader van de Wet Open Overheid.	72	-	-	-
8.2.1 Stelposten Bij de Kaderbrief 2023 is de stelpost opgehoogd voor prijsstijgingen als gevolg van de inflatie. Op basis van recentere gegevens blijkt dat de inflatie hoger uitvalt dan eerder werd verwacht.	9.032	9.068	9.099	9.131
8.2.2 Bedrijfsvoering realiseren De kosten in verband met de nazorg van de vliegramp nemen af.	-15	-15	-15	-15
Diverse operationele doelen De kapitaallasten zijn opnieuw berekend en geactualiseerd op basis van de verwachte opleverdata van projecten. De bijstelling in deze begroting wordt veroorzaakt door een verschuiving van de opleverdatum van een aantal projecten naar latere jaren. Omdat de provincie, conform de financiële verordening, start met afschrijven in het jaar na oplevering van een project leidt dit tot verschuivingen in de begrote	-1.611	-279	1.150	2.401

kapitaallasten per jaar.				
Diverse operationele doelen De verwachte opbrengsten uit leges zijn geactualiseerd. Deze inkomsten zijn verspreid over meerdere operationeel doelen. De volgende oorzaken leiden tot een verlaging van de begrote leges opbrengsten; • De legesopbrengsten WABO worden naar beneden gesteld. De begroting is gebaseerd op het aantal verwachte aanvragen zoals die door de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied is opgegeven. • De begrote leges worden omhoog bijgesteld als gevolg van de meer kostendekkende tarieven voor met name de leges wegen- en vaarwegen.	370	260	145	95
Totaal mutatie begroting 2023	**-4.875**	**-12.199**	**-1.999**	**12.293**

Verloop begrotingssaldo

Begrotingssaldo conform kaderbrief 2023	**-8.648**	**-18.010**	**-35.845**	**-22.052**
Mutaties begroting 2023	**-4.875**	**-12.199**	**-1.999**	**12.293**
Begrotingssaldo 2023	**-13.523**	**-30.209**	**-37.844**	**-9.759**

4.3.1.2 Geprognotiseerde balans

Geprognosticeerde balans (bedragen x € 1.000	**31-12-2022**	**31-12-2023**	**31-12-2024**	**31-12-2025**	**31-12-2026**
Activa					
Immateriële activa	-	-	-	-	-
Materiële activa (investeringen)	981.397	1.077.236	1.205.929	1.251.038	1.232.161
Economisch nut	*149.186*	*153.582*	*154.297*	*164.095*	*177.374*
Openbare ruimte met maatschappelijk nut	*832.211*	*923.654*	*1.051.632*	*1.086.943*	*1.054.787*
Financiële vaste activa	265.210	280.210	295.210	309.210	314.210
Kapitaalverstrekkingen	*165.905*	*180.905*	*195.905*	*209.905*	*214.905*
Verstrekte langlopende leningen	*99.305*	*99.305*	*99.305*	*99.305*	*99.305*
Vlottende activa					
Voorraden	*5.000*	5.000	5.000	5.000	5.000
Uitzettingen met een looptijd < 1 jaar	*142.000*	53.000	25.000	25.000	25.000
Liquide middelen	*900*	500	300	300	300

	Overlopende activa	*30.000*	29.000	28.000	28.000	28.000
	Activa	1.424.507	1.444.946	1.559.439	1.618.548	1.604.671
Passiva						
	Algemene reserves	163.106	139.151	139.151	139.151	139.151
	Bestemmingsreserves	683.468	615.808	584.775	593.628	611.065
	Voorzieningen	22.202	22.535	22.843	23.127	23.384
	Vaste Schuld	0	34.000	113.000	180.000	180.000
	Netto-vlottende schulden	20.000	18.000	16.000	16.000	16.000
	Overlopende passiva	535.731	615.452	683.670	666.642	635.071
	Passiva	1.424.507	1.444.946	1.559.439	1.618.548	1.604.671

4.3.2 Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

Onderstaand overzicht geeft de verplichtingen die de provincie heeft ten aanzien van arbeidskosten die jaarlijks een beslag leggen op de begroting weer. Het gaat hier om verplichtingen die in een jaar ontstaan en in latere jaren tot uitbetaling komen, maar niet op de balans zijn opgenomen.

Jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen (Bedragen x €1.000)	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
Vakantiedagen	-	-	-	-
Wachtgelden en aanvullende uitkeringen invaliditeit	-	-	-	-
Werkloosheidsuitkeringen				
* overige werkloosheidsuitkeringen	€ 132	€ 22	€ 2	€ 2
Totaal	**€ 132**	**€ 22**	**€ 2**	**€ 2**

Toelichting

Vakantiegelden
Door de invoering van het individueel keuzebudget (voortkomend uit de cao) worden vakantiegelden in het lopende jaar volledig uitbetaald.

Wachtgelden en aanvullende uitkeringen invaliditeit
De Statenleden zijn buiten beschouwing gelaten conform artikel 44, lid 3 van het BBV.

Werkloosheidsuitkeringen
Het betreft hier de voormalige medewerkers die op dit moment maandelijks een uitkering ontvangen van het UWV en/of Loyalis.

4.3.3 Investeringen

In de tabel 4.3.3 zijn de netto investeringen van de materiële vaste activa en de financiële vaste activa apart weergegeven. Omdat de provincie geen immateriële vaste activa heeft staan deze niet in dit overzicht. De opgenomen bedragen zijn het saldo van de bruto investeringen, de desinvesteringen en bijdragen van derden.

Bedragen x € 1.000	Overzicht van netto investeringen per programma	2023	2024	2025	2026
Programma	**Lopende investeringen:**				
	Materiële vaste activa				
	Investeringen met een economisch nut				
5	Gronden NNN	7.000	7.500	14.500	16.000
3	Beheergrondbank Laag-Holland	-	-	-	-
4	Steunpunten voor dagelijks beheer (vaar)wegen	679	5.598	6	-
	Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut				
4	Investeringen provinciale infrastructuur	52.250	73.928	15.167	-
4	Groenprojecten	1.966	-	-	-
4	Innovatieve duurzame infra	1.244	-	-	-
4	Investeringen Openbaar Vervoer	20.617	14.599	-	-
4	DVM (intelligente verkeerslichten)		4.515		
4	Vervangingsinvesteringen wegen PMO	27.247	34.396	10.076	-
4	Vervangingsinvesteringen vaarwegen PMO	-	14.746	204	2.277
4	PMO kunstwerken	3.366		37.741	
	Totaal Materiële vaste activa	**114.369**	**155.282**	**77.694**	**18.277**
	Financiële vaste activa				
6	ROM Regio BV	5.000	5.000	5.000	5.000
3	Participatiefonds deelnemingen Duurzame Energie	10.000	10.000	9.000	-
	Totaal financiële vaste activa	**15.000**	**15.000**	**14.000**	**5.000**
	Totaal netto investeringen	**129.369**	**170.282**	**91.694**	**23.277**

4.3.4 Activa

4.3.4.1 Staat van geactiveerde immateriële en materiële investeringen (art. 34, 35 een 52)

Omschrijving van de investeringen (bedragen x € 1.000)	Boekwaarde per 01-01-2023	Netto investeringen 2023	Desinvesteringen 2023	Afwaarderingen 2023	Afschrijving 2023	Boekwaarde per 31-12-2023
1. Immateriële activa						
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	-	-	-	-	-	-
Totaal immateriële activa	-	-	-	-	-	-
2. materiële vaste activa						
A. Investeringen met een economisch nut	**149.186**	**7.679**	**-**	**-**	**3.283-**	**153.582**
- Gronden en terreinen	91.874	7.000	-	-	-	98.874
- Bedrijfsgebouwen	57.312	679	-	-	3.283-	54.708
B. Investeringen in openbare ruimte met een						
maatschappelijk nut	**832.211**	**106.690**	**-**	**-**	**15.247-**	**923.654**
- Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	832.211	106.690	-	-	15.247-	923.654
Totaal materiële vaste activa	**981.397**	**114.369**	**-**	**-**	**18.530-**	**1.077.236**
Totaal geactiveerde investeringen	**981.397**	**114.369**	**-**	**-**	**18.530-**	**1.077.236**

4.3.4.2 Staat van geactiveerde kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen van bijdragen aan activa in eigendom van derden (art. 36)

	Omschrijving van de investeringen (bedragen x € 1.000)	Boekwaarde per 01-01-2023	Investeringen in 2023	Desinvesteringen in 2023	Herwaardering in 2023	Afschrijvingen in 2023	Boekwaarde per 31-12-2023
A.	**Kapitaalverstrekkingen aan:**						
	- deelnemingen	165.912	15.000	-	-	-	180.912
B.	**Leningen aan:**						
	- openbare lichamen	33.200	-	-	-	-	33.200
	- deelnemingen	56.214					56.214
C.	**Overige langlopende leningen**	9.891	-		-	-	9.891
	Totaal financiële vaste activa	**265.217**	**15.000**	-	-	-	**280.217**

4.3.5 Kapitaallasten

De kapitaallasten bestaan uit capaciteitskosten en directe kosten.Tabel 4.3.5 geeft de totale kapitaallasten per onderdeel weer zoals ze voor de jaren 2023 tot en met 2026 in de begroting staan geraamd.

Omschrijving	2023	2024	2025	2026
A. Capaciteitskosten				
Grond Houtplein	-	-	-	-
Renovatie Houtplein	1.643	1.643	1.643	1.643
Nieuwbouw Dreef	557	557	557	557
Totaal A	2.200	2.200	2.200	2.200
B. Directe kosten				
Parkeergarage Dreef	407	407	407	407
Aanleg van provinciale wegen	8.238	9.959	11.824	11.958
Projecten gedekt uit de reserve kapitaallasten wegen	141	609	671	840
Vervangingsinvesteringen wegen PMO	2.937	3.836	4.868	5.100
Vervangingsinvesteringen Kunstwerken	269	1.993	2.146	4.662
DVM (intelligente verkeerslichten)	67	67	368	368
Duurzame infrastuctuur	403	688	688	688
Steunpunten B&U	397	489	821	835
Stelposten Bereikbaarheid	720	1.768	3.276	4.774
Vervangingsinvesteringen vaarwegen PMO	1.785	1.785	2.174	2.179
Investeringen OV	321	502	556	556
Vast onderhoud wegen	50	50	50	50
Onderhoud tunnels/aquaducten	188	188	188	188
Projecten gedekt uit de reserve kapitaallasten OV	58	1.652	1.952	1.952
Investeringen Groen (reserve kapitaallasten)	70	118	118	118
Archeologie opdrachten	279	279	279	279

4.3.6 Financiering

4.3.6.1 Overzicht van het renteresultaat

In tabel 4.3.6.1 is het renteresultaat opgenomen. Het renteresultaat bestaat uit het saldo van de ontvangen rente van de verstrekte langlopende leningen en de verwachte te betalen rente op het vreemd vermogen. Hiervan is naar verwachting sprake vanaf 2023. In tabel 4.4.1 van deze begroting is een overzicht opgenomen van de verstrekte langlopende leningen in 2023.

	Renteresultaat (x € 1.000)	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
	De externe rentelasten over de korte en lange				
A.	Financiering	286	1.070	1.800	1.800
B.	De externe rentebaten	1.844	1.976	1.976	1.976
	Totaal door te rekenen externe rente	-1.558	-906	-176	-176
	De rente die aan de grondexploitatie moet worden				
C.	Doorberekend	-	-	-	-
	De rente van projectfinanciering die aan het				
	betreffende taakveld moeten worden toegerekend	-	-	-	-
	Saldo door te rekenen externe rente	-1.558	-906	-176	-176
D1.	Rente over eigen vermogen	-	-	-	-
D2.	Rente over voorzieningen	-	-	-	-
	De aan taakvelden (programma's inclusief overzicht	-1.558	-906	-176	-176
	Overhead) toegerekende rente (renteomslag)				
E.	De werkelijk aan taakvelden (programma's inclusief				
	overhead) toegerekende rente (renteomslag)	-	-	-	-
F.	Renteresultaat op het taakveld treasury	-1.558	-906	-176	-176

4.3.6.2 Staat van investeringen en financiering

Bedragen x € 1.000		Begin 2023	Vermeerderingen 2023	Verminderingen 2023	Afschrijvingen 2023	Eind 2023
Activa						
	Immateriële activa	-	-	-	-	-
	Materiële activa (investeringen)					
	Economisch nut	*149.186*	*7.679*		*3.283*	*153.582*
	Openbare ruimte met maatschappelijk nut	*832.211*	*106.690*	-	*15.247*	*923.654*
	Financiële vaste activa					
	Deelnemingen	*165.905*	*15.000*	-	-	*180.905*
	Bijdrage aan activa in eigendom van derden					-
	Verstrekte langlopende leningen	99.305	-	-	-	*99.305*
	Activa	**1.246.607**	**129.369**	-	**18.530**	**1.357.446**
Passiva						
	Algemene reserves	163.106	2.200	26.155	-	139.151
	Bestemmingsreserves	683.468	150.687	218.347	-	615.808
	Voorzieningen	22.202	783	450	-	22.535
	Vreemd vermogen	-	34.000	-	-	34.000
	Passiva	**868.776**	**187.670**	**244.952**	-	**811.494**

Bedragen x € 1.000		Begin 2024	Vermeerderingen 2024	Verminderingen 2024	Afschrijvingen 2024	Eind 2024
Activa						
	Immateriële activa	-	-	-	-	-
	Materiële activa (investeringen)					
	Economisch nut	*153.582*	*13.098*		*12.384*	*154.296*
	Openbare ruimte met maatschappelijk nut	*923.654*	*142.184*		*14.206*	*1.051.632*
	Financiële vaste activa					

	Deelnemingen	*180.905*	*15.000*	-	-	*195.905*
	Bijdrage aan activa in eigendom van derden	-	-	-	-	-
	Verstrekte langlopende leningen	99.305	-	-	-	*99.305*
	Activa	1.357.446	170.282	-	26.590	1.501.138
Passiva						
	Algemene reserves	139.151	-	-	-	139.151
	Bestemmingsreserves	615.808	111.345	142.378	-	584.775
	Voorzieningen	22.535	783	475	-	22.843
	Vreemd vermogen	34.000	79.000	-	-	113.000
	Passiva	811.494	191.128	142.853	-	859.769
	Tekort aan financieringsmiddelen	**-545.952**				**-641.369**

Bedragen x € 1.000		**Begin 2025**	**Vermeerderingen 2025**	**Verminderingen 2025**	**Afschrijvingen 2025**	**Eind 2025**
Activa						
	Immateriële activa	-	-	-	-	-
	Materiële activa (investeringen)					
	Economisch nut	*154.296*	*14.507*	-	*4.708*	164.095
	Openbare ruimte met maatschappelijk nut	*1.051.632*	*63.189*	-	*27.878*	1.086.943
	Financiële vaste activa					
	Deelnemingen	*195.905*	*14.000*	-	-	209.905
	Bijdrage aan activa in eigendom van derden	-	-	-	-	-
	Verstrekte langlopende leningen	99.305	-	-	-	99.305
	Activa	1.501.138	91.696	-	32.586	1.560.248
Passiva						
	Algemene reserves	139.151				139.151
	Bestemmingsreserves	584.775	90.971	82.116		593.630

	Voorzieningen	22.843	783	500		23.126
	Vreemd vermogen	113.000	67.000			180.000
	Passiva	859.769	158.754	82.616	-	935.907
	Tekort aan financieringsmiddelen	**-641.369**	**67.058**	**82.616**	**-32.586**	**-624.341**

Bedragen x € 1.000		**Begin 2026**	**Vermeerderingen 2026**	**Verminderingen 2026**	**Afschrijvingen 2026**	**Eind 2026**
Activa						
	Immateriële activa	-	-	-	-	-
	Materiële activa (investeringen)					
	Economisch nut	*164.095*	*16.000*		*2.721*	177.374
	Openbare ruimte met maatschappelijk nut	*1.086.943*	*2.277*		*34.433*	1.054.787
	Financiële vaste activa					
	Deelnemingen	*209.905*	*5.000*	-	-	214.905
	Bijdrage aan activa in eigendom van derden	-	-	-	-	-
	Verstrekte langlopende leningen	99.305	-	-	-	99.305
	Activa	1.560.248	23.277	-	37.154	1.546.371
Passiva						
	Algemene reserves	139.151	-	-	-	139.151
	Bestemmingsreserves	593.630	85.385	67.950	-	611.065
	Voorzieningen	23.126	783	525	-	23.384
	Vreemd Vermogen	180.000	-	-	-	180.000
	Passiva	935.907	86.168	68.475	-	953.600
	Tekort aan financieringsmiddelen	**-624.341**				**-592.771**

4.3.7 Stand en mutaties van reserves

4.3.7.1 Staat van het verloop van de reserves (art. 54)

2023

OD	Reserve (bedragen x € 1.000)	Beginsaldo	Resultaatbestemming 2022	Storting	Over-heveling vanuit andere reserve	Bestedingen	Over-heveling naar andere reserve	Vrijval	Eindsaldo
	Algemene reserves								
8.2.5	Algemene reserve	163.106	-	2.200	-	-26.155	-	-	139.151
	Totaal algemene reserves	**163.106**	**-**	**2.200**	**-**	**-26.155**	**-**	**-**	**139.151**
	Programma 1 Openbaar bestuur								
1.4.2	Cofinanciering Europese projecten	1.665	-	1.000	-	-199	-	-196	2.270
	Programma 2 Klimaat en Milieu								
2.2.3	Reserve Bodemsanering	18.871	-	319	-	-3.060	-	-	16.130
2.1.3	Rerserve Energietransitie	15.901	-	3.967	-	-1.616	-	-	18.252
2.1.4	Reserve Circulaire economie	775	-	350	-	-890	-	-	235
2.2.2	Reserve Verduurzaming Bestaande Woningvoorraad	-	-		-		-	-	-
2.2.2	Reserve Gezonde Leefomgeving	5.704	-	3.300	-	-3.467	-	-	5.537
2.1.1	Reserve duurzame electriciteit	4.597	-	2.867	-	-1.380	-	-	6.084
2.1.2	Reserve Warmte transitie	841	-	3.267	-	-750	-	-	3.358
									-

	Programma 3 Ruimte en Water								-
3.4.2	Reserve Meekoppelkansen bij Dijkversterkingen en Kustontwikkeling	23.607	-	-	-	-425	-	-155	23.027
3.5.3	Reserve Waterrecreatie	2.858	-	1.562	-	-1.393	-	-	3.027
3.2.1	Reserve OV Knooppunten	11.109	-	5.000	-	-680	-8.000	-	7.429
3.2.3	Reserve Ontwikkeling Havencomplexen	2.767	-	-	-	-1.000	-	-	1.767
3.2.4	Reserve Ruimtelijke Ontwikkeling	341	-	-	-	-	-	-	341
3.3.1	Reserve Woonbeleid	2.950	-	-	-	-750	-	-	2.200
3.3.2	Reserve Woningbouw	4.019		1.200	-	-1.145	-	-	4.074
3.4.3	Reserve Klimaatadaptatie	861	-	1.500	-	-1.503	-	-131	727
3.2.3	Reserve Investeringsimpuls Duurzame Zeehavens	-	-	-	-	-	-	-	-
3.2.5	Reserve Waardevermindering grond Groen	16.693	-	-	6.000	-	-	-	22.693
3.2.4	Reserve subsidie Bloemendalerpolder	1.112	-	-	-	-840	-	-	272
3.2.1	Reserve subsidie OV-fonds	10.500	-	-	8.000	-175	-	-	18.325
3.3.2	Reserve Woningbouw subsidies	2.546	-	-	-	-285	-	-	2.261
									-
	Programma 4 Bereikbaarheid								-
4.1.1	Reserve Mobiliteitsbeleid	1.759	-	-	205	-1.410	-	-	554
4.1.2	Reserve Uitvoeren van Mobiliteitsbeleid door Derden	64.321	-	8.935	-	-17.640	-205	-25	55.386
4.4.2	Reserve Ontwikkelen Profinciale Infrastructuur	120.714	-	20.074	-	-1.866	-	-	138.922
4.4.5	Reserve Groot onderhoud wegen	20.928	-	20.186	2.600	-30.016		-1.400	12.298
4.4.4	Reserve Investeringen Wegen	1	-	-	-	-	-	-	1
4.4.6	Reserve Groot Onderhoud Vaarwegen	3.922	-	8.178	-	-5.588	-2.600	-1.710	2.202
4.4.7	Reserve Innovatieprojecten Mobiliteit	10.174	-	-	-	-4.146	-	-	6.028

4.2.1	Reserve Openbaar Vervoer Projecten	14.040	-	67	-	-8.825	-	-	5.282
4.1.2	Reserve Verleende subsidies OD 4.1.2	3.329	-	-	-	-	-	-	3.329
	Programma 5 **Groen**								-
5.1.1	Reserve Groen	83.632	-	23.730	-	-42.512	-10.000	-	54.850
5.1.2	Reserve Groene Uitweg	8.839	-	107	-	-4.311	-205	-	4.430
5.1.3	Reserve Oostelijke Vechtplassen	13.017		58	4.000	-10.255	-	-	6.820
5.1.4	Reserve Laag Holland	3.561	-	-	-	-2.454	-	-	1.107
5.3.3	Reserve Cofinanciering Waddenzee	3.094	-	2.000	-	-5.094	-	-	-
5.3.2	Reserve Landschap	-	-	4.000	-	-2.850	-1.150	-	-
5.1.1	Resverve subsidies > € 1,5 miljoen Groen, OD 5.1.1	-	-	-	-	-	-	0	-
	Programma 6 **Economie, Cultuur en Welzijn**								-
6.1.1	Reserve Herstructurering Bedrijventerreinen	1.424	-	2.500	-	-2.549	-	-	1.375
6.1.2	Reserve MKB Innovatie-instrumenten	8.775	-	5.672	-	-5.593	-	-	8.854
6.1.4	Reserve Duurzame Landbouw	-	-		-		-	-	-
6.1.5	Reserve Europese Landbouwprojecten	3.765	-	500	-	-719	-	-	3.546
6.4.1	Reserve Monumenten (Mr. F.J. Kranenburgfonds)	2.603	-	5.051	-	-5.897	-	-	1.757
6.4.2	Reserve SvA/NHW Werelderfgoed	6.557	-	-	1.355	-1.600	-	-	6.312
	Programma 7 **Economisch herstel en Duurzaamheid**								-
7.1.1	Reserve Economisch herstel en Duurzaamheid	79.361	-	-	-	-16.325	-	0	63.036

	Programma 8 Overzicht Financiën en Bedrijfsvoering								-
8.1.8	Reserve Bedrijfsvoering	12.548	-	1.420	-	-1.908	-	-	12.060
8.2.3	Reserve GO-gelden	-	-	-	-	-	-	-	-
8.1.8	Reserve Huisvesting	12.177	-	-	-	-782	-	0	11.395
	Reserves ter dekking van kapitaallasten								
3.2.3	Reserve Dekking kap.lasten invest.Haven (Progr. 3)	-	-	-	-	-	-	-	-
4.4.4	Reserve Kapitaallasten Wegen (Progr. 4)	14.376	-	-	-	-141	-	-	14.235
4.4.4	Reserve Kapitaallasten OV (Progr. 4)	50.785	-	-	-	-58	-	-	50.727
4.4.7	Reserve Kapitaallasten Innovatieve projecten	7.921	-	-	-	-403	-	-	7.518
5.1.1	Reserve Kapitaallasten Groen (Progr. 5)	4.127	-	1.718	-	-70	-	-	5.775
	Totaal Bestemmingsreserves	683.467	-	128.528	22.160	-192.570	-22.160	-3.617	615.808
	Totaal Reserves	**846.573**	-	**130.728**	**22.160**	**-218.725**	**-22.160**	**-3.617**	**754.959**

2024

OD	Reserve (bedragen x € 1.000)	Beginsaldo	Resultaatbestemming 2023	Storting	Over-heveling vanuit andere reserve	Bestedingen	Over-heveling naar andere reserve	Vrijval	Eindsaldo
	Algemene reserves								
8.2.5	Algemene reserve	139.151	-	-	-	-	-	-	139.151
	Totaal algemene reserves	**139.151**	-	-	-	-	-	-	**139.151**

	Programma 1 Openbaar bestuur								
1.4.2	Cofinanciering Europese projecten	2.270	-	-	-	-	-	-	2.270
	Programma 2 Klimaat en Milieu								
2.2.3	Reserve Bodemsanering	16.130	-	319	-	-1.039	-	-	15.410
2.1.3	Rerserve Energietransitie	18.252	-	33	-	-3.800	-	-	14.485
2.1.4	Reserve Circulaire economie	235	-	1.180	-	-1.180	-	-	235
2.2.2	Reserve Verduurzaming Bestaande Woningvoorraad	-	-		-		-	-	-
2.2.2	Reserve Gezonde Leefomgeving	5.537	-	1.000	-	-67	-	-	6.470
2.1.1	Reserve Duurzame electriciteit	6.084	-	33	-		-	-	6.117
2.1.2	Reserve Warmte transitie	3.358	-	33	-	-750	-	-	2.641
	Programma 3 Ruimte en Water								
3.4.2	Reserve Meekoppelkansen bij Dijkversterkingen en Kustontwikkeling	23.027	-	-	-	-	-	-	23.027
3.5.3	Reserve Waterrecreatie	3.027	-	1.562	-	-1.393	-	-	3.196
3.2.1	Reserve OV Knooppunten	7.429	-	-	-	-	-	-	7.429
3.2.3	Reserve Ontwikkeling Havencomplexen	1.767	-	-	-	-	-	-	1.767
3.2.4	Reserve Ruimtelijke Ontwikkeling	341	-	-	-		-	-	341
3.3.1	Reserve Woonbeleid	2.200	-	-	-	-750	-	-	1.450
3.3.2	Reserve Woningbouw	4.074	-	1.200	-		-	-	5.274
3.4.3	Reserve Klimaatadaptatie	727	-	-	-	-43	-	-	684
3.2.3	Reserve Investeringsimpuls Duurzame Zeehavens	-	-	-	-	-	-	-	-

3.2.5	Reserve Waardevermindering grond Groen	22.693	-	-	6.500	-	-	-	29.193
3.2.4	Reserve Bloemendalerpolder	272	-	-	-	-272	-	-	-
3.2.1	Resverve subsidie OV-fonds	18.325	-	-	-	-312	-	-	18.013
3.3.2	Reserve Woningbouw subsidies	2.261	-	-	-	-570	-	-	1.691
	Programma 4 Bereikbaarheid								
4.4.1	Reserve Mobiliteitsbeleid	554	-	-	205	-469	-	-	290
4.1.2	Reserve Uitvoeren van Mobiliteitsbeleid door Derden	55.387	-	10.511	-	-9.418	-205	-25	56.250
4.4.2	Reserve Ontwikkelen Profinciale Infrastructuur	138.922	-	19.574	-	-1.450	-	-	157.046
4.4.5	Reserve Groot onderhoud wegen	12.298	-	15.525	5.100	-31.471		-1.400	52
4.4.4	Reserve Investeringen Wegen	1	-	-	-	-	-	-	1
4.4.6	Reserve Groot Onderhoud Vaarwegen	2.202	-	11.660	-	-5.597	-5.100	-1.843	1.322
4.4.7	Reserve Innovatieprojecten Mobiliteit	6.028	-	-	-	-3.582	-	-	2.446
4.2.1	Reserve Openbaar Vervoer Projecten	5.282	-	67	-	-1.689	-	-	3.660
4.1.2	Resverve verleende subsidies OD 4.1.2	3.329	-	-	-	-	-	-	3.329
	Programma 5 Groen								
5.1.1	Reserve Groen	54.850	-	16.730	-	-33.560	-10.500	-	27.520
5.1.2	Reserve Groene Uitweg	4.430	-	107	-	-2.046	-	-	2.491
5.1.3	Reserve Oostelijke Vechtplassen	6.820	-	58	4.000	-7.241	-	-	3.637
5.1.4	Reserve Laag Holland	1.107	-	-	-	-	-	-	1.107
5.2.1	Reserve Uittreding Goois natuurreservaat	-	-	-	-	-	-	-	-
5.3.3	Reserve Cofinanciering Waddenzee	-	-	854	-	-854	-	-	-
5.3.2	Reserve Landschap	-	-	4.000	-	-	-	-	4.000

	Programma 6 Economie, Cultuur en Welzijn								
6.1.1	Reserve Herstructurering Bedrijventerreinen	1.375	-	-	-	-	-	-	1.375
6.1.2	Reserve MKB Innovatie-instrumenten	8.854	-	4.922	-	-5.237	-	-	8.539
6.1.4	Reserve Duurzame Landbouw	-	-		-		-	-	-
6.1.5	Reserve Europese Landbouwprojecten	3.546	-	1.200	-	-602	-	-	4.144
6.4.1	Reserve Monumenten (Mr. F.J. Kranenburgfonds)	1.757	-	3.551	-	-4.119	-	-	1.189
6.4.2	Reserve SvA/NHW Werelderfgoed	6.312	-	-	-	-	-	-	6.312
	Programma 7 Economisch Herstel en Duurzaamheid								
7.1.1	Reserve Economisch herstel en Duurzaamheid	63.036	-	-	-	-	-	-	63.036
	Programma 8 Overzicht Financien en Bedrijfsvoering								
8.1.8	Reserve Bedrijfsvoering	12.060	-	1.420	-	-1.945	-	-	11.535
8.2.3	Reserve GO-gelden	-	-	-	-	-	-	-	-
8.1.8	Reserve Huisvesting	11.395	-	-	-	-782	-	-	10.613
	Reserves ter dekking van kapitaallasten								
3.2.3	Reserve Dekking kap.lasten invest.Haven (Progr. 3)	-	-	-	-	-	-	-	-
4.4.4	Reserve Kapitaallasten Wegen (Progr. 4)	14.235	-	-	-	-609	-	-	13.626
4.4.4	Reserve Kapitaallasten OV (Progr. 4)	50.727	-	-	-	-1.652	-	-	49.075
4.4.4	Reserve Kapitaallasten investeringen kunstwerken (Progr. 4)	-	-	-	-	-	-	-	-
4.4.6	Reserve Kapitaallasten Vaarwegen (Progr. 4)	-	-	-	-	-	-	-	-

4.4.7	Reserve kapitaallasten innovatieve projecten	7.518	-	-	-	-688	-	-	6.830
5.1.1	Reserve Kapitaallasten Groen (Progr. 5)	5.775	-	-	-	-118	-	-	5.657
	Totaal Bestemmingsreserves	**615.809**	**-**	**95.539**	**15.805**	**-123.305**	**-15.805**	**-3.268**	**584.775**
	Totaal Reserves	**754.960**	**-**	**95.539**	**15.805**	**-123.305**	**-15.805**	**-3.268**	**723.926**

2025

OD	Reserve (bedragen x € 1.000)	Beginsaldo	Resultaatbestemming 2024	Storting	Over-heveling vanuit andere reserve	Bestedingen	Over-heveling naar andere reserve	Vrijval	Eindsaldo
	Algemene reserves								
8.2.5	Algemene reserve	139.151	-	-	-	-	-	-	139.151
	Totaal algemene reserves	**139.151**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**139.151**
	Programma 1 Openbaar bestuur								
1.4.2	Cofinanciering Europese projecten	2.270	-	-	-	-	-	-	2.270
					-	-	-		
	Programma 2 Klimaat en Milieu				-	-	-		
2.2.3	Reserve Bodemsanering	15.410	-	319	-	-1.214	-	-	14.515
2.1.3	Rerserve Energietransitie	14.485	-	33	-	-352	-	-	14.166
2.1.4	Reserve Circulaire economie	235	-	1.255	-	-1.255	-	-	235
2.2.2	Reserve Verduurzaming Bestaande Woningvoorraad	-	-	-	-	-	-	-	0

2.2.2	Reserve Gezonde Leefomgeving	6.470	-		-	-67	-	-	6.403
2.1.1	Reserve Duurzame electriciteit	6.117	-	33	-	-	-	-	6.150
2.1.2	Reserve Wamte transitie	2.641	-	33	-	-	-	-	2.674
	Programma 3 Ruimte en Water								
3.4.2	Reserve Meekoppelkansen bij Dijkversterkingen en Kustontwikkeling	23.027	-	-	-	-	-	-	23.027
3.5.3	Reserve Waterrecreatie	3.196	-	2.000	-	-653	-	-	4.543
3.2.1	Reserve OV Knooppunten	7.429	-	-	-	-	-	-	7.429
3.2.3	Reserve Ontwikkeling Havencomplexen	1.767	-	-	-	-	-	-	1.767
3.2.4	Reserve Ruimtelijke Ontwikkeling	341	-	-	-	-	-	-	341
3.3.1	Reserve Woonbeleid	1.450	-	-	-	-405	-	-	1.045
3.3.2	Reserve Woningbouw	5.274	-	-	-	-	-	-	5.274
3.4.3	Reserve Klimaatadaptatie	684	-	-	-	-43	-	-	641
3.2.3	Reserve Investeringsimpuls Duurzame Zeehavens	-	-	-	-	-	-	-	0
3.2.5	Reserve Waardevermindering grond Groen	29.193	-	-	13.000	-	-	-	42.193
3.2.4	Resverve subsidie Bloemendalerpolder	-	-	-	-	-	-	-	0
3.2.1	Resverve subsidie OV-fonds	18.013	-	-	-	-688	-	-	17.325
3.3.2	Reserve Woningbouw subsidies	1.691	-	-	-	-571	-	-	1.120
	Programma 4 Bereikbaarheid								
4.1.1	Reserve Mobiliteitsbeleid	290	-	-	205	-224	-	-	271
4.1.2	Reserve Uitvoeren van Mobiliteitsbeleid door Derden	56.250	-	9.386	-	-9.849	-205	-	55.582
4.4.2	Reserve Ontwikkelen Provinciale Infrastructuur	157.045	-	7.464	-	-1.450	-		163.059

4.4.5	Reserve Groot onderhoud wegen	52	-	19.377	700	-13.760	-	-1.400	4.969
4.4.4	Reserve Investeringen Wegen	1	-	-	-	-	-	-	1
4.4.5	Reserve Investeringen Kunstwerken	-	-	-	-	-	-	-	0
4.4.6	Reserve Groot Onderhoud Vaarwegen	1.322	-	5.660	-	-3.952	-700	-1.820	510
4.4.7	Reserve Innovatieprojecten Mobiliteit	2.446	-	-	-	-2.224	-	-	222
4.2.1	Reserve Openbaar Vervoer Projecten	3.660	-	67	-	-536	-	-	3.191
4.1.2	Resverve verleende subsidies OD 4.1.2	3.329	-	-	-	-	-	-	3.329
	Programma 5 Groen								
5.1.1	Reserve Groen	27.520	-	14.980	-	-6.437	-17.000	-	19.063
5.1.2	Reserve Groene Uitweg	2.491	-	107	-	-354	-	-	2.244
5.1.3	Reserve Oostelijke Vechtplassen	3.637	-	58	4.000	-4.773	-	-	2.922
5.1.4	Reserve Laag Holland	1.107	-	-	-	-	-	-	1.107
5.2.1	Reserve Uittreding Goois natuurreservaat	-	-	-	-	-	-	-	0
5.3.3	Reserve Cofinanciering Waddenzee	-	-	1.000	-	-1.000	-	-	0
5.3.2	Reserve Landschap	4.000	-	-	-	-	-	-	4.000
	Programma 6 Economie, Cultuur en Welzijn								
6.1.1	Reserve Herstructurering Bedrijventerreinen	1.375	-	-	-	-	-	0	1.375
6.1.2	Reserve MKB Innovatie-instrumenten	8.539	-	4.922	-	-4.922	-	-	8.539
6.1.4	Reserve Duurzame Landbouw	-	-	-	-		-	-	0
6.1.5	Reserve Europese Landbouwprojecten	4.144	-	1.400	-	-426	-	-	5.118
6.4.1	Reserve Monumenten (Mr. F.J. Kranenburgfonds)	1.189	-	3.551	-	-	-	-	4.740
6.4.2	Reserve SvA/NHW Werelderfgoed	6.312	-	-	-	-	-	-	6.312

	Programma 7 Economisch herstel en Duurzaamheid								
7.1.1	Reserve Economisch herstel en Duurzaamheid	63.036	-	-	-	-	-	-	63.036
	Programma 8 Overzicht Financien en Bedrijfsvoering								
8.1.8	Reserve Bedrijfsvoering	11.535	-	1.420	-	-1.625	-	0	11.330
8.2.3	Reserve GO-gelden	-	-	-	-	-	-	-	0
8.1.8	Reserve Huisvesting	10.613	-	-	-	-782	-	-	9.831
	Reserves ter dekking van kapitaallasten								
3.2.3	Reserve Dekking kap.lasten invest.Haven (Progr. 3)		-	-	-	-	-	0	0
4.4.4	Reserve Kapitaallasten Wegen (Progr. 4)	13.626	-	-	-	-671	-	-	12.955
4.4.4	Reserve Kapitaallasten OV (Progr. 4)	49.075	-	-	-	-1.952	-	-	47.123
4.4.4	Reserve Kapitaallasten investeringen kunstwerken (Progr. 4)	-	-	-	-	-	-	-	0
4.4.6	Reserve Kapitaallasten Vaarwegen (Progr. 4)	-	-	-	-	-	-	-	0
4.4.7	Reserve Kapitaallasten Innovatieve projecten	6.830	-	-		-688		-	6.142
5.1.1	Reserve Kapitaallasten Groen (Progr. 5)	5.657	-	-	-	-118	-	-	5.539
	Totaal Bestemmingsreserves	**584.774**		**73.065**	**17.905**	**-60.991**	**-17.905**	**-3.220**	**593.628**
	Totaal Reserves	**723.925**		**73.065**	**17.905**	**-60.991**	**-17.905**	**-3.220**	**732.779**

2026

OD	Reserve (bedragen x € 1.000)	Beginsaldo	Resultaatbestemming 2025	Storting	Overheveling vanuit andere reserve	Bestedingen	Overheveling naar andere reserve	Vrijval	Eindsaldo
	Algemene reserves								
8.2.5	Algemene reserve	139.151	-	-	-	-	-	-	139.151
	Totaal algemene reserves	**139.151**	-	-	-	-	-	-	**139.151**
	Programma 1 Openbaar bestuur								
1.4.2	Cofinanciering Europese projecten	2.270	-	-	-	-	-	-	2.270
	Programma 2 Klimaat en Milieu								
2.2.3	Reserve Bodemsanering	14.515	-	319	-	-944	-	-	13.890
2.1.3	Rerserve Energietransitie	14.167	-	33	-	-308	-	-	13.892
2.1.4	Reserve Circulaire economie	235	-	-	-	-	-	-	235
2.2.2	Reserve Verduurzaming Bestaande Woningvoorraad	-	-	-	-	-	-	-	0
2.2.2	Reserve Gezonde Leefomgeving	6.403	-	-	-	-67	-	-	6.336
2.1.1	Reserve Duurzame electriciteit	6.151	-	33	-		-	-	6.184
2.1.2	Reserve Warmte transitie	2.675	-	33	-		-	-	2.708
	Programma 3 Ruimte en Water								
3.4.2	Reserve Meekoppelkansen bij Dijkversterkingen en Kustontwikkeling	23.027	-	-	-	-	-	-	23.027
3.5.3	Reserve Waterrecreatie	4.543	-	2.000	-	-640	-	-	5.903
3.2.1	Reserve OV Knooppunten	7.429	-	-	-	-	-	-	7.429

3.2.3	Reserve Ontwikkeling Havencomplexen	1.767	-	-	-	-	-	-	1.767
3.2.4	Reserve Ruimtelijke Ontwikkeling	341	-	-	-	-	-	-	341
3.3.1	Reserve Woonbeleid	1.045	-	-	-	-	-	-	1.045
3.3.2	Reserve Woningbouw	5.274	-	-	-	-	-	-	5.274
3.4.3	Reserve Klimaatadaptatie	641	-	-	-	-43	-	-	598
3.2.3	Reserve Investeringsimpuls Duurzame Zeehavens	-	-	-	-	-	-	-	0
3.2.5	Reserve Waardevermindering grond Groen	42.193	-	-	14.000	-	-	-	56.193
3.2.4	Resverve subsidie Bloemendalerpolder	-	-	-	-	-	-	-	0
3.2.1	Resverve subsidie OV-fonds	17.325	-	-	-	-1.325	-	-	16.000
3.3.2	Reserve Woningbouw subsidies	1.120	-	-	-	-428	-	-	692
	Programma 4 Bereikbaarheid								
4.1.1	Reserve Mobiliteitsbeleid	271	-	-	205	-205	-	-	271
4.1.2	Reserve Uitvoeren van Mobiliteitsbeleid door Derden	55.582	-	9.361	-	-9.224	-205	-	55.514
4.4.2	Reserve Ontwikkelen Profinciale Infrastructuur	163.059	-	7.464	-	-950	-	-	169.573
4.4.5	Reserve Groot onderhoud wegen	4.969	-	19.702	500	-12.915	-150	-	12.106
	Reserve Investeringen wegen	1	-	-	-	-	-	-	1
4.4.4	Reserve Investeringen Kunstwerken	-	-	-	-	-	-	-	0
4.4.6	Reserve Groot Onderhoud Vaarwegen	510	-	5.160	150	-3.452	-500	-1.819	49
4.4.7	Reserve Innovatieprojecten Mobiliteit	222	-	-	-	-187	-	-	35
4.2.1	Reserve Openbaar Vervoer Projecten	3.191	-	67	-	-451	-	-	2.807
4.1.2	Resverve verleende subsidies OD 4.1.2	3.329	-	-			-	-	3.329
	Programma 5 Groen								
5.1.1	Reserve Groen	19.063	-	15.480	-	-5.150	-17.041	-	12.352

5.1.2	Reserve Groene Uitweg	2.244	-	107	-	-127	-	-	2.224
5.1.3	Reserve Oostelijke Vechtplassen	2.922	-	58	3.041	-4.773	-	-	1.248
5.1.4	Reserve Laag Holland	1.107	-	-	-	-	-	-	1.107
5.2.1	Reserve Uittreding Goois natuurreservaat	-	-	-	-	-	-	-	0
5.3.3	Reserve Cofinanciering Waddenzee	-	-	1.000	-	-1.000	-	-	0
5.3.2	Reserve Landschap	4.000	-	-	-	-	-	-	4.000
5.1.1	Resverve subsidies > € 1,5 miljoen Groen, OD 5.1.1	-	-	-	-	-	-	-	0
	Programma 6 Economie, Cultuur en Welzijn								
6.1.1	Reserve Herstructurering Bedrijventerreinen	1.375	-	-	-	-	-	-	1.375
6.1.2	Reserve MKB Innovatie-instrumenten	8.539	-	-	-	-	-	-	8.539
6.1.4	Reserve Duurzame Landbouw	-	-	-	-	-	-	-	0
6.1.5	Reserve Europese Landbouwprojecten	5.118	-	1.700	-	-	-	-	6.818
6.4.1	Reserve Monumenten (Mr. F.J. Kranenburgfonds)	4.740	-	3.551	-	-	-	-	8.291
6.4.2	Reserve SvA/NHW Werelderfgoed	6.312	-	-	-	-	-	-	6.312
	Programma 7 Economisch herstel en Duurzaamheid								
7.1.1	Reserve Economisch herstel en Duurzaamheid	63.036	-	-	-	-	-	-	63.036
	Programma 8 Overzicht Financien en Bedrijfsvoering								
8.1.8	Reserve Bedrijfsvoering	11.330	-	1.420	-	-1.665	-	-	11.085
8.2.3	Reserve GO-gelden	-	-	-	-	-	-	-	0
8.1.8	Reserve Huisvesting	9.831	-	-	-	-782	-	-	9.049
	Reserves ter dekking van kapitaallasten								

3.2.3	Reserve Dekking kap.lasten invest.Haven (Progr. 3)	-	-	-	-	-	-	-	0
4.4.4	Reserve Kapitaallasten Wegen (Progr. 4)	12.955	-	-	-	-841	-	-	12.114
4.4.4	Reserve Kapitaallasten OV (Progr. 4)	47.123	-		-	-1.952	-	-	45.171
4.4.4	Reserve Kapitaallasten investeringen kunstwerken (Progr. 4)	-	-	-	-	-	-	-	0
4.4.6	Reserve Kapitaallasten Vaarwegen (Progr. 4)	-	-	-	-	-	-	-	0
4.4.7	Reserve Kapitaallasten innovatieve projecten	6.142	-	-	-	-688	-	-	5.454
5.1.1	Reserve Kapitaallasten Groen (Progr. 5)	5.539	-	-	-	-118	-	-	5.421
	Totaal Bestemmingsreserves	**593.631**	**-**	**67.488**	**17.896**	**-48.235**	**-17.896**	**-1.819**	**611.065**
	Totaal Reserves	**732.782**		**67.488**	**17.896**	**-48.235**	**-17.896**	**-1.819**	**750.216**

4.3.7.2 Toelichting op de reserves

	Reserve Investeringen Kunstwerken
Functie	Doelgerichte bestemmingsreserve
Doel	Realiseren van investeringen in kunstwerken.
Instellingsbesluit	Derde begrotingswijziging 2019
Programma	4 Bereikbaarheid
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Landschap
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Investeren in groene ruimte voor rust en ontspanning in onze dichtbevolkte provincie.
Instellingsbesluit	Begroting 2020
Programma	5 Groen
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Gezonde leefomgeving
Functie	Doelgerichte bestemmingsreserve
Doel	Om de ambities op het gebied van de leefbaarheid waar te kunnen maken, wordt een programma 'Gezonde Leefomgeving' opgezet. Hierbij wordt onder andere ingezet op meer structureel onderzoek naar gezondheid en het monitoren van de omgevingskwaliteit (o.a. lucht, geluid, geur). Ook onderwerpen als de sanering van asbestdaken en het terugdringen van geluidsoverlast door provinciale wegen vallen hieronder. Dit zal worden aangevuld met extra activiteiten op het vlak van toezicht en handhaving bij de majeure risicobedrijven waarvoor de provincie bevoegd gezag is.
Instellingsbesluit	Begroting 2020
Programma	2 Klimaat en Milieu
Looptijd	t/m 2024

	Reserve Klimaatadaptie
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	-Vormgeven eigen klimaatadaptatiebeleid en eigen klimaatadaptatieprojecten, opstellen integraal waterplan, cofinancieren aanvullend klimaatonderzoek, verbinden met andere provinciale opgaven (bv.: biodiversiteit, KRW,OV-knooppunten, etc.), - Cofinanciering Deltaprogramma's. Conform afspraken die zijn vastgelegd in het landelijke bestuursakkoord Klimaatadaptatie (projecten wateroverlast, droogte, hittestress, overstromingen en meekoppelkansen), - Cofinanciering klimaatadaptatieprojecten van derden (o.a. waterschappen, gemeenten, belangenorganisaties, bedrijven). - Cofinanciering van digitaal beter beschikbaar maken klimaatgegevens voor inwoners en bedrijven (o.a. overstromings-wateroverlast gegevens).
Instellingsbesluit	Begroting 2020
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	t/m 2024

	Reserve Kapitaallasten Investeringen Havencomplexen
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Deze reserve heeft als doel kapitaallasten van investeringen in havencomplexen binnen programma Ruimte te dekken. Per 1 januari 2017 is de wet- en regelgeving BBV gewijzigd, waardoor investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut niet meer in één keer ten laste van een reserve worden gebracht, maar geactiveerd moeten worden. Daartoe zijn diverse reserves ter dekking van de kapitaallasten ingesteld. In de notitie Materiële vaste activa (december 2017) van de commissie BBV is hierover opgenomen dat het saldo van de bestemmingsreserve kapitaallasten gelijk moet zijn aan de boekwaarde van de desbetreffende activa. Vanuit deze reserve worden jaarlijks de kapitaallasten van de investering gedekt.
Instellingsbesluit	Laatste Begrotingswijziging 2018
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	De reserve wordt ingesteld bij de laatste begrotingswijziging 2018. De looptijd is gelet op het BBV gekoppeld aan de duur van de afschrijving.

	Reserve Oostelijke Vechtplassen
Functie	Doelgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel de toekomstige uitgaven voortvloeiend uit het Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen te kunnen dekken. In december 2017 wordt het Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen getekend. Hierin participeren naast Provincie Noord-Holland ook andere overheden, ondernemers, watersportverbond, bewonersverenigingen, recreantenverenigingen en natuur- en milieuorganisaties. Het gebiedsakkoord geeft invulling aan verschillende beleidsopgaven: Natuur (Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Natura 2000), Waterkwaliteitsverbetering (Kaderrichtlijn Water (KRW)), Visie Waterrecreatie en Recreatieve verbindingen.
Instellingsbesluit	Begroting 2018
Programma	5 Groen
Looptijd	De afronding van de, in het Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen, genoemde opgaven is vooralsnog voorzien in 2027.

	Reserve Bodemsanering
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel toekomstige bodemsaneringskosten te dekken op basis van afspraken opgenomen in het landelijke bodemconvenant 2016-2020. Dit convenant beschrijft de bodemdoelen die de provincie Noord-Holland zal realiseren en de Decentralisatie Uitkering Bodem (DUB) die het Rijk hiervoor beschikbaar stelt.
Instellingsbesluit	Zomernota 2017
Programma	2 Klimaat en Milieu
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Groen
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve

Doel	De reserve heeft als doel het realiseren van het in het hoofdstuk 'Beschermen' vastgelegde beleid van de Agenda Groen (vastgesteld door Provinciale Staten d.d. 11 maart 2013) met betrekking tot het Natuurnetwerk Nederland (NNN), Natura2000 en Programmatische Aanpak Stikstof (PAS), verbindend groen, natuurcompensatie en recreatieve verbindingen. De uitvoering wordt geprogrammeerd in het jaarlijks door PS vast te stellen geactualiseerde Provinciaal Meerjarenprogramma Groen (PMG). De Reserve Groen is niet bedoeld voor het financieren van het beheer van groengebieden.
Instellingsbesluit	Zomernota 2013, vastgesteld door PS op 23 september 2013, punt 10 bij voordracht 44.
Programma	5 Groen
Looptijd	Vanaf: 23 september 2013 Eindigt op: 31 december 2025

	Reserve Openbaar Vervoer Projecten
Functie	Doelgerichte bestemmingsreserve
Doel	Reserveren van provinciale middelen voor de uitvoering van Visie Openbaar Vervoer 2020 (Visie Openbaar Vervoer 2020, vastgesteld door PS op 6 februari 2012, punt 9 bij voordracht 03). Egalisatie van nog niet bestede middelen voor infrastructuur, aanleg en constructie.
Instellingsbesluit	Nota Reserves en Voorzieningen 2004 d.d. 14 juni 2004, nummer 48.Kaderbrief 2012, vastgesteld door PS op 27 juni 2011, punt 8 bij voordracht 50.
Programma	4 Bereikbaarheid
Looptijd	Vanaf: 14 juni 2004 Eindigt op: Geen einddatum

	Reserve Huisvesting
Functie	Bestemmingsreserve voor Kapitaallasten
Doel	De reserve is bestemd voor het dekken van de kapitaallasten die volgen uit de recente investeringen in de huisvesting van de provincie.
Instellingsbesluit	Lentenota 2009, vastgesteld door PS op 22 juni 2009, punt 10
Programma	7 Financiën en Bedrijfsvoering
Looptijd	Vanaf: 22 juni 2009 Eindigt op: 2038

	Reserve Groene Uitweg
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Het uitvoeren van het programma De Groene Uitweg. Dit programma heeft tot doel om de landschappelijke kwaliteiten van de Vechtstreek te behouden en waar mogelijk te verbeteren. Het programma maakt onderdeel uit van het pakket van Groen Blauwe investeringen die zijn gekoppeld aan de uitvoering van het Stroomlijnalternatief Schiphol Amsterdam Almere (SAA). Diverse projecten vallen onder de zes thema's, zoals beschreven in de Noordvleugelbrief uit 2006. De thema's zijn: Natuurboulevard / Waterberging Horstermeer / Recreatieve vaarverbindingen / Fietspaden en -bruggen / Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie / Behoud weidelandschap.
Instellingsbesluit	Zomernota 2013, vastgesteld door PS op 23 september 2013, punt 10 bij voordracht 44.
Programma	5 Groen
Looptijd	Vanaf: 23 september 2013 Eindigt op: 2022

	Reserve Cofinanciering Waddenzee
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Provinciale cofinanciering realiseren van projecten in het kader van het Investeringskader Waddengebied 2016-2026 en Waddenfonds.
Instellingsbesluit	Zomernota 2011, vastgesteld door PS op 26 september 2011, punt 10 bij voordracht 70.
Programma	5 Groen
Looptijd	Vanaf: 26 september 2011 Eindigt op: 31 december 2030

	Reserve Herstructurering Bedrijventerreinen
Functie	Doelgerichte bestemmingsreserve
Doel	Bij de Laatste begrotingswijziging 2010 is besloten om de bestemmingsreserve ‘Herstructurering Bedrijventerreinen’ opnieuw in te stellen. Dit in verband met het convenant bedrijventerreinen 2010–2020 en de decentralisatie hiervoor van de zogenaamde TOPPER-middelen. Het Rijk heeft de middelen beschikbaar gesteld voor het uitvoeren van het Provinciaal Herstructureringsprogramma.
Instellingsbesluit	Laatste Begrotingswijziging 2010
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	t/m 2023

	Reserve Cofinanciering Europese projecten
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Ambitie: De provincie Noord-Holland benut ‘met verstand’ optimaal de Europese subsidiemogelijkheden voor het realiseren van haar eigen doelstellingen.
Instellingsbesluit	Nota Reserves en Voorzieningen 2004 d.d. 14 juni 2004, nummer 48.
Programma	1 Openbaar Bestuur
Looptijd	Vanaf: 14 juni 2004 Eindigt op: 31 december 2027

	Reserve Europese landbouwprojecten
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Cofinanciering en uitvoeringskosten Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO-POP3) en Europees Fonds Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV). De programma’s POP3 en EFMZV zijn gereed. Naast dat de middelen uit de reserve worden ingezet voor realiseren van provinciaal beleid voor met name landbouw en visserij, zijn ze ook bestemd voor de uitvoeringskosten van RVO die de functie vervult van beheersautoriteit en betaalorgaan om de Europese bijdrage aan de subsidie EU-conform uit te voeren.
Instellingsbesluit	Zomernota 2015
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	t/m 2026

	Reserve Monumenten (Mr. F.J. Kranenburgfonds)
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	a. verstrekken van onderhouds- en restauratiesubsidies ten behoeve van provinciale monumenten; b. verstrekken van een onderhoudssubsidie voor molens in Noord-Holland.
Instellingsbesluit	Instellingsbesluit van het fonds stamt van voor 1989.
Programma	7 Financiën en Bedrijfsvoering
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Uitvoeren van Mobiliteitsbeleid door Derden
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel toekomstige uitgaven te dekken voor de uitvoering van Mobiliteitsbeleid waarmee de Provincie andere wegbeheerders (gemeenten en waterschappen) en organisaties (bv. op gebied verkeersveiligheid) in staat stelt om een bijdrage te leveren aan het verbeteren van de verkeersveiligheid en bereikbaarheid. Onder dit doel valt de subsidieregeling kleine infrastructuur en gedragsbeïnvloeding, evenals de subsidieregeling voor fietsvoorzieningen en doorstroming openbaar vervoer. Verder valt hieronder de jaarlijkse storting die we ten behoeve van de verbetering van het openbaar vervoer in de ov terminal in de Zuidas en de stortingen die we voor de OLV Greenport doen.
Instellingsbesluit	Begroting 2019
Programma	4 Bereikbaarheid
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Ontwikkelen Provinciale Infrastructuur
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel toekomstige uitgaven te dekken voor het uitvoeren van studies voor het aanleggen en verbeteren infrastructuur en ter dekking van uitgaven met betrekking tot het jaarlijks door PS vastgestelde 4 jarig programma Mobiliteit of separate krediet besluiten.
Instellingsbesluit	Begroting 2019
Programma	4 Bereikbaarheid
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Mobiliteitsbeleid
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel toekomstige uitgaven te dekken voor de voorbereiding van het opstellen en uitvoeren van beleid. In het jaarlijkse door PS vast te stellen programma Mobiliteit maken we dit inzichtelijk. Het gaat hierbij om activiteiten voor onder andere fiets, het goederenvervoer, duurzame respectievelijk slimme mobiliteit, waaronder ook verkeersmanagementbeleid, het openbaar vervoer, verkeersveiligheid, en mobility-as-a-service en de samenwerkingsverbanden met Regio en Rijk.
Instellingsbesluit	Begroting 2019
Programma	4 Bereikbaarheid
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Kapitaallasten Vervangingsinvesteringen Kunstwerken (VIK)
Functie	Bestemmingsreserve voor Kapitaallasten
Doel	Deze reserve heeft als doel toekomstige kapitaallasten van investeringen in kunstwerken binnen programma Bereikbaar te dekken. In 2016 is het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording) gewijzigd. Een van de wijzigingen is het met ingang van 2017 verplicht activeren van activa met een maatschappelijk nut. Daarom is het vanaf 2017 niet langer toegestaan om investeringen in één keer af te schrijven. In dit kader zijn bij de Begroting 2017 (inclusief meerjarenraming) de begrote investeringsbijdragen voor kunstwerken ten laste van de reserves afgeraamd en zijn deze bijdragen (zover reeds in de betreffende reserve aanwezig) aan betreffende reserves onttrokken en gestort in de reserve Kapitaallasten Vaarwegen. Vanuit deze reserve worden de uitgaven in een periode van 25 jaar afgeschreven (zijnde 1/25 jaarlijks). Conform het BBV worden kunstwerken echter als onderdeel beschouwd van het kapitaalgoed wegen en niet tot het kapitaalgoed vaarwegen.
Instellingsbesluit	Begroting 2019
Programma	4 Bereikbaarheid
Looptijd	De looptijd is gelet op het BBV onbepaald

	Reserve Innovatieprojecten Mobiliteit
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Deze reserve heeft als doel uitgaven te dekken voor innovatieve projecten op het gebied van Mobiliteit, zoals Smart Mobility, Beter Benutten, Intelligente kruispunten, I-Centrales en SolaRoad.
Instellingsbesluit	Begroting 2019
Programma	4 Bereikbaarheid
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Energietransitie
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel om de kosten te dekken van activiteiten die bijdragen aan de opgave om de nationale broeikasgasuitstoot in 2030 met 49% terug te dringen ten opzichte van 1990. Deze activiteiten geven invulling aan de rol van provincies zoals deze is afgesproken in het Energieakkoord voor duurzame groei (2013) en haar opvolger het Klimaat- en energieakkoord (2018).
Instellingsbesluit	Begroting 2019
Programma	2 Klimaat en Milieu
Looptijd	t/m 2030

	Reserve Circulaire Economie
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve

Doel	De reserve heeft als doel uitvoering te geven aan de Uitvoeringsagenda Circulaire Economie, zoals vastgesteld in 2017, voor het uitvoeringsjaar 2019. De Uitvoeringsagenda geeft concrete invulling aan de Ontwikkelagenda circulaire economie “We maken het rond” uit 2017
Instellingsbesluit	Begroting 2019
Programma	2 Klimaat en Milieu
Looptijd	2019 t/m 2026

	Reserve Verduurzaming bestaande Woningvoorraad
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel om de kosten te dekken van activiteiten die bijdragen aan het verduurzamen van de bestaande woningvoorraad. Deze activiteiten geven invulling aan de faciliterende rol van provincies zoals deze is afgesproken in het Energieakkoord voor duurzame groei (2013) en haar opvolger het Klimaat- en energieakkoord (juli 2018).
Instellingsbesluit	Begroting 2019
Programma	2 Klimaat en Milieu
Looptijd	t/m 2025

Functie	
Doel	
Instellingsbesluit	
Programma	
Looptijd	

	Reserve OV-fonds inclusief OV-knooppunten
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel om de kosten te dekken van cofinanciering van projecten die een bijdrage leveren aan de verbetering van de OV bereikbaarheid, het optimaliseren van de ketenreis (deur-tot-deur reis), efficiënt ruimtegebruik door het clusteren van functies rondom OV-knooppunten en/of het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving in het (bus- of trein)stationsgebied. In het Bestedingsplan OV-fonds (PS-besluit 14 september 2020, nr. 1413429/1413431) zijn hiervoor uitgangspunten en randvoorwaarden bepaald. Het betreft veelal langjarige integrale projecten met meerdere (co)financiers. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de aanvraag.
Instellingsbesluit	Begroting 2019
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Ruimtelijke Ontwikkeling
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel toekomstige uitgaven te dekken voor het uitvoeren van studies voor en bijdragen aan diverse ruimtelijke ontwikkelingen, zoals Bloemendalerpolder en De Kop Werkt.
Instellingsbesluit	Begroting 2019

Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	t/m 2025

	Reserve Kapitaallasten Vaarwegen
Functie	Bestemmingsreserve voor Kapitaallasten
Doel	De reserve heeft als doel toekomstige kapitaallasten van investeringen in vaarwegen binnen programma Bereikbaarheid te dekken. In 2016 is het BBV (Begroting, Besluitvorming en Verantwoording) gewijzigd. Een van de wijzigingen is het met ingang van 2017 verplicht activeren van activa met een maatschappelijk nut. Daarom is het vanaf 2017 niet langer toegestaan om bijdragen aan een investering ten laste van een reserve in één keer af te schrijven. In dit kader zijn bij de Begroting 2017 (inclusief meerjarenraming) de begrote investeringsbijdragen ten laste van de reserves afgeraamd en zijn deze bijdragen (zover reeds in de betreffende reserve aanwezig) aan betreffende reserves onttrokken en gestort in de reserve Kapitaallasten Vaarwegen. Vanuit deze reserve worden de uitgaven in een periode van 25 jaar afgeschreven (zijnde 1/25 jaarlijks). Indien na afronding van de investering blijkt dat de investeringsbijdrage vanuit de oorspronkelijke reserve lager uitvalt, zal het verschil (tussen de overhevelde en werkelijke bestede bijdrage) worden teruggeboekt.
Instellingsbesluit	Zomernota 2017
Programma	4 Bereikbaarheid
Looptijd	De looptijd is gelet op het BBV onbepaald.

	Reserve Kapitaallasten Groen
Functie	Bestemmingsreserve voor Kapitaallasten
Doel	De reserve heeft als doel toekomstige kapitaallasten van investeringen in Groen binnen programma Groen te dekken. In 2016 is het BBV (Begroting, Besluitvorming en Verantwoording) gewijzigd. Een van de wijzigingen is het met ingang van 2017 verplicht activeren van activa met een maatschappelijk nut. Daarom is het vanaf 2017 niet langer toegestaan om bijdragen aan een investering ten laste van een reserve in één keer af te schrijven. In dit kader zijn bij de Begroting 2017 (inclusief meerjarenraming) de begrote investeringsbijdragen ten laste van betreffende reserves afgeraamd en zijn deze bijdragen (zover reeds in de betreffende reserve aanwezig) aan de reserves onttrokken en gestort in de reserve Kapitaallasten Groen. Vanuit deze reserve worden de uitgaven in een periode van 25 jaar afgeschreven (zijnde 1/25 jaarlijks). Indien na afronding van de investering blijkt dat de investeringsbijdrage vanuit de oorspronkelijke reserve lager uitvalt, zal het verschil (tussen de overhevelde en werkelijke bestede bijdrage) worden teruggeboekt.
Instellingsbesluit	Zomernota 2017
Programma	5 Groen
Looptijd	De looptijd is gelet op het BBV onbepaald.

	Reserve Kapitaallasten OV
Functie	Bestemmingsreserve voor Kapitaallasten

Doel	De reserve heeft als doel toekomstige kapitaallasten van investeringen in Openbaar Vervoer (OV) binnen programma Bereikbaarheid te dekken. In 2016 is het BBV (Begroting, Besluitvorming en Verantwoording) gewijzigd. Een van de wijzigingen is het met ingang van 2017 verplicht activeren van activa met een maatschappelijk nut. Daarom is het vanaf 2017 niet langer toegestaan om bijdragen aan een investering ten laste van een reserve in één keer af te schrijven. In dit kader zijn bij de Begroting 2017 (inclusief meerjarenraming) de begrote investeringsbijdragen ten laste van de reserves afgeraamd en zijn deze bijdragen (zover reeds in de betreffende reserve aanwezig) aan betreffende reserves onttrokken en gestort in de reserve Kapitaallasten OV. Vanuit deze reserve worden de uitgaven in een periode van 25 jaar afgeschreven (zijnde 1/25 jaarlijks). Indien na afronding van de investering blijkt dat de investeringsbijdrage vanuit de oorspronkelijke reserve lager uitvalt, zal het verschil (tussen de overhevelde en werkelijke bestede bijdrage) worden teruggeboekt.
Instellingsbesluit	Begroting 2018
Programma	4 Bereikbaarheid
Looptijd	De looptijd is gelet op het BBV onbepaald.

	Reserve Groot Onderhoud Wegen
Functie	Egalisatiereserve
Doel	Reservering van middelen voor beheer en onderhoud van de provinciale wegen, waarvan de activiteiten zijn opgenomen in een door GS goedgekeurd (voortschrijdend) groot onderhoudsplan (PMO).
Instellingsbesluit	Jaarrekening 2017
Programma	4 Bereikbaarheid
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Groot Onderhoud Vaarwegen
Functie	Egalisatiereserve
Doel	Reservering van middelen voor beheer en onderhoud van de provinciale vaarwegen, waarvan de activiteiten zijn opgenomen in een door GS goedgekeurd (voortschrijdend) groot onderhoudsplan (PMO).
Instellingsbesluit	Jaarrekening 2017
Programma	4 Bereikbaarheid
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Waterrecreatie
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel om de kosten te dekken van een visie op waterrecreatie en via cofinanciering middelen ter beschikking te stellen voor initiatieven die bijdragen aan de bevordering van waterrecreatie, rekening houdend met ruimtelijk beleid.
Instellingsbesluit	Zomernota 2015
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	t/m 2030

	Reserve Bedrijfsvoering

Functie	Doelgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve is bestemd voor het egaliseren van de bedrijfsvoeringskosten en strategische ICT-investeringen (Impulsbudget).
Instellingsbesluit	Zomernota 2016
Programma	7 Financiën en Bedrijfsvoering
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Ontwikkeling Havencomplexen
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Reserve voor versterken van de rol van havencomplexen in de Noord-Hollandse economie
Instellingsbesluit	Zomernota 2015
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	t/m 2024

	Reserve Meekoppelkansen bij Dijkversterkingen
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Bijdragen aan meekoppelkansen gekoppeld aan dijkversterkingsprojecten. Dijkversterkingen worden uitgevoerd door de waterbeheerders. Het zijn omvangrijke projecten waarbij voor de provincie en andere regionale partijen en ondernemers de mogelijkheid bestaat om recreatieve- en watersportvoorzieningen, extra natuur, landschapsvoorzieningen, etc. mee te koppelen met de dijkversterking of een aan de dijkversterking gerelateerd ruimtelijk kwaliteitsprogramma op te stellen.Dijkversterkingen en kustontwikkelingen worden uitgevoerd door de waterbeheerders en/of regionale overheden/partners. Het zijn omvangrijke projecten waarbij voor de provincie, regionale partners en ondernemers de mogelijkheid bestaat om recreatieve- en watersportvoorzieningen, extra natuur, landschapsvoorzieningen, etc. mee te koppelen met de dijkversterking of kustontwikkeling eventueel met een hieraan gerelateerd op te stellen ruimtelijk kwaliteitsprogramma.
Instellingsbesluit	Zomernota 2016
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	De reserve loopt t/m 31 december 2025. Dijkversterkingen zijn zowel qua voorbereiding als uitvoering langlopende projecten. Meekoppelkansen kunnen vaak pas worden uitgevoerd als de waterkering is versterkt. De looptijd van de reserve is om die reden tot eind 2025.

	Reserve Kapitaallasten Wegen
Functie	Bestemmingsreserve voor Kapitaallasten

Doel	De reserve heeft als doel toekomstige kapitaallasten van investeringen in weginfrastructuur (landwegen en fietspaden) binnen programma Bereikbaarheid te dekken. Nadere toelichting In 2016 is het BBV (Begroting, Besluitvorming en Verantwoording) gewijzigd. Een van de wijzigingen is het met ingang van 2017 verplicht activeren van activa met een maatschappelijk nut. Daarom is het vanaf 2017 niet langer toegestaan om bijdragen aan een investering ten laste van een reserve in één keer af te schrijven. In dit kader zijn bij de Begroting 2017 (inclusief meerjarenraming) de begrote investeringsbijdragen ten laste van de reserves afgeraamd en zijn deze bijdragen (zover reeds in de betreffende reserve aanwezig) aan de betreffende reserves onttrokken en gestort in de reserve Kapitaallasten Wegen. Vanuit deze reserve worden de uitgaven in een periode van 25 jaar afgeschreven (zijnde 1/25 jaarlijks). Indien na afronding van de investering blijkt dat de investeringsbijdrage vanuit de oorspronkelijke reserve lager uitvalt, zal het verschil (tussen de overhevelde en werkelijke bestede bijdrage) teruggeboekt.
Instellingsbesluit	Begroting 2017
Programma	4 Bereikbaarheid
Looptijd	De looptijd is gelet op het BBV onbepaald.

	Reserve Go-gelden
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve is bedoeld om uitvoering te geven aan de inzet van decentrale arbeidsvoorwaarden-gelden door het Georganiseerd Overleg.
Instellingsbesluit	Zomernota 2016
Programma	7 Financiën en Bedrijfsvoering
Looptijd	De looptijd van de reserve is afhankelijk van de, nog te besluiten, specifieke aanwending. Vooralsnog wordt de einddatum bepaald op 31-12-2021.

	Reserve MKB innovatie-instrumenten
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel financiële dekking te bieden aan de MKB innovatie-instrumenten
Instellingsbesluit	
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	t/m 2025

	Reserve Duurzame Landbouw
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Modernisering en verduurzaming glastuinbouw NH. Besteding vindt plaats in de glasconcentratiegebieden, zoals duurzame fysieke investeringen in onder andere Greenport Aalsmeer. Een deel van deze reserve is bestemd voor de cofinanciering POP3 aangaande verplaatsingsregeling glastuinbouw.
Instellingsbesluit	Begroting 2019
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	t/m 2025

	Reserve Woonbeleid
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel om door middel van afstemming en regionale programmering bij te dragen aan voldoende woningen en passende kwaliteit en aan een aantrekkelijk woonmilieu.
Instellingsbesluit	Begroting 2019
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	t/m 2025

	Reserve Woningbouw
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel door versnelling van de woningbouw en binnenstedelijk bouwen bij te dragen aan voldoende woningen en passende kwaliteit en aan een aantrekkelijk woonmilieu.
Instellingsbesluit	Begroting 2019
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	t/m 2025

	Reserve SvA/NHW Werelderfgoed
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel het behoud van de Outstanding Universal Value (OUV) van het UNESCO werelderfgoed Stelling van Amsterdam, het uitdragen en breed bekend maken van deze waarde en de restauratie in combinatie met herontwikkeling van forten en andere geschikte gebouwen langs de Stelling.
Instellingsbesluit	Begroting 2019
Programma	6 Economie, Cultuur en Welzijn
Looptijd	t/m 2025

	Reserve Uittreding Goois Natuurreservaat
Functie	Doelgerichte bestemmingsreserve
Doel	Reserveren van middelen voor de uittreding uit het Goois natuurreservaat.
Instellingsbesluit	Jaarstukken 2019
Programma	5 Groen
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Laag Holland
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Het dekken van de kosten voor de provinciale doelen binnen het integrale gebiedsprogramma Laag Holland waarin onder provinciale regie en in samenwerking met alle relevante partners wordt gewerkt aan de integrale opgaven voor natuur, landbouw, water, bodemdaling, klimaat, recreatie en landschap en aan de daarbij behorende projecten.

Instellingsbesluit	Laatste Begrotingswijziging 2020
Programma	5 Groen
Looptijd	Het integrale gebiedsprogramma Laag Holland heeft een looptijd van 2020 t/m 2030.

	Reserve Kapitaallasten Innovatieprojecten
Functie	Bestemmingsreserve voor Kapitaallasten
Doel	Deze reserve heeft als doel kapitaallasten van investeringen in de verduurzaming van de infrastructuur binnen het programma Bereikbaarheid te dekken.
Instellingsbesluit	Tweede Begrotingswijziging 2020
Programma	4 Bereikbaarheid
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Waardevermindering Grondaankopen Groen
Functie	Doelgerichte bestemmingsreserve
Doel	Het reserveren van middelen voor de verwachte toekomstige afwaardering van aangekochte gronden voor het beleidsdoel Groen, die ontstaat doordat de gronden een hogere economische waarde hebben wanneer de provincie deze aankoopt dan wanneer de provincie deze verkoopt tegen de natuurwaarde. Door de instelling van deze reserve wordt dit soort verliezen gedekt, zodat de provincie geen onverwachte financiële tegenvallers krijgt in de toekomst.
Instellingsbesluit	Laatste Begrotingswijziging 2021
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	Onbepaald

	Reserve Economisch Herstel en Duurzaamheid
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	Via motie 42-2020 hebben PS de opdracht gegeven een Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds op te richten, waarmee de economische en maatschappelijke effecten in Noord-Holland van de uitbraak van het Coronavirus worden verzacht. Deze reserve is een invulling aan dit fonds en wordt ingezet voor de verduurzaming van de gebouwde omgeving, de versterking van de culturele en maatschappelijke sector en de arbeidsmarkt.
Instellingsbesluit	Eerste Begrotingswijziging 2021
Programma	7 Economisch herstel en duurzaamheid
Looptijd	t/m 2023

	Reserve Duurzame Elektriciteit
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel om de kosten te dekken van activiteiten op het gebied van het stimuleren van het gebruik van duurzame elektriciteit die bijdragen aan de opgave om de nationale broeikasgasuitstoot in 2030 met 49% terug te dringen ten opzichte van 1990. Deze activiteiten geven invulling aan de rol van provincies zoals deze is afgesproken in het Energieakkoord voor duurzame groei (2013) en haar opvolger het Klimaat- en energieakkoord (2018).
Instellingsbesluit	Begroting 2022
Programma	2 Klimaat en Milieu
Looptijd	2030

	Reserve Warmte Transitie
Functie	Budgetgerichte bestemmingsreserve
Doel	De reserve heeft als doel om de kosten te dekken van activiteiten op het gebied van het stimuleren van de warmtetransitie die bijdragen aan de opgave om de nationale broeikasgasuitstoot in 2030 met 49% terug te dringen ten opzichte van 1990. Deze activiteiten geven invulling aan de rol van provincies zoals deze is afgesproken in het Energieakkoord voor duurzame groei (2013) en haar opvolger het Klimaat- en energieakkoord (2018).
Instellingsbesluit	Begroting 2022
Programma	2 Klimaat en Milieu
Looptijd	2030

4.3.8 Stand en mutaties van de voorzieningen

4.3.8.1 Staat van het verloop van de voorzieningen

2023

2023	Beginsaldo	Storting	Onttrekking	Vrijval	Eindsaldo
1. Financiële risico's	2.861	0	0	0	2.861
2. Kosten reorganisatie	0	0	0	0	0
3. Pensioenen leden GS	11.052	586	-450	0	11.188
4. Grondwaterheffing	2.959	197	0	0	3.156
5. Bodembeheertaken	2120	0	0	0	2120
6. Sanering Parnassia	1.960	0	0	0	1.960
7. Voorziening Agriport	1.250	0	0	0	1.250
Totaal voorzieningen	22.202	783	-450	0	22.535

2024

2024	Beginsaldo	Storting	Onttrekking	Vrijval	Eindsaldo
1. Financiële risico's	2.675	-	-	-	2.675
2. Kosten reorganisatie	-	-	-	-	-
3. Pensioenen leden GS	11.188	586	475-	-	11.299
4. Grondwaterheffing	3.156	197	-	-	3.353
5. Bodembeheertaken	2.120	-	0	-	2.120
6. Sanering Parnassia	1.960	-	0	-	1.960
7. Voorziening Agriport	1.250	-	0	-	1.250
Totaal voorzieningen	**22.535**	**783**	**-475**	**0**	**22.843**

2025

2025	Beginsaldo	Storting	Onttrekking	Vrijval	Eindsaldo
1. Financiële risico's	2.861	-	-	-	2861
2. Kosten reorganisatie	-	-	-	-	0
3. Pensioenen leden GS	11.299	586	500-	-	11385
4. Grondwaterheffing	3.353	197	-	-	3550
5. Bodembeheertaken	2.120	-	0	-	2120
6. Sanering Parnassia	1.960	-	0	-	1960
7. Voorziening Agriport	1.250	-	0	-	1250
Totaal voorzieningen	**22.843**	**783**	**-500**	**0**	**23.126**

2026

2026	Beginsaldo	Storting	Onttrekking	Vrijval	Eindsaldo
1. Financiële risico's	2.861	-	-	-	2861
2. Kosten reorganisatie	-	-	-	-	0
3. Pensioenen leden GS	11.385	586	-525	-	11446
4. Grondwaterheffing	3.550	197	0	-	3747
5. Bodembeheertaken	2.120	-	0	-	2120
6. Sanering Parnassia	1.960	-	-	-	1960
7. Voorziening Agriport	1.250	-	-	-	1250
Totaal voorzieningen	**23.126**	**783**	**-525**	**0**	**23.384**

4.3.8.2 Toelichting op de voorzieningen

	Voorziening Bodembeheertaken
Doel	Uitvoering van bodembeheertaken. Hiermee geeft de provincie uitvoering aan de afspraken uit het landelijk bodemconvenant 2010-2015 tussen Rijk, gemeente, provincies en waterschappen.
Instellingsbesluit	Bodemsaneringstrategie en uitvoeringsprogramma bodemsanering 2010-2014 (GS dd. 26 januari 2010)
Programma	2 Klimaat en Milieu
Looptijd	Ingesteld op: 26 januari 2010 Eindigt op: Geen einddatum

	Voorziening Financiële Risico's
Doel	De voorziening dient als buffer voor de opvang van concrete financiële risico's, waarvan de kans groot is dat deze binnen afzienbare tijd daadwerkelijk tot verplichting zullen leiden.
Instellingsbesluit	Najaarsbericht 2005
Programma	7 Financiën en Bedrijfsvoering
Looptijd	Ingesteld op: November 2005 Eindigt op: Geen einddatum

	Voorziening Grondwaterheffing
Doel	Het voorkomen van continue aanpassing van de grondwaterheffing. Bij hogere c.q. lagere ontvangsten dan geraamd, kan dit verschil verrekend worden met de gevormde voorziening.
Instellingsbesluit	Jaarrekening 2004 op grond van invoering BBV per 1 januari 2004.
Programma	3 Ruimte en Water
Looptijd	Ingesteld op: Juni 2005 Eindigt op: Geen einddatum

	Voorziening Kosten Reorganisatie
Doel	De voorziening is ingesteld om daarmee de kosten te dekken die gepaard gaan met de reorganisatie van het ambtelijk apparaat.
Instellingsbesluit	De voorziening is ingesteld bij de Nota reserves en voorzieningen 2004 (voordracht 48), besluit PS van 11 juni 2004.
Programma	7 Financiën en Bedrijfsvoering
Looptijd	Ingesteld op: 11 juni 2004 Eindigt op: 31 december 2021 Door de geleidelijke verschuiving van de AOW-gerechtigde leeftijd van 65 naar 67 jaar is de einddatum van de voorziening opgeschoven van 31 december 2019 naar 31 december 2021.

	Voorziening Pensioenen Leden GS
Doel	Het zeker stellen van de opgebouwde pensioenrechten van (ex)gedeputeerden.
Instellingsbesluit	Volgens het BBV (artikel 44) dient een voorziening te worden ingesteld voor verplichtingen waarvan de omvang redelijkerwijs is vast te stellen. Daarom is besloten een voorziening in te stellen voor de pensioenen van (oud) leden van GS.
Programma	1 Openbaar Bestuur
Looptijd	Ingesteld op: 1 juni 2005 Eindigt op: Geen einddatum

	Voorziening Bodemsanering Parnassia
Doel	Uitvoering van bodemsanering van de verontreinigde grond behorend bij het voormalig provinciaal Ziekenhuis (De provincie is verantwoordelijk voor het saneren van deze grond).
Instellingsbesluit	Jaarrekening 2019
Programma	2 Klimaat en Milieu
Looptijd	Eindigt op: wanneer bodemsanering Parnassia gereed is.

4.4 Overige financiële overzichten

4.4.1 Langlopende leningen

Bedragen x € 1.000	Oorspronkelijk bedrag geldlening	Rente	Restantbedrag per 01-01-2023	Te verstrekken leningen in 2023	Totaal van de rente in 2023	Aflossing in 2023	Restandschuld per 31-12-2023	Laatste jaar van aflossing
Leningen aan openbare lichamen								
Gemeente Hilversum (1)	18.681	variabel	16.081	-	-	-	16.081	2029
Gemeente Laren (1)	10.011	variabel	8.617	-	-	-	8.617	2029
Gemeente Gooische Meren (1)	9.877	variabel	8.502	-		-	8.502	2029
Leningen aan openbare lichamen	38.569	-	33.200	-	-	-	33.200	
Leningen aan deelnemingen								
Zeehaven IJmuiden N.V. (2)	635	1,80%	635	-	11	0	635	2026
Schiphol Area Development Company (3)	3.375	4,46%	625	-	58	-	625	07-2025/2027
Alliander	55.000	1,98%	54.954	-	1140	-	54.954	
Leningen aan deelnemingen	59.010		56.214	-	1.209	-	56.214	
Overige langlopende leningen								
Nationaal Restauratiefonds (4)	9.100		9.100	-	-	-	5.100	2060
CPO (Collectief Particuloer Opdrachtgeverschap)	1.380		668				668	
Vila Nieuwland (5)	123	2,60%	123	-	3	-	123	2025
Stichting Voorbereiding Pallas reactor (7)	40.000	1,50%	42.062	-	631	-	42.063	
Voorziening Stichting Voorbereiding Pallas reactor (7)	-40.000		-42.062	-	-	-	-42.063	
Overige langlopende leningen	10.603		9.891	-	634	-	5.891	
Totaal	**108.182**		**99.305**	-	**1.843**	-	**95.305**	

Organisatie/instelling	Datum & nummer besluit PS of GS
Gemeente Hilversum (1)	976112/1013313
Gemeente Laren (1)	976112/1013313
Gemeente Gooische Meren (1)	976112/1013313
Zeehaven IJmuiden N.V. (2)	GS 21-06-2011;33454
Schiphol Area Development (3)	13 februari 2018 GS 1035658/1044807
Nationaal Restauratiefonds (4)	21-06-2011;27350
Vila Nieuwland (5)	226465/561131
Collectief Agrarisch Natuurbeheer (6)	GS 2015; 184
Stichting Voorbereiding Pallas reactor (7)	GS 309599/340912

(1) Betreft de verkoop in 2017 van het terrein Crailo aan de gemeenten Hilversum, Gooische Meren en Laren voor een bedrag van €33,2 miljoen ex.BTW (incl.BTW 38,57 mln.). Hierbij heeft de provincie NH een uitgestelde betaling verleent aan de gemeenten voor een bedrag van € 33,2 miljoen tot uiterlijk 31-12-2029, waarbij de gemeenten vrij zijn om (delen) eerder te betalen. Aan de gemeenten wordt een rentevergoeding in rekening gebracht van 0% over de eerste 6 jaar (2018-2023) en 0,4% per jaar over de tweede 6 jaar (2024-2029).

(2) Aan Zeehaven IJmuiden is in 2011 een rentedragende lening verstrekt, welke dient tot aflossing van een schuld van IJmuider Delta BV aan een dochter van Regionale Ontwikkelingsmij. voor het Noordzeekanaalgebied NV.(RON). De leningsovereenkomst heeft een looptijd tot en met 2026.

(3) Dit betreft een kredietfaciliteit ad € 3.375.000 welke in maart 2018 beschikbaar is gesteld aan SADC (Schiphol Area Development Company N.V.). De andere drie aandeelhouders hebben een identieke kredietfaciliteit voor SADC gecreëerd, waardoor SADC per saldo een faciliteit heeft van in totaal € 13,5 miljoen. In 2020 is deze faciliteit voor het eerst benut, voor een bedrag ad € 1.250.000.

(4) De renteloze lening aan het Nationaal Restauratiefonds (NRF) vloeit voort uit de Samenwerkingsovereenkomst dd.15 november 2017 met de Stichting Nationaal Restauratiefonds ter verbreding van het Noord-Hollands Fonds voor monumenten ten bate van herbestemming, restauratie en verduurzaming van beschermde monumenten en karakteristiek vastgoed in Noord-Holland. De hoogte van het Fonds bedraagt € 9,1 mln. waarvan reeds € 5,1 mln. is gestort. Zodra de rekening-courant van het Fonds minder dan € 1 mln. bedraagt zal een 2e tranche van € 2 mln. worden gestort. Het NRF gaat uit het fonds hypothecaire leningen verstrekken voor de restauratie van provinciale monumenten en stolpboerderijen. De looptijd van de overeenkomst loopt tot 2060.

(5) Betreft een lening t.b.v. een uitgestelde betaling door geldnemer naar aanleiding van de verkoop van de Wierschuur in het kader van het herontwikkelingsplan Wieringerrandmeer.

(7) Aan de stichting Voorbereiding Pallas-reactor is een subsidie in de vorm van een rentedragende geldlening van € 40 miljoen verleend voor de activiteiten in de voorbereidingsfase

van de Pallas-reactor. Voor de verstrekte lening is een verliesvoorzieninggetroffen tot hetzelfde bedrag van de uitstaande lening.

4.4.2 Investeringskredieten

Voor een overzicht van de nieuw aangevraagde kredieten verwijzen we naar de Voordracht van het integraal meerjarenprogramma infrastructuur (iMPI). Voor nadere informatie over alle lopende en voorziene projecten wordt verwezen naar het iMPI zelf.

4.4.3 Staat van gewaarborgde leningen

Door wie de geldlening is aangegaan	Doel van de geldlening	Oorspronkelijk bedrag (x € 1.000,-)	% of deel gewaarborgd provincie	Verwachte boekwaarde 1-1-2023	Verwachte boekwaarde 31-12-2023
Viva! Zorggroep	Bouw verpleeghuis Heemswijk	3.374	100	-	0
idem	idem	3.403	100	113	113
Totaal		**6.777**		**113**	**113**

#	Naam rechtspersoon	Inhoud garantieverplichting	Garantiebedrag per 31-12-2023 (x € 1.000)
(1)	Het Nationaal Groenfonds	Uitvoering van het natuurbeleid (convenantleningen)	1.606
(2)	BNG Bank	financiering van het project Hoogtij van de RON NV	21.000
(3)	BNG Bank	(her-) financiering van PolanenPark CV	10.000
(4)	Glasvezelnetwerk Hollands Kroon B.V.	Garantstelling voor het leggen van glasvezelnetwerk	12.200
(5)	Breedband Beemster/Kabeltex	Garantstelling voor het leggen van glasvezelnetwerk	4.800
(6)	Landschap Noord-Holland	Uitvoering project 'Natuurvriendelijke oevers Ilperveld'.	600
	Totaal		**50.206**

1) Rente en aflossing komen t.l.v. van de van het rijk te ontvangen zgn. convenantsgelden.

2) De oorspronkelijk afgegeven garantie aan de BNG van oorspronkelijk 70 mln. is in 2019 verlaagd naar 42 mln. PNH staat garant voor 50%. Op deze garantie loopt een afgegeven contragarantie door het Havenbedrijf Amsterdam NV van 33,3 %.

3) Op deze garantie loopt een afgegeven contragarantie van 20% van de Gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude, 20% van de Schiphol Air Development Company (SADC) en 20% van de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij Noordzeekanaalgebied (RON NV).

4) De garantstelling is in december 2018 verleend voor het aanleggen van het "Glasvezelnet Hollandse kroon". Voor deze kosten worden twee leningen afgesloten bij de Bank Nederlandse

Gemeenten. De omvang van de lening en garantstelling bedraagt € 10,3 miljoen voor het witte netwerk en € 1,9 miljoen voor het grijze netwerk.

5) De garantstelling is in december 2018 verleend voor het project "Coöperatie Breedband Beemster U.A.". Voor de kosten van deze activiteiten worden twee leningen afgesloten bij de Bank Nederlandse Gemeenten. De omvang van de lening en garantstelling bedraagt € 4,3 miljoen voor het witte netwerk en € 0,5 miljoen voor het grijze netwerk.

6) De garantstelling is in 2017 verleend voor het project "natuurvriendelijke oevers llperveld" aan Landschap Noord-Holland. De provincie staat zelf garant en neemt respectievelijk de cofinanciering voor haar rekening (beide categorieën € 600.000 in totaal € 1.200.000). De dekking is afkomstig uit de reserve Groen.

4.5 Overzicht van lasten en baten per taakveld

Taakvelden (x € 1.000)		Begroting 2023			Begroting 2024			Begroting 2025			Begroting 2026		
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
0	**Algemene dekkingsmiddelen**	**255.178**	**-757.786**	**-502.608**	**225.849**	**-675.662**	**-449.813**	**215.669**	**-616.670**	**-401.001**	**220.531**	**-583.883**	**-363.352**
0	Uitkering provinciefonds	0	-269.836	-269.836	0	-290.057	-290.057	0	-291.326	-291.326	0	-272.704	-272.704
0	Opbrengst Provinciale belastingen	0	-229.100	-229.100	0	-229.100	-229.100	0	-229.100	-229.100	0	-229.100	-229.100
0	Geldleningen en uitzettingen	286	-1.844	-1.558	1.070	-1.976	-906	1.800	-1.976	-176	1.800	-1.976	-176
0	Deelnemingen	0	-8.920	-8.920	0	-8.920	-8.920	0	-8.920	-8.920	0	-8.920	-8.920
0	Algemene dekkingsmiddelen, overige b	20.379	-3.584	16.795	35.016	-3.231	31.785	45.386	-3.232	42.154	55.995	-3.233	52.762
0	Overhead	80.410	0	80.410	78.433	0	78.433	77.527	0	77.527	77.366	0	77.366
0	Vennootschapsbelasting	1.216	0	1.216	-15	0	-15	-15	0	-15	-15	0	-15
0	Mutaties reserves	152.887	-244.502	-91.615	111.345	-142.378	-31.033	90.971	-82.116	8.855	85.385	-67.950	17.435
1	**Bestuur**	**22.965**	**-69**	**22.896**	**22.061**	**-69**	**21.992**	**21.966**	**-69**	**21.897**	**21.940**	**-69**	**21.871**
1	Provinciale Staten	4.821	0	4.821	4.775	0	4.775	4.680	0	4.680	4.711	0	4.711
1	Gedeputeerde Staten	3.288	0	3.288	3.213	0	3.213	3.213	0	3.213	3.213	0	3.213
1	Kabinetszaken	2.706	-43	2.663	2.610	-43	2.567	2.604	-43	2.561	2.590	-43	2.547
1	Bestuurlijke organisatie	7.867	0	7.867	7.440	0	7.440	7.427	0	7.427	7.400	0	7.400
1	Interbestuurlijk toezicht op de regi	32	0	32	32	0	32	32	0	32	32	0	32
1	Openbare orde en veiligheid	1.189	-16	1.173	1.001	-16	985	998	-16	982	992	-16	976
1	Bestuur, overige baten en lasten	3.062	-10	3.052	2.990	-10	2.980	3.012	-10	3.002	3.002	-10	2.992
2	**Verkeer en vervoer**	**240.421**	**-21.434**	**218.987**	**220.667**	**-10.148**	**210.519**	**213.141**	**-17.299**	**195.842**	**212.827**	**-17.197**	**195.630**
2	Landwegen	158.124	-20.171	137.953	142.808	-8.885	133.923	136.567	-16.036	120.531	135.720	-15.934	119.786

2	Waterwegen	19.192	-1.263	17.929	19.772	-1.263	18.509	18.387	-1.263	17.124	18.110	-1.263	16.847
2	Openbaar vervoer	61.585	0	61.585	56.187	0	56.187	55.387	0	55.387	55.297	0	55.297
2	Verkeer en vervoer, overige baten en	1.520	0	1.520	1.900	0	1.900	2.800	0	2.800	3.700	0	3.700
3	**Water**	**10.561**	**-1.524**	**9.037**	**7.150**	**-1.585**	**5.565**	**7.144**	**-1.585**	**5.559**	**7.129**	**-1.585**	**5.544**
3	Waterkeringen	3.851	0	3.851	1.893	0	1.893	1.890	0	1.890	1.883	0	1.883
3	Kwantiteit oppervlaktewater	887	-39	848	824	0	824	823	0	823	821	0	821
3	Kwantiteit grondwater	2.144	-1.200	944	2.121	-1.300	821	2.120	-1.300	820	2.118	-1.300	818
3	Kwaliteit oppervlaktewater	2.599	0	2.599	1.264	0	1.264	1.264	0	1.264	1.264	0	1.264
3	Kwaliteit grondwater	1.080	-285	795	1.048	-285	763	1.047	-285	762	1.043	-285	758
3	Water, overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	**Milieu**	**58.265**	**-13.986**	**44.279**	**36.298**	**-6.760**	**29.538**	**27.630**	**-2.399**	**25.231**	**25.823**	**-2.290**	**23.533**
4	Bodembescherming	4.978	-2.575	2.403	3.207	-2.825	382	557	0	557	287	0	287
4	Luchtverontreiniging	33	0	33	33	0	33	33	0	33	33	0	33
4	Geluidhinder	388	0	388	387	0	387	331	0	331	331	0	331
4	Vergunningverlening en handhaving	21.078	-1.870	19.208	19.378	-1.970	17.408	19.302	-2.070	17.232	19.302	-2.170	17.132
4	Ontgrondingen	0	-50	-50	0	-55	-55	0	-120	-120	0	-120	-120
4	Duurzaamheid	27.172	-9.491	17.681	11.866	-1.910	9.956	6.032	-209	5.823	4.503	0	4.503
4	Milieu, overige baten en lasten	4.616	0	4.616	1.427	0	1.427	1.375	0	1.375	1.367	0	1.367
5	**Natuur**	**134.298**	**-10.751**	**123.547**	**110.200**	**-7.261**	**102.939**	**78.372**	**-6.393**	**71.979**	**70.491**	**-985**	**69.506**
5	Natuurontwikkeling	83.341	-9.866	73.475	63.070	-6.376	56.694	31.155	-5.408	25.747	24.183	0	24.183
5	Beheer natuurgebieden	32.588	-485	32.103	32.432	-485	31.947	32.521	-485	32.036	32.516	-485	32.031
5	Beheer flora en fauna	15.511	-400	15.111	14.690	-400	14.290	14.688	-500	14.188	13.784	-500	13.284
5	Natuur, overige baten en lasten	2.858	0	2.858	8	0	8	8	0	8	8	0	8

6	**Regionale economie**	**36.956**	**-10**	**36.946**	**29.011**	**-15**	**28.996**	**27.221**	**-15**	**27.206**	**22.016**	**-15**	**22.001**
6	Agrarische aangelegenheden	3.299	0	3.299	2.360	0	2.360	1.384	0	1.384	957	0	957
6	Logistiek	8.346	-10	8.336	4.723	-15	4.708	4.967	-15	4.952	4.959	-15	4.944
6	Kennis en innovatie	10.231	0	10.231	7.815	0	7.815	7.497	0	7.497	2.992	0	2.992
6	Recreatie en toerisme	12.280	0	12.280	12.063	0	12.063	11.323	0	11.323	11.058	0	11.058
6	Regionale economie, overige baten en	2.800	0	2.800	2.050	0	2.050	2.050	0	2.050	2.050	0	2.050
7	**Cultuur en maatschappij**	**24.598**	**0**	**24.598**	**13.416**	**0**	**13.416**	**8.556**	**0**	**8.556**	**8.565**	**0**	**8.565**
7	Cultuur	14.486	0	14.486	9.940	0	9.940	5.080	0	5.080	5.089	0	5.089
7	Maatschappij	10.112	0	10.112	3.476	0	3.476	3.476	0	3.476	3.476	0	3.476
8	**Ruimte**	**14.596**	**-5.800**	**8.796**	**12.440**	**-5.800**	**6.640**	**12.688**	**-5.800**	**6.888**	**12.744**	**-5.800**	**6.944**
8	Ruimtelijke ordening	10.411	-5.800	4.611	9.708	-5.800	3.908	9.926	-5.800	4.126	9.899	-5.800	4.099
8	Volkshuisvesting	3.147	0	3.147	2.240	0	2.240	1.894	0	1.894	1.341	0	1.341
8	Stedelijke vernieuwing	1.038	0	1.038	492	0	492	868	0	868	1.504	0	1.504
	Totaal taakvelden	**797.837**	**-811.360**	**-13.523**	**677.091**	**-707.300**	**-30.209**	**612.386**	**-650.230**	**-37.844**	**602.065**	**-611.824**	**-9.759**

5 Lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling

Programma 1 Openbaar bestuur

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2023
1.1.3	Amsterdam Smart City Toelichting: Subsidie om als grote partner deel te kunnen nemen aan het kennisnetwerk Amsterdam Smart City	€ 100.000
1.3.3	Gemeente Huizen: bestuurlijk Interventieteam Toelichting: In het bestuurlijk interventieteam bundelen gemeenten de krachten door gezamenlijk overlast en complexe handhavingskwesties aan te pakken. Het bestuurlijk interventieteam sluit aan bij de doelstellingen van de Agenda Weerbaar Noord-Holland; namelijk een bijdrage leveren aan de versterking van lokale weerbaarheid. In het bestuurlijk interventieteam werken meerdere gemeenten samen. Hierdoor wordt de lokale uitvoeringskracht vergroot, de informatiepositie versterkt en wordt lokaal steviger opgetreden tegen de ondermijnende criminaliteit. Deze werkwijze past daarmee geheel binnen de opgave om ondermijnende criminaliteit tegen te gaan vanuit een maatschappelijke opgave waarbij samen en vooral integraal werken effectief is.	€ 60.000

Programma 2 Klimaat en Milieu

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2022
2.1.2	Gemeente Hilversum, warmteregisseur Deze subsidie wordt ingezet voor het inhuren van een warmteregisseur die gemeenten die gezamenlijk gebruik gaan maken van een duurzame warmtebron en/of gezamenlijk een warmtenet gaan ontwikkelen, hierbij te faciliteren.	€ 70.000
2.1.2	Gemeente Aalsmeer, warmteregisseur Deze subsidie wordt ingezet voor het inhuren van een warmteregisseur die gemeenten die gezamenlijk gebruik gaan maken van een duurzame warmtebron en/of gezamenlijk een warmtenet gaan ontwikkelen,	€70.000

	hierbij te faciliteren.	
2.1.2	OD IJmond, warmteregisseur Deze subsidie wordt ingezet voor het inhuren van een warmteregisseur die gemeenten die gezamenlijk gebruik gaan maken van een duurzame warmtebron en/of gezamenlijk een warmtenet gaan ontwikkelen, hierbij te faciliteren.	€ 70.000
2.1.2	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, Ecologische effecten van thermische energie uit oppervlaktewater (TEO) installaties	€ 150.000
2.1.4	C-creators, uitvoeren activiteiten om circulair bouwen te stimuleren Het doel van stichting C-creators is het versnellen van de transitie naar een circulaire bouw in de MRA. Ze bundelen kennis, maken deze collectief en passen deze proactief toe. Dit stelt partijen in staat om voor elk project de circulaire ambitie hoger te leggen.	€ 80.000

Programma 3 Ruimte en Water

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2022
3.2.1	Alkmaar Noord, knooppuntontwikkeling fase 1	€ 1.150.000
3.2.1	Gemeente Haarlem Knooppuntontwikkeling Haarlem Nieuw-Zuid betreft een nieuw OV-knooppunt buiten het centrum van Haarlem, een plek waar wonen en mobiliteit op elkaar zijn afgestemd. De ontwikkeling van een mobiliteitshub is een van de 4 projecten van de knooppuntontwikkeling (naast 3 woonprojecten). Hier komen belangrijke (H)OV-lijnen samen, plus een aanbod van deelmobiliteit en fietsparkeerplaatsen. Op 23 november 2021 heeft GS een reservering van € 8 miljoen uit het OV-fonds toegekend aan dit OV-knooppunt. Na verder dooronderzoek en het sluitend maken van de businesscase zal de gemeente Haarlem naar verwachting eind 2022 de definitieve subsidieaanvraag indienen bij de provincie.	€ 8.000.000
3.2.3	NV Port of Den Helder, vervanging kadewand Het Nieuwe Werk Vooruitlopende op de ontwikkelingen vanuit het Maritiem Cluster wordt een nieuwe kadewand van -9m wordt geplaatst i.p.v. de reguliere vervanging van de huidige -7m variant.	€ 1.000.000

Programma 4 Bereikbaarheid

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2022
4.2.1	Regionaal Overlegorgaan Consumentenbelangen Openbaar Vervoer Toelichting: Bijdrage 2023; inhuur	€ 50.000
4.1.2	Gemeente Alkmaar: Doorstroming OV en veiligheid Bergerweg Toelichting	€ 550.000
4.1.2	Gemeente Alkmaar: Haven Boekelermeer Toelichting: De haven draagt bij aan de mobiliteitstransitie door het verminderen van vrachtverkeer over de weg en verminderd brugopeningen van de Leeghwaterbrug, waarmee de doorstroming op de N242 verbeterd.	€ 7.500.000
4.1.2	Gemeente Gooise meren: OV SAAl: Regionale fietsroutes Toelichting: Subsidie voor de realisatie van regionale doorfietsroutes in de Gooi en Vechtstreek	€ 375.000
4.1.2	Gemeente Gooise Meren: Stationsweg aanpassen Toelichting: Subsidie voor de herinrichting van de Stationsweg nabij station Naarden-Bussum	€ 500.000
4.1.2	Gemeente Hilversum: Fietsenstalling station Hilversum Toelichting: Subsidie voor de realisatie van een ondergrondse fietsenstalling bij station Hilversum	€ 2.000.000
4.1.2	Gemeente Hilversum: Kleine spoorbomen Toelichting: Subsidie voor het verbeteren van de verkeersveiligheid/doorstroming van de gelijkvloerse spoorwegovergang ten westen van station Hilversum.	€ 1.000.000
4.1.2	Gemeente Gooise Meren: Transformatielocatie fietsenstalling	€ 2.000.000

	Toelichting: Subsidie voor de herinrichting van de oostzijde van station Naarden-Bussum	
4.1.2	Gemeente Haarlemmermeer: Fietsfile vrij realisatie F200 Amsterdam-Haarlem Toelichting: Subsidie voor de verbetering van de F200, de doorfietsroute tussen Haarlem en Amsterdam. Het gaat in 2023 om het resterende deel van de subsidie; het grootste deel wordt aangevraagd in 2022.	€ 336.643
4.1.2	Gemeente Haarlem: Fietsfile vrij realisatie F200 Amsterdam-Haarlem Toelichting: Subsidie voor evaluatie, monitoring en/of fietsstimulering van de F200, de doorfietsroute tussen Haarlem en Amsterdam. Subsidie wordt in 2023 aangevraagd, nadat het routedeel in Haarlemmermeer is verbeterd.	€ 159.441
4.1.2	Gemeente Landsmeer: Pontje Ilpendam Toelichting: Subsidie voor bijdrage aan de exploitatie van het pontveer voor de jaren 2023-2026. In 2023 willen wij voor de resterende jaren (2023, 2024, 2025 en 2026) in één keer beschikken, maar in jaarlijkse voorschoten van €80.000 uitbetalen.	€ 320.000
4.1.2	Gemeente Haarlem: Doorfietsroute Kennemerland Toelichting: Subsidie verbetering fietsverbinding langs de N208 (Lodewijk van Deyssellaan	€ 452.250
4.1.2	Gemeente Velsen: Doorfietsroute Kennemerland Toelichting: Subsidie verbetering fietsverbinding Hagelingerweg (deel 2) in Santpoort-Noord	€ 209.634
4.1.2	Gemeente Velsen: Velsertraverse fietsonderdoorgang Toelichting: Subsidie voor het gemeentelijke deel van aanleg van de fietsverbinding onder de Velsertraverse, tussen Station Beverwijk en Velsen Noord	€ 1.300.000
4.1.2	Gemeente Zaanstad: Verbindingsweg Dorpsstraat-Communicatieweg	€ 1.300.000

	Toelichting: Aanleg van een verbindingsweg tussen de Communicatieweg en de Dorpsstraat in Assendelft aan te leggen. Deze verbindingsweg moet het verkeer op de Communicatieweg en de overlast die er mee gemoeid is verminderen, en de doorstroming te verbeteren.	
4.1.2	Gemeente Den Helder: Project KVSS Renovatie Boerenverdrietbrug	
4.1.2	Gemeente Den Helder: Project KVSS Verplaatsen jachthaven/museumhaven Willemsoord	€ 500.000
4.1.2	Gemeente Zaanstad: Zaanbrug Meerkosten Toelichting: Meerkosten conform besluit iMPI2022-2029	€ 2.664.172
4.1.2	Gemeente Zaanstad: Zaanbrug duurzaamheidsmaatregelen Toelichting	€ 240.000

Programma 5 Groen

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2023
5.1.1	Gemeente Schagen, Boskerpark realisatie NNN inrichting (NHN16)	€ 247.000
5.1.1	Stichting Bovenlanden Aalsmeer; Groene As fase 3 en 4, inrichtingskosten Toelichting: doorgeschoven van 2021 naar 2022	€ 1.491.700
5.1.1	Stichting Bovenlanden Aalsmeer; Groene As fase 5, inrichtingskosten Toelichting: doorgeschoven van 2021 naar 2022	€ 520.000
5.1.1	Landschap Noord-Holland, NNN inrichting Zandpolder (NHN17)	€ 350.000
5.1.1	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Uitgeester- en Heemskerkerbroek	€ 700.000
5.1.1	WUR/Deltares, Living lab Koopmanspolder Toelichting: Beschermen en ontwikkelen NNN en N2000	€ 120.000
5.1.1	Natuur en milieufederatie, Kennisnetwerk natuurinclusief Toelichting: Aanpak groen kapitaal uitvoeren	€ 150.000
5.1.1	Urgenda, MeerBomenNu Toelichting: Aanpak groen kapitaal uitvoeren	€ 50.000
5.1.2	Gemeente Gooise Meren, Aanlegplaatsen trekvaart Muiden	€ 420.000
5.1.2	Gemeente Gooise Meren , Biodiversiteit kernen	€ 70.000

5.1.2	LTO-projecten, Boer actief in de Groene Uitweg	€ 80.000
5.1.2	Gemeente Gooise Meren, Entree Muiden	€ 1.511.500
5.1.2	Natuurmonumenten, Horstermeer landschapsbeleving	€ 63.910
5.1.2	Staatsbosbeheer, klimaatbos Diemerscheg fase 2 Toelichting: Toelichting: Fase 1 (50K) is in 2021 niet gelukt en wordt nu samengevoegd met fase 2.	€ 500.000
5.1.2	Natuurmonumenten, Linielandschap fort Nigtevecht	€ 48.895
5.1.2	Gemeente Gooise Meren, Muiden Noord-West	€ 1.850.000
5.1.2	Rijksmuseum Muiderslot, Buitenruimte Muiderslot fase 2	€ 457.000
5.1.2	Regio Gooi en Vechtstreek, Natuurboulevard 2.0	€ 1.050.000
5.1.2	Stichting Monumentenbezit, Recreatieve kwaliteit 's-Graveland Toelichting: subsidieontvanger was Gemeente Wijdemeren.	€ 1.800.000
5.1.2	Gemeente Amsterdam, Rondje Diemerscheg	€ 70.000
5.1.2	Gemeente Diemen, Ecologische verbindingen Diemerscheg Toelichting: Een goede ecologische verbinding langs de westoever van het Amsterdam Rijnkanaal in Diemen en Gooise Meren, waarbij drie knelpunten zijn aangepakt: twee onderdoorgangen van snelwegen en de onderdoorgang van de spoorbrug Weesp.	€ 70.000
5.1.2	Regio Gooi en Vechtstreek, Vaarnetwerk	€ 142.500
5.1.2	Gemeente Gooise Meren, Waterpoort Vecht	€ 265.000
5.1.2	Rijksmuseum Muiderslot, Buitenruimte Muiderslot fase 2	€ 707.000
5.1.4	Recreatie Noord-Holland; Vitaal Platteland Alkmaarder- en Uitgeestermeer	€ 1.020.000
5.1.4	Agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken, Boeren tegen bodemdaling regio Assendelft Toelichting: werving van deelnemers en het doen van voorbereidende onderzoeken	€ 69.000
5.1.4	Agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken Toelichting: Oprichten studieclub en nemen van maatregelen bodemdaling	€ 300.000
5.1.4	Agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken Vitaal Platteland Landelijk Noord Maatregelen bodemdaling op landbouwbedrijven	€ 448.000
5.1.4	SBB Vitaal Platteland Waterland-Oost Maatregelen natuur, water en bodemdaling in Waterland-Oost	€ 2.900.000
5.2.1	Gebiedscoöperatie Noord-Holland Zuid, professionalisering	€ 25.000

	werkprocessen	
5.2.1	Stichting Natuurcollectief Noord-Holland, Begeleiding kleine natuurbeheerders	€ 35.000
5.2.1	ANV Water Land en Dijken, Biodiversiteit in agrarisch gebied Toelichting: uitvoering voor de doelen van het masterplan biodiversiteit.	€ 100.000
5.2.3	Faunabeheereenheid, faunabeleid van de provincie Noord-Holland	€ 1.270.000
5.3.1	Landschap Noord-Holland, Uitvoering Programma 'Betrekken bij Groen'	€ 708.000
5.3.2	Nationaal Park Zuid-Kennemerland, uitvoeren van de jaarlijkse activiteitenplan	€ 160.789
5.3.2	Nationaal Park Duinen van Texel, uitvoeren van de jaarlijkse activiteitenplan.	€ 166.530
5.3.2	Recreatie Noord-Holland, Beleving Oer-IJ, E-bikeroute	€ 70.000
5.3.2	Gemeente Castricum, Buitenpoort Castricum Toelichting: Buitenpoorten zijn (spoorweg) stations vlakbij natuur en daardoor een startpunt om van het landschap te genieten. Een goed bereikbaar landschap dankzij het openbaar vervoer draagt bij aan de leefkwaliteit in de regio's.	€ 200.000
5.3.3	Green Shipping Beunschip Toelichting: In 10 jaar naar een 'schone' en CO_2-neutrale scheepvaart op de Waddenzee; pilot beunschip	€ 441.073
5.3.3	Green Shipping Baggerschip Toelichting: In 10 jaar naar een 'schone' en CO_2-neutrale scheepvaart op de Waddenzee; pilot neutrale scheepvaart op de Waddenzee; pilot baggerschip	€ 405.529
5.3.3	Waddengastronomie Toelichting: Duurzame, streekeigen 'waddenproducten' als groenten en vis beter vermarkten, zodat op den duur een culinaire traditie ontstaat dmv foodroutes en online marktplaatsen.	€ 91.054
5.3.3	Waddenbaai, Rondje Toelichting: De realisatie van een aantrekkelijke fietsverbinding tussen Den Helder en Den Oever	€ 700.000

Programma 6 Economie, Cultuur en Welzijn

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2023
6.1.1	Glasvezelnetwerk Hollands Kroon B.V. Toelichting: Garantstelling voor de lening die nodig is voor de aanleg van het glasvezelnetwerk in Hollands Kroon.	€ 12.200.000
6.1.1.	Gemeente Zaanstad, regionale detailhandelsvisie Zaanstreek-Waterland Toelichting: Bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie Zaanstreek-Waterland.	€10.000
6.1.1	Gemeente Hoorn, regionale detailhandelsvisie West-Friesland Toelichting: Bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie West-Friesland.	€10.000
6.1.1	Gemeente Uithoorn, regionale detailhandelsvisie Amstelland-Meerlanden Toelichting: Bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie Amstelland-Meerlanden	€10.000
6.1.4	Greenport Noord-Holland Noord/ Campus Agrarisch Waterbeheer Toelichting: *Watertransitie voor een klimaatbestendige en weerbare landbouw*	€50.000
6.1.4	Greenport Aalsmeer/programmabureau Toelichting: Samenwerkingsverband glastuinbouw regio Aalsmeer.	€150.000
6.1.4	Greenport Aalsmeer/uitvoeringsprogramma Toelichting: Projecten op gebied van ruimtelijke clustering,versterking en verduurzaming glastuinbouw.	€100.000
6.1.4	Greenport Noord-Holland Noord /programmabureau Toelichting: Samenwerkingsverband agrosector regio Noord-Holland Noord.	€ 165.000
6.1.4	Greenport Noord-Holland-Noord/uitvoeringsprogramma Toelichting: Projecten op gebied van versterking en verduurzaming agrosector.	€ 100.000
6.1.4	Greenports Nederland/programma Toelichting: Landelijk samenwerkingsverband agrosector.	€ 150.000
6.1.4	Stichting Sichting Fieldlab Bol Toelichting: Project-innovatie en verduurzaming bollenteelt.	€ 50.000
6.1.4	Stichting Voedsel Verbindt/programmabureau	€ 125.000

	Toelichting: Het faciliteren van het regionaal organiserend vermogen op voedselvraagstukken.	
6.1.4	Stichting Voedsel Verbindt/uitvoeringsagenda 2020-2023 Toelichting: Het stimuleren van regionale korte keten projecten.	€150.000
6.1.4	Stichting Foodvalley/programmabureau TPC Toelichting: Het stimuleren van de eiwittransitie van dierlijk naar plantaardig.	€ 20.000
6.1.4	Aeres Hogeschool/lectoraat bodem Toelichting: Het brengen en verbinden van bodemkennis naar de boerenpraktijk.	€ 50.000
6.2.1	St Plein C Toelichting: Schade als gevolg van corona.	€ 15.000
6.2.1	St NMF/Steunpunt Monumenten & Archeologie Toelichting: Schade als gevolg van corona.	€8.376
6.2.1	Plein C Toelichting: Uitvoering programma Cultuureducatie met Kwaliteit 2021-2024	€750.000
6.2.1	Probiblio Toelichting: Uitvoering van de provinciale wettelijke taken in het bibliotheekstelsel.	€3.607.478
6.3.1	Mooi Noord-Holland/Steunpunt M&A Toelichting: Uitvoering wettelijke taken en provinciaal beleid m.b.t. monumenten en archeologie.	€ 180.864
6.3.1	Mooi Noord-Holland/Steunpunt M&A Toelichting: Uitvoering wettelijke taken en provinciaal beleid m.b.t. monumenten en archeologie.	€ 279.136
6.3.2	Molenfederatie Toelichting: Projectsubsidie voor het organiseren van o.a. de Molencontactdag.	€ 15.000
6.3.2	Noord-Hollands Archief / verhalenplatform Oneindig Noord-Holland. Toelichting: Voor een breed publiek ontsluiten van cultuurhistorische verhalen uit Noord-Holland via verhalenplatform Oneindig Noord-Holland.	€ 124.000
6.3.3	Museum Kaap Skil Toelichting: Ten behoeve van de presentatie van de Palmhoutwrak-collectie.	€ 1.000.000

6.3.3	Nationale Monumentenorganisatie (NMO) Toelichting: Overdracht kasteelterrein Nuwendoorn	€ 2.100.000
6.4.1	ROP Midden West Toelichting: Begeleiding leer-werktrajecten restauratiemarkt	€ 17.000
6.4.2	Gemeente Gooise Meren/ Vestingsplein Muiden De gemeente Gooise Meren is bezig met het programma Verder met de Vesting Muiden' met als doelstelling: het vergroten van de aantrekkelijkheid van Muiden voor inwoners en bezoekers. Het opknappen van het Vestingplein maakt hier onderdeel van uit. Het plein vormt de entree van Muiden en wordt nu als 'verloren' stenige plek ervaren vol auto's en weinig uitstraling. € 800.000 256 Bedoeling is om het Vestingplein om te vormen tot een representatieve entree van de stad met een prettig verblijfsklimaat.	€ 800.000
6.4.2	Regio Gooi- en Vechtstreek, Nieuwe werken nieuwe Hollandse waterlinie Doelstelling is het bevorderen van de bekendheid en leesbaarheid van de late periode van de Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie en dit te verbinden aan recreatieve, cultuurhistorisch en ecologische doelstellingen.	€ 490.000
6.4.2	Gemeente Weesp, Schanzen Doelstelling is het beter leesbaar maken en de recreatieve kwaliteit vergroten van belangrijke historische onderdelen van de Vestingstad Weesp. Het gaat hierbij om het bastion Nieuw Agtkant en het realiseren van een coupure bij de Utrechtseweg als markering van de historische entree van Weesp.	€ 400.000
6.4.2	Recreatie Noord-Holland, Fort benoorden Spaarndam Voor restauratie en herontwikkeling Fort.	€ 1.000.000
6.4.2	Gemeente Gooise Meren – Verder met de vesting Muiden extra bijdrage	€ 805.000
6.5.1	Vereniging Dorpswerk Noord-Holland Toelichting: De provincie stimuleert de vitaliteit van gemeenschappen. Via Dorpswerk worden initiatieven ondersteund op het gebied van leefbaarheid en sociale samenhang.	€ 60.000
6.5.1	NOC*NSF / challenges sport Toelichting: De provincie wil sportverenigingen stimuleren om de acceptatie van LHBTIQ bespreekbaar te maken binnen hun vereniging. Namens de provincie voert NOC*NSF een servicebudget uit om verenigingen tools te bieden om dit	€150.000

	bespreekbaar te maken.

Programma 7 Economisch Herstel en Duurzaamheid

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2022
7.1.1	RPA-NHN, Servicepunt techniek Noord-Holland-Noord	€ 100.000
7.1.1	Vakschool technische installaties (VTI), Servicepunt techniek Groot Amsterdam	€ 100.000
7.1.1	Servicepunt techniek Utrecht/Amersfoort, Servicepunt techniek Gooi en Vecht	€ 100.000
7.1.1	DudokXP-Infrabindt-Horizon College/Leerwijkcentrum Energie	€ 30.000
7.1.1	Huis van het werk, RPA-NHN, match Noord-Holland-Noord	€ 100.000
7.1.1	Stichting SmartsMakersAcademy and Network, Haarlem: MKB skillsroute	€ 250.000
7.1.1	Bouwmensen, gemeenschappelijke restauratie opleiding van en met ROC's. Het ontwikkelen van een specialistische kopstudie restauratie op MBO niveau.	€ 250.000
7.1.1	Hogeschool/ Universiteit van Amsterdam, Pilot MKB-Digitale Circulaire werkplaats	€ 450.000
7.1.1	RPA-NHN ism Greenport-NHN, Inclusieve leer- werklocaties en trajecten	€ 450.000
7.1.1	Duurzaam Gefinancierd, Project Duurzaamheidsfonds Noord-Holland Het niet kunnen financieren van duurzaamheidsmaatregelen is één van de belemmeringen waarom woningeigenaren geen duurzaamheidsmaatregelen treffen. Het is voor woningeigenaren wel mogelijk om een lening aan te vragen bij het warmtefonds, maar dit is complex en duurt al gauw 2 tot 10 weken. Deze lange wachttijd verstoort de klantreis en leidt tot onzekerheid bij bouw- en installatiebedrijven omdat materialen tussentijds duurder kunnen worden. Daarom wijzen bouw- en installatiebedrijven doorgaans niet op de mogelijkheden van het warmtefonds. Bij dit project loopt het aanvragen van een lening via het bouw- of installatiebedrijf en binnen 1 dag is bekend of men voor een lening in aanmerking komt.	€ 2.600.000
7.1.1	TNO, Contigenten aanpak Met dit project worden relevante data van alle	€ 2.000.000

(grondgebonden) woningen nauwkeurig in een database ondergebracht

6 Bijlagen

6.1 Bestuur en directie

Provinciale Staten

Zetelverdeling Provinciale Staten	Aantal zetels
GroenLinks	9
VVD	7
D66	6
PvdA	6
JA21	6
CDA	4
Forum voor Democratie	3
Partij voor de Dieren	3
PVV	3
SP	3
ChristenUnie	1
50Plus/Partij voor de Ouderen	1
DENK	1
Fractie Baljeu	1
Liberaal Noord-Holland	1

Provinciale Staten leden

Voor informatie over de leden van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland kunt u zich wenden tot de provinciale website: klik hier.

Gedeputeerde Staten

Voor informatie over de leden van Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland kunt u zich wenden tot de provinciale website: klik hier.

De directie

Renée Bergkamp	Algemeen directeur/ Provinciesecretaris
Hans van der Stelt	Directeur Concernzaken
Herman Schartman	Directeur Beleid
Lindy Molenkamp	Directeur Beheer en Uitvoering

6.2 Noord-Holland in feiten en cijfers

Voor informatie over Noord-Holland in feiten en cijfers kunt u zich wenden tot de provinciale website: klik hier. Hier kunt u zelf tabellen, grafieken en kaarten samenstellen.

6.3 Waar zijn wij te bereiken

Bezoekadres

Provinciaal Bestuur van Noord-Holland

Dreef 3,2012 HR Haarlem

Ambtelijke organisatie van Noord-Holland

Houtplein 33, 2012 DE Haarlem

Postadres

Postbus 3007, 2001 DA Haarlem

Algemene telefoonnummer

023-5143143

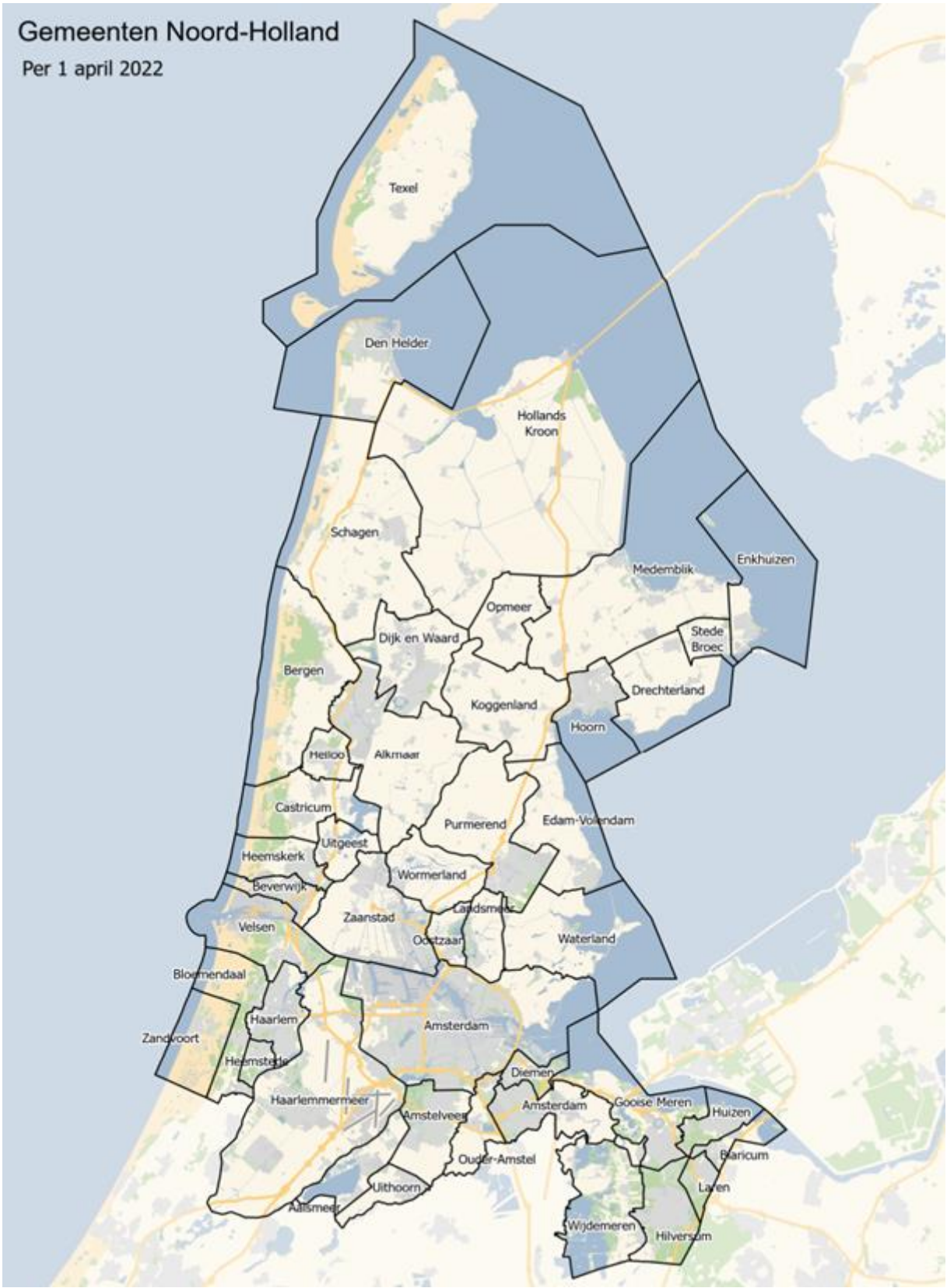
Website

www.noord-holland.nl

Algemene email

post@noord-holland.nl

6.4 Lijst met gemeenten

A	K
Aalsmeer	Koggenland

Alkmaar	**L**
Amstelveen	Landsmeer
Amsterdam	Laren
B	**M**
Bergen (NH.)	Medemblik
Beverwijk	**O**
Blaricum	Oostzaan
Bloemendaal	Opmeer
C	Ouder-Amstel
Castricum	**P**
D	Purmerend
Den Helder	**S**
Diemen	Schagen
Dijk en Waard	Stede Broec
Drechterland	**T**
E	Texel
Edam-Volendam	**U**
Enkhuizen	Uitgeest
G	Uithoorn
Gooise Meren	**V**
H	Velsen
Haarlem	**W**
Haarlemmermeer	Waterland
Heemskerk	Wijdemeren
Heemstede	Wormerland
Heiloo	**Z**
Hilversum	Zaanstad
Hollands Kroon	Zandvoort
Hoorn	
Huizen	

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

S. Ibrahim

CZ/FIN

Telefoonnummer +31235145288

salih.ibrahim@noord-holland.nl

Verzenddatum

31 AUG. 2022

Kenmerk

1797643/1893307

Uw kenmerk

Betreft: Begroting 2023

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over de begroting 2023.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

3 bijlage(n)
- Voordracht begroting 2023
- Begroting 2023
- Addendum begroting 2023

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Toekomst voor Noord-Hollandse wildopvangcentra borgen

Deel A. Algemene informatie en financiële onderbouwing van het voorstel

Basisgegevens voorstel	
Onderwerp	Toekomst van Noord-Hollandse wildopvangcentra borgen
Indiener	Ines Kostić
Fractie	Partij voor de Dieren

1. Inhoud voorstel

Wildopvangcentra hebben als doel het opvangen en verzorgen van wilde dieren in nood. Ze hebben een uitgebreide expertise over de dieren die zij opvangen. Na een deskundige behandeling worden de dieren zo snel mogelijk weer in de natuur vrijgelaten. Een tweede doelstelling is ook het geven van voorlichting, waarmee de opvangcentra bij kunnen dragen aan meer bewustwording rond de omgang met de natuur en alles wat erin leeft, hetgeen bijdraagt aan provinciaal beleid. Daarnaast hebben wildopvangcentra ook een sociale functie en bieden ze vaak een werkplek aan jongeren en mensen met een rugzakje.

De wet schrijft voor dat iedereen een zorgplicht heeft voor in het wild levende dieren. Veel burgers en steeds meer overheden willen voldoen aan die zorgplicht, maar ze moeten de noodhulp aan wilde dieren terecht overlaten aan kundige opvangcentra, die een ontheffing van de provincie hebben gekregen om die dieren op te vangen. De provincie is namelijk verantwoordelijk voor o.a. ontheffingen en handhaving van de kwaliteitseisen voor wildopvangcentra. Als die opvangcentra er echter niet zijn of onvoldoende middelen hebben om professioneel hun werk te kunnen doen, dan kunnen mensen daar ook niet terecht met kwetsbare en gewonde wilde dieren en kunnen ze dus ook niet aan hun zorgplicht voldoen.

Wettelijk is geregeld dat gedomesticeerde dieren (zoals honden en katten) de benodigde zorg op gemeentelijk niveau krijgen, waarbij de gemeenten financieel ondersteunen. Voor de zorg van wilde dieren is nog niets geregeld. Door deze leemte is de situatie jarenlang dat wildopvangcentra moeten worstelen om te overleven, terwijl ze diensten leveren aan de samenleving en bovengenoemde wettelijke plichten hebben. Al jaren discussiëren overheden wie de verantwoordelijkheid voor een goed (provincie-dekkend) netwerk van wildopvangcentra (en dierenambulances) draagt.

Om uit de impasse te komen is de Raad voor Dieraangelegenheden (RDA) gevraagd om aan te geven hoe hulpbehoevende wilde dieren moeten worden geholpen en door wie. De RDA heeft daarover een duidelijk rapport gepubliceerd met aanbevelingen.[1]

<u>De aanbevelingen van de RDA</u>
In het belang van het welzijn van wilde dieren raadt de RDA aan om samen met de sector en andere overheden in te zetten op o.a. de zorg voor continuïteit en afspraken over structurele financiering.

[1] https://www.rda.nl/binaries/raad-voor-dierenaangelegenheden/documenten/publicaties/2022/07/11/zienswijze-wildopvang/RDA.2022.073+RDA+zienswijze+Dilemma%27s+in+de+wildopvang.pdf

“Gezien de regionale functie van wildopvangcentra en de verantwoordelijkheid voor natuurbeheer bij de provincies, inclusief het verlenen van ontheffingen, dient op dat niveau ook structurele ondersteuning/financiering te worden gegeven”, aldus de RDA.

Provincies kunnen aansluiten bij de betrokkenheid die een aantal gemeenten nu al tonen bij wildopvang, waar enkele gemeenten ook een structurele bijdrage leveren voor de diensten van de wildopvangcentra. De wildopvangcentra hebben goede voorbeelden en nieuwe ideeën op welke wijze structurele financiering kan worden ingezet (bijvoorbeeld instandhoudingsbijdrage, professionaliseringsbijdrage, kosten per dier, fonds). De RDA raadt aan met de wildopvangcentra samen te werken aan de concrete invulling en vormgeving van de ondersteuningsstructuur vanuit gezamenlijke belangen.

De provincie hoeft niet af te wachten tot de Rijksoverheid stappen zet tot gesprekken met de verschillende partijen. Als we op het Rijk blijven wachten, kan het nog jaren duren voordat er een oplossing is voor onze waardevolle wildopvangcentra. Noord-Holland kan, juist gezien haar positie als middenbestuur, haar stimulerende en verbindende regionale functie en haar verantwoordelijkheid m.b.t. natuur, kiezen voor een proactieve rol en regionaal de gesprekken met o.a. gemeenten en de sector organiseren. Het doel zou zijn om tot afspraken te komen over een model voor structurele financiering voor de wildopvangcentra. De provincie kan dan, ter voorbereiding van de gesprekken, alvast de nodige financiële gegevens en ideeën over structurele financiering bij de opvangcentra inventariseren.

Provincie Noord-Holland

In Noord-Holland zijn er circa dertien opvangcentra die samen jaarlijks ruwweg 25.000 gewonde dieren opvangen en verzorgen. Provincie Noord-Holland heeft dit collegeperiode gelukkig goede stappen gezet. Zoals gedeputeerde Ilse Zaal zei: “U weet inmiddels wel hoe belangrijk de provincie Noord-Holland de werkzaamheden van de wildopvangcentra vindt. We zijn met zijn allen verantwoordelijk voor het opvangen en het verzorgen van dieren in nood en ik ben heel erg blij dat deze opvangcentra dat werk van ons allen doen, omdat wij daar individueel ook zelf niet voor kunnen zorgen.” De provincie erkent dus het belang van de diensten die de wildopvangcentra leveren. Daarom zijn in ieder geval eenmalige financiële bijdragen geleverd aan de wildopvangcentra. Naast de incidentiele coronasteun en de steun voor de wildopvang in Kop van Noord-Holland, is er dit collegeperiode (verdeeld over vier jaar) 200.000 euro gereserveerd voor wildopvang. Toen is met Provinciale Staten afgesproken dat dit bedrag besteed zou worden in overleg en afstemming met wildopvangcentra.

Een ton is inmiddels uitgegeven aan communicatie en educatieve doelen. Maar er ligt al jaren nog 100.000 euro op de plank, gereserveerd voor een externe deskundige die de wildopvangcentra zou begeleiden naar het schrijven van uniforme protocollen. Dit doel was destijds gebaseerd op de verwachtingen dat de Rijksoverheid snel met nieuwe beleidsregels zou komen. In die nieuwe beleidsregels zou komen te staan dat wildopvangcentra protocollen moeten uitschrijven. Maar die nieuwe beleidsregels zijn er na al die jaren nog niet en komen ook niet voor de verkiezingen van 2023.

Ook is er nog geen plan gemaakt voor de broodnodige structurele financiering in de toekomst, waardoor het belangrijke Noord-Hollandse netwerk van wildopvangcentra kwetsbaar blijft.

Voorstel

Het is lastig uit te leggen dat zoveel geld zolang op de plank wordt gehouden voor inhuur van een externe kracht, terwijl wildopvangcentra het al jaren moeilijk hebben en er nog geen aanzet is gedaan voor het regelen van structurele financiering. Niemand kan de opvangcentra bovendien garanderen dat de 100.000 euro na de verkiezingen nog ingezet wordt voor de opvangcentra.

Daarover hebben de Noord-Hollandse opvangcentra een brief aan GS en PS gestuurd met een voorstel. Het is ooit afgesproken dat we het geld besteden volgens de wensen en behoeften van de wildopvangcentra en de gedeputeerde heeft aangegeven dat ze het geld van de plank alleen kan halen als daar overeenstemming over is bij de wildopvangcentra. De opvangcentra hebben nu per brief laten weten dat die overeenstemming er is. Bovendien doen ze een oproep aan de provincie om op basis van het RDA rapport alvast de gesprekken te gaan voeren over een model voor structurele financiering.[2]

Daaruit vloeien de volgende provinciale acties, die de Partij voor de Dieren aan PS wil voorstellen:

1. Verdeel de resterende 100.000 euro nog voor de verkiezingen over de Noord-Hollandse wildopvangcentra (bijvoorbeeld naar rato en grootte), in lijn met het voorstel dat de wildopvangcentra in hun brief doen.

2. Verzoek GS om op basis van de RDA-aanbevelingen het voortouw te nemen in het organiseren van overleg over het borgen van de structurele financiering van de wildopvangcentra. De provincie kan dan overlegmomenten organiseren met o.a. gemeenten en vertegenwoordigers van wildopvangcentra, om voor de verkiezingen een eerste ontwerp voor een “Model Structurele Financiering Wildopvangcentra” te produceren. Daarbij kan ook geïnventariseerd worden hoeveel geld nodig is. Wildopvangcentra zeggen dat de bijdrage vanuit de overheid niet kostendekkend hoeft te zijn, omdat ze een deel van hun kosten ook uit donaties kunnen blijven betalen.

We vragen dus niet om meteen structureel geld te reserveren, maar om aan de slag te gaan met het organiseren van gezamenlijke gesprekken met o.a. gemeenten en de wildopvangcentra, met het doel om tot een model voor het regelen van structurele financiering voor de wildopvangcentra in Noord-Holland te komen. Op basis daarvan kan een nieuw college vanaf 2023 eventueel snel de volgende stap nemen.

2. Financieel

Het betreft in principe een budgetneutrale wijziging. Voor het organiseren van gesprekken met gemeenten en wildopvang is hooguit ambtelijke capaciteit en een beetje geld voor bijvoorbeeld de catering nodig.

3. Dekking

Het betreft in principe een budgetneutrale wijziging.

Deel B. inhoudelijke onderbouwing voorstel

Vraag	Antwoord	Toelichting antwoord
1. Is het duidelijk welk maatschappelijk doel met het voorstel wordt gediend?	Ja	Ja, o.a. het mogelijk maken dat Noord-Holland aan haar zorgplicht voor wilde dieren kan (blijven) voldoen, het behouden van expertise op het gebied van hulp aan wilde dieren en het bewuster maken van burgers over de omgang met de natuur, wat het

[2] De brief van de wildopvangcentra aan PS en GS is op de agenda van NLG te vinden, onder Begroting 2023.

		provinciale beleid om natuur te beschermen versterkt.
2. Is het duidelijk wat de beoogde resultaten van het voorstel zijn en hoe deze aansluiten bij het gestelde doel?	Ja	Ja, met dit voorstel worden er stappen gezet om eerst het al beloofde geld aan wildopvangcentra volgens hun behoeften in te zetten en daarna worden er stappen gezet om te verkennen welke mogelijkheden er zijn om in de toekomst structurele financiering aan de wildopvangcentra aan te bieden. Het gebrek aan die structurele financiering maakt het provinciale netwerk van wildopvangcentra namelijk al jaren kwetsbaar.
3. Sluit het voorstel aan op een reeds bestaand beleidskader?	Ja	GS en PS hebben duidelijk uitgesproken dat wildopvangcentra een belangrijke dienst leveren aan o.a. de provincie en dat de provincie een taak heeft op dit onderwerp.
4. Is er een gegronde onderbouwing van het voorstel?	Ja	Zie boven.
5. Heeft de doelgroep gevraagd om deze specifieke inzet?	Ja	Ja, de Noord-Hollandse wildopvangcentra hebben hierover een heldere brief gestuurd. En ook organisaties als de Dierenbescherming pleiten voor het werken aan structurele steun voor opvangcentra voor wilde dieren. Dieren zelf laten bovendien regelmatig blijken dat ze het waarderen als ze bij nood worden geholpen. Zie o.a.: https://www.curioctopus.nl/read/6412/een-man-redt-een-gewonde-uil-en-hij-bedankt-hem-door-hem-dieren-om-te-eten-te-brengen
6. Is er rekening gehouden met de toekomstige generaties?	Ja	Door het netwerk van wildopvangcentra te steunen, draagt de provincie bij aan betere omgang met natuur en het helpen van wilde dieren. Daardoor is de kans groter dat we een gezonde natuur achterlaten voor toekomstige generaties, met voldoende prachtige wilde dieren om van te genieten.

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10919
Extern Zaak ID	1797643
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	24 oktober 2022
Agendapunt	4.a.1
Titel	Memorie van antwoord begroting 2023
Organisatieonderdeel	CZ/FIN

Bijlagen
Memorie van antwoord begroting 2023.pdf
Brief aan PS over Memorie van antwoord bij de begroting 2023.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	10 oktober 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**24 oktober 2022**
Ruimte Wonen en Klimaat	24 oktober 2022
Mobiliteit & Bereikbaarheid	31 oktober 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 oktober 2022
Economie Financiën en Bestuur	31 oktober 2022

Toelichting

In de memorie van antwoord beantwoorden Gedeputeerde Staten de schriftelijke vragen die Provinciale Staten over de begroting 2023 hebben gesteld.

Memorie van Antwoord bij de begroting 2023

Vragen van PS over de begroting 2023

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
1	EFB	Liberaal Noord-Holland	Grethe van Geffen		Addendum p. 10	p. 10 spreekt over betrokkenheid van de provincie bij de programma's Interreg. Bij welke programma's Interreg was de provincie Noord-Holland betrokken in 2021 en 2022 en bij welke verwacht de provincie ook in 2023 betrokken te zijn? Wat leveren deze Noord-Holland op?	Coby Riensema	Ilse Zaal	De provincie was in 2021 en 2022 betrokken bij de Interreg programma's 2 Zeeën, North Sea Region, North West Europe en Interreg Europe en adviseert over waar deze subsidies aan worden besteed. In 2023 verwacht de provincie bij dezelfde programma's betrokken te zijn. Interreg financiert onderzoek en innovatie en stimuleert daarbij samenwerking tussen Europese regio's. De huidige doelen van de Interreg programma's dragen bij aan de uitvoering het coalitieakkoord van Provincie Noord-Holland, o.a. door middel van internationale kennisdeling, opschalen van innovaties en financieren van pilots. Deze doelen zijn vastgesteld in de Regionale Smart Specialisation Strategie voor Innovatie in West Nederland (RIS3) waarover u op 11 maart 2020 bent geïnformeerd. In de verantwoording provinciale cofinanciering Europese EFRO-projecten 2014-2020, die op 16 maart 2022 aan u is verzonden, is te lezen dat Interreg in de periode 2014-2020 35 projecten in Noord-Holland heeft gefinancierd.
2	M&B	Liberaal Noord-Holland	Grethe van Geffen		Addendum p. 18	p. 18 De nieuwe werkwijze voor de stelpost PMO gaat in vanaf 2025. Het huidige NIKG loopt tot en met 2023. Is het dan niet logischer de werkwijze per 2024 in te laten gaan?	Han Roebers	Jeroen Olthof	Na vaststelling van de NIKG (naar verwachting eind 2023/begin 2024) is het nieuwe kader van de stelpost PMO opgesteld. Daarna kan dan een eventuele aanpassing van deze stelpost via de P&C cyclus in gang gezet worden. Het

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									eerstvolgende moment daarvoor is dan via de Kaderbrief en de Begroting 2025.
3	EFB	Liberaal Noord-Holland	Grethe van Geffen		Addendum p. 22	p. 22 Huis van Hilde: op zich eens met de lovende woorden, maar waarom moet dit 'een modern museum met een rol in het maatschappelijk debat' zijn? En wat is die rol? in welk maatschappelijk debat? Hoe verhoudt zich de rol in het maatschappelijk debat tot de archeologisch-wetenschappelijke rol?	Michiel de Graef	Rosan Kocken	Huis van Hilde staat sinds 2020 geregistreerd als museum. Dit betekent dat er specifiek aandacht is voor museale beleidsaspecten zoals presentatie en collectiebeheer naar hedendaagse maatstaven. De tentoonstellingen belichten de geschiedenis van Noord-Holland. Deze geschiedenis is niet los te zien van de huidige maatschappelijke ontwikkelingen. De wettelijke taak voor de instandhouding van een provinciaal archeologisch depot betekent dat dit depot ontsloten en toegankelijk moet zijn. De provincie heeft ervoor gekozen deze taak breed in te vullen: via onderzoek van de collecties en de uitgave van verschillende (digitale) publicaties worden archeologische vondsten en collecties voor een breder publiek beleefbaar gemaakt.
4	RKW / NLG (er stond eerst ?)	Liberaal Noord-Holland	Grethe van Geffen		Begroting p. 34	Begroting p. 34 warmteregisseur: wat is dat? Wat doet deze functionaris?	Paul Lensink	Edward Stigter	Een warmteregisseur wordt ingezet bij gemeenten die moeten samenwerken omdat zij gebruik maken van een gezamenlijke bron of een gezamenlijk warmtenet. Deze warmteregisseur draagt bij aan de versnelling van de aanleg van een warmtenet of bron door er voor te zorgen dat het beleid van gemeenten en corporaties op elkaar worden afgestemd en knelpunten worden gesignaleert en aangepakt.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
5	EFB	Liberaal Noord-Holland	Grethe van Geffen		Begroting p. 35	p. 35 nr 2.1 laatste zin: maakt het aanzetten tot vermindering van consumptie door consumenten deel uit van het beleid voor circulaire economie?	S.T. van den Noort	Rosan Kocken	Voor de transitie naar een circulaire economie is ook een gedragsverandering nodig. We laten aan inwoners waar mogelijk zien op welke manier zij kunnen bijdragen aan de circulaire transitie maar op beperkte schaal, omdat deze rol volgens ons primair bij het Rijk ligt met landelijke campagnes (bijv. Sire) en lokaal via gemeenten.
6	RWK	Liberaal Noord-Holland	Grethe van Geffen		Begroting p. 56	p. 56 ‘om de woningen te realiseren maken we gebruik van onorthodoxe maatregelen zoals het instrument actief grondbeleid’. In welke projecten is dit gebeurd en in welke projecten gebeurt het momenteel of zit het in de planning?	Silvia van der Meij	Cees Loggen	Dit is in voorbereiding, eerst worden er gebiedsontwikkelaars ingehuurd om samen met de gemeenten bij grotere gebiedsontwikkelingen in beeld te brengen welke maatregel uit de ‘instrumentenkoffer’ nodig is om het project te versnellen. Het definitieve gebruik van de instrumentenkoffer wordt nog besproken bij de behandeling van het Masterplan Wonen 2.0
7	M&B	Liberaal Noord-Holland	Grethe van Geffen		Begroting p. 64	p. 64 Wat is het promotieonderzoek ‘TOD in het landelijk gebied’?	Corine Meijer	Cees Loggen	Sinds een half jaar is een promovendus vanuit de Universiteit van Amsterdam gestart met een internationaal promotieonderzoek naar TOD in het landelijk gebied. Provincie Noord-Holland is een van de casussen waarop het onderzoek zich richt. Daarom zijn wij ook als kennispartner betrokken bij het onderzoek. De focus van het onderzoek zal komen te liggen hoe transit-oriented development (TOD) oftewel OV-gerichte verstedelijking er in minder-verstedelijkte gebieden uit ziet. In onze provincie zal het onderzoek zich richten op Noord-Holland Noord.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
8	M&B	Liberaal Noord-Holland	Grethe van Geffen		Begroting p. 229	p. 229 Solaroad: Solaroad heeft in 2020 en 2021 meer verlies geleden dan er aan eigen vermogen was. U hebt recent aangegeven dat deze verliezen ten laste van eigen vermogen komen. Betekent dit dat Solaroad in 2022 draait op vreemd vermogen? Is er perspectief voor 2022 en 2023 dat Solaroad in de zwarte cijfers komt?	Mirjam Luimstra	Edward Stigter	Door de aandeelhouders is gezamenlijk €900.000 aan agio gestort. Daarnaast is een lening verstrekt van €100.000, waardoor Solaroad genoeg vermogen heeft. Dit blijkt echter niet uit de publicatie jaarrekening. We hebben goede hoop dat Solaroad in de toekomst in de zwarte cijfers komt door eigen activiteiten.
9	EFB	JA21	G.J.W. Hartog	1.2.1	Addendum blz. 9	Uitvoeringsregeling “Versterken bestuurskracht Noord-Holland” vervalt op 1 januari 2023. Het voorstel is om de huidige regeling aan te passen aan de actuele ontwikkelingen en te verlengen tot en met 2025 (kosten €150.00 p.jr.) en daarnaast aanvullend budget beschikbaar te stellen voor opdrachtverlening (kosten €245.000 p.jr.). 1. Wat is de betekenis van “de huidige regeling aan te passen aan actuele ontwikkelingen”? 2. Is er een overzicht van de activiteiten die onder de huidige regeling zijn uitgevoerd en waar is dit terug te vinden? 3. Heeft er een effectmeeting plaatsgevonden naar de activiteiten die onder de huidige regeling zijn uitgevoerd en wat is daarvan dan het resultaat? 4. Is de achtergrond voor dit nieuwe beleid waar aanvullend budget voor gevraagd wordt eerder aan PS ter kennisgeving/discussie voorgelegd en zo ja, waar is dat terug te vinden? 5. Zijn er ervaringsgegevens van andere provincies of overheden bekend waaruit	Coby Riensema	Ilse Zaal	1. De huidige uitvoeringsregeling aanpassen aan actuele ontwikkelingen betekent, dat de regeling aangepast wordt op basis van de evaluatie van de uitvoeringsregeling en op basis van de Verkenning naar Sterke gemeenten en sterke regio's. Het idee is dat de regeling aangepast wordt, om nog beter aan te sluiten bij de behoeften van gemeenten ter versterking van gemeenten en regio's. 2. Wij publiceren elk jaar in januari en juli een overzicht van alle subsidieverleningen in ons subsidieregister. Deze is te vinden op onze website, onder loket/ subsidies. Hierin staan ook de verstrekte subsidies voor versterking bestuurskracht. 3. Momenteel wordt de huidige uitvoeringsregeling Versterken bestuurskracht Noord-Holland geëvalueerd. Naar verwachting wordt de evaluatie in het voorjaar van 2023 opgeleverd. De uitkomsten van de evaluatie worden meegenomen bij het opstellen van een nieuwe uitvoeringsregeling door Gedeputeerde Staten. Provinciale Staten zullen over de nieuwe regeling worden geïnformeerd.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						blijkt dat het effectief is om de nieuwe activiteiten te ontplooien? Zo ja waar is informatie daarover terug te vinden? 5. Welke kostenraming ligt er ten grondslag aan het bedrag waarvoor de komende jaren aanvullend budget wordt gevraagd en welke kosten staan tegenover welke activiteiten? 6. Zijn er gemeenten die aandringen op dit aanvullend nieuw beleid. Zo ja welke gemeenten zijn dat en kunt u aangeven wat daar de achterliggende gedachten bij zijn? 7. Wordt dit aanvullend beleid ook (al) in andere provincies toegepast of voorgesteld voor zover u bekend? ˚Door te investeren in de lokale en regionale bestuurskracht draagt de provincie in belangrijke mate bij aan de (regionale) uitvoeringskracht.˚ 8. Kunt u deze stelling onderbouwen op grond van eigen ervaringen? Zo ja welke? Als dit niet geval is waar baseert u de juistheid van deze stelling dan op? 9. Zijn ervaringsgegevens bekend van andere provincies die de stelling onderschrijven?			4. Wij doen dit voorstel om onze gemeenten en regio's te kunnen blijven ondersteunen in hun kwaliteit van het openbaar bestuur. De uitvoering van de kwaliteit van het openbaar bestuur is enerzijds een kerntaak van de provincie en anderzijds hebben wij gemeenten en regio's nodig voor de uitvoering van onze ambities. In 2022 verkennen wij hoe wij gemeenten en regio's beter kunnen ondersteunen. In de technische briefing commissie EFB van 12 september jl. zijn uw Staten over deze verkenning geïnformeerd. 5.a. Een onderdeel van onze verkenning is te bezien hoe andere provincies vorm geven aan dit onderwerp. Wij constateren dat de kwaliteit van het openbaar bestuur bij allen centraal staat en dat er accentverschillen zijn in rolaanname. Ook varieert de wijze van aanpak (sectoraal of programmatisch). Voorbeelden van nieuwe instrumenten zijn de Gelderland academy en de Zuid-Holland academy. Het is ons niet bekend of deze voorbeelden geëvalueerd zijn. Daarnaast merken wij op dat bestuurskracht lastig is te kwantificeren. Gelet op onze eigen ervaring met de uitvoeringsregeling zien wij dat in een aantal gevallen de subsidie voor bestuurskracht onderzoek geleid heeft tot een herindeling of doorontwikkeling van regionale samenwerking. 5.b. In het voorstel wordt een bedrag van in totaal €395.000 gevraagd. Het deel voor de uitvoeringsregeling (€150.000) is afgeleid van het bedrag van het subsidieplafond wat de laatste jaren

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									daartoe gehanteerd is. Het deel voor de eigen opdrachten (€245.000) is een inschatting op grond van de focuspunten zoals genoemd in het voorstel (bijvoorbeeld experimenten nieuwe vormen van democratische besluitvorming en pilots data en kennisdelen). 6. Wij bemerken een grote belangstelling van gemeenten bij het onderwerp sterke gemeenten, sterke regio's. Juist om de behoefte van gemeenten ten aanzien van onze inzet te valideren zijn zij een belangrijke partner in onze verkenning. Zodoende hebben wij een enquête daarover uitgezet bij de gemeenten (zowel bestuur, raadsleden als ambtelijk). Wij verwachten de resultaten van de verkenning eind dit jaar met u te kunnen delen. Verder kunnen wij u meegeven, op grond van de huidige subsidieaanvragen, dat wij zien dat er een verschuiving is in de behoefte naar middelen voor bijvoorbeeld versterking van de regionale samenwerking. 7. zie onze beantwoording van vraag 5a. 8. Ja. Wij zien dat door ons handelen, hetzij via de uitvoeringsregeling, hetzij via de inhoudelijke portefeuilles de regionale uitvoeringskracht versterkt wordt. Een voorbeeld daarvan is de regionale raadsledenbijeenkomsten. In de regio's De Kop, West-Friesland en sinds kort ook Zuid-Kennemerland ondersteunen wij die bijeenkomsten. Raadsleden komen zo makkelijker met elkaar in contact, er ontstaat begrip en een algemene deler

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									waarmee de regionale uitvoeringskracht wordt versterkt. 9. zie onze beantwoording van vraag 5a.
10	NLG (er stond eerst EFB)	JA21	G.J.W. Hartog	Programma 2	Addendum blz. 12	Bij de Kaderbrief 2023 zijn extra middelen ter beschikking gesteld voor onder andere de transitie naar Groen Staal en gezondheidonderzoek en -monitoring. In het addendum staat: “De benodigde financiële middelen voor het dossier Tata Steel en de route naar Groen Staal zijn op dit moment niet goed te ramen daarom niet volledig in de begroting opgenomen. Zodra hier meer duidelijkheid over is, wordt dit aan u voorgelegd.” 1. Wat is de gedachte achter het plaatsen van deze opmerking? 2. Voorziet u naast de eerder beschikbaar gestelde middelen nog een aanvullende opgave waarvan de hoogte nu nog niet in te schatten is? Als het antwoord bevestigend luidt wat is hier dan de aanleiding voor zo kort na de Kaderbrief 2023? 3. Heeft de provincie het vooruitzicht dat een deel van de kosten waar we hier over spreken zal leiden tot (nog niet geraamde) leges?	Tom Smeelen	Jeroen Olthof	In de kaderbrief 2023 is dit reeds benoemd en toegelicht bij het inhoudelijke beleidsvoorstel 14. Het wordt nu op een zelfde wijze opgemerkt in de begroting 2023. 1. De innovatieve aard van de transitie naar groen staal en de onduidelijkheid van de snelheid waarmee dit kan worden gerealiseerd brengt onzekerheid met zich mee voor de geraamde kosten. Ook zijn we van mening dat de extra kosten voor VTH-activiteiten voor de transitie naar groen staal moet worden gedekt met een bijdrage vanuit het Rijk. Hiervoor is het college in gesprek met het Rijk, waardoor ook de hoogte van deze bijdrage op dit moment onduidelijk is. 2. De in het addendum opgenomen tekst is als zodanig niet anders dan de toelichting bij het voorstel van de kaderbrief gedaan. De ontwikkelingen op dit dossier volgen elkaar in hoog tempo op. In overleg met de OD NZKG, het Rijk en Tata Steel wordt de fasering van de VTH-werkzaamheden en de financiering naar groen staal stap voor stap verder ingevuld (herijkingsmomenten). 3. Een deel van de kosten kunnen inderdaad worden gedekt door het heffen van leges voor de aanvragen van Tata Steel voor omgevingsvergunningen bouw en na inwerkingtreding van de

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									Omgevingswet ook voor omgevingsvergunningen milieu. De hoogte van deze leges is afhankelijk van de tarieventabel die PS nog moet vaststellen en de totale bouwsom.
11	EFB/RWK (er stond eerst EFB)		G.J.W. Hartog	3.2.1	Addendum blz. 14	"De geplande grootschalige woningbouw rond de stations Alkmaar en Alkmaar Noord kan een belangrijke bijdrage leveren aan de urgente woningbouwvraag uit de MRA." 1. Rekent u Alkmaar tot de MRA? 2. Is het college bekend met het feit dat er in Alkmaar maar ook in de aanpalende gemeenten een grote behoefte is aan nieuwe woningen onder de inwoners zelf. 3. Kunt u toelichten wat u met de geciteerde opmerking bedoelt? 4. Hoe ziet het college de bijdrage aan de urgente woningbouwvraag uit de MRA concreet voor zich ten aanzien van woningbouw rond stations in Alkmaar?	Corine Meijer	Cees Loggen	1. Nee, Alkmaar maakt geen onderdeel uit van de MRA, maar maakt wel onderdeel van het daily urban system van de MRA. Een aanzienlijk deel van de beroepsbevolking in Alkmaar is werkzaam in de Metropoolregio Amsterdam. Daarnaast maakt Alkmaar, naast Hoorn, onderdeel uit van het traject Bereikbare Steden. 2. Ja. 3. Behalve bouwen voor de eigen behoefte kan Alkmaar en de omliggende gemeente ook een rol spelen in het opvangen van een deel van de woningbehoefte vanuit de MRA. 4. De potentie voor woningbouw rondom beide OV-knooppunten (Kanaalzone) ligt hoger dan de lokale behoefte, waardoor ook kan worden bijgedragen aan de behoefte van de MRA (zie Kennisportaal OV-knooppunten)
12	EFB/RWK? Is RWK	JA21	G.J.W. Hartog	Programma 3	Addendum blz. 15	***Masterplan Wonen (PM)*** …"en dit addendum kunnen PS aan GS de opdracht geven om op zoek te gaan naar dekking voor de uitvoering van het Masterplan Wonen." 1. Kunt u toelichten wat u met de geciteerde opmerking bedoelt?	Silvia van der Meij	Cees Loggen	Op 29 maart 2022 is versie 1.5 in GS vastgesteld en deze is op 11 april 2022 met de commissie RWK besproken. Het was op dat moment nog niet mogelijk om een (onderbouwd) bedrag te noemen voor het Masterplan Wonen, aangezien de kosten en de risico's nog niet voldoende konden worden bepaald. In het najaar wordt de 2.0 versie van het Masterplan aan GS en PS voorgelegd. In de 2.0 versie worden aan de hand van de instrumentenkoffer en inzet in

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									grote projecten concrete voorstellen uitgewerkt, met financiële onderbouwing. Er zijn naar verwachting forse bedragen nodig om deze grote projecten te kunnen versnellen. Aan de hand van de onderbouwing kunnen PS besluiten om GS opdracht te geven om hier dekking voor te zoeken.
13	M&B	JA21	G.J.W. Hartog	4.4.2	Addendum blz. 17	"Voor de verbeter- en uitbreidingsinvesteringen hebben we, conform het financieel uitgangspunt dat alleen budgetten geïndexeerd worden waarbij contractuele verplichtingen dit vereisen, geen mechanisme om het beschikbare budget voor de dekking van kapitaallasten te corrigeren voor inflatie. Daardoor gaan de kredietverhogingen van realisatieprojecten als gevolg van de kostprijsstijgingen **ten koste van de beschikbare budgetruimte voor verbeter- en uitbreidingsprojecten in het integraal Meerjarenprogramma Infrastructuur** (iMPI)." Ik heb de tekst gedeeltelijk gearceerd omdat mijn vraag ziet op dit deel van het citaat. 1. In het algemeen is duidelijk dat hogere kosten tot gevolg hebben dat de uitvoering van andere projecten worden afgeschaald, vertraagd of wellicht niet worden uitgevoerd. Hoe worden die keuzes gemaakt, door wie, op welk moment en op basis waarvan? 2. Op welke wijze worden PS hierin gekend dan wel betrokken?	Frans van der Linden	Jeroen Olthof	Binnen de projecten in de studiefase is in het iMPI geen prioritering opgenomen om aan te geven welke studieprojecten meer- of minder belangrijk zijn. Aan het einde van de studiefase stellen GS aan PS voor projecten te promoveren naar de planfase. Het principe 'wie het eerst komt, die het eerst maalt' wordt tot nu toe gehanteerd bij de promoties naar de planfase. Op het moment dat de studiefase van een project is afgerond, is aan PS de keuze om het project wel of niet te promoveren naar de planfase en daarmee te besluiten of het project nog steeds prioriteit heeft voor PS om verder voor te bereiden en te realiseren. Wij gaan er daarom vanuit dat alle projecten in de plan- en realisatiefase voor PS belangrijk genoeg zijn om te realiseren.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
14	M&B	JA21	G.J.W. Hartog	4.4.2	Addendum blz. 18	˚De budgetruimte voor vervangingsinvesteringen worden wel jaarlijks geïndexeerd. Door nu ook de verbeter- en uitbreidingsinvesteringen jaarlijks te indexeren, wordt in het kader van het vereenvoudigen van de financiële systematiek 'onder de motorkap' van het iMPI, ook de werkwijze van indexeren geharmoniseerd.˚ 1. In welke regeling(en) is het provinciaal beleid ten aanzien van indexatie vastgelegd? 2. Kan de harmonisatie als hier aangehaald zonder aanpassing van bestaande regelgeving te aanzien van indexeern?	Frans van der Linden	Jeroen Olthof	1. Op dit moment wordt het indexatiebeleid jaarlijks beschreven in het hoofdstuk 'Begrotingsbeleid' van de Kaderbrief. 2. Ja, want het betreft interne uitgangspunten vastgesteld door PS.
15	NLG (Er stond EFB)	JA21	G.J.W. Hartog	6.1.4	Addendum blz. 20	"De erfcoach probeert agrariërs te helpen met de juiste keuze." 1. Kunt u aangeven wanneer iets de juiste keuze is? "Erfcoaches leveren een bijdrage aan het toekomstbestendig maken van het landelijk gebied in Noord-Holland.˚ 2. Wat is in uw ogen 'toekomstbestendig" en op welke wijze dragen (of kunnen) erfcoaches bijdragen aan dat (vermeende) doel? "Het voorstel is om een pilot te starten -– om in Noord-Holland een provincie breed 'coachings-aanbod' te realiseren, dat gebaseerd is op de meest voorkomende zorgen bij agrarische ondernemers."	Michiel de Graef	Ilse Zaal	1. Nee, dit is niet concreet af te bakenen. 2. Toekomstbestendig is een bedrijf passend binnen omgevingsfactoren en met een goed verdienmodel. Erfcoaches kunnen helpen bij het inzichtelijk maken van de mogelijkheden en een afweging maken welke mogelijkheid toekomstbestendig is. 3. De zorgen zijn zeer verschillend, bijvoorbeeld (financiële) zorgen over de landbouwtransitie tot persoonlijke moeilijkheden zoals stress en burn-out. 4. Aanbod dat toegankelijk is voor alle agrariërs in de Provincie Noord-Holland 5. Dit is nog niet concreet, en is onderdeel van de uitwerking van de motie over erfcoaches (motie juli 2022)

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						3. Heeft u inzicht in wat de meest voorkomende zorgen zijn bij agrarische ondernemers? Kunt u ons daarin meenemen? 4. Wat verstaat u onder een 'provincie breed coachings-aanbod' en waaruit bestaat dat of waar zou dat in uw visie uit moeten bestaan? 5. Aan welke kaders zou de pilot moeten voldoen en is er een beschrijving van de pilot beschikbaar? 6. Kunt u een nadere onderbouwing geven van de geraamde kosten van €200.000 p. jaar? 7. Wie worden ingezet als erfcoach? Wat zijn de competenties waarover een erfcoach dient te beschikken en op welke basis vindt inhuur of aanstelling plaats? "De ervaringen van de andere provincies met erfcoaches, die samenwerken met andere partijen, zoals ITO Noord', zijn tot op heden succesvol." 8. Kunt u PS meenemen in de ervaringen van andere provincies die al met erfcoaches werken?			6. Dit is nog niet concreet, en is onderdeel van de uitwerking van de motie over erfcoaches (motie juli 2022) 7. De coaches die ingezet zullen worden zijn nog niet bekend, maar de agrarische sector wordt geraadpleegd om een gevarieerd aanbod van geschikte coaches samen te stellen. 8. In de Provincie Utrecht worden de erfcoaches met een 8.5 gemiddeld beoordeeld door 52 deelnemers; waarvan 93% zo'n traject zou aanbevelen aan collega's. Zie ook het antwoord over vraag 117 over erfcoaches.
16	EFB	JA21	G.J.W. Hartog		Addendum 6.3.1 en 6.4.1	°Voorstel is om de uitgaven voor erfgoed in 2023 eenmalig te corrigeren voor de prijsstijgingen sinds 2012 en deze indexatie daarna jaarlijks in de begroting mee te nemen.° 1. Welke methodiek van indexeren wordt hierbij voorzien zowel ten aanzien van de eenmalige als ook ten aanzien van de voorgenomen structurele indexatie?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	Bij de eenmalige indexering is gerekend met een percentage van 1,54% per jaar. Dit is bepaald aan de hand van de gemiddelde indexering die het Rijk rekent over 2012-2023 (volgens IPO BAC Cultuur). Voor de structurele indexatie volgen we de consumentprijsindex van het CPB.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
17	EFB	JA21	G.J.W. Hartog	8.1.8	Addendum blz. 24	“In het coalitieakkoord 2019-2023 is in het kader van burgerparticipatie en actieve communicatie t/m 2023 incidenteel geld beschikbaar voor 1 fte adviseur burgerparticipatie en 1 fte projectleider scholierenproject Baas in Noord-Holland. De benodigde middelen voor deze 2 fte worden nu structureel geraamd in de meerjarenbegroting.˚ 1. Kunt u een overzicht verstrekken van de activiteiten die de adviseur burgerparticipatie heeft uitgevoerd in de afgelopen collegeperiode en kunt u aangeven wat daarvan de kosten waren? 2. Kunt u een overzicht verstrekken van de activiteiten die de projectleider scholierenproject Baas in Noord-Holland heeft uitgevoerd in de afgelopen collegeperiode en kunt u aangeven wat daarvan de kosten waren? 3. Heeft er een effectmeeting plaatsgevonden naar de activiteiten die door de functionarissen als bedoeld onder 1 en 2 in de afgelopen collegeperiode zijn uitgevoerd en wat is daarvan dan de uitkomst? 4. Wat is de reden dat u de werkzaamheden van de functionarissen als bedoeld onder 1 en 2 wilt voortzetten? 4. Is de achtergrond voor dit nieuwe beleid waar aanvullend budget voor gevraagd wordt eerder aan PS ter kennisgeving/discussie voorgelegd en zo ja, waar is dat terug te vinden? 5. Zijn er ervaringsgegevens van andere provincies of overheden bekend waaruit	Otte Beeksma	Arthur van Dijk	1. De adviseur burgerparticipatie heeft zich tot nu toe vooral gericht op het opstellen van de Uitgangspunten Burgerparticipatie, die op 19 september unaniem zijn aangenomen door Provinciale Staten. Daarnaast adviseert de adviseur burgerparticipatie de statenwerkgroep inwonersparticipatie van Provinciale Staten. Samen met de ambtelijke werkgroep inwonersparticipatie heeft hij een werkwijze en stappenplan inwonersparticipatie ontwikkeld.en adviseert hij de organisatie over de inzet van participatie. Komende tijd gaat hij aan de slag met het verankeren van de werkwijze in de organisatie, het ontwikkelen van een digitaal participatieplatform en het verkennen van mogelijkheden voor nieuwe participatievormen. De kosten zijn beperkt tot de inzet van 1 fte (94.200 euro per jaar). 2. Het scholierenprogramma Baas van Noord-Holland bestaat uit drie onderdelen: de gastles belastingbazen op scholen, het provinciespel op het provinciehuis in samenwerking met Provinciale Staten, de break-inbox voor mbo-studenten, de provinciebattles en de kinderpersconferenties. Meer informatie is te vinden op Scholierenprogramma Baas van Noord-Holland - Provincie Noord-Holland. De kosten zijn beperkt tot de inzet van 1 fte (81.400 euro). 3. Bij burgerparticipatie niet, want de uitgangspunten zijn onlangs aangenomen door Provinciale Staten. Voor het scholierenprogramma wordt bijgehouden

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
						blijkt dat het effectief is om de nieuwe activiteiten te ontplooien? Zo ja waar is informatie daarover terug te vinden?			hoeveel scholieren met de activiteiten zijn bereikt. In 2021 (tijdens corona) waren dat 1442 scholieren en in 2022 zijn dat er tot nu toe 2455. 4. Om de ambities uit de door Provinciale Staten aangenomen uitgangspunten voor burgerparticipatie waar te maken en structureel aandacht te blijven houden voor de kansen van participatie en waarborgen van de kwaliteit van participatietrajecten, is de structurele inzet van één adviseur inwonersparticipatie noodzakelijk. Provinciale Staten hebben in hun werkprogramma aangegeven dat het betrekken van jongeren blijvend een prioriteit blijft. Ook daarvoor is daarom de structurele inzet van één projectleider noodzakelijk. De manier waarop dit wordt georganiseerd bij verschillende provincies is verschillend, maar in grote lijnen vergelijkbaar met wat de provincie Noord-Holland doet. Met enige regelmaat worden ervaringen uitgewisseld. Maar de provincie Noord-Holland beschikt niet over gegevens over de effectiviteit in andere provincies.
18	EFB	JA21	G.J.W. Hartog		blz. 5	˚Om de provinciebegroting toegankelijk te maken is er naast dit boekwerk een animatie van deze begroting gemaakt. Ook is een gebruiksvriendelijke webversie van de begroting ontwikkeld. Alle financiële stukken van de provincie, waaronder de animatie en de webversie van deze begroting zijn te vinden via de financiële portal op de website van de provincie Noord-Holland.˚	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	De digitale versie van de begroting 2023 was te benaderen via de website. De begroting en de bijhorende stukken zijn inmiddels te benaderen via de financiele protal en via de vergaderstukken voor de commissies en PS plenair.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						De begroting, noch de animatie en de andere stukken zoals het addendum zijn terug te vinden via het financiële 'portal'. Naar de mening van JA21 is het feit dat de begroting niet is vastgesteld (zoals recent in de rekeningen commissie als reden werd aangevoerd vanuit de organisatie hiervoor geen valide argument. Transparantie is belangrijk en de praktijk leert dat aanpassingen van de tekst en financiële opgaven beperkt zijn. 1. Wat is het probleem om op zijn minst de begroting en bijbehorende stukken op het financiële portal te plaatsen ook al zijn de stukken nog niet formeel vastgesteld? 2. Wilt u in aanvulling op antwoord op vraag 1 toelichten wat er nodig is of aan gedaan kan worden om publicatie in 'conceptvorm' wel handen en voeten te geven?			
19	NLG Er stond EFB	JA21	G.J.W. Hartog		blz. 9	"Het verwachte dividend van PWN wordt verlaagd." 1. Wat is de reden dat voor de komende 4 jaren de verwachte dividenopbrengst jaarlijks met €630.000 neerwaarts wordt bijgesteld?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	Om in de toekomst te kunnen blijven voldoen aan artikel 7 en artikel 32 lid 2 van de Drinkwaterwet heeft PWN een terugkerende investeringsopgave, welke jaarlijks wordt herijkt. Om deze investeringsopgave te kunnen realiseren is het van belang om voldoende winst te reserveren, zodat PWN aan de uit de Drinkwaterwet voorvloeiende taken kan blijven voldoen. De verwachting is dat hierdoor geen dividend kan worden uitgekeerd de komende jaren.
20	EFB	JA21	G.J.W. Hartog		blz . 9	Bij de Kaderbrief 2023 is de stelpost opgehoogd voor prijsstijgingen als gevolg van de inflatie. Op basis van recentere gegevens blijkt dat de inflatie hoger uitvalt dan eerder werd verwacht. In de begroting	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	Ad 1) Op dit moment wordt het indexatiebeleid jaarlijks beschreven in het hoofdstuk 'Begrotingsbeleid' van de Kaderbrief.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						wordt daarnaast voor de komende 4 jaren ruim €9M per jaar extra begroot. Ook in het addendum komt dit onderwerp terug en worden op verschillende plaatsen (blz. 17, blz. 18, blz. 21, blz. 22) voorstellen gedaan om op meerdere beleidsterreinen een extra bedrag te voorzien. Bij onze fractie bestaat de indruk dat het beleid ten aanzien van indexering geen samenhangend geheel is en wellicht beter verankerd kan worden in bijvoorbeeld de financiële verordening. 1. Zijn er beleidsmatig of anderszins belemmeringen om het beleid ten aanzien van indexatie op 1 centrale plek onder te brengen en vast te leggen? 2. Kan in aanvulling op vraag 1 de financiële verordening een goede plek zijn om dit te doen. Als uw antwoord ontkennend luidt wat zou dan een aanvaardbare manier of een betere methode zijn om het beleid op 1 plek vast te leggen ?			Zoals wij hebben toegezegd bij de behandeling van de Kaderbrief wordt momenteel gewerkt aan een notitie waarin het beleid wordt vastgelegd. 2) Op dit moment denken wij aan een op zichzelf staande notitie waarin het beleid is opgeschreven.
21	EFB	JA21	G.J.W. Hartog	1.1.1	blz. 16	“Provinciale Staten hebben in 2019 de Ribbius Peletier penning ingesteld vanwege 100 jaar vrouwenkiesrecht. In 2023 vindt een evaluatie van de uitreiking van de penning plaats.” 1. Op welke wijze zal de evaluatie in 2023 plaatsvinden? 2. Kunt u inzicht verschaffen in de kosten die over afgelopen jaren gemaakt zijn aan het uitreiken van de penning?	Katja Bolt	Arthur van Dijk	1. Na de zomer van 2023 zal een evaluatie naar PS komen. Deze evaluatie richt zich op de uitgangspunten zoals deze zijn verwoord in het reglement van orde voor de Penning (PS 8 okt 2018), de inzet van de griffie ter ondersteuning van de jury is daar onderdeel van. 2.

<table>
<tr><th>Nr</th><th>Commissie</th><th>Fractie</th><th>Naam vragensteller</th><th>OD</th><th>Pagina begroting</th><th>Vraag</th><th>Beantwoording door</th><th>Portfeuillehouder GS</th><th>Antwoord</th></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>3. Welke bedragen zijn er in de meerjaren begroting opgenomen of meegenomen als het gaat om jaarlijkse kosten verbonden aan het uitreiken van de penning?</td><td></td><td></td><td><table><tr><th>Jaar uitreiking</th><th>Bedrag in euro</th></tr><tr><td>Uitreiking penning 2019</td><td>€ 16.385</td></tr><tr><td>Uitreiking penning 2020</td><td>€ 5.931</td></tr><tr><td>Uitreiking penning 2021</td><td>€ 3.943</td></tr><tr><td>Uitreiking penning 2022</td><td>€ 9.727</td></tr></table>3. Voor de start van de uitreiking op 8 maart 2019 is een begin begroting opgenomen van € 25.000, van dit bedrag is een tentoonstelling georganiseerd en zijn 5 penningen ontworpen. Voor de jaarlijkse kosten van de uitreiking is een bedrag van € 7.500 per jaar begroot voor de jaren 2019 tot en met 2023.</td></tr>
<tr><td>22</td><td>EFB</td><td>JA21</td><td>G.J.W. Hartog</td><td>3.1</td><td>192 ev.</td><td>Het risico van inflatie wordt tot op heden met een stelpost in de begroting afgedaan. Voor zover ons bekend wordt in de risicobeheersing met dit onderdeel geen rekening gehouden. Alhoewel het weerstandsvermogen dient om de financiële gevolgen van ongedekte risico’s op te vangen, wordt met het ongedekte risico van inflatie geen rekening gehouden.

Waar JA21 bij de Kaderbrief al waarschuwde voor een ietwat te laconieke houding (het zou van tijdelijke aard zijn) is nu de algemen concensus dat gedurende langere tijd rekening gehouden dient te worden met schaarste en krapte op de arbeidsmarkt en de markt voor goederen en grondstoffen. Op een begroting van pak em beet €800 miljoen is het grillige verloop van kostenstijgingen geen factor van verwaarloosbare betekenis.

1. Op welke manier kan het risico van loon/ en prijsstijgingen meegenomen worden in</td><td>Mirjam Luimstra</td><td>Rosan Kocken</td><td>Het risico van de gevolgen van inflatie wordt, conform het systeem van risicomanagement, periodiek beoordeeld en indien nodig van extra maatregelen voorzien. Bij elke begrotingswijziging wordt bekeken of bijstellingen in de begroting noodzakelijk zijn, ook als deze het gevolg zijn van inflatie. Dit jaar is dat ook gebeurd in de periode tussen de kaderbrief en de begroting. Het bijstellen van de stelpost indexeringen is in dit licht de beheersmaatregel bij het inflatierisico.

Voor risico’s met een structureel effect brengen we ook de structurele weerstandscapaciteit in kaart. Deze staat weergegeven in de tabel onderaan bladzijde 200 van de begroting.

Indien een risico optreedt met een structureel karakter, dat niet -beleidsmatig of financieel- opgelost kan worden binnen de bestaande begroting, is er ook de</td></tr>
</table>

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
						het proces van riscobeheersing zodat het daarmee afgedekt kan worden in de omvang het weerstandsvermogen?			mogelijkheid om de structurele weerstandscapaciteit aan te spreken.
23	NLG	Ja21	Gerard Kohler	Beheren groenstructuur	143-144	De begroting uitkering faunaschade is lager dan de realisatie in 2021. Dit terwijl de uitkering in 2021 met 15% is verlaagd. De ganzenschade neemt dus toe en uit gesprekken met veehouders blijkt ook dat het aantal indieners toeneemt. Is er een overzicht van het aantal indieners over de afgelopen 5 jaar en wordt genoemde trend door cijfers bevestigd? Is de prognose van de uitkeringen niet veel te laag mede gezien het volledig falende ganzenbeheerbeleid van de provincie?	John Arkes	Esther Rommel	De aanvragen komen binnen bij BIJ12. De prognose was lager dan de daadwerkelijk uitbetaalde tegemoetkomingen. De totale omvang van deze tegemoetkomingen is zeer variabel en deels niet beinvloedbaar en dus lastig te voorspellen, omdat weersomstandigheden en prijsontwikkeling van agrarische producten (zoals gras) hier een belangrijke rol in spelen. In Noord-Holland is het aantal aanvragen ten opzichte van 2020 met 17% toegenomen (landelijk is dit 12%). De stijging van uitbetaalde schade in 2021 ten op zichte van 2020 in Noord-Holland (7%) is lager dan de landelijke stijging (15% uitbetaald).
24	NLG	Ja21	Gerard Kohler	Beheren groenstructuur	142	Genoemd wordt de rosse stekelstaart naast 3 andere zeer bekende schadelijke invasieve exoten. Nu hadden wij nog nooit van deze eend gehoord en dat blijkt te kloppen, het aantal waarnemingen van dit dier in pnh is nihil. Weliswaar is er een trendmatige stijginkje, maar nauwelijks zorgenbarend. Wat is de reden om dit eendje specifiek te noemen ipv bijvoorbeeld muskusrat of amerikaanse rivierkreeft waar de schade groot van is en die geregeld de pers halen omdat we in pnh niet in staat zijn deze invasie te weerstaan? Richten we ons op onbeduidende eendjes in de hoop enig succes te kunnen melden?	John Arkes	Esther Rommel	De verantwoordelijkheid voor de aanpak van invasieve exoten is verdeeld over verschillende overheden. De aanpak van de Amerikaanse rivierkreeft is het domein van het Ministerie van LNV. De aanpak van de Rosse Stekelstaart is de verantwoordelijkheid van de provincies. Als uitvoering van Europees en landelijk beleid is de doelstelling om deze invasieve exoot te elimineren. Daaraan geven wij uitvoering.
25	EFB	VVD	Erik van der Maas	Risicobeh	195	Wat is de basis voor het hanteren van 20% in de berekening van het risicobedrag voor PDENH? Hoe wordt dit gemonitord?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	Het is vooraf lastig te voorspellen hoe de investeringsportefeuille zich ontwikkelt, daarom stellen wij een percentage vast op basis van resultaten van PDENH tot nu toe,

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
				eersing					waarbij we een ruime marge aanhouden. Gecombineerd met ervaringen van vergelijkbare fondsen en de expert opinion van het fondsmanagement komen we uit op een percentage van 20%. Risico's worden in algemene zin beperkt door het uitvoerige PDENH beoordelingsproces, waarbij de provincie als aandeelhouder besluit over de investeringen door PDENH. Daarnaast wordt de volledige portefeuille van het fonds twee keer per jaar geherwaardeerd door het interne 'valuation committee' van PDENH. Indien nodig wordt deze herwaardering door PDENH in de jaarrekening doorgevoerd, waarna de provincie eventueel een aanvullende voorziening treft.
26	EFB	VVD	Erik van der Maas	Risicobeheersing	196	Hoe wordt in deze begroting de volatiliteit van de inflatie meegenomen? Zijn er scenario's doorgerekend en, zo ja, welke zijn dat?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	In de budgetten in de begroting waar wij een indexering op toepassen, is rekening gehouden met de inflatie door zo recent mogelijke indices te gebruiken. Bij elke begrotingswijziging beoordelen wij of een bijstelling hiervan noodzakelijk is. Dit doen wij echter niet aan de hand van scenario's.
27	EFB	VVD	Erik van der Maas	Risicobeheersing	197	Hoe wordt indeze deze begroting het renterisico meegenomen? Welke maatregelen zijn of worden overwogen om dit risico te beheersen?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	De normen met betrekking tot het renterisico zijn verankerd in de wet FIDO zoals ook staat toegelicht in de paragraaf 3.3 Financiering op bladzijde 211 e.v. In de tweede alinea op bladzijde 213 is te lezen dat we binnen deze normen blijven. In deze begroting zijn overigens voor het eerst sinds een aantal jaren rentelasten opgenomen omdat we op basis van de liquiditeitsprognoses rekening houden met mogelijkheid dat we in 2023 leningen

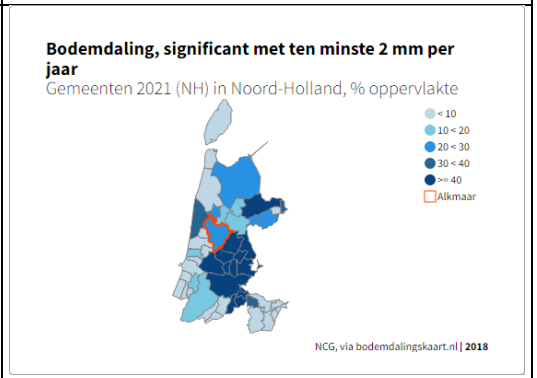
Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									zullen moeten aangaan om onze activiteiten te financieren.
28	NLG	VVD	Bas de Wit	5.1.1.	128	“Doel voor het NNN is om deze collegeperiode 1.750 hectare NNN af te ronden en alle voorbereidingen te treffen voor afronding van het NNN in de volgende coalitieperiode.” Hoe verhoudt dit statement zich tot de eerder aangenomen uitvoeringsstrategie NNN, waarin is genoemd dat na de planvorming uitloop van werkzaamheden (mits met duidelijk doel) tot na maart 2027 kan doorgaan?	John Arkes	Esther Rommel	Met de realisatiestrategie wordt zowel de aankoop van gronden alsook de zelfrealisatie aantrekkelijker, omdat hiermee de mogelijkheid ontstaat om voor alle NNN-gronden in en nabij Natura 2000-gebieden een volledige schadeloosstelling te betalen. Om het natuurnetwerk compleet te krijgen dient er nog 4407 ha NNN gerealiseerd te worden. Hiervan is circa 3.129 ha in eigendom van particulieren en voor het overgrote deel in agrarisch gebruik. Om het natuurnetwerk te kunnen afronden, zullen deze gronden eerst beschikbaar moeten komen. De realisatiestrategie gaat er vanuit dat alle gronden uiterlijk in 2027 beschikbaar zijn. Daarmee is de belangrijkste stap in de realisatie van het NNN gezet. De inrichting van (een deel van) de beschikbare NNN gronden zal nog doorlopen tot na 2027.
29	NLG	VVD	Bas de Wit	5.1.1.	131	Er wordt een grafiek getoond over de beheerde NNN met of zonder subsidie. Welke informatie en mogelijke risico’s haalt u uit deze grafiek? Wordt er door de provincie gestuurd op het beheer van NNN met of zonder subsidie?	John Arkes	Esther Rommel	De grafiek geeft aan dat meer dan de helft van het natuurbeheer ondersteund wordt door de provincie door middel van subsidie. Beheerders die geen subsidie aanvragen dienen wel te voldoen aan de beheerdoelen van het Natuurbeheerplan. Beheerders als Recreatieschappen, PWN en gemeenten komen niet in aanmerking voor subsidie. Het beschikbaar stellen van natuurbeheersubsidie is één van de financiele middelen in de gebiedsprocessen om natuur te realiseren. Hierover wordt daarom actief door de provincie gecommuniceerd.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
30	NLG	VVD	Bas de Wit	5.1.1.	132	Effecten van natuurbeleid zijn vaak pas jaren later zichtbaar in het veld. Wanneer kunnen wij in de Living Planet Index effecten zien van het beleid uit de periode 2019-2023?	John Arkes	Esther Rommel	Afhankelijk van de soort en van de ingreep kan gemiddeld genomen binnen een tot twaalf jaar een effect zichtbaar worden. De living planet index is een optelsom van circa 200 soorten. Het is dan ook moeilijk om een hard jaartal op te hangen aan het verwachte moment van verandering van de living planet index. Als op veel gebieden maatregelen doorgevoerd zijn, verwachten we wel een verandering in de trendberekening na enkele jaren. Voor de effecten in een gebied kijken we lokaal en zijn er meestal na de eerste drie jaar uitspraken te doen. Deze worden onder andere meegenomen in de evaluaties van de beheerplannen van de Natura 2000 gebieden.
31	NLG	VVD	Bas de Wit	5.1.1.	133	Welke inzichten en conclusies levert de grafiek met hecatares natuur per 1.000 inwoners u voor Noord-Holland op? Welke beleidsdoelen van de provincie zijn afgeleid aan deze KPI?	John Arkes	Esther Rommel	De grafiek is een trendindicator en geeft inzicht in hoe de ontwikkeling van het oppervlakte natuur zich verhoudt tot de ontwikkeling van het aantal inwoners. Deze indicator is onderdeel van de Regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS en is opgenomen in de brede Basismonitor. Alle indicatoren uit de Brede Basismonitor die raken aan de programma's in de begroting zijn opgenomen in de begroting. Deze specifieke trendindicator is niet direct gekoppeld aan een beleidsdoel.
32	NLG	VVD	Bas de Wit	5.1.1.	133	Wat zijn de verklaringen voor de omvangrijke daling in NH3 in de periode 2005-2010? Geven deze verklaringen inzichten voor de huidige stikstofaanpak en, zo ja, welke?	John Arkes	Esther Rommel	In de periode 1990-2018 zijn de emissies van ammoniak met 66% afgenomen; in de periode 1990-2000 was de afname het sterkst. Deze afname is het gevolg van krimp van de veestapel, eiwitarm voer, afdekken van mestopslagen, emissiearm bemesten en emissiearme stallen. Emissiearme bemesting leverde in die

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									periode de grootste reductiebijdrage. De stijging die zich tussen 2013 en 2017 voordeed kan grotendeels worden toegeschreven aan de groei van de melkveestapel. Het aantal koeien in Nederland steeg als gevolg van de afschaffing van het melkquotum per 1 april 2015. De prominente aandacht in de stikstofaanpak voor de landbouwsector heeft te maken met het feit dat deze sector de meeste uitstoot genereert, waarbij ammoniak ook de eigenschap heeft dat het vlak bij de bron neerslaat.
33	NLG	VVD	Bas de Wit	5.1.4.	136	Er worden beheerchecks in diverse gebieden uitgevoerd. Welke factoren worden meegenomen in de beheerchecks, en waarop worden bedrijven beoordeeld in hun bijdrage aan natuurbeheer? Wanneer kunt u met PS de eerste uitkomsten van deze beheerchecks delen?	Peter Hoogervorst	Esther Rommel	In de beheerchecks wordt gekeken naar de inpassingswaarde van natuurdoeltypen in het agrarisch bedrijf uitgedrukt in draagkracht (Grootvee-eenheden GVE) en voedingswaarde (VEM). Er wordt gekeken naar de hoeveelheid GVE in een gebied naar ratio verdeeld over de hectares. De beheercheck brengt daarmee in beeld welke extensivering vd landbouw er in een bepaald gebied mogelijk is zonder dat daarmee het beheer van de natuur in gevaar komt. Individuele bedrijven zullen niet beoordeeld worden. Dat is onderdeel van de gebiedsprocessen. De methodiek van de beheercheck is nog in ontwikkeling. De eerste resultaten worden in de loop van 2023 verwacht.
34	NLG	VVD	Bas de Wit	5.2.1.	144	Hoe kan het dat de begrote lasten voor beheer van NNN en agrarische natuur relatief stabiel blijven, terwijl in de komende jaren nog enkele duizenden hectares NNN gerealiseerd worden (en dus beheerd moeten worden)? En wat verklaart het verschil tussen	John Arkes	Esther Rommel	De tabel op pagina 144 betreft alle kosten die worden toegeschreven aan (in dit geval) Beleidsdoel 5.1. Hieronder vallen bijvoorbeeld ook de apparaatskosten. Uit deze tabel zijn de kosten voor het aantal hectares natuurbeheer dan ook niet 1-op-1

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						de lasten in 2021 en de begrote lasten vanaf 2022 (daling van EUR 12 mln)? Hoe worden de effecten van minder beschikbaar budget opgevangen met behoud van het noodzakelijk natuurbeheer?			af te lezen. Hiervoor verwijzen wij naar het Natuurbeheerplan (NBP) 2023, dat op 14 november in uw Staten zal worden behandeld. In het NBP zijn de begrote lasten voor natuurbeheer, afgestemd op bestaande *en* nog te realiseren hectares (gebaseerd op het Programma Natuurnetwerk) opgenomen. De kosten voor Natuur- en Landschapsbeheer worden gedekt uit een structurele begrotingspost. Op basis van de te verwachten kosten zal indien nodig via de daartoe geeigende begrotingsmomenten aan uw Staten worden voorgesteld de meerjarenraming aan te passen aan de te verwachten lasten. Het verschil in lasten tussen 2021 en 2022 wordt overigens veroorzaakt door een eenmalig lastneming in 2021 ten gevolge van de uittreding uit het Goois Natuurreservaat in dat jaar.
35	NLG	VVD	Bas de Wit	3.5.3.	93	In maart 2023 loopt de bestuursovereenkomst tussen provincies en gemeenten in het zuidelijk IJsselmeergebied af. Doel van deze bestuursovereenkomst is het regelen van het beheer van waterplanten inclusief financiering daarvan. Hoe wordt omgegaan met het waterplantenbeheer na afloop van deze bestuursovereenkomst? Is verlenging daarvan een optie, en wat is ervoor nodig om tot verlenging over te kunnen gaan? Hoe verlopen de contacten met het ministerie van I&W over de waterplantenoverlast in het zuidelijk Ijsselmeergebied?	John Arkes	Cees Loggen	Opdracht is gegeven aan een bureau om een slotdocument op te stellen met de behaalde resultaten van de samenwerking in de afgelopen jaren voor de bevaarbaarheid en veiligheid op het water en de bruikbare structurele oplossingsrichtingen (en kosten daarvan) voor de toekomst. Daarnaast is een terugblik op het samenwerkingsproces, en een vooruitblik hoe verder te gaan en wat daar voor nodig is onderdeel van de opdracht. Het ministerie van I&W zit in de begeleidingsgroep van deze opdracht en zal mede op basis van dit document financiering zoeken. In bestuurlijk overleg in januari zullen het rapport, nieuwe

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									afspraken voor de bevaarbaarheid en veiligheid op het water in het zuidelijk IJsselmeergebied en een eventueel vervolg van de samenwerking besproken worden. Het contact met het ministerie I&W is moeizaam, het uitgangspunt uit de samenwerkingsovereenkomst is uiteindelijk herbevestigd door minister Harbers. Er is sprake van een benoemde gezamenlijke verantwoordelijkheid, maar geen beweging in het standpunt van het ministerie I&W dat waterrecreatie geen beleidsitem van het ministerie is en dus geen taak voor Rijkswaterstaat.
36	NLG	VVD	Bas de Wit	3.4.3.	89	26% van het oppervlakte in Noord-Holland heeft te maken met bodemdaling van ten minste 2 mm per jaar. Over welke gebieden gaat dit, anders dan het veenweidegebied in met name Laag Holland? Voert de provincie beleid op de bodemdaling in die gebieden (anders dan het programma Laag Holland)?	John Arkes	Esther Rommel	Onderstaand kaartje geeft een beeld van de gemeentes waar dit in meer of mindere mate speelt. Ook in de gemeenten Diemen (100%), Ouder-Amstel (71%) en Medemblik (44%) heeft meer dan 40% van de gemeentelijke oppervlakte te maken met een significante bodemdaling van ten minste 2 mm per jaar.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									
37	M&B	VVD	K.J. Terwal	4.1.1	99	In 2023 wordt er voor het samenwerkingsprogramma SBaB gewerkt aan de verdere voorbereiding van de formele startbeslissing voor het doortrekken van de Noord/Zuidlijn naar Schiphol en Hoofddorp. In hoeverre is de (co)financiering van dit project rond? Kan er een staartje worden gegeven van de bijdragen van alle bij dit project betrokken partijen?	Frans van der Linden	Jeroen Olthof	Tussen Rijk (ministerie IenW) en regio lopen gesprekken over financiering van Schaalsprongprojecten zoals Zuidasdok, doortrekken NZ Lijn naar Schiphol en Hoofddorp en het Sluiten van de Kleine Metroring Amsterdam. (co) Financiering van die projecten is dus nog niet rond. Vanuit de regio worden die gesprekken gecoördineerd vanuit de Naionale Alliantie, waarin deelnemen: de gemeente Amsterdam, de Vervoerregio Amsterdam, de provincie Noord-Holland, de gemeente Haarlemmermeer, NS, KLM, Prorail en Schiphol. Indien daarover meer duidelijkheid is, dan informeren we uw Staten.
38	M&B	VVD	K.J. Terwal	4.1.2	104	In het grafiekje met het aantal verkeersdoden in de provincie Noord-Holland is te zien dat na een jarenlange daling het aantal verkeersdoden vanaf 2013 weer een stijgende lijn vertoont. Wat is de reden hiervoor (wellicht gedrag)? En wat kunnen de	Frans van der Linden	Jeroen Olthof	Het jaarlijks aantal verkeersdoden in Noord-Holland is in de voorbije jaren inderdaad gestegen. Dat is overigens in lijn met de landelijke trend. Dat komt onder andere doordat het drukker wordt op de weg en weggebruikers meer dan vroeger

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						provincie en andere partijen doen om deze trend om te buigen en zo toe te werken naar de gezamenlijke ambitie van nul verkeersslachtoffers in 2050?			worden afgeleid door de mobiele telefoon. Daarnaast wordt de diversiteit aan (elektrische) verkeerstypen (ook op het fietspad) steeds groter, en zijn er meer (kwetsbare) ouderen die tot op hogere leeftijd doorfietsen. Om de stijging in het aantal verkeerslachtoffers een halt toe te roepen is door overheden en maatschappelijke partijen gezamenlijk het Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV2030) opgesteld en ondertekend. Hierin staat de zogenaamde 'risicogestuurde aanpak' centraal, waarmee we de stijgende trend beogen te keren. De provincie verzamelt in dit kader actief steeds meer gegevens over risicofactoren in het verkeer. Het gaat dan bijvoorbeeld om informatie over de inrichting van wegen en fietspaden, verkeersdrukte, en gedragskenmerken zoals snelheidsoverschrijdingen en de aanwezigheid van kwetsbare leeftijdsgroepen (jeugd/ouderen) en verkeerstypen (fietsers/bromfietsers). Door al deze gegevens slim te combineren kunnen we de risico's in het verkeerssysteem gerichter en effectiever aanpakken. Deze werkwijze passen we steeds meer toe op de gehele verkeersveiligheidsaanpak: bij investeringen in veilige infrastructuur, verkeerseducatie, campagnes en het maken van afspraken over verkeershandhaving met politie en OM. Ook testen we innovaties op het gebied van verkeersveiligheid, zoals het afgelopen jaar de spaarpaal. Met deze proactieve aanpak, die we gezamenlijk met gemeenten, maatschappelijke partijen, politie en OM opbouwen en uitvoeren, beogen we de

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									stijging in het aantal verkeersongevallen om te buigen in een significante daling. Het afgelopen jaar zijn in alle regio's de Contourendocumenten Uitvoeringsprogramma SPV2030 vastgesteld. Deze zijn hier te vinden: Provincie Noord-Holland - Verkeersveiligheid Momenteel worden deze contourendocumenten middels de hierboven beschreven werkwijze doorontwikkeld tot meer concrete uitvoeringsprogramma's.
39	M&B	VVD	K.J. Terwal	4.4.4	118	De provincie werkt samen met de gemeenten Velsen en Beverwijk aan twee nieuwe busbanen tussen Beverwijk en Velsen en aan een voet-fietsonderdoorgang onder de Velsertraverse. Door scheurvorming in het beton van de Velsertraverse is sinds januari 2022 een rijstrook minder beschikbaar voor verkeer richting de Velsertunnel en moet het viaduct extra ondersteund worden. Wat is nu de stand van zaken? In hoeverre levert deze situatie vertraging en bijkomende kosten op voor de realisatie van de twee nieuwe busbanen en de voet-fietsonderdoorgang?	Han Roebers	Jeroen Olthof	Rijkswaterstaat realiseert de ondersteuning van het viaduct binnen een jaar zodat het mogelijk wordt de busbaan aan te laten sluiten op de huidige vluchtstrook. Deze situatie heeft geleid tot vertraging van het project HOV Station Beverwijk (HOVSB). Het beschikbare budget is toereikend om de extra kosten die hierdoor gemaakt zijn te dekken. Het project bevindt zich daarnaast in een complex gebied met vele ontwikkelingen, projecten en stakeholders. Behalve Rijkswaterstaat kent het project ook een afhankelijkheid van ProRail, welke een risico vormt voor onze planning. Wij zijn in gesprek met ProRail om te bepalen welke invloed en consequenties de werkzaamheden van ProRail hebben op ons project.
40	M&B	VVD	K.J. Terwal	4.4.5	119	Bij de herinrichting van de N243 werkt de provincie samen met BAM Infra aan vier fietsbruggen die gemaakt zijn met behulp van 3D-betonprinttechniek. Enkele maanden	Han Roebers	Jeroen Olthof	Voorlopig is 1 van de 4 bruggen buiten de pilot gehouden. Die kan later worden gerealiseerd.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						geleden bleken er haarscheurtjes in deze fietsbruggen te zitten en zou worden gekeken of de bruggen nog bruikbaar zouden zijn. Wat is nu de stand van zaken? Als de bruggen niet meer bruikbaar blijken te zijn hoe groot is dan de schade en hoe wordt deze tussen de partijen verdeeld?			De haarscheurtjes zaten in een aantal segmenten van de drie bruggen. De kortste brug is inmiddels samengesteld, afgespannen en voorzien van een betonnen druklaag / afwerklaag. TU Eindhoven begeleidt het proces. De verwachting is dat de brug en de gelijkvormige tweeling voldoen aan de testen en in het voorjaar kunnen worden opengesteld voor gebruik. De derde brug volgt met enige achterstand. De reeds aangebrachte funderingen van de bruggen zijn geschikt voor alle keuzes voor zowel de printbrug als een traditionele brug. Zonder fietsbruggen is de verkeersveiligheid niet te garanderen. Om de pilot met de printbruggen zorgvuldig te doorlopen en de verkeersveiligheid te borgen zijn tijdelijk lichtgewicht brugdekken gehuurd. De meerkosten door de haarscheurtjes zijn afhankelijk van de testresultaten. Met de nog onzekere uitgangspunten dat de twee korte bruggen slagen voor de testen, maar de complexere derde brug opnieuw moet worden ontworpen, is de schade voor de Provincie circa € 190.000. Binnen die schade vallen tevens de tijdelijke brugdekken en de extra onderzoekskosten voor TU Eindhoven. De aannemer neemt de kosten van het opnieuw printen van een onvoldoende betrouwbaar betonsegment, de druklaag op de eerste brug en het proefbelasten voor eigen rekening.
41	M&B	PVV	M. Deen	4.4.7	121	*“Energieopwekking en -besparing:*	Han Roebers	Jeroen Olthof	-Voor het project zonnefietspad N232 is totaal € 1,6 mln. budget beschikbaar. Voor

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
						de provincie zet haar infrastructuur in voor innovaties ten behoeve van duurzame energieopwekking, zoals bijvoorbeeld: - een deel van het fietspad N232 wordt uitgerust met een zonnewegdek, afronding project LED verlichting fase 2 etc." VRAAG Kunt u aangeven voor de jaren 2020 t/m 2023 hoeveel provinciaal geld in totaal is en wordt gestoken in zonnewegdekken? Graag een concreet antwoord.			de realisatiefase (periode t/m 2023) is € 1,23 mln. gereserveerd en voor de instandhoudingsfase (periode van de 5 jaar) € 370.000. Het zonnefietspad N232 maakt onderdeel uit van een interprovinciale aanbesteding, waarbij de provincies Noord-Holland, Brabant en Zuid-Holland allemaal een perceel hebben aanbesteed. -Voor de pilot SolaRoad voor lichtverkeer is € 1.37 mln. beschikbaar en verplicht via een samenwerkingsovereenkomst. Dit bedrag zal in de komende jaren (ook nog na 2023) worden uitgegeven. Tussen 2020 en 2022 is circa € 1 ton uitgegeven aan met name onderzoekskosten.
42	M&B	PVV	M. Deen	4.4.7	121	VRAAG Kunt u (bij benadering) aangeven hoeveel procent van de provinciale wegen nog niet is uitgerust met LED-verlichting en wat het ongeveer zou kosten om dat te bewerkstelligen? (gezien de vele onzekerheden is een groffe schatting meer dan voldoende) Graag een gemotiveerd antwoord.	Han Roebers	Jeroen Olthof	Momenteel is 65% van de OVL voorzien van ledverlichting en dat gaat naar 100%. Er kan enige vertraging opgetreden door de levering van componenten, maar de verwachting is nog steeds dat we medio Q1 2023 gereed kunnen zijn met het project. - Gebiedscontract 1 is uitgerust met led-verlichting - Gebiedscontract 6 is uitgerust met led-verlichting - Gebiedscontract 2/3/4/5/7 is gedeeltelijk uitgerust met led-verlichting Naar verwachting kan de resterende 35% nog niet met led uitgeruste verlichting binnen het reeds beschikbare budget worden gerealiseerd.
43	EFB	PVV	I. Bezaan	1.2.2	21	*"Met het systematische toezicht op de risicodomeinen: Financiën, Omgevingsrecht, Archief- en Informatiebeheer en Huisvesting verblijfsgerechtigde asielzoekers, bevordert*	A.A. Dalenoort	Ilse Zaal	Op basis van de halfjaarlijkse taakstellingen en het aantal verblijfsgerechtigden dat in die periode wordt gehuisvest plus een eventuele

<table>
<tr><th>Nr</th><th>Commissie</th><th>Fractie</th><th>Naam vragensteller</th><th>OD</th><th>Pagina begroting</th><th>Vraag</th><th>Beantwoording door</th><th>Portfeuillehouder GS</th><th>Antwoord</th></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>de provincie het streven naar een gezonde en veilige leefomgeving voor mens en natuur.”

VRAAG

Kunt u aangeven voor de jaren 2020 t/m 2022 hoeveel Noord-Hollandse gemeenten door de provincie zijn aangesproken op het niet behalen van taakstellingen inzake het huisvesten van verblijfsgerechtigde asielzoekers, alsmede hoeveel van hen in deze collegeperiode in totaal zijn gehuisvest in alle gemeenten van Noord-Holland? Graag een gemotiveerd antwoord.</td><td></td><td></td><td>achterstand uit een vorige periode wordt een gemeente aangesproken. 43 van de 44 huidige Noord-Hollandse gemeenten zijn tussen 1-1-2020 en 1-7-2022 minstens éénmaal aangesproken op hun achterstand (fusiegemeenten die vóór 1-7-2022 zelfstandig waren zijn hierin niet meegenomen). In het afgelopen half jaar (1/1 - 1/7) hebben 25 van de 44 gemeenten hun taakstelling gehaald.

Hieronder een overzicht met de taakstellingen en de plaatsingen in Noord-Holland tussen 1-1-2020 en 1-7-2022.

<table>
<tr><th></th><th>Taakstelling</th><th>Geplaatst</th><th>Saldo</th><th>Stand</th></tr>
<tr><td>Op 1-1-2020</td><td></td><td></td><td></td><td>-202</td></tr>
<tr><td>2020 1ste helft</td><td>1026</td><td>797</td><td>-229</td><td>-431</td></tr>
<tr><td>2020 2de helft</td><td>1070</td><td>1285</td><td>215</td><td>-216</td></tr>
<tr><td>2021 1ste helft</td><td>2228</td><td>1562</td><td>-666</td><td>-882</td></tr>
<tr><td>2021 2de helft</td><td>1818</td><td>2005</td><td>187</td><td>-695</td></tr>
<tr><td>2022 1ste helft</td><td>1638</td><td>1911</td><td>273</td><td>-422</td></tr>
<tr><td>Totaal</td><td>7780</td><td>7560</td><td></td><td></td></tr>
</table>
*Ieder half jaar worden kleine correcties doorgevoerd na publicatie van de formele cijfers van het COA waardoor kleine verschillen met de meest actuele cijfers van het COA mogelijk zijn.</td></tr>
<tr><td>44</td><td>EFB</td><td>PVV</td><td>I. Bezaan</td><td>3.4</td><td>214</td><td>“De provincie staat voor goed werkgeverschap. Wij willen met ons personeelsbestand een afspiegeling zijn van de maatschappij en een inclusieve organisatie vormen, waarbij al onze medewerkers zich bij de provincie thuis voelen. De integratie van diversiteit en inclusie in het strategische HRM-beleid wordt voortgezet en voeren we actief</td><td>Conny Hems</td><td>Rosan Kocken</td><td>Op 1 oktober 2020 is in de brief aan PS “Duurzaam doorpakken en onze rol als werkgever, diversiteit op de werkvloer” (kenmerk 1443929/1443933) het strategisch HRM-beleid en in het bijzonder diversiteit toegelicht, inclusief de aanpak. Deze aanpak is in 2021 en 2022 voortgezet en verder ontwikkeld. Het D&I-beleid is</td></tr>
</table>

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						uit." VRAAG Kunt u aangeven welke activiteiten u in de jaren 2020 t/m 2023 heeft ontplooid en nog gaat ontplooien om te komen tot "integratie van diversiteit en inclusie", alsmede wat deze activiteiten in totaal hebben gekost en gaan kosten? Graag een gemotiveerd antwoord.			geintegreerd in het personeelbeleid van de provincie, o.a. in personeelsinstrumenten, werving & selectie en leeraanbod. In 2023 zal het beleid verder ontwikkeld worden. Er is jaarlijks D&I-budget bij HRM beschikbaar van € 25.000,-.
45	NLG	PVV	R. van Tiggelen	5.1.1	128	*"Doel voor het NNN is om deze collegeperiode 1.750 hectare NNN af te ronden en alle voorbereidingen te treffen voor afronding van het NNN in de volgende coalitieperiode."* VRAAG Gaat het om voorbereidingen die volledig of deels kunnen worden teruggedraaid door een nieuw College in 2023? Graag een gemotiveerd antwoord.	John Arkes	Esther Rommel	Voorbereidingen kunnen worden teruggedraaid zolang ze nog niet tot bestuurs-of andere overeenkomsten hebben geleid, of in wet- en regelgeving zijn vastgelegd.
46	NLG	PVV	R. van Tiggelen	5.1.1	128	VRAAG Kunt u aangeven voor zowel het totaal aantal hectares NNN dat in deze collegeperiode al is afgerond, als voor het aantal hectares NNN dat in 2023 afgerond zou moeten worden, wat de totale kosten zijn? Graag een gemotiveerd antwoord, waarin ook informatie staat over de totale aankoopkosten van gronden t.b.v. NNN.	John Arkes	Esther Rommel	Deze college periode is t/m januari 2022 1.193 ha gerealiseerd. Hoeveel budget er is uitgegeven aan het Natuurnetwerk valt terug te lezen in het Programma Natuurnetwerk (PNN) 2023 dat in november in uw Staten zal worden besproken, waarin de voortgang van het NNN wordt bijgehouden, inclusief de daarmee gemoeide kosten. N.B. het uitgegeven budget aan NNN is niet één op één te koppelen aan de 1.193 ha omdat een deel van de kosten betrekking heeft op voorbereidingswerk voor NNN die de komende jaren wordt gerealiseerd.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
47	RWK Er stond NLG	PVV	R. van Tiggelen	3.2.3	69	*"Om in te spelen op de bouw van de nieuwe windparken voor de Noord-Hollandse kust wordt het baggerdepot in de Averijhaven in IJmuiden getransformeerd in een Energiehaven voor de offshore wind."* VRAAG Kunt u aangeven wat het College in deze collegeperiode heeft ondernomen (indien van toepassing) en eventueel nog gaat ondernemen om het Rijk te bewegen (zoveel mogelijk) af te zien van windparken voor de Noord-Hollandse kust? Graag een gemotiveerd antwoord.	Marco Berkhout	Edward Stigter	Het college heeft geen acties ondernomen om het Rijk te bewegen zoveel mogelijk af te zien van windparken voor de Noord-Hollandse kust. Het college is van mening dat windparken op zee een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de energietransitie
48	NLG	PVV	R. van Tiggelen	5.1.1	129	*"In de Wet stikstofreductie en natuurherstel is vastgesteld dat provincies een gebiedsplan moeten vaststellen per 1 juli 2023. In het gebiedsplan wordt de aanpak beschreven die nodig is om de doelen voor N2000, Kaderrichtlijn Water en klimaat te halen. Belangrijk is het behalen van een gunstige staat van instandhouding van onze natuurdoelen door onder andere reductie van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden."* VRAAG Wordt er door de provincie ook uitgebreid onderzocht wat de negatieve sociaal-economische gevolgen zijn van het nastreven van de doelen voor N2000, Kaderrichtlijn	John Arkes	Esther Rommel	Ja, een sociaal-economische impactanalyse wordt een onderdeel van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (in Noord-Holland hanteren we deze term voor het 'gebiedsprogramma'). Op welke wijze deze impactanalyse vorm krijgt, zal in de komende maanden moeten worden uitgewerkt, in overleg met het ministerie van LNV en de relevante kennisinstellingen.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						Water en klimaat in betreffende Noord-Hollandse gebieden? Graag een gemotiveerd antwoord.			
49	NLG	PVV	R. van Tiggelen	5.1.1	129	VRAAG Waar is het meetbare natuurherstel dat het gevolg zou moeten zijn van de enorme stikstofreductie die reeds heeft plaatsgevonden sinds 1990? Graag een gemotiveerd antwoord met zoveel mogelijk details.	John Arkes	Esther Rommel	In de Natura 2000 beheerplannen en de evaluaties ervan is na te lezen welk natuurherstel heeft plaatsgevonden en wat nog hersteld moet worden.
50	NLG	PVV	R. van Tiggelen	3.6	238	*"In 2020 hebben Provinciale Staten besloten om voor de NNN-realisatie in en nabij Natura-2000 zo nodig het onteigeningsinstrument in te zetten. Dit instrument zal enkel worden ingezet nadat in een gebiedsproces eerst een gezamenlijke gebiedsvisie is vastgesteld en aan alle grondeigenaren de mogelijkheid is geboden om op basis van volledige schadeloosstelling de gronden minnelijk te verkopen."* VRAAG Kunt u aangeven hoe vaak in deze collegeperiode het instrument van onteigening is toegepast t.b.v. natuurbeleid? Graag een gemotiveerd antwoord met zoveel mogelijk details over betreffende casussen.	Kelvin Broersen	Esther Rommel	Ten behoeve van het natuurbeleid is het instrument onteigening in deze collegeperiode de facto niet toegepast: Er zijn geen gronden daadwerkelijk onteigend. Wel is ten behoeve van het project 'Schil Naardermeer' in augustus 2022 het Koninklijk Besluit tot onteigening geslagen (zie Staatscourant 2022, 18314 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)). Het betekent dat de provincie een gerechtelijke procedure kan opstarten ter verkrijging van de betreffende percelen van de drie resterende grondeigenaren in de Schil. Omdat de minnelijke verwerving nog loopt en we voorzichtig optimistisch zijn over een goede afloop, is de gerechtelijke procedure nog niet opgestart. Ten behoeve van het natuurbeleid zijn momenteel verder geen onteigeningsprocedures in voorbereiding.
51	NLG	PVV	R. van Tiggelen		304	*"Bijdragen aan meekoppelkansen gekoppeld aan dijkversterkingsprojecten. Dijkversterkingen worden uitgevoerd door de waterbeheerders. Het zijn omvangrijke*	Tom Smeelen	Cees Loggen	De meekoppelkansen zijn vaak fysiek onderdeel van de dijk, maar mogen geen negatieve invloed hebben op de dijkveiligheid en de planning daarvan.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						projecten waarbij voor de provincie en andere regionale partijen en ondernemers de mogelijkheid bestaat om recreatieve- en watersportvoorzieningen, extra natuur, landschapsvoorzieningen, etc. mee te koppelen met de dijkversterking of een aan de dijkversterking gerelateerd ruimtelijk kwaliteitsprogramma op te stellen." VRAAG Welke invloed heeft het streven naar en eventuele complicaties bij meekoppelkansen bij dijkversterkingsprojecten op de realisatie van de benodigde dijkversterkingen? Wordt (of is) dit geëvalueerd? En wat wordt gedaan om te voorkomen dat benodigde dijkversterkingen vertragingen oplopen door het streven naar en eventuele complicaties bij meekoppelkansen? Graag een gemotiveerd antwoord met zoveel mogelijk details.			Daarbij geldt dat de meekoppelkansen vroegtijdig worden geïnventariseerd en meegenomen worden in het projectplan van de dijkversterking en in de vergunningen. Daarmee lopen de projecten mee in de ontwerpen, de veiligheidsberekeningen, de (MER) procedures, de planning, communicatie en participatie met de betrokkenen. De provincie geeft subsidies aan projecten rondom de dijk. Deze hebben geen fysieke impact op de dijk en vormen dus geen risico voor de planning of de kosten van de dijkversterking zelf. De afspraken over de kostenverdeling en de verantwoordelijkheden worden vooraf vastgelegd in een overeenkomst of worden als subsidievoorwaarden meegegeven. Daar waar er in de uitvoering er knelpunten ontstaan, worden die via de ambtelijke en bestuurlijke samenwerking besproken en opgelost. Waar nodig leggen de partijen de nieuwe afspraken vast. Voorbeelden van de samenwerking en meekoppelkansen zijn: • Natuurontwikkeling en fietspad bij Prins Hendrikzanddijk op Texel • Fietsverbinding, wandelverbinding en natuurontwikkeling bij project Hondsbosche Duinen bij Petten • De Vismigratierivier door de Afsluitdijk, • De Fiets- en wandelverbinding, de dijkplaatsen en de

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									ringslangverblijven voor de Markermeerdijken De meekoppelkansen zijn nog niet allemaal gereed en daarom nog niet geëvalueerd. Het bij Prins Hendrikzanddijk gerealiseerde project met meekoppelkansen is wel geëvalueerd qua samenwerking tussen provincie en HHNK (Bij de Prins Hendrikzanddijk heeft dat geleid tot winnen van de landelijke WOW prijs). https://youtu.be/T0qrkIjg3h4
52	EFB Er stond M&B	PVV	M. Deen	2.1.4	41	In de Budgettabel staan de budgetten voor operationeel doel 2.1.4 “Bijdragen aan de transitie naar een circulaire economie”. VRAAG Hoeveel kosten heeft het College in totaal deze collegeperiode uitgegeven aan het stimuleren van een circulaire economie & en kunt u kwantitatief aantonen wat deze investeringen de Noord-Hollandse economie precies hebben gebracht? Graag een gemotiveerd antwoord.	Suzanne van den Noort	Rosan Kocken	De kosten in 2019, 2020 en 2021 waren in totaal €2,8 miljoen. In 2020 is een voortgangsrapportage vastgesteld over het jaar 2019. Conform de Actieagenda 2021-2025 volgt een evaluatie van de lopende Actieagenda Circulaire Economie 2021-2025 eind 2023.
53	EFB Er staat M&B	PVV	M. Deen	4.1.2	102 en 107	Blz. 102: *“- Werkgeversaanpak uitbreiden naar heel Noord-Holland;* *- Plannen voor Zero Emissie (ZE), laadinfra MRA-E, waterstof, agenda slimme en schone logistiek verder uitwerken.”* Blz. 107: in de Budgettabel staan de opgenomen budgetten voor o.a. operationeel	Frans van der Linden	Jeroen Olthof	<u>Werkgeversaanpak</u> Voor de werkgeversaanpak regio Noord-Holland Noord is € 250.000 budget beschikbaar. Hiervan is Stichting Breikers en een mobiliteitsmakelaar ingehuurd voor een periode van twee jaar (tot halverwege 2024). Daarnaast hebben wij eind 2021 een analyse laten uitvoeren om de kansen in de regio Noord-Holland Noord in kaart te brengen. Deze analyse heeft €30.000

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						doel 4.1.2. VRAAG Kunt u (indien mogelijk) aangeven voor specifiek de Werkgeversaanpak, ZE, Laadinfra MRA-E, waterstof, alsmede slimme en schone logistiek wat de budgetten zijn & wat tot nu toe in de collegeperiode in totaal is uitgegeven? Graag een gemotiveerd antwoord.			gekost. Op basis daarvan zijn wij in mei jl. gestart met de werkgeversaanpak. <u>ZE-zones</u> De ondersteuning van ZE-zones bestaat uit verschillende onderzoeken naar stadslogistieke stromen en logistieke hubs, als ook het opzetten van coördinatie van de invoering van de ZE-zones. Gezamenlijk bedragen die kosten in deze collegeperiode voor de provincie Noord-Holland €65.000. <u>Laadinfra MRA-E</u> De jaarlijkse bijdrage van de PNH bedraagt €100.000 – €200.000. In de collegeperiode wordt ongeveer €500.000 uitgegeven ten behoeve van het plaatsen van laadinfra. PNH draagt slechts een klein deel bij aan de kosten. Het restant komt van partners en/of gemeenten en inkomsten uit geplaatste laadpalen. De totale uitgaven van PNH en de partners gezamenlijk in de periode 2019 -2022 is €6,9 mln. <u>Waterstof</u> In het begrotingsprogramma Bereikbaarheid is een budget voor waterstof in mobiliteit opgenomen van €1 mln. De afgelopen collegeperiode zijn hierop geen kosten gemaakt. De additionele budgetten voor waterstof liggen verspreidt in de andere begrotingsprogramma's. Dit wordt gecoördineerd vanuit de Noord-Hollandse waterstofstrategie. <u>Agenda Slimme en Schone logistiek</u> GS heeft in 2021 besloten €2,9 mln beschikbaar te stellen voor het

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									investeringsplan Mainport Logistics (subsidies). Voor de Agenda Slimme en Schone Logistiek zijn de kosten deze collegeperiode beperkt geweest aangezien de Agenda pas in 2022 is aangenomen. In 2022 zijn de kosten €165.000 euro. De uitgaven in 2023 zijn geraamd op €200.000.
54	RWK	PVV	J. van Hooff	2.1	34	*"Prioriteiten* *- In gezamenlijkheid uitvoeren van de Regionale Energiestrategie (RES) 1.0. Waarbij de provincie de gemeenten ondersteunt bij het concretiseren van de zoekgebieden en vergunningverlening voor concrete projecten zon of wind."* VRAAG Kunt u aangeven hoeveel vergunningen in deze collegeperiode zijn verstrekt voor de realisatie van zon- en windprojecten, alsmede hoeveel kosten de provincie in totaal tot nu toe heeft gemaakt voor haar activiteiten t.b.v. het bijdragen aan de energietransitie? Graag een gemotiveerd antwoord.	Paul Lensink	Edward Stigter	Voor windprojecten is in deze collegeperiode één vergunning verleend. Voor zonneparken zijn gemeenten het bevoegd gezag voor vergunningverlening, waardoor wij niet exact weten hoeveel vergunning er zijn verleend. Deze collegeperiode zijn er 43 zonneparken in Noord-Holland in gebruik genomen. Het programma energietransitie heeft in deze coalitieperiode tot nu toe in 2019: 8 mln, in 2020: 9,8 mln en in 2021: 10,4 mln aan kosten gemaakt. De basis van deze cijfers zijn de jaarrekeningen van genoemde jaren.
55	RWK	PVV	J. van Hooff	6.1	153	*"Het zijn onzekere economische tijden: de effecten van de coronamaatregelen in 2020-2022 ijlen na, de oorlog in Oekraïne leidt tot sancties, onzekerheid over levering van brandstof en voedsel en dwingt de energietransitie in een versnelling."* VRAAG	Michiel de Graef	Zaal en Stigter	De oorlog in Oekraïne leidt tot onzekerheden over levering van fossiele brandstoffen waardoor de prijzen van deze brandstoffen zijn gestegen. Zowel de onzekerheid rond de levering van fossiele brandstoffen als de hogere energieprijzen leiden tot een versnelling in het aanwenden van duurzame energiebronnen én een betere businesscase voor duurzame

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						Kunt u aangeven waarom de oorlog in de Oekraïne de energietransitie in een versnelling dwingt, alsmede wat het huidige stikstofbeleid precies bijdraagt aan het waarborgen van zoveel mogelijk voedselproductie door boeren in Noord-Holland? Graag een gemotiveerd antwoord met zoveel mogelijk details.			energie. Daarnaast leidt het tot een grotere bereidheid om in Nederland zelf in te zetten op duurzame energieproductie om zodoende minder afhankelijk te zijn van onzekere buitenlandse leveringen van energie, hetgeen ook leidt tot een versnelling in de energietransitie. Het stikstofbeleid heeft niet voedselproduktie als doel. Er is overleg met de agrariërs over de aanpak.
56	EFB	GroenLinks	Robert Zaal	Programma 6	149	Gezien de minimale samenhang die tussen de onderdelen wordt aangebracht: is het een beleidskeuze of een formele verplichting om de onderdelen economie, cultuur en welzijn in één programma onder te brengen?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	Het is aan de provincies zelf om de programma-indeling te bepalen en het is dus ook een eigen keuze om deze onderdelen in 1 programma onder te brengen. Het is uiteindelijk aan uw Staten hoe de programma-indeling eruit ziet. De huidige programma-indeling is bij de begroting 2021 voor het laatste herijkt en uw Staten hebben ingestemd met het vormen van een programma economie, cultuur en welzijn als onderdeel van de kaderbrief 2021.
57	EFB	GroenLinks	Robert Zaal	1.2.2	21/22	Is duidelijk welke kosten er gemoeid zijn met het toezicht op gemeenten inzake de huisvesting van statushouders? Zo ja, hoeveel bedragen deze kosten en waar in de begroting zijn deze ondergebracht?	A.A. Dalenoort	Ilse Zaal	Het Interbestuurlijk Toezicht op het domein “Huisvesting verblijfsgerechtigden” (HVG) is georganiseerd binnen het generiek toezicht en de lasten zijn niet gespecificeerd in de begroting opgenomen.
58	RWK	GroenLinks	Anouk Gielen	2.1.2	41	Welke taken zijn in 2022 afgerond die het verschil van 13031 naar 826 mogelijk maken in de bijdrage aan de warmtetransitie?	Paul Lensink	Edward Stigter	De begroting voor 2023 is in mei 2021 opgesteld. De 13 mln van 2022 bestaat uit SEB 2021 van 8 mln, uvr warmte in geb omgeving van 1,1 mln, geothermie van 1,8 mln, uvr daarzaamheidsinitatieven van 0,5 mln, 0,75 kosten servicepunt duurzam energie, capaciteiskosten, proceskosten en bedragen aan nog een aantal kleinere initatieven. De 823 begroot in 2023 is

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									gebaseerd op capaciteitskosten en 0,750 kosten tbv servicepunt duurzame energie. Inmiddels zijn een aantal nieuwe initiatieven in de maak die begin volgend jaar tbv van de warmte transite zullen worden opgenomen in e begroting.
59	RWK	GroenLinks	Tessa van Wijnen	3.1.2	60	Welke kosten maken we voor onderzoek om te kijken hoe ruimtelijke maatregelen ingrijpen op landschap? Zijn dat alleen kosten ARO en PARK? Dat zijn ongeveer 30 adviezen per jaar, maar hoe verhoudt zich dat dan tot totaal aantal aanvragen vanuit gemeentes?	Marco Berkhout	Cees Loggen	Dit zijn inderdaad alleen de kosten voor de PARK en ARO. Naast deze adviesorganen hebben wij interne adviseurs ruimtelijke kwaliteit. Zij krijgen gemiddeld 150 adviesaanvragen per jaar, waarvan 100 nieuwe plannen en 50 eerder voorgelegde plannen. Ook nemen deze adviseurs regelmatig deel aan kwaliteitsteams, zoals die voor de dijkversterking van Marken, de Bloemendalerpolder/Weespersluis en het landschapsplan A7A8.
60	RWK	GroenLinks	Tessa van Wijnen	3.1.1	59 / 60	Hoe organiseren we binnen de Omgevingsverordening koppeling met Digitaal Stelsel Omgevingswet? En hoe zie ik dat terug in begroting?	Tom Smeelen	Edward Stigter	We bouwen onze omgevingsverordening op met plansoftware. PNH gebruikt hiervoor Tercera Go. Vanuit Tercera Go kunnen wij met behulp van een digikoppeling onze verordening publiceren richting het DSO. We betalen voor Tercera GO incl. digikoppeling €11.000,- per jaar. Dit valt onder bedrijfsvoeringskosten die in de begorting zijn verwerkt in programma 8, Overzicht Financiën en bedrijfsvoering.
61	NLG	GroenLinks	Rien Cardol	5.1.1 / 6.1.4	128 (163)	Wat is tot nu toe gedaan aan het verminderen van gebruik van bestrijdingsmiddelen en met welke resultaten? En wat is de stand van zaken m.b.t. de kwartiermaker biologische bollenteelt (motie Blakende Bollen bij begroting 2022)?	Michiel de Graef	Ilse Zaal	De sector werkt aan realisatie van het landelijke uitvoeringsprogramma van de toekomstvisie gewasbescherming 2030 (UPGWB) en jaarlijks worden acties benoemd en uitgeivoerd. Periodiek wordt de Tweede Kamer door de minster geïnformeerd. Doelstellingen zijn: planten en teelt zijn weerbaar; natuur en landbouw

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									zijn meer verbonden, er zijn nagenoeg geen emissies en zonder residu. M.b.t. de uitvoering van de motie Blakende Bollen: het veldlab is van start en er is een projectleider aangetrokken. Op 23 september 2022 heeft een open dag plaatsgevonden over verduurzaming bollenteelt en de voortgang van het veldlab. Statenleden zijn daarvoor uitgenodigd.
62	NLG	GroenLinks	Rien Cardol	5.1.1	128	Hoeveel van de taakstelling van 1750 hectare NNN voor deze collegeperiode is tot nu toe gerealiseerd en hoeveel hectares zijn er dit jaar bij gekomen of zitten nog in de pijplijn?	John Arkes	Esther Rommel	Van de taakstelling van 1.750 ha is deze college periode tot en met januari 2022 1.193 ha gerealiseerd. N.B. de daadwerkelijke realisatie van NNN ligt iets hoger (namelijk op 1.271 ha) omdat er door het uitvoeren van verschillende compensatieafspraken (oa met RWS) circa 78 ha extra NNN is ingericht. Omdat dit een uitbreiding van het NNN betreft, is deze 78 ha niet van de restanttaakstelling af te trekken.
63	NLG	GroenLinks	Rien Cardol	5.1.1	129	Hoeveel van de extra middelen in Reserve Groen zijn tot nu toe benut en is aan te geven wat dit heeft bijgedragen aan afronding NNN?	John Arkes	Esther Rommel	De extra middelen zijn als volgt toebedeeld: Bodemdaling € 4 miljoen. Kaderrichtlijn Water (KRW) € 7 miljoen en NNN € 10 miljoen. De middelen voor NNN en Bodemdaling worden ingezet t.b.v. diverse projecten binnen het Programma Natuurnetwerk (PNN). In dit PNN, dat gelijktijdig met de begroting aan uw Staten wordt aangeboden, kunt u ook informatie vinden over de besteding van de middelen en de voortgang van de NNN-realisatie. De KRW-middelen worden ingezet t.b.v. diverse projecten op het gebied van o.a. natuur, landbouw, vaarwegen, bodem en baggeren.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
64	NLG	GroenLinks	Rien Cardol	5.1.1	130	Op 1 januari 2022 moest PNH nog 3.129 hectare aan gronden verwerven voor NNN. Het gaat hier […] ook om gronden die door afspraken ter beschikking kunnen komen. Om wat voor (soort) afspraken gaat dit?	John Arkes	Esther Rommel	Ook door afspraken over zelfrealisatie komen gronden beschikbaar voor het Natuurnetwerk. De eigenaar ontvangt dan subsidie om zelf de gronden in te richten als natuur.
65	NLG	GroenLinks	Rien Cardol	5.1.1	132	Wat doen we aan het stimuleren van nieuwe landschapselementen en tegengaan van schaalvergroting in het landgebruik? Welke middelen worden ingezet?	Michiel de Graef	Ilse Zaal	Tegengaan van schaalvergroting in het landgebruik is geen onderdeel van provinciaal beleid. De inzet is gericht op vergroten van biodiversiteit ongeacht de omvang van een bedrijf. Een landelijke regeling over landschapselementen is in voorbereiding. De Europese ambitie is om in het landelijk gebied 10% groen blauwe dooradering voor 2030 te realiseren. De 10 % staat als doel in het Nationaal Programma Landelijk gebied. Wat al gebeurt is het stimuleren van landschapselementen via het GLB en het agrarisch natuurbeheer en financiering van het beheer van tuunwallen.
66	NLG	GroenLinks	Rien Cardol	5.2.1	139	Is al bekend hoe we de NSP-gelden in NH gaan inzetten en hoe we agrariërs gaan ondersteunen? Aan welke integrale gebiedsprogramma's wordt gedacht en hoe worden die gelden ingezet?	John Arkes	Esther Rommel	In het Natuurbeheerplan 2023, dat op 14 november in uw Staten zal worden behandeld, staat naar welke leefgebieden de NSP-gelden gaan. Deze verdeling is op interprovinciaal niveau vastgelegd. Het gaat om de leefgebieden open grasland, open akker, water en klimaat, met het zwaartepunt op open grasland door middel van het Aanvalplsan Grutto. In overleg met de agrarische collectieven zijn zogenaamde Aanvalsplan Grutto gebieden aangewezen waarin ingezet wordt op extra (zwaar) weidevogelbeheer. Het voorstel is om Laag Holland, Amstelland, West-Friesland en Spaarnwoude hiervoor aan te wijzen.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
67	NLG	GroenLinks	Rien Cardol	3.6	238/239	Vragen over grondbeleid: 1. Welke rol kan/gaat het huidige grondbeleid spelen in de gebiedsprocessen? 2. Gaan we onze strategische grondposities – huidige en/of nog te verwerven – ook inzetten voor de landbouwtransitie? 3. Hoe informeren we partners in gebiedsprocessen hierover (grondbeleid gebruiken als grondbank)?	Kelvin Broersen	Esther Rommel	1. Het huidige grondbeleid (5e Nota Grondbeleid) stelt de kaders en randvoorwaarden waar binnen maatwerkoplossingen gevonden kunnen worden voor ook de gebiedsprocessen. Voor de uitwerking van het grondbeleid op gebiedsniveau kan het in de 5e Nota Grondbeleid genoemde instrument grondstrategieplan worden gebruikt. Hierin kan concreet uitgewerkt worden hoe grondinstrumenatrium ingezet wordt. Denk hierbij aan (strategisch) aankopen, (kavel)ruilingen, beheer provinciale grondeigendommen en verkoop. 2. Hierover is nog geen besluit genomen Hoe provinciaal grondbeleid wordt ingezet is altijd één van de (gespreks)onderwerpen die in de gebiedsprocessen met de partners wordt besproken.
68	NLG	GroenLinks	Nicole van der Waart	4.3.1	97	4.3.1 Beheersregeling Amstel Beheer van de Amstel is overgedragen' hoe ziet zo'n beheersoverdracht er uit, welke beheer en onderhoudskosten zijn meegefinancierd door de provincie? van de provincie aan het Hoogheemraadschap Amstel Gooi en Vechtstreek.	Han Roebers	Jeroen Olthof	Het nautisch beheer van een deel van de Amstel is bij de wijziging van de omgevingsverordening overgedragen aan de gemeente Amsterdam. Nautisch beheer betreft regulering en toezicht van het scheepsvaartverkeer. Deze overdracht heeft op verzoek van de gemeente Amsterdam plaatsgevonden. Hierover zijn geen financiële afspraken gemaakt. Onderhoud van de vaarweg (het vaarwegbeheer) van dit deel van de Amstel is bij PNH gebleven.
69	NLG	GroenLinks	Ayse Er	2.2.2	44	Geldt het scherp vergunnen binnen de vier pilots voor alle soorten vergunningen zoals het geval is bij Tata Steel?	Tom Smeelen	Jeroen Olthof	In de opzet van de pilot scherper vergunnen is naar verschillende type vergunningen en naar vier actuele casussen gekeken. Bedoeld wordt dat aan de hand van een feitelijke vergunningsaanvraag of wijziging van een bestaande vergunning,

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									onderzocht wordt of scherper vergunnen binnen het bestaande wettelijke kader en mede op basis van de VTH nota haalbaar is en welke mogelijke implicaties er zijn voor de uitvoeringspraktijk. Zo verkent de OD NZKG in de pilot het scherper vergunnen bij de vergunningsaanvraag voor een nieuwe fabriek en bij een ambtshalve wijziging van een vergunning. De uitkomsten van de pilot krijgen betekenis voor alle bedrijven die vallen onder provinciaal toezicht. Er is overigens nog niets te melden over de conclusies en aanbevelingen die de pilot gaat opleveren en daarmee kan niet gesteld worden dat de pilot helderheid zal geven over scherper vergunnen bij alle soorten vergunningen van Tata Steel.
70	M&B	GroenLinks	Nicole van der Waart	4.4	95	Er wordt genoemd: '. Werken aan infrastructuur doet de provincie duurzaam, indien redelijkerwijs haalbaar'. Kunt u dit toelichten, graag met een voorbeelden wanneer duurzaam werken niet mogelijk zou zijn	Han Roebers	Jeroen Olthof	Duurzame materialen zijn niet in alle omstandigheden geschikt om te gebruiken, soms zijn ze ook erg duur of niet in voldoende mate beschikbaar. Datzelfde geldt voor duurzaam materieel, dat ook nog niet in alle gevallen de juiste functionaliteit heeft of beperkt beschikbaar is. Voorbeelden zijn duurzame asfaltmengsels, de toepassing waarvan is door kwaliteitsverlies met name in de winterperiode beperkt mogelijk. Ook worden nieuwe stalen damwanden toegepast indien er geen alternatief voorhanden is (wel zijn recent tweedehands damwanden aangeschaft, maar deze zijn niet geschikt voor alle type oeverconstructies). Toepassing van met name zwaarder elektrisch materieel (zoals

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									kranen, vrachtwagens) is ook nog zeer beperkt mogelijk. Daarnaast wordt altijd bij de duurzame maatregelen gekeken hoe effectief deze zijn over de gehele levenscyclus.
71	EFB	D66	Kapitein	1.3.3	25	Stoppen wij met Quick scans vanaf 2023 of is dit een foutje?	Alexander Dalenoort	Arthur van Dijk	Met deze collegeperiode eindigt ook het programma Agenda Weerbaar Noord-Holland. De quick scans maken deel uit van deze Agenda e de resultaten daarvan zullen dit najaar worden gepresenteerd. Eventuele aanleiding oor follow-up zal deel uitmaken van die presentatie.
72	EFB	D66	Kapitein	2.1.3	39	Waarom is er geen beleidsindicator voor de netwerkcongestie?	Paul Lensink	Edward Stigter	Er is geen beleidsindicator voor netcongestie omdat wij niet kwanitatief kunnen bepalen hoeveel maatschappelijke impact de netcongestie heeft. De netbeheerders publiceren de actuele netcongestie op hun webside op kaart per gebied https://www.liander.nl/grootzakelijk/transportschaarste/beschikbaarheid-capaciteit/noord-holland?cmp=kaartnoordholland. Achter deze kaarten met kleuren zit heel veel infomratie die de provincie niet bekend is en de netbeheerder niet met ons kan delen. Zo weten wij niet hoeveel bedrijvn in de wachtrij staan in congestiegebieden en dus hoeveel maatschappelijke impact de netcongestie heeft. Ook kan in een gebied van de ene op de andere dag congestie ontstaan als er een grote capaciteitsvaanvraag bij Liander wordt gedaan. Liander mag deze gegevens niet met ons delen vanwege privacy regels.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
73	NLG	D66	Kapitein	2.2.3	52	Ontbreekt bij de opgaven voor de bodem geen landbouw opgave? Eén van de speerpunten in de Voedselvisie is regeneratieve landbouw (bodem kwaliteit wordt beter in plaats van slechter)	Han Roebers	Ilse Zaal	De opgaven die in 2.2.3 zijn genoemd betreffen taken die aan de provincie zij toebedeeld op het gebied van bodem en ondergrond. De landbouwopgave valt daar niet onder. Het klopt dat regeneratieve landbouw bijdraagt aan verbetering van de bodem.
74	RWK	D66	Kapitein	3.1.1	60	Hoe is koppeling aan het DSO bij NH verlopen? Zijn inmiddels alle eventuele kinderziektes en implementatie issues opgelost? Wat zijn de belangrijkste openstaande punten, of zijn deze er eigenlijk niet?	Tom Smeelen	Edward Stigter	PNH heeft ondertussen 2x een initiële verordening gepubliceerd. Hier liepen we beide keren tegen issues aan. Het grootste issue is dat we niet kunnen muteren. Dat betekent dat we onze verordening nog niet kunnen actualiseren. Er wordt momenteel nog steeds gewerkt aan en getest met deze functionaliteit. Daarnaast kunnen niet alle typen omgevingsdocument via de nieuwe standaard (STOP-TPOD) worden gepubliceerd. Hiervoor worden tijdelijke alternatieve maatregelen, zogenaamde TAM's gemaakt en getest. Landelijk vinden er zogenoemde indringende ketentesten (IKT) plaats, waar provincie Noord-Holland ook aan mee doet. Deze testen leveren nog altijd nieuwe bevindingen op. Deze bevindingen zijn op onderstaande site terug te vinden: https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/implementatie/voortgang-monitoring/indringend-ketentesten/rapportages-ikt-testweken/ Per 1 januari 2023 verwachten we een werkend DSO te hebben die voldoet aan de minimale eisen die zijn gesteld. Na 1 januari zal het DSO nog worden doorontwikkeld en uitgebouwd.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
75	NLG	D66	Kapitein	3.2.5 en 5.1.1	72 en 128	(Pagina 72) De aankoop van NNN hectares is voor 2023- 2026 begroot op 495 hectare. Hoe verhoudt zich dit tot de ambities die bij OD 5.1.1. op pagina 128 staan beschreven: "Doel voor het NNN is om deze collegeperiode 1.750 hectare NNN af te ronden en alle voorbereidingen te treffen voor afronding van het NNN in de volgende coalitieperiode." En hoe tot de status beschreven op pagina 130: Begin 2022 ligt in Noord-Holland het percentage ingerichte natuur op 92% van de totale doelstelling voor 2027. Op 1 januari 2022 moest de Provincie Noord-Holland nog 3.129 hectare aan gronden verwerven voor het NNN. Wat is de laatste status, is hier al wat meer over te melden?	Kelvin Broersen John Arkes	Esther Rommel	De aankoop van NNN-gronden is slechts één instrument tot realisatie van de NNN-opgave en daarmee niet in relatie te brengen met de NNN-reaslisatie opgave. Zo wordt het NNN ook gerealiseerd door grondaankoop door andere partijen of door het afsluiten van overeenkomsten met particuliere grondeigenaren in het kader van de SKNL (particulier natuurbeheer). In 2022 is tot 1 september ca. 45 ha NNN-gronden verworven door de provincie.
76	NLG	D66	Kapitein	5.1.	124	Bij de doelenboom staan maar 3 van de 25 gebiedsprogramma's. Hebben wij geen doelen (passend in de doelenboom) voor de andere gebieden voor groen voor 2023?	John Arkes	Esther Rommel	In de doelenboom van Programma 5 Groen worden inderdaad drie grote gebiedsprogramma's benoemd: het programma Oostelijke Vechtplassen, het programma Laag Holland en het programma Groene Uitweg. De reden dat deze drie programma's een eigen plek in de doelenboom hebben, heeft met hun financiële omvang te maken. Dit zijn financieel omvangrijke programma's; dat is niet voor alle 24 gebieden het geval. Inmiddels zijn in het Programma Natuurnetwerk (PNN) 24 gebieden benoemd. In het kader van het nog uit te werken Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG, zie ook het antwoord op vraag 154) zal in 2023 nader worden uitgewerkt hoe o.a. de PPLG-doelen (o.a. NNN en stikstofreductie, maar ook water- en veenweide-/klimaatdoelen) via

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									gebiedsprocessen kunnen worden opgepakt en geïntegreerd. Dit zal in de Begroting 2024 worden verwerkt.
77	NLG	D66	Kapitein	5.1.1.	136	In 2023 wordt ruim 52 mio begroot voor het beschermen en ontwikkelen van NNN en N2000 gebieden. In 2022 ruim 102 miljoen. Om hoeveel bij bijbehorende hectares gaat dit?	John Arkes	Esther Rommel	Deels betreft dit gelden voor concrete projecten die in 2023 of later tot uitvoering komen en deels betreft dit gelden voor de voorbereiding waarmee onderzoeken en het proces met de omgeving worden gefinancierd. En nadere specificatie is terug te vinden in het Programma natuurnetwerk (PNN) 2023, dat in november in uw Staten zal worden besproken.
78	MB	D66	Kapitein	4.1.2	107	Wat een grote verschillen tussen 2022 en 2023, met nog veel meer dalingen in 2024 en verder. Wat zijn hier de redenen van?	Frans van der Linden	Jeroen Olthof	Enkele grotere projecten lopen in 2022 en 2023. In 2022 vindt de laatse betaling aan de Zuidas-OV terminal plaats van € 30,2 mln, een groot deel van subsidies voor Fietsmaatregelen, en veilige uitwegen is in 2022 gepland. OV SAAL subsidies voor € 2,7 mln, mainport Logisitek € 16 mln en € 1,9 mln fietsmaatregelen zijn in 2023 gepland. Vanaf 2024 zijn er nog geen grote subsidieprojecten ingepland.
79	NLG	D66	Kapitein	5.2.4	144	Opmerking: De bedragen voor ganzenschade zijn hoog begroot. Verwacht GS door het aangepaste beleid geen lagere bedragen komende jaren nodig te hebben?	John Arkes	Esther Rommel	De totale omvang van deze tegemoetkomingen is zeer variabel en deels niet beinvloedbaar en dus lastig te voorspellen, omdat weersomstandigheden en prijsontwikkeling van agrarische proucten (zoals gras) hier een belangrijke rol in spelen.
80	EFB	D66	Kapitein	6.1.5	164	Hier staat “Europa stelt als verplichting dat deze fondsen worden gefinancierd.” Wat wordt hier exact mee bedoeld? Dat wij mee moeten financieren? Voor een gedeelte? Kunt u hier meer over aangeven?	Michiel de Graef	Ilse Zaal	We bedoelen dat de meeste grote Europese fondsen (bijvoorbeeld het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling) als eis stellen dat er ook een bepaald percentage nationale overheidscofinanciering tegenover de

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									Europese bijdrage moet staan. Dit percentage varieert per fonds.
81	NLG Er stond EFB	D66	Kapitein	3.6. Grondbeleid	239	Hier staat: Ons grondbeleid biedt namelijk voldoende ruimte om gronden strategisch aan te kopen, (tijdelijk) in beheer te geven om ze op en later moment in te zetten voor provinciale doelen. Vraag: bestaan deze doelen ook uit doelen voor natuurrealisatie, stikstofreductie en landbouwtransitie (naar natuurinclusief voor grondgebonden landbouw)? Zo ja, is er dan nog steeds voldoende ruimte? Zo nee, waar moeten wij die ruimte dan wel vinden en zou dit geen onderdeel moeten worden van ons grondbeleid?	Kelvin Broersen	Esther Rommel	Dit citaat is primair gericht op de beleidsruimte die de 5e Nota Grondbeleid biedt. In deze Nota is ook genoemd dat voor concrete uitwerkingen een grondstrategieplan wordt opgesteld. Inzet van strategische aankopen, alsmede de financiering hiervan, is onderdeel van een grondstrategieplan. Voor genoemde thema's is er geen grondstrategieplan opgesteld. Genoemde thema's worden namelijk meegenomen in de gebiedsprocessen en de daarvoor op te stellen grondstrategieplannen. Het opstellen van een grondstrategieplan op thema-niveau is een politieke keuze.
82	NLG	D66	Kapitein	3.6.	239	Voor natuur is er een financieel degelijke oplossing gevonden voor een eventuele afwaardering van de waarde van aangekochte natuurgronden. Vanuit het stikstofbeleid zullen mogelijk ook boeren uitgekocht gaan worden en krijgen we ook te maken van verschillen in waardering van de grondprijzen. Hoe gaan wij daar financieel technisch mee om?	Kelvin Broersen	Esther Rommel	Ten alle tijden zullen wij opereren conform de uitgangspunten van ons grondbeleid, waaronder marktconformiteit. Voor de aankoop van een agrarische bedrijf zal de prijs altijd door een onafhankelijke gecertificeerde taxateur bepaald worden. Ter info: Stikstofrechten zijn vergund aan een bedrijf en niet gekoppeld aan grond(eigendommen). De stikstofrechten zijn daarmee onderdeel van de waarde van een (agrarisch) bedrijf en niet van de grond(prijs) in eigendom van een bedrijf. Het stikstofbeleid heeft dan ook geen effect op de grondprijs. In een taxatie worden ook altijd de verschillende elementen van een agrarisch bedrijf (b.v. woning, stal, schuren, grond) apart op waarde gezet, om dit onderscheid te maken.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
83	MB	D66	Kapitein	4.2.1 Meerjarenraming 2023 - 2026	255	De baten blijven ongeveer op hetzelfde niveau over de jaren heen, de lasten worden fors minder (logisch nieuwe coalitie) en de stortingen en onttrekkingen naar de reserves worden ook fors lager. Het resultaat is niet spectaculair groot positief. Betekent dit dat er voor de komende jaren eigenlijk weinig ruimte is om zaken te gaan doen als we niet meer willen gaan lenen of als we geen substantieel extra inkomsten krijgen?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	Dat is een subjectieve vraag. Het positieve begrotingsaldo voor 2023, zoals weergegeven in de tabel op blz 255 onderaan, is ingezet voor de voorstellen die in het Addendum staan. De positieve saldi van de jaren daarna zijn vrij inzetbaar als dekking voor nieuwe voorstellen en ambities. De vraag of voor de financiering van deze activiteiten geleend moet worden, staat hier los van.
84	EFB	D66	Kapitein	4.2.2.	257	Gaat de grondslag voor interne rente (geen interne rente omdat er geen sprake is van een financieringstekort) komend jaar wijzigen? Immers, in 2023 moet de provincie geld gaan lenen.	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	Nee. Wanneer we gaan lenen, rekenen we geen interne rente toe aan specifieke activiteiten. Dit is vastgelegd in het financieringsstatuut.
85	EFB	D66	Kapitein	4.2.3 Tabel Overzicht	258	In veel programma's is te zien dat de begroting van 2022 veel hoger was dan de rekening in 2021 en de begroting in 2023. Er zijn een aantal generieke verklaringen hiervoor gegeven, maar het verschil is wel opmerkelijk groot. Net alsof we niet veel gaan doen in 2023. Dit lijkt mij niet. Zijn er ook nog aanvullende verklaringen?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	De belangrijkste verklaring van dit verschil betreft de onvoorspelbaarheid van incidentele uitgaven die gedekt worden vanuit de reserves. Wanneer lastig of niet is te voorspellen/begroten in welk jaar een uitgave precies plaats gaat vinden wordt vaak gebruik gemaakt van een reserve. Pas op het moment dat bekend is wanneer een uitgave gerealiseerd gaat worden begroten we zowel de last als de onttrekking aan de betreffende reserve. Gedurende het begrotingsjaar ontstaat er meer zicht en zekerheid op dit soort uitgaven en wordt de begroting bijgesteld via de begrotingswijzigingen. Hierdoor zijn meer incidentele uitgaven begroot in het lopende jaar dan in het komende jaar. Ter illustratie bij dit antwoord verwijzen we ook naar de totale begrote onttrekking aan de reserves zoals weergegeven op pagina 255 van de begroting (tabel totaal 2023 tot en met 2026) waarin te zien is dat voor

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									2022 €414 mln. aan onttrekkingen is begroot terwijl dit bedrag voor 2023 op dit moment € 244 mln. bedraagt.
86	MB Er stond EFB	D66	Kapitein	4.2.5.	265	Tabel 'Structurele storingen in reserves' Waarom geen structurele stortingen in reserves voor groot onderhoud wegen en vaarwegen? Of wordt hier nu op een andere manier mee om gegaan? Hoe dan?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	Bij het beantwoorden van deze vraag is de classificatie van de term 'structureel' bepalend. Waarbij de volgende 2 classificaties te onderscheiden zijn: 1 Structureel als 'jaarlijks terugkomend in de begroting' 2 Structureel als 'de classificatie die aan een begrotingspost is gegeven in de begroting/jaarrekening' Deze 2 classificaties kunnen van elkaar verschillen. Dit heeft te maken met de voorschriften vanuit het BBV voor het bepalen van het structurele en het incidentele begrotingssaldo. Niet iedere begrotingspost die jaarlijks terugkomt in de begroting is volgens de voorschriften vanuit het BBV een structurele post. In de begroting is voor de reserves groot onderhoud wegen en groot onderhoud vaarwegen net als voor de reserves Groen, Monumenten en bedrijfsvoering (die wel in de tabel 'structurele stortingen in reserves' zijn opgenomen) ook structureel rekening gehouden met een jaarlijkse storting in deze reserves. Vanuit classificatie 1 kun je zeggen dat ook voor groot onderhoud wegen en vaarwegen structurele stortingen plaatsvinden in de reserve.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									Echter, vanuit het BBV en de nadere duiding hiervan door de commissie BBV in de notitie materiële vaste activa (paragraaf 7.5.3) is bepaald dat bij het egaliseren van uitgaven aan groot onderhoud van materiële vaste activa, de lasten als structureel dienen te worden geclassificeerd en de mutaties in de reserves als incidenteel. Vanuit classificatie nummer 2 is dus bepaald dat de stortingen in de reserve groot onderhoud incidenteel zijn. Dit betekent dat de structurele kosten voor het groot onderhoud wegen/vaarwegen dus in de structurele lasten zijn verwerkt en niet in de structurele component van de reserves. Voor de kosten vanuit de reserve groen en monumenten zijn juist de lasten als incidenteel aangemerkt en de stortingen in de reserve als structureel.
87	EFB	D66	Kapitein	4.2.5	265	Tabel 'Structurele storingen in reserves' Waarvoor dienen de structurele stortingen in de reserve Groen?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	Deze stortingen voeden de Reserve Groen die als doel heeft: Het realiseren van het in het hoofdstuk 'Beschermen' vastgelegde beleid van de Agenda Groen (vastgesteld door Provinciale Staten d.d. 11 maart 2013) met betrekking tot het Natuurnetwerk Nederland (NNN), Natura2000 en Programmatische Aanpak Stikstof (PAS, thans N2000 Herstelmaatregelen), verbindend groen, natuurcompensatie en recreatieve verbindingen.
88	EFB	D66	Kapitein	4.3.1	268	Bij Polanenpark was er een resultaat van 102 (BV)en 549 (CV) K, waarom moeten wij dan 1 miljoen extra vennootschapsbelasting betalen voor Polanenpark?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	Dat heeft te maken met het verschil tussen het fiscale resultaat enerzijds en de bedrijfseconomische winstberekening anderszijds. Er zijn specifieke fiscale

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									bepalingen, maar ook regels omtrent de openingsbalans die het fiscale resultaat beïnvloeden. Op basis van het verwachte fiscale resultaat ramen wij jaarlijks de af te dragen vennootschapsbelasting.
89	NLG	D66	Gonggrijp	2.1.4	41	De circulaire ambities zijn groot en de uitdagingen om in 2050 volledig circulair te gaan zijn wellicht nog groter. In de actie agenda zijn (financiële) kaders aangegeven, maar is het wel realistisch om deze kaders aan te houden nu we nog beter weten hoe groot de aanpassingen en investeringen zullen zijn. Circulair legt een groot ruimtelijk beslag en vraagt ook veel milieuruimte en vraagt dus ook veel van de OD's Is het realistisch om voor 2023 minder geld te reserveren? En ja zo waarom dan?	Suzanne van den Noort	Rosan Kocken	Voor 2023 is het bedrag geraamd dat bij het opstellen van de begroting 2023 nog beschikbaar was in de reserve. Vanaf 2024 is er nieuw budget voor de uitvoering van de Actieagenda Circulaire Economie 2021-2025 dat in de Kaderbrief 2022 geregeld is.
90	NLG	D66	Gonggrijp	2.2	54	De OD's zullen meer taken krijgen m.b.t. vergunningen circulariteit, transitie IJmond en de vergroening Tata. Hoe is bij het opstellen van de begroting rekening gehouden met deze activiteiten waarvan we weten dat ze veel inspanning zullen vragen.	Tom Smeelen	Jeroen Olthof	Voor de transitie naar groen staal zijn bij de Kaderbrief 2023 extra middelen beschikbaar gesteld. Met de omgevingsdiensten stellen we ieder jaar een uitvoeringsprogramma voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTHUP) op. In deze VTHUP's wordt op basis van de beschikbare informatie zo goed mogelijk geraamd welke VTH-werkzaamheden in het komende jaar worden uitgevoerd. Hierover worden afspraken gemaakt en middelen beschikbaar gesteld. Gedurende het jaar monitoren we dit en kan waar nodig worden bijgesteld. De financiële consequenties hiervan worden voor besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
91	RWK Er stond NLG	D66	Gonggrijp	3.4.3	58 & 87	Afgelopen zomer was wederom zeer droog. Zijn deze actuele ontwikkelingen meegenomen in de budgetten m.b.t. klimaatadaptatie. En zo ja op welke manier en zo nee waarom dan?	Tom Smeelen	Cees Loggen	Ja, in het algemeen zijn de gevolgen van droogte meegenomen in de begroting bij het onderdeel klimaatadaptatie. De gevolgen van de droogte deze zomer moeten echter eerst nog worden geëvalueerd en vervolgens moet bekeken worden of beleid en begroting daarop aangepast moeten worden.
92	NLG	D66	Gonggrijp	3.5	58 & 87	We weten allemaal dat in N-H geen waterlichaam voldoet aan de KRW. Is er in de begroting hiermee rekening gehouden? Het is aannemelijk dat er nog de nodige investeringen gedaan zullen moeten worden om wel te voldoen. In de begroting lijkt dat niet terug te komen. Op p. 90 staat dat een deel van het budget bij de OD is geplaatste. Dat maakt vraag 1 nog relevanter	Tom Smeelen	Cees Loggen	U doelt op de KRW-doelen voor het oppervlaktewater. Het bereiken van deze doelen, uiterlijk in 2027, is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van Rijk, provincie en waterschappen, waarbij de laatste partij verreweg de meeste verbetermaatregelen hebben geprogrammeerd. De rol van de provincie is relatief beperkt. Onze maatregelen hebben wij geprogrammeerd in het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland, hoofdstuk 2. De financiering van deze maatregelen vindt grotendeels plaats uit de reserve Groen, dus niet uit de lopende jaarbegroting.
93	EFB Er stond NLG	D66	Gonggrijp	6.1.3	165	Bevorderen van een veerkrachtige en duurzame arbeidsmarkt is een belangrijk sperpunt ook in het kader van de transitie opgaven. Er wordt in 2023 ruim 500k extra begroot. Percentueel een forse toename. Waaruit bestaat deze toename?	Michiel de Graef	Ilse Zaal	Dit betreft een technische overboeking van het jaar 2022 naar 2023. Voorziene uitgaven zijn van 2022 naar 2023 verplaatst, maar blijven binnen de begroting. Inhoudelijk gaat het hier om de overheveling van geld dat openstelling van de regeling campussen (UVR) mogelijk maakt in 2023.
94	NLG	D66	Strens	5.1	129	Kan er een uitsplitsing worden gegeven van de bedragen binnen het IBL die nu gealloceerd zijn? Wordt er ook rekening	Marco Berkhout	Esther Rommel	Voor het antwoord op de eerste vraag verwijzen wij u naar de brief aan uw Staten d.d. 25 maart 2021 (kenmerk 1591396/1591451).

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						gehouden met extra kosten qua beheer van deze gebiede?			Binnen het IBL is geen budget opgenomen voor toekomstig beheer/onderhoud. De subsidieaanvrager dient in de subsidieaanvraag aan te geven op welke manier het toekomstig beheer/ onderhoud en daarmee de instandhouding van de projectresultaten, voor de lange termijn, is geborgd.
95	NLG	D66	Strens	5.1	134	Hoeveel agrarische ondernemingen met een Nbw vergunning zijn er op dit moment actief in noord-Holland (die dus bijdragen aan de uitstoot van NH3)	John Arkes Kees Joustra	Esther Rommel	Helaas zijn deze gegevens bij de provincie niet voorhanden en is het ook niet mogelijk gebleken deze op kort termijn te achterhalen.
96	EFB	D66	Kanik	6	166	'Het effect van de COVID-19-maatregelen voor de culturele sector zal ook in 2023 voelbaar zijn. […] Mocht COVID-19 in de winter van 2022/2023 weer opspelen dan zullen die effecten nog groter zijn.' Waarom is dit zo en waar is dit op gebaseerd? Met welk(e) scenario(s) word(t/en) rekening gehouden?	Michiel de Graef	Rosan Kocken	Verschillende branche organisaties rapporteren dat de culturele sector op dit moment in zwaar weer verkeert als gevolg van de schade die men de afgelopen 2 jaar heeft opgelopen. Het gemiddeld aantal bezoekers ligt nog steeds onder het niveau van voor Corona en de ondersteuningsregelingen van het Rijk (o.a. NOW) zijn beeindigd. Ook zijn veel instellingen door hun financiële reserves heen. Indien COVID-19 weer opspeelt komende winter en dit wederom zou leiden tot (gedeeltelijke) sluiting van culturele instellingen, betekent dit dat de schade voor de sector verder oploopt. Dit zou kunnen leiden tot definitieve sluiting van instellingen.
97	EFB	D66	Kanik	6	172	In de begroting van 2022 was er nog 1.889 begroot voor Investeren in behoud van archeologisch erfgoedvoor het jaar 2023. In de begroting van 2023 is dat gedaald naar 1.535. Vanwaar dit verschil?	Michiel de Graef	Rosan Kocken	Aan de operationele doelen wordt voor een deel capaciteit toegerekend (zie overzicht capaciteit in paragraaf bedrijfsvoering, blz. 218). In 2022 heeft een herijking plaatsgevonden van de toedeling van capaciteit aan de

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									operationele doelen. De doorwerking naar 2023 en verder hebben we nu verwerkt in de begroting 2023. Er worden dus niet minder middelen besteed aan dit operationeel doel, maar de capaciteit die besteed wordt door de organisatie aan dit operationeel doel is scherper begroot.bronnen
98	NLG Er stond NLH	FVD	Johan Dessing		Algemeen	Er wordt in de begroting 32 keer melding gemaakt van biodiversiteit en is duidelijk een ambitie van de provincie. Hoe is deze ambitie meetbaar? Met andere woorden; bij welke hoeveelheid biodiversiteit is het doel bereikt? -	John Arkes	Esther Rommel	De doelstelling zoals verwoord in het Masterplan biodiversiteit is weergegeven op pagina 6. Daar is genoemd dat we willen zien dat de trend van de biodiversiteit zoals uitgedrukt in de Living Planet Index van achteruitgang en stagnatie keert naar groei.
99	NLG Er stond NLH	FVD	Johan Dessing		56	Biodiversiteit wordt gezien als maatschappelijke opgave. Welke opgave dient biodiverstiteit dan?	Tom Smeelen	Cees Loggen	Met maatschappelijke opgave bedoelen we een opgave die zowel de overheid, als de burgers, bedrijven en maatschappelijke instellingen aangaat. Biodiversiteit verbeteren komt ten goede van alle genoemde partijen.
100	NLG	FVD	Johan Dessing		125	'De provincie herkent de urgentie van de biodiversiteitsopgave.' Is deze urgentie van alle tijden of is deze urgentie juist nu? Wat vindt er plaats / heeft er plaatsgevonden waardoor de biodiversiteitsopgave nu zo urgent is, aangezien de provincie deze herkent?	John Arkes	Esther Rommel	De biodiversiteit in Nederland op dit moment nog ongeveer 15% ten opzichte van begin twintigste eeuw. Ter vergelijking; in de rest van Europa ligt dat gemiddeld op 40%. De urgentie is dat er nu nog zo weinig over is, dat het de kern van veel functies in de provincies bedreigt. Niet alleen natuur, maar ook functies zoals de landbouw zijn afhankelijk van een goede biodiversiteit.
101	NLG	FVD	Johan Dessing		142/143	Invasieve exoten zoals de rosse stekelstaart en de Nijlgans worden bestreden. In welke	John Arkes	Esther Rommel	De bestrijding van nijlgans en rosse stekelstaart wordt zo veel mogelijk meegenomen in het populatiebeheer van de

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
						vormen vindt deze bestrijding plaats en welk prijskaartje hangt eraan vast?			ganzen, omdat de uitvoerders vaak dezelfde zijn, evenals het moment waarop zij in actie komen. Het is niet goed mogelijk de inzet voor de verschillende doelen financieel gezien uit te splitsen naar soort.
102	RWK	FVD	Johan Dessing		58	'Klimaatadaptatie' wordt hier in één post genoemd met 'beschermen tegen overstromingen'. Wat wordt op dit onderdeel specifiek met klimaatadaptatie bedoeld?	Tom Smeelen	Cees Loggen	Hiermee wordt bedoeld dat overstromingsgevoeligheid onderdeel is van de te maken afwegingen bij ruimtelijke ontwikkelingen.
103	RWK	FVD	Johan Dessing		81	Een stijging van de zeespiegel correleert met een stijging van de kosten die gemaakt moeten worden aan het verbeteren van waterwerken (sluizen, dijkophogingen, etc.) om overstromingen in heel Noord-Holland tegen te gaan. Bestaat er een grafiek waarin is uitgezet de mate van zeespiegelstijging (in cm) tegenover de benodigde investeringen (in €) in Noord-Holland? Zo ja waar is deze te raadplegen?	Tom Smeelen	Cees Loggen	Nee. Hier is geen grafiek voor te vinden. De kosten zijn afhankelijk van de strategie die je inzet om de zeespiegelstijging het hoofd te bieden. Die kunnen heel verschillende zijn. Je kan bijvoorbeeld meer inzetten op technische maatregelen, gericht op het tegenhouden van het water (dijkversterkingen) of inzetten op een strategie waar je binnen de ruimtelijke ordening probeert te sturen op de mogelijke gevolgen van overstromingen.
104	NLG Er stond RWK	FVD	Johan Dessing		136	Hoe is het heugelijke feit te verklaren dat in de tabel bij 5.1.1 'Beschermen en ontwikkelen van NNN en Natura-2000 gebieden' vanaf 2022 de begrote kosten met elk opeenvolgend jaar steeds verder dalen?	John Arkes	Esther Rommel	De in deze tabel opgenomen budgetten zijn gebaseerd op de middelen die volgens de huidige prognose ook daadwerkelijk beschikbaar zijn. Bepalend voor de daling is in dit geval de stand van de Reserve Groen die volgens de huidige prognose zoals opgenomen in het Programma natuurnetwerk (PNN) 2023 (dat in november in uw Staten zal worden besproken) medio 2025 negatief komt te staan. Er zijn dus voor de afronding van het NN meer middelen nodig dan momenteel beschikbaar. Omdat een reserve volgens de BBV-normen geen negatief saldo mag

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									hebben, zijn voor 2025 en verder alleen de op dat moment binnen de reserve beschikbare middelen opgenomen. Het verschil tussen 2022 en 2023 wordt overigens verklaard door uitgaven in het kader van enkele grote programma's en projecten zoals het Programma Natuur en Natura200o Herstelmaatregelen tweede tranche in 2022.
105	RWK	FVD	Johan Dessing		163	Bij het onderdeel 6.1.4 'Een duurzame agrosector behouden en versterken' zien we 'klimaatadaptatie' terug. Welke soort kosten moeten wij ons hierbij voorstellen?	Michiel de Graef	Ilse Zaal	Dit gaat om de kosten van cofinanciering ad € 140.000,- van het Topsector kennis en innovatie-project zoetwaterboeren. Het project met akkerbouwers richt zich op het ondergronds opslaan van zoetwater en precisielandbouw voor druppelirrigatie.
106	RWK	FVD	Johan Dessing		197	Er staat 'Klimaatadaptatie - Nieuwbouwprojecten zijn klimaatbestendig en waterrobuust'. Wat wordt hiermee bedoeld? En hoe is dit wezenlijk anders dan de manier van bouwen die we vanaf de watersnoodramp in 1953 implementeren?	Silvia van der Meij	Cees Loggen	De situatie in 1953 is niet te vergelijken met die van nu. Binnen de MRA is een intentieovereenkomst gesloten voor klimaatadaptieve nieuwbouw waarbij zoveel mogelijk rekening gehouden wordt met de gevolgen van klimaatverandering die zich nu al voordoen. Denk hierbij aan zoveel mogelijk voorkomen dat er schade wordt toegebracht aan nieuwbouw door extreme neerslag en rekening houden bij nieuwbouw met hittestress. Het Rijk heeft nieuwe beleidsregels bodem en water in voorbereiding waarbij de uitgangspunten van de intentieovereenkomst waarschijnlijk voor een groot deel worden overgenomen in een landelijke maatlat klimaatadaptatief bouwen.
107	RWK	FVD	Johan Dessing		35	Er wordt aangegeven dat de oorlog in Oekraïne invloed heeft op de hoeveelheid gas die we tot onze beschikking hebben. Is PVNH	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	Nee, dat zijn wij niet van plan. Dit is niet de lijn die wij willen uitdragen en bovendien heeft het IPO hier geen invloed op.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						van plan om bij het IPO erop aan te dringen om de Groningse gasbel weer aan te spreken om tijdelijk de druk van de gasmarkt en op de energieprijzen te verlagen voor inwoners van NH?			
108	EFB	FVD	Johan Dessing		algemeen	Er staat in deze begroting veel in over duurzaamheid, circulaire economie, energietransitie, stikstof en andere zaken. Is de PVNH ook bereid te kijken naar verlichting van Provinciale lasten voor inwoners in deze tijd waarin energiearmoede toeneemt door de extreem gestegen energieprijzen? Zo ja, hoe gaat de Provincie hier concreet invulling aan geven?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	Dit is een politieke afweging die aan de orde gensteld kan worden bij de algemene beschouwingen.
109	EFB	FVD	Johan Dessing		algemeen	Is het mogelijk gelden die komend jaar bestemd zijn voor de energietransitie incidenteel te gebruiken om lastenverlichtingen door te voeren?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	De enige mogelijkheid voor de provincie om direct de lasten voor haar inwoners te verlagen is door het opcententarief -al dan niet tijdelijk- naar beneden bij te stellen. Dit zal echter geen effect hebben op alle inwoners van Noord-Holland maar slechts op het deel dat een auto bezit. De middelen die bestemd zijn voor de energietranisitie zijn grotendeels vastgelegd in bestemmingsreserves en zijn daarmee niet geschikt om lastenverlichtingen door te voeren.
110	RWK	FVD	Johan Dessing		2	Heeft de Provincie onderzoek gedaan naar de op dit moment beschikbare en goedkoopste energiebronnen voor onze provincie?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	De provincie koopt sinds 2020 samen met andere provincies via een Europese aanbesteding haar elektriciteit en gas duurzaam in. De contracten, via deze collectieve inkoop, lopen voor elektriciteit tot 1 januari 2025 en voor gas tot 1 januari 2024. De essentie van de contracten is dat gedurende de looptijd het collectief op verschillende momenten tarieven voor gas

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									en elektriciteit “vastklikt”, om zo voordelig mogelijk in te kopen op de energiemarkt. De provincie doet geen onderzoek naar de (beschikbaarheid van de) goedkoopste energiebronnen, anders dan de bronnen die nu op de markt aangeboden worden.
111	RWK	FVD	Johan Dessing		2	Kan de provincie een rol spelen bij het (tijdelijk) overschakelen naar de goedkoopste energiebronnen om zo de druk op de energiekosten voor gebruikers zoveel mogelijk te verlagen?	Mirjam Luimstra	Rosan Kocken	Nee dat is niet mogelijk.
112	RWK	FVD	Johan Dessing		34	Is de provincie bereid het doel van de RES bij te stellen van puur ontwikkeling van een duurzame energie strategie naar een strategie om op korte en lange termijn de best betaalbare energie voor Noord-Hollanders beschikbaar te maken?	Paul Lensink	Edward Stigter	De provincie is naast andere partijen deel van de RES en kan de doelen niet eenzijdig aanpassen. Echter, naast de ambitie op het gebied van duurzame opwek, worden er uitgangpunten gehanteerd voor de realisatie van deze ambitie. De eerste twee uitgangspunten hebben een doelstelling die verband houdt met de betaalbaarheid van energie voor Noord-Hollanders. Dit zijn: 1) Zorgvuldige participatie: bij planvorming kunnen inwoners en belanghebbenden meedenken. 2. Eerlijke verdeling van de lusten en lasten: er wordt gestreefd naar minimaal 50 procent lokaal eigendom per project. Los hiervan vind er in oktober een BOT overleg plaats over de provinciale invulling van een rechtvaardige energietranistie. Hier kunnen uiteraard dergelijke vraagstukken aan de orde worden gesteld.
113	NLG	FVD	Johan Dessing		2	Er wordt gesproken over transitie van de agrarische sector. Wanneer/bij welke	John Arkes	Esther Rommel	Elk van de beleidsthema’s die u noemt kent zijn eigen doelen en instrumenten, soms afkomstig van de Rijksoverheid – vaak via

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
						waarden van stikstof, biodiversiteit, waterkwaliteit en natuurherstel is deze transitie volgens de provincie geslaagd?			het Nationaal Programma Landelijk Gebied – en soms door uw Staten vastgesteld als provinciaal beleid via bijvoorbeeld de Voedselvisie. Wij beschouwen ons beleid als geslaagd als deze doelen gehaald worden. De agrarische sector is hier een belangrijke speler in.
114	NLG	FVD	Johan Dessing			Hoe is de provincie van plan om te gaan met eigenaren van agrarische grond die niet willen meewerken aan plannen omtrent biodiversiteit of stikstof- en fosfaat uitstoot omdat dit hun winstgevendheid schaad?	John Arkes	Esther Rommel	Hiervoor verwijzen wij naar onze brief aan PS *Werkwijze integrale gebiedsprocessen in het landelijk gebied*. Daarin staat het volgende: Vrijwillige verwerving op onteigeningsbasis zodat volledige schadeloosstelling kan worden toegepast. Of: Wanneer het niet lukt om tot gezamenlijke afspraken te komen, kan de provincie indien noodzakelijk overgaan tot grondonteigening. De provincie volgt dan onderstaande stappen: Onteigeningsbeschikking door PS; Eventueel bekrachtiging door de rechtbank; Eventueel hoger beroep bij Raad van State; Betaling voorlopige schadeloosstelling; Inschrijving onteigeningsbeschikking bij notaris; Verkrijgen eigendom.
115	NLG	FVD	Johan Dessing		323	Bij 5.1.1 staat een subsidiebedrag van max €150.000 dat in 2023 uitgegeven mag worden. Aan wat voor soort posten moeten wij denken waaraan de subsidie onder de noemer ‘kennisnetwerk natuurinclusief’ gegeven kan worden?	John Arkes	Esther Rommel	Dit betreft een subsidie voor 3 jaar (2022 tot 2024) om gemeenten te ondersteunen bij het versterken van biodiversiteit in bebouwd gebied i.s.m. Stichting Steenbreek. Dit door ambtelijk onderling kennis uit te wisselen over goede voorbeelden en gezamenlijke acties te organiseren. Gemeenten geven zelf aan welke onderwerpen dit betreft, onder andere klimaatadaptatie, aangepast bermbeheer, stadslandbouw of natuurinclusief bouwen.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									Zie Toolbox voor gemeenten en inwoners - Groen Kapitaal
116	NLG	CDA	Willemien Koning	2.2	Addendum p.4	Budget Groen laat in de meerjarenbegroting sterke daling zien. Is er de komende jaren voldoende geld gereserveerd voor onderhoud van groen? Wat is het beschikbare bedrag en kan daarvoor al het onderhoud worden uitgevoerd dat nodig is?	John Arkes	Esther Rommel	De in deze tabel opgenomen baten en lasten zijn gebaseerd op de middelen die volgens de huidige prognose per programma beschikbaar zijn en betreffen zowel uitvoeringsbudgetten (structurele begrotingsposten en reserves) alsmede apparaatskosten. Bepalend voor de daling zijn met name inzet van middelen die in de komende jaren t.l.v. de Reserve Groen worden gebracht. Zie verder het antwoord op vraag 104. De kosten voor Natuur- en Landschapsbeheer worden gedekt uit een structurele begrotingspost. Op basis van de te verwachten kosten zal -indien nodig- via de daartoe geëigende begrotingsmomenten aan uw Staten worden voorgesteld de meerjarenraming aan te passen aan de te verwachten lasten. Een actuele meerjarenraming t.a.v. de voor Natuur- en Landschapsbeheer benodigde middelen is terug te vinden in het Natuurbeheerplan (NBP) 2023 dat op 14 november in uw Staten zal worden behandeld.
117	NLG	CDA	Willemien Koning	2.3	Addendum p.5 en p.20	Zijn er al concrete plannen voor het instellen van erfcoaches en de wijze waarop zij te werk zullen gaan? Wanneer kunnen deze concept-uitwerkingsplannen met PS gedeeld worden?	Michiel de Graef	Ilse Zaal	Er wordt momenteel een afweging gemaakt tussen de verschillende manieren waarop de coaches ingezet kunnen gaan worden. Daarbij is het uitgangspunt dat de coaches onafhankelijk te werk kunnen gaan. GS zullen PS nader informeren over er de uitwerking van de motie erfcoaches (juli 2022).

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									Zie ook het antwoord op vraag nr 15 over erfcoaches.
118	EFB	CDA	Christa Kuiper	Programma 3	Addendum p.9	Voor opdrachtverlening wordt voorgesteld een budget beschikbaar te stellen van 245.00 euro. Welke voorbeelden zijn er van dergelijke opdrachtverleningen?	Coby Riensema	Ilse Zaal	Voorbeelden van opdrachtverlening zijn het ondersteunen van experimenten met nieuwe vormen van democratische besluitvorming, opdrachten m.b.t. regionale samenwerking waarbij wij partner zijn, een pilot voor het delen van kennis & data. Bij deze laatste zou gedacht kunnen worden aan een Noord-Holland academy vergelijkbaar met de Gelderland academy en de Zuid-Hollandse variant ervan. Verder zal de uitkomst van de verkenning voor sterke gemeenten en sterke gemeentes daartoe ook aanwijzingen geven. Wij verwachten de uitkomsten van de verkenning eind 2022 met u te delen.
119	EFB / RWK (er stond eerst RKW)	CDA	Niek Wijmenga	Programma 2	31	Op pagina 31 staat: “De manier waarop in de huidige lineaire economie producten worden geproduceerd, geconsumeerd en vervolgens vaak vernietigd, leidt tot veel ongewenste effecten voor natuur en milieu…. In een circulaire economie worden grondstoffen en producten steeds zoveel mogelijk opnieuw gebruikt.” Vraag: wordt met “zoveel mogelijk” bedoeld dat hergebruik een doel op zich is? Of kan met hergebruik ook bedoeld worden dat de (warmte) energie uit verbranding van afval “hergebruik” is? – bijvoorbeeld wanneer fysieke hergebruik van producten erg inefficiënt is of veel energie kost?	Suzanne van den Noort	Rosan Kocken	Belangrijke leidraad in het circulaire beleid zijn de zogenaamde R strategieën. Zie p. 9 in de Actieagenda Circulaire Economie 2021-2025. Hergebruik (re-use) is een van deze strategieën. Het streven is grondstoffen zo hoog mogelijk op de ladder van circulaire strategieën te gebruiken. De laagste strategie op deze ladder is recover dat staat voor energieterugwinning. Dit is de minst gewenste oplossing voordat moet worden overgegaan tot verbranden of storten. Hergebruik is een nadrukkelijk streven: urgent bij kritieke (schaarse) grondstoffen en zeer gewenst bij andere niet-hernieuwbare/ a-biotische grondstoffen.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
120	RWK	CDA	Niek Wijmenga	2.1.1	35	Kunt u een aantal manieren noemen hoe de provincie gemeenten ondersteunt voor ontwikkelingen met zonne-energie en voor meervoudig ruimtegebruik zon en wind, ruimtelijke samenhang en participatie.	Paul Lensink	Edward Stigter	De provincie heeft voor de gemeente een drietal ondersteuningsregelingen gericht op de genoemde onderwerpen (https://www.noord-holland.nl/Loket/Regelingen_uitwerking_Regionale_Energiestrategie) in het leven geroepen, waar gemeenten(en initiatiefnemers een beroep op kunnen doen. De regelingen bieden gemeenten ondersteuning in de vorm van capaciteit en expertise (geen subsidie) bij de verdere uitwerking van de RES zoekgebieden
121	EFB / RWK (er was hier niets ingevuld)	CDA	Niek Wijmenga	2.1.4	41	Waarom zijn de begrote bedragen voor 2023 en verder zoveel lager dan in 2022? Hoe is dit te rijmen met de erboven omschreven ambities?	Suzanne van den Noort	Rosan Kocken	Het verschil is € 300.000. Voor 2023 is het bedrag geraamd dat bij het opstellen van de begroting 2023 nog beschikbaar was in de reserve. Vanaf 2024 is er nieuw budget voor de uitvoering van de Actieagenda Circulaire Economie 2021-2025 dat in de Kaderbrief 2022 geregeld is.
122	NLG	CDA	Willemien Koning	2.2.1	43	Hoe staat het anno najaar 2022 met de capaciteit/ voldoende personeel voor toezicht en handhaving bij de Omgevingsdiensten? Beschreven wordt dat er adequate financiering nodig is. Is die er?	Tom Smeelen	Jeroen Olthof	Op basis van de uitvoeringsprogramma's voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTHUP) wordt de benodigde capaciteit bepaald. De provincie stelt hiervoor middelen beschikbaar. Er is vanuit de provincie dus adequate financiering. Anno najaar 2022 zit de uitdaging voor de omgevingsdiensten veel meer in het behouden en werven van personeel. We constateren dat de samenhang tussen grote maatschappelijke opgaven toeneemt, waardoor het werk van de omgevingsdiensten niet alleen in omvang meer wordt, maar door de complexiteit ook andere competenties en kwaliteiten vraagt.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									Daardoor is er veel behoefte, maar ook veel concurrentie om geschikte arbeidskrachten. Door de krapte op de arbeidsmarkt is het voor de omgevingsdiensten zeer lastig om gekwalificeerd personeel te werven, zeker voor specialistische functies. Ook het behoud van huidig personeel vraagt in deze context meer aandacht en inzet dan voorheen. Gezien het aantal grote opgaves, zoals de energietransitie, klimaatadaptatie, het stikstof dossier, de integrale gebiedsontwikkeling en het verder reduceren van zeer zorgwekkende stoffen (ZZS), kan dit leiden tot knelpunten in de uitvoering en zal het in de uitvoering een uitdaging worden om alle ambities van deze maatschappelijke opgaven waar te maken. De omgevingsdiensten constateren dat door deze krapte niet alle (productie)afspraken kunnen worden nagekomen. Bij de omgevingsdiensten is hier veel aandacht voor en wordt met veel inzet geprobeerd voldoende personeel voor de toekomst aan te trekken. Onder meer door een flexibele schil van personeel, extra inzet werving, innovatie op het vlak van digitalisering en data-analyse en strategische personeelsplanning (traineeprogramma's, opleidingstrajecten voor zij-instromers en *training on the job*).
123	NLG	CDA	Willemien Koning	2.2.1	43	Op welke knelpunten in wet- en regelgeving wordt gedoeld, in relatie tot de uitvoeringspraktijk van toezicht en handhaving?	Tom Smeelen	Jeroen Olthof	Op 14 april 2021 (1606307/1610498) en op 2 september 2021 (1665703/1694133) hebben we u kopieën gestuurd van onze brieven aan de staatssecretaris. In deze brieven hebben we de knelpunten die we ervaren in de uitvoeringspraktijk

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									beschreven. Op 1 april 2022 (11084596) heeft de OD NZKG een brief gestuurd aan het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat over hun ervaring met knellende wet- en regelgeving. Samengevat bestaan de knelpunten uit: • Zeer zorgwekkende stoffen • Luchtkwaliteitsnormen • Scherp vergunnen • Externe veiligheid • Emissie-begassing • Afval
124	RWK	CDA	Wilma van Andel	3.1	59	In wat voor plannen voor ruimtelijke ontwikkeling heeft de provincie onder de nieuwe omgevingswet een grotere rol dan op dit moment? Wat houdt de zorgplicht omgevingskwaliteit precies in?	Tom Smeelen	Cees Loggen	De rol van de provincie wijzigt niet onder de Omgevingswet. Het instrumentarium wordt voor alle overheden meer uniform en ons vertrekpunt is een provinciaal belang, net als nu. De Omgevingswet bevat een algemene zorgplicht waarbij overheden, bedrijven én burgers verantwoordelijk zijn voor een veilige en gezonde leefomgeving. Als er geen specifieke decentrale regels zijn of rijksregels, dan is de algemene zorgplicht een vangnet. Als er wel specifieke (decentrale of rijks) regels zijn, dan geldt de algemene zorgplicht niet meer. De specifieke zorgplicht geldt voor specifieke activiteiten voor concreet genoemde belangen en zijn dus concreter dan de algemene zorgplicht.
125	RWK	CDA	Wilma van Andel	3.3.2	78	Hoeveel geld zit er nog in het Uitvoeringsprogramma Binnenstedelijk bouwen en versnellen woningbouw (Uvp)?	Silvia van der Meij	Cees Loggen	Op 29 maart 2022 is versie 1.5 in GS vastgesteld en deze is op 11 april 2022 met de commissie RWK besproken. Het was op dat moment nog niet mogelijk om een (onderbouwd) bedrag te noemen voor het Masterplan Wonen, aangezien de kosten en

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									de risico's nog niet voldoende konden worden bepaald. In het najaar wordt de 2.0 versie van het Masterplan aan GS en PS voorgelegd. In de 2.0 versie worden aan de hand van de instrumentenkoffer en inzet in grote projecten concrete voorstellen uitgewerkt, met financiële onderbouwing. Er zijn naar verwachting forse bedragen nodig om deze grote projecten te kunnen versnellen. Aan de hand van de onderbouwing kunnen PS besluiten om GS opdracht te geven om hier dekking voor te zoeken.
126	RWK	CDA	Wilma van Andel	3.3.2	78, addendum p. 15	Is het de bedoeling dat in de 2.0 versie van het Masterplan Wonen tegelijkertijd een dekkingsvoorstel voor de grotere maatregelen wordt gepresenteerd, zodat PS kan meewegen of de dekking passend wordt gevonden in relatie tot de voorgestelde maatregelen in het Masterplan?	Silvia van der Meij	Cees Loggen	Het budget is nog niet volledig uitgegeven, maar wel volledig toegezegd, gereserveerd, voor projecten en cofinanciering van inzet van de flexibele schil. Gemeenten werken aan subsidieaanvragen voor de gereserveerde bedragen. Dit wordt komend jaar uitgekeerd, daarmee is het budget volledig benut.
127	NLG	CDA	Willemien Koning	Programma 5	125	NH werkt aan tegengaan van stikstofuitstoot. Hoever moet stikstofuitstoot worden teruggebracht? Kan er ook een situatie ontstaan dat er te weinig stikstof in lucht zit?	John Arkes	Esther Rommel	Dat hangt af van wat er nodig is om een gunstige staat van instadhouding van de natuur te bereiken en dat verschilt per habitat. Op wereldschaal brengen grote landbouwregio’s te veel stikstof in de natuur, maar het gehalte aan bruikbare stikstof neemt in veel ecosystemen al decennialang af. Ook dat is schadelijk.
128	NLG	CDA	Willemien Koning	5.1.1	51	Wat is momenteel nog taak van de provincie bij het tegengaan van fosfaatuitstoot? Klopt het dat de uitstoot in Nederland onder het fosfaatplafond zit?	Tom Smeelen	Jeroen Olthof	Klopt, de fosfaatuitscheiding in Nederland daalde volgens het CBS in 2021 met 1,8 miljoen kilogram naar 149,0 miljoen kilogram. De uitscheiding ligt daarmee ruim onder het plafond van 172,9 miljoen kilogram. Ook de fosfaatproductie van de

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									melkveesector in Nederland ligt in 2021 met 73,7 miljoen kilogram ruim onder het fosfaatplafond van 84,9 miljoen kilogram.
129	NLG	CDA	Willemien Koning	5.1.1	129	Wanneer krijgt Noord-Holland het eerste bedrag uit transistiefonds van 25 miljard? Hoe ziet de tijdslijn eruit van het beschikbaar komen van de gelden uit het transitiefonds? Welk bedrag zal Noord-Holland ongeveer ontvangen uit het transistiefonds?	John Arkes	Esther Rommel	Het Transitiefonds moet nog formeel bij wet worden ingesteld. Het ministerie van LNV werkt hieraan, maar gelet op de tijd die een wetgevingsprocedure kost zal het Transitiefonds vermoedelijk pas 1 januari 2024 volledig operationeel zijn. Bedragen uit het Transitiefonds zullen in de jaren daarna uitgekeerd worden op basis van aanvragen door de provincie(s) en na toetsing door het ministerie van LNV. Het Transitiefonds is niet over de provincies verdeeld, dus er is geen 'Noord-Hollands aandeel'. Wel heeft de minister van Natuur & Stikstof onlangs enkele versnellingsprojecten van provincies goedgekeurd met een speciale procedure, om ook in 2022/2023 nog enige besteding te kunnen doen. In Noord-Holland is € 1,5 miljoen beschikbaar gekomen voor het gebiedsproces in de Ronde Hoep. Hoewel ons college hier positief over is, was de Noord-Hollandse inzet om een ruimer bedrag (van circa € 50 miljoen) beschikbaar te krijgen voor de uitkoop van enkele piekbelasters die zich bij ons melden met de vraag om hun bedrijf te kopen. Hiervoor heeft het ministerie echter (nog) geen geld beschikbaar gesteld. Wij blijven de minister van Natuur & Stikstof wijzen op het belang om voor deze groep middelen beschikbaar te stellen, omdat hiermee een goede stap kan worden gezet in het behalen van verschillende NPLG-doelstellingen.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
130	NLG	CDA	Willemien Koning	5.1.1	133	De emmissie van NOX naar lucht in Noord-Holland is ruim 32.000 ton en de emmissie van NH3 naar lucht is circa 7.000 ton. Klopt het dat de stikstof uitstoot vanuit industrie en verkeer dus veel groter is dan stikstof uitstoot vanuit de landbouw in Noord-Holland?	John Arkes	Esther Rommel	Ja. Qua uitstoot wel. Daarom worden er ook eisen aan de industrie gesteld. Qua depositie is de landbouwsector een grotere bijdrager dan de sectoren verkeer en industrie samen. Niet alle stikstof die Nederland uitstoot, komt in Nederland op de grond terecht, maar verdwijnt in de deken, waardoor een groot deel ook verwaait naar het buitenland. De eigenschappen van NH3 en NOx zijn verschillend.
131	M&B	CDA	C.Kuiper	4.1.2	107	Waarom dalen de lasten voor de uitvoering van het mobiliteitsbeleid met partners van **63.628** milj. euro in 2022 naar **22.882** milj. euro in 2023 en verder naar 13.193 mil. in 2024?	Frans van der Linden	Jeroen Olthof	Zie het antwoord bij vraag 78
132	EFB	CDA	C.Kuiper	6.2.1	169	Waarom dalen de lasten voor de ondersteuning van de bovenlokale culturele samenwerking van **7.010** milj. euro in 2022 naar **4.801** milj. euro in 2023?	Michiel de Graef	Rosan Kocken	Dit komt doordat de middelen uit het Noodfonds sociale infrastructuur (Motie 41-2020), in totaal 10 miljoen euro, ten laste komen van Bovenlokale culturele samenwerking. In 2020, 2021, 2022 en 2023 worden de uitgaven gedaan. In 2022 resteerde nog een groot deel van de middelen, in 2023 is dit slechts 850.000. euro. In de 4.801 miljoen euro is ook opgenomen de indexering van de middelen voor bibliotheken.
133	EFB	PvdD	I. Kostic	1.1.3	18	1.1.3 Kwaliteit van beleid borgen. Activiteit 3: “Het monitoren van beleid ten behoeve van eventueel bijstellen van beleid.” Via onder andere de Brede Basismonitor. profieltaart (noord-holland.nl) Is er een koppeling te geven tussen Indicatoren die oranje en rood zijn gekleurd in de Basismonitor (zoals CO2-uitstoot, energiebesparing, stedelijke hittestress,	A.A. Dalenoort	Arthur van Dijk	De Brede Basismonitor is een trendmonitor en geen beleidsmonitor. De thema’s uit de Brede Basismonitor geven dan ook inzicht in de grotere trends binnen onze provincie. Daar staan wij in vrijwel alle gevallen niet alleen voor aan de lat, maar dat doen wij samen met andere partijen binnen onze provincie. Welke capaciteit en middelen door alle partijen op deze thema’s wordt

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						biodiversiteit, betaalbare woningen, groen-blauwe ruimte, kwaliteit oppervlaktewater), en prioriteit in Beleid, in de zin van inzet personeel en middelen?			ingezet is niet binnen een redelijke termijn in beeld te brengen.
134	EFB	PvdD	J. Hollebeek	1.3.2	23	Risicokaart beheren: Zijn dieren inmiddels ook opgenomen in de Risicokaart, bijvoorbeeld evacuatie bij overstroming?	A.A. Dalenoort	Arthur van Dijk	De risicokaart vloeit voort uit landelijke wetgeving: Wet op de Veiligheidsregio's. Dierenwelzijn is daarbij geen factor. Het doel van de Risicokaart is dat inwoners beter de risico's in hun woon- en leefomgeving kennen. Het tweede doel is dat de kaart professionals helpt bij het voorkomen en bestrijden van rampen en zware ongevallen. Instanties als bestuursorganen, overheidsdiensten en hulpverleningsdiensten gebruiken de gegevens bijvoorbeeld voor het ruimtelijke ordeningsbeleid, de vergunningverlening, het handhavingsbeleid en de voorbereiding op rampenbestrijding en crisisbeheersing.
135	EFB	PvdD	I. Kostic	1.4.2	28	Voor welke Noord-Hollandse belangen is door het Huis nederlandse Provincies voor Noord-Holland 2022 gelobbyd? Ook bijv. Verlengen derogatie? Wat is de lobbyagenda 2023, voor zover al bekend?	Coby Riensema	Ilse Zaal	Het Huis van de Nederlandse Provincies (HNP) is het samenwerkingsverband van de 12 provincies en het IPO in Brussel en tevens het gezamenlijke kantoor. In 2022 richtte de samenwerking zich o.a. op de thema's Klimaat & Energie, Gezonde en Duurzame Leefomgeving, Circulaire Economie en Agrofood. Verlengen van derogatie is daar geen onderdeel van. In 2023 zullen de thema's van de HNP samenwerking naar verwachting gelijk blijven. De focus binnen die thema's zal mede worden bepaald door het werkprogramma van de Europese Commissie dat in het laatste kwartaal van dit jaar gepresenteerd zal worden.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
136	EFB	PvdD	I. Kostic	1.4.2	29	In de Budgettabel is te lezen dat er in 2023 een storting is van € 1 miljoen in de Reservering cofinanciering Europese projecten. Voor welk soort projecten is deze cofinanciering bedoeld?	Coby Riensema	Ilse Zaal	De Reserve Cofinanciering Europese projecten wordt o.a. aangesproken voor de Noord-Hollandse technische bijdrage aan de Management Autoriteit Kansen voor West: € 1.125.601 voor de nieuwe programmaperiode 2021- 2027. De Management Autoriteit (MA) Kansen voor West (KVW) is verantwoordelijk voor de uitvoering van het programma KVW en is ondergebracht bij het college van B&W van Rotterdam. Projecten die onder Kansen voor West worden gesteund -dit geldt eveneens voor de Interreg projecten- moeten passen binnen de Regionale Slimme Specialisatie strategie West Nederland (RIS3) om in aanmerking te komen voor Europese subsidie. De thema's in de RIS3 sluiten aan bij de nationale thema's: Energie en Duurzaamheid, Landbouw, Water en Voedsel, Gezondheid en Zorg en Veiligheid. Samengevat leidt dit tot het volgende leidmotief voor de RIS3 West-Nederland: *"West-Nederland voert een missiegedreven innovatiestrategie, gericht op valorisatie en het wegnemen van obstakels voor brede implementatie van innovaties nodig voor de maatschappelijke transities. Acceptatie door bedrijven en inwoners is van groot belang, evenals de ontwikkeling van skills op de arbeidsmarkt. Kernwoorden zijn circulair, klimaatneutraal, gezond, veilig, digitaal en integraal."*

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									De RIS3 is als basis voor het Operationele Programma Kansen voor West 2021 -2027 door Gedeputeerde en Provinciale Staten besproken en als zodanig vastgesteld in het voorjaar van 2020. Het Operationeel Programma Kansen voor West 2021 – 2027 vindt u hier : https://kvw3.kansenvoorwest.nl/documenten/programma-documenten/
137	RWK	PvdD	Zoon	2	30	Het beleidsprogramma klimaat (2022) gaat uit van het ambitieniveau “hoge reductie”, waardoor 60% reductie het doel van het kabinet wordt. Op welk ambitieniveau zit de provincie? En moet de provincie extra stappen nemen om mee te komen met het Rijk?	Paul Lensink	Edward Stigter	De provincie draagt bij aan het behalen van de nationale en Europese doelen. De Europese Unie heeft de 55% reductie wettelijk geborgd in een verordening. Hiermee werkt deze verplichting direct door in het Nederlandse recht. Het Rijk heeft met de medeoverheden interbestuurlijke afspraken gemaakt over de taakverdeling en samenwerking binnen het Ontwerp Beleidsprogramma Klimaat van minister Jetten. Het gehele beleidsprogramma heeft de streefambitie om 60% reductie van broeikasgassen te realiseren. Binnen de bestaande afspraken en wettelijke taken en rollen dragen wij bij aan dit doel, zonder dat we als provincie zelf kwantitatieve doelen hebben geformuleerd. Alleen voor de RES is een doelstelling van 6,2 Tw in 2030 geformuleerd. Uit de concept Klimaatnota die op Prinsjesdag is gepubliceerd blijkt dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het realiseren van de klimaatdoelen. Deze aanvullende maatregelen hebben zeer waarschijnlijkheid ook gevolgen voor de provincie. Deze moeten in de komende tijd blijken en goed in kaart worden gebracht.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									Binnenkort wordt de C02 Impactanalyse, die onlangs is opgesteld in opdracht van de provincie, aan u toegezonden. Hierin staat de voortgang van de reductie van de CO2 uitstoot op het grondgebied van de provincie in kwantitatieve zin beschreven. Wij zullen voor het kerstreces in een BOT overleg met u hierover in gesprek gaan.
138	RWK/NLG	PvdD	I.Kostic	2.1.1. - 2.2.3 en 5.1.1. – 5.3.3	30-54; 124-148	In de zomer is een motie aangenomen waarin PS extra andacht voor de klimaat- en biodiversiteitscrisis, ook in de communicatie en belangrijke beleidsstukken van de provincie. PS vond dat dat de urgentie van de twee crises onvoldoende tot uitdrukking kwam in belangrijke provicniale stukken, GS heeft tijdens de discussie toegezegd om de urgentie van de klimaat- en biodiversiteitscrisis sterker te benadrukken in stukken zoals de Begroting. In deze Begroting is dat nog niet verwerkt. Nergens wordt überhaupt het feit genoemd dat we een klimaat- én biodiversiteticrisis hebben (zoals uitgesproken door kadersteller PS). Terwijl coronacrisis meerdere malen wordt genoemd. Het stuk straalt geen enkele urgentie uit. Gaat u dat aanpassen voor de definitieve versie van de Begroting?	Paul Lensink John Arkes	Esther Rommel Edward Stigter	GS onderkennen de urgentie van de aanpak van de klimaat- en biodiversiteitsdoelen. Binnen de begroting heeft dat een plek gekregen door binnen de operationele doelen hier met elkaar aan te werken. Wij richten ons hierbij vooral op het aanpakken van de twee crises. De urgentie van de biodiversiteitsaanpak staat benoemd in programma 5 (Groen). De urgentie van de klimaatcrisis staat benoemd in programma 2. De begroting geeft inzicht in de wijze waarop de financiële middelen voor genoemde operationele doelen wordt ingezet. Binnenkort ontvang PS de eerste CO2 Impactanalyse voor Noord Holland. Op basis daarvan zal GS in een BOT-overleg het gesprek met PS aangaan over de urgentie van het nemen van extra maatregelen ivm de klimaatcrisis.
139	RWK/NLG	PvdD	I.Kostic	2.1.1. - 2.2.3 en 5.1.1. – 5.3.3	30-54; 124-148	VN-wetenschappers van IPCC en IPBES benadrukken met klem dat de biodiversiteitscrisis en klimaatcrisis in samenhang moeten worden aangepakt en dat we als we dat niet doen geen van beide crises gaan oplossen. Zij sporen overheden aan om zoveel mogelijk klimaatbeleid te voeren dat ook bijdraagt aan het oplossen van de	Paul Lensink John Arkes	Esther Rommel Edward Stigter	a) GS onderkent de urgentie van de aanpak van de klimaat- en biodiversiteitsdoelen. Binnen de begroting heeft dat een plek gekregen door binnen de operationele doelen hier met elkaar aan te werken. Wij richten ons hierbij vooral op het aanpakken van de twee crises. Het IPBES advies is verwerkt in beleidsdocumenten. De

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
						biodiversitietiscrisis en andersom. De aanpak van de ene crisis mag de andere crisis niet verergeren. a) Waar in de Begroting kunnen we dit fundamentele advies van de meest geronmeerde wetenschappers ter wereld terugzien? b) Welke maatregelen worden concreet genomen om te voorkomen dat de aanpak van de ene crisis niet de andere crisis verergert?			begroting is niet de plaats waar dit uitgebreid aan de orde kan komen. Het IPBES advies heeft bijvoorbeeld mede aan de basis gelegen van het Masterplan biodiversiteit dat al enkele jaren geleden is opgesteld. Daarnaast is het ook een onderlegger voor de uitwerking van het Nationaal programma landelijk gebied. Voor wat betreft het klimaat: zie het antwoord op vraag 138. Vraag b is geen technische vraag bij de begroting. Het antwoord op een vraag als deze is onder meer te vinden in de beleidsdocumenten; Masterplan biodiversiteit en straks de uitwerking van het nationaal programma landelijk gebied.
140	RWK/NLG/ EFB (Er stond RWK/NLG)	PvdD	I.Kostic	2.1.1. - 2.1.4	30-41	“De ambitie is dat Noord-Holland in 2050 een volledige circulaire economie kent en dat in 2030 een reductie van 50% in het gebruik van primaire grondstoffen is bereikt.” Hoeveel procent van deze doelstelling is gehaald en welke concrete maatregelen worden genomen om de doelen te bereiken?	Suzanne van den Noort	Rosan Kocken	Noord-Holland heeft zich aangesloten bij de nationale ambities. De doelstelling is richtinggevend. Over de stand van zaken wordt later dit jaar, binnen de huidige mogelijkheden, gerapporteerd voor de 12 provincies. Deze provinciale rapportage loopt vooruit op de nationale rapportage van het PBL in 2023: de Integrale Circulaire Economie Rapportage (ICER) door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Het vinden van een uniforme definitie en daarbij behorende data is in ontwikkeling is. Het PBL beschreef dit in de ICER 2021 als volgt: “Aanpassing van methoden, meer en betere data en nieuwe wetenschappelijke inzichten leiden de komende jaren naar verwachting tot een steeds beter inzicht in het grondstofgebruik en de effecten ervan, alsook in de processen die de transitie naar een circulaire economie binnen bereik

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									moeten brengen.". Met de interprovinciale monitor wordt hieraan een bijdrage geleverd. De concrete maatregelen staan in de Actieagenda circulaire economie 2021-2025.
141	RWK/NLG/ EFB (Er stond RWK/NLG)	PvdD	I.Kostic	2.1.1. - 2.1.4	30-41	Methaan is, na CO2, verreweg het belangrijkste broeikasgas waarvan door toenemende hoeveelheid de wereldwijde opwarming van het klimaat wordt veroorzaakt. Internationaal is daarom gebruikelijker om te rekenen in CO2 equivalenten in plaats van alleen CO2. De Begroting (klimaatprogramma) en Brede Basismonitor lijken zich weer te richten op CO2 ipv. op alle belangrijke broeikasgassen. In de Begroting staat: "In 2050 wil Noord-Holland klimaatneutraal en circulair zijn. Het doel: de CO2-uitstoot en het gebruik van fossiele brandstoffen verminderen." Kan dit worden gecorrigeerd?	Paul Lensink	Edward Stigter	Een belangrijk deel van de CO2-uitstoot wordt veroorzaakt door het gebruik van fossiele brandstoffen. Bij deze indicator wordt enkel de emissie van het broeikasgas CO2 weergegeven die gerelateerd is aan het elektriciteits- en gasverbruik via openbare netten. Van de totale broeikasgassen is het aandeel CO2 ongeveer 90%. Overige broeikasgassen zoals F-gassen (HFK's en SF6), lachgas (N2O) en Methaan (CH4) worden binnen deze indicator niet meegenomen. Wij zijn voornemens dit te corrigeren. De onlangs uitgevoerde CO2 impactanalyse, waar u binnenkort over geïnformeerd wordt, richt zich al op alle broeikasgassen.
142	RWK/NLG	PvdD	I.Kostic	2.1.1. - 2.1.4	30-41	Het kabinet heeft de klimaatdoelstelling verder aangescherpt om 60% CO2eq reductie te behalen in 2030. a) Welke concrete maatregelen gaat Noord-Holland nemen om ook dat doel van 60% te bereiken? Hoeveel geld is daarvoor precies gerserveerd in de Begroting?	Paul Lensink	Edward Stigter	a) Zie antwoorden vraag 137 Wij hebben nu geen zicht op het geld in de begroting dat is gereserveerd voor de reductie van broeikasgassen

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
143	NLG	PvdD	I.Kostic	algemeen	algemeen	a) Provincies moesten van het Rijk hiertoe een Regionale Veenweidestrategie (VWS) opstellen. Provincie NH moet 0,14 Mton CO2eq-reductie bereiken. Hoeveel geld is daarvoor beschikbaar gesteld? b) Hoever zijn met bereiken van onze doelen om bodemdaling te stoppen en waar mogelijk terug te draaien? Hoeveel geld is voor dit vrijgemaakt in de begroting en wat wordt precies nog gedaan om de doelen te halen?	Paul Lensink	Ilse Zaal	Het doel voor de provincie is een reductie van 0,09 Mton CO2-equivalenten op de agrarische veenweidegronden. Het is onduidelijk welke maatregelen waar worden uitgevoerd om het doel te realiseren. Daarmee is het onduidelijk hoeveel dat gaat kosten. Op dit moment zijn enkel de IMPULS-gelden voor een bedrag van € 18,- miljoen beschikbaar. Aanvullend geld kan via het PPLG worden aangevraagd. In de omgevingsvisie NH2050 is het doel om de bodemdaling te vertragen, stoppen en herstellen. In de RVS gaat het vooral om de vermindering van de CO2 uitstoot, waarbij het uitgangspunt is, dat als de oxidatie en daarmee de CO2 uitstoot vermindert, automatisch de bodemaling vermindert. Apart beleid voor het tegengaan van bodemdaling ontbreekt. Dit zal mogelijk wel onderdeel uitmaken van het nog op te stellen PPLG.
144	RWK/EFB (Er stond eerst RWK)	PvdD	J. Hollebeek	2.1	34	Als prioriteit is genoemd: “Stimuleren van energiebesparing bedrijven op bedrijventerreinen.” Streven: alle provinciale bedrijven, middelgrote en grootgebruikers van energie in 2025 energiebesparende maatregelen hebben genomen die verplicht zijn in het kader van de wet- en regelgeving. Hoever staat het hiermee?	Paul Lensink	Edward Stigter	Hier wordt nu uitvoering aan gegeven op basis van het Plan van Aanpak “Energiebesparingsaanpak bedrijven provincie Noord-Holland 2022-2025”. Op dit moment is er al een dashboard energiebesparingsaanpak provinciale bedrijven. We verwachten vanaf 2023 via de OD NZKG over steeds meer informatie te beschikken over de stand van zaken van energiebesparingsaanpak bedrijven
145	RWK	PvdD	Zoon	2.1.1	36	Waarom wordt er gebruik gemaakt van verbruiksbenadering bij CO2 uitstoot en niet bronbenadering?	Paul Lensink	Edward Stigter	De provincie volgt hierin de landelijke Regionale Klimaatmonitor, waarvoor de verbruiksbenadering wordt gebruikt. Deze

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									houdt volgens de Regionale Klimaatmonitor concreet in dat: · We voor het bepalen van de CO2-uitstoot het eindverbruik van fossiele energie volgen; · We voor het bepalen van de vermeden CO2-uitstoot het eindverbruik van hernieuwbare energie volgen. Essentieel in de keuze voor deze benadering is het feit dat CO2-uitstoot een globaal probleem is. Dit probleem wordt voor een groot deel veroorzaakt door het verbruik van fossiele energie. Door het verbruik van fossiele energie terug te dringen en de productie en het verbruik van hernieuwbare energie toe te laten nemen, dringen we de CO2-uitstoot terug. We pakken het probleem dan aan bij de oorzaak, niet op de plek waar de uitstoot plaatsvindt ('end of pipe'). Het is beleidsmatig dus relevant om: · Te sturen op minder verbruik van fossiele en meer verbruik van hernieuwbare energie; · Te sturen op de CO2-impact van deze veranderingen in het verbruik van fossiele en hernieuwbare energie. Daarnaast wegen we mee dat decentrale overheden meer invloed hebben op het energieverbruik van woningen, bedrijven en voertuigen en op de productie en het eindverbruik van hernieuwbare energie op hun grondgebied, dan op de fysieke CO2-uitstoot van kolen- en gascentrales op hun grondgebied. Laat staan op de CO2-uitstoot

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									van kolen- en gascentrales aan de andere kant van het land. Op grond van bovenstaande is het voor decentrale overheden minder relevant waar de fysieke CO2-uitstoot plaatsvindt of vermeden wordt.
146	RWK	PvdD	Zoon	2.1.1	37	Is bekend wat de top 5 aan energieverbruikers zijn in Noord-Holland? Zo ja, welke zijn dat?	Paul Lensink	Edward Stigter	In Noord-Holland zijn de bedrijven met het grootste energieverbruik en de meeste CO2-uitstoot te vinden in het Noordzeekanaalgebied (NZKG), met Tatasteel voorop. NZKG is één van de zes Nederlandse Industrieclusters die in het Klimaatakkoord benoemd zijn. Hier zijn de krachten gebundeld in een zogenoemde Cluster Energiestrategie (CES) om gezamenlijk de klimaatambities waar te maken en de kansen van de energietransitie te benutten. Het NZKG draagt proportioneel bij aan de sectorale doelstelling van het Klimaatakkoord. Vanwege privacy regels zijn verbruiksgegevens slechts op geaggregeerd niveau beschikbaar. Het Dashboard Energietransitie in Noord-Holland informeert u over de stand van zaken in de provincie waaronder het geaggregeerd energieverbruik van de industrie en bedrijfsleven
147	RWK	PvdD	F. Zoon	2.1.3	39	“Bijdragen aan de waterstoftransitie”: hoeveel waterstof is, bij benadering, in NH nodig om de industrie over te laten gaan op waterstof?	Paul Lensink	Edward Stigter	Verreweg de meeste industrie in Noord-Holland bevindt zich in het Noordzeekanaalgebied. De vraag in het NZKG naar waterstof loopt in 2030 op naar 250 tot 300 kton. In 2035 is zo’n 550 kton nodig voor het verduurzamen van de industrie in het Noordzeekanaalgebied

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
148	EFB	PvdD	J. Hollebeek	2.1.4	40	De Circulaire Bouwexpert: Kan aangegeven worden wat de resultaten over 2022 zijn en wat het doel is voor 2023?	Suzanne van den Noort	Rosan Kocken	De circulair bouwexpert is een nieuwe functie, gekoppeld aan de provinciale Woningbouwambassadeur. De expert is gestart op 1 juli jl. De beoogde resultaten zijn dat een nader te bepalen aantal (woning)bouwprojecten/plannen geanalyseerd is waarover advies aan de gemeenten wordt uitgebracht. Dit is inclusief opvolging over de wijze waarop het advies al dan niet is overgenomen. In de adviezen wordt de financiële haalbaarheid meegenomen. Daarnaast is een beoogd resultaat een analyse van de door de gemeenten ervaren belemmeringen en obstakels bij circulair bouwen. Tot slot is de bouwexpert vraagbaak en zorgt hij voor beantwoording van gestelde vragen van gemeenten over circulair bouwen en voert een nader te bepalen aantal collectieve acties uit gericht op kennisdeling van circulair bouwen in nauwe samenwerking met C-Creators. De bouwexpert is om te beginnen gestart met gesprekken met gemeenten, corporaties en netwerkpartners en bekendmaking van deze nieuwe functie via media om voorgaande resultaten te behalen.
149	RWK	PvdD	F. Zoon	2.1.2	41	Wat is de reden van het teruglopen in de bijdragen aan de warmtetransitie richting 2025 en 2026 (naar €72.000) ?	Paul Lensink	Edward Stigter	In 2025 en 2026 zijn alleen capaciteitskosten. Opgenomen. Bijdrage aan de warmtetransitie zal door het nieuwe college (nieuw coalitie akkoord) moeten worden vastgesteld.
150	NLG	PvdD	I.Kostic	2.2.1. – 2.2.3	42-54	PvdD en GL intiatiefvoorstel is al een tijd geleden aangenomen. https://noordholland.partijvoordedieren.nl/initiatieven/naareen-toekomst-zonder-plastic-	Suzanne van den Noort	Jeroen Olthof	Het betreft een pilot voor de periode 2021-2023. De resultaten zijn nog niet bekend. De uitwerking van de pilot is in samenspraak met de gebiedsaannemers

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						zwerfafval Een van de besluitpunten uit het voorstel was: “provincie Noord-Holland heeft de ambitie uit om een afvalloze provincie te worden”. a) Wat is het resultaat geweest van de pilot bermafval? b) Welke extra maatregelen neemt de provincie om het doel van afvalloze provincie te bereiken? Hoeveel geld is hiervoor gereserveerd?			opgepakt. Per gebied is passend binnen het beschikbare budget de meest kansrijke aanpak voor het zoveel mogelijk verminderen van zwerfvuil bepaald. Zo wordt jaarlijks extra zwerfvuil opgeruimd voor de maaironde uit. En er zijn extra voorzieningen geplaatst waarin afval kan worden gegooid, bekend onder de naam ‘blikvanger’ en ‘blikmikker’. Deze aanpak komt bovenop de opruimacties die al worden uitgevoerd op basis van het gebiedscontract tussen provincie en gebiedsaannemer. Eind 2023 wordt de pilot geëvalueerd en kan advies worden gegeven over een eventueel vervolg.
151	NLG	PvdD	F. Zoon	2.2.2	46	Is bekend wat de reden is van toename van geluidsbelasting in Noord-Holland?	Tom Smeelen	Jeroen Olthof	Dat is op basis van de brede basismonitor niet bekend. In Q4 van 2022 worden nieuwe geluidbelastingkaarten van onze provinciale wegen vastgesteld door GS, op het moment dat er verschillen geconstateerd worden trachten we wel verklaringen mee te geven aan PS.
152	NLG	PvdD	I. Kostic	2.2.2	54	Waarom halveert het budget Gezonde leefomgeving bevorderen in 2024, ten opzichte van 2023? Het betreft ook een afname ten opzichte van 2021.	Tom Smeelen	Jeroen Olthof	Onder de paragraaf 2.2.2. “gezonde leefomgeving bevorderen” vallen zowel het budget voor de uitvoering van milieutaken (w.o. de gezondheidsonderzoeken in de IJmond) als het budget voor het programma Gezonde Leefomgeving. Dit programma heeft een looptijd van vier jaar. Het is gestart in 2020 en wordt afgerond in 2023. In de budgettabel 2.2. zijn de stortingen opgenomen voor dit programma. In 2024 is een relatief klein bedrag nog beschikbaar voor het programma. Door de afbouw van het programmabudget is het

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									totale budget voor “gezonde leefomgeving bevorderen” in 2024 aanzienlijk lager.
153	NLG	PvdD	J.P. Hollebeek	3.?.?	56	De hoofdambitie van de Omgevingsvisie NH2050 is zorgen voor balans in Noord-Holland tussen economische groei en leefbaarheid. Een belangrijk aspect van de leefbaarheid is een goede kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Om deze te borgen hanteert de provincie basisrandvoorwaarden voor gezondheid, veiligheid en klimaatadaptatie. Daarnaast gelden generieke ontwikkelprincipes voor landschap, natuurinclusiviteit, clustering van activiteiten en samenhang tussen de bovengrond en de ondergrond. Vraag: is er een overzicht van deze ontwikkelprincipes en hoe concreet zijn ze?	Tom Smeelen	Cees Loggen	De 21 ontwikkelprincipes zijn genummerd terug te vinden in de Omgevingsvisie NH2050, verdeeld over de verschillende bewegingen.
154	NLG (er stond eerst RKW)	PvdD	J.P. Hollebeek	3.1.2	60	Waar in de Begroting 2023 is de enorme opgave terug te vinden voor het opstellen en uitvoeren van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied? De extra inzet op o.a. waterkwaliteit (KRW), klimaat (doel die het Rijk de provincie dit najaar oplegt), landbouwtransitie?	Marco Berkhout	GS	Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en dus ook het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) bestrijkt een groot aantal beleidsdoelen op het gebied van water, natuur en klimaat. Dit beleid en de daarmee gemoeide budgetten zijn niet op één centrale plek in de begroting terug te vinden, maar bij de afzonderlijke begrotingsprogramma’s. De financiële consequenties van het NPLG en PPLG zijn nog niet inzichtelijk; hier zal in het komende jaar meer duidelijkheid over moeten komen.
155	RWK	PvdD	J.P. Hollebeek	3.1.2	60	Er zijn toezeggingen gedaan door GS c.q. moties aangenomen door PS om pilots op te starten voor Tiny Houses en ruimte voor meer dan 2 woningen bij vrijkomende agrarische bebouwing. Is hier ruimte voor	Marco Berkhout	Cees Loggen	Nee, er zijn hiervoor geen middelen opgenomen in de begroting. Toelichting:

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						opgenomen in de begroting, en zo ja: onder welk operationeel doel?	--> Rien Wezenberg		1) Motie 146-2020 betreffende Tiny Houses. Bij de pilots Tiny Houses gaat het om initiatieven van derden. Er zijn criteria opgesteld voor het kunnen toepassen van de Experimenteer en meerwaardebepaling in de Omgevingsverordening NH2020 voor het mogelijk maken van Tiny Houses (GS brief aan PS 30 maart 2022 kenmerk 1801939/1801511) 2) Motie 147-2020 over vrijkomende agrarische bebouwing (VAB) is uitgevoerd door het opnemen van een gewijzigd artikel 6.15 in de OVNH2022. Op 23 mei jl. hebben uw Staten deze OVNH2022 vastgesteld.
156	M&B (hier stond EFB)	PvdD	J.P. Hollebeek	3.2.2	63	Als prioriteit wordt genoemd: "Actief pleiten voor een balans tussen duurzame connectiviteit (ontwikkeling van Schiphol) in balans met een gezonde woon- en leefomgeving (impact van luchtvaart op de Schipholregio) Schiphol." a) Gaat het hierbij alleen om stimuleren of ook zelf actief bijdragen? b) Welke factoren dragen bij aan het verbeteren van de leefbaarheid rond Schiphol? c) Er wordt op p.63 en elders ook gesproken over 'ontwikkeling van Schiphol'. Wat wordt daarmee bedoeld? Houdt dat groei in?	Silvia van der Meij	Jeroen Olthof	a. Waar het onze eigen bevoegdheden raakt sturen we hier actief op. Maar Schiphol is een bevoegdheid van het Rijk, daar gaan wij niet over. Wij proberen via de BRS lijn de minister te bewegen om die balans tussen connectiviteit en leefomgeving vorm te geven. b. Vanuit de BRS pleiten we voor het terugdringen van alle emissies van luchtvaart. Betere normering en aansluiting van de wet luchtvaart op de systematiek in de Omgevingswet. Ruimte voor vitalisering in belast gebied. Ruimtelijke kwaliteit in de openbare ruimte, waarbij rekening wordt gehouden met geluid en andere zintuiglijke prikkels (ook wel sound- en sensescaping genoemd), geluidadaptief bouwen, meer groen (scheggenstructuur versterken met de Westeinderscheg), betere (reactreatieve) verbindingen. c. Niet per sé. Het gaat over de ontwikkeling van mobiliteit in de toekomst. Daarbij

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									kijken wij naar een geintegreerd mobiliteitssysteem dat mobiliteit en connectiviteit op de verschillende schaalniveaus (intercontinentaal, Europees, regionaal, binnenstedelijk) zo duurzaam mogelijk vormgeeft. De ontwikkeling van Schiphol moet in de context worden gezien, multimodale knoop, binnen de grenzen van de Europese Green Deal (streven naar emissieloos, circulair en inclusief).
157	M&B	PvdD	F. Zoon	3.2.2	67	Wanneer is de evaluatie te verwachten over het regionale luchthaven beleid?	Silvia van der Meij	Jeroen Olthof	De evaluatie wordt uitgevoerd door het ministerie van I&W. Wij gaan niet over de planning van het Rijk. Hun planning is een oplevering eind 2022; gegeven de discussie over de insteek van de evaluatie tussen provincies, sector en omwonden enerzijds en het Rijk anderzijds lijkt die planning ons erg optimistisch.
158	NLG	PvdD	F. Zoon	3.2.5	72	Van 2022 t/m 2026 is de planning om 575 ha NNN aan te kopen. Echter op pagina 130 staat dat er nog 3.129 ha aan grond verworven moet worden. Waar komt dit verschil vandaan?	Kelvin Broersen	Esther Rommel	Zie antwoord vraag 75. Daarop aanvullend hebben wij u in februari 2022 een brief gestuurd over de werkwijze van de integrale gebiedprocessen: https://noordholland.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/95d95f0c-778a-44e9-b432-37cf2b8727d2?documentId=f80ecc24-84d4-4179-90de-6afd09d167e9&agendaItemId=951227c5-d71a-43d2-8e9a-8ec42d0f82da https://noordholland.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/95d95f0c-778a-

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									44e9-b432-37cf2b8727d2?documentId=fe9f91f3-72c0-407a-8abf-0c4c07945981&agendaItemId=951227c5-d71a-43d2-8e9a-8ec42d0f82da Met deze werkwijze hebben wij “gezocht naar een fasering en planning waarin - rekening houdend met de deadline van 2027- zoveel mogelijk ruimte wordt geboden voor het vinden van oplossingen op vrijwillige basis. We zien ruimte ontstaan als we eventuele onteigeningsprocedures door laten lopen tot na 2027.” De consequenties van deze werkwijze is dat de eerstkomende jaren de nadruk komt te liggen op verkenning en planvorming en naar onze inschatting de nadruk op grondverwerving pas in de jaren daarna zal toenemen.
159	NLG	PvdD	I.Kostic	3.5.1 - 3.5.2	88	Samenwerkingspartners voor verbetering waterkwaliteit en benutten/beheren van water zijn volgens de provincie: waterschappen, Rijkswaterstaat, gemeenten en maatschappelijke partijen zoals LTO. a) Als LTO wordt betrokken, wordt ook aan Caring Farmers of biologische boerenverenigingen actief om input gevraagd? b) Wordt input gevraagd aan milieuorganisaties? c) Wordt input gevraagd aan dierenwelzijnsorganisaties (zoals Vissenbescherming en Dierenbescherming),	Tom Smeelen	Cees Loggen	a) De vraag wordt gesteld over paragraaf 3.5 waarin staat dat de rol van de provincie is om samen met andere partijen ervoor te zorgen dat het watersysteem duurzaam kan worden gebruikt. Deze doelstelling is weer uitgewerkt in het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 (hierna: RWP) en het Deltaprogramma Zoetwater 2021 - 2027. In deze inleidende paragraaf 3.5 wordt een aantal samenwerkingspartners kort genoemd, maar dit is geen limitatieve opsomming. Zowel het RWP als het Deltaprogramma

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						aangezien ook dit waterbeleid vaak aan levens van dieren raakt?			bevatten vele verschillende maatregelen die met verschillende partners opgepakt en uitgevoerd zullen gaan worden. Dit is per opgave anders. Als voorbeeld wordt in deze inleiding dan ook LTO genoemd, maar dit is zeker niet beperkt tot LTO. b) Zowel RWP als Deltaprogramma zijn vooral ook kaderscheppend. Dat wil zeggen dat concrete uitvoering nog moet plaatsvinden, waarvoor dan ook weer een (juridische) procedure geldt. In het RWP staan veelal samenwerkingsprojecten. Daarnaast wordt veel concrete uitvoering voor het RWP bijvoorbeeld gedaan door waterschappen (dit zijn projecten t.b.v. behalen ecologische doelen voor water). Bij concrete uitvoering van projecten zal participatie onderdeel uitmaken van het proces. Zeker onder de Omgevingswet kan dat ook niet anders. Door participatie worden betrokken belanghebbenden – ook milieuorganisaties of dierenwelzijnsorganisaties – vroegtijdig meegenomen. Afhankelijk van het concrete project zal daar invulling aan worden gegeven. Het Deltaprogramma Zoetwater bevat alle geprogrammeerde maatregelen en investeringen van Rijkswaterstaat, provincies en waterschappen.. Achterin het

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									Deltaprogramma Zoetwater is ook te lezen hoe de samenwerking met andere partijen is geregeld. Het Deltaprogramma Zoetwater is een netwerkorganisatie, waarbij ook vertegenwoordigers van watergebruikers (landbouw, natuur, scheepvaart en industrie) worden betrokken. **c)** Zie beantwoording onder a en b.
160	NLG	PvdD	I.Kostic	3.5.1	88-89	De OD NZKG heeft naar aanleiding van het RRK-rapport over grondwaterbescherming aangegeven dat ze 5 tot 6 extra fte nodig hebben voor goede bescherming van grondwater. Wordt dat meegenomen in de begroting? Wordt er meer geinvesteerd in OD NZKG voor deze taak en zo ja, hoeveel?	Tom Smeelen	Cees Loggen	Naar aanleiding van opmerkingen en vragen over het rekenkamerrapport zijn we met de OD NZKG in gesprek gegaan. Als resultaat van dit gesprek heeft de OD NZKG zijn werkzaamheden voor het onderwerp grondwaterbescherming specifieker geanalyseerd. Hieruit bleek dat de raming van OD NZKG niet alleen betrekking had op werkzaamheden in grondwaterbeschermingsgebieden maar ook op andere werkzaamheden zoals algemene provinciebrede VTH-taken rond open bodemenergiesystemen. Uit de analyse bleek verder dat in 2021 sprake was van 1 verleende ontheffing, 1 wijziging van een ontheffing, 1 overtreding, 19 meldingen en 18 vragen. Binnen het budget en de capaciteit die we beschikbaar hebben gesteld, zijn geen werkzaamheden blijven liggen. Voor 2022 hebben we middelen beschikbaar gesteld voor 1.271 uur voor regulering en toezicht bij grondwaterbeschermingsgebieden.
161	NLG	PvdD	I.Kostic	3.5.1 - 3.5.2	88 - 93	De Nederlandse hobbyvisserij zorgt in totaal voor meer lood in de leefomgeving dan Tata Steel. Lood is een ZZS, dat zelfs in de kleinste	Tom Smeelen	Cees Loggen	A) Op dit moment zijn wij nog bezig met het onderzoek. Wij verwachten u rond de

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						hoeveelheden gevaarlijk is en waarvoor beleid geldt dat het zoveel mogelijk geweerd moet worden. Er is toegezegd voor de zomer met conclusies te komen over of een verbod kan worden ingeveord op gebruik van lood bij verhuur van visrechten door provincie. Dat is immers al succesvol gedaan door enkele andere overheidslagen, zoals Waterschap AGV. Wanneer krijgen we de bevestiging dat ook de provincie die kan doen (bij nieuwe contracten)? b) Hoeveel geld zal in 2023 ongeveer aan faciliteren van 'sportvisserij' gaan?			jaarwisseling (2022-2023) antwoord te kunnen geven. B) Er zijn in 2023 twee regelingen die betrekking hebben op de sportvisserij: 1. Kleine voorzieningen en diensten: het is mogelijk om een bijdrage aan te vragen voor de aanleg van een vissteiger binnen de regeling kleine voorzieningen en diensten. Uitgangspunt is hierbij dat een dergelijke steiger ook gecombineerd gebruik van andere (water)recreatie faciliteert. In 2022 zijn er tot op heden geen aanvragen geweest voor de aanleg van een vissteiger. De verwachting is dat het aantal aanvragen voor een dergelijke voorziening ook in 2023 gering zullen blijven. 2. Pilot loodvrij vissen: er is een samenwerking opgezet om in 2023 met tenminste 3 hengelsprotverenigingen een loodvrij visgebied in te richten en een bewustwordingscampagne te organiseren rondom het gevaar van loodverlies in het oppervlaktewater. Deze pilotlocaties zijn gelegen in Amsterdam, Haarlem/Spaarnwoude en Schagen. In totaal is er een budget van € 60.000,- euro beschikbaar in 2023 om het

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									vervangen van vislood door loodalternatieven en bewustwording rondom dit onderwerp te faciliteren. Bijdrage van de provincie varieert per hengelsportvereniging en gebied, met een maximum van €12.500,-.
162	NLG	PvdD	I. Kostic	3.5.2	90	Hoe staat het met de KRW-pilot, zoals genoemd in het coalitieakkoord? Hervoor worden in 2023 bestedingen gedaan, is te lezen.	Tom Smeelen	Cees Loggen	De KRW pilot bestaat uit een drietal deelpilots die plaatsvinden in de Sloterplas, Uitgeester- en Heemskerkerbroek en Amstelveense Poel. Hiervoor worden door de provincie Noord-Holland kosten gemaakt. Voor de Sloterplas en Amstelveense Poel is de subsidie reeds toegezegd. Voor de Uitgeester- en Heemskerkerbroek komt er in 2023 een subsidieaanvraag waarvoor middelen zijn opgenomen in de begroting 2023.
163	NLG	PvdD	I. Kostic	3.5.2	93	Schoon oppervlaktewater bevorderen: waarom is er een halvering in budget voor 2023 t/m 2026, terwijl de KRW doelen in 2027 moete zijn behaald en Noord-Holland nog steeds een doelbereik van 0% heeft?	Tom Smeelen	Cees Loggen	Er is geen halvering voor de KRW, deze blijft gelijk. De financiering komt voor het grootste deel uit genoemde reserve Groen. KRW komt ook gedeeltelijk terug in post 5.1.1. Het verschil in de begroting komt niet door KRW, maar omdat in de begroting budget is opgenomen voor de Uvr Bodem en Water. Dit is budget dat de provincie van het Rijk ontvangt. Zie ook antwoord op vraag 92.
164	M&B	PvdD	J.P. Hollebeek	4.1.3	106	Indien we investeringen niet kunnen vermijden (door bijvoorbeeld ruimtelijke ordening), dan kijken we vervolgens eerst naar het beter benutten van bestaande infrastructuur (bijvoorbeeld met netwerksturing en slimme technologie),	Frans van der Linden	Jeroen Olthof	Nee, voor ontsnipperingsmaatregelen in infraprojecten is geen apart budget opgenomen in begrotingsprogramma Bereikbaarheid. Per infraproject wordt aan PS voorgelegd extra budget beschikbaar te stellen om de ontsnipperingsmaatregelen

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						voordat we overgaan tot verbetering of nieuwbouw van infrastructuur. Daarbij betrekken we ook de gevolgen voor de omgeving aan de hand van de thema's gezonde leefomgeving, ontsnippering van natuur en klimaatadaptatie. Vraag: Valt de uitwerking van het betrekken van ontsnippering van natuur geheel onder 4.1.3 (opstellen van strategie) of is er ook geld voor begroot in de fysieke uitvoering van het mobiliteitsbeleid?			mee te nemen in het project, indien deze op de betreffende locatie van meerwaarde zijn. Per project zal daarvoor budget in de begroting gevonden moeten worden.
165	M&B	PvdD	F. Zoon	4.2.1	112	Hoewel de verwachting is dat kosten stijgen, zien we een daling in de begroting voor OV Concessies beheren en verlenen in 2024 en later. Wat is hier de verklaring van?	Frans van der Linden	Jeroen Olthof	In de kosten zit ook de raming van eenmalige investeringen. Dus eventuele fluctuaties worden daardoor veroorzaakt en niet door het reguliere exploitatiebudget voor het OV (onderste regel 'resultaat' uit de budgettabel). Het exploitatiebudget blijft ongeveer gelijk, maar wordt wel jaarlijks geïndexeerd.
166	M&B (er stond eerst RWK)	PvdD	F. Zoon	4.4.1	117	Met welke maatregelen wordt de Elektriciteitsverbruik voor exploitatie van infrastructuur meerjarig bereikt? Is dit plaatsing van led-verlichting of zijn het ook andere maatregelen?	Han Roebers	Jeroen Olthof	Naast Led-verlichting zijn er ook andere energiebesparende maatregelen, zoals toepassing van energiezuinigere verkeerregelinstallaties bij vervanging, het isoleren van (civieltechnische) panden, aanleg van energiezuinige bruggen, energiebesparing bij tunnels, het dimmen of verminderen van verlichting, etc. Toepassing van Led-verlichting is hierbij de grootste energiebesparende maatregel.
167	NLG	PvdD	F. Zoon	5.2.3	141	Artikel 1.3 lid 7 van de Wnb benoemt dat PS bevoegdheden kunnen overdragen aan GS. Heeft PS bevoegdheden Wnb overgedragen aan GS? Zo ja, welke? En welke delegatiebesluiten betreft het?	John Arkes	Esther Rommel	Voor zover nu is na te gaan hebben PS in het kader van de Wnb artikel 1.3 lid 7, geen bevoegdheden aan GS overgedragen. Er zijn dan ook geen delegatiebesluiten gevonden.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
168	NLG	PvdD	I.Kostic	5.2.3	141-143	Hoeveel geld is er uitgetrokken voor innovatie, onderzoek en uitbreiding van niet dodelijke middelen voor oplossen van mens-dierconflicten (zoals bij schade en veiligeheid)?	John Arkes	Esther Rommel	In de BIJ12 onderzoeksagenda zijn alle onderzoeken naar innovatie etcetera in het faunabeheer verzameld. Jaarlijks is hiervoor €560.000 beschikbaar.
169	NLG	PvdD	I. Kostic	5.2.3	141-143	"Daarnaast hebben we opvangcentra voor wilde dieren ondersteund met het opstellen van werkprotocollen die zij nodig hebben om aan de regelgeving van het ministerie van LNV te voldoen." a) Wanneer en hoe is dit precies gedaan? Hoeveel geld is daaraan besteed en wie zijn daarbij allemaal precies betrokken geweest (welke opvangcentra ook)? b) Er staat al lang 100.000 euro op de plank voor wildopvang. Kunt u garanderen dat dit nog voor de verkiezingen van maart 2023 wordt besteed?	John Arkes	Ilse Zaal	We hebben de protocollen nog niet kunnen afronden. De reden daarvoor is dat de beleidsregels bij het ministerie van LNV nog niet definitief aangepast zijn. Het is mede afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen wanneer deze protocollen uitgewerkt kunnen worden. We kunnen garanderen dat deze opdracht zal worden uitgevoerd. De uiteindelijke oplevering van het resultaat zou, mede afhankelijk van landelijke ontwikkelingen, ook na de provinciale verkiezingen van 2023 kunnen liggen.
170	NLG	PvdD	I. Kostic	5.2.3	141-143	"In onze eigen Voedselvisie 2020-2030 staan de kansen en uitdagingen om een duurzaam voedselsysteem te bewerkstelligen. Onderdeel hiervan is ook het bevorderen van dierenwelzijn (bijv. zo natuurlijk mogelijk houden van dieren via regeneratieve landbouw)." a) Op welke manier wordt dierenwelzijn concreet meegenomen in uitvoering van dit beleid? b) Bij de Voedelvisie is ook afgesproken om dierenwelzijn te integreren in het beleid voor kringlooplandbouw. Daar zou de provincie nog in gesprek over gaan met dierenwelzijnsorganisaties. Wanneer krijgen we de resultaten van de concrete uitwerking hiervan?	Danielle Lieuwen	Ilse Zaal	a. De ontwikkeling van de Kritische Prestatie Indicatoren (KPI) kringlooplandbouw omvatten ook KPI's voor dierenwelzijn en dier-en plantgezondheid. Daarnaast is in de uitvoeringsagenda 2021-2022 een aantal subsidieregelingen opgenomen waaraan agrarisch ondernemers kunnen deelnemen. Er is tot nu toe één project aangevraagd dat zich mede richt op de gezondheid van landbouwdieren: vanuit multifunctionele kruidenstroken op percelen van boeren worden additieve kruidenbrokken gemaakt. Om het effect van de kruiden op de diergezondheid te meten worden dierenartsen ingeschakeld. Dit zijn de

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						c) Hoeveel geld word concreet geinveesteerd in dierenwelzijn voor 2023 en waar gaat dat geld precies heen? d) Hoeveel fte is er voor dierenwelzijnsbeleid?			vaste dierenartsen van de deelnemende veehouders. Daarnaast is er een samenwerking binnen het project Agroforestry met provincie Friesland. Zij onderzoeken op welke manier bomen in het landschap een rol kunnen spelen voor het schuilen van vee op warme dagen. Aangezien het Friese landschap overeenkomsten kent met het Noord-Hollandse open landschap en de veenweide zijn volgen GS de bevindingen van deze Publiek Private Samenwerking. b. In gesprekken met verschillende partijen die de Gedeputeerde voert, bijvoorbeeld tijdens werkbezoeken komt dit onderwerp aan de orde. In dit najaar staat er o.a.met de caring farmers en Urgenda een werkbezoek gepland. Er wordt geen aparte uitwerking van deze gesprekken voor dit onderwerp gemaakt. c. Concreet kan daarover op voorhand niets gezegd worden. GS stimuleren regeneratieve landbouwprojecten in brede zin. De subsidieregeling Voedselvisie Noord-Holland wordt in 2023 opnieuw opengesteld. d. Het Rijk is de verantwoordelijke overheid voor het welzijn van gehouden dieren. Daarom ontwikkelt de provincie geen eigen beleid op dit onderwerp. Echter de onderwerpen dierenwelzijn en diergezondheid krijgen wel aandacht vanuit het landbouw- en voedselbeleid, zoals hierboven beschreven.

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
171	RWK	PvdD	J.P. Hollebeek	5.3.1	145	Ook gaat de provincie door met het stimuleren van het vergroenen van bebouwd gebied, natuurinclusief bouwen, de aanpak van klimaatadaptatie door het ondersteunen van projecten vanStichting Steenbreek/de Groene Stad Challenge, de Natuur- en Milieufederatie, gemeenten en waterschappen. Vraag: vorig jaar bleek het niet mogelijk om de efecten van het stimuleren van natuurinclusieve woonwijken en bedrijventerreinen te monitoren, omdat er geen provinciale definitie bleek te zijn van 'natiiurinclusiviteit'. Worden er inmiddels stappen gezet om te zorgen dat monitoring van vovengenoemde ambitie wel mogelijk wordt?	John Arkes	Esther Rommel	Een definitie of norm voor natuurinclusief is er nog niet, hier wordt landelijk aan gewerkt op basis van de Agenda Natuurinclusief. Via de Groene stad Challenge beschikken 15 gemeenten via provinciale financiering nu wel over een nulmeting hoeveel groen er is en waar de potentie ligt tot verbetering, zij krijgen ook een vervolg meting. Dit geeft ons als provincie ook een steekproef hoe het er in gemeenten voor staat en hoe het zich ontwikkelt. Enkele andere Noord-Hollandse gemeenten hebben zich op eigen kosten ook hier voor aangemeld. Zie Home - De Groene Stad Challenge
172	NLG (er stond eerst EFB)	PvdD	I. Kostic	6.1.4	162	6.1.4: Een duurzame agrosector behouden en versterken a) Wat is begroot voor de Landbouwtransitie? b) Een van de belangrijkste doelstellingen van de EU is dat tegen 2030 minstens 25% van de landbouwgrond in de Europese Unie biologisch moet zijn. Hoeveel middelen investeert de provincie om dit te bereiken en om welke projecten gaat het? c) Hoeveel % van de Noord-Hollandse landbouw is biologisch (opgesplitst naar verschilende sectoren)?	Michiel de Graef	Ilse Zaal	a. De landbouwtransitie is verweven met verschillende provinciale opgaven zoals stikstof. De paragrafen 6.1.4 en 6.1.5 hebben betrekking op de landbouwtransitie en een sterke en duurzame agrosector. Vanuit de Voedselvisie is voor de transitieopgaven regeneratieve landbouw, kringlooplandbouw en korte ketens voor de periode 2020-2024 € 6.1 mln begroot. b. Het stimuleren van biologische landbouw maakt onderdeel uit van de Voedselvisie. In de uitvoeringsagenda Voedselvisie 2021-2022 zijn negentien actiepunten opgenomen waaraan ook de biologische bedrijven en bedrijven in omschakeling in Noord-Holland kunnen deelnemen. Het 25% EU

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portefeuillehouder GS	Antwoord
									biologisch percentage wordt gezien als een gemiddeld percentage van alle lidstaten in Europa. Eind dit jaar presenteert het ministerie van LNV een nationaal plan voor biologische landbouw en consumptie. In de uitvoeringsagenda Voedselvisie 2023-2024 sluiten we o.a. aan bij de landelijke aanpak. **c.** **Deelsector** **% NH** **landelijk aandeel** Akkerbouw 2% 3% Vollegrondsgroenten 1% 8% Glastuinbouw 1% 1% Melkveehouderij 5% 9% Bloembollen < 1 % 1%
173	NLG/RWK	PvdD	I.Kostic	6.1.4	162-163	a) Hoeveel energie verbruikt de Noord-Hollandse sierteelt jaarlijks? Hoeveel procent van het totale energieverbruik van Noord-Holland is dat? Hoeveel energie verbruiken de Noord-Hollandse huishoudens?	Michiel de Graef	Ilse Zaal	De sierteelt in Noord-Holland verbruikt ongeveer 6,5 Pj. Dat is circa 3 % van het totale energieverbruik. Huishoudens verbruiken circa 112 PJ.
174	NLG (Er stond eerst RWK)	PvdD	I.Kostic	6.1.4	162-163	a) Wat is de exacte definitie van een grondgebonden veehouderij en waar moet zo'n veehouderij dan precies aan voldoen? b) Hoeveel van deze bedrijven hebben we in Noord-Holland? Hoeveel dieren worden er daar gehouden? Hoeveel procent van oppervlakte van Noord-Holland nemen deze bedrijven in, inclusief het totale landgebruik dat nodig is om de vee helemaa; te voeren?	Michiel de Graef	Ilse Zaal	a. Grondgebonden landbouw in de Voedselvisie: agrarische bedrijfsvoering die hoofdzakelijk niet in gebouwen plaatsvindt, waarbij het gebruik van agrarische gronden noodzakelijk is voor het functioneren van het bedrijf. Deze definitie is niet specifiek voor de veehouderij. b. In Noord-Holland zijn er 2.291 bedrijven met grasland en groenvoedergewassen. Totale oppervlakte 7.413.000 ha. Rundvee aantal dieren: 152.000 (bron CBS 2022.). Of dit areaal allemaal wordt ingezet voor het

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						c) Hoeveel intensieve veehouderijen heeft Noord-Holland en hoeveel dieren worden daar jaarlijks gehouden? Kunt u op een kaartje globaal aangeven waar deze intensieve veehoudeirjen zich precies bevinden en welk soort veehouderijen het zijn?			rundvee in Noord-Holland, is niet uit deze cijfers af te leiden. c. Deze gegevens zijn niet beschikbaar. Het CBS publiceert totalen van bedrijven en dieren, geen uitsplitsing intensief-niet intensief. Het CBS publiceert tevens gegevens over weidegang. De varkens- en pluimveehouderij in Noord-Holland is landelijk gezien beperkt in omvang. Er is geen kaart beschikbaar.
175	NLG	PvdD	I.Kostic	6.1.4	162-163	a) Hoeveel procent van sier/bollenteelt is biologisch/natuurinclusief? b) Hoeveel procent van de productie van sier/bollenteelt is voor de export? c) De maatschappelijke kosten (m.b.t. milieuvervuiling, gezondheid, etc.) van bollen/sierteelt zijn hoog. Welke conclusies trekt de provincie uit verschillende wetenschappelijke onderzoeken die daarnaar zijn gedaan in eigen beleid? Kunt u daarbij vermelden op welk onderzoek u zich dan baseert?	Michiel de Graef	Ilse Zaal	a) Minder dan 1 % van de bollenteeltbedrijven in Noord-Holland is biologisch Het aandeel biologische glastuinbouwin Noord-Holland bedraagt circa 3%. Veel glastuinbouwbedrijven telen op substraat. In Nederland kunnen deze producten niet als biologisch product worden afgezet. In andere landen, zoals de Verenigde Staten, is dit anders. Daar kunnen producten uit de teelt op substraat onder voorwaarden wel als biologisch product (organic) worden afgezet. Het percentage natuurinclusieve bedrijven wordt niet bijgehouden. b) Export aan bloembollen is circa 60 % waarvan 40 % binnen Europa blijft. Voor de sierteelt is het percentage lastig te bepalen, In 2021 werd voor 12 miljard euro aan sierteeltproducten uitgevoerd (substantieel meer dan in 2020). c) GS achten het belangrijk dat de landelijke Uitvoeringsagenda van de

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Paginabegroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
									toekomstvisie gewasbescherming 2030 wordt gerealiseerd.
176	NLG	PvdD	I.Kostic	6.1.4	162-163	Hoeveel oppervlakte (in hectare en %) van het land van Noord-Holland neemt de veehouderij (per soort) in beslag, inclusief de grond die wordt gebruikt om veevoer (inclusief gras) op te verbouwen? Hoeveel van de veevoer komt uit het buitenland en hoeveel hectare grond neemt dat daar in beslag?	Michiel de Graef	Ilse Zaal	Wij hebben geen specifieke data voor het grondgebuik voor de verschillende veehouderijsectoren. Het areaal grasland in Noord-Holland is ook niet specifiek voor de veehouderij, omdat de veehouderij plaatselijk ook bijvoorbeeld natuur beheert.. Wij beschikken niet over gegevens over de import van veevoer uit het buitenland voor de veehouderij in Noord-Holland. In Noord-Holland is de intensiteit van de melkveebedrijven gemiddeld iets geringer dan het Nederlands gemiddelde waardoor er minder voer hoeft te worden aangekocht. Hierdoor ligt het aandeel eiwit van eigen land circa 5% hoger dan in de rest van Nederland. Het aandeel eiwit eigen land is zowel in Nederland als in Noord-Holland tussen 2015 en 2020 niet veel veranderd met respectievelijk 58 en 63 à 64% (bron: Agrimatie 2022).
177	NLG	PvdD	I.Kostic	6.1.4	162-163	De maatschappelijke kosten (m.b.t. milieuvervuiling, gezondheid, etc.) van de veehouderij zijn hoog. Welke conclusies trekt de provincie uit verschillende wetenschappelijke onderzoeken die daarnaar zijn gedaan in eigen beleid? Kunt u daarbij vermelden op welk onderzoek u zich dan baseert?	Michiel de Graef	Ilse Zaal	Wij hebben geen maatschappelijke kosten-baten analyse voor de landbouw in Noord-Holland of voor de verschillende veehouderijsectoren in het bijzonder. Wij leveren onze bijdrage om samen met andere partijen, te komen tot een transitie van de landbouw, via ondermeer de voedselvisie en het integrale beleid voor het landelijk gebied waar landbouw een van de hoofdthema's is (PPLG).
178	EFB	PvdD	F. Zoon	3.5	236	Bij 20. Stichting Voorbereiding Pallas-reactor staat: "Bestuurlijk belang: Benoeming leden Raad van Toezicht". Hoe komt die benoeming van leden RvT tot stand en welke invloed heeft de provincie hierin? Tevens, in de	Mirjam Luimstra	Ilse Zaal	De leden van de RvT worden benoemd door de minister van VWS en de provincie Noord-Holland gezamenlijk. Dat gebeurt

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	OD	Pagina begroting	Vraag	Beantwoording door	Portfeuillehouder GS	Antwoord
						begroting van 2021 stond een ander bestuurlijk belang. Wanneer is dit belang veranderd?			door een GS besluit op basis van art 158 Provinciewet. In eerdere jaren was abusievelijk het maatschappelijke belang ingevuld als bestuurlijk belang.
179	EFB	PvdD	I.Kostic			Voor de verkiezingen is een Regenboogakkoord getekend door bijna alle provinciale partijen. De provincie is ook een Regenboogprovincie. a) Kunt u schetsen wat de afgelopen 3 jaar precies is gedaan om o.a. de punten uit het Regenboogakkoord en breder provinciaal regenboogbeleid te realiseren? b) Werkloosheid en discriminatie onder met name trans personen is buitengewoon groot. Andere overheidslagen zoals gemeente Utrecht werken samen met in trans personen gespecialiseerde uitzendbureaus	Conny Hems	Rosan Kocken	a. Enerzijds intern met name op het gebied van onze rol als werkgever (onder de bredere noemer van diversiteit & inclusie) is diversiteit en inclusiebeleid ontwikkeld en geïmplementeerd. Een van de aandachtsgebieden is LHBTIQ+. Anderzijds vanuit onze rol als Regenboogprovincie naar buiten: we hebben online inspiratiesessies georganiseerd voor regenbooggemeenten (sessie met jongeren, sessie over LHBTI beleid en sessie over monitoring). Daarnaast hebben we deelgenomen aan de Canal Parade. De regenboogvlag wordt gehesen op specifieke momenten. b. In onze raamcontracten met intermediairs is aandacht voor diversiteit en inclusie.

Provincie
Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr S. Ibrahim
CZ/FIN

Telefoonnummer 023 514 52 88
Salih.ibrhaim@noord-holland.nl

Verzenddatum
- 5 OKT. 2022

Kenmerk
17907214/1907214

Uw kenmerk

Betreft: Memorie van antwoord bij de begroting 2023

Geachte leden,

Ter kennisname zenden wij u bijgaand de memorie van antwoord bij de begroting 2023 toe.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

J. Olthof

1 bijlage(n)

Memorie van antwoord bij de begroting 2023

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

BRIEF AAN PROVINCIALE EN GEDEPUTEERDE STATEN
17 oktober 2022

Aan: Gedeputeerde en Provinciale Staten van Noord-Holland
Van: Opvangcentra voor wilde dieren in Noord-Holland

Betreft: Verzoek om resterende €100.000,- uit het coalitieakkoord voor de Noord-Hollandse wildopvangcentra anders te besteden

Geachte Gedeputeerde Zaal en de leden van de Provinciale Staten van Noord-Holland,

Wij, allen dertien wildopvangcentra gezeteld in Noord-Holland, willen uw aandacht vragen voor het volgende:

In 2019 is door de provincie besloten dat er voor de wildopvangcentra in Noord-Holland tweehonderdduizend euro werd gereserveerd. Dit geld is geoormerkt. Een ton is inmiddels uitgegeven aan communicatie en educatieve doelen, zoals beoogd. Maar er is nog honderdduizend euro over dat niet is besteed; dat geld ligt nu al jaren onbenut op de plank, terwijl opvangcentra het zwaar hebben.

Dit bedrag is toentertijd gereserveerd voor een bepaald doel, namelijk het aantrekken van een externe deskundige die de wildopvangcentra zou begeleiden naar het schrijven van uniforme protocollen. De oorsprong voor dit doel, stroomde voort uit de verwachting dat de Rijksoverheid snel met nieuwe beleidsregels[1] zou komen. In die nieuwe beleidsregels zou komen te staan dat wildopvangcentra protocollen moeten uitschrijven. Aangezien de meerderheid van de wildopvangcentra geen juiste protocollen op papier heeft, leek het een aantrekkelijk idee om dit uit te besteden aan een externe deskundige. Dit is in overleg met de belanghebbenden (lees: wildopvangcentra) besloten. Hoewel er toen ook andere suggesties werden gedaan door opvangcentra en er vraagtekens waren bij de hoeveelheid geld dat voor 1 externe deskundige zou worden besteed.

Toch is het anders dan volgens plan gelopen. Er is inderdaad een aanbesteding geweest en er is een externe deskundige aangetrokken die de opdracht uiteindelijk heeft gekregen. Maar deze heeft helaas de opdracht na vier maanden weer teruggegeven. De missie was complex en niet uitvoerbaar, mede doordat de Rijksoverheid maar niet met de definitieve nieuwe beleidsregels kwam. Daarop heeft de Gedeputeerde besloten het geld te bewaren totdat deze nieuwe beleidsregels wél van kracht worden. Hoewel er aanwijzingen zijn dat deze nieuwe beleidsregels in de tweede helft van 2023 worden gepresenteerd, zijn er ook zorgen bij de wildopvangcentra. Immers, in maart 2023 zijn er ook Provinciale Staten verkiezingen. Dat betekent onzekerheid of de gereserveerde honderdduizend euro nog wel bij de wildopvangcentra terecht gaat komen.

[1] Beleidsregels zijn de regels van de Rijksoverheid waar wildopvangcentra met een officiële ontheffing van de provincie om wilde dieren te mogen opvangen, verzorgen, rehabiliteren en weer terug in de natuur zetten, zich aan moeten houden.

Inmiddels zijn de wildopvangcentra van mening veranderd: het zonde dat dit geld nog steeds niet is besteed en wij willen u een voorstel doen.

Wildopvangcentra hebben het financieel altijd erg moeilijk maar nu is de nood extreem hoog vanwege de enorm stijgende energieprijzen en de inflatie waardoor diervoeders in prijs verhoogd zijn. Daarnaast moeten per 1 januari 2023 de minimumlonen met 10% worden verhoogd. Als wildopvangcentra een of meerdere betaalde dierverzorgers in dienst hebben, dan is dat vaak op het minimumloon. Om bovenstaande redenen willen wij u vragen de resterende €100.000 voor maart 2023 aan de 13 Noord-Hollandse wildopvangcentra te willen uitkeren.

Maar als de gedeputeerde toch wil vasthouden aan het inhuren van een externe deskundige voor het maken van geüniformeerde protocollen, denken wij dat het uitrekken van €50.000 daarvoor voldoende is.

Dat willen we uitleggen en onderbouwen.

In juli 2022 heeft de Raad voor Dieraangelegenheden (RDA) een zienswijze getiteld *'Dilemma's in de wildopvang; Zorg voor hulpbehoevende wilde dieren'* aan de Minister overhandigd. Deze zienswijze is op verzoek van de minister opgesteld en gaat over de vraag of, hoe en door wie hulpbehoevende wilde dieren moeten worden geholpen. Het thema komt voort uit maatschappelijke discussies over wenselijkheid en noodzaak van hulp aan wilde dieren. De zienswijze was op verzoek van de Minister van LNV samengesteld om onduidelijkheden uit de weg te ruimen. De RDA concludeert in haar advies onder andere dat:

- Bij een wettelijk vastgelegde zorgplicht voor de burger (Wet Dieren)[2] ligt het in de lijn der verwachting dat de overheid de middelen zou verschaffen om de uitvoering van de zorgplicht te faciliteren.

De RDA geeft de aanbeveling dat de overheid zorgt voor continuïteit, en dat behelst niks minder dan een structurele lange termijn financiering van de wildopvangcentra. De RDA adviseert ook dat het Rijk met de andere overheden afspraken maakt over de verantwoordelijkheden en financiële ondersteuning. Er wordt speciaal melding gemaakt dat wildopvangcentra doorgaans een regionale functie hebben en dat om die reden de rol van de provincie een belangrijke is.

Wat willen de Noord-Hollandse wildopvangcentra nu precies? Zij verzoeken de provincie om de regie te nemen in de regio en in overleg met o.a. gemeenten een voorstel te doen over een regeling voor structurele financiële vergoeding voor de geleverde diensten van de

[2] Wetgeving. Hulpbehoevende wilde dieren moeten worden geholpen: op grond van een voorschrift in de Wet Dieren: - "Een ieder verleent een hulpbehoevend dier de nodige zorg".
- "Het bij en krachtens het eerste tot en met het zesde lid bepaalde is tevens van toepassing ten aanzien van andere dan gehouden dieren".
- Memorie van Toelichting: "Ook de plicht tot het verlenen van de nodige zorg aan hulpbehoevende dieren is ten aanzien van wilde dieren van toepassing."

Noord-Hollandse wildopvangcentra. Daarvoor zou de provincie een of meerdere bijeenkomst(en) kunnen organiseren, waarbij nadrukkelijk ook de gemeenten worden uitgenodigd. Tijdens deze bijeenkomsten moet worden gesproken over een regeling voor structurele financiële vergoeding voor geleverde diensten van de Noord-Hollandse wildopvangcentra. Deze vergoeding hoeft niet honderd procent kostendekkend te zijn. Immers wildopvangcentra hebben ook donateurs onder de inwoners van Noord-Holland en zijn capabel om bij grootschalige projecten fondsen aan te schrijven, maar een minimaal bedrag per jaar om de exploitatie te kunnen garanderen zou op zijn plaats zijn.

Daarnaast verzoeken de Noord-Hollandse wildopvangcentra dat het resterende bedrag à €100.000,- niet langer wordt bewaard, maar dat dit naar rato en grootte van het opvangcentrum verdeeld wordt over alle wildopvangcentra in de provincie.

Met vriendelijke groet,

- [redacted], Egelopvang Haarlem (Haarlem)
- [redacted], Vogelhospitaal Haarlem (Haarlem)
- [redacted] Wildopvang de Bonte Piet (Midwoud)
- [redacted], De Toevlucht - Vogel- en Zoogdierenopvang (Amsterdam)
- [redacted], Stichting Egel Informatiecentrum De Dikke Prik (Warmerhuizen)
- [redacted], Stichting Vleermuizenopvang Noord-Holland
- [redacted], Wings of Change (Andijk)
- [redacted], Egelopvang Samen Prikken (Broek op Langedijk)
- [redacted] , Vogelopvang De Paddenstoel/De Helderse Vallei (Den Helder)
- [redacted], Vogelhospitaal Midden-Nederland (Naarden)
- [redacted], Egelopvang Midden-Nederland (Huizen)
- [redacted], Ecomare (De Koog, Texel)
- [redacted], Wildopvang Krommenie van de Dierenbescherming

Mede ondertekend door:

- [redacted], Stichting Wildopvang.nl
- [redacted], Stichting DierenLot

Rondvraag voor gedeputeerde Zaal
Cie. NLG d.d. 24 oktober 2022
Onderwerp: Stivas

- Stivas houdt zich o.a. bezig met kavelruilprojecten.
- Stivas voert vanaf deze zomer het POP3 project 'Toekomstgericht Verkavelen' uit.
- Bij dit project kan het eerst betalingsverzoek bij RVO pas in 2023 worden ingediend en is de eerste uitbetaling op z'n vroegst 1 april 2023.
- Het gaat hierbij om een bedrag van € 450.000,-.
- Stivas heeft slechts een beperkte financiële buffer en zal hiermee in ernstige liquiditeitsprobleem komen.

Na telefonisch contact met de voorzitter van Stivas meen ik te hebben begrepen dat:

- Er 6 mensen op de loonlijst staan bij Stivas
- Stivas al meerdere malen in de situatie heeft verkeerd waarin dreigde dat salarissen niet konden worden uitbetaald.
- Er bij het aannemen van het POP3 project door Stivas, er een 'soort van uitzicht' zou zijn gegeven, door de Provincie, dat voorfinanciering bij dit project mogelijk zou gaan worden.
- Hier is nu geen sprake van…

Vragen:

- Kan de gedeputeerde bevestigen dat er een verwachting is gewekt, bij Stivas, dat voorfinanciering bij het POP3-project mogelijk zou gaan worden?
- Is de gedeputeerde het met ons eens Stivas zonder voldoende liquide middelen 'omvalt' en ophoudt te bestaan, terwijl we deze organisatie in de nabije toekomst nog hard nodig zullen hebben?
- Kan de gedeputeerde ons inzicht verschaffen in wat er mogelijk is om Stivas te ondersteunen, zonder dat daarbij sprake zou zijn van (de schijn van) Staatssteun?

Aukelien Jellema
PvdA-NH

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10828
Extern Zaak ID	1904581
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	24 oktober 2022
Agendapunt	8.a
Titel	Zienswijze PS resultaatbestemming 2021, 3de begrotingswijziging 2022 en de wijziging gemeenschappelijke regeling i.v.m. de uittreding van Weesp van de OFGV (A-agenda NLG 24-10-22)
Organisatieonderdeel	CZ/FIN

Bijlagen
Voordracht PS R2021, 3deBGR2022, WGR Weesp.docx
Brief Jaarstukken en rekeningresultaat OFGV 2021.pdf
3e Begrotingswijziging 2022.pdf
Brief OFGV.pdf
Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke Regeling OFGV.pdf
Jaarstukken 2021 OFGV gewaarmerkt.pdf
Brief aan PS over zienswijze op de resultaatbestemming 2021, de derde begrotingswijziging 2022 en aanpassing gemeenschappelijke regeling uittreding Weesp van de OFGV.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Ingekomen stukken ter kennisname	30 september 2022
Overdracht vanuit GS	3 oktober 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**24 oktober 2022**
PS-vergadering	14 november 2022

Toelichting

De resultaatbestemming 2021, 3de begrotingswijziging 2022 en de gewijzigde gemeenschappelijke regeling i.v.m. de uittreding van Weesp zijn door het dagelijks bestuur van de OFGV verzonden aan de raden en staten van deelnemers in deze gemeenschappelijke regeling. Provinciale Staten kunnen een zienswijze naar voren brengen op deze stukken en dienen GS toestemming te geven voor het aangaan van de gewijzigde gemeenschappelijke regeling.

Provincie
Noord-Holland

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 14 november 2022

Onderwerp: Zienswijze 3de begrotingswijziging 2022, Resultaatbestemming 2021 en wijziging van de Gemeenschappelijke regeling van de Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek

Kenmerk: 1904581/1904592

Bijlagen:

1. **Brief Jaarrekening 2021 en Resultaatbestemming 2021 OFGV**
2. **3de begrotingswijziging 2022 OFGV**
3. **Aanbiedingsbrief gewijzigde Gemeenschappelijk Regeling OFGV**
4. **Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke Regeling OFGV**
5. **Vastgestelde Jaarrekening 2021 OFGV**

1. Inleiding

Zienswijze 3de Begrotingswijziging 2022 en Resultaatbestemming 2021

Op 28 juni 2022 is door het dagelijks bestuur (DB) van de Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV) de 3de begrotingswijziging 2022 en de resultaatbestemming 2021 ter zienswijze aangeboden aan de raden en staten van participanten verstuurd. Hierdoor heeft u Provinciale Staten (PS) de mogelijkheid om een zienswijze kenbaar te maken aan de OFGV met betrekking tot de eerder genoemde financiële stukken. Na behandeling tijdens de vergadering van de commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid op 24 oktober 2022 wordt onder voorbehoud van de PS vergadering op 14 november 2022 de voorlopige zienswijze met de OFGV gedeeld.

Wijziging Gemeenschappelijke Regeling OFGV

De gemeentelijke herindeling tussen Weesp en Amsterdam heeft ook gevolgen voor de gemeenschappelijke regeling (GR) OFGV. Nu de gemeente Weesp per 24 maart 2022 is opgeheven kan zij ook geen deelnemer meer zijn in de GR OFGV. Weesp is nu onderdeel van de gemeente Amsterdam en deze heeft al haar taken ondergebracht bij de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied. De gemeente Weesp heeft daarom de wens om op 1 januari 2022 uit de GR OFGV te treden. Dankzij deze uittreding van Weesp moet de GR van de OFGV worden aangepast.

Jaarrekening 2021 OFGV

Ter informatie voegen wij de vastgestelde jaarrekening 2021 van de OFGV toe aan deze voordracht. Bij de voordracht Zienswijze begroting 2023 (behandeld tijdens de PS-vergadering van 4 juli 2022) was alleen de voorlopige jaarrekening beschikbaar. De nu meegestuurde jaarrekening is

door de accountant gecontroleerd en vastgesteld tijdens de vergadering van het algemeen bestuur (AB) van de OFGV in juli.

2. Toelichting

3de begrotingswijziging 2022

Op 24 november 2021 heeft het AB van de OFGV besloten tot het instellen van de "bestemmingsreserve Weesp uittreding uit de GR OFGV" in verband met de frictiekosten die zullen ontstaan als gevolg van de uittreding van de gemeente Weesp. De gemeente Amsterdam heeft een eenmalige afkoopsom betaald van €469.489 ter dekking van de frictiekosten en instandhoudingskosten. Middels deze begrotingswijziging wordt geregeld dat er in 2022 € 232.420 en in 2023 €237.068 wordt onttrokken aan deze reserve om de gemaakte kosten te kunnen dekken. De onttrekking uit deze reserve heeft geen gevolgen voor de financiële bijdrage van de deelnemers aan de OFGV. Ook de stemverhouding zal hierdoor niet veranderen.

Advies is om geen zienswijze in te dienen op de 3de begrotingswijziging 2022

Resultaatbestemming 2021

De OFGV heeft in 2021 een voordelig resultaat geboekt op reguliere bedrijfsvoering van € 153.954 en een voordelig resultaat door extra baten van €415.845. Het resultaat op reguliere bedrijfsvoering komt met name voort uit het thuiswerken in 2021 i.v.m. de corona pandemie. Dit heeft geleid tot aanzienlijk lagere reiskosten en huisvestingskosten. Het resultaat door extra baten komt met name voort uit meerwerkopdrachten, georganiseerde opleidingen voor andere overheden, detacheringsopbrengsten en afwikkelingsverschillen.

Tijdens de vergadering van het AB op 22 juni 2022 is het voorstel aangenomen om de extra kosten als gevolg van de invoering van de Omgevingswet te dekken uit het geboekte resultaat in 2021. Op deze manier hoeft de bijdrage van de participanten niet te worden verhoogd. Het voorstel is daarom om conform artikel 25 lid 6 en 7 van de GR, artikel 11 van de Financiële Verordening en artikel 6.2 van de Nota Weerstandsvermogen het rekeningresultaat als volgt te bestemmen:

1. Het rekeningresultaat van €569.799 te doteren aan de bestemmingsreserve Innovatie en Ontwikkeling
    a. Voor de kosten voor invoering van de Omgevingswet in 2022 ad €121.287 te onttrekken aan deze bestemmingsreserve;
    b. Voor de kosten voor invoering van de Omgevingswet in 2023 ad €347.636 te onttrekken aan deze bestemmingsreserve;
    c. €100.876 wordt ingezet ten behoeve van innovatieve projecten en ontwikkeling van de organisatie conform de daarover gemaakte afspraken.
2. Het restant van de directe productiekosten van de gemeente Gooise Meren ad €12.633 en de provincie Noord-Holland ad €8.507 terug te betalen aan deze deelnemers.

Advies is om geen zienswijze in te dienen op de resultaatbestemming 2021 van de OFGV. Deze is gebaseerd op eerder gemaakte afspraken waarmee de provincie heeft ingestemd.

Wijziging Gemeenschappelijke Regeling OFGV

De GR van de OFGV wordt op één onderdeel gewijzigd: het uitreden van de gemeente Weesp als deelnemer van de OFGV. Dit betekent dat in de doorlopende tekst van de GR, overal waar deze

staat genoemd, de gemeente Weesp wordt weggehaald. Verder worden er geen grote wijzigingen doorgevoerd. De OFGV is op dit moment nog bezig met een voorstel om de GR te herzien aan de hand van de vernieuwde Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr) die op 1 juli 2022 in werking is getreden. Deze wordt in een later stadium aan uw Staten voorgelegd.

Advies is om geen zienswijze in te dienen op het wijzigen van de GR van de OFGV en toestemming te verlenen aan Gedeputeerde Staten tot het treffen van de gewijzigde GR OFGV.

4. Proces en procedure

De zienswijze op de 3de begrotingswijziging 2022 en de resultaatbestemming 2021 worden geagendeerd voor de vergadering van het AB op 17 november 2022.

Wanneer de gewijzigde Gemeenschappelijke regeling van de OFGV is vastgesteld door de raden en staten van de participanten wordt deze gepubliceerd in de Staatscourant door de provincie Flevoland.

5. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk, voorzitter

mw. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. xx

Provinciale Staten van Noord-Holland;

overwegende dat Provinciale de mogelijkheid hebben om hun zienswijze kenbaar te maken aan de OFGV m.b.t. de 3de begrotingswijziging 2022, resultaatbestemming 2021 en de wijziging van de gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek en daarnaast hun toestemming moeten verlenen aan Gedeputeerde Staten voor het aangaan van de gewijzigde gemeenschappelijke regeling;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 27 september 2022;

gelet op:

- Artikel 23 van de gemeenschappelijke regeling;
- artikel 25 lid 6 en 7 van de gemeenschappelijke regeling, artikel 11 van de Financiële Verordening en artikel 6.2 van de Nota Weerstandsvermogen;
- de bepalingen, vervat in hoofdstuk IV van de Wet gemeenschappelijke regelingen;

besluiten:

1. Geen zienswijze in te dienen op de 3de begrotingswijziging 2022 van de Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek;
2. Geen zienswijze in te dienen op de resultaatbestemming 2021 van de Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek
3. Geen zienswijze in te dienen op de gewijzigde tekst van de gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek;
4. Toestemming te verlenen aan Gedeputeerde Staten tot het treffen van de gewijzigde gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek.

Haarlem, 14 november 2022

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

OMGEVINGSDIENST
FLEVOLAND & GOOI EN VECHTSTREEK

Provinciale Staten van de
provincie Noord-Holland
Postbus 123
2000 MD HAARLEM

Verzenddatum	Bijlagen	Kenmerk
27-6-2022	3	2022 OFGV ivw02

Onderwerp:
Jaarstukken 2021 en bestemming jaarrekeningresultaat 2021 OFGV

Geachte heer, mevrouw,

Conform artikel 25 lid 3 van de Gemeenschappelijke Regeling ontvangt u hierbij ter kennisneming de door het Algemeen Bestuur van de Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV) vastgestelde Jaarstukken 2021. Deze zijn voorzien van goedkeurende controleverklaring.

Wij verzoeken u uiterlijk 1 oktober 2022 uw zienswijzen kenbaar te maken inzake de in deze brief voorgestelde bestemming van het rekeningresultaat 2021. Het Algemeen Bestuur stelt de definitieve resultaatbestemming zo spoedig mogelijk na deze datum vast.

Jaarverslag 2021
Vergunningverlening
De OFGV verleent vergunningen en beoordeelt meldingen binnen de wettelijk gestelde termijnen. In 2021 heeft de OFGV 97% van de producten met een wettelijke termijn binnen die termijn afgerond. Er zijn 1.474 producten binnen de termijn en 45 producten buiten de termijn afgerond. Bij 25 producten betrof het asbestsloopmeldingen die te laat door de gemeenten aan de OFGV zijn doorgezet. Hierdoor kon de melding niet binnen vijf werkdagen kon worden afgerond. Dit is met de betreffende gemeenten besproken. De vergunningverlening is voor zowel de deelnemende partijen als de bedrijven naar tevredenheid uitgevoerd.

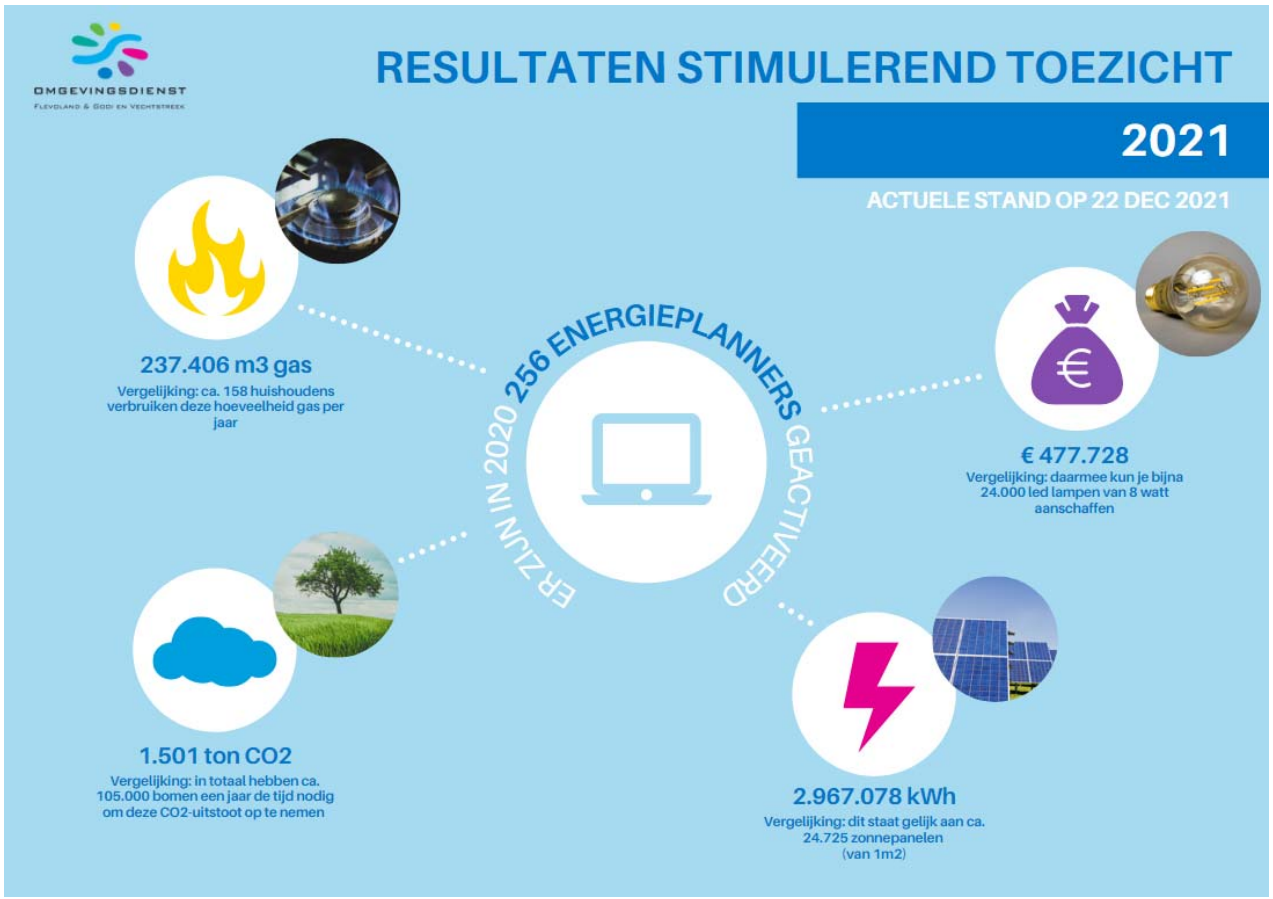
Door het voeren van vooroverleg, het actueel houden van vergunningen en het behandelen van meldingen heeft de OFGV aan aanvragers duidelijk gemaakt aan welke milieuregels zij zich moeten houden. Hiermee heeft de OFGV bijgedragen aan een schone, veilige en gezonde leefomgeving.

Expertise
De OFGV verstrekt adequaat en kwalitatief advies aan de deelnemers over het ontwikkelen, inrichten en beheren van een duurzame fysieke leefomgeving. In 2021 zijn meer adviezen verstrekt aan de deelnemers dan in de prognose was opgenomen. Het betreffen onder andere adviezen over bodem en PFAS, het uitvoeren van een milieutoets bij bouwaanvragen, geluidsadviezen en adviezen over bestemmingsplannen. De adviezen zijn naar tevredenheid van de deelnemers verstrekt.

In 2021 heeft de OFGV plannen en evaluatieverslagen van bodemsaneringen beoordeeld. De (grondwater)saneringen van diverse spoedlocaties zijn in 2021 afgerond. Hiermee heeft de OFGV bijgedragen aan het verbeteren van de bodemkwaliteit en het beperken van illegale en schadelijke handelingen.

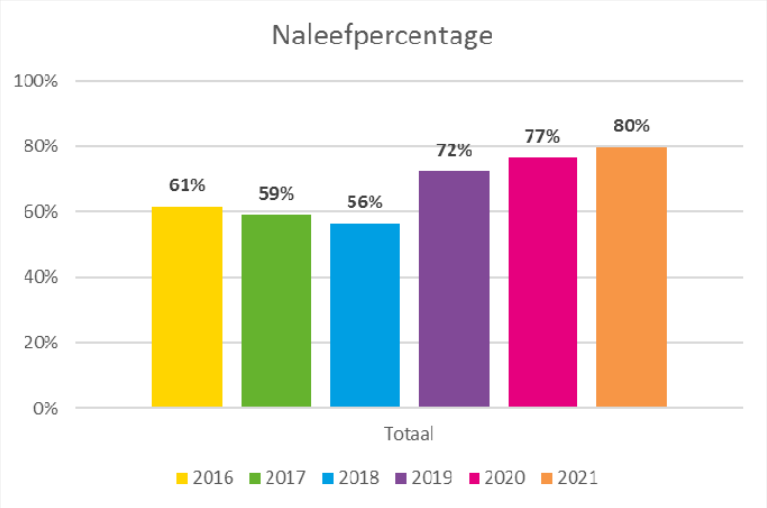
Alle medewerkers van de OFGV zijn in 2021 inhoudelijk opgeleid op het gebied van de Omgevingswet. Samen met de partners zijn werkprocessen beschreven zoals het vergunningverleningsproces en de omgevingstafels. De OFGV heeft factsheets opgesteld over milieu-onderwerpen die gemeenten in hun omgevingsplannen moeten opnemen.
Daarnaast heeft de OFGV in 2021 de handhavingsestafette met als thema Natura 2000 georganiseerd en is de OFGV gestart met de actualisatie van het VTH-uitvoeringskader. Hiermee heeft de OFGV bijgedragen aan de kwaliteit en effectiviteit van de samenwerking en de uitvoeringstaken.

Middels Stimulerend Toezicht heeft de OFGV 256 bedrijven in de periode 2020-2021 gestimuleerd energiebesparende maatregelen toe te passen. Energiebesparing levert een positieve bijdrage aan het beperken van de klimaatverandering. De energiebesparing ziet u in onderstaande infographic.

Toezicht en Handhaving
De inzet van de OFGV is gericht op een zodanige naleving van wet- en regelgeving, dat de kwaliteit van de leefomgeving (veiligheid, leefbaarheid en duurzaamheid) wordt bevorderd. In 2021 zijn meer milieucontroles uitgevoerd dan in de prognose was opgenomen. Er zijn minder hercontroles uitgevoerd als gevolg van een hoog naleefpercentage. De klachten zijn binnen de afgesproken termijnen afgehandeld.

Bij de milieucontroles is het beeld dat de meeste bedrijven in 2021 hebben voldaan aan wet- en regelgeving. Het naleefpercentage voor bedrijven onder het bevoegd gezag van de deelnemers is gestegen naar 80% ten opzichte van 77% in 2020. Dit betekent dat bij 80% van de bedrijven bij de eerste milieucontrole geen overtredingen is geconstateerd. Hoe meer bedrijven zich houden aan de milieuregels, hoe minder vervuiling en schade wordt veroorzaakt. De OFGV heeft middels hercontroles en handhaving bereikt dat de milieuovertredingen ongedaan zijn gemaakt.

De OFGV heeft in 2021 voor alle gemeenten asbestcontroles uitgevoerd. Door het behandelen van meldingen en het uitvoeren van toezicht en handhaving heeft de OFGV bijgedragen aan het voorkomen van milieu- en gezondheidsschade als gevolg van asbest.

De toezichthouders van de OFGV hebben diverse controles uitgevoerd in Flevoland om toezicht te houden op natuur, bodem, grondwater en ontgrondingen. Door toezicht en handhaving heeft zo min mogelijk verstoring en vervuiling van de watervoerende pakketten, de bodem en de natuur plaatsgevonden.

Jaarrekening 2021
De jaarrekening bevat de financiële verantwoording over 2021. De verantwoording toont een positief resultaat van € 153.954,- op de reguliere bedrijfsvoering en € 415.845,- op de overige inkomsten. Dit is gelijk aan het resultaat vóór accountantscontrole waarover u bent geïnformeerd via de brief “Voorlopige jaarrekening 2021” die op 14 maart 2022 is toegezonden.

a. Voordelig resultaat op de reguliere budgetten: € 153.954.
Het positieve resultaat op de reguliere lasten is in belangrijke mate gerelateerd aan het thuiswerken. Dit heeft geresulteerd in aanzienlijke lagere reiskosten woon-werkverkeer en lagere huisvestingskosten omdat het kantoor nauwelijks is gebruikt.

b. Voordelig resultaat door extra baten: € 415.845.
De extra baten bestaan uit:
- meerwerkopdrachten voor de deelnemende partijen;
- opbrengsten uit de opleidingen georganiseerd voor andere overheden;
- detacheringsopbrengsten;
- afwikkelingsverschillen.

De opbrengsten in 2021 zijn hoger dan de raming voor overige opbrengsten.

c. Het resultaat op de directe productie budgetten is nihil.
Met ingang van 2021 worden de bijdragen voor de directe productiekosten verantwoord als voorschotbedragen van overheden voor een specifiek bestedingsdoel. De restantbudgetten zijn op de balans verantwoord bij de overlopende passiva, in plaats van als rekeningresultaat. Dat zorgt voor meer transparantie over deze budgetten en geeft de partners die de bijdragen betalen meer flexibiliteit om na afloop van de accountantscontrole te besluiten over de bestemming van de restantbudgetten. De provincie Flevoland heeft aangegeven het restant van de door haar betaalde directe productie budgetten te willen aanwenden voor de OFGV.

d. Het resultaat uit reservemutaties is nihil.
In 2021 wordt € 186.533 onttrokken aan de Bestemmingsreserves Innovatie en Ontwikkeling voor de kosten van innovatieprojecten. Dat is lager dan geraamd omdat de looptijd van de projecten niet gelijk is aan het kalenderjaar. Aan de reserves worden alleen de werkelijke gemaakte kosten binnen één kalenderjaar onttrokken.

e. Het resultaat uit subsidies is nihil.
In 2021 is € 19.329 subsidie ontvangen voor de voorbereiding op het Register Externe Veiligheid en voor de versterking van Omgevingsveiligheid Cluster 2 PGS. De subsidies zijn namens het Rijk verstrekt door de provincie Zuid-Holland en Omgevingsdienst NL. Deze projecten vallen buiten de reguliere taak Omgevingsveiligheid.

Voorstel resultaatbestemming 2021
Conform artikel 25 lid 6 en 7 van de Gemeenschappelijke Regeling, artikel 11 van de Financiële Verordening en artikel 6.2 van de Nota Weerstandsvermogen stellen wij voor het jaarrekeningresultaat over 2021 onder voorbehoud van zienswijzen als volgt te bestemmen:

a) het resultaat aan te wenden voor de kosten voor invoering van de Omgevingswet in 2022 ad € 121.287 en 2023 ad € 347.636 via dotatie en onttrekking aan de Reserve Innovatie en Ontwikkeling (in totaal € 468.923).
b) het overige resultaat te doteren aan de Bestemmingsreserve Innovatie en Ontwikkeling ten behoeve van innovatieprojecten ad € 100.876.
c) De restanten op de directe productiekosten van Gooise Meren ad € 12.633 en Noord-Holland ad € 8.507 terug te betalen aan deze partners.

Een afschrift van deze brief is gezonden aan uw college.

BIJLAGEN:
- Jaarstukken 2021
- Controleverklaring was getekend
- Accountantsverslag was getekend

Hoogachtend,

mw. C.W. Smelik
Voorzitter Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek

OMGEVINGSDIENST
FLEVOLAND & GOOI EN VECHTSTREEK

Toelichting 3e Begrotingswijziging 2022

1	Beslispunt	Het onttrekken van € 232.420 in 2022 en € 237.068 in 2023 aan de “Bestemmingsreserve Weesp uittreding uit de GR” in verband met de frictiekosten als gevolg van de uittreding van de gemeente Weesp uit de Gemeenschappelijke Regeling OFGV.
	Argument	Met de gemeente Weesp en de gemeente Amsterdam is een overeenkomst uittredingskosten OFGV-Weesp-Amsterdam opgesteld. De gemeente Amsterdam betaalt een eenmalige afkoopsom van € 469.489 ter dekking van frictiekosten en instandhoudingskosten.
	Argument	Op 24 november 2021 besloot het AB tot het instellen van de “Bestemmingsreserve Weesp uittreding uit de GR OFGV”. Toen is gemeld dat de dotatie aan deze reserve wordt meegenomen in de reguliere zienswijzeronde van het voorjaar 2022. De onttrekking wordt aan de raden en Staten voor zienswijzen voorgelegd bij het behandelen van het rekeningresultaat 2021.

OMGEVINGSDIENST
FLEVOLAND & GOOI EN VECHTSTREEK

Bijlage 3e Begrotingswijziging 2022

Baten en lasten reserves

Ten opzichte van de oorspronkelijke begroting 2022 is de mutatie van de Bestemmingsreserve “Weesp uittreding uit de GR OFGV” als volgt veranderd:

MUTATIES RESERVES		Begroting na 2e BW	Begroting na 3e BW	Begroting na 3e BW
Nummer	Post	2022	2022	2023
2	OVERIGE BIJDRAGEN - BATEN RESERVES			
2.3	Bijdrage gemeente Amsterdam	€ 469.489	€ 469.489	€ -
2.4	Onttrekking Bestemmingsreserve Weesp uittreding uit de GR OFGV	€ -	€ 232.420	€ 237.069
Totaal baten reserves		**€ 469.489**	**€ 701.909**	**€ 237.069**
7	OVERIGE KOSTEN - LASTEN RESERVES			
7.11	Dotatie Bestemmingsreserve Weesp uittreding uit de GR OFGV	€ 469.489	€ 469.489	€ -
7.12	Salarissen (frictiekosten en instandhoudingskosten)	€ -	€ 232.420	€ 237.069
Totaal lasten reserves		**€ 469.489**	**€ 701.909**	**€ 237.069**

OMGEVINGSDIENST
FLEVOLAND & GOOI EN VECHTSTREEK

Het college van Gedeputeerde Staten
van de provincie Noord-Holland
Postbus 123
2000 MD HAARLEM

Verzenddatum	**Bijlagen**	**Kenmerk**
5 april 2022	1	2022 OFGV ms21

Onderwerp:
Wijzigingsbesluit OFGV i.v.m. uittreden gemeente Weesp

Geacht college,

Bij deze vraag ik u het wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (GR-OFGV) i.v.m. de uittreding van Weesp per 1/01/2022 vast te stellen nadat u hiervoor toestemming heeft gekregen van de gemeenteraad, respectievelijk Provinciale Staten. Het wijzigingsbesluit is bij deze brief bijgesloten.

Omdat gemeente Weesp wordt opgeheven en samengevoegd met gemeente Amsterdam treedt gemeente Weesp uit de GR-OFGV. De uittreding is per 1 januari 2022 ingegaan. Het Dagelijks Bestuur OFGV stemde op 27 oktober 2021 in met het voorstel het bijgaande wijzigingsbesluit bij de deelnemers in procedure te brengen zodra tussen gemeenten Weesp en Amsterdam en de OFGV een uittreedovereenkomst zou zijn afgesloten. Deze overeenkomst, waarin de (financiele) voorwaarden van de uittreding zijn geregeld, was op 16 maart jl. door beide partijen ondertekend.

<u>Procedure</u>
De Gemeenschappelijke Regeling OFGV is een zogenaamde collegeregeling. Het is aan de colleges van de deelnemers om een dergelijke regeling 'met elkaar te treffen' (art. 51 lid 1 Wet op de gemeenschappelijke regelingen). De colleges kunnen zo'n regeling pas treffen nadat zij daartoe toestemming krijgen van de gemeenteraad resp. Provinciale Staten (art. 51 lid 2 WGR). Dit vaststellingsproces geldt ook voor wijzigingen van de regeling (art. 51 lid 3 WGR).

<u>Publiceren</u>
Op grond van artikel 26 lid 1 en artikel 52 lid 1 Wgr publiceert GS van Flevoland na de besluitvorming de onderhavige wijziging van de Gemeenschappelijke Regeling OFGV in het Provinciaal Blad van Flevoland.

De OFGV draagt er vervolgens zorg voor dat deze wijziging wordt verwerkt in het openbaar elektronisch register van krachtens de Wgr getroffen regelingen en dat wordt verwezen naar een geconsolideerde versie van de regeling.

Wij verzoeken u ons te informeren als het college een besluit heeft genomen over het wijzigingsvoorstel en daarvoor de toestemming heeft gekregen van de gemeenteraad/ Provinciale Staten. Zodra alle deelnemers, inclusief Weesp, hebben ingestemd met het

Wijzigingsbesluit is de GR-OFGV, die de dan 14 deelnemers met elkaar zijn aangegaan, formeel gewijzigd. Uw reactie kan naar info@ofgv.nl of aan Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek, postbus 2341, 8203 AH LELYSTAD.

Hoogachtend,
Namens het Dagelijks Bestuur van de
Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek

dhr. P.M.R. Schuurmans
Secretaris Bestuur Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek

OMGEVINGSDIENST
FLEVOLAND & GOOI EN VECHTSTREEK

Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke Regeling OFGV

1. Wijziging Gemeenschappelijke Regeling OFGV

Gedeputeerde Staten van de provincie Flevoland en de provincie Noord-Holland en de colleges van burgemeester en wethouders van de gemeenten Almere, Dronten, Lelystad, Noordoostpolder, Urk, Zeewolde, Blaricum, Gooise Meren, Hilversum, Huizen, Laren, Weesp en Wijdemeren, ieder voor zover bevoegd,

Overwegende dat
de gemeente Weesp per 24 maart 2022 wordt opgeheven en samengevoegd met de gemeente Amsterdam (Wet van 9 juni 2021 tot herindeling van de gemeenten Amsterdam en Weesp, Stb. 2021, 296);

de gemeente Weesp daarom per 1 januari 2022 uit de Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek wenst te treden (brief burgemeester en wethouders d.d. 17 december 2020);

Gelet op
de Wet gemeenschappelijke regelingen, de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, de Provinciewet, de Gemeentewet en de Algemene wet bestuursrecht; de toestemmingen van Provinciale Staten van Flevoland en Noord-Holland; de toestemmingen van de gemeenteraden van de gemeenten;

Besluiten:
vast te stellen de volgende wijziging van de Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek:

Artikel I (Wijziging GR OFGV)
De Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek wordt gewijzigd als volgt:

A. In de aanhef in de opsomming van de deelnemers, vervalt “Weesp”.

B. In artikel 1, eerste lid onder a, vervalt “Weesp”.

C. In artikel 3, derde lid, vervalt “Weesp”.

Artikel II (Inwerkingtreding)
Deze wijziging van de Gemeenschappelijke Regeling OFGV treedt in op 1 januari 2022.

2. Toelichting bij wijziging GR OFGV

Bij Wet van 9 juni 2021 tot herindeling van de gemeenten Amsterdam en Weesp (Stb. 2021, 296) wordt de gemeente Weesp per 24 maart 2022 opgeheven. Vanaf 24 maart 2022 wordt Weesp onderdeel van de gemeente Amsterdam. Gelet op deze aanstaande samenvoeging van gemeenten heeft de gemeente Weesp op 17 december 2020 aangegeven per 1 januari 2022 uit deze Gemeenschappelijke Regeling te willen treden.

De onderhavige wijziging van de GR OFGV voorziet in de uittreding van de gemeente Weesp uit de GR OFGV. Vanzelfsprekend betekent deze wijziging dat in de eerder gepubliceerde toelichting op de GR OFGV bij artikel 3 (instelling) de verwijzing naar Weesp geen betekenis meer heeft en het aantal deelnemers waarnaar wordt verwezen in de toelichting op artikel 7 (stemverdeling) niet 15 maar 14 dient te worden gelezen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. M.W. Vos
CZ/FIN

Telefoonnummer +31235145010
vosm@noord-holland.nl

Verzenddatum

28 SEP. 2022

Kenmerk
1904581/1904594

Uw kenmerk

Betreft: Zienswijze op de resultaatbestemming 2021, de 3de begrotingswijziging 2022 en aanpassing gemeenschappelijke regeling uittreding Weesp van de OFGV

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over de zienswijze op de resultaatbestemming 2021, 3de begrotingswijziging 2022 en de wijziging van de gemeenschappelijke regeling uittreding Weesp van de omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV).

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

6 bijlage(n)

1. Voordracht PS
2. Brief Jaarrekening 2021 en Resultaatbestemming 2021 OFGV
3. 3de begrotingswijziging 2022 OFGV
4. Brief wijziging GR OFGV
5. Wijzigingsbesluit GR OFGV
6. Jaarstukken 2021 OFGV

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10907
Extern Zaak ID	1805593
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	24 oktober 2022
Agendapunt	11.a
Titel	Programma Natuurnetwerk 2023
Organisatieonderdeel	BU/BG

Bijlagen
Motie M68-2019 AANGENOMEN online versie.pdf
Brief aan PS over Programma Natuurnetwerk 2023.pdf
Programma Natuurnetwerk 2023.pdf
PNN 2023 - Voordracht PS def.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	10 oktober 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**24 oktober 2022**
Ingekomen stukken ter kennisname	31 oktober 2022
PS-vergadering	21 november 2022

Toelichting

Met het Programma Natuurnetwerk (PNN) wordt verantwoording afgelegd over de voortgang en programmering van het Natuurnetwerk Nederland. Het programma sluit aan bij de gebiedsgerichte en integrale werkwijze die vanaf 2020 is ingezet en steeds meer vorm krijgt in de verschillende (deel)gebieden. Het PNN is een groeidocument, ook andere opgaven krijgen komende jaren een plek in het PNN. Het Programma Natuurnetwerk wordt jaarlijks geactualiseerd en ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd.

M 68 / 11-11-2019

Partij voor de Dieren
Statenfractie Noord-Holland

AANGENOMEN

Motie Bomen voor klimaat en stikstof

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 11 november 2019, te Haarlem, ter bespreking van de begroting 2020;

constaterende dat:

- het Nederlandse bosareaal is afgenomen;[1]
- bomen middels CO_2-opslag een flinke bijdrage kunnen leveren aan het verminderen van klimaatverandering[2][3];
- mensen die in het groen wonen, blijer en gelukkiger zijn en minder snel ziek worden;[4]

overwegende dat:

- Nederland wereldkampioen biodiversiteitsverlies is: nog maar 15 procent van de oorspronkelijke biodiversiteit is aanwezig, tegenover 70 procent wereldwijd;[5]
- bomen en bossen bijdragen aan het in stand houden of vergroten van biodiversiteit;
- de bevolking bos aanmerkt als één van de meest gewaardeerde landschappen om in te recreëren;[6]
- het Rijk klimaatbossen ondersteunt voor vastlegging van stikstof[7];

gehoord de discussie,

verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- de kansen voor klimaatbossen met locaties in beeld te brengen;

en gaan over tot de orde van de dag.

Fabian Zoon
Partij voor de Dieren

---

[1] 'Het Nederlandse bos als bron van CO_2-opslag,' Mart-Jan Schelhaas, Eric Arets, Henk Kramer (Wageningen Environmental Research), Vakblad Natuur Bos Landschap, september 2017
[2] 'Goodbye - and good riddance - to livestock farming', George Monbiot, The Guardian, 4-10-2017 https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/oct/04/livestock-farming-artificial-meat-industry-animals
[3] 'Restored forests breath life into efforts against climate change', Justin Gillis, 23-12-2014 https://www.nytimes.com/2014/12/24/science/earth/restored-forests-are-making-inroads-against-climate-change-.html
[4] 'Groen, gezond en productief; The Economics of Ecosystems & Biodiversity (TEEB NL): natuur en gezondheid,' KPMG, 2012
[5] 'Nederland is kampioen biodiversiteitsverlies in Europa,' NRC, 26 juni 2014 https://www.nrc.nl/nieuws/2014/06/26/nederland-is-kampioen-biodiversiteitsverlies-in-e-1393477-a382924
[6] 'Plan bos- en houtsector levert bijdrage aan klimaatdoelen,' 24 oktober 2016, https://www.staatsbosbeheer.nl/Over-Staatsbosbeheer/Nieuws/2016/10/plan-bos-en-houtsector-levert-bijdrage-aan-klimaatdoelen
[7] https://www.nporadio1.nl/homepage/19085-kabinet-wil-klimaatbos-om-stikstofuitstoot-tegen-te-gaan

Provincie
Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
P.C. van der Meer
BEL/GRN

Telefoonnummer 023 5144542
meerp@noord-holland.nl

Verzenddatum

- 6 OKT. 2022

Kenmerk
18055893/1866928

Uw kenmerk

Betreft: Programma Natuurnetwerk 2023

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over het Programma Natuurnetwerk 2023. Wij hebben op 4 oktober jl. besloten deze voordracht aan uw Staten te zenden. In aanvulling hierop informeren wij uw Staten over de voortgang van de motie M68-2019 inzake klimaatbossen (getiteld: "Bomen voor Klimaat en Stikstof"), door uw Staten aangenomen op 11 november 2019. (zie nadere toelichting in de voordracht).

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

3 bijlagen
- Voordracht
- Programma Natuurnetwerk (PNN) 2023
- Motie M68-2019 (getiteld: "Bomen voor Klimaat en Stikstof")

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

PROGRAMMA NATUURNETWERK 2023

CONCEPT

Lees verder

INLEIDING
GEBIEDS AANPAK
TEXEL
KUST KOP VAN NH
WIERINGEN
KOP NH REST
WEST-FRIESLAND
HARGER- EN PETTER-MERPOLDER
WEIDSE POLDERS
CASTRICUM-LIMMEN
NOORD-KENNEMER-LAND
ALKMAAR-DERMEER EN WATER-LINIE
EILANDS-POLDER
POLDER MIJZEN
ZEEVANG EN IJSSEL-MEERKUST
WORMER EN JISPER-VELD, KAL-VERPOLDER
WESTZAAN
IVOT
WATER-LAND-OOST
ZUID-KENNE-MERLAND
SPAARN-WOUDE
HAARLEM-MERMEER
ZUID-OOSTEN VAN AM-STERDAM
NAARDERMEER, DIEMERSCHEG EN OEVERLAN-DEN VECHT
OOSTELIJKE VECHT-PLASSEN
GOOI
FINANCIELE VERANTWOORDING
PRIMAIRE EN SECUNDAIRE DEKKINGSGEBIEDEN

VOORWOORD

“In Noord-Holland zijn we hard aan de slag om het Natuurnetwerk Nederland af te maken. Dit heeft tot nu toe al gezorgd voor de terugkeer van bijzondere diersoorten zoals de otter en zeldzame plantensoorten zoals veenmosorchis. Dankzij de goede samenwerking tussen de provincie, maatschappelijke partners, ondernemers en inwoners hebben we al veel natuurgebieden met elkaar kunnen verbinden en houden we de vaart erin. Inmiddels is bijna 93% van het natuurnetwerk klaar. Daar mogen we trots op zijn!”

Esther Rommel, gedeputeerde Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling en Stikstof

1 INLEIDING

Het 'groene' beleid voor het landelijk gebied is in Noord-Holland volop in beweging. Forse opgaven zoals het afronden van Natuurnetwerk Nederland (NNN), de gebiedsgerichte aanpak stikstof en de herstelmaatregelen van de meest kwetsbare natuur worden concreet en komen in steeds meer gebieden tot uitvoering. De opgaven spelen in 24 gebieden. In de gebieden in en rond Natura 2000-gebieden is gekozen voor een integrale benadering. Opgaven worden in samenhang gerealiseerd en er wordt gewerkt aan een duurzaam perspectief voor het grondgebruik. Als provincie nemen we de regie om de integrale planvorming en uitvoering tot stand te brengen. Hierbij hanteren we de werkwijze volgens het vastgestelde schema zoals weergegeven op pagina 7.

1.1 Programma Natuurnetwerk

Het Programma Natuurnetwerk biedt een overzicht van de verschillende gebieden, de opgaven per gebied, en de voortgang van de uitvoering van elke opgave. De focus ligt vooral op het afronden van het Natuurnetwerk Nederland. Door realisatie van de restantopgave van het NNN, het aanleggen van natuurverbindingen tussen gebieden en het treffen van ontsnipperingsmaatregelen dragen we bij aan herstel en versterking van de biodiversiteit (zie ook het Masterplan biodiversiteit). De ontwikkeling van het Natuurnetwerk in de afgelopen jaren is voor Noord-Holland weergegeven in volgende tabel.

De informatie over de voortgang van het natuurnetwerk is gecombineerd met de andere opgaven die in de gebieden spelen. Deze opgaven zijn ondergebracht in integrale gebiedsprocessen. Denk hierbij aan de gebiedsgerichte aanpak stikstof en de natuurherstelmaatregelen. Ze zijn deels gefinancierd via het Programma Natuur, waarin Rijk en provincies samen de natuur verder willen versterken en verbeteren. Daarnaast is ook het lopende programma Groene Uitweg opgenomen in het Programma Natuurnetwerk.

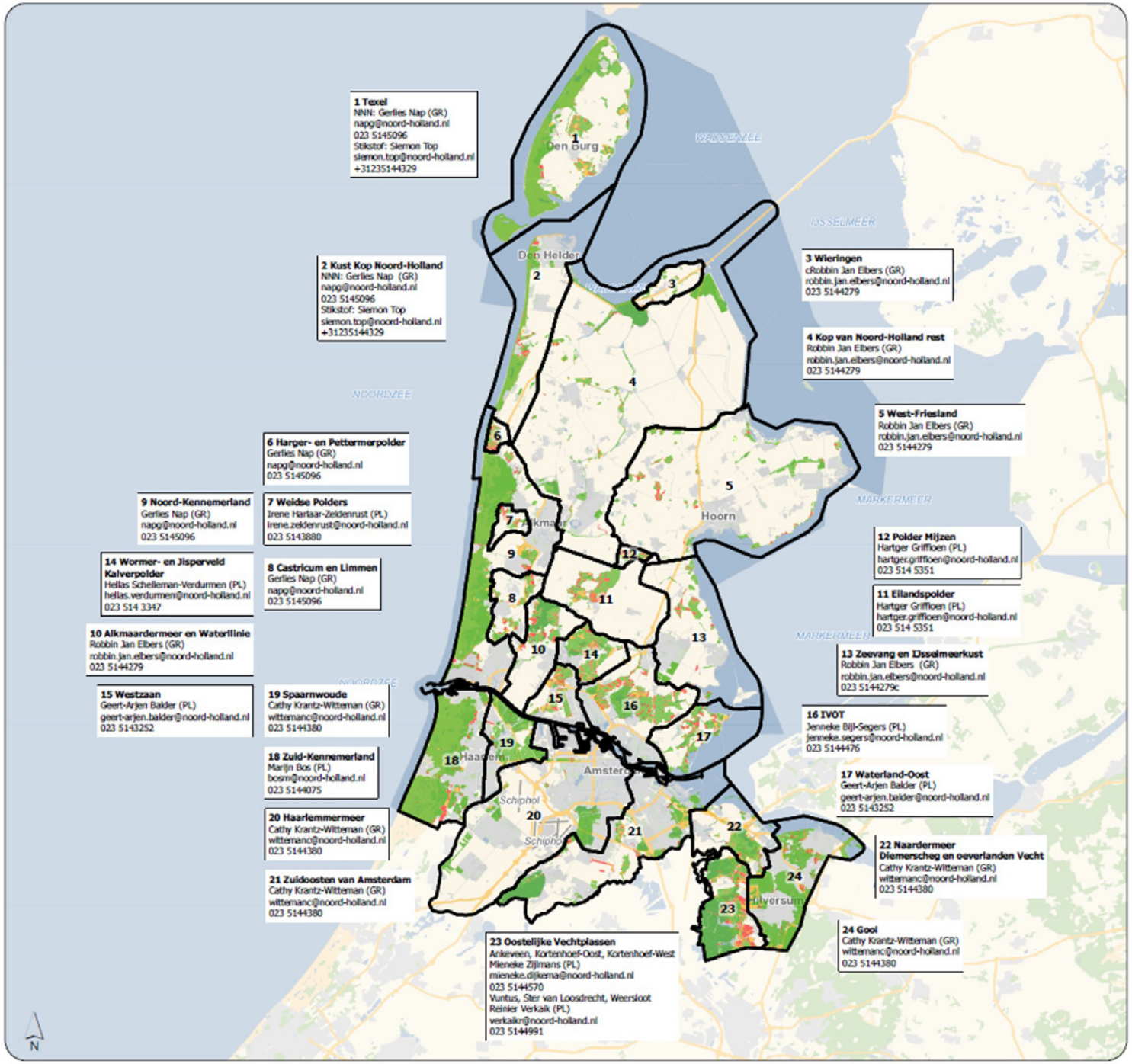
ontwikkeling NNN Noord-Holland

Peildatum	**Totaal begrensde Natuurnetwerk** (in hectare)	**Natuurnetwerk Nederland gerealiseerd** (in hectare)	**Nog niet beschikbaar** (grondverwerving/ functiewijziging nog nodig (in hectare)	**Nog in te richten (incl. nog niet beschikbaar)** (in hectare)
januari 2013	55.202	48.095	4.301	7.107
januari 2014	55.517	48.351	4.229	7.157
januari 2015	55.850	49.028	4.919	6.822
januari 2016	56.268	50.127	4.365	6.141
januari 2017	56.300	50.400	4.300	5.900
januari 2018	56.350	50.550	4.160	5.800
januari 2019	56.500	50.900	3.950	5.600
januari 2020	56.500	51.050	3.850	5.450
januari 2021	56.573	51.875	3.280	4.698
januari 2022	56.578	52.170	3.129	4.407

Het Programma Natuurnetwerk is een groeidocument. Ook andere opgaven, zoals de bossenstrategie of het verminderen van de CO_2-emissie uit veenweidegebieden (tegengaan van bodemdaling), krijgen de komende jaren in het programma een plek. Zo ontstaat een steeds completer beeld. Op termijn zijn in dit document ook de deels nieuwe en omvangrijke ambities van het Rijk te lezen. Deze ambities komen vanuit het Nationaal Programma Landelijk Gebied, die worden vertaald in ons gebiedsprogramma 2023.

Het Programma Natuurnetwerk levert de verantwoording en programmering van het werk aan het natuurnetwerk en is daarmee een besluitvormend programma. Het Programma Natuurnetwerk sluit ook aan bij de gebiedsgerichte en integrale werkwijze die vanaf 2020 is ingezet en steeds meer vorm krijgt in de verschillende (deel)gebieden. Het programma is toegespitst op het bewaken van de voortgang van de te realiseren natuuropgave, waarbij via kaarten en graphics in één oogopslag de opgave en de voortgang te zien is.

Het Programma Natuurnetwerk wordt jaarlijks geactualiseerd en ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd.

1 Texel
NNN: Gerlies Nap (GR)
napg@noord-holland.nl
023 5145096
Stikstof: Siemon Top
siemon.top@noord-holland.nl
+31235144329
2 Kust Kop Noord-Holland
NNN: Gerlies Nap (GR)
napg@noord-holland.nl
023 5145096
Stikstof: Siemon Top
siemon.top@noord-holland.nl
+31235144329
3 Wieringen
cRobbin Jan Elbers (GR)
robbin.jan.elbers@noord-holland.nl
023 5144279
4 Kop van Noord-Holland rest
Robbin Jan Elbers (GR)
robbin.jan.elbers@noord-holland.nl
023 5144279
5 West-Friesland
Robbin Jan Elbers (GR)
robbin.jan.elbers@noord-holland.nl
023 5144279
6 Harger- en Pettermerpolder
Gerlies Nap (GR)
napg@noord-holland.nl
023 5145096
7 Weidse Polders
Irene Harlaar-Zeldenrust (PL)
irene.zeldenrust@noord-holland.nl
023 5143880
8 Castricum en Limmen
Gerlies Nap (GR)
napg@noord-holland.nl
023 5145096
9 Noord-Kennemerland
Gerlies Nap (GR)
napg@noord-holland.nl
023 5145096
10 Alkmaardermeer en Waterlinie
Robbin Jan Elbers (GR)
robbin.jan.elbers@noord-holland.nl
023 5144279
11 Eilandspolder
Hartger Griffioen (PL)
hartger.griffioen@noord-holland.nl
023 514 5351
12 Polder Mijzen
Hartger Griffioen (PL)
hartger.griffioen@noord-holland.nl
023 514 5351
13 Zeevang en IJsselmeerkust
Robbin Jan Elbers (GR)
robbin.jan.elbers@noord-holland.nl
023 5144279c
14 Wormer- en Jisperveld Kalverpolder
Hellas Schelleman-Verdurmen (PL)
hellas.verdurmen@noord-holland.nl
023 514 3347
15 Westzaan
Geert-Arjen Balder (PL)
geert-arjen.balder@noord-holland.nl
023 5143252
16 IVOT
Jenneke Bijl-Segers (PL)
jenneke.segers@noord-holland.nl
023 5144476
17 Waterland-Oost
Geert-Arjen Balder (PL)
geert-arjen.balder@noord-holland.nl
023 5143252
18 Zuid-Kennemerland
Marijn Bos (PL)
bosm@noord-holland.nl
023 5144075
19 Spaarnwoude
Cathy Krantz-Witteman (GR)
wittemanc@noord-holland.nl
023 5144380
20 Haarlemmermeer
Cathy Krantz-Witteman (GR)
wittemanc@noord-holland.nl
023 5144380
21 Zuidoosten van Amsterdam
Cathy Krantz-Witteman (GR)
wittemanc@noord-holland.nl
023 5144380
22 Naardermeer
Diemerscheg en oeverlanden Vecht
Cathy Krantz-Witteman (GR)
wittemanc@noord-holland.nl
023 5144380
23 Oostelijke Vechtplassen
Ankeveen, Kortenhoef-Oost, Kortenhoef-West
Mieneke Zijlmans (PL)
mieneke.dijkema@noord-holland.nl
023 5144570
Vuntus, Ster van Loosdrecht, Weersloot
Reinier Verkaik (PL)
verkaikr@noord-holland.nl
023 5144991
24 Gooi
Cathy Krantz-Witteman (GR)
wittemanc@noord-holland.nl
023 5144380
Den Burg
Den Helder
Alkmaar
Hoorn
Haarlem
Amsterdam
Schiphol
Hilversum
WADDENZEE
IJSSELMEER
MARKERMEER
NOORDZEE
N

1.2 Gebiedsgericht en integraal werken

Om uiterlijk in 2027 het natuurnetwerk in Noord-Holland af te ronden, is in 2020 door Gedeputeerde Staten de 'Realisatiestrategie NNN' vastgesteld. Hierin staat hoe de provincie zorgt voor het tijdig afronden van het natuurnetwerk. Eén van de speerpunten van de strategie is het starten van de gebiedsgerichte aanpak in 24 deelgebieden. Deze gebiedsindeling is gebaseerd op ecologische gronden en vormt de basis voor het integraal gebiedsgericht werken. Als provincie verliezen we daarbij overigens niet uit het oog dat we ook gebiedsoverstijgend kijken en werken. Maar om duidelijkheid te geven over opgaven, verantwoording en programmering, is in het Programma Natuurnetwerk de gebiedsindeling aangehouden.

In of nabij Natura 2000-gebieden hangt de restantopgave van het natuurnetwerk samen met de gebiedsgerichte aanpak stikstof en het Programma Natuur. In deze gebieden wordt gewerkt volgens de door Gedeputeerde Staten vastgestelde 'Werkwijze integrale gebiedsprocessen landelijk gebied Noord-Holland'. De provincie voert de regie op elk gebiedsproces. Hiervoor zijn projectleiders actief.

In de andere gebieden richten gebiedsregisseurs van de provincie zich specifiek op de natuurnetwerk-opgave. Dat kan door de opgave bijvoorbeeld te laten meeliften met initiatieven en projecten uit de regio. Of door zelf projecten op te starten om het natuurnetwerk af te ronden.

Werkwijze 'Integrale gebiedsprocessen landelijk gebied Noord-Holland'

versie: februari 2022

Inleiding

De provincie Noord-Holland werkt samen met grondeigenaren, pachters, inwoners, natuurorganisaties en maatschappelijke partners aan het versterken, beschermen en verbinden van de natuur. Dat is nodig, want de natuur staat onder druk. De aanpak om de natuuropgave te realiseren komt voort uit de ambitie om het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en de Natura 2000-doelstellingen. waaronder het stikstofbeleid de komende jaren af te ronden. In Noord-Holland werken we in 24 gebieden aan deze opgaven. In veel van deze gebieden start de provincie met zogeheten 'integrale gebiedsprocessen landelijk gebied' waarbinnen de opgaven tot uitvoering komen. Onderstaand schema beschrijft de werkwijze voor deze gebiedsprocessen op hoofdlijnen.

Planproces	Acties: Communicatie/ Participatie	Acties: Contact met grondeigenaren	Acties: Uitvoering maatregelen	Resultaten: In het gebied	Resultaten: Documenten (Prov. Staten / Gedep. Staten / Ambtelijk)	Toelichting
2022 - 2023 **Verkenning** (1 á 2 jaar) • Check ambities en begrenzingen NNN; • Nader onderzoek (bijvoorbeeld kwelsituatie, kansen voor de natuur en natuurontwikkelingen); • Uitvoeren Beheercheck en vaststellen huidig gebruik; • Vaststellen afbakening gebiedsproces en/of hoe andere opgaven worden meegenomen; • Opstellen voorstel voor pakket aan regionale bronmaatregelen stikstof (wordt opgenomen in provinciebrede Gebiedsplan); • Inventariseren herstelmaatregelen voor tweede fase Programma Natuur; • Projectorganisatie vormgeven, samenwerking opstarten; • Beschrijven van de natuurdoelen in gebied en de kaders en type maatregelen die nodig zijn voor het realiseren van deze doelen.	• Startgesprek met omgeving over de ambitie en mogelijkheden tot participatie; • 1-op-1-gesprekken met grondeigenaren en betrokken gebiedspartijen (onder andere mogelijkheden bespreken); • Direct betrokkenen leveren input voor programma van eisen en plan van aanpak; • Direct betrokkenen leveren input voor provinciaal gebiedsplan stikstof; • Presentatie plan van aanpak aan omgeving; • Updates over gebiedsproces en natuurherstelmaatregelen via website provincie, mailings en bijeenkomsten; • Informeren over NNN-herbergrenzing en over mogelijkheid indienen zienswijzen (2x pj.); • Gebiedsplan delen met betrokkenen; • Mogelijk inbreng op onderzoeksvragen of onderzoeksrapporten.	• Kennismaken; • Mogelijkheden voor particulier natuurbeheer verkennen en waar mogelijk afsluiten; • Onderhandelingen grondeigenaren op eigen verzoek (veelal vrijwillige verwerving op onteigeningsbasis zodat volledige schadeloosstelling kan worden toegepast).	• Uitvoeren Natura 2000-herstelmaatregelen 2.0 en 1e fase Programma Natuur; • Afspraken over zelfrealisatie NNN; • Benutten kansen stikstof bronmaatregelen; • Adverteren voor mogelijkheden om als gebiedspartij of grondeigenaar(en) met een plan voor realisatie NNN te komen.	• Uitgevoerde Natura 2000-herstelmaatregelen; • Gerealiseerde bronmaatregelen (korte termijn kansen); • Goedgekeurde SKNL-aanvraag of afgesloten kwalitatieve verplichting; • NNN gerealiseerd door particulier natuurbeheer (SKNL); • Verwerving van de gronden door ruiling, aankoop of verplaatsing.	Onderzoeksrapport(en) Gebiedsplan stikstof Aanvraag 2e fase Programma Natuur Plan van aanpak voor plan- en uitvoeringsfase	In de verkenningsfase van het gebiedsproces ligt de focus op het scherper maken van de opgaven, het informeren van de omgeving over de opgaven en het in gesprek gaan met gebiedspartijen (o.a. grondeigenaren/agrariërs, gemeenten, waterschap en terreinbeheerders). Zo wordt onderzocht op welke wijze de uitvoering van de opgaven het beste kan worden vormgegeven en welke mogelijkheden er zijn om hiermee gezamenlijk aan de slag te gaan. De verkenningsfase resulteert in een plan van aanpak waarin de opgaven en contouren van het verdere gebiedsproces staan beschreven. Hierin is ook aangegeven hoe partijen te betrekken bij het proces, waarbij nadrukkelijk ook ruimte wordt geboden om vanuit het gebied met voorstellen en plannen te komen. Ook krijgen we in deze fase de lokale stikstofsituatie scherper in beeld: waar komt de stikstofuitstoot vandaan? En hoe verminderen we de uitstoot en neerslag? Om heldere kaders voor het vervolgproces te kunnen geven vindt in de verkenningsfase een nadere uitwerking van de opgaven plaats. Waaronder een check op de ambities en begrenzingen van het Natuurnetwerk (hierna: NNN). Waar nodig starten één of meerdere onderzoeken als voorbereiding op de planvorming, bijvoorbeeld naar de natuurkansen, huidig gebruik of stikstofbronnen. Ook wordt een beheercheck uitgevoerd. De beheercheck laat zien welke agrarische activiteit (minimaal) nodig is voor het beheer van de natuur. En ten slotte wordt in beeld gebracht welke Natura 2000-herstelmaatregelen in dit gebied moeten worden uitgevoerd en welke eventuele andere opgaven meegenomen worden in het gebiedsproces. Alle eigenaren van percelen die gronden bezitten waarop nog NNN moet worden gerealiseerd, worden geïnformeerd over de opgave, het proces en de mogelijkheden om zelf natuur op de eigengronden te realiseren. Hierover gaan we ook met hen in gesprek. Samen kijken we welke kansen er zijn om NNN-realisatie en afname stikstof mogelijk te maken. Bijvoorbeeld doordat een grondeigenaar zelf natuur wil realiseren of door grondverwerving. Waar deze kansen zich voordoen pakken we deze op. Naast de NNN zijn er andere samenhangende opgaven. Als voorbeeld moet voor de stikstofaanpak voor het gebied een voorstel voor depositiedaling komen. Daarin staat welke stikstofneerslagdaling mogelijk is. Dit voorstel komt, samen met de te verwachten resultaten uit de provinciebrede aanpak en de aanpak van het Rijk, in het provinciebrede gebiedsplan stikstof te staan. De verschillende stikstofaanpakken samen resulteren in het bereiken van de doelstelling voor de stikstofdepositiedaling. Voor de opgaven Natura 2000 en voor het Programma Natuur worden natuurbeheer- en herstelmaatregelen uitgevoerd. De uitvoering van deze maatregelen loopt door in de planvormings- en uitvoeringsfase. Ook wordt bepaald welke nieuwe natuurherstelmaatregelen nodig zijn in de periode 2024-2030. Dit wordt opgenomen in de provinciale aanvraag voor de tweede fase Programma Natuur.
2024 - 2026 **Planvorming** (2 á 3 jaar) • Opstellen inrichtings- en beheerplan; • Grondeigenaren en gebiedspartijen ontwikkelen plannen voor realisatie NNN; • Opstellen grondstrategie (inclusief kavelruil); • Uitwerken stikstofbronmaatregelen uit provinciaal gebiedsplan; • Uitvoeren onderzoeken voor Provinciaal Inpassingsplan / Projectbesluit; • Opstellen ontwerp Provinciaal Inpassingsplan / Projectbesluit.	• Bewoners en grondeigenaren leveren inbreng voor de grondstrategie en voor het inrichtings- en beheerplan; • Indienen zienswijzen op inrichtings- en beheerplan; • Doorlopend gesprekken met direct betrokkenen; • Doorlopend updates over gebiedsprocessen via website provincie, mailings en bijeenkomsten.	• Onderhandelingen grondeigenaren op eigen verzoek; • Afspraken maken over particulier natuurbeheer. Actieve grondverwerving: • Vrijwillige verwerving op onteigeningsbasis zodat volledige schadeloosstelling kan worden toegepast. • Uitbrengen formele bieding NNN grond (start traject formele onteigening).	• Onderhandelingen grondeigenaren op verzoek; • Uitvoeren Natura 2000-herstelmaatregelen; • Uitvoeren kavelruilen; • Uitvoeren gebiedsgerichte stikstof bronmaatregelen; • Uitvoeren particulier natuurbeheer.	• Boerderijverplaatsing; • Uitgevoerde Natura 2000-herstelmaatregelen; • Goedgekeurde SKNLaanvraag of afgesloten Kwalitatieve verplichting; • Uitgevoerde kavelruil (herverdeling gronden); • NNN gerealiseerd door particulier natuurbeheer (SKNL); • Verwerving van de gronden door ruiling, aankoop of verplaatsing; • Uitgevoerde gebiedsgerichte bronmaatregelen.	Herbegrenzingsafspraken Inrichtings- en beheerplan Onderzoeken t.b.v. PIP / Projectbesluit Ontwerp PIP / Projectbesluit	In de planvormingsfase komt er op basis van het Plan van aanpak een Inrichtings- en beheerplan. Daarin staat de concrete invulling van de opgaven op een gebiedskaart vastgelegd. Hierbij is het mogelijk dat partijen uit het gebied, bijvoorbeeld een groep grondeigenaren, zelf de ruimte krijgt om een plan te ontwikkelen. Nadat Gedeputeerde Staten het Inrichtings- en beheerplan hebben vastgesteld, is de gebiedsgerichte invulling van de opgaven bestuurlijk vastgelegd. Het Inrichtings- en beheerplan bevat ook een beheerstrategie waarin zichtbaar wordt op welke wijze de gerealiseerde natuur duurzaam wordt beheerd en een grondstrategie waarin wordt aangegeven op welke wijze de gronden beschikbaar moeten komen. Het Inrichtings- en beheerplan wordt via een projectbesluit (momenteel nog via het provinciaal inpassingsplan) of een bestemmingsplan planologisch vastgelegd. Daarmee is de planvormingsfase afgerond. Naarmate de contouren van het Inrichtings- en beheerplan scherper worden, start de provincie de onderhandelingen om de benodigde gronden beschikbaar te krijgen. Waar zich kansen voordoen, vindt de uitvoering van opgaven in delen van het gebied al plaats. In deze fase worden ook de Natura 2000-herstelmaatregelen, die zijn opgenomen in de 2e fase van het Programma Natuur, opgestart en deels uitgevoerd. Een deel van de uitvoering loopt door in de volgende fase. De realisatie van het NNN is de belangrijkste gebiedsgerichte provinciale maatregel om de neerslag van stikstof te reduceren. Daarnaast komen naar verwachting Rijksmaatregelen en -middelen beschikbaar gericht op het beperken van stikstofneerslag.
2027 - 2029 **Realisatie** (2 á 3 jaar) • Voorbereiden en uitvoering inrichtingsmaatregelen NNN; • Vaststelling Provinciaal Inpassingsplan / Projectbesluit en doorlopen bijbehorende procedures resulterend in een Onherroepelijk Provinciaal Inpassingsplan/ Projectbesluit en waar nodig een onteigeningsakte.	• Mogelijkheid tot indienen zienswijzen Provinciaal Inpassingsplan / projectbesluit; • Doorlopend gesprekken met direct betrokkenen; • Doorlopend updates over gebiedsprocessen via website provincie, mailings en bijeenkomsten.	• Vrijwillige verwerving op onteigeningsbasis zodat volledige schadeloosstelling kan worden toegepast. Wanneer het niet lukt om tot gezamenlijke afspraken te komen, kan de provincie indien noodzakelijk overgaan tot grondonteigening door het traject van een onteigeningsbesluit en vaststelling schadeloosstelling door de rechtbank in te zetten.	• Uitvoeren inrichtingsplan; • Vastleggen beheerafspraken (incl. eigendomssituaties, grondtoedeling); • Eventuele grondoverdracht aan toekomstige beheerder NNN; • Uitvoeren gebiedsgerichte bronmaatregelen (afhankelijk van beschikbare middelen).	• NNN op gronden gerealiseerd of gronden beschikbaar voor verdere inrichting; • Goedgekeurde SKNLaanvraag of afgesloten Kwalitatieve verplichting; • Uitgevoerde Natura 2000-herstelmaatregelen; • Uitgevoerde gebiedsgerichte bronmaatregelen.	PIP / Projectbesluit Onteigeningsbeschikking Onherroepelijk PIP / Projectbesluit Onteigeningsakte	Na vaststelling van het Inrichtings- en beheerplan start de realisatiefase. In deze fase wordt in grote delen van het gebied gestart met de voorbereiding en uitvoering van NNN-inrichtingsmaatregelen. Daar waar de grond beschikbaar is en de nodige voorbereidingen zijn getroffen (zoals vergunningaanvragen), start de uitvoering. Op basis van het projectbesluit uit de vorige fase wordt het mogelijk om het instrument van onteigening in te zetten voor gronden die niet tijdig beschikbaar komen, ondanks een uitgebreid en zorgvuldig onderhandelingstraject. De inspanning van de provincie is en blijft erop gericht om onteigening uitsluitend als laatste middel in te zetten en tot het laatste moment te blijven proberen om tot overeenstemming te komen met de grondeigenaar. Mocht desondanks een onteigeningstraject worden ingezet dan wordt, om geen tijd te verliezen, gelijktijdig de uitvoering van de inrichtingsmaatregelen voorbereid, zodat hiermee direct na het beschikbaar komen van de gronden kan worden gestart. Verder loopt de uitvoering van de Natura 2000-herstelmaatregelen en het gebiedsgericht stikstofbronmaatregelen uit de vorige fase door.

Flexibiliteit in realisatie

Gerealiseerde hectares en uitgevoerde bron- en herstelmaatregelen

3017016

1.3 Leeswijzer

In *hoofdstuk 2* is de voortgang van het werk aan het natuurnetwerk in beeld gebracht. Dit is per deelgebied steeds op dezelfde wijze gedaan: via korte teksten, graphics en kaarten. Deze opzet sluit aan op de gebiedsgerichte en integrale werkwijze die vanaf 2020 is ingezet. Zo is in één oogopslag inzichtelijk wat de voortgang is in de verschillende delen van de provincie.

In *hoofdstuk 3* vindt u de financiële verantwoording en programmering van het werk aan het natuurnetwerk, voor zover gefinancierd met provinciale middelen vanuit de Reserve Groen, Reserve Groene Uitweg en Reserve Oostelijke Vechtplassen.

In *hoofdstuk 4* staan de primaire dekkingsbronnen zoals de Reserve Groen, Reserve Groene Uitweg en Reserve Oostelijke Vechtplassen beschreven. Naast deze primaire dekkingsbronnen zijn een aantal secundaire budgetten beschreven met hierin eveneens de programmering van deze budgetten, waarvan het nieuwe (Rijks)budget vanuit het Programma Natuur de belangrijkste is.

2 GEBIEDSAANPAK

2.1 Verantwoording

Om het Natuurnetwerk Nederland te realiseren, is de provincie in 24 gebieden verdeeld. In dit hoofdstuk is elk gebied beschreven in termen van ecologie, ambitie, projecten en cijfers. Daarbij hoort een toelichting. Want cijfers lijken feiten, maar zijn in de praktijk voor meerdere uitleg vatbaar.

Indeling in gebieden

Bij de start van het Regiebureau Natuurnetwerk in het voorjaar van 2020 is gekozen voor een indeling in 25 gebieden op ecologische gronden, landschappelijk beeld en/of bestuurlijke samenwerking. Het doel was om gebieden met een ecologische samenhang te kiezen. Voor de gebieden met grote aaneengesloten opgaven voor Natuurnetwerk Nederland en Natura 2000 (inclusief stikstof) is een projectleider (PL) aangewezen. Voor de andere gebieden, waarin de restantopgave van het natuurnetwerk meer verspreid in de regio ligt, is een gebiedsregisseur (GR) actief.

Er is intussen één wijziging: het gebied Geestmerambacht is toegevoegd aan het gebied Kop van Noord-Holland rest en wordt – vanwege de geringe opgave – niet meer als zelfstandig gebied opgepakt. Dit zorgt voor een verandering van 25 naar 24 gebieden.

Werkwijze gebiedsregisseurs

De gebiedsregisseurs zijn verantwoordelijk voor de realisatie van de restantopgave in 15 van de 24 deelgebieden. Het gaat dan om ongeveer 40% van de oppervlakte van de totale opgave. Voor elk gebied is een Quick Scan gemaakt van de natuuropgave als ook van de andere opgaves/projecten die spelen in dat deelgebied. Op basis van die informatie worden de deelgebieden onderverdeeld in logische clusters en is per cluster de strategie bepaald. Er zijn verschillende strategieën mogelijk:

- Initiëren en/of begeleiden van een initiatief/project van een derde partij. De provincie faciliteert waar nodig en mogelijk om het project uitvoerbaar te maken, dat kan bijvoorbeeld zijn met verduidelijken van doelen, grondverwerving en/of financiering. Financiering van projecten gaat uiteindelijk via Subsidie Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) of een subsidie buiten uitvoeringsregeling.
- Een projectvoorstel formuleren dat door een projectleider van de provincie verder wordt opgepakt. Dat kan bijvoorbeeld zijn omdat de provincie eigenaar is van de grond, of omdat er nog grond verworven moet worden en er geen andere partij is die hier de natuur kan/wil realiseren. Hiervoor worden de budgetten vastgelegd in het Programma Natuurnetwerk.
- Gesprekken aangaan met particuliere grondeigenaren waarbij wordt verkend of grondeigenaren zelf de natuur willen realiseren middels particulier natuurbeheer of zelfrealisatie. Deze strategie kan ingezet worden voor natuurdoelen die goed door particulieren kunnen worden uitgevoerd en/of waarvoor beheer nodig is dat past bij een extensieve agrarische bedrijfsvoering. Bij positief resultaat leidt dit tot subsidieaanvragen SKNL. Mocht de particulier niet mee willen werken, dan zal aankoop van de grond worden verkend. De gebiedsregisseur zal niet zelf projecten uitvoeren.

Betrokken partijen

Bij de gebiedsprocessen zijn vele partijen betrokken. Deze zijn zoveel mogelijk opgesomd. Zeker als voor een bepaald gebied de projectleider of gebiedsregisseur nog maar net is begonnen, zal de opsomming niet volledig zijn.

Cijfermateriaal

Voor elk gebied is de opgave gekwantificeerd: de omvang en locatie van Natuurnetwerk Nederland is rond 1990 door het Rijk vastgesteld. Voor Noord-Holland is de natuuropgave 56.578 hectare. Bij de start van het regiebureau in 2020 was de restantopgave nog 5.600 hectare, zo'n 10% van de totale opgave. Bij het Natuurpact van 2013 werd het Natuurnetwerk Nederland verkleind. De restantopgave voor heel Nederland kwam uit op 80.000 hectares, Noord-Holland zou hierin een opgave hebben van ca 3.600 hectares. De provincie hield echter vast aan haar oorspronkelijke ambitie. Die bedroeg Op 1 januari 2013 bedroeg die 7.107 ha.

In de loop van de jaren is het oppervlakte van het Natuurnetwerk in de provincie met 1376 ha gegroeid. Dat komt doordat bij verlies van oppervlak anderhalf keer zoveel hectare moest worden teruggebracht. Ook is het Natuurnetwerk toegenomen door grote projecten zoals de duinontwikkeling bij de Hondsbossche zeewering, en de verbreding van de A1 en A6. Daar zijn voor drie natuurverbindingen gebieden ingericht.

De cijfers die in dit Programma Natuurnetwerk staan, zijn vastgelegd in de voortgangskaart van januari 2022. Op dat moment is er inmiddels zo'n kleine 1.200 hectare van het restant van 5.600 hectare gerealiseerd. Dit is gerealiseerd door scherp te kijken naar het oorspronkelijke kaartmateriaal en waar nodig aanpassingen te doen, door afspraken met grondbeheerders, door het actualiseren van beheerafspraken, door grondaankopen en -verkopen, en door daadwerkelijke inrichting. De kaarten van de gebieden tonen eveneens de situatie per 1 januari 2022. Deze cijfers zijn ook de basis voor de voortgangsrapportage aan BIJ12.

De cijfers over de uitstoot van stikstof vanuit verschillende bronnen (sectoren) en de stikstofneerslag op Natura 2000-gebieden zijn ontleend aan de AERIUS-monitor. De cijfers van nu zijn gebaseerd op AERIUS 2021. De cijfers over 2025 en volgende zijn de doelen uit het PS-besluit mei 2021, die zijn gebaseerd op AERIUS 2020. De normen voor stifstof worden mogelijk aangescherpt, waardoor er in de gebieden waar nu geen stikstofopgave lijkt te zijn, dit volgend jaar mogelijk wel het geval is.

In de tekst wordt gesproken over 'te veel stikstof' op de gebieden. Vaak worden daarbij ook percentages genoemd. Met 'te veel' wordt bedoeld dat daar de kritische grenswaarde wordt overschreden. De kritische depositiewaarde (KDW) is de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van het leefgebied significant wordt aangetast door de stikstofneerslag. Indien op een gebiedspagina geen stikstof diagram staat, is er nu vooralsnog geen stikstofopgave in het betreffende gebied.

Financiën

Projecten die worden gefinancierd met budget uit de reserve Groen, reserve Oostelijke Vechtplassen of reserve Groene Uitweg zijn onder het kopje 'Projecten' aangegeven met een combinatie van cijfers en nummers. Het Programma Natuurnetwerk is hiervoor een besluitvormend programma. Zie ook het financiële hoofdstuk. De andere projecten zijn processen of projecten die door andere organisaties worden getrokken, soms met geld van derden. Of processen en projecten die via andere provinciale budgetten zijn gefinancierd en waarover via andere programma's besluitvorming plaatsvindt.

Bescherming

De provincie kent sinds 17 november 2020 het Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL). Het NNN en BPL kunnen op elkaar aansluiten maar overlappen elkaar niet. Voorheen golden veel verschillende regels om het landschap te beschermen. Nu is alles samengebracht onder het Bijzonder Provinciaal Landschap en gelden overal dezelfde regels. In de omgevingsverordening zijn 32 bijzondere provinciale landschappen opgenomen. Voor elk van deze landschappen is aangegeven welke ecologische, landschappelijke, cultuurhistorische of aardkundige waarden aanwezig zijn, dit noemen we de kernkwaliteiten.
Deze kernkwaliteiten mogen niet worden aangetast.

2.2 DE 24 GEBIEDEN

TEXEL

"Waalenburg op Texel is het oudste weidevogelgebied van Nederland. We ronden eind 2022 de laatste werkzaamheden af en dan is het natuurgebied helemaal ingericht. Het resultaat is een aantrekkelijk gebied voor flora en fauna, een orchideeënrijk grasland en (weide) vogelsoorten zoals de grutto, kievit en kemphaan."

Jeroen Braakman, projectleider Waalenburg

"Het broedgebied van kustvogels in Dijkmanshuizen en Wagejot wordt groter. In het najaar van 2022 herstelt Natuurmonumenten, door ondersteuning van Programma Natuur, de broedeilanden in dit gebied. Een groot deel van de oevers van deze eilanden zijn weggeslagen door wind en golfwerking. Het water rond de eilanden is daardoor ondieper en beter bereikbaar voor grondpredatoren. Dat staat het broedsucces van kustbroedvogels, zoals grote stern en kokmeeuw, in de weg. Om dit te herstellen komt er een grote oppervlakte zilte pionierbegroeiingen. (totale kosten project zijn 100.000 euro)"

Thijs Sanderink, Programma Natuurherstel

2.2.1 TEXEL

Projectgegevens

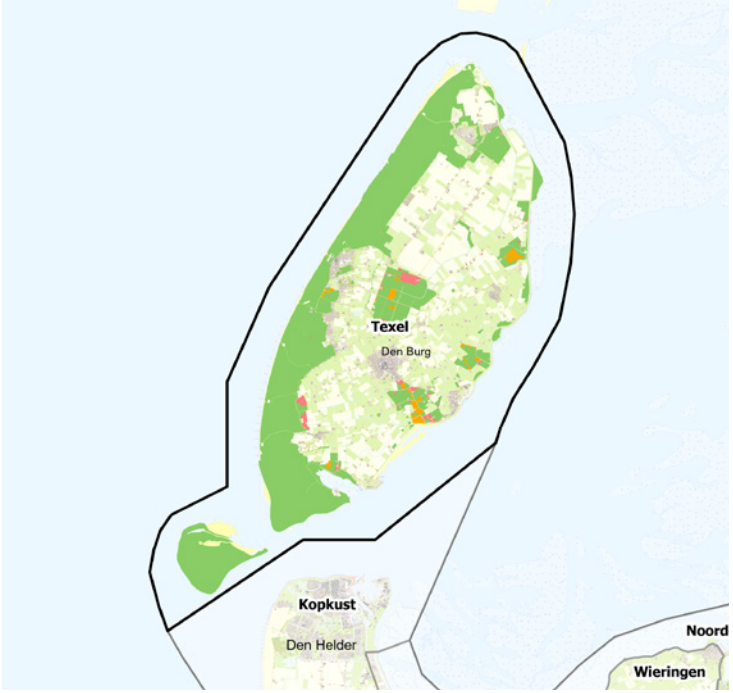
Gebiedsregisseur	Gerlies Nap, napg@noord-holland.nl
Projectleider stikstof	Siemon Top, siemon.top@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeente Texel, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, LTO, ANLV De Lieuw Texel, werkgroep Hoge Berg

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	De Hoge Berg, Noordelijke duinen Texel, Zuidelijke duinen Texel, polderlandschap Texel, Waddenkust, De Schorren, Utopia, Dijkmanshuizen, De Bol, De Hors, De Razende Bol en Waalenburg.
Karakteristiek	Texel kent een rijke en voor Nederland unieke natuur, waaronder het getijdegebied De Slufter, de meeste broed- en trekvogels van ons land, eendenkooien, en tuunwallen met een eigen soortenrijke plantengroei en de zeldzame Texelse zandbij. Karakteristiek zijn de duinen, grote hooilandreservaten voor orchideeën, weidevogelgraslanden, buitendijkse kwelder, binnendijkse brakwatergebieden en Nederlands enige insectenreservaat.
Cultuur	Tuunwallenlandschap met kolken, voornamelijk nog op De Hoge Berg. Forten en meerdere eendenkooien.
Fauna	Kruidenrijke tuunwallen met ongewervelden van droge milieus (insecten als argusvlinder en Texelse zandbij). Drinkkolken voor amfibieën (rugstreeppad). Grote variëteit en rijkdom aan vogels (grootste Europese broedlocatie van de grote stern), bosjes met bos- en struweelvogels, duinen met water-, moeras- en rietvogels (scholekster, lepelaar), graslanden met weidevogels (slobeend, grutto, tureluur). Noordse woelmuis, driedoornige stekelbaars, grijze zeehond, gewone zeehond.
Flora	Droge heide, vochtig hakhout, dennen-, eiken- en beukenbos en haagbeuken- en essenbos. Oude ongestoorde en onbemeste graslanden met rijkdom aan paddenstoelen en orchideeënrijke graslanden (harlekijn, brede orchis, groenknolorchis). Diverse duinstadia (strand en embryonaal duin, open duin, duinbos).
Bescherming	6.517 hectare op Texel is onderdeel van Natuurnetwerk Nederland. Buiten het natuurnetwerk is een groot deel van het eiland Bijzonder Provinciaal Landschap. Ook is bijna de helft van Texel aangewezen als aardkundig monument en als aardkundig waardevol gebied. Een groot deel van het natuurnetwerk is Natura 2000-gebied vanwege het uitgestrekte duingebied met daarbinnen een kweldergebied.

Ambities

De grootste opgave en ambitie voor Texel ligt in het waterbeheer, waarbij de duinen en duinzoom voldoende zoet water vasthouden en vele bijzondere orchideeën in de hooiweiden een passend peilbeheer krijgen. Ook is nog veel winst te behalen bij overgangen tussen bos en open duin. De ambitie is om deze gevarieerder te maken.

TEXEL

Aandachtspunten

> Het watersysteem heeft aandacht nodig. Diverse graslanden zijn door peilverlaging nu te droog, wat ten koste gaat van de weidevogels, bijzondere plantensoorten en de biodiversiteit van het gebied.
> Als er rekening wordt gehouden met de diverse kwelstromen (zowel zout als zoet), is het mogelijk om vochtige duinvalleien en vochtige hooilanden uit te breiden.
> Er vindt monitoring plaats van de waterberging door Provincie Noord-Holland en Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, omdat eilandbewoners bang zijn voor wateroverlast.
> Het tuunwallenlandschap is grotendeels afhankelijk van een consequent gevoerd begrazingsbeheer met schapen. Dit beheer brengt hoge kosten met zich mee en is vaak intensiever dan vanuit ecologisch oogpunt wenselijk is.
> Versnippering van natuurgebieden.

Stikstof

> Op 66% van het Natura 2000-gebied Duinen en Lage Land Texel daalt te veel stikstof neer. Belangrijkste bronnen daarvoor zijn: het buitenland (38%), de landbouw (17%) en overige sectoren (7%).

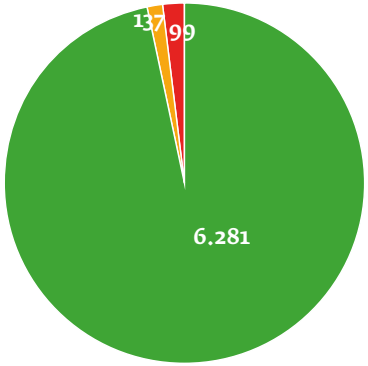
Projecten

> Aanpak watercrassula Texel (Programma Natuur).
> Broedeilanden sterns versterken op Texel (Programma Natuur).
> Dynamisch kustbeheer Texel; vooronderzoek naar het versterken van de kwaliteit van de duinen door het aanbrengen van meer dynamiek. Aanleg van kerven in de duinen voor meer verstuiving en dynamiek (Programma Natuur).
> Vernatten duinen Texel: vernatting van De Dennen voor het tegengaan van verdroging van de duinen en het verbeteren van de leefomgeving van planten en dieren van het duinbos (Programma Natuur).
> Waalenburg fase 2 en afronding fase 1 (NHN30 en NHN01): waterpeil verhogen om ambitietype voor natuur te realiseren.
> Voorstel werkgroep Texel voor het realiseren van de resterende opgave voor Natuurnetwerk Nederland op Texel.
> Realiseren Eindbeeld Toekomstbestendige Hoge Berg (2022-2028).
> Onderzoek wilde bijen op Texel (afgerond).
> Beheeradvies Grote parelmoervlinder op Texel (afgerond).
> Onderzoek kwabaal.
> Natura 2000-herstelmaatregelen: Natura 2000-beheerplannen - Provincie Noord-Holland.

Voortgang in cijfers

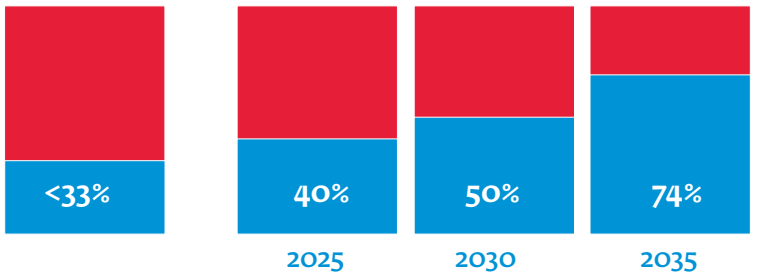
Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang en doelstelling verlagen stikstofneerslag

- gedeelte N2000-gebied onder kritische grenswaarde
- gedeelte N2000-gebied met teveel neerslag.

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

KUST KOP VAN NOORD-HOLLAND

"De gemeente Den Helder is druk bezig met de voorbereiding voor de natuurontwikkeling van de Streepjesberg. Het gaat om 5 hectare. De Streepjesberg ligt op voormalig sportvelden die in 2023 worden ontwikkeld tot een zogenaamde vochtige duinvallei. Het gebied wordt deels ontgraven, zodat er duinbeekjes (nieuw water) en plas dras zones kunnen ontstaan. Hierdoor stijgt de grondwaterstand en kan het afstromend duinwater beter worden vastgehouden. Gevolg is minder verdroging en uitbreiding van de biodiversiteit."

Gerlies Nap, gebiedsregisseur Kust Kop van Noord-Holland

2.2.2 KUST KOP VAN NOORD-HOLLAND

Projectgegevens

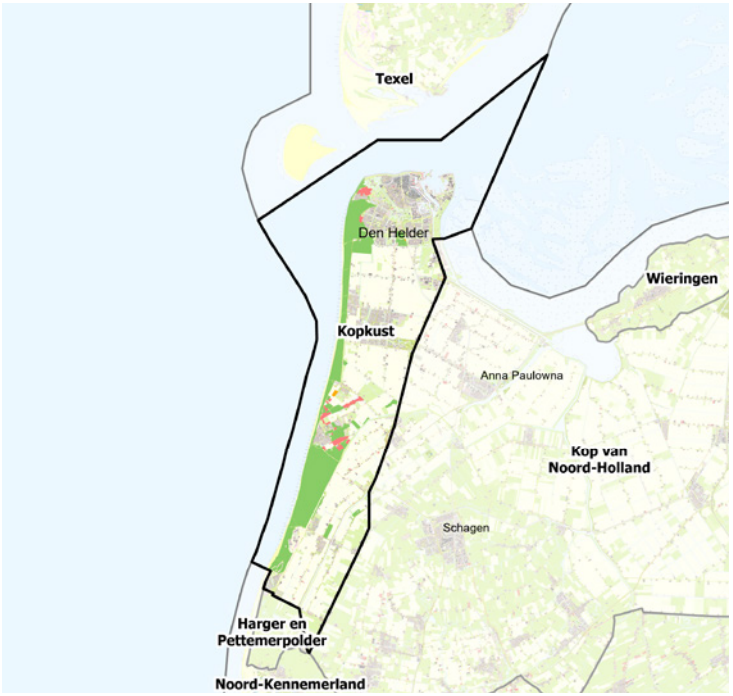
Gebiedsregisseur	Gerlies Nap, napg@noord-holland.nl
Projectleider stikstof	Siemon Top, siemon.top@noord-holland.nl
Gebiedspartners	Gemeenten Den Helder en Schagen, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Landschap Noord-Holland, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Huisduinerpolder; Grafelijkheidsduinen & Donkere duinen, Het Nollenlandschap, Noordduinen, Mariendal & Botgat, Uitlandse Polder & Zandpolder, Nollen, Kooibosch & Luttickduin, Zwanenwater & Pettemerduinen, Wildrijk & Ananas.
Karakteristiek	De ononderbroken duinreep, waterrijk polderlandschap met extensieve graslanden met brakke invloeden, open duingraslanden met stuifplekken en beboste binnenduinen die overgaan in duinmeren met moeras.
Cultuur	Het gebied herbergt het cultuurhistorisch waardevolle stinzenbos Wildrijk. Naast natuur hebben veel natuurgebieden een nevenfunctie voor recreatief gebruik. In sommige gebieden is geprobeerd om het oude nollenlandschap te herstellen.
Fauna	Ondiepe plassen voor amfibieën (rugstreeppad), hoogwatervluchtplaats voor vogels. Duinen met insecten (duinparelmoervlinder, kommavlinder), reptielen (zandhagedis), weekdieren (nauwe korfslak), vogels (baardman, tapuit, blauwborst en steenloper) en kleine zoogdieren (konijnen, boommarter, vleermuizen).
Flora	Vochtige hooilanden met brakke natuur (aardbeienklaver). Duinlandschap met open duin, strand en embryonaal duin, vochtige duinvalleien (duinwespenorchis, parnassia, fraai duizenguldenkruid, blauwe zeedistel, zeewolfsmelk), duinheide, duingraslanden (hondsviooltje, zandblauwtje, buntgras, muizenoortje) en duinbos.
Bescherming	Circa de helft van het natuurnetwerk is Natura 2000-gebied (Duinen Den Helder – Callantsoog en Zwanenwater & Pettemerduinen). Binnen het gebied Kust Kop Noord-Holland ligt 1.722 hectare natuurnetwerk. Daarnaast behoren de jonge en oude duinen en de stuifdijk tot het aardkundig erfgoed van de provincie Noord-Holland.

Ambities

Voor de kustduinen en de duinzoom (de overgang van duin naar polder) is de ambitie om ruimte te geven aan een zo natuurlijk mogelijk beheer en waterpeil. De ruimte wordt bepaald door de breedte van de duinen. In de duinzoom liggen kansen om de overgang van duinzoom naar de polder te verzachten. Dit levert bijzondere natuur op, gaat versnippering tegen en draagt bij aan de zoetwatervoorraad en klimaatadaptatie. In de polder Callantsoog zijn kansen om het oppervlak aan brakke natuur te vergroten en ook daar bij te dragen aan klimaatadaptatie.

KUST KOP VAN NOORD-HOLLAND

Aandachtspunten

> De lage waterstand van de polder leidt tot het wegstromen van water uit de twee natuurlijke duinmeren in natuurgebied Zwanenwater. In de twee meren is de waterkwaliteit matig, onder andere door de bemesting van vogels en zure neerslag. Door de jaren heen heeft zich een dikke baggerlaag afgezet en zomers treedt bloei van blauwalgen op. Uitbaggeren heeft een tijdelijk effect.
> Verbetering en uitbreiding is nodig voor de grijze duinen, vochtige duinvalleien, duinheiden en heischrale graslanden.
> Het gebied heeft last van Amerikaanse vogelkers. Er worden beheersmaatregelen genomen om deze te verwijderen, maar dit blijft een moeizame klus. Ook de rimpelroos vraagt aandacht.
> De grens tussen duinen en achterland is vaak hard (dijk of weg).
> Vanuit Natura 2000 worden verschillende maatregelen genomen om de kwaliteit van de duingraslanden en duinheiden te verbeteren.

Stikstof

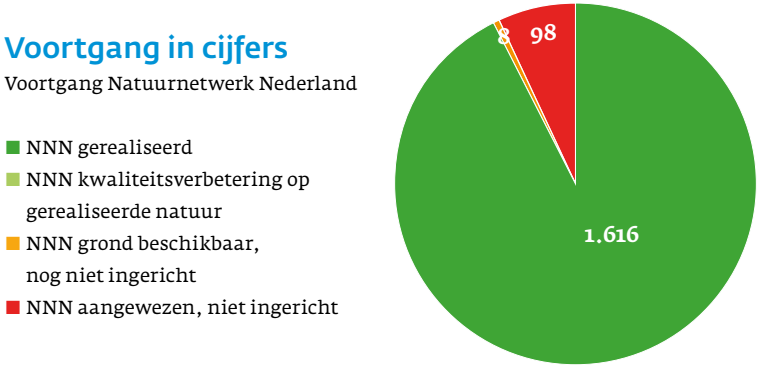
> Op 81% van het Natura 2000-gebied Zwanenwater & Pettermerduinen daalt er te veel stikstof neer. Belangrijkste bronnen daarvoor zijn het buitenland (35%) en de landbouw (19%). Op de duinen van Den Helder en Callantsoog daalt 79% te veel stikstof neer. De belangrijkste bronnen daarvoor zijn het buitenland (34%) en de landbouw (17%).

Projecten

> Streepjesberg (NHN 14); realiseren van vijf hectare natuurnetwerk door gemeente Den Helder.
> Boskerpark (NHN 16); realiseren van een combinatie van recreatiewoningen (Droomparken) en 19 hectare natuurnetwerk.
> Zandpolder (NHN 17); over meerdere jaren realiseren van 32 hectare natuurnetwerk door onder andere Landschap Noord-Holland.
> Versnelling binnenduinrand kansen (Programma Natuur).
> Voorverkenning hydro-buffer Zwanenwater (Programma Natuur).
> Natura 2000-herstelmaatregelen: Natura 2000-beheerplannen - Provincie Noord-Holland.

Voortgang in cijfers

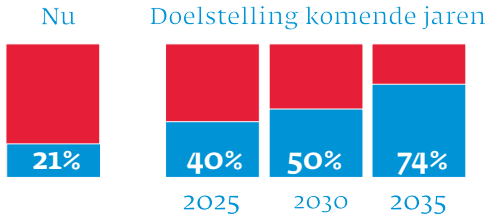
Voortgang Natuurnetwerk Nederland

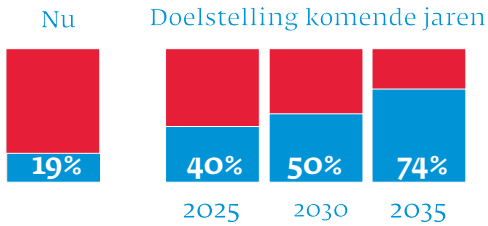
Voortgang en doelstelling verlagen stikstofneerslag

gedeelte N2000-gebied onder kritische grenswaarde
gedeelte N2000-gebied met teveel neerslag.

Duinen Den Helder-Callantsoog

Doelstelling komende jaren

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

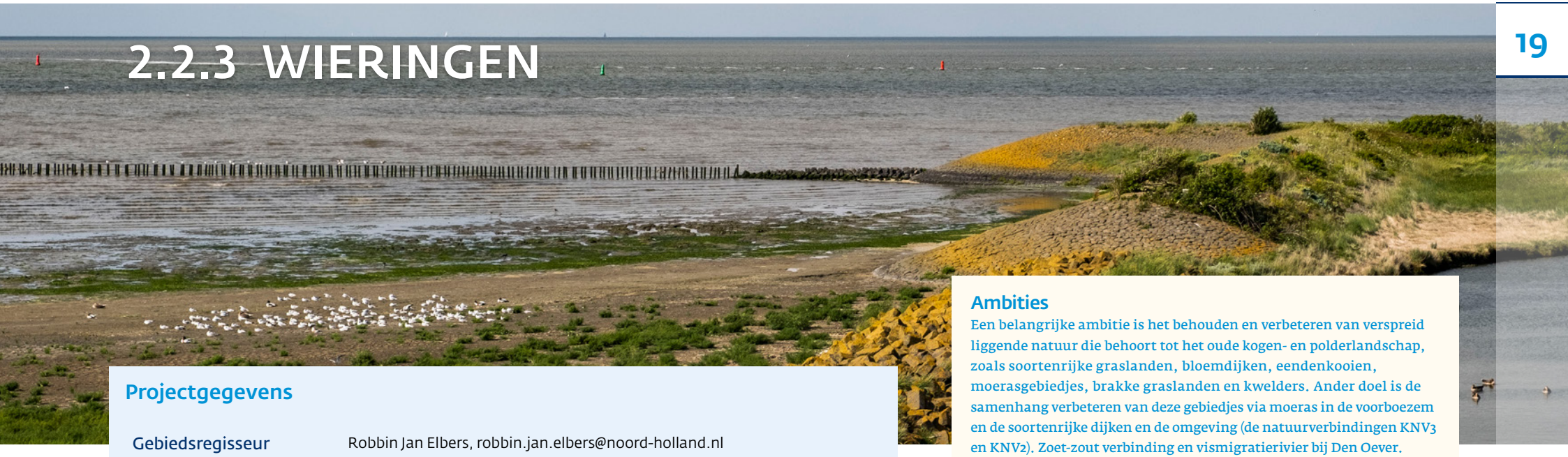
WIERINGEN

"In Wieringen is het NNN bijna afgerond. Dit voormalige eiland trekt veel wad- en weidevogels aan. De komende jaren ligt de focus hier op de afronding van de inrichting van Polder Waard-Nieuwland. Daar wordt zo'n 5 hectare aan kruiden- en faunarijke graslanden ingericht."

Robbin Jan Elbers

2.2.3 WIERINGEN

Projectgegevens

Gebiedsregisseur	Robbin Jan Elbers, robbin.jan.elbers@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeente Hollands Kroon, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Staatsbosbeheer en anderen

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Wieringen.
Karakteristiek	Verspreid liggende gebiedjes met natuur: onder andere brakke en zilte buitendijkse en binnendijkse gebieden en diverse kleine binnendijkse gebieden met soortenrijke graslanden, een bloemdijk, eendenkooien en moerasland. Wieringen is van belang voor weidevogels: open weidelandschap met brede vaarten en sloten, afgewisseld met rietmoeras voor moerasvogels en moerassen met typische brakke soorten.
Cultuur	Voormalig eiland, keileemlandschap en twee aangrenzende droogmakerijen: Polder Waard-Nieuwland en Groetpolder.
Fauna	Moerasvogels, weidevogels, watervogels, hoogwatervluchtplaats voor kustvogels en steltlopers, argusvlinder, waterspitsmuis, meervleermuis.
Flora	Zilte en brakke graslanden en kwelders, tengere distel.
Bescherming	309 Hectare is begrensd als natuurnetwerk. De rest van Wieringen is Bijzonder Provinciaal Landschap. De Normerven, twee buitendijkse terreintjes, liggen binnen het Natura 2000-gebied Waddenzee.

Ambities

Een belangrijke ambitie is het behouden en verbeteren van verspreid liggende natuur die behoort tot het oude kogen- en polderlandschap, zoals soortenrijke graslanden, bloemdijken, eendenkooien, moerasgebiedjes, brakke graslanden en kwelders. Ander doel is de samenhang verbeteren van deze gebiedjes via moeras in de voorboezem en de soortenrijke dijken en de omgeving (de natuurverbindingen KNV3 en KNV2). Zoet-zout verbinding en vismigratierivier bij Den Oever.

WIERINGEN

Aandachtspunten

> De geringe omvang van de verspreide natuur maakt deze kwetsbaar voor invloeden van buitenaf.

Projecten

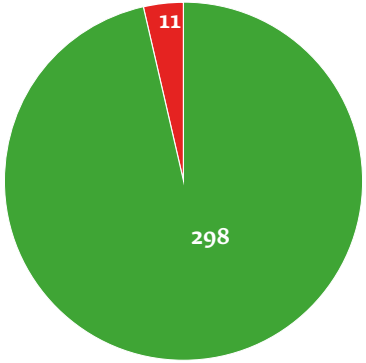
> Afronden Polder Waard-Nieuwland: de waterbeheersing wordt in deze polder verbeterd en de natuurfunctie van de voorboezem wordt versterkt.
> Aanleg vispassages om te zorgen voor een betere uitwisseling tussen polder en boezem.
> Fietspad Wierdijk (NHN28): het fietspad langs de dijk is inmiddels aangelegd en opgeleverd.
> Behoud en herstel van graslandvlinderpopulaties in de graslanden (zie Masterplan Biodiversiteit).
> Beheerprotocol inzetten voor de zeer zeldzame tengere distel op de Wierdijk.

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

KOP VAN NOORD-HOLLAND REST

"In samenwerking met recreatieschap Geestmerambacht ontwikkelen we 12 hectare nieuwe moerasnatuur in de Groene Loper. Dat zorgt voor een flinke kwaliteitsverbetering van het NNN en het versterkt de ecologische verbindingszone tussen het Geestmerambacht en kanaal Omval-Kolhorn."

Robbin Jan Elbers, gebiedsregisseur Kop van Noord-Holland rest

2.2.4 KOP VAN NOORD-HOLLAND REST

Projectgegevens

Gebiedsregisseur	Robbin Jan Elbers, robbin.jan.elbers@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeenten, Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Recreatieschap Geestmerambacht en anderen

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Wielen langs Westfriese Omringdijk bij Eenigenburg, Balgzand, Robbenoord- en Dijkgastbos en Dijkgatsweide, Amstelmeer en omgeving, Lage Oude Veer, Kruiszwin en Boermanszwin, Eendenkooien 't Zand en De Hoop en graslanden bij Oudesluis, Stapstenen Waardkanaal, Schagerwad en reservaten rond Kolhorn, Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Noord, waterbergingsgebieden langs Ringvaart Dirkshorn-Oudkarspel en 't Waardje, Boomerwaal, Kleimeer en Geestmerambacht, Oeverlanden Kanaal Alkmaar Omval-Kolhorn Zuid, Oosterdel, Waarderhout en Rietlanden Westbeverkoog, Oterleek en Molenkade.
Karakteristiek	Enkele grote en een serie kleinere natuurgebieden in een intensief gebruikt agrarisch landschap. De natuurverbindingen en stapstenen langs de kanalen en andere watergangen vormen de ruggengraat van het natuurnetwerk.
Cultuur	Oude zeeklei en aandijkingenlandschap, gevormd door polders met nog zichtbare kreekrestanten en kreekruggen.
Fauna	Watervogels (futen, eenden en ganzen), kustvogels (bonte strandloper, kanoet, scholekster en visdief), weidevogels, bos- en struweelvogels (appelvink, nachtegaal), moeras- en rietvogels (buidelmees, bruine kiekendief), waterspitsmuis, boommarter, meervleermuis, trekvissen zoals aal, driedoornige stekelbaars, spiering en zeeforel.
Flora	Zoete, brakke en zilte natuur van kwelders, moeras en graslanden, open water met beperkt ontwikkelde watervegetatie, haagbeuken- en essenbos.
Bescherming	Het natuurnetwerk (2578 ha) ligt verspreid over dit grote gebied. Relatief grote oppervlakten liggen bij het Amstelmeer, het Robbenoordbos en de Geestmerambacht. Water- en kustvogels (beschermde soorten in de naastgelegen Natura-2000 gebieden) maken gebruik van de NNN-gebieden bij Balgzand en Amstelmeer om te rusten en foerageren. In Balgzand is bovendien een veilige broedplek voor deze soorten.

Ambities

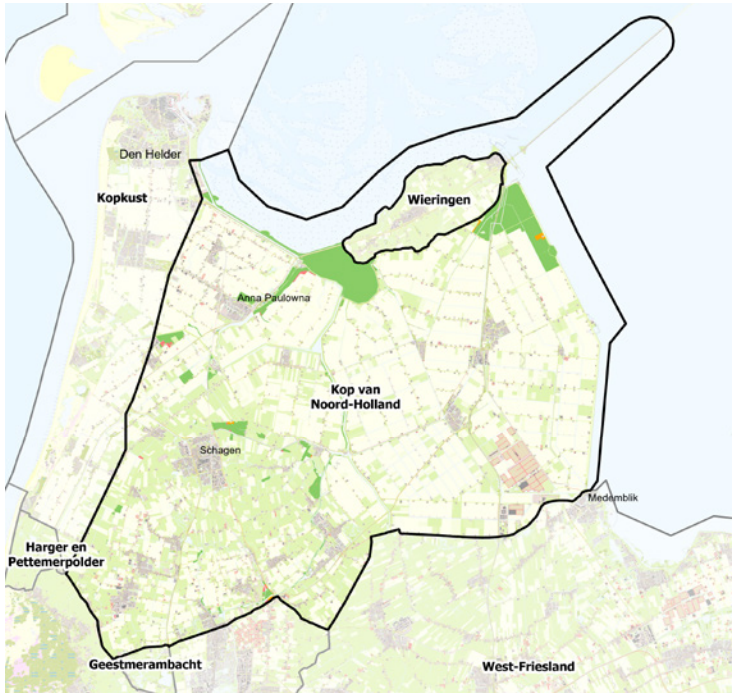
> Het versterken van de natuurkwaliteiten van bestaande gebieden als Robbenoord- en Dijkgatsbos, Amstelmeer, Schagerwad en Mosselwiel en alle andere kleinere gebieden.

> Het veiligstellen en versterken van binnendijkse hoogwatervluchtplaatsen voor wadvogels van het Balgzand.

> Het versterken van de zout-zoetwaterovergangen met speciale aandacht voor vismigratie, zoals in het Balgkanaal en Balgzandkanaal.

> Het verbeteren van de recreatieve zone in het gebied Geestmerambacht.

> Het versterken van natuurverbindingen door de aanleg van extra stapstenen en natuurvriendelijke oevers en door het ontsnipperen van de infrastructuur die de verbindingen kruist.

KOP VAN NOORD-HOLLAND REST

Aandachtspunten

> Het realiseren van de vele natuurverbindingen met grote lengte vraagt om begrenzing, het inrichten van stapstenen en een nauwe samenwerking met het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.
> Geestmerambacht is zowel recreatiegebied als natuurgebied: deze functies moeten allebei worden geoptimaliseerd.

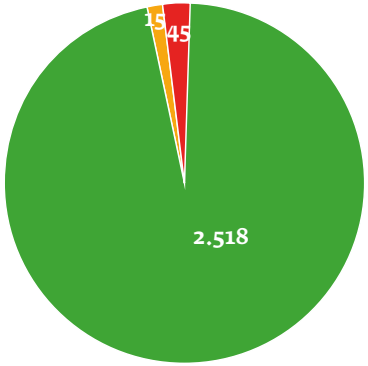
Projecten

> Oeververvanging in delen van provinciale kanalen. Hierbij worden kansen benut voor natuurontwikkeling (stapstenen, natuurvriendelijke oevers).
> Waddenbaai is gericht op klimaatadaptatie en watermanagement en ruimtebehoefte voor landbouw, natuur, recreatie en toerisme, waarmee het gebied toekomstbestendig wordt met een gezonde economie en waddengerelateerde ecologie.
> Realiseren visopgroeigebied – grenzend aan het Robbenoordbos.
> Revitalisering Bos – Robbenoordbos: waterhuishouding en boomgericht beheer (Programma Natuur)
> Natte infrastructuur Noordkop.
> Landschapsversterking rond kern Schagen.
> Uitbreiden Geestmerambacht (KL07): het recreatiegebied Geestmerambacht ten noorden van Alkmaar wordt uitgebreid met onder meer fiets- en wandelpaden en een natuurpark.

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

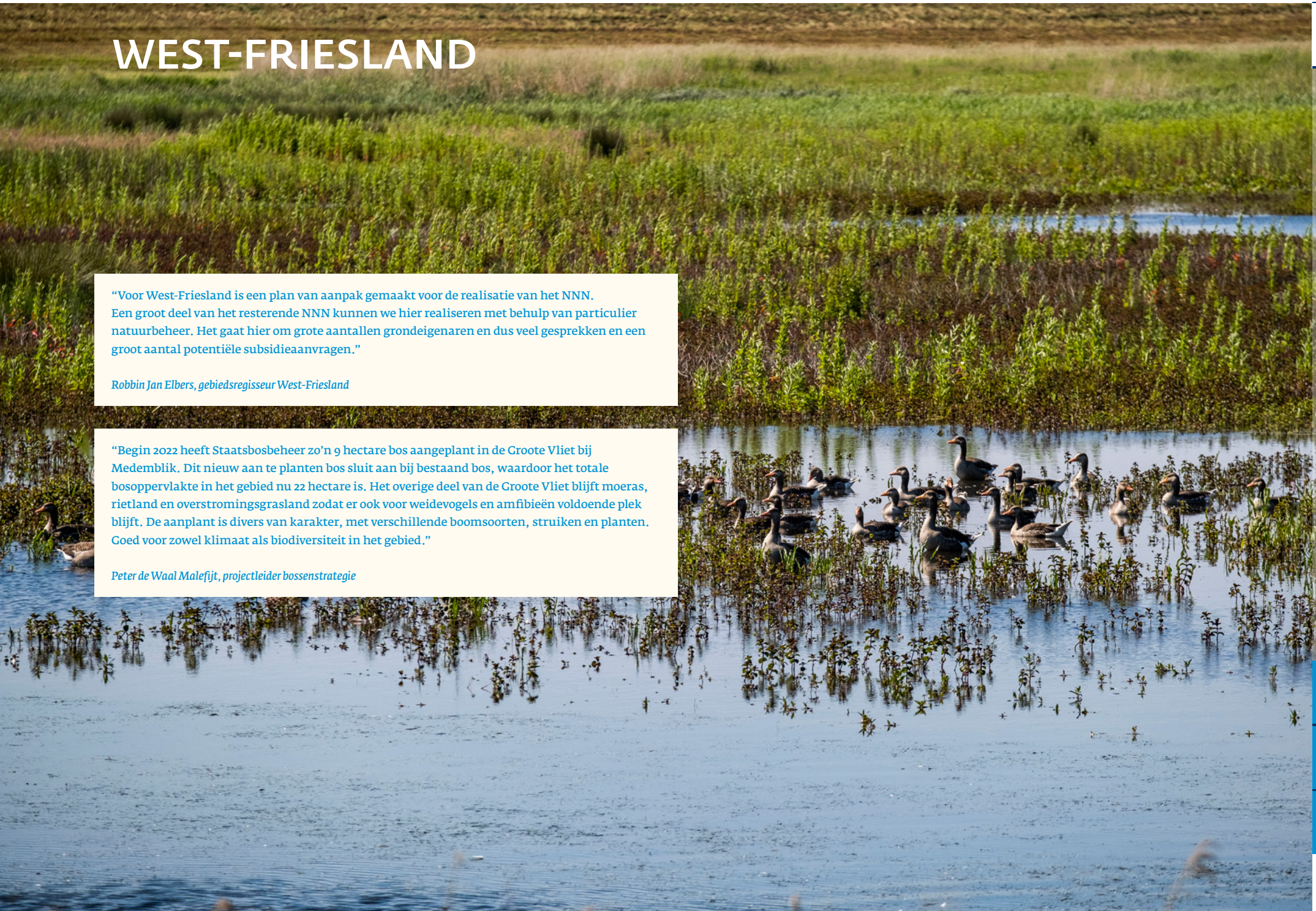

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

WEST-FRIESLAND

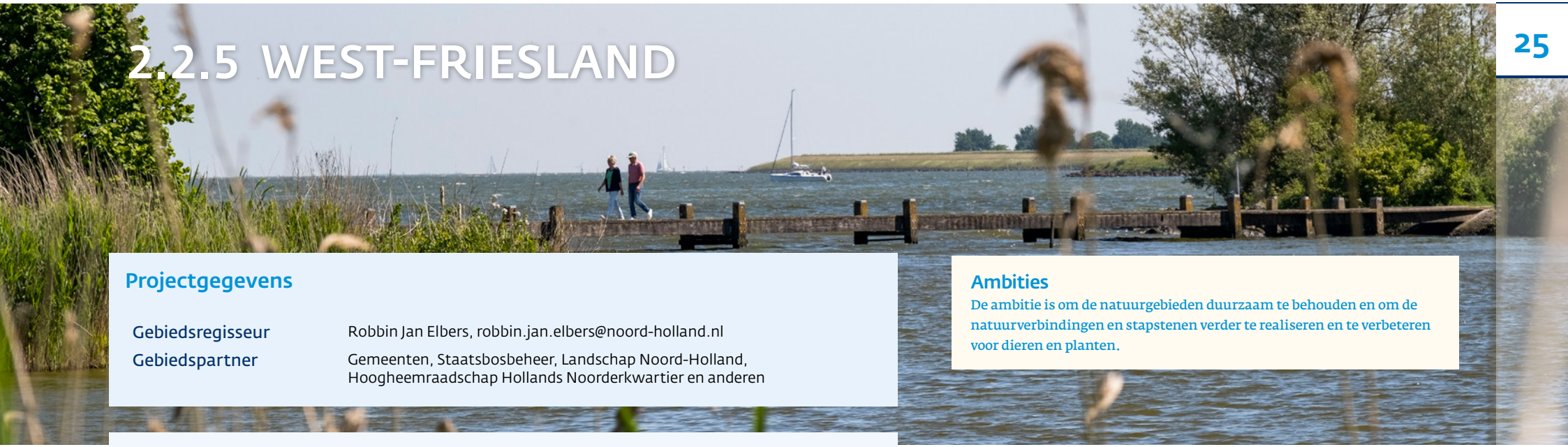

"Voor West-Friesland is een plan van aanpak gemaakt voor de realisatie van het NNN. Een groot deel van het resterende NNN kunnen we hier realiseren met behulp van particulier natuurbeheer. Het gaat hier om grote aantallen grondeigenaren en dus veel gesprekken en een groot aantal potentiële subsidieaanvragen."

Robbin Jan Elbers, gebiedsregisseur West-Friesland

"Begin 2022 heeft Staatsbosbeheer zo'n 9 hectare bos aangeplant in de Groote Vliet bij Medemblik. Dit nieuw aan te planten bos sluit aan bij bestaand bos, waardoor het totale bosoppervlakte in het gebied nu 22 hectare is. Het overige deel van de Groote Vliet blijft moeras, rietland en overstromingsgrasland zodat er ook voor weidevogels en amfibieën voldoende plek blijft. De aanplant is divers van karakter, met verschillende boomsoorten, struiken en planten. Goed voor zowel klimaat als biodiversiteit in het gebied."

Peter de Waal Malefijt, projectleider bossenstrategie

2.2.5 WEST-FRIESLAND

Projectgegevens

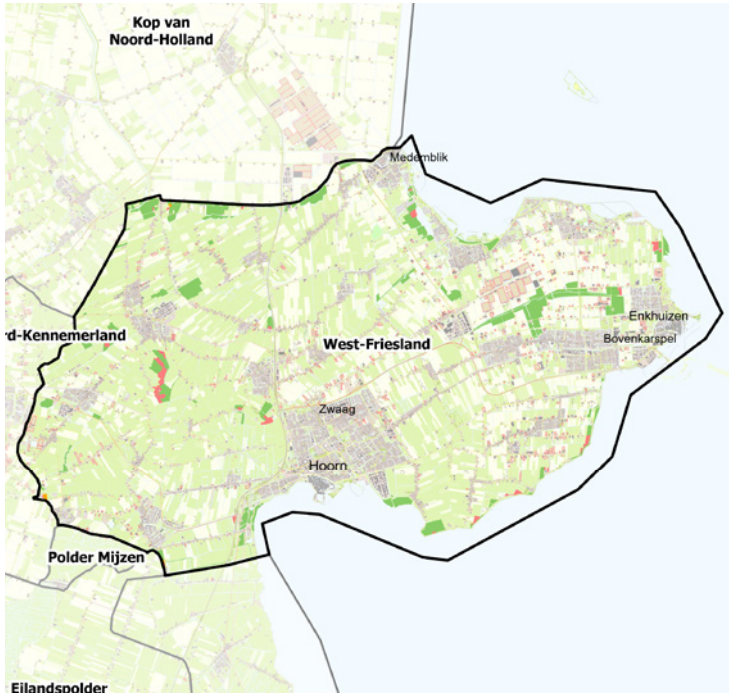
Gebiedsregisseur	Robbin Jan Elbers, robbin.jan.elbers@noord-holland.nl
Gebiedspartner	Gemeenten, Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en anderen

Ambities

De ambitie is om de natuurgebieden duurzaam te behouden en om de natuurverbindingen en stapstenen verder te realiseren en te verbeteren voor dieren en planten.

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Weel- en Braakpolder, Kolk van Dussen en omgeving; Twisk en Oostermaare en omgeving, Grote en Kleine Vliet en polder het Lichtewater, Boxweide en Egboetswater en eendenkooi Wervershoof, Koopmanspolder en Onderdijk, De Weelen en Streekbos, De Ven, De Weel, Weijdemeer en graslandreservaten de Gouw, Rustenburg en Hensbroek, Uiterdijk en de Hulk, Putten van Oosterleek en Kleiput De Nek.
Karakteristiek	De graslanden, oeverlanden en wateren zijn verbonden via natuurverbindingen langs grote waterlopen. Deze natuurgebieden en verbindingen zijn belangrijk voor weidevogels, noordse woelmuis, waterspitsmuis, otter, meervleermuis en diverse (trek)vissoorten en moerasvogels. Karakteristiek zijn diverse natuurgebieden in het zeeklei-landschap. Ze bestaan uit graslanden, moerassen, open water en bos.
Cultuur	Zeekleilandschap
Fauna	Moerasvogels (rietzanger, bruine kiekendief), weidevogels (grutto, kievit, scholekster en tureluur) en verder rugstreeppad en noordse woelmuis.
Flora	Zilte graslanden, vochtige hooilanden, moerassen, vochtige bossen.
Bescherming	Het natuurnetwerk (1.418 hectare) ligt verspreid in dit grote gebied. NNN-gebieden langs de oever van het IJsselmeer bieden rust- en foerageermogelijkheid voor water- en moerasvogels (beschermde soorten in het naastgelegen Natura 2000-gebied IJsselmeer).

WEST-FRIESLAND

Aandachtspunten

> Het realiseren van de grote lengte aan natuurverbindingen vraagt om begrenzing en inrichting van stapstenen.

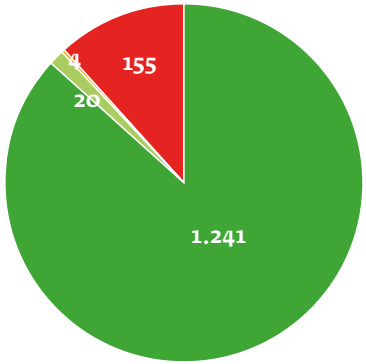
Projecten

> Omvorming Polder het Lichtewater naar weidevogelgebied.
> Ambitieprogramma Ruimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn-Amsterdam (APRK) en Versterking Markermeerdijk.
> Verkenning nieuw bos in West-Friesland

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

HARGER- EN PETTEMERPOLDER

2.2.6 HARGER- EN PETTEMERPOLDER

Projectgegevens

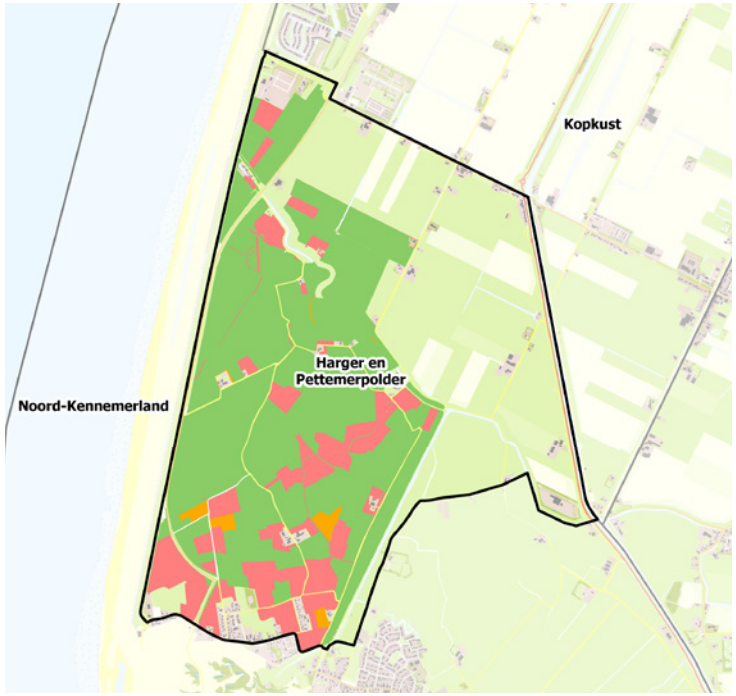
Gebiedsregisseur	Gerlies Nap, napg@noord-holland.nl
Projectleider stikstof	Siemon Top, siemon.top@noord-holland.nl
Gebiedspartners	Gemeente Bergen, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en anderen

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Abtskolk, Harger- en Pettemerpolder.
Karakteristiek	Een open en weids poldergebied in het aandijkingenlandschap, dat is ontstaan door landaanwinning in zee. In een groot deel van het gebied treedt zowel zoete als zoute kwel op. Het poldergebied heeft een onregelmatige en grillige kavelstructuur. Het bestaat voornamelijk uit grasland met kleine oppervlakten moeras en water, en wordt gebruikt als hoogwatervluchtplaats voor vogels. In de Harger- en Pettemerpolder is het rustig, stil en 's nachts ook goed donker. Het gebied ligt langs de Noord-Atlantische trekbaan, waardoor bijzondere trekvogelsoorten hier ook slapen.
Cultuur	Het zijn polders met een lange geschiedenis. Deze is terug te vinden in de dijkjes, verkaveling, wegen- en slotenpatronen.
Fauna	Broed- en foerageerplek voor watervogels, weidevogels en wintergasten zoals kluut, grauwe franjepoort, (IJslandse) grutto, smient, kolgans, grauwe gans, dwerggans en grote stern.
Flora	Zilte en overstromingsgraslanden als hoogwatervluchtplaats. Polder met graslanden bestaande uit vochtige hooilanden, kruiden- en faunarijke graslanden en wintergastenweiden met zanichellia, spiraalruppia, palingbrood, papegaaizwammetje en wantsenwasplaat.
Bescherming	Het natuurnetwerk is hier grotendeels identiek aan het Natura 2000-gebied 162 Abtskolk & De Putten. In het noorden valt een deel van dit Natura 2000-gebied buiten het natuurnetwerk. Deze grond is deels Bijzonder Provinciaal Landschap (polder Q), terwijl een ander deel niet is beschermd (polder L). In de Harger- en Pettemerpolder valt 450 hectare onder het natuurnetwerk.

Ambities

Er liggen kansen om het oppervlak aan extensief grasland uit te breiden, dat wijzigingen in het peilbeheer (stabiel hoger of natuurlijk) mogelijk maakt. Hierdoor kan het leefgebied van weidevogels, ganzen en wintergasten verbeterd worden. Het gebied heeft veel verschillende watertypen, van heel zoet tot zeer zout. De ambitie is om deze variatie zo goed mogelijk uit te laten komen in de verschillende zoete en brakke gebieden. Zo kan het verschil tussen zilt- en overstromingsgrasland, vochtig hooiland, zoete plas en veenmoeras zorgen voor een grote biodiversiteit in flora en fauna. De polder is een belangrijk gebied voor de dwerggans en trekvogels, die gebaat zijn bij voldoende rust. De oude dijken kunnen bij het juiste beheer in belang toenemen als bloemrijke dijken.

HARGER- EN PETTEMERPOLDER

Aandachtspunten

> Het benutten van kwelwater in het gebied. Dit vergroot de functie als foerageergebied en hoogwatervluchtplaats voor vogels.
> Het beheer van bloemrijke dijken verdient en vraagt speciale aandacht.
> Het realiseren van de restopgave van het natuurnetwerk is hier mogelijk een uitdaging, omdat er tussen 2016 en 2018 al een gebiedsproces is doorlopen.

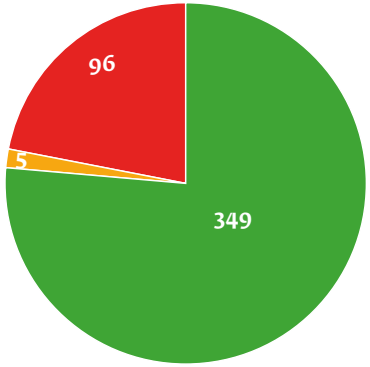
Projecten

> Geen.

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

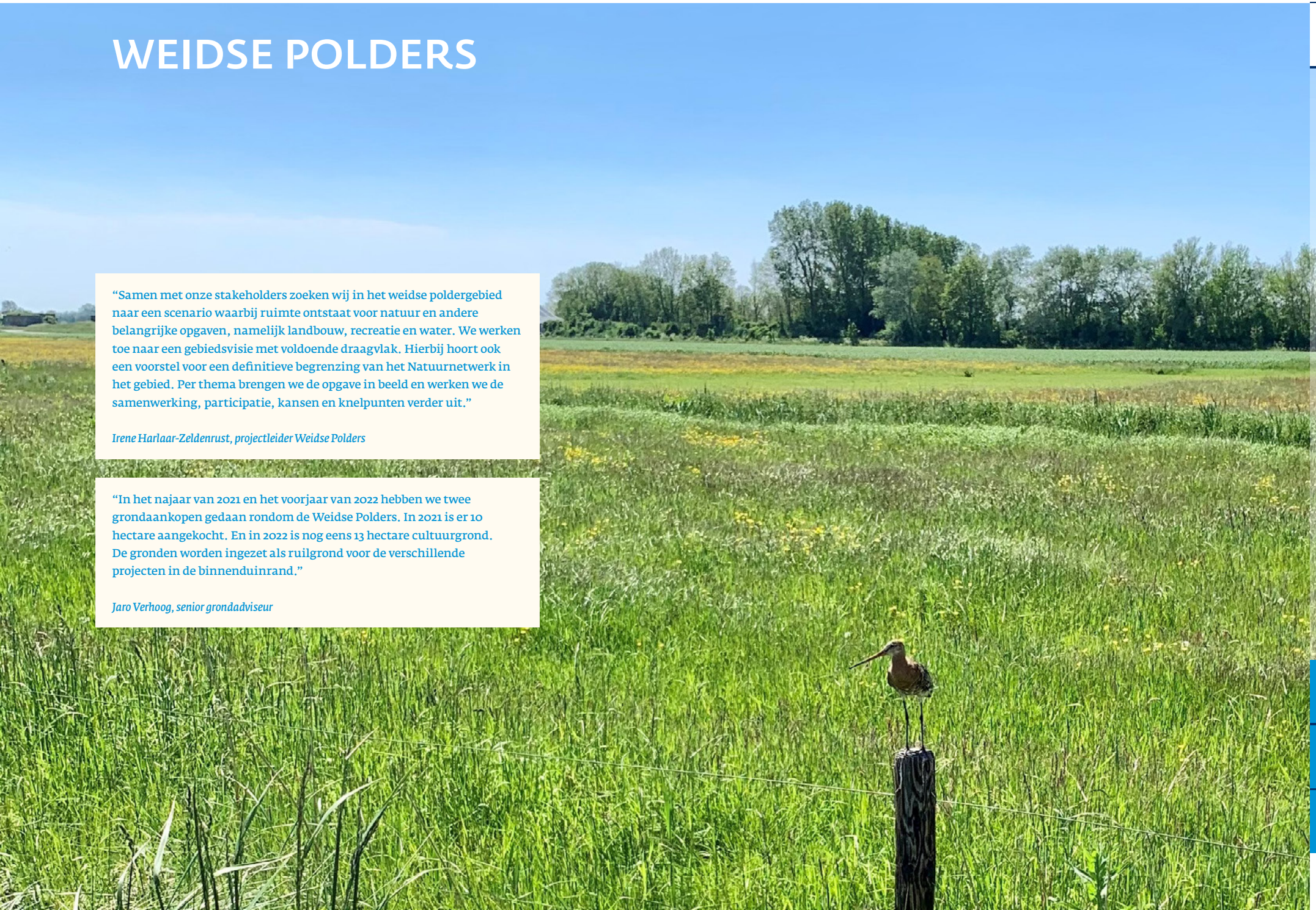

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

WEIDSE POLDERS

"Samen met onze stakeholders zoeken wij in het weidse poldergebied naar een scenario waarbij ruimte ontstaat voor natuur en andere belangrijke opgaven, namelijk landbouw, recreatie en water. We werken toe naar een gebiedsvisie met voldoende draagvlak. Hierbij hoort ook een voorstel voor een definitieve begrenzing van het Natuurnetwerk in het gebied. Per thema brengen we de opgave in beeld en werken we de samenwerking, participatie, kansen en knelpunten verder uit."

Irene Harlaar-Zeldenrust, projectleider Weidse Polders

"In het najaar van 2021 en het voorjaar van 2022 hebben we twee grondaankopen gedaan rondom de Weidse Polders. In 2021 is er 10 hectare aangekocht. En in 2022 is nog eens 13 hectare cultuurgrond. De gronden worden ingezet als ruilgrond voor de verschillende projecten in de binnenduinrand."

Jaro Verhoog, senior grondadviseur

2.2.7 WEIDSE POLDERS

Projectgegevens

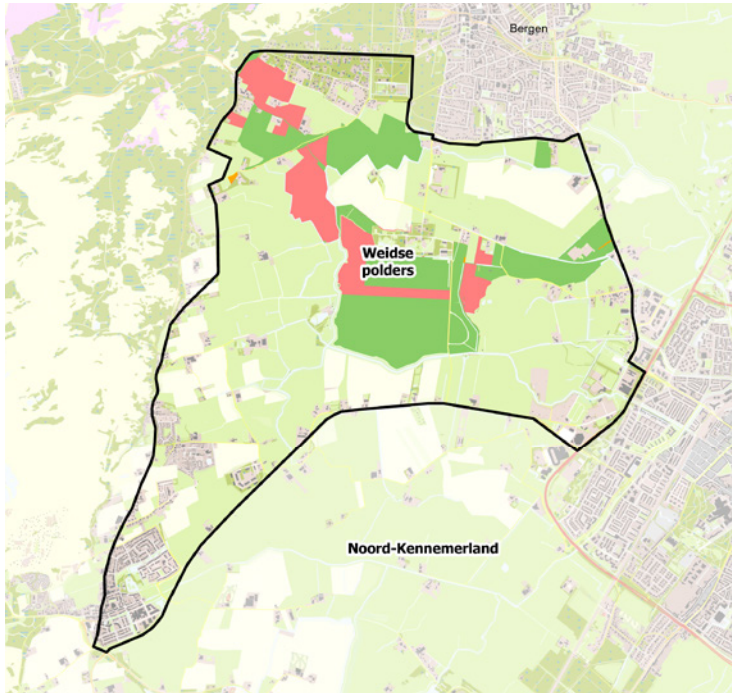
Projectleider	Irene Harlaar-Zeldenrust, irene.zeldenrust@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeenten Bergen en Alkmaar, LTO/KAVB, Defensie, Natuurmonumenten, PWN, TAQA, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Stichting Duinbehoud, bewonersinitiatieven en anderen

Ambities

Weidse Polders is een complex van vier graslandpolders langs het Noord-Hollands Duinreservaat. Vanuit de duinen stroomt water af en kwelt water op in de binnenduingraslanden. Dit beïnvloedt het gehele gebied. De ambitie is om dit water en de variatie in bodemtypen te benutten voor het ontwikkelen van kenmerkende vochtige bloemrijke weide- en hooilanden. De daarvoor benodigde maatregelen zijn goed te combineren met het langer vasthouden van zoet water en leveren een bijdrage aan de zoetwatervoorraad voor drinkwater, waterberging en klimaatadaptatie.

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Damlanderpolder en Philisteinse Polder, Bergermeerpolder en Loterijlanden.
Karakteristiek	Aaneengesloten graslanden, kleinschalig, oorspronkelijke oude verkavelingen en een samenhangend watersysteem. Van belang voor weidevogels, al nemen de aantallen af. Verbinding met de duinen via duinrellen. Kwelinvloed in de binnenduinrand.
Cultuur	De overgang in het gebied van de binnenduinrand naar het achtergelegen strandwallen- en strandvlaktelandschap is cultuurhistorisch van belang. Daarnaast ligt in het gebied een bunkercomplex dat in de Tweede Wereldoorlog onderdeel was van het vliegveld Bergen.
Fauna	Poelen en duinrellen voor amfibieën en ongewervelden van natte milieus (rugstreeppad).
Flora	Zowel vochtige natuur, vochtig hooiland (orchideeën en dotterbloemen) en kruiden- en faunarijk grasland als droog schraalgrasland. De watergangen zijn rijk aan waterplanten en er zijn verschillende bosjes aanwezig: park- en stinzenbos en haagbeuken- en essenbos.
Bescherming	Het natuurnetwerk is 287 hectare. Het overige gebied binnen Weidse Polders is begrensd als Bijzonder Provinciaal Landschap. Weidse Polders sluit aan op het Natura 2000-gebied Noordhollands Duinreservaat, maar ligt daar zelf buiten.

WEIDSE POLDERS

Aandachtspunten

> Het binnenduin loopt vrij abrupt over van de dichtbegroeide binnenduinrand naar een open landschap. De natuurontwikkeling is gebaat bij zachte overgangen.
> De strategische watervoorraad bij de duinen klimaatbestendig veiligstellen en dit combineren met het realiseren van het natuurnetwerk, in samenwerking met PWN.
> Het grond- en oppervlaktewater is van goede kwaliteit. Bemesting van de omliggende akkers en landbouwpercelen beïnvloedt de waterkwaliteit echter negatief.
> De aanwezige bunkers van het Bunkercomplex Vliegveld Bergen zijn mogelijk geschikt te maken als verblijfplaats voor vleermuizen.

Projecten

> Versnelling binnenduinrand kansen (Programma Natuur).
> De polderberging op een deel van het voormalige vliegveld Bergen wordt heringericht als boezemberging.

Voortgang gebiedsaanpak

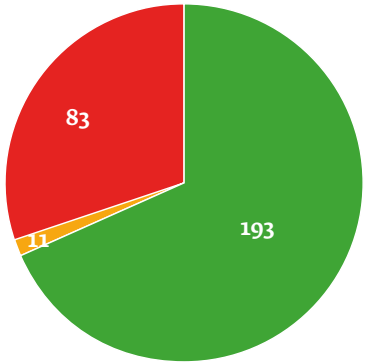

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang gebiedsaanpak

De verkennende fase van het gebiedsproces is vanaf september 2021 van start gegaan. Er zijn gesprekken gevoerd met diverse belanghebbenden. Inmiddels worden de ecologische en landbouwkundige potenties van het gebied onderzocht. Een eerste procescyclus wordt voorbereid, waarbij professionele organisaties via themawerkgroepen (Natuur, Water, Recreatie en Landbouw) samenwerken aan deelperspectieven en integratie van de verschillende belangen. Aanbevelingen en prioriteiten vanuit de werkgroepen inclusief communicatie- en participatievoorstellen worden voorgelegd aan een bestuurlijke stuurgroep. Vervolgens worden ondernemers en bewoners van het gebied betrokken om een eerste stap te zetten richting een breed gedragen integrale gebiedsvisie.

CASTRICUM LIMMEN E.O.

"Direct ten noorden van Castricum ligt, grenzend aan de Schulpvaart, waterberging het gasthuisweitje. Aan het Gasthuisweitje ligt een perceel voormalige bollengrond. In het najaar 2022 vormt Landschap Noord-Holland deze grond om tot een waterrijk natuurgebied van ongeveer 2 hectare met vaarten en slootjes. Door het afgraven van de bovenste grondlaag wordt het graslandje drassig en geeft daarmee ruimte aan soorten als de dotterbloem, die hier het stukje land in het voorjaar mooi geel kleurt. Het gebeid wordt zo ook aantrekkelijk voor andere plantensoorten, zoals orchideeën, zwanenbloemen en libellen en andere waterinsecten."

Gerlies Nap, gebiedsregisseur Castricum Limmen e.o.

2.2.8 CASTRICUM LIMMEN E.O.

Projectgegevens

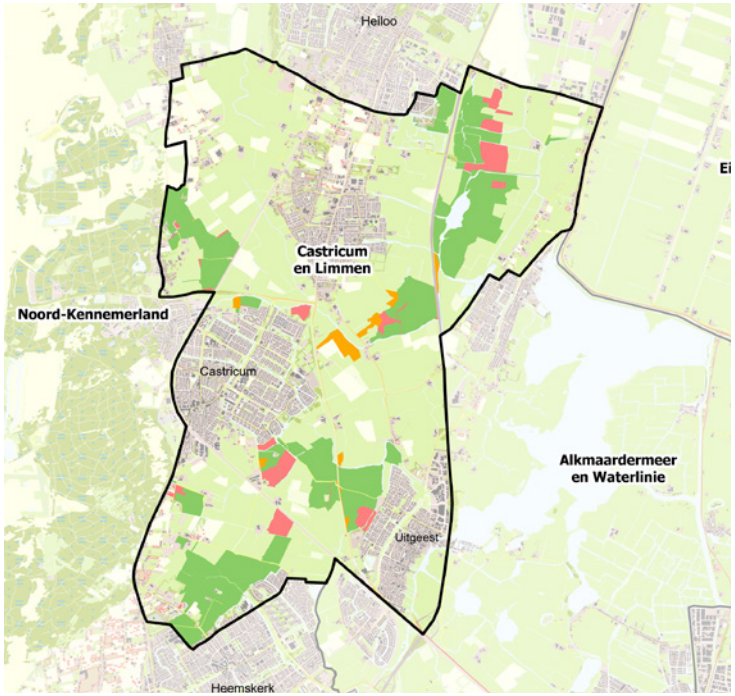
Gebiedsregisseur	Gerlies Nap, napg@noord-holland.nl
Projectleider stikstof	Siemon Top, siemon.top@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeente Castricum, Uitgeest, Heemskerk en Heiloo, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, PWN, Landschap Noord-Holland en Stichting de Hooge Weide

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Limmerpolder; Duinrand Bakkum, Castricummerpolder en eendenkooi Uitgeest, Marquette en het Krengenbos.
Karakteristiek	Het gebied kent een open landschap met extensieve graslanden voor weidevogels en gevarieerd bos en grasland. Het bestaat uit een complex van hoge, zandige strandwallen en vochtige, laaggelegen strandvlakte, een strandwallen- en strandvlaktenlandschap. Het vormt een overgangsgebied tussen duinen en polder en is ook een lokaal netwerk van weidevogelgebieden ('Schoonwatervallei'). De aanwezige bossen hebben een hoge recreatieve waarde.
Cultuur	In de Limmerpolder ligt Het Die, een veenplas die is ontstaan door veenwegslag door water. Om het duingebied te bereiken, is vroeger in het Hollandveen het Zeerijdtsdijkje gebouwd. Dit dijkje is nog altijd aanwezig. Ook herbergt het gebied Eendenkooi van der Eng, opgericht rond 1600, en daarmee één van de oudste eendenkooien van Noord-Holland.
Fauna	Belangrijk gebied voor water-, moeras- en weidevogels (grutto, kievit, kluut, graspieper, gele kwikstaart). Diverse slootjes met rugstreeppadden. Verschillen in hoogte, vocht en bodem zorgen voor een grote rijkdom aan insectensoorten (argusvlinder, sint-jansvlinder, vroege glazenmaker, bruinzandoogje). In de bossen leven boommarters, bos- en struweelvogels en vleermuizen.
Flora	Open omgeving met vochtige graslanden: vochtig hooiland, nat schraalland en kruiden- en faunarijk grasland. Grote orchideeënrijkdom (welriekende nachtorchis, bijenorchis, grote keverorchis), maar ook moerasrolklaver, grote ratelaar en wilde kievitsbloem. Duinbos en park- en stinzenbos met bijbehorende stinzenflora.
Bescherming	Weidevogelleefgebied. De 670 hectare natuurnetwerk in het gebied liggen buiten Natura 2000-grenzen. Alle weilanden in het gebied die buiten het natuurnetwerk vallen, zijn Bijzonder Provinciaal Landschap.

Ambities

Het gebied staat onder invloed van zoet kwelwater uit het Noordhollands Duinreservaat. De grote variatie in bodem en waterkwaliteit heeft grote potenties voor natuurontwikkeling. De afgelopen decennia zijn geslaagde voorbeelden gerealiseerd. Zo heeft stichting De Hooge Weide graslanden hersteld als waardevolle natuur en zijn er waterbergingen langs de Schulpvaart aangelegd. Daar is nu een grote diversiteit aan planten te vinden. De ambitie is om de kansen van het watersysteem beter te benutten. Het schone duinwater wordt zo lang mogelijk in het gebied vastgehouden en het polderwater wordt om het gebied heen geleid. Daarmee wordt het gebied minder kwetsbaar voor klimaatverandering.

CASTRICUM LIMMEN E.O.

Aandachtspunten

> Langs de watergangen zijn er mogelijkheden voor het uitbreiden van jonge verlanding. Denk aan natuurvriendelijke oevers langs wateren, zonder opgaande begroeiing.
> Er zijn natte verbindingen aanwezig die het duingebied met de polders verbinden. Eén van deze verbindingen is een belangrijke schakel voor trekvissen die tussen de zoute Waddenzee en het inlandse zoete water migreren.
> Er zijn mogelijkheden om het oppervlak aan extensief vochtig weidevogelgrasland uit te breiden. De graslanden rond de eendenkooi worden momenteel nog niet als weidevogelgrasland beheerd, maar kunnen een aaneengesloten gebied vormen.
> Mogelijk lokaal ook kansen voor boscompensatie, al dan niet gerelateerd aan Natura2000-gestuurde bosomvorming in de naastgelegen duinen en aansluitend op bestaande opgaande begroeiing.

Projecten

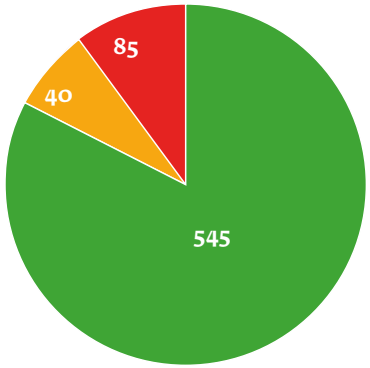
> Vegetatieonderzoek in de Schoonwatervallei (Schulpvaart).
> Landschapsversterking Oer-IJ: brug over Schulpvaart en e-bikeroute langs Oer-IJ.
> Versnelling binnenduinrand kansen (Programma Natuur).

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

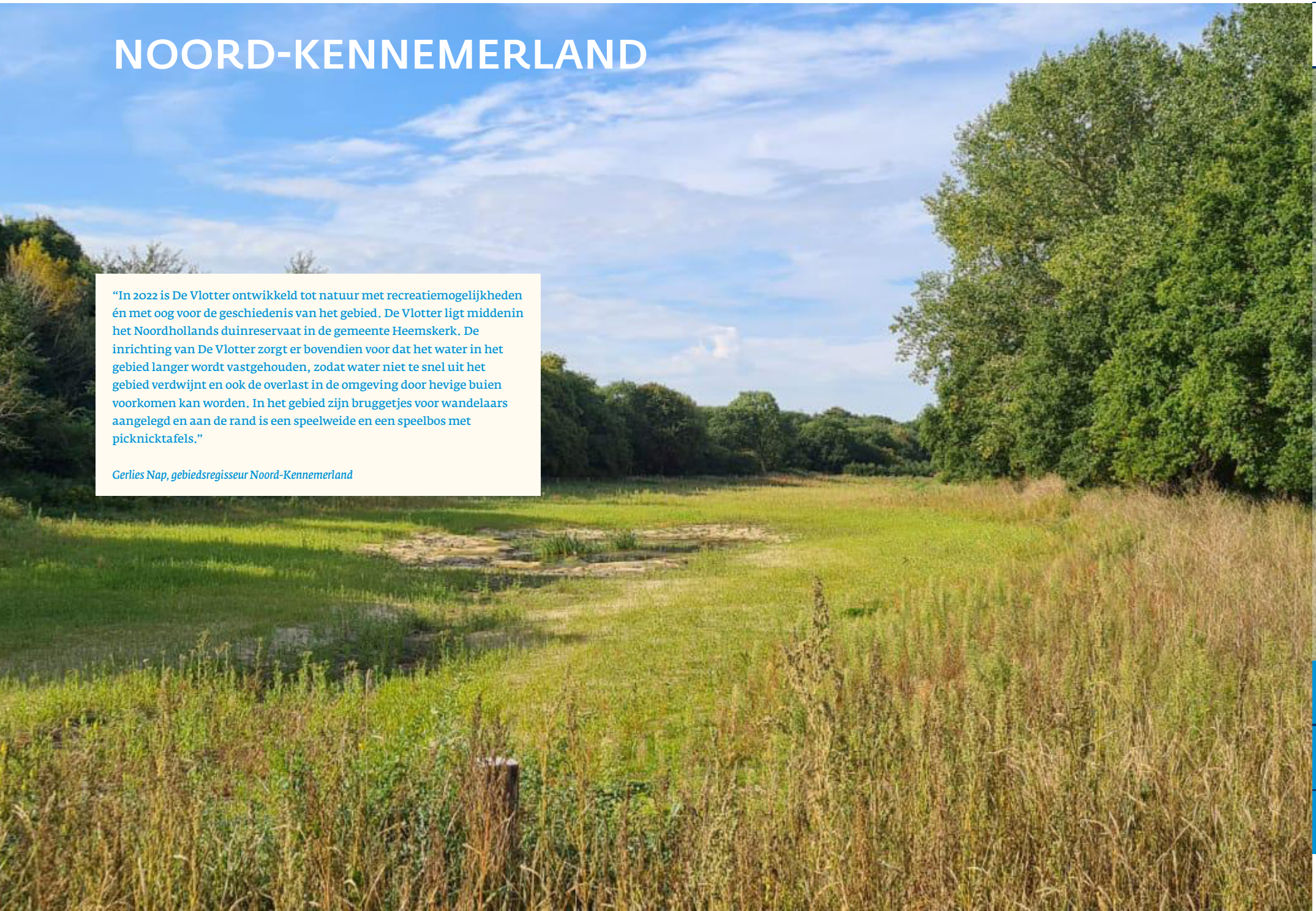

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

NOORD-KENNEMERLAND

"In 2022 is De Vlotter ontwikkeld tot natuur met recreatiemogelijkheden én met oog voor de geschiedenis van het gebied. De Vlotter ligt middenin het Noordhollands duinreservaat in de gemeente Heemskerk. De inrichting van De Vlotter zorgt er bovendien voor dat het water in het gebied langer wordt vastgehouden, zodat water niet te snel uit het gebied verdwijnt en ook de overlast in de omgeving door hevige buien voorkomen kan worden. In het gebied zijn bruggetjes voor wandelaars aangelegd en aan de rand is een speelweide en een speelbos met picknicktafels."

Gerlies Nap, gebiedsregisseur Noord-Kennemerland

2.2.9 NOORD-KENNEMERLAND

Projectgegevens

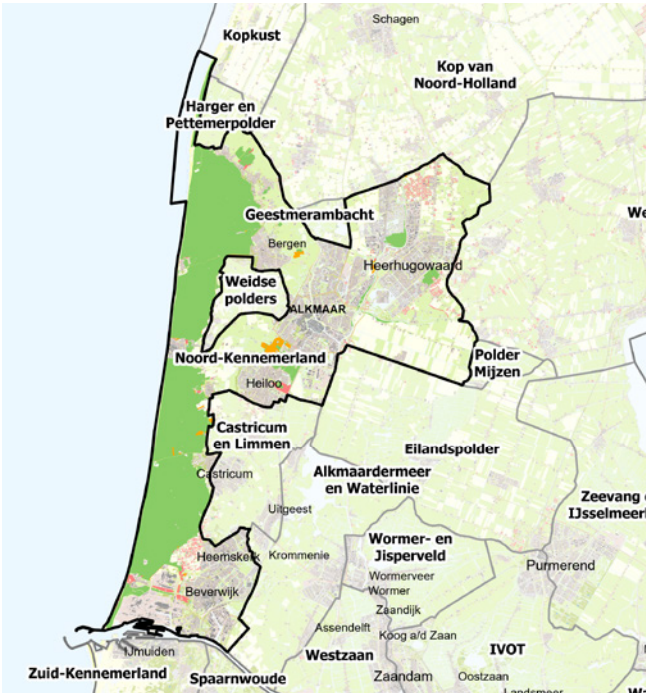
Gebiedsregisseur	Gerlies Nap, napg@noord-holland.nl
Projectleider stikstof	Schoorlse Duinen: Siemon Top, siemon.top@noord-holland.nl Noordhollands Duinreservaat: Siemon Top, siemon.top@noord-holland.nl
Betrokken partijen:	Gemeenten Alkmaar, Bergen, Heerhugowaard, Egmond, Beverwijk, Heiloo, Castricum, Heemskerk, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Landschap Noord-Holland, Natuurmonumenten, PWN, Staatsbosbeheer, LTO-Noord en anderen

Ambities

Het benutten van de grote verschillen in bodemtypen en waterhuishouding is een belangrijke ambitie. In de duinen is dat ruimte geven aan de natuurlijke processen en een natuurlijk waterpeil. In de overgang van duin naar polder en rond de strandwallen is dat het ontwikkelen van vochtige vegetaties, door het zoete kwelwater zo lang mogelijk vast te houden en regenwater op te vangen. In de riet- en moerasvegetaties en vochtige hooilanden - in de lage delen van de strandvlaktes en langs ringvaarten - gaat het om het optimaliseren van het waterpeil en duurzaam beheer. Het spreiden van de recreatiedruk helpt de natuur te versterken. Een andere ambitie is om de duinen en het achterland met elkaar te verbinden op landschapsniveau, om de landschapsovergangen zichtbaar te houden, en om verbindingen aan te leggen waarlangs dieren veilig kunnen migreren.

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Catrijpermoor; Schoorlse Duinen, Noordhollands Duinreservaat, Waterberging Over 't Hek en Zuurvenspolder, Polder Egmond aan den Hoef, Ter Coulster, Nijenburg & Heilooër Bos, Duinen bij Wijk aan Zee: Westerhout en de Lunetten bij Beverwijk, Hondsbossche Duinen.
Karakteristiek	Kenmerkend is de grote variatie aan landschappen, bestaande uit een ononderbroken vastelandkustlijn, het brede duinmassief van het Noordhollands Duinreservaat, stapstenen tussen duinen en achterland, kwelgevoede waterrijke open polders met duinrellen en extensieve graslanden voor weidevogels.
Cultuur	Noord Kennemerland herbergt een zeedorpenlandschap. Er zijn lunetten, cultuurhistorisch waardevolle vestingwerken. Ook heeft het gebied water- en verlandingsvegetaties en extensieve graslanden en akkers.
Fauna	Graslanden en plassen als broed-, rust- en foerageergebied voor weide- en watervogels. Duinvalleien met moeras- en rietvogels (blauwborst, dodaars en zelfs roerdomp) en ongewervelden van natte milieus (nauwe korfslak en gevlekte witsnuitlibel). Open duinen met amfibieën en reptielen (rugstreeppad en zandhagedis) en ongewervelden van droge milieus (duinsabelsprinkhaan, knopsprietje, blauwvleugelsprinkhaan).
Flora	Het gebied kent (zeer) droge delen op zandgrond: open duin (met zowel witte- als grijze duinen) en droog schraalland. Maar ook vochtigere gronden: vochtige duinvalleien, kruiden- en faunarijk grasland, duinheide en duinbos. De duingraslanden zijn soortenrijk en bevatten unieke planten- en paddenstoelengemeenschappen (rozenkransje). In de overgangen tussen droge duinen en vochtige valleien groeien zeldzame orchideeën en gentianen. In de duinrellen zijn bijzondere waterplanten te vinden (klimopwaterranonkel).
Bescherming	De duinen zijn beschermd als aardkundig monument. Het overgrote deel van Noord Kennemerland is Natura 2000-gebied. Het natuurnetwerk bestrijkt hier 7.763 hectare.

NOORD-KENNEMERLAND

Aandachtspunten

> Het benutten van kwelwater in de binnenduinrand
> De strategische watervoorraad bij de duinen klimaatbestendig veiligstellen. En dit combineren met het verwezenlijken van het natuurnetwerk - in samenwerking met PWN.
> In de binnenduinrand vindt een verschuiving van functies plaats: van landbouw naar recreatie en natuur.
> De laatste jaren is er sprake van aantasting van oevers door exotische rivierkreeftsoorten.
> In de duinen is veel verontreiniging van PFAS (Poly- en perfluoralkylstoffen) in de grond.
> Er komen verzoeken voor aankoop en begrenzing als natuurnetwerk binnen die de binnenduinrand kunnen versterken, maar die vooralsnog buiten de restantopgave vallen. Hiervoor is een strategie en handelingskader nodig.
> Het realiseren van de natuurnetwerk-graslanden rondom landgoed Ter Coulster en in Nijenburg blijven aandachtspunten.
> Nagaan of boscompensatie voor boskap in de duinen ook in de regio mogelijk is.
> Op grote delen van de Natura 2000-gebieden in de duinen daalt te veel stikstof neer. Belangrijkste bronnen voor stikstofneerslag op het Noordhollands Duinreservaat zijn het buitenland (33%), de landbouw (20%), overige sectoren (8%) en snelwegverkeer en scheepvaart (beide 5%). Voor de Schoorlse Duinen zijn de belangrijkste bronnen buitenland (33%), landbouw (22%), overige sectoren (7%), scheepvaart (5%) en snelwegverkeer (4%).

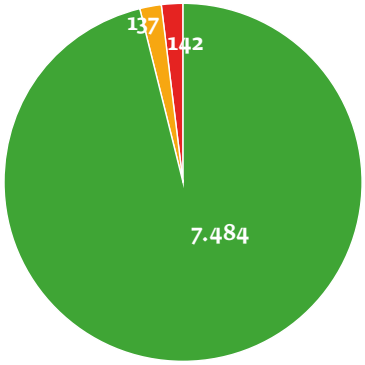
Projecten

> De Vlotter (KL 33): inrichting van 25 hectare natuurnetwerk door PWN is afgerond in 2022
> Project Noordermaatweg.
> Versnelling binnenduinrand kansen (Programma Natuur).
> Zanderij Castricum (extra kwelnatuur) (Programma Natuur).
> Impuls dynamisering zeereep Castricum (Programma Natuur).
> Bosomvorming bij Bergen (Programma Natuur).
> Natura 2000-herstelmaatregelen, zie: Natura 2000-beheerplannen - Provincie Noord-Holland.

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

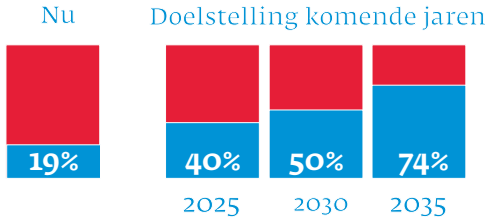
- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

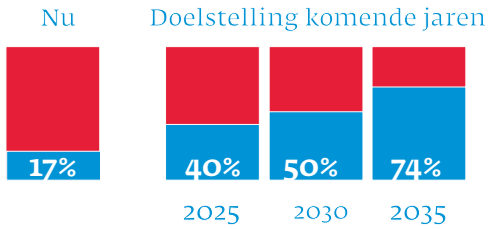
Voortgang en doelstelling verlagen stikstofneerslag

- gedeelte N2000-gebied onder kritische grenswaarde
- gedeelte N2000-gebied met teveel neerslag.

Noordhollands Duinreservaat

Schoorlse Duinen

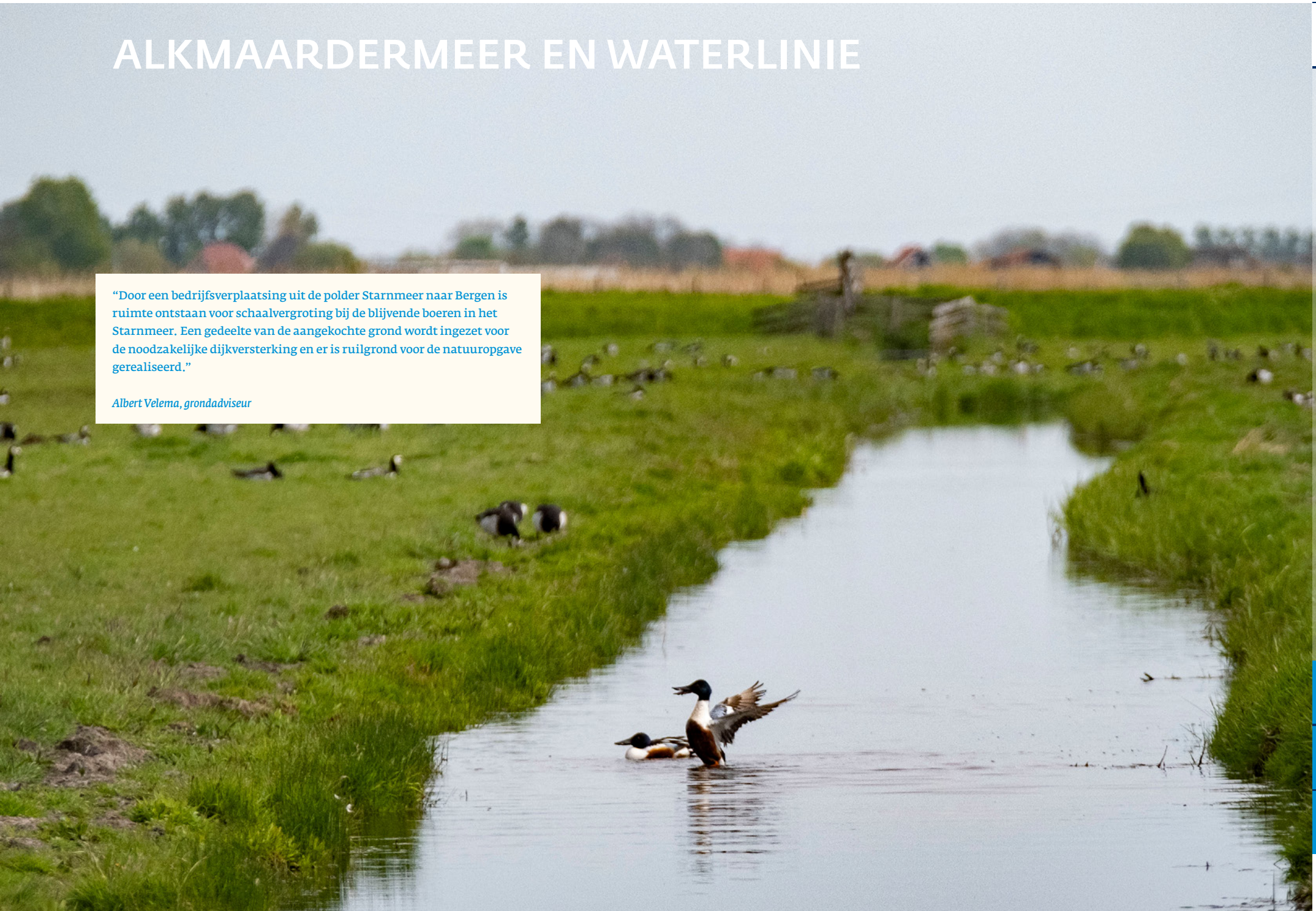

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

ALKMAARDERMEER EN WATERLINIE

"Door een bedrijfsverplaatsing uit de polder Starnmeer naar Bergen is ruimte ontstaan voor schaalvergroting bij de blijvende boeren in het Starnmeer. Een gedeelte van de aangekochte grond wordt ingezet voor de noodzakelijke dijkversterking en er is ruilgrond voor de natuuropgave gerealiseerd."

Albert Velema, grondadviseur

2.2.10 ALKMAARDERMEER EN WATERLINIE

Projectgegevens

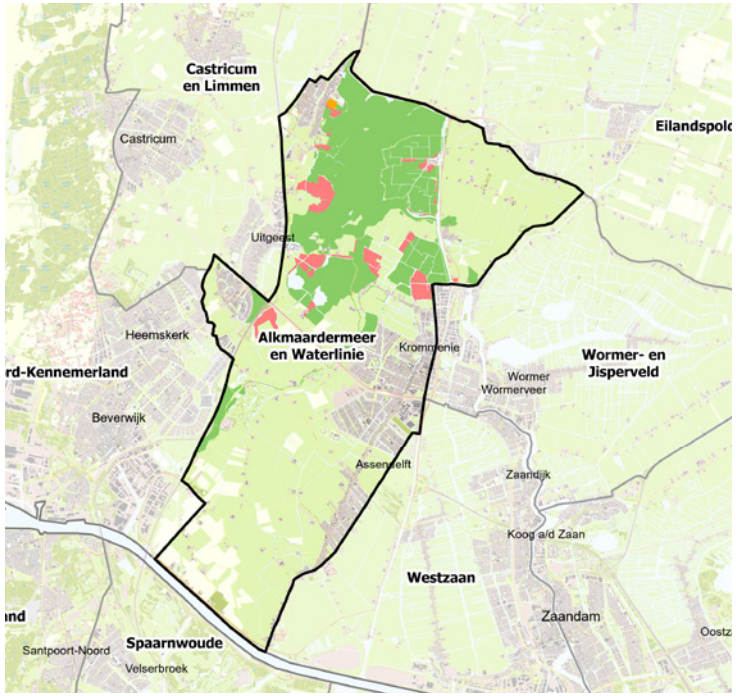
Gebiedsregisseur	Robbin Jan Elbers, robbin.jan.elbers@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeente Alkmaar, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Landschap Noord-Holland, Staatsbosbeheer, Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer, en anderen

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Hempolder en Klaas Hoorn- en Kijfpolder, Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Zwaansmeer en Dorregeesterpolder; Westwouderpolder, Crommenije, Krommenieër-Woudpolder, Omgeving Markervaart, Waterlinie Beverwijk, Noorderham en Zuiderham, Weijenbus, Vroonmeer en Fort Krommeniedijk, Driehoek van Assum.
Karakteristiek	Het karakteristieke open landschap met meren en polders herbergt internationaal zeldzame natuur: kruidenrijke graslanden met grote dichtheden weidevogels, watervogels en wintergasten en verschillende typen moerassen met de noordse woelmuis. Veel van de natuurgebieden grenzen aan het Alkmaarder- en Uitgeestermeer en vormen zo een netwerk. Grote open wateren met verlandingsvegetaties aan de oevers. Het open veenweidelandschap is van groot belang voor weidevogels. Ook zijn er rietmoerassen en rietzomen, veenmosrietlanden en moerasheide. In de poldergebieden is vaak een fijnmazige afwatering.
Cultuur	Meren met oeverlanden en omliggend polderlandschap, in de middeleeuwen ontstaan door landwinning in het OerIJ-estuarium.
Fauna	Weidevogels (grutto, kievit, scholekster, watersnip en kemphaan), waterspitsmuis, noordse woelmuis, moerasbroedvogels, watervogels, wintergasten.
Flora	Verlandingsvegetaties, kruidenrijk grasland, vegetatie onder invloed van brakwater (bijvoorbeeld zilt torkruid, echt heemst), moeras, veenmosrietland (ronde zonnedauw en orchideeënsoorten), moerasheide.
Bescherming	1542 Hectare is begrensd als natuurnetwerk, vooral rond het Alkmaardermeer. Het overige gebied is Bijzonder Provinciaal Landschap.

Ambities

Vooral de duurzame instandhouding van weidevogelpopulaties vraagt aandacht. Meer natuurlijke gradiënten realiseren in de oeverzones van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer is ook een ambitie.

ALKMAARDERMEER EN WATERLINIE

Aandachtspunten

> Natuurverbindingen NNV3 en NNV4 zijn onvoldoende uitgewerkt en gerealiseerd.
> Het natuurbeheer is gekoppeld aan agrarische bedrijfsvoering. Belangrijke randvoorwaarden daarbij zijn: een stabiel hoog grondwaterpeil, diversiteit in maaidata en variatie in beheervormen. Het creëren van een plas-dras-situatie komt ten goede aan wintergasten en steltlopers.
> In het gebied treedt bodemdaling op.
> Het watersysteem heeft aanpassingen nodig voor weidevogels.
> Er zijn kansen voor de ontwikkeling van jonge (natte) verlandingsvegetaties. Zo breidt het leefgebied van de waterspitsmuis, de noordse woelmuis en - in de toekomst - de otter uit.
> De beroepsscheepvaart op de grote meren heeft door golfwerking een negatieve impact op de ontwikkeling van oevervegetaties.
> De recreatie heeft last van de overdadige groei van waterplanten.
> De kans voor herstel van overwinteringslocaties voor vleermuizen in Fort Markenbinnen.

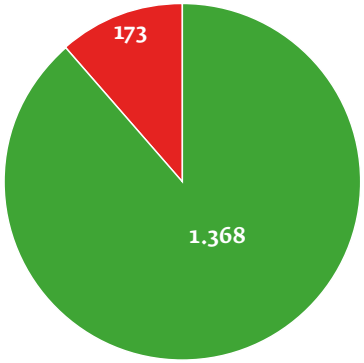
Projecten

> De projecten van Vitaal Platteland.

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

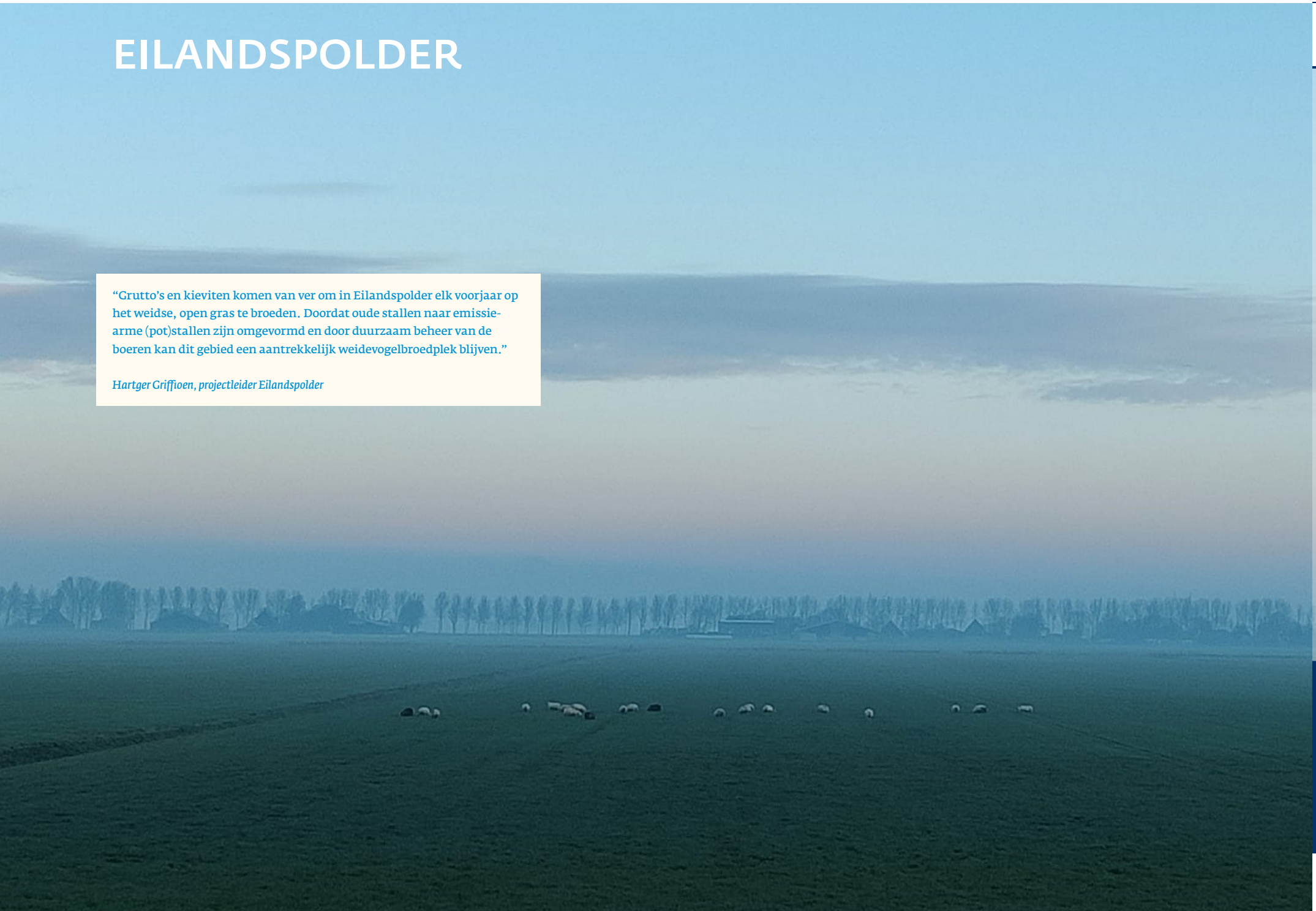

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

EILANDSPOLDER

"Grutto's en kieviten komen van ver om in Eilandspolder elk voorjaar op het weidse, open gras te broeden. Doordat oude stallen naar emissie-arme (pot)stallen zijn omgevormd en door duurzaam beheer van de boeren kan dit gebied een aantrekkelijk weidevogelbroedplek blijven."

Hartger Griffioen, projectleider Eilandspolder

2.2.11 EILANDSPOLDER

Projectgegevens

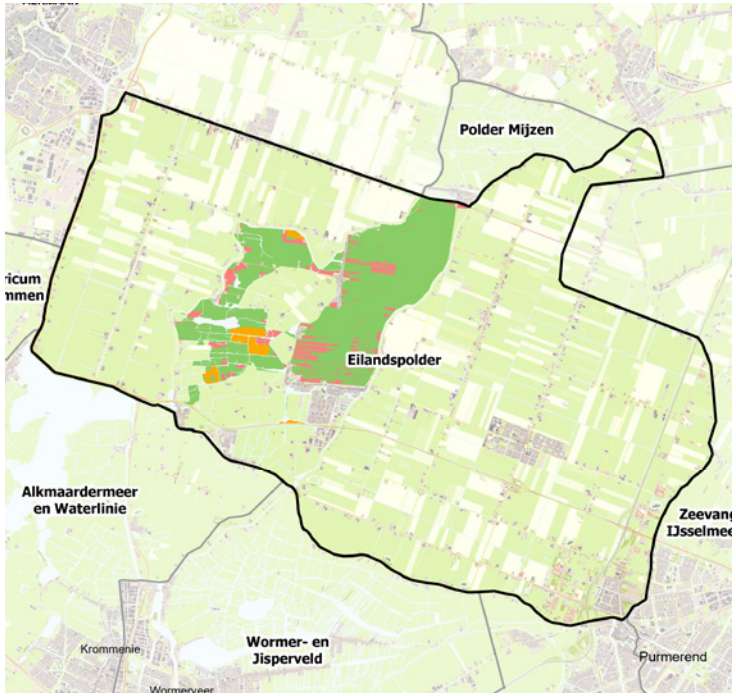
Projectleider	Hartger Griffioen, hartger.griffioen@noord-holland
Betrokken partijen	Gemeenten Alkmaar en Beemster, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland, ANV Water, Land & Dijken, LTO en anderen

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Eilandspolder, Koksloot en Oeverland.
Karakteristiek	Het karakteristieke open en waterrijke veenweidelandschap herbergt internationaal zeldzame natuur: graslanden voor weidevogels en wintergasten en verschillende typen bijzondere moerassen. Karakteristiek is het open veenweidelandschap met extensieve graslanden voor weidevogels en wintergasten. Het is een waterrijk gebied met plassen, brede vaarten en sloten, afgewisseld met verschillende typen moeras. Het natuurgebied Koksloot en Oeverland bestaat uit kleine oeverlanden die als stapsteenverbinding functioneren voor soorten van natte milieus.
Cultuur	Kleine, onregelmatig gevormde graslandpercelen die zijn omgeven door veel water. Van oorsprong is het een ontgonnen hoogveengebied, dat is omringd door lager gelegen later efficiënt in cultuur gebrachte droogmakerijen (de Beemster en de Schermer).
Fauna	Weidevogels (grutto, kievit, scholekster en watersnip), wintergasten (smient, wintertaling, goudplevier), moerasvogels (rietzanger, bruine kiekendief) en verder de meervleermuis, noordse woelmuis, bittervoorn, kleine modderkruiper en ringslang.
Flora	Orchideeënrijke veenmosrietlanden, vochtig hooiland met kruiden.
Bescherming	Het grootste deel van het natuurgebied Eilandspolder is begrensd als natuurnetwerk (1.261 hectare) en Natura 2000-gebied. Eilandspolder-Oost is naast Vogelrichtlijngebied ook Habitatrichtlijngebied, vooral vanwege het belang voor veenmosrietlanden en karakteristieke diersoorten. Eilandspolder-West is ook Vogelrichtlijngebied; een deel is wel Natura 2000-gebied, maar geen natuurnetwerk. Het natuurgebied Koksloot en Oeverland is aangewezen voor het natuurnetwerk (3 hectare), de omliggende droogmakerijen en polders niet.

Ambities

De ambitie is om de Eilandspolder via ecologische verbindingen te koppelen met omliggende gebieden als het Alkmaardermeer, Wormer- en Jisperveld en de Mijzenpolder. Een andere ambitie is om de stikstofneerslag in het gebied te laten afnemen en het duurzaam in te richten en te beheren.

EILANDSPOLDER

Aandachtspunten

> Het hoogteverschil tussen de polder en de omliggende gebieden zorgt ervoor dat water wegzijgt naar de droogmakerijen. In droge perioden wordt boezemwater ingelaten. Het verkrijgen van een goede waterkwaliteit en behouden van de hoge waterstand is hier een uitdaging.
> In het gebied treedt sterke bodemdaling op.
> Een groot deel van het gebied heeft een geringe drooglegging en bestaat uit water. Dit 'vaarland' maakt natuurbeheer relatief duur.
> Natuurbeheer is in dit gebied grotendeels gekoppeld aan agrarische bedrijfsvoering. De duurzaamheid van agrarische bedrijfsvoering in het gebied heeft aandacht nodig.
> De begrenzing van het natuurnetwerk en de Natura 2000-begrenzing wijken van elkaar af. Hierdoor kunnen stukken natuur niet goed beschermd worden.
> Delen van het gebied zijn aan het verruigen en verbossen, wat in strijd is met de natuurdoelen.
> De natuurverbindingen zijn nog niet gerealiseerd.

Stikstof

> Op 100% van het Natura 2000-gebied Eilandspolder daalt er te veel stikstof neer. Belangrijkste bronnen daarvoor zijn het buitenland (31%), de landbouw (35%), het snelwegverkeer (6%) en overige sectoren (9%).

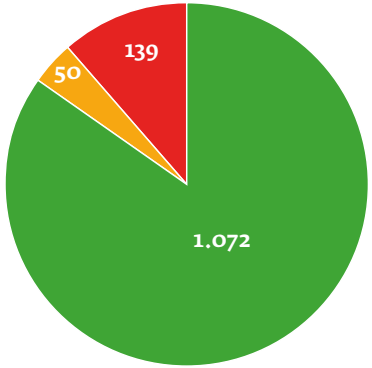
Projecten

> Verkenningen systeemherstel Laag-Holland (Programma Natuur).
> Habitatherstel Eilandspolder (Programma Natuur).
> Emissieverlaging overgangszones inclusief pilots (Programma Natuur).
> Natuurimpuls Ilperveld en Eilandspolder (Programma Natuur).
> Natura 2000-herstelmaatregelen: Natura 2000-beheerplannen - Provincie Noord-Holland.

Voortgang in cijfers

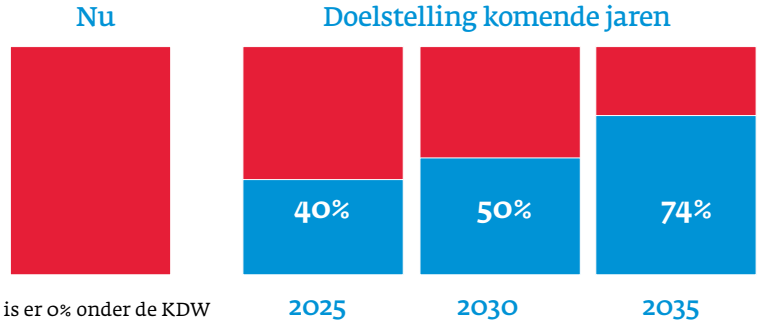
Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang en doelstelling verlagen stikstofneerslag

- gedeelte N2000-gebied onder kritische grenswaarde
- gedeelte N2000-gebied met teveel neerslag.

Nu is er 0% onder de KDW

Voortgang gebiedsaanpak

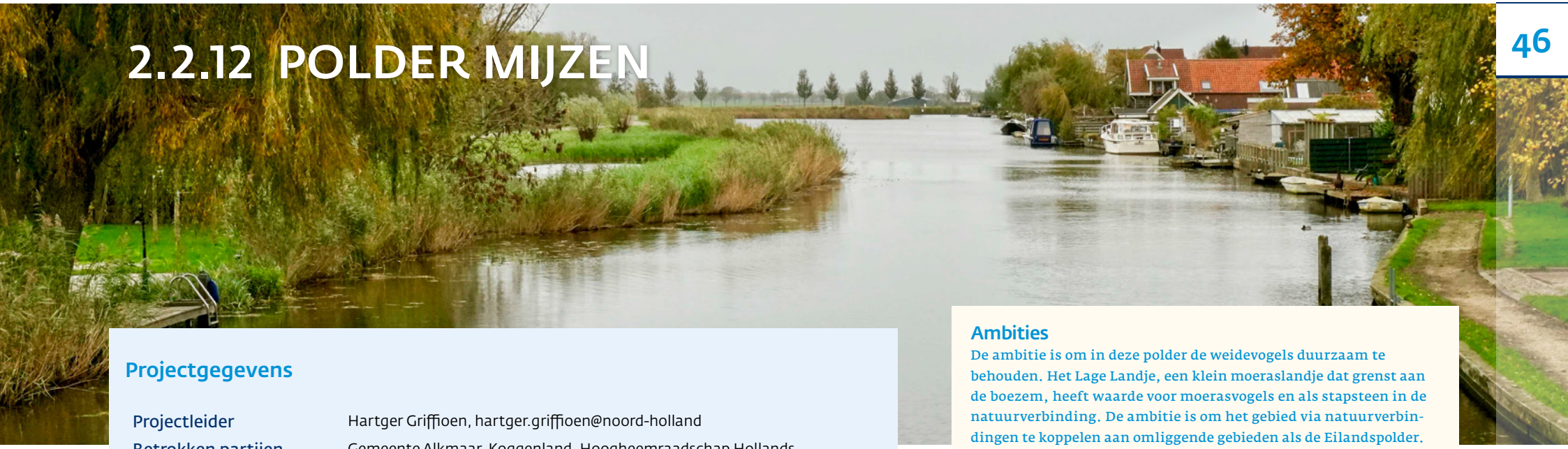
gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

POLDER MIJZEN

"Na veel wisselende projectleiders breekt er nu een periode van continuïteit aan. Er is een vaste projectleider voor Polder Mijzen en Eilandspolder aangewezen die de ambtelijke en bestuurlijke werkorganisatie voor het gebiedsproces opzet en met de bewoners en gebruikers van het gebied kennismaakt. In 2023 wordt met het gebied gewerkt aan een visie op de Mijzen- en Eilandspolder, waarin gedeelde waarden en vervolgens doelen benoemd worden. De visie wordt gevolgd door een uitvoeringsagenda."

Hartger Griffioen, projectleider Polder Mijzen

2.2.12 POLDER MIJZEN

Projectgegevens

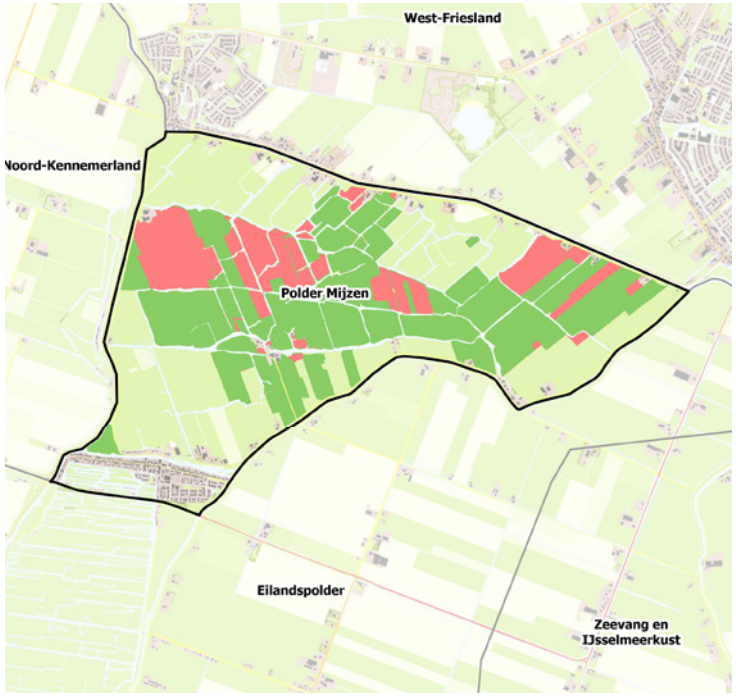
Projectleider	Hartger Griffioen, hartger.griffioen@noord-holland
Betrokken partijen	Gemeente Alkmaar, Koggenland, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Staatsbosbeheer, LTO, ANV Hollands Noorden, ANV Water, Land & Dijken, en anderen

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Polder Mijzen
Karakteristiek	Het in Polder Mijzen zo karakteristieke open en waterrijke veenweidelandschap herbergt grote aantallen weidevogels, vooral in het centrale natuurdeel van de polder. Dit hangt samen met het open landschap, de rust, het extensieve gebruik en het relatief hoge waterpeil. Karakteristiek is het open veenpolderlandschap met extensieve graslanden voor weidevogels.
Cultuur	Veenpolderlandschap met karakteristiek landschapspatroon van kleine percelen met oud grasland en sloten.
Fauna	Weidevogels (grutto, tureluur, kievit, scholekster) en noordse woelmuis
Flora	Geen bijzondere soorten.
Bescherming	Het centrale deel van de polder is natuur. Ongeveer de helft (326 hectare) hiervan is begrensd als natuurnetwerk. Dit is omgeven door Bijzonder Provinciaal Landschap.

Ambities

De ambitie is om in deze polder de weidevogels duurzaam te behouden. Het Lage Landje, een klein moeraslandje dat grenst aan de boezem, heeft waarde voor moerasvogels en als stapsteen in de natuurverbinding. De ambitie is om het gebied via natuurverbindingen te koppelen aan omliggende gebieden als de Eilandspolder.

POLDER MIJZEN

Aandachtspunten

> Het hoogteverschil tussen de polder en de omliggende gebieden zorgt ervoor dat water wegzijgt naar de droogmakerijen. In droge perioden wordt boezemwater ingelaten. Het verkrijgen van een goede waterkwaliteit en behouden van de hoge waterstand is hier een uitdaging.
> Een relatief groot deel van het natuurnetwerk is nog niet gerealiseerd.
> In de polder treedt lichte bodemdaling op.
> Het beheer van weidevogelnatuur is gekoppeld aan agrarische bedrijfsvoering. De duurzaamheid van agrarische bedrijfsvoering in het gebied heeft aandacht nodig.

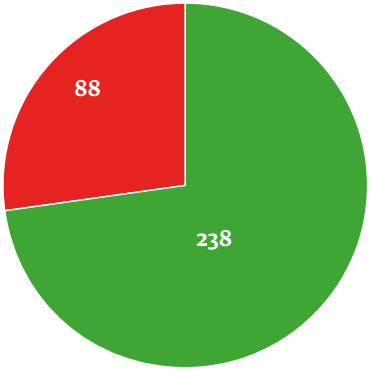
Projecten

> Nog in kaart brengen.

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

ZEEVANG EN IJSSELMEERKUST

"In polder Zeevang brengen we in kaart voor welke gebiedsopgave we staan. Daarna kunnen we, in samenwerking met betrokken partijen, een gebiedsproces starten."

Robbin Jan Elbers - gebiedsregisseur Zeevang en IJsselmeerkust

2.2.13 ZEEVANG EN IJSSELMEERKUST

Projectgegevens

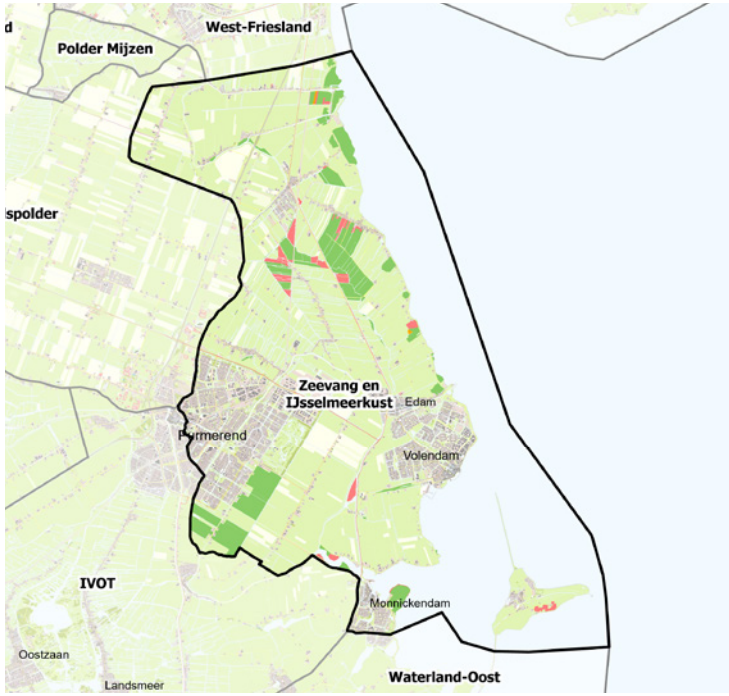
Gebiedsregisseur	Robbin Jan Elbers, robbin.jan.elbers@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeenten Edam-Volendam, Purmerend en Waterland, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Landschap Noord-Holland, Staatsbosbeheer, ANV Water, Land & Dijken, en anderen

Ambities

De internationaal zeldzame natuur van polder Zeevang is van belang voor weide- en wintervogels en moet worden versterkt. Hemmeland en Purmerbos hebben aandacht nodig vanwege de heel diverse natuurtypen die er voorkomen. In de overige gebieden is vooral het behouden en versterken van de waarde voor weidevogels en moerasnatuur belangrijk. Deze natuurgebieden via ecologische verbindingen onderling en met omliggende gebieden koppelen, is ook een ambitie.

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Oeverlanden Beemsterringvaart, Kogen bij Schardam, Zeevang en Kwadijkervlot, Purmerbos, Polder Katwoude, Hemmeland, Marken.
Karakteristiek	Zeevang en Kwadijkervlot is het grootste natuurgebied, met vooral open grasland voor weidevogels en wintergasten. Langs de IJsselmeerkust komen wielen voor, waterplassen die zijn ontstaan door een dijkdoorbraak. De Kogen bij Schardam aan de IJsselmeerkust heeft graslanden voor weidevogels en moerasgebied voor moerasvogels als belangrijkste waarde. Ook de open graslanden van het eiland Marken trekken veel weidevogels aan. De oeverlanden van de Beemsterringvaart zijn redelijk geïsoleerde moerasgebiedjes met moerasvogels. Ook de polder Katwoude bestaat uit kleine moerasgebieden, waaronder een van de oudste veenmosrietlanden van Noord-Holland. Het aangeplante Purmerbos bij Purmerend is - net als het schiereiland Hemmeland aan de Gouwzee – ingericht als recreatiegebied.
Cultuur	Veenpolder, afgewisseld met droogmakerijen en ingepolderd zeekleilandschap.
Fauna	Moerasvogels (rietzanger, bruine kiekendief, roerdomp), weidevogels (grutto, kievit, scholekster en watersnip), watervogels (smient), wintergasten (goudplevier) en verder bittervoorn, kleine modderkruiper, rugstreeppad, meervleermuis en noordse woelmuis.
Flora	Orchideeënrijke veenmosrietlanden, brakke rietruigten met onder andere heemst, vochtig hooiland, en laagveenbos.
Bescherming	Circa 900 hectare van het gebied Zeevang en IJsselmeerkust is begrensd als natuurnetwerk. Het overige deel is overwegend Bijzonder Provinciaal Landschap, de Purmer en de Beemster uitgezonderd. Een groot deel van de polder Zeevang is begrensd als Natura 2000 Vogelrichtlijngebied.

ZEEVANG EN IJSSELMEERKUST

Aandachtspunten

> De natuurverbinding LNV1 is onvoldoende uitgewerkt en gerealiseerd.
> Het watersysteem in de Zeevang vraagt om een betere waterkwaliteit en inrichting.
> In het gebied treedt bodemdaling op.
> Natuurbeheer is hier gekoppeld aan agrarische bedrijfsvoering. De duurzaamheid van agrarische bedrijfsvoering in het gebied heeft aandacht nodig.
> De natuur- en recreatiedoelen in Hemmeland en de recreatieve zone moet duidelijker worden.
> Het ecologisch functioneren en de diversiteit van het Purmerbos is te verbeteren door een aangepaste inrichting en aanplanting.
> Het duurzaam beheren van de recreatieve voorzieningen.
> Relatief veel Natura 2000-gebied is hier niet begrensd als NNN. Om de natura 2000 doelen (met name voor vogels) hier te halen is de samenwerking met agrariërs essentieel.

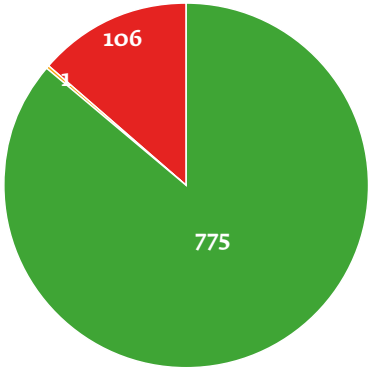
Projecten

> Ambitieprogramma Ruimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn-Amsterdam (APRK) en Versterking Markermeerdijk. Dit valt niet onder projecten van het natuurnetwerk, maar biedt wel kansen voor een betere (relatie tussen de) binnen- en buitendijkse natuur. Bijvoorbeeld door het creëren van natte verbindingen tussen het Markermeer en de polder en het ecologisch verbeteren van aaneengesloten ruige natuurgebiedjes, de kogen en braken. Een voorbeeld van een natuurinitiatief vanuit APRK is het verbeteren van het watersysteem Schardammerkoog.
> Natuurcompensatie Waterrijk Oosthuizen (LH21); gerealiseerd.

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

WORMER- EN JISPERVELD, KALVERPOLDER

"Samen werken we met veel enthousiasme aan de complexe opgaven in dit prachtige stukje Laag Holland. Zo hebben we te maken met o.a. een stikstofopgave, herstel van natuur en waterkwaliteit, het tegengaan van verdere bodemdaling en de verkenning van toekomstperspectief voor de agrarische sector. In combinatie met de vele eigenaren en beheerders in het gebied is dit een ingewikkelde klus. Momenteel starten we het gebiedsproces op en verkennen de doelen, mogelijkheden en kansen. Daarnaast voeren we gesprekken en willen we voor iedereen goed vindbaar zijn."

Hellas Schelleman - projectleider Wormer- en Jisperveld, Kalverpolder

2.2.14 WORMER- EN JISPERVELD, KALVERPOLDER

Projectgegevens

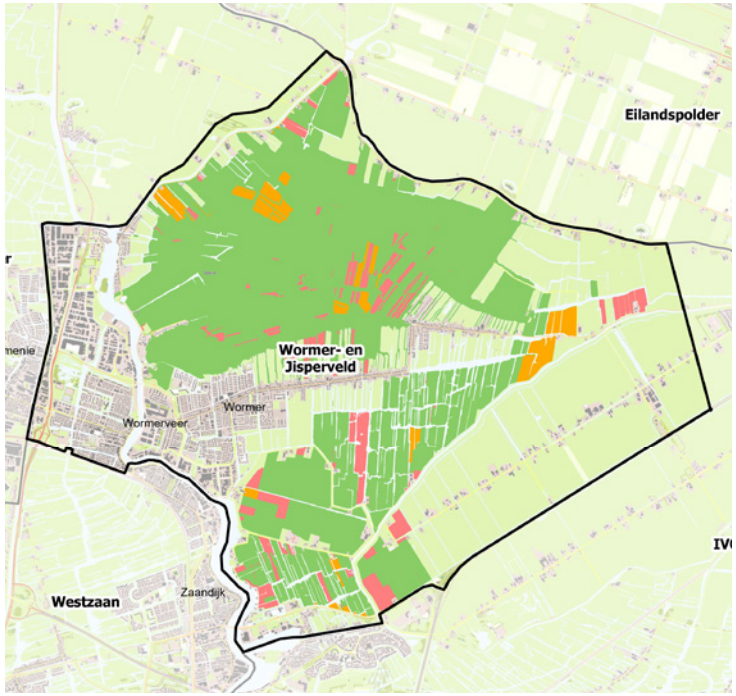
Projectleider	Hellas Schelleman-Verdurmen, hellas.verdurmen@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Betrokken partijen: Gemeente Zaanstad, gemeente Wormerland, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer (Kalverpolder), ANV Water, Land & Dijken, LTO en anderen

Ambities

Een belangrijke ambitie is om het gebied via ecologische verbindingen te koppelen met omliggende gebieden als Eilandspolder en Oostzanerveld. Andere ambities zijn: het verder extensiveren van het agrarisch (natuur)beheer, het verbeteren van de watercondities (peilbeheer en kwaliteitsverbetering), het behouden en stimuleren van verlandingsvegetaties, en het ontwikkelen van meer variatie en structuur in (oever)vegetaties.

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Wormer en Jisperveld, Kalverpolder, Enge Wormer en Wijde Wormer.
Karakteristiek	Wormer en Jisperveld en de Kalverpolder zijn laagveenpolders. Hierin zijn open extensieve graslanden voor weidevogels en wintergasten te vinden. Het zijn waterrijke gebieden met plassen, brede vaarten en sloten, afgewisseld met verschillende typen moeras, veenmosrietlanden, moerasheide en plaatselijk hoogveenbos. Enge Wormer en Wijde Wormer zijn droogmakerijen, met open extensieve graslanden die waardevol zijn voor weidevogels. Door brakke kwel komt hier deels ook brak grasland voor en moeras. De Schaalsmeerpolder, die deel uitmaakt van Wormer en Jisperveld, is ook een droogmakerij.
Cultuur	Kenmerkend veenpolderlandschap afgewisseld met droogmakerijen. Grootste vaarpolder ter wereld.
Fauna	Weidevogels (grutto, tureluur, veldleeuwerik, kievit en scholekster), wintervogels (grutto, slobeend, smient), moerasvogels (rietzanger, roerdomp) en verder bittervoorn, kleine modderkruiper, noordse woelmuis, meervleermuis en ringslang.
Flora	Orchideeënrijke veenmosrietlanden, brakke graslanden, hoogveenbosjes.
Bescherming	1776 hectare van dit gebied is begrensd als natuurnetwerk. Het overige deel is Bijzonder Provinciaal Landschap. Een groot deel van het gebied is begrensd als Natura 2000-gebied. Dit vanwege de verlandingsvegetaties en vogelsoorten.

WORMER- EN JISPERVELD, KALVERPOLDER

Aandachtspunten

> Vanwege de slechte waterkwaliteit en de sterke baggervorming heeft het watersysteem aanpassingen nodig. Hydrologische isolatie kan positief zijn. Het watersysteem kent ook relatief veel onderbemaling.
> In het gebied treedt sterke bodemdaling op. Er lopen onderzoeken naar drukdrainage en alternatieve teelten.
> Een groot deel van het gebied bestaat uit water en de kavels zijn onregelmatig en klein. Ook zijn grote delen vaarland dus alleen met de boot bereikbaar. Dit maakt natuurbeheer relatief duur.
> Het natuurbeheer is hier gekoppeld aan agrarische bedrijfsvoering. De duurzaamheid van agrarische bedrijfsvoering in het gebied vraagt aandacht.
> Begrenzingen van Natuurnetwerk Nederland en het Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld wijken af. Huiskavels aan de randen zijn vaak niet begrensd. Hierdoor is de samenhang in het gebied minder goed en kunnen stukken natuur mogelijk niet goed beschermd worden.
> De belangen van de rietzanger (Natura 2000-doel) en weidevogels (riet weghalen) zijn niet altijd hetzelfde. Bedreigingen voor deze vogels zijn te weinig kruidenrijk grasland met insecten, predatie en vroeg maaien.
> Op 99% van het Natura 2000-gebied Wormer- en Jisperveld daalt er te veel stikstof neer. Belangrijkste bronnen daarvoor zijn het buitenland (31%), landbouw (27%), snelwegverkeer (7%) en overige sectoren (17%).

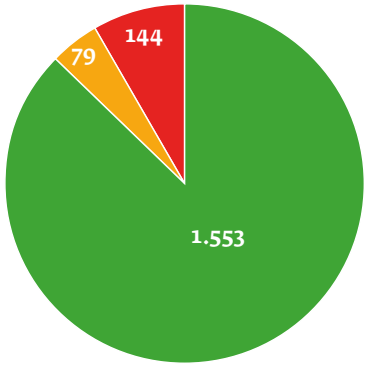
Projecten

> Project Vitaal Platteland Laag Holland.
> Behoud en herstel van graslandvlinderpopulaties in de graslanden van de Enge Wormer.
> Wormer en Jisperveld oeverbeschoeiing (Programma Natuur): Duurzame bescherming en versterking van oevers tegen afkalving en vraat, zodat de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden behouden blijven.
> Verkenningen systeemherstel Laag-Holland (Programma Natuur).
> Emissieverlaging overgangszones inclusief pilots (Programma Natuur).
> Wormer- en Jisperveld bestrijding Japanse duizendknoop (Programma Natuur).
> Natura 2000-herstelmaatregelen: Natura 2000-beheerplannen - Provincie Noord-Holland.

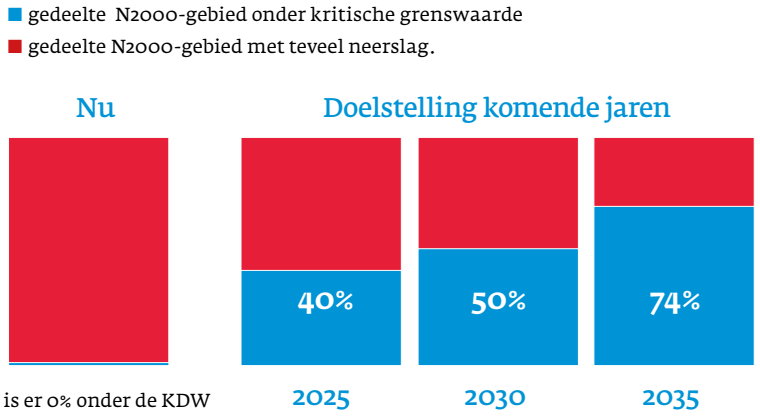
Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang en doelstelling verlagen stikstofneerslag

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

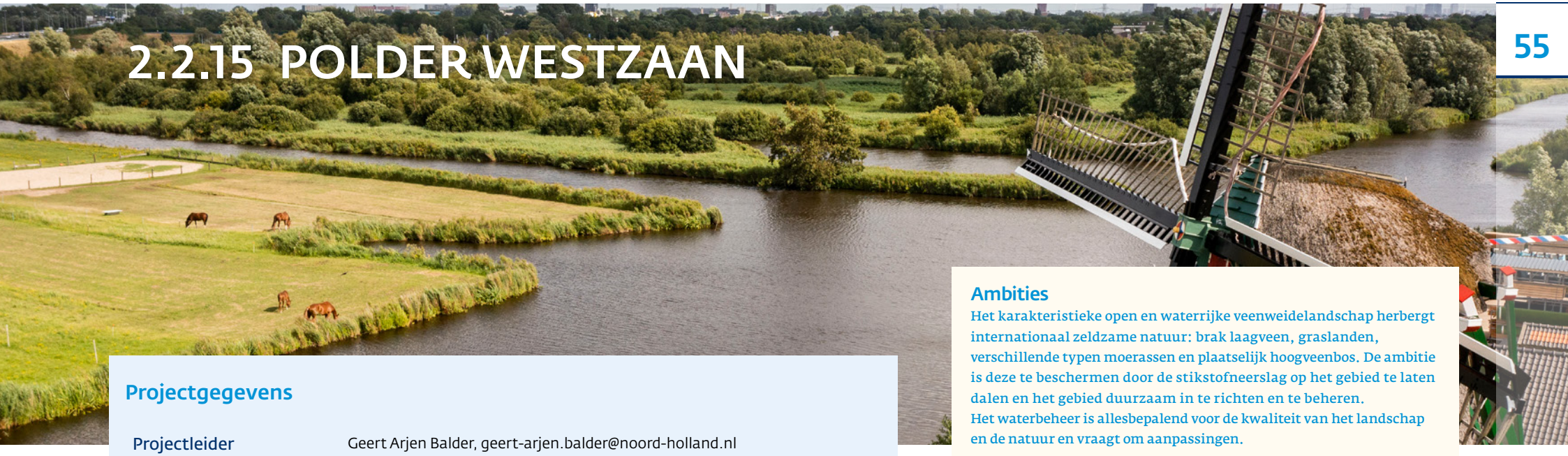
POLDER WESTZAAN

"In Polder Westzaan is met de vaststelling van de gebiedsvisie 2040 een mooie mijlpaal bereikt. Onder leiding van zowel provincie als de gemeente Zaanstad hebben we hier samen met stakeholders intensief aan gewerkt. In de visie zijn de opgaven voor de polder Westzaan verwerkt op het gebied van Natura-2000 en NNN, tegengaan van bodemdaling, waterkwaliteit, recreatie en ook toekomstbestendige landbouw. De gebiedsvisie is in het voorjaar 2022 door GS en de gemeenteraad goedgekeurd en krijgt nu vervolg in een op te stellen uitvoeringsprogramma."

Geert-Arjen Balder, projectleider Polder Westzaan

2.2.15 POLDER WESTZAAN

Projectgegevens

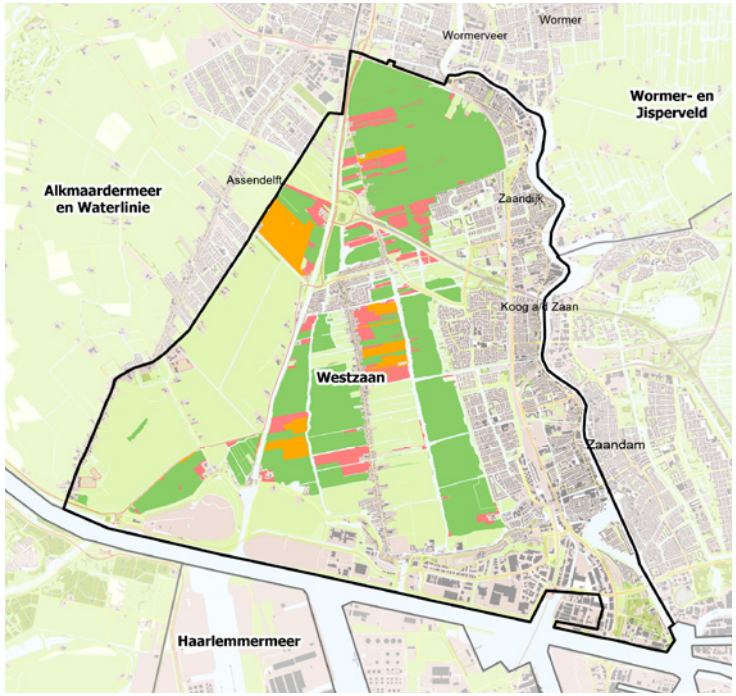
Projectleider	Geert Arjen Balder, geert-arjen.balder@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeente Zaanstad, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Staatsbosbeheer, Platform Veenweiden (met drie vrijwilligersclubs), agrariërs, ANV Water, Land & Dijken en LTO

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	polder Westzaan, Noorderveen en Zuiderpolder.
Karakteristiek	Natuur voor weidevogels: open veenweidelandschap met brede vaarten en sloten, afgewisseld met rietmoeras voor moerasvogels, moerassen met typische brakke soorten, orchideeënrijke veenmosrietlanden, veenheiden en plaatselijk hoogveenbos.
Cultuur	Onregelmatige strokenverkaveling, lange lintdorpen, sporen van turfwinning.
Fauna	Moerasvogels (baardman, bruine kiekendief, roerdomp), weidevogels (grutto, kievit, scholekster en watersnip) en verder bittervoorn, kleine modderkruiper en noordse woelmuis.
Flora	Lepelblad, echte heemst, brakke graslanden, ruwe bies, rietorchis, brede orchis, welriekende nachtorchis.
Bescherming	Nagenoeg het gehele gebied is aangewezen als Bijzonder Provinciaal Landschap. Een groot deel is Natura 2000-gebied vanwege water- en verlandingsvegetaties.

Ambities

Het karakteristieke open en waterrijke veenweidelandschap herbergt internationaal zeldzame natuur: brak laagveen, graslanden, verschillende typen moerassen en plaatselijk hoogveenbos. De ambitie is deze te beschermen door de stikstofneerslag op het gebied te laten dalen en het gebied duurzaam in te richten en te beheren.
Het waterbeheer is allesbepalend voor de kwaliteit van het landschap en de natuur en vraagt om aanpassingen.

POLDER WESTZAAN

Aandachtspunten

> Het watersysteem verdient aandacht als het gaat om waterkwaliteit, verbrakking en onderbemalingen.
> In het gebied treedt bodemdaling op. Er lopen onderzoeken naar drukdrainage en alternatieve teelten.
> Brak water in de polder Westzaan laten lopen is nodig om de natuurdoelen te bereiken.
> 40% van het gebied bestaat uit water en is grotendeels vaarland. Dit maakt natuurbeheer relatief duur. De exotenproblematiek versterkt dit.
> Het natuurbeheer is gekoppeld aan agrarische bedrijfsvoering. De duurzaamheid en toekomstbestendigheid van agrarische bedrijfsvoering en bedrijven in het gebied hebben aandacht nodig.
> De begrenzing van het natuurnetwerk wijkt in Polder Westzaan af van de Natura 2000-begrenzing. Hierdoor kunnen stukken natuur niet goed beschermd worden.
> Op 73% van het Natura 2000-gebied daalt er te veel stikstof neer: de kritische depositiewaarde wordt overschreden. Dit vraagt om een aanpak bij de bron. De grootste bronnen zijn landbouw (30%), 'overige' sectoren (13%) en het snelwegverkeer (9%). Ook het buitenland (29%) is een grote bron.
> Om de natuur in het Natura 2000-gebied robuust te maken, zijn herstelmaatregelen nodig.

Projecten

> Brak water in de polder Westzaan laten lopen herstelt de oorspronkelijke situatie en bevordert de natuurwaarden voor plant en dier. Zie het project Verbrakking Westzaan (LH07). Hiervoor is nog wel meer onderzoek nodig.
> Met drukdrainage is de grondwaterstand van de Zuiderpolder actief te beïnvloeden. Dit vermindert de bodemdaling en CO_2-uitstoot en verbetert mogelijk de leefomgeving van weidevogels.
> De teelt van natte gewassen als lisdodde en riet in Zuiderveen kan voor de landbouw leiden tot nieuwe producten en diensten als waterberging, terwijl de natuurfunctie overeind blijft.
> Visievorming voor de polder Westzaan. Met de gemeente Zaanstad en vele gebiedspartijen is een conceptvisie voor het jaar 2040 opgesteld. Hierin worden keuzes gemaakt op vier strategische onderwerpen: water, natuur, landbouw en recreatie. Als vervolg hierop komen onder meer de onderwerpen stikstof, natuurnetwerk, bodemdaling en verbrakking aan bod. Dit komt allemaal in een uitvoeringsprogramma.
> Inrichting en kwaliteitsverbetering percelen Guisveld.
> Inrichting en kwaliteitsverbetering Westzijderveld.
> Verkenningen systeemherstel Laag-Holland (Programma Natuur).
> Hydrologische maatregelen IVOT en Westzaan (Programma Natuur).
> Emissieverlaging overgangszones inclusief pilots (Programma Natuur).
> Natura 2000-herstelmaatregelen: Natura 2000-beheerplannen - Provincie Noord-Holland.

Voortgang gebiedsaanpak

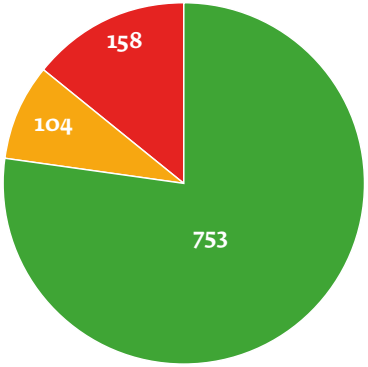

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

Voortgang in cijfers

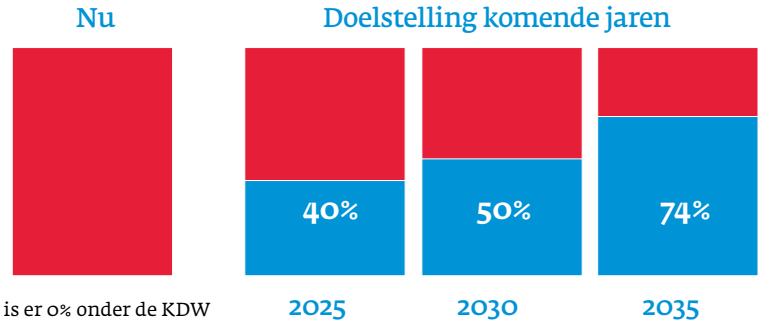
Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang en doelstelling verlagen stikstofneerslag

- gedeelte N2000-gebied onder kritische grenswaarde
- gedeelte N2000-gebied met teveel neerslag.

IVOT (ILPERVELD, VARKENSLAND, OOSTZANERVELD EN TWISKE)

"In het Oostzanerveld werken we met o.a. de gemeente, Staatsbosbeheer, het hoogheemraadschap, agrarische organisaties en andere belanghebbenden aan een toekomstperspectief voor het gebied. Samen bekijken we hoe we de natuur en waterkwaliteit gaan versterken, bodemdaling tegengaan en er voor kunnen zorgen dat agrarische bedrijven toekomstbestendig zijn. Met grondeigenaren en pachters voeren wij daarnaast ook individuele gesprekken over de realisatie van natuur op hun gronden."

Jenneke Bijl-Segers, projectleider Ilperveld en Oostzanerveld

"Rond de jaarwisseling start het Recreatieschap Noord-Holland met werkzaamheden in het Twiske. In de periode tot broedseizoen 2023 wordt 11 hectare droog rietland aangepakt. Recreatieschap verwijdert houtopslag (bramen, wilgen en berken) en plagt deze rietgraslanden. Zo wordt het verlandingsproces teruggedrongen en ontstaat een nattere situatie waar soorten als Bruine Kiekendief en Roerdomp van profiteren."

Peter de Waal Malefijt, projectleider Natuurontwikkeling

2.2.16 IVOT (ILPERVELD, VARKENSLAND, OOSTZANERVELD EN TWISKE)

Projectgegevens

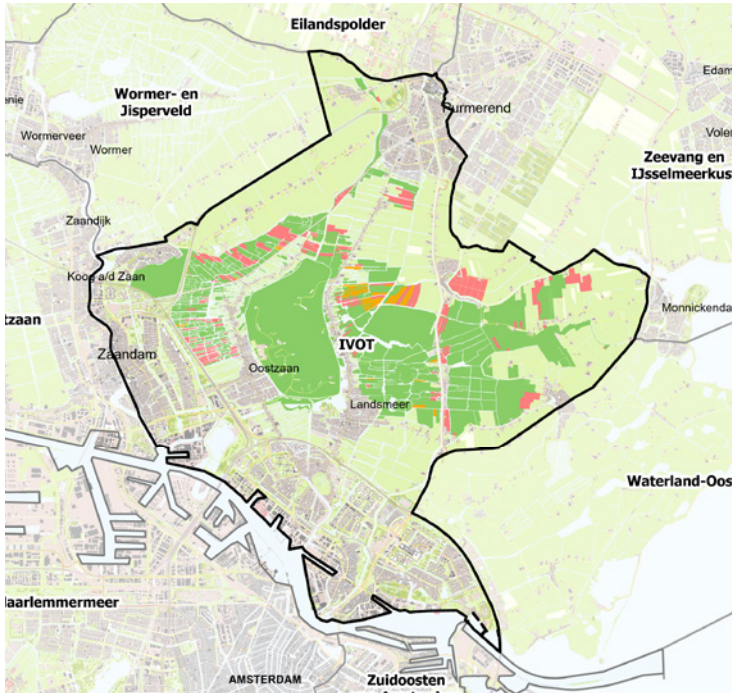
Projectleider	Jenneke Bijl-Segers, jenneke.segers@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gebiedsproces Oostzanerveld gemeente Oostzaan, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Staatsbosbeheer, ANV Water, Land & Dijken, LTO, Vereniging Behoud Boeren Waterland, Stichting Vrienden van het Oostzanerveld, Werkgroep Oostzanerveld en anderen

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Jagersveld, Ilperveld en Varkensland, Oostzanerveld, Twiske, Ringvaart van de Wijde Wormer en oeverlanden, Groengebied Purmerland.
Karakteristiek	Het open en waterrijke veenweidelandschap van het Oostzanerveld, Ilperveld, Varkensland en (deels) het Twiske herbergt internationaal zeldzame natuur: extensieve graslanden voor weidevogels en wintergasten, verschillende typen moerassen en plaatselijk hoogveenbos. Ook zijn de waterrijke bos- en parkgebieden van het Twiske, Jagersveld en groengebied Purmerland divers vanwege de verschillende natuurtypen. Oostzanerveld, Varkensland en Ilperveld zijn laagveenpolders in Laag-Holland. Het zijn waterrijke gebieden met plassen, brede vaarten en sloten, afgewisseld met verschillende typen moeras met open extensieve graslanden voor weidevogels en wintergasten. Twiske, Jagersveld en Purmerland zijn van oorsprong ook laagveenpolders, maar de vorige eeuw ingericht voor zandwinning en recreatie. Hier wordt het open landschap met graslanden en moerassen afgewisseld met een waterrijk bos- en parklandschap met recreatief gebruik. De ringvaart van de Wijde Wormer en de oeverlanden vormen een keten van natte oeverlanden langs de ringvaart, waar moeras en nat grasland voorkomt. Het maakt deel uit van de natuurverbinding met Wormer en Jisperveld (LNV1).
Cultuur	Kenmerkend veenpolderlandschap afgewisseld met droogmakerijen. Deels heringericht als bos- en parklandschap.
Fauna	Moerasvogels (baardman, bruine kiekendief, roerdomp), weidevogels (grutto, kievit, scholekster en watersnip), watervogels en wintergasten (smient) en verder bittervoorn, kleine modderkruiper, meervleermuis en noordse woelmuis.
Flora	Orchideeënrijke veenmosrietlanden en moerasheiden, soortenrijke vochtige hooilanden, hoogveenbosjes.
Bescherming	Ongeveer 2843 hectare van dit gebied is begrensd als natuurnetwerk. Het overige deel is grotendeels Bijzonder Provinciaal Landschap. Een groot deel is begrensd als Natura 2000-gebied vanwege het belang voor vogels en verlandingsvegetaties.

Ambities

Een belangrijke ambitie is om deze natuurgebieden via ecologische verbindingen beter onderling te koppelen en ook beter te verbinden met omliggende gebieden zoals Wormer- en Jisperveld. Doel is ook om deze natuur te beschermen door de stikstofneerslag op het gebied te laten verminderen en het gebied duurzaam in te richten en te beheren. Het waterbeheer is bepalend voor de kwaliteit van landschap en natuur.

IVOT (ILPERVELD, VARKENSLAND, OOSTZANERVELD EN TWISKE)

Aandachtspunten

> Het watersysteem moet worden aangepast voor een betere waterkwaliteit, baggerkwaliteit en inrichting.
> In het gebied treedt bodemdaling op. Er lopen projecten voor waterkwaliteitsverbetering en veenvorming.
> In een aantal gebieden is recreatie naast natuur een belangrijk doel. Dit vraagt om een betere uitwerking van de recreatieve zone.
> Een deel van de gebieden is vaarland en zeer waterrijk. Er speelt verruiging en exotenproblematiek. Dit maakt natuurbeheer relatief duur.
> Het natuurbeheer is gekoppeld aan agrarische bedrijfsvoering. De duurzaamheid van agrarische bedrijfsvoering in het gebied heeft aandacht nodig.
> De begrenzing van het natuurnetwerk en de Natura 2000-gebieden wijken van elkaar af. Hierdoor kunnen stukken natuur niet goed beschermd worden, vooral in het Oostzanerveld.
> Op 86% van de Natura 2000-gebieden daalt te veel stikstof neer. Belangrijkste bronnen daarvoor zijn de landbouw (31%), het buitenland (29%), overige sectoren (13%) en het snelwegverkeer (10%).

Projecten

> Watersysteem van het Ilperveld: kwaliteitsverbetering, natuurvriendelijke oevers, tegengaan bodemdaling en veenontwikkeling.
> Reconstructie A7/A8: de komende jaren gaat Rijkswaterstaat deze reconstructie uitvoeren. De natuur in de omgeving van de weg wordt daarbij verbeterd en ontsnipperd.
> Natuurverbindingen corridor Amsterdam-Hoorn (LH26); realiseren van natuurverbindingen Kalverpolder - Oostzanerveld en Jisperveld – Oostzanerveld.
> Inrichting en kwaliteitsverbetering percelen Oostzanerveld.
> Boerderijverplaatsing (Programma Natuur).
> Verkenningen systeemherstel Laag-Holland (Programma Natuur).
> IBP VP Groeiend Veen – realiseren van 50 hectare groeiend veen in Ilperveld door Landschap Noord-Holland.
> Hydrologische maatregelen Varkensland (Programma Natuur).
> Hydrologische maatregelen Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske en Westzaan (Programma Natuur).
> Emissieverlaging overgangszones inclusief pilots (Programma Natuur).
> Realiseren van ruim acht km natuurvriendelijke oevers in het Ilperveld (LH23).
> Natuurimpuls Ilperveld en Eilandspolder (Programma Natuur).
> Natura 2000-herstelmaatregelen: Natura 2000-beheerplannen - Provincie Noord-Holland.

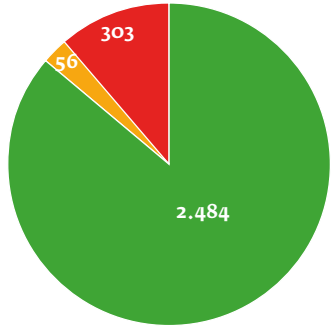
Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

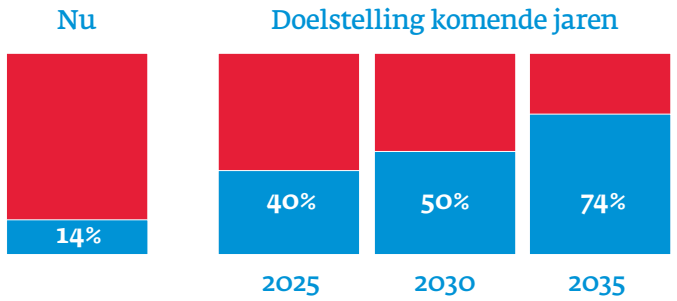
- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang gebiedsaanpak

Het gebiedsproces in Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske wordt per deelgebied opgepakt en is begonnen in het Oostzanerveld. Pachters van Staatsbosbeheer en eigenaren die tenminste 3 hectare aan percelen bezitten waar nog geen functie 'natuur' op zit, zijn uitgenodigd om deel te nemen aan het gebiedsproces. De concrete inrichting van de verkenningsfase vindt nu plaats met belanghebbenden. Deze bestaat uit het uitwerken van de opgaven en een visie en extern plan van aanpak opstellen. De opgaven en visie worden samen met belanghebbenden uitgewerkt in de planvormingsfase en daarna gerealiseerd.

Voortgang en doelstelling verlagen stikstofneerslag

- gedeelte N2000-gebied onder kritische grenswaarde
- gedeelte N2000-gebied met teveel neerslag.

WATERLAND-OOST

"Door een bedrijfsverplaatsing uit Waterland-Oost naar de provincie Noord-Brabant en het ontpachten van 10 hectare landbouwgrond van Staatsbosbeheer, ontstaat ruimte voor extensivering bij de blijvende boeren en kan een gedeelte van de oppervlakte als natuur worden ingericht."

Albert Velema, grondadviseur

"Na de grote herbegrenzing in Waterland-Oost wordt eind 2022 een inrichtingsplan voor het NNN opgesteld voor het deelgebied Peereboom, Opperwoud en de Nes."

Geert-Arjen Balder, projectleider Waterland-Oost

2.2.17 WATERLAND-OOST

Projectgegevens

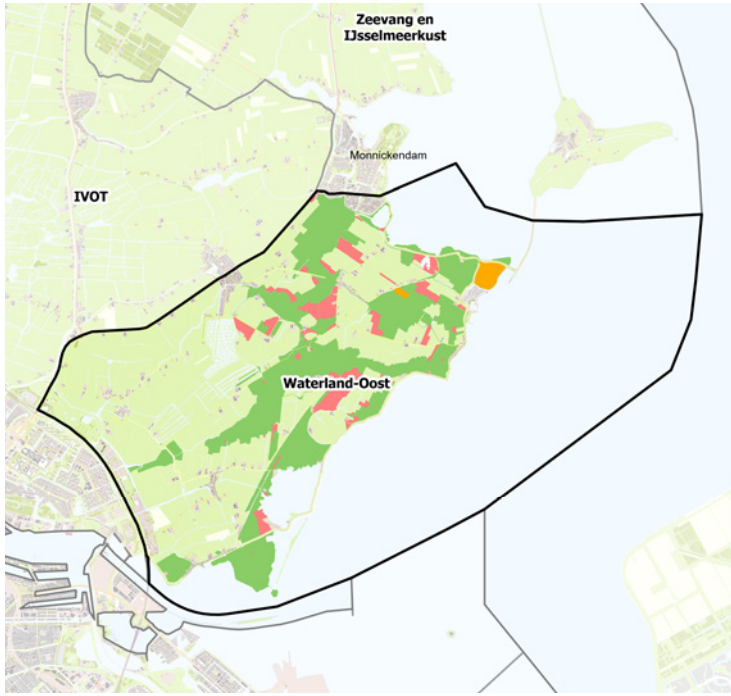
Projectleider	Geert-Arjen Balder, geert-arjen.balder@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeenten Waterland en Amsterdam, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, ANV Water, Land & Dijken, Vereniging Behoud Boeren Waterland, LTO

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Waterland-Oost
Karakteristiek	Natuur voor weidevogels: open veenweidelandschap met brede voormalige veenrivieren, braken, vaarten en sloten, afgewisseld met (buitendijkse) rietlanden voor moerasvogels en orchideeënrijke veenmosrietlanden.
Cultuur	Open veenpolderlandschap met enkele droogmakerijen, grenzend aan het Markermeer.
Fauna	Weidevogels (grutto, kievit, tureluur, scholekster), watervogels (smient), moerasvogels (grote karekiet, bruine kiekendief, roerdomp) en verder bittervoorn, kleine modderkruiper, rugstreeppad, ringslang, noordse woelmuis en meervleermuis.
Flora	Orchideeënrijke veenmosrietlanden.
Bescherming	1259 hectare is begrensd als natuurnetwerk. Het overige deel is Bijzonder Provinciaal Landschap.

Ambities

Het karakteristieke open en waterrijke veenweidelandschap heeft vooral een weidevogeldoelstelling. Het is ook belangrijk vanwege het water met verschillende typen moerassen. De begrensde natuur is erg versnipperd en de ambitie is dan ook om meer samenhang aan te brengen. Bijvoorbeeld door de begrenzing en het watersysteem aan te passen, waarbij de ecologische relatie met het Markermeer kan worden versterkt. Doel is ook om het gebied via ecologische verbindingen te koppelen met omliggende gebieden als de Zeevang en Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske. En via het IJ met het Diemerbos en Diemerscheg te verbinden.

WATERLAND OOST

Aandachtspunten

> De begrenzing en samenhang van het natuurnetwerk optimaliseren door het watersysteem te verbeteren en de relatie met het Markermeer te versterken. Het zwaartepunt van het netwerk komt aan de oostkant van het gebied te liggen.
> Er is een sterke samenhang van de natuuropgave met de bodemdaling in het gebied. Vooral langs de dijken en in de droogmakerijen is de bodemdaling groot.
> Het gebied kan een belangrijke functie vervullen als opgroei- en paailocatie voor vis in het Markermeer.
> Het natuurbeheer is gekoppeld aan agrarische bedrijfsvoering. De duurzaamheid van deze bedrijfsvoering in het gebied heeft aandacht nodig.

Projecten

> Kustzone Amsterdam-Hoorn.
> Toekomstbestendig ecologisch systeem TBES Markermeer.
> Ontsnippering bereikbaarheid Waterland (LH25).
> Inrichtings- en beheerplan Peereboom, Opperwoud en De Nes.
> Nadere uitwerking onderdelen natuurverbinding LNV1.
> Project IBP-VP Waterland-oost.

Voortgang gebiedsaanpak

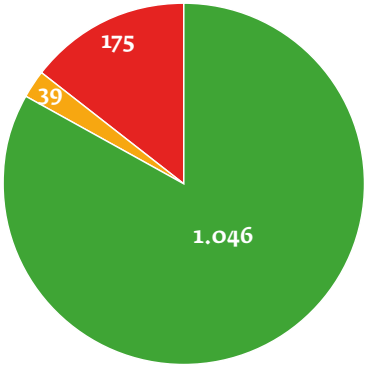

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

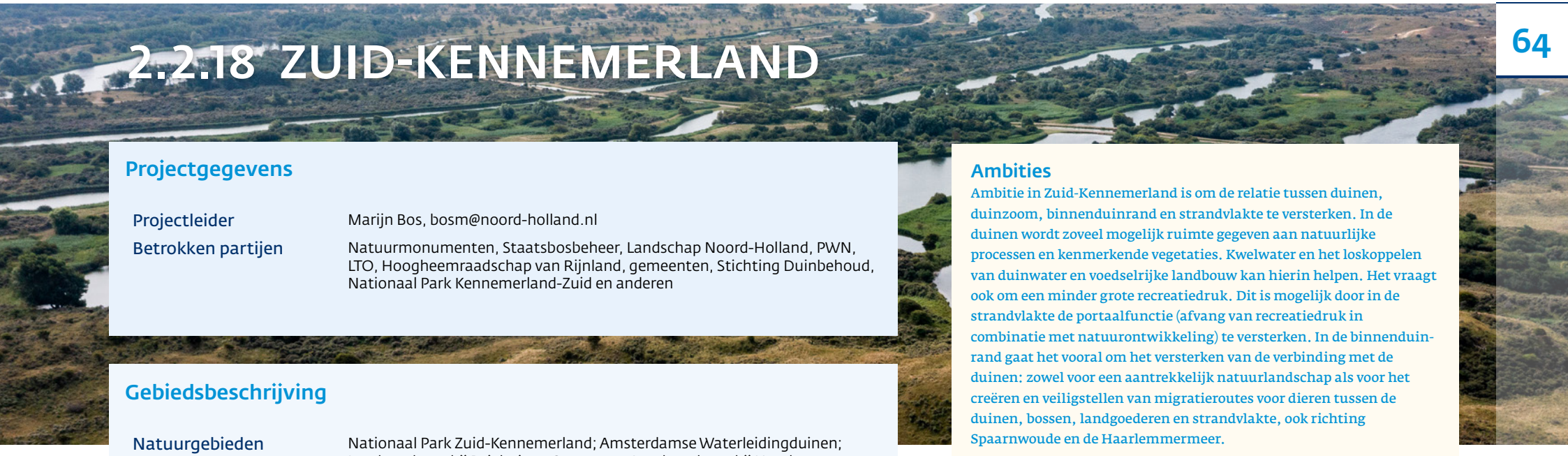

ZUID-KENNEMERLAND

"De weerstand in Zuid-Kennemerland heeft duidelijk gemaakt dat het een gezamenlijk proces moet zijn waarin we breder kijken dan alleen de natuur- en stikstofopgave. Daarom werken we met onze partners aan de inrichting van een gezamenlijk proces, de inventarisatie van opgaven en een voorstel voor participatie. Ook brengen we het hydrologisch systeem in beeld. En natuurlijk blijven we met de grondeigenaren in gesprek om te kijken welke mogelijkheden er zijn om de verschillende opgaven en belangen te combineren."

Marijn Bos, projectleider Zuid-Kennemerland

2.2.18 ZUID-KENNEMERLAND

Projectgegevens

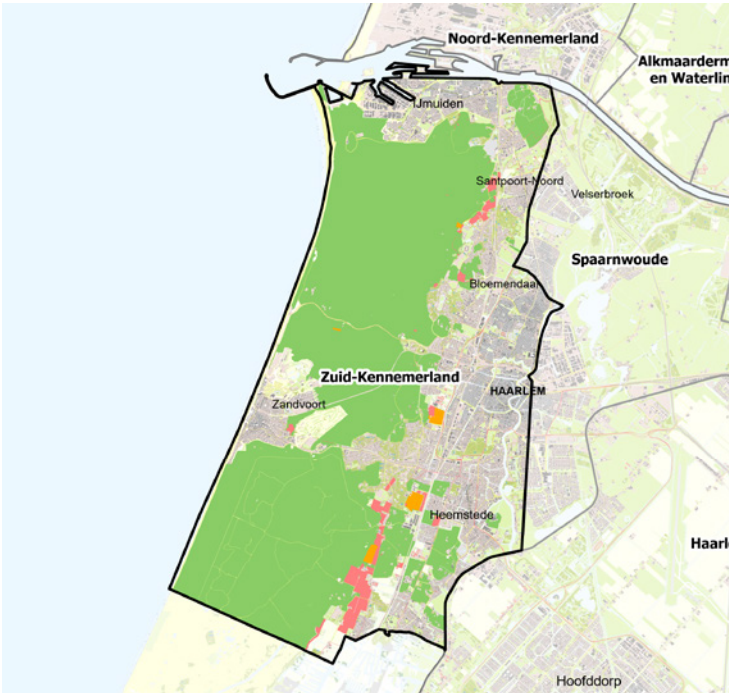
Projectleider	Marijn Bos, bosm@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland, PWN, LTO, Hoogheemraadschap van Rijnland, gemeenten, Stichting Duinbehoud, Nationaal Park Kennemerland-Zuid en anderen

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Nationaal Park Zuid-Kennemerland; Amsterdamse Waterleidingduinen; Landgoederen bij Driehuis en Santpoort; Landgoederen bij Haarlem; Landgoederen bij Heemstede en Bennebroek.
Karakteristiek	Grote oppervlak aan duinen en de binnenduinrand. Overgang van karakteristieke soortenrijke bossen, graslanden en soortenrijk water (vaak verenigd in landgoederen) naar de polder. Deze overgang is voor veel planten- en diersoorten van groot belang. In de binnenduinrand worden open gebieden vooral gebruikt voor vee- en paardenhouderijen en de bollenteelt.
Cultuur	Vele landgoederen en het strandwallenlandschap.
Fauna	Duindoornstruwelen voor bos- en struweelvogels (nachtegaal). Open duin voor amfibieën (rugstreeppad), reptielen (zandhagedis) en ongewervelden van droge milieus (duinparelmoervlinder, aardbeivlinder en blauwvleugelsprinkhaan). Oude bunkers met vleermuizen. Vochtige duinvalleien voor ongewervelden van natte milieus (nauwe korfslak, vissen) en moeras- en rietvogels (dodaars en roerdomp).
Flora	De duinen met open duin, strand en embryonaal duin, vochtige duinvallei en duinbos herbergen zeldzame planten (stippelzegge, honingorchis, slanke gentiaan, parnassia, groenknolorchis, moeraswespenorchis) en paddenstoelen (wasplaten en satijnzwammen). Verder zijn er landgoederen met park- of stinzenbos (stinzenplanten) en dennen-, eiken- en beukenbos.
Bescherming	Het gebied heeft 6819 hectare natuurnetwerk en sluit aan bij het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid. Een deel van Zuid-Kennemerland is begrensd als aardkundig monument 'Kennemerduinen, Duin & Kruidberg, Amsterdamse Waterleidingduinen'.

Ambities

Ambitie in Zuid-Kennemerland is om de relatie tussen duinen, duinzoom, binnenduinrand en strandvlakte te versterken. In de duinen wordt zoveel mogelijk ruimte gegeven aan natuurlijke processen en kenmerkende vegetaties. Kwelwater en het loskoppelen van duinwater en voedselrijke landbouw kan hierin helpen. Het vraagt ook om een minder grote recreatiedruk. Dit is mogelijk door in de strandvlakte de portaalfunctie (afvang van recreatiedruk in combinatie met natuurontwikkeling) te versterken. In de binnenduinrand gaat het vooral om het versterken van de verbinding met de duinen: zowel voor een aantrekkelijk natuurlandschap als voor het creëren en veiligstellen van migratieroutes voor dieren tussen de duinen, bossen, landgoederen en strandvlakte, ook richting Spaarnwoude en de Haarlemmermeer.

ZUID-KENNEMERLAND

Aandachtspunten

> Het agrarisch gebruik van open gebieden door vooral vee- en paardenhouderijen.
> De vernatting in de binnenduinrand en het vasthouden van gebiedseigen water draagt bij aan strategische bescherming van de zoetwaterbel voor de drinkwaterwinning en is ook conform de KRW-doelen.
> Ruimte voor recreatie in de randzone van de duinen, en uitwerking van deze zone in samenwerking met Spaarnwoude en de Haarlemmermeer, om zo de druk op de duinen te verminderen.
> Het faunabeheer op damherten.
> De verbindingen tussen landgoederen en het duingebied.
> Er zijn drie natuurverbindingen gepland: Leyduin – Haarlemmermeer en twee tussen Nationaal Park Zuid-Kennemerland en Spaarnwoude (via de Biezen en Velsense landgoederen respectievelijk via de Slaperdijk).
> Het benutten van de beperkte aanwezigheid van kwelwater, duinbeken en rellen.
> Op 68% van het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid daalt er te veel stikstof neer. Bronnen daarvoor zijn het buitenland (36%) en de landbouw (19%). Snelwegverkeer (7%), industrie (4%) en overige sectoren (10%).
> Om de gevolgen van de hoge stikstofneerslag te verlichten en Natura 2000-doelen te behalen, worden met terreinbeherende organisaties afspraken gemaakt over een nieuw programma met natuurherstelmaatregelen.

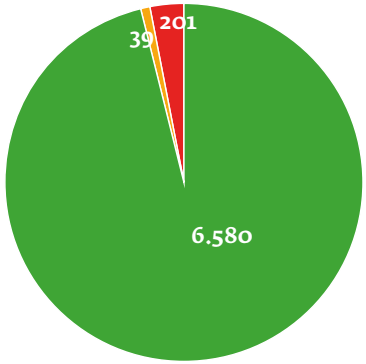
Projecten

> Westelijk Tuinbouwgebied Haarlem.
> Nationaal Park 2.0 (met de genoemde oost-westverbindingen).
> Natuurverbindingen Leyduin – Haarlemmermeer (ZNV1) en Nationaal Park Zuid-Kennemerland – Spaarnwoude (ZNV4).
> Onderzoek naar de verspreiding van het zeldzame locomotiefje (sprinkhaan) in de binnenduinrand bij Santpoort (afgerond).
> Versnelling binnenduinrand kansen (Programma Natuur).
> Hydrologische verbetering Middenduin Kennemerland (Programma Natuur).
> Bosomvorming en -inrichting Kraansvlak in de Kennemerduinen (Programma Natuur).
> Revitaliseren bos Leyduin (Programma Natuur).
> Natura 2000-herstelmaatregelen: Natura 2000-beheerplannen - Provincie Noord-Holland.

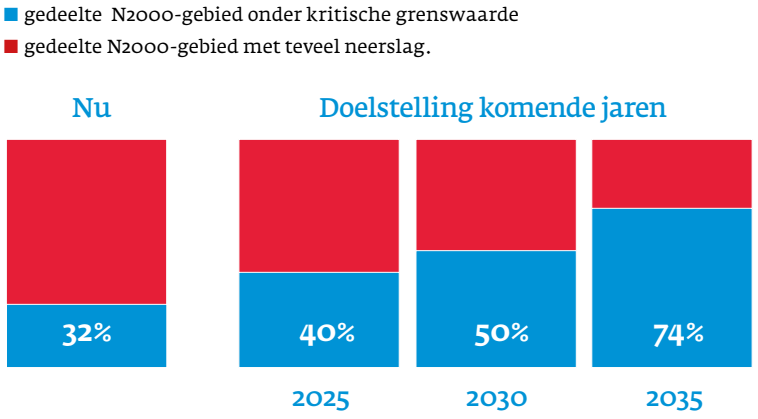
Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang en doelstelling verlagen stikstofneerslag

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

SPAARNWOUDE

"Een goed toekomstperspectief voor boerenbedrijven is een belangrijk uitgangspunt in Spaarnwoude. Daarom zijn we in Dijkland aan de slag met een gebiedsplan in nauwe samenwerking met boeren en het recreatieschap. We hebben als doel een gebied te creëren waar genoeg plek is voor natuur waarbij agrariërs een belangrijke rol hebben in het beheer hiervan."

Cathy Krantz-Witteman, gebiedsregisseur Spaarnwoude

2.2.19 SPAARNWOUDE

Projectgegevens

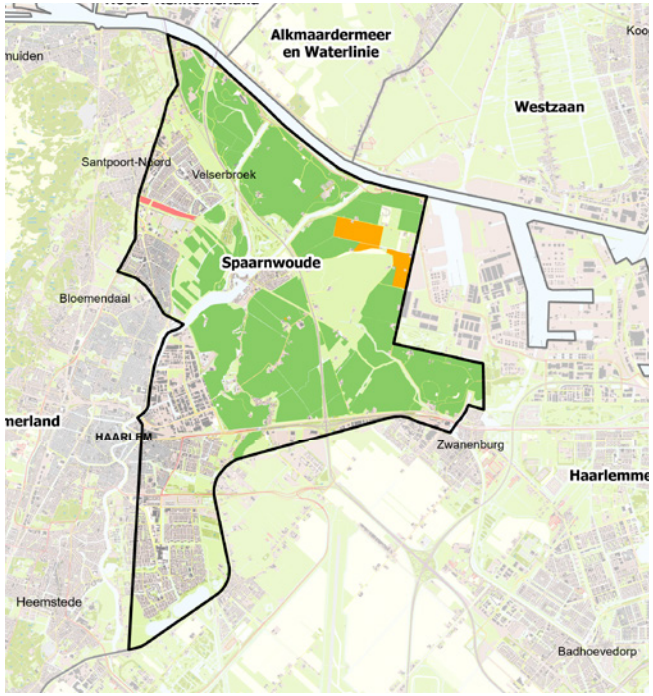
Gebiedsregisseur	Cathy Krantz-Witteman, wittemanc@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeenten Haarlemmermeer en Haarlem, Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland, Hoogheemraadschap van Rijnland, lokale agrarische ondernemers, Recreatieschap Spaarnwoude en anderen

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Oosterbroek & Buitenhuizen; Houtrakpolder en omgeving; Hekslootgebied, Schoteroog, Waarder- en Veerpolder, Mooie Nel en De Liede; Dijkland.
Karakteristiek	Overgang van strandvlakte naar droogmakerijlandschap in de Noordzeekanaalzone, in en rondom het oude stroomgebied van het IJ. De Houtrakpolder bezit brakwaternatuur in extensieve graslanden en bos- en moeraslandschap. De voormalige agrarische droogmakerijen zijn nu ingericht als recreatiegebied Spaarnwoude, met aan de westzijde (op de strandvlakte) de oude zeekleipolder Oosterbroek. Hier komt vanuit duinrellen relatief voedselarm en kalkrijke kwel de polder in. Aan de oostzijde van het recreatiegebied is er sprake van brakke kwel uit het Noordzeekanaal. Aan de zuidoostzijde liggen zoete plassen met water- en verlandingsvegetaties en agrarische graslanden voor weidevogels. Deze graslanden zijn deels beweid of hooiland, met extensief medegebruik voor recreatie. In de veenweiden richting de Haarlemmermeer ligt ook weidevogellandschap. De samenhang tussen de natuurgebieden in het gebied verloopt via een reeks wateren.
Cultuur	Oude strandwallen met veen- en kleibedekking geven inzicht in de geologische en culturele ontwikkelingsgeschiedenis van de kust. Een deel van Dijkland en Zuiderpolder is aardkundig monument. Verder het voormalig stroomgebied van het IJ, veenstromen Spaarne en De Liede, droogmakerijen, veenpolderlandschap met historisch verkavelingspatroon met lintbebouwing.
Fauna	Riet-, water- en moerasvogels (snor, bruine kiekendief, roerdomp in winter), ongewervelden van (brakke) natte milieus, noordse woelmuis, waterspitsmuis, vleermuizen, weidevogels en potentie voor de otter. De aanwezige multifunctionele natuur is ook gunstig voor de boommarter.
Flora	Kruiden- en faunarijke graslanden, extensieve graslanden, brak water en brakke moeraszones met zilte, zoete plassen (veen en klei) met rondom de veenplassen veenmosrietland en moerasheide (veenpluis, welriekende nachtorchis, veenmossen, moerasviooltje en ronde zonnedauw) en hoog- en laagveenbos. Potentie voor zilt grasland en overstromingsgrasland.
Bescherming	Het gebied Spaarnwoude is Bijzonder Provinciaal Landschap. De grote gebieden die onder het natuurnetwerk vallen, zijn Dijkland (649 hectare), de Houtrakpolder en omgeving (529 hectare) en Oosterbroek & Buitenhuizen (494 hectare).

Ambities

Variatie in beheer en inrichting kan zorgen voor meer diversiteit in het gebied. De ambitie is om de hierbij aanwezige potenties te benutten en af te stemmen op gevarieerde abiotische omstandigheden (veen, klei, zoete en zoute kwel, etc.). Het leefgebied van weidevogels is te versterken met de beoogde uitbreiding van extensief beheerde graslanden ten koste van 'regulier' agrarisch gebruik. Ook is er aandacht voor een stabiel hoog waterpeil, een betere waterkwaliteit voor weidevogels en het ontwikkelen van omstandigheden voor bijzondere plantensoorten. Ambitie is ook om de samenhang tussen de natuurgebieden te vergroten. Dit kan door het realiseren en versterken van ecologische verbindingen en het verbeteren van de water- en bosstructuur. Tot slot vraagt het ontsnipperen rondom doorsnijdingen van het gebied door de A200, A22, A9 en aanwezige kanalen aandacht.

SPAARNWOUDE

Aandachtspunten

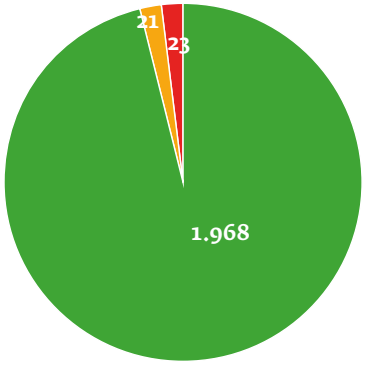
> De relatie tussen natuurdoelen en de doelen van het recreatieschap voor recreatie (inclusief evenementen).
> De aandacht voor verbindingszones en ontsnipperingsmaatregelen
> De samenhang tussen de gebieden. De druk van recreatie en de doorsnijding door de A9, A200 en A22 heeft een nadelig effect op natuurkansen vanwege geluidsbelasting, lichtverstoring en het ontbreken van rust.
> De weidevogeldoelstellingen hebben gevolgen voor de waterkwaliteit en waterpeilen, terwijl de waterkwaliteit niet mag verslechteren en een ander peil leidt tot een andere kwel.
> Het extensiveren van de agrarische functie in het weidevogelgebied.
> De relatie tussen de gebieden van het natuurnetwerk en het energielandschap de aangewezen RES-gebieden).
> In de uitwerking van het living lab experiment, worden de mogelijke natuurdoelen op elkaar afgestemd.

Projecten

> Spaarnwoude opknappen bos en recreatieve zone (Programma Natuur).
> Gebiedsproces Dijkland.
> Uitwerken natuurverbinding Slaperdijk.
> Living lab experiment (Masterplan Biodiversiteit)

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

HAARLEMMERMEER

"In de Haarlemmermeer werken we aan een groene en ecologische structuur die aan de basis staat van een gezonde leefomgeving voor mens en dier. Juist in dit drukke gebied is het van belang te werken aan natuurverbindingen. De ruimtelijke plannen van de regio, zoals voor de west flank Haarlemmermeer, bieden daar volop kansen voor."

Cathy Krantz-Witteman, gebiedsregisseur Haarlemmermeer

2.2.20 HAARLEMMERMEER

Projectgegevens

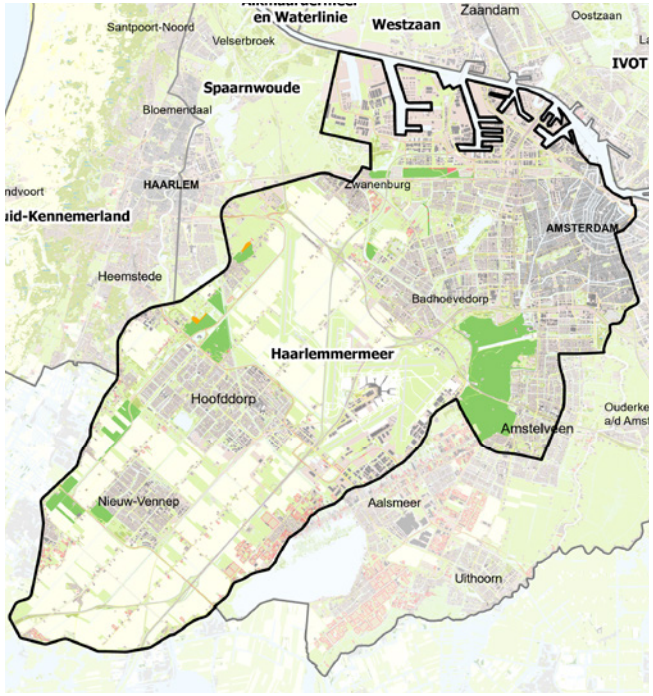
Gebiedsregisseur	Cathy Krantz-Witteman, wittemanc@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeente Haarlemmermeer en Amsterdam, Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland, Hoogheemraadschap van Rijnland en anderen

Ambities

Het realiseren van meer samenhang tussen stapstenen is een belangrijke ambitie. Dit kan door het aanleggen en verbeteren van natte en droge natuurverbindingen. Het versterken van natuurkwaliteiten in de stapstenen tot parkachtige percelen, gevarieerde, oude loofbossen, waterrijke gebieden en verlandingsvegetaties en (schrale) graslanden is ook de wens. Duurzame verbindingen hebben aandacht nodig, ook in relatie tot langetermijngerichte ruimtelijke ontwikkelingen. Zodat soorten vlot en vrij door de polder kunnen migreren.

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Amsterdamse Bos, Nieuwe Meer en Amstelveense Poel; Haarlemmermeer, Haarlemmermeerse Bos en Groene Weelde, Amsterdam-West; Venneperhout, Eendenkooi Vijfhuizen.
Karakteristiek	Wateren en groenzones als verbinding tussen clusters (stapstenen) van parkachtige percelen, waterrijke gebieden met lokaal verlandingsvegetaties en (schrale) graslandstroken. Het Amsterdamse Bos, de Nieuwe Meer en de Amstelveense Poel bestaan uit twee clusters van bos- en waterrijk gebied. Ook het Haarlemmermeer omvat clusters van bospercelen. Het Haarlemmermeerse Bos en Groene Weelde bestaan uit parkachtige bospercelen. Amsterdam-West omvat parkachtige percelen, wateren en graslandstroken. Eendenkooi Vijfhuizen is een eendenkooi met omliggende weidepercelen.
Cultuur	De oorspronkelijke veenpolder, nu onderdeel van stedelijk gebied; veenweidegebied met langgerekte lintbebouwing; eendenkooi; droogmakerijenlandschap met landschappelijke linten zoals de liniedijk en de ringvaart rond de Haarlemmermeerpolder.
Fauna	Moeras- en rietvogels (roerdomp, blauwborst, ijsvogel) en watervogels (dodaars), plassen met ongewervelden van natte milieus (waterslakken en libellen) en amfibieën (rugstreeppad). Waterspitsmuis en ringslang. Bos- en struweelvogels en vleermuizen in de oude bossen.
Flora	Fauna- en kruidenrijke graslanden met multifunctionele natuur, haagbeuken- en essenbos, park- of stinzenbos, hoog- en laagveenbos, veenmosrietland en moerasheide, zoete plassen met kranswiervegetaties, rietkragen en natte ruigte.
Bescherming	Het gebied is gedeeltelijk (ten noorden van Hoofddorp) Bijzonder Provinciaal Landschap. 1.477 hectare is natuurnetwerk, waaronder het Amsterdamse Bos, de Nieuwe Meer en de Amstelveense Poel (837 hectare), het Haarlemmermeerse Bos en de Groene Weelde (200 hectare) en de Haarlemmermeer (225 hectare).

HAARLEMMERMEER

Aandachtspunten

> Aaneengesloten verbindingen (oeververbindingen en groenstroken) behouden en versterken, ook in relatie tot ruimtelijke ontwikkelingen als de verdichting en verstedelijking ten westen en oosten van Haarlemmermeer (MRA en Park21). Denk ook aan de Nieuwerkerkertocht (gebiedsontwikkeling Lisserbroek en piekberging), de verbinding Zwaanshoek-Rijsenhout (ontwikkeling Nieuwe Bennebroekerweg/aansluiting N205), Park 21 en Westeinderscheg en de groenblauwe dooradering voor duurzame natuurverbindingen (greenBASE).
> Het duurzaam beheren van de recreatieve voorzieningen.
> Het ontwikkelen van aaneengesloten bos tot een gevarieerd, oud loofbos. En het extensiveren van beheer in aangesloten graslanden tot bloemrijke ruigtes en gevarieerde bosranden langs het bos.
> Het behouden en laten terugkeren van voldoende rust in het gebied voor broedvogels. En het uitbreiden van het leefgebied van de waterspitsmuis en ringslang.
> Het verbeteren van de waterkwaliteit voor watervegetaties en vissen.
> Oevers en watergebonden natuur kunnen in de toekomst gaan fungeren als stapsteen voor de otter.

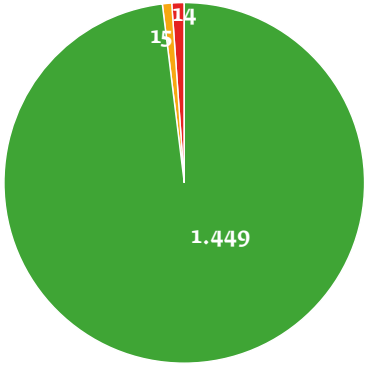
Projecten

> Park 21 recreatie en water (KL27).
> Uitwerking Natuurverbinding ZNV1 tussen Westeinderplassen en duinen ter hoogte van Park 21 en Nieuwe Bennebroekerweg.
> Vervangen kunstwerk A44 en natuurlijk inrichten voor natuurverbinding ZNV1.
> Piekbergingsproject (en verbindingszone) Rijnland.
> Gebiedsontwikkeling Lisserbroek; groenvisie inclusief natuurverbinding en duurzame natuurnetwerk
> Metropool Regio Amsterdam: landschap, leefomgeving, woningbouw.
> Uitwerken koppelkansen KRW 3 en het realiseren van natuur voor het natuurnetwerk in de Ringvaart en op diverse plekken in de Haarlemmermeer, juist ook in aansluiting op de duin(zoom)gebieden in het westen en de veenweiden in het zuidoosten.
> Kwaliteitsimpuls natuur- en recreatiegebieden Westflank Haarlemmermeer.

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

ZUIDOOSTEN VAN AMSTERDAM

"In het Zuidoosten van Amsterdam werken we zowel aan droge- als natte natuurverbindingen. Een flinke uitdaging omdat het gaat om veel kleine natuurgebieden die worden onderbroken door wegen, spoorlijnen en fiets- en wandelpaden. Om zo efficiënt mogelijk samen te werken, zoeken we aansluiting bij projecten die al lopen in het gebied, zoals de verbreding van de A9. Daarbij kan tijdens de werkzaamheden meteen ook de aanleg van natuurverbindingen mee worden genomen."

Cathy Krantz-Witteman, gebiedsregisseur Zuidoosten van Amsterdam

2.2.21 ZUIDOOSTEN VAN AMSTERDAM

Projectgegevens

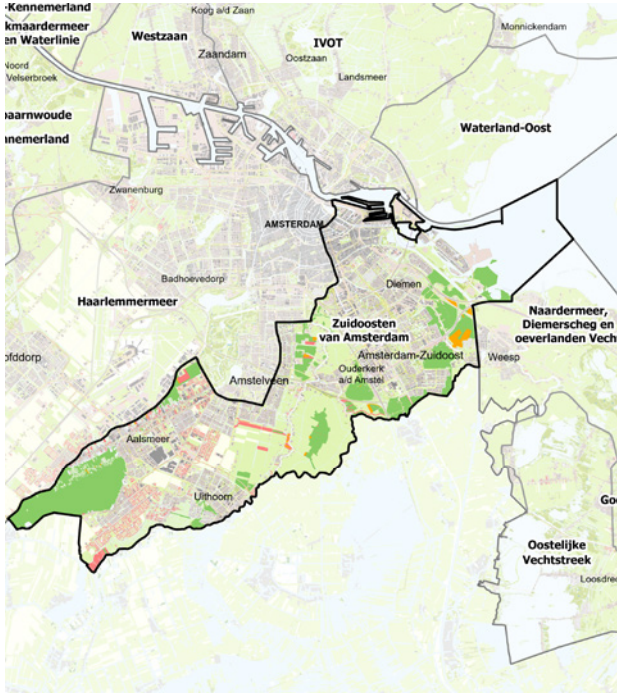
Gebiedsregisseur	Cathy Krantz-Witteman, wittemanc@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeenten Aalsmeer, Diemen en Ouderkerk, Waterschap AGV, Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland, Groengebied Amstelland, Hoogheemraadschap van Rijnland, Agrarisch Collectief Noord-Holland Zuid

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Westeinderplassen, Molenpoel en Schinkelbos; Kalslagerpolder; Zijdelmeer en Uithoornse Polder; Bovenkerkerpolder; Middelpolder; Polder De Ronde Hoep en Holendrechter- en Bullewijkerpolder; Gaasperplas, Gaasperzoom en De Hoge Dijk; Diemerpolder en Diemerbos; PEN-eiland, De Drost, Warenar, Hooft en De Schelp.
Karakteristiek	Samenhangende recreatie- en natuurgebieden in veenpolderlandschap. Direct rondom het stedelijk gebied van Amsterdam besloten bos- en parklandschap met historische buitenplaatsen langs de Amstel en enkele grote (zandwin)plassen. Open extensieve graslanden voor weidevogels. Waterrijke veengebieden in het zuidwesten met grote wateren (veenafgravingen) en kleinschalige watertjes en veeneilandjes (oude legakkers), rietlanden en kleine moerasbossen. Het gebied staat - aan de noordzijde - via rivier de Diem in verbinding met bos- en moeraslandschap langs en op eilandjes (bijvoorbeeld Pampus) in het IJmeer en Gooimeer. De oevers van veenrivieren de Diem en de Gaasp zijn ook belangrijke ecologische verbindingsroutes.
Cultuur	Diepe veenafgravingen met kleinschalige verkavelde veenpatronen van watergangen en legakkers.
Fauna	Bos- en struweelvogels, vleermuizen, weidevogels, watervogels (ganzen, steltlopers en lepelaar), moeras- en rietvogels (krakeend en blauwborst), oeverzwaluw, ringslang en mogelijk waterspitsmuis. Vissoorten, waaronder Europa's laatste natuurlijke populatie van de Europese meerval. Mogelijkheden voor de otter.
Flora	Park- en stinzenbos, veenmosrietland en moerasheide (veenreukgras en hoge veenmosbulten), gemaaid rietland, moeras en moerasbos (hoog- en laagveenbos), kruidenrijke graslanden en vochtige hooilanden (dotterbloemen en rietorchissen).
Bescherming	Rondom Amsterdam is het Bijzonder Provinciaal Landschap. Het gebied grenst aan de Natura 2000-gebieden Eemmeer & Gooimeer Zuidoever en Markermeer & IJmeer (Vogelrichtlijngebieden), maar maakt hier zelf geen deel van uit. De belangrijkste gebieden van het natuurnetwerk zijn in Westeinderplassen, Oosteinderpoel en Schinkelbos (1.232 hectare), Gaasperplas (356 hectare), Gaasperzoom en De Hoge Dijk en Diemerpolder en Diemerbos (337 hectare).

Ambities

Een belangrijke ambitie is het behouden en versterken van waardevol weidevogelgebied. Dit kan door het creëren van meer openheid (verwijderen houtopslag), het omvormen van graslanden naar vochtig weidevogelgrasland en het extensiveren van beheer. Daarnaast is aandacht nodig voor het verbinden en ontsnipperen om isolatie van deelgebieden te voorkomen. Er zijn veel doorsnijdingen van natuur door wegen, spoorlijnen en paden voor recreanten. Ook is de ambitie om de geïsoleerde polders te behouden vanwege hun functie als onmisbare schakels in natte verbindingen (bijvoorbeeld het Schinkelbos als stapsteen in De Groene As). De aaneengesloten structuur van gevarieerde en visrijke wateren biedt kansen voor de otter. Het behouden van open wateren en verlandingsvegetaties is daarnaast van belang vanwege de aanwezigheid van de laatste natuurlijke populatie van de Europese meerval in West-Europa.

ZUIDOOSTEN VAN AMSTERDAM

Aandachtspunten

De Diemerscheg, Amstelscheg en Westeinderscheg maken deel uit van dit gebied. Naast biodiversiteit zijn klimaatadaptatie, recreatie en bereikbaarheid, en cultureel erfgoed belangrijke thema's. Dat brengt de volgende aandachtspunten met zich mee:

> Het gebied wordt intensief gebruikt voor recreatie. Doorsnijdingen door wandel- en fietspaden zijn onvermijdelijk.
> Het duurzaam beheren van de recreatieve voorzieningen.
> De doorsnijdingen door wegen en spoorlijnen rondom niet of nauwelijks te vervangen natuur maakt het nodig gebieden te verbinden en ontsnipperen.
> De waardevolle maar geïsoleerde weidevogelgebieden vragen om gericht inrichten en beheren.

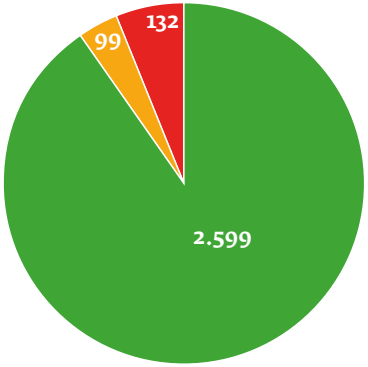
Projecten

> Groene AS Bovenlanden (KL30): aankoop en inrichting van 14 hectare stapstenen; sluitstuk in het realiseren van De Groene AS.
> Groene AS Aalsmeer (KL32): realiseren van ecologische verbindingszones binnen de bebouwde kom
> Holendrechterpolder (GV10).
> Gaasperplas Centraal (GV66): versterken van de infrastructuur van en naar de fietsroutes rond de Gaasperplas, als verbetering van de oost-westverbindingen tussen de Amstelscheg en Diemerscheg
> Natuurboog Zuidoost (GV30): het aanleggen van ecologische verbindingen in de zone tussen het Diemerbos en de Holendrechterpolder (afgerond).
> Revitalisering bos in Diemerbos (Programma Natuur).
> Vitaal Platteland: Gebiedsprogramma Westeinderscheg (landschapsversterking).
> Opstart vervolg gebiedsprogramma Amstelscheg.
> Gebiedsproces Ronde Hoep: klimaatbestendigheid, waterkwaliteit, watervogels en bodemdaling.

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

NAARDERMEER, DIEMERSCHEG EN OEVERLANDEN VECHT

"Afgelopen jaar ondersteunde de provincie het initiatief om 100.000 bomen in Noord-Holland te planten. In het natuurgebied in wording 't Breedland (tussen Weespersluis en de A1) wordt in totaal zo'n 25 hectare bos aangeplant. In november 2021 vond de grootste plantactie plaats via de Stichting MeerBomenNu. Vrijwilligers verzamelden een overschot aan elzen in het Amsterdamse Bos en andere vrijwilligers en bewoners plantten die dezelfde middag bij Weespersluis. In totaal is er door MeerBomenNu 7 hectare bos in het gebied aangeplant."

Peter de Waal Malefijt, projectleider bossenstrategie

"De werkzaamheden in Diemerscheg zijn na een lange voorbereiding dit voorjaar gestart en worden eind 2022 opgeleverd. Hiermee wordt er 213 hectare aan het Natuurnetwerk Nederland toegevoegd. Bijzonder aan dit gebied zijn de waterbuffels die er rondlopen. Doordat ze het hele gebied bewandelen en begrazen is het een aantrekkelijke groene verbinding voor andere dieren. Er zijn aanwijzingen dat er een otter door het gebied is getrokken, en in het gebied huizen inmiddels verschillende vogelsoorten en een bever."

Jeroen Braakman, projectmanager Diemerscheg

"Voor een robuuster Naardermeer werken we samen met Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en Natuurmonumenten aan de inrichting van de Schil rond het Naardermeer. We hebben daarbij te maken met zorgen in de omgeving over de vernatting binnen het natuurgebied en een kritische houding ten opzichte van natuurontwikkeling. We gaan hier transparant en zorgvuldig mee om, wat bevestigd werd door de Raad van State die 3 ingediende beroepen ongegrond verklaarde. Het Provinciaal Inpassingsplan en Watergebiedsplan zijn nu onherroepelijk en dus kunnen we met volle vaart richting uitvoering!"

Wouter van Egteren, projectleider Schil Naardermeer

2.2.22 NAARDERMEER, DIEMERSCHEG EN OEVERLANDEN VECHT

Projectgegevens

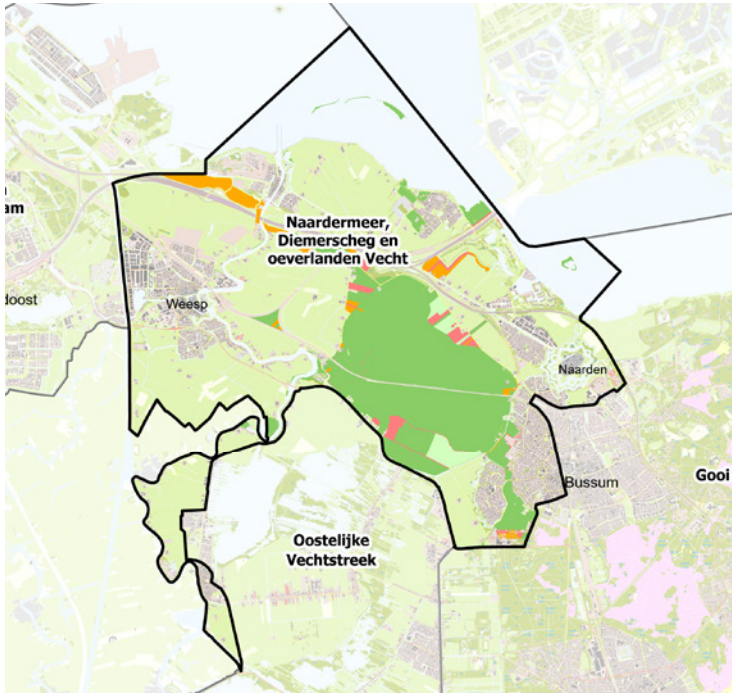
Gebiedsregisseur	Cathy Krantz-Witteman, wittemanc@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeenten Amsterdam, Diemen en Gooise Meren (Muiden, Naarden en Bussum), Waterschap AGV, Goois Natuurreservaat, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Agrarisch collectief Noord-Holland Zuid

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Naardermeer en Zuidpolder oostelijk van Muiden, Vecht en oeverlanden, Bossen Muiderberg, Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen, Diemerscheg.
Karakteristiek	Veenrivierenlandschap met variatie in abiotische condities. Aangelegde bossen op de hoger gelegen stuwwal met lager gelegen kwelgevoede schraallanden, vennen en laagveenmoeras bestaande uit open water, soortenrijke verlandingsvegetaties, trilvenen en rietmoerassen. Het veen-rivierenlandschap bevat bosgebieden op de hogere stuwwal Muiderberg, kwelgevoed halfopen landschap met schraalland (blauwgraslanden) en vennen in de overgang van stuwwal tot laagveengebied. Daaronder ligt het Naardermeer als kwelgevoed laagveenmoeras met open water, soortenrijke verlandingsvegetaties, rietmoerassen en soortenrijke extensieve graslanden. De oeverlanden langs de Vecht verbinden het Naardermeer met de Oostelijke Vechtplassen. Aan de noordoostzijde van het Naardermeer loopt een verbinding richting het Gooimeer. Noordwestelijk ligt een grote ecologische verbinding vanaf het Naardermeer richting het Markermeer: het langgerekte natuurgebied Diemerscheg.
Cultuur	Veenrivierenlandschap van zandgronden, zeekleigebied en laagveenbied, diverse buitenplaatsen rondom Muiderberg, Nieuwe Hollandse Waterlinie, oude eendenkooi in Groote Meer.
Fauna	Bosvogels (van specht tot grauwe vliegenvanger en ransuil), ongewervelden bij vennen (20 soorten libellen, moerassprinkhaan en heikikker), riet- en moerasvogels (purperreiger, snor, rietzanger), ringslang, boommarter, das.
Flora	Zomerklokje (oeverlanden Vecht), afnemende aantallen kranswiervegetaties, fonteinkruiden en krabbenscheer, schraallanden met groenknolorchis.
Bescherming	Het gebied is Bijzonder Provinciaal Landschap. Het Naardermeer en Zuidpolder oostelijk van Muiden, en een deel van Laegieskamp, Gijzenveen en Cruysbergen, zijn onderdeel van het Natura 2000-gebied Naardermeer. De belangrijkste gebieden voor Natuurnetwerk Nederland zijn Vecht en oeverlanden (36 hectare), Naardermeer (1.220 hectare), Laegieskamp (88 hectare), en de bossen van Muiderberg (48 hectare).

Ambities

Een belangrijke ambitie in dit gebied richt zich op het (waar mogelijk) benutten van hydrologische kansen en optimaliseren van verbindingen met de Oostelijke Vechtplassen, het Gooimeer en het Markermeer. Een andere wens is om het oppervlak aan moeras verder uit te breiden voor water- en moerasvogels, de noordse woelmuis en de otter.

NAARDERMEER, DIEMERSCHEG EN OEVERLANDEN VECHT

Aandachtspunten

> De hydrologische situatie van Laegieskamp is kwetsbaar. Het bestrijden van invasieve exoten (planten die hier oorspronkelijk niet thuishoren zoals de grote waternavel, watercrassula, Japanse duizendknoop) vraagt aandacht.
> De provinciale gronden van de verbinding Naardermeer – BOBM-polder – Gooimeer zijn deels ingericht als natuur, maar worden niet als zodanig beheerd (verpacht). Begrenzen en functioneel inrichten is nodig voor het optimaal functioneren van de verbindingszone. Ook de voormalige golfbaan bij Naarden kan een rol spelen in de verbinding.
> Bij Vecht en oeverlanden zijn nog barrières voor trekkende vissen aanwezig, zowel bovenstrooms in de Vecht als bij het IJmeer.
> Landgoed Nieuw Cruysbergen valt onder het natuurnetwerk, maar staat onder druk door woningbouw.
> De schil van 480 hectare om het Naardermeer met moerasbossen, graslanden, de purperreiger en de otter wordt omgevormd tot een ecologische en hydrologische buffer met een hoger waterpeil en natte rietlanden.
> Het Naardermeer wordt gevoed met gedefosfateerd inlaatwater. Dit leidt tot een betere water- en natuurkwaliteit in het Naardermeer.
> Op 40% van het Natura 2000-gebied Naardermeer daalt er te veel stikstof neer. Belangrijkste bronnen daarvoor zijn de landbouw (36%) en het buitenland (29%).

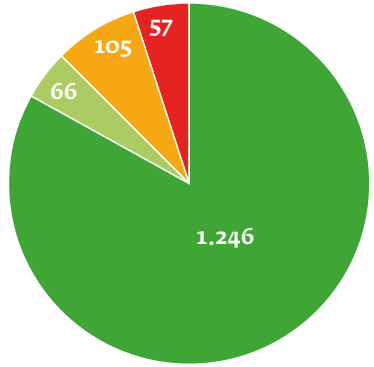
Projecten

> Een woningbouwproject in de Bloemendalerpolder biedt kansen voor natuurontwikkeling.
> Voor de Waterlandtak-Oost en het aquaduct over de Vecht van de verbindingszone Naardermeer - Markermeer is een inrichtingsplan opgesteld met een aangepast waterregime. Inrichtingsmaatregelen moeten nog plaatsvinden.
> Natuurnetwerk-schil Naardermeer (GV11): de schil van 480 hectare om het Naardermeer wordt samen met waterschap AGV en Natuurmonumenten ingericht als ecologische en hydrologische buffer.
> Diemerscheg + Waterlandtak-Oost (GV12).
> Agrarische structuurverbetering (GV13).
> Natuurcompensatie A1-A6-A9 (GV26).
> Rondje Naardermeer (GV32) afgerond.
> Duurzaam beheer Diemerbos (GV64).
> Verbinding Diemerscheg Waterlandtak-west wordt beheerd met waterbuffels. Dit experiment wordt uitgebreid gemonitord (GV70).
> Natura 2000-herstelmaatregelen: Natura 2000-beheerplannen - Provincie Noord-Holland.
> Opzetten gebiedsproces Driehoek-Keverdijk.
> Van fase voorontwerp naar fase definitief ontwerp Faunapassage Maxisweg (GV72)
> Van fase voorontwerp naar fase definitief ontwerp Optimaliseren Natuurverbinding A1 (GV73).

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

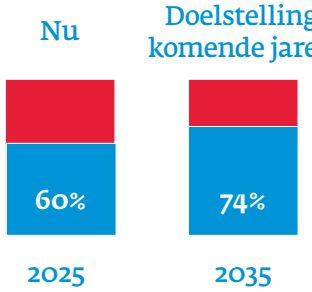
Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang en doelstelling verlagen stikstofneerslag*

- gedeelte N2000-gebied onder kritische grenswaarde
- gedeelte N2000-gebied met teveel neerslag.

De doelstellingen voor 2025 en 2030 zijn in dit gebied al gerealiseerd volgens de huidige uitgangspunten.

OOSTELIJKE VECHTPLASSEN

"Samen met Natuurmonumenten en het waterschap hebben we de afgelopen jaren onderzoek laten uitvoeren naar hydrologie, bodem, waterkwaliteit en natuurwaarden in 't Hol. Er is een eerste schets gemaakt van wat nodig is om aan de doelen van Natura 2000, de Kader Richtlijn Water en het Natuurnetwerk Nederland te voldoen. Omdat de begroting van het plan de beschikbare budgetten ver overschreed hebben we de plannen nog niet gedeeld met de omgeving. We zijn op zoek gegaan naar extra budget en er is aanvullend onderzoek gedaan. Het doel is dat eind 2022 een besluit wordt genomen over de definitieve scope, het beschikbare budget en de organisatie. Daarna kan een projectleider aan de slag met de verdere uitwerking van een definitief plan inclusief en de communicatie met de omgeving."

Eugenie ten Hag, projectmanager 't Hol

"Van project naar proces: Naar duurzame natuurontwikkeling in én met het gebied."

Mieneke Zijlmans, projectleider Ankeveen en Kortenhoef West en Oost

2.2.23 OOSTELIJKE VECHTPLASSEN

Projectgegevens

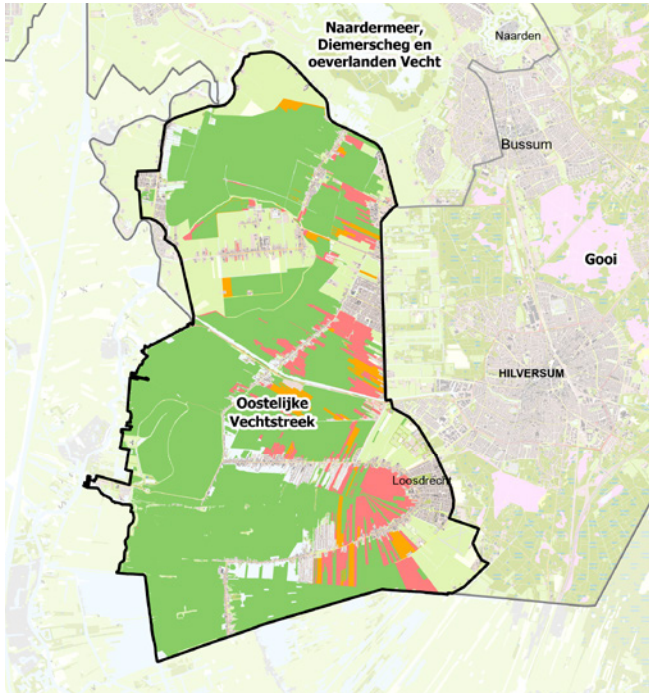
Projectleiders	Reinier Verkaik voor Vuntus, Ster van Loosdrecht en Weersloot; Eugenie ten Hag voor 't Hol; Mieneke Zijlmans-Dijkema voor Kortenhoef-Oost, Kortenhoef-West en Ankeveen
Betrokken partijen	Meer dan 20 partners, waaronder de gemeente Wijdemeren, Waterschap AGV, Waternet, Natuurmonumenten, Plassenschap Loosdrechtse Plassen, de provincies, regio Gooi- en Vechtstreek, Vechtplassencommissie en LTO-Noord.

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	Oostelijke Vechtplassen (Spiegelplas, Ankeveense Plas, Kortenhoefse Plassen, Het Hol, Vuntus, Loenderveense Waterleidingsplas, Loosdrechtse Plassen en delen van de Horstermeerpolder, Weersloot, Kievitsbuurt en De Ster).
Karakteristiek	Laagveenmoerasgebied met een grote variatie in abiotische condities, landgebruik en beheer. Dit heeft als resultaat een grote schakering van internationaal bijzondere natuur. Van open water, trilvenen, veenmosrietland en moerasheide tot moerassen (o.a. galigaanmoeras), nat schraalland, gemaaid rietland en het climax verlandingstype hoog- en laagveenbos. Van oudsher kwelgevoed veenlandschap met open water, water- en verlandingsvegetaties, trilvenen, rijke veenmosrietlanden, moerasheide, nat schraalland, moerassen, rietlanden en hoog- en laagveenbossen. Daarnaast open landschap met extensieve graslanden.
Cultuur	Kenmerkend historisch water- en verkavelingspatroon door veenafgravingen, meren, plassen, petgaten en legakkers, droogmakerij Horstermeerpolder, verdedigingslinie Nieuwe Hollandse Waterlinie, forten en een eendenkooi.
Fauna	Vogels van water- en oeverlijnen (woudaap, grote karekiet), rietmoerassen (roerdomp, purperreiger), andere moeras- en watervogels (porseleinhoen, zwarte stern, purperreiger, ijsvogel) en op het open water en de graslanden wintergasten (kolgans, grauwe gans, smient), vissen (grote en kleine modderkruiper, rivierdonderpad), insecten (gevlekte witsnuitlibel, gestreepte waterroofkever) maar ook ringslang, heikikker en rugstreeppad, meervleermuis, noordse woelmuis, boommarter en - sinds 2016 - de otter.
Flora	Kleinschalige verdeling van habitattypen met vaak een instandhoudingsdoelstelling voor Natura 2000, zoals trilvenen, veenmosrietlanden, moerasheide, schrale graslanden, (bloemrijke) natte ruigtes, maar ook moerasstruweel en veenbos (elsenbroekbos gecombineerd met berkenbroekbos). Op sommige plekken nog de zeldzame groenknolorchis, veenmosorchis, waterdrieblad en blaasjeskruid. Daarnaast ook (veen)mossen en veenpaddenstoelen.
Bescherming	Het gebied is aangewezen als Bijzonder Provinciaal Landschap. Een groot deel is Natura 2000-gebied vanwege water- en verlandingsvegetaties en moeras- en watervogels die er broeden. 4.821 hectare valt onder het natuurnetwerk.

Ambities

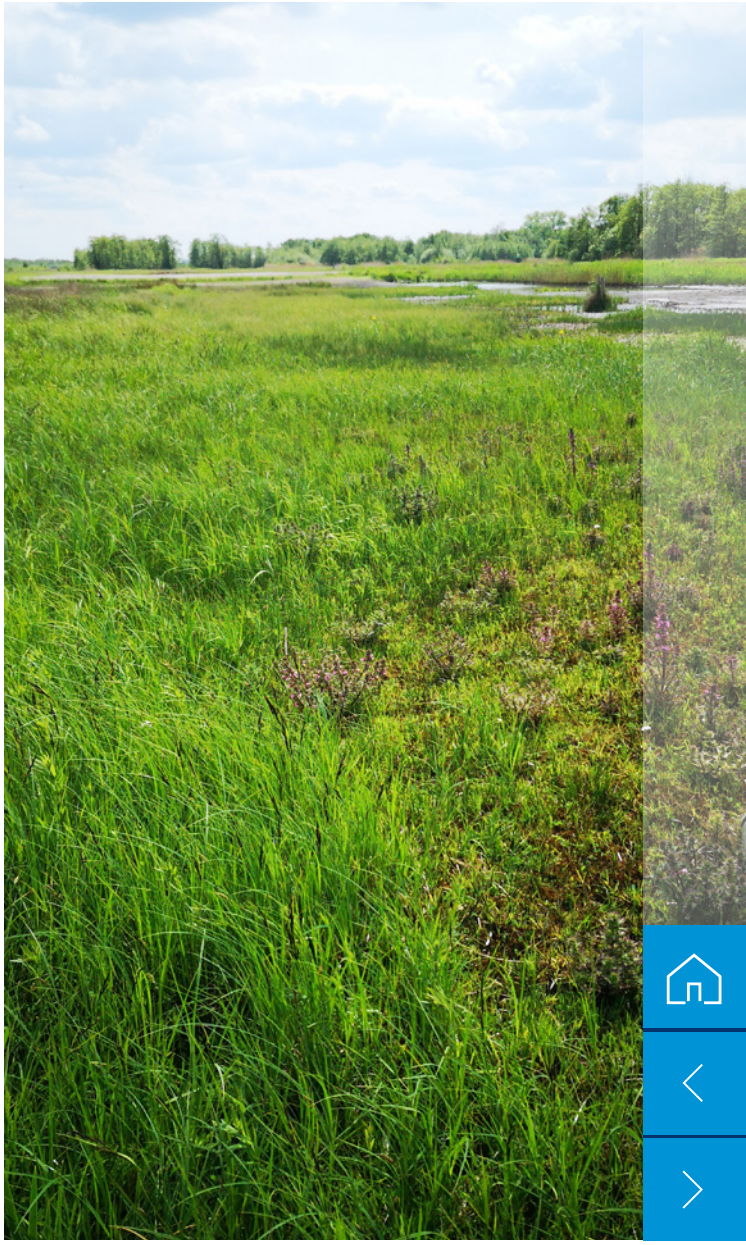
Ambitie is om de natuur van het laagveenmoerasgebied te beschermen en te ontwikkelen. Verbeteren van de waterkwaliteit en herstellen van de hydrologie (herstel van peildynamiek, herstel van kwelstromen, inundatie van percelen) speelt hierin een cruciale rol.

OOSTELIJKE VECHTPLASSEN

Aandachtspunten

> Het watersysteem heeft aandacht nodig. Voor een betere waterkwaliteit en het optimaliseren van de hydrologische situatie, waaronder het herstellen van de peildynamiek, het tegengaan van verdroging, de kweldruk (lokaal) herstellen en het inunderen van percelen.
> De invloed van karpers op het ontwikkelen van waterplanten.
> Het extensiveren van de landbouw in het gebied is noodzakelijk voor het uitbreiden van de extensieve graslanden.
> De begrenzingen van Natuurnetwerk Nederland en het Natura 2000-gebied wijken in de Oostelijke Vechtstreek van elkaar af. Hierdoor kunnen stukken natuur niet goed beschermd worden.
> Het faunabeheer vraag aandacht. Vooral het beheren van de ganzenpopulatie om ganzenvraat en schade aan rietoevers te verminderen. En het terugdringen van exoten als de Amerikaanse rivierkreeft.
> Er zijn herstelmaatregelen nodig om de natuur in het Natura 2000-gebied robuust te maken. Maatregelen voor beheer en inrichting zijn bijvoorbeeld afplaggen, opslag verwijderen en verlande poelen en petgaten uitgraven. Voor landgebruik zijn er bijvoorbeeld maatregelen voor de landbouw nodig om de nutriëntenbelasting te beperken. Ook watersysteemgerichte maatregelen, zoals het afkoppelen of omleiden van waterstromen en het benutten van kwelwater, zijn gewenst. Een concreet voorbeeld hiervan: een bagger- en defosfateringsproject is gestart in de Loosdrechtse Plassen voor het verbeteren van de waterkwaliteit en het saneren van de vuilstort in Kortenhoef Oost.
> In het gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen zijn enkele ecologische verbindingen opgenomen.
> Voor een deel van de natuurnetwerk-gronden in Weersloot maakt een bewonersvereniging zelf een schetsplan. Dit is in concept gereed.
> Vereniging Ster van Loosdrecht heeft een beheerovereenkomst (landschap, natuur en recreatie). De vereniging heeft in het najaar van 2021 een aanbod gedaan voor de natuurnetwerk-opgave in het gebied.
> Op 11% van het Natura 2000-gebied daalt er te veel stikstof neer. Belangrijkste bronnen daarvoor zijn de landbouw (39%), het buitenland (30%), snelwegverkeer (9%) en overige sectoren (9%).

OOSTELIJKE VECHTPLASSEN (VERVOLG)

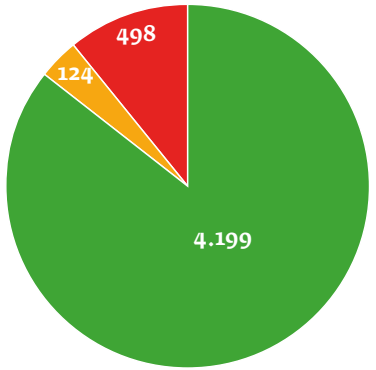
Projecten

> Project moerasvogels.
> Realisatie natuurnetwerk Weersloot, inclusief waterkwaliteitsmaatregelen, ecologische verbindingen, de verplaatsing van een agrarisch bedrijf, recreatieverbindingen, etc.
> Realisatie natuurnetwerk Ster van Loosdrecht met onder andere waterkwaliteitsmaatregelen, recreatie en het actualiseren van de beheerovereenkomst met de Vereniging Ster van Loosdrecht.
> Realisatie laatste deel natuurnetwerk Vuntus (circa 12% in dit gebied), verkennen waterkwaliteitsmaatregelen en afspraken over kwalitatieve verplichtingen met tuineigenaren VONA (toevoegen ecologische meerwaarde).
> Realisatie natuurnetwerk Kortenhoef-west en Ankeveen.
> Agrarische structuurverbetering (GV13).
> Verwerving en inrichting Het Hol (GV16.)
> Horstermeerpolder (GV19).
> Faunapassage bij de N201(GV34).
> Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen (GV63).
> Faunapassages OVP (GV75)
> Verlandingsreeks Oostelijke Vechtplassen (Programma Natuur).
> Waterkwaliteit het Hol (Programma Natuur).
> Hydrologische verkenning Gooi (Programma Natuur).
> Natuurvriendelijke landbouw rond Vechtplassen (Programma Natuur).
> Afkoppelen nutriëntrijk water (Programma Natuur).
> Aanleg van vier defosfateringsinstallaties voor waterkwaliteit (Programma Natuur).
> Natura 2000-herstelmaatregelen: Natura 2000-beheerplannen - Provincie Noord-Holland.

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

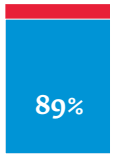
- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Voortgang en doelstelling verlagen stikstofneerslag*

- gedeelte N2000-gebied onder kritische grenswaarde
- gedeelte N2000-gebied met teveel neerslag.

Doelstellingen tot en met 2035 zijn al gerealiseerd volgens de huidige uitgangspunten.

Nu

GOOI

"De Groene Schakel verbindt de natuurgebieden in 't Gooi en op de Utrechtse Heuvelrug. Hier zijn twee grote faunapassages aangelegd; een onderdoorgang onder de A27 en een natuurbrug over de infrabundel bestaande uit het spoor, de nieuwe HOV-busbaan en de nog te verleggen Weg Over Anna's Hoeve. Het project Voltooiing Groene Schakel is gericht op de ecologische en recreatieve inrichting rond deze grote faunapassages. In het najaar van 2021 is gestart met de werkzaamheden. In Monnikenberg, aan de zuidzijde van de infrabundel, is o.a. een voormalig ven uitgegraven. De vrijkomende grond is gebruikt in de grondwallen aan weerszijden van de infrabundel. Het ven is voorzien van een vlonderpad. De meeste werkzaamheden aan de Noordkant in Anna's Hoeve - vinden in het voorjaar van 2023 plaats

Groot grondverzet was nog wel even spannend vanwege de timing, omdat we slechts in een beperkt tijdsbestek het transport over de ruwbouw van het ecoduct konden doen. Kort na het grondtransport is de leeflaag aangebracht op het ecoduct."

Maarten Broos, projectmanager Voltooiing Groene Schakel

"In het najaar 2022 starten we een onderzoek op voor de Heuvelrug Gooi en Vechtstreek. Het doel is om te kijken wat er nodig is om dit gebied aaneengesloten, stevig en robuust te maken. En waar een gezond samenspel is tussen het watersysteem, ruimtelijke functies en inrichting. Dit onderzoek is nodig, omdat de Heuvelrug momenteel tegen zijn grenzen aanloopt door de klimaatverandering en intensivering van het ruimtegebruik. (bijdrage provincie aan onderzoek: 45.000,-)"

Thijs Sanderink, Programma Natuurherstel

"De grutto heeft het zwaar in weidevogelgebied De Kampen. Daarom is dit natuurgebied van Staatsbosbeheer en de Agrarische Stichting Blaricum in 2022 door de provincie opnieuw ingericht met nieuwe sloten, natuurvriendelijke oevers en een aanpassing van het waterpeil. Alles op alles om dit belangrijke weidevogelgebied voor de toekomst te behouden!"

Aafke van Nierop, projectmanager De Kampen

2.2.24 GOOI

Projectgegevens

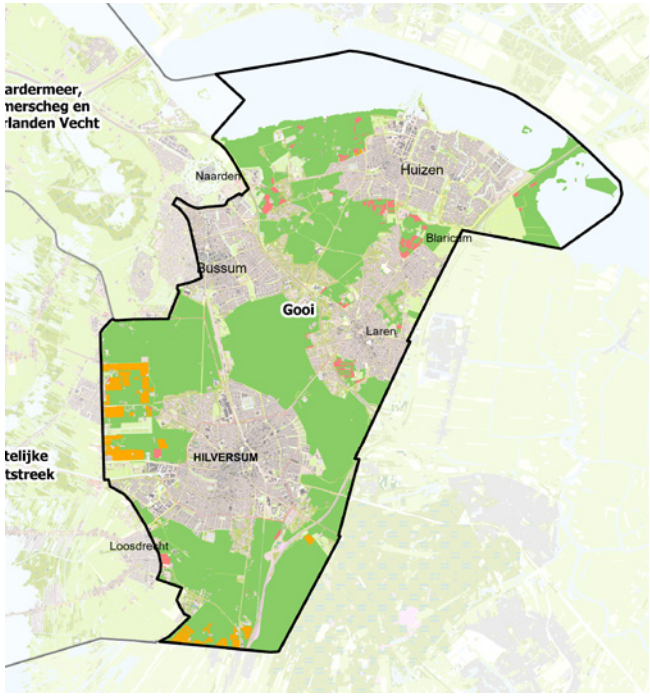
Gebiedsregisseur	Cathy Krantz-Witteman, wittemanc@noord-holland.nl
Betrokken partijen	Gemeenten Blaricum, Wijdemeren, Gooise Meren, Laren, Hilversum en Huizen, Waterschap AGV, Goois Natuurreservaat, PWN, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Agrarisch collectief Noord-Holland Zuid

Gebiedsbeschrijving

Natuurgebieden	's-Gravenlandse buitenplaatsen; Spanderswoud en Corversbosch; Gooi-Noord; Gooi-Midden en -Zuid; De Kampen, Huizerhoef en De Dode Hond.
Karakteristiek	Overgang van natte en laaggelegen kustzone Gooimeer (voormalige Zuiderzee) naar hogere en droge delen op de stuwwal. Landgoederen met (stinzen)bos, heide en zandverstuivingen, oeverwallen, natte en droge (schrale) graslanden met kwelgevoede meertjes en poelen. Langs de randmeren Eemmeer en Gooimeer is een sterke samenhang van open polderlandschap (binnendijkse vochtige graslanden) met moeras, oeverlanden en kale gronden. Hier is ook een oude klifkust van drie meter hoog, op de plek waar vroeger de Zuiderzee het land heeft afgekalfd.
Cultuur	Landgoederenzone, engenlandschap, aardkundig monument vanwege klifkust dankzij voormalige Zuiderzee, oude menselijke sporen als grafheuvels, urnenvelden, banscheiding schapenkampen. In de Naarder Eng zijn bewerkte stenen werktuigen van de paleolithische mens gevonden én veldposten van de Voorstelling van Naarden van de mobilisatie 1914-1918. In de bossen zijn landschapselementen zichtbaar van de aanleg van landgoederen, zoals beukenlanen en stinzenplanten. Zanderijen laten zien waar in het Gooi zand is gewonnen voor onder andere de aanleg van spoorlijnen en de stadsuitbreiding van Amsterdam.
Fauna	Bos- en struweelvogels, maar ook boommarter en vleermuizen in oude bossen, das, levendbarende en zandhagedis, heidevogels en vogels van open zandgrond (roodborsttapuit, boompieper en boomleeuwerik), weidevogels (waaronder kemphaan en watersnip als broedvogel), oeverzwaluwen, moerasvogels, ringslang en pioniervegetatie met visdief.
Flora	Dennen, eiken- en beukenbos met stinzenplanten, dalkruid, adderwortel. Droge heide. Grote keverorchis, teer guichelheil, moeraswespenorchis, groenknolorchis, parnassia en moeraskartelblad. In kwelgevoede meertjes doorschijnend glanswier. Kalkrijke zandgrond met lidsteng en paddenrus. Kale grond met bitterling en duizendguldenkruid.
Bescherming	Circa 4.524 hectare van het gebied Gooi is begrensd als natuurnetwerk. Het overige deel is grotendeels Bijzonder Provinciaal Landschap. De naastgelegen natuurgebieden Oostelijke Vechtplassen, Naardermeer en Eemmeer zijn allen Natura 2000-gebied.

Ambities

Een belangrijke ambitie is om in de bossen de bestaande natuurwaarden te optimaliseren door het laten verouderen van bos en het omvormen van naald- naar loofbos. Voor het kleinschalige landschap van Engen en landgoederen is de ambitie: beheer dat zich richt op kruidenrijke en faunarijke akkers en grasland. Een ander doel is om het leefgebied van weidevogels in De Kampen te verbeteren. In het gebiedsakkoord De Kampen is hiervoor het robuuster maken en uitbreiden van het oppervlak aan leefgebied opgenomen. Ook wordt het waterpeil afgestemd op weidevogels. Gefaseerd maaien van de rietlanden langs de randmeren helpt broedvogels en kale gronden moeten worden opengehouden voor vogels die op de grond broeden. Ambitie is ook om verbindingen tussen natuurgebieden te behouden en te versterken met kansen voor de heikikker, de zandhagedis en het edelhert. Het behouden en versterken van de kwel op de flank van de stuwwal is een uitdaging voor de toekomst, deels vanwege verdroging en de drinkwaterwinning. De mineralenbalans op heidegebieden herstellen is wenselijk. Op verschillende locaties is het de bedoeling om de heide uit te breiden en te verbinden via heidecorridors, waarbij bos wordt omgezet in droge heide.

GOOI

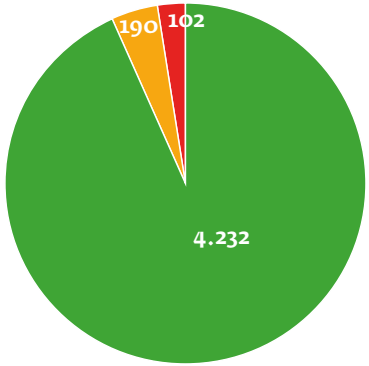
Aandachtspunten

> Ontsnippering 't Gooi (GV53): Ontsnipperingsmaatregelen en faunapassages in de vrijgevallen schootsvelden bij de A1
> De natuurverbinding ANV4 is onvoldoende uitgewerkt en gerealiseerd.
> De weidevogelgebieden robuuster maken via grensaanpassingen van het natuurnetwerk.
> De inrichting en het gebruik van het gebied aan te pakken door bijvoorbeeld lokaal waterpeilen te wijzigen, de infiltratie van regenwater te bevorderen, de drinkwaterwinning te optimaliseren en daarmee de grondwaterstand deels te herstellen voor het behoud van vennen en de kwelwaterafhankelijke natuurgebieden op de flanken.
> Het bestrijden van invasieve exoten.
> Naast natuur is er ook een belangrijke recreatieve functie in het bosgebied, bij de landgoederen en bij de oeverzones van de randmeren.
> Verbinden en ontsnipperen van natuurgebieden, bijvoorbeeld tussen het Naardermeer en de buitenplaatsen.

Voortgang in cijfers

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

- NNN gerealiseerd
- NNN kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur
- NNN grond beschikbaar, nog niet ingericht
- NNN aangewezen, niet ingericht

Projecten

> Toelopen natuurbrug Laarderhoogt (GV06).
> Natuurnetwerk Nederland De Kampen (GV24).
> Verbinding Hoorneboeg (GV29).
> Natuurontwikkeling Huydecoopersweg (GV36).
> Voltooiing Groene Schakel (GV48).
> Natuurbrug Westerheide N525 (GV74).
> Bestrijding Japanse Duizendknoop 't Gooi (Programma Natuur).
> Herstel mineralenbalans oude bossen (Programma Natuur).
> Mineralengift heide (Programma Natuur): onderzoek toediening steenmeel voor het opheffen van de negatieve effecten van een decennialange verzuring en vermesting.
> Hydrologische verkenning Gooi: Ontwerpend onderzoek naar werking van het water-bodemsysteem bij toenemende verstedelijking en klimaatverandering in het Gooi (Programma Natuur).
> Opzetten gebiedsproces buitenplaatsen in samenwerking met Natuurmonumenten.

Voortgang gebiedsaanpak

gele pijlen zijn gerealiseerde fases (voor delen van het gebied)

3 FINANCIËLE VERANTWOORDING

3 FINANCIËLE VERANTWOORDING

Dit hoofdstuk bevat de financiële onderbouwing van het Programma Natuurnetwerk. De provinciale begroting vormt het financiële kader van dit programma. In de paragrafen 3.1 en 3.2 zijn de lasten en de dekking van alle programma's en projecten uit hoofdstuk 2 beschreven voor zover deze ten laste komen van de provinciale middelen.
De investeringen in onze groenstructuur staan daarbij centraal.

3.1 Programma's en projecten: lasten

3.1.1 Inleiding

In hoofdstuk 2 zijn alle programma's en projecten benoemd die in 24 verschillende deelgebieden in uitvoering zijn. In deze paragraaf staan de geraamde lasten van deze programma's en projecten per deelgebied op een rij. Dat geldt ook voor de overige lasten van het Programma Natuurnetwerk, voor zover deze worden gefinancierd uit provinciale middelen. Achtereenvolgens komen aan bod:

- de lasten van de programma's en projecten per gebied, inclusief gebiedsoverstijgende projecten (paragraaf 3.1.2)
- de bedragen van de provinciale subsidieregelingen (paragraaf 3.1.3)
- de lasten van de overige processen en projecten (paragraaf 3.1.4)
- het totaaloverzicht van de lasten gepresenteerd (paragraaf 3.1.5)

Daarnaast zijn er nog andere budgetten die nu of in de nabije toekomst (deels) ingezet worden om het Natuurnetwerk Nederland te ontwikkelen, te beschermen, te versterken, te herstellen, naar een hoger kwaliteitsniveau te brengen. Naast budgetten voor het Natuurnetwerk zelf gaat het hier bijvoorbeeld om budgetten voor het verbeteren van de biodiversiteit, een betere waterkwaliteit en het tegengaan van bodemdaling. De budgetten zijn dus wel allemaal gelieerd aan de Natuurnetwerk Nederland, maar zijn daarmee niet automatisch geheel of deels dekkingsbron voor de realisatie van het natuurnetwerk. Deze budgetten noemen we ook wel secundaire dekkingsbronnen. Ze zijn toegelicht in Hoofdstuk 4.

3.1.2 Lasten programma's en projecten per gebied, inclusief gebiedsoverstijgende projecten

Leeswijzer:

- In deze paragraaf zijn alle nu lopende projecten en de daaruit voortvloeiende lasten opgenomen. Het gaat hier alleen om projecten die worden gedekt uit de provinciale middelen van de Reserve Groen, Reserve Groene Uitweg en Reserve Oostelijke Vechtplassen.
- In sommige deelgebieden zijn (nog) geen door de provincie ge(co)gefinancierde en opgestarte projecten. In die gevallen zijn dus ook geen projectkosten benoemd. Overigens betekent dit niet dat in deze gebieden helemaal geen projecten lopen. Er is alleen geen sprake van (co)financiering uit de hiervoor genoemde 3 reserves. Een overzicht van alle projecten is te vinden in Hoofdstuk 2.
- Voor de hectaren begrensde NNN die nog niet zijn ondergebracht in een project en waar de realisatie en voorbereiding worden gedekt uit de provinciale middelen van de drie reserves, wordt in het overzicht wel de procesgelden benoemd die nodig zijn voor de voorbereiding van het project. De geschatte kosten voor het vervolg zijn opgenomen in de restantopgave (zie paragraaf 3.1.4. "Overige processen en projecten", de regels die betrekking hebben op PNH30 in de tabel).
- Enkele van de in Hoofdstuk 2 vermelde projecten zijn niet terug te vinden in de volgende tabellen. Dan is één van onderstaande zaken aan de orde:
  - Het project bevindt zich in de uitvoeringsfase en heeft in eerdere jaren een subsidie ontvangen. De lasten zijn dus in voorgaande jaren genomen.
  - Het project bevindt zich in een afrondingsfase. Er zijn geen uitvoeringskosten meer geraamd. De eindafrekening heeft nog niet plaatsgevonden.
  - Het project wordt gefinancierd door een externe partij.

A. Gebiedsaanpak

1. Texel

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG01	Procesgeld Texel	€ 63.375	€ 63.375	€ 63.375	€ 63.375	€ 63.375	€ 63.375	€ -	€ 380.250
NHN01	Waalenburg Fase 1	€ 8.883	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 8.883
NHN30	Waalenburg Fase 2	€ 1.031.503	€ 190.141	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 1.221.643
Totaal		**€ 1.103.761**	**€ 253.516**	**€ 63.375**	**€ 63.375**	**€ 63.375**	**€ 63.375**	**€ -**	**€ 1.610.776**

2. Kust Kop Noord-Holland

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG02	Procesgeld Kust Kop Noord-Holland	€ -	€ 34.710	€ 34.710	€ 34.710	€ 34.710	€ 34.710	€ -	€ 173.550
NHN16	Boskerpark	€ -	€ 247.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 247.000
NHN17	Zandpolder, deelgebieden 4 en 5	€ 239.971	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 239.971
Totaal		**€ 239.971**	**€ 281.710**	**€ 34.710**	**€ 34.710**	**€ 34.710**	**€ 34.710**	**€ -**	**€ 660.521**

3. Wieringen

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG03	Procesgeld Wieringen	€ -	€ 13.150	€ 4.150	€ 4.150	€ -	€ -	€ -	€ 21.450
NHN28	Fietspad en herstel Wierdijk	€ 63.053	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 63.053
Totaal		**€ 63.053**	**€ 13.150**	**€ 4.150**	**€ 4.150**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ 84.503**

4. Kop van Noord-Holland rest

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG04	Procesgeld Kop van Noord-Holland rest	€ 400	€ 39.000	€ 39.000	€ 38.600	€ -	€ -	€ -	€ 117.000
KL07	Uitbreiding Geestmerambacht	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Totaal		**€ 400**	**€ 39.000**	**€ 39.000**	**€ 38.600**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ 117.000**

5. West-Friesland (of is het Westfriesland)

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG05	Procesgeld West-Friesland (of is het Westfriesland)	€ -	€ 104.000	€ 104.000	€ 104.000	€ -	€ -	€ -	€ 312.000
Totaal		**€ -**	**€ 104.000**	**€ 104.000**	**€ 104.000**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ 312.000**

6. Harger- en Pettemerpolder

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG06	Procesgeld Harger- en Pettermerpolde	€ -	€ 39.390	€ 39.390	€ 39.390	€ 39.390	€ 39.390	€ -	€ 196.950
Totaal		**€ -**	**€ 39.390**	**€ 39.390**	**€ 39.390**	**€ 39.390**	**€ 39.390**	**€ -**	**€ 196.950**

7. Weidse Polders

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG07	Procesgeld Weidse Polders	€ 100.000	€ 83.300	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 183.300
Totaal		**€ 100.000**	**€ 83.300**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ 183.300**

8. Castricum Limmen e.o.

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG08	Procesgeld Castricum Limmen e.o	€ -	€ 48.750	€ 48.750	€ 48.750	€ 48.750	€ 48.750	€ -	€ 243.750
Totaal		**€ -**	**€ 48.750**	**€ 48.750**	**€ 48.750**	**€ 48.750**	**€ 48.750**	**€ -**	**€ 243.750**

9. Noord-Kennemerland

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG09	Procesgeld Noord-Kennemerland	€ 250.342	€ 90.370	€ 90.370	€ 90.370	€ 30.398	€ -	€ -	€ 551.850
KL33	De Vlotter	€ 1.223.821	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 1.223.821
Totaal		**€ 1.474.163**	**€ 90.370**	**€ 90.370**	**€ 90.370**	**€ 30.398**	**€ -**	**€ -**	**€ 1.775.671**

10. Alkmaardermeer en Waterlinie

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG10	Procesgeld Alkmaardermeer en Waterlinie	€ -	€ 113.100	€ 113.100	€ 113.100	€ -	€ -	€ -	€ 339.300
Totaal		**€ -**	**€ 113.100**	**€ 113.100**	**€ 113.100**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ 339.300**

11. Eilandspolder

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG11	Procesgeld Eilandspolder	€ -	€ 100.000	€ 250.000	€ 18.550	€ -	€ -	€ -	€ 368.550
Totaal		**€ -**	**€ 100.000**	**€ 250.000**	**€ 18.550**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ 368.550**

12. Polder Mijzen

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG12	Procesgeld Polder Mijzen	€ 30.000	€ 70.000	€ 73.550	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 173.550
Totaal		**€ 30.000**	**€ 70.000**	**€ 73.550**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ 173.550**

13. Zeevang en IJsselmeerkust

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG13	Procesgeld Zeevang en IJssel-meerkust	€ 359	€ 70.200	€ 70.200	€ 69.841	€ -	€ -	€ -	€ 210.600
Totaal		**€ 359**	**€ 70.200**	**€ 70.200**	**€ 69.841**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ 210.600**

14. Wormer- en Jisperveld, Kalverpolder

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG14	Procesgeld Wormer -en Jisperveld, Kalverpolder	€ 60.000	€ 120.000	€ 120.000	€ 134.850	€ -	€ -	€ -	€ 434.850
Totaal		€ 60.000	€ 120.000	€ 120.000	€ 134.850	€ -	€ -	€ -	€ 434.850

15. Polder Westzaan

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG15	Procesgeld Polder Westzaan	€ 30.000	€ 100.000	€ 100.000	€ 100.000	€ 100.000	€ 22.400	€ -	€ 452.400
LH07	Verbrakking Westzaan	€ 350.000	€ 500.000	€ 1.000.000	€ 6.915.987	€ -	€ -	€ -	€ 8.765.987
Totaal		**€ 380.000**	**€ 600.000**	**€ 1.100.000**	**€ 7.015.987**	**€ 100.000**	**€ 22.400**	**€ -**	**€ 9.218.387**

16. Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske (IVOT)

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG16	Procesgeld Iperveld, Varkens-land, Oostzanerveld en Twiske (IVOT)	€ 125.000	€ 200.000	€ 200.000	€ 173.100	€ -	€ -	€ -	€ 698.100
LH23	Impuls waterkwaliteit Ilperveld	€ -	€ -	€ -	€ 599.168	€ -	€ -	€ -	€ 599.168
LH26	Natuurverbindingen corridor Amsterdam - Hoorn	€ 50.000	€ 100.000	€ 100.000	€ 800.000	€ 800.000	€ 150.000	€ -	€ 2.000.000
Totaal		**€ 175.000**	**€ 300.000**	**€ 300.000**	**€ 1.572.268**	**€ 800.000**	**€ 150.000**	**€ -**	**€ 3.297.268**

17. Waterland Oost

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG17	Procesgeld Waterland Oost	€ 234.447	€ 83.268	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 317.715
Totaal		**€ 234.447**	**€ 83.268**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ 317.715**

18. Zuid-Kennemerland

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG18	Procesgeld Zuid-Kennemerland	€ 120.000	€ 357.750	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 477.750
Totaal		**€ 120.000**	**€ 357.750**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ 477.750**

19. Spaarnwoude

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG19	Procesgeld Spaarnwoude	€ 40.000	€ 20.000	€ 25.800	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 85.800
Totaal		**€ 40.000**	**€ 20.000**	**€ 25.800**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ 85.800**

20. Haarlemmermeer

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG20	Procesgeld Haarlemmermeer	€ 15.000	€ 10.000	€ 29.600	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 54.600
KL27	Park 21	€ 2.070.000	€ 5.697.359	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 7.767.359
Totaal		**€ 2.085.000**	**€ 5.707.359**	**€ 29.600**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ -**	**€ 7.821.959**

21. Zuidoosten van Amsterdam

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG21	Procesgeld Zuidoosten van Amsterdam	€ 36.000	€ 40.000	€ 60.000	€ 60.000	€ 60.000	€ 81.350	€ -	€ 337.350
KL30	Groene As Bovenlanden	€ 1.491.700	€ 520.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 2.011.700
GV10	Holendrechterpolder	€ 20.000	€ 20.000	€ 143.319	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 183.319
Totaal		**€ 1.547.700**	**€ 580.000**	**€ 203.319**	**€ 60.000**	**€ 60.000**	**€ 81.350**	**€ -**	**€ 2.532.369**

22. Naardermeer, Diemerscheg en Oeverlanden Vecht

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
GV11	Schil Naardermeer	€ 692.527	€ 1.752.114	€ 1.456.701	€ 203.844	€ -	€ -	€ -	€ 4.105.186
GV12	Diemerscheg en Waterlandtak Oost	€ 1.571.000	€ 978.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 2.549.000
GV13	Agrarische structuurverbetering	€ 40.000	€ 65.000	€ 125.000	€ 100.000	€ -	€ -	€ -	€ 330.000
GV64	Duurzaam beheer Diemerbos	€ 17.925	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 17.925
GV70	Pilot Waterbuffels Waterlandtak-w	€ 73.417	€ 106.072	€ 106.061	€ 106.061	€ 15.549	€ -	€ -	€ 407.160
GV72	Faunapassage Maxisweg	€ 250.000	€ 700.000	€ 2.390.000	€ -	€ -	€ -		€ 3.340.000
GV 73	Faunapassage A1	€ 94.000	€ 798.000	€ 658.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 1.550.000
Totaal		**€ 2.738.869**	**€ 4.399.186**	**€ 4.735.762**	**€ 409.905**	**€ 15.549**	**€ -**	**€ -**	**€ 12.299.271**

23. Oostelijke Vechtplassen

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG23	Procesgeld Oostelijke Vechtstreek	€ 375.000	€ 228.860	€ 228.860	€ 228.860	€ -	€ -	€ -	€ 1.061.580
GV13	Agrarische structuurverbetering	€ 40.000	€ 50.000	€ 125.000	€ 127.000	€ -	€ -	€ -	€ 342.000
GV16	't Hol	€ 44.973	€ 594.032	€ 2.544.197	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 3.183.202
GV19	Horstermeerpolder	€ 406.438	€ 3.078.011	€ 32.621	€ 9.598	€ 9.598	€ -	€ -	€ 3.536.266
GV34	Faunapassages N201	€ 534.000	€ 2.218.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 2.752.000
GV63	Oostelijke Vechtplassen	€ 3.542.093	€ 9.615.972	€ 7.182.876	€ 4.715.180	€ 4.715.180	€ 4.715.180	€ -	€ 34.486.482
GV75	Faunapassages OVP	€ 200.000	€ 300.000	€ 300.000	€ 300.000	€ 300.000	€ 300.000	€ 1.258	€ 1.701.258
Totaal		**€ 5.142.504**	**€ 16.084.875**	**€ 10.413.554**	**€ 5.380.638**	**€ 5.024.778**	**€ 5.015.180**	**€ 1.258**	**€ 47.062.788**

24. Gooi

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PG24	Procesgeld Gooi	€ 20.000	€ 98.600	€ 88.600	€ 88.600	€ 88.600	€ 88.600	€ 88.600	€ 561.600
PNH05	Verbinden en ontsnipperen, onderdeel Verbeteren Faunamaat-regelen N236 Franse Kampweg	€ 260.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 260.000
GV24	De Kampen	€ 470.948	€ 186.834	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 657.782
GV48	Voltooiing Groene Schakel	€ 185.757	€ 581.961	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 767.718
GV53	Ontsnippering 't Gooi	€ -	€ 250.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 250.000
GV74	Natuurbrug Westerheide N525	€ 250.000	€ 500.000	€ 500.000	€ 3.000.000	€ 2.000.000	€ 180.000	€ -	€ 6.430.000
Totaal		**€ 1.186.705**	**€ 1.617.395**	**€ 588.600**	**€ 3.088.600**	**€ 2.088.600**	**€ 268.600**	**€ 88.600**	**€ 8.927.100**

Gebiedsoverstijgend

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
AGV45	GU Programmacoördinatie Groene Uitweg	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 245.758	€ 305.758
(A)GV46	GU Programma Groene Uitweg 2021 en verder	€ 8.191.805	€ 65.000	€ 150.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 8.406.805
Totaal		**€ 8.201.805**	**€ 75.000**	**€ 160.000**	**€ 10.000**	**€ 10.000**	**€ 10.000**	**€ 245.758**	**€ 8.712.563**

Totaal Programma's en projecten per gebied

Gebied	Naam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
1	Texel	€ 1.103.761	€ 253.516	€ 63.375	€ 63.375	€ 63.375	€ 63.375	€ -	€ 1.610.776
2	Kust Kop Noord-Holland	€ 239.971	€ 281.710	€ 34.710	€ 34.710	€ 34.710	€ 34.710	€ -	€ 660.521
3	Wieringen	€ 63.053	€ 13.150	€ 4.150	€ 4.150	€ -	€ -	€ -	€ 84.503
4	Kop van Noord-Holland rest	€ 400	€ 39.000	€ 39.000	€ 38.600	€ -	€ -	€ -	€ 117.000
5	West-Friesland	€ -	€ 104.000	€ 104.000	€ 104.000	€ -	€ -	€ -	€ 312.000
6	Harger- en Pettermerpolder	€ -	€ 39.390	€ 39.390	€ 39.390	€ 39.390	€ 39.390	€ -	€ 196.950
7	Weidse Polders	€ 100.000	€ 83.300	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 183.300
8	Castricum Limmen	€ -	€ 48.750	€ 48.750	€ 48.750	€ 48.750	€ 48.750	€ -	€ 243.750
9	Noord-Kennemerland	€ 1.474.163	€ 90.370	€ 90.370	€ 90.370	€ 30.398	€ -	€ -	€ 1.775.671
10	Alkmaardermeer en Waterlinie	€ -	€ 113.100	€ 113.100	€ 113.100	€ -	€ -	€ -	€ 339.300
11	Eilandspolder	€ -	€ 100.000	€ 250.000	€ 18.550	€ -	€ -	€ -	€ 368.550
12	Polder Mijzen	€ 30.000	€ 70.000	€ 73.550	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 173.550
13	Zeevang en IJsselmeerkust	€ 359	€ 70.200	€ 70.200	€ 69.841	€ -	€ -	€ -	€ 210.600
14	Wormer -en Jisperveld, Kalverpolder	€ 60.000	€ 120.000	€ 120.000	€ 134.850	€ -	€ -	€ -	€ 434.850
15	Polder Westzaan	€ 380.000	€ 600.000	€ 1.100.000	€ 7.015.987	€ 100.000	€ 22.400	€ -	€ 9.218.387
16	Iperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske (IVOT)	€ 175.000	€ 300.000	€ 300.000	€ 1.572.268	€ 800.000	€ 150.000	€ -	€ 3.297.268
17	Waterland Oost	€ 234.447	€ 83.268	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 317.715
18	Zuid-Kennemerland	€ 120.000	€ 357.750	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 477.750
19	Spaarnwoude	€ 40.000	€ 20.000	€ 25.800	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 85.800
20	Haarlemmermeer	€ 2.085.000	€ 5.707.359	€ 29.600	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 7.821.959
21	Zuidoosten van Amsterdam	€ 1.547.700	€ 580.000	€ 203.319	€ 60.000	€ 60.000	€ 81.350	€ -	€ 2.532.369
22	Naardermeer, Diemerscheg en Oeverlanden Vecht	€ 2.738.869	€ 4.399.186	€ 4.735.762	€ 409.905	€ 15.549	€ -	€ -	€ 12.299.271
23	Oostelijke Vechtplassen	€ 5.142.504	€ 16.084.875	€ 10.413.554	€ 5.380.638	€ 5.024.778	€ 5.015.180	€ 1.258	€ 47.062.788
24	Gooi	€ 1.186.705	€ 1.617.395	€ 588.600	€ 3.088.600	€ 2.088.600	€ 268.600	€ 88.600	€ 8.927.100
	Gebiedsoverstijgend	€ 8.201.805	€ 75.000	€ 160.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 245.758	€ 8.712.563
Totaal		**€ 24.923.737**	**€ 31.251.319**	**€ 18.607.230**	**€ 18.297.084**	**€ 8.315.550**	**€ 5.733.755**	**€ 335.616**	**€ 107.464.292**

3.1.3 Bedragen provinciale subsidieregelingen

Op grond van een bepaalde uitvoeringsregeling kan een initiatiefnemer subsidie aanvragen voor een project dat past binnen de criteria van de desbetreffende regeling. Voor alle uitvoeringsregelingen stellen Gedeputeerde Staten jaarlijks een subsidieplafond vast, dat bepaalt tot welk bedrag subsidieaanvragen kunnen worden gehonoreerd. In de volgende tabel worden de per jaar geraamde subsidieplafonds weergegeven.

B. Provinciale Subsidieregelingen

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PNH02	UVR Groen: Subsidie Toeristische Opstapplaatsen	€ 100.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 100.000
PNH08	SKNL Inrichting buiten projecten en Rentelasten + ha functie-verandering buiten projecten	€ 6.304.045	€ 4.027.465	€ 4.027.465	€ 4.027.465	€ 4.027.465	€ 3.142.465	€ 18.656.188	€ 44.212.558
PNH10	SKNL kwaliteitsverbetering	€ 2.550.000	€ 900.000	€ 900.000	€ 900.000	€ 900.000	€ 900.000	€ 900.000	€ 7.950.000
PNH13	UVR Groen:Subsidie Verbetering weidevogelbiotopen	€ 100.000	€ 100.000	€ 100.000	€ 100.000	€ 100.000	€ -	€ -	€ 500.000
PNH14	Uitvoeringsregeling agrarische sector Groene Uitweg Noord-Holland 2018	€ 750.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 750.000
PNH17	Uitvoeringsregeling subsidie bedrijfsverplaatsing en kavelruil Natuurnetwerk Noord-Holland 2017	€ 537.500	€ 537.500	€ 537.500	€ 537.500	€ 537.500	€ 537.500	€ -	€ 3.225.000
PNH28	UvR pachtafkoop en aankoop NNN terreinen Noord-Holland	€ 1.453.970	€ 1.500.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 2.953.970
Totaal		**€ 11.795.515**	**€ 7.064.965**	**€ 5.564.965**	**€ 5.564.965**	**€ 5.564.965**	**€ 4.579.965**	**€ 19.556.188**	**€ 59.691.528**

3.1.4 Lasten overige processen en projecten

In de volgende tabel zijn de lasten voor de overige (gebiedsoverstijgende) processen en projecten opgenomen. De belangrijkste processen en projecten zijn:

- PNH05: De provincie verzacht op cruciale punten de versnipperende werking van de infrastructuur. Daar waar provinciale wegen of waterwegen natuurgebieden doorsnijden worden voorzieningen getroffen. Daardoor krijgen planten en dieren meer kansen om te overleven en uit te breiden. In het Ontsnipperingsbeeld Noord-Holland zijn prioritaire locaties en typen voorzieningen aangegeven binnen het provinciale wegennetwerk. Dit is een bouwsteen voor het investeringsprogramma Noord-Hollandse infrastructuur (iNHi). Faunamaatregelen zullen steeds meer met infrastructuurprojecten worden meegenomen. Dit budget is opgenomen voor kansen om werk met werk te maken, kansen in de praktijk te kunnen benutten, de werking van aangelegde voorzieningen via monitoring te kunnen volgen, en onderzoek te doen voor een goed beheer en een betere inrichting van de verbindingen.
- PNH22: zie toelichting bij PNH31
- PNH30: In maart 2020 is het Regiebureau Natuurnetwerk Nederland opgericht, dat zorgt voor het tijdig afronden van het Natuurnetwerk Nederland. Het regiebureau geeft op programmatische wijze sturing aan het realiseren van het natuurnetwerk. Het regiebureau programmeert de projecten en activiteiten, stuurt op grondverwerving en realisatie, bewaakt de voortgang, start nieuwe projecten op, organiseert de bemensing en komt met interventies om de totstandkoming van het natuurnetwerk te versnellen. De gehele restantopgave wordt ondergebracht in concrete projecten en gebiedsgerichte plannen. De kosten staan per onderdeel vermeld in de tabel hierna.
- PNH31: In de Natura 2000-gebieden voeren de beheerders een programma van natuurherstelmaatregelen uit om de natuurdoelen in deze gebieden te realiseren (zie de toelichting in paragraaf 1.2). De meeste herstelmaatregelen zijn in het verleden gedaan in het kader van het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Dit programma bestaat echter niet meer als apart programma. Stikstofmaatregelen zijn samengevoegd met andere herstelmaatregelen in Natura 2000 gebieden. De eerste tranche is in 2021 afgerond. Voor de finale financiële afronding zijn middelen geraamd (PNH22). De tweede tranche (PNH31) is op 1 januari 2022 van start gegaan en loopt tot en met 2027.
- PNH32: Om onderbesteding te voorkomen is 2 miljoen euro overgeprogrammeerd. Deze kosten komen eerst ten laste van Reserve Groen, maar waarschijnlijk kan deze € 2 miljoen uiteindelijk gewoon ten laste van Programma Natuur worden gebracht, omdat de projecten ruim begroot zijn. (zie voor programmering Programma Natuur hfst. 4.2.6).

C. Overige processen en projecten

Projectnummer	Projectnaam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
PNH05	Verbinden en ontsnipperen	€ 267.787	€ 225.924	€ 232.924	€ 170.000	€ 170.000	€ 170.000	€ 170.000	€ 1.406.635
PNH22	Natura 2000-herstelmaatregelen	€ 1.721.403	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 1.721.403
PNH26	Buitenpoorten	€ 60.000	€ 60.000	€ 60.000	€ 60.000	€ 61.799	€ -	€ -	€ 301.799
PNH30	Restantopgave NNN Ontpachting	€ -	€ 450.265	€ 450.265	€ 450.265	€ 450.265	€ 450.265	€ 2.252.323	€ 4.503.648
PNH30	Restantopgave NNN SKNL 2022 afwaardering	€ 5.996.996	€ 5.597.197	€ 5.597.197	€ 5.597.197	€ 3.997.998	€ 3.997.998	€ 839.580	€ 31.624.163
PNH30	Restantopgave NNN Schadeloosstelling bij zelfrealisatie	€ 1.200.000	€ 1.501.154	€ 1.501.154	€ 2.501.923	€ 2.501.923	€ 3.752.885	€ 11.258.655	€ 24.217.694
PNH30	Restantopgave NNN Inrichtingskosten	€ -	€ 463.125	€ 2.828.839	€ 4.966.339	€ 9.087.589	€ 10.193.839	€ 24.720.268	€ 52.260.000
PNH30	Restantopgave NNN Procesgelden	€ -	€ 391.869	€ 3.260.737	€ 5.030.578	€ 6.607.966	€ 7.422.903	€ 15.834.847	€ 38.548.899
PNH30	Grondaankopen	€ 4.541.000	€ 6.000.000	€ 6.500.000	€ 13.500.000	€ 14.000.000	€ 17.000.000	€ 61.000.000	€ 122.541.000
PNH31	Natura 2000-herstelmaatregelen 2022-2027	€ 29.333.333	€ 333.333	€ 333.333	€ 333.333	€ 333.333	€ 333.333	€ -	€ 30.999.998
PNH32	Programma Natuur	€ 300.000	€ 1.000.000	€ 700.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 2.000.000
PNH33	Natuurverbindingen	€ 30.000	€ 750.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 22.800.000	€ 23.580.000
Totaal		**€ 43.450.519**	**€ 16.772.867**	**€ 21.464.449**	**€ 32.609.636**	**€ 37.210.873**	**€ 43.321.223**	**€ 138.875.673**	**€ 333.705.239**

3.1.5 Totaaloverzicht lasten

In de volgende tabel is voor de looptijd van dit Programma Natuurnetwerk (2023-2027) een overzicht gegeven van de lasten (inclusief de baten), zoals deze zijn toegelicht in de paragrafen 3.1.2 t/m 3.1.4 (het zwart omrand gedeelte). Daarnaast is in de kolom '2022' op basis van de actuele stand van zaken de bijgestelde kasraming voor 2022 weergegeven. In de kolom '2027 e.v.' staan de kosten voor de periode 2027 en verder, waarvan het grootste deel betrekking heeft op de restantopgave die is ondergebracht bij het regiebureau Natuurnetwerk Nederland. Hierin zijn alle hectares meegenomen die nu nog niet zijn opgenomen in projecten.

Totaal A. + B. + C.

Onderdeel	Naam	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
A.	Programma's en projecten per gebied	€ 24.923.737	€ 31.251.319	€ 18.607.230	€ 18.297.084	€ 8.315.550	€ 5.733.755	€ 335.616	€ 107.464.292
B.	Provinciale Subsidieregelingen	€ 11.795.515	€ 7.064.965	€ 5.564.965	€ 5.564.965	€ 5.564.965	€ 4.579.965	€ 19.556.188	€ 59.691.528
C.	Overige processen en projecten	€ 43.450.519	€ 16.772.867	€ 21.464.449	€ 32.609.636	€ 37.210.873	€ 43.321.223	€ 138.875.673	€ 333.705.239
Totaal		**€ 80.169.771**	**€ 55.089.151**	**€ 45.636.644**	**€ 56.471.685**	**€ 51.091.388**	**€ 53.634.943**	**€ 158.767.477**	**€ 500.861.059**
			€ 261.923.811						

3.2 Programma's en projecten: Dekking

De totaal benodigde dekking van dit Programma Natuurnetwerk is opgenomen in de volgende tabel. De dekking komt uit verschillende reserves, afhankelijk van het doel waarvoor het project wordt gerealiseerd. De dekkingsbronnen zijn de Reserve Groen, de Reserve Groene Uitweg en de Reserve Oostelijke Vechtplassen.Een beschrijving van deze 3 primaire dekkingsbronnen is te lezen in Hoofdstuk 4. De regel met de toevoeging 'overhevelingen' betreft investeringsprojecten die via een overheveling ten laste van de desbetreffende reserves worden gebracht, en daarmee niet direct leiden tot rechtstreekse uitgaven uit deze reserve. Het betreft hier voornamelijk grondaankopen ten behoeve van de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland. Het activeren van deze aankopen loopt via de reserve Waardevermindering grondaankopen Groen, die wordt gedekt met middelen die vanuit de reserve Groen worden overgeheveld.

Met de huidige raming t.l.v. de Reserve Groen wordt binnen deze reserve vanaf medio 2025 een tekort voorzien. Dat betekent dat vanaf dat moment niet alle projecten, processen en subsidieregelingen zoals die staan beschreven in de paragrafen 3.1.2 t/m 3.1.5, kunnen worden gedekt.

Wanneer dit dekkingsprobleem zich daadwerkelijk voor zal doen hangt o.a. af van de daadwerkelijke uitgaven in de komende jaren en de additionele middelen die de Provincie Noord-Holland vanuit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) zal ontvangen. Ten aanzien van dit laatste wordt verwacht dat hierover in 2023 meer duidelijk zal zijn. Ook wordt door het Regiebureau nog bekeken in hoeverre synergievoordeel kan worden behaald door inzet van de in Hoofdstuk 4 benoemde secundaire dekkingsbronnen.

Dekkingsbronnen

Reserve		2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028 e.v.	Totaal
Reserve Groen		€ 61.131.107	€ 35.398.168	€ 30.983.146	€ 38.009.907	€ 32.356.610	€ 31.909.763	€ 97.521.719	€ 327.310.420
Reserve Groen Overhevelingen		€ 5.075.000	€ 7.718.000	€ 6.500.000	€ 13.500.000	€ 14.000.000	€ 17.000.000	€ 61.000.000	€ 124.793.000
Reserve Groen Baten		€ -481.000	€ -2.097.000	€ -968.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -3.546.000
Reserve Groen Verleende Subsidies PNN		€ 1.279.403	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 1.279.403
Lasten projecten derden		€ 1.369.000	€ 850.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 2.219.000
Baten projecten derden		€ -1.369.000	€ -850.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -2.219.000
Reserve Groene Uitweg		€ 9.623.168	€ 3.954.011	€ 1.938.621	€ 246.598	€ 19.598	€ 10.000	€ 245.758	€ 16.037.754
Reserve Oostelijke Vechtplassen		€ 3.542.093	€ 10.115.972	€ 7.182.876	€ 4.715.180	€ 4.715.180	€ 4.715.180	€ -	€ 34.986.482
Totaal		**€ 80.169.771**	**€ 55.089.151**	**€ 45.636.644**	**€ 56.471.685**	**€ 51.091.388**	**€ 53.634.943**	**€ 158.767.477**	**€ 500.861.059**

4 PRIMAIRE EN SECUNDAIRE DEKKINGSBRONNEN

4 PRIMAIRE EN SECUNDAIRE DEKKINGSBRONNEN

In dit hoofdstuk beschrijven we eerst de primaire dekkingsbronnen als Reserve Groen, Reserve Groene Uitweg, en Reserve Oostelijke Vechtplassen. Naast de primaire dekkingsbronnen zijn er nog andere budgetten die nu of later (deels) worden ingezet. Deze budgetten zijn bedoeld om het Natuurnetwerk Nederland te ontwikkelen, te beschermen, te versterken, te herstellen, naar een hoger kwaliteitsniveau te brengen. De budgetten zetten we in voor het natuurnetwerk zelf en bijvoorbeeld voor het verbeteren van de biodiversiteit, een betere waterkwaliteit en het tegengaan van bodemdaling. Ze zijn dus allemaal gelieerd aan de het Natuurnetwerk Nederland, maar daarmee niet automatisch dekkingsbron voor de realisatie van het natuurnetwerk. In paragraaf 4.2 geven we een overzicht van deze budgetten, ook wel secundaire dekkingsbronnen genoemd.

4.1 Doelstellingen primaire dekkingsbronnen

In dit onderdeel benoemen we de doelstellingen van de primaire dekkingsbronnen van het Programma Natuurnetwerk, zoals deze zijn opgenomen bij de instellingsbesluiten van deze reserves. De inzet van de middelen uit deze dekkingsbronnen is al toegelicht in Hoofdstuk 3.

4.1.1 Reserve Groen

De Reserve Groen heeft als doel het realiseren van het in het hoofdstuk "Beschermen' vastgelegde beleid van de Agenda Groen (vastgesteld dor Provinciale Staten d.d. 11 maart 2013) met betrekking tot het Natuurnetwerk Nederland (NNN), Natu-ra2000 en Programmatische Aanpak Stikstof (PAS), verbindend groen, natuurcompensatie en recreatieve verbindingen. De uitvoering wordt geprogrammeerd in het jaarlijks door PS vast te stellen geactualiseerde Provinciaal Meerjarenprogramma Groen (PMG), thans Programma Natuurnetwerk (PNN). De Reserve groen is niet bedoeld voor het financieren van het beheer van groengebieden.

4.1.2 Reserve Groene Uitweg

De Reserve Groene Uitweg heeft als doel het versterken van de kwaliteit van het landschap ten oosten van Amsterdam op het gebied van vaar-, fiets- en wandelrecreatie, cultuurhistorie, natuur en landbouw (met name verbreding, verduurzaming en behoud van weidelandschap). De Groene Uitweg is de groen/blauwe tegenhanger van de infrastructurele ontwikkeling (A1, A6, A9) en wordt grotendeels uitgevoerd met door het Rijk beschikbaar gestelde middelen. Het bestuurlijk Platform Gooi, Vecht en Diemerscheg is verantwoordelijk voor de aansturing van de tientallen projecten die in het kader van de Groene Uitweg worden uitgevoerd. Meer informatie.

4.1.3 Reserve Oostelijke Vechtplassen

De reserve heeft als doel de toekomstige uitgaven voortvloeiend uit het Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen te kunnen dekken. In december 2017 is het Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen ondertekend. Hierin participeren naast Provincie Noord-Holland ook andere overheden, ondernemers, watersportverbond, bewonersverenigingen, recreantenverenigingen en natuur- en milieuorganisaties. Het Gebiedsakkoord geeft invulling aan verschillende beleidsopgaven: Natuur (Natuurnet-werk Nederland), Natura2000, Waterkwaliteitsverbetering (Kaderrichtlijn Water (KRW)), Visie Waterrecreatie en Recreatieve Verbindingen. Meer informatie.

4.1.4 Reserve Waardevermindering Grondaankopen Groen

De reserve heeft als doel het reserveren van middelen voor de verwachte toekomstige afwaardering van aangekochte gronden voor het Beleidsdoel Groen, die ontstaat doordat de gronden een hogere economische waarde hebben wanneer de provincie deze aankoopt, dan wanneer de provincie deze verkoopt tegen de natuurwaarde. Door de instelling van deze reserve worden dit soort verliezen gedekt, zodat de provincie geen onverwachte financiële tegenvallers krijgt in de toekomst.

4.2 Secundaire dekkingsbronnen Programma Natuurnetwerk

Hieronder staat een opgave van de secundaire dekkingsbronnen van het Programma Natuurnetwerk. Daar waar doelstelling, looptijd totaalbudget en de diverse projecten al bekend zijn, is dit vermeld. Enkele (verwachte) budgetten bevinden zich nog in de voorbereidende fase. Hier geldt in alle gevallen dat hierover nog overleg plaatsvindt tussen Rijk en provincies.
De beschrijvingen hieronder betreffen beschrijvingen op hoofdlijnen, omdat over al deze budgetten al besluitvorming heeft plaatsgevonden. Meer informatie over de budgetten en daarbij behorende projecten is te vinden via de hyperlinks die bij elk budget staan vermeld.

4.2.1 Reserve Landschap

Reserve Landschap	
Doel	
Investeren in groene ruimte voor rust en ontspanning in onze dichtbevolkte provincie.	
Looptijd	
2019-2023	
Totaalbudget	
€ 10.300.000	
Projecten	
Nummer	**Project**
1	Herstel Liniedijken
2	Landschapsversterking Westeinderscheg
3	Landschapsversterking Amstelscheg en Diemerscheg
4	Landschapsversterking rond kern Schagen
5	Landschapsversterking Noord-Kennemerland
6	Buitenpoort Castricum
7	Oer-IJ
8	Communicatie en overig procesgeld

4.2.2 Reserve Laag Holland

Reserve Laag Holland	
Doel	
Het dekken van de kosten voor de provinciale doelen binnen het integrale gebiedsprogramma Laag Holland waarin onder provinciale regie en in samenwerking met alle relevante partners wordt gewerkt aan de integrale opgaven voor natuur, landbouw, water, bodemdaling, klimaat, recreatie en landschap en aan de daarbij behorende projecten.	
Looptijd	
2020-2030	
Totaalbudget	
€ 4.166.000 (Bij instelling)	
Projecten	
Nummer	**Project**
1	Cofinanciering projecten Interbestuurlijk Programma (IBP) 'Naar een Vitaal Platteland' (zie Regeling Specifieke uitkering IBP-Vitaal Platteland (L7), paragraaf 4.2.4), als volgt verdeeld (bedragen afgerond op € 1.000): Burkmeer € 203.000 Ilperveld € 447.000 Alkmaarder- en Uitgeestermeer € 719.000 Waterland-Oost € 1.317.000 Landelijk Noord € 189.000 Wormer- en Jisperveld € 907.000 Aanleveren Kennis en inzicht € 102.000 Toerisme en Recreatie € 115.000
2	Subsidies buiten Uitvoeringsregeling Vitaal Platteland

4.2.3 Reserve Waterrecreatie

Reserve Waterrecreatie	
Doel	
De reserve heeft als doel de kosten te dekken van een visie op waterrecreatie en via cofinanciering middelen ter beschikking te stellen voor initiatieven die bijdragen aan de bevordering van waterrecreatie, rekening houdend met ruimtelijk beleid. Onderstaand de kosten voortkomend uit het 'Uitvoeringsprogramma Waterrecreatie 2021-2025'. Het restant à € 6.000.000 (zijnde het totaal aan stortingen in de reserve in de jaren 2026-2028) zal, passend binnen de kaders van de 'Visie op waterrecreatie in Noord-Holland 2030', worden ingezet in de periode 2026-2023.	
Looptijd	
2015-2030	
Totaalbudget	
€ 17.448.000	
Projecten	
Nummer	**Project**
1	Uitvoeringsregelingen Waterrecreatie
2	Samenwerkingsovereenkomst waterplanten zuidelijk IJsselmeergebied. Procesgeld en investeringsgeld
3	Bijdrage aan samenwerkingsproject 'Varen doe je samen
4	Durfsporten – recreatieve zone.
5	Aquapunctuurpunten buiten UVR en meekoppelkansen
6	Innovatiebudget
7	Proceskosten (communicatie, congressen, inhuur projecten, etc.)

4.2.4 Regeling Specifieke uitkering IBP-Vitaal Platteland (L7)

Regeling Specifieke uitkering IBP-Vitaal Platteland (L7)	
Doel	
Het mede financieren van projecten voortkomende uit het Interbestuurlijk Programma (IBP) 'Naar een Vitaal Platteland', waarin staat aangegeven op welke wijze invulling gegeven wordt aan een samenhangende, gebiedsgerichte aanpak waar IBP 'Naar een Vitaal Platteland' zich op richt. Hieronder is aangeven welke middelen zijn gemoeid met de Specifieke uitkering IBP-Vitaal Platteland (L7). Overige dekkingsbronnen zijn de Reserve Laag Holland en partnergelden.	
Looptijd	
2020-2025	
Totaalbudget	
€ 5.830.000	
Projecten	
Nummer	**Project**
1	Burkmeer
2	Ilperveld
3	Alkmaarder- en Uitgeestermeer
4	Waterland-Oost
5	Landelijk Noord
6	Wormer en Jisperveld
7	Kennis en inzicht
8	Toerisme en recreatie

4.2.5 Regeling Specifieke uitkering Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden 2e tranche

Naar aanleiding van de eerste tranche van deze regeling vindt momenteel overleg plaats tussen het Rijk en de provincies over een tweede tranche.

4.2.6 Regeling Specifieke uitkering Programma Natuur (L16)

Regeling Specifieke uitkering Programma Natuur (L16)	
Doel	
Het financieren van maatregelen van gebiedsgerichte maatregelen die zijn opgenomen in het Uitvoeringsprogramma Natuur, inhoudende: verbetering van de kwaliteit van natuurgebieden (inclusief vitalisering bos), hydrologische verbetering, versnelling van verwerving en optimalisering van de inrichting van natuurgebieden, maatregelen in de overgangszones (inclusief verbinding tussen gebieden) en overige kwaliteitsmaatregelen bovenop het Natuurpact (zoals extra inzet op invasieve exoten).	
Looptijd	
2021-2023	
Totaalbudget	
€ 41.682.095	
Nummer	**Project**
1	Versnelling binnenduinrand kansen
2	Voorverkenning hydro-buffer Zwanenwater
3	Hydrologische verbetering Middenduin Kennemerland
4	Vernatten natuur duinen Texel
5	Dynamisch kustbeheer Texel
6	Zanderij Castricum (extra kwelnatuur)
7	Impuls dynamisering zeereep Castricum
8	Bos/-omvorming inrichting Kennemerduinen/Kraansvlak & Bergen
9	Revitalisering bos Leyduin
10	Verwijderen Japanse Duizendknoop in bossen Gooi

Regeling Specifieke uitkering Programma Natuur (L16)	
Nummer	**Project**
11	Herstel mineralenbalans oude bossen
12	Mineralengift heide
13	Boerderijverplaatsing
14	Wormer en Jisperveld (oeverbeschoeiing)
15	Verkenningen systeemherstel Laag-Holland
16	Habitatherstel Eilandspolder
17	Hydrologische maatregelen Varkensland
18	Hydrologische maatregelen IVOT en Westzaan
19	Emissieverlaging overgangszone inclusief pilots
20	Natuurimpuls Ilperveld en Eilandspolder
21	Bestrijding Japanse duizendknoop & appelbes Wormer- & Jisperveld
22	Broedeilanden sterns versterken op Texel
23	Revitaliseren bossen
24	Spaarnwoude e.a. revitalisering bos en recreatieve zone
25	Verlandingsreeks Oostelijke Vechtplassen
26	Waterkwaliteit het Hol (OVP)
27	Hydrologische verkenning Gooi
28	Natuurvriendelijke landbouw rond Vechtplassen
29	Afkoppelen nutriëntenrijk water
30	Defosfatering water Vechtplassen

4.2.7 Regeling Specifieke uitkering Programma Natuur (L16), onderdeel Boscompensatie

Regeling Specifieke uitkering Programma Natuur (L16), onderdeel Boscompensatie	
Doel	
Het onderdeel Boscompensatie maakt onderdeel uit van het elders in dit hoofdstuk genoemde Programma Natuur. Provincies nemen in het Provinciaal Uitvoeringsprogramma tevens de oppervlakte bos op, die wordt aangelegd in het kader van boscompensatie voor bosgebied dat vanaf 1 januari 2017 is gekapt voor het behalen van de instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. De boscompensatie vindt conform de Bossenstrategie zoveel mogelijk plaats buiten het Natuurnetwerk Nederland.	
Looptijd	
2021-2023	
Totaalbudget	
€ 1.875.184	
Projecten	
Nummer	**Project**
1	Boscompensatie (34 hectare)

4.2.8 Bossenstrategie vervolg

Momenteel vindt overleg plaats tussen Rijk en Provincies over middelen voor het behalen van de gestelde ambities van 10% meer bos in 2030. Naar verwachting wordt hier budget voor beschikbaar gesteld vanuit het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

4.2.9 Regeling Specifieke uitkering Impuls Veenweiden (Bodemdaling) (L10)

Regeling Specifieke uitkering Impuls Veenweiden (Bodemdaling) (L10)	
Doel	
Inzet van middelen voortkomend uit het Klimaatakkoord om middels gebiedsprocessen een impuls te geven aan de klimaatopgaven t.a.v. bodemdaling, klimaat, natuur en duurzame landbouw in de Veenweidengebieden van Nederland. Uitgangspunt is een gebiedsgerichte aanpak waar provincies de regie hebben. Prioritaire gebieden waar deze impulsmiddelen primair op worden ingezet, zijn de gebieden waar de meest urgente problemen spelen. In sommige situaties kan het gaan om boeren te ondersteunen bij verplaatsen, te helpen extensiveren (met compensatie voor nkomstenderving) of het vrijwillig stoppen van het bedrijf. In andere situaties zal de nadruk meer liggen op technische aanpassingen, zoals drainagetechnieken.	
Looptijd	
2020-2025	
Totaalbudget	
€ 18.000.000	
Projecten	
Nummer	**Project**
1	Deelname Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling, Deelname Platform Slappe Bodem, Projecten op het gebied van water, bodem, landgebruik en Integrale bedrijfsvoering.
2	**Laag Holland** Assendelft, Waterland/Zeevang, aankoop gronden en overig.
3	**Groene Hart** Ronde Hoep, Keverdijkse Polder, Bovenkerkerpolder.
4	Inspelen op nieuwe ontwikkelingen

4.2.10 Nationaal Programma Landelijk Gebied

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) bevat een vertaling van internationale doelstellingen voor natuur, water en klimaat. Het NPLG wordt komend jaar verder uitgewerkt door het Rijk. De provincies blijven via een integrale, gebiedsgerichte aanpak werken aan de realisatie van deze doelen. Om dit concreet te maken stellen de provincies een zogenoemd Gebiedsprogramma op, dat in Noord-Holland de naam Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) krijgt. Dit programma moet 1 juli 2023 klaar zijn. Bij de totstandkoming van het PPLG worden de partners in het landelijk gebied betrokken. De wijze waarop dit zal gebeuren, wordt nog nader uitgewerkt. Het PPLG wordt ook gebruikt om een aanvraag te doen voor middelen uit het Transitiefonds van € 24,3 miljard.

4.2.11 Coalitieakkoord Duurzaam Doorpakken, waterkwaliteit en biodiversiteit

Extra Middelen Coalitieakkoord 'Duurzaam Doorpakken!'	
Doel	
Het betreft hier extra middelen die in het kader van 'Nieuw beleid' in het Coalitieakkoord zijn vrijgemaakt en in de reserve Groen gestort.	
Looptijd	
2019-2023	
Totaalbudget	
€ 18.000.000	
Projecten	
Nummer	**Project**
1	Coalitieakkoord Masterplan Biodiversiteit
2	Coalitieakkoord NNN, Waterkwaliteit en Biodiversiteit, onderdeel NNN
3	Coalitieakkoord NNN, Waterkwaliteit en Biodiversiteit, onderdeel Kaderrichtlijn Water
4	Coalitieakkoord NNN, Waterkwaliteit en Biodiversiteit, onderdeel Bodemdaling

Fotografie
Michiel Wijnbergh en Marije de Rooij-Stevenhaagen

Provincie Noord-Holland

2022

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 14 november 2022

Onderwerp: Programma Natuurnetwerk 2023

Kenmerk: 1805593/1866942

Bijlagen:
- Programma Natuurnetwerk 2023

1. Inleiding

Voor u ligt het Programma Natuurnetwerk (PNN) met daarin de verantwoording over de voortgang en programmering van het werk aan het Natuurnetwerk Nederland.

Het Programma PNN biedt een overzicht van de verschillende gebieden, de opgaven in deze gebieden en de voortgang van de uitvoering. De focus ligt in eerste instantie op de afronding van het Natuurnetwerk. Dit gebeurt in combinatie met de gebiedsgerichte aanpak stikstof en de natuurherstelmaatregelen, die deels gefinancierd worden via het Programma Natuur. Het programma Groene Uitweg is eveneens opgenomen in het PNN.

Het PNN is een groeidocument. Ook andere opgaven zullen de komende jaren aan het PNN worden toegevoegd, zoals bijvoorbeeld de bossenstrategie of het tegengaan van bodemdaling, zodat een steeds completer beeld ontstaat. Omdat aan de uitwerking van deze opgaven nog gewerkt wordt, zijn deze nu nog niet in het PNN opgenomen. Zolang deze opgaven nog niet volledig zijn geïntegreerd in het PNN zullen uw Staten apart worden geïnformeerd over de voortgang middels onder andere de Veenweide Strategie en de voortgang Bossenstrategie.

Het landelijk gebied staat aan de vooravond van een omvangrijke transitie en kent grote opgaven. Op termijn zijn in het Programma Natuurnetwerk ook de deels nieuwe en omvangrijke ambities van het Rijk te lezen. Deze ambities komen vanuit het Nationaal Programma Landelijk Gebied, die zullen worden vertaald in ons gebiedsprogramma 2023.

2. Doelstellingen en evaluatiecriteria

In dit programma beschrijven we welke fysieke projecten we uitvoeren voor herstel en versterking van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en de gebiedsgerichte aanpak stikstof. Belangrijke doelstelling van het PNN is het afmaken van het Natuurnetwerk Nederland. Door realisatie van de restantopgave van het NNN, het aanleggen van natuurverbindingen tussen gebieden en het treffen van ontsnipperingsmaatregelen dragen we bij aan herstel en versterking van de biodiversiteit en onze stikstofopgave. De opgaven spelen in 24 gebieden.

In de negen deelgebieden met een grote aaneengesloten NNN-opgave (vaak gelegen in of nabij Natura 2000-gebieden) voert de provincie zelf de regie om de integrale planvorming en uitvoering tot stand te brengen. Hier werken provinciale projectleiders – samen met gebiedspartners – aan een integraal gebiedsproces waarbij de realisatie van het Natuurnetwerk, het leveren van de lokale bijdrage aan de benodigde daling van de stikstofuitstoot en het uitvoeren van de benodigde Natura 2000-herstelmaatregelen de belangrijkste opgaven vormen. Waar zich kansen voordoen worden ook andere opgaven, zoals bijvoorbeeld recreatieve voorzieningen, in het gebiedsproces meegenomen.

Opgaven worden in samenhang gerealiseerd en er wordt gewerkt aan een duurzaam perspectief voor het grondgebruik. In deze gebieden wordt gewerkt volgens de door Gedeputeerde Staten vastgestelde ‘Werkwijze integrale gebiedsprocessen landelijk gebied Noord-Holland’.

In de overige vijftien deelgebieden waar de NNN-opgave uit kleinere eenheden bestaat, is een gebiedsregisseur aangesteld. De gebiedsregisseur mobiliseert partijen om aan de slag te gaan met het uitvoeren van (delen van) het NNN. Dat kan door het stimuleren van lokale initiatieven, danwel de uitvoering van de NNN opgave te laten meeliften met initiatieven en projecten uit de regio. Of door zelf projecten op te starten om het natuurnetwerk af te ronden.

Motie Bomen voor Klimaat en Stikstof

Provinciale Staten heeft op 11 november 2019 de motie “Bomen voor Klimaat en Stikstof” (PvdD) aangenomen (M68-2019). Met deze motie is verzocht de kansen voor klimaatbossen met locaties in kaart te brengen.

In 2020 heeft de provincie Noord-Holland samen met de andere 11 provincies en het Rijk de landelijke Bossenstrategie vastgesteld. Op 10 december 2020 heeft GS Provinciale Staten hierover geïnformeerd (1370926 / 1532441).

Elk bos slaat CO2 op en draagt dus bij aan de klimaatdoelstelling. CO2-opslag vindt plaats door aangroei van bomen, in de strooisellaag en uiteindelijk in de bodem. De hoeveelheid CO2 in de atmosfeer neemt door deze opslag af. Alle bossen die wij realiseren vanuit de Bossenstrategie dragen dus bij aan de klimaatdoelstelling. Wij spreken dus niet van een aparte categorie ‘klimaatbossen’. Immers ieder bos houdt CO2 vast. In de PS-brief van 18 februari 2022 (kenmerk 1782953 / 1782963) hebben wij u geïnformeerd over de voortgang van de doelen uit de bossenstrategie.

Eén van de ambities uit de Bossenstrategie is om in 2030 landelijk 10% meer bos te hebben. Dit komt neer op 34.000 hectare extra bos in Nederland. De beoogde verdeling is 19.000 hectare buiten de NNN; en 14.000 hectare binnen de NNN. (Deze opgave is niet verdeeld over de provincies). Afgelopen periode is gestart met de eerste aanplant vanuit de Bossenstrategie (9

hectare binnen de NNN; en 13 hectare buiten de NNN). Wij verwachten dat er genoeg bos-initiatieven ‘van onderop’ komen om te voldoen aan de opgave.

Aanvullend op nieuw bos kijken wij bij bestaand bos ook hoe wij CO2 beter kunnen laten vasthouden. In de periode 2022 – 2025 werken wij aan een pilot in het Diemerbos voor het vernatten van een bestaand bos, waarmee wij en bodemdaling en CO2 uitstoot uit de veenbodem tegengaan.

Wij zullen u in het kader van de Bossenstrategie verder informeren over de voortgang van deze motie.

3. Financiering, communicatie en (burger)participatie

Een toelichting op de financiën van het Programma Natuurnetwerk (PNN) 2023 – zowel de lasten als de dekking – is te vinden in Hoofdstuk 3 van dit programma, waarnaar hier kortheidshalve wordt verwezen. Binnen het groene domein worden investeringsprojecten (zoals verwerving en inrichting van NNN en kwaliteitsimpulsen in bestaande natuurgebieden, zoals de Natura2000-gebieden) voornamelijk gefinancierd uit de Reserve Groen, de Reserve Groene Uitweg en de Reserve Oostelijke Vechtplassen. De uit dit PNN voortkomende onttrekkingen uit de reserves zijn meerjarig geraamd in de concept Begroting 2023. Met de huidige raming t.l.v. de Reserve Groen wordt vanaf medio 2025 echter een tekort voorzien. Omdat een reserve niet negatief mag staan, is in de meerjarenraming van de concept Begroting 2023 daarom vanaf 2025 alleen het binnen de Reserve Groen beschikbare budget geraamd. (Daarover leest u hieronder meer)

Overigens is hierbij nog geen rekening gehouden met de additionele middelen die de Provincie Noord-Holland vanuit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) verwacht te ontvangen. Naar verwachting zal hierover in 2023 meer duidelijk zijn.

De Reserve Groen wordt jaarlijks gevuld met middelen uit het provinciefonds en met middelen die worden gegenereerd met de verkoop van provinciale gronden die wij bij de decentralisatie van het natuurbeleid van het Rijk hebben overgenomen. Daarnaast worden incidenteel stortingen gedaan, zoals bijvoorbeeld is gebeurd op basis van het Coalitieakkoord 2019-2023. Naast onze eigen reserves zijn er in het recente verleden ook geoormerkte Rijksbudgetten beschikbaar gekomen die deels ten goede zullen komen aan het NNN, bijvoorbeeld voor het Programma Natuur (zie voor een volledig overzicht hoofdstuk 4, paragraaf 4.2.6 van het PNN). Waar mogelijk en aan de orde, zullen deze worden gekoppeld aan projecten en/of de restantopgave. Bovendien vindt momenteel overleg plaats tussen Rijk en provincies ten aanzien van een tweede tranche Programma Natuur, waarbij vanaf 2024 in nieuwe rijksmiddelen zijn voorzien. Zodra hierover duidelijkheid is, zullen we dit in het PNN verwerken.

De extra storting van € 43 miljoen, vorig jaar (zie Eerste Begrotingswijziging 2021, OD 5.1.1. pag. 23), heeft ervoor gezorgd dat in deze collegeperiode en in 2024 voldoende middelen beschikbaar zijn. Of het tekort in de Reserve Groen ook daadwerkelijk medio 2025 optreedt, hangt af van vele factoren, zoals de voortgang van de projecten, eventuele aanpassingen in de kostenramingen (die in sommige gevallen nog vrij rudimentair zijn geraamd, omdat het gaat om kosten die nog niet exact bepaald zijn) en het beschikbaar komen van extra middelen vanuit het Rijk (zie hierboven). De stand van de Reserve Groen wordt nauwkeurig gemonitord en deze wordt jaarlijks verwerkt in

de Jaarstukken en het PNN. Uw Staten zullen hierover jaarlijks bij de Jaarstukken en het PNN worden geïnformeerd en ter vaststelling voorgelegd krijgen. Vooralsnog zijn er voor de komende jaren voldoende middelen om de in het PNN genoemde projecten te dekken. Indien nodig zullen wij op termijn besluiten aan uw Staten voorleggen om met een eventueel dekkingstekort om te gaan. Er zijn dan verschillende maatregelen denkbaar, variërend van het vrijmaken van extra financiële middelen tot het aanpassen van het ambitieniveau.

Communicatie en participatie

Het concept van het PNN is aan alle Noord-Hollandse gemeenten, waterschappen, beheerders van (agrarische) natuurgebieden en recreatiegebieden en een groot aantal belangenorganisaties gezonden, met het verzoek om een reactie. Deze reacties, deels over inhoud, deels over samenwerkingsmogelijkheden, hebben in een aantal gevallen geleid tot aanpassing van de teksten.

4. Proces en procedure

Na besluitvorming door uw Staten zal het Programma Natuurnetwerk 2023 aan bovengenoemde partners in Noord-Holland worden gestuurd. Tevens zal het PNN worden gepubliceerd en via de provinciale website beschikbaar worden gesteld.

Het PNN heeft voor derden geen directe juridische gevolgen. Tegen de vaststelling van het PNN kan dan ook geen bezwaar/beroep worden aangetekend.

5. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk, voorzitter

mw. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. xxxx

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 20 september 2022;

gelet op:

- de wenselijkheid om goed zicht te houden op de voortgang van de realisatie van het Natuurnetwerk, de natuurherstelmaatregelen en de stikstofaanpak;
- de bevoegdheid van Provinciale Staten om jaarlijks een programma hiertoe vast te stellen;

besluiten:

1. Het Programma Natuurnetwerk 2023 vast te stellen.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

voorzitter,

statengriffier,

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10838
Extern Zaak ID	1510289
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	24 oktober 2022
Agendapunt	11.b
Titel	Vaststellen Regionale Veenweide Strategie 1.0
Organisatieonderdeel	BEL/GRN

Bijlagen
1510289-1902986-vaststelling-RVS 1.0-voordracht PS.pdf
RVS 1.0-2022-10-05-bijlagen document.pdf
RVS 1.0-2022-10-05-zonder bijlagen.pdf
Brief aan PS over vaststellen Regionale Veenweide Strategie 1.0.pdf
Feedback document, bijlage behorende bij vaststellen RVS 1.0.pdf
10. Reactie Wij.land op concept RVS 1.0_Geredigeerd.pdf
11. Reactie Hoogheemraadschap van Rijnland op concept RVS 1.0.pdf
12. Reactie waterschap amstel gooi en vecht op concept RVS 1.0.pdf
13. Reactie van Klimaatsslim boeren op veen op concept RVS 1.0.pdf
14a. e-mail Reactie persoonlijke titel op concept RVS 1.0.pdf
14b. Zienswijze mbt concept RVS 1.0 .pdf
14c. Polder Westzaan - Amendement Integrale gebiedsvisie Polder Westzaan - Raadsverg 14 juli 2022.pdf
14d. Polder Westzaan - Inspraak gebiedsvisie Westzaan.pdf
15. Feedback LTO op de concept RVS 1.0_Geredigeerd.pdf
16. Reactie natuurmonumenten op de concept RVS 1.0.pdf
17. Reactie Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier op de concept RVS 1.0.pdf
18a. e-mail Reactie van Dorpscontact Westzaan op Concept RVS 1.0.pdf
18b. Zienswijze van Dorpscontact Westzaan op concept RVS 1.0.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	10 oktober 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**24 oktober 2022**
Ingekomen stukken ter kennisname	31 oktober 2022

Provincie Noord-Holland

PS-vergadering	21 november 2022

Toelichting

De Regionale Veenweide Strategie 1.0 (RVS 1.0) beschrijft de strategie voor het verminderen van broeikasgasemissies (CO2) uit veenbodems en het daaraan gekoppelde afremmen van bodemdaling in het landelijk gebied van de provincie Noord-Holland. Het is een strategie voor de (middel)lange termijn: 2030 met een doorkijk naar 2050.
De kaders uit het landelijke Klimaatakkoord zijn leidend in de aanpak. Gedeputeerde Staten leggen met bijgaande voordracht de RVS 1.0 aan Provinciale Staten ter besluitvorming voor. Na vaststelling wordt de Veenweide Strategie en de uitvoering daarvan opgenomen in het Provinciaal Programma Landelijk Gebied.

Provincie Noord-Holland

2022

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 4 oktober 2022

Onderwerp: Vaststellen Regionale Veenweide Strategie 1.0

Kenmerk: 1510289/1902986

Bijlagen:
- Regionale Veenweide Strategie
- Feedbackdocument

1. Inleiding

In opdracht van het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit heeft ons college een Regionale Veenweide Strategie 1.0 (hierna: RVS 1.0) opgesteld. Deze RVS 1.0 vloeit voort uit het Klimaatakkoord, waarin doelstellingen zijn opgenomen voor de reductie van broeikasgasemissies (CO2-eq.) uit veenweidebodems.
Ons college is van mening dat het verminderen van de broeikasgasuitstoot en daarmee het verminderen van de bodemdaling een urgent vraagstuk is. De ambitie in het Klimaatakkoord om de CO2-emissie terug te dringen en het daaraan gekoppelde remmen of stoppen van de bodemdaling is van belang voor de klimaatbestendigheid, veiligheid en waterrobuustheid van de provincie.

Het Klimaatakkoord staat niet op zichzelf, maar heeft een directie relatie met de in de Noord-Hollandse Omgevingsvisie NH2050 genoemde opgave ten aanzien van bodemdaling, namelijk verminderen, stoppen en indien mogelijk herstellen. Deze RVS 1.0 borduurt voort op de al gezette stappen met de richtinggevende uitspraken over bodemdaling en het rapport van prof. dr. C.P. Veerman: ‘Haren kost geen tijd’. Dit rapport beschrijft op een adequate wijze de spanning die bestaat tussen de urgente vraagstukken van klimaatverandering en bodemdaling enerzijds, en anderzijds het belang dat alle partijen die hier een rol in spelen, met name in de agrarische sector, de gelegenheid hebben om de noodzakelijke transities ‘mee te maken’. Ons college vindt nog steeds dat deze balans van belang is. In deze RVS 1.0 houden we daarom onverkort vast aan de doelen uit het Klimaatakkoord, maar geven we anderzijds het gebied de kans te reageren op de draagkracht, draagvlak, haalbaarheid en uitvoerbaarheid van de opgave en de benodigde maatregelen.

Het terugdringen van de CO2-uitstoot in de veenweiden zal veel tijd vergen, terwijl er geen tijd te verliezen is. Dit kan in de praktijk een spanningsveld opleveren tussen aan de ene kant de wens om zo snel mogelijk zekerheid aan agrariërs te bieden - realistisch en haalbaar - en aan de andere kant ruimte te geven aan het met elkaar vinden van oplossingen en bekijken hoe het wel kan.

In het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) wordt op Rijksniveau de doelstelling voor het tegengaan van CO2-emissie in veenweidegebieden verder uitgewerkt. Op provinciaal niveau zal deze doelstelling een verdere vertaling krijgen in het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Deze RVS 1.0 is daarvoor een bouwsteen.

Onze ambitie luidt:
We zetten in op het verminderen van de CO2-emissie door het verminderen van veenoxidatie en daarmee op het afremmen van bodemdaling in veenbodems. Samen met onze partners willen we de komende jaren een flinke beweging in gang zetten met daarbinnen een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw, geborgd in het landschap en met ruimte voor natuur, een gezond, robuust en klimaatbestendig watersysteem, energietransitie, vermindering van de stikstofuitstoot en andere meekoppelkansen.

2. Doelstellingen en evaluatiecriteria

Op basis van deze ambitie zijn de doelen in deze Regionale Veenweide Strategie als volgt vertaald:

- ✓ Het verminderen van de CO2-eq. Emissie uit veenbodems met 0,09 Mton in 2030.
- ✓ Het daarbinnen werken aan een duurzame en vitale grondgebonden landbouw in veenweidegebieden met een goed toekomstperspectief.
- ✓ In 2050 is het veengebied, watergezond, robuust en toekomstbestendig ingericht.
- ✓ Het verminderen, stoppen en waar mogelijk herstellen van de bodemdaling.

Deze doelen zullen in het kader van het PPLG verder worden vertaald naar doelen op gebiedsniveau. Bij het opstellen en vaststellen van het PPLG zal duidelijk worden of en in welke mate de doelen te halen zijn.

We hebben geen tijd te verliezen, daarom blijft aanwijzing van prioritaire gebieden achterwege. In de praktijk lopen er projecten in de gebieden waar de grootste uitstoot zichtbaar is. De begroting met betrekking tot de impulsgelden is zo ingericht dat er ruimte is voor nieuwe projecten als die ineens heel hard gaan lopen.

We wachten niet af. Zowel de klimaat- als de bodemdalingsproblematiek zijn reëel, urgent en vragen actie. Daar waar we de CO2-emmissie en de bodemdaling willen verminderen, doen we dat integraal en gebiedsgericht, in samenwerking met anderen. Deze projecten hebben een plaats gekregen in de begroting ten behoeve van de uitputting van de Impulsgelden die we voor dit doel van het ministerie van LNV hebben gekregen.

Vindt er een evaluatie van dit besluit plaats?
Evaluatie van de doelstellingen van het Klimaatakkoord vindt plaats op landelijke schaal. Daarnaast zal de evaluatie via de Rijkstrajecten zoals het NPLG en de provinciale uitwerking het PPLG plaatsvinden.

3. Financiering, communicatie en (burger)participatie

Financiële aspecten
Er zijn door het ministerie van LNV zogenoemde Impulsgelden beschikbaar gesteld. Noord-Holland heeft € 18 miljoen gekregen. Wij hebben u hier bij brief van 10 september 2020 (ons kenmerk: 1452772/1466102) geïnformeerd. In deze RVS 1.0 vindt u een begroting voor de inzet van deze Impulsgelden. Als uw Staten de RVS 1.0 vast stelt, stelt u daarmee ook de

besteding van de Impulsgelden vast. Daarna worden de Impulsgelden onderdeel van het Programma Natuurnetwerk, dat jaarlijks door uw Staten wordt vastgesteld.

Met wie is dit (extern) afgestemd incl. burgerparticipatie?
Er zijn meer dan 200 mensen en organisaties actief gevraagd om feedback. Los daarvan hebben diverse mensen ons benaderd, omdat ze er over gelezen of gehoord hadden. Van hen allemaal hebben we 18 reacties gekregen. Deze reacties en de wijze waarop deze zijn verwerkt, zijn integraal in het bijgevoegd Feedbackdocument toegevoegd. Alle reacties zijn in een klankbordgroep met vertegenwoordigers van de waterschappen, LTO-Noord, terreinbeherende organisaties en agrarische natuurverenigingen besproken.

Communicatie
Communicatie over de Regionale Veenweide Strategie 1.0 blijft achterwege. Communicatie zal plaatsvinden als onderdeel van het PPLG.

4. Proces en procedure
Nadat deze Regionale Veenweide Strategie door uw College is vastgesteld, zal de uitvoering in de gebieden door lopen en wordt verdere uitwerking van de Veenweide Strategie via het traject van het PPLG opgepakt.

5. Voorstel
Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk, voorzitter

mw. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. xx

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 4 oktober 2022;

gelet op het verzoek vanuit het klimaatakkoord tot het opstellen van een Regionale Veenweide Strategie,

besluiten:

1. de Regionale Veenweide Strategie 1.0 vast te stellen.

2. de volgende fases en de uitvoering van de Regionale Veenweide Strategie op te pakken via het Provinciaal Programma Landelijk Gebied.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,
voorzitter,

statengriffier,

Provincie
Noord-Holland

Regionale Veenweide Strategie 1.0

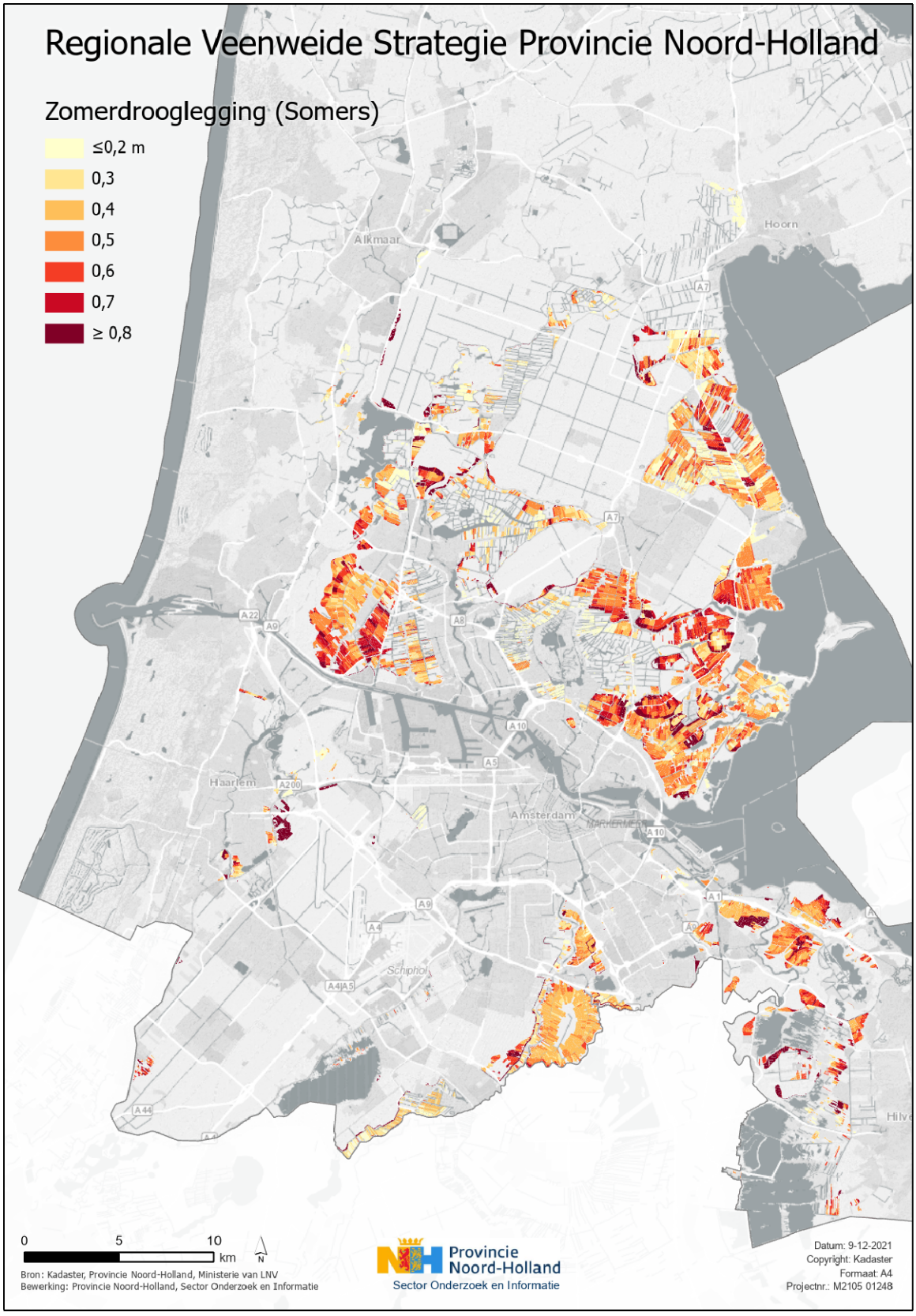

Zicht op de Ronde Hoep, vanuit het zuiden.
foto Albert Jan Perier, Waternet

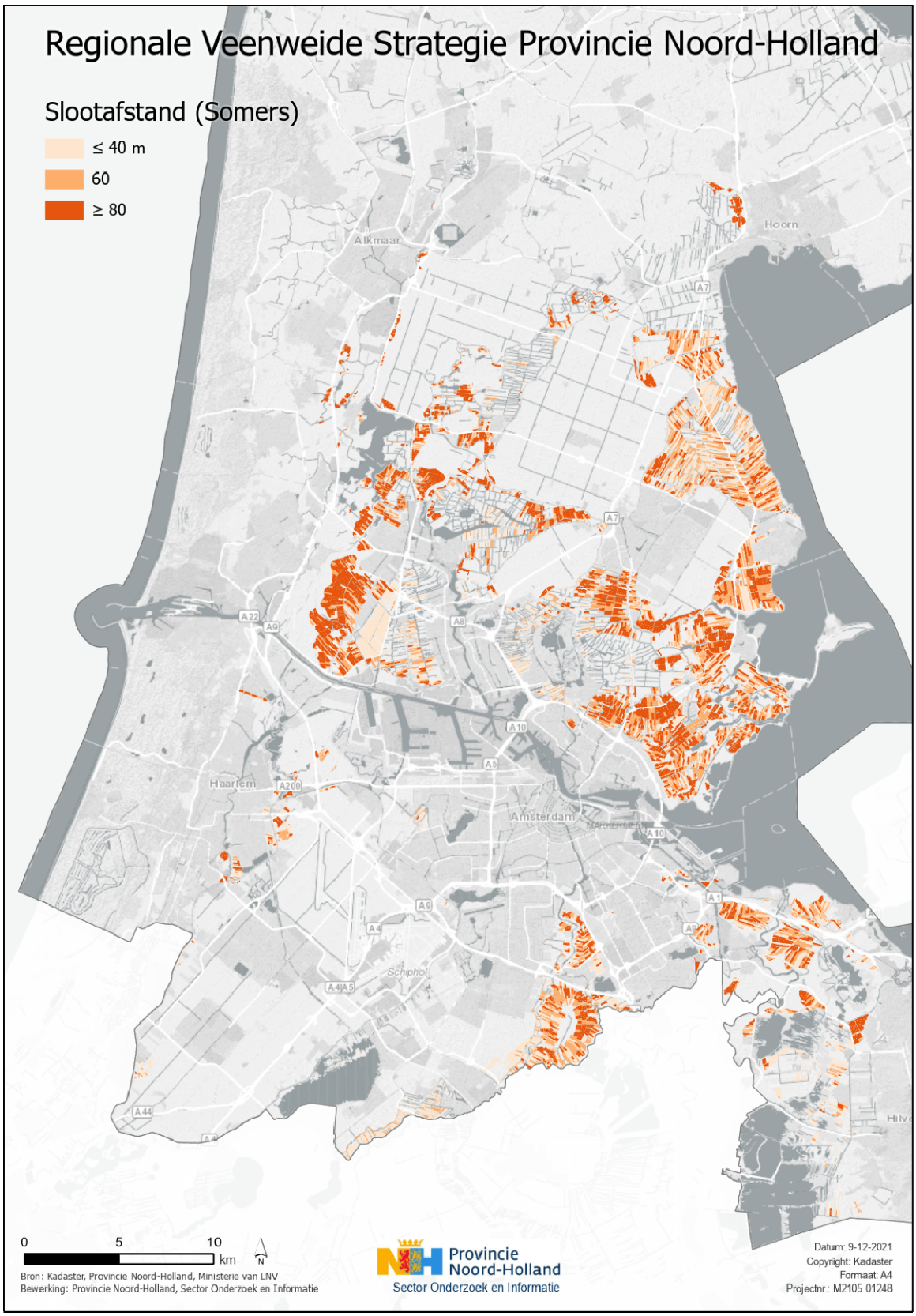
RVS 1.0
5 oktober 2022

BIJLAGEN

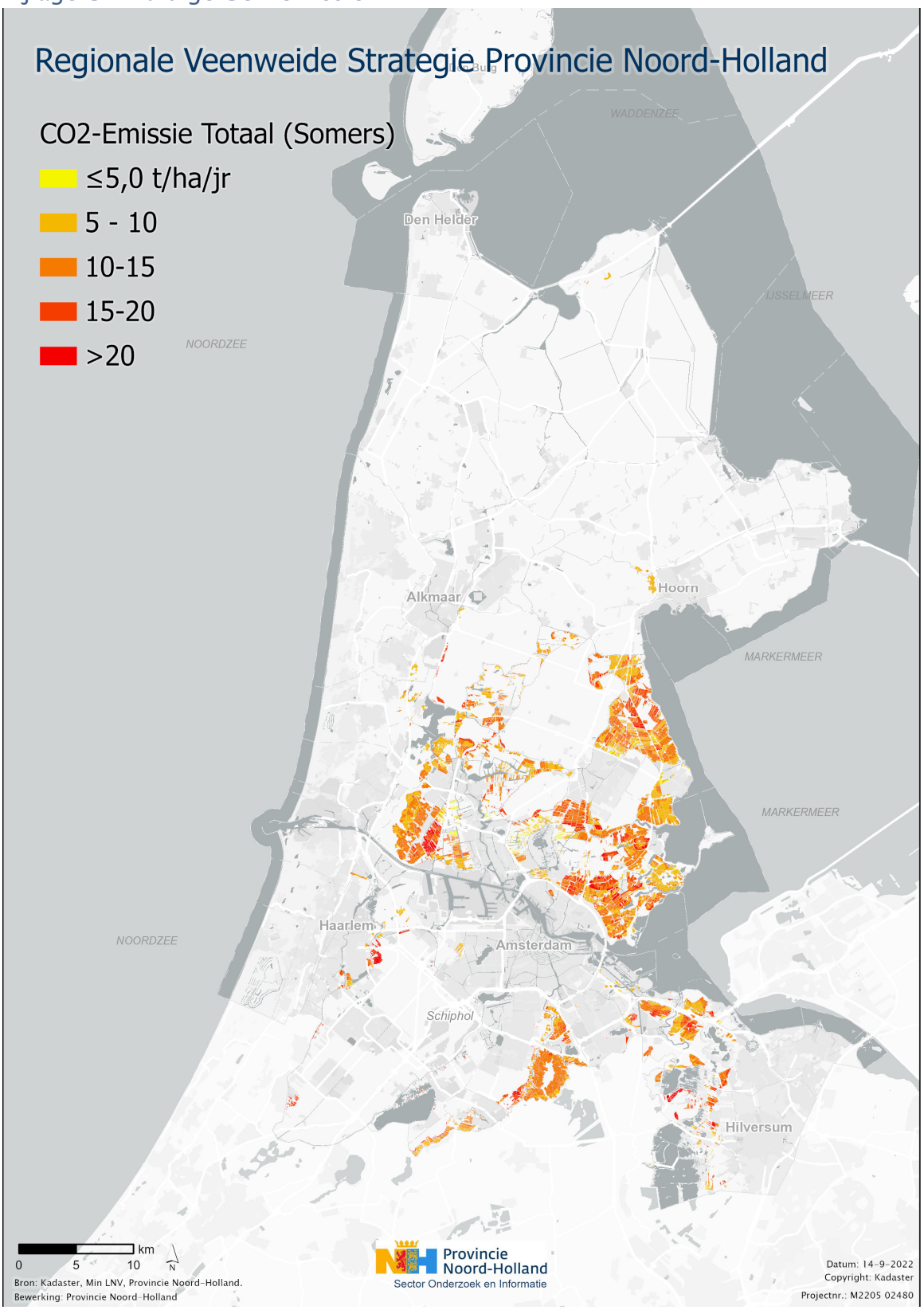
Bijlage A – Drooglegging (zomer)

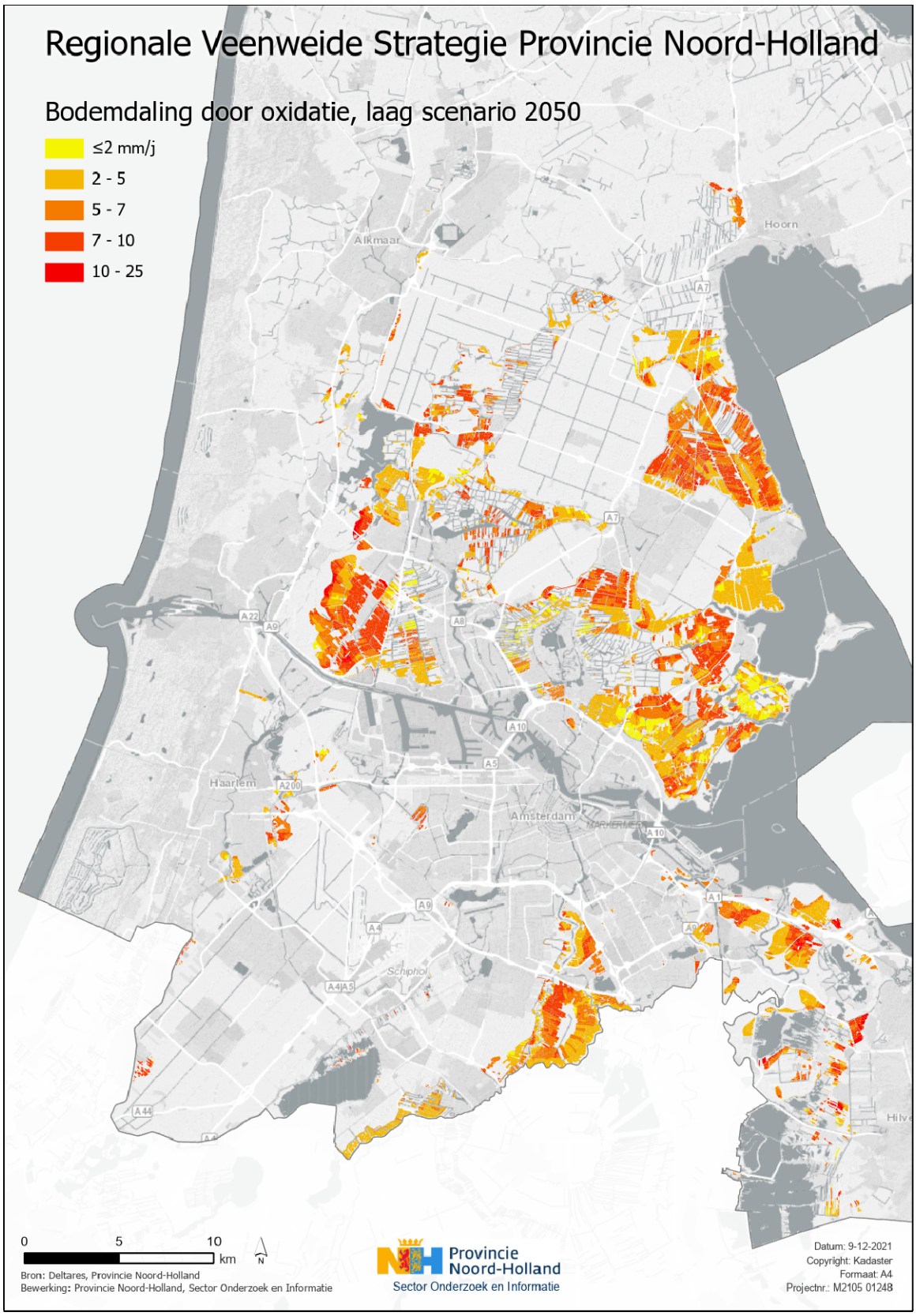
Bijlage B – Slootafstanden

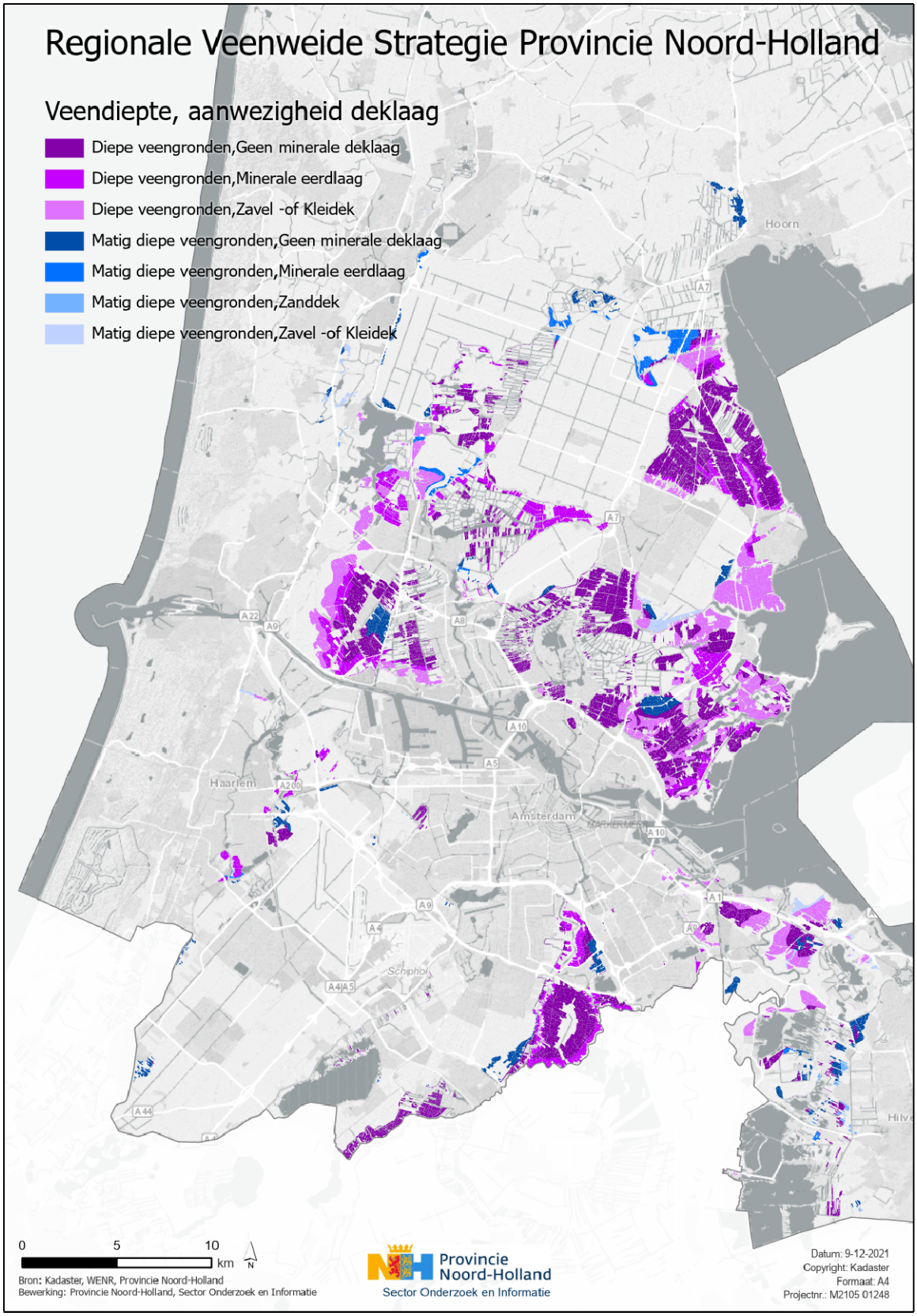
Bijlage C – Huidige CO2-emissie

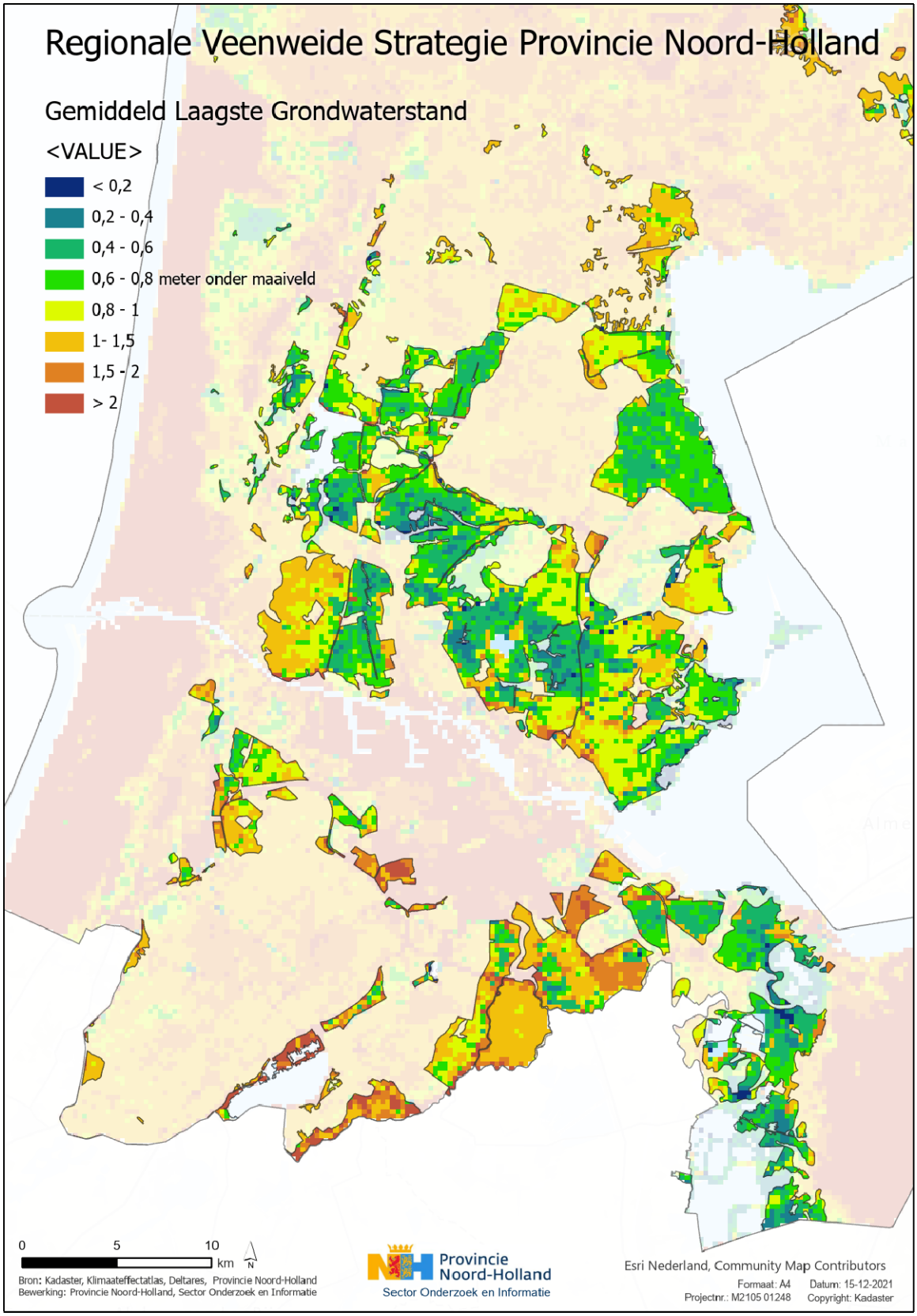
Bijlage D – Verwachte bodemdaling

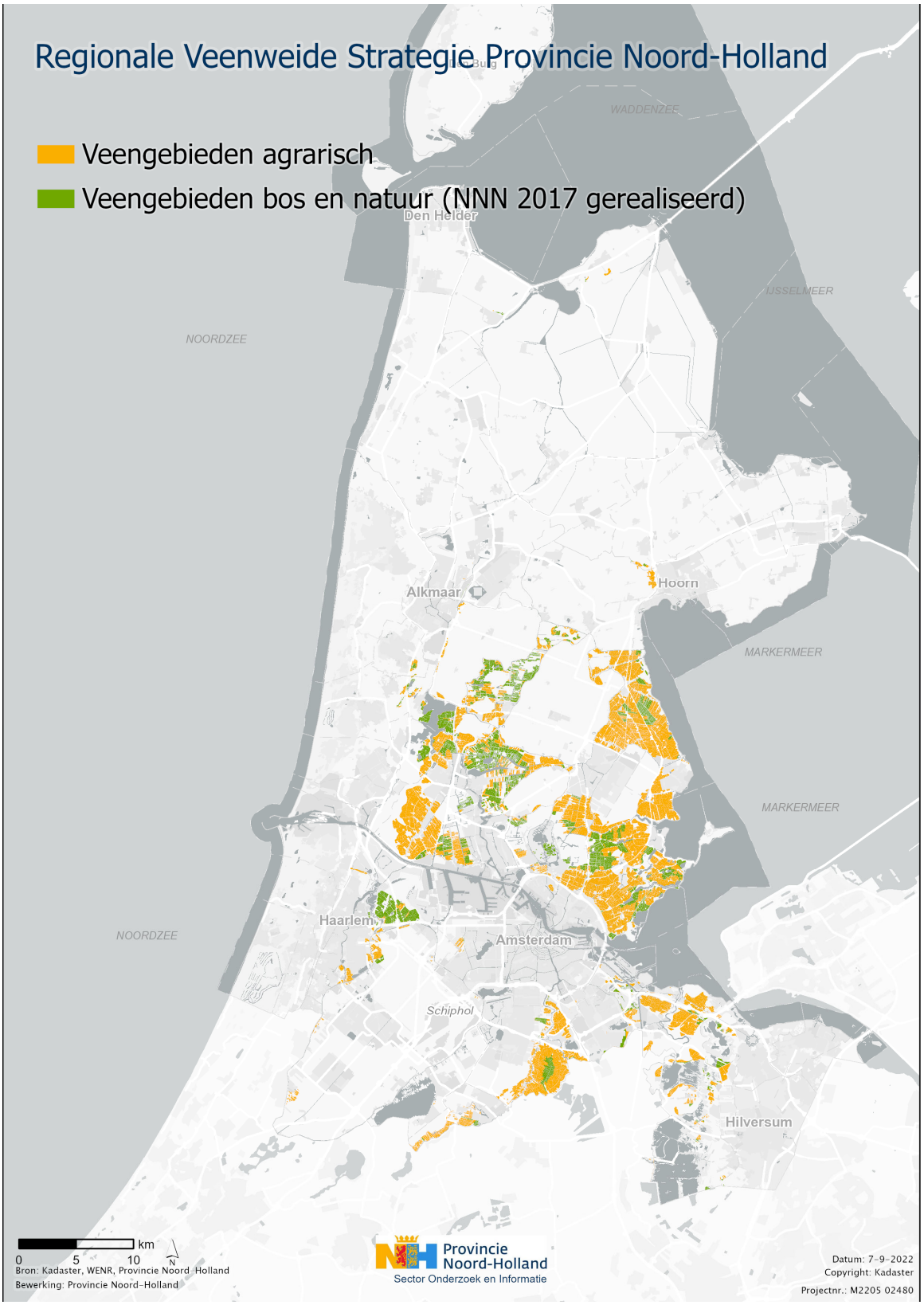
Bijlage E – Dikte van het veenpakket

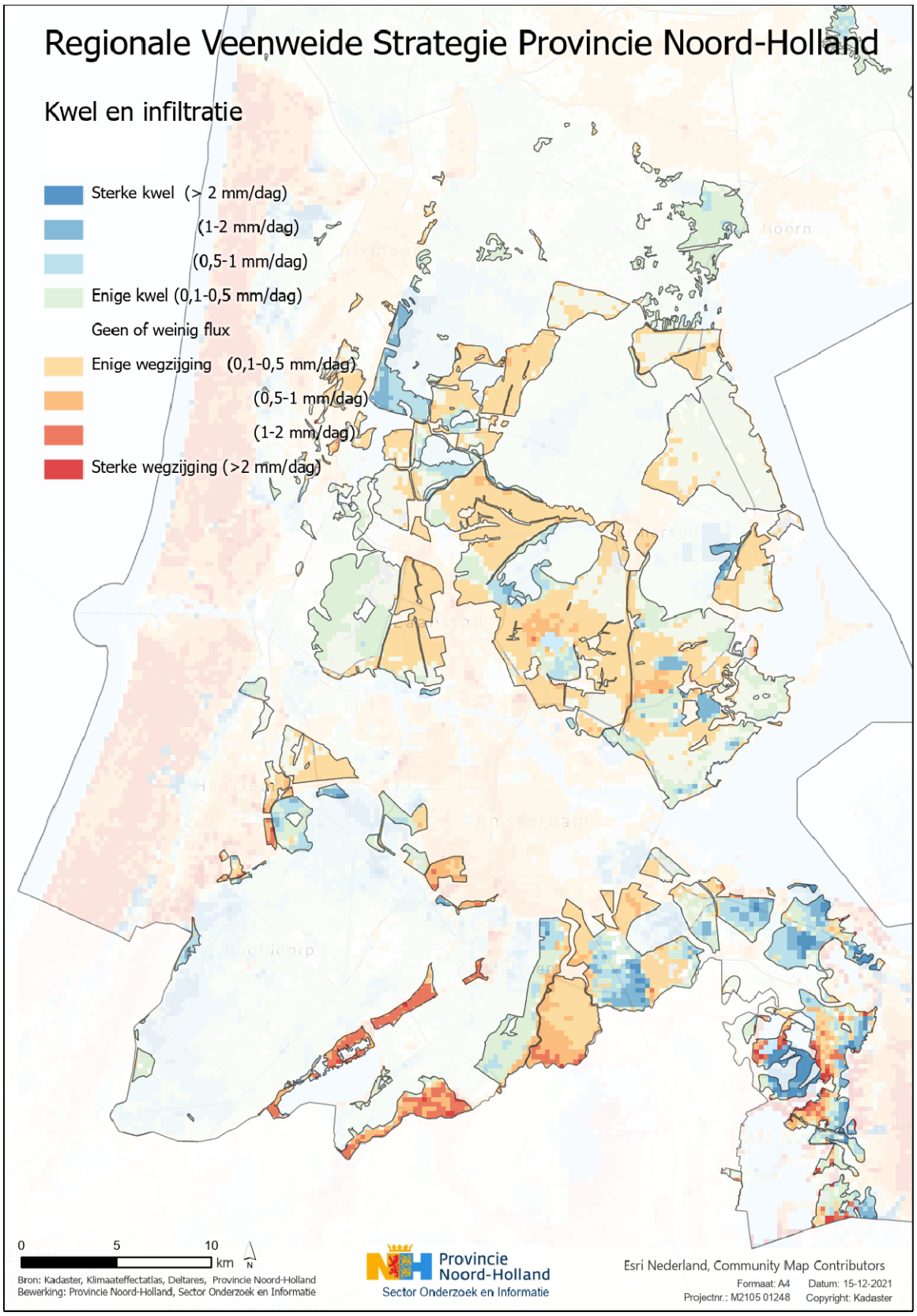
Bijlage F – Huidig grondwaterpeil

Bijlage G – Kaart Veenweidegebied - Veennatuurgebied

Bijlage H – Kwel en infiltratie

Bijlage I – Lijst organisaties waarvan feedback is ontvangen

Er is aan meer dan 200 mensen en organisaties om feedback gevraagd. Daarvan hebben 20 mensen en organisaties gebruik gemaakt.

Van de reacties op de concept RVS 1.0 en de wijze waarop we die verwerkt hebben is een bijlage gemaakt die onderdeel uit maakt van de voordracht aan Provinciale Staten en als zodanig onderdeel uit maakt van de besluitvorming.

De input is op 23 augustus 2022 met de klankbordgroep besproken.

Deze klankbordgroep bestaat uit de volgende vertegenwoordigers:
-Iemand namens de waterschappen
-iemand namens de LTO
-iemand namens de natuurorganisaties
-iemand namens de agrarische natuurverenigingen
-medewerker van het team landbouw van de provincie
-medewerker van het team water van de provincie.

Stichting Wij.land is gevraagd om deel te nemen, maar zij hebben hiervan afgezien, vanwege de onafhankelijke positie die zij willen blijven innemen.

Bijlage J – Deelkaarten van de kaart uit figuur 4

Totstandkoming areaal veenweide
Het areaal veenweide is bepaald met enkele bronnen:
1. Bodemkaart 2018 (WENR, download BRO)
2. AAN-Percelen (Agrarisch Areaal Nederland) uit de BRP 2017
3. NNN-gebied een NNN voortgang uit 2017

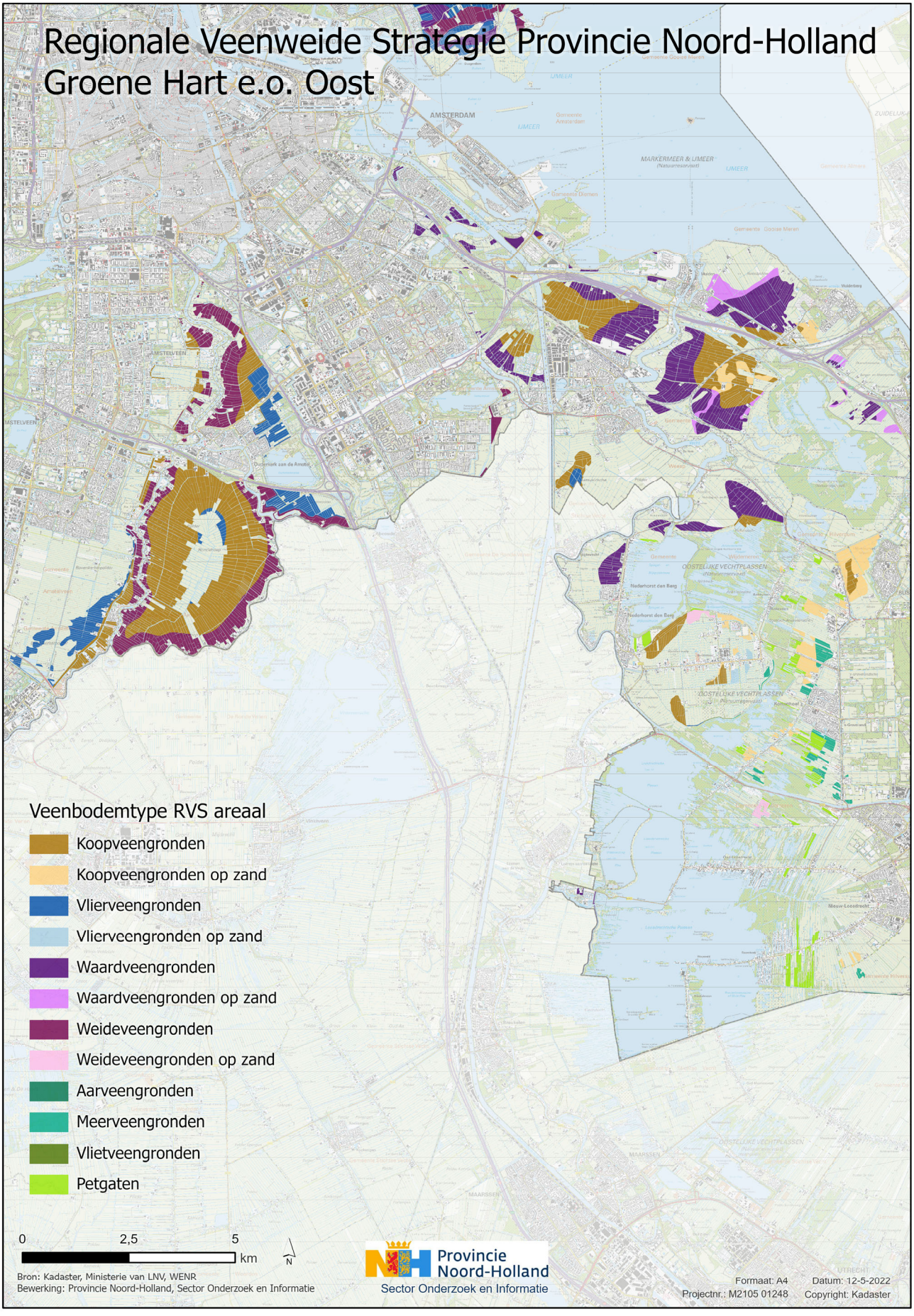
Ad 1) Uit de 1:50000 bodemkaart uit 2018 zijn veenbodems geselecteerd. Alhoewel de Provincie Noord-Holland ook moerige gronden en enkele kleigronden met veen in de ondergrond heeft zijn deze voor dit moment buiten beschouwing gelaten. De overige veenbodems zijn verdeeld in diepe- en matig diepe veengronden en de aan- of afwezigheid van een klei- of zanddek.

Ad 2) Het Klimaatakkoord gaat voor de diverse sectoren waaronder ook de sector landbouw uit van het jaar 2016 als peildatum. Voor landgebruik is de peildatum minder eenduidig vastgesteld. De Regiegroep Veenweide heeft uiteindelijk besloten 1-1-2017 als peildatum te hanteren voor de Veenweideopgave.
In deze RVS 1.0 nemen wij alle (beleids-)maatregelen vanaf 1-1-2017 mee in het realiseren van de doelstelling van 0,09 Mton CO2-eq reductie voor Noord-Holland.
Omdat de peildatum voor de RVS 1 januari 2017 is, is ervoor gekozen om het agrarisch areaal uit 2017 te gebruiken.

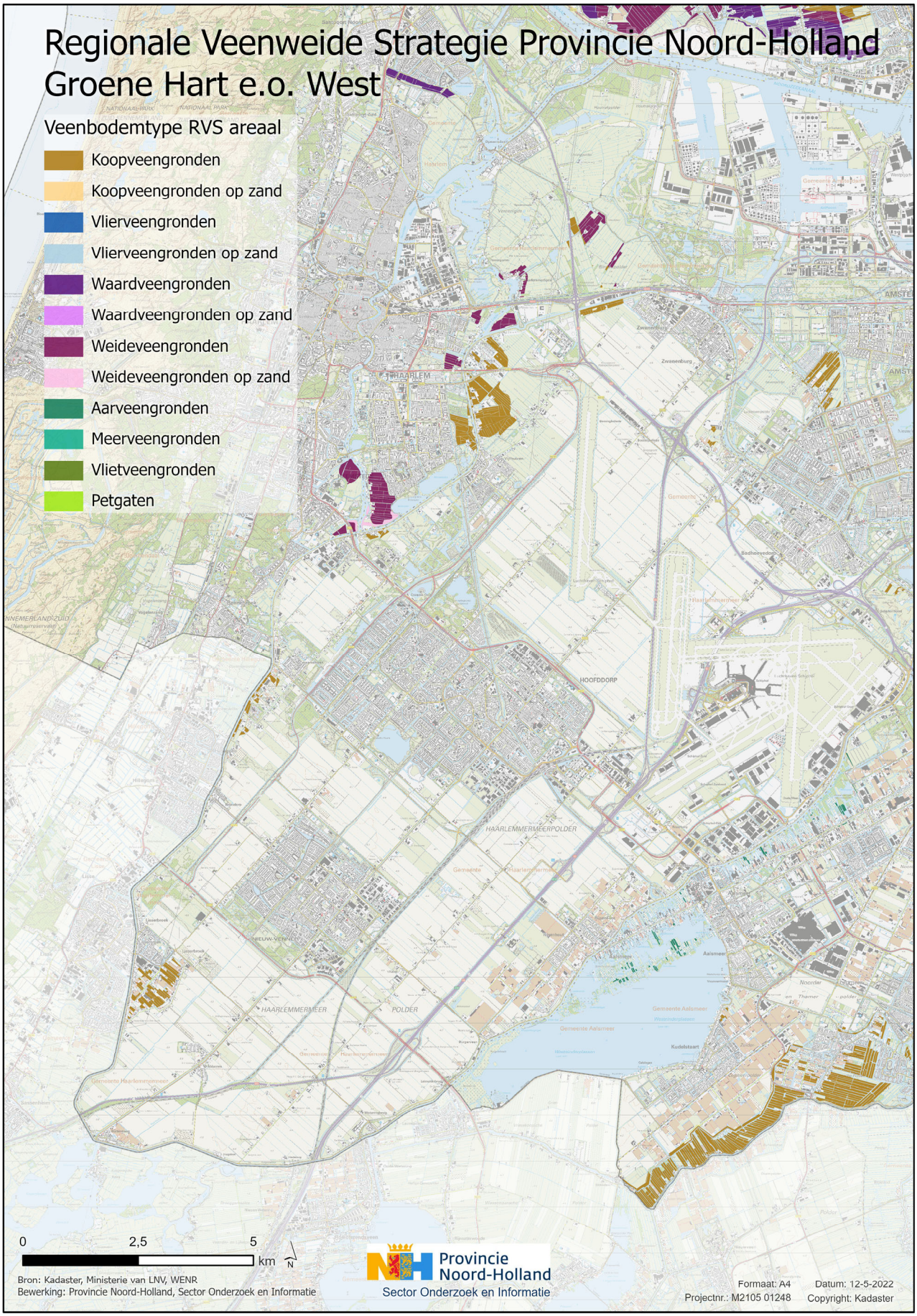
Ad 3) Tussen Rijk en Provincie is geconcludeerd dat de met het Klimaatakkoord beschikbaar gestelde middelen (Impulsgelden) voor het reduceren van de CO2-emissie worden ingezet in landbouwgebieden. De maatregelen in natuurgebieden om broeikasgassen uit natuurgebieden te verminderen, tellen mee bij de opgave van het Klimaatakkoord voor ‘bomen, bos en natuur’ en blijven daarmee buiten de RVS 1.0.

Bij de uitvoering komen beide sporen weer bij elkaar en worden de maatregelen in samenhang uitgevoerd, daar waar dat nodig is, denk aan het afstemmen van maatregelen op het watersysteem.
Voor de betrokkenen in het veld is het niet relevant, maar voor de administratie richting het Rijk moet de Provincie zowel de besteding van de beschikbaar komende gelden als de doorrekening van de klimaatopbrengst apart registreren en rapporteren.

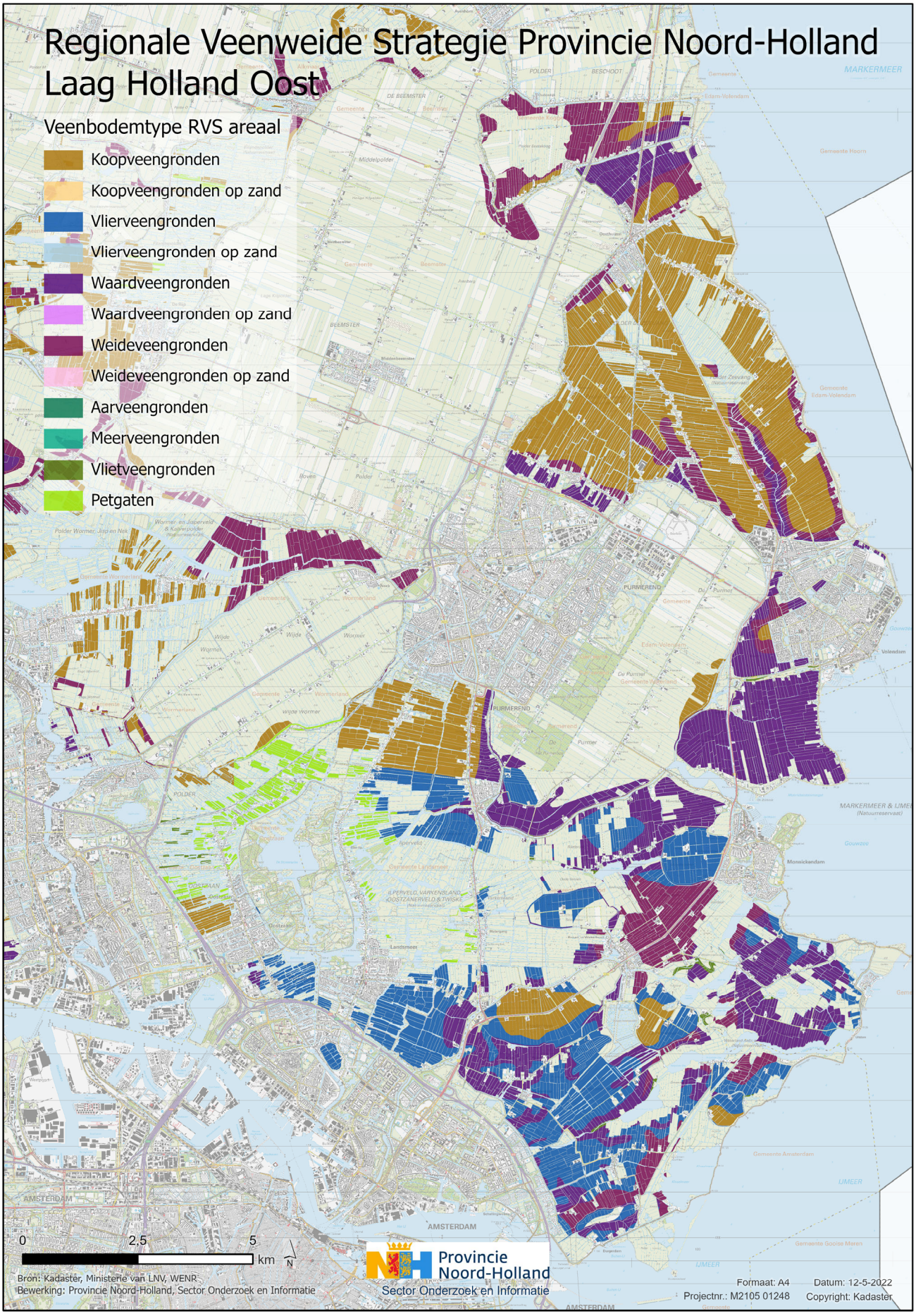
Deelkaart 1 Groene Hart (plus Spaarnwoude en omstreken) - Oost

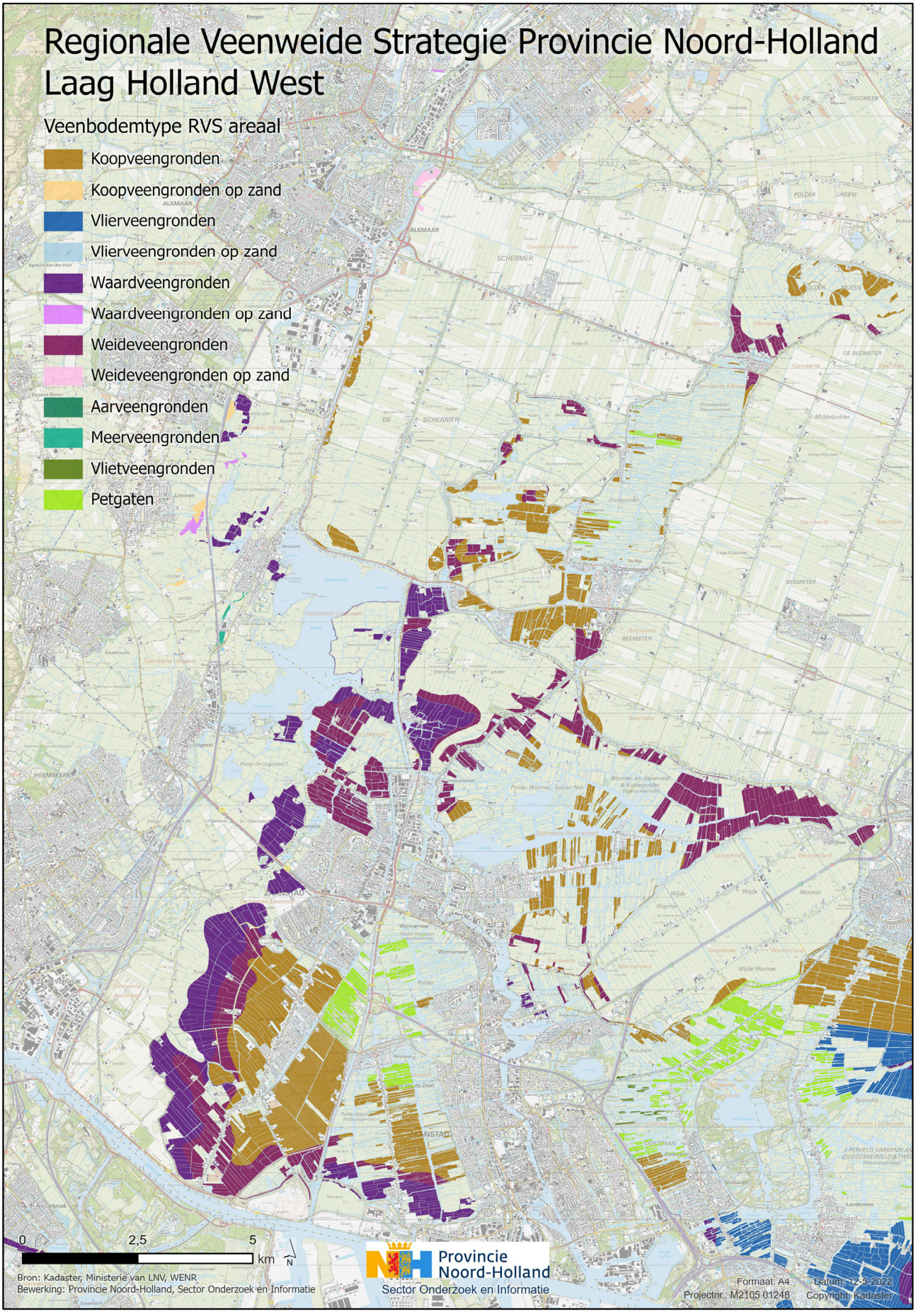
Deelkaart 2 Groene Hart (plus Spaarnwoude en omstreken) - West

Deelkaart 3 Laag Holland - Oost

Deelkaart 4 Laag Holland - West

Provincie Noord-Holland

Regionale Veenweide Strategie 1.0

Zicht op de Ronde Hoep, vanuit het zuiden.
foto Albert Jan Perier, Waternet

RVS 1.0
5 oktober 2022

VOORWOORD 4

1 INLEIDING 6

1.1 Klimaatakkoord 6
1.2 CO2-emissie en bodemdaling 7
1.3 Impulsgelden 7
1.4 Gezette stappen 8
1.5 Insteek Regionale Veenweide Strategie 1.0 8

2 ALGEMEEN 9

2.1 Landelijke doelstelling vertaald naar Noord-Hollandse taakstelling 9
2.2 Veenweidegebieden Noord-Holland (waar de RVS 1.0 betrekking op heeft) 9
2.2.1 Beschrijving Laag Holland 13
2.2.2 Beschrijving Groene Hart (plus Spaarnwoude e.o.) 14
2.3 CO2-uitstoot in Noord-Holland 15
2.4 Mogelijke maatregelen 17
a. Ophoging van de grondwaterstandsmaatregelen 17
b. Bodem 19
c. Natte teelten 19
2.5 Relevante visies en beleidsdocumenten 21
2.5.1 Nationale en provinciale omgevingsvisies 21
2.5.2 Coalitieakkoord 2019-2023 ‘Duurzaam doorpakken’ 21
2.5.3 Andere opgaven, visies en plannen, zoals het NPLG en PPLG 21
2.6 Kennisontwikkeling en innovatie 23
2.7 Een robuust en klimaatbestendig watersysteem 24
a. Watervraag/waterbeschikbaarheid 25
b. Waterbergingscapaciteit/wateroverlast 25
c. Waterkwaliteit 26
d. Inrichting van het watersysteem 26
2.8 Monitoring en evaluatie 27

3 STRATEGIE EN VERVOLG 28

3.1 Hoofdlijn en doelen Regionale Veenweide Strategie 1.0 28
3.2 Samenhang met andere trajecten (PPLG) en integraliteit 29
3.3 Samenwerking in (integrale) gebiedsprocessen. 30
3.3.1 Lopende projecten Laag Holland 30
3.3.2 Lopende projecten Groene Hart (plus Spaarnwoude e.o.) 32

4 FINANCIERING, INSTRUMENTEN EN COMMUNICATIE 34

4.1 Financiën 34
4.1.1 Beschikbare rijksmiddelen 34
4.1.2 Benodigde financiering voor behalen van het doel in 2030 34
4.2 Instrumenten 35
4.3 Communicatie 35
4.3.1 Betrekken, informeren, adviseren en samenwerken, draagvlak 35
4.3.2 Bewoners, maatschappelijke partijen en overige belanghebbenden 36
4.3.3 Wat doen we zelf 36

DEEL 2 BESTEDING RIJKS IMPULSGELDEN 1

Besteding Rijks Impulsgelden 1

BIJLAGEN IN BIJLAGE DOCUMENT

Bijlage A – Drooglegging (zomer)
Bijlage B – Slootafstanden
Bijlage C – Huidige CO2-emissie
Bijlage D – Verwachte bodemdaling
Bijlage E – Dikte van het veenpakket
Bijlage F – Huidig grondwaterpeil
Bijlage G – Kaart Veenweidegebied - Veennatuurgebied
Bijlage H – Kwel en infiltratie
Bijlage I – Lijst organisaties waarvan feedback is ontvangen
Bijlage J – Deelkaarten van de kaart uit figuur 4

VOORWOORD

In deze Regionale Veenweide Strategie 1.0 staat hoe de provincie Noord-Holland de uitstoot van broeikasgassen uit veenbodems en daaraan gekoppelde bodemdaling wil tegengaan. Een belangrijk streven, want het verminderen van de uitstoot van CO2, methaan en lachgas door oxidatie van veen in onze veenweidegebieden draagt substantieel bij aan het beperken van klimaatverandering en het verminderen van bodemdaling.
Het gaat in onze provincie om zo'n 14.500 hectare aan agrarische veenweidegebieden, grofweg gelegen in Laag Holland (het gebied tussen Amsterdam-Noord en Alkmaar) en het Groene Hart (Noord-Holland beneden het Noordzeekanaal).
De focus ligt op een duurzaam toekomstperspectief/handelingsperspectief voor de landbouw en met name melkveehouderijen én op het behalen van de afgesproken klimaatdoelen.
We doen dit samen met de agrariërs, bewoners, maatschappelijke partijen, natuurorganisaties en overheden in de gebieden.
Bodem, water, landbouw en natuur zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. We pakken deze opgaven dan ook samen op en leveren maatwerk. Daardoor komt er naast landbouw ook meer ruimte voor weidevogels en versterking van de biodiversiteit.

We kiezen nu voor onderzoek en experimenten. Dat leidt tot nieuwe inzichten. Deze Regionale Veenweide Strategie 1.0 is op hoofdlijnen. Vooral het 'weten' staat centraal. Dit document zal de basis zijn voor de uit te werken strategie in het Provinciale Programma Landelijk Gebied.
We vinden het van belang dat er integraal wordt gewerkt aan het tegengaan van emissie van broeikasgassen waarbij diverse provinciale belangen samenvallen, zoals natuur, landbouw, cultuurhistorie, landschap, recreatie en de relatie met de bebouwde omgeving.

Het terugdringen van de CO2-uitstoot zal er één zijn van de lang adem. Noord-Holland zet onder andere in op de (innovatie)kracht van ondernemers. Waar mogelijk sluiten we aan bij lopende projecten en gebiedsprocessen. Zo investeren we in onderzoek op een melkveebedrijf in Laag Holland naar een infiltratietechniek met een pomp, waarmee het veen wordt vernat. En in de Rondehoep loopt een gebiedsproces gericht op een duurzaam toekomstperspectief voor de polder. Daarbij zijn niet de overheden, maar agrarische ondernemers de trekkers van het proces.

Zo blijven we samen werken aan een provincie waar het goed wonen, werken en leven blijft.

Esther Rommel
Gedeputeerde voor Natuur en Landschap

Deel 1 Regionale veenweide strategie 1.0.

1 INLEIDING

1.1 Klimaatakkoord

In 2016 heeft toenmalig staatssecretaris Dijksma (Rijksoverheid, 2021) het VN-Klimaatakkoord van Parijs ondertekend namens de 28 lidstaten van de Europese Unie. Het akkoord ging per 2020 in. In het Klimaatakkoord van Parijs is afgesproken de opwarming van de aarde te beperken tot anderhalve graad Celsius ten opzichte van de pre-industriële referentieperiode (1850-1900). Om dit doel te halen hebben EU-lidstaten met elkaar afgesproken dat de EU in 2030 minimaal 40% minder broeikasgassen moet uitstoten. De Europese Commissie toetst de klimaatplannen van de EU-lidstaten aan de gestelde doelen.

Op 28 juni 2019 heeft het toenmalige kabinet daar met het Klimaatakkoord invulling aan gegeven. In het akkoord staan meer dan 600 afspraken om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan.
Het kabinet heeft met het nationale Klimaatakkoord één centraal doel: het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen in Nederland met 49 % ten opzichte van 1990. Dit is vastgelegd in de Nederlandse Klimaatwet.

Onderstaand is een letterlijk citaat uit het Klimaatakkoord opgenomen. Dit vormt daarmee de belangrijkste randvoorwaarde voor de invulling van de vermindering van de CO2-emissie uit het veenweidegebied.
'Het Nederlands veenweidegebied is een kwetsbaar en waardevol gebied met als belangrijk kenmerk dat een groot deel in gebruik is voor de melkveehouderij. Wij willen wereldwijd de eerste zijn die komt met een klimaatgerichte aanpak veenbodems. Door kennis te ontwikkelen via langjarig onderzoek kan het beheerste experiment van wereldformaat Nederland koploper maken en een wezenlijke bijdrage leveren aan het voorkomen van klimaatverandering mede door deze kennis ook verder te verspreiden.

Maatregelen moeten afgestemd worden op het toekomstperspectief voor de boeren, de waterhuishoudkundige mogelijkheden en het type veenbodem. Daarmee komt ook meer ruimte voor weidevogels en versterking van biodiversiteit. Daar past een maatwerkaanpak bij en geen uniforme aanpak. Het bedrijfsperspectief van de boer is het uitgangspunt, waarbij bestaande verdienmodellen pas overboord kunnen worden gegooid als alternatieve verdienmodellen beschikbaar zijn.'

De totale reductieopgave van broeikasgassen tot 2030 is 48,7 Mton CO2-eq (49%) geworden, waarvan 3,5 Mton voor rekening van de sector landbouw en landgebruik komt.

Figuur 1 overzicht sectoren afgesproken CO2-reductie Klimaatakkoord

Hieronder valt de vermindering van 1 Mton CO2-equivalenten als gezamenlijke opgave voor de veenweideprovincies en dan specifiek de vermindering van CO2-eq emissie uit veenbodems als gevolg van veenoxidatie die leidt tot bodemdaling.
De andere bodemdaling gerelateerde onderwerpen, zoals CO2-emissie uit natuurgebieden, verzakking van infrastructuur of funderingen, tektoniek, gaswinning of klink van kleibodems, zullen vanuit de integrale gedachte onderdeel uit maken van de gebiedsprocessen en daarmee van het Provinciale Programma Landelijk Gebied (PPLG).

In april 2021 zijn het Europees Parlement en de EU-lidstaten het eens geworden over een nieuwe Europese Klimaatwet. Daarin is vastgelegd dat de Europese Unie in 2050 klimaatneutraal is. Om dat doel te bereiken moet in 2030 de uitstoot van broeikasgassen zoals CO2 met 55 procent zijn afgenomen ten opzichte van 1990. Het lijkt erop, dat er Europees nieuwe afspraken worden gemaakt om in 2035 klimaatneutraliteit te bereiken voor de sector landgebruik.
De doorvertaling van deze verhoogde Europese doelstelling naar de reductieopgave van Nederland, en die van de sector landbouw en landgebruik, moet nog plaatsvinden.

1.2 CO2-emissie en bodemdaling

Het Klimaatakkoord staat niet op zichzelf, maar heeft een directie relatie met de, in de Omgevingsvisie NH2050 genoemde, opgave ten aanzien van het verminderen van bodemdaling.

Ons schiereiland wordt tegen overstromingen beschermd door een stelsel van keringen en duinen. De verdediging tegen het water is een grote en voortdurende opgave die alles te maken heeft met (de waarde van) de functies op, aan en achter de dijk, zoals landbouw. Door zeespiegelstijging en bodemdaling wordt het belang van inspelen op de klimaatveranderingen alleen maar groter. Niet alleen voor de waterkeringen rondom, maar ook om verzilting en verdroging in bijvoorbeeld de droogmakerijen het hoofd te kunnen bieden.

Het terugdringen van de CO2-emissie uit het Klimaatakkoord en de daaraan gekoppelde terugdringing van de bodemdaling is dus van belang voor de klimaatbestendigheid, de veiligheid en de waterrobuustheid van de provincie.

Daar waar we de CO2-emmissie en de bodemdaling willen verminderen, doen we dat integraal en gebiedsgericht, in samenwerking met anderen, rekenschap gevend van de belangen van de landbouw, natuur en leefomgeving. We denken in de richting van het ontwikkelen van kansrijke verdienmodellen voor gebieden en houden daarbij rekening met de ketenaanpak en de huidige of nieuwe planologische vormen. Het kan betekenen dat we nieuwe landschapsvormen of planologische functies accepteren. Met de komst van het Nationaal en Provinciaal Programma Landelijke Gebied (PPLG) krijgt dit meer structuur en inhoud.

1.3 Impulsgelden

Eind 2020 heeft Noord-Holland € 18 miljoen Impulsgelden Veenweide van het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) gekregen. Deze gelden zijn bestemd voor uitvoeringsactiviteiten in de Veenweidegebieden om een start te maken met het reduceren van de CO2-uitstoot. Deze Impulsgelden moeten uiterlijk 31 december 2025 zijn besteed.
Een brief hierover is op 10 september 2020 aan de Provinciale Staten verzonden.
Over de inzet van deze Impulsgelden leest u meer in deel 2 van dit document.
Deel 1 benoemt de kaders op basis waarvan in deel 2 de besteding is begroot en de uitvoering zal worden vormgegeven. Beide delen zijn input voor het op te stellen PPLG.

1.4 Gezette stappen

In 2018 is het "spoorboekje 2018-2019 naar een programma Bodemdaling" vastgesteld.
In dat spoorboekje staat het besluit om een programma bodemdaling voor de veenweidegebieden te gaan ontwikkelen; en dit programma te ontwikkelen langs de volgende vier sporen:
1. betrekken, informeren, adviseren en samenwerken;
2. visievorming en instrumentarium;
3. innovatie en ontwikkeling;
4. gebiedsgerichte projecten.

Eind 2018 heeft dit geresulteerd in de richtinggevende uitspraken bodemdaling veenweidegebieden. Een belangrijk document voor de Staten en de landbouw. Het vervolg hierop was het advies 'Haren kost geen tijd' van Prof. Dr. C.P. Veerman, waarin de conclusie is opgenomen dat bodemdaling wel urgent, maar niet acuut is. Hiermee wordt aangegeven dat niet gewacht kan worden, maar ook dat er tijd is om verstandige, beproefde en kosteneffectieve maatregelen te bedenken en die zich te laten bewijzen.
Samen met het Klimaatakkoord leidden de eerdere documenten tot deze Regionale Veenweide Strategie 1.0.

1.5 Insteek Regionale Veenweide Strategie 1.0

De kaders uit het Klimaatakkoord zijn leidend in de aanpak. Het rijk vraagt de provincie een Regionale Veenweide Strategie 1.0 (RVS 1.0) voor de Noord-Hollandse veenweidegebieden te maken. In deze RVS 1.0 wordt een eerste stap gezet naar het verminderen van broeikasgasemissies (CO_2) uit veenbodems en het daaraan gekoppelde afremmen en waar mogelijk stoppen van bodemdaling in het landelijk gebied van de provincie Noord-Holland. Het is daardoor strikt genomen geen strategie, maar vooral gebaseerd op het verzamelen van feiten en het trekken van eerste conclusies.
De aanpak van provincies verschilt; de rode draad in alle RVS-sen is de focus op een duurzaam toekomstperspectief/handelingsperspectief voor de landbouw en het halen van de doelstelling met betrekking tot het verminderen van de CO_2-uitstoot van 1 Mton, zoals afgesproken in het Klimaatakkoord.

Het terugdringen van de CO_2-uitstoot in de veenweiden zal veel tijd vergen, terwijl er geen tijd te verliezen is. Dit kan in de praktijk een spanningsveld opleveren tussen aan de ene kant de wens om zo snel mogelijk zekerheid aan agrariërs te bieden - realistisch en haalbaar - en aan de andere kant ruimte te geven aan het met elkaar vinden van oplossingen en bekijken hoe het wel kan.

In het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) wordt op Rijksniveau de doelstelling voor het tegengaan van CO_2-emissie in veenweidegebieden verder uitgewerkt. Op provinciaal niveau zal deze doelstelling een verdere vertaling krijgen in het Provinciaal Programma Landelijk Gebied. Deze RVS 1.0 is daarvoor een bouwsteen.

Onze ambitie luidt:
We zetten in op het verminderen van de CO_2-emissie door het verminderen van veenoxidatie en daarmee op het afremmen van bodemdaling in veenbodems. Samen met onze partners willen we de komende jaren een flinke beweging in gang zetten met daarbinnen een duurzaam toekomst-perspectief voor de landbouw, geborgd in het landschap en met ruimte voor natuur, een gezond, robuust en klimaatbestendig watersysteem, energietransitie, vermindering van de stikstofuitstoot en andere meekoppelkansen.

2 ALGEMEEN

2.1 Landelijke doelstelling vertaald naar Noord-Hollandse taakstelling

In de Kamerbrief van 13 juli 2020 over het Veenplan 1e fase is aangegeven dat in Nederland 436.000 hectare (ha) organische bodem aanwezig is, waarvan 274.000 ha veengrond en 162.000 ha moerige grond.
Op basis van het Klimaatakkoord, het Veenplan en een Quickscan is via ambtelijk overleg tussen provincie, LNV en Deltares voorgesteld om de inzet van de middelen van het Klimaatakkoord voor de veenweide te focussen op de venige en moerige gronden in agrarisch gebruik in de kustvlakte, waar peilbeheer en vernatting mogelijk is. En daarbij geen onderscheid te maken tussen nattere of drogere gronden, ook al is de opgave voor gronden met een hoge grondwaterstand (voorals-nog) lastiger.

In de Kamerbrief zijn drietypen maatregelen genoemd:

- Hogere grondwaterstanden bij productiegrasland van melkveehouderijen via infiltratietechnieken zoals WaterInfiltratieSystemen (WIS; actief of passief) en greppelinfiltratie en daarnaast via aanpassing waterpeilen);
- Omzetting van grasland naar natte teelten;
- Omzetting van grasland naar natte natuur.

Over het effect van bodemmaatregelen in de vorm van klei in veen, niet kerende grondbewerking, bemesting met vaste mest is nog onvoldoende bekend. Daarnaast is onvoldoende duidelijk wat het effect van de verschillende maatregelen op de verschillende veensoorten is. Een mogelijke andere maatregel voor het tegengaan van CO2-emissie is verbrakking.

De gezamenlijke veenweide provincies hebben een indicatieve verdeling van de 1 Mton CO2-emissiereductie voor veenweide afgesproken. Hierin zitten veel onzekerheden. Er is afgesproken op basis alle provinciale RVS-sen te bekijken of deze taakstelling moet worden aangepast.

Provincie	Gr	Fr	Ov	Ut	NH	ZH	Totaal
Hectare	4.825	34.150	13.715	12.530	12.456	29.674	107.350
Mediaan t/h/jaar	18,8	20,3	11,5	11,4	11,7	11	14,5
% emissie	6	45	10	9	9	21	100

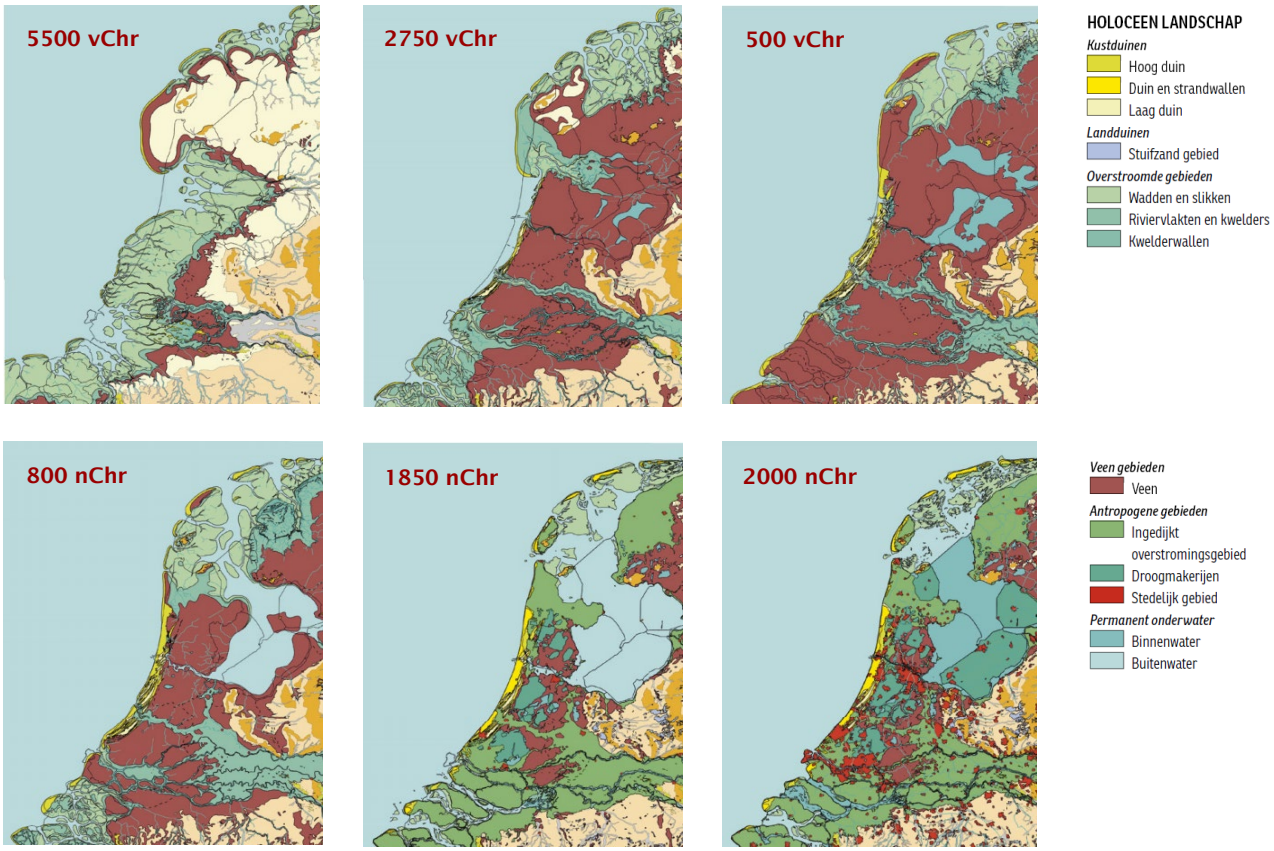
Op basis van deze afspraak heeft Noord-Holland een taakstelling om in 2030 een reductie van 0,09 Mton per jaar van de uitstoot van broeikasgassen (CO2-equivalenten) uit veenweidegebieden gerealiseerd te hebben.

2.2 Veenweidegebieden Noord-Holland (waar de RVS 1.0 betrekking op heeft)

Veenvorming was in West-Nederland een indirect gevolg van de zeespiegelstijging na de laatste ijstijd. Er werd steeds meer zand op de kust afgezet, waardoor er strandwallen ontstonden en het achterland werd afgesloten van de zee. Ongeveer vijfduizend jaar geleden brak de zee geregeld door de strandwalgordel heen en vormden zich kwelders en lagunes achter de strandwallen (zie figuur 2).

Het gebied werd steeds zoeter door de aanvoer van regenwater en rivierwater. In het West- en Noord-Nederlandse laagland konden zich in die natte omstandigheden uitgestrekte moerasbossen ontwikkelen. Hierin werd het zogenaamde Hollandveen gevormd. Dit veen is gevormd uit de resten van verschillende soorten planten, zoals biezen, gagel, riet en zelfs elzen.

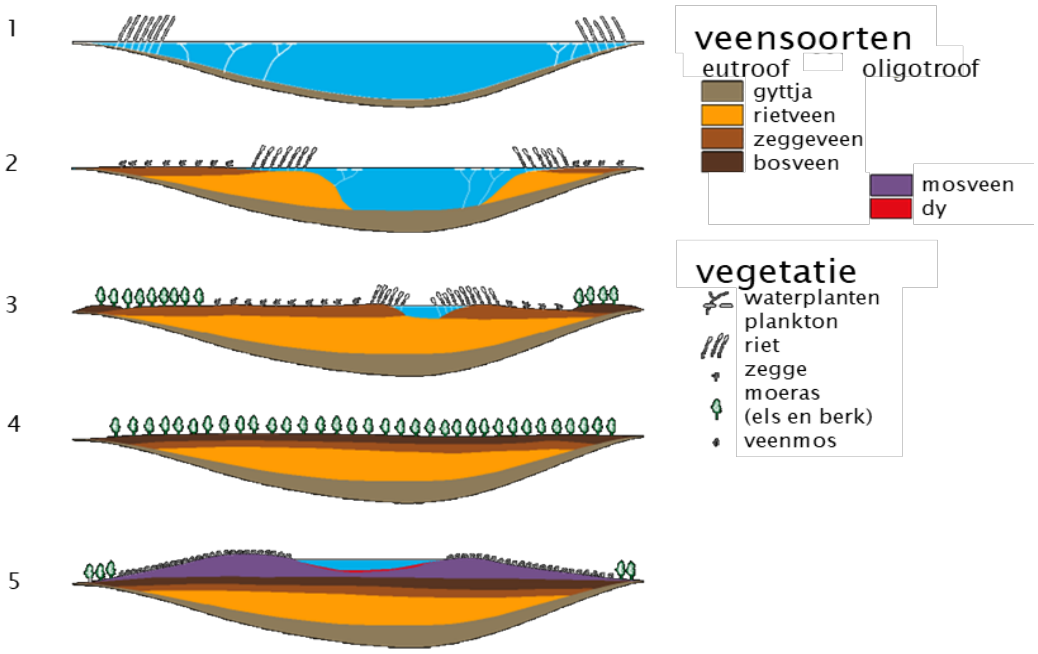
De ontginning van dit veenlandschap begon zo'n duizend jaar geleden door het graven van greppeltjes en sloten die afwaterden op de al bestaande veenstroompjes zoals De Zaan. De bomen werden gerooid en de vegetatie werd verbrand. Op de zo ontgonnen veengronden kon veeteelt en akkerbouw worden bedreven. Als gevolg van de ontwatering begon het veen in te klinken (Groen, Poort, & Marsman, 2018).

Figuur 2 Ontstaan veenweidegebieden 5000 v Chr. – heden (Vos, 2015)

Het land begon te dalen, terwijl de zeespiegel langzaam steeg. Als gevolg van de maaivelddaling traden steeds vaker overstromingen op. Om dit te lijf te gaan werden vanaf de elfde eeuw dijken aangelegd. Achter die dijken werden sloten gegraven om het water af te voeren. Doordat het veen droger werd, kwam er zuurstof bij en begon het oxidatieproces. Bij de oxidatie van het veen komen broeikasgassen zoals CO2 vrij. Het oxideren leidt tot bodemdaling.
De totaalbalans is dat in de afgelopen duizend jaar het veenlandschap 3 tot 4 meter is gezakt, terwijl de zeespiegel sinds het landbouwkundig gebruik met 1,5 meter is gestegen (Groen, Poort, & Marsman, 2018).

Het ontstaan van veen is een proces van verlanding. Dit bestaat uit diverse stadia. In figuur 3 is getracht de stadia van verlanding visueel weer te geven.

Figuur 3 Vereenvoudigde veenvorming naar Veenvorming door Visscher 1949 bewerkt door (Erkens, Meulen, & Meulen, 2010) en overzicht veensoorten in West-Nederland (Edugis, 2021)

Stap 1. Allereerst (eutrofe situatie = voedselrijk) zijn in een plas o.a. planten en plankton aanwezig. Wanneer deze afsterven zinken ze naar de bodem en vormen een dikke laag op de bodem (Gyttja).

Stap 2. Wanneer de plas minder dan 2m diep is, kan er riet gaan groeien. Bij afsterven vormt dit een laag rietveen.

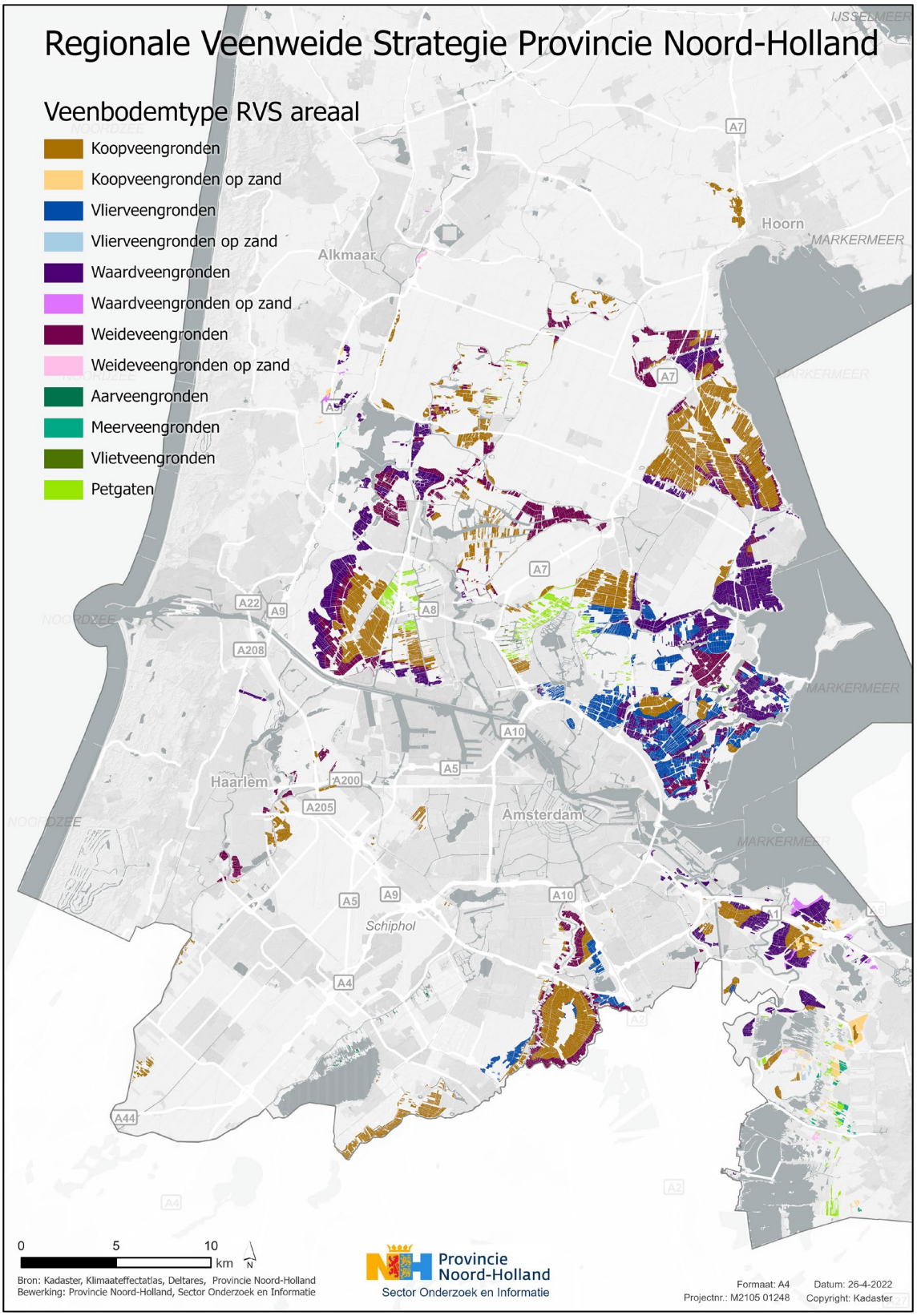
Stap 3. De overblijvende laag water wordt begroeid met zeggen.

Stap 4. Als het veenpakket boven het waterpeil uitstijgt kan er moerasbos gaan groeien (els, grauwe wilg en zachte berk).

Stap 5. Wanneer het veenpakket steeds hoger komt, wordt de invloed van voedselarm (oligotroof = voedselarm) regenwater groter. Het bos verdwijnt en nemen veenmossen toe.

Er wordt steeds meer duidelijk over de verschillende soorten veen en de manier waarop deze verschillende soort veen oxideren en broeikasgassen uitstoten. Tevens is duidelijk geworden, dat deze verschillende soorten veen (zie ook figuur 4) zich anders gedragen bij de maatregelen.

Op basis van de meest recente bodemkaart uit 2018 is op figuur 4 te zien, welke soorten veen waar voorkomen.

Figuur 4

De op de kaart in figuur 4 aangegeven Noord-Hollandse veenweidegebieden, zijn de veenweidegronden waar de RVS 1.0 betrekking op heeft. In Bijlage E zijn kaarten van deelgebieden opgenomen, zodat beter te bekijken is welke veenweidegebieden zijn meegenomen. In diezelfde bijlage is een toelichting opgenomen waarin is opgenomen welke keuzes gemaakt zijn en welke bestanden zijn gebruikt ten behoeve van het maken van de kaart.

In Noord-Holland ligt 19.900 ha veenweidegebied.
Van deze oppervlakte ligt 14.500 hectare in de landbouwgebieden. In bijlage G staat aangegeven, welke delen het landbouwgebied zijn, waar deze RVS 1.0 betrekking op heeft en welke natuurgebieden er in het veenweidegebied liggen. De veennatuurgebieden vallen onder de klimaatcategorie Bomen, Bos en Natuur en vallen daarmee buiten deze RVS 1.0. In het PPLG zal deze categorie wel mee genomen worden.
Van de oppervlakte in Noord-Holland, behoort ca. 11.000 ha bij Laag Holland (78%) en de rest, zijnde 3.500 ha, bij het Groene Hart (plus Spaarnwoude e.o.) (22%).

In Noord-Holland is geen (grootschalige) veenakkerbouw, dus alles valt binnen de categorie veenweidegebied. Dit betreft zowel veenweidegebieden in Laag Holland als in het Groene Hart (plus Spaarnwoude e.o.). De kleine veengebieden worden niet apart genoemd. Ook in deze gebieden zijn net als in Laag Holland en Groene Hart e.o. maatregelen mogelijk / gewenst om CO2-emissie en daarmee bodemdaling te verminderen.

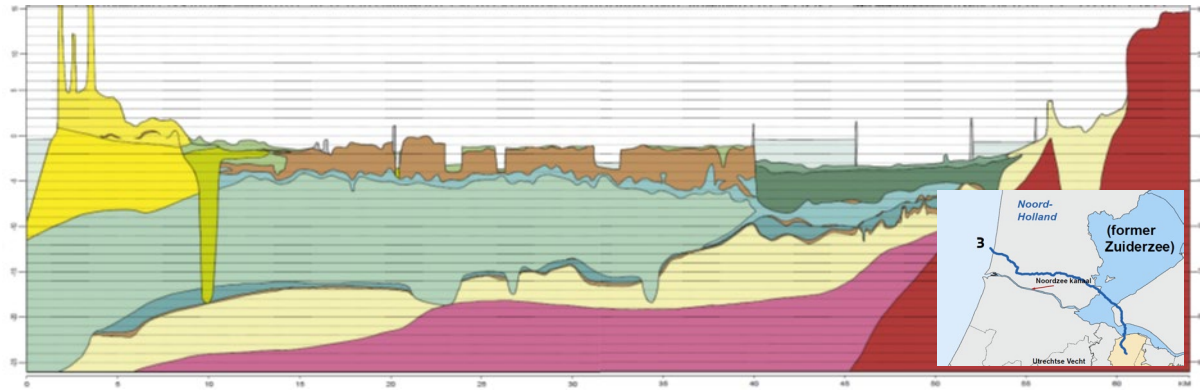
Noord-Holland kent twee groepen veenweidegebieden. Laag Holland boven het Noordzeekanaal en het Groene Hart (plus Spaarnwoude e.o.), beneden het Noordzeekanaal. In dit hoofdstuk worden de beide gebieden beschreven.
Buiten het Groene Hart en Laag Holland zijn er nog een klein aantal veenpercelen. Deze worden niet expliciet verder beschreven. Deze gronden staan wel op de kaart en zullen bij de integrale gebiedsuitwerking worden betrokken.

De veenweidegebieden zijn in drie waterschappen gelegen. Het aandeel dat binnen het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) is gelegen beslaat 78%. Het aandeel gelegen binnen het Waterschap Amstel-, Gooi en Vecht (AGV) bedraagt 20% en het resterende aandeel van 2% is gelegen binnen het Hoogheemraadschap van Rijnland.

2.2.1 Beschrijving Laag Holland

Laag Holland omvat alle veenweidegebieden boven het Noordzeekanaal tussen Hoorn, Alkmaar en Beverwijk. Het landschap, voor de komst van de mens, bestond uit een aantal grote hoogveeneilanden. Veenrivieren voerden het water van de hoogveengebieden af naar het Almere, de voorloper van de Zuiderzee en naar het Oer-IJ. Vanaf de negende eeuw werd het veengebied ontgonnen. Toen de boeren zich in het veengebied gingen vestigen had dit grote gevolgen voor de omgeving. Het in cultuur brengen van het veengebied ging gepaard met maaivelddaling. De maaivelddaling had gevolgen voor de boeren. Omdat het land steeds natter werd, was het niet meer mogelijk graan te verbouwen. De akkers werden omgezet in weidegrond en hooiland. De veenrestanten, die ontstonden na het groter worden van de Zuiderzee, moesten in de 13e eeuw van dijken worden voorzien om de veiligheid van mens en dier te waarborgen (Haartsen, 2009).

In een geologische dwarsdoorsnede van de duinen bij Heemskerk tot het IJmeer, is het veenpakket van Laag Holland dat nu nog over is duidelijk te zien de bruine kleur in figuur 5 (Vos, 2015). Ook zien we dat er op sommige plekken een dun kleidek aanwezig is (groene kleur).

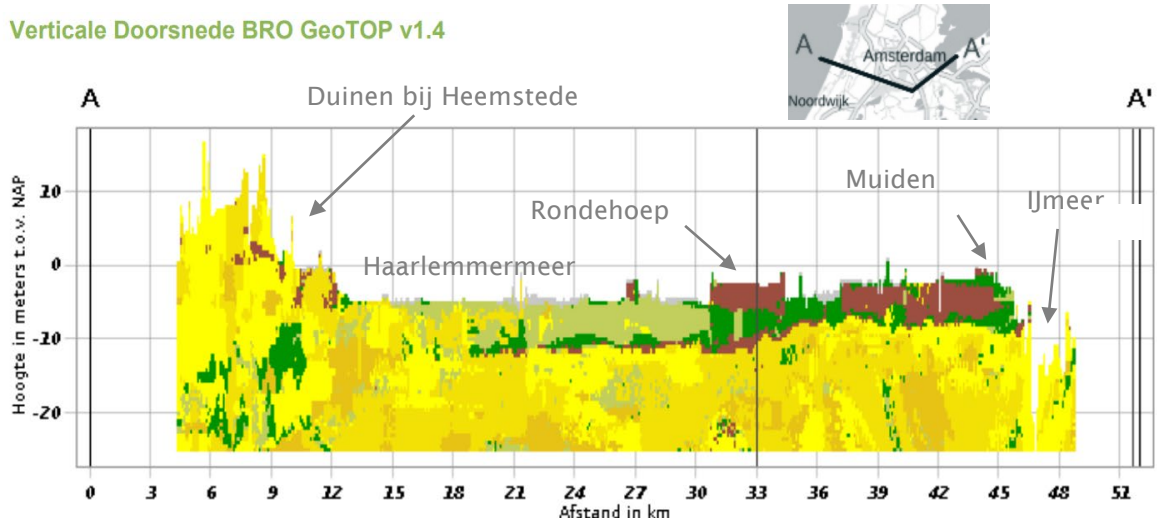

Figuur 5 Geologische dwarsdoorsnede van Laag Holland (bruin = veen, geel/paars = zand en groen/blauw = klei (Vos, 2015)

Het veenpakket wordt doorsneden door onder andere De Gouw, de Zaan, Watering, Ringvaart bij 't Twiske en veel kleinere wateren en sloten.

2.2.2 Beschrijving Groene Hart (plus Spaarnwoude e.o.)

Het Groene Hart plus Spaarnwoude en omgeving omvat alle veenweidegebieden in de provincie Noord-Holland beneden het Noordzeekanaal en gelegen tussen de kuststrook van Haarlem en het Gooi. Het grootste gedeelte van dit gebied is gelegen binnen de grens van het Groene Hart. Een deel -oostelijk van Haarlem- ligt buiten het Groene Hart en wordt aangeduid door Spaarnwoude en omgeving. Hier liggen een paar kleine veenweidegebieden. Als er in het kader van de RVS 1.0 over Groene Hart wordt gesproken dan hoort daar Spaarnwoude en omgeving bij. Het gehele gebied is pas zo'n 1000 jaar bewoond. Vanaf de Middeleeuwen lukte het de mensen zich definitief in het gebied te vestigen. Het moeras werd in snel tempo ontgonnen, boerderijen gebouwd en dorpen aangelegd, sloten en weteringen gegraven, kaden en dijken gemaakt en rivieren afgedamd. Vanaf de tiende eeuw vestigden de eerste boeren zich in het veenweidegebied op de hoge plekken in het veen en langs de veenrivieren. Loodrecht op de rivier werden sloten gegraven om het achterliggende land te ontwateren en in cultuur te brengen. Door de bochtige loop van de rivieren de Amstel en de Waver ontstond bijvoorbeeld in de polder De Rondehoep het kenmerkende perceelspatroon. De niet-verveende veengebieden worden bovenland genoemd. De grootste oppervlakten onverveend land liggen in het Waterlandse deel van de regio en in de Polder De Rondehoep.

Figuur 6 dwarsdoorsnede

Daarnaast vinden we langs de rivieren in Amstelland kleine stroken bovenland, die ongeschikt waren voor de veenwinning. (Haartsen, 2009) In een geologische dwarsdoorsnede (figuur 6) van

de duinen bij Heemstede tot het IJmeer, is het overgebleven veenpakket van de Rondehoep en tussen Abcoude en Muiden duidelijk te zien; bruine kleur.

Eind 2017 heeft de provincie met 21 gebiedspartijen het gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen ondertekend. In het gebiedsakkoord is vastgelegd dat Provincie Noord-Holland, in samenwerking met de gebiedspartners, de aanwezige (natuur)opgaven van de Oostelijke Vechtplassen in 2027 volledig gerealiseerd zal hebben.
De uitvoering en planvoorbereiding zal integraal zijn, waarbij naast het realiseren van de NNN-opgave ook de opgave voor de reductie van stikstof en het tegengaan van bodemdaling en de toekomst van de landbouw zullen worden betrokken.

Voor Spaarnwoude en omgeving geldt dat de loop van het voormalige IJ en van de veenrivieren het Spaarne en de Liede van grote invloed zijn geweest op de ontwikkeling van dit landschap. Het gebied bestond in de middeleeuwen nog grotendeels uit een ontoegankelijk veenmoeras dat achter de duinen was ontstaan en doorsneden werd door veenriviertjes. Omstreeks het jaar 1000 werd het veen in ontginning genomen door in het veen parallelle of gerende sloten te graven vanaf het Spaarne, de Liede en het IJ. Het huidige dorp Spaarnwoude is ontstaan op een oude strandwal, maar het is niet zeker of het dorp daar al vanaf het begin van de ontginning heeft gelegen. De andere ontginningseenheden (Haarlemmerliede, Hofambacht en Houtrijk) zijn ontgonnen vanuit de Liede en het IJ. De bewoners moesten in het veen hun voeten droog zien te houden, hier was geen strandwal om op te wonen. Dit deden ze door steeds verder het veen in te trekken en door kleine huisterpjes aan te leggen. Tal van deze veenterpen en andere sporen liggen nog als archeologische overblijfselen in het gebied. Uiteindelijk zijn de inwoners van Haarlemmerliede langs de dijk van de Liede gaan wonen en zijn de andere nederzettingen gemarginaliseerd. Slechts enkele boerderijen zijn er nog van over.

2.3 CO2-uitstoot in Noord-Holland

Bij veenoxidatie komen drie soorten broeikasgassen vrij, CO2 (koolzuurgas), N2O (lachgas) en CH4 (methaan). Lachgas (+ 265 x) en methaan (+ 28 x) zijn krachtigere broeikasgassen dan CO2, maar worden in het veenweidegebied veel minder uitgestoten.
Methaan en lachgas worden, om eenduidig uitspraken te kunnen doen met betrekking tot de uitstoot van broeikasgassen, omgerekend naar CO2 equivalenten (CO2-eq). De hierboven genoemde getallen tussen haakjes zijn een manier om de gassen met elkaar te kunnen vergelijken en het effect (Global Warming Potential) te kunnen optellen.

Er zijn verschillende methoden om de broeikasgassenuitstoot van veen te bepalen. Een lang gebruikte methode was die van ‘Van den Akker’, die een relatie legde tussen de uitstoot en de bodemdaling. Ook de methode van ‘Juransinski’ komt in veel studies terug en kent een relatie met grondwaterstand.

Inmiddels is er landelijk gewerkt aan een nieuw monitoringssysteem dat ‘SOMERS’ heet (1e versie eind 2021 opgeleverd). Dit is het model dat door Deltares en LNV gebruikt wordt om de maatregelen van de Veenweide Strategieën door te rekenen. Daarom heeft de provincie dit model ook gebruikt voor de voorlopige berekening van de broeikasgassen-uitstoot in de veenweidegebieden van Noord-Holland.

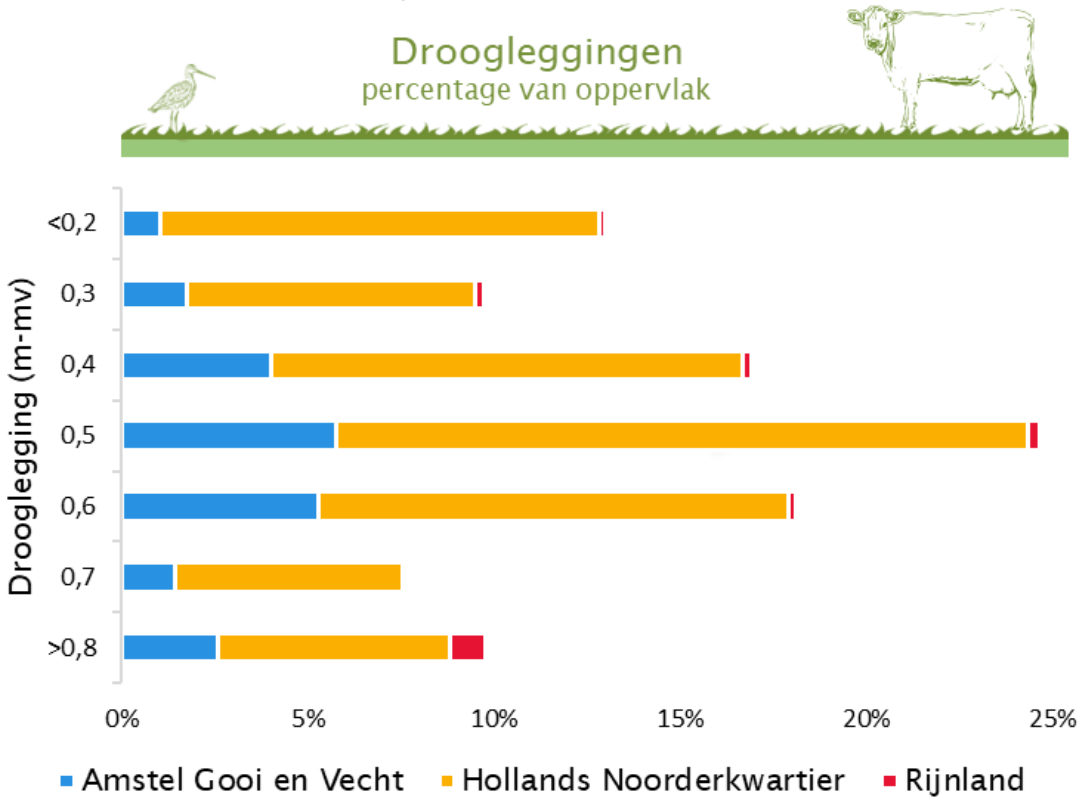
De uitkomsten van de ‘SOMERS’ berekeningen geven een lagere broeikasgasemissie dan de modellen die door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) zijn gebruikt. In 2017 hebben de WUR en het CBS in het rapport Carbon Account berekend dat de uitstoot in Noord-Holland 0,642 Mton per jaar bedroeg. ‘SOMERS’ wordt voortdurend verbeterd en gevalideerd. Daarnaast zal dit systeem beter worden door de input van meetdata via bijvoorbeeld het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweide (NOBV).

Op basis van ‘SOMERS’ is voor Noord-Holland een uitstoot ter hoogte van 0,17 Mton per jaar berekend.

Die lagere uitkomsten op basis van het model SOMERS is, alhoewel in minder extreme mate dan in Noord-Holland, in alle veenweideprovincies te zien. Het Rijk heeft mede op basis daarvan besloten voor alle veenweideprovincies opnieuw de oppervlakte, uitstoot en de effectiviteit van de maatregelen door te laten rekenen, zodat deze onderling vergelijkbaar worden en deze de basis voor elke RVS kunnen bieden. Dit rapport is nog niet definitief afgerond. Toch is de verdeling van de opgave, zoals in paragraaf 2.1 opgenomen, op deze cijfers gebaseerd.
Naast het opnieuw berekenen van de cijfers t.a.v. de veenweideopgave, worden er meerdere opgaven uit het Klimaatakkoord doorgerekend.
Aanpassing van de cijfers zullen in het PPLG (waarin de RVS wordt opgenomen) worden verwerkt. Voor RVS 1.0 worden de voorlopige Noord-Hollandse getallen gebruikt (uitstoot per jaar van 0,17 Mton/jaar en een opgave van 0,09 Mton/jaar).

Voor de berekeningen van de broeikasgassenuitstoot binnen provincie Noord-Holland zijn het bodemtype, de drooglegging (zomer en winter) en de slootafstanden gebruikt.
De bodemtypes komen uit de bodemkaart (schaal 1:50.000, datum 2018). De drooglegginge (zie bijlage A) zijn bepaald op basis van de door de waterschappen aangeleverde peilen (peilgebieden en peilafwijkingen) en het meest gangbare hoogtebestand (AHN4). De slootafstanden (zie bijlage B) zijn berekend op basis van de percelen uit de gangbare Agrarisch Areaal Nederland (AAN) kaart en een GIS-analyse om de breedte te bepalen. De uitkomsten van de berekeningen zijn afhankelijk van de methode, schaal en kwaliteit van de data. Dit is een eerste benadering en dit zal aan de hand van de nieuwe landelijke ontwikkelingen en samen met onze gebiedspartners de komende jaren verder worden uitgewerkt.

Een groot deel (40%) van de drooglegginge is minder dan 40 cm beneden maaiveld, het resterende deel (60%) kent diepere drooglegginge Zie de verdeling van de drooglegginge over de waterschappen en de diepten (figuur 7).

Figuur 7 drooglegging in meters beneden maaiveld van het veenweidebied en per waterschap.

Er is een groot verschil in drooglegginge in de polders en peilgebieden. Dit wordt vooral veroorzaakt door verschillende drooglegginge (gebaseerd op toegekende functies), onder andere in onderbemalingen waar een peilafwijking gehanteerd wordt.
De Noord-Hollandse situatie wijkt door de benoemde kenmerken af van de andere veenweideprovincies. Het monitoringssysteem 'SOMERS' brengt dat nu beter aan het licht.

2.4 Mogelijke maatregelen

Er is een groot aantal middelen denkbaar om de veenoxidatie (CO_2-eq. emissie) af te remmen, te stoppen, of veengroei (herstellen) weer te ontwikkelen. Een aantal hebben te maken met de aanpassing van de grondwaterstand en een aantal met de bodem en het beheer.
Vanzelfsprekend hebben aanpassingen aan productiemiddelen, grondwater en bodem, invloed op de productie van gras, melk en vlees. Voor een aantal van de maatregelen is al bekend wat de effecten zijn, van anderen is dit onbekend. Landelijk en regionaal zullen er verschillen optreden; maatwerk is nodig. Een aantal van de maatregelen worden hieronder toegelicht. Deze opsomming is niet uitputtend. Er komen gelukkig nog steeds nieuwe maatregelen bij en er vallen er helaas af.

a. Ophoging van de grondwaterstandsmaatregelen

De meeste pilots en toegepaste maatregelen gaan over het ophogen van het grondwaterpeil. Er zijn verschillende methoden: via Waterinfiltratiesystemen (WIS; actief of passief) of via greppelinfiltratie (greppels dicht bij elkaar). Ophogen van het grondwaterpeil is met de huidige stand van de kennis de meest effectieve maatregel voor het beperken van de CO_2-emissie. Het effect van het ophogen van het slootpeil beperkt zich tot een 3-4 meter vanaf de sloot. Vanwege het slecht doorlatende karakter van veen staat het grondwaterpeil vanaf 4 meter van de slootkant meer onder invloed van neerslag en verdamping dan van het oppervlaktepeil. Het grondwaterpeil is sturend voor de veenoxidatie, dus de invloed van het slootpeil is beperkt. Het jaarrond ophogen van het slootpeil zal echter wel zorgen voor een hogere uitgangssituatie voor het grondwaterpeil bij aanvang van de zomerperiode.
Vanuit SOMERS blijkt dat de combinatie van ophogen van het slootpeil in combinatie met het ophogen van het grondwaterpeil tot de meeste CO_2 winst leidt in pure veengebieden.
Het ophogen van de grondwaterstand brengt echter een aantal potentiële problemen met zich mee. Een te hoge waterstand kan leiden tot eutrofiëring (het vrijkomen methaan en lachgas en uitspoelen van fosfaat naar het slootwater).
Zoals in paragraaf 2.6 is weergegeven, lijkt een grondwaterstand van 20 tot 30 cm beneden maaiveld het beste peil voor het reduceren van de broeikasgasuitstoot (balans CO_2, methaan en lachgas). Niet te nat voor de negatieve effecten van lachgas, methaan en toch nat genoeg om CO_2 emissie en oxidatie van het veen tegen te gaan. Er zal daarmee altijd een emissie van broeikasgassen resteren.
Er zijn diverse technieken die ophoging van de grondwaterstand opleveren. De technieken die op het individuele perceel kunnen worden toegepast worden samengebundeld door de term Water Infiltratie Systemen (WIS). Op gebiedsniveau kunnen de waterschappen andere peilbesluiten nemen, die leiden tot kleinere drooglegging van het oppervlakte waterpeil.

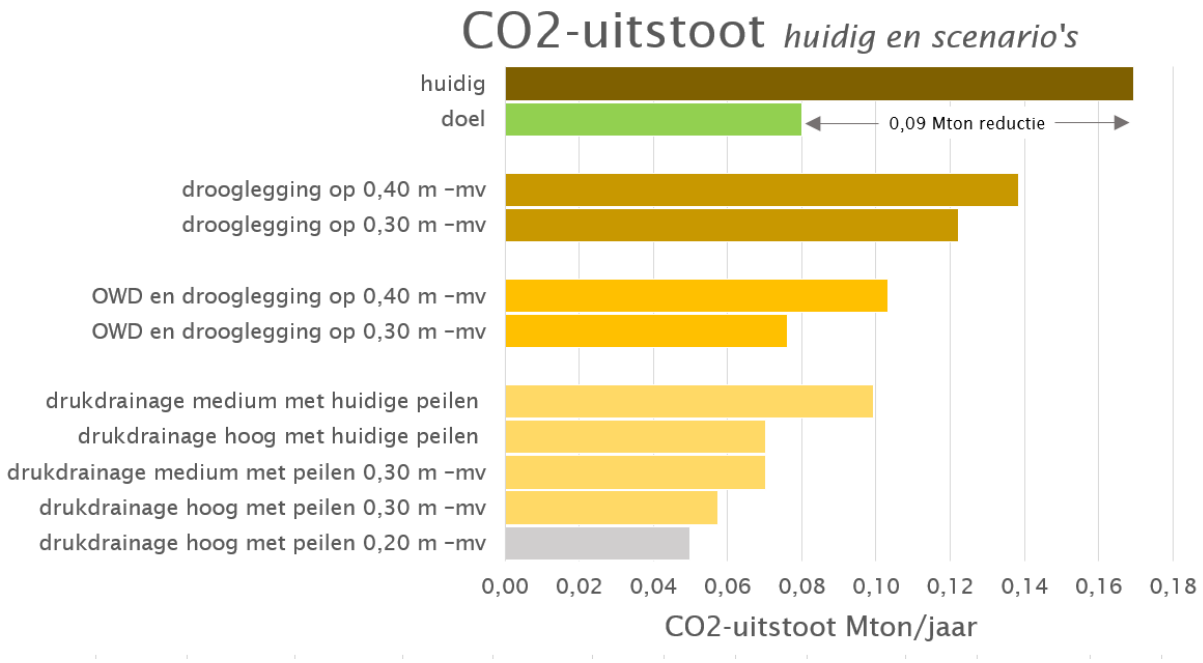
De navolgende WIS-maatregelen zijn doorgerekend met 'SOMERS': kleinere drooglegginge, en waterinfiltratie (actief of passief). Voor de waterinfiltratie kan het peil in het verzamelvat hoog of medium gezet worden, waardoor het grondwaterpeil ook wat hoger of lager komt te staan.
Wat uit de onderzoeken opvalt, is dat bij kleinere drooglegginge het niet meer uitmaakt welke maatregelen er worden toegepast.

Volgens het rapport 'Effecten ophoging van de grondwaterstandsmaatregelen op veenweidebedrijven in Noord-Holland' (I.E. Hoving, 2020) is greppelinfiltratie met een greppelafstand van 12,5 m te vergelijken met actieve waterinfiltratie op 30 cm diepte. Het kan

een reductie van de emissie opleveren van ongeveer 70 % bij een aanpassing van 50 naar 30 cm beneden maaiveld.

Bij een greppelafstand van 20 m is de reductie ongeveer 50%. Deze maatregelen zijn nog niet geïmplementeerd in het 'SOMERS' monitoringssysteem.
Voor kwelgebieden (waar waterinfiltratie mogelijk een negatief effect heeft) kan de veel goedkopere greppelinfiltratie een uitkomst bieden.

In figuur 8 zijn verschillende scenario's doorgerekend op basis van de huidige rekenregels ('SOMERS') voor de hierboven genoemde maatregelen.

Figuur 8 CO2-emissie bij verschillende scenario's

Het is ondoenlijk en onwenselijk om de meest extreme maatregel (onderste regel uit figuur 8) overal in het Noord-Hollandse veenweidegebieden toe te passen, zodat overal een grondwaterstand van 20 centimeter onder het maaiveld gerealiseerd kan worden. Al was het maar omdat er veel hoogteverschillen binnen de individuele percelen zijn, of binnen één peilvak (afgebakend vak, waarbinnen sprake is van één waterpeil). Alle andere maatregelen (de regels daarboven uit figuur 6) leveren met de huidige rekenregels minder reductie op.
Er zal veel werk verzet moeten worden (planning, financiering en uitvoering) om de opgave van 0,09 Mton CO2-eq. reductie in veenweidegebieden te kunnen halen.
Om grootschalige aanleg van alle varianten van infiltratiesystemen (actief en passief), greppelinfiltratie en het ophogen van het slootpeil te kunnen realiseren, zullen de overheden fors moeten subsidiëren.
In een aantal gevallen zal de plaatselijke situatie zodanig zijn dat hier alleen sprake kan zijn van een transitie naar een andere functie, of zal het nodig zijn dat natte teelten in beeld komen. Bij de uitwerking naar gebieden zal duidelijk worden op welke wijze en waar dit het geval zal zijn.

In de gebiedsprocessen wordt gekeken naar de doelmatigheid van de in te zetten technieken. Zo kan het zijn dat bij sterk veraarde ondiepe veenbodems met kleine drooglegginge n het efficiënter is om greppelinfiltratie toe te passen (als het watersysteem dat toe laat) dan te kiezen voor andere vormen van infiltratietechnieken.

Het is ondoenlijk alle specifieke feiten en omstandigheden hier te vermelden. De waterschappen hebben de beschikking over veel meer informatie. Bij de uitwerking in de gebieden zal deze informatie de basis vormen, teneinde op detailniveau een zo juist mogelijke conclusie te kunnen trekken.

Op basis van figuur 8 en de bijbehorende teksten kan geconcludeerd worden dat het ophogen van de grondwaterstand tot maximaal 20 tot 30 centimeter onder het maaiveld altijd een goede eerste stap is en daarmee wordt omarmd in RVS 1.0.

b. Bodem

Een veelbelovende techniek, maar nog verkerend in een zeer experimenteel stadium, is die van klei in veen. Daarbij wordt klei vermengd met water uitgereden over de veengronden. De kleideeltjes zakken in de bodem en hechten zich aan de veendeeltjes waardoor er minder veenoxidatie en dus minder CO2 uitstoot plaatsvindt. In sommige veenbodems is al sprake van klei in veen, door overstromingen. In het laboratorium lijken CO2-emissiereducties behaald te kunnen worden van 10 tot 50%, afhankelijk van het type klei en veen. Het grote voordeel van deze techniek is dat grote aanpassingen aan het watersysteem achterwege kunnen blijven.
Er is uitzoekwerk nodig om het effect op elke veensoort en met elke kleisoort te onderzoeken.
Er wordt gewerkt aan proeven in zowel Laag Holland als de Rondehoep.

Verbrakking kan een gunstig effect hebben op de reductie van de veenafbraak. Deze techniek staat voor wat het tegengaan van CO2-emissie betreft in de kinderschoenen, maar kan via pilots verder uitgewerkt worden. Het zal lastig zijn daarvoor concrete pilots op te starten, omdat daarvoor grotere oppervlakten en aanpassing van het watersysteem nodig is. Via het gebiedsproces in polder Westzaan verwachten we de werking van verbrakking op veenafbraak te kunnen toetsen.

Onbekend is hoeveel regeneratieve landbouw kan bijdragen aan de vermindering van de CO2-emissie. ***Regeneratieve landbouw*** *is een verzamelterm voor een manier van voedsel produceren die niet tegen maar vóór de natuur werkt* (Definitie uit de Voedselvisie 2020-2030). Hieronder vallen o.a. de teelttechnieken natuurinclusieve landbouw, biologische landbouw, agroforestry of agro-ecologie.
Projecten van stichting Wij.land zetten in op het op grotere schaal agrariërs regeneratieve maatregelen te laten toepassen, met minder inzet van fossiele energie, kunstmest en krachtvoer. Om maaisel uit vergrassende natuurgebieden in de landbouwgebieden in te zetten als bodemverbeterende compost of bokasi. Daarnaast valt te denken aan minder drijfmest en meer vaste mest te gebruiken en weilanden kruidenrijk en veerkrachtig (letterlijk en figuurlijk) te maken. Op deze wijze wordt een gezond bodemvoedselweb gestimuleerd, met een draagkrachtige zode en een hoge capaciteit om fosfaten en nitraten organisch te binden, waardoor weer minder krachtvoer en kunstmest nodig zijn.

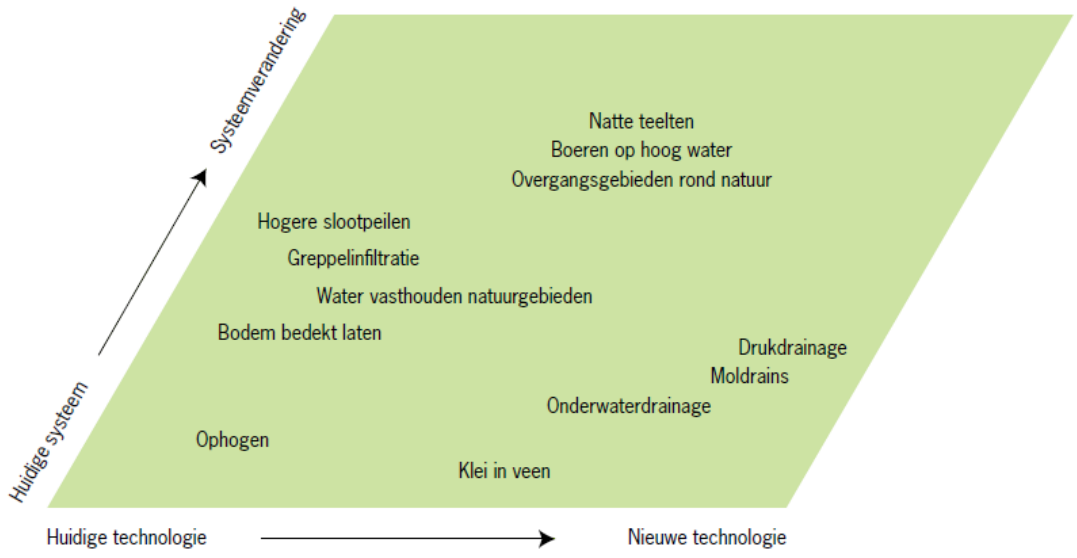
c. Natte teelten

Experimenten met alternatieve teelten laten grote verschillen in de effecten op de uitstoot van broeikasgassen zien. Ophoging van de grondwaterstand hoger dan 20 tot 30 cm beneden maaiveld leidt tijdelijk voor meer methaanuitstoot. Over hoe lang tijdelijk is, bestaat veel verschil van inzicht bij de deskundigen. De tijdelijkheid wordt op dit moment ingeschat tussen 2 jaar en 100 jaar. Bij lagere waterstanden (meer dan 20 tot 30 cm onder maaiveld) is de teelt van natte gewassen lastiger.
Daarnaast zijn de hoeveelheid en de kwaliteit van het water randvoorwaardelijk voor veel van de natte teelten. Experimenten met drijvende elementen laten zien dat veengroei bij grote waterdiepten mogelijk is (denk aan plassen en meren).
Veenmos heeft als potentie om 4 ton CO2/ha/jaar (Innovatieprogramma Veen, 2019) op te slaan en daarmee het veen weer te herstellen. Veenmos zou tevens kunnen fungeren als een teeltproduct voor de agrarisch ondernemer. Door de laatste droge jaren is de teelt van veenmos

extreem ingewikkeld gebleken en is een experiment in Ankeveen mislukt. Voor azolla en lisdodde is de uitkomst onduidelijk en onzeker. Experimenten met azolla zijn vooralsnog mislukt, omdat hier een azollakever de plantjes op at. De afzet ontbreekt en de opbrengsten zijn nog te beperkt. Onderzoek naar opschaling en verdienmodellen lopen door in onder andere het Veeninnovatie programma (VIP-NL). De projecten in Noord-Holland en de rest van het land zullen worden voortgezet, maar de verwachting dat natte teelten grootschalig gaan bijdragen aan reductie van de CO2-emissie zijn voorlopig naar beneden bijgesteld.

De maatregelen zoals onder a, b of c geschetst, kennen allemaal hun eigen mate van technische innovatie en systeemverandering van bedrijfsvoering en waterbeheer.

In figuur 9 zijn de maatregelen geplaatst op twee assen: mate van systeemverandering en nieuwe technologie. Hierbij gaat het om het duiden van verschillen tussen de maatregelen, niet om de duiding van de precieze plek in de figuur. De meeste maatregelen die in dit figuur geplaatst zijn, hebben betrekking op maatregelen die gebonden zijn aan een vorm van agrarisch grondgebruik. Hoe hoger in de figuur, hoe meer er sprake is van verandering in grondgebruik tot aan mogelijke functieverandering aan toe.

Figuur 9 Mate van systeemverandering en innovatie van mogelijke maatregelen

Voor het realiseren van de reductie van CO2-emissie in het veenweidengebied is een mix van maatregelen het meest aannemelijk. Niet alles kan overal en altijd. Regionaal en lokaal maatwerk is vereist om voor elk gebied, elk peilvak en (soms) elk perceel een eigen maatregelenpakket samen te stellen. De keuze hangt af van de mogelijkheden ter plaatse (fysiek, effectiviteit) en het draagvlak van de perceeleigenaar voor bepaalde oplossingen. De één zal zijn huidige melkveehouderijbedrijf willen blijven voortzetten bij hoog water, maar is wel in voor minder of meer innovatieve maatregelen. De ander staat open voor systeemoptimalisatie, een ontwikkeling naar een meer extensief veeteeltbedrijf (Boeren op hoog water), het toepassen van natte teelten, natuurinclusieve landbouw rondom natte natuurgebieden of zelfs tot verdergaande systeemverandering naar natuur, energietransitie of recreatie. Een systeemverandering richting functieverandering kan ook een uitkomst zijn van gesprekken in een gebied.

2.5 Relevante visies en beleidsdocumenten

2.5.1 Nationale en provinciale omgevingsvisies

In de Nationale omgevingsvisie van het Rijk wordt de opgave het mogelijk maken en realiseren van de transitie naar kringlooplandbouw genoemd.
Specifiek in het veenweidegebied spelen drie majeure problemen:

a. Uitstoot CO_2-equivalenten,
b. Toekomstperspectief voor landbouw, natuur en landschap
c. Bodemdaling.

Deze problemen in samenhang aanpakken (in samenloop met het Klimaatakkoord) is onderdeel van de opgave. De minister heeft dit verder uitgewerkt in het Veenplan 1e fase.

In de Omgevingsvisie NH2050 is opgenomen dat Noord-Holland in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust is. In 2050 is bodemdaling in veenweidegebieden daar waar mogelijk hersteld, maar in elk geval zoveel mogelijk gestopt en in elk geval geremd.
In de periode tot en met 2030, waarover deze Regionale Veenweide Strategie 1.0 gaat, geeft de Provincie een nadere uitwerking aan de ambitie om gebiedsgericht, met name in Laag Holland en het Groene Hart (plus Spaarnwoude e.o.), samen met de partners die daar mede voor verantwoordelijk zijn, de bodemdaling in veenweidegebieden af te remmen, te stoppen en zo mogelijk te herstellen (ook opgenomen in de omgevingsverordening 2020). In de omgevingsvisie is deze ambitie vertaald naar het principe dat het landgebruik en de waterpeilen in balans worden gebracht met de draagkracht van het veenweidegebied. Hierbij staan maatwerk en een gebiedsgerichte aanpak voorop.
Als randvoorwaarde geldt dat ontwikkelingen minimaal waterneutraal moeten zijn: ze mogen in geen enkel geval een verslechtering betekenen voor het watersysteem (geen achteruitgang van de waterkwaliteit, geen afname van de hoeveelheid open water, geen afname van het waterbergend vermogen, geen toenemende bodemdaling of versnippering in peilvakken). Op basis van toenemende kennis en inzichten is dit een moeilijk haalbare randvoorwaarde. Met wetenschap van nu lijkt het onmogelijk om in 2050 een emissie van 0 (nul) Mton CO2-equivalenten uit veenweidegebieden te komen. Voor klimaatneutraliteit in veenweidegebieden zal daarom na 2030 opslag van CO2 een belangrijke rol gaan spelen. We zijn bereid om de aard en de invulling van bestaande natuur en landbouwgebieden te laten veranderen als we daarmee de opgaven en problemen oplossen. Er zullen in de toekomst keuzes gemaakt moeten worden. In het PPLG zal dit nader worden uitgewerkt.
Als er slim wordt samengewerkt op thema's als biodiversiteit, voedsel, goed inkomen voor de boer, en veenweide, kan het traject dat nu loopt een leermoment zijn voor de wereld. Niet alleen in Nederland ligt immers veenweide.
De Regionale Veenweide Strategie 1.0 is een nadere uitwerking onder de Omgevingsvisie NH2050.

2.5.2 Coalitieakkoord 2019-2023 'Duurzaam doorpakken'

Bodemdaling is al lang een probleem in de veenweidegebieden en niet voor niets benoemd in het Coalitieakkoord Provincie Noord-Holland 2019-2023, "Duurzaam Doorpakken". Daarin staat ook dat de provincie zich inzet om gebiedsgericht, de bodemdaling te remmen, te stoppen en waar mogelijk te herstellen.

2.5.3 Andere opgaven, visies en plannen, zoals het NPLG en PPLG

De Regionale Veenweide Strategie 1.0 is een sectoraal document, benoemd in het Klimaatakkoord en de Klimaatwet, maar kan niet op zichzelf staan.
In het Noord-Hollandse veenweidegebied spelen meer uitdagingen. Denk hierbij aan het Stikstofdossier, Waterkwaliteit (KRW), de landbouwtransitie en de energietransitie. Met de komst

van de startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) wil het Rijk de uitdagingen in de landbouw en de natuur aanpakken. De provincie werkt dit uit tot het Provinciale Programma Landelijk Gebied. Om deze reden zullen de RVS 2.0 en 3.0 achterwege blijven, omdat deze worden geïntegreerd in het proces van het PPLG. In hoofdstuk 3 wordt op de consequenties hiervan en het verdere proces nader ingegaan.

Klimaatadaptatie

Voor klimaatadaptatie is ons beleid neergelegd in de notitie klimaatadaptatie.
In het landelijk gebied zijn de gevolgen voor klimaatverandering duidelijk zichtbaar en voelbaar. Het stelt daar namelijk grenzen aan het gebruik en beheer. Naast wateroverlast staat de beschikbaarheid van voldoende schoon en zoetwater door klimaatverandering onder druk. De toename van de watervraag als gevolg van economische ontwikkelingen verhogen die druk. We hebben een aanzienlijke rol in (de inrichting van) het landelijk gebied. Het nog op te stellen PPLG kent een integrale insteek, waarbij diverse provinciale belangen samenvallen, zoals natuur, landbouw, cultuurhistorie, landschap, recreatie en de relatie met de bebouwde omgeving. De gevolgen van de klimaatverandering in het gebied bepalen uiteindelijk voor een groot deel waar en hoe de toekomstige gebruiksfuncties kunnen voortbestaan of dat gebruiksfuncties uiteindelijk moeten transformeren. Bij dit thema is er overlap met het Deltaplan Zoetwater en is de integrale doorvertaling in een provinciale visie op het landelijk gebied essentieel.
Analoog aan onze Omgevingsvisie, ons coalitieakkoord en de NOVI, streven we ernaar om in het landelijk gebied de opgave voor klimaatadaptatie geïntegreerd, gebiedsgericht en in samenwerking op te pakken. Om de afwenteling naar de toekomst te voorkomen, zoeken we vooral naar het combineren van functies en doelen en voorkomen daarmee enkelvoudig ruimtegebruik.

Strategiedocument Zoet Water

Aan alle zoetwaterregio's en aan Rijkswaterstaat/Ministerie van Infrastructuur en Water is gevraagd een zoetwaterstrategiedocument op te stellen waarin de lange termijn strategie en de maatregelen ten aanzien van zoet water worden toegelicht. Deze documenten moet bijdragen aan inzicht in de strategie en maatregelpakketten van de verschillende zoetwaterregio's.
Noord-Holland valt in twee zoetwaterregio's. Noord Nederland en West Nederland. De grens tussen beide gebieden ligt op het Noordzeekanaalgebied.
Binnen de Noord-Hollandse veengebieden is sprake van dalingsgevoelige bodems, historische bebouwing met kwetsbare funderingen en veendijken. Het peilbeheer is cruciaal voor de waterveiligheid en vergt aanvoer, juist in droge zomers. De afhankelijkheid van aanvoer uit het hoofdwatersysteem hoort historisch bij het gebied. In het lage deel kan water vanuit het IJsselmeer of Lek (via de Hollandse IJssel of Amsterdamrijnkanaal) worden aangevoerd. Dit deel van de zoetwaterregio is volledig ingericht op wateraanvoer vanuit het hoofdwatersysteem om het peil te handhaven en om de belangrijkste functie, de landbouw, te faciliteren.
Door zoute kwel treedt in een brede strook langs de Noordzee-, Wadden- en IJsselmeerkust verzilting op. Ook door de zoutlekken bij de zeesluizen treedt verzilting op. Door doorspoeling kan de kwaliteit van het water op orde worden gehouden en kan beregening uit het oppervlaktewater plaatsvinden.
In de eerste fase van het deltaprogramma Zoetwater is de zoetwaterregio Noord ervan uitgegaan dat met het nieuwe peilbesluit de extra watervraag als gevolg van ontwikkelingen in de landbouw redelijk goed op te vangen is door optimalisatie van het watersysteem en maatregelen en innovaties in het regionale watersysteem.
In aanloop naar de tweede fase (onder andere ook door de droogte van 2018) is geconstateerd dat niet in alle ontwikkelingen kan worden voorzien in voldoende zoet water.
In het (ongevraagde) advies van de Deltacommissaris Zoet Water van april 2022 staat dat de samenhang van de zoetwateropgave met de transities in het landelijk gebied nodig is, omdat sommige opgaven randvoorwaardelijk zijn voor de oplossing. Bijvoorbeeld het verminderen van CO2 uitstoot en daarmee het remmen van de bodemdaling in het veengebied is randvoorwaardelijk voor natuurherstel op de zandgronden. Want het remmen van de bodemdaling vraagt extra aan-

voer van schaars zoetwater. Natuurherstel op de zandgronden vraagt reductie van stikstofdepositie én herstel van de grondwaterstanden. Dit moet samenkomen in een gebiedsgerichte balans tussen de grondwaterwinning, ontwatering en aanvulling, ook om te voldoen aan de internationale verplichtingen voor grondwaterafhankelijke natuur. Dit vraagt een integrale aanpak waarbij keuzes gemaakt zullen moeten worden.

Kaderrichtlijn Water (KRW)
Het belang van schoon oppervlaktewater is evident, zowel voor mensen (drinkwater, landbouw, industrie, zwemwater) als de natuur. Op grond van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) zijn voor alle oppervlaktewaterlichamen ecologische en chemische doelen/normen gesteld.
In het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 zijn voor de deelprogramma's oppervlaktewater en grondwater uitgewerkt, welke doelen we als provincie willen bereiken en hoe hieraan een bijdrage wordt geleverd met een breed pakket aan maatregelen.
Ten aanzien van de veenweidegebieden is het navolgende opgenomen. Bij veenafbraak komen nutriënten vrij die leiden tot (verdere) belasting van het oppervlaktewater. Dit kan, afhankelijk van andere eutrofiëringsbronnen zoals bemesting, een verslechtering van de ecologische kwaliteit tot gevolg hebben. De provincie voert een beleid om bodemdaling in veengebieden tegen te gaan door maatregelen te nemen die veenafbraak beperken. Met een gebiedsgerichte aanpak wordt gewerkt aan het stoppen of remmen en waar mogelijk herstellen van bodemdaling. De opgaven t.a.v. de vermindering van broeikasgassen uit veenweidegebieden maken onderdeel uit van het NPLG en daarmee van het PPLG.

2.6 Kennisontwikkeling en innovatie

De RVS 1.0 is opgesteld wetende dat er nog veel kennisvragen zijn. Op nationaal niveau wordt gewerkt aan onderzoek en monitoring in het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden (NOBV), het Nationaal Kennisplatform Bodemdaling (NKB) en het Platform Slappe Bodem (PSB).

Door het Ministerie van LNV is € 76 mln. onderzoeksgeld gereserveerd. Een deel van dat geld wordt geïnvesteerd in het Nationaal Veenweide Innovatie Programma (VIP-NL). In dit programma is het vervolg op het innovatieprogramma veen (IPV) opgenomen. Dit programma dat zich focuste op de veenweiden in Laag Holland wordt in 2022 beëindigd.
Het VIP-NL (landelijk) werkt met vier sporen:

- ***Spoor 1: water:***
  (waterinfiltratiesystemen, greppelinfiltratie, waterverbruik, waterkwaliteit, waterbuffering, regionale watervraag);
- ***Spoor 2: Bodem:***
  (klei in veen, klei op veen, verbrakking, verzuring, verzilting, bodemleven, bemesting; kavel keren);
- ***Spoor 3: Landgebruik***
  (beweiding, natte teelten, veenmos, maisteelt op veen, agrarisch natuurbeheer, klimaatbuffers veenweidenatuur);
- ***Spoor 4: Integrale bedrijfsvoering***
  (nieuw biodivers veenweidebedrijf, markt en ketenvorming, boeren op hoog water, kringloopwijzer/farm-management tools, carbon credits; valuta voor veen).

LNV heeft het programma in 2021 voorgefinancierd en vraagt aan de provincies vanaf 2022 om 37,5% cofinanciering (€ 1,3 miljoen). In deel 2 van deze RVS wordt een nadere toelichting gegeven op de cofinanciering die aan Noord-Holland gevraagd wordt.
De onderzoeken worden vanuit kennisdeling en monitoring landelijk gecoördineerd onder andere via het al eerder genoemde VIP-NL. De Noord-Hollandse onderzoeken zullen via landelijke programma's zoals VIP-NL en via het NOBV plaatsvinden. En er zijn een aantal onderzoekslocaties

in Noord-Holland gelegen, denk aan het onderzoek van het veenmosaangroei (Ilperveld; VIP-NL) en Lisdoddeteelt (Ankeveen; NOBV).

Ophoging van de grondwaterstand van veen leidt tot vermindering van de CO2-eq. emissie en kan zelfs leiden tot vastlegging van CO2-eq. (bijvoorbeeld bij veenmosaangroei). Het trekken van conclusies over de feitelijke CO2-reductie opbrengst blijft moeilijk. Zo wordt het ene jaar in een perceel en infiltratietechnieken een CO2-reductie van 40% gemeten en het jaar erop een reductie van 80%. Het duiden van deze verschillen los van de invloed van het weer is voer voor de wetenschappers.
Recent onderzoek van het NOBV geeft aan dat vanaf een drooglegging van 20 tot 30 cm en minder onder maaiveld een toename van methaanuitstoot optreedt. Het optimum tussen CO2-reductie en methaanuitstoot ligt - in wat tot nu toe gemeten is een grondwaterstand van 20 tot 30 cm onder het maaiveld. Dit betekent dat de veenweidegebieden flink natgehouden moeten worden, maar niet te nat moeten worden voor een optimale broeikasgasreductie. Deze methaanuitstoot is een andere uitstoot dan die van melkvee. En daarmee onvergelijkbaar.
Helaas kunnen hogere grondwaterstanden er ook voor zorgen dat nutriënten (denk aan fosfaten) sneller naar het oppervlaktewater uitspoelen. Ook hiervoor is het van belang dat de grondwaterstand niet te dicht bij het maaiveld komt.
Het lijkt erop dat voor de reductie van broeikasgassen een grondwaterstand van 20 tot 30 centimeter beneden maaiveld het meest optimaal is. Als er sprake is van grotere peilvakken met ongelijke bodems, kan het ene perceel bij een grondwaterstand van bijvoorbeeld 20 tot 30 cm onder maaiveld, terwijl een ander perceel een diepere grondwaterstand kent. Dat wordt bij de gebiedspecifieke uitwerking bekeken. In het PPLG zal hierop aan de hand van voortgezet onderzoek van met name het NOBV verder ingaan.
Bij grondwaterstanden van 20 of 30 centimeter of dieper zal overlast van bijvoorbeeld insecten achterwege blijven.

In of naast de veenweidegebieden zijn kwellocaties en wegzijgingslocaties aanwezig (zie bijlage C). Denk hierbij vooral aan de randen van de gebieden met grote hoogte verschillen zoals bij de overgang naar de droogmakerijen of naast de 't Gooi. Maatregelen kunnen een averechts effect geven op het voorkomen van de oxidatie van het veen of op het watersysteem. De potentiële maatregelen en het effect daarvan op kwel en wegzijging is tot nu toe in onderzoek onderbelicht gebleven. Daar zal in de interprovinciaal verband aandacht voor gevraagd worden.

Kennisontwikkeling en innovatie blijven van belang. Een belangrijk aandachtspunt blijft hoe steeds de brug tussen de landelijke kennislijnen en onderzoeken enerzijds en gebiedsgerichte praktijkkennis en -ervaring anderzijds geslagen blijft worden. Dit belangrijke aandachtspunt wordt nog belangrijker met het oog op de uitwerking van de realisatie van meervoudige doelen in het PPLG.

Bij de uitwerking van de RVS 1.0 in het PPLG is het van belang de geleerde lessen, zoals bij het Innovatieprogramma Veen en bijvoorbeeld in Spengen (Ut).

2.7 Een robuust en klimaatbestendig watersysteem

Het bodem- en watersysteem zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en vormen samen de basis voor het landbouwkundig gebruik en de mogelijkheden voor natuur. Het is een vier-eenheid met een grote onderlinge relatie en wisselwerking. Bij het aanpakken van de opgave is dit van groot belang: draaien aan de ene 'knop' heeft effecten op de andere drie. In het vinden van oplossingen voor bodemdaling/terugdringen van de CO2-emissie hebben we oog voor al deze samenhangende zaken, dus voor de verbindingen tussen bodem, water, landbouw en natuur. Een Robuust en Klimaatbestendig watersysteem is zowel een randvoorwaarde als een doel in het kader van de veenweidestrategie.

In het geval van gebiedsbrede toepassing van de bodemdaling remmende maatregelen zullen aanpassingen in het waterbeheer nodig zijn. De aanpak van vermindering van CO2-emissie/bodemdaling raakt dan ook direct aan het functioneren van het watersysteem. Verhogen van grondwaterstanden is een effectieve maatregel om bodemdaling te remmen en CO2 emissie te beperken. Maatregelen die hierbij passen zijn (oppervlaktewater)peilopzet en waterinfiltratie-systemen. Deze maatregelen vragen wat van de inrichting en het beheer van het watersysteem. Er spelen in elk geval vier belangrijke vraagstukken:

Vraagstuk a: Watervraag/waterbeschikbaarheid.
Vraagstuk b. Waterbergingscapaciteit/wateroverlast.
Vraagstuk c. Waterkwaliteit.
Vraagstuk d: Inrichting van het watersysteem.

Voor deze vraagstukken zijn niet alleen naar technische oplossingen nodig, maar ze roepen ook de vraag op om “anders om te gaan met water”. We sluiten voor de uitwerking aan bij het Delta-programma Zoetwater en het Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling en werken samen met andere veenweidenprovincies en -waterschappen.
Inzicht is nodig in hoe we het watersysteem beter kunnen inrichten om voorbereid te zijn op (extreme) klimaatscenario’s.

a. Watervraag/waterbeschikbaarheid

CO2-uitstoot remmende maatregelen waarbij de (grond)waterstand wordt opgezet, vragen om extra zoet water. De hogere grondwaterstanden leiden tot meer verdamping. Met de huidige stand van kennis is het slechts globaal mogelijk te bepalen hoeveel extra water er daadwerkelijk nodig is voor het treffen van bodemdaling remmende maatregelen. Dit hangt af van het type maatregel/vernattingsstrategie, maar ook van lokale bodemomstandigheden. Het rapport dat door de Deltacommissaris Zoet Water wordt opgesteld zal daar meer inzicht in gaan bieden.
Voor de effectiviteit van bodemdaling remmende maatregelen is het beschikbaar zijn van voldoende zoet water een voorwaarde. Naar verwachting zullen door klimaatverandering droge zomers in Nederland vaker voorkomen. En ook het terugdringen van de grotere zouttong landinwaarts als gevolg van de hogere zeespiegel en het aanvullen van het IJsselmeer in het kader van drinkwatervoorziening vragen om extra zoet water. Een grotere watervraag kan mogelijk ten dele worden opgevangen met slim peilbeheer. Zo kan worden onderzocht of vasthouden van water in het voorjaar of na een piekbui in de zomer mogelijk is zonder dat dit ontoelaatbare gevolgen heeft voor de bergingscapaciteit. Het beschikbare zoet water moet vervolgens goed verdeeld en getransporteerd kunnen worden naar alle hoeken van een gebied. Dit vraagt soms aanpassingen in de inrichting van het watersysteem.

Het verdelingsvraagstuk is van bovenregionale orde en is inmiddels landelijk geagendeerd. In de Nationale Verdringingsreeks valt het thema Bodemdaling onder categorie 1. Dit is de categorie met de hoogste urgentie in perioden van waterschaarste (voorkomen van onomkeerbare schade). De extra zoetwatervraag voor veenweidegebieden heeft in droge perioden daarmee gevolgen voor de watervoorziening van andere gebruiksfuncties. Een integrale afweging is nodig op het verdelingsvraagstuk.

b. Waterbergingscapaciteit/wateroverlast

CO2-uitstoot beperkende en bodemdaling remmende maatregelen waarbij de (grond)waterstand wordt opgezet, beïnvloeden de bergingscapaciteit van het watersysteem. In welke mate de bergingscapaciteit vermindert, verschilt per vernattingsstrategie (mate en vorm waarin het grondwater en/of oppervlaktewaterpeil wordt opgezet). Peilopzet geeft verandering in de bergingscapaciteit van een watergang en werkt (in beperkte mate) ook door in de beschikbare bodemberging. De aanleg van een waterinfiltratiesysteem geeft veranderingen in de grondwaterstanden en daarmee in de beschikbare bodemberging van een perceel. Zowel bij peilopzet als bij de aanleg van waterinfiltratiesystemen neemt de beschikbare waterbergingscapaciteit van een gebied dus af.

Uit onderzoek in de provincie Utrecht blijkt dat waterinfiltratiesystemen doorgaans leiden tot een hogere kans op wateroverlast in de zomerperiode en tot een lagere kans op wateroverlast in de winterperiode, omdat ze dan vooral drainerend werken. Dit wordt nu verder onderzocht.

Of wateroverlast daadwerkelijk schade tot gevolg heeft, hangt samen met de duur van de overlast en de vorm van het landgebruik. Er is meer inzicht nodig in de consequenties van bodemdaling remmende maatregelen op de waterbergingscapaciteit van een gebied, de mate van wateroverlast en schade als gevolg van de verschillende strategieën in het veenweidengebied. Het is niet alleen nodig om meer zicht te krijgen op de wenselijkheid van mitigerende maatregelen in de inrichting van het watersysteem. Maar ook of aanpassingen in het landgebruik en het beheer van het watersysteem een oplossing kunnen zijn om overlast te voorkomen. Mogelijk leidt een ander landgebruik of een langzame aanpassing van het watersysteem en aanpassingen van de landbouw ertoe dat wateroverlast in de praktijk anders uitpakt (tot minder schade leidt, via infiltratiebuizen sneller in de bodem zakt e.d.). Dan kunnen normen voor wateroverlast worden aangepast.

c. Waterkwaliteit

Het remmen van de CO2 uitstoot en de bodemdaling via hogere grondwaterstanden leidt tot minder veenafbraak en daarmee op langere termijn tot minder uit- en afspoeling van nutriënten uit de bodem naar de sloot en minder baggervorming in veensloten. Dat is gunstig voor de waterkwaliteit. Toch zijn er ook andere, ongewenste effecten die de waterkwaliteit en daarmee het halen van de doelen van de Kader Richtlijn Water kunnen beïnvloeden:

- de aanvoer van meer zoetwater kan betekenen dat meer gebiedsvreemd water moet worden ingelaten van een andere waterkwaliteit;
- in natte periodes kan een gebied dat is voorzien van een WIS versneld bodemwater afvoeren. Dit kan leiden tot versnelde uitspoeling van nutriënten uit het perceel naar de sloot en tot meer baggeraanwas; bij hogere grondwaterstanden (bijv. plas-dras) kunnen extra fosforverbindingen uitspoelen.
- opzetten van oppervlaktewaterpeil kan leiden tot oeverafkalving.

Er is meer onderzoek nodig naar de effecten van bodemdaling remmende maatregelen op de waterkwaliteit en naar mogelijke mitigerende maatregelen. Denk aan een optimale dimensionering van het waterinfiltratiesysteem, een optimale wijze van peilopzet, meer begroeide natuurvriendelijke oevers of ijzerzandfilters in de verzamelbuizen van het infiltratiesysteem. De aanpak van waterkwaliteit, biodiversiteit en de aanpak van bodemdaling kunnen en moeten hierbij hand in hand gaan.

d. Inrichting van het watersysteem

Het remmen van de bodemdaling via het verhogen van de grondwaterstand vraagt mogelijk aanpassingen in de inrichting van het watersysteem. Er is meer zoet water nodig en dat water moet ook goed tot in alle hoeken van de veenweiden worden verdeeld en getransporteerd. Daarnaast moet een gebied ook robuust en klimaatbestendig zijn, bijvoorbeeld om een piekbui (tijdelijk) op te vangen. Mogelijk kunnen kunstwerken (pompen, stuwen) worden aangepast of kunnen peilscheidingen of kades worden opgehoogd. Sturen op grondwaterstanden kan betekenen dat peilvakken kleiner worden. Dat is goed voor het remmen van de bodemdaling, maar gaat in tegen het principe van grote watereenheden die juist vanuit bedrijfsvoering van de waterschappen gewenst zijn. De vispasseerbaarheid van kunstwerken moet worden geborgd. Er is meer inzicht, onderzoek en doorrekening nodig van al deze effecten en mitigerende maatregelen.

2.8 Monitoring en evaluatie

Interprovinciaal wordt intensief samengewerkt. Dit gebeurt ook op het niveau van de waterschappen en het rijk. Al deze verbanden komen samen in het ambtelijke interdisciplinaire programma Veenweide onder het Klimaatakkoord. Hierin werken alle overheden en maatschappelijke partijen samen. Het bestuurlijke gremium heet Regiegroep Veenweide. Onder aansturing van de regiegroep zijn de werkgroepen Bedrijfseconomische perspectief, kennis, instrumenten en monitoring aan de gang. Er zal in Noord-Holland geen losse monitoring voor broeikasgassen worden opgezet, maar wordt aangesloten bij de monitoring die vanuit de Regiegroep in alle provincies plaatsvindt. Het voordeel hiervan is dat de uitkomsten uniform vergelijkbaar zijn en met LNV zijn afgestemd. Daar waar nodig kan op het gebieds- of maatregelen niveau, denk aan waterkwaliteit, gemonitord worden.

Na vaststelling van deze Regionale Veenweide Strategie 1.0 worden de volgende fases en de uitvoering van de Regionale Veenweide Strategie opgepakt via het Provinciaal Programma Landelijk Gebied.

De programmering van de Impulsgelden zal worden opgenomen in het Programma Natuurnetwerk (PNN) 2023. De monitoring van de uitgaven zal plaatsvinden via de jaarrekening.

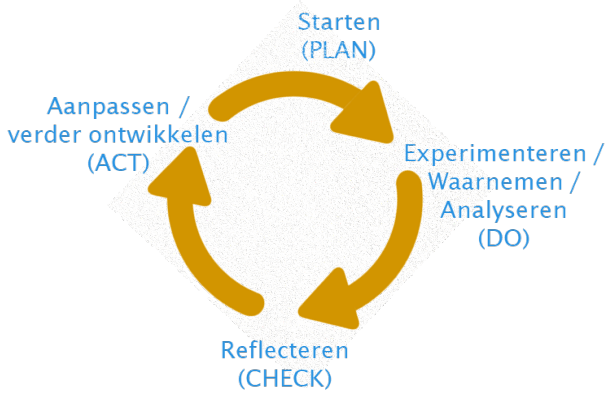
3 STRATEGIE EN VERVOLG

3.1 Hoofdlijn en doelen Regionale Veenweide Strategie 1.0

De reductie van de CO2 kent geen blauwdruk. We moeten zelf en samen met anderen leren hoe we de CO2-reductie het beste kunnen aanpakken. We kiezen daarom voor een lerend proces en een lerende werkaanpak. Onderzoek en experimenten leiden tot nieuwe inzichten, herberekeningen en maken concretisering van de strategie in deze fase lastig. Er is constant sprake van nieuwe inzichten, waardoor het noodzakelijk is dat de Regionale Veenweide Strategie een integraal, 'levend' en tegelijkertijd indicatief document moet zijn.

Duidelijk is dat veel nog uitgezocht, geëxperimenteerd en uitgevonden moet worden en dit vooral gaat over de middellange termijn. Tegelijkertijd zetten we daarom in op (innovatie)kracht van ondernemers en steken we in op no-regret maatregelen om zodoende toch alle stappen richting het reduceren van de CO2-eq. emissie te kunnen zetten. No-Regret betekent dat het een goede oplossing lijkt te zijn. In de praktijk kan blijken dat deze maatregel niet altijd en overal eenvoudig is toe te passen geredeneerd vanuit de vermindering van CO2-emissie en bodemdaling.

De gekozen aanpak is mede gebaseerd op de small wins-theorie van Katrien Termeer en past bij de beleidscyclus PLAN → DO → CHECK → ACT → PLAN (zie figuur 10).

Figuur 10, schematische weergave beleidscyclus.

Een aantal uitgangspunten worden hierbij gehanteerd:

- ✓ Waar mogelijk wordt verbinding gezocht met lopende projecten en processen en worden meekoppelkansen benut. Voor wat betreft het gebied Laag Holland wordt aangesloten bij de lopende gebiedsprocessen van het integrale gebiedsprogramma Laag Holland. Voor wat betreft het gebied het Groene Hart (plus Spaarnwoude e.o.) staat men nog aan het begin van het proces en wordt gekeken of er aansluiting mogelijk is bij de bestaande structuren in het kader van het Groene Hart, MRA en de Oostelijke Vechtplassen, incl. de Amstelscheg en Westeinderscheg.
- ✓ Daar waar in integrale gebiedsprocessen beleidskeuzes worden gemaakt zullen deze later input zijn voor het PPLG
- ✓ Op basis van het Klimaatakkoord is aandacht voor een duurzame (melk)veehouderij die het veenlandschap beheert, bijdraagt aan de leefbaarheid en aan de slag gaat met maatschappelijke verduurzamingsopgaven. Agrariërs zijn bij uitstek (omdat zij nu de grond al bezitten en al jarenlang beheren) geschikt als beheerder.
  Agrariërs passen actieve en passieve waterinfiltratietechnieken of greppelinfiltratie toe of testen andere methoden uit die reductie van de CO2-emissie tot gevolg hebben.
- ✓ Verhogen van de grondwaterstand is voor het tegengaan van veenoxidatie altijd een goede eerste stap (mits niet hoger dan 20 tot 30 cm onder maaiveld), maar mogelijk zijn later meer maatregelen nodig.

- ✓ In het peilbeheer wordt het HAKLAM principe toegepast. HAKLAM staat voor Hoger peil Als het Kan, Lager Als het Moet. Bij de meeste waterschappen is dit in de experimenteerfase. Dit past bij het lerende proces dat de Regionale Veenweide Strategie 1.0 kenmerkt. Uiteraard moet HAKLAM het behalen van de doelstelling van minder CO2 uitstoot ten goede komen.

Het terugdringen van de CO2-emissie zal een proces zijn van lange adem.
Het vindt plaats in het agrarisch gebied, veelal op de gronden van agrarische bedrijven. Om de juiste maatregelen en investeringen te kunnen doen, moet duidelijk zijn welke maatregelen en instrumenten helpen en welke niet, en wat het effect is op de productie en het bedrijfsresultaat. Ook moeten het doel en de oplossing, zoals de overheden die voor zich zien, duidelijk zijn. In de praktijk kan dit een spanningsveld opleveren tussen aan de ene kant het zo snel mogelijk bieden van die zekerheid aan agrarische ondernemers en aan de andere kant ruimte geven aan het gaandeweg met elkaar vinden van oplossingen (het lerende karakter van de aanpak)

Op basis van het voorgaande zijn de doelen in deze Regionale Veenweide Strategie als volgt vertaald:
1. Het verminderen van de CO2-eq. Emissie uit veenbodems met 0,09 Mton in 2030.
2. Het daarbinnen werken aan een duurzame en vitale grondgebonden landbouw in veenweidegebieden met een goed toekomstperspectief.
3. In 2050 is het veengebied, watergezond, robuust en toekomstbestendig ingericht.
4. Het verminderen, stoppen en waar mogelijk herstellen van de bodemdaling.

Deze doelen zullen in het kader van het PPLG verder worden vertaald naar doelen op gebiedsniveau. Bij het opstellen en vaststellen van het PPLG zal duidelijk worden of en in welke mate de doelen te halen zijn.
We hebben geen tijd te verliezen, daarom blijft aanwijzing van prioritaire gebieden achterwege. In de praktijk (zie ook de begroting in hoofdstuk 5) lopen er projecten in de gebieden waar de grootste uitstoot zichtbaar is (zie ook bijlage C). De begroting met betrekking tot de impulsgelden is zo ingericht dat er ruimte is voor nieuwe projecten als die ineens heel hard gaan lopen.

3.2 Samenhang met andere trajecten (PPLG) en integraliteit

De veenweideprovincies stellen elk een RVS op. Deze RVS-sen geven samen invulling aan en input voor de evaluatie van het veenplan 1.0 van het ministerie van LNV en het Klimaatakkoord. Door de komst van de startnotitie van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) zal het traject van de Regionale Veenweide Strategie anders verlopen dan door de minister van LNV is geschetst in het veenplan 1.0. Het opstellen van RVS 2.0 en 3.0 komt te vervallen en de volgende fases en de uitvoering van de van de veenweide strategie worden opgenomen in het PPLG. Het maken van de benodigde beleidskeuzes zal plaatsvinden in het PPLG.
Er ontstaan nieuwe vragen, en reeds gemaakte opmerkingen en geleerde lessen moeten een plaats in het proces krijgen en in de uitwerking in het PPLG. Naast de uitwerking in het PPLG wordt een van de leidende principes: Water en Bodem sturend, verder uitgewerkt. Een laatste belangrijk traject is de ruimtelijke vertaling van de opgaven in relatie tot de NOVEX gebieden (waaronder Groene Hart) in de provincie als antwoord op de brief van Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

De partijen die feedback hebben geleverd op de RVS 1.0 geven nadrukkelijk mee dat gebiedsgerichte samenwerking ten behoeve van de realisatie van meervoudige doelen met alle betrokken partijen elk vanuit de eigen verantwoordelijkheid moet plaatsvinden. De opgaven zijn dusdanig complex en kennen zoveel betrokken partijen, dat alleen in samenwerking een oplossing bereikt kan worden. In het bijzonder wijzen ze op de benodigde intensieve

samenwerking met agrariërs, natuurorganisaties en bewoners uit een gebied als voorwaarde voor succes.
Het gebruik van een klankbordgroep, zoals bij het verwerken van de feedback op de RVS 1.0 is gebeurd, is een goede methode om de partijen er vanaf het begin goed bij te betrekken.

De drie genoemde (grote) trajecten moeten op provincieniveau leiden tot een integrale aanpak van de opgaven zoals deze door het Rijk aan onze provincie worden meegegeven. Het proces om te komen tot een PPLG wordt op dit moment uitgelijnd. De ontwikkelingen volgen elkaar zo snel op dat hier slechts kort op is ingegaan. De input vanuit de RVS en de feedback wordt als belangrijke basis informatie voor het PPLG beschouwd.

3.3 Samenwerking in (integrale) gebiedsprocessen.

Ten behoeve van de uitvoering van de reductie van de CO2-emissie uit de veenweidebodems wordt integraal gewerkt aan toekomstbestendige polders waarin de vele opgaven die er zijn in het landelijk gebied samen worden opgepakt. Daarbij is het van belang dat bij maatregelen die je neemt voor één doel, gekeken wordt naar andere doelen in dat gebied en naar een lange termijn visie. Zo kan met experimenteren worden begonnen en met het scheppen van goede verdienmodellen. Hierdoor kan de transitie van deze veenweidegebieden in komende jaren steeds meer op gang kan komen. 2030 is te dichtbij voor het realiseren van een transitie, maar daar staat tegenover dat er al wel slimme maatregelen genomen kunnen worden.
Het inzicht en de kennis gaan hand in hand met het reeds toepassen van maatregelen en het verder ontwikkelen van verdienmodellen en maatregelen gericht op de transitie van bodem, water, landgebruik en landbouw- en voedseltransitie. Nieuwe inzichten en kennis vragen doorlopend om integratie en aanpassing. Maatwerk per polder is van belang.

Noord-Holland kent als gezegd twee groepen veenweidegebieden. Laag Holland boven het Noordzeekanaal en het Groene Hart (plus Spaarnwoude e.o.), beneden het Noordzeekanaal. In dit hoofdstuk worden de beide gebieden beschreven en wordt aangegeven welke projecten er al in die gebieden lopen.

3.3.1 Lopende projecten Laag Holland

In het gebied tussen het Noordzeekanaal en de gemeenten Hoorn, Alkmaar en Beverwijk wordt al vele jaren gesproken over en gewerkt aan het gebiedsprogramma Laag Holland. Onderdeel van dit gebiedsprogramma zijn een aantal projecten die voortkomen uit het InterBestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP-VP). Doelstelling van het IPB-VP is enerzijds het platteland op diverse onderwerpen een impuls geven door allerlei projecten en pilots. Voor Laag Holland wordt gewerkt aan projecten gericht op het vergroten van de biodiversiteit, het verbeteren van de waterkwaliteit, en het aanpakken van de bodemdaling en de klimaatopgave. Dit gebeurt zowel in de natuurgebieden, als op agrarische gronden. Anderzijds is de doelstelling om als partijen (overheden, natuurbeheerders, agrarische organisaties) elkaar beter te vinden in de samenwerking en van de pilots en van elkaar te leren.
In het IBP-VP Laag Holland is een viertal projecten gericht op bodemdaling. Dit zijn de deelprojecten IBP Burkmeer, IBP Ilperveld, IBP Landelijk Noord en het IBP Kennis en ontwikkeling.

<u>Het deelproject IBP Burkmeer</u>
De gemeente Amsterdam is trekker voor een deelproject in het IBP-VP, dat raakt aan twee van haar belangrijke transities. De eerste is de transitie naar een koolstofarme economie en de tweede naar een kringlooplandbouw die in evenwicht is met de natuur. Ook wil Amsterdam graag energiezuiniger bouwen in de stad. De pilot in het kader van het IBP-VP richt zich op de teelt en afzet van lisdodde. Van de lisdodde kunnen bouwmaterialen (o.a. isolatiemateriaal) worden vervaardigd. Lisdodde vraagt een hoog waterpeil. Om deze reden zal het waterpeil in de Burkmeer worden opgezet. Door het verhogen van het waterpeil zal de bodemdaling geremd worden.

Het deelproject IBP Ilperveld
In het Ilperveld wordt actief natuurherstel gekoppeld aan klimaatadaptatie door veenbehoud. Dit beoogt de regeneratie van veen door vernatting; vasthouden van schoon water is hier het leidend proces. Het gevolg zijn wetlands waarin zich weer veen vormt en waarin moerasplanten en –dieren zich herstellen van de grote drooglegging van de afgelopen halve eeuw. Landschap Noord-Holland is de trekker van dit deelproject en heeft de ambitie om in de periode 2020-2024 ten minste 50 tot 100 hectare groeiend veen te realiseren in het Ilperveld.

Het deelproject IBP Landelijk Noord:
Op agrarische gronden worden experimenten gedaan met het grootschalig (ca 100 ha) aanleggen van infiltratiesystemen. Het deelproject is daarmee uit oogpunt van bodemdaling en klimaat een 'blikvanger'. Daarnaast worden experimenten gedaan met het opzetten van het waterpeil en met het verkleien van het veen. Agrarische natuurvereniging Waterland en Dijken is trekker van dit deelproject.

Het deelproject Kennis en inzicht
Het doel van dit deelproject *Kennis & Inzicht* is om in drie aparte projectonderdelen een aantal kennisvragen te beantwoorden die de deelprojecten overkoepelen, en om inzichten te ontwikkelen voor het gehele veenweidegebied Laag Holland.
In het project worden de volgende onderdelen bekeken:
De Wateragenda, verdeeld in hoofdstukken voor:

a. Waterbeschikbaarheid;
b. Wateroverlast;
c. Waterkwaliteit.

Hierbij wordt gekeken naar de klimaatopgave van Laag Holland om de huidige jaarlijkse broeikasgasuitstoot uit het veenweidegebied van Laag Holland te bepalen. Ook wordt het effect van bodemdaling remmende en stoppende maatregelen op de waterhuishouding bekeken en getracht beter te duiden, zodat daarmee de haalbaarheid van maatregelen bij een mogelijke uitrol beter in beeld zijn. Bij dit deelproject is Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier trekker.

Overige projecten
In het Innovatieprogramma Veen wordt het veenbehoud via drie sporen onderzocht:

- veenbehoud met behoud van de melkveehouderij;
- het veen natter maken door (flexibel) beheer van het grondwaterpeil;
- veenbehoud met natte teelten.

Bij alle sporen worden onder meer de uitstoot van broeikasgassen gemeten, zodat bodemdaling en klimaateffecten in beeld worden gebracht. Ook wordt gekeken naar de gevolgen voor de biodiversiteit en het landschap. Daarnaast wordt onderzocht welk marktpotentieel natte teelten heeft en wat de economische gevolgen van een hogere grondwaterstand voor een bedrijf zijn. De onderzoeken worden op twee locaties uitgevoerd.
Er loopt een onderzoek met een infiltratietechniek met pomp op een melkveebedrijf in Assendelft. Het melkveebedrijf weet met deze techniek de grondwaterstanden heel redelijk op 30 - 40 cm onder het maaiveld te houden. Dit remt de uitstoot van broeikasgas en daarmee de bodemdaling. Bovendien kan deze techniek in potentie ook worden gebruikt om in het voorjaar het grondwaterpeil op weidevogeldoelen af te stemmen. Enkele andere veehouders doen inmiddels ook ervaring op met deze techniek, mede door subsidies die zijn verstrekt vanuit het Landbouwportaal Noord-Holland.

In de polder Zuiderveen zijn proefvakken voor de natte teelten (paludicultuur en natte veeteelt) aangelegd. In het onderzoek wordt gekeken naar de verschillende varianten en combinaties.
Het onderzoek naar natte teelten heeft zich vooral gericht op de teelt, verwerking en afzet van de lisdodde. Het is daarna verbreed met de teelt van azolla. Dit kroosvarentje haalt de

stikstofbehoefte uit de lucht en is daardoor voor meerdere beleidsopgaven (zoals bijvoorbeeld kringlooplandbouw) een interessant gewas.

Klimaat- en waterrobuust Laag Nederland
In 2021 is in het kader van de Kennis en Innovatie Agenda (KIA) subsidie aan het project Klimaat- en Robuust Laag Nederland van nu naar 2100 toegekend. In de huidige discussie rond het klimaat- en waterrobuust maken van Laag Nederland wordt het huidige landgebruik als uitgangspunt genomen. Door middel van diverse technische maatregelen wordt getracht de problemen op te lossen. De vraag is of dit op de langere termijn houdbaar is. Er is behoefte aan een plan voor de langere termijn waarbij wordt gekeken hoe we het landelijk gebied gaan inrichten en hoe de belangen van de diverse stakeholders daar in passen. Het project is begonnen op 1 januari 2021 en eindigt 31 december 2024. Waterland-Oost is een van de deelprojecten.

3.3.2 Lopende projecten Groene Hart (plus Spaarnwoude e.o.)

Binnen het gebied Groene Hart (plus Spaarnwoude e.o.) is sinds een paar jaar aandacht voor het onderwerp reductie van CO2-emissie en het tegengaan van bodemdaling. Het aantal lopende projecten is hierdoor minder groot dan in Laag Holland, waar al veel langer wordt gewerkt aan het tegengaan van bodemdaling.

Gebiedsproces Rondehoep
In de Rondehoep trekken de agrarische ondernemers het gebiedsproces Rondehoep (ruim 1000 ha) samen met de overheden en maatschappelijke partijen. Het gebiedsproces Rondehoep is gericht op een duurzaam toekomstperspectief voor de polder en de daarin wonen en werkende agrarische ondernemers, en op een integrale aanpak van overheidsopgaven op het vlak van bodemdaling, broeikasgassen, stikstof, water, biodiversiteit en energie.
Vijf werkgroepen kijken naar diverse aspecten, vanuit een integrale blik. Een van de werkgroepen kijkt naar de mogelijkheid van aankoop van stoppende bedrijven en het inzetten van de grond ten behoeve van extensivering en ophoging van de grondwaterstand voor de bedrijven die in de Rondehoep blijven functioneren.
Het unieke aan dit project is dat de boeren in de Rondehoep het project trekken. Alle overheden zijn betrokken en denken en werken mee. Het is een gezamenlijk project waarin partijen participeren vanuit de kennis en de drive om de benoemde (overheids-)doelen integraal en met toekomstperspectief/handelingsperspectief voor de agrarische ondernemers te realiseren.

Keverdijksepolder e.o.
In dit gebied zijn de agrarisch ondernemers met elkaar in overleg over de toekomst van de melkveehouderij in relatie tot de opgaven in de polder. Dit zal naar verwachting leiden tot een gebiedsproces, onder aanvoering van de boeren zelf. Er liggen provinciale bezittingen in de polder die daar mogelijk een rol bij zouden kunnen spelen. In de begroting is geld voor dit proces gereserveerd en ook voor pilots. De eerste gesprekken hebben plaatsgevonden en er lijkt animo om pilots uit te gaan voeren. Dit project bevindt zich in een dusdanig vroeg stadium dat de berekening van de CO2-opbrengst nog onmogelijk is.

Klimaatslim boeren op veen
Het project ‘Klimaatslim boeren op veen’ is een samenwerkingsinitiatief van waterschap Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, Gebiedscoöperatie Rijn, Vecht en Venen U.A. en Vereniging Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer Rijn & Gouwe Wiericke. Sinds 2020 participeren waterschap Amstel, Gooi en Vecht, LTO Noord, Provincie Zuid Holland en Provincie Utrecht ook in deze samenwerking. Het project geeft invulling aan de klimaatdoelen voor ‘landbouw en landgebruik’. Doel van het pilotproject is om in 3-5 polders verkenningen naar de haalbaarheid van bodemdaling remmende maatregelen te faciliteren, mogelijk gecombineerd met het verbeteren van de biodiversiteit en waterkwaliteit en realisatie van maatregelen op totaal ca 800 ha. Het Ministerie van LNV draagt bij aan de financiering, naast HDSR, deelnemende boeren

en andere partijen. Het project Rondehoep en verkenning in de Nieuwe Keverdijksepolder e.o. ontvangen subsidie en ondersteuning bij de aanpak vanuit Klimaatslim boeren op veen, waarmee participatie van Noord-Holland een feit geworden is. Dit project bevindt zich in een dusdanig vroeg stadium dat de berekening van de CO2-opbrengst nog onmogelijk is.

De Boer aan het Roer / Bovenkerkerpolder

Vanuit De Boer aan het Roer is een gebiedsproces in Bovenkerkerpolder (in Amstelscheg) gestart. In dat project schetsen partijen een toekomstperspectief van 2022 tot 2050, van onderop samen met gebiedspartners zoals overheden, boeren en maatschappelijke organisaties.
Het gaat om integrale uitdagingen rond bodemdaling, klimaat, verdienmogelijkheden in toekomstbestendige landbouw, biodiversiteit/natuur/stikstof, water/bodem, recreatie etc. Het proces in de Bovenkerkerpolder is net gestart. Het is de bedoeling dat er geëxperimenteerd gaat worden en dat boeren die willen experimenteren voor cofinanciering vanuit de provincie in aanmerking komen. De planning gaat uit van een uitvoeringsplan in de eerste helft van 2023, waarna gewerkt gaat worden aan een bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst en een geplande uitvoering vanaf november 2023.

Westeinderscheg

Daarnaast loopt het kwartiermakerschap voor de Westeinderscheg waarin integraal wordt bestudeerd hoe de ontwikkeling van de dit gebied zou moeten plaatsvinden.
Hierbij spelen o.a. de volgende aspecten:
Versterken van de visie, identiteit en positionering;
Verbreding en versterking van de samenwerking met de partijen in het gebied;
Naar een intentieovereenkomst, samenwerkingsovereenkomst en uitvoeringsprogramma op basis van projectenveloppen.

4 FINANCIERING, INSTRUMENTEN EN COMMUNICATIE

4.1 Financiën

4.1.1 Beschikbare rijksmiddelen

Voor de aanpak in de veenweidegebieden is met het Veenplan van Rijkswege € 276 mln. beschikbaar gesteld, waarvan:

- € 100 miljoen als Impulsgelden voor de jaren 2020 en 2021 om beweging te brengen in gebiedsprocessen en het opstellen van Regionale Veenweide Strategieën, als eerste stap richting realisatie van de doelstelling in 2030 van 1 Mton CO2-eq. reductie.
  De provincies Groningen (€ 5 mln.), Friesland (€ 22 mln.), Overijssel (€ 15 mln.), Utrecht (€ 18 mln.), Noord-Holland (€ 18 mln.) en Zuid-Holland (€ 22 mln.) hebben hiervoor Impulsgelden ontvangen.
- € 76 miljoen voor kennis, ondersteuning programmalijnen en pilots (zie ook paragraaf 2.6).
- € 100 miljoen voor de uitrol van maatregelen voor de jaren 2022–2030. Dit bedrag is voor de helft opgenomen ter dekking van de middelen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. In totaal is er vanaf volgend jaar tot 2028 vanuit het GLB zo'n € 440 miljoen beschikbaar voor maatregelen in veenweidegebieden.

De klimaatopgave in de Veenweidegebieden lijkt onderdeel uit te gaan maken van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en daarmee zullen de aanvullend benodigde middelen uit het daarbij behorende budget van € 25 miljard gehaald moeten gaan worden.

4.1.2 Benodigde financiering voor behalen van het doel in 2030

Het is voor RVS 1.0 lastig om de totale kosten te ramen. Er ontbreekt dekking voor het geheel, maar er is al wel 'startgeld' van het Rijk; de zogenaamde IMPULS-gelden. Over de besteding van deze IMPULS-gelden gaat deel 2 van deze RVS. Het is van belang niet langer te wachten tot het gehele budget beschikbaar is en al te starten met het budget vanuit de Impulsgelden omdat er geen tijd te verliezen is vanuit het halen van de doelen uit het klimaatakkoord.

De Impulsgelden zijn bestemd voor proces en maatregelen. Het bedrag is echter niet genoeg om de klimaat- en bodemdalingsopgave in de veenweidegebieden (0,09 Mton) te realiseren. Voorts is ook voor de andere opgaven in het veenweidegebied in het integrale gebiedsprogramma Laag Holland nog een groot bedrag benodigd (€ 1 miljard). In het PPLG zal een nadere duiding van de benodigde middelen en een onderbouwing daarvan opgenomen worden.

Dekking van de financiën voor de uitvoering van maatregelen om CO2-emissie te reduceren is een belangrijke opgave en een verantwoordelijkheid voor de gezamenlijke overheden. Voldoende financiële dekking van de totale kosten is van groot belang om als overheid een betrouwbare partner in de gebiedsprocessen te kunnen zijn.
Als eenmaal met de gebiedsprocessen is begonnen, moeten ze ook afgemaakt kunnen worden. Hoe we dat verder vormgeven, maakt deel uit van het lerende proces.
Het oplossen van het financiële vraagstuk heeft de komende jaren grote prioriteit. Hierover gaan de gezamenlijke provincies met het Rijk in gesprek. En los daarvan vinden er gesprekken plaats over de invulling van het NPLG per provincie. Hierin zit de verbinding met de andere programma's en budgetten zoals voor de stikstofaanpak. Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB, ANLB) biedt waarschijnlijk financiële mogelijkheden voor realisatie van opgaven in het veenweidegebied. Dit wordt nader uitgewerkt in het PPLG.

4.2 Instrumenten

De opdracht vanuit het Klimaatakkoord is het reduceren van CO2-emissie met draagvlak en verdienmodel voor de agrarisch ondernemer. We steken daarom vooral in op stimulerende maatregelen en instrumenten.
Hieronder volgt een overzicht van de beschikbare instrumenten.

In het kader van de Omgevingsvisie NH2050 zijn een viertal groepen van instrumenten onderkend, te weten: financiële -, juridische -, beleids- en communicatieve en participatieve instrumenten.

Financiële instrumenten:
Bij de inzet van financiële instrumenten kan gedacht worden aan subsidies (zoals voor VIP-NL, speciale subsidieregeling voor veenweide en bedrijfscoaches), opdrachten, bijdragen aan derden, vouchers, prijsvraag, of een (revolving) fonds, en aan bijvoorbeeld subsidies via het Landbouwportaal, en projecten als valuta voor veen. Bij dergelijke subsidieregelingen zal een eigen bijdrage aan de ondernemers worden gevraagd.
Een voorbeeld hiervan is het veenweideloket en de middelen die via GLB en ANLB-klimaat kunnen worden ingezet.

Juridische en beleidsmatige instrumenten
Inzet van grondinstrumentarium Wet Inrichting Landelijke Gebied (WILG) en Kavelruil kunnen een gebiedsproces ondersteunen. De Vijfde Nota Grondbeleid is een kadernota die de ruimte biedt om voor de realisatie van de vermindering van broeikasgassen het benodigde grondinstrumentarium in te zetten. Mochten er specifiek instrumentarium noodzakelijk blijken voor de uitvoering van de Veenweidestrategie, dan is het voorstelbaar dat hiervoor een specifieke grondstrategie wordt opgesteld. Met de kadernota is voldoende ruimte voor het creëren inzet van WILG en Kavelruil.
Een voorbeeld hiervan is de verwerving van veenweidegrond, die kan worden ingezet ten behoeve van extensivering van bedrijven, zodat deze beter in staat zijn hun bedrijf voort te zetten bij een hogere grondwaterstand.

Communicatieve en participatieve instrumenten.
Communicatie en participatie helpen bij het verspreiden van de kennis en het opdoen van ervaringen bij pilots.
Een voorbeeld hiervan zijn de vele studiegroepen die kennis met elkaar delen en samen ervaring opdoen na de aanleg van bv infiltratiesystemen (zie de proeven in Assendelft en Spengen (Ut)).

Voor al die instrumenten geldt dat deze verder moeten worden uitgewerkt en aangevuld in het kader van het PPLG. Daarbij is het van belang de provinciale instrumentenkoffer aan te vullen met de mogelijkheden van andere organisaties zoals de waterschappen en gemeenten.

4.3 Communicatie

4.3.1 Betrekken, informeren, adviseren en samenwerken, draagvlak

De strategie zoals verwoord in paragraaf 3.1 geeft aan dat in de RVS 1.0 vooral het ‘WETEN’ centraal staat. Veel is nog onzeker. Dat heeft direct invloed op de manier waarop belanghebbenden en andere belangrijke partijen worden betrokken en geïnformeerd. We hebben iedereen de gelegenheid gegeven feedback te leveren op de concept RVS 1.0.

Er moet bij de uitvoering veel samengewerkt worden en daarvoor hebben we veel partijen nodig. Door de brede consultatie is gezorgd voor afstemming en voor het behoud van het draagvlak dat er al is.

Er is een excursie voor de commissieleden van de Statencommissie Natuur, Landbouw en Gezondheid naar het gebied Rondehoep geweest.

4.3.2 Bewoners, maatschappelijke partijen en overige belanghebbenden

In het Klimaatakkoord is de reductie van de 1 Mton CO2-equivalenten/jaar op de landbouw en het landgebruik. Daardoor zijn de eigenaren/grondgebruikers daarvan onze belangrijkste groep voor het realiseren van de doelstelling. Omdat het gebruik van de veenweide veelal ten behoeve van de melkveehouderij is, ligt de focus op hen.
Naast de agrariërs, wonen, werken en leven er veel meer partijen in datzelfde veenweidegebied. Deze bewoners, maatschappelijke partijen, landbouworganisaties, zoals LTO en natuurorganisaties en de overheden zoals gemeenten en waterschappen zijn nodig om de (integrale) projecten die in de gebieden lopen te realiseren. Deze partijen maken deel uit van het draagvlak, maatregelen kunnen hen raken of zij kunnen vanuit hun eigen situatie, bijvoorbeeld als particulier eigenaar, bijdragen aan de reductie.
De RVS 1.0 is aan de benoemde groepen (uiteraard niet aan iedereen, maar via het netwerk) voor feedback toegezonden en met een aantal hoofdrolspelers is gesproken. Alle feedback is in een klankbordgroep besproken.
De gemeenten en in het bijzonder de waterschappen, nemen een aparte positie in. Zij zijn belangrijk voor de randvoorwaarden van het verwezenlijken van de uitvoering van de reductie van CO2-emissie.
Een lijst van de betrokken organisaties die feedback hebben gegeven is als bijlage 4 toegevoegd.

Om de RVS 1.0 voor iedereen begrijpelijk te maken is gebruik gemaakt van een tekstschrijver.

4.3.3 Wat doen we zelf

Vanuit de Impulsgelden is het mogelijk om gronden te verwerven. Als een aankoop slaagt, worden de gronden daarna verkocht en ingezet voor extensivering en ophoging van de grondwaterstand onder de achterblijvende agrarische bedrijven. Omdat er in gebiedsprojecten integraal wordt gewerkt zal inzet in die gebieden moeten worden afgewogen in samenhang met de het realiseren van de overige doelen. Dit moet nog volledig worden uitgewerkt. Inzet van gronden, aangekocht met Impulsgelden, dient te allen tijde in elk geval een deel van de doelen op de beperking van de CO2-winst te moeten behalen.
Interprovinciaal werkt de werkgroep instrumenten aan met name de grondbeleidsinstrumentarium en de toepassing daarvan. Noord-Holland participeert in deze werkgroep.
Ook heeft het gebiedsproject Rondehoep een werkgroep die vanuit de toekomstbestendigheid van de blijvende agrarische bedrijven kijkt naar grondaankopen en extensivering, in relatie tot de benoemde doelen het projectplan.

Er wordt onderzocht in hoeverre de provinciale landbouwgronden binnen het veenweidegebied vernat kunnen worden. Wanneer deze gronden dan verkocht gaan worden, zal een verplichting tot het blijvend nat houden van deze percelen worden opgenomen.

Dit soort instrumenten en maatregelen passen binnen de vijfde nota grondbeleid.

DEEL 2 BESTEDING RIJKS IMPULSGELDEN

Besteding Rijks Impulsgelden

In deel 1 van deze RVS 1.0 is het beleid opgenomen op basis waarvan in dit deel 2 de besteding kan worden uitgewerkt. De Rijks Impulsgelden zijn bestemd voor uitvoeringsactiviteiten in de Veenweidegebieden om een start te maken met het reduceren van de CO2 uitstoot in die Veenweidegebieden.

De afgesproken uitgangspunten bij het besteden van de Impulsgelden zijn:

- de middelen geven een substantiële financiële impuls aan de aanpak van het reduceren van broeikasgasuitstoot uit veenweidegebieden;
- dit gebeurt met een gebiedsgerichte aanpak op basis van draagvlak;
- onder regie van provincie samen met de andere overheden, zoveel mogelijk als één overheid;
- de aanpak is gericht op een duurzaam langetermijnperspectief voor agrariërs, dus met focus op de blijvers;
- dit betekent een brede inzet van de middelen met een mix van maatregelen.

De projecten moeten uiterlijk 31 december 2025 zijn afgerond.

Daarnaast participeert de provincie in de kennisnetwerken:

- Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling (NKB) € 10.000,-/jaar
- Platform Slappe Bodem (PSB) € 10.000,-/jaar

De belangrijkste kostenposten zijn de onderzoekskosten t.a.v. VIP-NL (zie deel 1, paragraaf 2.6). Uit de landelijke afstemming voor het VIP-NL programma en de bij LNV ingediende verzoeken is de bijdrage van Noord-Holland maximaal € 1,3 miljoen. Voor fase 1, op basis van de reeds ingediende subsidieverzoeken is het aandeel cofinanciering voor Noord-Holland € 0,96 miljoen. Voor fase 2 resteert een bedrag van afgerond € 340.000,-. Een uitgebreidere begroting is opgenomen in figuur 1 van deel 2.

In 2021 is al een bedrag uit de IMPULS-gelden van € 361.107,00 besteed.
Dit zijn kosten die in het kader van de eerste maatregelen en het al lopende proces in de Rondehoep zijn gemaakt.

In onderstaande tabel is de begroting voor de besteding van de IMPULS-gelden met de wetenschap van nu opgenomen. Daarbij is ruimte ingebouwd voor nieuwe ontwikkelingen en benodigde innovaties.

Het is belangrijk dat de Impulsgelden volledig worden ingezet, daarom is gekozen voor inzet op die locaties waar energie is en draagvlak voor het inzetten van maatregelen.

Globale Begroting Impulsgelden Veenweide 2021-2025						
	Reeds uitgegeven	Begroot				
Algemeen/interprovinciaal	2021	2022	2023	2024	2025	totaal
Deelname Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling (NKB)	€ 10.000,00	€ 10.000,00	€ 10.000,00	€ 10.000,00	€ 10.000,00	€ 50.000,00
Deelname Platform Slappe Bodem		€ 10.000,00	€ 10.000,00	€ 10.000,00	€ 10.000,00	€ 40.000,00
Onderzoek VIP-NL (via ZH)						€ -
- Spoor 1 Water		via waterschap	via waterschap	via waterschap	via waterschap	€ -
- Spoor 2 Bodem (bv Klei in Veen)		€ 105.112,80	€ 105.112,80	€ 105.112,80	€ 35.037,60	€ 350.376,00
- Spoor 3 Landgebruik (bv natte teelten en veenmos)		€ 116.285,70	€ 116.285,70	€ 116.285,70	€ 38.761,90	€ 387.619,00
- Spoor 4 Integrale Bedrijfsvoering (bv VIC en hoogwaterboerderij)		€ 66.746,10	€ 66.746,10	€ 66.746,10	€ 22.248,70	€ 222.487,00
VIP-NL fase 2 (maximale bijdrage PNH)			€ 152.783,10	€ 152.783,10	€ 33.951,80	€ 339.518,00
Subtotaal VIP-NL		€ 288.144,60	€ 440.927,70	€ 440.927,70	€ 130.000,00	€ 1.300.000,00
inhuur	€ 84.907,00	pm	pm	pm	pm	€ 84.907,00
subtotaal algemeen	€ 94.907,00	€ 308.144,60	€ 460.927,70	€ 460.927,70	€ 150.000,00	€ 1.474.907,00
Deelregio Laag Holland						
Assendelft			€ 1.231.000,00	€ 69.000,00		€ 1.300.000,00
Waterland/Zeevang			€ 1.300.000,00			€ 1.300.000,00
Aankoop			€ 2.000.000,00	€ 3.000.000,00		€ 5.000.000,00
Opdrachten		€ 54.835	€ 25.000,00			€ 79.835,00
						€ -
overig landbouw gebied		€ 300.000,00	€ 700.000,00			€ 1.000.000,00
subtotaal Laag Holland	€ -	€ 354.835,00	€ 5.256.000,00	€ 3.069.000,00	€ -	€ 8.679.835,00
Deelregio Groene Hart						
Ronde Hoep (aankoop en project)	€ 266.200,00					€ 266.200,00
Aankoop		€ 1.946.465,55	€ 1.000.000,00			€ 2.946.465,55
Keverdijkse polder e.o.			€ 550.000,00	€ 400.000,00		€ 950.000,00
Bovenkerkerpolder			€ 400.000,00	€ 100.000,00		€ 500.000,00
Subtotaal Groene Hart	€ 266.200,00	€ 1.946.465,55	€ 1.950.000,00	€ 500.000,00	€ -	€ 4.662.665,55
Inspelen op nieuwe ontwikkelingen						
PM			€ 2.000.000,00	€ 1.000.000,00	€ 150.000,00	€ 3.150.000,00
afronding						€ 32.592,45
Totaal	€ 361.107,00	€ 2.609.445,15	€ 9.666.927,70	€ 5.029.927,70	€ 300.000,00	€ 18.000.000,00

De programmering van de Impulsgelden zal worden opgenomen in het Programma Natuurnetwerk (PNN) 2023. De monitoring van de uitgaven zal plaatsvinden via de jaarrekening.

Laag Holland
In het integrale gebiedsprogramma Laag Holland zijn de gebiedsprocessen in Polder Westzaan en Waterland-Oost het verst gevorderd. In Polder Westzaan draagt de verbrakking van het watersysteem in de polder bij aan de vermindering van de CO2-emissie en daarmee ook aan het tegengaan van bodemdaling. Een gebiedsvisie is opgeleverd. Deze zal worden uitgewerkt in een gebiedsprogramma. Hiervoor wordt een apart besluitvormingsproces doorlopen.

In Waterland-Oost ligt de focus op de versterking van de natuurfunctie ten oosten van het Goudriaankanaal door wijziging van de huidige NNN-begrenzingen. Nadat hierover besluiten zijn genomen, kunnen ook de andere opgaven in dit deelgebied nader worden uitgewerkt en maatregelen in uitvoering worden genomen. Het gaat in dit deelgebied om een dik veenpakket, met lokaal laagjes klei aan de oppervlakte als gevolg van diverse dijkdoorbraken. Behoud van dit dikke veenpakket is wenselijk met de bestaande infiltratietechnieken of door klei in te mengen op plaatsen waar de kleilaagjes niet aanwezig zijn (nog experimenteel). Behoud van de weidevogelbiotoop in Waterland-Oost is ook een belangrijke opgave. De lisdoddeteelt in de Burkmeer is een vorm van natte teelt in dit deelgebied. Waterland-Oost is een van de onderzoeksgebieden in het programma van Laag-Nederland 2100.

In het zuidelijke deel van Zeevang zijn de opgaven en de bodemgesteldheid redelijk vergelijkbaar met de situatie in Waterland-Oost.
Voor beide deelgebieden is in totaal € 1,3 miljoen vanuit de Impulsgelden begroot voor de genoemde maatregelen.

Integrale gebiedsprocessen in het Wormer en Jisperveld, Polder Mijzen, Eilandspolder, Oostzanerveld zijn eveneens gestart, maar bevinden zich nog in de verkenningsfase. In dit stadium is nog onduidelijke welke maatregelen in de betreffende gebiedsplannen opgenomen gaan worden. Hier geldt dat het in hoofdzaak natuurgebieden betreft, zodat deze projecten zonder Impulsgelden moeten worden vormgegeven.
Polder Assendelft is een landbouwgebied, met uitzondering van het Noorderveen (Natura 2000-gebied). Delen van de polder kennen een nog overwegend dik veenpakket, maar het gebied in zijn totaliteit is divers. De polder kent plekken waar het veen drijft op het oude veenmoeras. Juist op deze plekken is het van belang om de CO2-emissie te verminderen/bodemdaling te stoppen om de huidige vorm van veehouderij te kunnen behouden. De mogelijkheden daartoe zijn uitgetest in het Innovatieprogramma Veen bij een veehouder in deze polder. Het betreffende bedrijf bleek heel redelijk in staat om met een grondwaterstand van 30 cm onder het maaiveld te werken, na de aanleg van infiltratiesystemen.
In de gehele polder moet de bodemsituatie goed in beeld te worden gebracht, daarna kunnen meerdere projecten voor de aanleg van waterinfiltratiesystemen in deze polder van start gaan, op basis van vrijwilligheid. De agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken neemt hiertoe het initiatief. In totaal is € 1,3 miljoen vanuit de Impulsgelden gereserveerd voor maatregelen in deze polder.

Het opstarten van het veenweideloket (bij voorkeur onder de vlag van het Landbouwportaal) zal met een bedrag van € 300.000,= worden ondersteund.

Agrarische bedrijven staan elk voor verschillende keuzes: blijven, verplaatsen, innoveren, verbreden, stoppen, enz. Het verplaatsen of stoppen van bedrijven biedt de overblijvende agrarische bedrijven meer (ontwikkel)ruimte en dus toekomstperspectief. Als op die locaties maatregelen worden genomen om de CO2-emissie te verminderen/bodemdaling te remmen en/of te stoppen, dan kunnen de Impulsgelden voorzien in de opkoop van stoppende bedrijven of de kavelruil van verplaatsende bedrijven. Het ligt dus in de rede om de aankopen of kavelruilen in te zetten in de landbouwgebieden van Waterland-Oost, Zeevang (zuidelijke deel) of polder Assendelft in combinatie met de maatregelen die daar gaan worden getroffen, zoals hierboven uiteengezet.

Groene Hart (plus Spaarnwoude e.o.)

<u>De Boer aan het Roer / Bovenkerkerpolder</u>
Voor Bovenkerkerpolder hebben we een zeer grove financiële inschatting gemaakt op basis van het aantal hectare veenweidepercelen, uitgaande van de meest dure maatregel (AWIS). We komen dan op € 3,3 miljoen waarvan € 100.000 voor cofinanciering van het proces in beide polders (€ 50.000 elk). Dit is dus allemaal zeer grof en er zijn geen harde conclusies/toezeggingen mogelijk. De gebiedsprocessen moeten immers nog starten, of zijn net gestart, en nu is het (nog) onbekend of waterinfiltratie/greppelinfiltratie een maatregel is die de polders aanspreekt. Bij de start van de gebiedsprocessen staan voor ons echt alle mogelijk maatregelen nog open. We willen samen met de agrariërs op zoek.

<u>Klimaatslim boeren op veen / Keverdijksepolder e.o.</u>
In dit gebied zijn de agrarisch ondernemers met elkaar in overleg over de toekomst van de melkveehouderij in relatie tot de opgaven in de polder. Dit zal naar verwachting leiden tot een gebiedsproces, onder aanvoering van de boeren zelf. Er liggen provinciale bezittingen in de polder die daar mogelijk een rol bij zouden kunnen spelen. In de begroting is geld voor dit proces gereserveerd en ook voor pilots. De eerste gesprekken hebben plaatsgevonden en er lijkt animo om pilots uit te gaan voeren.

Aankopen

Ook binnen de veenweidegebieden in het Groene Hart staan agrarische bedrijven voor de verschillende keuzes: blijven, verplaatsen, innoveren, verbreden, stoppen enz.
Het verplaatsen of stoppen van bedrijven biedt de overblijvende agrarische bedrijven meer (ontwikkel)ruimte en dus toekomstperspectief. Als op die locaties maatregelen worden genomen om de CO2-emissie te verminderen/bodemdaling te remmen en/of te stoppen, dan kunnen de Impulsgelden voorzien in de opkoop van stoppende bedrijven of de kavelruil van verplaatsende bedrijven.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
J. Gerritsen
BEL/GRN

Telefoonnummer +31235143072
gerritsenj@noord-holland.nl

Verzenddatum

- 6 OKT. 2022

Kenmerk
1510289/1909180

Uw kenmerk

Betreft: Vaststellen Regionale Veenweide Strategie 1.0

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over het vaststellen vam de Regionale Veenweide Strategie 1.0.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

3 bijlage(n)

- Voordracht vaststellen Regionale Veenweide Strategie 1.0
- Regionale Veenweide Strategie 1.0
- Feedbackdocument

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Bijlage behorende bij vaststelling van de Regionale Veenweide Strategie 1.0 (RVS 1.0) (1510289/1902986).

In bijgaand document zijn alle binnengekomen reacties opgenomen.

Nummer	Organisatie/discipline	Feedback, de tekst uit de mail is integraal overgenomen, tenzij anders aangegeven.	Advies ten aanzien van verwerken in de definitieve RVS 1.0
1	Provincie Zoet Water	Tekstvoorstel pagina 19 zoet water gezet: *Strategiedocument Zoet Water* *Aan alle zoetwaterregio's en aan Rijkswaterstaat/Ministerie van Infrastructuur en Water is gevraagd een zoetwaterstrategiedocument op te stellen waarin de lange termijn strategie en de maatregelen ten aanzien van zoet water worden toegelicht. Deze documenten moet bijdragen aan inzicht in de strategie en maatregelpakketten van de verschillende regio's.* *Noord-Holland valt in 2 regio's. Noord Nederland en West Nederland. De grens tussen beide gebieden ligt op het Noordzeekanaalgebied.* *Binnen de Noord-Hollandse veengebieden is sprake van dalingsgevoelige bodems, historische bebouwing met kwetsbare funderingen en veendijken. Het peilbeheer is cruciaal voor de waterveiligheid en vergt aanvoer, juist in droge zomers. De afhankelijkheid van aanvoer uit het hoofdwatersysteem hoort historisch bij het gebied. In het lage deel kan water vanuit het IJsselmeer of Lek (via Hollandse IJssel of ARK) worden aangevoerd. Dit deel van de regio is volledig ingericht op wateraanvoer vanuit het hoofdwatersysteem om het peil te handhaven en om de belangrijkste functie, de landbouw, te faciliteren.* *Door zoute kwel treedt in een brede strook langs de Noordzee-, Wadden- en IJsselmeerkust verzilting op. Ook door de zoutlekken bij de zeesluizen treedt verzilting op. Door doorspoeling kan de kwaliteit van het water op orde worden gehouden en kan beregening uit het oppervlaktewater plaatsvinden.* *In de eerste fase van het deltaprogramma Zoetwater is de regio Noord ervan uitgegaan dat met het nieuwe peilbesluit de extra watervraag als gevolg van ontwikkelingen in de landbouw redelijk goed op te vangen is door optimalisatie van het watersysteem en maatregelen en innovaties in het regionale watersysteem.*	Opmerking is verwerkt in de definitieve versie van de RVS 1.0.

2	Unie van Waterschappen	Suggestie om een kopje “integrale doelen” toe te voegen.	Opmerking is verwerkt in de definitieve versie van de RVS 1.0.
3	Provincie Regiomanagement	Wat te doen met de veengronden in West-Friesland	Opmerking hierover is verwerkt in de definitieve versie van de RVS 1.0
4	Provincie grondzaken	p. 33. “Grondinstrumentarium zoals WILG en Kavelruil vallen onder het juridische instrumentarium. Deze kunnen een gebiedsproces ondersteunen. De Vijfde Nota Grondbeleid bied al voldoende ruimte voor het creëren van een grondbank of het toepassen van WILG en Kavelruil.” Kunt u dat in de tekst verduidelijken? Op pagina 10 van de 5e Nota Grondbeleid staat vermeld: “*De vijfde Nota bevat de algemene uitgangspunten van het grondbeleid…….GS werken op basis hiervan uitvoeringsregels uit voor bijvoorbeeld natuur, water, infrastructuur en beheer. In een grondstrategie bepalen GS de feitelijke inzet van grond voor samenhangende opgaven of projecten in een gebied.*”. En verderop: “*De provincie speelt [hiermee] in op de behoefte om maatwerk te leveren door de meest effectieve grondinstrumenten in te zetten, passend bij de opgave, het thema of het gebied.*” Oftewel: De 5e Nota Grondbeleid zelf is een kadernota die de ruimte biedt om ook voor onderhavig thema de noodzakelijke grondinstrumentarium in te zetten. Mochten er specifiek instrumentarium noodzakelijk blijken voor de uitvoering van de Veenweidestrategie, is het voorstelbaar dat hiervoor een specifieke grondstrategie wordt opgesteld.	Tekstvoorstel van de afdeling grondzaken is overgenomen in de definitieve versie van RVS 1.0: *Grondinstrumentarium zoals WILG en Kavelruil vallen onder het juridische instrumentarium. Deze kunnen een gebiedsproces ondersteunen. De Vijfde Nota Grondbeleid is een kadernota die de ruimte biedt om voor de realisatie van de vermindering van broeikasgassen het benodigde grondinstrumentarium in te zetten. Mochten er specifiek instrumentarium noodzakelijk blijken voor de uitvoering van de Veenweidestrategie, is het voorstelbaar dat hiervoor een specifieke grondstrategie wordt opgesteld. Met de kadernota is voldoende ruimte voor het creëren inzet van WILG en Kavelruil.*
5	Provincie Utrecht informeel	Het afgelopen jaar hebben we al meermalen van je gehoord over de voortgang van jullie RVS en over de omstandigheden daarbij. Dus we hebben alle begrip voor de inhoud en vorm waarin jullie RVS dus nu voorligt. Onze reactie is geen formele bestuurlijke reactie, zelfs geen ambtelijke formele reactie. We kiezen bewust voor een informele reactie. Waar we kritiek geven is die nadrukkelijk wel bedoeld om opbouwend te zijn. We zitten als provincies tenslotte allemaal in hetzelfde schuitje en moeten elkaar ondersteunen. We richten onze opmerkingen op de grote lijnen, niet op onderdelen.	De teksten ten aanzien van de strategie en de relatie met de opname in het PPLG zijn in de definitieve versie aangescherpt. Ditzelfde geldt voor het verduidelijken van de prioritering in de gebieden. Redactioneel is een tekstschrijver ingeschakeld voor de (eind)redactie van de definitieve RVS 1.0.

		Strategie Onze eerste opmerking betreft de hoofdlijn zelf. In de eerste zin van de RVS staat: "*In deze Regionale Veenweide Strategie 1.0 staat hoe de provincie Noord-Holland de uitstoot van broeikasgassen uit veenbodems en daaraan gekoppelde bodemdaling wil tegengaan.*" Verderop staat: "*We kiezen nu voor onderzoek en experimenten.*" Aan dit laatste is gekoppeld wat aan het begin van paragraaf 2. 6 staat: "*Deze concept-RVS 1.0 (weten, leren en experimenteren)*" en iets verderop: "*Hierna volgen nog een RVS 2.0 (willen, gebiedsprocessen waarna inzicht in maatregelen en draagvlak) en een RVS 3.0-versie (werken, grootschalige uitrol en inzicht in uitvoering en financiering)*". Dat klinkt ons niet als een voldoende invulling van hetgeen in die eerste zin van de RVS staat. Daarbij vragen wij ons af of hiermee afdoende het doel uit het Klimaatakkoord gehaald wordt, namelijk het reduceren van de landelijke jaarlijkse broeikasgasemissie met 1 Mton in 2030. Met daarbij ook de procesmatige zaken die in het Klimaatakkoord aan de provincies gevraagd wordt in hun RVS-en te behandelen, zoals bijv. een financiële doorrekening. Overigens blijkt uit deel 2, dat er wel degelijk, zij het voorzichtig, al aan de uitrol wordt gewerkt. Het geheel straalt ons inziens weinig ambitie uit en een strategie van vooruitschuiven. Hier missen we ook een heldere verwoording van de strategie, (richting, wat en wanneer). Dat zou in 2.6 moeten, maar deze paragraaf is erg abstract en algemeen en geeft daardoor weinig richting. Wat ook niet helpt is dat wat er aan strategie in 2.6, niet in apart hoofdstuk is opgenomen. Het lijkt alsof er niet te veel nadruk op de strategie gelegd mag worden. Redactioneel Jullie RVS is ons inziens soms onnodig inhoudelijk (zie bv in 2.7 en in 2.10, gedetailleerde begroting van gebiedsproces op blz. 36). Daarnaast ook wel doublures en de opzet komt rommelig over. Hoofdstuk 2 bevat veel uiteenlopende zaken en kan wellicht beter opgesplitst worden. Door dit alles vervaagt het zicht op de hoofdlijnen. Wij denken dat een tekstschrijver je hierbij kan helpen.	

6	Gemeente Alkmaar groenbeleid	De RVS 1.0 geeft een uitgebreid inzicht in de op dit moment bekende gegevens ten aanzien van de doelstelling om de CO2 emissie te verlagen, over hoe dit aan te pakken en de actueel beschikbare kennis over de effecten daarvan. In deze RVS wordt aangegeven dat de nadruk in de 1.0 versie ligt op 'weten, leren en experimenteren' en het tegelijk oppakken en uitvoeren van 'no-regret maatregelen' en daar waar de 'energie op zit'. We onderschrijven dit als een goede strategie voor dit moment, waarbij toewerken naar meer structurele maatregelen natuurlijk het doel dient te zijn. Het concept RVS 1.0 is nog erg algemeen en open, waardoor we vanuit de gemeente op dit moment niet echt een verdere inhoudelijke mening hierop hebben. Hieronder wel een aantal vragen en opmerkingen/aandachtspunten bij de RVS; Een mooie samenvatting van actuele kennis. Dit rapport is met name éenzijdig ingestoken t.a.v. de CO2 opgave: wij achten het belangrijk om alert te zijn op en aandacht te besteden aan de samenhang met andere ambities en beleidsaspecten. Zeker ook in de gebiedsprocessen. De CO2 opgave zal complexer zijn nu ook de Stikstof zo'n belangrijk en actueel onderwerp is (relatie met landbouwtransitie). Ook het landschap dat (ingrijpend) kan veranderen door de maatregelen om bodemdaling tegen te gaan zal er voor zorgen dat dit grote gevolgen heeft voor de agrariërs. Vanuit de gemeente vragen we aandacht voor het belang van balans voor de integrale opgave en van een toekomstbestendige agrarische sector/economie. Wat betekent de C02 emissie reductie doelstelling nu voor de opgave in de specifieke gebiedsproces gebieden? Dat is met dit rapport nog niet duidelijk. In geval er sprake zal zijn van opkoop van bedrijven vragen wij zorgvuldige aandacht voor toekomstige (toekomst bestendige) functie, beheer en behoud van land(-schap) én van de gebouwen met erven (karakteristieke bebouwing en erven).	De teksten ten aanzien van de integraliteit, toekomstbestendige landbouw en de uitwerking in de gebieden zijn in de definitieve versie aangescherpt. De input voor de uitwerking in de gebieden en de grondzaken technische punten zijn meegegeven als input voor het PPLG.

7	Provincie Landbouw	Laatste paragraaf 1.5 overlapt met laatste paragraaf 1.1 Hoofdstuk 2.2 opdelen in twee? a. ontstaan veenweide in NH. b. locaties veenweide binnen NH? Duidelijker omschrijven wat (+ 265 x) betekent "Elk van deze methodes heeft zijn voor- en nadelen" Wat zijn deze methodes en wat zijn de voor- en nadelen? Waarom dit noemen als je ze niet verder gaat uitleggen? Laat de 2 laatste paragrafen over de beschrijving van Spaarnwoude vervallen. Breidt de uitleg van het project Boer aan het Roer uit.	Redactionele opmerkingen zijn in de definitieve versie van de RVS 1.0 verwerkt.
8	Provincie Grondwater	Mijn feedback: RVS 1.0 geeft een goed beeld van de huidige situatie en een doorkijkje naar (on)mogelijkheden in zeer algemene zin. Een prima overzicht als vertrekpunt! Wat mij echter opvalt is dat in RVS1.0 een natuurlijke referentie ontbreekt. Het denken is vooral gericht op het in standhouden van een vast peil met verschillende technische maatregelen. Daar is veel water aan- en afvoer voor nodig en dat kan niet of moeilijk op een water neutrale manier. Aan natuurlijke peilschommelingen wordt nauwelijks aandacht besteed terwijl dit wellicht kansen biedt voor: veenbehoud, waterconservering (klimaatadaptatie), waterkwaliteit (KRW) en vermindering van de stikstofrijkdom in de bodem. Mij lijkt natuurlijk peilbeheer een aandachtpuntje voor RVS2.0 (en uitwerking PPLG, Deltaprogramma etc.)	Opmerking is verwerkt in de definitieve versie van de RVS 1.0.
9	Gemeente Edam – Volendam omgevingsbeleid	U heeft ons per mail informatie toegezonden met betrekking tot het concept Regionale Veerweide Strategie 1.0 (RVS 1.0) en ons gevraagd eventuele feedback voor 31 juli 2022 aan u door te geven. Onder dankzegging van uw toezending willen wij gaarne aan aantal opmerkingen plaatsen m.b.t. dit stuk. Zoals aangegeven in het onderzoek dat is verricht door [redacted] c.q. in de gehouden consultaties met betrekking tot het Programma Bodemdaling van de Provincie Noord-Holland vormt bodemdaling binnen onze gemeente niet een urgent probleem. Het veenweidegebied De Zeevang is voor de	De teksten ten aanzien van de integraliteit, toekomstperspectief voor de landbouw zijn in de definitieve versie aangescherpt. De input voor de uitwerking in de gebieden en de grondzaken technische componenten zijn meegegeven als input voor het PPLG en de gebiedsgerichte uitwerking.

		landbouw als ook als Cultuurlandschap van groot belang. Ook internationaal gezien wordt dit landschap van groot belang en waarde geacht. Daarnaast is het gebied aangewezen als Natura 2000 gebied. Wij willen benadrukken dat wij een gezonde agrarische sector van groot belang achten ook juist voor het natuurbeheer en het behoud van het open karakteristieke veenweidelandschap. Juist in dit gebied is het zeer uniek en bijzonder dat het agrarische gebruik en beheer zo verweven zijn met het behoud van de aanwezige natuurwaarden en Natura 2000 doelsoorten. Het is dan ook aan de agrarische beheerders van het veenweidelandschap te danken, dat bijna in zijn geheel wordt voldaan aan de Natura 2000 doelen. De natuurwaarde van het gebied (Natura 2000) gaat dus hand in hand met het agrarische gebruik en beheer van het belangrijke Cultuurlandschap. In het document valt te lezen dat maatregelen moeten worden afgestemd op het toekomstperspectief voor de boeren, de waterhuishoudkundige mogelijkheden en het type veenbodem. Daarmee komt ook ruimte voor weidevogels en versterking van biodiversiteit. Daar past een maatwerkaanpak bij en geen uniforme aanpakt. *Het bedrijfsperspectief van de boer is uitgangspunt,* waarbij bestaande verdienmodellen pas overboord kunnen worden gegooid als alternatieve verdienmodellen beschikbaar zijn. Gelet op het voorgaande willen wij benadrukken dat wij uitdrukkelijk kiezen voor het behoud van het landschap zoals die nu is en het agrarische beheer daarvan. Het “onder water” zetten dan wel het peil zodanig verhogen dat geen agrarische beheer meer mogelijk is, heeft derhalve niet onze voorkeur. Hoewel een aantal maatregelen nog experimenteel zijn, kiezen wij uitdrukkelijk voor de andere methoden (onderwaterdrainage, waterinfiltratiesystemen e.d.) waarbij het agrarisch beheer goed mogelijk blijft en het cultuurlandschap niet wordt aangetast. Maatwerk is daarbij uiteraard een gegeven. Wij kiezen derhalve uitdrukkelijk niet voor een ander landschapsvorm c.q. het onder water zetten van agrarische gronden.	Redactioneel is een tekstschrijver ingeschakeld voor de (eind)redactie van de definitieve RVS 1.0

		Voorts merken wij t.a.v. het hoofdstuk 3 Financiering, instrumenten en communicatie nog het volgende op. In hoofdstuk 3.3.3 staat vermeld dat vanuit de impulsgelden het mogelijk is om gronden te verwerven. Als aankoop slaagt worden de gronden daarna verkocht en ingezet voor extensivering en ophoging van de grondwaterstand onder de achterblijvende agrarische bedrijven. Wanneer deze gronden dan verkocht gaan worden, zal een verplichting tot het blijvend nat houden van deze percelen worden opgenomen. Wij vragen ons hierbij af of de wens van de boeren tot het gebruik van die verkochte landen goed is onderzocht? Hoe gaat dit in de praktijk? Als de boeren deze landen niet wensen over te nemen c.q. te gebruiken, wie onderhoudt dan dit landschap? Er zal in dat geval een aanzienlijke verruiging van het landschap ontstaan waardoor ook de natuurdoelen onder druk komen te staan. Hierover is naar onze mening niet goed nagedacht. Immers de boer onderhoudt nu het landschap zoals wij dat waarnemen. Dit moet naar onze mening altijd ondersteund worden. Tenslotte valt het ons op dat in het stuk erg veel zaken herhaald worden (er zitten veel herhalingen in), waardoor je bij lezing van het stuk je afvraagt waar zit de nuance nu (zoek de verschillen!). Wij verzoeken u voor de leesbaarheid van het stuk zoveel mogelijk herhalingen te vermijden. Het stuk kan daardoor korter zijn. Tenslotte willen nogmaals benadrukken dat ons veenweidegebied De Zeevang zijn (natuur)waarde puur te danken heeft aan het agrarische beheer. Ook bij het verwerven van de grond, verzoeken wij u daarvoor de nodige aandacht te schenken. Wij vertrouwen er op u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Gaarne verzoeken wij u ons een bevestiging te zenden of deze mail goed is aangekomen.	

10	Wij.land	Het word document met de reactie is toegevoegd. 2022-08-02 reactie Wij.land RVS PNH.d	Een aantal tekstvoorstellen van Wij.land zijn overgenomen en de overige inhoudelijke punten worden als input aan het PPLG meegegeven. Het project dat Wij.land samen met Cono melkfabriek voorstelt, is omarmd in de begroting verwerkt.
11	Hoogheemraadschap van Rijnland	De pdf met de reactie is toegevoegd. 22.056430_reactie op RVS 1.0-concept.	Punt 11, 12 & 17 zijn samengevoegd en gezamenlijk besproken. De ene helft van de opmerkingen heeft tot aanscherping van de teksten van de RVS 1.0 geleid. De andere helft van de opmerkingen worden als input aan de projectleiders van het PPLG, Bodem en water sturend en de RO-puzzel meegegeven.
12	Waterschap Amstel Gooi en Vecht	De pdf met de reactie is toegevoegd. 2022.07.20_brief reactie AGV RVS pro	Zie punt 11
13	Klimaatslim Boeren op Veen	De pdf met de reactie is toegevoegd. Reactie RVS Noord-Holland 1.0_I	De ene helft van de opmerkingen heeft tot aanscherping van de teksten van de RVS 1.0 geleid. De overige opmerkingen worden als input aan de projectleiders van het PPLG, Bodem en water sturend en de RO-puzzel meegegeven.

14	Op persoonlijke titel [redacted]	De pdf met de reactie is toegevoegd. Reactie op Concept Regionale Veenweic	De punten 14 en 18 zijn gelijktijdig besproken. Westzaan blijft op basis van het gemeenteraadsbesluit en het GS-besluit genoemd in de RVS 1.0. Wel zijn de teksten op basis van de reactie aangescherpt, zodat deze in lijn liggen met de status van het project en de afspraken in het gebied.
15	LTO	De pdf met de reactie is toegevoegd. 043NH EK Provincie NH - Feedback conc	De reactie van de LTO heeft geleid tot diverse aanpassingen van de tekst en toevoegingen in de Regionale Veenweide Strategie 1.0.
16	Gezamenlijke Natuurorganisaties en milieufederatie	De pdf met de reactie is toegevoegd. Reactie natuurorganisaties '	Suggestie voor het toevoegen van een ambitie overgenomen en verwerkt in de definitieve RVS 1.0. Suggestie om kaarten toe te voegen overgenomen. Niet allemaal, omdat deze niet allemaal te produceren waren.
17	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	De pdf met de reactie is toegevoegd. Zienswijze HHNK concept RVS 1.0.PDF	Zie punt 11
18	Dorpscontact Westzaan	De mail met de reactie en alle bijlagen is toegevoegd. Reactie op Concept Regionale Veenweic	Zie punt 14

Datum	Onderwerp
2 augustus 2022	Reactie Wij.land op RVS 1.0 Prov. Noord-Holland

Van	Aan
[redacted]	[redacted]
Programma-coördinator	Sr. Beleidsadviseur Bodemdaling en Groene Hart
Wij.land	Provincie Noord-Holland

Geachte [redacted],

Allereerst dank voor de mogelijkheid om feedback te geven op de Regionale Veenweidestrategie van de provincie Noord-Holland versie 1.0 (hierna RVS). We zijn blij dat een aantal suggesties van Wij.land ten aanzien van regeneratieve landbouw als mogelijke oplossingsrichting zijn opgenomen, en dat een integrale aanpak, ondanks de sectorale indeling van de provinciale organisatie toch omarmd wordt.

We zijn blij dat er, meer dan in een eerdere versie van de RVS, ook naar alternatieven voor peilopzet wordt gekeken in de huidige strategie. Het valt wel op dat er nog veel vragen zijn die het moeilijk maken het effect van deze alternatieven, zoals regeneratieve landbouw, te kwantificeren. Wij.land ondersteunt het voornemen om dit nader te onderzoeken, en heeft ook al aangeboden om met CONO en de provincie Noord Holland ons emissie-reductiemodel voor veehouderij op veen verder te verbeteren. Onze suggestie is om niet jaren te wachten op de uitkomsten van zulk onderzoek, maar de kansrijke methoden parallel te gaan testen (en belonen) in de praktijk.

Alternatieve aanpakken voor BKG reductie zijn noodzakelijk. Op basis van de nieuwe berekeningen met het SOMERS model lijken veenoxidatie emissies bijna 75% lager dan verondersteld tijdens de ontwikkeling van het klimaatakkoord en het Veenplan (eerste fase) van juli 2020. Voor Noord-Holland impliceert dat dat in plaats van een reductie van 22% van de BKG uitstoot uit veen (0,14MT doelstelling / 0,64MT baseline) nu een uitstootreductie van maar liefst 82% noodzakelijk is (0,14MT/0,17MT). Door het grote verschil tussen de eerder in het klimaatakkoord aangenomen veenemissies en de uitkomsten van SOMERS lijkt het ons onwaarschijnlijk dat de doelen uit het veenplan onverkort blijven gelden. Immers, het veen stoot (veel) minder BKG uit dan eerder geschat, en de realiseerbare emissiereductie is dus ook lager. De provincie stelt in het RVS daarom ons inziens terecht '*(…) dat de opgave van 0,14 Mton CO2-eq. reductie in 2030, haast onmogelijk te realiseren is.*'

Daarnaast maken normen inzake waterkwaliteit en -kwantiteit (berging en overlast) de generieke inzet van peilopzet lastig. In de RVS (p.18) lezen we: *'Als randvoorwaarde geldt dat ontwikkelingen minimaal waterneutraal moeten zijn: ze mogen* ***in geen enkel geval*** *een verslechtering betekenen voor het watersysteem (geen achteruitgang van de waterkwaliteit, geen afname van de hoeveelheid open water, geen afname van het waterbergend vermogen, geen toenemende bodemdaling of versnippering in peilvakken).* ***Op basis van toenemende kennis en inzichten is dit een moeilijk haalbare randvoorwaarde.*** *Op dit terrein zullen in de toekomst keuzes moeten worden gemaakt.'* (Uit Omgevingsvisie NH2050, onze nadruk).

We verbazen ons dan ook over de eerdere conclusie op p.17: *'Op basis van figuur 10 en de bijbehorende teksten kan geconcludeerd worden dat het ophogen van de grondwaterstand tot maximaal 20 centimeter onder het maaiveld altijd een no-regret maatregel is en daarmee wordt omarmd in RVS 1.0.'* Niet alleen omdat dit haaks lijkt te staan op de hydrologische en milieuhygiënische randvoorwaarden uit de Omgevingsvisie (en de KRW), maar ook omdat een drooglegging van 20 cm een enorme impact heeft op de bedrijfsvoering van de melkveehouderij. Substantiële peilopzet zal op korte termijn dus maar op een klein percentage van het veenweideareaal kunnen worden toegepast, tegen relatief hoge kosten (aanleg, beheer en compensatie) en met beperkt rendement.

Omdat op meerdere plekken in de RVS wordt benadrukt dat er nog veel onzekerheden zijn, nader onderzoek wordt aangekondigd en de implementatie wordt verbonden aan het NPLG, lijkt het ons logischer op peilopzet pas later en meer geleidelijk in de transitie in te zetten, zodat er meer gelegenheid is om gelijktijdig aan stikstofreductie, waterkwaliteitsverbetering en duurzame verdienmodellen voor agrariërs (melkveehouders) in het veenweidegebied te ontwikkelen.

Ten tijde van het klimaatakkoord was de gedachte dat vernatting van veenweiden een 'quick win' was en bovendien ook bijdraagt aan het afremmen van bodemdaling. Nu er hier minder klimaatwinst ligt, en meer complicaties opdoemen, is het tijd om breder te kijken naar de klimaatdoelen voor landbouw en landgebruik. Het huidige doel voor 2030 is een magere 3,5 MT, slechts 12% reductie ten opzichte van 1990. In 2020 waren fossiele brandstoffen, (drijf)mest en stallen en (pens)fermentatie samen goed voor 90% van de landbouwemissies - 23,6 MT. Deze moeten tussen 2030 en 2050 terug naar (bijna) nul. Indien er in het veenweidegebied door middel van peilopzet minder emissiereductie bereikt kan worden, en tegen hogere maatschappelijke kosten dan eerder voorzien, loont het ons inziens om een groter deel van de doelstelling uit het klimaatakkoord te realiseren door snellere afbouw van broeikasgassen uit andere bronnen.

Wat betekent dat concreet voor het Noord-Hollandse veenweidegebied?

Wij.land stelt voor om meer en op grotere schaal agrariërs in het gebied te stimuleren regeneratieve methoden toe te passen, met minder inzet van fossiele energie, kunstmest en krachtvoer. Om maaisel uit vergrassende natuurgebieden in te zetten als bodemverberende compost of bokasi. Om minder drijfmest en meer vaste mest te gebruiken, en weilanden kruidenrijk en veerkrachtig (letterlijk en figuurlijk) te maken. Op deze manier wordt een gezond bodemvoedselweb gestimuleerd, met een draagkrachtige zode en een hoge capaciteit om fosfaten en nitraten organisch te binden, waardoor weer minder krachtvoer en kunstmest nodig zijn. In combinatie met nieuwe verdienmodellen (natte teelten, korte ketens, diversificatie) en grondarrangementen (landschapsgrond, verlaagde pacht onder natuurinclusieve voorwaarden) kan dan in samenwerking met de waterschappen geleidelijk het peil omhoog, waardoor ná 2030 bodemdaling geremd wordt, en koolstofvastlegging in nieuwe venen gestimuleerd. Dit geeft invulling aan de samenwerking in integrale gebiedsprocessen zoals beschreven op p25 van de RVS.

Wij.land is gaarne bereid om door te praten over hoe deze aanpak handen en voeten kan krijgen in Noord Holland en de rest van het Westelijk Veenweidegebied.

Met vriendelijke groeten,

Programma Coördinator
Wij.land

Hoogheemraadschap van
Rijnland

uw kenmerk: e-mail 'Toezenden Regionale Veenweide Strategie 1.0'
uw brief van: 9 juni 2022
ons kenmerk: 22.056430 /
bijlagen:
Inlichtingen: [redacted]
doorkiesnummer: [redacted]
onderwerp: reactie regionale veenweidestrategie 1.0

Provincie Noord Holland
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM

Leiden, 18-07-2022

Beste [redacted],

Dank voor het toezenden van de concept Regionale Veenweide Strategie Noord-Holland (RVS) 1.0. en de mogelijkheid hierop te reageren. In deze brief leest u onze aandachtspunten.

In voorbereiding op deze reactie is ambtelijk afgestemd met Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en waterschap Amstel, Gooi en Vecht. Wij benadrukken graag dat de kern van onze zienswijzen overeenkomt. Vanuit de achtergrond van onze beheergebieden leggen wij wel andere accenten.

Strategie Ruimtelijke Ordening
Wij missen in de RVS 1.0 een strategie op het gebied van de ruimtelijke ordening. U beschrijft weliswaar de instrumenten die u daarvoor tot uw beschikking heeft, maar niet hoe u die wil inzetten. In paragraaf 2.4 beperkt u zich in de beschrijving van de mogelijke maatregelen om de klimaatopgave te behalen tot aanpassingen in het (grond)watersysteem, de bodem en het type teelt. Aanpassingen in de ruimtelijke ordening blijven buiten beeld. Wij zijn van mening dat u deze echter ook nodig zult hebben. Daarnaast zijn in de gebiedsprocessen duidelijke kaders over de ruimtelijke ordening nodig om tot de juiste maatregelpakketten te kunnen komen.

Robuust en klimaatbestendig watersysteem als nevendoel
Een robuust en klimaatbestendig watersysteem staat in hoofdstuk 2.9 wel beschreven als belangrijke randvoorwaarde, maar wordt niet als zelfstandige doelstelling van de RVS benoemd. Wij zien dat als risico, omdat veel maatregelen waarmee de bodemdaling kan worden geremd direct te maken hebben met of effect hebben op het waterbeheer en het watersysteem.
We doen graag de suggestie om de doelstellingen van de RVS uit te breiden tot de volgende vier (deels in parallel met de RVS uit Friesland en Utrecht):

1. Reductie van de broeikasgasuitstoot met 0,14 Mton in 2030;
2. Reduceren van bodemdaling;

Archimedesweg 1
Postadres:
Postbus 156
2300 AD Leiden

KvK nr:51137747

telefoon: [redacted]
telefax: (071) 51 23 916
internet: www.rijnland.net
e-mail: post@rijnland.net

BTW nr: NL813766928B01

Rijnland streeft naar een transparant relatiebeheer met duidelijke regels over belangenverstrengeling en het aannemen van giften.

Meer weten? Wij verwijzen u graag naar onze Algemene Voorwaarden.

Hoogheemraadschap van Rijnland

3. Werken aan duurzame en vitale landbouw met een goed toekomstperspectief;
4. Behouden of realiseren van een gezond, robuust en klimaatbestendig watersysteem.

Wat is uw uitvoeringsstrategie?
Een uitvoeringsstrategie om te komen van de RVS 1.0 tot doelbereik in 2030 ontbreekt. In hoofdstuk 2.10 beschrijft u via welke verbanden, programma's en projecten wordt samengewerkt in de gebieden Laag Holland en het Groene Hart. Wij zouden hier graag toegelicht zien hoe in de RVS 1.0, en in het vervolgproces richting de RVS 2.0, wordt aangesloten bij al lopende gebiedsprocessen en hoe en wanneer wordt bepaald of gebiedsprocessen in andere gebieden worden opgestart. Wat we graag in deze toelichting zouden zien zijn o.a. de volgende zaken:

- Welke kaders gelden er voor de huidige en nog op te starten gebiedsprocessen of hoe worden deze bepaald? Wanneer is dus een gebiedsproces afgerond of voldoende opgepakt?
- Op welke wijze wil de provincie hierin sturen of hoe participeert de provincie zelf in de gebiedsprocessen?
- Hoe wil de provincie samenwerken in de gebiedsprocessen, met welke partners? En specifiek: hoe wil de provincie samenwerken met de waterschappen? Wij worden graag dichter door u betrokken dan we tot nu toe zijn geweest vanwege het mogelijke grote effect van maatregelen op het watersysteem.

Overig
In hoofdstuk 2.6 is opgenomen dat het verhogen van de grondwaterstand tot 20 cm onder maaiveld altijd no regret is. Vanwege het mogelijk negatieve effect op de korte termijn op de waterkwaliteit, de verwachte extra watervraag, de toename van de kans op wateroverlast en het effect op het landgebruik is deze maatregel niet in alle gevallen als no regret te bestempelen. Wij zouden hier graag de nuance toegevoegd zien dat dit slechts beredeneerd is vanuit de broeikasgasuitstoot en dat het verhogen van de grondwaterstand om een integrale afweging vraagt.

Wij willen ook nog even ingaan op een punt uit uw toelichting op de RVS 1.0. U gaf daarin namelijk aan dat de waterschappen de definitieve versie van de RVS 1.0 ter instemming aan hun besturen zullen voorleggen. Hier hebben wij met u nog geen afspraken over gemaakt en we vinden dat ook niet logisch gezien de beperkte rol die we hebben gehad in het tot stand komen van de RVS. Vanzelfsprekend hebben wij geen bezwaar om een reactie op de definitieve RVS 1.0 te geven.

Hoogheemraadschap van
Rijnland

Tenslotte willen wij u oproepen om de waterschappen beter te betrekken bij het opstellen van de RVS 2.0 dan we bij deze versie zijn geweest. Het water(peil)beheer is immers vooralsnog de voornaamste sleutel tot beperking van de bodemdaling en de CO_2-uitstoot. Graag leveren wij input over de (on)mogelijkheden om dat in te zetten in de Noord-Hollandse veenweidegebieden. Een nauwe samenwerking bij het opstellen van de RVS 2.0 én in de gebiedsprocessen wordt nog belangrijker indien de gebiedsprocessen breder worden als gevolg van het NPLG.

Met vriendelijke groet,
namens dijkgraaf en hoogheemraden,

Elektronisch getekend door [redacted]
op 18-07-2022

[redacted]
beleidsadviseur bodemdaling

Provincie Noord-Holland
Gedeputeerde Staten
[redacted]
via het emailadres: [redacted]

Datum
20 juli 2022

Contactpersoon
[redacted]

Doorkiesnummer
[redacted]

Ons kenmerk
22.008781

Onderwerp
Reactie AGV op 80% versie RVS Noord-Holland

Geachte Gedeputeerde Staten/[redacted]

Dank voor het toezenden van de concept Regionale Veenweide Strategie Noord-Holland (RVS) 1.0. en de mogelijkheid hierop te reageren. In een eerder stadium heeft ons waterschap ook al mogen reageren en we zien een deel van deze opmerkingen terug in de huidige tekst. Op een aantal punten willen wij graag nog aanvullingen of wijzigingen meegeven ten opzichte van de concept versie van de RVS. Helaas is Waterschap Amstel, Gooi en Vecht (AGV) bij het schrijven van deze conceptversie te weinig betrokken geweest. Na een bestuurlijk overleg tussen gedeputeerde E. Rommel en portefeuillehouder [redacted] zien wij uit naar een intensievere samenwerking in de toekomst op dit dossier.

In voorbereiding op deze reactie is ambtelijk afgestemd met Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en Hoogheemraadschap Rijnland. Wij benadrukken graag dat de kern van onze zienswijzen overeen komen. Vanuit de achtergrond van onze beheergebieden leggen wij wel andere accenten. In deze brief staat de hoofdlijn van de opmerkingen vanuit AGV. Daarnaast zijn een aantal kleinere opmerkingen in de bijlage opgenomen.

<u>Waterkwaliteit</u>
In de paragrafen 2.4a en in 2.6 van de concept RVS 1.0 is opgenomen dat het verhogen van de grondwaterstand tot maximaal 20 cm onder maaiveld een no regret maatregel is. Dit is een zeer ingrijpende maatregel in een deel van het veenweidegebied van AGV. Wat AGV betreft is dit dan ook geen no regret maatregel. Als alternatief pleiten wij voor maatwerk bij het aanpassen van het peil ten behoeve van het remmen van bodemdaling. Waarbij gezocht moet worden naar compensatie voor de mogelijke negatieve effecten van peilverhoging op waterkwaliteit (korte termijn), en naar mogelijkheden om een tekort aan voldoende beschikbaar zoetwater op de langere termijn te voorkomen. Ook op bedrijfseconomisch vlak voor het huidige landgebruik, heeft een dergelijke maatregel grote gevolgen en is maatwerk daarom cruciaal.

Waterkwaliteit komt wel nadrukkelijk naar voren in de tekst maar wordt te weinig benoemd als mogelijk negatief effect op de kortere termijn bij maatregelen gericht op het verhogen van de grondwaterstand tot 20 cm onder maaiveld. Het is daarom van belang die koppeling meer te maken. Daarnaast is het benoemen van het belang van monitoring van de waterkwaliteit nodig en, met het oog op de waterkwaliteit, slim aanleggen en beheren van maatregelen die verhoging van de (grond)waterstand beogen.

Strategie Ruimtelijke Ordening

In de RVS ontbreekt nog een strategie op het gebied van ruimtelijke ordening, terwijl dat naast aanpassingen in het watersysteem een kansrijke maatregel is. In de RVS zijn wel enkele instrumenten zoals kavelruil benoemd, maar het is nog onvoldoende duidelijk hoe deze worden ingezet in gebiedsprocessen. Juist omdat er in het landelijk gebied momenteel veel speelt vanuit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) kan het ruimtelijk instrumentarium helpen kaders te stellen en oplossingen te genereren voor de gebiedsprocessen en daarmee ook duidelijkheid bieden aan de betrokken partijen.

Doelen en urgentie

De concept RVS Noord-Holland 1.0 bevat vooral een beschrijving over hoe de komende tijd in het dossier bodemdaling en broeikasgasemissies remmen kennis wordt ontwikkeld en vervolgens toegepast wordt in gebiedsprocessen. Dit straalt nog te weinig urgentie uit. Als overheden zijn we nu nog veel gericht op kennisontwikkeling en uitproberen van maatregelen. Als AGV vragen wij ons af of we deze RVS niet meer moeten aangrijpen om meer richting te geven aan het formuleren van ambities en kaders voor de uitvoering. Een robuust en toekomstbestendig watersysteem wordt teveel als randvoorwaarde en te weinig als expliciet doel benoemd, terwijl water en bodem juist sturend moeten zijn en veel maatregelen direct te maken hebben of effect hebben op het waterbeheer en het watersysteem. AGV zou graag zien dat, net als in de RVS Utrecht, de volgende vier doelstellingen expliciet worden benoemd:

- Reductie van de broeikasgasuitstoot
- Reductie van bodemdaling
- Werken aan duurzame en vitale landbouw met een goed toekomstperspectief
- In 2050 is het veenweidegebied water gezond, robuust en klimaatbestendig ingericht.

Uitvoeringsstrategie

In de RVS ontbreekt een uitvoeringsstrategie voor de komende jaren tot 2030. In paragraaf 2.10 is beschreven via welke verbanden, programma's en projecten wordt samengewerkt in de gebieden Laag Holland en het Groene Hart. Om invulling te geven aan een uitvoeringsstrategie zou AGV in deze paragraaf graag toegelicht zien hoe met de RVS 1.0, en in het vervolgproces richting de RVS 2.0, wordt aangesloten bij al lopende gebiedsprocessen en hoe en wanneer wordt bepaald of gebiedsprocessen in andere gebieden worden opgestart. Een aantal suggesties voor deze toelichting zijn:

- Welke kaders gelden er voor de huidige gebiedsprocessen. Wanneer leveren deze voldoende op?
- Op welke wijze wil de provincie hierin sturen, of hoe participeert de provincie zelf in de gebiedsprocessen?
- Hoe wil de provincie samenwerken in de gebiedsprocessen, met welke partners?

Wij kijken met belangstelling uit naar de verwerking van onze reactie in de definitieve 1.0 versie van de RVS. AGV draagt vanuit gebiedskennis, watersysteemkennis en ervaring in gebiedsprocessen in de komende jaren van uitvoering richting RVS 2.0 graag bij en ziet ernaar uit om hierin samen met de provincie op te trekken. Indien u

naar aanleiding van deze brief nog vragen heeft, neemt u dan contract op met [redacted] (contactgegevens in de kantlijn).

Met vriendelijke groet,
het Dagelijks bestuur,

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

secretaris-directeur

waarnemend dijkgraaf

Bijlage bij reactie AGV

Opmerkingen per hoofdstuk:

- In paragraaf 2.4a worden veel details benoemd waar AGV andere of aanvullende kennis over heeft of waar nog onderzoek naar wordt gedaan.Hier gaan we graag over in overleg. Daarnaast worden de grotere effecten van benoemde maatregelen op landbouw/landgebruik en waterkwaliteit niet benoemd.
- In 2.4 b wordt gezegd dat onderzocht zou kunnen worden in hoeverre water uit polder Mijdrecht bruikbaar is in Noord-Hollandse gebieden binnen het Groene Hart. Dit is voor AGV niet wenselijk. Er is juist een scherm in de Geer geplaatst om naast zout, ook fosfor en stikstof uit de zoete veenkern van Vinkeveen te houden. Ook elders in het Groene Hart geldt dat het inbrengen van water van deze kwaliteit niet wenselijk is.
- Het landbouwperspectief en het ontwikkelen van verdienmodellen komt pas in 2.10 voor het eerst goed naar voren. Dit aspect is daarmee onderbelicht.
- In 2.11 staat dat dat in Noord-Holland geen losse monitoring wordt opgezet, maar dat zal worden aangesloten bij de monitoring die vanuit de Regiegroep Veenweide wordt opgezet. Dit is voor broeikasgasemissies begrijpelijk, maar juist omdat kennis zo centraal staat in deze RVS, is het monitoren op maatregelniveau heel belangrijk, bijvoorbeeld om het effect op waterkwaliteit te monitoren. Daarmee vindt AGV aanvullende lokale monitoring in Noord-Holland toch wenselijk en verzoekt dit op te nemen in de RVS 1.0.
- In 3.2 wordt benoemd dat de instrumenten(mix) een rol speelt bij de uitwerking van de RVS in de gebieden en dat deze verder worden uitgewerkt in RVS 2.0. Voor lopende gebiedsprocessen als de Ronde Hoep lijkt dit te laat. Ook ontbreekt hier het instrument 'subsidieregeling' en een uitspraak over de eigen bijdrage door boeren aan waterinfiltratiesystemen. AGV adviseert dit toe te voegen aan de RVS 1.0.
- 3.3.1: Naast LTO is het advies vanuit AGV dat de provincie ook agrarische collectieven en NAJK betrekt.

Tekstuele en meer gedetailleerde opmerkingen bij de tekst:

- In paragraaf 2.1 wordt de term onderwaterdrainage benoemd. Voorstel is om die term niet te gebruiken en hier te schrijven: "infiltratietechnieken zoals waterinfiltratiesystemen (passief of actief) en greppelinfiltratie of hogere slootpeilen". Dit geldt voor de hele RVS waar verschillende termen door elkaar worden gebruikt.
- In 2.3 staat dat het verschil in drooglegging wordt veroorzaakt door verschillende drooglegginge (gebaseerd op toegekende functies). Dit is een onduidelijke uitleg.
- In 2.4a staat dat waterschappen op gebiedsniveau andere peilbesluiten kunnen nemen die leiden tot kleinere drooglegging van het oppervlaktewaterpeil. Hier ontbreekt de link met het doel verminderen bodemdaling door in gebiedsprocessen samen maatregelen uit te werken waaruit een ander peilbesluit volgt (maatwerk op gebiedsniveau).
- In 2.6 staat dat agrariërs passieve en actieve WIS toepassen, hier ontbreekt greppelinfiltratie als mogelijke maatregel.
- In 2.9b staat de zin: " Dit is een recent inzicht van Waternet en wordt nu verder onderzocht'. Graag deel over recent inzicht schrappen, want het

inzicht is juist dat bij kleinere drooglegging het drainerende effect kleiner is. AGV zal dit wel de komende tijd verder onderzoeken.

- In 2.10 en deel 2 is het verzoek van AGV deze tekst te actualiseren. Inmiddels zijn er gebiedsprocessen gestart.
- In bijlage E kunnen de gebruikte definities voor veenbodem, moerige gronden e.d. beter worden toegelicht.

Aan: Gedeputeerde Staten van Noord-Holland
Mevrouw E. Rommel
Per mail: [redacted]

Betreft: Reactie op concept-Regionale Veenweiden Strategie 1.0 Noord-Holland
Contactpersoon: [redacted]
Datum: 25 juli 2022

Geachte mevrouw Rommel,

Hierbij geeft de stuurgroep van Klimaatslimboeren op Veen graag feedback op de concept Regionale Veenweide Strategie Noord Holland 1.0 (RVS 1.0). Klimaatslim Boeren op Veen is een samenwerkingsverband van de waterschappen HDSR en AGV met de agrarische Coöperatie Rijn, Vecht en Venen en Vereniging Rijn, Gouwe Wiericke die in het Groene Hart poldergewijs en van onderop verkenningen voor en de uitvoering van maatregelen gericht op m.n. bodemdaling/CO2reductie organiseert. Inmiddels maken Hoogheemraadschap van Rijnland, agrarische collectief Noord-Holland Zuid, LTO en uw provincie ook deel uit van dit netwerk. We reflecteren dus vanuit onze praktijk op de concept RVS 1.0 met het oog op een duurzame toekomst van het veenweidegebied mét melkveehouders in Noord-Holland.

Hoofdlijnen

We onderschrijven dat gebiedspartners samen moeten leren en werken aan klimaat- en bodemdaling én toekomst voor landbouw en natuur. Nieuwe inzichten en kennis vragen doorlopend om integratie en aanpassing. Maatwerk per polder is van belang. De strategie in deze RVS 1.0 van ''weten, leren en experimenteren'' sluit daarom ons inziens goed aan op de opgaven in het veenweidegebied. En de strategie komt grotendeels overeen met onze aanpak: poldergewijs en al lerende doen.

We herkennen de uitgangspunten en hechten vooral belang aan het uitgangspunt duurzame melkveehouderij. Het lijkt om handig dat drie programmalijnen Kennis en innovatie, Toekomst watersysteem en Gebiedsprocessen overeenkomen met de Utrechtse RVS. Echter geeft u vooral een beschrijving van hoe het nu gaat en geen doorkijk op verdere ontwikkeling. Uiteraard zijn we blij dat Klimaatslim Boeren op Veen wordt genoemd als initiatief. En dat voor enkele gebiedsprocessen Impulsgelden zijn gereserveerd. Op termijn bent u bereid om nieuwe landschapsvormen te gaan accepteren om doelen te behalen. Het proces dat daarbij gezamenlijk doorlopen zal moeten worden gericht op óók een duurzame melkveehouderij, vraagt veel (kennis)uitwisseling, vertrouwen en aanpassingsvermogen en een gevulde instrumentenkoffer.

Aandachtspunten programmalijnen:

- Kennisontwikkeling en innovatie (2.8): Wij vragen ons af hoe u de brug wilt gaan slaan tussen landelijke kennislijnen en onderzoeken en gebiedsgerichte praktijkkennis en -ervaring binnen de provincie Noord-Holland (en het Groene Hart).

- Robuust en klimaatbestendig watersysteem (2.9): We gaan er van uit dat de waterschappen in hun reactie inhoudelijk in zullen gaan op de programmalijn). De samenwerking met en inzet van waterschappen is cruciaal bij de keuze van bodem – en watermaatregelen en toekomstbestendig waterbeheer. U verwijst alleen naar landelijke programma's. wat wordt uw rol hierin?
- Samenwerking in (integrale) gebiedsprocessen (2.10): Onze oproep is om de focus op doen te houden, ondanks dat nog niet alles bekend is. Er is een risico op (te)veel gepraat óver de uitvoering totdat er meer duidelijk is (andere doelen, schaalniveaus) - neem risico en leer ervan. Verder gaat u niet in op verdienmodellen om boeren concreet perspectief te kunnen bieden, wat uw rol bij de ontwikkeling daarvan is en waar dat een plek gaat krijgen in of naast de RVS 1.0. Wat we ook missen zijn contouren van organisatie van de uitvoering. U benoemt alleen lopende gebiedsprocessen die van onderop zijn ontstaan. Hoe gaat u in gesprek met gebieden? Onze oproep is om als provincie Noord-Holland het voortouw te nemen in het organiseren van de benodigde kaders, een gevulde en toegankelijke instrumentenkoffer, het helpen opvangen van risico's en faciliteren van de gebiedsprocessen. Zeker in het Noord-Hollands deel van het Groene Hart waar nog veel in gang gezet moet worden.

Aandachtspunten financiering, instrumenten en communicatie:

- Houdt rekening met voldoende budget om te komen tot uitvoering en voor marktontwikkelingen (inflatie, materiaalkosten, markt). Zo moet ook het governance vraagstuk per polder uitgewerkt worden. Ontsluit de financiering zo laagdrempelig mogelijk. Hoe gaat u financiering organiseren voor nieuwe polderinitiatieven? Wat is uw visie op de eigen bijdrage aan maatregelen van boeren?
- Bij 3.3. gaat u wel in op het belang van diverse doelgroepen om feedback te vragen, maar geeft geen doorkijk op hoe na vaststelling communicatie/participatie vorm kan gaan krijgen.
- Wat betreft het instrumentarium vinden wij het belangrijk om o.a. bodem-, water- en klimaatdiensten verder te ontwikkelen en ervaring mee op te doen. Het nieuwe GLB, met ANLb en ecosysteemdiensten en provinciale subsidieregelingen zullen maar een deel van de puzzel voor ''verdienvermogen'' van boeren zijn. Of en hoe wilt u inzetten op CO2-credits?
- Wat betreft het eventueel voorwaarden stellen aan verkochte grond is de oproep om te blijven kijken naar de doelen in die polder. Ga niet té rigide eisen stellen aan beschikbaar stellen van grond die de totale ''polderpuzzel'' kunnen gaan frustreren. Dit vraagt om een goede grondstrategie die gedragen wordt door de verschillende partijen.

U noemt geen concrete tussendoelen maar wel de richting van een forse zoektocht met veel partijen. Wij bieden aan om met u mee te denken. Mocht u nog vragen hebben naar aanleiding van deze reactie, dan horen wij dat graag.

Hoogachtend,

Namens de stuurgroep Klimaatslim Boeren op Veen,

[redacted]

[redacted]

coördinator

Van [redacted] <[redacted]>
Verzonden: dinsdag 26 juli 2022 22:46
Aan: [redacted]>
Onderwerp: Reactie op Concept Regionale Veenweide Strategie 1.0 (concept RVS 1.0)

Geachte [redacted],

In bijlage treft u mijn reactie aan op de concept Regionale Veenweide Strategie 1.0, welke op 24 mei 2022 door het college van Provincie Noord Holland is vastgesteld.

Ook ontvangt u de daarbij behorende bijlagen:
- Tekst van de inspraak namens inwoners van Westzaan d.d. 2 juni 2022
- Amendement: Integrale gebiedsvisie Polder Westzaan, welke door de gemeenteraad is aangenomen op 14 juli 2022

Graag ontvang ik uw ontvangstbevestiging.
Mocht u nog vragen hebben, dan kunt u mij bereiken via telefoonnummer [redacted].

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Zienswijze m.b.t. Concept Regionale Veenweide Strategie 1.0 (concept RVS 1.0)

Hiermee reageer ik op het Concept Regionale Veenweide Strategie 1.0. Ik richt mij op hetgeen in het concept staat met betrekking tot Polder Westzaan en verzoek hiermee alles betreffende Polder Westzaan te verwijderen, ofwel niet op te nemen in de definitieve Regionale Veenweide Strategie 1.0.

Ten eerste is de informatie met betrekking tot polder Westzaan op pagina 36, onder het kopje 'Laag Holland' geheel onjuist:
"In het integrale gebiedsprogramma Laag Holland zijn de gebiedsprocessen in Polder Westzaan en Waterland-Oost het verst gevorderd. In Polder Westzaan draagt de verbrakking van de landbouw en de natuur in de polder bij aan de vermindering van de CO2-emissie en daarmee ook aan het tegengaan van bodemdaling."

Volgens de tweede zin zou al zijn geconstateerd, dat verbrakking in polder Westzaan heeft geleid tot vermindering van de CO2-emissie en tegengaan van bodemdaling. Dit is onjuist en onmogelijk, aangezien in Polder Westzaan geen verbrakking heeft plaatsgevonden. Het gestelde in de voorgaande zin, dat het gebiedsproces in Polder Westzaan het verst gevorderd zou zijn, klopt derhalve ook niet. Hiermee het verzoek betreffende misinformatie niet op te nemen in de definitieve Regionale Veenweide Strategie 1.0.

Op pagina 17 staat, dat wordt verwacht via het gebiedsproces in Polder Westzaan meer inzicht te krijgen in de potenties van deze techniek, zijnde verbrakking. Mijns inziens kan en mag in de Regionale Veenweide Strategie 1.0. het genoemde gebiedsproces in Polder Westzaan niet worden opgenomen, omdat daarvan op dit moment en op korte termijn gewoonweg geen sprake is.

Vanwege de volgende redenen mag en kan Provincie Noord Holland er niet van uit gaan, dat Polder Westzaan ingezet gaat worden om verbrakking uit te proberen:

1) Er is geen draagvlak onder de boeren in Westzaan.
   Tijdens het Zaanstad Beraad op 2 juni jl. is namens deze boeren ingesproken. De inspreker gaf aan, dat door het college bij de Raad de indruk is gewekt dat de boeren meebewegen, maar dat niets minder waar is. Deze boeren zien op dit moment verbrakking en landbouw en veehouderij niet samen gaan. Ze willen eerst weten wat de (mogelijke) gevolgen van verbrakking zijn voor landbouw, veehouderij en de rest van de natuur (bomen, zoetwatervissen, etc.)
   Dit dus in tegenstelling tot de informatie van betreffende wethouder, dat alle boeren in Westzaan achter de pilot zouden staan om Polder Westzaan te verbrakken.

2) Er is geen of weinig draagvlak onder de inwoners van Westzaan.
   In bijlage ontvangt u de tekst van de inspreker namens de bewoners van Westzaan. Deze inspraak was ook tijdens het Zaanstad Beraad van 2 juni 2022.

3) De gemeenteraad heeft geen goedkeuring gegeven om Polder Westzaan te verbrakken.
   De gemeenteraad wil eerst duidelijkheid over de mogelijke gevolgen van verbrakking. Op 14 juli jl. heeft de gemeenteraad aangegeven dat diverse onderzoeken moeten worden uitgevoerd. Goedkeuring om Polder Westzaan te verbrakken hangt af van de resultaten van die onderzoeken. Zie hiervoor bijgaand amendement, welke unaniem is aangenomen.

Vriendelijke groet,

[redacted]

M [redacted]
E [redacted]

Amendement: Integrale gebiedsvisie Polder Westzaan

De gemeenteraad van Zaanstad, in een vergadering bijeen op donderdag 14 juli 2022,

Betrekking hebbend op het raadsvoorstel:

Integrale gebiedsvisie polder Westzaan

Besluit:

Hoofdbesluit

1. Integrale Gebiedsvisie Polder Westzaan, fase 2 ontwerp en dialoog, met daarin vier samenhangende strategische keuzen voor water, natuur, landbouw en recreatie, vast te stellen,

Aan te vullen:

met dien verstanden dat met de koers voor een integrale verbrakking geen go besluit wordt genomen om polder Westzaan integraal te verbrakken, maar dat hiermee wordt bedoeld dat alvorens een besluit wordt genomen door de Provincie Noord-Holland als bevoegd gezag:

i. hiervoor een Uitvoeringsplan wordt opgesteld op basis van bijbehorend gedegen onderzoek naar de effecten van verbrakking,

ii. het Uitvoeringsplan en het bijbehorende onderzoek in dialoog en samenwerking wordt opgesteld met belanghebbenden, specifiek met betrokken agrariërs,

iii. in het Uitvoeringsplan en de bijbehorende onderzoeksfase alle relevante algemene en individuele belangen in beeld worden gebracht, zodat

deze gemotiveerd kunnen worden afgewogen in de besluitvorming door het bevoegd gezag,

iv. uitgangspunten voor het Uitvoeringsplan en bijbehorend onderzoek zijn gericht op het behoud van de agrarische sector in polder Westzaan in samenhang met het bereiken van natuurdoelstellingen,

v. een garantstelling voor zoetwater voor veedrenking is hierbij opgenomen en dat ten minste de volgende onderdelen deel uitmaken van deze onderzoeksfase:

a. de wijze waarop schade kan worden voorkomen, oa door onderzoek naar de aanvoer van zoet water gericht op veedrenking, zowel individueel als collectief, en waterbehoefte in de onderbemalingen, de indringen van het brakke oppervlaktewater in de graslandpercelen en de effecten op grasgroei en melkopbrengst;

b. de wijze waarop zoet water langer kan worden vastgehouden in de onderbemalingen;

c. de kwaliteit van het water in het Noordzeekanaal, evenals die in de polder zelf in relatie tot de kwaliteit van het Zaanwater en indien noodzakelijk die van het water in de Nauernasche Vaart;

d. de wijze waarop het 'hand aan de kraan principe' vorm kan krijgen;

e. de wijze waarop beperkte schade tot een adequate compensatieregeling ten aanzien van niet vermijdbare schade kan worden vergoed, ook als deze schade zich op latere termijn zich manifesteert, mede met het oog op de voortzetting van de agrarische bedrijfsvoering in de polder;

f. alsmede de impact van brak oppervlaktewater op het beheer van de openbare ruimte en van particuliere tuinen en de wijze waarop ook in dit opzicht schade kan worden voorkomen dan wel worden vergoed.

2. Het Uitvoeringsplan en het bijbehorende onderzoek naar de integrale verbrakking voor een zienswijze wordt voorgelegd aan de gemeenteraad.

[redacted] CDA Zaanstad

[redacted] Democratisch Zaanstad

[redacted] ChristenUnie Zaanstad

[redacted] POV Zaanstad

[redacted] VVD Zaanstad

Inspraak gebiedsvisie Westzaan

Beste raadsleden, collegeleden en toehoorders.

Als inwoner van Westzaan ben ik nauw betrokken bij de gebiedsvisie. Na het lezen van de stukken valt mij wel wat op: de gespreksverslagen van de bijeenkomsten zijn niet toegevoegd aan de stukken. De verslagen geven de raadsleden namelijk een beeld welke input de aanwezigen hebben gegeven en hoe dat is vertaald in deze visie. Ik ben erbij geweest en mis toch wel antwoorden op belangrijke vragen die zijn gesteld.

In de gebiedsvisie wordt u gevraagd om akkoord te gaan met de uitgangspunten. Een van die uitgangspunten is de verbrakking. Als reden wordt gegeven dat het Lepelblad dan terug komt en het water helderder wordt als eis uit Natura 2000 . Ik lees helaas niets over de mogelijke nadelen. Als u een weloverwogen besluit wilt nemen is het rand voorwaardelijk om de grote voor en nadelen in kaart te hebben. Realiseer u dat het gebied niet beperkt is tot de polder die in de stukken staat. De grens aan de westkant is de Nauernase Vaart, aan de zuidkant de Noorder Ij en Zeedijk. De oost en noordkant worden begrenst door de zaan. Ja de Zaan, dus dat betekent dat de watergangen in Wormerveer, Zaandijk, Koog en Zaandam west ook geconfronteerd kunnen worden met brak water. Brak water dat ingelaten wordt aan de zuidkant van de polder en dus weggepompt moet worden aan de noordkant. Wat betekent dit voor het energiegebruik van de gemalen om de doorstroming in stand te houden? En dat brakke water wordt dus weggepompt in de Zaan of de Nauernase Vaart. Wat betekent dat voor de waterkwaliteit in beide waterwegen? En wat is de kwaliteit van het water uit het Noordzeekanaal? Kijk nog eens naar het rapport over Nauerna. Bij de sluizen wordt alles in het werk gesteld om zo min mogelijk zout water door te laten in het Noordzeekanaal. Er wordt zelfs een nieuwe installatie gebouwd om dat te voorkomen.

Bekend is dat verbrakt water niet geschikt is voor vee om te drinken. Hoe zit het dan met de andere flora en fauna in het gebied en met huisdieren? Wat zijn de consequenties voor alles wat leeft in het gebied? HVZ heeft aangegeven geen voorstander te zijn omdat er veel vissoorten verdwijnen net als insecten. Slecht voor de biodiversiteit. Er wordt gesproken over schadevergoeding aan de boeren. Maar hoe gaan die zorgen voor zoetwater om te drinken in het versnipperde eigendom? En hoe gaat het dan met al die andere mensen die land hebben en als hobby schapen, koeien, geiten of paarden houden? Krijgen die ook compensatie en hoe krijgen die zoet water op hun land? Wat betekent

het als alle percelen in het gebied afgezet moeten worden zodat dieren niet uit de sloot kunnen drinken? Wat betekent het afzetten voor het onderhoud aan de kanten van de percelen? Dat is belangrijk om de watergangen toegankelijk te houden en voor het op hoogte houden van de kades. Wat kost het om een pijpleiding aan te leggen vanuit het zoete water naar alle percelen in het gebied? Is die oplossing voldoende? Op deze vragen is nog geen antwoord gegeven.

Uitgangspunt is dat het brakke water er voor zorgt dat er geen bomen gaan groeien in het veenweide gebied. Dat is goed voor de weidevogels omdat roofvogels vanuit bomen uitkijken naar prooi. Het brakke water kan echter tot 4 meter uit de kant doordringen in de ondergrond. Brak water is dus niet goed voor de huidige bomen en planten in de openbare ruimte en in de tuinen van inwoners die hun tuin aan het water hebben. En dat zijn er veel in het gebied. Is er overleg geweest met de afdeling Openbare Ruimte hoe de vele bomen die in de slootkanten staan gaan reageren op de verbrakking? Gaan die dood of groeien niet meer? Wat vind u van die mogelijke kapitaalvernietiging? En de vele inwoners die bij droogte hun tuin sproeien met zoet slootwater zodat de planten blijven bloeien voor insecten? U begrijpt vast dat een regenton leuk is om af en toe de plantjes binnen water te geven maar volstrekt onvoldoende is om een tuin vochtig te houden bij droogte. Gaan we dat dan met kraanwater doen? Dat lijkt me toch niet de goede weg. Ook op deze vragen is nog geen antwoord.

Verder wordt in het stuk genoemd dat er in het slip in de sloten vervuiling aanwezig is. En dat het slip dus niet op de kanten kan worden gebracht maar afgevoerd moet worden. Bijzonder is het te lezen dat dit slip dan in het gebied zelf in baggerdepots wordt gestort. De vraag is wat dit voor consequenties heeft als het vervuilde slip aan de oppervlakte wordt opgeslagen. Geen verdere toelichting in het stuk.

In het stuk staat dat de boeren het eens zijn met deze weg. Niets in minder waar. Zij willen weten waar ze aan toe zijn en willen inzicht in de consequenties van het verbrakken. Ze willen geen schadevergoeding want ze willen helemaal geen schade leiden. Over alle andere belanghebbenden maar niet te spreken die in het gebied met de consequenties worden geconfronteerd of die vragen hebben gesteld in de bijeenkomsten maar waar geen antwoorden op zijn gegeven in het voorliggende stuk. De families [redacted] en [redacted] zullen zo het standpunt van de boeren toelichten.

Kortom, de consequenties zijn onvoldoende in beeld om nu een besluit over verbrakking te nemen. En wegen de voordelen op tegen de nadelen? Is dan de verbrakking de beste optie voor de toekomst? Eerst de consequenties in beeld, dan een besluit nemen en acties richting de toekomst benoemen.

Het is nu aan u, gemeenteraad, om de wethouder te vragen eerst in beeld te brengen wat de consequenties van de voorliggende keuzes zijn. En daarbij eerlijk te zijn in de voor EN nadelen.

Dank u wel.

t: 088 888 6666
e: info@ltonoord.nl
w: www.ltonoord.nl

Postadres:
Postbus 240
8000 AE Zwolle

Hoofdkantoor:
Zwartewaterallee 14
8031 DX Zwolle

Provincie Noord-Holland
[redacted]
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM

Per e-mail: gerritsenj@noord-holland.nl

Datum: 27 juli 2022 Referentie: NH/EK/MvD/22.043

Betreft: **Feedback concept Regionale Veenweide Strategie 1.0 (RVS 1.0)**

Beste [redacted],

LTO Noord heeft met interesse kennisgenomen van de concept Regionale Veenweide Strategie (RVS 1.0) zoals deze op 3 juni per mail is toegezonden. Graag maakt LTO Noord als belangenbehartiger van de agrarische sector en onze leden van de gelegenheid gebruik om feedback te leveren op het concept.

Onderstaand lichten wij graag onze feedbackpunten toe, beginnend met algemene feedback waarna de opmerkingen gerangschikt worden op de hoofdstuk- en paragraafindeling van de Veenweide Strategie. Vanwege alle onzekerheden is deze RVS 1.0 beleidsarm. Dat bepaalt onze feedback in hoge mate.

Inleiding
Tijdens een mondeling ingebrachte zienswijze heeft de themahouder Westelijke Veenweiden van LTO Noord, [redacted], eerder een paar belangrijke aandachtspunten gegeven vanuit LTO Noord. Deze luiden kort samengevat:

- De eerste ervaringen uit recente pilots (Spengen, Assendelft en andere) is dat er op dit moment eigenlijk nog steeds geen goed verdienmodel is voor boeren die maatregelen toepassen, waaronder actieve waterinfiltratie. Dit is een wezenlijk punt. Hoe kunnen boeren worden aangespoord om mee te doen aan het nemen van maatregelen als dit verdienmodel er nog niet is?
- Wij hebben eerder aangegeven graag betrokken te worden bij het meeschrijven aan de Regionale Veenweidestrategie. Dat is met deze versie onvoldoende gebeurd.
- Als we slim samenwerken op thema's als biodiversiteit, voedsel, goed inkomen voor de boer en veenweide, kan het traject wat we nu doormaken een leermoment zijn voor de hele wereld. Want niet alleen in Nederland ligt veenweide.
- Een boer kan veel betekenen in maatschappelijke vraagstukken. Na uitkoop is deze 'beheerder' van het veenweidegebied er niet meer. Dit vraagstuk wordt in de voorliggende RVS niet benoemd.

Graag uw reactie op deze punten.

Algemene feedback
Nederland kent diverse veenweidegebieden. Van oudsher zijn boeren en tuinders actief op veenweidegrond. Veenweidegrond is vanuit de eigen specifieke structuur, anders dan andere grondsoorten, nauwelijks geschikt voor akkerbouwgewassen. Wel kan er goed gras op geteeld worden wat ten gunste komt aan de veehouderij. Koeien in de weide worden ook hoog gewaardeerd door buren en recreanten.

De afgelopen decennia is gebleken dat de gangbare wijzen van waterbeheer in de veenweidegebieden ook een keerzijde heeft. Door verlaging van de grondwaterstand wordt water onttrokken aan de bodem en wordt de bodem blootgesteld aan de lucht waardoor oxidatie van de veenbodem plaatsvindt.

Het veen klinkt in en dit heeft tot gevolg dat de bodem daalt. Oxidatie van veenbodems heeft daarbij ook tot gevolg dat er CO_2 wordt uitgestoten. Wij erkennen dat de effecten van bodemdaling onomkeerbaar en ingrijpend zijn voor het watersysteem, de inrichting en het gebruik van het gebied. En dus ook voor de mensen die er wonen, werken en recreëren.

Wij merken op dat er nog geen duidelijke strategie wordt bepaald in het concept. Keuzes, strategie en tactiek zullen nog in het document moeten worden toegevoegd om duidelijkheid aan het gebied te kunnen verschaffen. Bij het opstellen van de concept RVS werd al duidelijk dat de maatschappelijke opgaven dienen te worden bereikt via het NPLG. Bodemdaling is daar een significant onderdeel van. Onze zorg is hoe boeren aan tafel komen op een moment dat hun bestaanszekerheid in de vele dossiers nog wordt gewogen. De planning voor de provincies, zo ook voor Noord-Holland, om een gebiedsplan op hoofdlijnen te hebben voor de zomer van 2023 zal hierdoor onder druk komen te staan. Wij geven daarom een winstwaarschuwing af over de haalbaarheid van CO_2-emissiereductie via maatregelen op veengronden.

Er wordt inmiddels veel onderzoek gedaan naar de bijdrage van bodemdalingremmende maatregelen op het verdienvermogen van de boer. Koeien en hun begrazing zorgen voor een dichte en sterke grasmat die een van de wapens is in de strijd tegen bodemdaling met een bewezen verdienmodel. Hiermee is perspectief langer geborgd dan via alternatieve verdienmodellen.

Naast het hierboven genoemde punt met betrekking tot onvoldoende verdienvermogen missen wij in de voorliggende concept RVS de terugkoppeling en ervaringen uit pilots. Dat mag naar onze mening worden benoemd in de RVS. Hoe werkt WIS in de praktijk? Welke leerpunten zijn er nu al voor bodem en watersysteem? Wat werkt wel en wat niet?

Daarnaast zien wij steeds meer grote dossiers met doelen en maatregelen op de agrarische sector afkomen, waardoor bodemdaling in deze dossiers een ondergeschoven punt lijkt te worden. Er moet focus blijven op de veenweidegebieden en kansen voor de sector om bodemdaling te remmen en CO_2-uitstoot te verminderen. Daar waar een kleinere stikstofopgave ligt, zal de focus meer moeten liggen op het veenweidedossier. Wettelijke maatregelen hebben daarnaast een sterk effect op het draagvlak van de agrarische sector om een bijdrage te leveren aan de RVS. Er zal een strategie moeten worden uitgewerkt voor zowel de communicatie, de kennisverspreiding als de uitvoering. Graag zien wij dergelijke afwegingen terug in de volgende versie van de RVS.

Landelijke doelstelling vertaald naar Noord-Hollandse taakstelling
De kamerbrief geeft aan in te zetten op drie type maatregelen: hogere grondwaterstanden bij productiegrasland van melkveehouderijen via infiltratietechnieken, omzetting grasland naar natte teelten en omzetting van grasland naar natte natuur. Volgens LTO Noord zal niet alleen op deze drie maatregelen inzet moeten worden getoond. Onbekend is of maatregelen als 'Klei in Veen' efficiënter zijn. De scope voor maatregelen moet worden verbreed om gebiedsspecifiek naar oplossingen te zoeken. Wat is het afwegingskader dat de provincie hiervoor aanhoudt? Effectief zal een sociale en economische impactanalyse moeten worden uitgevoerd.

Ophoging van de grondwaterstandsmaatregelen
In figuur 10 en in de tekst is zichtbaar dat de doelen met de huidige beschikbare maatregelen onhaalbaar zijn. Wat wordt de strategie van de provincie om de doelen te behalen, zonder onhaalbare maatregelen binnen de agrarische sector toe te passen?

Verder wordt aangegeven dat het onwenselijk is om in alle Noord-Hollandse veenweidegebieden drukdrainage aan te leggen. Hoe gaat de provincie Noord-Holland focusgebieden aanwijzen en op welke termijn zal dit plaatsvinden?

Bodem
Op pagina 17 wordt de term 'regeneratieve landbouw' genoemd. Regeneratieve landbouw wordt in de RVS omschreven als een verzamelterm voor een manier van voedsel produceren die niet tegen maar vóór de natuur werkt. Om draagvlak in het veenweidegebied te creëren is dit een onjuiste definitie. Veel agrarische ondernemers zijn inmiddels al bezig met duurzaamheid en samenwerking met de natuur.

Denk hierbij aan lopende weidevogel- en biodiversiteitsprojecten. Een suggestie voor de formulering van deze zin: *'Onbekend is hoeveel de landbouwsector kan bijdragen aan de vermindering van CO_2-emissie. Er kan worden gedacht aan o.a. de implementatie van nieuwe teelttechnieken, landbouw met agrarisch natuurbeheer en biologische landbouw.'*

Andere opgaven, visies en plannen, zoals het NPLG
Goed om te lezen dat de zoetwatervraag in relatie tot het veenweidedossier wordt benoemd in deze versie van de Regionale Veenweide Strategie.

Ten aanzien van het NPLG hebben wij nog veel vragen. Hoe verhoudt deze concept RVS zich tot de 47% opgave voor stikstof in de veenweidegebieden zoals aangegeven op het inmiddels vrij bekende kaartje uit de NPLG-stukken van 10 juni? Welke opgave krijgt prioriteit? Wat zijn de beleidsvoorkeuren van de provincie?

In andere provincies in West-Nederland (zoals Zuid-Holland) worden wij en andere stakeholders nu al betrokken bij het formuleren van plannen door de provincies. Ook daar geldt dat veel onzeker is, maar die provincies proberen samen te zoeken naar de beste wegen om een en ander onder NPLG aan te pakken. Wij sporen de provincie Noord-Holland aan om een vergelijkbare aanpak snel op te starten. Het bottom-up werken juichen wij toe. Daarnaast zullen vaste mensen vanuit de provincie moeten worden aangesteld om de processen te begeleiden.

Wij willen verder opmerken dat landbouwgrond een efficiënte manier van grondgebruik is voor de infiltratie van hemelwater richting grondwater (VFocus, maart 2021). Naaldbossen en natte natuur zoals hoogveen, veenmoerassen en wetlands hebben gedurende droge jaren al snel te maken met een neerslagtekort. Het zijn dan ook geen netto grondwaterleveranciers maar juist waterverdampende vormen van grondgebruik. Gedurende droge jaren kunnen natte natuurgebieden niet op eigen benen staan. Het behoud van landbouw op zandgrond als waterinfiltrerend grondgebruik draagt daarom bij aan de zoetwatervraag voor het veenweidegebied.

Een robuust en klimaatbestendig watersysteem
Binnen deze paragraaf worden vier verschillende vraagstukken benoemd:
a) watervraag/waterbeschikbaarheid
b) waterberging
c) waterkwaliteit
d) inrichting van het watersysteem

LTO Noord is van mening dat ook wateroverlast in deze opsomming thuishoort. Er wordt in de tekst naar de term verwezen, maar wij merken uit de achterban dat wateroverlast een aanzienlijke angst met zich meebrengt wanneer een agrariër spreekt over bodemdalingremmende maatregelen.

Slot
Na het reces is het van belang met de juiste toon boeren en overheden te laten samenwerken. Daarbij is ruimte voor innovatie, zoals reeds in het veen getoond, wat ons betreft nog maar het begin.
Wij bedanken de provincie voor deze mogelijkheid voor het geven van feedback op de concept Veenweide Strategie 1.0. Graag nemen wij deel aan de werkgroep voor de verwerking van alle opgehaalde feedback op het concept.

[redacted]
[redacted]
Voorzitter LTO Noord regio West

Natuurmonumenten

Stationsplein 1
Postbus 2166
3800 CD Amersfoort

T (033) 479 70 00
www.natuurmonumenten.nl

IBAN NL 58 INGB 0666 0285 24
BIC INGBNL2A

KvK nr. 40516730

Provincie Noord-Holland
t.a.v. [redacted]

Datum	26-07-2022
Behandeld door	[redacted]
Telefoonnummer	[redacted]
Ons kenmerk	-
Uw kenmerk	-
Natuurgebied	-
Onderwerp	Regionale Veenweidestrategie 1.0

Geachte [redacted], beste [redacted].

Hartelijk dank voor de uitnodiging om te reageren op het concept van de Regionale Veenweidestrategie 1.0. Landschap Noord-Holland, Staatsbosbeheer, de Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland en Natuurmonumenten maken graag gebruik van deze mogelijkheid.

In de veenweidestrategie omschrijft de provincie haar doelstelling voor de komende jaren in het veenweidegebied. In het voorwoord is deze doelstelling als volgt samengevat:

We kiezen nu voor onderzoek en experimenten. Dat leidt tot nieuwe inzichten. Deze Regionale Veenweide Strategie 1.0 is op hoofdlijnen. Vooral het 'weten' staat centraal.

Onze organisaties vinden dit jammer. In andere provincies is ervoor gekozen om duidelijke doelstellingen voor het gehele veengebied te bepalen. Naar onze mening zijn er geen zwaarwegende redenen om in bijvoorbeeld Utrecht wel een duidelijke en concrete koers vast te stellen, en in Noord-Holland niet.

Wij willen dan ook voorstellen om goed naar de veenweidestrategieën van de andere provincies te kijken, waarbij we vooral aandacht vragen voor de volgende onderwerpen:

1) Voeg kaarten toe met dikte van het veen, type veen, de huidige bodemdaling, en de verwachte bodemdaling.

In de strategie van Noord-Holland zijn kaarten opgenomen over de drooglegging, en van veenbodemtypen zoals "waardveengronden" of "koopveengronden op zand". In de discussie over de toekomst van het veenweidegebied is vooral de dikte van het veen, en de aanwezigheid van een kleipakket van belang. Daarnaast is in verschillende provincies een berekening uitgevoerd van de huidige en verwachte bodemdaling bij ongewijzigd beleid.

CBF VOOR GOEDE DOELEN

Onze organisaties willen voorstellen om in de veenweidestrategie van Noord-Holland ook kaarten op te nemen over:

a) huidige bodemdaling
b) verwachte bodemdaling
c) dikte van het veenpakket
d) type veen
e) huidige grondwaterpeil

De waterschappen beschikken waarschijnlijk over gegevens over de huidige, en de verwachte bodemdaling. Indien dit niet het geval is, dan willen we voorstellen om dit op korte termijn te laten berekenen.

Voor de indeling van veen (punt d) willen we voorstellen om de typologie te volgen zoals gehanteerd in Utrecht en Friesland: dun veen, klei op veen, kleiig veen, dik veen, moerige gronden. Als vervolgstap kunnen dan per type verschillende doelen worden vastgesteld.

2) Neem het hele veengebied mee

In andere provincies wordt geen onderscheid gemaakt tussen natuurgebieden en landbouwgebieden: het hele veengebied doet mee. Er is vanuit het klimaatakkoord een aparte reductie afgesproken voor de uitstoot in de landbouwpercelen. Een regionale veenweidestrategie is echter niet voor niets een *regionale veenweide*strategie: een strategie op regionaal niveau over de toekomst van de veenweiden.

Juist in Noord-Holland bestaan veel natuurgebieden uit veenweiden. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Zuid-Holland is er bovendien sprake van een sterke verweving van natuur en landbouw, en niet van (hydrologische) scheiding. Een strategie voor de veenweiden dient dan ook minimaal op polderniveau te worden bepaald. Maatregelen op landbouwgronden hebben immers invloed op de natuurgebieden, en andersom.

Wij vragen u dan ook om de strategie van toepassing te laten zijn op het gehele veenweidegebied in onze provincie, inclusief de graslanden zoals in beheer bij natuurorganisaties. Nu zijn nog wel de niet gerealiseerde NNN-gronden meegenomen uit natuurgebieden. De gebiedsprocessen voor NNN-realisatie en stikstofopgaven kunnen ook ingezet worden voor de RVS doelen.

3) Benoem een duidelijke ambitie

In de Noord-Hollandse strategie is geen duidelijke ambitie opgenomen. Het bestaat vooral uit een overzicht van de bestaande initiatieven. Een strategie heeft echter een duidelijk “vertrekpunt”. Wij willen voorstellen om de ambitie van Utrecht als basis te gebruiken:

We zetten met afremmen van bodemdaling en daarmee reductie van CO2-emissies uit veenbodems, samen met onze partners, de komende jaren een flinke beweging in gang naar een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw, geborgd in het landschap en met ruimte voor natuur, energietransitie, vermindering van de stikstofuitstoot en andere meekoppelkansen.

4) Benoem deelgebieden, en wijs prioritaire gebieden aan

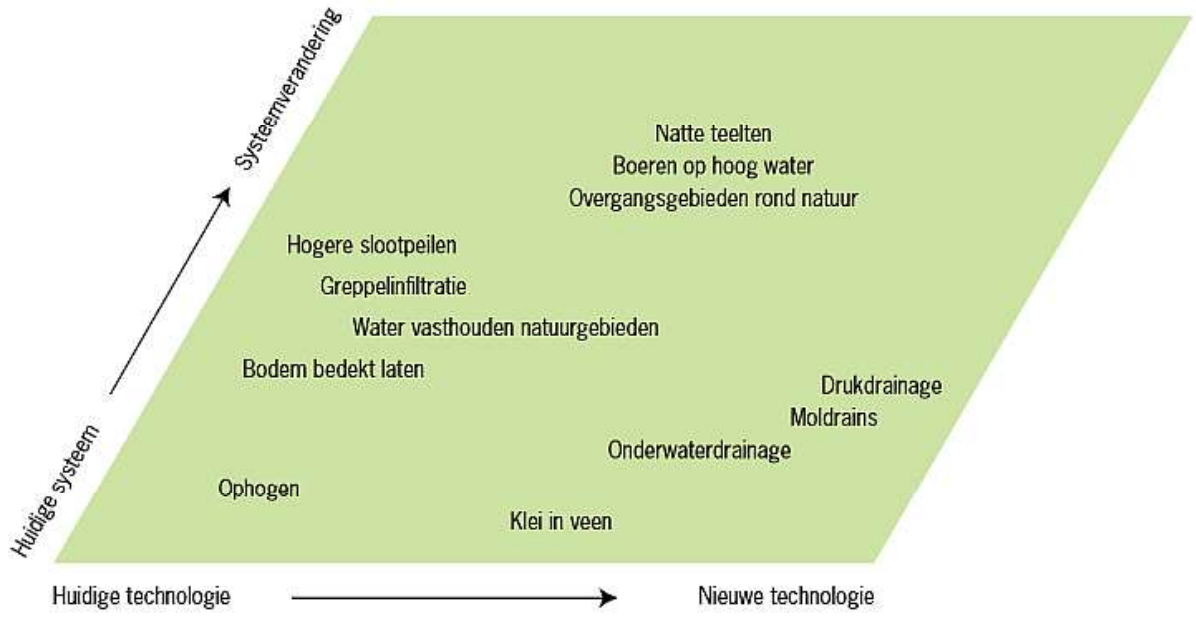
In de Noord-Hollandse veenweidestrategie is onze provincie onderverdeeld in twee deelgebieden: Laag-Holland en het Groene Hart. In de andere provincies wordt gewerkt met een kleiner schaalniveau. Voordeel van deze aanpak is de mogelijkheid om gemeenten bij de uitwerking van de maatregelen te betrekken, en het leveren van maatwerk. In bijvoorbeeld Utrecht is gekozen voor zes deelgebieden.

Wij willen voorstellen om de veengebieden in onze provincie op een logische manier nader te verdelen. Waarschijnlijk kom je dan uit op ongeveer 10 deelgebieden (bv Zeevang, Waterland Oost, Veenpolder en Zuiderpolder bij Assendelft). Vervolgens kunnen de gebieden met de grootste opgave (in navolging van de andere provincies) als prioritair gebied, of “ontwikkelgebied”, worden aangewezen. In deze gebieden wordt het beschikbare budget met voorrang ingezet.

5) Maak een inventarisatie van de mogelijke maatregelen

In de veenweidestrategie van Utrecht is een overzicht gemaakt van de diverse maatregelen welke mogelijk zijn om bodemdaling en veenoxidatie te voorkomen. Deze maatregelenlijst is overgenomen in de strategie van Zuid-Holland.

Volgens onze organisaties geeft onderstaande figuur een goed inzicht in de verschillende maatregelen, en “systeemsprongen”. Wij willen u dan ook vragen om deze figuur, en de onderliggende teksten, als basis te gebruiken voor de analyse waaruit de doelstellingen volgen.

Figuur 4.1 Mate van systeemverandering en innovatie van mogelijke maatregelen

6) Benoem de vier sturingsmogelijkheden

Op basis van de bovenstaande figuur is het mogelijk om vier sturingsmogelijkheden te onderscheiden:

• Het verhogen van de grondwaterstand in het perceel (gesuggereerd wordt dat vernatting meer dan 20 cm -mv altijd leidt tot meer uitstoot van methaan. Dit ligt genuanceerd: op de korte termijn is er een toename van methaan, op langere termijn is er wel een afname van broeikasemissies);
• Het aanpassen van de bodemsamenstelling;
• Transitie naar landbouwkundig gebruik met hoge grondwaterstand;
• Water vasthouden in robuuste natuurgebieden op veenbodem (optimalisatie bestaande natuurtypen of transitie natuurtypen).

Alle mogelijkheden zijn in de strategie van Utrecht verder uitgewerkt, waarbij bijvoorbeeld het laatste punt bestaat uit twee stuurknoppen:

• Vernatten van natuurgebieden om de bodemdaling te remmen of zelfs om te zetten in veenmosrietland. Voor Noord-Holland stellen wij voor om in te zetten op groeiend veen (veenmosrietland is slechts één van de mogelijkheden). Wij achten het van belang om groeiend veen op te nemen als ontwikkelrichting in de regionale veenweidestrategie omdat het een groot potentieel heeft (zie ook Amsterdam Wetlands)
• Overgangsgebieden rondom natuurgebieden creëren (zone met hogere grondwaterstanden in combinatie met bijvoorbeeld natuur inclusieve landbouw of recreatiegebied).

In de Noord-Hollandse strategie zijn de volgende maatregelen opgenomen: ophogen van grondwaterpeil, drukdrainage en greppelinfiltratie, klei in veen aanbrengen, verbrakking, regeneratieve landbouw, natte teelten. Deze lijst komt deels overeen, maar is in vergelijking met andere provincies beperkt. Wij missen in ieder geval ‘groeiend veen’ in natuurgebieden.

Wij willen u vragen om het hoofdstuk over maatregelen te herschrijven/ opnieuw te ordenen aan de hand van deze sturingsmogelijkheden. Op deze manier is het mogelijk om ook de bijdrage van de natuurgebieden te beschrijven, en is vergelijking met andere provincies mogelijk.

7) Benoem duidelijke doelstellingen

Zoals al aangegeven, heeft Noord-Holland ervoor gekozen om nu geen concrete maatregelen, of meetbare doelen, te benoemen. In andere provincies heeft men de conclusie getrokken dat duidelijke doelen nodig zijn om aan de opgave uit het klimaatakkoord te voldoen.

Volgens onze organisaties heeft iedereen, dus ook de landbouwbedrijven, baat bij een duidelijke koers. In Friesland is de volgende afspraak gemaakt:

De effectiviteit van het verhogen van het grondwaterpeil hangt samen met het bodemtype. Daarom benoemen we in dit programma een streefpeil voor de grondwaterstand van gemiddeld 40 centimeter onder het maaiveld voor de gebieden met een veenpakket van meer dan 80 centimeter dik en een kleidek dunner dan 40 centimeter.

In Utrecht heeft men het als volgt uitgewerkt:

In een groot deel van het Utrechtse veenweidengebied (ca 90%) hebben wij een duurzame (melk)veehouderij voor ogen die ook het landschap beheert, bijdraagt aan de leefbaarheid en aan de slag gaat met maatschappelijke opgaven. Agrariërs passen (een mix van) maatregelen zoals actieve en passieve waterinfiltratietechnieken toe en het waterschap richt zich – waar mogelijk – op een drooglegging van circa 40 cm. Niet overal zullen mogelijkheden tot 40 cm drooglegging zijn, hier streven we in ieder geval naar een peilindexatie van 75%

In een klein deel van het veenweidengebied (ca 10%) gaan we op ‘slimme plekken’ uit van een transitie in grondgebruik: daar waar de meeste effecten zijn te halen (sterk dalende en/of natte gebieden) en daar waar combinaties zijn te maken met bijv. de aanpak van stikstof bij de N2000 gebieden en/of de ontwikkeling van weidevogelgebieden. De betrokken agrariërs en beheerders gaan hier vooral aan de slag met maatschappelijke opgaven. In dit soort gebieden kan de bodemdaling grotendeels worden geremd met initiatieven zoals Boeren op Hoog Water, natte teelten en hogere grondwaterstanden.

We doen het samen als overheden (de werkwijze van één overheid), vertegenwoordigers van de natuur- en landbouworganisaties en – in de gebiedsprocessen – individuele agrarische ondernemers. Het gebied staat centraal met focus op opgaven en toekomstperspectief.

In beide gevallen streeft men naar een waterpeil van gemiddeld 40 centimeter onder het maaiveld. En in Utrecht is een duidelijke ruimtelijke keuze opgenomen.

In de Noord-Hollandse strategie wordt verwezen naar het relatief extensieve karakter van de veeteelt in deze provincie. Uit de tekst blijkt echter dat 40% van de gebieden een drooglegging heeft van minder dan 40 cm beneden maaiveld, en het resterende deel (60%) kent diepere drooglegginge n. Het gemiddelde in Noord-Holland is dan ook meer dan 40 centimeter. Wij suggereren hiervoor het werk “Waterhuishoudkundige blik op veenweiden Laag Holland’ (HHNK) te raadplegen.

Ook stellen wij voor om de duidelijke ruimtelijke koers van Utrecht over te nemen: 90% een drooglegging van 40 centimeter, 10% een transitie van het landgebruik. Het instellen van een drooglegging van 40 centimeter onder het maaiveld is bovendien zeer goed voor de weidevogels, en draagt dan ook bij aan de provinciale doelstelling om de gehele Noord-Hollandse landbouw natuurinclusief te maken. Daarbij zou een ambitie moeten worden bepaald voor het grondwaterpeil in de percelen (mogelijk middels greppels) omdat dit ook in het midden van de percelen effect heeft.

8) Spreek je uit over de manier van samenwerken: betrek gemeenten en waterschappen bij het werk

In de veenweidestrategie van Noord-Holland is weinig aandacht voor de manier waarop de strategie moet worden uitgevoerd. Er is voor gekozen voor een alleenstaand document, welke niet wordt vastgesteld door de drie waterschappen in onze provincie. In Utrecht is de strategie een gezamenlijk document van provincie en waterschappen, en in Friesland zelfs van drie overheden (inclusief gemeenten). In Utrecht is voor de volgende werkwijze gekozen:

• Vanuit losse projecten naar een structurele aanpak in de zes deelgebieden.
• Het gehele Utrechtse veenweidegebied doet mee, en we werken samen met agrarische ondernemers, landbouw- en natuurorganisaties.
• Grondaankoop is een belangrijk instrument, net als kavelruil en afwaarderen.

Voor de uitvoering is er een structuur met een bestuurlijke stuurgroep, ambtelijke stuurgroep, projectgroepen per deelgebied, ambtelijk kernteam van medewerkers van provincie en waterschap, en een maatschappelijk overleg.

In Friesland is er sprake van een gezamenlijke visie van de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en de veenweidegemeenten. Voor de uitvoering is een programmaorganisatie opgezet waarin provinciale, waterschaps- en gemeentelijke medewerkers samenwerken en ook de landbouw-, en natuurorganisaties zijn vertegenwoordigd. Er is sprake van een samenwerkingsovereenkomst, met afspraken over governance en financiering.

In Zuid-Holland heeft men gekozen voor een Bestuurlijk kernteam, provinciale regiegroep, en een Breed maatschappelijk overleg. Dit overleg bestaat uit een brede groep van gemeenten en waterschappen, banken, zuivelcoöperaties en andere partijen. In de prioritaire gebieden zijn regiegroepen gevormd. De samenstelling van de regiegroepen wisselt per deelgebied. De regiegroep bestaat tenminste uit de drie overheden en agrariërs.

In alle provincies is er sprake van een intensieve ambtelijke samenwerking tussen in ieder geval provincie en waterschap, en meestal ook de gemeenten. In de deelgebieden werkt men samen in projectgroepen, en de diverse organisaties zijn structureel verbonden via een maatschappelijk overleg.

Onze organisaties willen u vragen om in ieder geval een zeer intensieve samenwerking met

de drie waterschappen aan te gaan. De eindversie van de veenweidestrategie dient dan ook samen met de waterschappen te worden geschreven. Op gebiedsniveau is de betrokkenheid van de gemeenten van belang. Als natuurorganisaties willen we graag deelnemen aan de gebiedsprocessen, en deelnemen aan een maatschappelijk overleg. Een samenwerkingsovereenkomst kan hiervoor de basis vormen.

Naast bovenstaande suggesties willen we graag nog de volgende opmerkingen maken:

A) Aanleg van een freatisch grondwatermeetnet

Elders investeert men in een freatisch grondwatermeetnet, om de effectiviteit van de maatregelen te kunnen meten. Ook in onze provincie is dit gewenst.

B) Maak de rekenregels duidelijk:

In andere provincies werkt men met de volgende rekenregels:
Bij de toepassing van deze maatregelen wordt uitgegaan van de volgende reductie:
• Alle peilopzet/ wis/ greppel met behoud van huidig grondgebruik op 50% reductie.
• Hogere peilopzet/ wis/ greppel i.c.m. aanpassingen binnen huidige grondgebruik op 75%.
• Nog hogere peilopzet/ wis/ greppel i.c.m. wijziging grondgebruik naar plasdras/ veenmos 100%.

In het PBL "Achtergronddocument effecten ontwerp Klimaatakkoord: landbouw en landgebruik, 2019" wordt uitgegaan van:
• Onderwaterdrainage levert 45% reductie.
• Drukdrainage levert 67% reductie.
• Zomer peilopzet naar niveau weidevogelgebied levert 75%.

Uit deze rekenregels concluderen we dat een hogere peilopzet in combinatie met greppelinfiltratie een hele effectieve methode is. Deze methode heeft bovendien positieve effecten voor de weidevogels, en is hierdoor een integrale oplossing.

Indien deze maatregel inderdaad minimaal even effectief is als onderwaterdrainage, stellen we voor om het budget vooral in te zetten voor deze integrale oplossing (dus peilverhoging en greppelinfiltratie).

C) Is de veenweidestrategie integraal of sectoraal?

In de veenweidestrategie wordt enerzijds aangegeven dat er "integraal en gebiedsgericht" wordt gewerkt. Anderzijds is de strategie beperkt tot het tegengaan van de uitstoot van broeikasgassen. Andere opgaven als de KRW, de zoetwatervoorziening, de stikstof- en biodiversiteitsproblematiek zijn officieel geen onderdeel van dit document. Indien er sprake is van een sectorale aanpak, zijn we benieuwd hoe de andere opgaven worden aangepakt.

D) Halen doelstelling is wel mogelijk door inzet van andere sturingsmogelijkheden

In het document is de volgende tekst opgenomen: "De berekening van de CO2-emissiereductie van de mogelijke maatregelen laten zien dat Noord-Holland altijd een hogere uitstoot heeft dan de maximale toegestane uitstoot van 0,03 Mton per jaar."
Er is echter voor gekozen om als mogelijke maatregelen alleen het aanleggen van onderwaterdrainage of drukdrainage te verkennen, en geen omzetting naar natte teelten of

natte natuur. In Utrecht wordt hier wel voor gekozen. Het is dus wel mogelijk om het doel te halen, maar hiervoor is een systeemverandering noodzakelijk.

E) De problematiek vraagt om actie

In het document is de volgende tekst opgenomen “Op dit moment richten wij ons op no-regret-maatregelen en op projecten waar energie zit.” Maar in hetzelfde document staat ook: “Zowel de klimaat- als de bodemdalingsproblematiek zijn reëel, urgent en vragen actie.” We zijn erg benieuwd waarom de noodzaak wel erkend wordt, maar er in tegenstelling tot andere provincies weinig actie wordt ondernomen. Om een politieke afweging door Provinciale Staten mogelijk te kunnen maken, willen wij u vragen om uit te leggen waarom er voor deze koers is gekozen.

F) Waterinfiltratietechnieken zijn geen no-regret maatregelen, greppels wel

Het is twijfelachtig of het toepassen van actieve en passieve waterinfiltratietechnieken (verder op in het document ‘drukdrainage en onderwaterdrainage (DD en OWD)’ genoemd) een “no-regret”-maatregel is. Er wordt nog veel onderzoek naar verricht. Er zitten nogal wat voorwaarden aan deze maatregel die bepalen of het positief of negatief uitpakt. Dat is afhankelijk van type veenbodem, de kwaliteit van het aanvoerwater, de praktische uitvoering, kwel dan wel infiltratie. Feit is dat DD en OWD voor een grotere afvoer en aanvoer zal zorgen. De waterhuishouding wordt er dus niet robuuster op, maar kwetsbaarder. Bovendien is de maatregel duur.

Het aanleggen van watervoerende greppels heeft meer het karakter van een no-regret-maatregel. Greppels dragen o.a., bij aan het vergroten van de bergingscapaciteit van het oppervlaktewatersysteem, zijn goedkoper, en makkelijker te verwijderen. Nu OWD of DD aanleggen in gebieden waar binnen afzienbare tijd een transitie gaat plaatsvinden is hoe dan ook geen no-regret-maatregel. Wij willen daarom voorstellen om transitiegebieden aan te wijzen, waar geen onderwater- en drukdrainage wordt toegepast.

G) Valuta voor Veen is een geschikte financieringsbron

“Valuta voor Veen” is een aantoonbaar succesvolle methode om bodemdaling tegen te gaan, en uitstoot van broeikasgassen te voorkomen. Valuta voor Veen heeft als doel om extra verdienmodellen te ontwikkelen voor de agrariërs in de veenweiden die de uitstoot van broeikasgassen vanuit hun land willen verminderen. Met Valuta voor Veen willen we nieuwe potentiële projecten identificeren en deze gereed maken voor uitvoering. Hier liggen kansen die nu verzilverd kunnen worden. De provincie investeert nu 350.000 (en meer) in workshops voor boeren over bodemdaling. Het zou goed zijn om parallel te investeren in uitvoering van Valuta voor Veen om ook duidelijk te maken dat er verdienmodellen mogelijk zijn voor het verminderen van CO2 uitstoot en hiervoor in de Veenweidestrategie ook budget op te nemen. We willen u vragen om deze financieringsbron aan de lijst met maatregelen toe te voegen.

Samengevat:

Onderwater- en drukdrainage zijn geen no-regret maatregel. Geschiktere maatregelen als greppels of omzetten naar natte teelten of natte natuur zijn niet of amper uitgewerkt, terwijl deze wel voor een groter doelbereik zorgen.

Voor de benodigde transitie is een integrale gebiedsgerichte aanpak nodig. Daarbij zou de

provincie zich niet moeten beperken tot bodemdaling en broeikasgasuitstoot. We pleiten voor een integrale aanpak voor natuur- en landbouwgebieden (incl. overgangszones). Als terreinbeheerders zien we kansen in het aanpassen van molens waardoor zij water kunnen aanvoeren, en onderbemalingen (gedeeltelijk) opheffen. Er dienen hiertoe regelingen te worden ontworpen waar ook onze pachters gebruik van kunnen maken.

Met vriendelijke groet, **mede namens Landschap Noord-Holland, Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland en Staatsbosbeheer,**

[redacted]

Medewerker public affairs Noord-Holland
Vereniging Natuurmonumenten

hoogheemraadschap
Hollands
Noorderkwartier

Provincie Noord-Holland
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM

Datum	Uw kenmerk	Contactpersoon
12 juli 2022		[redacted]
Dossiernummer	**Registratienummer**	**Telefoonnummer**
	22.0507554	[redacted]

Onderwerp
Zienswijze Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) op de concept Regionale Veenweidestrategie Noord-Holland 1.0

Geachte [redacted],

Met veel belangstelling heeft het college van dijkgraaf en hoogheemraden van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) kennisgenomen van de concept Regionale Veenweidestrategie (RVS) 1.0. Met het oog op onze bestuurlijke betrokkenheid bij de opgave uit het Klimaatakkoord en de gebiedsgerichte aanpak in het veenweidegebied, reageren wij met een zienswijze.

In voorbereiding op deze zienswijze is ambtelijk afgestemd met het waterschap Amstel, Gooi en Vecht en Hoogheemraadschap Rijnland. Wij benadrukken graag dat de kern van onze zienswijzen overeen komen. Vanuit de achtergrond van onze beheergebieden leggen wij slechts andere accenten. Hieronder volgen onze zienswijzen.

<u>Strategie Ruimtelijke Ordening</u>
Allereerst, en dat is meteen onze belangrijkste zienswijze, vinden wij dat in de RVS 1.0 de strategie op het gebied van ruimtelijke ordening krachtiger mag worden benoemd. De maatregelen uit Hoofdstuk 2.4 die dienen om de regionale klimaatopgave te behalen richten zich op aanpassingen in het (grond)watersysteem, de bodem en het type teelt, maar aanpassingen in de ruimtelijke ordening blijven buiten beeld. In hoofdstuk 3.2 wordt wel een aantal ruimtelijke ordeningsinstrumenten genoemd die de provincie ter beschikking heeft binnen de gebiedsprocessen, zoals WILG[1] en kavelruil. Er wordt echter nog niet beschreven wanneer en hoe de provincie deze ruimtelijke ordeningsinstrumenten denkt in te zetten om te sturen op de regionale klimaatopgave. Daarom willen we u vragen om dit alsnog in de eindversie van de RVS op te nemen.

[1] *Wet Inrichting Landelijk Gebied*

Hoogheemraadschap
Hollands Noorderkwartier
Postbus 250, 1700 AG Heerhugowaard
Stationsplein 136, 1703 WC Heerhugowaard

T 072-5828282
post@hhnk.nl
www.hhnk.nl

NL66 NWAB 0636 7537 78
BTW-nummer:
NL8113.36.487.B01
KvK 37161516

Er speelt een aantal grote opgaven in het landelijk gebied voor natuur, stikstof, landbouw, water, bodem en klimaat. In de recente startnotitie van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (10 juni 2022), staat de opdracht voor provincies om voor 1 juli 2023 gebiedsplannen gereed te hebben ter invulling van deze gebiedsgerichte opgaven en maatregelen. Als gebiedspartner verwachten wij van de provincie dat zij duidelijke kaders stelt voor de gebiedsprocessen en zo duidelijkheid biedt aan alle betrokken partijen.

Gebiedsprocessen

In hoofdstuk 2.10 is beschreven via welke verbanden, programma's en projecten wordt samengewerkt in de gebieden Laag Holland en het Groene Hart. In Laag Holland krijgt de samenwerking via gebiedsprocessen haar plek in het integraal gebiedsprogramma Laag Holland. Wij verwachten dat de provincie in RVS 1.0 en in het vervolgproces richting de RVS 2.0, toelicht hoe er zal worden aangesloten bij de al lopende gebiedsprocessen. Ook verwachten wij dat wordt toegelicht hoe en wanneer wordt bepaald of gebiedsprocessen in andere gebieden worden opgestart. Een aantal suggesties voor deze toelichting zijn:

- De toelichting beschrijft in hoeverre de RVS straks kaders gaat bieden voor de gebiedsprocessen, bijvoorbeeld in de vorm van doelen per gebied, of via een beschrijving van wanneer het gebiedsproces is afgerond of voldoende is opgepakt.
- De toelichting beschrijft hoe de provincie denkt te sturen op de doelen uit de RVS, of hoe de provincie wil participeren in de gebiedsprocessen wanneer wordt besloten dat de gebiedsdoelen in de gebiedsprocessen zelf worden vastgesteld.
- De toelichting beschrijft hoe de provincie samen wil werken in de gebiedsprocessen, inclusief met welke partners en op welke manier.

Doelstelling RVS

In hoofdstuk 1.5 wordt de focus voor de RVS gelegd op enerzijds de klimaatopgave uit het klimaatakkoord en anderzijds het duurzame toekomstperspectief voor de landbouw. Het tegengaan van bodemdaling wordt beschreven als neveneffect van de klimaatopgave, maar voor de gerelateerde problematiek van funderingen van woningen en infrastructuur wordt verwezen naar de gebiedsprocessen. Een robuust en klimaatbestendig watersysteem staat in hoofdstuk 2.9 wel beschreven als belangrijke randvoorwaarde, maar wordt niet als zelfstandige doelstelling van de RVS benoemd. Wij ervaren het als een risico dat het toekomstbestendige watersysteem niet integraal wordt meegenomen als doelstelling van de RVS, aangezien veel maatregelen direct met het waterbeheer en watersysteem samenhangen. De vraag welk watersysteem bij een klimaatneutraal veenweidegebied hoort lijkt hiermee niet binnen de RVS te worden opgenomen. Daarom roepen wij de provincie graag op om een toekomstbestendig watersysteem alsnog integraal mee te nemen als doelstelling van de RVS.

Een suggestie voor vier doelstellingen (deels in parallel met de RVS uit Friesland en Utrecht):

1. Reductie van de broeikasgasuitstoot met 0,14[2] Mton in 2030;
2. Het reduceren van bodemdaling;
3. Werken aan duurzame en vitale landbouw met een goed toekomstperspectief;
4. In 2050 is het veenweidegebied water gezond, robuust en klimaatbestendig ingericht.

[2] *We zijn ons ervan bewust dat dit getal wellicht wordt aangepast naar nieuwe inzichten. We bedoelen hier dan ook de reductie van broeikasgasuitstoot conform de afspraken in het Klimaatakkoord.*

Door deze doelstellingen toe te voegen, bevordert de RVS de integraliteit van de strategie en borgt het de wateropgave als kritische doelstelling.

RVS 2.0

In hoofdstuk 2.7 worden een aantal tussenstappen beschreven om richting eind 2024 tot de RVS 2.0 te komen. Wij verwachten dat de provincie toelicht hoe zij dit proces vorm wil geven en de samenwerking met de betrokken gebiedspartners, waaronder de waterschappen, wil organiseren.

Een aantal overige belangrijke opmerkingen

In hoofdstuk 2.4.a staat dat het ophogen van het slootpeil tot slechts 3 á 4 meter vanaf de sloot effect heeft op het grondwaterpeil. Wij zouden graag zien dat deze uitspraak beter wordt toegelicht. Vanwege het slecht doorlatende karakter van veen staat het grondwaterpeil vanaf 4 meter van de slootkant meer onder invloed van neerslag en verdamping dan van het oppervlaktepeil. Het grondwaterpeil is sturend voor de veenoxidatie, dus de invloed van het slootpeil is beperkt. Het jaarrond ophogen van het slootpeil zal echter wel zorgen voor een hogere uitgangssituatie voor het grondwaterpeil bij aanvang van de zomerperiode.

In hoofdstuk 2.6 is opgenomen dat het verhogen van de grondwaterstand tot 20 cm onder maaiveld altijd no regret zijn. Vanwege het mogelijk negatieve effect op de korte termijn op de waterkwaliteit, de verwachte extra watervraag en het effect op het landgebruik is deze maatregel niet in alle gevallen als no regret te bestempelen. Wij zien graag dat hier de nuance wordt toegevoegd dat dit slechts beredeneerd is vanuit de broeikasgasuitstoot en dat het verhogen van de grondwaterstand om een integrale afweging vraagt.

In hoofdstuk 2.3 staat de tekst *"Er is een groot verschil in drooglegginge*n *in de polders en peilgebieden. Dit wordt vooral veroorzaakt door verschillende drooglegginge*n *(gebaseerd op toegekende functies), het aantal peilafwijkingen en onderbemalingen in Noord-Holland.* Onze suggestie is om de tekst na de komma te vervangen met: *"[…], onder andere in onderbemalingen waar een peilafwijking gehanteerd wordt."*

Wij hopen dat onze zienswijze duidelijk overbrengt wat HHNK van de definitieve versie van de RVS 1.0 verlangt en verwacht. HHNK biedt vanuit haar gebiedskennis, watersysteemkennis en betrokkenheid bij de gebiedsprocessen aan om de komende jaren van uitvoering richting RVS 2.0 samen met de provincie op te trekken.

Hoogachtend,

namens het college van dijkgraaf en hoogheemraden,

[redacted]

[redacted]

Van [redacted]>
Verzonden: vrijdag 29 juli 2022 12:04
Aan: [redacted]>
CC: [redacted]
Onderwerp: Reactie op Concept Regionale Veenweide Strategie 1.0 (concept RVS 1.0) 24 mei 2022

Geachte [redacted],

Hieronder dit bericht treft u onze reactie aan op de concept Regionale Veenweide Strategie 1.0, welke op 24 mei 2022 door het college van Provincie Noord Holland is vastgesteld.

Ook ontvangt u de daarbij behorende bijlagen:
- Tekst van de inspraak namens inwoners van Westzaan d.d. 2 juni 2022
- Amendement: Integrale gebiedsvisie Polder Westzaan, welke door de gemeenteraad is aangenomen op 14 juli 2022

Graag ontvangen wij een ontvangstbevestiging.
Mocht u nog vragen hebben, dan kunt u mij bereiken via telefoonnummer 06 17171793

Zienswijze m.b.t. Concept Regionale Veenweide Strategie 1.0 (concept RVS 1.0)

Hiermee reageren wij ik op het Concept Regionale Veenweide Strategie 1.0. Wij richten ons op hetgeen in het concept staat met betrekking tot Polder Westzaan en verzoeken hiermee alles betreffende Polder Westzaan te verwijderen, ofwel niet op te nemen in de definitieve Regionale Veenweide Strategie 1.0.

Ten eerste is de informatie met betrekking tot polder Westzaan op pagina 36, onder het kopje 'Laag Holland' geheel onjuist:
"In het integrale gebiedsprogramma Laag Holland zijn de gebiedsprocessen in Polder Westzaan en Waterland-Oost het verst gevorderd. In Polder Westzaan draagt de verbrakking van de landbouw en de natuur in de polder bij aan de vermindering van de CO2-emissie en daarmee ook aan het tegengaan van bodemdaling."

Volgens de tweede zin zou al zijn geconstateerd, dat verbrakking in polder Westzaan heeft geleid tot vermindering van de CO2-emissie en tegengaan van bodemdaling. Dit is onjuist en onmogelijk, aangezien in Polder Westzaan geen verbrakking heeft plaatsgevonden. Het gestelde in de voorgaande zin, dat het gebiedsproces in Polder Westzaan het verst gevorderd zou zijn, klopt derhalve ook niet.
Hiermee het verzoek betreffende misinformatie niet op te nemen in de definitieve Regionale Veenweide Strategie 1.0.

Op pagina 17 staat, dat wordt verwacht via het gebiedsproces in Polder Westzaan meer inzicht te krijgen in de potenties van deze techniek, zijnde verbrakking. Ons inziens kan en mag in de Regionale Veenweide Strategie 1.0.

het genoemde gebiedsproces in Polder Westzaan niet worden opgenomen, omdat daarvan op dit moment en op korte termijn gewoonweg geen sprake is.

Vanwege de volgende redenen mag en kan Provincie Noord Holland er niet van uit gaan, dat Polder Westzaan ingezet gaat worden om verbrakking uit te proberen:

1) Er is geen draagvlak onder de boeren in Westzaan.
Tijdens het Zaanstad Beraad op 2 juni jl. is namens deze boeren ingesproken. De inspreker gaf aan, dat door het college bij de Raad de indruk is gewekt dat de boeren meebewegen, maar dat niets minder waar is. Deze boeren zien op dit moment verbrakking en landbouw en veehouderij niet samen gaan. Ze willen eerst weten wat de (mogelijke) gevolgen van verbrakking zijn voor landbouw, veehouderij en de rest van de natuur (bomen, zoetwatervissen, etc.)
Dit dus in tegenstelling tot de informatie van betreffende wethouder, dat alle boeren in Westzaan achter de pilot zouden staan om Polder Westzaan te verbrakken.

2) Er is geen of weinig draagvlak onder de inwoners van Westzaan.
In bijlage ontvangt u de tekst van de inspreker namens de bewoners van Westzaan. Deze inspraak was ook tijdens het Zaanstad Beraad van 2 juni 2022.

3) De gemeenteraad heeft geen goedkeuring gegeven om Polder Westzaan te verbrakken.
De gemeenteraad wil eerst duidelijkheid over de mogelijke gevolgen van verbrakking. Op 14 juli jl. heeft de gemeenteraad aangegeven dat diverse onderzoeken moeten worden uitgevoerd. Goedkeuring om Polder Westzaan te verbrakken hangt af van de resultaten van die onderzoeken. Zie hiervoor bijgaand amendement, welke unaniem is aangenomen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Secretaris Dorpscontact Westzaan

Dorpscontact Westzaan

Zienswijze m.b.t. Concept Regionale Veenweide Strategie 1.0 (concept RVS 1.0)

Hiermee reageren wij ik op het Concept Regionale Veenweide Strategie 1.0. Wij richten ons op hetgeen in het concept staat met betrekking tot Polder Westzaan en verzoeken hiermee alles betreffende Polder Westzaan te verwijderen, ofwel niet op te nemen in de definitieve Regionale Veenweide Strategie 1.0.

Ten eerste is de informatie met betrekking tot polder Westzaan op pagina 36, onder het kopje 'Laag Holland' geheel onjuist:
"In het integrale gebiedsprogramma Laag Holland zijn de gebiedsprocessen in Polder Westzaan en Waterland-Oost het verst gevorderd. In Polder Westzaan draagt de verbrakking van de landbouw en de natuur in de polder bij aan de vermindering van de CO2-emissie en daarmee ook aan het tegengaan van bodemdaling."

Volgens de tweede zin zou al zijn geconstateerd, dat verbrakking in polder Westzaan heeft geleid tot vermindering van de CO2-emissie en tegengaan van bodemdaling. Dit is onjuist en onmogelijk, aangezien in Polder Westzaan geen verbrakking heeft plaatsgevonden. Het gestelde in de voorgaande zin, dat het gebiedsproces in Polder Westzaan het verst gevorderd zou zijn, klopt derhalve ook niet.
Hiermee het verzoek betreffende misinformatie niet op te nemen in de definitieve Regionale Veenweide Strategie 1.0.

Op pagina 17 staat, dat wordt verwacht via het gebiedsproces in Polder Westzaan meer inzicht te krijgen in de potenties van deze techniek, zijnde verbrakking. Ons inziens kan en mag in de Regionale Veenweide Strategie 1.0. het genoemde gebiedsproces in Polder Westzaan niet worden opgenomen, omdat daarvan op dit moment en op korte termijn gewoonweg geen sprake is.

Vanwege de volgende redenen mag en kan Provincie Noord Holland er niet van uit gaan, dat Polder Westzaan ingezet gaat worden om verbrakking uit te proberen:

1) Er is geen draagvlak onder de boeren in Westzaan.
   Tijdens het Zaanstad Beraad op 2 juni jl. is namens deze boeren ingesproken. De inspreker gaf aan, dat door het college bij de Raad de indruk is gewekt dat de boeren meebewegen, maar dat niets minder waar is. Deze boeren zien op dit moment verbrakking en landbouw en veehouderij niet samen gaan. Ze willen eerst weten wat de (mogelijke) gevolgen van verbrakking zijn voor landbouw, veehouderij en de rest van de natuur (bomen, zoetwatervissen, etc.)
   Dit dus in tegenstelling tot de informatie van betreffende wethouder, dat alle boeren in Westzaan achter de pilot zouden staan om Polder Westzaan te verbrakken.

2) Er is geen of weinig draagvlak onder de inwoners van Westzaan.

In bijlage ontvangt u de tekst van de inspreker namens de bewoners van Westzaan. Deze inspraak was ook tijdens het Zaanstad Beraad van 2 juni 2022.

3) De gemeenteraad heeft geen goedkeuring gegeven om Polder Westzaan te verbrakken.
De gemeenteraad wil eerst duidelijkheid over de mogelijke gevolgen van verbrakking. Op 14 juli jl. heeft de gemeenteraad aangegeven dat diverse onderzoeken moeten worden uitgevoerd. Goedkeuring om Polder Westzaan te verbrakken hangt af van de resultaten van die onderzoeken. Zie hiervoor bijgaand amendement, welke unaniem is aangenomen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Secretaris Dorpscontact Westzaan

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10810
Extern Zaak ID	1894296
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	24 oktober 2022
Agendapunt	11.c
Titel	Natuurbeheerplan 2023
Organisatieonderdeel	BEL/GRN

Bijlagen
Natuurbeheerplan 2023.pdf
Nota van beantwoording NBP 2023 def.pdf
Brief aan PS over Natuurbeheerplan 2023.pdf
Statenvoordracht.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	3 oktober 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**24 oktober 2022**
Ingekomen stukken ter kennisname	31 oktober 2022
PS-vergadering	21 november 2022

Toelichting

Het Natuurbeheerplan wordt jaarlijks geactualiseerd en bevat de kaders en de natuurdoelen voor de subsidiëring van het natuurbeheer door de provincie. Het Natuurbeheerplan heeft van 23 mei t/m 3 juli 2022 ter inzage gelegen. Met dit besluit worden de Nota van Beantwoording en het Natuurbeheerplan 2023 ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd.

NATUURBEHEERPLAN 2023

Provincie Noord-Holland

Zaak/documentnummer: 1894296/1904409

Natuurbeheerplan 2023
behandeling door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland op 27 september 2022
vaststelling door Provinciale Staten van Noord-Holland op 14 november 2022

Ontwerp Natuurbeheerplan 2023 vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland op 10 mei 2022

Ter inzagelegging Ontwerp Natuurbeheerplan 23 mei tot en met 3 juli 2022

Inhoudsopgave

1. Wat is het Natuurbeheerplan? ... 3

1.1 Inleiding ... 3

1.2 Doel en status Natuurbeheerplan ... 3

1.3 Wijzigingen Natuurbeheerplan 2023 ... 3

1.4 Leeswijzer ... 4

2. Beleidskader ... 4

2.1 Europees kader natuur en landschap ... 4

2.2 Rijksbeleid natuur en landschap ... 5

2.3 Provinciaal beleid ... 5

3. Subsidiestelsel Natuur en Landschap ... 7

3.1. De Index Natuur en Landschap ... 7

3.2 De Kaarten in het Natuurbeheerplan ... 7

3.3 Monitoring ... 8

4. Natuur- en Landschapsdoelen ... 9

4.1 Integrale gebiedsbeschrijving en visie op behoud en ontwikkeling ... 9

4.2 Beleidsdoelen en criteria natuur- en landschapsbeheer ... 9

4.3 Beleidsdoelen en criteria agrarisch natuur- en landschapsbeheer ... 9

4.4 Beleidsdoelen en criteria water en klimaat ... 12

4.4.1 Beleidsdoelen en criteria water ... 12

4.4.2 Beleidsdoelen en criteria klimaat ... 13

4.5 Beoordelingscriteria gebiedsaanvragen ... 14

5. Inspraak- en subsidiemogelijkheden ... 14

5.1 Inspraakprocedure Natuurbeheerplan 2023 ... 14

5.2 Subsidie Natuur- en landschapsbeheer (SVNL-n) ... 15

5.3 Kwaliteitsimpuls: investeringen en functieverandering (SKNL) ... 16

6. Financiën ... 16

Overige informatie ... 18

1. Wat is het Natuurbeheerplan?

1.1 Inleiding

Voor u ligt het Natuurbeheerplan voor het jaar 2023 van de provincie Noord-Holland. Met dit plan stelt de provincie de kaders voor de uitvoering van het natuur- en landschapsbeheer vast. Het Natuurbeheerplan geeft aan waar welke natuur aanwezig is en welke beheerdoelen hiervoor gelden. Dit is terug te vinden op de kaarten (link: kaartviewer). De provincie financiert een aanzienlijk deel van de kosten voor de ontwikkeling en het beheer van natuur door middel van subsidies. Het Natuurbeheerplan vormt de basis voor de aanvraag van deze subsidies. Het Natuurbeheerplan is verankerd in het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) 2016.

Het Natuurbeheerplan geeft het beleidskader aan, uitleg van de index, de criteria voor de beheertypen die we op kaart hebben staan, uitleg hoe het subsidiestelsel werkt en hoe susbidie aangevraagd kan worden.

1.2 Doel en status Natuurbeheerplan

In het Natuurbeheerplan zijn de huidige en de gewenste beheerdoelen voor de Natura 2000-gebieden, het Natuur Netwerk Nederland (NNN) en agrarische gebieden met natuurwaarden opgenomen. In dit plan begrenst en beschrijft de provincie de gebieden waar subsidiëring van beheer en ontwikkeling van natuur, agrarische natuur en landschapselementen plaats kan vinden. Dit Natuurbeheerplan 2023 geeft informatie om subsidie aan te kunnen vragen en verwijst waar nodig naar andere documenten.

De vaststelling van het NNN in planologisch opzicht is vastgelegd in de Omgevingsverordening. Het Natuurbeheerplan volgt dus de begrenzing van het NNN die in de Omgevingsverordening is vastgelegd. Het Natuurbeheerplan heeft geen planologische consequenties en heeft dus geen invloed op eigendomsrechten of bestaande gebruiksmogelijkheden.

Het Natuurbeheerplan bevat geen bindende regels of verplichtingen voor burgers. Ook kunnen er geen rechten aan worden ontleend. Opname van een terrein in het Natuurbeheerplan leidt dus niet vanzelfsprekend tot een positief besluit over subsidiëring van het beheer. Het zorgt er alleen voor dat beheerders en gecertificeerde agrarische collectieven van de gronden die zijn begrensd als natuurgebied, als agrarische natuur of als landschapselement de mogelijkheid krijgen om subsidie aan te vragen voor het beheer van deze gronden.

1.3 Wijzigingen Natuurbeheerplan 2023

Dit Natuurbeheerplan 2023 is op een aantal punten gewijzigd ten opzichte van het Natuurbeheerplan 2022:

- De tekst van het Natuurbeheerplan is geactualiseerd en aangepast aan recente beleidsontwikkelingen
- Per 2023 gaat het GLB-NSP van start. Hieruit volgen de volgende wijzigingen voor agrarisch natuurbeheer:

  - Leefgebied natte en droge dooradering zijn samengevoegd tot leefgebied dooradering
  - De categorie klimaat is toegevoegd (zie paragraaf 4.2.2)
  - Het Aanvalsplan Grutto (intensief weidevogelbeheer) is toegevoegd (zie paragraaf 4.3)
- In de periode 2023-2027 is er nog agrarisch natuurbeheer mogelijk binnen het NNN. Een nieuw agrarisch natuurbeheercontract is daarbij nadrukkelijk bedoeld als tijdelijke maatregel om de periode tot NNN-realisatie te overbruggen (zie paragraaf 2.3).
- Ambitiebeheertypen zijn gelegd op alle percelen die opgenomen zijn in de meest actuele NNN-begrenzing.
- De ambitiekaart en beheertypekaart zijn geactualiseerd.

1.4 Leeswijzer

In het Natuurbeheerplan wordt achtereenvolgens beschreven:
Hoofdstuk 2: Het beleidskader
Hoofdstuk 3: Subsidiestelsel Natuur en Landschap
Hoofdstuk 4: Natuur- en landschapsdoelen
Hoofdstuk 5: Subsidiemogelijkheden
Hoofdstuk 6: Financiën

2. Beleidskader

Het Natuurbeheerplan is gebaseerd op het vigerend beleid voor het landelijk gebied voor water, milieu en ruimtelijke ordening van de Europese Unie, het rijk en de provincie.

2.1 Europees kader natuur en landschap

De lidstaten van de EU hebben gezamenlijk specifieke wetten en beleidsdoelen vastgesteld voor het instandhouden van bepaalde planten- en diersoorten en natuurlijke habitats van internationale betekenis via de Vogel- en Habitatrichtlijn (VR/HR) en Natura 2000, voor de instandhouding van gezonde watersystemen (Kaderrichtlijn water) en voor een schoon milieu (Nitraatrichtlijn). De Europese Commissie (EC) ziet er op toe dat de lidstaten deze afspraken nakomen.

Voor het platteland zijn door de EC beleidsdoelen en regels vastgesteld in het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2023-2027 (GLB). Het nieuwe GLB bevat meer ambities op het gebied van natuur, klimaat en milieu. Dit is samen te vatten in de term ‘toekomstbestendig boeren’, waarbij het belonen van boeren die naast het produceren van voedsel ook zorgen voor natuur, klimaat en milieu een belangrijke rol speelt. Het Rijk werkt het GLB uit in een Nationaal Strategisch Plan (NSP).

Met het NSP zetten Rijk, provincies en waterschappen samen de beleidslijnen uit voor beide subsidiefondsen van het GLB: het Plattelandsfonds (pijler 2) voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) en het Garantiefonds (pijler 1) met o.a. conditionaliteiten en ecoregelingen. Het Garantiefonds wordt deels ingezet voor plattelandsbeheer via de ecoregelingen en door budget over te hevelen naar het plattelandsfonds. Hierdoor ontstaat meer ruimte voor investeringen, innovatie, samenwerken en kennisoverdracht voor toekomstgerichte bedrijven en optimalisatie van het ANLb.

Ecoregelingen en conditionaliteiten uit pijler 1 en het ANLb uit pijler 2 kunnen naast elkaar worden ingezet en elkaar versterken. Ook is het mogelijk om ze beiden in te zetten mits zogenaamde double

funding voorkomen wordt (dit betekent dat voor hetzelfde perceel niet twee keer subsidie mag worden verleend). De ecoregelingen en conditionaliteiten hebben een meer nationale generieke invulling (met regionale gebiedsgerichte accenten). Het ANLb richt zich op gebiedsgerichte activiteiten die boeren samen ondernemen om doelsoorten en doelen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn en opgave Water en Klimaat te ondersteunen.

De bijdrage die Nederland levert aan het agromilieu en -klimaat is vastgelegd in het GLB-NSP fiche (art. 65). Het agrarisch natuurbeleid, het ecologisch waterbeheer en klimaatdoelen vallen onder het ANLb en worden deels gefinancierd met Europees geld. Het ANLb bevat met het nieuwe GLB drie leefgebieden (open grasland, open akkerland, dooradering) en de categoriën water en klimaat.

2.2 Rijksbeleid natuur en landschap

Het rijksbeleid heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld langs twee lijnen. De eerste lijn betreft het versterken en verbeteren van het bestaande natuurbeleid. Dit richt zich op natuurgebieden en de directe omgeving daarvan, beheren en verbeteren van natuur in de grote wateren, duurzame bescherming van de Noordzee en het verder ontwikkelen van de Nationale Parken. Met het Programma Natuur is in het kader van de stikstofaanpak extra geld beschikbaar gesteld voor natuurherstel en -ontwikkeling met een focus op stikstofgevoelige natuurgebieden. De tweede lijn gaat over het verbreden van het natuurbeleid naar andere sectoren en domeinen. Hierin past de transitie naar een natuurinclusieve samenleving, waaronder de transitie in de landbouw richting kringlooplandbouw (Agenda Natuurinclusief en het Deltaplan Biodiversiteitsherstel).

De uitvoering van het stimuleringsbeleid voor natuur en platteland is met ingang van 2014 gedecentraliseerd naar de provincies en vastgelegd in een decentralisatieakkoord 2014-2027 en een Natuurpact van overheden en maatschappelijke organisaties. In het Natuurpact zijn de ambities vastgelegd met betrekking tot ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland voor de periode tot en met 2027. Het rijk draagt bij aan de realisatie van deze ambities door jaarlijks extra te investeren in natuur. De onderdelen van deze ambities zijn:

- Ontwikkeling robuust Natuurnetwerk Nederland (NNN) inclusief Natura 2000-gebieden
- Soortenbescherming
- Natuur buiten het NNN
- Agrarisch natuurbeheer: het ANLb moet vooral worden ingezet voor het beschermen en verbeteren van internationale soorten
- Natuur en water

2.3 Provinciaal beleid

De provincies zijn – op grond van het decentralisatieakkoord natuur – volledig verantwoordelijk voor de uitvoering van het natuurbeleid. De doelen en middelen worden door de provincies vastgelegd in onder andere dit Natuurbeheerplan.

De waterdoelen zijn in 2015 door de provincies vastgesteld in een Omgevingsvisie en recent geactualiseerd in het Regionaal Waterplan (2021). Als waterschappen voor waterbeheerdiensten gebruik willen maken van EU-cofinanciering dan kan dit uitsluitend via gebiedsaanvragen van agrarische collectieven, het Natuurbeheerplan en de SVNL2016. De waterschappen geven daarvoor aan voor welke waterdoelen welke waterbeheerdiensten nodig zijn, inclusief randvoorwaarden en prioriteiten.

Masterplan biodiversiteit

Het Masterplan biodiversiteit is ons antwoord op de steeds luider klinkende vraag om meer aandacht voor het herstel en de versterking van de biodiversiteit. We hebben voor vijf gebieden gedefinieerd waar we op provinciale schaal verantwoordelijkheid voor dragen en acties op ondernemen:

1. Versterking van de kwaliteit in de natuurgebieden
2. Versterken van de biodiversiteit in het landelijk en agrarisch gebied
3. Versterken van de biodiversiteit in het bebouwd gebied en infranatuur
4. Versterken biodiversiteit in en rond het water
5. Beschermen kwetsbare soorten en bestrijden invasieve exoten

Het Masterplan biodiversiteit geeft aan wat we op elk van deze thema's al doen en welke aanvullende opgaven we voor de komende jaren signaleren.
Door monitoring kunnen we volgen of we met de realisatie van onze ambities ook daadwerkelijk de biodiversiteit aan het versterken zijn. "Doen, leren en beter doen", is hiervoor ook ons motto voor de uitvoering van het Masterplan biodiversiteit.

Voor het eerste thema 'versterken van de biodiversiteit in natuurgebieden' zetten we met het Regiebureau Natuurnetwerk in op de realisatie van het natuurnetwerk in Noord-Holland. De programmering daarvan wordt beschreven in het Uitvoeringsplan van het Provinciale Natuur Netwerk (PNN). Het beheer van die natuurgebieden wordt mogelijk gemaakt door het verlenen van subsidie voor het ontwikkelen, inrichten en beheren van de natuurgebieden via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL).

Actieplan Weidevogels

Noord-Holland is een echte weidevogelprovincie. Met name de veenweidegebieden zijn van oudsher nationale topgebieden. Van het totaal aan grutto's in Europa, in 2015 verkozen tot 'nationale vogel', broedt circa 15% in Noord-Holland. De grutto, maar ook andere weidevogelsoorten zoals de kievit, tureluur en scholekster staan in heel Nederland, en ook in Noord-Holland onder druk. De aantallen nemen af. In 2020 heeft de provincie een actieplan weidevogels opgesteld om weidevogels in de provincie te beschermen. Het plan bestaat uit 10 punten. De ambitie is om de stand van de weidevogels in Noord-Holland niet meer achteruit te laten gaan, maar te behouden. Het actieplan beschrijft planologisch en ruimtelijke acties om de weidevogels te beschermen en acties op het gebied van voorlichting, predatiebeheer en ondersteuning van concrete maatregelen (vernatting, onderzoek kruidenrijkgrasland, toepassing ruige mest, voorlichting).

Agrarisch natuurbeheer in het NNN

In 2027 willen wij het NNN gerealiseerd hebben. Omdat bij agrarisch natuurbeheer niet de natuurfunctie leidend is maar de agrarische functie, betekent dit dat vanaf 2027 binnen het NNN alleen nog maar subsidie voor natuurbeheer (SVNL) kan worden verleend.
Agrariërs binnen het NNN krijgen met ingang van beheerjaar 2023 nog eenmaal de mogelijkheid om een ANLb-contract af te sluiten voor een periode van maximaal zes jaar. Op percelen waar opnieuw een ANLb-contract wordt afgesloten zal, net als in de andere NNN-gebieden, het proces van omvorming naar natuur starten of voortgaan. Hierbij is het uitgangspunt dat zo snel mogelijk de omschakeling naar natuurbeheer tot stand komt. Een nieuw agrarisch natuurbeheercontract is daarbij nadrukkelijk bedoeld als tijdelijke maatregel om de periode tot NNN-realisatie te overbruggen.

3. Subsidiestelsel Natuur en Landschap

De provincie hecht veel belang aan het behoud en de ontwikkeling van de provinciale natuur. Daarom verleent zij daarvoor subsidie via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL).
In het subsidiestelsel Natuur en landschap 2016 wordt onderscheid gemaakt in subsidie voor functieverandering en inrichting en subsidie voor beheer.

Subsidie voor functieverandering en inrichting is de “Subsidieregeling voor Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL)”. Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap Noord-Holland 2018, uvr subsidie (SKNL)

Subsidie voor beheer van natuur en landschap, agrarische natuur en landschapselementen is geregeld in de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer 2016 (SVNL2016-2021). Eind 2022 wordt een nieuwe verordening vastgesteld voor de periode vanaf 2023.
SVNL-N: Natuur- en landschapsbeheer 2016-2021, uvr subsidie

3.1. De Index Natuur en Landschap

De Index Natuur en Landschap vormt de basis voor het Natuurbeheerplan. Deze Index is een landelijk uniforme en sterk gestandaardiseerde ‘natuurtaal’ waarin de Nederlandse natuur- en landschapselementtypen worden vastgelegd. De Index wordt gebruikt voor de aanduiding van de natuur- en landschapsdoelen en voor de monitoring en bevordert ook een goede afstemming tussen beheerders onderling en tussen beheerders en overheden.

De Index Natuur en Landschap bestaat uit de onderdelen natuur, agrarische natuur en landschapselementen. In de Index worden twee niveaus onderscheiden: de *natuurtypen* voor de sturing op landelijk niveau en de *beheertypen* voor de operationele aansturing van het beheer op regionaal en lokaal niveau.

In de Index Natuur en Landschap worden de natuurtypen, agrarische natuurtypen, landschapstypen en beheertypen beschreven. Voor meer informatie over de Index Natuur en Landschap zie onderdeel thema ‘Index Natuur en Landschap’ op www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap.

3.2 De Kaarten in het Natuurbeheerplan

Het Natuurbeheerplan kent een beheertypenkaart, een ambitiekaart en een vaarlandkaart (zie kaartviewer). Zij vormen met de beschrijving van de doelen de kern van het Natuurbeheerplan.

Beheertypenkaart
De *beheertypenkaart* geeft alle bestaande, beheerwaardige (agrarische) natuur weer volgens de Index Natuur en Landschap. De beheertypenkaart vormt de basis voor het verlenen van beheersubsidies op grond van de Uitvoeringsregeling Natuur- en Landschapsbeheer (SVNL). Van beheerders van gerealiseerde natuur – ook als zij geen subsidie ontvangen – wordt verwacht dat zij hun beheer uitvoeren, gericht op de instandhouding van de beheertypen. Een beheerder kan alleen voor financiering van het beheer van het toegekende beheertype in aanmerking komen.
Voor het agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) onderscheiden we de leefgebieden open grasland, open akkerland en dooradering. Dit zijn de drie agrarische natuurtypen van de Index Natuur en Landschap. Daarnaast wordt gewerkt met een categorie water en klimaat.

De *beheertypenkaart* bestaat uit de volgende kaartlagen:

- Natuurtypen en landschapstypen (kaart 1a)
    - kaart voor de landschapstypen binnen en buiten NNN
    - kaart voor de natuurbeheertypen
- Leefgebied open grasland (kaart 1b)
    - Weidevogelgrasland in open landschap
    - Weidevogelgrasland met riet of opgaande begroeiing
- Leefgebied open akkerland (kaart 1c)
- Leefgebied dooradering (kaart 1d)
- Leefgebied categorie water (kaart 1e)
- Leefgebied categorie klimaat (kaart 1f)

Ambitiekaart
Voor alle NNN begrensde natuurgebieden is een ambitie bepaald. De ambitie bestaat uit een ambitiebeheertype waar de provincie naar streeft. De *ambitiekaart* (kaart 2) vormt de basis voor de (subsidiëring van) kwaliteitsverbetering op grond van de SKNL. Een verschil tussen de beheertypenkaart en de ambitiekaart laat zien waar een verbetering van de natuurkwaliteit mogelijk en wenselijk is.

Vaarlandkaart
De provincie Noord-Holland verstrekt een vaarbijdrage voor percelen op de vaarlandkaart (kaart 3). Op de vaarlandkaart staan percelen die alleen varend bereikt kunnen worden en waar het natuurtypen ‘moerassen’ (N05), ‘voedselarme venen en vochtige heiden’ (N06), ‘vochtige schraalgraslanden’ (N10), ‘rijke graslanden en akkers’ (N12) en ‘vogelgraslanden’ (N13) op liggen. Percelen die alleen varend bereikt kunnen worden met andere (natuur)beheertypen zijn niet opgenomen op de kaart en komen niet in aanmerking voor een bijdrage.

3.3 Monitoring

Monitoring is een essentieel onderdeel van de beheercyclus. De uitvoering van het natuurbeleid en beheer dient onderzocht te worden om te weten of de afgesproken doelen ook gehaald en zo nodig bijgesteld moeten worden. Behalve informatie over de gerealiseerde hectares en het daarvoor benodigde geld (kwantiteit), is ook informatie nodig over de resultaten in termen van bijv. aantallen dieren en planten (kwaliteit).

Voor de monitoring van het (agrarisch) natuurbeheer is een uniforme landelijke systematiek ontworpen. Op de website van BIJ12 zijn de werkwijze en aanvullende informatie over deze monitoring weergegeven (https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/productencatalogus/methodieken/werkwijze-monitoring/).
De provincie laat vogeltellingen doen in de weidevogelgebieden in een cyclus van drie jaar. In Noord-Holland is nu ook een meetnet akkervogels opgestart.

4. Natuur- en Landschapsdoelen

In dit hoofdstuk worden de beleidsdoelen en criteria beschreven ten aanzien van onze natuur-, landschaps- en waterdoelen. Deze doelen zijn verwerkt in de kaarten. De gebiedsaanvragen van de agrarische collectieven worden getoetst op de beoordelingscriteria van paragraaf 4.5.

4.1 Integrale gebiedsbeschrijving en visie op behoud en ontwikkeling

In de omgevingsverordening zijn wezenlijke kenmerken en waarden opgenomen van alle begrensde NNN gebieden. Deze wezenlijke kenmerken en waarden vormen de basis van de huidige natuurdoelen binnen de provincie Noord-Holland. Daarnaast stellen we ecologische visies voor diverse gebieden op waarin we aangegeven welke ambitie we na willen streven. Zodra deze ecologische visies zijn vastgesteld, wordt de ambitiekaart in de eerstvolgende versie van het Natuurbeheerplan geactualiseerd.

4.2 Beleidsdoelen en criteria natuur- en landschapsbeheer

Noord-Holland kent een aantal bijzondere natuurwaarden, zoals de weidevogelgebieden, laagveenmoerassen en de duinen met de binnenduinrand. Op basis van deze natuurwaarden zijn de natuurdoeltypen voor Noord-Holland bepaald. De natuurdoeltypen zijn vervolgens vertaald naar de index voor de beheertypen.

Voor aanpassingen van de beheertypen op de kaarten kijken wij naar de volgende criteria:

- Natura 2000 doelen (habitattypekaart)
- Weidevogeldoelstellingen volgens de leefgebiedenkaart voor weidevogels[1] (zie paragraaf 2.3)
- Beheertype N10.01 (Nat Schraalland) kan niet voorkomen op laagveengronden
- Beheertpen N05.03 (veenmoeras), N14.02 (moerasbos), N04.01 (zoete plas), N10.02 (vochtig hooiland) of N13.01 (vochtig weidevogelgrasland) kunnen een volgende ontwikkelfase zijn van het beheertype veenmosrietland of moeras. Dit zijn kwetsbare gebieden in de N2000 doelen. Aanvragen voor omzetting naar deze beheertypen beoordelen wij kritisch.

4.3 Beleidsdoelen en criteria agrarisch natuur- en landschapsbeheer

De provincie gaat uit van de uniforme ‘instapeisen’ en ‘streefdoelen’ zoals geformuleerd door Alterra in het rapport *Nieuw stelsel agrarisch natuurbeheer (2014)*. Deze instapeisen en streefdoelen zijn de basis voor de begrenzingen van de leefgebiedenkaarten en geven een ondergrens en streefwaarde aan van de te realiseren gebiedskwaliteiten.

Beschrijvingen begrensde leefgebieden

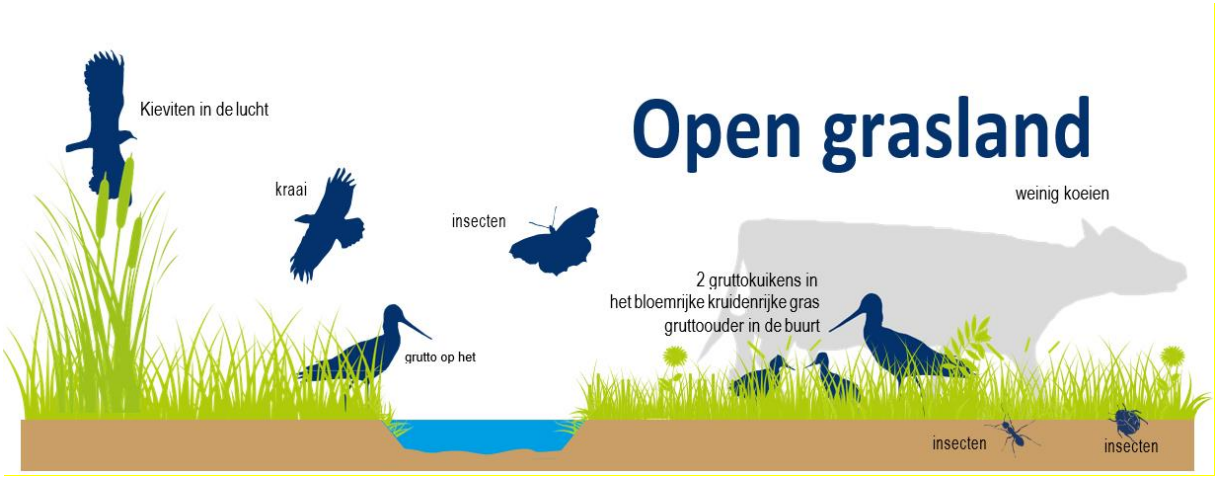
Open grasland (deelkaart 1b). Dit leefgebied bevindt zich met name in de veenweidegebied van Laag-Holland, Amstelland en West-Friesland. Het bestaat uit open landschappen met veel vochtig en kruidenrijk gras, fijnmazige watergangen en in beperkte mate opgaande begroeiing, zoals beplanting

[1] De kaart voor het leefgebied van weidevogels in Noord-Holland is een informatieve kaart en geeft de leefgebieden aan van weidevogels zowel binnen als buiten het NNN. De gebieden buiten het NNN zijn in de omgevingsverordening opgenomen op de kaart Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL) als habitat voor weidevogels.

rond erven of bomenlanen. Doelsoorten zijn grutto en tureluur (voor A11.01 gebieden) en scholekster en kievit voor A11.02 gebieden. Doelen voor aanwezigheid van de doelsoorten en omvang van het gebied staan in onderstaand overzicht.

Beheertypen	***Aanwezigheid doelsoorten***	***Omvang gebied***
Weidevogelgrasland in open landschap	*Minimaal 10 broedparen van grutto per 100 ha óf minimaal 50 broedparen van de soorten grutto, tureluur en slobeend samen per 100 ha.*	*Minimaal 100 ha samenhangende beheerde oppervlakte waarop leefgebied open grasland aanwezig is.*
	Streefdoel: 25 broedparen van grutto per 100 ha of 100 broedparen van de soorten grutto, tureluur en slobeend samen per 100 ha.	*Streefdoel: minimaal 250 ha samenhangende beheerde oppervlakte waarop leefgebied open grasland aanwezig is.*
Weidevogelland met riet en opgaande begroeiing	*Minimaal 30 broedparen van de soorten kievit, scholekster en wulp samen per 100 ha óf het gebied is van groot belang voor de noordse woelmuis.*	*Minimaal 100 ha samenhangende beheerde oppervlakte waarop leefgebied open grasland aanwezig is.*
	Streefdoel: 60 broedparen van de soorten kievit, scholekster en wulp samen per 100 ha.	*Streefdoel: minimaal 250 ha samenhangende beheerde oppervlakte waarop leefgebied open grasland aanwezig is.*

Bron: Nieuw stelsel agrarisch natuurbeheer, Alterra (2014)

Aanvalsplan Grutto

Via het Aanvalsplan Grutto worden extra middelen voor agrarisch natuurbeheer beschikbaar gesteld om grote gebieden te optimaliseren voor weidevogelbeheer. Het betreft aaneengesloten gebieden met een weidevogeldoelstelling van minimaal 1000 ha, die zowel binnen NNN als in agrarisch gebied liggen. De extra middelen komen beschikbaar voor gebieden waar agrarisch natuurbeheer voor is of wordt afgesloten.

Landelijk zijn circa 35 gebieden in beeld voor het Aanvalsplan Grutto. In 2022 is gestart met 13 gebieden. Voor Noord-Holland betreft dit momenteel de gebieden Amstelland en Zeevang/Beetskoog. Er kunnen nog nieuwe gebieden bijkomen. In een openstellingsbesluit worden de begrenzingen en beschikbare middelen voor deze gebieden specifiek benoemd.

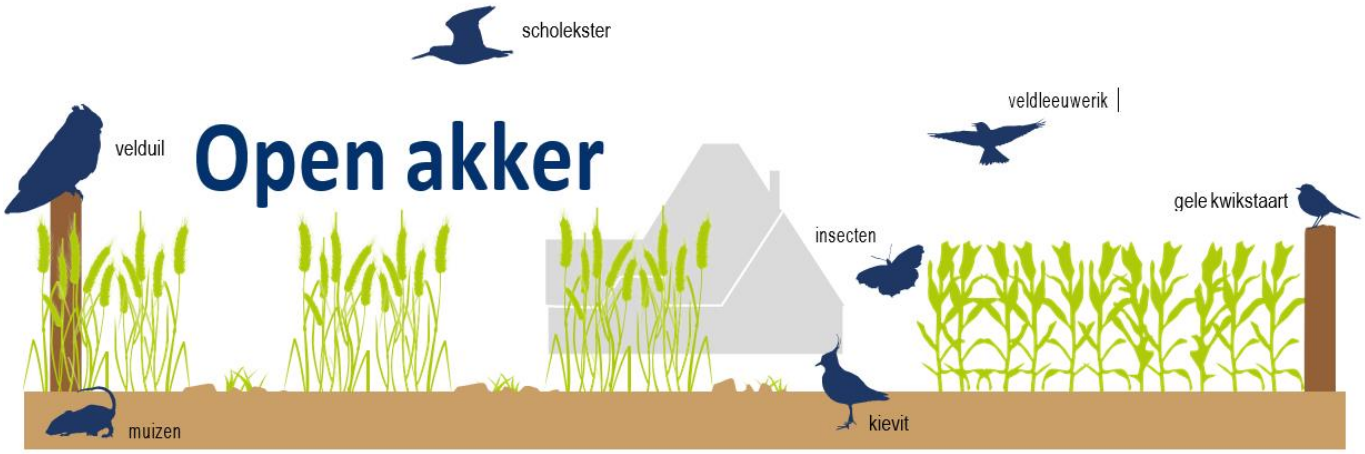
Streefdoel Aanvalsplan Grutto

Het streefdoel van het Aanvalsplan Grutto is optimaal weidevogelbeheer van kansgebieden met een oppervlakte van 1000 ha met hoog waterpeil, plasdras, kruidenrijk grasland en beweiding. De duurzaamheid van het beheer wordt geborgd.

Op termijn streven we naar gebieden met de volgende kenmerken:

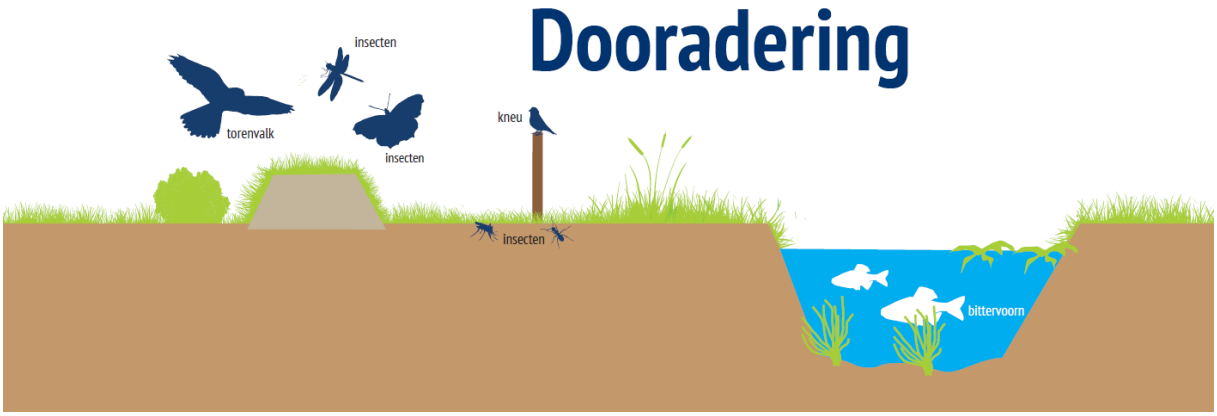
- Minimaal 1 ha plas dras per 100 ha gedurende het broedseizoen
- In minimaal 50% beheerd gebied hoog oppervlaktewaterpeil in broedseizoen
  Streefpeilen: veen 0 -25 cm –mv , klei-op-veen 0 -35 cm –mv, klei 0 -40 cm -mv
- Op minimaal 50% van de percelen is een rustperiode tijdens het broedseizoen aanwezig (15 maart- 1 juli); eventuele aanpassing periode in overleg met collectief.
- Minimaal 50 % beheerd gebied kruidenrijk grasland; zo nodig in stappen (andere beheerpakketten met rustperiode) naar toewerken met verschralingsbeheer.
- Circa 20% van de percelen worden tijdens het broedseizoen beweid met melkvee en/of jongvee (beheerpakketten extensief weiden; voorbeweiden) in afstemming met collectief
- Bemesting vaste mest (max. 5-10 ton/ha) en/of vaste fractie voor percelen met kruidenrijk grasland en uitgesteld maaibeheer. Geen kunstmest voor deze percelen.
- Alleen beheer met een rustperiode is toegestaan
- Mozaïek van samenhangend beheer; beheerpercelen niet verder dan 300 m uiteen
- Niet ’s nachts maaien
- Gebruik gewasbeschermingsmiddelen, neonicotines e.d. zijn niet toestaan.
- Geen barrières, zoals autowegen
- Nauwe samenwerking tussen alle betrokken partijen, collectieven, natuurbeheerders, weidevogelbeschermers, WBE en overheden

Open akker (deelkaart 1c). Dit leefgebied bestaat overwegend uit akkerranden, vogelakkers en wintervoedselakkers en concentreert zich in de kop van Noord-Holland, Texel en de grote droogmakerijen (Haarlemmermeer, Beemster, Schermer). Vogelakkers dienen ’s zomers en ’s winters als foerageergebied voor akkervogels in open akkergebieden. Het vormt broedhabitat voor bijvoorbeeld veldleeuwerik, gele kwikstaart of patrijs. Wintervoedselakkers zijn juist belangrijk voor overwinterende zaadetende vogels als geelgors en ringmus. De hier overwinterende roofvogels als blauwe kiekendief en velduil profiteren hier ook van. Kruidenrijke akkerranden vervullen meerdere functies (broeden, schuilen, foerageren).
Provinciale doelsoorten zijn gele kwikstaart, scholekster, kievit, patrijs, blauwe kiekendief, veldleeuwerik, velduil, ringmus, gorzen en ruigpootbuizerd.

Dooradering (deelkaart 1d). Dit leefgebied bestaat uit natte en droge elementen binnen het agrarische cultuurlandschap. Het zoekgebied beslaat de hele provincie. Het bevat aan elkaar grenzende (kleinschalige) akkers, graslanden, bufferstroken, heggen en hagen, sloten, poelen, moerasjes en plas-draspercelen. De geleidelijke overgang van nat naar droog zorgt voor een paaiplaats, foerageergebied of landhabitat voor de verschillende soorten die hier voorkomen.

Provinciale doelsoorten voor natte elementen zijn o.a. rugstreeppad, watersnip, bittervoorn, kleine modderkruiper en zwarte stern. Doelsoorten voor droge elementen zijn o.a. geelgors, kneu, keep, ringmus, spotvogel, steenuil, kerkuil, torenvalk, ransuil en patrijs.

4.4 Beleidsdoelen en criteria water en klimaat

Met het GLB-NSP komt er meer geld beschikbaar voor de categorie water en wordt de categorie klimaat toegevoegd. De nieuwe budgetten worden verdeeld onder de thema's klimaatmitigatie-, klimaatadapatie- en watermaatregelen[2].

4.4.1 Beleidsdoelen en criteria water

Categorie water (agrarisch waterbeheer) (deelkaart 1e)**.** Te subsidiëren agrarisch waterbeheer dient volgens het NSP gericht te zijn op verduurzaming, klimaatadaptatie en biodiversiteit. Hiermee levert het een bijdrage aan de realisering van de waterkwaliteits- en kwantiteitsdoelstellingen van provincie en waterschappen. De positieve effecten van agrarisch waterbeheer reiken verder dan alleen het watersysteem: het heeft ook een positieve invloed op natuurkwaliteit en natuurwaarden, voor de slootkant en op het land. Schone en soortenrijke oppervlaktewateren die deel uitmaken van een

[2] Gebaseerd op het Advies inzake verdeling GLB-middelen voor verbreed subsidiestelsel Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer, commissie Beukema, november 2021

samenhangend watersysteem zijn een onmisbare voorwaarde voor een robuuste en klimaatbestendige natuur in het agrarisch gebied.

De doelen in relatie tot agrarisch waterbeheer zijn samen te vatten onder twee noemers:
- het bewerkstelligen van een goede toestand van al het water conform de Kaderrichtlijn Water (KWR);
- het realiseren van een robuust, duurzaam en klimaatbestendig watersysteem.

Deze doelen betreffen zowel verbetering van de waterkwaliteit en water gerelateerde biodiversiteit, als op duurzaamheid gerichte verbetering van het waterkwantiteitsbeheer.

Verschillende maatregelen zijn hierbij behulpzaam, zoals het beschikbaar stellen van agrarische gronden voor waterberging bij veel neerslag, het vasthouden van water bij droogte, het verbeteren van de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit door groene zuivering (minder belasting met verontreinigende stoffen vanuit de agrarische sector) en duurzaam oever-, sloot- en bodembeheer (minder af- en uitspoeling van nutriënten en bestrijdingsmiddelen).

Zoekgebied, prioritering en maatwerk
Het zoekgebied voor categorie water beslaat de hele provincie. De beperkte financiële middelen maken het nodig om prioriteiten te stellen. Bij die keuze gaat het vooral om een scherp beeld te krijgen waar de beste kansen liggen. Dit gebeurt in overleg tussen provincie, waterschappen en agrarische gebiedscollectieven. Op deze manier komen we tot maatwerk per gebied. De resultaten van dit overleg worden verwerkt in de gebiedsaanvragen van de agrarische gebiedscollectieven.

4.4.2 Beleidsdoelen en criteria klimaat

Categorie klimaat (deelkaart 1f). Per 2023 zijn maatregelen ten behoeve van het klimaat onderdeel van het NSP. Binnen het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer zijn er maatregelen mogelijk die bijdragen aan het tegengaan van klimaatverandering (klimaatmitigatie) of het tegengaan van de gevolgen van klimaatverandering (klimaatadaptatie). Voor de categorie Klimaat geldt, evenals voor de categorie water, dat in goed overleg tussen overheid en gebiedscollectief gezocht wordt naar de locaties met het meeste effect.

Maatregelen klimaatmitigatie
Hieronder vallen maatregelen die kunnen bijdragen aan CO2-vastlegging en/of aan vermindering emissies van broeikasgassen. Gedacht kan worden aan de volgende maatregelen:
A. verhogen gehalte organische stof (ofwel os) in akkerbouwbodems;
B. aanpassing gewaskeuze en teelttechniek in akkerbouw en weidebouw, inclusief onderhoud en beheer van nieuwe boomrijen, nieuwe struweellinten, het toepassen van agroforestry, het toepassen van meer CO2-bindende gewassen en precisie-landbouw;
C. vermindering oxidatie van veenbodems, onder andere via verhoging grondwaterpeil en/of overstap naar natte teelten/paludicultures.

Maatregelen klimaatadaptatie
Hieronder vallen maatregelen voor het vasthouden van water. Het gaat om adaptatie van laaggelegen akker- en weidegebieden aan de verwachte hogere frequentie van inundaties. Dit houdt in dat agrariërs in delen van hun gronden (tijdelijke) inundatie mogelijk maken of toelaten, zodat inundatie op de meer waardevolle landbouwgronden en in laaggelegen bewoonde gebieden wordt voorkomen of verminderd. Inundaties kunnen tevens bijdragen aan een verhoging van de biodiversiteit omdat er tijdelijke plas-dras-gebieden ontstaan. Daarnaast zorgt het toelaten van inundatie ervoor dat de noodzaak voor andere maatregelen, zoals water wegpompen en dijkverhogingen wordt verminderd.

4.5 Beoordelingscriteria gebiedsaanvragen

Voor het agrarisch natuurbeheer kunnen alleen agrarische collectieven een gebiedsaanvraag indienen.

De gebiedsaanvragen worden getoetst op:

- De kaarten zoals opgenomen in dit Natuurbeheerplan (bijlage 1b, c, d, e en f)
- De criteria zoals opgenomen in onderstaande tabel.

Leefgebied	Beheerfuncties
Open Grasland	Optimaliseren foerageer-, en broed- en opgroeimogelijkheden Creëren nat biotoop
Open Akker	Creëren foerageergebied Optimaliseren voortplantingsmogelijkheden
Dooradering	Optimaliseren foerageer-, broed- en opgroeimogelijkheden Verschralen
Categorie water (agrarisch waterbeheer)	Waterberging Verbeteren chemische waterkwaliteit Verbeteren ecologische waterkwaliteit Vernatting Water vasthouden
Categorie Klimaat	Vastleggen CO_2 Reduceren broeikasgassen Vernatten Opvangen waterpieken en droogte Omgaan met verzilting

Tabel Beoordeling gebiedsaanvragen van agrarische collectieven

5. Inspraak- en subsidiemogelijkheden

De doelen uit het Natuurbeheerplan worden door natuurbeheerders (natuurorganisaties, particuliere natuurbeheerders, agrarische collectieven) gerealiseerd. Beheerders kunnen hun zienswijze geven op de aangegeven natuurtypen, beheertypen, leefgebieden agrarisch natuur- en landschapsbeheer, water- en klimaatdoelen en bijbehorende criteria. De aanvraag voor een beheersubsidie is mogelijk nadat het Natuurbeheerplan is vastgesteld en een openstellingsbesluit is genomen.

5.1 Inspraakprocedure Natuurbeheerplan 2023

Bij de totstandkoming van dit Natuurbeheerplan heeft contact plaatsgevonden met belanghebbenden. Op de voorbereiding van een besluit tot vaststelling of wijziging van een Natuurbeheerplan is de uniforme openbare voorbereidingsprocedure van afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) van toepassing. Op grond hiervan stellen GS belanghebbenden in

de gelegenheid om in de periode van de terinzagelegging, schriftelijk of mondeling een zienswijze op het ontwerpplan kenbaar te maken. Het Ontwerp Natuurbeheerplan 2023 heeft gedurende zes weken ter inzage gelegen. Daarna is afgewogen of de ontvangen zienswijzen aanleiding gaven tot wijzigingen. Wanneer dit het geval was, zijn deze wijzigingen verwerkt in het Natuurbeheerplan 2023. Tegelijk met het Natuurbeheerplan is een nota van beantwoording vastgesteld, waarin is toegelicht hoe de ontvangen zienswijzen zijn beoordeeld.

In Noord-Holland wordt sinds de decentralisatie van natuurbeheer en de PS-motie 53/2014 (“Natuur is kapitaal”) het Natuurbeheerplan op voordracht van GS door Provinciale Staten vastgesteld (ook gecodificeerd in artikel 1.3 SVNL 2016-2021). Met het oog op de uitvoeringspraktijk hebben GS de bevoegdheid om wijzigingen van ondergeschikt belang in het kaartmateriaal aan te brengen.

Het is mogelijk binnen zes weken na bekendmaking beroep aan te tekenen tegen het besluit van Provinciale Staten. Een beroep kan ingediend worden door een schriftelijk beroepschrift te sturen aan de Rechtbank Noord-Holland, Sector Bestuursrecht, Postbus 1621, 2003 BR Haarlem.

Zie ook op de website: https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Natuur/Natuurbeheer

5.2 Subsidie Natuur- en landschapsbeheer (SVNL-n)

Natuurbeheerders (natuurorganisaties, natuurcollectieven, particuliere natuurbeheerders, agrarische collectieven) kunnen via de subsidieregeling voor natuur- en landschapsbeheer, beheersubsidie aanvragen voor de op kaart 1a aangegeven beheertypen. Bij de subsidie voor natuurbeheer moet de beheerder zijn terrein openstellen.

We verzoeken beheerders om zoveel mogelijk aan te sluiten bij een natuurcollectief voor een beheeraanvraag. Beheeraanvragen onder de € 5.000 én onder 75 ha worden niet in behandeling genomen.

Beheerders die aansluiten bij het natuurcollectief Noord-Holland of die individueel een aanvraag indienen, moeten gecertificeerd zijn door de Stichting Certificering om in aanmerking te komen voor subsidie. Beheerders kunnen ook aansluiten bij een gecertificeerd collectief (b.v. Unie van Bosgroepen). Meer informatie: www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/subsidiestelsel-natuur-en-landschap/certificering-subsidiestelsel-natuur-en-landschap/

Bijdragen

Naast de beheervergoeding is het ook mogelijk om bijdragen aan te vragen voor monitoring, voorzieningen, toezicht, vaarbijdrage en schapenbegrazing. De bijdrage zijn vaste bedragen en worden alleen toegekend aan die percelen waar ook beheervergoeding wordt gegeven. Alle bijdragen kunnen aangevraagd worden. Zie voor de voorwaarden en vergoedingen www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/subsidiestelsel-natuur-en-landschap

5.2 Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb)

Alleen agrarische collectieven kunnen subsidie krijgen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Alleen binnen de begrenzing van de leefgebieden is subsidie voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer mogelijk. Een agrarisch collectief is een gecertificeerde (coöperatieve) vereniging /

een samenwerkingsverband in een (zelfgekozen) begrensd gebied die bestaat uit agrariërs en andere beheerders met gebruiksrecht van landbouwgrond in een gebied. Het collectief is eindbegunstigde van de subsidie.

5.3 Kwaliteitsimpuls: investeringen en functieverandering (SKNL)

De subsidie kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) is voor grondgebruikers die grond geschikt willen maken voor natuurbeheer en voor natuurbeheerders die de kwaliteit van de natuur verder willen ontwikkelen en verbeteren. Voor een kwaliteitsimpuls natuur en landschap zijn twee subsidiemogelijkheden: investeringssubsidie en subsidie functieverandering. Een combinatie hiervan is ook mogelijk. Deze subsidie kan alleen aangevraagd worden voor het beheertype zoals aangegeven op kaart 2 (ambitiekaart).

6. Financiën

In het financieel overzicht op de volgende pagina staat begroot welk budget t/m 2027 nodig is om het (agrarisch) natuurbeheer mogelijk te maken. De diverse onderdelen lichten we onder dit overzicht nader toe. Hierbij hanteren we de volgende uitgangspunten:

- In beginsel wordt de bijdrage aan het natuurbeheer gecontinueerd, ook wanneer subsidiebeschikkingen of opdrachten het einde van hun looptijd hebben bereikt. Dit vanuit de gedachte dat het de taak van de provincie is om te blijven bijdragen aan de financiering van het natuur-, landschaps- en recreatiebeheer.
- De beheertarieven voor SVNL worden jaarlijks landelijk aangepast aan kostenstijgingen. Bij het aangaan van een nieuwe SVNL beschikking (eventueel na continuering van een aflopende beschikking) rekenen we met de dan geldende beheertarieven gedurende een periode van 6 jaar. We rekenen met een jaarlijkse kostenstijging van 5%, ingeschat o.b.v. een analyse van kostenstijgingen van de afgelopen jaren.
- Met de wens om het Natuurnetwerk Nederland af te ronden, groeien de omvang van het NNN en daarmee ook de beheerkosten in de komende jaren. De groei is afgestemd op de prognoses van het Regiebureau NNN.
- De beheertarieven voor ANLb per 2023 zijn nog niet vastgesteld en betreffen daarom een inschatting op basis van concept tarieven.
- Gestegen kosten voor o.a. personeel, materiaal en brandstof ten gevolge van o.a. corona, politieke ontwikkelingen en milieumaatregelen brengen onzekerheid met zich mee t.a.v. de hieronder gepresenteerde begroting voor beheerkosten.

		2023	2024	2025	2026	2027
SVNL	Lopende beschikkingen	5.694.866	5.612.219	5.508.820	3.933	0
	Continuering beschikkingen vanaf 2023	9.200.000	9.200.000	9.200.000	9.200.000	9.200.000
	Continuering beschikkingen vanaf 2024		102.391	102.391	102.391	102.391
	Continuering beschikkingen vanaf 2025			134.516	134.516	134.516
	Continuering beschikkingen vanaf 2026				7.519.660	7.519.660
	Continuering beschikkingen vanaf 2027					5.640
	Nieuwe natuur in beheer 2023 300 ha	223.000	223.000	223.000	223.000	223.000
	Nieuwe natuur in beheer 2024 300 ha		187.300	187.300	187.300	187.300
	Nieuwe natuur in beheer 2025 350 ha			213.050	213.050	213.050
	Nieuwe natuur in beheer 2026 350 ha				213.050	213.050
	Nieuwe natuur in beheer 2027 350 ha					213.050
	totaal SVNL	15.117.866	15.324.910	15.569.078	17.796.901	18.011.657
ANLb	Continuering beschikkingen vanaf 2023	9.359.848	9.359.848	9.359.848	9.359.848	9.359.848
	Beoogde openstelling uitbreiding ANLb	555.105	0	603.756	0	0
	Beoogde openstelling ANLb aanvalsplan Grutto	1.125.000	37.500	750.000	337.500	0
	Doorloop subsidies uitbreiding ANLb en aanvalsplan Grutto	0	1.680.105	1.717.605	3.071.361	3.408.861
	Subsidies buiten UVR, ook deels SNL	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
	totaal ANLb	11.139.953	11.177.453	12.531.209	12.868.709	12.868.709
Organisatiekosten	IPO/Bij12	800.000	800.000	800.000	800.000	800.000
	Monitoring	381.000	381.000	381.000	381.000	381.000
	RVO	1.378.705	1.380.468	1.444.094	1.459.957	1.459.957
	Overige kosten	80.000	80.000	80.000	80.000	80.000
	totaal organisatiekosten	2.639.705	2.641.468	2.705.094	2.720.957	2.720.957
Totaal		28.897.525	29.143.831	30.805.381	33.386.567	33.601.324

SVNL

Een groot aantal lopende natuurbeheerbeschikkingen (die een looptijd van 6 jaar kennen), loopt eind 2022 af en wordt in 2023 opnieuw beschikt. Een aantal later afgegeven beschikkingen loopt langer door en wordt in de daarop volgende jaren opnieuw beschikt. In 2025 is een grote sprong te zien in de kosten omdat een groot aantal hectares opnieuw beschikt moet worden met de voor dan ingeschatte (hogere) beheertarieven.
Vanuit de resterende opgave van de realisatie van het NNN (en daarmee de uitbreiding van het NNN) verwachten we nieuwe subsidies te verlenen voor natuurbeheer, in totaal 1650 ha in deze periode. In 2023 en 2024 is dat 300 ha per jaar en voor de jaren 2025 t/m 2027 is dat 350 ha per jaar.

ANLb

De lopende beschikkingen voor agrarisch natuurbeheer worden gecontinueerd met nieuwe beschikkingen tegen actuele tarieven met een looptijd van 6 jaar. In 2023 geven we bijna € 2,8 miljoen meer uit aan agrarisch natuurbeheer ten opzichte van eerdere jaren. In de jaren daarna stijgen deze uitgaven nog verder. Dit komt door (een raming van de) verhoging van de beheertarieven voor continuering van de huidige beschikkingen vanaf 2023 (€ 1,4 miljoen) en nieuwe openstellingen als gevolg van het GLB-NSP op de volgende thema's:

- Aanvalsplan Grutto (zie paragraaf 4.3): € 1.125.000
- Uitbreiding ANLb: € 555.105:
    - Boerenlandvogels (leefgebied open akker)
    - Optimalisatie en uitbreiding functioneren collectieven. Het gaat om budget voor o.a. voorlichting, uitbreiding ICT systemen en professionalisering van de collectieven.
    - Uitbreiding categorie water (zie paragraaf 4.4.1)
    - Nieuwe categorie klimaat (zie paragraaf 4.4.2)

Subsidies buiten UVR betreft een raming voor subsidies voor begeleiding kleine beheerders, eventuele correcties op beheervergoedingen en voor projecten om beheer te verbeteren. Deze subsidies zijn terug te vinden in de bijlage "Lijst Subsidies buiten uitvoeringsregeling" bij de provinciale begroting en diverse PNH begrotingswijzigingen

De Europese Unie draagt vanaf 2023 65% bij aan het ANLb. De waterschappen dragen voor 35% bij aan het onderdeel water.

Organisatiekosten
Dit betreffen kosten die RVO maakt voor uitvoering van de ANLb subsidies en bijdrage aan IPO/Bij12 voor ondersteuning van de SNL. Daarnaast is een post opgenomen voor monitoring en overige kosten.

Overige informatie

Zoekgebieden NNN
Binnen het NNN zijn 2 zoekgebieden begrensd, in de Horstermeer en in de Bovenlanden nabij Aalsmeer. Binnen deze zoekgebieden wordt met behulp van gebiedsontwikkeling natuur gerealiseerd. Voor de Horstermeer is 76 ha beschikbaar en voor de Bovenlanden 9,6 ha. Pas nadat concreet is waar de begrenzing komt wordt een ambitie op de ambitiekaart gezet. Over zowel de concrete begrenzing als de bijbehorende aanpassing van de ambitiekaart in de zoekgebieden kunnen Gedeputeerde Staten tussentijds een besluit nemen.

Websites links
Meer informatie over het (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer vindt u op:

Website van de provincie
https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Natuur/Natuurbeheer

Kaartviewer

Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap Noord-Holland 2018, uvr subsidie (SKNL)

SVNL-N: Natuur- en landschapsbeheer 2016-2021, uvr subsidie

Website van BIJ12
Dit portaal is de verzamelplaats van alle (beleids)informatie over Natuur en Landschap in Nederland.
www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap
www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/subsidiestelsel-natuur-en-landschap

www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/subsidiestelsel-natuur-en-landschap/certificering-subsidiestelsel-natuur-en-landschap/

Afkortingen
ANLb: Agrarisch natuur en Landschapsbeheer
AwB: Algemene wet Bestuursrecht
BPL: Bijzonder Provinciaal Landschap
BIJ12: BIJ12 is een uitvoeringsorganisatie van alle 12 provincies
GLB: Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (EU)
GS: Gedeputeerde Staten
NNN: Natuur Netwerk Nederland
NSP: Nationaal Strategisch Plan (Rijk)
SKNL: Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap
SVNL: Subsidie Verordening Natuur en landschapsbeheer
WKW: Wezenlijke Kenmerken en Waarden

Provincie Noord-Holland

NOTA VAN BEANTWOORDING

Natuurbeheerplan 2023

Samenvatting van de zienswijzen op het ontwerp-Natuurbeheerplan en beantwoording zoals vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland d.d. 27 september 2022.

1894296/1894424

Provincie Noord-Holland
Postbus 123
2000 MD Haarlem
www.noord-holland.nl

INHOUDSOPGAVE

1 Inleiding
2 Algemene toelichting op de ingediende zienswijzen
3 Overzicht van de zienswijzen
4 Lijst van indieners
5 Overige opmerkingen
6 Zienswijzen op ontwerp wijzigingsbesluit Natuurbeheerplan 2023 en reactie Gedeputeerde Staten

1. Inleiding

Op de voorbereiding van een besluit tot vaststelling of wijziging van een Natuurbeheerplan is de algemene uniforme voorbereidingsprocedure van afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) van toepassing. Op grond van deze procedure heeft een ieder het recht om in de periode van de terinzagelegging schriftelijk of mondeling te reageren op het ontwerpplan.
Het ontwerp wijzigingsbesluit Natuurbeheerplan 2023 (GS besluit 10 mei 2022, nr.1815408/1815411) heeft van 23 mei t/m 3 juli 2022 ter inzage gelegen. Onderstaand een overzicht van de ingediende zienswijzen.

2. Algemene toelichting op de ingediende zienswijzen

Een aantal ingediende zienswijzen gaat over de NNN-begrenzing. Deze zienswijzen beschouwen wij als een herbegrenzingsverzoek in het kader van de Omgevingsverordening. Deze beoordelen we bij de eerstvolgende herbegrenzing van het NNN (planning eerste helft 2023).

Een vijftal zienswijzen heeft betrekking op het lopende gebiedsproces in Loosdrecht. De zienswijzen geven geen aanleiding tot wijziging van het Natuurbeheerplan. Uitkomsten uit gebiedsprocessen kunnen op termijn wel aanleiding geven om het Natuurbeheerplan aan te passen.

Het Natuurbeheerplan, inclusief de kaarten, worden in september door Gedeputeerde Staten vastgesteld, en vervolgens worden deze in november vastgesteld door Provinciale Staten. Zodra Provinciale Staten het Natuurbeheerplan heeft vastgesteld, kan op basis van de kaarten van het Natuurbeheerplan en een openstellingsbesluit door Gedeputeerde Staten, een subsidie aangevraagd worden.
De subsidieregeling voor het beheer, de SVNL (Subsidie voor Natuur en Landschapsbeheer) en ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer) worden opengesteld van medio november t/m 31 december 2022. Het aan te vragen beheer gaat in op 1 januari 2023.

De subsidieregeling voor omvormen naar natuur en inrichting, de SKNL (Subsidieregeling voor Kwaliteitsimpuls voor Natuur en Landschap) wordt opengesteld van 1 januari t/m 31 oktober 2023.

3. Overzicht van de zienswijzen

Voorstel	Thema	Zienswijze
1	Ambitietype kaart	1, 5, 8, 10, 12, 14, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 36
2	Beheertype kaart	4, 5, 7, 10, 17, 19, 21, 30, 31, 35, 38, 39
3	Leefgebieden kaart	9, 11, 25, 33, 34, 35, 40
4	NNN begrenzing	1, 3, 6, 13, 15, 40, 41
5	Overige	2, 9, 14, 16, 20, 21, 23, 29, 35, 36, 37

4. Lijst van indieners en overzicht vindplaats beantwoording via nummer kenmerk (verseon nummers)

Indiener, volgorde	kenmerk 1815408/	Naam
1	1851406	privépersoon
2	1853313	privépersoon
3	1857482	Maatschap Kemp Portengen
4	1858716	Rentmeesterskantoor Noordanus
5	1859067	privépersoon
6	1859419	privépersoon
7	1859464	Rentmeesterskantoor Noordanus
8	1859617	privépersoon
9	1861280	ANLV De Lieuw Texel
10	1861533	Vereniging de Ster van Loosdrecht
11	1861887	privépersoon
12	1861998	privépersoon
13	1862123	Rentmeesterskantoor Noordanus
14	1862741	Rentmeesterskantoor Noordanus
15	1863600	privépersoon
16	1863779	Werkgroep Natuur Duinlust Verhulst van de buurtvereniging Bloemendaal Noord
17	1863794	privépersoon
18	1863803	Melkkoeienbedrijf Pauw-Prins
19	1864194	Vereniging Natuurmonumenten
20	1864249	Stichting ter behoud van het Schoorlse- en Noord-Kennemerduingebied

Indiener, volgorde	kenmerk 1815408/	Naam
21	1864251	Landschap Noord-Holland
22	1864302	privépersoon
23	1864304	privépersoon
24	1864327	Staatsbosbeheer
25	1864329	Recreatie Noord Holland
26	1864534	privépersoon
27	1864535	privépersoon
28	1864539	PWN
29	1864539	privépersoon
30	1864543	privépersoon
31	1864614/1864616	Burgerinitiatief Bescherm de natuur in het Geestmerambacht
32	1864618	privépersoon
33	1865356	Water, Land & Dijken
34	1865508	Collectief Noord-Holland Zuid
35	1865521	ANV Hollands Noorden
36	1865745	Sterzicht BV
37	1865690/1865692	privépersoon
38	1888143	Unie van Bosgroepen
39	1858527	Gemeente Texel
40	1857961	Stichting Tuin van Haarlem
41	1857951	privépersoon

5. Overige opmerkingen

Ambtshalve zijn kaarten aangepast naar aanleiding van inrichting en/of realisatie van het gebied of naar aanleiding van een kaartfout. Deze wijzigingen zijn onderstaand benoemd met een T-nummer.

6. Zienswijzen op ontwerp-wijzigingsbesluit Natuurbeheerplan 2023 en reactie GS

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
1	ambitiekaart, NNN begrenzing	Indiener verzoekt tot begrenzing en ontgrenzing NNN en toevoegen ambitietype op nieuwe NNN.	GS gaat akkoord met het toevoegen van een ambitietype. De zienswijze heeft betrekking op de ruimtelijke begrenzing van het NNN. Dit is geregeld in de Omgevingsverordening. We nemen uw verzoek mee bij de eerstvolgende actualisatie van de herbegrenzing in het kader van de Omgevingsverordening.	ambitiekaart aanpassen
2	overige	Indiener verzoekt door te mogen gaan met ANLb op zijn percelen.	In het Natuurbeheerplan is aangegeven dat indiener nog voor maximaal 6 jaar gebruik kan maken van ANLb.	
3	NNN begrenzing	Indiener verzoekt tot ontgrenzing NNN van de percelen GVL00-A-1656 en GVL00-A-1771.	De zienswijze heeft betrekking op de ruimtelijke begrenzing van het NNN. Dit is geregeld in de Omgevingsverordening. We nemen uw verzoek mee bij de eerstvolgende actualisatie van de herbegrenzing in het kader van de omgevingsverordening.	

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
4	beheertypekaart	Indiener verzoekt rekening te houden met het plan zoals Vereniging De Ster heeft voorgesteld.	Dit perceel is onderdeel van het gebiedsaanbod van de vereniging Ster van Loosdrecht. Wij hebben recent met het bestuur van de vereniging afgesproken het gebiedsaanbod verder uit te werken tot concrete afspraken tussen provincie en vereniging en tussen provincie en de aangesloten grondeigenaren. In samenspraak met de vereniging zullen wij betrokken grondeigenaren hiervoor benaderen. Het resultaat wordt verwerkt in het Natuurbeheerplan. Wij passen het ambitie- en beheertype daarom nu nog niet aan.	
5	beheertypekaart, ambitiekaart	Indiener geeft aan dat op de beheertypekaart en ambitiekaart hele stukken zijn ingevuld met veenmos rietland in plaats van N13.01.	Dit betreft een fout op de kaart. Tijdens de ter inzage legging is er een erratum opgenomen waarin de juiste beheertypen staan. Deze nemen we over in het Natuurbeheerplan.	
6	NNN begrenzing	Indiener verzoekt om een deel van de huiskavel buiten de NNN-begrenzing te houden.	Uw verzoek is bij ons bekend. We hebben gesprekken met u gevoerd. GS vindt deze kavel ecologisch waardevol. Wij laten dit perceel daarom voorlopig begrensd. We onderzoeken nog hoe we de realisatie van het NNN in de Hargemer- en Pettemerpolder willen gaan afronden. Als daarover meer bekend is nemen we contact met u op.	
7	beheertypekaart	Indiener verzoekt rekening te houden met het plan zoals Vereniging De Ster heeft voorgesteld.	Dit perceel is onderdeel van het gebiedsaanbod van de vereniging Ster van Loosdrecht. Wij hebben recent met het bestuur van de vereniging afgesproken het gebiedsaanbod verder uit te werken tot concrete afspraken tussen provincie en vereniging en tussen provincie en de aangesloten grondeigenaren. In samenspraak met de vereniging zullen wij betrokken grondeigenaren hiervoor benaderen. Het resultaat wordt verwerkt	

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
			in het Natuurbeheerplan. Wij passen het ambitie- en beheertype daarom nu nog niet aan.	
8	ambitiekaart	Indiener had de intentie zijn perceel (Gemeente Ransdorp Sectie G, nummer 31) om te zetten naar natuur maar heeft geen beheerplan kunnen (laten) opstellen. Indiener wil het perceel nu niet meer laten omzetten naar NNN-gebied.	Wij nemen contact met u op om met u de mogelijkheden te bespreken om tot een beheerplan te komen. Het perceel is al als NNN begrensd. Het Natuurbeheerplan is niet het kader om NNN te ontgrenzen. Dit gebeurt in de omgevingsverordening.	
9	leefgebieden kaart, overige	1. Indiener geeft aan dat bepaalde percelen (in NNN) niet ingetekend zijn op de Leefgebiedenkaart Dooradering. 2. Indiener geeft aan dat de tarieven voor de ANLb-beheerpakketten stijgen. Om de beschikkingen te kunnen continueren moet het budget ook een zelfde stijging krijgen. Zo niet dan daalt het areaal met afgesloten beheer.	1. Dit is een kaartfout. Deze percelen hadden dooradering moeten krijgen. 2. Momenteel worden nieuwe tarieven voor ANLb opgesteld. Het Rijk heeft toegezegd zich in te spannen om de tariefverhoging voor het cofinancieringsdeel van de Provincies te dekken. Provincies hebben aangegeven de dekking door het Rijk voor te financieren zolang het geld nog niet beschikbaar is. Dit wordt vastgelegd in het openstellingsbesluit.	leefgebiedenkaart dooradering aanpassen.

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
10	beheertypekaart, ambitiekaart	1. Indiener acht een aantal beheertypen op de ambitiekaart in het gebied van de Ster van Loosdrecht ecologisch niet haalbaar en vraagt deze te nuanceren. 2.Indiener vraagt om een gebied specifieke soortenlijst van vaatplanten te maken die passend zijn voor het Ster gebied zodat de ontwikkeling en ecologische kwaliteit beter inzichtelijk wordt dan bij uitsluitend toepassen voor SNL-doelsoorten voor de evaluatie.	1. Het gebiedsaanbod van de vereniging Ster van Loosdrecht en daarop volgende gesprekken en veldbezoeken geven aanleiding om de ambitiekaart en de beheertypekaart te verfijnen en aan te passen op de lokale mogelijkheden. We hebben recent met u afgesproken dat wij het gebiedsaanbod uitwerken tot concrete afspraken tussen provincie en vereniging en tussen provincie en de aangesloten grondeigenaren. Het resultaat hiervan wordt uiteindelijk verwerkt in het Natuurbeheerplan. Wij passen het ambitie- en beheertype daarom nu nog niet aan. 2. In uw zienswijze gaat u ook in op de aanwezigheid van SNL-doelsoorten en de wenselijkheid van een gebied specifieke soortenlijst. De SNL-doelsoorten zijn opgenomen in een landelijke index, die wij niet kunnen aanpassen. Wij delen uw wens om voor monitoring van de natuurdoelen in het stergebied gericht te kijken naar gebied specifieke plantensoorten. Wij stellen voor om bij de uitwerking van de afspraken tussen provincie en uw vereniging te kijken of en hoe we dit vorm kunnen geven.	
11	leefgebieden kaart	Indiener geeft aan dat zijn percelen niet meer op de leefgebiedenkaart open grasland zijn opgenomen.	Dit is een kaartfout. Wij passen de leefgebiedenkaart open grasland aan.	leefgebiedenkaart open grasland aanpassen
12	ambitiekaart	Indiener maakt bezwaar tegen het omzetten van zijn percelen van vochtig hooiland naar vochtig weidevogelgrasland op de ambitiekaart.	GS gaat akkoord. Het beheer dat wij hier beogen is vochtig hooiland. Wij passen de ambitiekaart aan op dit beheertype.	ambitiekaart aanpassen

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
13	NNN begrenzing	Percelen liggen binnen het NNN. Indiener verzoekt om de percelen uit de ambitiekaart te halen of toe te zeggen dat agrarisch gebruik van de gronden in de toekomst mogelijk blijft.	In het kader van het gebiedsproces zullen gesprekken gevoerd worden over deze percelen.	
14	overige, ambitiekaart	Deze zienswijze betreft dezelfde percelen als zienswijze nr. 3. 1. Indiener vraagt een toezegging dat agrarisch gebruik van de gronden in de toekomst mogelijk blijft. 2. Indiener vraagt een toelichting hoe het kan dat zijn huiskavel wordt aangeduid als 'Nog om te vormen landbouwgrond naar natuur', terwijl er recent een NB-vergunning is afgegeven. 3. Indiener vraagt een toelichting waarom zijn percelen wel in het Natuurbeheerplan vallen en de Hilversumse Meent niet, terwijl dat gebied dichter bij Natura2000 ligt. 4. Indiener verzoekt de gronden van het juiste ambitietype te voorzien.	1. Agrarisch gebruik in de toekomst betekent ontgrenzen NNN. Zie antwoord zienswijze nr. 3. 2. De NNN begrenzing gaat over hoe de graslanden gebruikt kunnen worden en kan goed samengaan met de NB-vergunning. 3. De begrenzing in het Natuurbeheerplan heeft niet te maken met de ligging van of afstand tot Natura2000 gebieden. 4. GS gaat akkoord. Het juiste ambitietype is kruiden- en faunarijk grasland. Wij passen de ambitiekaart aan.	ambitiekaart aanpassen
15	NNN begrenzing	Indiener verzoekt ontgrenzing van zijn percelen.	GS gaat niet akkoord. Het Natuurbeheerplan is niet het kader om NNN te ontgrenzen. Dit gebeurt in de omgevingsverordening. In het kader van het lopende gebiedsproces wordt gekeken of dit perceel nodig is voor realisatie van het NNN. De projectleider, met wie u in het eerste kwartaal van	

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
			2022 heeft kennisgemaakt, gaat hierover graag verder met u in gesprek.	
16	overige	Indiener vraagt aandacht voor hekken die geplaatst zijn in het gebied het Nonnenbos en vraagt wie verantwoordelijk is voor handhaving van het natuurbeheer.	Het gebied ligt in het NNN. Handhaving van activiteiten in het NNN, zoals het plaatsen van hekken, loopt via de gemeente.	
17	beheertypekaart	Indiener verzoekt percelen beheertype A11.01 te geven op de beheertypekaart.	GS gaat akkoord. In 2021 hebben wij op deze percelen een beheertype gelegd, naar aanleiding van een informele SKNL aanvraag. Deze aanvraag is niet beschikt. Wij zullen daarom het agrarisch beheertype weer terugleggen op deze percelen.	beheer op beheertypekaart verwijderen en leefgebied open grasland toevoegen
18	ambitiekaart	Indiener verzoekt de ambitiekaart aan te passen van kruiden- en faunarijk grasland naar vochtig weidevogelgrasland.	GS gaat akkoord met het aanpassen van het beheertype op de ambitiekaart.	ambitiekaart aanpassen

19	ambitiekaart, beheertypekaart	1. Indiener verzoekt om op de beheertypekaart het beheertype N00.01 (nog om te vormen naar beheer) toe te voegen. 2. Indiener verzoekt om de beheertypekaart aan te passen voor enkele percelen zoals aangegeven in zienswijze en/of shapefile. 3. Indiener verzoekt om voor Zuid-Kennemerland de laatst besproken versie van het Ontwerp Natuurbeheerplan op te nemen. 4. Indiener verzoekt om wateren/sloten toe te voegen op beheertypekaart in Wormer Jisperveld. 5. Indiener vraagt hoe de nieuwe vegetatiekaart van het Wormer Jisperveld verwerkt wordt in het Natuurbeheerplan. 6. Indiener beheert stukjes eigendom van waterschap (randen/oevers) en wil graag beheersubsidie ontvangen op deze randen/oevers. 7. Indiener verzoekt de ambtitiekaart overeen te laten stemmen met de (gewijzigde) beheertypekaart. 8. Indiener verzoekt de Schil Naardermeer goed te verwerken op de ambitiekaart.	1. GS gaat niet akkoord met het verzoek. Voor nog in te richten natuur is de ambitiekaart leidend. Op de ambitiekaart kunnen wij wel N00.01 zetten, maar op de beheertypekaart staat alleen gerealiseerde natuur. 2. GS gaat akkoord met het aanpassen van de percelen op Waalenburg, Beeckestein en 's Gravenland. 3. Wij hebben de laatst besproken versie al verwerkt in het Ontwerp Natuurbeheerplan. 4. We passen de kaart nu niet aan maar wij gaan voor het Natuurbeheerplan 2024 kijken hoe we met watergangen binnen het NNN omgaan. 5. Zodra de vegetatiekaart klaar is kan deze opgenomen worden in het Natuurbeheerplan. Als de nieuwe beheertypekaart erg afwijkt van de afgegeven beschikking kan voor dit gebied de lopende beschikking vastgesteld worden en een uitbreiding aangevraagd worden. 6. De regeling geeft alleen beheersubsidie aan eigenaren. Indiener kan afspraken maken met de eigenaar of een verklaring van beheer voor deze gebieden meegeven bij de aanvraag voor beheersubsidie. 7. Wij passen de ambitiekaart nu niet aan. Voor het Natuurbeheerplan 2024 willen wij de ambitiekaart zoveel mogelijk up-to-date hebben. 8. Wij passen de ambitiekaart nu niet aan en gaan	beheertypekaart aanpassen

		9. Indiener verzoekt de voortgangskaart aan te passen op beheertypekaart. 10. Indiener verzoekt om ook gebieden die varend beheerd worden op te nemen op de vaarlandkaart. 11. Indiener verzoekt om op vaarlandkaart ook percelen toevoegen voor bostypen (N14 en N17) die alleen varend bereikt kunnen worden.	met u hierover in overleg. 9. Dit plan gaat niet over de voortgangskaart. Op de beheertypekaart staat een agrarisch beheertype. 10. GS gaat niet akkoord. De vaarlandkaart in het Natuurbeheerplan geeft aan waar een bijdrage gegeven wordt voor gebieden die alleen varend bereikt kunnen worden. We willen ons beraden voor het Natuurbeheerplan 2024 of ook percelen die alleen varend beheerd worden in aanmerking komen voor vaartoeslag. We willen de vaarlandkaart voor het Natuurbeheerplan 2024 verbeteren in overleg met de beheerders. 11.GS gaat niet akkoord. Ons huidige beleid is om geen bostypen op de vaarlandkaart toe te voegen. Voor het Natuurbeheerplan 2024 gaan we bekijken of we ook andere beheertypen aan de vaarlandkaart toevoegen.	

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
20	overige	Indiener geeft aan het niet eens te zijn met het bosbeheer.	GS gaat niet akkoord. Op dit moment zijn wij bezig met de Bossenstrategie; een plan om meer bos te realiseren in Noord-Holland en om het bestaande bosareaal te revitaliseren. Tegelijkertijd is soms bosbeheer noodzakelijk om de instandhoudingsdoelstellingen te halen, zoals in het duingebied het geval is. Als er bos in Natura2000 gebied verwijderd wordt, zal dit altijd elders gecompenseerd worden. Ten aanzien van de bossen bij Schoorl is afgesproken dat tijdens de eerste planperiode (2018 –2024) van het Natura 2000-beheerplan alleen het Dr. Van Steijnbos gekapt wordt (ca. 7,6 hectare, gekapt begin 2021). Het Baaknolbos, Frederiksblink en Leeuwenkuilbos worden in deze jaren niet gekapt. Daarnaast zal na afloop van de eerste Natura 2000-beheerplanperiode een evaluatie plaatsvinden naar de ontwikkeling van de natuurwaarden in de Schoorlse Duinen. Op basis van de resultaten van deze evaluatie en de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen wordt een hernieuwd Natura 2000-beheerplan opgesteld voor de Schoorlse Duinen. Hierin worden de maatregelen opgenomen voor de periode 2024 – 2030. Boskap wordt daarbij als maatregel opgenomen als er geen alternatieven voorhanden zijn en als dit vanuit ecologisch perspectief noodzakelijk is voor de kwaliteit van het natuurgebied. De ambitiekaart van het Natuurbeheerplan wordt vervolgens aangepast op basis van het Natura 2000-beheerplan. Het nu	

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
			voorliggende Natuurbeheerplan wordt daarom niet aangepast aan de hand van deze zienswijze.	

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
21	beheertypekaart, overige	1. Indiener verzoekt om vaarland toe te voegen op vaarlandkaart. 2. Indiener verzoekt de beheertypekaart aan te passen op basis van aangeleverd GIS-bestand. 3. Indiener verzoekt een aantal percelen te begrenzen als NNN.	1. GS gaat deels akkoord om de vaarlandkaart aan te passen. Percelen die alleen varend te bereiken zijn en voldoen aan het beheertype, worden opgenomen op de vaarlandkaart. We willen de vaarlandkaart voor het Natuurbeheerplan 2024 verbeteren in overleg met de beheerders. 2. GS gaat deels akkoord met het wijzigen van de beheertypen. GS gaat niet akkoord met een aantal percelen dat nog ingericht moet worden. Hierop ligt ook agrarisch natuurbeheer. 3. GS gaat niet akkoord. De zienswijze heeft betrekking op de ruimtelijke begrenzing van het NNN. Dit is geregeld in de Omgevingsverordening. We nemen uw verzoek mee bij de eerstvolgende actualisatie van de herbegrenzing in het kader van de Omgevingsverordening.	vaarlandkaart en beheertypekaart aanpassen
22	ambitiekaart	Indiener verzoekt om perceel W380 van de ambitiekaart te halen.	GS gaat niet akkoord. Percelen binnen het NNN hebben allemaal een ambitietype en dit perceel ligt binnen het NNN. De zienswijze geeft geen aanleiding om het ambitietype te veranderen. Uw verzoek tot ontgrenzing uit het NNN is bekend bij ons en heeft u bij eerdere Natuurbeheerplannen al naar voren gebracht. Een beroepsprocedure hierover loopt nog. In het najaar 2022 wordt het gebiedsproces weer opgestart. Uw verzoek tot ontgrenzing wordt hierin meegenomen.	
23	ambitiekaart, overige	1. Indiener verzoekt om percelen van de ambitiekaart te halen. 2. Indiener verzoekt om zijn percelen op	1. GS gaat niet akkoord. Percelen zijn onderdeel van een lopend gebiedsproces. Percelen binnen het NNN hebben allemaal een ambitietype.	

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
		te nemen op de vaartoeslagkaart zodat indiener vanuit het ANLb een vergoeding kan krijgen.	2. GS gaat niet akkoord met het opnemen van de percelen op de vaarbijdragekaart. Op de vaarbijdrage kaart staan alleen percelen die gerealiseerd zijn, dus die worden beheerd als natuur. Percelen met ANLb krijgen geen vaarbijdrage.	
24	ambitiekaart	1. Indiener verzoekt om het ambitietype aan te passen op percelen in het Oostzanerveld. 2. Indiener verzoekt op een perceel op Texel beheertype N12.02 op te nemen.	GS gaat akkoord met de verzoeken.	beheertype- en ambitiekaart aanpassen.
25	leefgebiedenkaart, ambitiekaart	1.Indiener verzoekt Dijkland en Inlaagpolder te begrenzen als agrarisch leefgebied. 2. Indiener verzoekt om van de ambitiekaart een zoekgebiedenkaart te maken. 3. Indiener verbaast zich dat meerdere gebieden niet op de ambitiekaart voorkomen. 4. Indiener verzoekt de ambitiekaart preciezer te begrenzen en puur recreatieve elementen hieruit te halen. 5. De ambitiekaart komt op sommige plekken niet overeen met de werkelijkheid.	1. GS gaat akkoord met toevoegen van leefgebied A11.02 in Dijkland en Inlaagpolder. 2. GS gaat niet akkoord om van de ambitiekaart een zoekgebiedenkaart te maken omdat de ambitiekaart aansluit bij de grenzen van het NNN. 3. Gebieden die niet op de ambitiekaart voorkomen zijn niet NNN-waardig. 4. Het verzoek om de ambitiekaart preciezer te begrenzen en puur recreatieve elementen eruit te halen beschouwen wij als een ontgrenzingsverzoek van het NNN. Dit is geregeld in de Omgevingsverordening. We nemen uw verzoek mee bij de eerstvolgende actualisatie van de herbegrenzing in het kader van de omgevingsverordening. 5. Dit heeft onze aandacht. We willen dit graag in	leefgebiedenkaart open grasland aanpassen

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
			bredere context bekijken. De aanpak hiervoor zijn we nog aan het bepalen.	
26	ambitiekaart	Indiener verzoekt om een perceel dat is begrensd als NNN op te nemen in het Natuurbeheerplan.	Het perceel staat al op de ambitiekaart.	
27	ambitiekaart	1. Indiener verzoekt percelen van de ambitiekaart te halen en te ontgenzen uit de NNN. 2. Indiener verzoekt de volgende tekst op blz 6 weg te laten: “Op percelen waar opnieuw een ANLB-contract wordt afgesloten zal, net als in de andere NNN-gebieden, het proces van omvorming naar natuur starten of voortgaan.”	1. GS gaat niet akkoord. De percelen liggen middenin waardevol NNN gebied. Percelen zijn onderdeel van een lopend gebiedsproces. 2. GS gaat niet akkoord met het voorstel voor tekstwijziging omdat het beleid is om het NNN te realiseren.	

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
28	ambitiekaart	Indiener verzoekt de ambitiekaart aan te passen aan de overeengekomen maatregelen uit Programma Natuur.	GS gaat akkoord. Over deze gebieden heeft GS in andere trajecten al een positief besluit genomen.	ambitiekaart aanpassen
29	overige	1. Indiener verzoekt meerdere tekstwijzigingen door te voeren: - Te verwijderen dat beheerders beheer dienen uit te uitvoeren volgens het Natuurbeheerplan ook als zij geen subsidie ontvangen. - Te wijzigen dat opname van een terrein in het Natuurbeheerplan vanzelfsprekend leidt tot een positief besluit over subsidiering van beheer. - Toe te voegen dat wanneer een agrarier binnen NNN gebied ANLb aanvraagt, deze wordt toegewezen. - Te wijzigen dat ook individueel een aanvraag gedaan kan worden voor ANLb in plaats van alleen via een agrarisch collectief. - Te schrappen dat alleen aanvragen voor SVNL boven de 5.000 euro en boven de 75 ha in behandeling worden genomen en anders bij een natuurcollectief aangesloten moet worden. 2. Indiener vraagt of de provincie erop toeziet dat collectieven handelen conform de wet.	1. GS neemt voorgestelde tekstwijzigingen niet over: - We verwijderen de zin niet, maar voegen toe dat het hier beheerders van gerealiseerde natuur betreft. - We wijzigen de zin niet. Toekennen van subsidie gebeurt op basis van toetsing aan het het Natuurbeheerplan, de uitvoeringsregeling en het openstellingsbesluit. - We voegen deze zin niet toe. ANLb subsidie verlenen we aan de agrarische collectieven. Deze manier van werken is landelijk geregeld. Zij sluiten contracten af met agrarische natuurbeheerders. - Wij wijzigen de zin niet. In 2016 is het ANLb ingevoerd. Beheeraanvragen lopen alleen nog via de agrarische collectieven. - Wij schrappen deze zin niet. Als provincies hebben we veel geïnvesteerd zodat de natuurcollectieven de aanvragers goed kunnen faciliteren. Deze manier van werken is efficiënter. 2. De provincie werkt altijd met gecertificeerde beheerders. Ook de agrarische collectieven zijn gecertificeerd.	tekst toevoegen op pagina 7

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
30	beheertypekaart	Indiener verzoekt rekening te houden met het plan zoals Vereniging De Ster heeft voorgesteld.	Dit perceel is onderdeel van het gebiedsaanbod van de vereniging Ster van Loosdrecht. Wij hebben recent met het bestuur van de vereniging afgesproken het gebiedsaanbod verder uit te werken tot concrete afspraken tussen provincie en vereniging en tussen provincie en de aangesloten grondeigenaren. In samenspraak met de vereniging zullen wij betrokken grondeigenaren hiervoor benaderen. Het resultaat wordt verwerkt in het Natuurbeheerplan. Wij passen het ambitie- en beheertype daarom nu nog niet aan.	
31	beheertypekaart	1. Indiener verzoekt om deelgebied Kleimeer toe te voegen aan het Natuurbeheerplan. Indiener verzoekt de beheertypekaart te wijzigen naar de bestaande gerealiseerde situatie. 2. Indiener verzoekt om de polder Kleimeer als N2000 te begrenzen.	1. Uw verzoek is bij ons bekend. U heeft hier in 2020, bij de ter inzage legging van het Natuurbeheerplan 2021, ook een zienswijze over ingediend. Uw verzoek wordt meegenomen in het nog op te starten gebiedsproces. 2. De provincie is hiervoor niet het bevoegd gezag. De minister van LNV wijst een Natura 2000 gebied aan in een aanwijzingsbesluit. Meer informatie over aanwijzingsbesluiten en de procedure kunt u vinden op natura2000.nl.	
32	ambitiekaart	Indiener maakt bezwaar dat in Spaarnwoude op de ambitiekaart beheertype A11.01 weidevogels op grasland" veranderd is naar "N00.01 nog om te vormen naar natuur".	Op de beheertypekaart agrarisch zoekgebieden ligt nog steeds A11.01. Het beheertype op de ambitiekaart is niet gewijzigd. De ambitiekaart geeft aan welk natuurdoel wij nastreven na realisatie van natuur. Welk natuurdoeltype dit wordt, wordt bepaald in het lopende gebiedsproces.	
33	leefgebiedenkaart	Indiener verzoekt het Landsmeerderveld toe te voegen als zoekgebied open grasland.	GS gaat akkoord met toevoegen van leefgebied A11.02 in het Landsmeerderveld.	leefgebiedenkaart open grasland aanpassen

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
34	leefgebiedenkaart	Indiener verzoekt Dijkland en Inlaagpolder te begrenzen als agrarisch leefgebied.	GS gaat akkoord met toevoegen van leefgebied A11.02 in Dijkland en Inlaagpolder.	leefgebiedenkaart open grasland aanpassen
35	beheertypekaart, leefgebiedenkaart, overige	1. Indiener geeft aan dat het ANLb zich niet alleen richt op doelsoorten en doelen uit de opgave Water en Klimaat, maar ook op de doelsoorten en doelen vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn (VR/HR) en hierop de tekst aan te passen op pagina 5. 2. Indiener gaat graag in gesprek over het Actieplan weidevogels. 3. Indiener verzoekt om ANLb tarieven te indexeren. 4. Indiener verzoekt de gebieden ‘Veereweg’ en ‘Wieringen-Oost’ van beheertype 11.02 om te zetten naar beheertype 11.01. 5. Indiener verzoekt het gebied Wadway toe te voegen aan de leefgebiedenkaart als A11.02. 6. Indiener verzoekt de open grasland grens bij Beetskoog aan te passen op de beheertypekaart. 7. Indiener verzoekt leefgebied open grasland in Enkhuizen toe te voegen op	1. GS besluit de tekst aan te passen op pagina 5. 2. De provincie gaat graag in gesprek over het Actieplan weidevogels. 3. Momenteel worden nieuwe tarieven voor ANLb opgesteld. Het Rijk heeft toegezegd zich in te spannen om de tariefverhoging voor het cofinancieringsdeel van de Provincies te dekken. Provincies hebben aangegeven de dekking door het Rijk voor te financieren zolang het geld nog niet beschikbaar is. Dit wordt vastgelegd in het openstellingsbesluit. 4. GS gaat akkoord om Veereweg om te zetten van A11.02 naar A11.01. Het gebied voldoet aan de instapeis van het Natuurbeheerplan. GS gaat niet akkoord met omzetten "Wieringen-Oost" van A11.02 naar A11, omdat het gebied niet voldoet aan de instapeis. 5. GS gaat akkoord om Wadway toe te voegen als A11.02. 6. GS gaat akkoord. Wij volgen hierbij de BGT grens. 7. GS gaat akkoord leefgebied open grasland in Enkhuizen toe te voegen. Dit betreft een kaartfout.	tekst op pagina 5 wijzigen leefgebiedenkaart open grasland aanpassen

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
		de beheertypekaart. 8. Indiener verzoekt om in de tekst op te nemen dat er vanaf de woningen een vergunningsvrije zone is voor het leefgebied open grasland van bijvoorbeeld 50 m of de grens aan te passen naar de grens van het bebouwde gebied. 9. Indiener verzoekt de grens van leefgebied A11.01 in de polder Mijzen aan te passen aan de perceelgrenzen.	8. De agrarische leefgebiedenkaart is een zoekgebied voor het verstrekken van subsidies. Vergunningen worden getoetst aan de Omgevingsverordening, niet aan de beheertypekaart van het Natuurbeheerplan. 9. GS gaat niet akkoord. Wij hebben dit als gerealiseerde natuur op de kaart staan. Wij realiseren ons dat de ligging van de begrenzingen (kadastraal, BGT en NNN) hier erg complex is en we willen nader kijken naar de status 'gerealiseerde natuur' op de voortgangskaart in dit gebied.	

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
36	ambitiekaart, overige	1. Indiener verzoekt rekening te houden met het plan zoals Vereniging De Ster heeft voorgesteld. 2. Indiener vraagt zich af hoe agrarisch waterbeheer uitgevoerd kan worden als er vervuild regenwater vanuit de overstort uit de kern van Loosdrecht en vanaf de wegen via de sloten het natura 2000 gebied in loopt.	1. Dit perceel is onderdeel van het gebiedsaanbod van de vereniging Ster van Loosdrecht. Wij hebben recent met het bestuur van de vereniging afgesproken het gebiedsaanbod verder uit te werken tot concrete afspraken tussen provincie en vereniging en tussen provincie en de aangesloten grondeigenaren. In samenspraak met de vereniging zullen wij betrokken grondeigenaren hiervoor benaderen. Het resultaat wordt verwerkt in het Natuurbeheerplan. Wij passen het ambitie- en beheertype daarom nu nog niet aan. 2. Partijen werken ten behoeve van de Kaderrichtlijn Water aan allerlei maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren. Het beperken/voorkomen van instroom van vervuild regenwater is in dit geval een taak van de gemeente, als onderdeel van haar gemeentelijk rioleringsplan.	
37	overige	Indiener verzoekt in het Natuurbeheerplan een paragraaf op te nemen dat bij het verstrekken van subsidie de aanvrager getoetst wordt met een UBO-check, voldoet aan de ESG-toets en dat er onderzoek naar track-record van de instelling wordt gedaan.	GS gaat niet akkoord met toevoeging van voorgestelde tekst. Om in aanmerking te komen voor subsidie moeten beheerders gecertificeerd zijn door de Stichting Certificering, zie pagina 15 van het Natuurbeheerplan.	
38	beheertypekaart	Indiener verzoekt om de beheertypen over te nemen van de ingediende shapefile.	GS gaat akkoord. De aangegeven beheertypen zijn een verbetering en geven het werkelijke beheer aan.	beheertypekaart aanpassen
39	beheertypekaart	Indiener verzoekt 3 gebieden uit te zonderen van de aanwijzing als	GS gaat niet akkoord. Het Natuurbeheerplan heeft geen ruimtelijke doorwerking, dat is geregeld in de Omgevingsverordening. Het Natuurbeheerplan	

Indiener, volgorde	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
		weidevogelland omdat het ruimtelijke doorwerking heeft.	is een kader dat de mogelijkheid biedt om (agrarisch) beheersubsidie aan te vragen op percelen die (agrarisch) beheerd worden.	
40	NNN begrenzing, leefgebiedenkaart	1. Indiener verzoekt percelen (nr 1, 4 en 5) te begrenzen als NNN. 2. Indiener verzoekt een aantal percelen die in het Ontwerp wijzigingsbesluit OV NH 20220307 als NNN zijn begrensd ook zodanig op te nemen. 3. Indiener verzoekt genoemde percelen geheel te begrenzen op de water- en klimaatkaart.	1. GS gaat niet akkoord. De zienswijze heeft betrekking op de ruimtelijke begrenzing van het NNN. Dit is geregeld in de Omgevingsverordening. We stellen de projectleider van het betreffende gebiedsproces op de hoogte van uw zienswijze. 2. De percelen liggen inderdaad in het NNN en er ligt een ambitietype op. De NNN-laag in de viewer wordt geactualiseerd naar het Ontwerp Wijzigingsbesluit OV NH 20220307 zodat de begrenzing klopt. 3. Voor de grenzen van deze kaarten is gebruik gemaakt van de begrenzing van het landelijk gebied uit de Omgevingsverordening. We gaan de begrenzing water- en klimaat verbeteren in het Natuurbeheerplan 2024 en nemen daarbij uw verzoek mee.	
41	NNN begrenzing	Indiener verzoekt percelen in de NNN te ontgrenzen.	GS gaat niet akkoord. De zienswijze heeft betrekking op de ruimtelijke begrenzing van het NNN. Dit is geregeld in de Omgevingsverordening. Hierover heeft u reeds een herbegrenzingsverzoek ingediend.	

Tech-nische wijziging	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
T1	beheertypekaart	Op deze percelen is ten onrechte een natuurbeheertype gelegd.	Beheertype wordt verwijderd en agrarisch beheertype wordt weer neergelegd.	beheertypekaart aanpassen
T2	vervallen			
T3	beheertypekaart	Bij enkele aanvragers van beheersubsidie komt de beheertypekaart niet overeen met kadastrale eigendommen.	De beheertypekaart is verbeterd zodat deze overeenkomt met de kadastrale eigendommen van deze aanvragers.	beheertypekaart aanpassen
T4	ambitiekaart	Ambitiekaart aanpassen voor een perceel n.a.v. SKNL aanvraag.	Op de ambitiekaart wordt een ambitie toegevoegd	ambitiekaart aanpassen
T5	beheertypekaart	Op enkele percelen ligt onterecht een beheertype. Natuur op deze percelen is nog niet gerealiseerd.	Beheertypekaart wordt aangepast.	beheertypekaart aanpassen
T6	ambitiekaart	In een zienswijze op de Omgevingsverordening 2022 wordt gevraagd het ambitietype van een perceel te wijzigingen naar N12.02	Ambitiekaart wordt aangepast.	ambitiekaart aanpassen
T7	beheertypekaart	In de shapefile van de beheertypekaart moet aangegeven worden dat percelen in aanmerking komen voor bijdragen voor monitoring, voorzieningen, toezicht en schapen.	Beheertypekaart wordt aangepast.	beheertypekaart aanpassen
T8	beheertypekaart	Op de beheertypekaart zijn de lanen ingetekend volgens de landelijk vastgestelde intekenregels.	Beheertypekaart wordt aangepast.	beheertypekaart aanpassen
T9	beheertypekaart	Op een aantal percelen in Ilperveld en Varkensland is ten onrechte het beheertype N06.01 gelegd. Het beheertype N13.01 wordt er weer opgelegd.	Beheertypekaart wordt aangepast.	beheertypekaart aanpassen
T10	beheertypekaart	Op percelen waarvoor een SKNL beschikking is afgegeven wordt een beheertype gelegd.	Beheertypekaart wordt aangepast.	beheertypekaart aanpassen

Tech-nische wijziging	thema	samenvatting opmerking	reactie gedeputeerde staten	wijzigingsvoorstel
T11	overige	Kaartfout vaarlandkaart.	Vaarlandkaart wordt aangepast.	vaarlandkaart aanpassen
T12	ambitietype kaart	Grenzen NNN aangepast aan de Omgevingsverordening.	Ambitiekaart wordt aangepast.	ambitiekaart aanpassen

R

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
mw M. Swüste
BEL/GRN

Telefoonnummer +31235143350
maartje.swuste@noord-holland.nl

Betreft: Natuurbeheerplan 2023

Verzenddatum

28 SEP. 2022

Kenmerk
1894296/1894415

Uw kenmerk

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende besluit, met bijlagen, over het Natuurbeheerplan 2023. Wij hebben op 27 september jl. besloten deze voordracht aan uw Staten te zenden.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

3 bijlagen

- Voordracht
- Natuurbeheerplan 2023
- Nota van beantwoording Natuurbeheerplan 2023

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Provincie Noord-Holland

2022

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 27 september 2022

Onderwerp: Natuurbeheerplan 2023

Kenmerk: 1894296/1894423

Bijlagen:

- **Natuurbeheerplan 2023**
- **Nota van Beantwoording Natuurbeheerplan 2023**

1. Inleiding

Natuurbeheerplan 2023
Het Natuurbeheerplan gaat over het beheren van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en van agrarische natuur. Uw Staten wordt gevraagd het Natuurbeheerplan met bijbehorende digitale kaarten en meerjarenprognose vast te stellen. Het Natuurbeheerplan 2023 is, met de Uitvoeringsregeling natuur- en landschapsbeheer Noord-Holland 2016 beheerjaar 2023, de basis voor subsidieaanvragen door beheerders van (agrarische) natuur. Het Natuurbeheerplan bestaat uit tekst en digitale kaarten. De kaarten zijn te vinden op https://geoapps.noord-holland.nl/app/natuurbeheerplan.

De natuurdoelen in het Natuurbeheerplan vinden hun basis in internationale regelgeving zoals de Vogel- en de Habitatrichtlijn en zijn aangevuld met onze provinciale beleidskeuzes. De subsidies worden verstrekt op basis van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL). De belangrijkste ontvangers van de subsidies voor natuurbeheer zijn natuur beherende organisaties zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland, het Goois Natuurreservaat en particuliere eigenaren van natuurgrond. Voor het agrarisch natuurbeheer kunnen gecertificeerde agrarische collectieven subsidie aanvragen. Subsidiebeschikkingen hebben een looptijd van zes jaar, waarna steeds wordt bezien of verlenging wenselijk is. Vaststelling van de subsidieplafonds voor 2023 en openstelling van subsidie vindt plaats in het najaar, na vaststelling van dit Natuurbeheerplan door uw Staten. In januari 2023 moet voor meer dan de helft van alle lopende beheerbeschikkingen een nieuwe beschikking worden afgesloten voor 6 jaar. In het Natuurbeheerplan staat ook beschreven op welke wijze monitoring, rapportage en evaluatie plaatsvinden.

Het Natuurbeheerplan 2023 heeft betrekking op nieuw te verlenen beheersubsidies en wordt de opvolger van het Natuurbeheerplan 2022, dat uw Staten op 15 november 2021 hebben vastgesteld. Voor lopende beschikkingen blijft het Natuurbeheerplan dat gold ten tijde van het afgeven van subsidiebeschikkingen het vigerende beleidskader.

2. Procedure vaststelling Natuurbeheerplan

Het Natuurbeheerplan wordt jaarlijks vastgesteld. Sinds 2015 wordt het definitieve Natuurbeheerplan tevens ter vaststelling aan uw Staten voorgelegd. Deze wijziging komt voort uit de decentralisatie van het natuurbeleid en motie 53/2014 ('Natuur is kapitaal'), waarin u de wens hebt uitgesproken om meer sturing te geven aan de besteding van financiën in het groene domein. In artikel 1.3 SVNL 2016-2021 wordt aan uw Staten expliciet de bevoegdheid gegeven om het Natuurbeheerplan vast te stellen. Met het oog op de uitvoeringspraktijk behoudt ons college de bevoegdheid om wijzigingen van ondergeschikt belang in het kaartmateriaal aan te brengen. Als nieuwe ontwikkelingen leiden tot nieuw beleid met majeure kaartwijzigingen, zal dat aan uw Staten worden voorgelegd. Het Natuurbeheerplan wordt na vaststelling gepubliceerd in het Provinciaal Blad.

Uw Staten hebben op 13 mei 2022 een brief met het ontwerp-Natuurbeheerplan 2022 ter informatie ontvangen (kenmerk 1815408/1815415). Het ontwerp-Natuurbeheerplan is ter inzage gelegd van 23 mei tot en met 3 juli 2022. In totaal zijn er 41 zienswijzen ontvangen. In de bijgevoegde Nota van Beantwoording zijn deze van een reactie voorzien. Een aantal zienswijzen heeft geleid tot aanpassing van het Natuurbeheerplan met bijbehorende kaarten.

3. Belangrijkste wijzigingen van het Natuurbeheerplan

Het Natuurbeheerplan 2023 is op een aantal punten gewijzigd ten opzichte van het Natuurbeheerplan 2022.

Tekst

De tekst van het Natuurbeheerplan is geactualiseerd en aangepast aan recente beleidsontwikkelingen. De grootste wijziging betreft de start van het GLB-NSP[1] per 2023. Voor het agrarisch natuurbeheer betekent dit dat een nieuwe categorie 'klimaat' is toegevoegd en er meer ingezet wordt op waterdoelen. Daarnaast is het Aanvalsplan Grutto opgenomen in het Natuurbeheerplan met extra middelen vanuit de EU en LNV. Doel is om in grote gebieden (minimaal 1000 ha) agrarisch natuurbeheer uit te breiden en te optimaliseren voor weidevogelbeheer.

In de periode 2023-2027 is er nog agrarisch natuurbeheer mogelijk binnen het NNN. Op percelen waar opnieuw een agrarisch natuurbeheercontract wordt afgesloten zal, net als in de andere NNN-gebieden, het proces van omvorming naar natuur starten of voortgaan. Hierbij is het uitgangspunt dat zo snel mogelijk de omschakeling naar natuurbeheer tot stand komt. Een nieuw agrarisch natuurbeheercontract is daarbij nadrukkelijk bedoeld als tijdelijke maatregel om de periode tot NNN-realisatie te overbruggen.

Kaarten

De ambitiekaart is aangepast aan de nieuwe begrenzing van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Daarnaast is op enkele locaties de ambitiekaart gewijzigd op basis van ecologische afwegingen naar aanleiding van bijvoorbeeld een inrichtingsplan.

[1] GLB-NSP: Gemeenschappelijk Landbouwbeleid – Nationaal Strategisch Plan. Het NSP is de nationale vertaling van het Europese GLB en vormt het kader voor het agrarisch natuurbeheer.

Als de inrichting is voltooid (dat wil zeggen: ingericht zoals de ambitiekaart aangeeft) wordt het beheertype op de beheertypekaart gezet. Wijzigingen van de beheertypekaart betreffen dan ook vooral gerealiseerde percelen. Daarnaast is de beheertypekaart in overleg met de beheerders aangepast op de actuele beheertypen. In januari 2023 wordt op een groot deel een nieuwe beschikking afgesloten voor de komende 6 jaar op basis van het beheertype op de beheertypekaart.

De kaarten met zoekgebieden voor agrarisch natuurbeheer voor open grasland, open akker en agrarisch waterbeheer zijn verbeterd. De zoekgebieden droge en natte dooradering zijn met het nieuwe GLB-NSP samengevoegd tot zoekgebied dooradering, maar wel gelijk gebleven in begrenzing. Nieuw binnen het GLB-NSP is de klimaatkaart. In Noord-Holland begrenzen we de hele provincie als zoekgebied voor klimaatmaatregelen binnen het agrarisch natuurbeheer. In januari 2023 worden nieuwe beschikkingen afgegeven aan de collectieven voor 6 jaar.

Zienswijzen

Van de 41 zienswijzen hebben 35 betrekking op de o.a. de kaarten. Sommige zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van de kaarten. Een aantal ingediende zienswijzen gaat over de NNN begrenzing. Deze zienswijzen beschouwen wij als een herbegrenzingsverzoek in het kader van de Omgevingsverordening. Deze beoordelen we bij de eerstvolgende herbegrenzing van de NNN (planning eerste helft 2023).

Een vijftal zienswijzen heeft betrekking op percelen die deel uit maken van het lopende gebiedsproces in Loosdrecht. De zienswijzen geven geen aanleiding tot wijziging van het Natuurbeheerplan. Uitkomsten uit gebiedsprocessen kunnen op termijn wel aanleiding geven om het Natuurbeheerplan aan te passen.

3. Financiering

Het betreft uitgaven voor natuur- en landschapsbeheer (SVNL) en agrarisch natuurbeheer (ANLb). Daarnaast zijn er uitgaven voor de organisatie van het (agrarisch) natuurbeheer.

Het agrarisch natuurbeheer is gebaseerd op Europese regelgeving en wordt voor 65% met Europese middelen gefinancierd. De waterschappen dragen bij aan onderdelen met betrekking tot water. Het Ministerie van LNV draagt bij aan het Aanvalsplan Grutto. Verder is de provincie is cofinancier.

Vanzelfsprekend hangt het Natuurbeheerplan en de financiering daarvan sterk samen met het Programma Natuurnetwerk, dat gelijktijdig aan uw Staten is aangeboden. In de financiële paragraaf van het Natuurbeheerplan is rekening gehouden met de verdere realisatie van het NNN. De komende jaren zullen wij de financiën voor zowel ontwikkeling, inrichting als beheer van het NNN in samenhang blijven benaderen.

Volgens de huidige prognose is het budget voor Natuur- en Landschapsbeheer voor 2023 en 2024 toereikend en vanaf 2025 ontoereikend. Uitgangspunt blijft dat iedereen die (agrarisch) beheersubsidie wil aanvragen of continueren, dat ook kan krijgen, mits uiteraard aan de voorwaarden wordt voldaan. Het zou kapitaalvernietiging zijn om via het Programma Natuurnetwerk (PNN) veel tijd en geld te steken in het realiseren van nieuwe natuur, als dat vervolgens weer verloren gaat omdat geen adequaat beheer kan worden uitgevoerd. Advies is de financiële tekorten die ontstaan vanaf 2025 te betrekken bij de integrale afwegingen in de Kaderbrief 2024.

Financieel overzicht

Verplichtingen NBP					
	2023	2024	2025	2026	2027
Beoogde openstelling voor nieuw beheer SVNL	223.000	187.300	213.050	213.050	213.050
Beoogde openstelling continuering beheer SVNL	9.200.000	119.049	134.516	7.519.660	5.640
Doorloop subsidies SVNL	5.694.866	15.018.561	15.221.512	10.064.190	17.792.968
Beoogde openstelling uitbreding ANLb (boerenlandvogels, water, klimaat e	555.105	0	603.756	0	0
Beoogde openstelling ANLb aanvalsplan Grutto	1.125.000	37.500	750.000	337.500	0
Beoogde openstelling continuering ANLb	9.359.848	0	0	0	0
Doorloop subsidies ANLb	0	11.039.953	11.077.453	12.431.209	12.768.709
Buiten UVR, ook deels SNL	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
Organisatiekosten SNL	2.639.705	2.641.468	2.705.094	2.720.957	2.720.957
Totaal	**28.897.525**	**29.143.831**	**30.805.381**	**33.386.567**	**33.601.324**

Dekking NBP					
	2023	2024	2025	2026	2027
Natuur en landschapsbeheer	21.465.188	21.463.188	21.426.590	21.461.590	21.451.590
Cofinanciering LNV Natuur en landschapsbeheer	177.802	183.728	302.263	355.603	355.603
Bijdrage waterschappen	404.305	404.305	404.305	404.305	404.305
EU buiten PNH begroting, via RVO	7.174.262	7.198.637	8.078.578	8.297.953	8.297.953
Totaal	**29.221.557**	**29.249.858**	**30.211.736**	**30.519.452**	**30.509.452**

Verschil					
Saldo	**324.032**	**106.027**	**-593.645**	**-2.867.115**	**-3.091.872**

De tekorten vanaf 2025 ontstaan doordat:

- Het GLB-NSP extra onderdelen bevat m.b.t. agrarisch natuurbeheer met bijkomende cofinanciering. Dit vraagt dus ook extra inzet van middelen vanuit de provincie. Het gaat om openstellingen van ca. € 600.000 in 2023 en 2025 voor boerenlandvogels, optimalisatie van collectieven, categorie water en categorie klimaat en om het Aanvalsplan Grutto: € 1.125.000 per jaar vanaf 2023 oplopend naar € 2,25 miljoen per jaar vanaf 2026;
- In 2026 een groot aantal hectares natuurbeheer opnieuw beschikt moet worden met de voor dan ingeschatte (hogere) beheertarieven (extra kosten € 2 miljoen). Deze tarieven zijn gestegen met 18% als gevolg van loon- en prijsstijgingen. Vanuit het IPO/Bij12 worden gesprekken met het Ministerie van LNV gevoerd om tegemoet te komen in deze tariefstijging. Als het Ministerie besluit tot een tegemoetkoming van de kosten dan leidt dit tot een positiever saldo;
- De bijdrage aan RVO jaarlijks omhoog gaat door extra werkzaamheden als gevolg van uitbreiding ANLb en Aanvalsplan Grutto. In 2023 is dat ca. € 150.000 meer dan in 2022. In 2027 is dat opgelopen tot ca. € 225.000 meer dan 2022.

De beheertarieven voor agrarisch natuurbeheer voor 2023 stijgen met gemiddeld 18% t.o.v. 2022, oftewel met € 1,43 miljoen per jaar, als gevolg van loon- en prijsstijgingen. Deze tarieven betreffen een inschatting o.b.v. concept tarieven. De EU dekt 65% van deze kosten. De Minister van LNV heeft toegezegd ‘om zich in te spannen om het tekort aan middelen [35% van de kosten voor de tariefsverhoging van de continuering van de huidige beschikkingen voor agrarisch natuurbeheer, oftewel € 0,5 miljoen] op te vangen vanuit het Rijk’. Provincies hebben in dit overleg aangegeven bereid te zijn om de voorfinanciering voor hun rekening te nemen. Omdat er geen voldoende harde toezegging is van het Rijk om te tariefverhoging van het agrarisch natuurbeheer te financieren nemen wij dit als verplichting op zonder dat hier dekking tegenover staat. Als de Minister de toezegging nakomt hebben we te maken met een positiever saldo.

4. Communicatie en (burger)participatie

Natuurorganisaties, agrarische collectieven en waterschappen zijn bij de totstandkoming van het ontwerp-Natuurbeheerplan betrokken. Zij zijn actief geïnformeerd over de ter visielegging van het ontwerp-Natuurbeheerplan door middel van brieven. Over het Natuurbeheerplan en de

Nota van Beantwoording wordt eveneens actief gecommuniceerd op de provinciale website. Indieners van een zienswijze ontvangen een brief met informatie over de Nota van Beantwoording en het besluitvormingstraject. Het Natuurbeheerplan 2023 wordt op de website van de provincie gepubliceerd en de partners, zoals de beheerders, worden per brief geïnformeerd. Het Natuurbeheerplan wordt na vaststelling gepubliceerd in het Provinciaal Blad.

4. Proces en procedure

De vaststelling van het Natuurbeheerplan en de bijbehorende digitale kaarten is van belang voor de beheerders van (agrarisch) natuur, de subsidieaanvragen en het kunnen afgeven van subsidiebeschikkingen voor (agrarisch) natuurbeheer. Na de vaststelling van het Natuurbeheerplan 2023 en de bijbehorende kaarten hebben belanghebbenden de mogelijkheid om tegen het Natuurbeheerplan beroep in te stellen bij de Rechtbank in Haarlem en hoger beroep bij de Afdeling Bestuursrecht van de Raad van State.

5. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk, voorzitter

mw. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr.

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 27 september 2022;

gelet op de wenselijkheid om kaders vast te stellen voor het natuurbeheer in de provincie Noord-Holland en de subsidiëring hiervan,

besluiten:

1. Het Natuurbeheerplan 2023 en de daarbij behorende Nota van beantwoording vast te stellen.

2. De financiële tekorten die ontstaan vanaf 2025 te betrekken bij de integrale afwegingen in de Kaderbrief 2024.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10666
Extern Zaak ID	1897112
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	24 oktober 2022
Agendapunt	12.a
Titel	Afdoeningsbrief motie 221-2021 betonnen fietspaden NNN (schuift door naar 28 november)
Organisatieonderdeel	BEL/MOB

Bijlagen
Brief aan PS over Afdoeningsvoorstel diverse moties samenhangend met Actieve.pdf
M221-2021 Terughoudend met betonnen fietspaden in NNN.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	26 september 2022
Mobiliteit & Bereikbaarheid	29 september 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	30 september 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**24 oktober 2022**
Natuur Landbouw & Gezondheid	28 november 2022

Toelichting

In de afgelopen drie jaar zijn diverse moties aangenomen die samenhangen met actieve mobiliteit. Voor de moties die zijn uitgevoerd, maar waarvan de afdoening niet gekoppeld kan worden aan een inhoudelijk stuk, is een gebundeld afdoeningsvoorstel gemaakt voor Provinciale Staten. Het gaat om de moties M83-2019 ‘Fietsvriendelijke stoplichten’ (Klein, M.C.A, CU, 11 november 2019), M221-2021 ‘Terughoudend met betonnen fietspaden in NNN’ (G.H.J. Kohler, JA21, 15 november 2021), M67-2022 ‘Aantrekkelijke doorfietsroutes’ (J.P. Hollebeek, PvdD, 23 mei 2022) en M69-2022 ‘Geen haaientanden op Noord-Hollandse fietspaden’ (M.C.A. Klein, CU, 23 mei 2022).

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
K. Bodewes
BEL/MOB

Telefoonnummer +31235143984
karin.bodewes@noord-holland.nl

Verzenddatum
19 SEP. 2022

Kenmerk
1897112/1897117

Uw kenmerk

Betreft: Afdoeningsvoorstel diverse moties samenhangend met Actieve Mobiliteit (M83-2019, M221-2021, M67-2022 en M69-2022)

Geachte leden,

In de afgelopen drie jaar zijn diverse moties aangenomen die samenhangen met actieve mobiliteit. Hier is op verschillende manieren aandacht aan besteed. Voor de moties die zijn uitgevoerd, maar waarvan de afdoening niet gekoppeld kan worden aan een inhoudelijk stuk, volgt in deze brief een gebundeld afdoeningsvoorstel.

Het gaat om de volgende moties:
- M83-2019 Fietsvriendelijke stoplichten (A.C.M. Klein, CU, 11 november 2019)
- M221-2021 Terughoudend met betonnen fietspaden in NNN (G.H.J. Kohler, JA21, 15 november 2021)
- M67-2022 Aantrekkelijke doorfietsroutes (J.P. Hollebeek, PvdD, 23 mei 2022)
- M69-2022 Geen haaientanden op Noord-Hollandse fietspaden (A.C.M. Klein, CU, 23 mei 2022)

In het vervolg van deze brief wordt toegelicht op welke manier uitvoering is gegeven aan deze vier moties. Om vervolgens Provinciale Staten te verzoeken om deze moties als afgedaan te beschouwen.

M83-2019 Fietsvriendelijke stoplichten
Met deze motie is gevraagd "*Te onderzoeken op welke kruispunten de doorstroming ten behoeve van fietsers geoptimaliseerd kan worden door verkeerslichtinstallaties aan te passen, zodat de doorstroming veiliger en sneller verloopt*".
Dit is gedaan. In de (meeste) bestaande verkeerslichtinstallaties zijn fietsbevorderende maatregelen doorgevoerd. Bijvoorbeeld door groenverlening voor groepen, fietsdetectie op afstand en door fietsers (onder voorwaarden) versneld groen te geven. Bij enkele (stedelijke) installaties zijn wachttijdvoorspellers toegepast. In de toekomst wordt gekeken hoe de doorstroming van fietsers nog verder kan worden verbeterd. Dit is geborgd als actie in de Actieagenda Actieve Mobiliteit, die op 23 mei door Provinciale Staten is vastgesteld. Op pag. 17 staat

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

"*We werken aan een verbetering van de detectie van voetgangers en fietsers bij verkeerslichten, waardoor voetgangers en fietsers minder oponthoud ervaren*". Deze actie heeft ook een plek gekregen in de Focus Smart Mobility.

M221-2021 **Terughoudend met betonnen fietspaden in NNN**
Met deze motie is gevraagd *"Terughoudend te zijn bij het verlenen van toestemming van vervangen van bestrate en schelpenpaden in het NHD waarvan het eigenaar is en andere grondeigenaren op de nadelen voor flora en fauna van vervangen door beton of asfalt te wijzen".*
Dit wordt sinds het aannemen van de motie (extra) gedaan. Per project wordt expliciet bekeken welke verharding het beste toepasbaar is in afweging tussen functie, verkeersveiligheid en bescherming van flora en fauna. In de subsidieregeling Kleine Infrastructuur, waarvan uit ook fietspaden worden gesubsidieerd, is een extra check opgenomen om naast de effecten op de natuur in natuurgebieden ook het voorkomen van ongevallen met dieren in beeld te brengen. Er is een mogelijkheid opgenomen een subsidie te weigeren als de wegbeheerder onvoldoende doet om deze ongevallen te voorkomen.

M67-2022 **Aantrekkelijke doorfietsroutes**
Met deze motie is gevraagd om "*Bij de verdere uitwerking van het beleid voor actieve mobiliteit, waar mogelijk en gewenst, aandacht te besteden aan het aanleggen van natuurlijke elementen langs doorfietsroutes".*
Deze motie is geborgd in het beleid. In de op 23 mei jl. door Provinciale Staten vastgestelde Actieagenda Actieve Mobiliteit staat op pagina 2 van de bijlage bij 'Eisen aan de regionale fietsinfrastructuur': "*Niet alleen een verkeersveilige maar ook een groene en klimaatadaptieve inrichting en inpassing vragen om (innovatieve) maatregelen mee te nemen in het ontwerp*". Deze borging in het beleid zorgt ervoor dat bij de verdere uitwerking, waar mogelijk en gewenst, aandacht wordt besteed aan het aanleggen van natuurlijke elementen langs (door)fietsroutes.

M69-2022 **Geen haaientanden op Noord-Hollandse fietspaden**
Met deze motie is gevraagd om "*Bij aanleg en reconstructie van provinciale infrastructuur fietsers op de doorgaande route in principe altijd voorrang te geven op afslaand of kruisend autoverkeer, en hier alleen beargumenteerd van af te wijken wanneer deze keuze onontkoombaar de veiligheid van fietsers in gevaar zou brengen."*
Deze motie is geborgd in het beleid. In de op 23 mei jl. door Provinciale Staten vastgestelde Actieagenda Actieve Mobiliteit staat op pagina 6 van de bijlage bij 'Eisen aan de regionale fietsinfrastructuur'*: Op plekken waar de route een weg van ondergeschikt belang kruist, is voorrang voor de fietsroute de voorkeursoptie en onderdeel van de ontwerpopgave.* Het aannemen van de motie benadrukt het belang hiervan. Wij passen dat toe door bij aanleg en reconstructie van provinciale infrastructuur aan fietsers op de doorgaande route altijd voorrang te geven op afslaand of kruisend autoverkeer, en hier alleen beargumenteerd van af te wijken wanneer deze keuze onontkoombaar de veiligheid van fietsers (of andere verkeersdeelnemers) in gevaar zou brengen.

Tot slot
Wij verzoeken Provinciale Staten de moties M83-2019, M221-202, M67-2022 en M69-2022 met deze toelichting als afgedaan te beschouwen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

M221-2021/PS 15-11-2021
AANGENOMEN

Motie: Terughoudend met betonnen fietspaden in NNN

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 15 november 2021, te Haarlem, ter behandeling van Programma Natuurnetwerk 2022.

Constaterende dat

- Na de duinbranden in Het Schoorlse duingebied 500.000 euro van de compensatie van het ministerie van economische zaken is gebruikt voor het vervangen van schelpenpaden door betonnen fietspaden;
- Dit geld niet gebruikt is voor heraanleg van 150 hectare verbrand bos;
- Betonnen fietspaden met veel enthousiasme worden ontvangen door fietsers en fietsorganisaties;
- Mede door elektrificatie van het fietsverkeer en het herontdekken van de natuur door Covid maatregelen het aantal gemaakte fietskilometers in de duingebieden van Zuid Kennemerland tot aan Den Helder jaarlijks flink toeneemt.

Overwegende dat

- Betonnen fietspaden lang warmte vasthouden;
- Ze daarmee aantrekkelijk zijn voor zonnende reptielen als zandhagedissen en ook hazelwormen en mestruimende kevers;
- Uit tellingen in Drenthe is gebleken dat het aantal platgefietste dieren op betonnen fietspaden tot een factor 8 kan toenemen;
- er door fietsersorganisaties gelobbyd wordt nu ook bestrate fietspaden in andere duin en bosgebieden zoals het NHD te vervangen door beton of asfalt.

Besluit het college van GS op te roepen:

- Terughoudend te zijn bij het verlenen van toestemming van vervangen van bestrate en schelpenpaden in het NHD waarvan het eigenaar is.
- Andere grondeigenaren op de nadelen voor flora en fauna van vervangen door beton of asfalt te wijzen.

Ondertekening

Gerard Kohler
JA21 Noord-Holland

Wat wel kan

Uit de impasse en een aanzet voor perspectief

5 oktober 2022

Johan Remkes

Inhoudsopgave

1. Inleiding 5

1.1 Aanleiding en opdracht: de dialoog weer op gang brengen 5

1.2 In de dynamiek heb ik mijn aanpak moeten veranderen 6

1.3 De kernboodschap van dit rapport 7

1.4 Dit rapport bevat een denklijn en geen plan 8

1.5 Persoonlijke noot 8

2. Samenvatting van het stikstofvraagstuk 9

2.1 De verplichting om de natuur in stand te houden en waarom te veel stikstof een probleem is 10

2.2 Het vastlopen van de vergunningverlening en het ontbreken van een werkende aanpak 11

3. Analyse van de impasse en de wensen van de gesprekspartners 15

3.1 Analyse over hoe de impasse is ontstaan en persoonlijke waarnemingen ten opzichte van het gevoerde beleid 16

3.2 Verwachtingen en wensen van de gesprekspartners 19

4. Aanbevelingen voor een betere aanpak 23

4.1 Aanbevelingen voor het herstel van vertrouwen 24

4.2 Aanbevelingen voor een betere stikstofaanpak 25

4.3 Aanbevelingen voor het realiseren van perspectief 27

4.4 Aanbevelingen voor de gebiedsprocessen en de transitie 28

4.5 Denklijn voor een integrale aanpak in drie lijnen 30

5. Uitwerking eerste lijn: de kortetermijnaanpak 31

5.1 Uitwerking van de doelen en resultaten van de eerste lijn 32

5.2 Het soort maatregelen dat nodig is 33

5.3 Een eerste uitwerking van de kortetermijnaanpak 35

6. Uitwerking tweede lijn: het perspectief 37

6.1 De grote politieke vraag: wat wil Nederland? 38

6.2 De hele bocht: wat er op Nederland afkomt 39

6.3 Het eerste perspectief: wat waar wél kan 42

6.4 Het tweede perspectief: hoe te verdienen 44

7. Uitwerking derde lijn: de gebiedsgerichte transitie 51

7.1 Inleiding 52

7.2 De realiteit op het erf 52

7.3 De realiteit in de provinciale gebiedsprocessen 53

7.4 De realiteit in de landelijke processen 54

7.5 Het nationale innovatieprogramma 55

7.6 Governance van de gehele transitie 56

HOOFDSTUK 1

Inleiding

1.1 Aanleiding en opdracht: de dialoog weer op gang brengen

Na aankondiging van de stikstofmaatregelen van het kabinet ontstond groot protest. Grotendeels vond dit plaats binnen de kaders van de wet. De omgekeerde Nederlandse vlag werd een uiting van onvrede. Er waren demonstraties vol heftige emoties en veel artikelen met bezwaren en alternatieve suggesties. Ook werd het land opgeschrikt door acties buiten de grenzen van de wet. Een normale dialoog tussen overheid en de sector bleek niet meer mogelijk.

Het kabinet heeft mij in juli gevraagd om als onafhankelijk gespreksleider bijeenkomsten te begeleiden tussen het kabinet en de agrarische sector, medeoverheden en andere belanghebbende organisaties. Het doel was om de dialoog weer op gang te brengen.[1] Er moest weer een verstandhouding gaan ontstaan die de inhoud en het gesprek over een duurzame toekomst voor agrarische ondernemers centraal stelt.

1 Ministerie LNV (2022). *Informatie t.b.v. opdracht onafhankelijke gespreksleider.*

Na enige overweging heb ik positief op dit verzoek gereageerd. Ik heb daarbij nadrukkelijk aangegeven mijn rol niet als bemiddelaar, maar als onafhankelijk gespreksleider te zien. De aanwezigheid van de agrarische sector aan tafel was voor mij een voorwaarde om die rol te willen en te kunnen invullen.

In de uitnodigingsbrief[2] schreef ik dat ik voornemens was om dit traject te beëindigen met een reflectieverslag. Ik was van plan om daarin zowel procesmatige als inhoudelijke reflecties op te nemen. Mijn doel daarmee was om gevonden ruimte op papier te zetten, zodat kabinet en sector die konden gebruiken om zelf – in een normale dialoog – de plannen te verbeteren en tot uitvoering daarvan te komen.

1.2 In de dynamiek heb ik mijn aanpak moeten veranderen

Ik heb dit voornemen niet kunnen volgen. Direct na het eerste gesprek constateerde ik dat er sprake was van een stevige vertrouwenscrisis. Niet alle partijen waren in eerste instantie bereid om aan tafel te komen. Na de toezegging van een gesprek zonder taboes en na een gesprek tussen de agrarische organisaties onderling, was een eerste gesprek toch mogelijk. Met kleine stappen leek er tijdens de gesprekken toch enige ruimte te ontstaan. Ook bij mij ontstond het inzicht dat er inhoudelijk een betere aanpak mogelijk én nodig is. Stap voor stap kwam er een proces op gang dat leek op een echte dialoog.

Eind augustus volgden de gebeurtenissen elkaar in hoog tempo op. Na het interview van minister Hoekstra en het aftreden van minister Staghouwer werd tijdens het stikstofdebat in de Tweede Kamer aangegeven 'de aanbevelingen uit het rapport van Remkes' af te wachten. Tijdens de gesprekken werd beargumenteerd dat een perspectiefvolle aanpak van de stikstofcrisis niet alleen een aanpak op stikstof vereist. Er is ook *inzicht* nodig in de gehele bocht waar het landelijk gebied de komende jaren voor staat, onder andere op het gebied van klimaat, dierenwelzijn, water, bodem en gezondheid. Er is *uitzicht* nodig op wat een daadwerkelijk perspectief voor de agrarische sector is, zowel wat betreft ruimtelijke ordening als wat betreft een concreet verdienmodel. Ik ben het daar mee eens. Die verbreding is nodig voor een langjarig en duurzaam perspectief.

In de gesprekken ging het ook veel over menselijkheid en over emotie. Veel boeren weten dat er iets moet veranderen én vinden ook dat er iets moet veranderen. Er is geen boer te vinden die niet om de natuur geeft. Dat wordt vaak vergeten en een deel van de boeren ervaart dat ze als 'verliezer van de discussie' in het verdomhoekje zijn gezet. Daarom werd er tijdens de gesprekken op gehamerd dat er een waardig en fatsoenlijk transitieproces moet komen. Bovendien – misschien wel het belangrijkste – moet er echte erkenning zijn van de emoties en woede. Dat krijg je nooit goed op papier, maar de kern is dat een groot deel van de boeren én inwoners van het landelijk gebied zich zwaar tekort gedaan (en soms zelfs bedonderd) *voelt* en naar mijn inzicht ook tekort gedaan *is*. Hoewel wetsovertreding en intimidatie altijd afgekeurd moeten worden, ben ik enorm geschrokken van de oprechte wanhoop die in de ogen van redelijke mensen te zien is. Dat hier heftige emoties uit volgen, begrijp ik wel.

Na de gebeurtenissen in augustus constateerde ik met gemengde gevoelens dat ik in steeds meer in politiek en bestuurlijk vaarwater was gekomen. Die gemengde gevoelens waren er ten eerste omdat het schrijven van een rapport met aanbevelingen over de gehele aanpak zich naar mijn mening slecht verdraagt met de politiek-bestuurlijke verantwoordelijkheden van het kabinet. Ten tweede ontstonden die gevoelens omdat de verwachtingen over dit rapport te hoog zijn opgeschroefd voor wat mogelijk is in de beschikbare tijd.

Hoewel het de oorspronkelijke scope van een reflectieverslag ver overstijgt, heb ik niet willen weglopen voor het verzoek om een integrale denklijn te schrijven. Ik heb vier weken extra tijd genomen om te praten en te schrijven. In die periode heb ik met mijn secretariaat de meer dan 6.000 pagina's met inhoudelijke suggesties die ons zijn toegestuurd gelezen. Er zijn meer dan 60 aanvullende gesprekken gevoerd met ministeries, vertegenwoordigende organisaties, betrokkenen en experts, die gericht waren op het verzamelen van aanvullende kennis.

Ik heb geprobeerd om bij het schrijven van deze denklijn rekening te houden met het gevoel dat leeft op het boerenerf en in de samenleving, met bijzondere aandacht voor het landelijk gebied. De door gedeputeerde Jumelet verzamelde 80 brieven van individuele agrarische ondernemers in Drenthe hielpen hier geweldig bij. Dat gold ook voor het Twentse theaterstuk *Hanna van Hendrik*, dat gaat over het leven van een boerin tijdens de boerenopstanden en de ruilverkaveling in de jaren zeventig. Daar zagen we hoe groot de impact van de transitie toen was en begrepen we nogmaals hoe belangrijk het is om

2 Remkes, J. (2022). *Brief met uitnodiging gesprek.*

respect te hebben voor de tradities en de kracht van een gebied zelf. Daar zagen we ook nogmaals de belangrijke historische les dat dit niet de eerste keer is dat Nederland voor een grote transitie van de landbouw staat. Ook de vorige keren is het de sector, na een heftige periode, gelukt om grote stappen te zetten, die hebben geleidt tot een lange periode van bloei.

Ook wil ik benoemen dat er de afgelopen weken breed vanuit vertegenwoordigende organisaties en vanuit de ministeries constructieve voorstellen zijn gedaan. Zowel bij de sectoren als bij de ministeries werken kundige mensen, die zeer moeilijke kennisvragen in korte tijd uitstekend wisten te beantwoorden. Heel veel inhoudelijk goede voorstellen voor een betere aanpak lagen bovendien al op de plank, maar konden in de verharde verhoudingen niet meer voldoende op waarde geschat worden.

1.3 De kernboodschap van dit rapport

U zult in dit rapport lezen dat het noodzakelijk is om op zeer korte termijn veel minder stikstof te gaan uitstoten, om natuurherstel mogelijk te maken. U zult ook lezen dat als dat niet gebeurt, de consequenties ook voor andere aspecten van het leven heel groot zijn. Nederland gaat dan op slot, omdat het juridisch nauwelijks meer mogelijk is om vergunningen te verlenen. Niet voor huizen, niet voor boerderijen, niet voor wegen. Dat betekent ook dat de bouw zal gaan stilvallen, met forse economische en sociale gevolgen. Bovendien houdt dit ook in dat het onmogelijk is om PAS-melders en interimmers, die slachtoffer zijn van onbetrouwbaar beleid, te vergunnen.

Daarom is er een gerichte aanpak op de korte termijn nodig, die daadwerkelijk stikstofreductie realiseert. Ik schrijf deze boodschap met een bezwaard hart op, maar ik zie geen andere route. Door binnen een jaar 500 tot 600 piekbelasters (zowel uit de agrarische sector als uit het bedrijfsleven) uit te kopen, maakt het kabinet ruimte voor de eerste stap van natuurherstel. Door dit gericht te doen, raakt het zo min mogelijk agrariërs (circa 1% van de populatie) en wordt het mogelijk om de meer dan 2.500 PAS-melders en interimmers met voorrang te vergunnen. Ook kunnen enkele belangrijke bouwprojecten dan een vergunning krijgen. Om deze fase waardig te doorlopen, is het cruciaal de uitkoopregeling zo ruim mogelijk op te rekken en te garanderen dat er geen beter aanbod komt. Ook moet de overheid openstaan voor ieder ander voorstel dat leidt tot de gegarandeerde reductie binnen het jaar.

U zult in dit rapport ook lezen dat, onder de voorwaarde van een kortetermijnaanpak, een slimmere aanpak wel degelijk mogelijk is. Veel wensen van de gesprekspartners zijn reëel en ik adviseer vanuit inhoud om die allemaal door te voeren. Dat betekent onder andere dat de staat van de natuur centraal gesteld moet worden, dat de KDW op termijn uit de wet kan, dat het kaartje van tafel moet en dat de agrarische ondernemer moet gaan sturen op emissies in plaats van op deposities. Er moet veel meer aandacht komen voor natuurbeheer, inclusief biosysteemvergoedingen. Er moet een nationaal innovatieprogramma komen, want innovatie (technologisch en sociaal) is de komende jaren een serieuze oplossing. Ik vind ook dat er ruimte moet zijn om in 2025 en 2028 opnieuw te kijken naar het tijdpad voor de reductiedoelstellingen. Het moet onder voorwaarden mogelijk zijn om meer ruimte te geven aan specifieke gebieden, als daar dwingende redenen toe zijn.

Ik constateer in dit rapport ook dat er zonder perspectief voor de sector geen beweging te verwachten is. Het moet duidelijk zijn waar welke soorten landbouw wél kunnen en nodig zijn. Het moet helder zijn hoe hier een verdienmodel uit volgt. In dit rapport doe ik hier een concrete aanzet voor. Ik constateer dat er in Nederland ruimte is voor een sterke en bloeiende agrarische sector. Ook voor hoogproductieve landbouw, gericht op de export. Maar het zal in onze landbouw wel ook echt anders moeten. Er zullen in de toekomst, grotendeels door natuurlijk verloop, minder agrarische bedrijven zijn en er zullen nieuwe vormen van landbouw groot moeten worden. Boerenbedrijfsvoering moet in lijn gebracht worden met de eisen die klimaat, dierenwelzijn, water, bodem, gezondheid en cultuur stellen. De noodzaak van een sterke agrarische sector betekent ook dat deze niet het sluitstuk mag zijn in alle huidige claims op de schaarse ruimte in Nederland.

Ik verwacht met deze boodschap niet dat de agrarische sector blij kan zijn met dit rapport. Ik heb echter gemeend dat het belangrijker is om het eerlijke verhaal begrijpelijk op te schrijven dan om – ten behoeve van een goede ontvangst – met halve redeneringen te doen alsof er nog veel andere mogelijkheden zijn. Dat is ook waar in de individuele gesprekken met boeren om gevraagd werd: geen irreële beloftes meer.

Mijn verwachting is ook dat het kabinet dit rapport niet met blijdschap zal ontvangen. Ik ben kritisch op het gevoerde beleid. Ik vind dat aan een groot aantal wensen van de sector tegemoet moet worden gekomen. Niet omdat het kabinet moet buigen voor asbest op de snelweg of omdat de natuur niet belangrijk is. Simpelweg omdat plannen voor een beter werkende en

meer gedragen aanpak altijd de voorkeur verdienen. Ongeacht politieke gevoeligheden.

Ik heb de hoop dat natuurorganisaties en het bedrijfsleven deze lijn kunnen steunen, ondanks het feit dat het niet zo snel gaat als zij gehoopt hadden. Maar er gaat daadwerkelijk forse reductie plaatsvinden en het pad wordt onontkoombaar ingezet. Daarmee wordt de noodzakelijke snelle start gerealiseerd en ontstaat ruimte voor vergunningverlening. Voor medeoverheden blijft de situatie zoals ze was. Provincies zijn en blijven verantwoordelijk voor de gebiedsprocessen, waar het uiteindelijk gebeurt.

1.4 Dit rapport bevat een denklijn en geen plan

Ik presenteer in dit rapport een denklijn om uit de impasse en naar een perspectief te komen. Deze denklijn moet niet verward worden met een definitief plan. Ik beveel aan dat deze kaders de komende maanden onder regie van het kabinet, in een normale dialoog met sectoren, uitgewerkt worden. Zo kunnen ook de lacunes, die dit rapport ongetwijfeld nog bevat, worden aangevuld. Ik zou het verstandig vinden als dit uiteindelijk uitmondt in een *landbouwakkoord*. Als dat niet haalbaar is, dan moet er een nieuw *kabinetsplan* komen.

In het *eerste deel van dit rapport* vat ik het vraagstuk samen en kom ik tot mijn aanbevelingen.

- In hoofdstuk 2 vat ik het stikstofvraagstuk feitelijk samen.
- In hoofdstuk 3 analyseer ik hoe deze impasse is ontstaan en beschrijf ik de wensen en verwachtingen van de gesprekspartners.
- In hoofdstuk 4 formuleer ik 25 aanbevelingen om tot een betere aanpak te komen en presenteer ik de integrale denklijn voor die aanpak.

In het *tweede deel van dit rapport* werk ik de aanbevelingen en de denklijn verder uit:

- In hoofdstuk 5 werk ik de eerste lijn, de kortetermijnaanpak, nader uit.
- In hoofdstuk 6 werk ik de tweede lijn, het perspectief, nader uit.
- In hoofdstuk 7 werk ik de derde lijn, de gebiedsgerichte transitie, nader uit.

1.5 Persoonlijke noot

Het is mij niet ontgaan dat er vraagtekens zijn gezet bij mijn onafhankelijkheid. Ik heb inderdaad een verleden in dit vraagstuk als voorzitter van het Adviescollege Stikstofproblematiek. Ik heb gebruik gemaakt van die kennis. Ik heb echter ook opnieuw mijn licht opgestoken bij experts. Dat heeft actuele en nieuwe inzichten gebracht. Ook heb ik een verleden in de politiek. Ik heb gebruik gemaakt van kennis over hoe in die omgeving de hazen lopen, maar ik heb me niet laten leiden door politieke gevoeligheden. Tot slot kom ik uit Groningen en ken ik het landelijk gebied goed. Ook daar heb ik, met mate, gebruik van gemaakt.

Ik heb ervoor gekozen om zeker het eerste deel van dit rapport zo begrijpelijk mogelijk en niet in ambtelijke taal op te schrijven. Dat is best lastig, want het is een groot en complex vraagstuk. Maar ik vind dat iedereen, en zeker de mensen die het betreft, moeten kunnen begrijpen wat ik voorstel en waarom. Dat soort voorstellen moeten niet vermomd worden in taal die alleen door bestuurskundigen of juristen te ontcijferen is. Technische uitweidingen heb ik daarom aan de voetnoten toevertrouwd.

Tot slot hoop ik van harte dat de verhouding tussen kabinet, sector en de maatschappij stapsgewijs hersteld kan worden. Dit vraagstuk gaat me zeer aan het hart. Zeker voor wat betreft de individuele personen die schade, onzekerheid of angst ondervinden. Ik hoop dat dit rapport een bijdrage kan leveren aan een goede oplossing en aan herstel van vertrouwen.

Johan Remkes

HOOFDSTUK 2

Samenvatting van het stikstofvraagstuk

Het stikstofvraagstuk wordt regelmatig nodeloos ingewikkeld gemaakt of juist ten onrechte versimpeld. Voor een goede dialoog is een gedeeld beeld van de feiten echter cruciaal. Alleen dan kun je er achter komen waar je het wel en niet over eens bent. Om deze reden start ik dit rapport met een feitelijke samenvatting van het stikstofvraagstuk. Dat doe ik zo beknopt en begrijpelijk mogelijk. Uiteraard betekent dit ook dat ik niet iedere nuance kan behandelen.

2.1 De verplichting om de natuur in stand te houden en waarom te veel stikstof een probleem is

De Habitatrichtlijn is door de Europese Unie uitgevaardigd om de biodiversiteit in Europa in stand te houden. In deze richtlijn is specifiek aangegeven welke planten en dieren beschermd moeten worden. Daarvoor moet iedere lidstaat in de EU Natura 2000-gebieden aanwijzen.[3] Nederland heeft 14% van het land verdeeld over 162 verschillende Natura 2000-gebieden.[4] Sommige natuur die Nederland verplicht moet beschermen, is er op dit moment niet goed aan toe en vertoont een negatieve trend. Een groot deel van deze natuur is gevoelig voor te veel stikstof. Daarom volgt uit de richtlijn (hoewel daarin niet expliciet over stikstof gesproken wordt) dat stikstof gereduceerd moet worden als de natuurkwaliteit verslechtert door te veel stikstof.[5] In de kern zit dat als volgt:

1. **Sinds 1994 is Nederland gebonden aan de Europese Habitatrichtlijn**. Voor Natura 2000-gebieden volgen uit deze richtlijn drie cruciale verplichtingen:
   - In de Natura 2000-gebieden moeten de beschermde natuursoorten duurzaam en robuust in stand worden gehouden. Dat wordt de 'gunstige staat van instandhouding' genoemd.[6] In de instandhoudingsdoelstellingen voor elk gebied is vastgelegd wat daarvoor per Natura 2000-gebied bereikt moet worden.
   - In de Natura 2000-gebieden moeten maatregelen genomen worden om te voorkomen dat de kwaliteit van de beschermde natuur achteruitgaat.
   - Plannen en projecten die een effect kunnen hebben op beschermde natuur, mogen alleen een vergunning krijgen als er de *zekerheid* is dat ze niet leiden tot negatieve effecten op deze beschermde natuur.

Het ontbreken van deze zekerheid is het probleem dat Nederland in de tang houdt in de stikstofcrisis. Een plan of project kan niet zomaar vergund worden als dit leidt tot te veel stikstofneerslag in beschermde natuur. De in de Habitatrichtlijn vereiste zekerheid is dan niet te geven. Nieuw vergunde activiteiten kunnen dan immers negatieve effecten hebben. Dat geldt in beginsel ook als het maar een heel klein effect is. Een vergunning is wel mogelijk als je bij de aanvraag concreet kunt aantonen dat de extra neerslag geen enkel negatief effect heeft op de te beschermen natuur.

De Habitatrichtlijn is bindend voor alle landen in de EU en dus ook voor Nederland. De Nederlandse regering kan deze regels niet zelf veranderen. Ook de Raad van State en andere rechters zijn verplicht om de Habitatrichtlijn te volgen. Dat volgt uit afspraken die de Nederlandse regering jaren geleden zelf gemaakt heeft. Dat is dus geen 'keuze van de rechter'. De suggestie, die ik soms in uitlatingen tegenkom, dat de stikstofcrisis te danken is aan de Raad van State, is dan ook onjuist. Dit leidt naar mijn inzicht tot uitholling van onze rechtsstaat. Ik zie dat soort uitspraken als het afschuiven van verantwoordelijkheid.

2. **Te veel stikstof (eigenlijk: ammoniak en stikstofoxiden) is slecht voor een deel van de natuur die beschermd moet worden.** Kort door de bocht: ammoniak komt voornamelijk vanuit de landbouw en stikstofoxiden komen voornamelijk vanuit industrie en het verkeer, inclusief het vliegverkeer. Hoewel te veel ammoniak en stikstofoxiden slecht zijn voor veel van de natuursoorten die wij moeten beschermen, is het juist een voedingsstof voor andere natuursoorten. Een deel van de natuur doet het namelijk juist goed met veel stikstof. Denk bijvoorbeeld aan bramen en meerdere soorten distels. Waar die natuur in de plaats komt van beschermde natuur, is dat onder de Habitatrichtlijn ook een probleem. De biodiversiteit die Nederland moet beschermen, gaat dan namelijk achteruit.

   Logischerwijs is het voor instandhouding van de natuur cruciaal waar de stikstof neerslaat. Daar tast het namelijk de beschermde natuur aan. Daarom wordt vaak gesproken over *depositie* (neerslag), naast de term *stikstofemissie* (uitstoot). Per soort hebben wetenschappers de zogeheten kritische depositiewaarden (KDW) vastgesteld. Komt de depositie in een stikstofgevoelig gebied boven deze norm, dan bestaat het risico dat de natuur door stikstofdepositie achteruitgaat. Dan kun je dus niet met zekerheid stellen dat er geen negatief effect is op de natuur. Hoe hoger de overschrijding en hoe langer die duurt, hoe groter de kans op een achteruitgang van de natuurkwaliteit. De laatste jaren zijn er veel rapporten verschenen die bepleiten dat een kleine overschrijding van de KDW niet per se slecht is voor de natuur. Ook in die rapporten wordt echter geconstateerd dat de huidige *forse overschrijdingen* wel slecht zijn. Dat een

3 Zie: https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/natuurwetten-en-regelgeving/europese-richtlijnen-en-verdragen/vogel-en-habitatrichtlijn/
4 Zie: https://www.natura2000.nl/gebieden
5 Zie ook PBL (2021). *Naar een uitweg uit de stikstofcrisis. overwegingen bij een integrale, effectieve en juridisch houdbare aanpak.*
6 Het bereiken daarvan kan betekenen dat in een gebied uitbreiding, verbetering of herstel moet plaatsvinden.

fors dalende lijn in de neerslag van stikstof nodig is, staat dan ook niet ter discussie. Op dit ogenblik is er in circa 90 van de 162 Natura 2000-gebieden een stikstofprobleem.

Er is de laatste jaren veel onderzoek gedaan naar de vraag waar de stikstofneerslag in Natura 2000-gebieden vandaan komt. De precieze cijfers uit deze onderzoeken verschillen van elkaar. Het gedeelde beeld is dat ongeveer 40% van de stikstofneerslag in Natura 2000-gebieden afkomstig is van de landbouw, circa 10% van verkeer en zo'n 10% van industrie en gebouwde omgeving. De rest is afkomstig van zee (5%) en uit het buitenland (35%).[7]

3. **De huidige hyperfocus op stikstof doet het natuurvraagstuk tekort.** Terecht wordt in verschillende rapporten gesteld dat de neerslag van stikstof heel belangrijk is voor de instandhouding van de natuur, maar niet allesbepalend is. Ook als de KDW niet wordt overschreden, kan de natuur verslechteren. Bijvoorbeeld door de waterstand of doordat er grote aantallen mensen overheen lopen. De andere kant van die medaille is dat ook waar de KDW (beperkt) wordt overschreden de natuur een positieve trend kan vertonen, onder andere doordat er natuurmaatregelen zijn genomen. In dit kader hebben ook de terreinbeherende organisaties een grote verantwoordelijkheid.

   Momenteel wordt voor de vergunningverlening, op basis van het AERIUS-model[8], vooral gekeken naar de hoeveelheid stikstofneerslag ten opzichte van de KDW. Bij een toename van de stikstofneerslag in een gebied waar de KDW is overschreden, kan namelijk niet met zekerheid worden gezegd dat het plan of het project de natuur niet aantast.

   Juridisch is het echter niet noodzakelijk om alleen naar de KDW te kijken. Het gaat uiteindelijk om de staat van de natuur. Dat betekent dat als de KDW is overschreden, dit niet in alle gevallen hoeft te betekenen dat een vergunning ook per se geweigerd moet worden. Dit vraagt dan wel om een ecologische onderbouwing dat een vergund plan of project met zekerheid niet leidt tot aantasting van de beschermde natuur. Dit vraagt om een feitelijke analyse en kennis van de staat van de natuur. Hier ligt een belangrijke sleutel voor een mogelijk ander model in de nabije toekomst.

2.2 Het vastlopen van de vergunningverlening en het ontbreken van een werkende aanpak

Nederland heeft met het PAS geprobeerd om de stikstofuitstoot naar beneden te brengen. Dit is niet gelukt. Daardoor is de vergunningverlening vastgelopen. Mijn verwachting is dat dit nog verder gaat vastlopen en dat Nederland bijna volledig op slot gaat. In de kern heeft dat de volgende oorzaken:

4. **De Nederlandse aanpak heeft de afgelopen jaren niet gewerkt.** Nederland stoot, ook in vergelijking met andere Europese landen, zeer veel stikstof uit. Er is sprake van een zogeheten 'stikstofdeken' over het hele land. Het inzicht dat daar iets aan moet gebeuren, is er al jaren. Vanaf de jaren negentig is er lange tijd effectief beleid gevoerd. De stikstofuitstoot is namelijk jarenlang naar beneden gegaan. Het laatste decennium is er echter nauwelijks meer een dalende trend waar te nemen. In 2015 introduceerde de regering de zogeheten PAS-aanpak om reductie te realiseren. Met deze aanpak werd – kort door de bocht – voorgesorteerd op verwachte effecten in de toekomst.

   Die verwachtingen van deze aanpak kwamen veel te weinig uit. Het afgelopen decennium is er geen reductie meer zichtbaar geweest. Er is dus geen andere conclusie mogelijk dan dat de PAS-aanpak niet goed gewerkt heeft. Het beoogde effect –het verder terugdringen van stikstofneerslag in kwetsbare natuur – is geen realiteit geworden. De rechter, die de Europese richtlijn moet volgen, mag niet afgaan op toekomstbeloftes. De consequentie daarvan is dat het vastleggen van een doel in de wet ('Nederland belooft dat het in 2028 zo veel reductie heeft') onvoldoende is voor vergunningverlening. Dat is als beloven dat je volgende week in Rome bent, zonder dat duidelijk is of je vervoer hebt. Tegen deze achtergrond heeft de overheid de laatste jaren talloze rechtszaken verloren.

   In 2019 constateerde het Adviescollege Stikstofproblematiek onder mijn voorzitterschap dat de PAS-aanpak niet werkte en juridisch niet houdbaar was. Het rapport stelde onder

7 PBL (2021). *Naar een uitweg uit de stikstofcrisis: overwegingen bij een integrale, effectieve en juridisch houdbare aanpak;* PBL (2019). Stikstof in perspectief. Hierbij moet worden aangetekend dat nieuwe studies rekening houden met een lagere hoeveelheid ammoniak uit zee. Het RIVM doet hier onderzoek naar, maar heeft al aangegeven dat de uitkomst daarvan weinig verandert aan de stikstofbelasting van de natuurgebieden in kustprovincies. Zie: https://www.rivm.nl/stikstof/actueel#Ammoniakinkuststreek (17 mei 2022). Het eindresultaat wordt eind dit jaar verwacht.

8 Waarvan de nauwkeurigheid over de precieze verhouding tussen emissie en depositie ter discussie staat.

de titel *Niet alles kan overal* concrete doelstellingen voor, maar sprak bewust niet over maatregelen, omdat wij vonden dat dit aan het kabinet en de sector zelf was.[9] Ook het maatschappelijk middenveld constateerde dat een andere aanpak nodig was. In 2021 sloten agrarische vertegenwoordigers, natuurorganisaties én het bedrijfsleven een versnellingsakkoord onder de titel *Duurzaam Evenwicht*, om de stikstofuitstoot fors te reduceren.[10]

5. **Zonder werkende aanpak op stikstofreductie zal vergunningverlening de komende tijd nog lastiger worden.** Een reële en voor velen onbegrijpelijke vraag is hoe het kan dat Nederland de afgelopen jaren niet *helemaal* op slot is gegaan. Er worden namelijk nog steeds soms huizen en wegen gebouwd. Op dit moment kan in de vergunningverlening nog gebruik gemaakt worden van de 'bouwvrijstelling'. Daarvoor is in de wet onderscheid gemaakt tussen de bouwfase en de gebruiksfase. De vrijstelling gaat alleen over de bouw- of aanlegfase, inclusief de vervoersbewegingen. Daarin is vaak sprake van uitstoot. Voor de impact van stikstofemissies in de gebruiksfase, die er meestal niet is, geldt dan geen vrijstelling. De bouwvrijstelling staat juridisch ter discussie en een uitspraak van de Raad van State wordt op korte termijn verwacht. Experts verwachten dat de bouwvrijstelling van tafel gaat. Daarmee kan er op korte termijn nog minder vergund of gebouwd worden dan nu al het geval is. Economen wijzen op de grote economische gevolgen van het stilvallen van de bouw. Vele mensen wijzen op het effect van te weinig woningen. Ook voor de agrarische sector is een werkende aanpak op korte termijn belangrijk. Anders is het namelijk juridisch onmogelijk om PAS-melders en interimmers te vergunnen.

Het vraagstuk van de PAS-melders en interimmers

Op dit moment voeren diverse ondernemers activiteiten uit zonder de vereiste vergunning.[11] Dit zijn de zogeheten PAS-melders en de interimmers.

- **PAS-melders**. Tijdens het Programma Aanpak Stikstof (PAS) gingen activiteiten met weinig stikstofneerslag door zonder dat een vergunning nodig was, zolang er melding van werd gemaakt bij de overheid. Omdat het PAS niet voldeed aan de eisen van de Habitatrichtlijn, verdween ook deze op het PAS gebaseerde vrijstelling voor activiteiten met weinig stikstofneerslag. Dus is voor deze activiteiten toch een vergunning nodig.[12]
- **Interimmers**. Het heeft enige jaren geduurd voordat de Vogel- en Habitatrichtlijn, die soorten en leefgebieden beschermt, volledig was ingevoerd in de Natuurbeschermingswet. Er zijn daarom vergunningplichtige activiteiten gestart, voordat de richtlijn compleet in de Nederlandse wet- en regelgeving was omgezet en correct werd toegepast. Als gevolg hiervan is een aantal van deze activiteiten niet passend beoordeeld en hebben deze activiteiten geen rechtmatig toestemmingsbesluit. Die moeten dus alsnog een vergunning aanvragen.[13]

Totdat een vergunning is verleend, zijn deze activiteiten illegaal. Dit leidt tot grote onzekerheid voor ondernemers die te goeder trouw waren én zijn. Het is niet mogelijk om hun nu alsnog vergunningen te verlenen, omdat daarvoor eerst stikstofruimte vrijgemaakt moet worden. Ook gedogen is geen oplossing, ook omdat handhaving juridisch afdwingbaar is.

6. **Vergunningverlening is weer mogelijk nadat een fors dalende lijn in de neerslag van stikstof is ingezet en er een onomkeerbaar pad is ingeslagen**. De vraag is wanneer vergunningverlening weer op gang kan komen. Hierin zijn er rekkelijke en precieze juristen. Heel precieze juristen stellen dat vergunningverlening alleen op gang kan komen als echt *alle* natuur verbeterd is.[14] Dan zou in delen van het land zelfs decennialang geen enkele vergunning verleend kunnen worden. Dat leidt tot een onwerkbaar perspectief. Andere juristen lezen de Habitatrichtlijn wat meer rekkelijk. Vergunnen kan volgens deze juristen als aan de volgende twee voorwaarden is voldaan:
   - De beschermde natuur mag in alle Natura 2000-gebieden niet verder verslechteren.
   - Het pad naar een gunstige staat van instandhouding moet onontkoombaar zijn.

9 Adviescollege Stikstofproblematiek (2022). Niet alles kan overal: Eindadvies over structurele aanpak.
10 Bouwend Nederland, LTO Nederland, Natuurmonumenten, Natuur & Milieu, VNO-NCW, MKB-Nederland (2021). Een duurzaam evenwicht: Versnellingsakkoord stikstofemissiereductie 2021-2030.
11 Wet Natuurbescherming.
12 https://www.aanpakstikstof.nl/vergunningverlening/pas-meldingen
13 https://www.bij12.nl/onderwerpen/stikstof-en-natura2000/vergunningen-en-toestemmingsbesluiten/interimmers/
14 In jargon: geen enkel 'hexagoon' mag dan rood kleuren in een gebied.

Op dit moment zijn er circa 90 gebieden waarin kwetsbare natuur leidt onder te veel stikstof. Het zal voor vergunningverlening nodig zijn om te zorgen dat in bijna al die gebieden fors minder stikstof neerdaalt. Daarnaast kunnen ook andere (natuur)maatregelen helpen om verslechtering te voorkomen. Per gebied zijn kennis, analyse en maatwerk vereist om te zorgen dat de natuur niet verslechtert én dat gewerkt wordt aan een gunstige staat van instandhouding van de natuur.

Daarnaast moet er, zoals hiervoor aangegeven, sprake zijn van een daadwerkelijk fors dalende lijn in de neerslag van stikstof in kwetsbare natuurgebieden. Plannen of afspraken zijn niet genoeg: daadwerkelijke *realisatie* is nodig. Er moet daarnaast zekerheid zijn dat die lijn blijft dalen. Daar zijn *onontkoombare* en *juridisch afdwingbare* maatregelen voor nodig: nu en in de toekomst. Het is niet toegestaan om in de vergunningverlening vooruit te lopen op verwachte positieve effecten van maatregelen. Dit is de kern van de juridische uitspraken van het Hof van Justitie en de Raad van State.

Een belangrijk inzicht is dat er geen vergunning mag worden verleend op basis van maatregelen die eigenlijk nodig zijn om achteruitgang van de natuur te voorkomen. Zonder grote stappen te zetten voor natuurherstel, is het creëren van ruimte voor vergunningen (ook als dat maar tot heel weinig uitstoot leidt) niet mogelijk.

7. **De door het kabinet voorgestelde aanpak in 2022 kan niet op draagvlak rekenen in de sector. Deze aanpak heeft bij veel boeren voor onzekerheid en emotionele schade gezorgd, en werkt verlammend in het verkrijgen van financiering.** Feitelijk heeft het huidige kabinet dus te maken met een erfenis van een jarenlang niet werkend stikstofbeleid. Het is nu niet meer mogelijk om maatregelen vooruit te schuiven. In dat licht kwam het kabinet in 2022 met een nieuwe aanpak en werd een kaart met reductiedoelstellingen per gebied openbaar gemaakt. Het idee was dat de provincies dat zelf zouden gaan invullen, in lijn met andere opgaven in het gebied. Delen van het breed gedragen versnellingsakkoord *Duurzaam Evenwicht*[15] waren in de aanpak overgenomen, maar forse delen ook niet. Na het publiceren van 'het kaartje' brak groot protest uit. Omdat doelen en tijdpad als te fors ervaren werden, omdat er niet tegelijk een concreet perspectief voor de sector werd geboden en omdat het kaartje op individueel bedrijfsniveau werd geïnterpreteerd. Dat had schadelijke effecten. Zo konden ondernemers geen lening meer krijgen, omdat ze op een plek gevestigd waren waar op de kaart veel reductie stond. Voor jonge (potentiële) boeren verdween praktisch zicht op een goede toekomst, omdat het niet meer mogelijk was om financiering voor investeringen te krijgen. Het kaartje is veel te absoluut overgekomen, pas later kwamen er verschillende nuanceringen. Voor veel boeren en voor een flink deel van de samenleving in het landelijk gebied viel deze crisis samen met een vertrouwenskloof met 'Den Haag'. Velen ervaren zwalkend beleid en een tekort aan empathie.[16] Sommigen voelen dat het landelijk gebied moet opdraaien voor problemen die vooral in de Randstad gevoeld worden. In het volgende hoofdstuk kom ik uitgebreid terug op de onvrede met het beleid en het achterliggende sentiment.

15 Bouwend Nederland, LTO Nederland, Natuurmonumenten, Natuur & Milieu, VNO-NCW, MKB-Nederland (2021). *Een duurzaam evenwicht: Versnellingsakkoord stikstofemissiereductie 2021-2030.*

16 Dit is duidelijk naar voren gekomen in de vele gesprekken die ik heb gevoerd, maar ook in de inzendingen, mails en brieven die ik heb gekregen, zoals Boeren met Perspectief (2022). *E-mail aan secretariaat Remkes*; Initiatiefgroep Regie op Ruimte (2022). *Toekomst zoekt boer;* Van Veen, Ard (2022). *Brief aan Remkes*; Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (2021). *Rli-advies Boeren met toekomst*; Jumelet, H (2022). *Verzameling brieven uit Drenthe.*

HOOFDSTUK 3

Analyse van de impasse en de wensen van de gesprekspartners

Mijn opdracht was om de impasse in de dialoog te doorbreken.
Ik heb, gelet op de reikwijdte van de opgave, een breed spectrum van organisaties uitgenodigd. Op mijn uitnodiging voor deze gesprekken zijn veel, maar niet alle genodigden in eerste instantie ingegaan.
De meesten deden dat bij een tweede mogelijkheid, vaak op eigen verzoek, wel.

Ik heb in augustus achtereenvolgens gesproken met 1) vertegenwoordigers van de agrarische sector[17] 2) vertegenwoordigers van natuurorganisaties, 3) vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, 4) vertegenwoordigers van banken en ketenpartijen in de agrarische sector, 5) vertegenwoordigers van medeoverheden, onder wie alle gedeputeerden die het vraagstuk in portefeuille hebben en 6) een tweede maal met vertegenwoordigers van de agrarische sector.

In september heb ik met mijn secretariaat nog aanvullende gesprekken gevoerd gericht op kennisvergaring. Deze gesprekken waren met 1) alle betrokken departementen, 2) de partijen die het versnellingsakkoord[18] gesloten hebben, 3) supermarkten en verwerkers die bij het eerste ketengesprek niet aanwezig waren, waaronder FrieslandCampina en Vion Food Group, en 4) het Interprovinciaal Overleg. Ook heb ik gesproken met boeren, met wetenschappers en met andere experts. In totaal zijn er meer dan zestig gesprekken gevoerd.

Uiteraard verschillen de opvattingen tussen, maar ook *binnen* de partijen. Omwille van de vertrouwelijke aard van gesprekken en omwille van de leesbaarheid heb ik ervoor gekozen om belangrijke verwachtingen en wensen in dit hoofdstuk samen te vatten. De meeste organisaties hebben hun specifieke inbreng in de gesprekken openbaar gemaakt. Ik verwijs daarbij specifiek naar de openbare brieven die door de agrarische partijen zijn verstuurd voorafgaand aan het tweede gesprek.

Ik start dit hoofdstuk met een analyse van hoe de impasse is ontstaan, inclusief persoonlijke waarnemingen over het gevoerde beleid. Vervolgens vat ik belangrijke wensen en verwachtingen van de gesprekspartners samen.

3.1 Analyse over hoe de impasse is ontstaan en persoonlijke waarnemingen ten opzichte van het gevoerde beleid

Tijdens de gesprekken constateerde ik dat bijna alle partijen krachtige stappen willen zetten op het stikstofdossier. Het viel op dat niemand het erover oneens was dat de snel verslechterende staat van de natuur om ingrijpen vraagt, dat de agrarische sector perspectief nodig heeft en dat de vergunningverlening weer op gang moet komen. Ik heb me daarom weleens afgevraagd hoe deze impasse heeft kunnen ontstaan. In mijn waarneming is dat als volgt gebeurd:

1. **Er was jarenlang een beleid dat zich richtte op schaalvergroting en intensivering.** Vele agrarische families zijn na de Tweede Wereldoorlog onder de noemer van ‘nooit meer honger’ opgegroeid met het idee dat schaalvergroting en intensivering de norm zou moeten zijn. Zij werden hiertoe mede gestimuleerd door de overheid en andere erfbetreders. Boerderijen gingen daarmee stapsgewijs meer op bedrijven lijken. Ze kregen te maken met een cultuur van productie en omzetmaximalisatie, tegen zeer wisselende productieprijzen. Vanwege hoge grondprijzen én voor noodzakelijke technologische innovaties moest er veel geld geleend worden. Dat kon meestal alleen onder de voorwaarde van een hogere omzet. Zo ontstond er een spiraal die steeds meer tendeerde naar ‘industriële landbouw’. Een deel van de boeren is hierin meegegaan. Grotendeels leidde dit tot grotere grondgebonden ondernemingen. Er ontstonden echter ook niet-grondgebonden en fabrieksachtige ondernemingen, waar dieren niet veel meer buiten kwamen. Een ander deel van de boeren is de bedrijfsvoering gaan diversifiëren of zich gaan richten op kleinere markten, onder andere met biologische landbouw. Het effect van dit beleid van schaalvergroting en intensivering is geweest dat er in Nederland ook in internationaal perspectief een grote agrarische sector ontstond, met heel veel dieren per hectare. Het overheidsbeleid is de jaren daarna, mede onder invloed van Europese afspraken, vaak veranderd. Na een periode van grote groei rond de jaren zeventig kwamen er restricties op onder andere het aantal dieren en op de wijze waarop daar mee omgegaan moest worden. Op dit moment heeft Nederland een zeer omvangrijke maar meer diverse landbouwsector. Deze is van hoge kwaliteit, maar de omvang drukt ook op de milieudoelen.

17 waaronder LTO Nederland, Biohuis, BoerenNatuur, Caring Farmers, Federatie Agro-ecologische boeren, Netwerk GRONDig, Sectorraad paarden, Stichting Demeter, Transitie Coalitie Voedsel, Vereniging Agrarisch Landschap achterhoek.

18 Bouwend Nederland, LTO Nederland, Natuurmonumenten, Natuur & Milieu, VNO-NCW, MKB-Nederland (2021). *Een duurzaam evenwicht: Versnellingsakkoord stikstofemissiereductie 2021-2030.*

De agrarische sector in vogelvlucht

- Er zijn in Nederland 52.500 agrarische ondernemers. Onder hen 2.700 tuin- of champignonbouwers, 5.600 opengrondtuinbouwers, ruim 11.000 akkerbouwers, ruim 25.000 werken in de veeteelt, van wie 14.500 melkveehouders, 5.500 intensieve veehouders en zo'n 3.000 ondernemers combineren minimaal twee sectoren in hun bedrijf.[19]
- Van alle agrarische ondernemingen heeft 70% een bedrijfshoofd boven de 50. Ruim 60% van hen heeft naar verwachting geen opvolger (in totaal zo'n 20.000 bedrijven; het gaat hier om bedrijven met als rechtsvorm een natuurlijk persoon).[20]
- Biologisch is een klein aandeel van de markt. Variërend per sector rond de 4% (laag vergeleken met het EU-gemiddelde). Dit groeit gestaag, maar de betalingsbereidheid onder consumenten van de meerprijs voor bioproducten is het grote vraagstuk.[21] De EU-ambitie *Farm to Fork* is zo'n 25 tot 30% van de productie biologisch te maken.
- Er is sprake van een langjarige, natuurlijke afname van het aantal ondernemers (niet van veestapel of areaal) van zo'n 3% per jaar, door pensionering of uitstap.
- 60% tot 75% van de productie is bedoeld voor de export (afhankelijk van de sector), 25% tot 40% voor Nederlandse consumptie. Daarvan is grofweg 50% voor supermarkten en 50% voor food services (bedrijfskantines, verpleeghuizen, ziekenhuizen, maaltijdservices, horeca) bestemd.
- Grofweg 50% van de boeren krijgt inkomen uit een breed scala aan nevenactiviteiten (van bijvoorbeeld camping tot kaasproductie, directe verkoop op het erf, kinderopvang, boerderij-educatie óf natuurbeheer). De totale bijdrage van deze activiteiten aan het inkomen van de boeren is echter gering. Minder dan 10% van de boeren met nevenactiviteiten vergaart hier ook een substantieel deel van zijn inkomen uit.

2. **Boeren hebben de laatste jaren te maken met zwalkend beleid.** Het is te kort door de bocht om de boerenprotesten en maatschappelijke onrust alleen te wijten aan het voorgenomen stikstofbeleid en de gemankeerde communicatie daarover. De impasse in de dialoog tussen kabinet en agrarische sector gaat veel verder terug. Boeren geven aan al jaren geconfronteerd te worden met zwalkend overheidsbeleid. Een goed voorbeeld daarvan is het loslaten van de melkquota in 2015, waardoor veel agrariërs werden aangespoord om uit te breiden. Daarvoor konden langjarige leningen worden afgesloten, bijvoorbeeld voor stalsystemen. Toen in 2018 het fosfaatrechtenstelsel werd ingevoerd, moest de veestapel weer inkrimpen en kon een deel van de investeringen niet meer uit. Dit leidt tot de vraag wat Nederland nu eigenlijk wil met de agrarische sector.

3. **De laatste jaren zijn voor veel boeren een stapeling van slecht nieuws geweest.** Er is in Nederland jarenlang beleid geweest ten gunste van de groei van de agrarische sector. De overheid is er altijd trots op geweest. Het laatste decennium is het beleid echter niet gunstig geweest voor een groot deel van de sector. Er zijn veel maatregelen gepubliceerd die de agrarische sector hard troffen. Het laatste jaar gebeurde dit wel in een heel hoog tempo. De EU kondigde de afschaffing van mestderogatie aan. Er ontstond onzekerheid door Europese staatssteunregels. De Raad van State vernietigde de mogelijkheid om vergunningen te verlenen op basis van bepaalde vernieuwde stalsystemen. De EU kondigde het actieprogramma aan over de Nitraatrichtlijn.[22] Hoewel dit buiten de bevoegdheden van de regering ligt, versterkt het wel het beeld dat de overheid niet meer naast de boeren staat.

4. **De laatste jaren is er herhaaldelijk sprake geweest van miscommunicatie tussen kabinet en agrarische partijen.** Te vaak ervaart de agrarische buitenwacht de rijksoverheid als een gesloten bolwerk, waarbij niet of te laat op signalen van buitenaf werd gereageerd. Ook bij onderhavige problematiek hadden partijen (nog) beter aan de voorkant bij het proces en de dilemma's moeten worden betrokken.

5. **De stikstofmaatregelen zijn jarenlang vooruitgeschoven.** Tot de uitspraak van de Raad van State uit 2019 is de stikstofproblematiek volstrekt onvoldoende onderkend en hebben opeenvolgende kabinetten oplossingen steeds voor zich uitgeschoven. Ook na deze uitspraak zijn de aanbevelingen van het in 2019 ingestelde Adviescollege Stikstofproblematiek onvoldoende integraal opgevolgd.

6. **Toen dit kabinet op stikstof nieuw beleid aankondigde, is te eenzijdig gefocust op stikstof en op de agrarische sector.** Het was beter geweest om gelijktijdig de stikstofopgaven voor de industrie, mobiliteitssector

19 Berkhout, P., H. van der Meulen & P. Ramaekers (2021). *Staat van Landbouw en Voedsel*; Jukema, G., P. Ramaekers & P. Berkhout (2022). *De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband – editie 2022.*

20 Wageningen University & Research, Agrimatie (2022). *Dashboard opvolgingssituatie Land- en Tuinbouw.*

21 Jukema, G., P. Ramaekers & P. Berkhout (2022). *De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband – editie 2022.*

22 Richtlijn 91/676/EEG van de Raad van 12 december 1991 inzake de bescherming van water tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen.

en de bouw concreet in beeld te brengen. Ook voor de gebiedsprocessen op provinciaal niveau is dat beeld nodig. Een betere interdepartementale afstemming was ook op zijn plaats geweest. Zo is het echter niet gegaan. De discussie spitste zich veel te veel toe op enkel de agrarische sector. Daardoor is het gevoel ontstaan dat zij als enige sector pijn moeten lijden. Het beeld is ontstaan dat de beschikbare middelen met name bestemd zijn voor uitkoop of onteigening als oplossing voor het stikstofvraagstuk, terwijl de transitieopgave veel breder is. Het gaat om een goede toekomst voor het landelijk gebied, om een stevige positie van de agrarische sector en om het halen van doelstellingen op het gebied van klimaat, dierenwelzijn, water, bodem, gezondheid en cultuur.

7. **Er kwam te weinig reactie van de overheid op initiatieven en plannen vanuit de sectoren om het stikstofvraagstuk aan te pakken.** Het valt mij op dat zowel de agrarische sector als natuurorganisaties en het bedrijfsleven de afgelopen jaren veel plannen hebben opgeleverd om de stikstofcrisis te lijf te gaan, zoals *Duurzaam Evenwicht* en het *Groenboerenplan*.[23] Een deel van de gesprekspartners geeft aan dat het kabinet of departementen daarop beperkt inhoudelijk gereageerd hebben. Dit leidde tot de overtuiging dat praten met de overheid niet veel zin heeft.

8. **Natuurorganisaties ervaren te weinig gehoor aan overlegtafels waardoor zij geen andere mogelijkheid zagen dan naar de rechter te stappen.** Natuurorganisaties maken zich grote zorgen om de staat van de natuur. Dat wordt overwegend ondersteund door wetenschappelijke publicaties. Zij probeerden de afgelopen jaren aan overlegtafels het kabinet te bewegen om meer te doen. Ze ervoeren dat dit te weinig gebeurde en constateerden dat Nederland niet voldeed aan (internationale) juridische vereisten. Toen het aan de overlegtafel niet ging, is de gang naar de rechter gemaakt. Omdat dit steeds succes opleverde, is hiermee ruimschoots doorgegaan.[24] Voor andere partijen maakt de dreiging van de gang naar de rechter door natuurorganisaties een oprecht en goed gesprek met die organisaties juist ingewikkelder. Dat is pijnlijk, omdat beide zijden om natuur en natuurbeheer geven.

9. **Door onderlinge spanningen binnen de sectoren is het bijna niet mogelijk om een compromis te sluiten.** De Nederlandse poldertraditie heeft vertegenwoordigende partijen nodig die meerdere stromingen in hun achterban verenigen. Dat maakt het mogelijk om – alles afwegende – een compromis te sluiten. In de stikstofdialoog waren partijen aan alle zijden van de tafel verdeeld. De agrarische sector lukte het soms niet om met één mond te spreken. Partijen speelden elkaar soms uit en zetten elkaar onder druk. Er was zelfs sprake van intimidatie tussen boeren onderling. Eind augustus ontstond in de media en het debat ook een beeld van verdeeldheid binnen het kabinet. Daarmee is er niet alleen openbare spanning *tussen* beide zijden van het touw, maar ook *aan* beide zijden van het touw. Dat maakt het sluiten van compromissen aan de overlegtafel heel moeilijk.

10. **Er is een groeiende kloof tussen Randstad en landelijk gebied én tussen stad en platteland. Bijna alle gesprekspartners, en zeker ook individuele agrariërs, geven aan dat het hun niet alleen om stikstof te doen is.**[25] Dit gevoel is moeilijk goed op papier te krijgen. In essentie zie ik dat mensen elkaar de afgelopen jaren steeds minder zijn gaan begrijpen. Zeker in het landelijk gebied wordt ervaren dat het op veel dossiers moet opdraaien voor problemen die vooral de stad ervaart. Mensen ervaren een groeiend verschil in culturele waarden, in economische positie en in kansen. Ze zien belangrijke voorzieningen verdwijnen. Dat zit bijvoorbeeld in het sluiten van de laatste school, in het weghalen van bushaltes en het verdwijnen van de laatste pinautomaten. Er is angst voor leegloop van het platteland, een gevoel dat ook ondersteund wordt door mensen die daadwerkelijk weggaan. Er is te weinig gevoel dat 'Den Haag' echt begrijpt wat daar speelt, dat er vooral over en niet met hen gesproken wordt en soms ook dat ze bewust klein worden gehouden. Dat gevoel verschilt natuurlijk van mens tot mens, maar het is mij in het algemeen duidelijk dat er sprake is van groeiende afstand tussen Randstad en landelijk gebied én tussen stad en platteland.

23 Biohuis et al. (2022). Groenboerenplan; Bouwend Nederland et al. (2021). *Een duurzaam evenwicht: Versnellingsakkoord stikstofemissiereductie 2021-2030.*

24 Mobilisation for the Environment (2022). Brief aan Remkes over overleg 15 augustus; Werkgroep Behoud de Peel (2021). *Werkgroep Behoud de Peel en de strijd tegen ammoniak.*

25 Zie ook de Raad van het Openbaar Bestuur (2022). *Brede welvaart, grote opgaven!*; Sociaal-Economische Raad (2021). *Verkenning naar een landbouwakkoord: Naar duurzame toekomstperspectieven voor de landbouw*; SCP (2017). *Dorpsleven tussen stad en land.*

Het is de komende jaren cruciaal, zowel voor het kabinet als voor vertegenwoordigende partijen, om weer ruimte te voelen om oprecht elkaars standpunten te bevragen en het compromis te vinden. Dat zal stap voor stap moeten, want vertrouwen keert alleen te voet terug. Het is belangrijk dat de ministers van het departement van LNV echt het land in en de zeepkist opgaan. Die gesprekken moeten niet alleen technisch over stikstof en KDW's gaan, maar vooral ook over de vraag hoe de afstand te verkleinen.

3.2 Verwachtingen en wensen van de gesprekspartners

Onderstaand vat ik de wensen en verwachtingen van de gesprekspartners samen langs drie assen:

- Wensen en verwachtingen over het stikstofbeleid.
- Wensen en verwachtingen over de aanpak op korte termijn.
- Wensen en verwachtingen over perspectief en gebiedsprocessen.

3.2.1 Wensen en verwachtingen over het stikstofbeleid

Over het stikstofbeleid werd in essentie het volgende ter tafel gebracht:

- **Omgang met 'het kaartje'. De kaart met richtinggevende emissiereductiedoelstellingen**[26] zoals gepresenteerd op 10 juni 2022, moet volgens meerdere agrarische partijen van tafel. Zij geven aan dat de kaart tot grote ongewenste effecten leidt voor individuele ondernemers. Provincies en in stevigere mate natuurorganisaties zien het belang van duidelijke en scherpe doelen, maar stellen ook dat de kaart die nu is gepresenteerd tot onrust en onduidelijkheid leidt.

- **Omgang met doelen.** Het doel van de Stikstofwet moet volgens de meeste agrarische partijen aangepast worden naar een 'doelformulering'. Daarmee bedoelen ze dat de gunstige staat van instandhouding van de natuur met álle essentiële drukfactoren (naast stikstof bijvoorbeeld ook droogte) centraal moet staan. Dit in plaats van het verminderen van de stikstofneerslag, gekoppeld aan de KDW. De meeste natuurorganisaties en de provincies hebben geen bezwaren tegen meer focus op de staat van de natuur. Zij vinden wel dat er ook duidelijke stikstofdoelen moeten zijn. Natuurorganisaties achten het doel en de maatregelen van het huidige stikstofbeleid juist niet concreet genoeg, terwijl de natuur op sommige plaatsen volgens hen al onherstelbaar beschadigd is.

- **Omgang met de KDW.** Agrarische partijen wensen dat de KDW geschrapt wordt uit de Stikstofwet en het kabinetsbeleid. Volgens hen moet niet alleen door wetenschappers, maar ook door natuurorganisaties, boswachters, waterschappen, provincies, ecologen en boeren gekeken worden naar wat er in het gebied gebeurt. Dit laatste erkennen ook natuurorganisaties. Tegelijkertijd geven meerdere gesprekspartners aan te verwachten dat veel vergunningen op losse schroeven komen te staan als de KDW uit de wet verdwijnt.[27]

- **Omgang met het tijdpad.** De versnelling naar 2030 is volgens veel agrarische partijen niet haalbaar. Medeoverheden maken zich ook zorgen om het tijdpad, omdat een integrale benadering (inclusief water in 2027 en klimaat in 2030) capaciteit, expertise en tijd vraagt. Zij willen vooral snel beginnen en duidelijkheid vanuit het Rijk. Meerdere natuur- en milieuorganisaties geven juist aan dat de huidige staat van de natuur vraagt om het naar voren halen van het tijdpad. In plaats van discussie is volgens hen nu actie nodig.

- **Verschuiving van de focus op depositie en maatregelen naar een focus op emissie en doelen.** Meerdere partijen, waaronder agrarische organisaties, vinden het verstandig om over te stappen op een systeem dat emissie centraal stelt, in plaats van depositie. Dit vanuit de overtuiging dat een boer wel kan sturen op wat hij uitstoot, maar niet op waar de stikstof neerslaat. Het werken met doelen in plaats van verplichte maatregelen geeft ruimte: voor de gebiedsprocessen, voor voorkeuren van de individuele boer en voor het doen van renderende investeringen. Een voorwaarde is wel dat het juridisch houdbaar is. Onder andere de natuurorganisaties wijzen wel op het belang van depositie, omdat het uiteindelijk gaat om de staat van de natuur in een gebied.

- **Omgang met AERIUS.** De stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden wordt berekend met behulp van rekentools, het AERIUS-instrumentarium.[28] Meerdere partijen betwisten

26 Ministerie van LNV (2022). Kaart richtinggevende emissiereductiedoelstellingen per gebied.

27 N.B. mede op basis van gesprekken met experts zie ik dit punt inhoudelijk anders.

28 Er zijn verschillende tools die voor specifieke doeleinden ingezet kunnen worden.

de bruikbaarheid van deze instrumenten, vooral op lokaal niveau, omdat ze de onzekerheden bij de berekeningen te groot vinden en een aantal factoren die van invloed zijn niet terugzien in de modellen. Zij pleiten ervoor om de modellen verder te ontwikkelen en het meetnet[29] uit te breiden.

Het kabinet heeft op deze punten aangegeven dit rapport af te wachten. Het gaf al wel aan de stap van depositie naar emissie en een andere omgang met de KDW te ondersteunen. Het kabinet wil tot op heden vasthouden aan doelen, tijdpad en aan het kaartje. Tijdens het tweede gesprek met de agrarische sector is de afspraak gemaakt dat het kabinet en de agrarische partijen in gezamenlijkheid verkennen of en zo ja hoe de KDW op termijn te vervangen is door een andere systematiek die juridisch houdbaar is en de staat van de natuur als uitgangspunt heeft. Ik adviseer om per direct dat proces op te starten.

3.2.2 Wensen en verwachtingen over de aanpak op korte termijn

In de gesprekken is aandacht gevraagd voor een manier om op korte termijn stappen vooruit te zetten op het stikstofdossier. In essentie werd het volgende ter tafel gebracht:

- **Omgang met PAS-melders,** interimmers en andere knelgevallen. De agrarische partijen eisen op korte termijn een oplossing voor PAS-melders, interimmers en overige knelgevallen. In het kort gaat dat om alle bedrijven die nu géén vergunning hebben, maar die wel door de overheid werden verzekerd dat dit geen probleem zou zijn. Zij vragen de overheid om te garanderen dat dit probleem binnen afzienbare tijd wordt opgelost. Een oplossing is nodig, omdat de overheid verplicht is om PAS-melders te handhaven als deze bekend zijn. Andere partijen, waaronder het kabinet, begrijpen deze problematiek. Zij zien geen andere mogelijkheid dan op korte termijn stikstofruimte voor deze bedrijven te maken, omdat het anders onmogelijk is om hun een vergunning te geven.

- **De noodzaak om op korte termijn te kunnen vergunnen.** Vanuit het bedrijfsleven en zeker vanuit de bouw wordt een dringend beroep gedaan om op korte termijn vergunningverlening mogelijk te maken. Ze geven aan dat de pijplijn van vergunde projecten leeg is en dat de bouw bijna volledig stil zal vallen zonder vergunning. Dat leidt tot kosten die in de vele miljarden lopen. Ook provincies, die de vergunningen verlenen, zien die stilval. Zij verwachten grote problemen als er op korte termijn geen ruimte vrijkomt. Er zullen dan, onder andere, geen woningen gebouwd kunnen worden, terwijl de vraag heel groot is. Natuurorganisaties begrijpen dit, maar geven aan dat op grond van de Habitatrichtlijn natuurherstel op de eerste plaats moet blijven staan. Ook op korte termijn.

- **Mogelijke instrumenten voor de korte termijn.** Agrarische partijen begrijpen overwegend dat er een korte termijnaanpak nodig is en vragen de overheid om evenwichtig beleid te voeren dat niet alleen de agrarische sector raakt. In dat licht vraagt de agrarische sector van de overheid bijvoorbeeld om een hogere juridisch houdbare drempelwaarde voor vergunningverlening.[30] Een ander punt dat partijen noemen, is de noodzaak van een werkende stikstofbank die ervoor zorgt dat ontwikkelruimte wordt uitgegeven aan projecten.

- **De wenselijkheid van innovatie op korte termijn.** Agrarische partijen verwachten dat er op korte termijn veel reductie kan worden gerealiseerd met innovatie, bijvoorbeeld op het gebied van stallen, meetsystemen en voer. Natuurorganisaties en het bedrijfsleven schatten in dat dit te langzaam tot meetbare effecten zal leiden om vergunningverlening weer op gang te brengen. Alle partijen wijzen op het belang van juridische houdbaarheid.

- **De omgang met piekbelasters.** Een deel van de gesprekspartners vindt dat het voor de hand ligt om op korte termijn te starten met een aanpak van piekbelasters. Dat gaat dan zowel om boerderijen als om bedrijven. Het bedrijfsleven begrijpt dit, maar vindt dat het een aanpak naar rato van piekbelasting zou moeten zijn.

- **De omgang met rechtszekerheid op korte termijn.** Het is voor de meeste agrarische partijen niet acceptabel dat het kabinet agrarische ondernemingen gaat onteigenen of een vergunning gaat intrekken. Eens vergund blijft vergund, stellen zij.

Het kabinet geeft aan dat ze de juridische realiteit te onderkennen hebben en dat een korte termijnaanpak daarmee noodzakelijk is. Daarnaast ondersteunt het kabinet de beweging

29 Het meetnet is de verzameling meetpunten in Nederland waar de daadwerkelijke emissie of depositie wordt gemeten. Met deze gegevens kunnen de berekeningen gecontroleerd worden en de modellen eventueel aangepast.

30 Hierbij verwijzen ze naar het recente TNO-rapport (2022). Een weg uit de stikstofproblematiek.

naar meer innovatie en vindt het dat PAS-melders in een onrechtvaardige situatie zitten. Het kabinet wacht verder dit rapport af.

3.2.3 Wensen en verwachtingen over perspectief en gebiedsprocessen

In essentie werd over perspectief en de gebiedsprocessen het volgende ter tafel gebracht:

- **Dé agrarische sector bestaat niet.** Agrarische partijen benadrukken dat de agrarische sector bestaat uit vele subsectoren en verschillende soorten boeren. Voor al deze sectoren is duidelijkheid nodig over waarvoor wel en geen ruimte is en welke verdienmodellen daarbij passen. Zij vragen oog te hebben voor de diversiteit in de sector.

- **De noodzaak van een duidelijk en meerjarig verdienmodel.** Agrarische partijen geven aan dat de marges voor de meeste boeren krap zijn. Zonder duidelijk verdienmodel is er geen toekomst. Daarbij moet meegewogen worden dat 70% van de productie bestemd is voor de wereldmarkt. Ook banken en bedrijven uit de keten onderkennen dit. Partijen uit de keten vragen de overheid om marktcorrectie. Zeker daar waar van de boer gevraagd wordt om te extensiveren. Natuurorganisaties vinden overwegend dat er überhaupt minder landbouw moet zijn en stellen dat er geen kunstmatige markt moet ontstaan.

- **Groen boeren verdient een realistische positie en vraagt samenwerking in de hele keten.** Natuurorganisaties willen dat groen boeren loont. Agrarische partijen, ketenpartijen en banken benadrukken dat er te simpel wordt gesproken over kringlooplandbouw, biologische landbouw en andere alternatieve vormen waarmee boeren hun dienstverlening en verdienmodel kunnen aanpassen. Ketenpartijen geven aan dat de meerderheid van de consumenten niet bereid is om de meerprijs voor biologische producten te betalen. Ook is duidelijk dat niet elke agrarische ondernemer een boerderijwinkel of camping wil of kan hebben. Die markt is bijna verzadigd. Er zijn voorbeelden van agrarische ondernemers die de omslag van product naar dienst maken als natuurbeheerder. Ook dat kan niet voor alle boerenbedrijven aan de orde zijn. Voor grootschalige verandering is samenwerking in de keten nodig. Hierbij erkennen alle ketenpartijen de brede verantwoordelijkheid: elke partij moet zijn steentje bijdragen aan de transitie. Daarbij vragen medeoverheden en een aantal agrarische partijen en ketenpartijen aandacht voor onderwijs en onderzoek. Die moeten meer aansluiten bij toekomstbestendige vormen van landbouw. Dat geldt zowel voor het agrarisch onderwijs en onderzoek als voor het onderwijs en onderzoek van ketenpartners zoals veeartsen.

- **De omgang met randvoorwaarden voor innovatie.** De agrarische sector vraagt ten aanzien van innovatie meer ondersteuning van de overheid. Dat gaat over zekerheid dat de investering juridisch houdbare technologie levert. Dan is er zeker ook bereidheid tot investeren. Daarnaast is er ook vraag naar financiële ondersteuningen garanties, gezien het risico van desinvestering en de gelijktijdige wens tot versnelling van investeringen[31]. Alle partijen benadrukken desinvesteringen en lock-ins te willen voorkomen.

Wat is een lock-in?

Het begrip lock-in valt veel in het debat over innovatie in de landbouw. Een lock-in is een patroon waar je niet goed meer uit kan, als je er eenmaal bent ingegaan.[32] Een voorbeeld is een investering in een hightech stal, die zo duur is dat de lening een doorlooptijd van dertig jaar heeft en een bedrijf alleen winst kan maken als er meer dan 150 koeien zijn. Als twee jaar na die investering blijkt dat dit eigenlijk niet (op die plek) kan, dan zit de boer nog voor 28 jaar aan de lening vast. Vaak gaan dit soort patronen van kwaad tot erger. Bijvoorbeeld omdat de boer dan andere leningen afsluit. De angst voor lock-ins bij innovatie is dat boeren op kosten worden gejaagd voor innovaties die nu een bijdrage lijken te leveren, maar uiteindelijk niet goed genoeg werken of die een andere (natuur)opgave over twee jaar juist verergeren.

- **De noodzaak tot integrale gebiedsprocessen.** Vrijwel alle gesprekspartners vinden een integrale aanpak nodig. Lokale overheden vragen duidelijke kaders vanuit het Rijk om alle ruimtevragers een plek te geven: per gebied en gebiedsoverstijgend. Agrarische partijen vragen voorafgaand aan de gebiedsprocessen om objectieve en transparante ecologische analyses. Zij willen dat de overheid bij de landinrichting een evenwicht zoekt tussen twee doelen: herstel van de natuur en versterken van het landbouwperspectief in het gebied. Sommige partijen willen dat er naast een ecologische autoriteit ook een agrarische autoriteit komt, zodat er evenwicht in de weging van kennis en belangen ontstaat.

31 Concrete ondersteuning is gevraagd ten aanzien van budget beschikbaar voor ecosysteemdiensten, stalsystemen, extensivering, natuurinclusieve bedrijfsvoering, pillen en voer.
32 In't Veld et. al (2013). *Randloos Duurzaam. Voorbij wijsheid achteraf.*

- **Omgang met rechtszekerheid in gebiedsprocessen.** De agrarische sector benadrukt dat rechtszekerheid, rechtsbescherming en zeggenschap voor boeren, ondernemers en grondeigenaren cruciaal is. Zeker in de gebiedsprocessen. Zij staan een zeer open proces voor, waarin betrokkenen en deskundigen worden gehoord. Ze benadrukken dat de overheid een brede informatieplicht heeft. Zij vragen ruime perioden om zienswijzen en bezwaren in te dienen en het uiteindelijke besluit aan te vechten bij de rechter.

Het kabinet erkent het belang van integrale gebiedsprocessen en wil daarvoor aansluiten bij het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en lopende natuurdoelanalyses. Het kabinet erkent dat het een verantwoordelijkheid heeft om richting te geven in de keten. Het wil een gezamenlijk en transparant traject met ketenpartijen opstarten om inzichtelijk te maken waar knelpunten zitten en wat alle partijen kunnen bijdragen in de transitie. Tijdens de gesprekken is in dat kader ook afgesproken dat VNO-NCW gaat uitzoeken welke beren er op de weg zijn en hoe daar goed mee om te gaan. Het kabinet wacht verder dit rapport af.

HOOFDSTUK 4

Aanbevelingen voor een betere aanpak

Op basis van de feitelijke situatie, de wensen van de gesprekspartners en inzichten van experts kom ik tot de conclusie dat een andere aanpak zowel mogelijk als nodig is. Het stikstofvraagstuk staat daarbij niet op zichzelf, maar moet onderdeel uitmaken van een brede transitie van de landbouw en het landelijk gebied. In dit hoofdstuk formuleer ik 25 concrete aanbevelingen voor verscherping, versnelling en verbreding. Hieruit volgt een denklijn voor een integrale aanpak, die ik in het tweede deel van dit rapport uitwerk.

Ik benadruk dat dit voorstel in samenhang beschouwd moet worden. Het is niet verstandig om alleen 'prettige' aanbevelingen over te nemen. Meer ruimte voor de gebiedsprocessen op de (middel)lange termijn kan bijvoorbeeld alleen maar ontstaan als er ook daadwerkelijk effectieve maatregelen op de korte termijn getroffen worden.

4.1 Aanbevelingen voor het herstel van vertrouwen

Voor het herstel van de dialoog heb ik de volgende aanbevelingen:

1. **Er is meer tussen hemel en aarde dan stikstof. De overheid moet door meer brillen kijken dan enkel de juridische en ecologische bril.** Het valt op dat veel mensen door één dominante bril lijken te kijken naar het stikstofvraagstuk. Het algemeen belang raakt daardoor buiten beeld. Dit vraagstuk is zowel ecologisch, juridisch, agrarisch, maatschappelijk als economisch van aard. Het combineren van brillen is een verantwoordelijkheid van alle partijen, maar alleen de overheid vertegenwoordigt geen deelbelang. Die moet dus vooroplopen in het wegen van meerdere belangen en moet vanuit een gewogen invalshoek gaan communiceren. Om redenen van integrale weging van kennis, adviseer ik daarom ook om niet een aparte ecologische en agrarische autoriteit in te richten, maar om agrarische experts evenwichtig in de ecologische autoriteit op te nemen.

2. **In de aanpak die het kabinet kiest, moet voortdurend oog zijn voor de menselijke maat.** Dat betekent nadrukkelijk niet dat er voor iedere persoon een aparte regeling moet komen. Dat is niet uitvoerbaar. Het betekent wel dat de abstracte doelen uit het landelijke en regionale beleid concreet vertaald moeten worden naar wat die betekenen voor die ene persoon op het erf. Het gesprek hierover moet ook op het erf plaatsvinden, met passende onafhankelijke begeleiding als dat gewenst is. Iedereen heeft recht op rechtszekerheid en de overheid moet hierop toezien. De overheid moet binnen de grenzen van het redelijke (systeem)belemmeringen wegnemen die oplossingen in de lokale context in de weg staan. Dat kan heel concreet zijn: bijvoorbeeld het wijzigen van een bestemming, waardoor een ondernemer wel een andere bedrijfsactiviteit kan ontwikkelen.

3. **Het Rijk moet niet alleen goed luisteren, maar ook beter inhoudelijk antwoorden.** Herstel van vertrouwen begint bij daadwerkelijk luisteren en inhoudelijk antwoorden. Ik ben de afgelopen weken overstelpt met rapporten en voorstellen. De betrokken departementen horen die te wegen en erover in gesprek te gaan. Met het inhoudelijk uitwisselen en onderzoeken van ideeën kan het (inhoudelijke) gesprek weer op gang komen. Als bijeffect daarvan kan dan ook de relatie verbeteren. Zeer terecht heeft de minister van LNV in het tweede gesprek dan ook aangegeven dat "vanaf nu open luiken en deuren" geboden zijn. De overheid heeft een belangrijke verantwoordelijkheid voor een open en reëel overlegklimaat. Het simpele feit dat het kennelijk nodig was om een 'onafhankelijke voorzitter' in te schakelen, onderstreept de tekortkomingen tot nu toe. Ik adviseer dat er iedere drie maanden open en reëel overleg is tussen een (interdepartementale) delegatie van het kabinet en een delegatie van de agrarische sector. De afvaardiging hiervoor moet zo min mogelijk wisselen en deze mensen moeten mandaat hebben. In die delegatie neemt naar mijn oordeel ook een vertegenwoordiging van jonge agrarische ondernemers plaats: het gaat immers ook in hoge mate om hun toekomst.

4. **De agrarische sector zou aan kracht winnen als hij meer met één mond zou spreken.** Voor een goede dialoog ligt ook een belangrijke verantwoordelijkheid bij de agrarische sector zelf. De organisatie van die sector is de afgelopen jaren ingrijpend veranderd en versnipperd. Het aan de ene kant moeten boeken van resultaten aan de overlegtafel en het aan de andere kant moeten boeken van resultaten met actievormen buiten de overlegtafel om, is een klassiek dilemma. Wat zich echter nu manifesteert is dat meer gematigde opvattingen overschaduwd worden door meer heftige opvattingen. Dat staat een open en reëel overlegklimaat in de weg. Zorgelijk zijn ook signalen dat agrarische ondernemers die een middenpositie innemen in het debat of die wel overwegen de eigen bedrijfsvoering aan te passen, door sommigen in de eigen sector geïntimideerd worden. Het zou de sector sterker maken als hij meer met één mond weet te spreken.

5. **De denklijn uit dit rapport moet uitgewerkt worden tot een concreet plan. Bij voorkeur mondt dit uit in een gedragen landbouwakkoord.** Deze denklijn kan de harde kaders bevatten waarbinnen meerdere uitwerkingen en aanvullingen acceptabel zijn. Ik beveel aan dat dit proces spoorslags in gang wordt gezet, onder regie van het kabinet.

Het zou het beste zijn als hier een landbouwakkoord uit voortvloeit. Als dat niet haalbaar is, dan is een aangepast kabinetsplan noodzakelijk, dat dan ook in goede dialoog met de sector tot stand moet komen.

4.2 Aanbevelingen voor een betere stikstofaanpak

Voor de algemene aanpak van het stikstofvraagstuk heb ik de volgende aanbevelingen:

6. **Er is een werkende kortetermijnaanpak nodig: voor de natuur, voor PAS-melders en interimmers en voor de belangrijkste bouwprojecten.** Zonder werkende aanpak op de korte termijn kan de natuur niet herstellen, kunnen er geen PAS-melders en interimmers vergund worden en valt de vergunningverlening voor onder andere huizen, wegen en de energietransitie bijna helemaal stil. Vanuit het algemeen belang is daarom een werkende kortetermijnaanpak noodzakelijk. Die is er de afgelopen jaren niet geweest. Een kortetermijnaanpak bestaat in mijn ogen uit onomkeerbare stappen die effect realiseren binnen één jaar. Doordat werkende maatregelen zo lang vooruitgeschoven zijn, zijn er geen goede routes meer over. De minst kwade route die ik zie, is het gericht en versneld beëindigen van de emissies van 500 tot 600 piekbelasters. Op deze manier worden er zo min mogelijk ondernemingen geraakt (circa 1% van de agrarische bedrijven) en kunnen PAS-melders en interimmers met voorrang op bouwprojecten vergund worden. Ik realiseer me dat de ondernemers die dit betreft hier geen boodschap aan hebben. Daarom benadruk ik dat de overheid alternatieven moet ondersteunen die op deze locaties tot gegarandeerde reductie binnen een jaar leiden. Stoppers moeten binnen de mogelijkheden van de wet maximaal en ruimhartig gecompenseerd worden, met de garantie dat er door te wachten geen beter aanbod meer komt. Daarvoor is een *PlusRegeling* nodig. De kortetermijn-aanpak moet zoveel mogelijk op vrijwillige basis zijn, maar een deadline voor de keuze hoe gereduceerd wordt is wel noodzakelijk. Een krachtige organisatie met mandaat en budget is noodzakelijk om deze aanpak goed van de grond te krijgen. Als deze kortetermijnaanpak gerealiseerd wordt ontstaat er ook meer ruimte in de gebiedsprocessen.

7. **Alle sectoren moeten bijdragen.** Ik verwacht na een eerste analyse dat de meeste piekbelasters agrarische ondernemingen zullen zijn. Dat leidt niet tot het evenwichtige beeld dat wel beoogd was. Dit betekent echter niet dat de industrie op korte termijn niets hoeft te doen. Om tot een evenwichtiger beeld te komen, dienen op korte termijn ook afspraken over een stikstofaanpak voor de sectoren industrie, mobiliteit en bouw te worden gemaakt, om de stikstofdeken versneld verder terug te dringen.

8. **Ga verstandig om met doelstellingen en tijdpad.** Dit was tijdens de gesprekken één van de meest dominante thema's. Vanuit mijn onafhankelijke positie kijk ik er in de eerste plaats inhoudelijk naar. Inhoudelijk is het voor zowel natuurherstel als voor de vergunningverlening belangrijker om snel te beginnen en een stevig deel van de reductie snel te realiseren, dan om precies op het afgesproken moment het allerlaatste deel te verwezenlijken. Tegelijk leert het verleden ook dat er zonder duidelijke doelstellingen en een deadline op korte termijn, geen actie te verwachten is. Een aantal partijen heeft daar in de gesprekken ook op aangedrongen. Daarom beveel ik aan om vooralsnog vast te houden aan 2030 en aan de gestelde doelstellingen.
Als op afgesproken ijkmomenten blijkt dat het realiseren van de afgesproken doelstelling binnen bereik is én er dwingende inhoudelijke – dus geen politieke – redenen zijn om iets meer tijd te nemen, dan moet dat naar mijn oordeel mogelijk zijn. Die inhoudelijke redenen kunnen de volgende zijn:
   - Als een provincie kan aantonen dat in een gebied al een groot deel van de doelstelling is gerealiseerd én dat natuurherstel onomkeerbaar is ingezet, maar ook kan aantonen dat er dwingende redenen zijn waarom wat meer tijd nodig is, dan moet het mogelijk zijn dat specifieke gebied iets meer tijd te geven.
   - Als natuurherstel voldoende op koers ligt en de precieze realisatie van de doelstellingen in de knel komt als gevolg van een tekortschietend landelijk instrumentarium, dan moet het mogelijk zijn om iets meer tijd te nemen.
   - Als natuurherstel voldoende op koers ligt en het resterende probleem met iets meer tijd via natuurlijk verloop kan worden opgelost, dan moet het mogelijk zijn om iets meer tijd te nemen.

   Ik beveel aan om 2025 en 2028 hiervoor als ijkmomenten te kiezen. Tijdens deze ijkmomenten wordt bepaald of er voldoende redenen zijn om nuanceringen op het tijdpad aan te brengen. Naar mijn mening zou dit ook wettelijk verankerd moeten worden.

9. **De communicatie en interpretatie van de doelen moet zorgvuldig gebeuren. Daarom adviseer ik om het huidige 'kaartje' van tafel te halen. Er moeten zo spoedig mogelijk regionale kaarten komen die minder gedetailleerd zijn.** Ongetwijfeld onbedoeld is het kaartje geïnterpreteerd als absolute en gedetailleerde wijsheid, met ook schaduweffecten op het gebied van financiering. Zoals het kabinet ook tijdens enkele gesprekken heeft aangegeven, is hier sprake geweest van een miscommunicatie. Het kabinet heeft de verantwoordelijkheid om dit soort miscommunicatie en de conclusies die geldverstrekkers hieraan verbinden te voorkomen. Kortom, deze kaart had dus niet op deze wijze gepresenteerd moeten worden. Hiervoor is excuus aangeboden. Omdat nuanceringen onvoldoende doorkomen zolang de kaart op tafel ligt én omdat de opgave breder is, vind ik het verstandig om de bestaande kaart van tafel te halen. Er moeten zo spoedig mogelijk regionale kaarten komen die minder gedetailleerd zijn.

10. **Zet de staat van de natuur centraal en haal de KDW op termijn uit de wet.** De discussie over de vraag of de KDW heilig is óf helemaal niet gebruikt moet worden, is oneigenlijk. Vanuit inhoud gaat het om de staat van de natuur. De stikstofdepositie is een belangrijke factor voor natuurherstel en ook voor vergunningverlening. Strikt genomen is opname van de KDW in de wet dus niet noodzakelijk, maar het blijft door zijn wetenschappelijke onderbouwing voor rechters een ijkpunt in de vergunningverlening. Dat betekent dat de KDW goed gebruikt moet worden en niet heilig moet worden verklaard. Zoals is afgesproken zal daarom samen met de sector gezocht worden naar een andere juridisch houdbare systematiek waarin 'de staat van de natuur' centraal staat. Indien de juridische houdbaarheid is verzekerd, dient dit alternatief de KDW wettelijk te vervangen. Voor de staat van de natuur is het belangrijk dat de komende jaren meer wordt ingezet op natuurbeheer en herstelmaatregelen. Daar hebben de terreinbeherende organisaties én de boerenorganisaties een belangrijke rol in.

11. **Ontwikkel een stoffenbalans waarmee de agrarische ondernemer kan sturen op doelen en emissies. Maak deze balans op termijn afrekenbaar.** Een ondernemer kan veel beter sturen op de emissies van zijn bedrijf dan op waar die emissies precies neerslaan. Het hoort bij ondernemersvrijheid dat je zelf verantwoordelijk bent voor de keuzes die je maakt om gestelde doelen te bereiken. Om deze stap te zetten is een meetsystematiek nodig, een zogeheten 'stoffenbalans'. Daarmee kun je zien welke stoffen op het erf komen en welke stoffen het erf verlaten. Het is niet eenvoudig om een goed werkende stoffenbalans te maken, waarvan de kwaliteit geborgd is en die handhaafbaar is.[33] Een stoffenbalans mag geen papieren realiteit zijn en moet gebaseerd zijn op daadwerkelijke registratie en meting op bedrijfsniveau. Als deze systematiek op orde is, dan is het ook mogelijk om er een handhaafbaar instrument van te maken.[34] Dan heet het een *Afrekenbare Stoffenbalans*. Ik vind het verstandig om op korte termijn eerst een 'gewone' stoffenbalans in te voeren als instrument om boeren te helpen sturen op stikstofuitstoot en andere stoffen. Bij bewezen werking wordt deze binnen enkele jaren 'afrekenbaar' gemaakt en is het daarmee ook een handhaafbaar sturingsinstrument.

12. **Versterk de werking van de nationale stikstofbank.** Het is voor veel initiatieven in Nederland lastig om een vergunning te krijgen, omdat niet duidelijk is hoeveel ruimte daarvoor is. Als één van de oplossingen hebben overheden gezamenlijk een stikstofbank ontwikkeld. Een stikstofbank biedt als registratiesysteem een extra mogelijkheid om vergunningen te verlenen voor initiatieven waarbij stikstof wordt uitgestoten. In deze bank moet geregistreerd worden welke ruimte uit welke bron afkomstig is én waar die ruimte voor gebruikt wordt. Een voorwaarde voor succes is dat er voldoende vulling is én dat de initiatieven niet leiden tot verslechtering van de natuur.[35] Ik adviseer dat deze bank met prioriteit wordt doorontwikkeld, waarbij ook aandacht uitgaat naar het voorkomen van fraude.

13. **Er moet een effectieve buitenlandaanpak komen.** Ongeveer 35% van de stikstofdepositie in Nederland is afkomstig uit het buitenland, waarbij overigens wel geldt dat Nederland netto in Europa een exporteur van stikstof is. De maatregelen in Nederland hebben echter uiteraard ook positieve effecten in de buurlanden. Omgekeerd heeft Nederland ook de buurlanden nodig om stikstofneerslag in Nederland terug te dringen. Het is daarom zaak dat Nederland, in overleg met buurlanden en in verbinding met andere vraagstukken, tot een geïntensiveerde gezamenlijke aanpak komt. Daarnaast moeten knelpunten in de Europese wet- en regelgeving zo veel mogelijk samen met andere

33 Ministerie van LNV (2022). *Verkenning Afrekenbare Stoffenbalans.*; Spijkerman, Ine et al. (2022). *Afrekenbare stoffenbalans: het vrijdenkersspoor*; Vellinga, T. & M. de Haan (2021). *Onderzoek naar de mogelijkheden van een Afrekenbare Stoffen Balans voor de melkveehouder.*

34 Adviescollege Stikstofproblematiek (2022). *Niet alles kan overal: Eindadvies over structurele aanpak.*

35 https://www.ipo.nl/nieuws/stikstofbank-bewaart-stikstofruimte-voor-toekomstig-gebruik/

lidstaten in Brussel aangekaart worden. Een belangrijk punt in mijn ogen is dat de Habitatrichtlijn een te statisch karakter heeft en te veel uitgaat van maakbaarheid van de natuur.

14. **Innovatie is een belangrijk instrument voor het halen van de doelstellingen. Ik beveel een nationaal innovatieprogramma aan zodat dit versneld wordt.** De belofte van innovatie is geen 'silver bullet' voor de kortetermijnaanpak. De reden is dat pas vergund kan worden als de daling daadwerkelijk gerealiseerd is. Tegelijk is innovatie wel degelijk een pad dat de komende jaren in de gebiedsprocessen enorme kansen biedt. Er zijn goede voorbeelden én kansrijke innovaties, onder andere op het gebied van voer en stalsystemen, maar ook op het gebied van management en bedrijfsvoering. Tegelijkertijd zijn sommige mensen sceptisch, omdat beloften uit het verleden in de praktijk niet altijd standhielden én vanwege het risico op lock-ins door desinvesteringen.[36] Die risico's zijn te beheersen met een gericht innovatieprogramma, waarbinnen innovaties gestimuleerd, gewogen en beschikbaar gemaakt worden. Ik adviseer als eerste stap om een rondetafelgesprek te organiseren met bedrijven die in potentie een bijdrage kunnen leveren aan innovaties in de agrarische sector. Het moet daarbij gaan om bewezen vernieuwingen die juridisch houdbaar zijn en een bijdrage leveren aan oplossingen voor de integrale problematiek, zonder dat dit leidt tot ongewenste verindustrialisering van de sector. Innovaties kunnen geen excuus zijn om alles bij het oude te houden. Hanteer voor de financiële ondersteuning door de overheid het adagium 'geld volgt inhoud'.

4.3 Aanbevelingen voor het realiseren van perspectief

Voor de totstandkoming van echt, langjarig perspectief voor het landelijk gebied en de agrarische sector heb ik de volgende aanbevelingen:

15. **Het kabinet moet komen met een echte visie op de landbouw.** De Nederlandse landbouw is groot in omvang, functioneert in een Europese markt en ongeveer 70% van de productie is bestemd voor de export. Er moet een visie zijn op wat Nederland wil, wie zijn (beoogde) klanten zijn en met wie samenwerking vereist is. Ik denk zelf dat het realistisch en wenselijk is dat er in Nederland hoogproductieve landbouw is, ook gericht op de export. Ik denk ook dat het logisch is dat de Nederlandse landbouw en daarmee ook veestapel stapsgewijs in omvang afnemen. De bedrijfsvoering van een deel van de boeren zal wel echt anders moeten. Hoogproductieve landbouw is niet meer mogelijk zonder dat a) deze plaatsvindt op een plek waar dit conform eisen van bodem, water en klimaat kan; b) er weinig schadelijke emissies zijn en c) het diervriendelijk en dierveilig is.

16. **Nederland zal moeten inzetten op nieuwe vormen van landbouw**. De wereld verandert. Technologie maakt nieuwe ontwikkelingen mogelijk. Voedingspatronen zijn aan het veranderen en de vraag naar biologische producten is de afgelopen jaren fors toegenomen.[37] Er ontstaat ook meer vraag naar biobased bouwmaterialen. Nederland is vanwege zijn historie, kennis én vanwege het feit dat het qua landbouw als een van de eerste landen tegen de klimaatgrenzen aanloopt, in de positie om voorop te lopen in nieuwe vormen van landbouw. Onder andere de eiwittransitie biedt hier kansen voor.[38] Het is heel belangrijk dat Nederland ruimte maakt voor nieuwe (jonge) boeren die kansen zien in dit soort ontwikkelingen.

17. **Perspectief vereist dat de hele bocht aan opgaven in beeld is.** Mensen hebben het recht om zich voor te bereiden op wat ze redelijkerwijs kunnen verwachten. Nederland heeft te maken met *autonome ontwikkelingen*, zoals toenemende droogte. Er volgen de komende jaren *(Europese) juridisch bindende committeringen*, zoals de Kaderrichtlijn Water en Europese keuzes rondom mest. Tot slot zijn er ook *politieke beleidsvoornemens*, zoals de omgang met ruimte, de wens om huizen te bouwen en specifieke invullingen van het Klimaatakkoord per provincie. Die eerste twee categorieën ontwikkeling zijn nauwelijks te veranderen, maar politieke keuzes naar hun aard natuurlijk wel. Ik heb de hele bocht voor zover als bekend bekeken. Ik kom tot de conclusie dat er weliswaar op veel plekken dingen niet meer kunnen, maar dat er ook gebieden zijn waar specifieke soorten landbouw juist wel goed kunnen en ook nodig gaan

36 Op het gebied van innovatie is het mantra 'het mag als het juridisch houdbaar is en niet tot lock-ins leidt' tijdens de gesprekken veel gehuldigd. Een innovatie is juridisch houdbaar als een innovatie daadwerkelijk bijdraagt en handhaafbaar is. Ingewikkelder is het voorkomen van een lock-in, als ondernemers bijvoorbeeld dure innovaties invoeren die voor stikstof genoeg helpen, maar die twee jaar later voor bijvoorbeeld water- of mestdoelen niet voldoende zijn. Om dit soort desinvesteringen te voorkomen, moet de hele bocht aan doelen in beeld zijn.

37 Sociaal-Economische Raad (2021). *Verkenning naar een landbouwakkoord: Naar duurzame toekomstperspectieven voor de landbouw.*

38 Met de eitwittransitie wordt een vermindering van de inname van dierlijke eiwitten en een verschuiving naar meer andere eiwitbronnen zoals insecten, planten of micro-organismen bedoeld. Dit zowel ten behoeve van de gezondheid als vanwege de lagere impact op het klimaat.

zijn voor een goede omgang met de natuur. Ik denk dat uitstel van de opgave de landbouw meer kwaad dan goed doet. Nu is er momentum, omdat er nu nog slimme keuzes met ruimte en grond mogelijk zijn. Ik beveel daarom aan dat het kabinet zorgt voor integrale besluitvorming en voor integrale sturing op natuurherstel, water, bodem en klimaat.

18. **Het eerste perspectief voor de agrarische sector is er een van ruimtelijke ordening. Het is verstandig om stapsgewijs toe te werken naar een zonering. Dat betekent ook dat de landbouw niet het sluitstuk mag zijn in de discussie over ruimte.** Voor perspectief moet de goede landbouw op de goede plek plaatsvinden. Door meer clustering zijn ook kostenvoordelen te verwachten. Ik denk alles overziend dat er een zonering moet komen met vier gebieden. Rode gebieden waar hoogproductieve landbouw geclusterd kan plaatsvinden. Oranje gebieden met kwetsbare natuur, waar alleen natuurinclusieve landbouw mogelijk is. Dat zal in veel gevallen extensivering en omschakeling vereisen. Groene en gele gebieden rond en in de Natura 2000, waarin alleen heel beperkt biologische landbouw mogelijk is, in combinatie met natuurbeheer waar biosysteemvergoedingen tegenover staan.[39] Naar een zonering moet stapsgewijs toegewerkt worden, omdat grootschalige verplaatsingen cultureel niet haalbaar zijn en bovendien veel tijd kosten. De overheid kan deze keuzes echter wel stimuleren, door duidelijk te zijn over wat waar langjarig kan en door positieve prikkels te introduceren om hiervoor te kiezen. Het is cruciaal dat de sector hier zelf ook achter staat. Daarom adviseer ik om de komende periode in een Landbouwakkoord of kabinetsplan hier kaderstellende uitspraken over te doen, die verwerkt worden in de kaders voor de NPLG-plannen en in de ruimte-uitvraag die nog naar provincies moet gaan. Momenteel is de landbouw naar mijn inzicht te veel het sluitstuk in de discussie over ruimte. Om perspectief te krijgen moet dat veranderen. Daarom beveel ik aan dat de minister van LNV een duidelijke positie krijgt bij het maken van de integrale keuzes over ruimte.

19. **Het tweede perspectief voor de agrarische sector is gelegen in reële en harde verdienmodellen. Die komen niet vanzelf tot stand. Overheidscoördinatie is nodig.** Uit eerste berekeningen volgt dat er goede verdienmodellen mogelijk zijn. Hoewel ondernemers zelf aan de lat staan om tot goede verdienmodellen te komen, is het niet reëel dat dit lukt zonder enige coördinatie vanuit de overheid. In de rode gebieden zal primair geproduceerd worden voor de export. Dat betekent dat efficiency en conceptontwikkeling de belangrijkste route is. Daarvoor is ook slimme Europese samenwerking noodzakelijk. In de oranje gebieden is extensivering nodig. Dat betekent dat het moeilijker wordt om internationaal te concurreren. Daarom moet de overheid stimuleren dat Nederlandse supermarkten en food services zo veel mogelijk producten uit deze gebieden afnemen. In de oranje gebieden, maar ook in de groene en gele gebieden moet betaald worden voor natuurbeheer als een dienst. In hoofdstuk 6 werk ik ook een eerste aanzet uit voor specifieke verdienmodellen binnen de verschillende subsectoren. Ik kom tot de conclusie dat er voor alle subsectoren een verdienmodel is, maar dat veranderingen in volume en soort bedrijfsvoering onvermijdelijk zijn. Daarnaast zijn ook algemene maatregelen ter stimulering van de gewenste ontwikkelingen nodig, zoals het introduceren van minimale vereisten in standaarden en keurmerken. Dat stimuleert aanpak van de juiste producten en maakt consumenten bewust.

20. **Het onderliggende sentiment moet benoemd en echt geadresseerd worden.** Er is een groeiende afstand tussen Randstad en landelijk gebied én tussen stad en platteland. Die afstand komt voort uit verschillen in economische positie, maar veel meer nog uit sociale en culturele waarden en uit voorzieningen die (dreigen te) verdwijnen. Ik vind het nodig dat dit goed onderzocht wordt om het beter te begrijpen en om ervoor te zorgen dat er daadwerkelijk een aanpak komt.[40]

4.4 Aanbevelingen voor de gebiedsprocessen en de transitie

Nederland heeft niet alleen een ‘snelle oplossing’ voor het stikstofvraagstuk nodig. Gezien de hele bocht van opgaven is een transitie noodzakelijk. Dat betekent dat de komende jaren zowel de natuurdoelen (waaronder stikstof) op de korte- en middellange termijn gehaald moeten worden, als dat er een beweging moet ontstaan naar langjarig perspectief. Voor zowel

39 Deze indeling is overgenomen uit Scholten, M., Bakker, M. & Jongeneel, R. (2021). *Perspectieven voor landbouw in een gebiedsgerichte benadering: Essay op verzoek van ministerie van LNV.* Ook sluit dit aan bij het denken van Rabbinge, Winsemius en Veerman.

40 Ik wijs er op dat de Europese Commissie de ambitie heeft uitgesproken de toekomst van het Europese platteland voor 2040 vorm te geven in, onder andere, een Rural Pact en een EU Rural Action Plan. Daaruit komen ook gelden vrij voor plannen die de kloof tussen stad en platteland dichten. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/long-term-vision-rural-areas_en.

de agrarische sector als voor het landelijk gebied. Als dit goed gebeurt, dan kunnen deze ontwikkelingen elkaar versterken. Hiervoor heb ik de volgende aanbevelingen:

21. **Provincies hebben duidelijke integrale kaders én ruimte nodig om de gebiedsprocessen goed vorm te geven.** Duidelijk moet zijn welke zonering van toepassing is, aan welke ruimtevragers voldaan moet worden en welke eisen klimaat, dierenwelzijn, water, bodem, gezondheid en cultuur stellen. Binnen die kaders is voor de provincies veel ruimte nodig om het zelf te kunnen regelen. Die ruimte betekent ten eerste dat de gebiedsplannen beoordeeld moeten worden op het realiseren van de doelstellingen en de samenhang, en niet op de wijze waarop die doelstellingen worden bereikt. Die ruimte betekent ten tweede dat financiële en ruimtelijke instrumenten niet dichtgeregeld moeten zijn. Provincies hebben ruimte nodig om te kunnen schuiven. Kies daarom voor een benadering van integrale gebiedsfondsen en niet te veel voor aparte (subsidie)regelingen.

22. **Grond en middelen zijn het scharnierpunt van de transitie. Om daar goed mee om te gaan, zijn voorzieningen nodig.** Voor extensivering en verplaatsing is grond nodig. Grond is duur. Voor de meeste boeren is extensivering tegen marktprijzen financieel niet mogelijk. Daarom moet er een grondbank komen waarin de overheid grond aankoopt, waar nodig afwaardeert en onder voorwaarden uitgeeft. Omdat grond zo belangrijk is, moet ook bij de regelingen de aankoop van grond meegenomen worden. Dit ligt gevoelig, dus de afspraken hierover moeten in nauw overleg met de sector en de provincies tot stand komen. Ook moet het kabinet, zoals het heeft toegezegd in de gesprekken, inventariseren welke grondposities van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Rijksvastgoedbedrijf en provincies gebruikt kunnen worden voor perspectiefvolle agrarische activiteiten en kunnen bijdragen aan bedrijfsverplaatsingen. Er moet op zeer korte termijn een transitiefonds komen met passende, begrijpelijke, ruimhartige en snel beschikbare regelingen, die binnen de kaders van staatssteun blijven.[41] Daarbij moet uitgezocht worden of het mogelijk is om het overkopen van een boerderij buiten Natura 2000-gebied door een boer binnen Natura 2000-gebied (die dan dus verplaatst) te stimuleren. Dat helpt ook bij de aanpak op de korte termijn.

23. **De overheid moet stabiliteit van de kaders garanderen.** Cruciaal is dat het boeren mogelijk wordt gemaakt om te bewegen richting de gewenste staat van de landbouw. Dat eist stabiliteit in wat waar langjarig wel kan én er moet uitzicht zijn op een concreet verdienmodel. Als boeren die stabiliteit hebben, wordt het mogelijk om zelf een keuze te maken. Onder die omstandigheid geven de meeste ondernemers ook aan dat ze kunnen omgaan met (relatieve) prijsinstabiliteit. De stabiliteit in wat de centrale overheid doet, moet dus zo veel mogelijk gegarandeerd zijn. Wachten moet nooit kunnen lonen. Ook vind ik het cruciaal dat de rechtszekerheid van de ondernemer door de overheid expliciet wordt gemaakt én dat deze wordt gewaarborgd.

24. **Er moet een goed functionerend landelijk procesteam zijn.** Provincies en hun gebiedsteams moeten in hun contact met ondernemers snel kunnen weten welke voorwaarden gelden en welk maatwerk mogelijk is. Ze moeten in staat zijn de ondernemer de tijd te bieden die hij zelf nodig heeft, maar moeten snel kunnen acteren als de timing juist is. Daarnaast hebben provincies soms hulp nodig bij landinrichtingsvragen, zeker bij gebiedsoverstijgende kwesties. Het Rijk dient daarom op korte termijn met de provincies afspraken te maken over adequate facilitaire ondersteuning voor het opstellen van de gebiedsplannen en de uitvoering daarvan. Het Rijk moet tevens (interdepartementaal) een snelle beantwoording van vragen die daarbij naar voren komen faciliteren.

25. **De integrale governance moet beter ingericht worden.** In de transitie van de landbouw en het landelijk gebied komen veel opgaven samen. Iedere opgave heeft een eigen verdeling van verantwoordelijkheden en een eigen tijdlijn. Hier moet samenhang in worden aangebracht. Aandachtspunt hierin is de synchroniteit van de tijdpaden en de aanwezigheid van een structuur waarmee gebiedsoverstijgende keuzes gemaakt worden. Een nauwkeurige verdeling van spelregels tussen Rijk en provincies (conform de gemaakte afspraken) is en blijft cruciaal. Dat geldt ook voor onderlinge samenwerkingsbereidheid. Omdat het tijdpad krap is en vele departementen betrokken zijn, beveel ik aan dat dit gehele onderwerp wordt belegd bij een Ministeriële Onderraad, voorgezeten door de minister-president.

41 Ik merk daarbij op dat er een specifieke bepaling in Europees recht is voor uitkoop van landbouwbedrijven in een transitie en dat er juridische ruimte zit in bepalingen over een eventueel beroepsverbod. Daar moet dus zakelijk én rekkelijk naar gekeken worden.

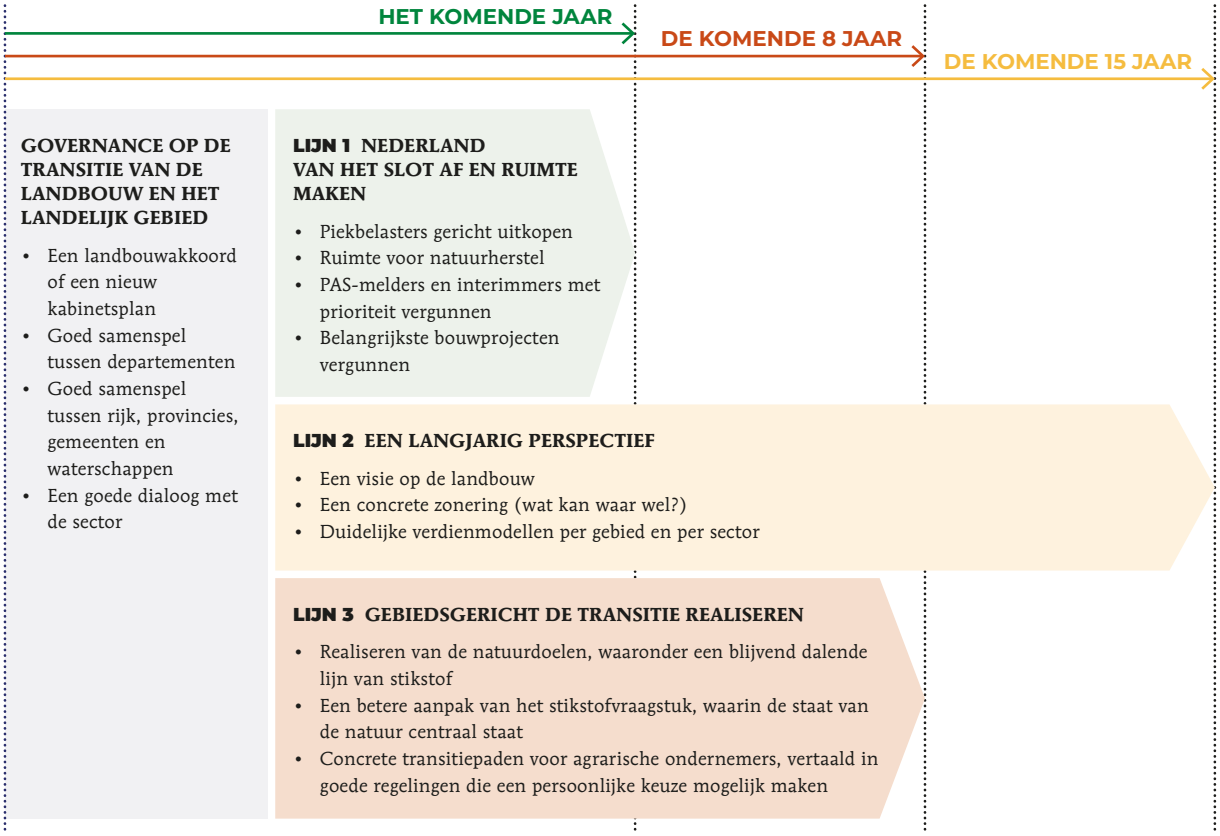
4.5 Denklijn voor een integrale aanpak in drie lijnen

Volgend uit deze aanbevelingen zie ik een aanpak in drie lijnen voor me. Deze lijnen starten alle drie tegelijk en per direct. Ze leiden elk op een ander moment tot resultaat.

1. **Lijn één: Nederland van het slot af en ruimte maken**. De kortetermijnaanpak mag maximaal een jaar duren. Dit dient te voorkomen dat de natuur verder verslechtert en creëert ruimte voor vergunningverlening. Dit is alleen mogelijk door een flinke reductie van stikstof te realiseren én door een onomkeerbaar pad in te zetten. Zodra er ruimte is om te vergunnen, worden met voorrang PAS-melders en interimmers vergund. Ook dient de ruimte gebruikt te worden om de belangrijkste bouwprojecten te vergunnen. Dankzij de kortetermijnaanpak kunnen de gebiedsprocessen zorgvuldiger vorm gegeven worden. Het kabinet moet de regie nemen in de kortetermijnaanpak, in nauw samenspel met de provincies.

2. **Lijn twee: een langjarig perspectief voor de agrarische sector en het landelijk gebied.** In deze tweede lijn wordt gewerkt aan het perspectief en de transitie van het landelijk gebied. Zo snel mogelijk moet het kabinet met een visie duidelijk maken wat waar wel kan. Er komt een zonering en er komen duidelijke verdienmodellen, waar stapsgewijs naartoe gewerkt wordt. Er komt een stoffenbalans die zo snel mogelijk afrekenbaar wordt, waarbij boeren zelf aan het stuur zitten.

3. **Lijn drie: de gebiedsgerichte transitie realiseren.** In deze derde lijn worden de gebiedspuzzels gelegd, worden de natuurdoelen gerealiseerd en wordt de stikstofuitstoot gereduceerd. Ondernemers zetten transitie in waardoor ze naar een langjarige toekomst bewegen. Voor iedere agrarische ondernemer komt er tegen gunstige voorwaarden een individuele keuze, afhankelijk van de specifieke context: doorontwikkelen, omschakelen of stoppen. De transitiepaden moeten zodanig uitgewerkt worden met concrete regelingen en tijd, zodat iedere boer die individuele keuze ook kan maken. Ter ondersteuning bij die keuze is desgewenst een onafhankelijk betrouwbaar gezicht op het erf beschikbaar, dat in nauw contact staat met de overheid. Met een grondbank en een transitiefonds wordt het mogelijk gemaakt om in Nederland een waardige en werkende transitie in te zetten. Er komen kaders en voorzieningen voor een betere stikstofaanpak en er komt een generieke inzet op de reductie van de stikstofdeken.

HOOFDSTUK 5

Uitwerking eerste lijn: de kortetermijn-aanpak

Er is het afgelopen decennium te weinig reductie van stikstof geweest. Op basis van de gesprekken met juridische experts verwacht ik dat Nederland nog verder op slot gaat als er op korte termijn geen actie wordt ondernomen. Ecologen wijzen op de forse effecten die het ontbreken van een kortetermijnaanpak heeft op de natuur. Voor de natuur is snel beginnen daarom cruciaal. Agrariërs wijzen op de noodzaak van stikstofruimte om PAS-melders en interimmers te vergunnen. Economen geven aan dat een stilstand van de bouw het laatste is wat Nederland nu kan gebruiken, ook gelet op het tekort aan woningen. Dat is de reden dat een werkende kortetermijnaanpak in mijn ogen noodzakelijk is, vanuit het oogpunt van het algemeen belang.

Een kortetermijnaanpak bestaat in mijn ogen uit onomkeerbare stappen die effect realiseren binnen één jaar. Iedere dag dat die aanpak langer duurt, zal er bijna niets vergund kunnen worden. Het gevolg van deze tijdsklem is dat alle plannen voor stikstofreductie die wél verstandig zijn, maar pas na een jaar effect hebben, niet tot de vereiste ruimte op de korte termijn leiden en dus geen onderdeel kunnen zijn van de kortetermijnaanpak. Wel zijn ze belangrijk voor de middellange termijn en moeten ze dus parallel aan de kortetermijnaanpak ingezet worden. Uiteraard is het tijdpad een politieke keuze.

In dit hoofdstuk beschrijf ik *waarom*, *hoeveel* en *hoe* op korte termijn ruimte gemaakt kan worden voor zowel de natuur, de PAS-melders als de belangrijkste bouwprojecten. Hoewel ik denk dat vanuit het algemeen belang alle burgers van Nederland hier nu mee gediend zijn, benadruk ik dat er geen gemakkelijke routes meer over zijn die tot het noodzakelijke kortetermijneffect leiden. Ik denk dat de door mij voorgestelde route van de piekbelasters (zowel agrarisch als industrieel) de minste van alle kwaden is. De reden hiervoor is dat het de minste ondernemers treft (circa 1% van alle agrarische ondernemers en een beperkt aantal bedrijven), het ruimte biedt in de gehele transitie van het landelijk gebied en omdat er voor piekbelasters dicht bij kwetsbare natuur uiteindelijk geen toekomst zal zijn. Daar hebben de ondernemers die het betreft nu echter niets aan. Daarom hebben zij recht op rechtsbescherming en ondersteuning en beargumenteer ik hoe hen zo ruimhartig mogelijk te compenseren.

5.1 Uitwerking van de doelen en resultaten van de eerste lijn

In deze paragraaf werk ik de doelen en resultaten uit.

5.1.1 De doelen van de kortetermijnaanpak

Volgend op de gesprekken met de sectoren en de opvattingen van experts, denk ik dat de kortetermijnaanpak drie doelen moet combineren:

1. **Voorkomen dat de natuur verder verslechtert en ervoor zorgen dat de Nederlandse stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden herstellen**. Stikstofuitstoot en de daarmee samenhangende stikstofneerslag in stikstofgevoelige natuurgebieden is één van de belangrijke factoren waardoor de natuur onder druk staat. Een fors dalende stikstofdepositielijn moet (juridisch en ecologisch) allereerst ten goede komen aan de natuur. Iedere dag dat de overbelasting langer duurt, maakt het probleem groter en duurder. Deze neerwaartse spiraal moet op korte termijn gekeerd worden. Dat is ook juridisch vereist.

2. **Ruimte én voorrang voor PAS-melders en interimmers**. Ondernemers die er op hadden moeten kunnen vertrouwen dat zij hun activiteiten rechtmatig uitoefenden, maar voor wie dit niet het geval blijkt te zijn, moeten daarin tegemoetgekomen worden. Zij moeten daarom gelegaliseerd worden en anders compensatie krijgen. Legalisatie van bijna alle PAS-melders en interimmers vereist dat er eerst stikstofruimte ontstaat, want zonder die ruimte zal de overheid – opnieuw – die verwachting niet kunnen waarmaken. PAS-melders en interimmers krijgen daarom voorrang boven ieder bouwproject, hoe belangrijk ook.

3. **Ruimte maken voor ontwikkeling van bouwprojecten**. De bouw is tot stilstand aan het komen. De eerste tekenen hiervan zijn te zien in onder andere de woningbouw en rondom initiatieven voor bijvoorbeeld de energietransitie en het klimaat. Hoewel het tegenstrijdig kan voelen, is de bouw ook cruciaal voor de energietransitie en het klimaat. Duurzame objecten moeten immers ook gebouwd worden. Bovenop de huidige belemmeringen voor vergunningverlening dreigen op korte termijn ook nieuwe uitspraken vanuit de Raad van State. De taxatie van vele juristen is dat de bouwvrijstelling het niet haalt. Dit gaat het belang en de urgentie van een werkende kortetermijnaanpak vergroten. Vertegenwoordigers van het bedrijfsleven en de bouw geven aan dat bedrijven momenteel al aan

het afschalen zijn en dat de pijplijn met reeds vergunde projecten bijna helemaal is opgedroogd. De kosten hiervan lopen naar verwachting in de tientallen miljarden.[42]

5.1.2 De resultaten die Nederland op korte termijn moet behalen

Om de drie doelen te behalen, moet er op korte termijn een stevige hap uit de emissies worden genomen en moet de neerslag van stikstof flink dalen. De kernvraag is: hoeveel is genoeg? Dat antwoord is niet met zekerheid te geven. Uiteindelijk zal de rechter zich aan de hand van concrete zaken hierover buigen. Wel kan ik met zekerheid drie kaders meegeven die gaan leiden tot een resultaat dat genoeg is om Nederland van het slot te krijgen. Dat zijn de volgende kaders:

1. **Er moet een totaalpakket komen waarin de balans fors uitslaat ten gunste van de natuur**. Voorstellen, plannen, maatregelen en redeneringen die het 'minimale' willen doen voor de natuur om zo veel mogelijk ontwikkelruimte te krijgen voor andere doeleinden, zijn niet houdbaar.

2. **Het gebruiken van ruimte voor het vergunnen van nieuwe activiteiten kan alleen als de lijn in de neerslag van stikstof daadwerkelijk daalt**. Zonder fors dalende lijn in de neerslag van stikstof is er géén ruimte voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen. Omdat de natuur er op verschillende plekken verschillend aan toe is, zijn er op de ene plek meer en op de andere plek juist minder maatregelen nodig om de stikstofuitstoot op korte termijn terug te dringen. Ook geldt dat er op sommige plekken meer ruimte nodig is, omdat er relatief meer PAS-melders zijn of omdat zich daar belangrijke bouwprojecten bevinden. Dit alles vraagt om maatwerk per gebied.

3. **Ook maatregelen om nieuwe ontwikkelingen te vergunnen, moeten bijdragen aan het herstel van de natuur**. Ik stel voor om bij iedere vergunning 40% extra ruimte te maken voor het herstel van de natuur. Dat betekent dat er per ontwikkeling meer ruimte gemaakt wordt dan strikt noodzakelijk is. Zo is zeker dat elke ontwikkelingsmaatregel óók bijdraagt aan de natuur. Dit is meer dan alleen symbolisch: het is ook een krachtige manier om vergunningverlening juridisch mogelijk te maken.[43]

Om te kunnen werken, is het belangrijk dat de gecreëerde ruimte in een werkende stikstofbank geregistreerd wordt. Daarin is het cruciaal om onderscheid te maken tussen gemaakte ruimte voor de natuur en gecreëerde ruimte voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen, omdat voor beide een verschillende juridische context geldt.[44]

5.2 Het soort maatregelen dat nodig is

Gedurende dit traject ben ik overspoeld met diverse opties, maatregelen en gedachten voor een kortetermijnaanpak. Omdat deze kortetermijnaanpak juridisch houdbaar (dat wil zeggen: bewezen effectief én handhaafbaar) moet zijn, heb ik een onderscheid moeten maken tussen opties die gelden als juridisch houdbare maatregelen en opties die gelden als andere verstandige maatregelen. Ook heb ik een onderscheid aangebracht tussen opties met effect op korte termijn en op lange termijn. Daarmee ontstaat onderstaand schema. Voor een aanpak die op korte termijn ruimte maakt, moeten maatregelen in het vak linksboven vallen.

42 Economisch Instituut voor de Bouw (2022) Notitie effecten stikstofproblematiek 29 sept 2022 Via: https://fd.nl/economie/1453492/schade-door-politieke-stikstofcrisis-is-al-28-mrd-odj2caZUHiG1

43 Er ontstaat op deze manier samenhang tussen het grotere pakket met natuurmaatregelen en maatregelen om economische en maatschappelijke ontwikkeling te vergunnen, waarbij alle maatregelen – ten minste gedeeltelijk – een positieve bijdrage leveren aan een dalende lijn in de neerslag van stikstof.

44 Op deze problematiek wordt ook terecht gewezen in PBL (2022). *Beëindigen van veehouderijen. Lessen uit 25 jaar beëindigingsregelingen.*

	JURIDISCH HOUDBARE MAATREGEL	ANDERE MAATREGELEN
WERKEND OP KORTE TERMIJN	**Geschikt voor de kortetermijnaanpak** ***Voorbeelden:*** *beëindiging van piekbelasters; toepassen van bewezen effectieve innovaties*	**Nuttig, maar niet geschikt voor de kortetermijnaanpak** ***Voorbeelden:*** *Eiwit in krachtvoer; inzet van adviseurs[45]; langere weidegang[46]; multi-lateraal verankeren duurzaamheidsnormen[47]*
WERKEND OP LANGE TERMIJN	**Nuttig, maar niet haalbaar om op korte termijn te implementeren** ***Voorbeelden:*** *bedrijfsgerichte doelsturing a.d.h.v. Afrekenbare Stoffenbalans[48]*	**Nuttig, maar niet haalbaar om op de korte termijn te implementeren** ***Voorbeelden:*** *transitie naar biogrondstoffen-productie[49]; adoptie van levenscyclusmonitor-processen.[50]*

45 Ruud Tijssens (2022). Versnellen van innovatie voor en toekomstbestendig agrarisch Nederland: Eindrapport kwartiermaker; Noud Jansen (2022). Vaktechnische adviseurs de 'missing link' in kennisoverdracht?
46 Planbureau voor de Leefomgeving (2020). Analyse Stikstofbronmaatregelen.
47 Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (2021). Rli-advies Boeren met toekomst.
48 Ministerie van LNV (2022). Verkenning Afrekenbare Stoffenbalans.
49 Platform Groen Gas (2022). Kansen voor integrale aanpak stikstofreductie en groen gas; Verdoes, N. et al. (2021) Overzicht en beoordeling van technologie voor verwaarden van mest; Sociaal-Economische Rad (2020). Biomassa in balans: Een duurzaamheidskader voor hoogwaardige inzet van biogrondstoffen.
50 David Nickell & David Morris (2022). Making Animal Protein More Sustainable Requires Accurate Footprint Measurement.

Het eerlijke verhaal is dat er niet veel maatregelen zowel werken op de korte termijn als juridisch houdbaar zijn.

In essentie heeft het kabinet voor de kortetermijnaanpak de keus tussen *gerichte maatregelen* en *ongerichte maatregelen*. Gerichte maatregelen raken relatief weinig ondernemers, maar de ondernemers in kwestie zullen dan wel geheel of in ieder geval grotendeels hun emissie moeten reduceren. Ongerichte maatregelen betreffen generieke maatregelen ten behoeve van de stikstofdeken en raken veel ondernemers die relatief minder emissie zullen moeten reduceren.

Ongerichte maatregelen zijn op de korte termijn minder effectief, omdat niet overal evenveel noodzaak is voor maatregelen, niet overal evenveel mogelijkheden zijn voor maatregelen en ook niet overal evenveel behoefte is aan ruimte. Met een ongerichte aanpak zou er op korte termijn dan ook méér ruimte gemaakt moeten worden dan met een gerichte aanpak. Het aanpakken van de stikstofdeken via ongerichte maatregelen moet wél gebeuren, maar past dus beter in het maatregelenpakket van de (middel)lange termijn.

Om effect te hebben op de korte termijn, zou het naar mijn inzicht verstandig zijn als het kabinet inzet op gerichte maatregelen. Dit betekent een focus op piekbelasters en puntbronnen. Van alle beschikbare keuzes tussen kwaden, zie ik een op piekbelasters gerichte aanpak als de minst kwade. Mijn inschatting, op basis van cijfers die ik bij het ministerie heb opgevraagd, is dat het gaat om 500 tot 600 ondernemingen. Deze ondernemingen zijn evidente piekbelasters, gelegen nabij kwetsbare Natura 2000-gebieden. Voor deze ondernemingen is in ieder mogelijk scenario een ingrijpende verandering nodig, maar dat maakt de boodschap niet minder hard en pijnlijk voor de ondernemers in kwestie.

Piekbelasters kunnen zowel agrarische bedrijven als industrie zijn. Ik heb echter de indruk dat de groep piekbelasters voor het grootste gedeelte bestaat uit agrarische ondernemers, waarvan een flink deel intensieve veehouderij. Om tot een evenwichtiger beeld te komen is te overwegen om, aanvullend, versneld enkele maatregelen te nemen om via NOx-uitstoters de stikstofdeken verder terug te dingen.

In totaliteit geeft deze aanpak de mogelijkheid om met voorrang PAS-melders en interimmers te vergunnen, die zonder kortetermijnaanpak illegaal blijven.

Hoe te bepalen wat een piekbelaster is

Ik heb aan het ministerie gevraagd om een redenering te ontwikkelen die zo min mogelijk ondernemers treft, maar wel de benodigde ruimte maakt. Hierbij heb ik gevraagd om een bandbreedte en niet om een concrete lijst. Om daartoe te komen, is het nodig om eerst in beeld te brengen in welke gebieden maatregelen voor de natuur nodig zijn. Vervolgens moet de overheid ook in beeld brengen welke ontwikkelruimte nodig is. Dat hangt af van het aantal PAS-melders en interimmers in die omgeving. Verder moet er in kaart gebracht worden waar (wenselijke) maatschappelijke en economische ontwikkelingen gaan plaatsvinden. Door deze gegevens in beeld te brengen, ontstaat meer duidelijkheid over hoeveel ruimte in een gebied nodig is. Vervolgens kan gekeken worden welke ondernemers heel veel uitstoten en welk effect het zou hebben als zij zouden stoppen. Bij een gerichte benadering komen de eerste berekeningen uit op 500 tot 600 ondernemers. Hoe minder gericht de benadering wordt, hoe meer ondernemingen het betreft.

5.3 Een eerste uitwerking van de kortetermijnaanpak

De overheid tracht al jaren piekbelasters uit te kopen. Tot nu toe is daarbij alleen gekozen voor oplossingen via de markt. Dat heeft weinig resultaat opgeleverd, deels omdat de regelingen nog niet goed waren en deels ook omdat de ondernemers in kwestie een prikkel hebben om te wachten met hun beslissing. De kans dat er later een beter bod komt, is altijd aanwezig en in de beleving van velen ook waarschijnlijk. Bovendien geldt bij een aanpak met gerichte uitkoop dat *alle* piekbelasters hun emissie moeten terugbrengen of uitgekocht worden. Als er veel piekbelasters al gestopt zijn, krijgen de piekbelasters die nog niet gekozen hebben een betere marktpositie en dus de prikkel om niet te verkopen tegen eerdere prijzen.

Ik vind uiteraard dat de aanpak voor deze 500 tot 600 piekbelasters gebaseerd moet zijn op vrijwilligheid. Reële transitiepaden moeten ook voor hen vooropstaan. De eerste keuze die ze kunnen maken, is om binnen een jaar de uitstoot op de betreffende locatie naar bijna nul terug te brengen. Bijvoorbeeld door toepassing van bewezen en erkende innovaties, door een ander bedrijfsmodel of door te verplaatsen. Het is aan de ondernemer om hiervoor concrete voorstellen te doen. En het is aan de overheid om maximaal mee te werken met tijdige, redelijke, haalbare en effectieve voorstellen. Dat geldt nadrukkelijk ook voor mogelijkheden tot verplaatsing. De tweede keuze die piekbelasters kunnen maken, is vrijwillige verkoop aan de overheid. Ik vind dat deze ondernemers bij uitkoop zo ruimhartig mogelijk gecompenseerd moeten worden. Dat betekent dat er een maximale 'plus'[51] nodig is op de bestaande regeling. Daar is naar mijn inzicht meer ruimte voor dan tot nu toe gevonden is. Dit betekent dat de financiële waardering, de inhoud van het doorstartverbod en de fiscale gevolgen zo gunstig mogelijk moeten uitpakken, binnen de grenzen van de wet en de staatssteunregels. Het kabinet moet hierover in Brussel snel en op het hoogste niveau in gesprek. Het geld voor de uitkoop is het waard. Enerzijds omdat er van de ondernemers in kwestie echt iets ingrijpends wordt gevraagd. Anderzijds omdat het stilvallen van de vergunningverlening al vele miljarden heeft gekost. Om uitkoop op korte termijn aantrekkelijk te laten zijn, moet de overheid *garanderen* dat er later geen gunstiger regeling beschikbaar komt. Ook moet worden uitgezocht hoe binnen de grenzen van het redelijke het moment van taxatie zo gunstig mogelijk te maken.

Tegelijk is het naar mijn oordeel onvermijdelijk voor het reduceren van de emissies binnen een jaar dat de overheid vooraf een deadline aan de individuele keuze van de betreffende ondernemers stelt. Dat oordeel wordt ondersteund door de resultaten van de aanpak in afgelopen jaren, door het recente PBL-rapport over uitkoopregelingen[52] en doordat er nauwelijks meer iets gebouwd kan worden Er is gewoonweg geen tijd meer. Zonder een gereduceerde uitstoot zal de vergunningverlening niet op gang komen. Dat betekent dat de overheid bij de (hopelijk enkele) ondernemingen die de deadline laten verlopen, niet anders kan dan verplichtend instrumentarium in te zetten. Voordat dit gebeurt, moet de overheid eerst alle andere mogelijke redelijke opties geprobeerd hebben, inclusief het wegnemen van systeembelemmeringen die een andere keuze in de weg staan.[53] Alle ondernemers hebben bij het maken van een keuze recht op de waarborgen van rechtszekerheid. Hier moet toezicht op zijn.

Ik besef dat dit ingewikkelde en emotionele keuzes zijn, die ondernemers direct raken. Daarom vind ik dat mensen recht hebben op onafhankelijke ondersteuning. Dat moet een betrouwbare partij zijn die aan de zijde van de ondernemer staat, die daadwerkelijk steun kan bieden en die de menselijke maat bewaakt. De overheid heeft hierbij de plicht om per

51 Deze regeling moet gegeven de korte tijd in verlengde zijn van de nu bestaande en in voorbereiding zijnde regelingen. De *PlusRegeling* moet beschikbaar zijn voor piekbelasters in de landbouw en de industrie.
52 PBL (2022). *Beëindigen van veehouderijen. Lessen uit 25 jaar beëindigingsregelingen*
53 Het kabinet moet voordat zij tot dit instrumentarium overgaat naar redelijkheid hebben geprobeerd zoveel mogelijk belemmeringen op systeemniveau weg te nemen, om verkoop zo aantrekkelijk mogelijk te maken.

piekbelaster een onderbouwing te geven: waarom is sprake van een piekbelaster, waarom zijn er geen minder ingrijpende maatregelen voorhanden en wat is de urgentie gezien de staat van de nabijgelegen natuur? Dit hoort de overheid te doen, conform de algemene beginselen van goed bestuur.

HOOFDSTUK 6

Uitwerking tweede lijn: het perspectief

In dit hoofdstuk werk ik uit welke opgaven de komende vijftien jaar op Nederland afkomen en wat dit betekent voor het perspectief van de agrarische sector. In de gesprekken is steeds aangegeven dat dit nodig is. Niet steeds opnieuw alleen een gedeelte van ‘de bocht’ kunnen zien, waarna er om de hoek weer een nieuwe opgave opdoemt, maar in één keer zicht op de hele bocht. Ik vind dat reëel. Mensen hebben het recht om zich voor te bereiden op wat ze redelijkerwijs kunnen verwachten. En zonder zicht op waar een langjarige toekomst is, kan niet verwacht worden dat mensen bereid zijn te bewegen.

Mijn positieve conclusie is dat het geheel aan opgaven weliswaar betekent dat er plekken zijn in Nederland waar specifieke vormen van landbouw *niet* kunnen, maar ook dat er plekken zijn waar specifieke vormen van landbouw juist *wél* goed kunnen en zelfs moeten. Klimaat, water, bodem, gezondheid, dierenwelzijn en cultuur stellen eisen aan wat waar wel en niet kan. Dat inzicht betekent dat perspectief niet kan bestaan zonder duidelijke keuzes in de *ruimtelijke ordening*. Die ontbreken in de perspectieven die het kabinet tot op heden heeft geschetst. Ik pleit ervoor om stapsgewijs naar een zonering toe te groeien. Dat is het eerste perspectief.

Uiteraard ontstaat er geen perspectief zolang niet duidelijk is of, en zo ja, hoe, de boer zijn brood verdient. Er moet uitzicht zijn op een langjarig *verdienmodel*, zodat het voor een boer mogelijk is om te ondernemen. Dat uitzicht moet duidelijk en vooral eerlijk zijn. Dat is het tweede perspectief.

Het is voor mij niet mogelijk om, ondanks het raadplegen van experts, in een maand een volledig perspectief uit te schrijven. De eerste lijnen uit dit rapport vereisen nadere uitwerking.

6.1 De grote politieke vraag: wat wil Nederland?

In hoofdstuk 3 beschreef ik op hoofdlijnen hoe de sector ervoor staat. Nederland heeft, ook internationaal gezien, een zeer omvangrijke agrarische sector. Ongeveer 70% van de productie is voor de export bestemd.[54] Grotendeels binnen Europa, maar deels ook op de wereldmarkt. Dat internationale karakter heeft grote betekenis voor het perspectief en maakt doordacht handelen nog meer noodzakelijk. Zeker aangezien de huidige omvang van de landbouw en veestapel tegen de klimaatgrenzen aanloopt. Voordat ik in de volgende paragrafen overga tot het beschrijven van de hele bocht en het perspectief, wil ik een aantal punten aanstippen die het belang van doordacht handelen onderstrepen. Hieruit het volgt het belang dat er een visie komt voor de Nederlandse landbouw.

Ten eerste wil ik benadrukken dat het introduceren van te hoge eisen of een te snelle afbouw van de landbouw, zal leiden tot een internationaal waterbedeffect. De Nederlandse landbouw produceert in internationaal perspectief overwegend conform hoge eisen van kwaliteit en dierenwelzijn. Hierbij merk ik wel op dat er in Nederland ook 'fabriekslandbouw' in bijna volledig gesloten systemen is ontstaan, die voor mij niet in dit beeld past. Mede door de omvang van de sector loopt Nederland nu als een van de eerste landen tegen de grenzen aan van wat kan. Daarmee loopt Nederland bij ondoordacht handelen het risico dat het ook afbreekt wat goed is. De grootste afnemer van nationale producten zijn namelijk niet de Nederlandse supermarkten, maar Europese ketens. Die zijn niet met Nederlands beleid te verplichten om duurdere producten af te nemen. Als er ondoordacht (d.w.z., te hoge eisen of te snelle afbouw) gehandeld wordt, verplaatst de productie zich automatisch naar delen van de wereld die minder hoge standaarden van kwaliteit en dierenwelzijn halen.

Ten tweede wil ik benadrukken dat een te snelle verhoging van stikstofeisen eveneens kan leiden tot een toename van fabriekslandbouw. In die stallen kunnen wellicht met technologie wel alle emissies opgevangen en weggezogen worden, maar daar is dan ook geen weidegang meer mogelijk. Stikstofbeleid dat leidt tot een prikkel om dit type landbouw verder te intensiveren, lijkt me niet de bedoeling.

Ten derde wil ik wijzen op relevante ontwikkelingen in de opbouw van de agrarische populatie. Op dit moment heeft meer dan 60% van de huidige boeren boven de 50 geen opvolger. Weinig jonge boeren treden nu toe, omdat zowel de eisen als de prijzen te hoog zijn. Ook bij ongewijzigd beleid zal er de komende vijftien jaar sprake zijn van een autonome daling van het aantal bedrijven én van overnames. Mettertijd is het dus mogelijk om de omvang van de landbouw grotendeels af te bouwen met natuurlijk verloop en met afroming van productierechten. Daarmee zijn grote ontwrichtende bewegingen te voorkomen.

Volgend uit deze beschouwing denk ik dat Nederland een visie nodig heeft op welke landbouw Nederland wil. Er moet een beeld zijn van wie de beoogde klanten zijn, met wie samenwerking gewenst is én welke omvang van de landbouw wenselijk is.

In dit hoofdstuk werk ik een perspectief uit voor de agrarische sector, in de veronderstelling dat politiek, bestuur en samenleving dat ook echt willen. Die veronderstelling heb ik, omdat het kabinet dit in de gesprekken heeft gezegd en dit in de Tweede Kamer en in de media meermaals is herhaald. Het is uiteraard niet aan mij, maar aan de politiek om kaders te bepalen. Desalniettemin is het niet mogelijk om een aanzet tot

54 Jukema, G., P. Ramaekers & P. Berkhout (2022). De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband – editie 2022; WUR (2022). Scenariostudie perspectief voor ontwikkelrichtingen Nederlandse landbouw in 2050.

een perspectief te formuleren, zonder dat ik ook kaders hanteer voor wat een 'goed perspectief' betekent. Daarom expliciteer ik onderstaand de kaders waar ik van uitgegaan ben:

1. Nederland moet voldoende produceren om zelfstandig de eigen bevolking te kunnen voeden, mocht die nood ooit aan de man komen.

2. De agrarische sector moet werken in lijn met de eisen van klimaat, dierenwelzijn, water, bodem, gezondheid en cultuur.

3. De agrarische sector moet voorsorteren op veranderingen van voedingspatronen in de toekomst. De sector moet voorop lopen in de eiwittransitie.

4. Nederland blijft een exportland. De vraag hoeveel export in de toekomst wenselijk is, beantwoord ik niet, maar het antwoord bepaalt wel de omvang van het perspectief voor dit deel van de sector. De huidige omvang van de export lijkt mij vanuit klimaateisen, maar ook vanuit marktontwikkeling, niet reëel om te behouden. Dat betekent ook dat de veestapel in omvang zal afnemen. Dat kan stapsgewijs.

5. Nederland wil geen toename van 'fabriekslandbouw' in gesloten systemen zonder weidegang.

6. Nederland heeft boeren nodig om samen met de beheerorganisaties de natuur te beheren.

7. Ondernemers lopen een ondernemersrisico en zijn zelf verantwoordelijk voor goede keuzes en een perspectiefvolle bedrijfsvoering. De overheid is wel nodig om coördinatieproblemen in de markt op te lossen en heeft een faciliterende verantwoordelijkheid met betrekking tot perspectief.

8. Er moet waardig worden omgegaan met zowel stoppers als doorgaande boeren. Nederland moet voldoen aan de juridische waarborgen van rechtszekerheid. Natuurlijk verloop en zelfgekozen verplaatsing heeft, als dat kan conform de geldende eisen, de voorkeur.

6.2 De hele bocht: wat er op Nederland afkomt

In deze paragraaf beschrijf ik de gehele bocht aan opgaven, zoals die nu bij ons in beeld is. Ik vind het daarin relevant om onderscheid te maken tussen drie soorten ontwikkelingen:

1. **Autonome ontwikkelingen.** Dat zijn ontwikkelingen waar Nederland niet iets in te kiezen heeft. Een voorbeeld daarvan is de toenemende droogte.

2. **Bindende juridische committeringen.** Een voorbeeld is de Kaderrichtlijn Water (KRW), die al in 2027 stevige eisen stelt aan waterkwaliteit.[55] Een ander voorbeeld zijn de recente ontwikkelingen rond mest en derogatie.

3. **Nederlandse politieke beleidsvoornemens.** Er zijn in Nederland politieke keuzes gemaakt, zoals de keuze om 900.000 woningen te bouwen voor 2030 en specifieke (additionele) klimaatdoelen.[56]

Naar hun aard zijn autonome ontwikkelingen niet te veranderen en bindende juridische committeringen nauwelijks. Politieke beleidsvoornemens kunnen uiteraard wel veranderd worden, door de politiek.

Het is niet mogelijk om in dit rapport iedere opgave uitvoerig te beschrijven. De afzonderlijke opgaven zijn al wel in verschillende beleidsdocumenten en wetenschappelijke publicaties beschreven. Hoewel dit heel nuttig zou zijn, zijn de opgaven nog niet in één leesbaar verhaal geïntegreerd. En er is nog geen vertaling gemaakt naar wat die optelsom van opgaven betekent voor de beschikbare ruimte in Nederland. Ik kan op basis van deze documenten en gesprekken de inhoud van de bocht wel benaderen. De bocht als geheel bestaat naar mijn inzicht uit vier type opgaven, die op elkaar inwerken:

1. **De stikstofopgave.** Op dit moment staat Nederland voor de stikstofopgave, die in hoofdstuk 2 van dit rapport is samengevat. Op dit ogenblik is deze opgave het meest

55 Richtlijn 2000/60/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid.

56 Deels is deze opgave bindend juridisch vastgelegd, deels heeft Nederland een eigen aanvullende ambitie geformuleerd. Voor juridische vastlegging: Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's. De Europese Green Deal; Verordening (EU) 2021/1119 van het Europees Parlement en de Raad van 30 juni 2021 tot vaststelling van een kader voor de verwezenlijking van klimaatneutraliteit, en tot wijziging van Verordening (EG) nr. 401/2009 en Verordening (EU) 2018/1999.

prangend, omdat hij op de meest korte termijn resultaat moet hebben en de maatschappelijke gevolgen van uitblijvende vergunningverlening ontwrichtend zijn voor alle sectoren. Ook als Nederland op korte termijn ruimte maakt, zal de komende jaren zoals beschreven een dalende lijn van uitstoot nodig zijn. Nadrukkelijk ook van het bedrijfsleven.

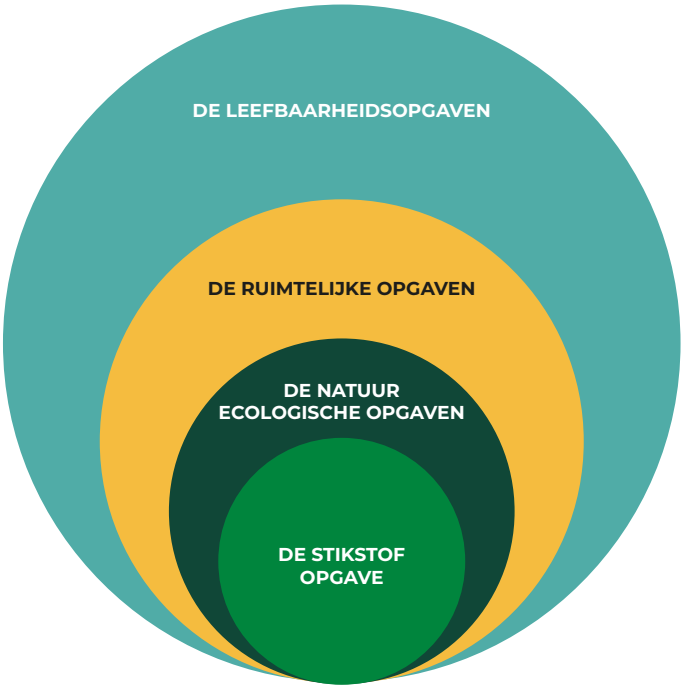
2. **De natuur-ecologische opgaven.** De komende tien jaar staat Nederland niet alleen voor het stikstofvraagstuk, maar voor meerdere soortgelijke opgaven. In het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) staan tien opgaven uitgebreid beschreven.[57] De klimaatdoelen (juridisch bindend) hebben daarin naar mijn inzicht de grootste impact, zeker op de industrie, met een reductie van 55% aan broeikasgassen in 2030 en 100% in 2050.[58] Dat betekent overigens automatisch ook dat de stikstofuitstoot van die bedrijven navenant moet afnemen. Voor het boerenerf zullen de juridisch bindende restricties op mest en de uitstoot van methaan erg belangrijk gaan zijn. Daarnaast moet de waterkwaliteit, beschreven in de Kaderrichtlijn Water, juridisch bindend op orde zijn vanaf 2027.[59] Dat heeft grote effecten voor de gebruiksmogelijkheden van grond in de buurt van beken en rivieren. Dit geldt zowel voor teelt van gewassen als voor het houden van vee, maar bijvoorbeeld ook voor het lozen van afvalwater door de industrie.[60] Ook autonoom staat er in Nederland veel te gebeuren. Er worden flinke periodes van droogte verwacht. Er komt een tekort aan zoet water. De bodem is er in delen van het land slecht aan toe. De verwachting is bijvoorbeeld dat een deel van de bodem de komende tijd verder zal verzilten, met (afhankelijk van het tempo en de mate van verzilting) stevige gevolgen voor de mogelijkheden van specifieke soorten akkerbouw op die plekken.

3. **De ruimtelijke opgaven.** De natuur-ecologische opgaven vragen om ruimtelijke inpassing in een breder ruimtelijk vraagstuk. Uit de huidige plannen volgt dat er meer natuurareaal moet komen (een combinatie van bindende juridische verplichtingen en politieke keuzes). Ook is er (meer) ruimte nodig voor wonen, infrastructuur, nieuwe vormen van landbouw, nieuwe vormen van energieopwekking en industrie. Ik merk hierbij op dat dit een indringend voorbeeld is van hoe de verschillende opgaven met elkaar verbonden zijn. Zonder stikstofruimte zullen er bijvoorbeeld maar zeer weinig van de beoogde 900.000 woningen vergund kunnen worden. De totale ruimtelijke puzzel is uitvoerig beschreven in de ruimtelijke-ordeningsbrief van mei 2022.[61] Tezamen vragen deze opgaven om een grootschalige ruimtelijke verbouwing van Nederland.

4. **De leefbaarheidsopgaven.** Leefbaarheidsopgaven laat ik in dit betoog grotendeels buiten beschouwing. Twee belangrijke punten wil ik wel meegeven. Ten eerste gaan bovengenoemde opgaven ook om de gezondheid van mensen. Een reductie van de uitstoot van stikstof verlaagt bijvoorbeeld de vorming van smog en fijnstof die onze gezondheid negatief beïnvloeden. Te hoge nitraatgehaltes in het drinkwater zijn ook schadelijk.[62] Ten tweede moet Nederland voldoen aan de eisen van dierenwelzijn (juridisch bindend). Andere thema's zijn hier wellicht minder prangend, maar wel goed om in het achterhoofd te houden bij de transitie van het landelijk gebied. Hierbij denk ik aan de structuur van de Nederlandse economie en verrommeling van het landschap.

Het is naar mijn inzicht verstandig dat deze opgaven in één analyse samengebracht worden en dat daarin ook de onderlinge verbanden worden aangeven.

57 Ministerie van LNV (2022). *Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied.*
58 In de Klimaatwet naar aanleiding van het Klimaatakkoord van Parijs zijn de percentages van 49% voor 2030 en 95% voor 2050 opgenomen. https://wetten.overheid.nl/BWBR0042394/2020-01-01; Met de Europese Green Deal is de ambitie verhoogd naar 55% voor 2030 en 100% voor 2050. Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's. De Europese Green Deal; Verordening (EU) 2021/1119 van het Europees Parlement en de Raad van 30 juni 2021 tot vaststelling van een kader voor de verwezenlijking van klimaatneutraliteit, en tot wijziging van Verordening (EG) nr. 401/2009 en Verordening (EU) 2018/1999; Het huidige kabinet heeft in het regeerakkoord afgesproken om 60% te ambiëren, zodat de wettelijk verplichte 55% in ieder geval wordt gehaald. VVD, D66, CDA en Christenunie (2021). Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst Coalitieakkoord 2021 – 2025.
59 Richtlijn 2000/60/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid.
60 Groenendijk, P. (2021). *Kansen van de stikstofaanpak voor het doelbereik van de KRW voor nutriënten.*
61 Minister van VRO (2022). *Kamerbrief 17 mei.*
62 Richtlijn 91/676/EEG van de Raad van 12 december 1991 inzake de bescherming van water tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen.

6.2.1 Observaties bij de gehele bocht

Het geheel aan opgaven overziend, kom ik tot de volgende observaties:

1. **Veel opgaven volgen uit een autonome ontwikkeling in de natuur of uit een juridisch bindende afspraak over hoe daarmee om te gaan**. Veel ontwikkelingen op het gebied van natuur zijn beperkt beïnvloedbaar vanuit Nederland alleen. Met name wat betreft de omgang met ruimte zijn keuzes echter vooral politiek en daarmee wel te veranderen. Dat geldt ook voor de specifieke invulling van de energietransitie. Ik denk dat er ook op ruimtelijk vlak aanpassingen nodig zijn om tot een goed perspectief voor de agrarische sector te komen. Daar kom ik in de volgende paragraaf op terug. Ook denk ik dat er aanleiding is om goed te kijken naar de verdeling van de klimaatopgave over de verschillende provincies en gebieden. Sommige gebieden in Nederland krijgen het in de optelsom naar mijn inzicht te zwaar.

2. **Nederland zal in 2050 veel minder schadelijke stoffen moeten uitstoten.** Na stikstof komen er juridisch bindende restricties op de uitstoot van vele andere stoffen. Dat leidt tot de onvermijdelijke conclusie dat Nederland in 2050 heel veel minder moet uitstoten. Deze restricties raken in zeer hoge mate de industrie en de mobiliteit, maar zeker ook het erf. In al deze sectoren zal innovatie cruciaal zijn om zonder teveel economische schade de doelen te behalen. Ik benadruk voor de veeteelt dat dierenwelzijn ook bij deze innovaties cruciaal is.

3. **De komende jaren zullen autonome ontwikkelingen en juridisch bindende afspraken nog zichtbaarder maken dat niet alles overal kan.** Wat nu misschien nog net lukt rond stikstof, zal vanuit ontwikkelingen in de bodem en het water voor veel bedrijven in de toekomst niet meer gaan. Soms zal dat fysiek zichtbaar worden, omdat er bijvoorbeeld onvoldoende zoet water is. Lock-ins[63] door grote investeringen die alleen een stikstofprobleem oplossen, moet het kabinet zien te voorkomen. Dit inzicht moet meegenomen worden in de gebiedsprocessen.

4. **Op dit moment is al duidelijk dat specifieke soorten landbouw heel goed in specifieke gebieden kunnen én nodig zijn. Daar moeten op korte termijn positieve keuzes in gemaakt worden.** Soms wordt er ten onrechte gedaan alsof er bijna niets meer zou kunnen. Dat is niet in lijn met de werkelijkheid. Op sommige plekken is de bodem heel goed, raakt de waterkwaliteit niet van slag en is er weinig kwetsbare natuur. Daar kan dus veel. Op andere plekken is juist een specifiek soort landbouw nodig om goed met de kwetsbare natuur om te gaan. Die gebieden vormen dus – letterlijk – goede grond voor specifieke vormen van landbouw. Hier moet in de huidige ruimtelijke puzzels rekening mee gehouden worden. Er moeten in de gebieden geen ondoordachte keuzes voor invulling van de ruimte gemaakt worden, die een duurzame ontwikkeling van de landbouw in Nederland onmogelijk maken. Daarom zijn naar mijn inzicht aanvullende beleidskeuzes nodig, in goed samenspel tussen provincies en het Rijk.

5. **Vermindering van de veestapel is geen doel op zich, maar lijkt onvermijdelijk.** Er is volgens bijna alle experts die zijn gesproken een ongemakkelijke waarheid te vertellen. Die waarheid is dat het vanwege eisen die klimaat, dierenwelzijn, water, bodem, gezondheid en cultuur stellen, niet mogelijk is om dezelfde omvang van de veestapel te behouden. Die verandering hoeft niet van de ene op de andere dag te geschieden, maar het is wel verstandig om hiermee te beginnen. Zo kan het grotendeels natuurlijk en stap voor stap. Vermindering is echter geen doel op zich. Als het behoud van de veestapel wél zou kunnen conform de eisen van klimaat en diervriendelijkheid, hoeft het naar mijn inzicht niet uit ideologie tegengewerkt worden.

63 Zie in hoofdstuk 3 de uitwerking van het begrip lock-in als een patroon waar je niet goed meer uit kan komen als je er eenmaal in bent getreden.

6. **Het verder uitstellen of uitsmeren van de opgaven gaat de agrarische sector niet vooruit helpen**. In het maatschappelijk debat en in sommige van mijn gesprekken komt ook de logische vraag naar boven: is dit allemaal wel nodig? Kan de bocht niet wat korter, of zelfs worden afgesneden? Ik ben daar niet optimistisch over. Ik zie door de autonome ontwikkelingen en in de EU-context weinig ruimte om daadwerkelijke versoepeling mogelijk te maken. Bovendien is er momentum om voor een duurzame toekomst voor de landbouw te zorgen. Naast geld is er immers ook planningsruimte in de ruimtelijke puzzel. Dat pleit ervoor om nu door te pakken. Wachten leidt naar mijn inschatting eerder tot minder dan tot meer perspectief voor de agrarische sector.

6.3 Het eerste perspectief: wat waar wél kan

Een duurzame toekomst van de landbouw eist een ruimtelijke en kwalitatieve inpassing in Nederland. De natuur- en wateropgaven (inclusief wateropvang) vergen echter ook een substantiële areaaluitbreiding. Daarnaast hebben de woningbouw en de infrastructuur eveneens grond nodig. De landbouw mag niet het sluitstuk van die discussie zijn. De vraag welke ruimte er moet zijn voor de landbouw, moet dus positief en in samenhang met de andere ruimtevragers aan de orde gesteld worden. Ik noem een aantal overwegingen die bij de beantwoording van deze vraag kunnen helpen. Ik kom tot de conclusie dat een *zonering* in Nederland verstandig is. Dit volgt uit onderstaande overwegingen:

1. **Qua ruimtevraag is mijn eerste inschatting dat er veel overlap gaat zijn tussen ruimtevragers: slimme combinaties zijn dus nodig**. Zo is er sprake van 200.000 hectare landschapsgrond in het coalitieakkoord, maar wordt ook in andere beleidsstukken[64] gesproken over overgangszones of buffergebieden rond de Natura 2000-gebieden. Ook wordt er 10% groenblauwe dooradering als doel gesteld én zijn er natuurzones rond beekdalen te realiseren.[65] Dit zal gedeeltelijk om dezelfde hectares gaan. Waar mogelijk lijkt het mij nuttig om de ruimtebehoefte voor Nederland verder te versimpelen en eventuele overlap zo snel mogelijk te identificeren. Zo kunnen dubbelingen worden weggestreept en zijn er slimme combinaties te maken.[66] Dit leidt niet alleen tot een andere feitelijke puzzel, maar ook tot een andere gevoelsmatige puzzel.

2. **De grootste ruimtelijke botsing zit naar mijn inzicht tussen het benodigde natuurareaal en het benodigde landbouwareaal.** Opgaven op het gebied van wonen en infrastructuur hebben wel ruimte nodig, maar de hoeveelheid hectares is vergeleken met de natuuropgave zeer te overzien. Hier is het vooral belangrijk wáár de ruimte voor wonen precies ligt. Een stad laat zich immers maar moeilijk verplaatsen. Landbouw en natuur hebben beide echter wel veel ruimte nodig en sluiten elkaar niet altijd, maar soms ook wel uit. Dat vereist dus integrale keuzes, om elkaar zo min mogelijk in de weg zitten en zoveel mogelijk te versterken.

3. **Een zonering is verstandig.** Zowel vanuit natuur- als vanuit economische overwegingen kom ik tot de conclusie dat een zonering voor de landbouw verstandig is. Er zijn in Nederland gebieden die zeer geschikt zijn voor bepaalde vormen van landbouw en industrie én er zijn gebieden waar specifieke soorten landbouw of industrie niet kunnen. Als dezelfde soort bedrijven enigszins logisch geclusterd zijn, biedt dat bovendien ook economische voordelen. De ketens van verwerkers, leveranciers en vervoerders worden dan immers korter, met kostenvoordelen tot gevolg. Daarnaast is het ook goed denkbaar om tot nieuwe economische concepten te komen, naar analogie van Parmaham of Goudse kaas. Nederland kent natuurlijk geen plangestuurde samenleving. Zulke verplaatsingen zullen stapsgewijs moeten plaatsvinden, maar het werken met een zonering (waarbij verplaatsingen positief gestimuleerd worden met voordelen) geeft naar mijn inzicht veel houvast om tot een goede verdeling van ruimte te komen. Ik denk niet dat dit automatisch uit gebiedsprocessen zal komen, dus hier zijn ook kaderstellende keuzes voor nodig, in overleg met de sectoren en de provincies.

4. **Water, bodem en de ligging van Natura2000-gebieden zijn de leidende variabelen voor de zonering.** Zowel vanuit autonome ontwikkelingen als vanuit vastliggende juridische kaders ligt het voor de hand om water en bodem leidend te laten zijn in de zonering. Dat betekent dat de draagkracht van het water- en bodemsysteem leidend is

64 Ik verwijs hier naar de NPLG en de RO-brief.
65 Ministerie van LNV (2022). Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied; *Minister van VRO (2022). Kamerbrief 17 mei.*
66 College van Rijksadviseurs (2022). *Advies aan Remkes.*

voor het soort functie dat het gebied aan kan. Uiteraard blijft gelden dat er geen teveel aan stikstof in de Natura 2000-gebieden mag zijn.

5. **Oog voor de menselijke maat én een stap-voor-stapbenadering is cruciaal voor de realisatie van een werkende zonering. Een pats-boembenadering wordt helemaal niets.** In alle gesprekken die ik heb gevoerd, geven mensen aan rationeel te begrijpen dat een zonering nodig is. Ze stellen echter ook dat de kans dat mensen dit graag willen niet groot is. Een Friese boer kan vanuit 'water en bodem leidend' wellicht prima verder boeren in Zeeland (of vice versa), maar de culturele en sociaal-maatschappelijke (on)mogelijkheden van zo'n verplaatsing spelen ook mee. Dit lukt dus alleen als mensen er zelf voor kiezen, de sector er achter staat en de overheid keuzes slim stimuleert.

6. **Benut de aanwezige ruimte ook voor (nieuwe soorten van) landbouw en voor (jonge) nieuwe toetreders.** Uit mijn eerste analyses volgt dat er veel grond is waar landbouw goed mogelijk is, zij het soms anders qua intensiteit. Veel bodem- en watergesteldheid zal vragen om extensivering van agrarische activiteit. Dat betekent minder productie per hectare. De verandering van soort activiteit is ook relevant vanuit het perspectief van natuurbeheer.[67] Verder geldt dat veel gebieden zeer geschikt zijn voor nieuwe vormen van landbouw. Het is voor een gezonde sector eveneens belangrijk om ruimte te creëren voor nieuwe toetreders. Het ligt voor de hand om die mogelijkheden in de nieuwe landbouw te scheppen en ook actief ruimte te maken voor jonge toetreders. Daar moet ook in de financiële voorwaarden ruimte voor gemaakt worden.

7. **Goede grondafspraken zijn noodzakelijk om tot beweging te komen.** Verplaatsing en extensivering vergen grond. Grond is schaars en dus zeer duur. Het is onmogelijk om beweging voor de landbouw te creëren zonder dat er grond beschikbaar is. Daar moet de overheid dus een rol in spelen. Zij moet, ook bij opkoopregelingen als dat mogelijk is, grond opkopen. Deze kan dan (al dan niet afgewaardeerd) weer uitgegeven worden om het schuiven en verplaatsen mogelijk te maken. Een grondbank is hiervoor cruciaal.

8. **Gebiedsoverstijgende afspraken zijn onvermijdelijk voor goede gebiedsprocessen.** Verplaatsings- en uitruilmogelijkheden vragen, net als extensivering, om een gebiedsoverstijgend perspectief. Gebiedsprocessen komen in het eigen gebied waarschijnlijk ver, maar kennen beperkingen in het denken over gebiedsgrenzen heen. Er kan niet van individuele gebieden verwacht worden dat ze de rest van Nederland overzien op bijvoorbeeld de mogelijkheden tot verplaatsing van economische activiteiten of voor het aankopen van grond. Dat moet dus in goed samenspel tussen provincies en het Rijk tot stand komen, waarbij het niet zo mag zijn dat het Rijk zonder instemming van de provincie(s) bepaalt wat er gebeurt met verworven grond.

6.3.1 Eerste invulling van een passende zonering

Wat betreft de hoofdlijn van een verstandige zonering volg ik grotendeels de inzichten van onder anderen Rabbinge, Winsemius en de coalitiepartijen van Duurzaam Evenwicht[68]. Deze verschillen onderling iets van elkaar, maar in essentie staan dezelfde soort ideeën centraal. In de kern komen er in mijn denken in Nederland vier soorten gebieden:

- **Groene gebieden.** Dit zijn de Natura 2000-gebieden waarin alleen zeer kleinschalige biologische landbouw mogelijk is, zonder uitstoot van schadelijke gassen. Deze landbouw moet direct bijdragen aan natuurbeheer en -herstel.

- **Rode gebieden.** Dit zijn de gebieden waar natuur, water en bodem veel ruimte laten voor hoogproductieve landbouw (binnen de kaders van minimaal benodigde extensivering) én waar de grond ervoor geschikt is. Qua akkerbouw valt dit vooral samen met de bodem- en waterkwaliteit. Voor de veeteelt valt dit vooral samen met de afwezigheid van nabijgelegen natuurgebied. De rode gebieden grenzen niet aan groene gebieden en er zijn 'tussenstroken' zonder uitstoot.

- **Oranje gebieden.** Dit zijn de gebieden met kwetsbare natuur. Daar is ruimte voor extensieve en natuurinclusieve

67 De ruimtelijke puzzel is op basis van huidige beschikbare informatie moeilijk kwantitatief in te schatten maar gaat naar mijn beste beeld nu om zo'n 10% verdere uitbreiding diepgroene natuurgrond (grofweg 50.000 hectare) én aanvullend zeker nog eens 25-30% 'landschapsgronden/ overgangszones/ beekdalen/ extensiveringsgrond' (grofweg 150.000 - 200.000 hectare) totaal benodigde areaaluitbreiding van natuur en andere functies, ten koste van het huidige areaal landbouwgrond (1.800.000 hectare). Mijn aanname is dat er namelijk geen reëel alternatief is: alle andere grond is óf water, óf al bebouwd, óf al natuur.' De hoeveelheid benodigde hectares voor natuur zijn in sterke mate afhankelijk van hoe strikt of ruim je kijkt naar wat de natuur nodig heeft. Dit heeft met name impact op de hoeveel grond waarin fors geëxtensiveerd gebruik noodzakelijk zal zijn.

68 Rabbinge, R. & Winsemius, J.W. (2022). *Vijfpuntenplan*; Bouwend Nederland, LTO Nederland, Natuurmonumenten, Natuur & Milieu, VNO-NCW, MKB-Nederland (2021). *Een duurzaam evenwicht: Versnellingsakkoord stikstofemissiereductie 2021-2030.*

landbouw, met zeer beperkte emissies, in de mate waarin het gebied het aankan.

- **Gele gebieden.** Dit zijn de overgangsgebieden rond Natura 2000-gebieden. Deze gebieden kunnen worden benut voor woningbouw, waterberging, energiewinning en CO_2-opslag. Daar is alleen kleinschalige landbouw mogelijk, zonder schadelijke uitstoot.

Ik wil in dit rapport niet ingaan op de vraag om welke gebieden dit precies zou gaan. Dat ligt gevoelig en moet goed, in normale dialoog met de sector, uitgezocht en besloten worden.

Voorbeeld van waarom een zonering nodig is: de omgang met verzilting

Onze kustprovincies gaan deels verzilten (door diverse oorzaken, met als gevolg meer zout in de bodem). Die verzilting leidt op termijn tot beperkingen voor de akkerbouw en de veeteelt. Dat betekent niet dat er daar niets meer kan. Het vergt wel aanpassingsvermogen om hier door te kunnen boeren. Hiervoor zijn meerdere mogelijkheden denkbaar:

- Verschuiving richting meer zilt-resistente gewassen binnen de akkerbouw.
- Verschuiving van akkerbouw naar veeteelt.
- Verschuiving binnen veeteelt van gevoelige dieren richting robuustere diersoorten.

6.4 Het tweede perspectief: hoe te verdienen

Perspectief eist ook zicht op hoe de boer zijn brood verdient. Daar is het naar mijn inzicht tot op heden nog onvoldoende gelukt om concreet te worden. In deze paragraaf werk ik langs vier relevante assen een aantal eerste concrete mogelijkheden uit:

1. Perspectieven voor verschillende zones in Nederland.
2. Perspectieven voor verschillende agrarische subsectoren.
3. Algemene maatregelen ter versterking van de sector.
4. Perspectieven voor individuele agrarische ondernemers.

6.4.1 Perspectief voor de zones

In mijn denken over zones volgt per zone een duidelijk perspectief op een verdienmodel. Ten eerste, de **rode gebieden**, waar ruimte is voor relatief hoogproductieve landbouw. In de rode gebieden zal 'normaal' moeten worden ingezet op het ondernemerschap van de agrarische ondernemers, die voor een groot deel ook voor de export werken. Zij werken hightech, met een bedrijfsvoering die voldoet aan de eisen van klimaat en diervriendelijkheid. Ik benadruk hierbij dat het door velen gevreesde (maar conform klimaateisen acceptabele) doembeeld van heel veel dieren, die nooit een weidegang beleven, in een stal waarin alle uitstoot afgevangen en opgezogen wordt, nadrukkelijk niet het beeld is wat ik hierbij voor ogen heb. Dat geldt overigens ook voor de meeste agrariërs. Het rode gebied kent dus zeer moderne stallen, maar ook diervriendelijke methoden.

Deze ondernemers concurreren voor een groot deel op de wereldmarkt en dus op prijs. Door *clustering* zijn er kostenvoordelen te verwachten. Door de concurrentie in de gebieden gaat de kwaliteit omhoog en ondernemers kunnen samen afspraken maken over *concepten* en over *gecombineerde deals*. Dit lijkt op de modellen waarmee bijvoorbeeld de tuinbouw werkt. Om succesvol te zijn op de wereldmarkt, zijn afspraken met andere Europese landen cruciaal, gegeven de huidige afzetmarkt nadrukkelijk ook met Frankrijk en Duitsland.

De overheid hoeft niet veel te doen voor deze gebieden, anders dan te zorgen voor coördinatie van de vereiste voorzieningen en wellicht door met een aantal subsidies de eerste echte beweging mogelijk te maken. Daarna moeten de bedrijven zelf concurrerend zien te zijn. De overheid moet wel de omvang van de export reguleren. Daar zijn verschillende instrumenten voor te kiezen.

Ten tweede zijn er de **oranje gebieden**, die de sleutel bevatten voor de actuele natuuropgaven. Hier is alleen plaats voor natuurinclusieve bedrijven, die aansluiten bij de eisen die het gebied stelt.[69] In de praktijk zal dat neerkomen op extensivering en op omschakeling. Eerste berekeningen laten zien dat een goed verdienmodel regelmatig niet in een 'normale vrije markt' tot stand kan komen. Een wijdverspreid misverstand is dat extensivering samengaat met kleinschaligheid. Dat is niet het geval. Extensivering betekent bijvoorbeeld voor de melkveehouderij dat er minder koeien per hectare zijn. Financieel geldt dat dit voor de meeste boeren alleen uitkan als ze (ruim) meer dan honderd koeien hebben. Dat betekent dus dat er grotere bedrijven komen, die langjarig meer grond

69 Hoe dit er in de praktijk uit kan zien staat goed beschreven in Stichting Heideboerderij (2022). *Notitie Heideboerderij en stikstof.*

nodig hebben.[70] Dat is gegeven de grondprijs en de gemiddelde liquiditeit van zo'n onderneming enorm ingewikkeld en dat kan mijns inziens niet ontstaan zonder *afwaardering en uitgifte van grond door de overheid* (hetzij in de vorm van verkoop onder voorwaarden, hetzij als lease-/pachtconstructie). Naast meer grond voor een goede prijs is het verdienmodel erin gelegen dat boeren in deze gebieden beloond gaan worden voor *natuurbeheer, dat als dienst beschouwd gaat worden* en dus via contracten vormgegeven wordt, net zoals bij iedere andere dienstverlener. Tot slot, en dat is een gevoelig punt, denk ik dat het goed is dat de rode gebieden grotendeels produceren voor de export, en dat *de oranjegebieden vooral produceren voor de Nederlandse markt*. Dat betekent dat de overheid moet proberen om zowel in supermarkten als in de food services (restaurants en andere diensten) zoveel mogelijk productie van juist dit soort ondernemingen afgezet te krijgen. Over de vraag hoe dat te doen, zullen goede gesprekken nodig zijn, ook met de supermarkten, de horeca en ketenpartijen zelf. Het moet daarin niet bij praten of kennis alleen blijven, er zijn ook harde instrumenten nodig. In dit spoor kan ook aandacht voor gedragsbeïnvloeding van de consument niet ontbreken, hetzij via belasting op niet-duurzame producten, hetzij via voorlichting en campagnes. Uiteindelijk is voor een vitale landbouwsector in de oranje gebieden ook de zelfstandige groei van de marktvraag naar deze duurzamere, maar duurdere producten de sleutel tot langjarig perspectief. Tot slot kan er aanleiding zijn om de *lasten* van deze bedrijven naar beneden te brengen, bijvoorbeeld op het gebied van waterschapsbelasting. Uiteraard moeten deze ondernemers ook inzetten op *efficiency*, om de kosten naar beneden te krijgen. Op deze manier moet het goed mogelijk zijn om ook in de oranje gebieden, met minder bedrijven, een duurzaam verdienmodel te laten ontstaan.

Ten derde zijn er de **groene en gele gebieden**. In deze gebieden krijgt natuurontplooiing volop de kans en is er alleen en heel beperkt ruimte voor biologische landbouw. Daar moeten alle voordelen voor gelden die ook bij de oranje gebieden zijn genoemd, waarbij goed en langjarig[71] wordt *betaald voor natuurbeheer en biosysteemvergoedingen*. Zij produceren (tot nu toe nog) vooral voor de biologische nichemarkt. Die wordt overigens wel steeds groter en kan volgens vrijwel alle gesproken partijen nog verder vergroot worden door bijvoorbeeld, *marktcorrecties, subsidieregelingen, het uitbouwen van biologische keurmerken en het verplichten van een aandeel biologisch in de verwerking*.

6.4.2 Perspectief voor de verschillende subsectoren

De Nederlandse landbouwsector bestaat zoals gezegd uit heel diverse subsectoren. In dit deel focus ik daarom op de verschillende subsectoren en benoem ik de inhoudelijke en ruimtelijke ontwikkelrichtingen die ik voor deze subsectoren zie. Uiteraard zijn dit eerste en zeer schematische onderscheidingen en zijn er vele tussenvormen en combinaties mogelijk. Ik baseer me voor de schets van mogelijke veranderingen op diverse studies naar transitiepaden, maar dan wel in versimpelde vorm.

Ik realiseer me goed dat deze paragraaf veel voer voor discussie zal bieden. Omdat meningen over wat wel en niet kansrijk is verschillen en omdat de belangen groot zijn. Ook zullen er ongetwijfeld relevante nuances niet opgenomen zijn. Tegelijkertijd ben ik ervan overtuigd dat dit inhoudelijke perspectief voor subsectoren hard nodig is en ook een deel van de hete brij bevat waar te lang omheen gedraaid is. Ik hoop dat onderstaande schets het vertrekpunt kan vormen voor een goed gesprek tussen de subsectoren, ketenpartijen en het kabinet. Daar zal uiteindelijk de duidelijkheid uit voortkomen die nodig is om de zoneringsideeën inhoudelijk in te vullen en tot concrete ontwikkelpaden voor agrariërs te komen. Daarbij geldt vanzelfsprekend ook dat er op iedere grote lijn uitzonderingen bestaan en dat onderstaand beeld ongetwijfeld enige correctie zal behoeven.

70 Ik proef dat veel mensen, als ze het hebben over extensiveren van de landbouw, denken aan schaalverkleining. Dat zijn echter twee verschillende dingen. Extensiveren van de sector gaat over het verlagen van de productiviteit: minder teelt, minder gewasbescherming, en minder koeien per hectare. Daarmee wordt de belasting van productie op de bodem verlaagd. Schaal gaat over de omvang van het bedrijf. Over het algemeen geldt bedrijfseconomisch: een verlaging van de productie vraagt een toename in schaal. Je moet je vaste kosten kunnen uitsmeren over meer producten om dezelfde marge te kunnen draaien. Kortom: een levensvatbaar scenario rond extensiveren bestaat (grosso modo) uit grotere bedrijven die minder productie uit een hectare persen. Met lokale afname (korte keten) en hoogwaardige productie is een kleinschalig én geëxtensiveerd bedrijf wellicht voor sommige boeren een perspectief, maar voor veel boeren geldt dat zij deels ook zullen blijven concurreren op de wereldmarkt. En dan is de combinatie: extensiveren én groeien.

71 Dus langer dan de gebruikelijke 6 á 7 jaar.

Een voorstel voor versimpeling van de transitiepaden

Bij het analyseren van de verschillende transitiepaden die zijn voorgesteld door bijvoorbeeld de SER of LTO valt naar mijn inzicht een grofmazig onderscheid te maken tussen twee verschillende vormen van transitie. De eerste is *doorontwikkeling*. Dan wordt doorgegaan op het bestaande pad, maar wordt de bedrijfsvoering aangepast. De tweede is *omschakeling*. Dan ga je naar een nieuw soort bedrijfsvoering.[72] Bij doorontwikkeling denk ik aan SER-transitiepaden als hightech gesloten en open systemen (technische innovatie), schaalvergroting en extensivering (landschappelijke innovatie). Bij omschakeling denk ik aan SER-transitiepaden als 'biologisch plus' en natuurbeheer. Deze transitiepaden zijn in verschillende mate passend voor de uiteenlopende agrarische sectoren en eisen specifieke vormen van ondersteuning.

De tuinbouw en sierteelt

De tuinbouwsector is klein qua oppervlak en qua aantal ondernemers, maar groot qua exportwaarde. De sector levert hoogwaardige producten, die ook als zodanig herkend worden op de markt. Een impactvolle opgave voor deze sector, die produceert voor de wereldmarkt[73], is de klimaat- en energieopgave. Zij moeten de stap zetten naar een klimaatneutrale productie in 2050. Dat kunnen de meeste ondernemingen zelf realiseren, mits de energieprijzen weer normaliseren. Door die onzekerheid is het voor deze sector nu ook heel moeilijk om stabiele uitspraken te doen. Onderstaande uitspraken doe ik daarom onder de conditie van normalisering van prijzen. Als dat uitblijft, dan gaan deze uitspraken op korte termijn niet meer op.

Onder de conditie van normalisering is er wat betreft het *doorontwikkelperspectief* voor de tuinbouw een staand en rendabel verdienmodel aanwezig. Daarbinnen moet de aandacht uitgaan naar verdere technologisering, in relatie tot voedingsstoffenproductie, restproducten en energieverbruik. Dit vraagt om innovatie. Ook vergt het nieuwe productontwikkeling en verdere veredeling/teeltaanpassing. Hier zal naar mijn verwachting geen grote rol voor de overheid ontstaan.

Voor de tuinbouwsector is *omschakelen* minder noodzakelijk. Wel lijkt biologische productie een logische beweging, waar nationaal en internationaal een langzaam groeiende markt voor bestaat. De ontwikkeling naar meer biologisch kan in de tuinbouw zelfstandig gemaakt worden.

Voor de sierteelt geldt een heel vergelijkbaar beeld, is mijn indruk. Deze subsector heeft een wereldwijde reputatie, levert hoogwaardige producten en een groot deel van de productie is voor de export bestemd. Dezelfde opgaven als voor de tuinbouw gelden ook hier: energieverbruik en klimaat is voor de sierteelt, zeker in kassen of onder overkapping, het grootste vraagstuk. Als geheel geldt dat ook hier, zeker bij de openlucht sierteelt, mestgebruik en gewasbescherming geminimaliseerd zullen moeten worden, al is die opgave minder groot dan in de open akkerbouw. En ook de sierteelt kent een gestaag groeiend smaldeel dat zich toelegt op biologische productie.

Akkerbouw

Deze sector produceert voornamelijk in grote hoeveelheden voor een internationale markt met veel concurrentie. Daarbij is de kwaliteit van de producten hoog, bijvoorbeeld bij bollen, pootgoed en de groenteteelt. De concurrentie betekent druk op de kostprijs en een continue marktprikkel tot intensivering. Er is wel een groeiend aantal specifieke kwaliteitsproducten en biologisch telende ondernemers zichtbaar. Het merendeel van de productie wordt geëxporteerd, vooral naar Noordwest-Europa.

De primaire uitdaging voor deze sector is, gezien zijn gebruik van voedingsstoffen en gewasbeschermingsmiddelen, de combinatie van de wateropgave (zeker op de zuidelijke zandgronden) en de klimaatopgave. In mindere mate is ook stikstofemissie – samenhangend met mestgebruik – een uitdaging. Vanuit de opgaven van water en bodem is extensivering en verdere technologisering voor de akkerbouw onvermijdelijk. De sector zal daardoor in omvang (door ruimteconcurrentie, in combinatie met toenemende verzilting) waarschijnlijk gaan krimpen, zowel in areaal als in aantal ondernemers.[74]

Vanuit het *doorontwikkelperspectief* is een stabiel verdienmodel voor de extensieve grootgrondgebruikers mogelijk. Deze ondernemers zullen vooral in de rode zones een plek vinden. Zij verlagen de productie per hectare. De kostprijs per product moet relatief laag kunnen blijven. Met een extensiveringsopdracht vergt dat een zekere schaal, omdat er meer hectares nodig zijn

72 Sociaal-Economische Raad (2021). *Verkenning naar een landbouwakkoord: Naar duurzame toekomstperspectieven voor de landbouw*; LTO (2022). *Inbreng hoofdlijnendebat LNV: Kies voor agrarisch perspectief en creëer beweging; WUR (2020). Scenariostudie perspectief voor ontwikkelrichtingen Nederlandse landbouw in 2050.*

73 Jukema, G., P. Ramaekers & P. Berkhout (2022). *De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband – editie 2022.*

74 WUR (2022). *Scenariostudie perspectief voor ontwikkelrichtingen Nederlandse landbouw in 2050.*

om de kosten per geproduceerde eenheid te drukken. Hierbij zal een basis in duurzaam en regeneratief boeren ook de norm worden (bijvoorbeeld mozaïek akkerbouw). Ik zie hier ook een kans voor producenten die in vraaggedreven ketens actief zijn, zeker ook in de Noordwest-Europese markt. De klimaat-, water- en natuuropgaven maken dat onvermijdelijk. Eenmalige ondersteuning vanuit de overheid bij opschaling en technologische ontwikkeling is noodzakelijk.

Het *omschakelperspectief* voor de akkerbouw bestaat uit het inzetten op lokale productie in wat nu nog een nichemarkt is. Dat betreft dus productie met een kortere keten, met een specifieker profiel (bijvoorbeeld biologisch) en een hogere productprijs. Ook de Europese *farm to fork* ambities en de Europese biodiversiteitsstrategie liggen in deze lijn, met een streven naar 25% biologisch areaal in de EU in 2030. Dit zijn nog steeds bedrijven met enige schaal en hightech-productie. Het verbreden naar een meer multifunctionele bedrijfsvoering (met nevenactiviteiten zoals recreatie, natuurbeheer, aanleg/beheer groenblauwe dooradering of duurzame energieopwekking/CO2-opslag) is hier waarschijnlijk voor sommige boeren nodig. Het is goed om te beseffen dat de nevenactiviteitenmarkt al behoorlijk volwassen is, omdat de helft van de boeren dit al in meer of mindere mate doet. Ook laten de cijfers zien dat dit momenteel over de gehele sector bezien geen significante bijdrage aan het inkomen van boeren levert, uitzonderingen daargelaten. Voor de akkerbouw is daarom, afhankelijk van de internationale markt, overheidssteun nodig in de vorm van advies/begeleiding, afnamegaranties voor bioteelt, kostenbeïnvloeding, prijs- en afzetbeïnvloeding. Dat geldt ook voor betaling voor biosysteemdiensten. Zo wordt een langjarig verdienmodel gewaarborgd. Deze ondernemers zullen vooral in de oranje en de gele zones actief kunnen zijn.

Intensieve veeteelt

Dit zijn de ondernemingen waartegen publiekelijk regelmatig weerstand is, vanwege dierenwelzijn en risico's voor de volksgezondheid. De subsector bestaat vooral uit varkens-, pluimvee-, vleeskalver- en melkgeitenbedrijven. Ze produceren voor de wereldmarkt en exporteren soms ook ver buiten de interne markt van de EU. Vanuit de stikstofopgave bekeken zijn veel van de *moderne* intensieve veeteeltbedrijven niet het meest problematisch. Ze zijn vaak technologisch hoogstaand en relatief emissiearm. Vanzelfsprekend zijn de verouderde intensieve veeteeltbedrijven, zeker wanneer gelegen nabij natuurgebieden wel zeer problematisch. Zij veroorzaken veel emissie (en dus ook depositie).

Gegeven de gehele bocht zoals ik die schetste, zijn de inputstroom (voedsel en grondstoffen) en de outputstroom (restproducten zoals mest) de meest problematische kant in deze subsector. Voer wordt vaak geïmporteerd, outputs juist geëxporteerd. Daarmee levert de subsector per dier een grote milieu- en klimaatdruk, zeker internationaal bekeken. Dit kan wel duurzaam, maar leidt regelmatig – als dit niet ordentelijk gebeurt – tot veel milieu- en natuurbelasting. Een toekomst voor deze subsector vraagt daarom een forse investering in verlaging van de klimaat- en milieudruk. En dus ook veel innovatie, zeker in de combinatie van emissiereductie, dierenwelzijn, volksgezondheid en reststroomreductie. Technisch is dat alles wél mogelijk, is mijn inschatting.

Daarmee is de toekomst van deze subsector vooral ook een politieke keuze rond de wenselijkheid ervan. Wil Nederland op deze manier voedsel produceren én voor wie dan wel/niet? Wil het bijvoorbeeld varkensvlees naar China blijven verschepen of concentreert deze subsector zich op de markt in bijvoorbeeld Noordwest-Europa? Gegeven het totaal aan opgaven rond natuur, milieu, klimaat en water (die niet ophouden bij de Nederlandse grens), vind ik terughoudendheid in de omvang van deze subsector passend, met beperkt ruimte voor nieuwe ondernemers.

Veeteelt

Ik concentreer me hier op de melkvee- en rundvleesteelt. Vanzelfsprekend zijn er ook vraagstukken rond de varkens- en pluimveeteelt. De veeteelt is in zijn geheel een sector die veel emissie van stikstof veroorzaakt. Duidelijk is dat er vanuit de combinatie van de stikstof-, water- en klimaatopgave een forse extensivering nodig is. Dat is op veel van de bestaande plekken lastig vanwege de grote ruimtedruk, waardoor beschikbaarheid van grond om te kunnen extensiveren laag is. Productie van zowel vlees als melk en eieren is maar beperkt voor de Nederlandse markt. Veel productie wordt geëxporteerd, al varieert de mate waarin per product. Het aandeel is echter vrijwel altijd minimaal 60%.

Vanuit het *doorontwikkelperspectief* is forse extensivering nodig. Om mee te kunnen op de internationale markt, is een grotere schaal nodig (nu gemiddeld iets meer dan honderd koeien). Per ondernemer is gemiddeld dan ook meer grond nodig. De grotere schaal vraagt mogelijk ook een andere bedrijfsstructuur. Een bedrijf met personeel in dienst kent een andere bedrijfsvoering (ook financieel, met een vaste kostenvoet) dan een familiebedrijf. Net als bij de akkerbouwer die extensiveert, vraagt dat ondersteuning vanuit de overheid, zowel voor de

technologische transitie als voor de schaalsprong in grond. Het lijkt mij verstandig om te verkennen of het mogelijk is zo veel af te waarderen aan grond, dat een familiebedrijf nog een sluitende bedrijfseconomische situatie kan realiseren. Anders raakt de wens tot extensivering juist de familiebedrijven hard. Dit is een inzicht wat volgens mij nog niet voldoende geland is in het debat.

Gegeven de druk op beschikbare grond en ruimte zal ook hier een krimp van het aantal ondernemers onvermijdelijk zijn. Deze opgave wordt vergemakkelijkt als de veestapel krimpt en als een deel van de boeren verplaatst, conform de gedachten over de zonering. Ruimte zal er voor hen voornamelijk zijn in de rode zones en, in beperkte mate, de oranje zones.

Het voorgestelde transitiepad voor *omschakelen* is dat van de nicheboeren en multifunctionele boeren. Voor beiden geldt dat de oranje en wellicht deels ook de gele zones het meest voor de hand liggen. Nicheboeren (zoals biologisch of natuurinclusief) kiezen voor een relatief beperkte, maar wel een zekere en stabiele markt. Dit gaat om korteketenboeren óf om specifieke hoogwaardige-product-boeren (bijvoorbeeld VOG-melkboeren). Het zijn meestal géén kleinschalige ondernemers. Het gaat vaak om nog steeds robuuste en gespecialiseerde boerenbedrijven, waar door middel van technologie en management van productietechnieken productie tot stand komt. Multifunctionele boeren zijn de boeren die naast hun agrarische productie ook een flink deel van hun inkomsten verwerven uit nevenactiviteiten. Ook hier geldt dat deze markt al een zekere volwassenheid kent én dat de marges relatief laag liggen. De overheid moet deze omschakelroute, afhankelijk van de internationale markt, ook tijdelijk steunen met afnamegaranties voor bioteelt, kostenbeïnvloeding, en/of prijs- en afzetbeïnvloeding. Naast ketensturing is hier ook consumentenbeïnvloeding van groot belang. Verder is reële beprijzing van geleverde nevenactiviteiten (zeker natuurbeheer) nodig. Ook met het oog op het leveren van een bijdrage aan de gewenste groenblauwe dooradering.

6.4.3 Algemene maatregelen ter ondersteuning van de sector

Om de gewenste beweging naar perspectief met ruimtelijke invullingen en een financiële toekomst te maken, moeten een aantal zaken tegelijk gaan gebeuren. Hier is sprake van klassieke coördinatieproblematiek. Dat betekent dat die zaken niet automatisch tegelijk zullen gebeuren, tenzij iemand dat coördineert. Een voorbeeld is dat boeren niet tegelijk individueel besluiten naar een specifiek gebied te gaan, zonder dat bekend is of anderen ook gaan en de beoogde kostenvoordelen door clustering daadwerkelijk zullen optreden. Een ander voorbeeld is de omgang met grond, waarbij zonder overheidsingrijpen de markt altijd meer zal kunnen betalen dan de boer. Daar is specifiek industriebeleid nodig, dat niet alleen op de principes van de vrije markt geschoeid kan zijn.[75] Naar mijn inzicht zijn hierin de volgende instrumenten belangrijk. De inzet ervan verschilt per gebied en sector. Ik loop hier in dit rapport niet op vooruit. Dit zal in het uiteindelijke akkoord of plan uitgewerkt moeten worden:

1. **Het actief verwerven en uitgeven van grond**. Binnen en tussen gebieden moet geschoven kunnen worden. Er moeten constructies komen voor boeren die het (net) niet zelf kunnen bekostigen. Zowel in overname van afgewaardeerde grond als in lease-/pachtconstructies. Hierbij moeten de beperkingen aan gebruik van die grond (extensivering) goed en stevig geborgd worden, voor de huidige én toekomstige gebruikers.

2. **Het verplichten van minimale vereisten ('een bodem') in keurmerken en standaarden**. In Nederland zijn vele verschillende standaarden en keurmerken, die niet allemaal onderworpen zijn aan serieuze audits. Door minimale vereisten voor ieder keurmerk te introduceren ontstaan er minimale vereisten die voor iedereen gelden. Dat stimuleert vraag naar duurzame landbouw en het maakt de consument bewust.

3. **Het stimuleren van (gedeeltelijke) afname van producten van boeren uit oranje gebieden**. Dat kan door middel van afspraken met supermarkten en food services. Ook zijn verplichtingen tot bijmenging denkbaar. Verder heeft afname door alle (kantines binnen) overheidsorganisaties ook een stimulerende werking.

4. **Het verhogen van de kosten van 'onwenselijke' vormen landbouw**. Bijvoorbeeld door het invoeren van milieuheffingen of uitstootplafonds.

5. **Het dempen van kosten.** Dat kan onder andere via reductie van (waterschaps)belastingen of door subsidies.

6. **Het stimuleren van verplaatsing.** Dit is te realiseren door positieve prikkels, bijvoorbeeld door het onder voorwaarde garanderen van zoet water in een specifiek gebied. Ook negatieve prikkels zijn denkbaar.

75 De inzichten van de econoom Dani Rodrik zijn hier behulpzaam bij.

7. **Remmingen vanuit fiscaliteit en pachtwetgeving verminderen.** Stoppen en investeren in verduurzaming moeten niet onaantrekkelijker gemaakt worden door fiscale remmingen. Een stopper moet niet zijn stopvergoeding grotendeels weer terug hoeven overmaken aan de bank en de Belastingdienst. Het is noodzakelijk om deze belemmeringen te inventariseren en er passende maatregelen op te formuleren. Ook de huidige pachtwetgeving dient hierop te worden aangepast. [76]

8. **Het stimuleren van kennisontwikkeling en verspreiding.** De transitieopgave waar de agrarische sector voor staat is voor elke subsector die ik beschreef, kennisintensief. Technologie is hoogwaardig en er komen veel innovaties bij kijken. Centrale kennisontwikkeling over verdere verduurzaming van productietechnieken én de verspreiding van die kennis onder boeren (toegankelijk, bruikbaar en beperkt) is een opgave waar de overheid én de sectororganisaties samen veel meer kunnen bereiken dan los van elkaar. Dit gebeurt al deels, maar kan met een innovatieprogramma naar mijn indruk nog sterker. Hiervoor doe ik in hoofdstuk 7 een aanzet.

9. **Het stimuleren van de gehele keten.** Voor stabiliteit en duidelijkheid voor agrarische ondernemers is helderheid en zekerheid over het functioneren van de hele keten nodig. Dat betekent: streven naar en prikkels inbouwen tot langjarige afspraken over prijs en afname tussen leveranciers (boeren) en afnemers (supermarkten en food services). Ik denk dan aan afspraken voor zeker vijf jaar. Ook is het van belang om met ketenpartijen de druk tot schaalvergroting te doorbreken. Het kabinet zou eventuele belemmeringen voor zulke afspraken weg moeten nemen, waar nodig.

10. **Het stimuleren van de consument.** Ik heb het al meerdere keren benoemd: voor een langjarige toekomst van de agrarische sector is uiteindelijk de marktvraag cruciaal. Dat betekent dat de (Nederlandse) consument uiteindelijk meer duurzame producten moet gaan afnemen. Deels kan dat door het aanbod daarheen te verschuiven, maar in de internationale markt is dat maar beperkt mogelijk. De consument zelf moet dus ook aangesproken blijven worden.

6.4.4 Perspectief voor individuele agrarische ondernemers

Hiervoor schetste ik het perspectief voor de zones en voor de subsectoren, inclusief een grove aanzet tot de concrete verdienmodellen die daarbij horen. Dat is nog niet het perspectief voor een individuele boer, die de komende periode moet gaan komen tot persoonlijke keuzes over het eigen bedrijf. Hoe ziet zijn of haar perspectief eruit? Deels is dat afhankelijk van de eigen keuzes als ondernemer. Deels is het echter ook afhankelijk van de ondersteuning die een ondernemer krijgt bij de verandering. Die ondersteuning kan op de volgende drie aspecten betrekking hebben:

1. **Begeleiding**. De overheid zou zich moeten inzetten voor duidelijk inzicht in de keuzes die een ondernemer heeft. Dat vraagt om de beschikbaarheid van onafhankelijke advisering en een specificering van de mogelijke transitiepaden die er zijn voor de individuele ondernemer. De boeren zullen in de komende jaren allen zelf een keuze moeten maken. Sommigen zullen daarbij geen begeleiding willen, anderen wel. Daarbij denk ik ook aan omscholing en sociaal-emotionele begeleiding rond bijvoorbeeld stoppen of verplaatsen. Specifiek is aandacht nodig voor jonge boeren, die een bedrijf hebben of willen overnemen. Zij moeten geholpen worden om dit mogelijk te maken.[77]

2. **Financiële ondersteuning bij doorontwikkeling, omschakeling of verplaatsing.** Financiering voor de transitie bij boeren die kiezen voor doorontwikkeling, omschakeling of verplaatsing zal noodzakelijk zijn. Daartoe zijn al veel middelen voorhanden. Die moeten wel geclusterd én begrijpelijk beschikbaar gemaakt worden. Ik denk hierbij aan:
   - eenmalige bijdrages in het maken van de benodigde schaalsprong naar extensivering. Dit kan naar mijn inzicht het meest logisch door afwaardering of door pachtconstructies.
   - eenmalige bijdrages in het installeren van betere en nieuwere technieken, om de bedrijfsvoering te verduurzamen.
   - structurele financiële prikkels rond bedrijfsgerichte doelsturing, bijvoorbeeld door het belonen van verduurzaming of een financiële compensatie voor het niet in gebruik nemen van land.[78]

76 Binnen de huidige erfpachtbepalingen kunnen verpachters geen eisen opleggen aan de pachters over het bevorderen van duurzaamheidsdoelstellingen. Het pachtsysteem wordt daarom zodanig aangepast dat boeren ook rendabel kunnen investeren in het goed gebruiken van de grond. Zie hiervoor Adviescollege Stikstofproblematiek (2022). Niet alles kan overal: Eindadvies over structurele aanpak.

77 Nederlands Agrarisch Jongeren Kontact (2021). *Perspectief jonge boeren en tuinders*; Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (2021). *Rli-advies Boeren met toekomst.*

78 Zoals bij de eerdere MacSherry-regeling.

— mogelijkheden voor boeren om boerderijen van stoppers over te kopen. Zeker voor boeren rond Natura 2000-gebieden en voor jonge boeren biedt dit perspectief.

3. **(Financiële) compensatie bij stoppen**. Vrijwillig stoppen op de voor de natuur belangrijke plekken moet maximaal gestimuleerd worden. Dat betekent een ruimhartige compensatie, met een eenduidige regeling, die uitstel van keuzes niet beloont. Daarbij zijn fiscaliteit en tijd belangrijk. Knelpunten die weggenomen moeten worden betreffen onder andere onduidelijkheid over mogelijkheden tot herbestemming van het areaal[79], de fiscale consequenties van een abrupte beëindiging van de bedrijfsactiviteit, de manier om vastgoed en productierechten te waarderen en het gat dat voor veel stoppers ontstaat tussen het moment van stoppen en de AOW-leeftijd. Hier hebben ook de banken nadrukkelijk een verantwoordelijkheid in. Op korte termijn moeten hier antwoorden op komen.

Mijn constatering is dat er al heel veel geschreven en bedacht is, zowel door de sector, door ketenpartijen, als door de overheid. Er zijn vele gedachten over regelingen, ondersteuning en compensatie. Ik denk eerder dat er te veel verschillende concepten en ideeën rondgaan dan te weinig. Daarom ga ik niet zelf ook nog eens nieuwe of andere concepten introduceren. Ik pleit vooral voor versimpeling, voor strakke tijdslijnen en voor een ruimhartige houding in compensatie, maar ook een duidelijk tijdsvak waarin die compensatie beschikbaar is. De transitie moet nú in beweging komen.

79 Zeker bij regelingen die het areaal niet meekopen wordt het areaal de facto onbruikbaar, tenzij de bestemming verandert

HOOFDSTUK 7

Uitwerking derde lijn: de gebiedsgerichte transitie

7.1 Inleiding

Een rapport is niets meer dan een verzameling volgeschreven papieren als het niet tot uitvoering in de praktijk leidt. De vraag is hoe van een papieren werkelijkheid tot de echte werkelijkheid te komen. In het land, in de gebieden en vooral ook op het erf.

In de vorige hoofdstukken is duidelijk geworden dat Nederland niet alleen een 'snelle oplossing' voor het stikstofvraagstuk nodig heeft maar dat, gezien de hele bocht van opgaven, een echte landbouwtransitie noodzakelijk is. Dat betekent dat de komende jaren zowel de stikstofdoelen op de korte- en middellange termijn gehaald moeten worden, als dat er een beweging moet ontstaan naar perspectief. Voor zowel de agrarische sector als voor het landelijk gebied. Als dit goed gebeurt, dan kunnen deze ontwikkelingen elkaar versterken.

Ik benadruk daarbij dat de noodzaak van de blijvend dalende lijn van uitstoot, zoals in hoofdstuk 2 beschreven, noodzakelijk is. Een gerealiseerde kortetermijnaanpak geeft ruimte voor betere processen, maar zonder werkende maatregelen op de middellange termijn zitten we over een korte tijd in precies hetzelfde gesprek als de afgelopen periode. De maatregelen zoals in hoofdstuk 4 beschreven moeten dus stevig uitgewerkt en ingezet worden.

Uiteindelijk moet deze transitie zich voltrekken in gebiedsprocessen. De beweging moet immers op de erven en in de gebieden gaan ontstaan. Daar is coördinatie voor nodig. Tussen boeren onderling, in de gebieden als geheel én in de nationale optelsom. Er zijn, zoals in de vorige hoofdstukken beschreven, voorzieningen nodig om de beweging mogelijk te maken.

Ik schrijf in dit hoofdstuk niet precies voor hoe die transitie te organiseren. Dat is in eerste instantie een zaak van de provincies, de sectoren en het Rijk. Ook zijn bijdragen van andere overheden én van ketenpartijen noodzakelijk. In dit hoofdstuk doe ik wel een aantal kaderstellende uitspraken over waar die organisatie aan zou moeten voldoen. Ik sluit daarbij nauw aan bij wat al afgesproken was, maar formuleer ook enkele aanvullende kaders.

In dit hoofdstuk redeneer ik vanuit het individuele erf terug naar wat dit voor de processen in de gebieden vereist. En vanuit de gebieden redeneer ik terug welke achterliggende nationale organisatie nodig is. Ik ga daarbij ook in op de bestuurlijke verdeling van verantwoordelijkheden en op de governance van de transitie als geheel.

Voor ik hiertoe overga, maak ik een opmerking over vertrouwen. Vertrouwen is de belangrijkste voorwaarde voor een goede transitie. Vertrouwen van de agrarische sector in een overheid die naast hem staat. Vertrouwen van de samenleving en het landelijk gebied, dat de transitie een goede toekomst gaat brengen. En vertrouwen van de boer dat hij de best mogelijke steun krijgt, ook bij moeilijke beslissingen. In dit hoofdstuk benoem ik daarom met nadruk een aantal aspecten die dit vertrouwen moeten versterken. In het beste geval voelen mensen zich in deze transitie waardig behandeld en zitten ze zelf mede aan het stuur. Dan heb ik er vertrouwen in dat, net als in het verleden, de Nederlandse landbouw koerst op een bloeiende toekomst.

7.2 De realiteit op het erf

De realiteit van de transitie is dat op een gegeven moment een persoon aan de boer vraagt of hij op het erf mag komen. Vanaf dat moment is het gebiedsproces ineens echt, omdat het een gezicht krijgt. Op dat moment ontstaat of verdwijnt vertrouwen. Voor een goed proces op het erf stel ik de volgende eisen:

1. De agrarische ondernemer moet weten welke kansen en restricties op hem afkomen. Hij moet weten welke mogelijkheden en onmogelijkheden er in en buiten zijn gebied zijn.

2. De agrarische ondernemer moet, tenzij hij valt in de groep piekbelasters, de *tijd* hebben om zelf zijn afweging te maken. Die tijd kan emotioneel nodig zijn om afscheid te nemen van de beroepsinvulling of het gebied, maar kan ook financieel nodig zijn om bijvoorbeeld de fiscaliteit te regelen.

3. De agrarische ondernemer moet inzicht krijgen in mogelijke transitiepaden ten aanzien van zijn persoonlijke situatie. Op hoofdlijnen zijn dat drie keuzes:
   - *Doorontwikkelen*. De ondernemer verandert zijn bedrijfsvoering zodanig dat hij voldoet aan de eisen die in het gebied gelden. Dat kan bijvoorbeeld met innovatie of extensivering.
   - *Omschakelen*. De ondernemer schakelt om naar een vorm van landbouw of dienstverlening die in het gebied langjarig houdbaar is.
   - *Stoppen of verplaatsen*. De ondernemer verplaatst zijn onderneming naar een gebied waarin zijn beroep langjarig mogelijk is of hij stopt, via een door hem gekozen regeling of via natuurlijk verloop.

4. Niet ieder pad is voor iedere ondernemer mogelijk. Dat hangt af van de ligging van zijn bedrijf, van zijn financiële situatie en van mogelijkheden in het gebied. Dit is een moeilijke afweging, die hij samen met een betrouwbaar gezicht op het erf moet kunnen doorleven en wanneer wenselijk maken. Als hij geen behoefte heeft aan (te vaak) dat gezicht, dan is dat uiteraard niet verplicht. Als hij dat wel wil, is het belangrijk dat de ondernemer ook kan kiezen voor een erfbetreder zonder commerciële belangen.

5. De ondernemer moet na het maken van de keuze, deze zo snel mogelijk kunnen verwezenlijken. De overheid moet voorkomen dat hier wegneembare belemmeringen blokkerend werken.

6. De betrokkenen in de gebiedsprocessen moeten in het kader van rechtszekerheid kunnen rekenen op een transparante overheid, inzage hebben in de plannen en daar zienswijzen en bezwaarschriften op kunnen indienen. Ook kan er over een besluit geprocedeerd worden bij de rechter.

Het belang van tijd

Bij het maken van deze individuele, indringende keuze wordt in beleidsdocumenten en rapporten naar mijn inzicht het aspect *tijd* te weinig benadrukt. Mensen hebben *tijd* nodig om te bedenken wat ze willen, maar ook om zaken als fiscaliteit goed te kunnen regelen. De *timing* van het nemen van het besluit is belangrijk. Tot slot is ook *gelijktijdigheid* van belang, omdat een keuze ook afhankelijk is van wat anderen doen. Door de kortetermijnaanpak ontstaat er meer ruimte om deze keuzes goed te kunnen maken.

7.3 De realiteit in de provinciale gebiedsprocessen

Om dit proces op het erf mogelijk te maken, moeten de gebiedsprocessen en de gebiedsteams die daaraan werken heel goed georganiseerd zijn. Zij hebben tot taak om a) stikstof te reduceren, b) rekening te houden met doelen op het gebied van water, bodem en klimaat, c) de gebiedspuzzels te leggen en d) de landbouwtransitie te stimuleren. Dit is geen gemakkelijke taak. Ik benadruk op deze plaats dat veel gebiedsprocessen in Nederland al begonnen zijn. De provincies zijn verantwoordelijk voor deze processen. Onderstaande eisen zijn daarop vooral bekrachtigend (en wellicht soms aanvullend) bedoeld:

1. Leden van de gebiedsteams hebben scherp welke transitiepaden er zijn, wat ze betekenen en welke regelingen daarbij horen. Ze kunnen dit begrijpelijk vertellen, kunnen heel goed luisteren en antwoorden altijd inhoudelijk.

2. Leden van de gebiedsteams kunnen de transitiepaden vertalen naar de situatie van de individuele agrarische ondernemer.

3. Leden van de gebiedsteams bespreken met de boer welk transitiepad het beste past bij de omgeving en de ambities van de boer, maar houden ook oog voor het emotionele en fundamentele aspect van het boerenbestaan.

4. De gebiedsteams bewaken de reductiedoelstellingen in een gebied en zijn in staat overzicht te creëren in de voortgang van de doelrealisatie.

5. Leden van de gebiedsteams zijn competent en voortvarend. Zij geven continu snelle opvolging aan gevoerde gesprekken en gemaakte afspraken. Een vervolgafspraak vindt altijd op korte termijn plaats.

6. De gebiedsteams zijn vaardig in het samen met de gemeenschap van boeren creëren van collectieve oplossingen. Er moeten *coalitions of the willing* ontstaan, die de regionale opgave gezamenlijk oplossen. De attitude moet zijn: hoe komen we hier binnen de gestelde kaders met elkaar uit?

7. De gebiedsteams worden geleid door mensen die lokaal en regionaal het vertrouwen genieten en kunnen opbouwen. Zij zijn verantwoordelijk voor het leggen van de gebiedspuzzel als geheel en voor provinciale afstemming over wat wel en niet mogelijk is.

8. De gebiedsteams zijn verantwoordelijk voor het opstellen van passende gebiedsplannen. Zowel met het oog op de provinciale puzzel, als met het oog op de landelijke optelsom van plannen. Het is zaak dat de ecologische analyses en de te nemen maatregelen in de gebiedsprocessen vastgelegd worden in de beheerplannen.[80]

9. De gebiedsteams hebben ruimte om binnen redelijke grenzen zelf te bepalen welke middelen waaraan besteed

80 Dit heeft bovendien tot voordeel dat bij het vaststellen van beheerplannen de rechtszekerheid en rechtsbescherming geborgd zijn.

moeten worden om de gebiedspuzzel te realiseren. Om te voorkomen dat er met veel losse en dus niet goed toepasbare subsidieregelingen gewerkt wordt, dient er een algemeen transitiefonds te komen waardoor middelen eenvoudig en passend beschikbaar gemaakt kunnen worden, met inachtneming van de noodzakelijke verantwoording van publieke middelen.[81]

10. Provincies voeren de regie. Gegeven het samenstel aan opgaven (ook op het gebied van bodem en water), is samenwerking met waterschappen, gemeenten en het Rijk heel belangrijk.

11. Als een gebied of vraagstuk de grenzen van een provincie overschrijdt, dan zorgt deze provincies voor gezamenlijke afspraken zodat er een logische aanpak ontstaat.

7.4 De realiteit in de landelijke processen

Om regionaal zo te kunnen werken, moet er op nationaal niveau een werkende structuur zijn. Vanuit die structuur moeten (conform de aanbevelingen in hoofdstuk vier) duidelijke kaders komen, moeten de voorzieningen worden georganiseerd én moet vooral het onderlinge gesprek gestimuleerd worden. Dat is de taak van het nationale procesteam vanuit het Rijk. Ik ben van mening dat dit nationaal procesteam minstens de volgende functies moet hebben:

1. Het procesteam coördineert collectieve vraagstukken, is verantwoordelijk voor harmonisatie- en uniformiseringsvraagstukken en stelt nationale regelingen en normen vast. Als in heel Nederland de provincies aan de slag gaan, komen zij gelijksoortige vraagstukken tegen én is het van belang dat dezelfde definities worden gehanteerd.[82]

2. Het procesteam realiseert (mits overgenomen door het kabinet) zo snel mogelijk de kaders en voorzieningen zoals in hoofdstuk 4,5 en 6 beschreven zijn. Er moet snel duidelijkheid komen over de tijdlijnen waarbinnen dat gaat gebeuren.

3. Het procesteam is ervoor verantwoordelijk dat de optelsom van gebiedsprocessen leidt tot landelijke doelrealisatie op het gebied van stikstof, water, bodem, klimaat, ruimte en de hieruit volgende landbouwtransitie.

4. Het procesteam begeleidt waar nodig gebiedsoverstijgende gesprekken, als provincies er onderling niet uitkomen.

5. Het procesteam ondersteunt regionale gebiedsteams door als rekenbureau voor de regio's te fungeren en door randvoorwaardelijke en technische kennis te ontsluiten. Die kennis heeft ook betrekking op het gebied van landinrichting.[83]

6. Het procesteam is ook in staat om snel en adequaat antwoord te geven op andere vragen van de gebiedsteams.

7. Het procesteam beheert de nationale grondbank. Grond die door provincies is aangekocht, wordt alleen uitgegeven op verzoek of na akkoord van de provincie. De nadere uitwerking van de voorwaarden en spelregels van de grondbank moet in samenspraak met provincies plaatsvinden.

8. Het nationaal procesteam moet geleid worden door een gezaghebbend persoon met een duidelijke visie op de transitie van het landelijk gebied en begrip van de noodzakelijke ondersteuning voor de regio's. Hij of zij moet in staat zijn om krachtig in gesprek te treden met andere departementen.

9. Het nationaal procesteam dient enige gereserveerdheid te betrachten en zo veel mogelijk op de achtergrond te opereren. De provincies en hun gebiedsteams zijn zichtbaarder aanwezig bij het realiseren van de gebiedsprocessen en hun doelstellingen.

81 IPO (2022). *Brief aan minister Van der Wal. 22 september.*
82 Zo moeten er bijvoorbeeld eenduidige normen voor grondgebonden veehouderij worden geformuleerd.
83 Veel kennis over integrale gebiedsprocessen is de afgelopen jaren met het verdwijnen van de Dienst Landelijk Gebied (DLG) uit "Den Haag" weggevloeid; het is hier de vrees of dat in verschillende provinciehuizen voldoende is gecompenseerd. Voor de voortgang van het proces is dit een essentieel aandachtspunt.

7.5 Het nationale innovatieprogramma

De transitieopgave, inclusief de noodzaak tot reductie van stikstofuitstoot, is kennisintensief en vereist een stevige inzet op innovatie. Dat gaat niet alleen over *technologische innovatie* met bijvoorbeeld stalsystemen of voer, maar ook om *sociale innovatie* naar andere soorten van bedrijfsvoering of naar nieuwe vormen van (biologische) landbouw. Ik vind dat er soms te negatief over innovatie wordt gesproken.

Het klopt uiteraard dat de belofte van innovatie geen 'silver bullet' is voor de kortetermijnaanpak. De reden is dat pas vergund kan worden als de daling daadwerkelijk gerealiseerd is. Het klopt ook dat beloften uit het verleden in de praktijk niet altijd standhielden en dat er met potentiële desinvesteringen altijd een risico is op lock-ins. Ook mag innovatie geen excuus zijn om hetzelfde te blijven doen.

Voor de middellange en de lange termijn is innovatie echter cruciaal. Alles wat via techniek of gedrag opgelost kan worden, hoeft immers niet opgelost te worden door sluiting of verplaatsing. In een aantal gesprekken[84] bleek bovendien dat er veel geloofwaardige oplossingen zijn, die al snel kunnen werken. Innovatie is dus van eminent belang in de gebiedsprocessen.

Van de gebiedsprocessen zelf kan niet verwacht worden dat zij de financiële en landelijke kracht ontwikkelen om innovaties te ontwikkelen en op te schalen. Dat zal dus nationaal gestimuleerd moeten worden, als een steun in de rug voor de agrarische ondernemers die veranderingen willen doorvoeren.

Als ik kijk naar de huidige innovatieprogramma's, dan valt mij op dat er al heel veel gebeurt.[85] Zowel qua ontwikkeling van nieuwe innovaties als qua beschikbare budgetten voor die innovaties.[86] Tegelijkertijd merk ik ook op dat een gerichtere aanpak mogelijk is. Innovatie gaat wat mij betreft over een viertal activiteiten, die alle nodig zijn om de opgaven en de gebiedstransitie te realiseren:

1. **Het ontwikkelen van kennis en nieuwe technieken**. Dit gaat over onderzoek, experimenten en testen.

2. **Het verspreiding van werkende ideeën of oplossingen**. Dit gaat over opschalen, over techniek bereikbaar maken en het actief delen van kennis. Dit laatste ook via het onderwijs, waarin groen boeren nadrukkelijker een serieuze plek moet krijgen.

3. **Het in gebruik nemen van techniek en het realiseren van gedragsverandering**. Een grote bottleneck nu is dat innovaties op de plank blijven liggen. Hoe krijg je ze werkend en ingezet binnen de bedrijfsvoering van de ondernemer?

4. **Certificeren en effectmeting**. Gedegen meting en certificering zijn onderdeel van innovatie. Dit geeft ondernemers én producten zekerheid, en maakt juridische houdbaarheid mogelijk.

Ik adviseer dat op alle vier de lijnen een been bijgetrokken wordt. Met name lijn 3 en lijn 4 hangen samen en vragen grote aandacht. Zonder effectmeting en bijbehorende snelle certificering vertragen innovaties flink en missen we mogelijkheden. Ik denk hier nadrukkelijk niet alleen aan emissie- verminderende innovaties, maar ook aan alle andere opgaven van de gehele bocht.

Ik denk dat het spoor van innovatie langs twee assen te versnellen is. Als eerste denk ik dat het hoofdstuk over perspectief meer richting kan bieden voor de hoek waarin innovaties gezocht moeten worden. Dat maakt het mogelijk om gericht doelen te stellen in een programmering. Als tweede denk ik dat een meer organisatorische bundeling van de activiteiten

84 Met onder andere VNO-NCW, FME en prof. J.W. Erisman, prof. H. Lindeboom, prof. Sanders, J..

85 Zie voor deze Kennis en Innovatie agenda https://kia-landbouwwatervoedsel.nl/, met een aantal 'missies' en uitwerkingen die betrekking hebben op de transities van de landbouw en die een indruk geven van de benodigde breedte in kennisontwikkeling. Ik verwijs verder naar het adviesrapport van de Taskforce Versnelling Innovatieproces Stalsystemen ("Ministerie van LNV (2021). Advies Taskforce Versnelling Innovatieproces Stalsystemen en stand van zaken Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen.") en de communicatie die daarover onder meer met de Tweede Kamer heeft plaats gevonden (rapport is bijlage bij brief 5 februari minister Schouten aan de Tweede Kamer, met onder meer ook voornemens van een regieorgaan stalsystemen en een innovatiegezant. In het verlengde daarvan noem ik de activiteiten van de kwartiermaker innovatiegezant, de heer Tijssens (Tijssens, R. (2022). Versnellen van innovatie voor een toekomstbestendig agrarisch Nederland: Eindrapport kwartiermaker).

86 Daarbij valt me op dat er weliswaar veel gewerkt wordt aan technische innovaties (andere stalsystemen, ander voer, andere productietechniek, andere bemesting) maar dat sociale innovaties (bijv. gedragsverandering consumenten en producenten, beprijzingssystematieken, stikstofbank) nog meer aandacht zouden moeten kringen. Ook valt een (begrijpelijke) angst bij ondernemers voor lock-in-problematiek op. De technische investeringen zijn vaak duur en bij onzekerheid over de totale doelstelling waarvoor je aan de lat staat, bestaat een risico dat je voor probleem A een dure maar werkende oplossing implementeert, die daarna voor probleem B weer geen oplossing blijkt te bieden of zelfs kan verergeren. Dan kan de ondernemer twee keer investeren. Begrijpelijkerwijs willen ondernemers zekerheid over kostenefficiëncy voorafgaand aan zulke investeringsbeslissingen. Duidelijkheid over de gehele opgave in combinatie met betere effectmeting en certificering helpen dan.

in een innovatieprogramma helpt. Dit betreft een gezamenlijk traject tussen overheid en de sectoren. Ik kan me voorstellen dat te doen onder een vlag als Programma Landbouw Kennis en Innovatie (PLKI). Dit programma kan bijdragen aan de in dit rapport onderscheiden drie lijnen van de korte termijn, het langjarig perspectief en de gebiedsgerichte transitie.

Mijn voorstel is dat deze programmatische lijn start met een ronde tafel waarin sector,[87] innoverende bedrijven én overheid aan deelnemen. Die ronde tafel heeft dan als functie om snel een goed innovatieprogramma op te zetten, dat begint met het in kaart brengen van innovaties die op korte termijn kansrijk zijn en van wat nodig is om deze innovaties op te schalen.

7.6 Governance van de gehele transitie

De landbouwtransitie (inclusief de stikstofopgave) eist samenhangende sturing en samenwerking. Die samenwerking is nodig tussen overheid en burger, tussen overheid en de sectoren én tussen overheden onderling. Een goede governancestructuur met respect voor ieders verantwoordelijkheden is daarbij nodig, zodat samenhangende sturing mogelijk is.

7.6.1 De kern van de uitdaging

De komende periode moeten de volgende vier ontwikkelingen met elkaar geïntegreerd worden:

1. **De totstandkoming van het landbouwakkoord**.
   De komende periode beveel ik aan om, naast te starten met de kortetermijnaanpak, dit rapport uit te werken tot een gedragen landbouwakkoord, en als dat niet haalbaar is tot een kabinetsplan. Dat moet in februari klaar kunnen zijn. Dat akkoord of plan gaat de generieke kaders voor de toekomst van de landbouw opleveren. Op het gebied van ruimtelijke ordening (de zonering) zal dit deels kaderstellend moeten zijn voor de puzzelopgave in het NPLG. Het is aan het ministerie van LNV om, na een eerste dialoog met de sector, met een procesvoorstel voor dit akkoord te komen.

2. **Het uitkopen van de piekbelasters.** Eind 2023 moeten de piekbelasters uitgekocht zijn. Gegeven de aard van deze opgave zal het Rijk regie moeten nemen. Het uitkopen moet zich echter in nauwe samenwerking met de provincie voltrekken, omdat zij die ondernemers kennen en werken aan samenhangende opgaven in de gebiedsprocessen.

3. **Het doorlopen van de gebiedsprocessen die uit het NPLG volgen.** De gebiedsteams gaan werken aan de transitie van het landelijk gebied. Daarin worden plannen gemaakt én uitgevoerd voor onder andere een duurzame landbouw, de reductie van stikstof én de omgang met water, bodem en klimaat. In juni 2023 moeten hier de eerste plannen voor opgeleverd worden.

4. **Het beantwoorden van de uitvraag voor de ruimtelijke puzzel.** Vanuit het Rijk volgt een uitvraag over hoe om te gaan met ruimte. In de beantwoording van die vraag moeten de kaders uit het landbouwakkoord en de uitkomsten van het NPLG meegenomen worden.

7.6.2 De samenhang tussen de lijnen

Onderstaand werk ik de samenhang tussen de lijnen uit op basis van de op dit moment vastgelegde tijdlijnen. Het is te overwegen om meer lucht in dit proces te brengen. Ik zie nu de volgende samenhang:

- Vanuit het landbouwakkoord worden aanvullende generieke kaders aangereikt voor de toekomst van de landbouw. De gebiedsprocessen leveren eind Q2 2023 hun output op, in de vorm van plannen waarin voorzien wordt in de inpassing van alle gestelde opgaven.

- Die gebiedsplannen leveren input voor de ruimtelijke puzzel, waar provincies naar mijn beste beeld nu in Q3 2023 met serieuze voorstellen naar het Rijk kunnen komen, in reactie op de aangekondigde uitvraag voor de omgang met ruimte.

- Dit betekent dat het Rijk eind 2023/begin 2024 met een overkoepelende analyse van al die input moet komen. Daarin wordt bezien of de individuele voorstellen van provincies op het vlak van ruimte en NPLG gaan leiden tot doelrealisatie. Die analyse leidt uiteindelijk tot bijstellings-opdrachten voor specifieke gebieden en maakt het ook mogelijk om ervoor te zorgen dat zonering en verplaatsingsscenario's over gebieden heen vorm gaan krijgen.

87 Zoals in lijn met een voorstel van FME, samen met VNO-NCW: FME (2022). *Notitie innovatie.*

- Deze analyse leidt tot een vastlegging van de ruimtelijke puzzel in een actualisatie en bijstelling van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) (2024/2025).[88]

Omdat het tijdpad krap is en vele departementen betrokken zijn beveel ik aan dat dit gehele onderwerp wordt belegd bij een Ministeriële Onderraad, voorgezeten door de minister-president.

7.6.3 De verdeling van verantwoordelijkheden

Voor een succesvolle aanpak van de onderhavige problematiek zijn de interbestuurlijk verhoudingen cruciaal.[89] Provincies verklaren dit proces tot dusver als 'rommelig' te hebben ervaren, terwijl ze terecht ook aangeven veel verantwoordelijkheid te willen nemen. Voor de provincies is het een voorwaarde dat recht gedaan wordt aan gebiedsmatige verscheidenheid.[90]

Het soms opgeroepen beeld dat het Rijk "de stikstof-ellende op het bord van de provincies kiepert" vind ik misplaatst, want het gaat om een belangrijke provinciale kerntaak. Ik constateer wel dat ook vanuit het parlement niet altijd recht wordt gedaan aan de staatsrechtelijke positie van de provincies. Zij zijn geen uitvoeringsorganisaties, maar democratische gekozen organen die dus beleidskeuzes te maken hebben. Uiteraard hebben ook zij zich aan de wet te houden.

Tijdens het overleg met de overheden is mij duidelijk geworden dat provincies er verschillend in zitten. Dat heeft mij ook niet verbaasd, gelet op de verschillen in de omvang van het probleem en de uiteenlopende politieke samenstelling van de bestuurscolleges. Sommige provincies willen een zo duidelijk mogelijk rijksbeleid, andere pleiten voor zo veel mogelijk maatwerk. Het is aan het kabinet om daar een goede balans in te vinden. En het is aan de gezamenlijke provincies om in dat proces vanuit zo veel mogelijk eenduidigheid te blijven acteren, waarbij ook van provinciale zijde de gedachte van 'één overheid' in acht genomen moet worden. Het IPO heeft hierin een belangrijke rol te vervullen.

Het is kortom van groot belang dat alle betrokken overheidsorganisaties vanuit hun eigen verantwoordelijkheid én met respect voor elkaars verantwoordelijkheid werken.

Tegelijk is integraliteit en dus samenwerking van het grootste belang. Hieruit volgend zie ik in de basis de volgende verdeling van verantwoordelijkheden, die aansluit bij de al gemaakte afspraken:

Verantwoordelijkheden kabinet

Het *kabinet* is verantwoordelijk voor:

- het bepalen en bijstellen van de doelen en het tijdpad. Het is daarnaast verantwoordelijk voor een bepaald aantal generieke maatregelen, instrumenten en voorzieningen met betrekking tot stikstof, NPLG én ruimte.
- de landbouwtransitie als overkoepelende opgave, in nauw samenspel met de sector en de provincies.
- het opkoopprogramma in de eerste lijn, in nauw samenspel met de provincies.
- Het maken van een overkoepelende analyse op basis van de ruimtelijke plannen van provincies, inclusief de benodigde bijstellingen en feedback aan provincies.
- het nationale innovatieprogramma.

Verantwoordelijkheden provincies

De *provincies* zijn verantwoordelijk voor:

- de invulling van de gebiedsprocessen (stikstof, NPLG én ruimte). Dat betekent dat ze
  a. bepalen wat de gebieden zijn;
  b. gebiedsteams inrichten;
  c. per 1 juni 2023 een gebiedsplan opleveren (NPLG);
  d. op een nog nader te duiden deadline in 2023 ook ruimtelijke puzzels opleveren (ruimte);
  e. gebiedsplannen/ruimtelijke inpassing realiseren.

  Om dit goed te kunnen doen is nauw overleg met de medeoverheden en met de betrokkenen zelf cruciaal. Als een vraagstuk twee provincies aangaat, dan beslissen de provincies daar na bilateraal overleg gezamenlijk over.
- de gebiedsinvulling van het opkoopprogramma dat het kabinet op korte termijn voert. Dat betekent dat het Rijk niet zelfstandig kan bepalen wat er met grond of invulling van ruimte gebeurt.

Gezamenlijke verantwoordelijkheden

De *provincies en het kabinet* zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor:

- het integreren van de opgaven en activiteiten om de opgaven in samenhang te realiseren.
- het identificeren van vraagstukken die de provinciegrenzen overstijgen en deze te vertalen in kaders voor het Rijk en de provincie(s).

88 https://www.denationaleomgevingsvisie.nl/over+de+novi/aanscherping+novi/default.aspx
89 In dat verband vallen regelmatig termen als "multi level-governance", "werken als één overheid", en "gelijkwaardig partnerschap". De adviezen van de Raad van State en de Raad voor het Openbaar Bestuur hierover zijn voor dit onderwerp zeer relevant. Zeker in de wetenschap dat veel decentrale bestuurders weinig daadwerkelijke interesse vanuit "Den Haag" ervaren.
90 IPO (2022). *Brief aan minister Van der Wal, 22 september.*

- de kaders voor de zonering, volgend op het landbouwakkoord, vast te stellen en te vertalen in aanvullende kaders voor het NPLG.

7.6.4 Noodzakelijke overleggremia

Deze transitie vraagt nadrukkelijk ook overleg tussen organisaties. Ik acht daarvoor het volgende noodzakelijk:

1. **De formele besluitvormingslijn binnen het Rijk**. Ik voorzie een hoge mate van complexiteit in samenhang van de stikstofopgave, NPLG en ruimte. Ik ben me er ook van bewust dat hierover in diverse samenstellingen door betrokken bewindspersonen al gesproken wordt. Ik bepleit hier eenduidigheid in te brengen. Ik zou directe betrokkenheid van de minister president op dit punt niet onverstandig vinden, om ook botsende belangen scherp op tafel te krijgen én waar nodig gezamenlijk tot oplossingen te komen. Dit zou in de eerder genoemde Ministeriële Onderraad kunnen.

2. **De afstemming tussen Rijk en provincies.** Afstemming en formeel overleg met de provincies over bovenstaande onderwerpen is eveneens cruciaal. Zo krijgt ook het acteren als 'één overheid' vorm. Ik denk dat dit niet apart voor de lijnen stikstof, NPLG en ruimte georganiseerd moet worden, maar dat een integraal overleg onontbeerlijk is. Het zou goed zijn als het IPO hier een stevige positie in krijgt.

3. **Het gesprek met de sectoren.** De omvang en impact van de transitie is fors. Dat maakt dat regulier overleg met de betrokken sectoren noodzakelijk. Ik kan mij een driemaandelijks overleg met de hoofdrolspelers goed voorstellen. Hier kunnen issues, voortgang en keuzes besproken worden. Ik zie nadrukkelijk voor me dat dit meer is dan een beleefdheidsoverleg om elkaar te informeren. Het gaat om samen verantwoordelijkheid te delen en om samen ontwerpend te spreken over oplossingen. Daar ligt dus ook een actieve verantwoordelijkheid bij de sectoren om niet alleen reactief deel te nemen.

7.6.5 Organisatorische randvoorwaarden

De opgave is niet alleen inhoudelijk complex maar zal ook veel capaciteit en aandacht vragen, van het Rijk maar zeker ook van provincies. Ik weet dat provincies hierover al meermaals aan de bel hebben getrokken. Reële tijdlijnen, voldoende capaciteit en kwaliteit, heldere doelen, consistentie communicatie en elkaar niet voor verrassingen stellen, zijn in mijn ogen heel redelijke verzoeken in samenwerking rond zulke gevoelige thematiek.

In het bijzonder wijs ik ook op de noodzaak om voor de kortetermijnaanpak een zeer kundig team bij het Rijk, met direct mandaat van de ministers, te organiseren. De kortetermijnaanpak is een heel lastig proces en eist specifieke vaardigheden. De tijdlijn is heel krap en zal moeilijk te realiseren zijn. Een ruim mandaat, veel organisatorische capaciteit én een ruim budget om expertise te borgen, is voor deze organisatie cruciaal. Deze organisatie moet direct aangestuurd worden door een persoon die in de bestuursraad van LNV zit en direct aan een minister rapporteert.

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10767
Extern Zaak ID	1854014
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	24 oktober 2022
Agendapunt	14.a
Titel	Water: Bestuurlijke voortgangsrapportage regionale keringen 2021 (C-agenda NLG 24-10-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Bijlage 1b Voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het waterschap Amstel, Gooi en Vecht.pdf
Bijlage 2b Voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap Holland Noorderkwartier.pdf
Bijlage 3b Voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap van Rijnland.pdf
Bijlage 4a Brief van GS met reactie op voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het waterschap Amstel, Gooi en Vecht.pdf
Bijlage 5 Brief van GS met reactie op voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap Holland Noorderkwart.pdf
Brief aan PS over Voortgangsrapportages regionale keringen 2021.pdf
Bijlage 6a Brief van GS aan de provincie Zuid-Holland met machtiging voor reactie op voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021.pdf
Bijlage 6b Brief van provincie Zuid-Holland met reactie op voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	26 september 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	30 september 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**24 oktober 2022**

Toelichting

Op grond van de Waterwet zijn provincies belast met het aanwijzen en normeren van regionale waterkeringen. De waterschappen zijn verantwoordelijk voor beheer, onderhoud, toetsing en verbetering van deze waterkeringen. De drie waterschappen in Noord-Holland

presenteren elk jaar een voortgangsrapportage over de toetsing en verbetering van de regionale waterkeringen.

Datum
21 maart 2022

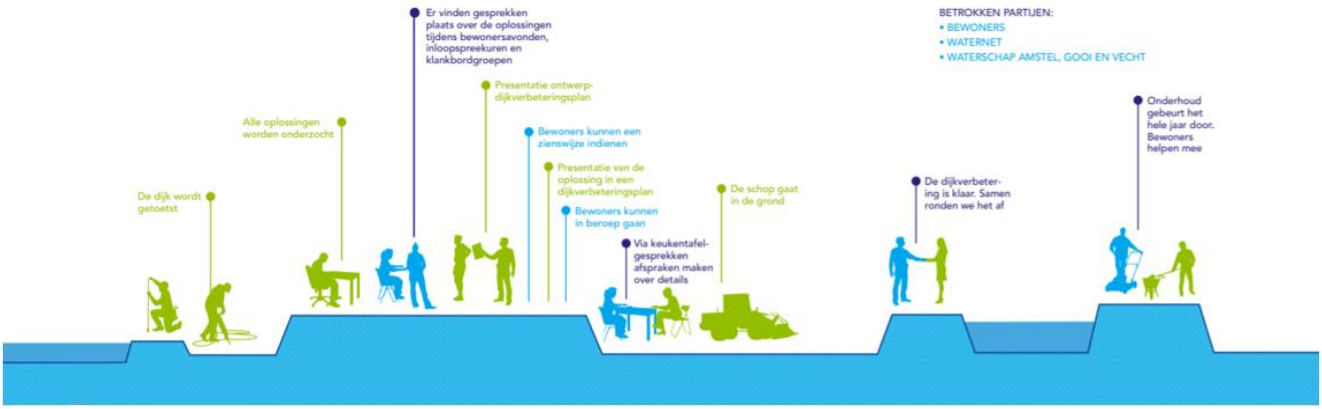
Ons kenmerk
22.002625

Versie
1.0

Waterveiligheids rapportage 2021

waterschap Amstel, Gooi en Vecht

Bas Molenkamp

waterschap amstel gooi en vecht

Korte Ouderkerkerdijk 7
Amsterdam

Postbus 94370
1090 GJ Amsterdam

T 0900 93 94
KvK 41216593

waternet.nl

Inhoud

Inhoud **3**

1 Inleiding **5**
1.1 Algemeen 5
1.2 Leeswijzer 5

2 Hoofdbevindingen **6**
2.1 Primaire keringen 6
2.2 Regionale keringen 6
2.3 Overige keringen 7
2.4 Organisatie (zorgplicht) 7
2.5 Risico’s en beheersmaatregelen 8
2.5.1 Overzicht significante risico’s 8

3 Toelichting Primaire Waterkeringen **9**
3.1 Algemeen 9
3.2 Voortgang huidige toetsing / beoordeling 10
3.3 Onderhoudsprogramma (HWBP) 10
3.4 Regulier beheer en onderhoud 10
3.5 Wat er momenteel speelt bij de primaire keringen 12

4 Toelichting Regionale Waterkeringen **13**
4.1 Algemeen 13
4.2 Voortgang huidige toetsing / beoordeling 13
4.3 Onderhoudsprogramma (DVP 2015-2024) 17
4.4 Risico's en beheermaatregelen 19
4.5 Regulier beheer en onderhoud 20
4.6 Wat er momenteel speelt bij de regionale keringen 22

5 Toelichting Overige Waterkeringen **23**
5.1 Algemeen 23
5.2 Voortgang huidige toetsing/beoordeling 23
5.3 Onderhoudsprogramma 24
5.4 Regulier beheer en onderhoud 24
5.5 Wat er momenteel speelt bij de overige keringen 25

6 Toelichting organisatie (Zorgplicht) **26**
6.1 Inleiding 26
6.2 Verbeterpunten doorgevoerd in 2021 26
6.3 Samenvatting interne evaluaties (Zorgplicht indeling) 26
6.3.1 Inspectie 27
6.3.2 Onderhouden 28
6.3.3 Vergunningen 28
6.3.4 Toezicht en handhaving 29
6.3.5 Bediening waterkerende kunstwerken 30
6.3.6 Crisisorganisatie 31
6.3.7 Beheren dagelijkse gegevens 32

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Voor u ligt de Waterveiligheidsrapportage over 2021 van het waterschap Amstel, Gooi en Vecht (AGV). De rapportage geeft een beeld van de waterveiligheid binnen het beheergebied van AGV. Er staat in hoe dit is georganiseerd, en hoe de uitvoering van waterveiligheid in de praktijk is verlopen.

Het bieden van waterveiligheid is een doorlopend proces, dat bestaat uit verschillende soorten van activiteiten. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om het toetsen van keringen op de normen, het houden van toezicht op de actuele toestand van de keringen, het beheren, het versterken, het verlenen van vergunningen voor activiteiten rond keringen, enzovoorts.
Het geheel van activiteiten vormt een Plan-do-check-act cyclus (PDCA). Hiermee geven wij invulling aan de (wettelijke) zorgplicht voor primaire keringen. We hanteren deze werkwijze ook voor onze regionale en overige keringen.

Deze rapportage wordt opgesteld door de Assetmanager Waterkeringen en geeft invulling aan de “C” uit deze PDCA-cyclus. De rapportage wordt jaarlijks (en dit jaar voor het eerst over alle keringen uitgebracht en ter vaststelling voorgelegd aan het Dagelijks Bestuur van AGV (de “Assetowner”, in termen van assetmanagement).

De Waterveiligheidsrapportage beoogt het bestuur een helder beeld te geven van de stand van zaken op het gebied van waterveiligheid. Daarmee is het mogelijk om waar nodig tijdig bij te sturen (de ACT van de PDCA cyclus).
De rapportage is zo opgesteld dat hiermee ook invulling kan worden gegeven aan de wettelijke verplichting om jaarlijks rapporteren aan het Rijk (ILT) voor de primaire keringen, en aan de Provincie(s) voor de regionale keringen.

1.2 Leeswijzer

De rapportage is uit drie delen opgebouwd.

1. **Hoofdbevindingen** (hoofdstuk 2).
   Hierin staan de bevindingen over de staat van de waterveiligheid op hoofdlijnen. Welke risico’s zien we, wat zijn de aandachtspunten, welke mogelijke (beheer)maatregelen worden er voorgesteld?

2. **Staat van de kering** (hoofdstukken 3 tot en met 5).

Hierin staat een toelichting over hoe de toestand van de keringen is in relatie tot de normen. Daarbij wordt er een beeld gegeven van:

   a. De resultaten en voortgang van toetsen en beoordeling van de keringen aan de normen
   b. De voortgang van de verbeteropgaven
   c. De feitelijke conditie van de waterkeringen (toezicht, inspectie, beheermaatregelen, etc)

Deze informatie is gebundeld per type kering (primair, regionaal, overig).

3. **Invulling zorglicht** (Hoofdstuk 6)

Op welke wijze is de zorgplicht is en of het daadwerkelijk ook goed verloopt.

   a. Voeren we het werk uit conform de zelf gestelde normen en procesafspraken?
   b. Halen we onze beleidsdoelstellingen voor waterveiligheid?

2 Hoofdbevindingen

2.1 Primaire keringen

De primaire keringen van AGV voldoen aan de norm uit 2011 en er is verder geen opgave meer zowel bij de grondlichamen als de kunstwerken.
De beoordeling resultaten van de huidige beoordelingsronde, met einddatum 2023 geven hetzelfde beeld.
Eind 2021 is de concept rapportage aangeboden van dijktraject 44-2 (IJ en Gooimeer) aan de ILT. Deze rapportage is goed bevonden en zal definitief worden ingediend. Rest alleen nog de beoordeling dijktraject 13-a (IJburg). Dit traject is door het Rijk bestempeld als evident veilig. Dit houdt in dat we geen uitgebreide beoordeling hoeven uit te voeren. Verwachting is dat dit in Q2 2022 formeel wordt afgerond.

De verwachting is dat we de komende 50 jaar geen groot onderhoud hoeven te plegen aan de grondlichamen omdat de primaire dijken ruim voldoen aan de norm. Wel zullen er werkzaamheden vanuit het dagelijkse beheer plaats blijven vinden om de waterkering in een goede staat te behouden.

De primaire keringen liggen er dus **goed** bij en er zijn geen significante risico's voor de waterveiligheid.

2.2 Regionale keringen

De regionale keringen voldoen op peildatum 31-12-21voor 83% aan de norm uit de toetsronde 2012. In het afgelopen jaar is voor:

- 23 km alsnog goed getoetst in een gedetailleerd toets
- 12 km aan dijkverbeteringen gerealiseerd.

Voor de keringen die op dit moment niet voldoen aan die norm zijn – in overleg met de provincie- maatregelen getroffen om te zorgen dat de waterveiligheid gegarandeerd blijft. Daar waar mogelijk zijn lage plekken tijdelijk opgehoogd vooruitlopend op de definitieve dijkversterking. Daar waar dat niet mogelijk is zijn we met de crisisorganisatie daarop voor bereid mocht er zich een hoogwatersituatie voordoen. Zo zijn er altijd zandzakken beschikbaar voor noodsituaties.

De toetsing voor de nieuwe beoordeling in 2024 is in volle gang. De snelheid van uitvoeren is daarbij een aandachtspunt. De aanvankelijke verwachting was dat met de juiste digitalisering de beoordeling in relatief weinig tijd zou kunnen worden gerealiseerd. Doordat deze digitalisering door omstandigheden (nog) niet kon worden gerealiseerd is er vertraging ontstaan in de toetsing. We gaan ervan uit dat we met de juiste maatregelen de toetsing wel binnen de geplande tijd gaan afronden. Er worden nu al trajecten handmatig getoetst en er wordt gekeken welke middelen er vrijgemaakt moeten worden om de toetsing (al dan niet handmatig) binnen de tijd af te ronden. Dit heeft de volle aandacht van het MT en Directie.

We hebben de eerste hoogtetoets uitgevoerd aan de hand van de door de provincie in 2021 vastgestelde nieuwe hydraulische randvoorwaarden. De eerste resultaten laten zien dat er na 2024 een opgave met een bandbreedte tussen de 70 en 140 km ligt die voor 2030 gerealiseerd moet worden. Deze opgave komt naast de afronding van de restopgave van het Uitvoeringsprogramma regionale waterkeringen 2015-2024. Dit vraagt om een heroverweging van de versterkingsopgave die er nu ligt. Het

is goed om daar in 2022 al op te anticiperen. De daadwerkelijke opgave wordt door de Assetmanager inzichtelijk gemaakt. Voor zover nodig wordt er voldoende budget gereserveerd bij de voorstellen voor de Voorjaarsnota 2023-2027.

2.3 Overige keringen

De overige keringen zijn niet genormeerd door het Rijk of de Provincie. Bij het falen van een overige kering zullen de gevolgen relatief klein zijn: er is weinig schade en er zijn geen gewonden te verwachten. In deze rapportage kunt u lezen welke stappen we maken om een onderbouwd beeld van de waterveiligheidssituatie te krijgen.

Afgelopen jaar hebben we gekeken wat de nut en noodzaak is van de overige keringen. Hieruit zijn twee conclusies naar voren gekomen:

- Compartimenteringskeringen leveren soms een positieve bijdrage aan het beperken van mogelijke schade bij overstroming. Sommige keringen blijken echter juist een negatieve invloed te hebben op het schade beeld bij het falen van een voorliggende waterkering.
- Van direct kerende overige waterkeringen die als kering zijn aangemerkt op de keurkaart hebben we geanalyseerd wat er gebeurt als die kering faalt. Komt er überhaupt water op het maaiveld of treed er een aanzienlijke schade op aan het bovenpeilvak en/of het benedenpeilvak. Op basis van deze analyse kunnen we mogelijk een aantal Overige keringen afwaarderen tot peilscheiding. Voorstellen hiertoe worden in 2022 voorgelegd aan het dagelijks bestuur (de Assetowner).

We zien op basis van jaarlijkse visuele inspecties met betrekking tot de onderhoudsstaat dat sommige keringen relatief laag liggen en dat er een onderhoudsopgave ligt. Met een hoogte studie wordt dit in kaart gebracht. Om zo de kanteling mogelijk te maken van reactief onderhoud naar proactief onderhoud.

2.4 Organisatie (zorgplicht)

In de invulling van de wettelijke zorgplicht voor primaire keringen is grote vooruitgang geboekt in 2021. Dit passen we ook toe voor de regionale en de overige keringen.

In het verslagjaar is een “Beheerplan Waterkeringen” (BPW) opgesteld, waarvan de eerste (ambtelijke) versie inmiddels gereed is. Het BPW bevat een beschrijving van alle verschillende werkprocessen die betrokken zijn bij het uitvoeren van het waterveiligheidsbeleid. Daarbij staat ook aangegeven hoe informatiestromen lopen. Het BPW geeft ook inzicht in alle inhoudelijke kaders die bij de uitvoering van het werk moeten worden gevolgd.
Het BPW geeft daarmee een degelijke basis voor het werken volgens de principes van assetmanagement en voor de invulling van de zorgplicht.
De afspraken tussen de organisatieonderdelen Programmeren en de Service Providers zijn nu nog beter geborgd. De plannen zijn grotendeels op orde en de aandacht is er om alles verder vast te leggen.

Het gegevensbeheer is een onderdeel van AM en zorgplicht dat nog de nodige aandacht behoeft. Op dit moment staat een deel van de voor waterveiligheid relevante gegevens nog verspreid over verschillende databases of losse Excels. Hoewel er hard gewerkt wordt aan verbetering is er nog steeds een grote opgave

voor 2022. Dat betekent voor een deel dat er duidelijker afspraken moeten worden gemaakt over wie eigenaar is van bepaalde data, wie deze beheert, op welke wijze de data opgeslagen, geactualiseerd, beveiligd en toegankelijk moeten worden gemaakt. Daarmee moet uiteindelijk op eenvoudige wijze snel – en doorlopend- zicht zijn op de conditie van het areaal en de uitvoering van de samenhangende processen.
Voor het realiseren van deze opgave is ook (extra) inzet vanuit de domeinen (digitalisering) nodig. Zoals bekend ligt daar een knelpunt wat betreft de beschikbare capaciteit.
Risico's: Het niet voldoende op orde hebben van het gegevensbeheer leidt ertoe dat de organisatie niet genoeg in control is volgens de principes van goed assetmanagement. Met name in (crisis)situaties waarin snelheid gewenst is kan de niet optimale beschikbaarheid van data een extra risico voor de waterveiligheid opleveren. Dit wordt voorlopig met beheermaatregelen zo veel mogelijk ondervangen.

2.5 Risico's en beheersmaatregelen

2.5.1 Overzicht significante risico's

	Risico	Beheermaatregel
m.b.t. technische staat primaire keringen		
	geen	
m.b.t. technische staat regionale keringen		-
	Het oplopen van achterstand in de dijkverbeteringen waardoor meer dijken onder de afkeurhoogte komen te liggen waardoor er bij een hoogwatersituatie de crisisorganisatie onder druk komt te staan.	- Inzichtelijk maken van de opgave voor de komende 30 jaar met daarbij uitgewerkte strategieën. - Verder uitvoeren Lageplekkenplan waarbij er plaatselijke lage plekken worden opgepakt in afwachting van het groot onderhoud. - Inrichten crisisorganisatie ('zandzakkenplan')
	Het niet tijdig afronden van de toetsing doordat het automatiseren niet de gewenste resultaten geeft.	- Inzichtelijk maken welke middelen er nodig zijn om toch tot een afronding te komen. De middelen moeten dan beschikbaar worden gesteld
m.b.t. technische staat overige keringen		-
	Te beperkt inzicht in de onderhoudstaat van deze keringen.	- Opstellen hydraulische randvoorwaarden om de afkeurhoogte te bepalen. - Hoogte toets doormiddel van AHN - Ophoging van delen die bij visuele inspectie kritiek blijken
m.b.t. invullen en uitvoering zorgplicht		-
	Geen/ moeizame eenduidigheid in informatie omdat basisgegevens en samenhang tussen applicaties onvoldoende op orde zijn.	- In 2022 verdere uitrol van Assetinformatiemanagement waardoor gegevensbeheer structureel beter gaat verlopen. - Tot dit moment maken we nog gebruik van Gegevensbeheer in losse applicaties als Excel, PowerBrowser, Geoweb, Maximo. We houden de oude werkwijze nog in stand.
	Er is onvoldoende aantoonbaar inzicht in de staat van de kunstwerken die een relatie hebben met waterveiligheid Let op: geldt niet voor de kunstwerken primaire keringen.	- Er loopt een uitbreidingstraject voor de gegevens van noodkeringen en – voorzieningen in Maximo. O.a. m.b.t. labeling, bedienprotocollen, en inzicht in testen en conditie. - Van uit de afdeling TS wordt er een masterplan Technische Systemen opgesteld waar aandacht wordt besteed aan de onderhoudsverplichting van verschillende objecten.

3 Toelichting Primaire Waterkeringen

3.1 Algemeen

In beheer bij AGV zijn:
- 38 km primaire kering
- 22 kunstwerken in de primaire waterkering

- IJburg dijktraject 13-a
- IJ- en Gooimeer dijktraject 44-2
- Hooge grond van Huizen dijktraject 46-1

De primaire keringen binnen het beheergebied AGV voldoen “ruim” aan de norm. Dat komt omdat het gaat om een voormalige (Zuider)zeekering, respectievelijk om IJburg, dat ontworpen en aangelegd is voor een onderhoudsvrije periode van 50 jaar. Er zijn daardoor de komende jaren geen grote werkzaamheden nodig.
Wel moeten de dijken in goede conditie worden gehouden. Dat geldt zowel voor de grondlichamen als voor de kunstwerken. Dit gebeurt door gestructureerd regulier onderhoud.

Status Primaire keringen t.o.v. uitkomsten van de laatste toetsronde 2011
Tijdens de laatste toetsronde (2011) voldeed een klein deel van de waterkeringen niet aan de eisen. Door sindsdien uitgevoerde verbeteringen voldoen momenteel alle primaire waterkeringen aan de eisen.

Veiligheidsoordeel dijken			
Veiligheidsoordeel einde jaar:	2011	2017	2021
voeldoet aan de norm (km)	37,65	37,65	38
voldoet niet aan de norm (km)	0,35	0,35	0

Alle grondlichamen voldoen aan de norm 2011

Veiligheidsoordeel kunstwerken			
Veiligheidsoordeel einde jaar:	2011	2017	2021
voeldoet aan de norm (stuks)	19	20	22
voldoet niet aan de norm (stuks)	3	2	0

Toelichting grondlichamen
Uit de toetsing van 2011 werd 350 m waterkering afgekeurd op ‘stabiliteit binnenwaarts’. Langs het Amsterdam-Rijnkanaal (ARK), tussen Zeeburgereiland en camping Zeebrugge, was de damwand te kort. Deze is door Rijkswaterstaat (de beheerder van het ARK) vervangen voor een langere damwand. Hiermee voldoet het binnentalud weer aan de stabiliteitseis.

Toelichting kunstwerken
Er waren twee kunstwerken die niet voldeden aan de norm. Deze zijn versterkt of opnieuw gebouwd en voldoen nu wel aan de norm. Het gaat om de Ipenslotersluis en de Diemerdammersluis.

Vervangen damwand (zeeburg / amsterdamsebrug)

Diemerdammersluit (damwand voorlangs)

Ipenslotersluis (nieuwe kunstwerk gebouwd)

Areaalwijzigingen t.o.v. voorgaande jaar:
Er waren geen areaalwijzigingen in het afgelopen jaar.

3.2 Voortgang huidige toetsing / beoordeling

Voor de huidige beoordeling moeten we in 2023 rapporteren aan de ILT/ministerie.

De beoordeling loopt volgens planning. Voor dijktraject 44-2 hebben we de conceptrapportage aangeleverd aan de ILT en is de rapportage door ILT goed bevonden. Voor trajecten 13-a wordt een memo opgesteld omdat deze trajecten als ‘evident veilig’ zijn bestempeld, wat inhoudt dat ze niet uitgebreid beoordeeld hoeven te worden.

3.3 Onderhoudsprogramma (HWBP)

Vanuit de nieuwe beoordelingsronde komt naar voren dat alle primaire keringen inclusief kunstwerken voldoen aan de huidige norm. We hebben dus geen verbeteringsopgave voor het Hoogwater beschermingsprogramma (HWBP).

3.4 Regulier beheer en onderhoud

Inspecties
Er zijn tijdens de reguliere inspecties geen afwijkingen aangetroffen die direct een relatie hadden met de waterveiligheid. Bijzondere inspecties (vanwege droogte of storm) waren in 2021 niet nodig.

	categorie				
	I	*II*	*III*	*IV*	*Totaal*
aantal waarnemingen	0	45	8	186	239
Niet opgelost					
Wordt tijdig opgelost		25			
Is Opgelost		20	8	186	

Urgentie klasse
I : direct op te pakken, risico hoog
II : oppakken binnen 3 maanden (uitstel mogelijk)
III: punten waarop na beoordeling door de beheerder geen actie nodig is, opslaan in beheerregister.
IV : punten waarop na beoordeling door de inspecteur en de beheerder geen actie nodig is; opslaan in beheerregister

Vergunningen

Er zijn op de primaire keringen 35 vergunningen aangevraagd. Al deze vergunningen hebben geen invloed op het functioneren van de waterkeringen en zijn na toetsing op de juiste wijze verleend.

Verleende vergunningen primair	
aantal vergunningen	35
Risico verhoogd	0
Risico tijdelijk verhoogd	0
Geen extra risico	35

Aandachtspunt: de vergunningverlener heeft niet altijd de x,y coördinaten doorgevoerd waardoor het lastig is om een overzicht te creëren. Dit wordt als verbeterpunt meegenomen.

Handhaving en toezicht

De vergunningen zijn gecontroleerd en zijn volgens vergunning uitgevoerd. Waar dat niet het geval was is een legalisatie toets gedaan.
Daarnaast zijn de handhavingszaken uit de reguliere inspectie 2020-2021 opgepakt. Er hebben zich **geen** schades of situaties voor gedaan waar acuut gehandhaafd diende te worden i.v.m. de waterveiligheid.

Wel zijn er verschillende perceeleigenaren door handhaving aangeschreven i.v.m. achterstallig onderhoud aan de waterkeringen. De capaciteit binnen handhaving bepaalt hoeveel van deze punten worden opgepakt.
De 23 punten die nog niet hersteld zijn spelen zich af op IJburg. Hierover zijn we in gesprek met de gemeente Amsterdam. Deze punten hebben een relatie met het groen onderhoud.

Inspectieronde 2020/2021 **primaire keringen -opdracht handhaving-**	43
urgente zaken	0
Status 'Afgerond'	0
Status 'In behandeling'	0
Status niet ingevuld	0
overige zaken (geen direct invloed waterveiligheid)	43
Status Hersteld = Ja	12
Status Hersteld = Nee	23
Status Hersteld = vervolgactie nodig	8

Maaien en onderhoud

De delen van de primaire kering die in eigendom zijn van AGV en die niet verpacht zijn, zijn volgens het maaibestek 2 x per jaar gemaaid. Dit jaar is de eerste stap gemaakt om de biodiversiteit te verhogen.

Daarnaast zijn de onderhoudszaken uit de reguliere inspectie 2020-2021 opgepakt. Er hebben zich **geen** schades of situaties voor gedaan die acuut opgepakt diende te worden ivm de waterveiligheid.
Er zijn 10 kleine schades opgepakt door Dagelijks Onderhoud (DO) om de dijk in een goede conditie te houden.

Inspectieronde 2020/2021 **primaire keringen -opdracht DO-**	10
urgente zaken	0
Status Hersteld = Ja	0
Status Hersteld = Nee	0
Status Hersteld = vervolgactie nodig	0
Status Hersteld = N.v.t.	0
overige zaken (geen direct invloed waterveiligheid)	10
Status Hersteld = Ja	8
Status Hersteld = Nee	0
Status Hersteld = vervolgactie nodig	2
Status Hersteld = N.v.t.	0

Deze punten zijn opgepakt en afgerond. Twee zaken worden later opgepakt en hebben verder geen invloed op de waterveiligheid.

Sluiten kunstwerken

De drie primaire kunstwerken zijn in 2021 succes gesloten (testsluiting) en geïnspecteerd. Er waren geen vervolgacties nodig.
In 2022 is de planning en het (aantoonbaar) testen van deze kunstwerken geborgd in het beheerprogramma Maximo.

Calamiteiten

In 2021 is er geen significante calamiteit opgetreden waarbij de waterveiligheid in gevaar kwam.

3.5 Wat er momenteel speelt bij de primaire keringen

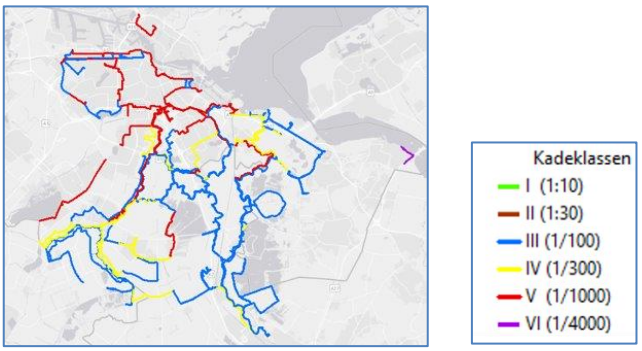
- Door de gemeente Amsterdam wordt gewerkt aan de nieuwe locatie van de primaire kering die straks om Zeeburgereiland wordt aangelegd. AGV is hier nauw bij betrokken en we verwachten dat de kering in 2023 bij AGV in beheer komt.
- IJburg tweede fase is in volle gang. Ook hier zal een overdracht van een nieuw stuk primaire kering plaats vinden. Hiermee breiden we het areaal verder uit.
- De beoordelingsrapportages worden opgeleverd het ministerie

4 Toelichting Regionale Waterkeringen

4.1 Algemeen

In beheer bij AGV zijn:

- 591 km aan regionale keringen
- 1271 kunstwerken

Status secundaire keringen t.o.v. laatste toetsronde 2012
Uit de toetsing van 2012 was 141 km onvoldoende en moest 117 km nog nader onderzocht worden. Van de 258 km in het Uitvoeringsprogramma 2015-2024 is er tot en met 2021 in totaal 138 km naar een voldoende gebracht door nader onderzoek of door een fysieke dijkverbetering. Ook is de 117 km nader onderzoek (waarvan in 2021 nog 56 km resteerde) ook volledig beoordeeld. **Eind 2021 voldoet er nog 120 km niet aan de norm**.

In het jaar 2021 is er 35 km van een onvoldoende naar een voldoende gegaan. Hiervan is 12 km voldoende gescoord door een fysieke dijkverbetering en 23 km is door nader onderzoek alsnog voldoende gescoord.

Areaalwijzigingen t.o.v. voorgaande jaar:
Er hebben zich geen areaalwijzigingen voorgedaan ten opzichte van voorgaand jaar waardoor het totaal aan secundair waterkeringen 591 km bedraagt.

4.2 Voortgang huidige toetsing / beoordeling

Het veiligheidsoordeel van de regionale waterkeringen moet voor 1-1-2025 gerapporteerd zijn aan gedeputeerde staten van de provincies Noord Holland, Zuid Holland en Utrecht. In deze toetsronde dienen de kunstwerken en Niet-Waterkerende Objecten ook beoordeeld te worden. Dit is een uitbreiding t.o.v. de vorige toetsronde (2012).

Het project “Toetsing regionale keringen, Waterschap AGV 2016-2024” is in uitvoering. Bij de start van dit project werd ervan uitgegaan dat dit zich goed leende voor digitalisering. Daarvoor zou het gevensbeheer moeten worden verbeterd waarna de toetsing deels geautomatiseerd kon worden. Inmiddels is duidelijk geworden dat deze werkwijze niet (tijdig) kan worden gerealiseerd, waardoor de toetsing nu grotendeels handmatig zal moeten worden uitgevoerd.

Randvoorwaarden om de toetsing tijdig te kunnen afronden zijn nu:

- Financiën, het tijdig beschikbaar hebben van het benodigde budget;
- Personeel, de beschikbaarheid van de juiste mensen op de arbeidsmarkt.

Scope-trajecten (nader onderzoek)
De trajecten, met openstaande onderzoekvragen uit de toetsing 2012 zijn met voorrang opgepakt en afgerond. Dit om het dijkverbeteringsprogramma te voorzien van een goede projectscope. Het betreft de resterende 56 van de 117 kilometer nader onderzoek uit 2012.

Toetsing regionale waterkeringen
Binnen Waternet is ervoor gekozen om niet de beoordeling per dijtraject te doorlopen maar het gehele areaal te doorlopen per beoordelingsspoor. Hieronder leest u de voortgang op de verschillen sporen

Hoogte (HT)
Voor de hoogte toets is een script geschreven welke op basis van AHN-data een voorspelling doet over de hoogteligging in 2024. Deze data is in 2021 beschikbaar gekomen en zal in 2022 verder worden verwerkt.

Stabiliteit piping (STPI) Binnenwaards (STBI), Micro (STMI), Buitenwaards (STBU)
Hierbij worden de beoordelingssporen piping, stabiliteit binnenwaarts, micro-stabiliteit binnenwaarts en stabiliteit buitenwaarts tegelijk behandeld per dijktraject. Waarbij voor de buitenwaartse stabiliteit eerst een globale toets is gedaan voor het gehele areaal en nu alleen die trajecten worden meegenomen die bij de globale toets geen voldoende kregen. In 2021 hebben 188 km waterkeringen een oordeel kunnen geven op deze toetssporen.

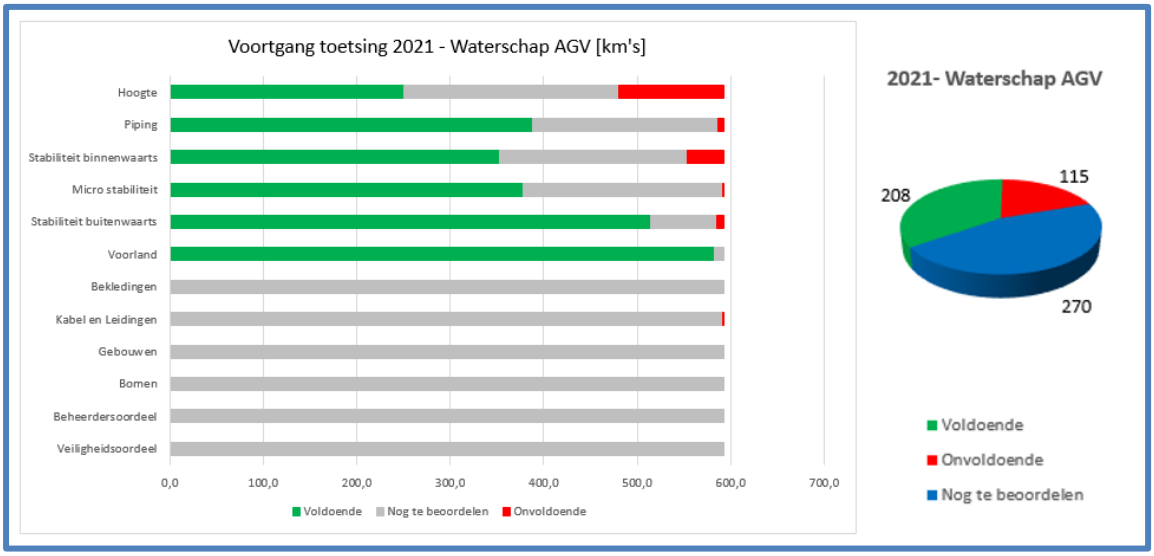
Stabiliteit Voorland (STVL)
Het beoordelingsspoor voorland is gebiedsbreed opgepakt en nagenoeg gereed. Voor minder dan 10 km moeten nog aanvullende berekeningen worden uitgevoerd. Dit zal in 2022 worden afgerond.

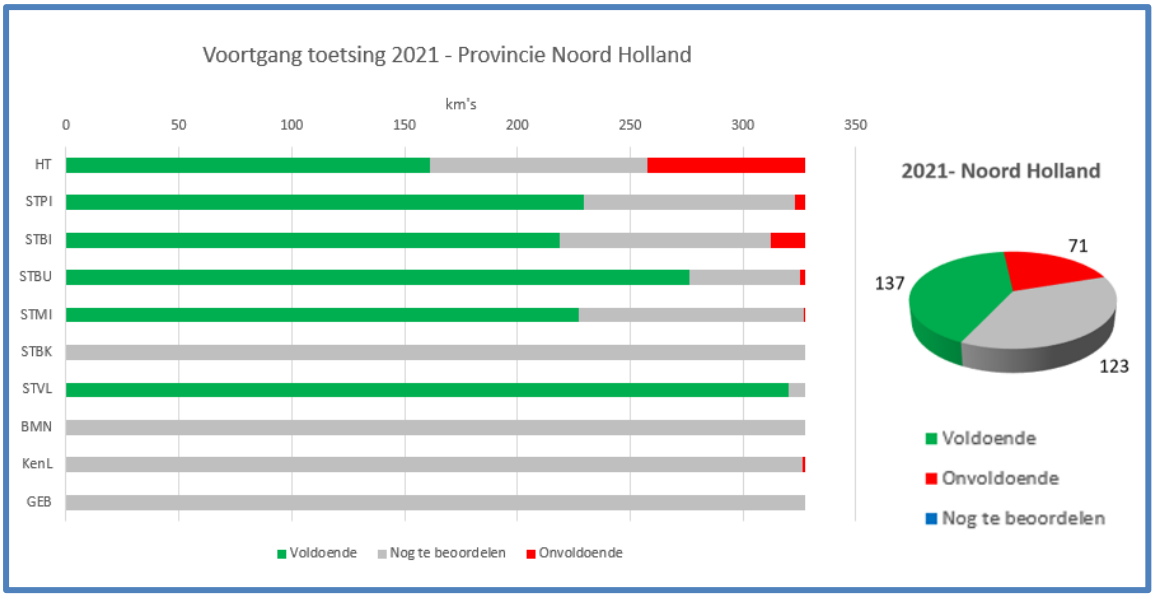
Stabiliteit bekleding (STBK)
Het beoordelingsspoor bekleding moet nog worden opgestart. Het doel voor 2021 was 25% gereed te hebben. Dit is niet gehaald door dat de focus op de scope en grondlichamen lag.

Niet waterkerende Objecten (NWO's)
Voor de Niet-Waterkerende objecten zijn in 2021 voorbereidingen getroffen.
Een eerste inventarisatie van alle bomen op de regionale keringen is nagenoeg gereed. In 2022 zal dit verwerkt worden in een database en kan de eerste globale toets plaats vinden.
Voor de Kabels en Leidingen is een tool beschikbaar waarmee snel de ligging van Kabels en Leidingen kan worden geïmporteerd in GIS. Deze tool is getest in 2021 en in 2022 zal voor het gehele areaal de ligging worden ingelezen.
De toetsing van gebouwen zal vanaf 2022 worden opgepakt.

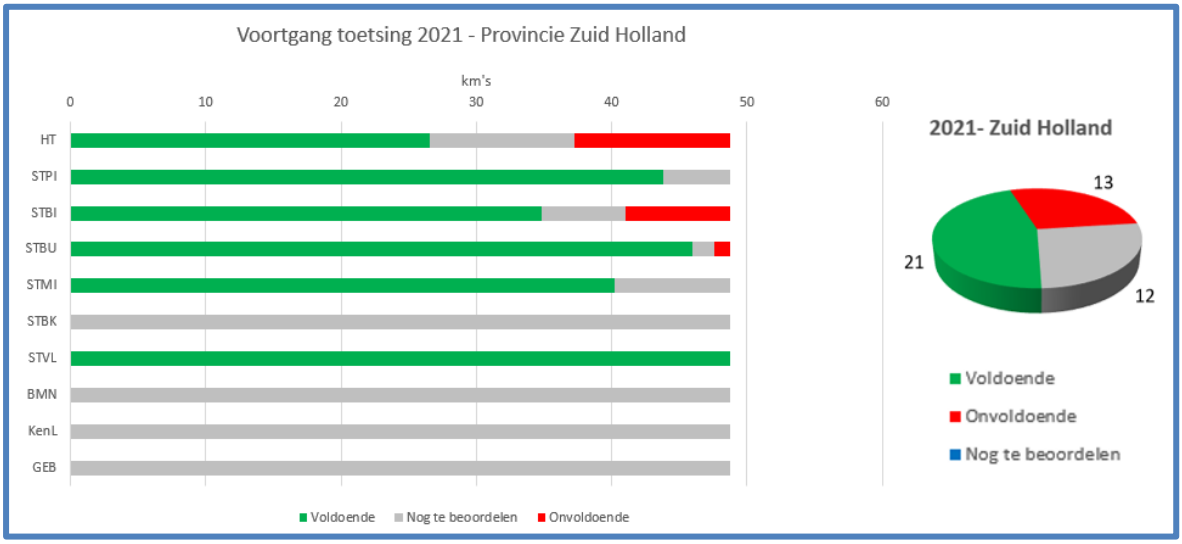
Kunstwerken
N.a.v. de eerste inventarisatie van de kunstwerken (1271 stuks) is een check gedaan op het beheerregister. Hieruit bleek dat het inlaten bestand niet volledig is bijgewerkt. In 2022 zal dit worden opgepakt en zal met de toetsing van de kunstwerken worden begonnen.

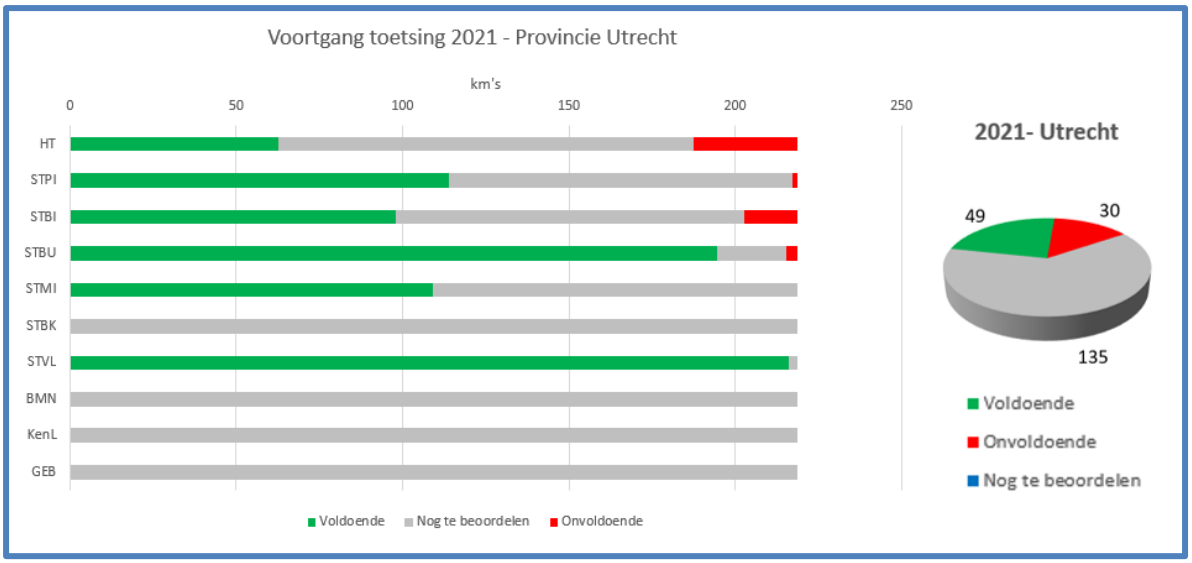
In onderstaande tabellen staat de voorgang per beoordelingsspoor voor AGV en per provincie. In de taart-diagrammen staat op basis van de beoordelingssporen Hoogte, Piping, Stabiliteit binnenwaarts, Micro-stabiliteit, stabiliteit buitenwaarts en stabiliteit voorland het “voorlopig” rekenkunding eindoordeel. Als alle sporen gereed zijn incl het beheersoordeel zal het veiligheidsoordeel worden opgesteld.

Classificatie: Intern

Voortgang toetsing 2021 - Provincie Zuid Holland
km's
0
10
20
30
40
50
60
HT
STPI
STBI
STBU
STMI
STBK
STVL
BMN
KenL
GEB
Voldoende
Nog te beoordelen
Onvoldoende
2021- Zuid Holland
13
21
12
Voldoende
Onvoldoende
Nog te beoordelen

Voortgang toetsing 2021 - Provincie Utrecht
km's
0
50
100
150
200
250
HT
STPI
STBI
STBU
STMI
STBK
STVL
BMN
KenL
GEB
Voldoende
Nog te beoordelen
Onvoldoende
2021- Utrecht
49
30
135
Voldoende
Onvoldoende
Nog te beoordelen

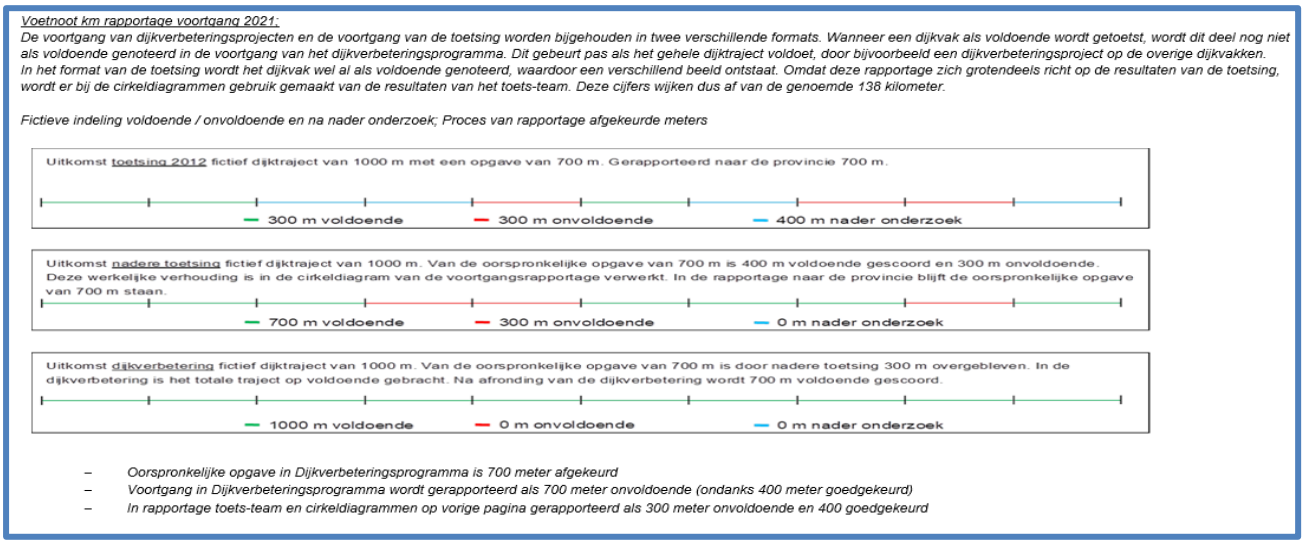
4.3 Onderhoudsprogramma (DVP 2015-2024)

De opgave in het huidige Uitvoeringsprogramma regionale waterkeringen 2015-2024 van 258 km is 138 km tot op heden afgerond en voldoende gescoord. In 2021 zijn de resterende 56 km die nog geen oordeel hadden nader getoetst. Hiervan is 23 km alsnog voldoende gescoord. De overige 33 km die onvoldoende hebben gescoord bij het nader onderzoek zijn opgenomen in het uitvoeringsprogramma. Hierdoor voldoet 120 km nog niet aan de norm. Dat betekent dat 53% van het programma is afgerond.

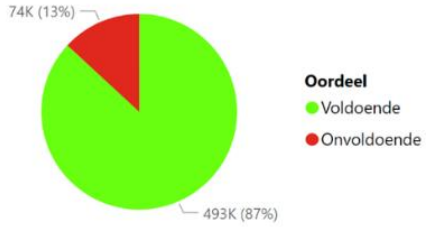
Begin 2021 is er door het AGV bestuur een krediet van 29 miljoen beschikbaar gesteld om de voortgang van het programma te kunnen continueren. Met het besluit is ook de gebiedsgerichte aanpak herbevestigd.

Door de gebiedsgerichte aanpak en de beschikbare capaciteit van de organisatie resteert er een opgave van circa 40 km na 2024. Hiervan bevindt zich 70% in de provincie Noord-Holland, 20% in de provincie Utrecht en 10% in de provincie Zuid-Holland. Begin 2022 vragen we de provincies om uitstel tot en met 2027 van trajecten die vanwege de afstemming met gemeenten goedkoper en efficiënter kunnen worden verbeterd, zonder de dijkveiligheid daarbij uit het oog te verliezen. Hierover is het Waterschap reeds op ambtelijk niveau in gesprek met de drie Provincies.
In 2020 was in totaal 103 km voldoende gescoord door een fysieke dijkverbetering of door nader onderzoek. In 2021 is 35 km voldoende gescoord waardoor we in totaal uit komen op 138 km voldoende. Van de 35 km is 12 km opgepakt aan de hand van een versterking buiten en 23 km is door nader onderzoek alsnog voldoende gescoord. De dijkverbeteringen van De Aa, Westveensekade, Jaagpaden Noord en Zuid, Geerkade West, Mijdrechtse Zuwe – Kade langs de Rondweg en Dwarskade zijn afgerond.

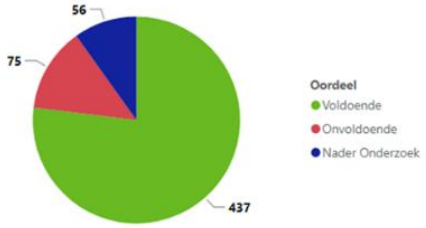
Lees de voetnoot om de afwijking in de getallen van de diagrammen te begrijpen. De eerder genoemde 138 km komt hier niet in terug..

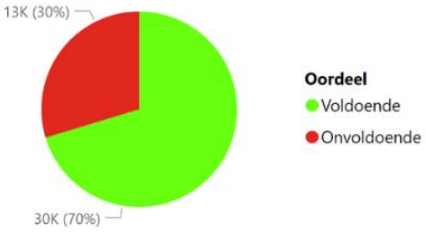
2021 - Waterschap AGV

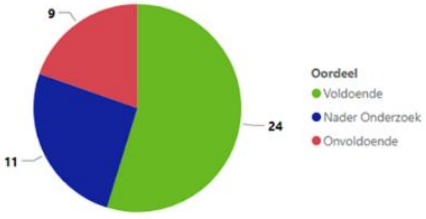
2020 - Waterschap AGV

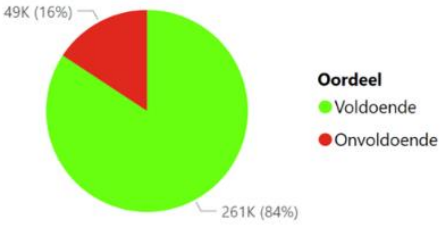
2021 - Provincie Zuid-Holland

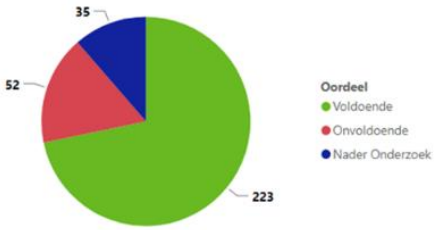
2020 - Zuid-Holland

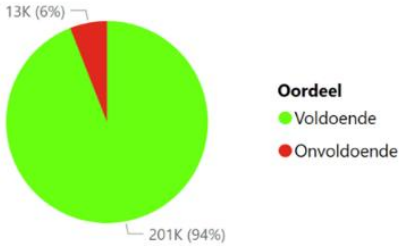
2021 - Provincie Noord-Holland

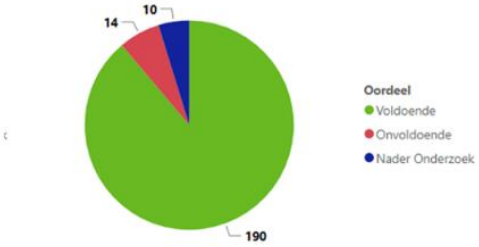
2020 - Noord-Holland

2021 - Provincie Utrecht

2020 - Utrecht

4.4 Risico's en beheermaatregelen

- Capaciteit en financiën

In 2022 maken we een start om de lange termijn onderhoudsplanning inzichtelijk te maken incl. handelingsperspectieven om de juiste middelen te bepalen. We willen op basis van de eerste hoogtetoets resultaten van de toetsing 2024 alvast een doorkijk geven voor het uitvoeringsprogramma na 2024. Uit de eerste globale hoogte anelyse zien we dat 20% van de keringen na 2024 niet voldoet op hoogte.

- Inwerkingtreding Omgevingswet

We hebben in 2021 de impact van de Omgevingswet op de dijkverbeteringsprojecten in beeld gebracht. In 2022 implementeren we de nieuwe werkwijze van de omgevingswet op de projecten.

- Programma en projectplanning

We zetten in op het beter afstemmen op de planning van de ruimtelijke ontwikkelingen en onderhoudsfrequentie van de wegen op de waterkeringen met gemeenten. Om verdere vertraging te voorkomen van het programma en binnen de dijkverbeteringsprojecten wordt er stevig ingezet op het toepassen van omgevingsmanagement.

- Ophogen lage plekken

We hebben de lage plekken in ons gebied in beeld. Lage plekken zijn korte stukken in een dijktraject die lager dan de afkeurhoogte liggen. Begin 2018 waren er 200 lage plekken. Er is gestart met de meest kritische plekken waarbij er tot en met 2021 in totaal 140 lage plekken zijn opgelost door ophogen en waar ophogen niet mogelijk was zijn er beheersmaatregelen getroffen. Er wordt dan extra inspectie gedaan en er worden zandzakken ingezet bij een hoogwater situatie. De overige 60 plekken worden in 2022 opgepakt. Vaak zitten deze plekken binnen reeds lopende dijkverbeteringsprojecten die in voorbereiding zijn.

Lage plekken blijft een aandachtpunt. Te veel lagen plekken kan ervoor zorgen dat er tijdens een hoogwater geen controle is. Voorkeur is om dit aan de voorkant op te lossen door op tijd het onderhoud van de waterkering in te plannen.

4.5 Regulier beheer en onderhoud

Inspectie

Er zijn tijdens de reguliere inspecties geen afwijkingen aangetroffen die een groot risico hadden op de waterveiligheid

	categorie				
	I	*II*	*III*	*IV*	*Totaal*
aantal waarnemingen		438	1192	1934	3564
Niet opgelost					
Wordt tijdig opgelost		163			
Is Opgelost		275	1192	1934	

Urgentie klasse
I : direct op te pakken, risico hoog
II : oppakken binnen 3 maanden (uitstel mogelijk)
III: punten waarop na beoordeling door de beheerder geen actie nodig is, opslaan in beheerregister.
IV : punten waarop na beoordeling door de inspecteur en de beheerder geen actie nodig is; opslaan in beheerregister

Opmerking: we moeten kijken of we waterkeringen een extra classificatie kunnen geven gericht op risico. Hiermee kunnen we gerichter acties uitzetten en zaken oppakken die er echt om doen. Deze actie wordt in 2022 opgepakt.

Vergunningen

Er zijn op de regionale keringen 352 vergunningen aangevraagd. Al deze vergunningen hebben geen invloed op het functioneren van de waterkeringen en zijn na toetsing op de juiste wijze verleend.

Verleende vergunningen secundair	
aantal vergunningen	**352**
Risico verhoogd	**0**
Risico tijdelijk verhoogd	**0**
Geen extra risico	**352**

Handhaving en toezicht

De vergunningen zijn gecontroleerd en zijn goed uitgevoerd. Waar dat niet een geval was is een legalisatie toets gedaan volgens de processen.
Daarnaast zijn de handhavingszaken uit de reguliere inspectie 2020-2021 opgepakt. Er waren 4 zaken die direct opgepakte moesten worden ivm de waterveiligheid. Deze punten zijn goed afgerond.
Van de overige 481 punten die doorgezet zijn naar handhaving zijn er 182 afgerond en 158 nog in behandeling. Dit zijn punten die wat zeggen over de onderhoudsstaat van de dijk. Hoe netje ligt de dijk erbij. De capaciteit binnen handhaving is bepalend voor de hoeveel punten die opgepakt kunnen worden.

Inspectieronde 2020/2021 **regionale keringen -opdracht handhaving-**	485
urgente zaken	4
Status 'Afgerond'	4
Status 'In behandeling'	0
Status niet ingevuld	0
overige zaken (geen direct invloed waterveiligheid)	481
Status Hersteld = Ja	178
Status Hersteld = Nee	158
Status Hersteld = vervolgactie nodig	145

Maaien en onderhoud

De delen van de regionale kering die in eigendom zijn van AGV en die niet verpacht zijn volgens het maaibestek 2 x per jaar gemaaid volgens de kaders. Dit jaar is de eerste stap gemaakt om de biodiversiteit te verhogen.

Uit de reguliere inspectie zijn 98 kleine herstelwerkzaamheden naar voren gekomen. Op een na hadden de schades die niet direct invloed op de waterveiligheid maar wel invloed hadden op de onderhoudsstaat. De schade die wel mogelijk invloed had op de waterveiligheid is met spoed succesvol hersteld.

Inspectieronde 2020/2021 **regionale keringen -opdracht DO-**	132
urgente zaken	1
Status Hersteld = Ja	1
Status Hersteld = Nee	0
Status Hersteld = vervolgactie nodig	0
Status Hersteld = N.v.t.	0
overige zaken (geen direct invloed waterveiligheid)	131
Status Hersteld = Ja	92
Status Hersteld = Nee	0
Status Hersteld = vervolgactie nodig	5
Status Hersteld = N.v.t.	34

Bijna alle herstelwerkzaamheden zijn goed uitgevoerd. Bij 5 punten is er een vervolgactie nodig.

Sluiten kunstwerken

Sluiten kunstwerken komt voort uit de basis van de primaire keringen. In het reguliere systeem zijn we nog niet zo ver. In de huidige toetsronde worden voor het eerst de kunstwerken meegenomen. Wel willen we de sluitingstoets, vanuit waterveiligheid, gaan doorvoeren. Hier voren we nu het gesprek over. Dit wil niet zeggen dat er nu niets gebeurt. De kunstwerken die in eigendom zijn worden beheerd door AGV en er vinden sluitingstesten plaats vanuit de technische inspectie van het object. We zijn nauw gekoppeld op het masterplan technische systemen. Daarnaast hebben we een begin gemaakt om de sluiting te gaan borgen in Maximo.
In 2022 hopen we hier meer inzicht in te hebben.
Het wel of niet goed functioneren van kunstwerken die ingezet kunnen worden tijdens een calamiteit is een aandachtspunt.

4.6 Wat er momenteel speelt bij de regionale keringen

- Er wordt gekeken of een aantal keringen afgewaardeerd kunnen worden waardoor de regionale status komt te vervallen.
- Afspraken gemaakt met de provincies over uitstel programma
- Gegevenshuishouding aan het optimaliseren voor de toetsing regionaal
- Bouw, informatie management aan het implementeren bij de dijkverbeteringsprojecten.

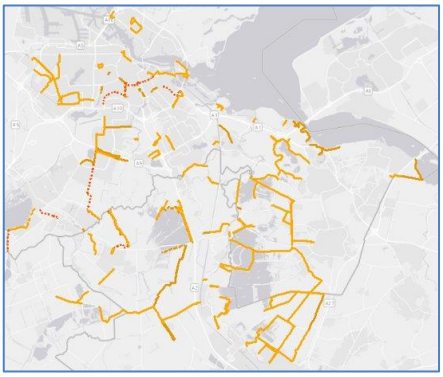
5 Toelichting Overige Waterkeringen

5.1 Algemeen

In beheer van AGV zijn:

- 69 km overige keringen (compartimenterend)
- 225 km overige keringen (direct kerend)

Areaalwijzigingen t.o.v. voorgaande jaar
Er is niets veranderd het afgelopen jaar. Er is wel onduidelijkheid over het aantal kilometers omdat er ook keringen onder de noemer “overige keringen” in beheer zijn van RWS. Daardoor komen in sommige stukken andere waarden voor. In 2022 willen we het exacte aantal kilometers gaan vastleggen.

Voor de overige keringen is geen wettelijke norm vastgelegd. Bij falen van een overige kering zal in het algemeen weinig schade ontstaan. Het waterschap kan voor overige keringen zelf normen bepalen. AGV heeft hier tot op heden niet voor gekozen.

5.2 Voortgang huidige toetsing/beoordeling

Omdat er geen norm is vastgesteld kan er ook niet getoetst worden. In het afgelopen jaar hebben we de nut en noodzaak van de overige keringen bepaald. Deze analyse is afgerond en wordt voorgelegd aan het bestuur, waarna kan worden bepaald hoe we het beheer van deze keringen willen gaan uitvoeren en of ontwikkeling van een standaard gewenst is.

We hebben in de studie gekeken naar:

Compartimenteringskeringen:
Er is een analyse gemaakt over wat de geschatte schade is bij een doorbraak van een voorliggende kering met of zonder compartimenteringskering. Daaruit is gebleken dat sommige compartimenteringskeringen een positieve bijdrage leveren aan het beperken van gevolgschade. Andere keringen geen, of zelfs een negatieve.

Direct kerende keringen:
Er is een onderzoek gedaan naar de herkomst van deze keringen en naar wat de huidige functie is. We hebben naar twee gevolgen gekeken van het falen van een kering:

- komt het water dan op het maaiveld, en
- wat is de schade aan het boven en/of onderpand.

Hieruit is gebleken dat veel keringen een zeer geringe functie hebben voor de waterveiligheid. Deze keringen zouden kunnen worden afgewaardeerd tot de categorie “peilscheidingen”.

5.3 Onderhoudsprogramma

Voor de overige keringen is (nog) geen onderhoudsprogramma. In de afgelopen 15 heeft de focus gelegen bij de regionale keringen. Waar bij inspectie is geconstateerd dat er te lage plekken zijn ontstaan in keringen, zijn deze met voorrang en ad-hoc verholpen. Er is geconstateerd dat er steeds vaker lage plekken voorkomen. Om hier beter zicht op te krijgen wordt er in 2022 een hoogte analyse van alle overige keringen uitgevoerd. Daarna kan er een programmatische aanpak worden voorbereid.

5.4 Regulier beheer en onderhoud

Inspectie

Er zijn tijdens de regulier inspectie geen afwijkingen aangetroffen die direct een relatie hadden met de waterveiligheid. Er zijn geen extra inspecties uitgevoerd voor droogte of storm. Wel zijn er plekken geconstateerd waar de keringen erg laag waren en waar bij een hoogwatersituatie mogelijk water over de kering zou lopen. Zie ook vorige paragraaf.

	categorie				
	I	*II*	*III*	*IV*	*Totaal*
aantal waarnemingen		140	830	602	1572
Niet opgelost					
Wordt tijdig opgelost		98			
Is Opgelost		42	422	602	

Urgentie klasse
I : direct op te pakken, risico hoog
II : oppakken binnen 3 maanden (uitstel mogelijk)
III: punten waarop na beoordeling door de beheerder geen actie nodig is, opslaan in beheerregister.
IV : punten waarop na beoordeling door de inspecteur en de beheerder geen actie nodig is; opslaan in beheerregister

Vergunningen

Er zijn op de overige keringen 57 vergunningen aangevraagd. Al deze vergunningen hebben geen invloed op het functioneren van de waterkeringen en zijn na toetsing op de juiste wijze verleend.

Verleende vergunningen overige	
aantal vergunningen	57
Risico verhoogd	0
Risico tijdelijk verhoogd	0
Geen extra risico	57

Handhaving en toezicht

De vergunningen zijn gecontroleerd en zijn volgens vergunning uitgevoerd. Waar dat niet het geval was is een legalisatie toets gedaan.
Daarnaast zijn de handhavingszaken uit de reguliere inspectie 2020-2021 opgepakt.

Er hebben er geen situaties voorgedaan die invloed hadden op de dijkveiligheid

Inspectieronde 2020/2021 **overige keringen -opdracht handhaving-**	132
urgente zaken	0
Status 'Afgerond'	0
Status 'In behandeling'	0
Status niet ingevuld	0
overige zaken (geen direct invloed waterveiligheid)	132
Status Hersteld = Ja	35
Status Hersteld = Nee	67
Status Hersteld = vervolgactie nodig	30

Maaien en onderhoud
De delen van de overige kering die in eigendom zijn van AGV en die niet verpacht zijn, zijn volgens het maaibestek 2 x per jaar gemaaid. Dit jaar is de eerste stap gemaakt om de biodiversiteit te verhogen.

Uit de reguliere inspectie zijn 20 herstelwerkzaamheden naar voren gekomen.

Inspectieronde 2020/2021 **overige keringen -opdracht DO-**	12
urgente zaken	0
Status Hersteld = Ja	0
Status Hersteld = Nee	0
Status Hersteld = vervolgactie nodig	0
Status Hersteld = N.v.t.	0
overige zaken (geen direct invloed waterveiligheid)	12
Status Hersteld = Ja	7
Status Hersteld = Nee	0
Status Hersteld = vervolgactie nodig	3
Status Hersteld = N.v.t.	2

Bijna alle herstelwerkzaamheden zijn goed uitgevoerd. Bij 3 punten is er een vervolgactie nodig. Deze punten hebben geen direct invloed op de waterveiligheid.

Sluiten kunstwerken
n.v.t.

5.5 Wat er momenteel speelt bij de overige keringen

In 2021 is er een analyse afgerond over nut en noodzaak van de verschillende overige keringen. Door middel van zettingsprognoses, gecombineerd met een hoogtetoets, wordt er in 2022 inzichtelijk gemaakt welke opgave er ligt voor de komende jaren.

6 Toelichting organisatie (Zorgplicht)

6.1 Inleiding

Dit deel van de rapportage geeft een kwalitatieve beoordeling van de wijze waarop de organisatie invulling geeft aan de zorgplicht, zoals deze voor primaire keringen in de wet is vastgelegd.

Voor alle typen keringen wordt daarbij ingegaan op de vragen:

- Voeren we het werk uit conform de zelf gestelde normen en procesafspraken?
- Halen we onze beleidsdoelstellingen?

Voor de primaire keringen is dit, als gezegd, tevens een wettelijke verplichting. Dit hoofdstuk sluit aan op de het Kader Zorgplicht waar ILT op toetst.
Voor de regionale als overige keringen is deze werkwijze net gestart.

6.2 Verbeterpunten doorgevoerd in 2021

Het Beheerplan Waterkeringen (BPW) is opgesteld, waarin alle bestaande procesafspraken met betrekking tot waterveiligheid binnen de organisatie zijn gebundeld en inzichtelijk gemaakt. Daarbij is voor alle relevante organisatieonderdelen omschreven wat er verwacht wordt. De procesrollen zijn verder uitgewerkt, en verantwoordelijkheden zijn duidelijk benoemd. Het document wordt vooralsnog niet bestuurlijk vastgesteld omdat het in dit stadium uitsluitend over bedrijfsvoeringsafspraken gaat.

De afspraken in dit BPW dienen als grondslag voor deze Waterveiligheidsrapportage, en helpen daarmee de waterveiligheidssituatie periodiek te evalueren. De inzichten uit de veiligheidsrapportage kunnen op hun beurt weer bijdragen aan verbetering van het BWP.
Hiermee is de structuur vastgelegd waarmee de uitvoering van de PDCA cyclus wordt geborgd.

Met het BWP wordt daarmee voor een aanzienlijk deel antwoord gegeven op de aanbevelingen die de ILT heeft gedaan bij haar laatste audit.

De aandachtpunten die nog openstaan betreffen het gegevensbeheer. Hiervoor zijn tijdelijke beheersmaatregelen toegepast. Tevens is er een start gemaakt met een definitieve oplossing.

6.3 Samenvatting interne evaluaties (Zorgplicht indeling)

In tabel 6.3 zijn de 12 zorgplicht activiteiten weergegeven en wordt per activiteit ingevuld hoe de stand van zaken is. Daarnaast zijn de risico’s benoemd. De resultaten gelden voor zowel de primaire als de regionale waterkeringen.

In de tabel is te zien dat een aantal processen nog niet volledig op orde is. De aandachtspunten die uit de evaluatie volgen zijn hieronder samengevat.

Activiteiten gericht op de operationele uitvoeri	inrichting	uitvoering	risico
Crisisbeheersing			onvoldoende personeel in de wachtdienstgroep keringen
Bediening waterkerende kunstwerken			niet overal een efficiente sluitin (regionaal systeem, primair is op orde)
Onderhoud			
Inspectie			aanpassen beheerplan er zijn nu dubbelingen beheerplan/inspectieplan
Vergunningverlening			
Tochzicht en handhaving			
Beheren dagelijkse gegevens keringen			niet eenduidig vastleggen en beheren gegevens

Activiteiten van generieke aard	inrichting	uitvoering	risico
Lange termijn en over de grenzen			
Kennismanagement			

Activiteiten ondersteunend operationele uitvoe	inrichting	uitvoering	risico
Informatie managementsysteem			onvoldoende overzicht. Gegevens zijn er wel maar worden moeizaam ontsloten
Verantwoording over de resultaten			
Juridisch register waterstaatswerken			

	alles voldoet
	alles voldoet maar wel aandacht
	aandacht niet direct risico
	onvoloende er is direct risico

Tabel 6.3

6.3.1 Inspectie

Het inspectieplan is up to date. Een deel van de inhoud is inmiddels in het BPW opgenomen. Dit moet nog worden geschrapt uit het inspectieplan.
De inspecties zijn volgens plan uitgevoerd. Er zijn stappen gemaakt met de inspectie app die nu minder gevoelig is voor storingen. De inspectie resultaten worden eenduidig opgeslagen. Daarnaast is te volgen welke vervolgacties er zijn en wat de status daarvan is. Dit is nog wel verdeeld over verschillende programma's.

Wat kan anders, efficiënter, beter (verbeterpunten)[1]? bron

1. De beheerder heeft behoefte aan een betere afwikkeling van gegevens naar Toezicht en handhaving en onderhoud. Maximo biedt daar de oplossing voor, maar daar is nog geen prioriteit aan gesteld.
2. Gegevens beter uitwisselbaar (actie komt terug bij beheer dagelijkse gegevens)
3. Begroeiing op de keringen (opstellen van streefbeelden is gewenst)
4. Keringen indelen in risicovakken

Risico's

Er zijn geen acute significante risico's t.a.v. de waterveiligheid in dit proces.
Punt van zorg is gegevensbeheer. Als snel informatie nodig is (bijvoorbeeld bij een calamiteit of bij omgevingsvragen) over bijvoorbeeld de actuele situatie van een kunstwerk of werkzaamheden, is die soms nu niet snel voorhanden.
Het gegevensbeheer moet beter en structureel ingericht worden om te voorkomen dat de kwaliteit en vindbaarheid van gegevens verder achteruitgaat.

Acties 2022

Doorgaan met verbetering van het gegevensbeheer.

[1] Evaluatieverslag eind 2021

6.3.2 Onderhouden

Er is volgens proces gewerkt en de samenwerking met de opzichters is afgelopen jaar verbeterd omdat de rollen duidelijker waren. De onderhoudswerken zijn goed afgerond en er was geen verhoogd risico tijdens de werkzaamheden.
Het maaibestek is goed uitgevoerd waardoor de kaders, die meegegeven zijn vanuit o.a. biodiversiteit, goed zijn uitgevoerd.

Wat kan anders, efficiënter, beter (verbeterpunten)?

1. Het ontbreekt aan een kader “Groen” waarmee beter gestuurd kan worden op welke begroeiing op een waterkering nog acceptabel is.
    - Nu blijft begroeiing nogal eens lang staan waardoor het steeds verder groeit. Verwijderen wordt dan steeds bewerkelijker. Zowel qua vergunningen als ‘technisch’.
    - Soms zijn er ook eisen vanwege biodiversiteit. Deze gaan soms niet goed samen met die van waterveiligheid. Deze onduidelijkheid is ongewenst
2. De gevraagde onderhoudsinformatie kan alleen handmatig uit huidige systemen (o.a. Excel) gehaald worden.
3. Administratie van onderhoud (planning, beheersing, rapportage) zou meer via de kernapplicaties (m.n. Maximo) moeten gaan lopen en minder via losse Excelsheets. Hierdoor ontstaat betere beheersing en meer inzicht in (bijvoorbeeld) voortgang van het maaiwerk.
4. Als een pachter/huurder/eigenaar vertrekt duurt het soms te lang voordat er met een nieuwe afspraken zijn gemaakt over onderhoud. In de tussentijd wordt er geen onderhoud (m.n. maaien) uitgevoerd.
5. Het budget voor onderhoud is structureel te laag, waardoor er budget uit niet-onderhoudspotjes wordt gehaald. Dit bemoeilijkt het zicht op de werkelijke kosten van onderhoud, en stimuleert besluiten om geen onderhoud uit te voeren omdat het budget op is.

Risico’s
Er zijn geen acute significante risico’s in dit proces t.a.v. de waterveiligheid.

Punt van zorg is gegevensbeheer. Als snel informatie nodig is (bijvoorbeeld bij een calamiteit of bij omgevingsvragen) over bijvoorbeeld de actuele situatie van een kunstwerk of werkzaamheden, is die soms nu niet snel voorhanden.

Het gegevensbeheer moet beter en structureel ingericht worden om te voorkomen dat de kwaliteit en vindbaarheid van gegevens verder achteruitgaat.

Acties 2022
Doorgaan met verbetering van het gegevensbeheer.
Opstellen van het kader voor het groenonderhoud

6.3.3 Vergunningen

Het vergunningen proces is goed op orde en de vergunningen zijn op de juiste manier verleend. Er is een goede kwaliteitsborging door de senior vergunningverleners die alle vergunningen nalopen voordat ze worden vrijgegeven. Daarnaast is de samenwerking met beheer en O&A goed bij complexe vergunningen. Nieuwe medewerkers worden goed ingewerkt op het thema keringen. Daarnaast is er een wekelijks overleg gericht op keringen waar kennis wordt gedeeld.
De documentatie rondom aanvragen is op orde.

Wat kan anders, efficiënter, beter

1. Waternetbreed: actueel overzicht houden van wie welke rol vervult / bijwerken van organogram, zodat duidelijk blijft wie je waarvoor kunt benaderen
2. Altijd registreren van X,Y-coördinaten in PowerBrowser
3. Zichtbaar maken van vergunningszaken in GIS, zodat deze informatie ook voor anderen beschikbaar is
4. Literatuur rondom vakkennis, normen etc kan beter ontsloten worden in SharePoint

Risico's

Er zijn geen acute significante risico's in dit proces t.a.v. de waterveiligheid.
Ook hier kan het gegevensbeheer beter. Zo worden niet altijd de geografische X,Y-coördinaten opgenomen bij een vergunningsaanvraag, en wordt er gewerkt in de applicatie PowerBrowser die (nog) niet communiceert met andere applicaties zoals GEoWeb. Hierdoor kunnen anderen niet simpel inzage krijgen in vergunningszaken die mogelijk spelen tijdens een calamiteit of tijdens het reguliere werk.

Acties 2022

- Doorgaan met verbetering van het gegevensbeheer en applicaties.
- De Assetmanager programmeren WK gaat periodiek aansluiten bij het wekelijks teamoverleg over waterkeringen en kan dan toelichting geven op zaken en vragen beantwoorden.

6.3.4 Toezicht en handhaving

Het proces Handhaving verloopt goed maar er worden toch nog steeds verbeteringen doorgevoerd. De plannen zijn allemaal up to date.
De samenwerking met de dagelijks beheerder verloopt steeds beter, met een beter resultaat als gevolg: er wordt meer samen opgetrokken. Bijvoorbeeld bij het gezamenlijk in het veld bekijken van inspectiepunten, het samen opstellen van aanschrijvingsbrieven en een warme overdracht van gegevens. Gegevens is ook een aandachtspunt.

Wat kan anders, efficiënter, beter?

1. Koppeling tussen systemen is nog niet gerealiseerd (m.n. die tussen GIS en PowerBrowser). Hierdoor blijft informatieoverdracht handwerk, met risico op fouten en het risico dat niet iedereen de juiste informatie ter beschikking krijgt.
2. X,Y-coördinaten worden niet altijd ingevuld in PowerBrowser
3. Efficiënter werken kan, door toezichthouders (lees de beheerders) de eerstelijnshandhaving (= aanspreken van een eigenaar/pachter) te laten doen. Pas als dat niet werkt de zaak overdragen aan T&H. Deze verbetering is nog onderwerp van discussie, nog geen concreet plan voor invoering.
4. Er is een kader voor groen (bomen, struiken etc) nodig, waar duidelijk instaat wat WN wél en niet toestaat aan groen op een waterkering. Nu lijkt er soms willekeur, waarbij aan één partij wel iets wordt toegestaan, en hetzelfde aan een andere partij niét.

Risico's

Er zijn geen acute significante risico's in dit proces t.a.v. de waterveiligheid.

Ook hier kan het gegevensbeheer beter. Zo worden niet altijd de geografische X,Y-coördinaten opgenomen bij een vergunningsaanvraag, en wordt er gewerkt in de applicatie PowerBrowser die (nog) niet communiceert met andere applicaties zoals GEoWeb. Hierdoor kunnen anderen niet simpel inzage krijgen in handhavingszaken die mogelijk spelen tijdens een calamiteit of tijdens het reguliere werk

Acties 2022

- Zorgen dat veld met X,Y-coördinaten in PowerBrowser altijd wordt ingevuld.
- Gegevenskoppeling maken tussen GIS en PowerBrowser zodat iedereen over zelfde gegevens beschikt.

6.3.5 Bediening waterkerende kunstwerken

De processen voor de primaire keringen zijn op orde en zijn allemaal gesloten tijdens de sluitingstest. Aandacht is er voor de keringen die niet gelegen zijn in de primaire keringen. We willen dit vanuit waterveiligheid beter gaan borgen. Nu is die borging er vanuit het object zelf dat onderhouden wordt door TS. Er zal ook gekeken moeten worden hoe de kunstwerken van derden worden geborgd.

Wat kan anders, efficiënter, beter?

1. Bedienen van kunstwerken derden (zoals IJ-front, Amstelfront en 44-2) moet vaker geoefend worden omdat deze kunstwerken meer op afstand staan. Ook gegevens over deze kunstwerken (inrichting, conditie, bedienprotocol etc) moeten bij WN bekend en makkelijk ontsloten zijn. Complicatie is dat kunstwerken derden niet in Maximo worden opgenomen, waardoor de gebruikelijke vindplek voor deze gegevens niet voorhanden is.
2. In meer detail omschrijven wat de taken zijn van dagelijks onderhoud (DO), zodat takenpakket helderder wordt.
3. De duiker bij Afvalzorg (langs A6) is (bewust) onklaar gemaakt en is dus altijd gesloten. Vraag is of/welk onderhoud/testen hier nog nodig zijn, of dat het niet beter is de duiker definitief te verwijderen, of met zand af te dichten.

Risico's

Er zijn geen acute significante risico's in dit proces t.a.v. de waterveiligheid.
Wat in 2022 aandacht behoefte is beter inzicht te krijgen in de conditie en het testen van met name beweegbare kunstwerken, en het inzicht krijgen in compleetheid en actualiteit van bedienprotocollen. Nadrukkelijk geldt dit ook voor kunstwerken die door Waternet bediend worden, maar niet in eigendom zijn.

Risico is dat niet van alle kunstwerken bekend is hoe betrouwbaar ze zijn. Dat geldt zowel voor de technische betrouwbaarheid, als voor de bekendheid met de wijze van sluiten. Dit kan tot problemen leiden tijdens een calamiteit.

Acties 2022

- Bedienprotocollen voor noodkeringen inzichtelijk en geactualiseerd.
- Rapportage organiseren vanuit Maximo met informatie over conditie en testen van kunstwerken

6.3.6 Crisisorganisatie

Afgelopen jaar is het calamiteitenproces (in relatie met waterveiligheid) drie keer geactiveerd. Het betrof drie keer hetzelfde incident dat tot niveau 1 (het lichtste niveau) is opgeschaald. Het betrof het moeten inzetten van het gemaal Zeeburg omdat de zeesluis bij IJmuiden (beheer RWS) niet of niet tijdig werd ingezet. Dit is goed verlopen.

De organisatie is goed ingericht. De documenten zijn actueel. Het team Watersysteem besturing (WSB) is goed ingespeeld op hoogwatercalamiteiten en heeft dat in het afgelopen jaar bewezen. Wel blijft het een uitdaging om voldoende capaciteit vrij te maken uit het reguliere werk om voor te bereiden om calamiteiten.

Wat kan anders, efficiënter, beter?

1. Bemensing kritiek.
   In belangrijke uitvoeringsteams is het aantal medewerkers krap en/of is het moeilijk het kennisniveau vast te houden. Dit zal extra gelden tijdens een calamiteit als er veel mensen tegelijk ingezet moeten kunnen worden.
2. Beschikbaarheid van actuele areaalgegevens.
   Tijdens calamiteiten moet snel de juiste informatie over het areaal gevonden kunnen worden. Er is onvoldoende eenduidigheid in, en een mate van onbekendheid met het ontsluiten van, informatie (waar te vinden?).
3. Ook zijn de gegevens van assets soms niet actueel waardoor er langer gezocht moet worden, of waardoor er besluiten worden genomen o.b.v. foute informatie. Voorbeeld is informatie over inzetbaarheid van kunstwerken, die verminderd kan zijn vanwege onderhoud of verminderde technische conditie. Of snel inzichtelijk waar er werkzaamheden worden uitgevoerd aan de waterkeringen
4. Technische staat van kunstwerken.
   Het is bekend dat een aantal kunstwerken (o.a. in IJ-front) al enige tijd niet in goede staat zijn. Hierdoor neemt de betrouwbaarheid ervan af. Onbekend is of/wanneer de conditie van de kunstwerken verbeterd zal zijn
5. Verminderde betrouwbaarheid leidt tot grotere druk op de calamiteitenorganisatie omdat die zich op meer beheers- mitigerende maatregelen moet gaan voorbereiden.
6. Bekendheid van ‘Waterkeringenteam’ met calamiteitenprocessen en -informatie.
   Door zeer geringe aantal incidenten/calamiteiten heeft kennis daarover de neiging te verwateren. Dit geldt sterker voor O&A omdat zij in hun dagelijks werk verder van de assets staan en er dus veel minder bekend mee zijn.
7. Er zijn twijfels over de conditie van een aantal schotbalken. Hierop is al verbetering in gang gezet die naar verwachting in 2022 zal worden afgerond.

Risico’s

Er zijn geen acute significante risico’s in dit proces t.a.v. de waterveiligheid. Wel zijn er enkele risico’s voor een effectieve calamiteitenbestrijding (m.b.t. waterveiligheid). Het gaat om:

- Krapte aan bemensing en kennis in de uitvoeringsteams dit kan een risico zijn als er een grootschalige calamiteit is.
- De beschikbaarheid van actuele areaal gegevens. Welke kunstwerken zijn in onderhoud of functioneren niet/beperkt? Zijn de bedieningsprotocollen up to date?
- Vasthouden van kennis en scherpte bij team waterkeringen als er langere tijd weinig tot geen calamiteiten zijn.

Acties 2022

- Meer opleiding en training voor ‘Team Waterkeringen’
- Verbeteren beschikbaarheid en correctheid areaalgegevens. Bijvoorbeeld een duidelijke kaart (in GIS?) waarop werkzaamheden en beschikbaarheidsissues vermeld staan
- Verbeteren van inzicht in conditie van kritieke kunstwerken
- Inzicht krijgen in welke kunstwerken wel en niet inzetbaar zijn tijdens een calamiteit
- Heldere afspraken over assets derden (conditie en bedienwijze)

6.3.7 Beheren dagelijkse gegevens

Afgelopen jaar is er veel aandacht besteed om de gegevens te herstructureren en de behoefte goed in kaart te brengen, om klaar te zijn om over te gaan naar de voorgeschreven architectuur van Waternet. In deze overgangssituatie is de winkel wel opengebleven en zijn de processen voorzien van gegevens. Dit heeft wel veel gevraagd van de gegevensbeheerders.

Wat kan anders, efficiënter, beter?

1. Gegevens zijn erg verspreid en niet altijd actueel. Dit komt door:
   a. Er is geen capaciteit voor het verbeteren van het beheerregister binnen de nieuwe architectuur.
   b. Onduidelijke werkprocessen. TUA is niet volledig uitgerold en dus wordt de ‘oude’ werkwijze nog deels gehanteerd
   c. Er is achterstand in het verwerken van gegevens uit opgeleverde projecten vanuit projecten.
2. Werkwijze kenmerkt zich door veel ad-hoc aanpak. Hierdoor is het lastig zaken aantoonbaar te hebben en om efficiënt te werken. Dit speelt al lang en er is vooralsnog weinig tot geen verbetering te verwachten.
3. Kennisniveau is weliswaar op orde, maar er zijn te weinig medewerkers (soms maar één) die het kennisniveau bezitten. Mocht deze medewerker niet beschikbaar zijn dan is die kennis niet beschikbaar of mogelijk zelfs definitief verdwenen. De organisatie is op dit punt erg fragiel
4. Verbeteren van de informatie-uitwisseling tussen de verschillende processen

Risico’s

Het niet voldoende op orde hebben van het gegevensbeheer leidt ertoe dat de organisatie niet genoeg in control is volgens de principes van goed assetmanagement. Hierdoor kunnen minder goed beslissingen genomen worden. In een adhoc situatie kan dat leiden tot verkeerde keuzes

Actie 2022

Werken met de nieuwe voorgeschreven architectuur

Beheerregister op orde brengen

(hiervoor moeten middelen worden vrijgesteld of prioriteringen worden aangepast)

hoogheemraadschap
Hollands
Noorderkwartier

Bestuurlijke voortgangsrapportage regionale keringen 2021

Auteur

L. Fortuijn

J. Haanstra

Registratienummer

22.0234263

Datum

31 mei 2022

Versie

1.2

Status

Definitief

Afdeling

Waterveiligheid & Wegen

Cluster Kennis & Ontwikkeling

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
Bestuurlijke voortgangsrapportage regionale keringen 2021

	Naam	Handtekening	Datum
Vrijgegeven door technisch manager regionale keringen	J. Haanstra		
Geaccepteerd door MT Waterveiligheid & Wegen	S. A. Langeweg		

Figuur 1 (titelblad): Werkzaamheden aan VBK Nauernasche vaart-west.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 4

1.1 Aanleiding 4

1.2 Leeswijzer 5

2 Aanpak van de verbetering van de afgekeurde regionale keringen 6

2.1 Stand van zaken VBK 6

2.2 Bijzonderheden in de versterkingsopgave 8

2.3 Restopgave tot en met 2030 8

3 Aanpak toetsing 2024 9

3.1 Opgave 9

3.1.1 Grondlichamen 9
3.1.2 Kunstwerken 12
3.1.3 Niet-waterkerende objecten 16

3.2 Aandachtspunten toetsing 17

3.3 Restopgave tot en met 2024 17

4 Veiligheidsbeeld 2021 19

4.1 Veiligheidsbeeld grondlichamen 19

4.2 Veiligheidsbeeld kunstwerken 22

4.3 Bijzonderheden 23

5 Risicobeheersing 25

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Voor u ligt de voortgangsrapportage regionale keringen 2021. Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) rapporteert hiermee aan de toezichthouder, provincie Noord-Holland, over de voortgang van het Uitvoeringsprogramma Regionale Waterkeringen 2015-2024 (14.45045) binnen het beheergebied. Dit gaat om 1.065 kilometer aan regionale keringen, voornamelijk boezemkades. Daarnaast beheert HHNK een groot areaal aan niet-genormeerde keringen.

In het Uitvoeringsbesluit regionale keringen West-Nederland 2014 is bepaald dat er jaarlijks over de voortgang van het uitvoeringsprogramma voor de genormeerde keringen gerapporteerd moet worden. Dit gebeurt aan de hand van de voortgang van de toetsing en versterkingen, het actuele veiligheidsbeeld, risicobeheersing en financiën.

In het Uitvoeringsbesluit hebben provincie Noord-Holland en HHNK bestuurlijke afspraken gemaakt over de genormeerde regionale keringen, namelijk:

- Ten minste 270 kilometer afgekeurde regionale kering moest[1] in 2020 weer aan de norm voldoen. Deze opdracht wordt in het Programma Verbetering Boezemkades (VBK) uitgevoerd.
- Eind 2024 moet een toetsingsrapportage worden opgeleverd met het veiligheidsoordeel over 1.065 kilometer genormeerde regionale kering, inclusief de kunstwerken en de niet-waterkerende objecten (NWO's).
- In 2030 moeten alle afgekeurde genormeerde keringen aan de norm voldoen, inclusief de kunstwerken en de effecten van de NWO's.
- Jaarlijks wordt over de voortgang gerapporteerd.

Ontwikkelingen rondom de toetsing en de versterking van onze regionale keringen worden in deze rapportage benoemd. We hebben in overleg met de provincie ervoor gekozen om ons in eerste instantie te richten op urgente projecten, zoals de boezemkades rond diepe droogmakerijen en de gebieden met een hoge economische waarde. Het verbeteren van de regionale keringen pakken we op binnen VBK. In deze rapportage ligt de nadruk op toetsen en versterken. Benadrukt wordt dat activiteiten als inspecteren, onderhouden, vergunningverlening, toezicht houden, handhaving en crisisbeheersing ook bijdragen aan het voldoen aan onze taakstelling van droge voeten, zie Figuur 2 op de volgende pagina.

[1] Aan deze opgave is in 2020 ruimschoots voldaan. Het VBK richt zich nu op het weer aan de norm laten voldoen van de resterende afgekeurde kilometers keringen.

Figuur 2: Visualisatie activiteiten waterveiligheid (zorgplicht)

1.2 Leeswijzer

In het samenwerkingsverband tussen de waterschappen en provincies in West-Nederland is voor de jaarlijkse voortgangsrapportage een format ontwikkeld, waarin op basis van vier mijlpalen verslag wordt gedaan:

1. Beeld voortgang verbetering regionale keringen 2021;
2. Aanpak toetsing 2024;
3. Risicobeheersing;
4. Financiën.

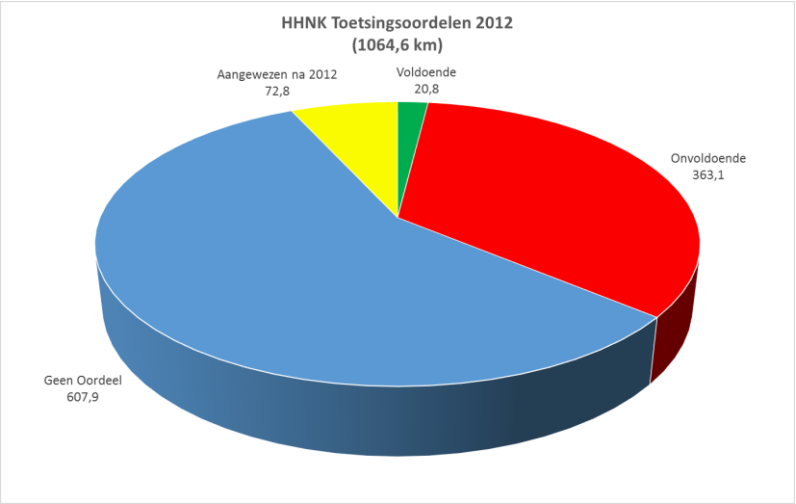
Hoofdstuk 2 gaat in op de voortgang van de verbetering van de regionale keringen (mijlpaal 1). Hoofdstuk 3 beschrijft de voortgang van de toetsing (mijlpaal 2). In beide hoofstukken komen de financiën aan bod (mijlpaal 4). Hoofdstuk 4 beschrijft het veiligheidsbeeld van 2021 (mijlpaal 1). Hoofdstuk 5 gaat in op de risicobeheersing (mijlpaal 3).

2 Aanpak van de verbetering van de afgekeurde regionale keringen

In dit hoofdstuk wordt een nadere toelichting gegeven op de voortgang van de verbetering van de afgekeurde regionale keringen (mijlpaal 1) binnen het beheergebied van HHNK. In het kader "VBK in cijfers" wordt mijlpaal 4 (financiën) toegelicht.

2.1 Stand van zaken VBK

In 2012 is gerapporteerd over de eerste toetsronde (zie Figuur 3). Op basis daarvan is met de provincie afgesproken dat 270 kilometer afgekeurde kade in 2020 weer aan de norm voldoet. De verbeteringen worden in het programma VBK uitgevoerd. De later (in de lopende toetsronde) afgekeurde kilometers moeten in 2030 weer aan de norm voldoen.

Figuur 3: Taartdiagram met toetsingsoordelen uit 2012 (zoals opgenomen in de voortgangsrapportage van 2012).

VBK in cijfers (2021)

24.500 uren besteed aan de versterkingsopgave regionale keringen

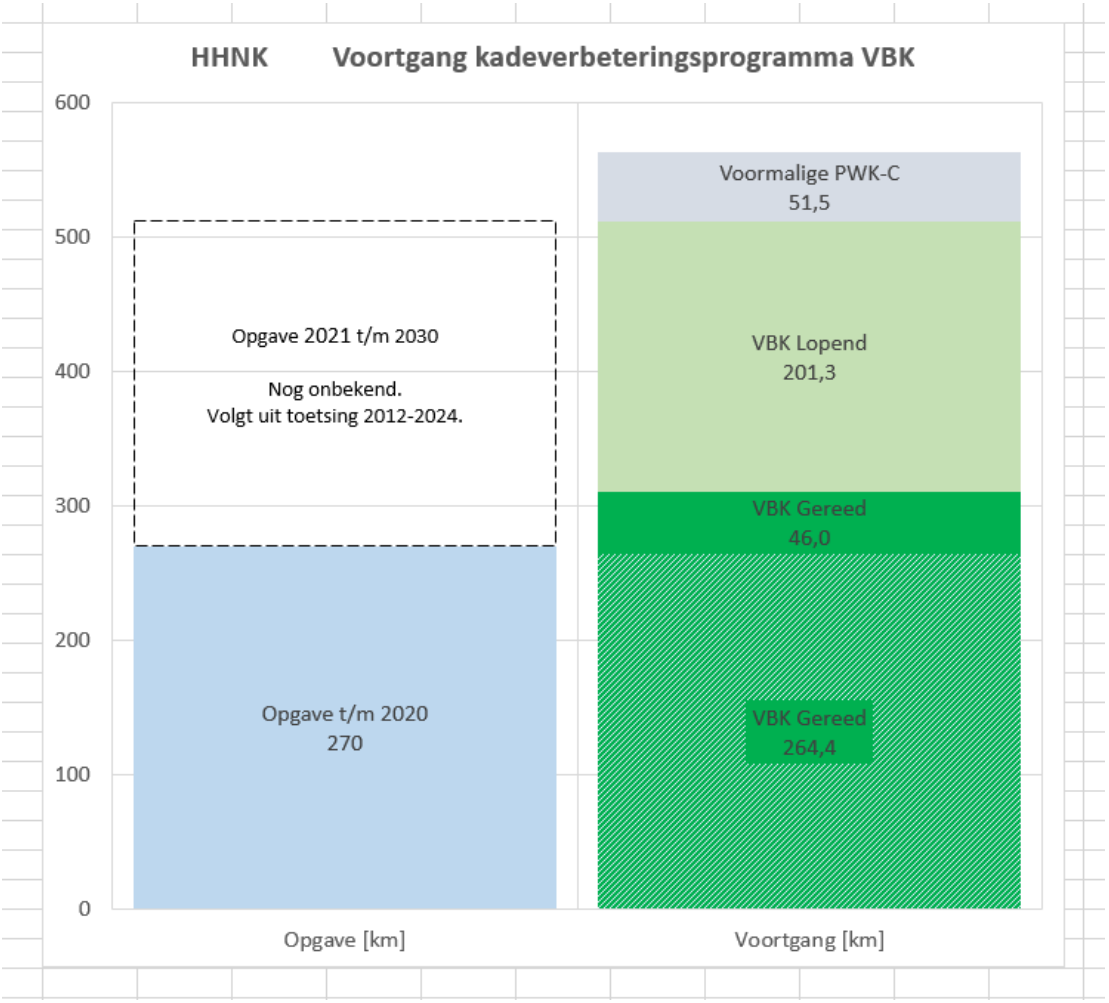
€ 9,9 miljoen uitgegeven aan de versterking van regionale waterkeringen

14,4 kilometer regionale kering versterkt

In 2021 is 14,4 kilometer regionale kering verbeterd. Sinds de start van het programma VBK is er in totaal 264 kilometer aan regionale keringen daadwerkelijk buiten verbeterd, zie Figuur 4. Naast deze verbeteringen is, als gevolg van nader onderzoek, in de afgelopen jaren 46 kilometer aan eerder afgekeurde regionale keringen binnen projecten alsnog goedgekeurd. Eind 2021 voldeed in totaal 310 kilometer aan eerder afgekeurde keringen weer aan de norm.

In Figuur 4 is tevens te zien dat 201 kilometer kadeverbetering inmiddels in voorbereiding is binnen het programma VBK. Hiermee wordt ingespeeld op de volgende afspraak, namelijk dat alle afgekeurde kilometers in 2030 aan de norm moeten voldoen. Het resterende aantal kilometers kadeverbetering voor 2030 is niet exact bekend, omdat het afhankelijk is van de uitkomst van de toetsing tot 2024.

In Figuur 4 zijn ter informatie ook de voormalige primaire waterkeringen (PWK) categorie-c opgenomen. Deze zijn in 2018 als regionale waterkering aangewezen. De opgave van deze waterkeringen wordt uitgevoerd in het kader van het HWBP.

Figuur 4: Opgave, en voortgang van de verbetering van afgekeurde keringen (eind 2021). VBK Gereed bestaat uit 264 kilometer versterkte keringen, en 46 kilometer keringen die op basis van nader onderzoek alsnog zijn goedgekeurd.

Met de versterking van 264 kilometer boezemkade is het grootste gedeelte van de in 2012 afgekeurde kades inmiddels versterkt. De resterende afgekeurde kades (201 km) worden binnen het lopende versterkingsprogramma opgepakt. Er is voor gekozen om de keringen met de hoogste prioriteit (diepe droogmakerijen, hoogste IPO-klassen en fors afgekeurde kades) als eerste te versterken. Om die reden zijn er ook al waterkeringen versterkt die na 2012 (in de lopende toetsronde) zijn afgekeurd (en in 2030 aan de norm moeten voldoen). Andersom komt het ook voor dat de in 2012 afgekeurde keringen met een lagere prioriteit nog niet zijn versterkt. In sommige gevallen maken waterkeringen die niet zijn afgekeurd wel deel uit van een VBK project. In verband met efficiëntie wordt de levensduur van dijkvakken nabij afgekeurde dijkvakken namelijk verlengd (tot minimaal 20 jaar). Dit voorkomt extra maatschappelijke overlast in de toekomst. Voor een deel van de in 2012 afgekeurde kilometers geldt dat deze inmiddels de score voldoende heeft gekregen in de lopende toetsronde (op basis van nader onderzoek).

2.2 Bijzonderheden in de versterkingsopgave

Projecten
Net als in het jaar 2020, is ondanks de opgelegde beperkingen als gevolg van de bestrijding van het coronavirus ons werk zoveel mogelijk doorgegaan. De beperkingen hebben onder andere effect gehad op de communicatie met stakeholders (keukentafelgesprekken, informatiebijeenkomsten), waardoor vertraging ontstond in enkele procedures (grondverwerving, zienswijze/vergunningen). Desondanks zijn we er in geslaagd om in 2021 14,4 kilometer boezemkade te versterken.

Biodiversiteit
Binnen het VBK-programma hebben we aandacht voor biodiversiteit. Zo is in 2021 13 km boezemkade ingezaaid met een kruidenrijk grasmengsel, met als doel om de biodiversiteit te vergroten. Om deze kruidenrijke dijken op passende wijze te kunnen onderhouden, is binnen de afdeling beheer extra budget vrijgemaakt om ons maaibeleid hier op af te stemmen. Daarnaast zijn binnen ons beheergebied drie verbindingszones geselecteerd (waaronder Den Oever-Den Helder), waar getracht wordt om de biodiversiteit een impuls te geven. Verder is langs de dijk in de Beetskoog een natuurvriendelijke oever aangelegd. Deze plasdras zone vergroot de diversiteit aan habitattypen in het gebied. De aanleg ervan is gecombineerd met de dijkversterking.

Data op orde
In 2021 zijn belangrijke stappen gemaakt met het op orde brengen (structuur en opslag) van de basis data van de toetsing- en versterkingsprojecten. Hiermee wordt de basis gelegd voor de volgende toetsronde (zie ook paragraaf 4.3).

2.3 Restopgave tot en met 2030

In 2030 dienen alle genormeerde keringen (die in de lopende toetsronde afgekeurd zijn) aan de norm te voldoen, inclusief de kunstwerken en de effecten van de NWO's. Het grootste deel van de afgekeurde grondlichamen maakt al deel uit van lopende VBK-projecten (ca. 201 km). Verwacht wordt dat een deel van de 'VBK-kilometers' alsnog binnen projecten zal worden goedgekeurd. De planning voor deze restopgave tot 2030 is weergegeven in Tabel 1.

Restopgave	**2022 - 2030**
Grondlichamen *(201 km)*	In de eerste jaren ca. 15 km per jaar (relatief dure kilometers) en daarna mogelijk meer kilometers per jaar (minder dure kilometers). Naar verwachting wordt binnen projecten nog een aanzienlijk deel op basis van nader onderzoek goedgekeurd.

Tabel 1: Restopgave en planning voor de versterking van de regionale keringen

3 Aanpak toetsing 2024

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de voortgang van de lopende toetsing van de regionale keringen binnen het beheergebied van HHNK (mijlpaal 2). Deze toetsronde wordt de Tweede Toetsronde genoemd. In het kader "Toetsing in cijfers" wordt mijlpaal 4 (financiën) toegelicht.

Toetsing in cijfers (2021)

5.250 uren besteed aan de toetsing regionale keringen

€ 1,7 mln. uitgegeven aan de toetsing van regionale waterkeringen

110 kilometer regionale kering getoetst

447 kunstwerken getoetst

3.1 Opgave

Het Uitvoeringsbesluit bepaalt dat de regionale waterkeringen, met inbegrip van niet-waterkerende objecten (NWO's) en kunstwerken, in 2024 zijn getoetst en dat over deze toetsing vóór 1 januari 2025 verslag wordt uitgebracht. Dit betekent dat in de periode 2012 tot en met 2024 het volledige areaal regionale waterkeringen (1065 kilometer) volledig getoetst moet worden.

Kader Schone lei

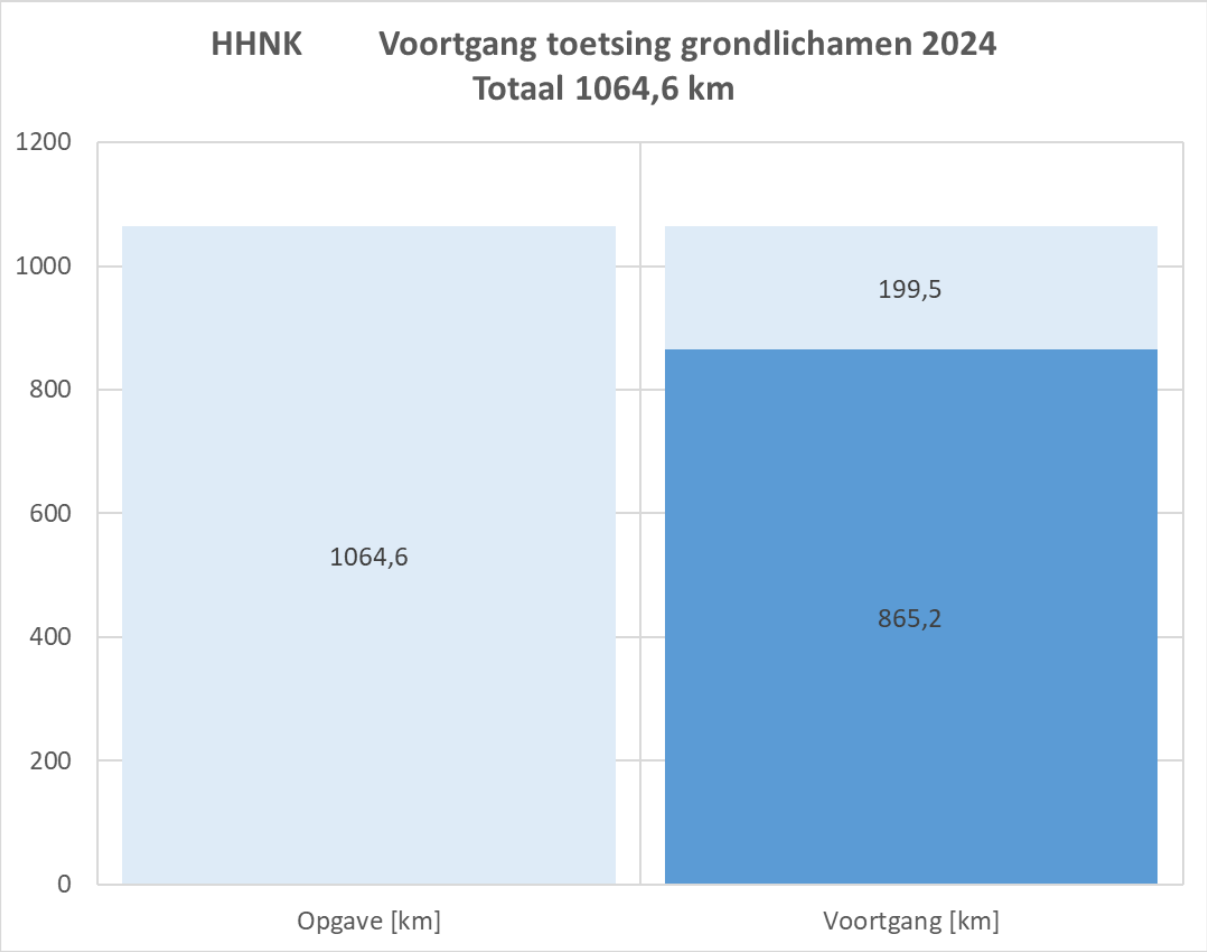
Bij aanvang van de lopende toetsronde is aan alle regionale waterkeringen de score "Geen Oordeel" toegekend. Het door de provincie vastgestelde vigerende toetsingsvoorschrift bepaalt namelijk dat een oordeel uit een eerdere toetsing niet zonder nadere beschouwing mag worden overgenomen. Dat geldt ook voor de oordelen die in 2012 zijn gerapporteerd. Concrete aanleiding hiervoor waren gewijzigde uitgangspunten zoals een nieuwe toetsleidraad, wijzigingen in de hydraulische randvoorwaarden en schadeklassen. HHNK is de lopende toetsronde als het ware begonnen met een schone lei.

- Een regionale waterkering krijgt in de lopende toetsronde pas een oordeel als de toetsing op basis van het nieuwe toetsingsvoorschrift volledig is afgerond. Zolang dat niet het geval is, geldt de score "Geen Oordeel"

HHNK heeft zich, samen met de in West-Nederland gelegen waterschappen en provincies, de afgelopen jaren bezig gehouden met de ontwikkeling van richtlijnen en uitgangspunten rondom de toetsing. Deze gezamenlijke ontwikkeling wordt in 2022 voortgezet.

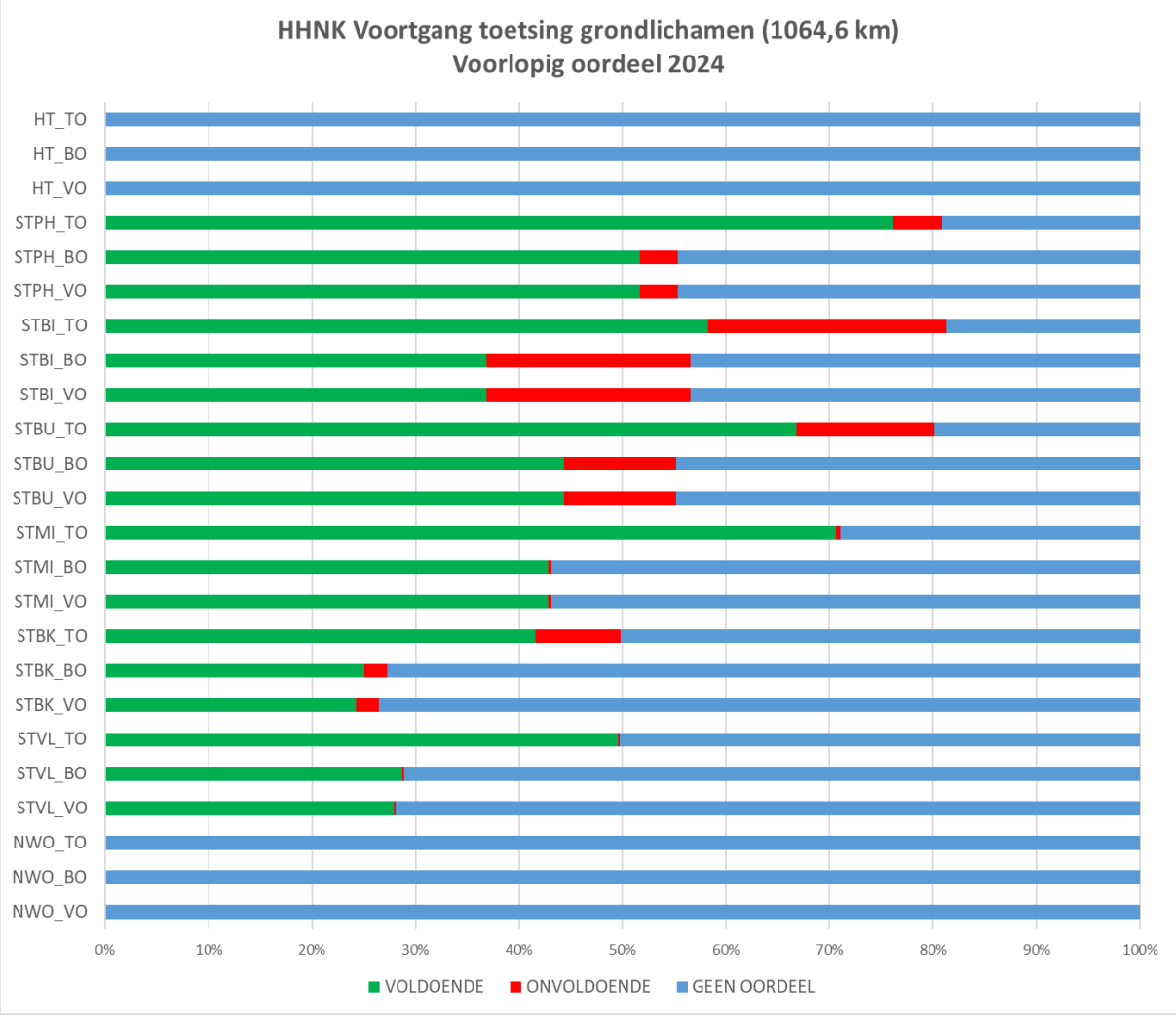
3.1.1 Grondlichamen

In 2021 is 110 kilometer van de in totaal 1065 kilometer genormeerde regionale keringen getoetst. De totale voortgang is weergegeven in Figuur 5. Circa 81% van het areaal is inmiddels in de lopende toetsronde beschouwd.

Figuur 5: Voortgang van de toetsing van de grondlichamen (eind 2021). Beschouwd in donkerblauw, nog niet beschouwd in lichtblauw. De figuur is gebaseerd op de voortgang van het toetsspoor STBI.

In Figuur 6 is het toetsoordeel per faalmechanisme weergegeven. Een dijkvak wordt op meerdere faalmechanismen getoetst. Voor elk faalmechanisme wordt zowel een technisch oordeel (TO) als een beheerdersoordeel (BO) opgesteld. Het technisch oordeel is de uitkomst van de toetsing volgens het toetsingsvoorschrift. Het beheerdersoordeel is het eigen oordeel van HHNK, gebaseerd op de nieuwste - theoretische en praktische - kennis, inzichten en ervaring. Op basis van het technische oordeel en het beheerdersoordeel stelt HHNK het uiteindelijke veiligheidsoordeel (VO) op.

Figuur 6: Voortgang van de toetsing van de grondlichamen per toetsspoor (eind 2021). (TO=Technisch Oordeel, BO=Beheerders Oordeel, VO=Veiligheidsoordeel). HT staat voor Hoogte, STPH voor piping & heave, STBI voor binnenwaartse stabiliteit, STBU voor buitenwaartse stabiliteit, STMI voor microstabiliteit, STBK voor bekleding, STVL voor voorland en NWO voor niet-waterkerende objecten).

Ten aanzien van Figuur 6 verdienen de volgende zaken een toelichting:

- <u>Verschil in voortgang van het Technisch Oordeel, Beheerdersoordeel en Veiligheidsoordeel.</u>
    - In de toetsing is normaliter als eerste het Technisch Oordeel beschikbaar. Daarna worden het Beheerdersoordeel en Veiligheidsoordeel opgesteld. Dit kan er toe leiden dat op het moment van rapporteren nog niet voor alle beschouwde kilometers waterkering een Beheerdersoordeel en/of Veiligheidsoordeel beschikbaar is.

- Verschillen in voortgang voor de diverse faalmechanismen.
    - HHNK heeft de prioriteit gelegd bij het toetsen van macrostabiliteit (binnenwaarts (STBI) & buitenwaarts (STBU)) en piping (STPH), omdat deze faalmechanismen het grootste risico vormen. De overige faalmechanismen zijn echter ook onderdeel van het veiligheidsoordeel, en worden eind 2024 opgeleverd in de toetsingsrapportage
    - Voor waterkeringen die zijn afgekeurd op deze prioritaire faalmechanismen en opgenomen zijn in het VBK, geldt dat de overige faalmechanismen destijds niet in het kader van de toetsing zijn beschouwd. Deze waterkeringen zijn echter wel zodanig verbeterd, dat ze na de verbetering aan alle faalmechanismen voldoen. Het resultaat van de verbeteringen is echter nog niet in de toetsingsdatabase opgenomen, waardoor de omvang van de score 'Geen Oordeel' een vertekend beeld geeft. NB. Figuur 5 en Figuur 14 zijn gebaseerd op de voortgang van de toetsing van het mechanisme stabiliteit binnenwaarts.
    - Voor bepaalde faalmechanismen (bijvoorbeeld STVL en STBK) zijn de toetsingsregels met het verschijnen van het vigerende toetsingsvoorschrift in 2015 veranderd. Oudere oordelen zijn daarmee komen te vervallen, wat tot een hernieuwde score "Geen Oordeel" leidt.
    - Niet waterkerende objecten: verwezen wordt naar paragraaf 3.1.3.
- Verschil in inspanning om tot een oordeel te komen.
    - De benodigde inspanning om tot een oordeel te komen, is niet voor alle faalmechanismen even groot. Hierdoor geeft Figuur 6 een vertekend beeld van de inspanning die nog nodig is om voor het gehele areaal tot een oordeel te komen. De toetssporen Stabiliteit binnenwaarts (STBI), stabiliteit buitenwaarts (STBU) en piping (STPH) (in mindere mate) kosten relatief veel inspanning. Terwijl de hoogtetoets (HT), die HHNK heeft geautomatiseerd, voor het gehele areaal binnen een tijdsbestek van een paar weken kan worden uitgevoerd.

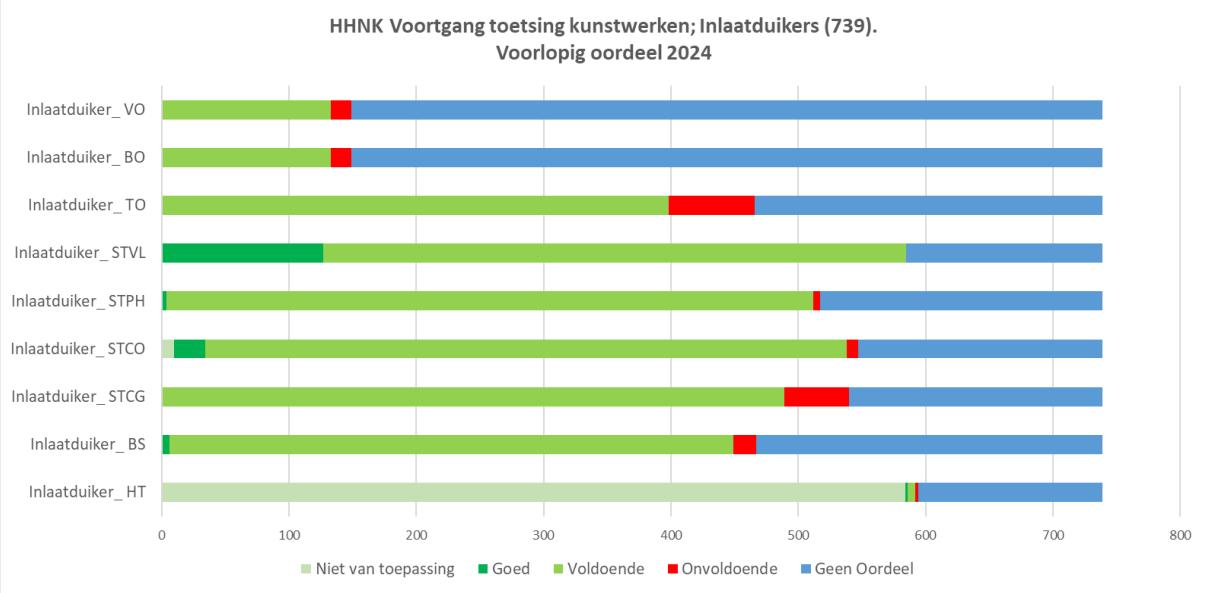
De meest risicovolle keringen, die rond diepe droogmakerijen liggen of in gebieden met een slappe ondergrond, zijn inmiddels getoetst (en al versterkt of geprogrammeerd binnen het versterkingsprogramma). De nog te toetsen keringen bevinden zich over het algemeen in het noordelijk deel van ons beheergebied. Hier is de ondergrond steviger en liggen de achterliggende polders minder diep. Hierdoor kan de toetsing mogelijk eenvoudiger worden ingestoken.

In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op het veiligheidsbeeld (de verdeling onvoldoende-voldoende-geen oordeel in combinatie met het versterkingsprogramma) van de grondlichamen.

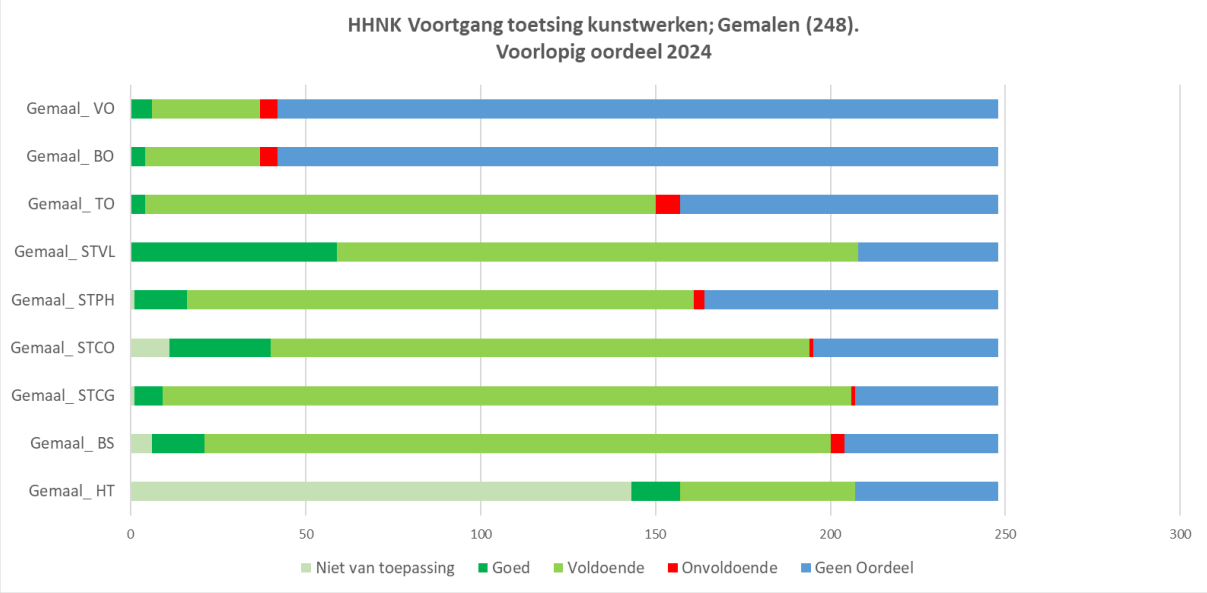
3.1.2 Kunstwerken

HHNK is in 2017 gestart met de toetsing van 1169[2] waterkerende kunstwerken. Dit betreft 739 inlaatduikers (zie Figuur 7), 248 gemalen (zie Figuur 8), 112 coupures (zie Figuur 9), 34 schutsluizen (zie Figuur 10), 33 vijzelmolens (zie Figuur 11) en 2 uitwateringssluizen (zie Figuur 12) en 1 stuw (zie Figuur 13). In totaal zijn er 769 kunstwerken getoetst, waarvan 447 kunstwerken in 2021. Hieronder zijn voor de verschillende typen waterkerende kunstwerken staafdiagrammen van het toetsoordeel (per faalmechanisme) weergegeven.

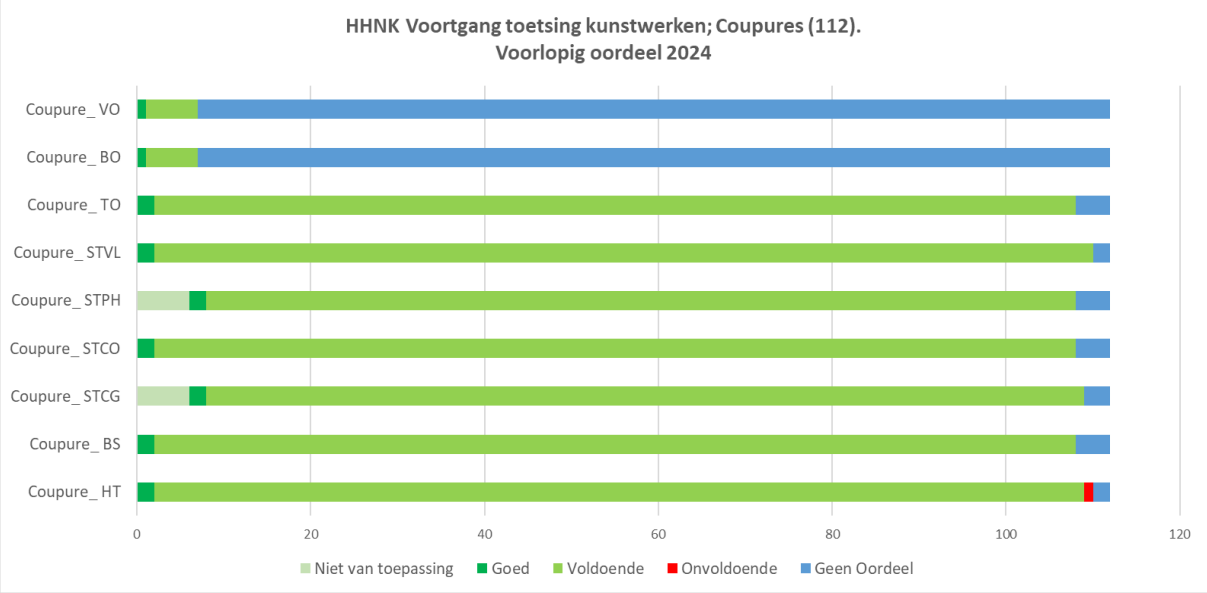
[2] HHNK beheert de ligging van kunstwerken in een geografisch informatiesysteem (GIS). Voorliggende rapportage is gebaseerd op een geactualiseerd GIS bestand. Daardoor wijkt in deze rapportage het totaal aantal kunstwerken af van voorgaande rapportages.

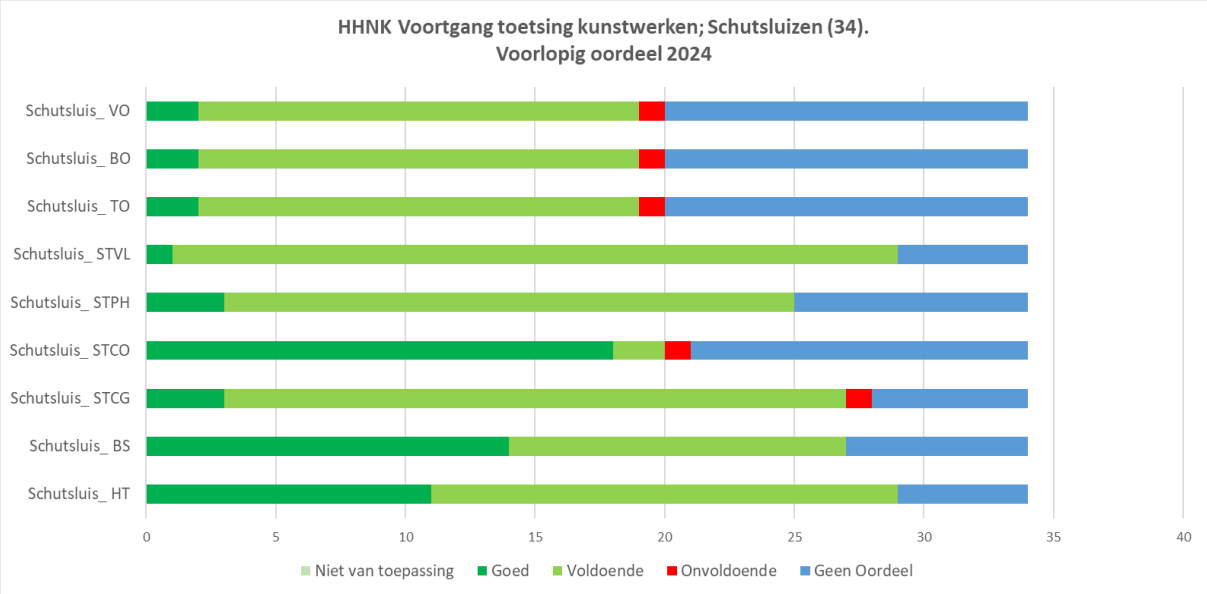
Figuur 7: Voortgang toetsing inlaatduikers. (TO=Technisch Oordeel, BO=Beheerders Oordeel, VO=Veiligheidsoordeel). (STVL= stabiliteit voorland, STPH= piping en heave, STCO= stabiliteit constructie, STCG= stabiliteit constructie en grondlichaam, BS= betrouwbaarheid sluiting, HT= hoogte). Het oordeel 'Goed' betekent dat het kunstwerk voldoet aan de ontwerpnorm, 'Voldoende' betekent dat het kunstwerk wel voldoet aan de toetsnorm, maar niet aan de ontwerpnorm (conform toetsvoorschrift).

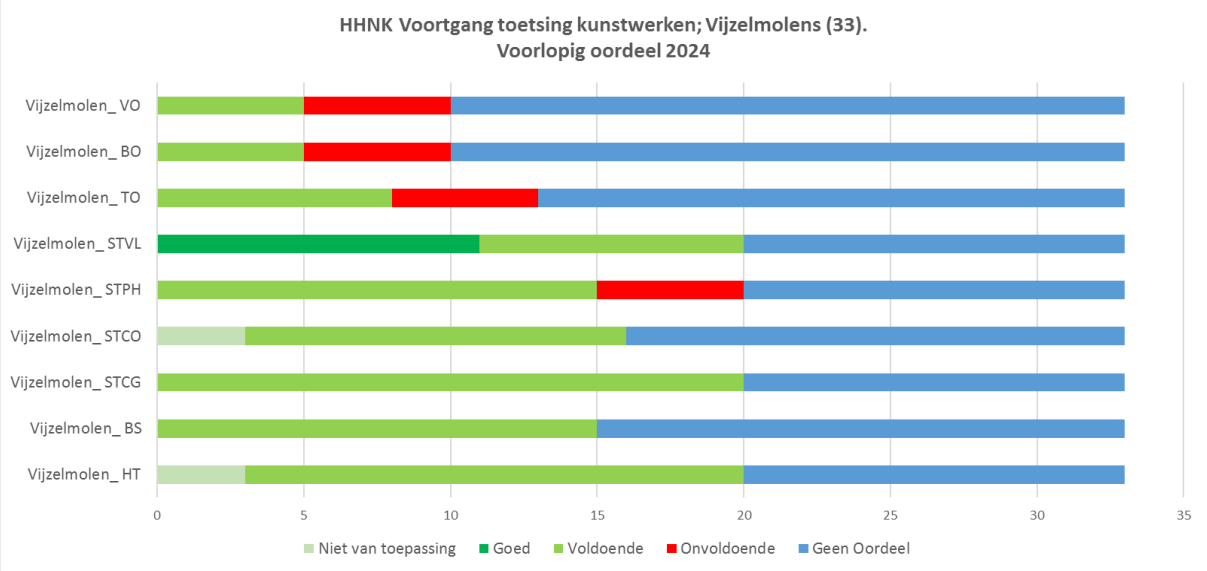
Figuur 8: Voortgang toetsing gemalen. (STVL= stabiliteit voorland, STPH= piping en heave, STCO= stabiliteit constructie, STCG= stabiliteit constructie en grondlichaam, BS= betrouwbaarheid sluiting, HT= hoogte).

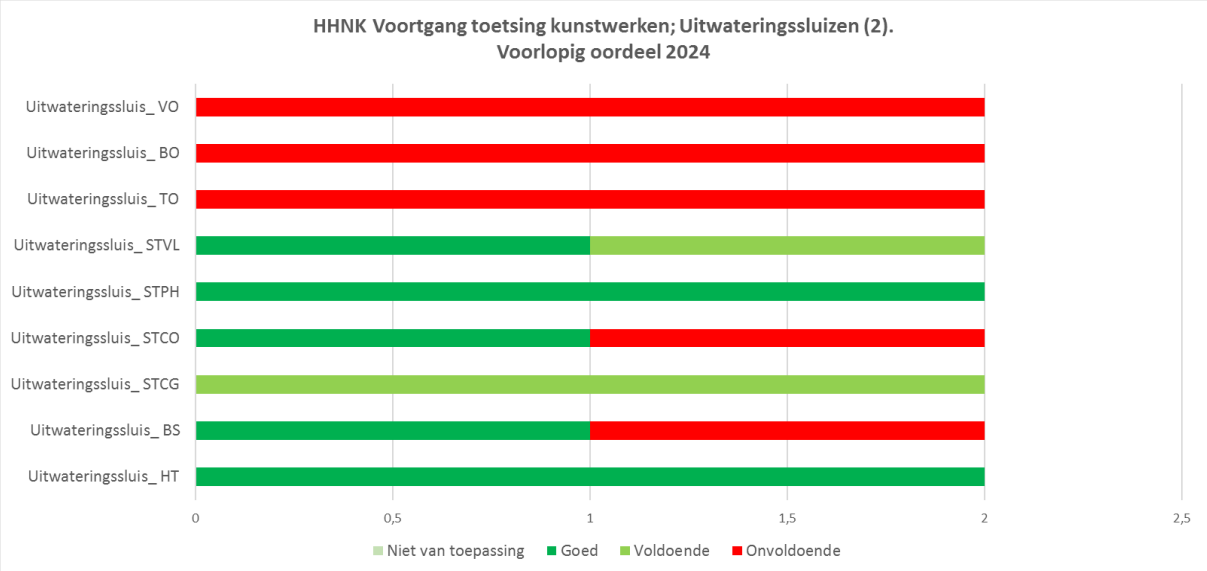
Figuur 9: Voortgang toetsing coupures (TO=Technisch Oordeel, BO=Beheerders Oordeel, VO=Veiligheidsoordeel). (STVL= stabiliteit voorland, STPH= piping en heave, STCO= stabiliteit constructie, STCG= stabiliteit constructie en grondlichaam, BS= betrouwbaarheid sluiting, HT= hoogte).

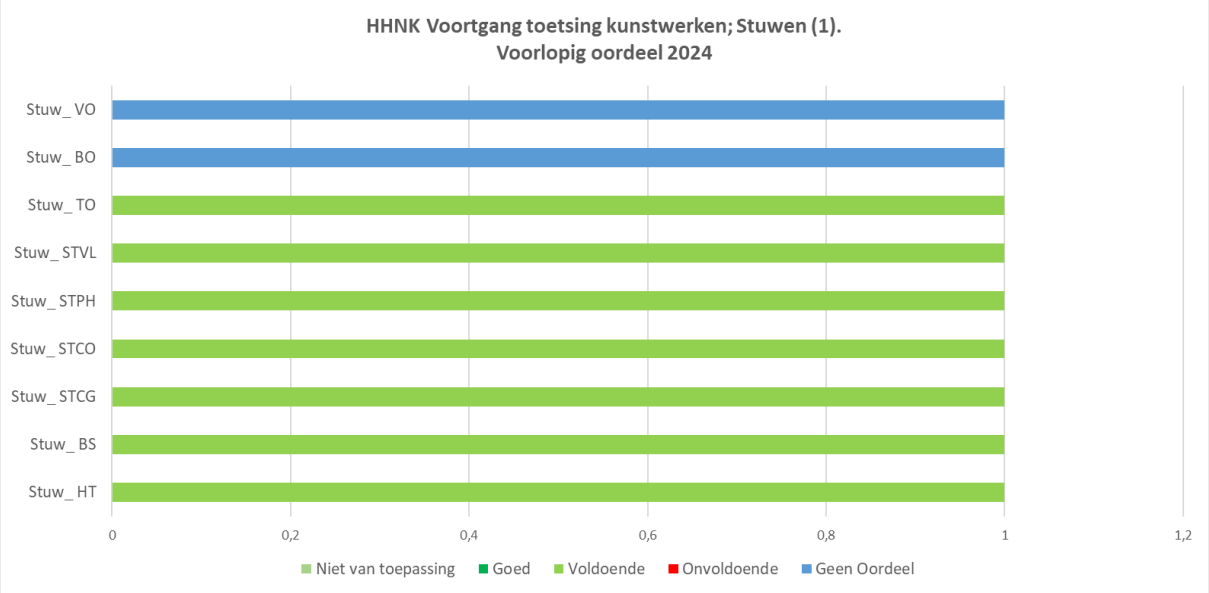
Figuur 10: Voortgang toetsing schutsluizen. (TO=Technisch Oordeel, BO=Beheerders Oordeel, VO=Veiligheidsoordeel). (STVL= stabiliteit voorland, STPH= piping en heave, STCO= stabiliteit constructie, STCG= stabiliteit constructie en grondlichaam, BS= betrouwbaarheid sluiting, HT= hoogte).

Figuur 11: Voortgang toetsing vijzelmolens. (TO=Technisch Oordeel, BO=Beheerders Oordeel, VO=Veiligheidsoordeel). (STVL= stabiliteit voorland, STPH= piping en heave, STCO= stabiliteit constructie, STCG= stabiliteit constructie en grondlichaam, BS= betrouwbaarheid sluiting, HT= hoogte).

Figuur 12: Voortgang toetsing uitwateringssluizen. (TO=Technisch Oordeel, BO=Beheerders Oordeel, VO=Veiligheidsoordeel). (STVL= stabiliteit voorland, STPH= piping en heave, STCO= stabiliteit constructie, STCG= stabiliteit constructie en grondlichaam, BS= betrouwbaarheid sluiting, HT= hoogte).

Figuur 13 Voortgang toetsing stuwen. (TO=Technisch Oordeel, BO=Beheerders Oordeel, VO=Veiligheidsoordeel). (STVL= stabiliteit voorland, STPH= piping en heave, STCO= stabiliteit constructie, STCG= stabiliteit constructie en grondlichaam, BS= betrouwbaarheid sluiting, HT= hoogte).

Net als voorgaand jaar is dit jaar gebruik gemaakt van een applicatie waarmee de eenvoudige toetsing op basis van kenmerken in het veld uitgevoerd kan worden en dat helpt bij de verslaglegging hiervan. Deze applicatie is geschikt voor inlaatduikers en gemalen (samen 80% van het totale aantal kunstwerken binnen ons beheergebied). Met behulp van deze applicatie heeft bijna de helft van de in 2021 getoetste kunstwerken het oordeel 'voldoende' of 'onvoldoende' gekregen. Voor de overige kunstwerken is een detailtoetsing nodig om tot een technisch oordeel te komen en dat is voor 2022 ingepland.

De verwachting is dat de eenvoudige toetsing van alle kunstwerken in 2022 wordt afgerond en dat de detailtoetsing en het beheerdersoordeel in 2023 wordt afgerond. Het overgrote deel van de nog te toetsen kunstwerken betreft inlaatduikers (zie Figuur *7*). De toetsing van de kunstwerken ligt dan ook op schema.

3.1.3 Niet-waterkerende objecten

In 2021 is HHNK nog niet gestart met het daadwerkelijk toetsen van de effecten van NWO's. Er is wel verder gewerkt aan de voorbereiding hiervan. Dit komt in figuur 6 echter niet tot uiting.

Het toetsingsvoorschrift voor de regionale waterkeringen is voor de NWO's gebaseerd op inmiddels verouderde toetsingsregels voor de primaire waterkeringen (VTV2006) én geeft de beheerder de nodige vrijheden om de toetsing zelf vorm te geven. Landelijk is er veel discussie over dit onderwerp, ook omdat de huidige beoordelingsregels voor de primaire waterkeringen (WBI2017) niet vrij zijn van hiaten en onduidelijkheden. De eind mei 2021 beschikbaar gekomen Handreiking NWO's voor de beoordeling van de primaire waterkeringen bleek weinig nieuwe handvatten te bieden voor de toetsing van de regionale waterkeringen. De handreiking over NWO's waaraan STOWA werkt is in 2021 niet beschikbaar gekomen. De landelijke ontwikkelingen hebben dan ook niet de gehoopte stap voorwaarts gebracht.

In 2021 heeft HHNK in kaart gebracht welke mogelijkheden en beperkingen wet- en regelgeving bieden voor het toetsen van NWO's. Daarmee is duidelijk geworden wat het juridisch kader is voor

het toetsen van NWO's. Deltares heeft voor HHNK een vergelijkbare actie uitgevoerd en in kaart gebracht welke mogelijkheden en beperkingen de huidige veiligheidsfilosofie regionale waterkeringen biedt voor het toetsen van de NWO's.

In 2021 is het gegevensbeheer voor het toetsen van de NWO's verder opgezet en ingevuld. Daarbij is een koppeling gemaakt met de nieuwe database die is ontwikkeld voor het registeren van de toetsingsresultaten.

De NWO's die vallen onder het type "Overige constructies" zijn in 2021 geïnventariseerd. Ook is een GIS-bestand aangeschaft waarin voor het beheergebied van HHNK alle bomen zijn opgenomen. Het bleek echter noodzakelijk de kwaliteit van dit bestand te verbeteren om het voor gebruik bij de toetsing geschikt te maken. Het eerste concept van deze verbeteractie was eind 2021 afgerond.

2022 staat in het teken van het afronden van het bundelen van alle kennis en ervaring, het uitwerken van een praktische methode om de NWO's te toetsen en het daadwerkelijk starten met de toetsing. Ten opzichte van de voorgaande jaren is in 2022 minder aandacht nodig voor de toetsing van de grondlichamen en kan meer tijd besteed worden aan de toetsing van de NWO's.

3.2 Aandachtspunten toetsing

- De intensieve samenwerking met andere waterschappen en provincies in West-Nederland in zogenaamde expertsessies is in 2021 voortgezet. Doel is kennisuitwisseling en het borgen van een eenduidige werkwijze.
- Om de capaciteit voor de beoordeling van kunstwerken uit te breiden (HHNK beschikt over één specialist kunstwerken) wordt gebruik gemaakt van ons raamcontract met ingenieursbureaus.

3.3 Restopgave tot en met 2024

Over de toetsing moet uiterlijk 1 januari 2025 verslag worden gedaan. Dat betekent dat er nog drie jaren resteren om de toetsing af te ronden en tot een definitief veiligheidsoordeel te komen. We hebben geconstateerd dat dit ons voor een uitdaging stelt. Ook hebben we geconcludeerd dat, als we op dezelfde voet verder gaan, het niet vanzelfsprekend is dat we op tijd klaar zijn. Daarom kiezen we ervoor onze inzet te verhogen. We zijn eind 2021 gestart met het vrijmaken van de benodigde capaciteit en middelen én het prioriteren van onze werkzaamheden. Over de voortgang hiervan zullen wij de provincie in het tweede kwartaal van 2022 informeren.
In Tabel 2 is de restopgave, inclusief de planning weergegeven. De planning van de toetsing loopt door tot en met 2023. Het jaar 2024 wordt gebruikt om de rapportage op te stellen.

Restopgave	2022	2023	2024
Grondlichamen *(200 km)*	90 km - 200 km toetsen	110 km - 0 km toetsen	0
		Finaal oordeel geven	
Kunstwerken *(400 stuks)*	200 - 300 kunstwerken toetsen	100-200 kunstwerken toetsen	0
NWO's *(1065 km)*	Voorbereiden/programmeren geautomatiseerd toetsen.	Geautomatiseerd toetsen effecten NWO's.	0
	Pilot uitvoeren op een stuk kade	Rapporteren	

Tabel 2: Restopgave en planning van de toetsing regionale keringen.

4 Veiligheidsbeeld 2021

In dit hoofdstuk wordt een indicatief veiligheidsbeeld 2021 weergegeven (mijlpaal 1). Benadrukt wordt dat dit indicatieve veiligheidsbeeld niet hetzelfde is als een samenvatting van de oordelen van de lopende toetsronde. Het beeld geeft een indruk van de versterkingsopgave tot 2030 die HHNK nog heeft, gebaseerd op de vorige en lopende toetsronde en inmiddels uitgevoerde versterkingen. Opgemerkt wordt dat deze opgave de komende jaren nog kan veranderen met het verder vorderen van de lopende toetsronde.

4.1 Veiligheidsbeeld grondlichamen

Het totale areaal aan regionale keringen bedraagt 1065 kilometer. Het veiligheidsbeeld 2021 geeft een indicatie van de staat van de regionale waterkeringen aan het eind van 2021. Dit beeld is grafisch weergegeven in Figuur 14. Het beeld is samengesteld op basis van:

- De voortgang van de kadeverbeteringen;
- Het technisch oordeel voor binnenwaartse macrostabiliteit (STBI) van de lopende toetsingsronde (2012-2024), als indicatie voor het veiligheidsoordeel.

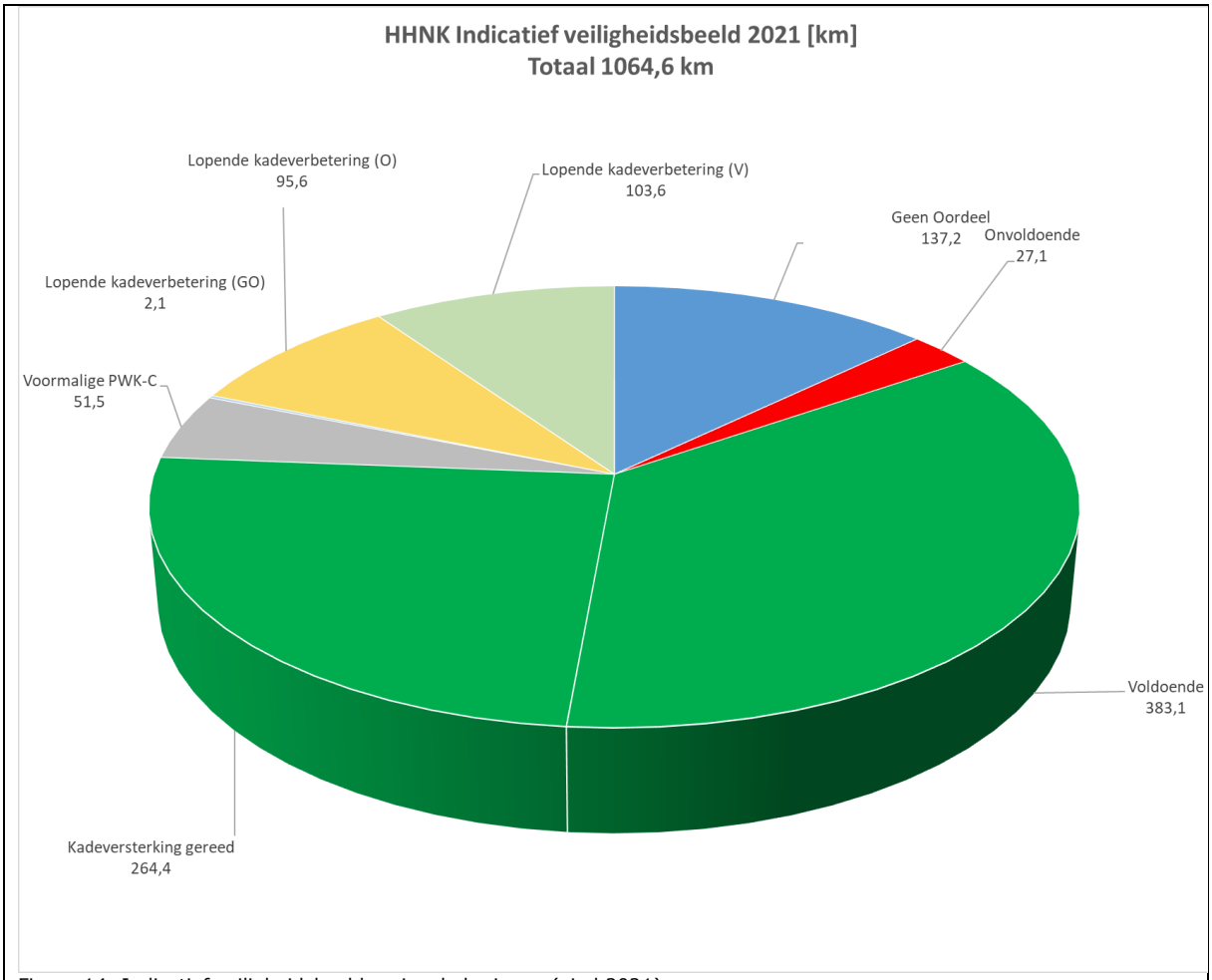
Het veiligheidsoordeel wordt gegeven op basis van vijf scores:

- Voldoende;
- Onvoldoende;
- Geen Oordeel;
- Lopende kadeverbetering;
- Kadeverbetering gereed.

Voor de waterkeringen, die vallen onder de lopende kadeverbeteringen, is ook het voorlopig technisch oordeel voor binnenwaartse stabiliteit uit de lopende toetsingsronde weergegeven. Hierbij wordt opgemerkt dat het mogelijk is dat waterkeringen, die niet zijn afgekeurd, of die nog niet zijn getoetst, toch onderdeel zijn van een kadeverbeteringsproject. Deze waterkeringen zijn omwille van efficiëntie en het voorkomen van maatschappelijke overlast in de projecten opgenomen. Als bijvoorbeeld binnen een traject van 1000 meter in totaal 900 meter niet aan de norm voldoet, 50 meter wel en 50 meter nog geen oordeel heeft, dan wordt die 100 meter ook binnen het verbeteringsproject opgenomen. Het is namelijk niet efficiënt om op een later moment voor die 100 meter een nieuw project te moeten starten en buiten nogmaals aan het werk te gaan.

De voormalige primaire waterkeringen categorie-c, die in 2018 als regionale waterkeringen zijn aangewezen, zijn opgenomen in de categorie "Lopende versterking". Het op orde brengen van deze regionale waterkeringen valt onder het HWBP.

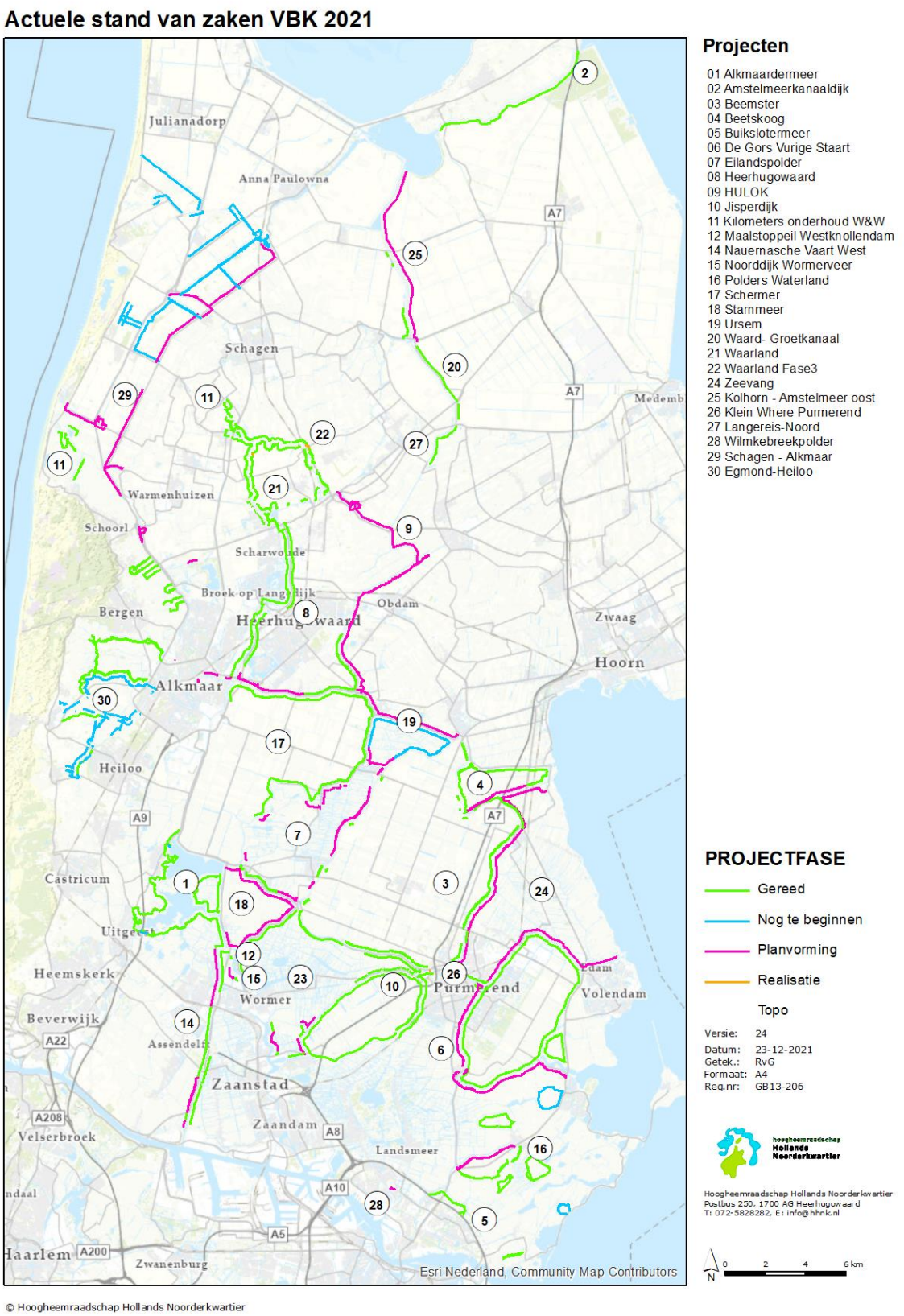
Uit Figuur 14 blijkt dat een groot deel van de boezemkades al voldoet of gaat voldoen. Een klein deel is afgekeurd en nog niet opgenomen in het verbeterprogramma. De opgave kan groter worden als de categorie geen oordeel is beschouwd. De waterkeringen die in 2024 worden afgekeurd, moeten op grond van het Uitvoeringsbesluit in 2030 aan de norm voldoen. De inschatting is dat van de nog te toetsen keringen slechts ordegrootte 20% wordt afgekeurd. Deze waterkeringen bevinden zich over het algemeen in het noordelijke deel van ons beheergebied. Hier is de ondergrond steviger en zijn de achterliggende polders minder diep.

Figuur 14: Indicatief veiligheidsbeeld regionale keringen (eind 2021)

Het gepresenteerde indicatieve veiligheidsbeeld is samengesteld door informatie uit meerdere gegevensbronnen te combineren. Daardoor kan het indicatief veiligheidsbeeld niet één op één worden vergeleken met Figuur 5 en Figuur 6 (voortgang toetsing) die zijn gebaseerd op maar één van de gegevensbronnen.

Voldoende	• Voldoende op basis van toetsing 2024.
Onvoldoende	• Onvoldoende op basis van toetsing 2024 en nog niet opgenomen in het kadeversterkingsprogramma.
Geen Oordeel	• Geen Oordeel op basis van toetsing 2024 en nog niet opgenomen in het kadeversterkingsprogramma.
Kadeverbetering gereed	• Kadeverbetering afgerond.
Lopende kadeverbetering (V)	• Voldoende op basis van toetsing 2024 en opgenomen in het kadeversterkingsprogramma.
Lopende kadeverbetering (O)	• Onvoldoende op basis van toetsing 2024 en opgenomen in het kadeversterkingsprogramma.
Lopende kadeverbetering (GO)	• Geen Oordeel op basis van toetsing 2024 en opgenomen in het kadeversterkingsprogramma.
Voormalige PWK-C	• Voormalige primaire waterkering categorie c (HWBP).

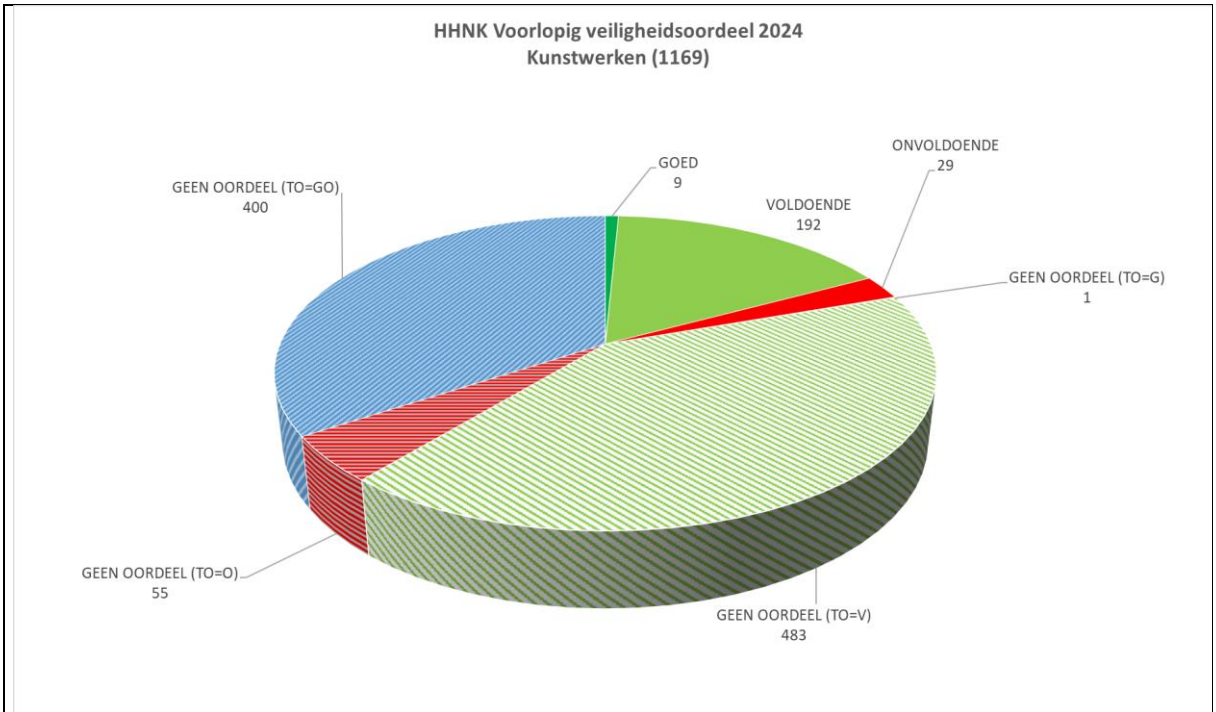
© Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

Figuur 15: Grafische weergave van de voortgang VKB 2021

De waterkeringen die als gereed zijn gelabeld (zie Figuur 15), voldoen weer aan de norm. Deze waterkeringen – de zogenoemde juniordijken - zijn de eerste jaren kwetsbaar voor scheurvorming en ook de nog niet ontwikkelde graszode is een factor om rekening mee te houden. Deze keringen worden daarom frequenter geïnspecteerd.

4.2 Veiligheidsbeeld kunstwerken

Voor de kunstwerken zijn in Figuur 16 de toetsingsoordelen van de lopende ronde als indicatief veiligheidsbeeld gepresenteerd.

Figuur 16: Indicatief veiligheidsoordeel van de kunstwerken (eind 2021). De arcering geeft aan dat enkel het Technisch oordeel geveld is. Omdat het Beheerdersoordeel nog niet gereed is, hebben deze kunstwerken formeel gezien nog geen oordeel. De kleur van de arcering geeft de uitkomst van het Technisch oordeel weer.

De afgekeurde kunstwerken zoals weergegeven in Figuur 16 zijn voornamelijk inlaatduikers. Deze kunstwerken vertonen over het algemeen kleine gebreken. Afgekeurde inlaten, liggend in afgekeurde dijktrajecten, worden vervangen binnen de VBK-projecten. Voor afgekeurde inlaten, liggend in goedgekeurde dijklichamen, geldt dat de gebreken worden verholpen door onze afdeling Watersystemen.

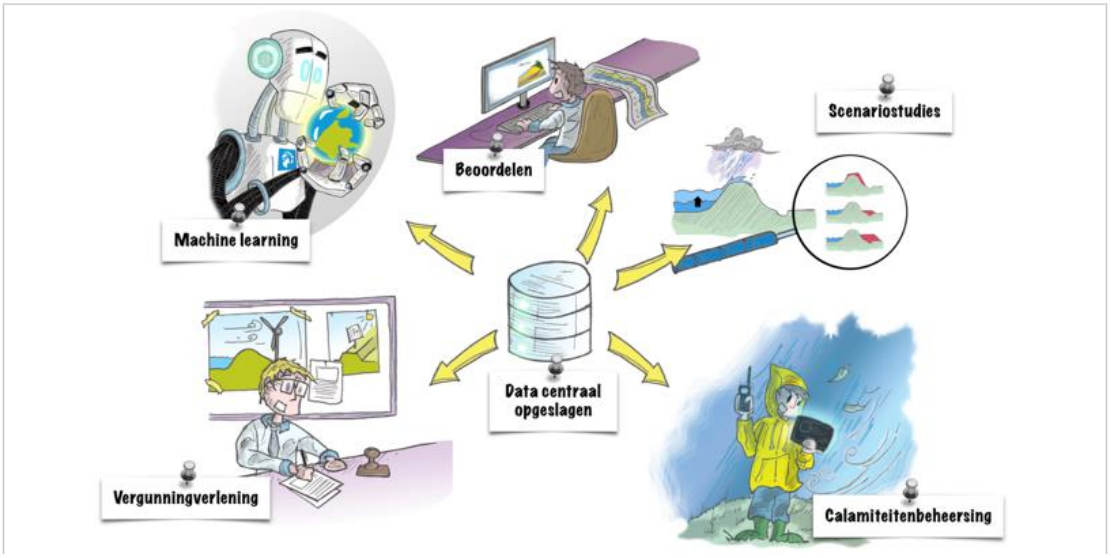
4.3 Bijzonderheden

- **Wateroverlast**. Op vrijdag 18 en zaterdag 19 juni viel een ongekende hoeveelheid neerslag in ons beheergebied. Lokaal viel in 36 uur tussen de 100 en 200 mm. Vooral de kustregio kreeg het zwaar te verduren en de buien leidden tot wateroverlast in de polders in de regio Egmond/Heiloo en de Zijpe. Het waterpeil in de boezems bereikte nergens een kritische hoogte. Een deel van de kering van de Baafjespolder liet water door. Terplekke zijn zandzakken geplaatst en kleikisten aangebracht.

- In 2021 hebben we onderzocht hoe de bestaande **gebiedscompartimentering** bijdraagt aan de waterveiligheid. Hierbij is gekeken naar het effect van verhoogde lijnelementen op het overstromingspatroon na een doorbraak van een primaire kering. Zowel natte (compartimenteringskeringen) als droge keringen / lijnelementen (wegen, spoorlijnen) zijn onderzocht. Op basis van technische (schade en slachtoffers) en andere argumenten (zoals evacuatiemogelijkheden) is voor de verhoogde lijnelementen in beeld gebracht of een status als tweede kering tegen de zee of de meren meerwaarde heeft. De resultaten nemen we onder andere mee in gesprekken over ruimtelijke adaptatie.

- In 2021 is in het kader van **risico-gestuurd beheer** verder gewerkt aan een methode waarmee het areaal regionale keringen na de lopende toets- en verbetercyclus, risico-gestuurd op orde kan worden gehouden. In de Belmermeer is een toets op degradatie uitgevoerd en een inschatting gemaakt van de restlevensduur van de keringen. Door continu inzicht te hebben in de degradatie (en daarmee de restlevensduur) van de keringen, kan het benodigde grootschalige onderhoud vroegtijdig worden gepland.

- HHNK is actief bezig met het volgen en onderzoeken van (nieuwe) technologische ontwikkelingen waarmee we continu inzicht krijgen in de actuele staat van onze waterkeringen. We investeren in datamanagement, technologische middelen en kennis op het gebied van informatietechnologie. We zijn gestart met de voorbereiding van de 'Proeftuin Purmer: 'Waterveiligheid anno 2030 – **continu inzicht'**. Om in de toekomst te voorkomen dat dijktrajecten onder de norm zakken, willen we op basis van continu inzicht risico gestuurd tijdig maatregelen treffen. Dit willen we doen door nog beter begrip van onze waterkeringen te krijgen (zie Figuur 17). Hiervoor willen we meten, voorspellen, interpreteren, rekenen, verkennen en visualiseren in een dashboard. In 2022 starten we de Proeftuin in de Purmer om later te kunnen opschalen en differentiëren vanuit een risico gestuurde aanpak.

Figuur 17: Waterveiligheid anno 2030

- Met de provincie Noord-Holland is verder gewerkt aan onze gezamenlijke **pilot zorgplicht**. Hierin worden afspraken gemaakt over de wijze waarop HHNK op termijn aan de provincie Noord-Holland gaat aantonen dat het areaal regionale keringen aan de gestelde eisen voldoet en hoe de Provincie daar effectief toezicht op kan houden. In tegenstelling tot voorliggende voortgangsrapportage (die sec bedoeld is om inzicht te geven in de voortgang van de toetsing en de versterking) hanteren we een bredere blik. We gaan in op alle zorgplicht activiteiten, die we uitvoeren om de waterveiligheid op orde te houden. De verwachting is dat in de komende jaren een accent verschuiving plaats vindt van toetsen en versterken naar het areaal op orde houden op basis van continu inzicht en risico gestuurd beheer en onderhoud.
  In het afgelopen jaar is een ontwikkelmodel opgesteld voor een 'Waterveiligheidsrapportage Regionale keringen'. Die geeft inzicht in de toestand van ons areaal, de risico's en de beheersmaatregelen. Hierbij wordt de gehele veiligheidscyclus beschouwd. In 2022 stellen we (bij wijze van pilot) een waterveiligheidsrapportage regionale keringen op over 2021.

5 Risicobeheersing

In tabel 3 zijn de maatregelen beschreven die in 2021 zijn getroffen om de risico's ten aanzien van de voortgang van de toetsing en de versterking van de regionale keringen te beheersen. In het onderste gedeelte van de tabel zijn tevens incidenten benoemd die zich op onze regionale keringen hebben voorgedaan en de maatregelen die zijn getroffen. Hiermee wordt gerapporteerd over mijlpaal 3, risicobeheersing.

Risico	**Beheersmaatregel**
Toetsing mogelijk niet compleet afgerond in 2024. (Niet voldoen aan de bestuurlijke afspraak van het Uitvoeringsbesluit)	Vrijmaken van de benodigde capaciteit en middelen en het prioriteren van werkzaamheden.
Diverse kades (liggend op agrarische percelen) binnen de Zijpe hebben een hoogtetekort waardoor wateroverlast kan optreden.	De toetsing van deze kades is uitgevoerd. Maatregelen worden verkend binnen het programma Wateroverlast.
Het boezempeil rond Egmond/Heiloo is minder goed beheersbaar dan elders binnen de boezem waardoor wateroverlast kan optreden.	De toetsing van deze kades is uitgevoerd. Er heeft een integrale verkenning plaatsgevonden naar de meest geschikte maatregelen om de kans op wateroverlast te verkleinen (watersysteem/waterkering). Realisatie van uitbreiding boezemberging is in voorbereiding. De voorbereiding van de versterking van de keringen is gestart. De meest urgente trajecten worden in 2022 uitgevoerd.
Incident	**Maatregel**
Kering Baafjespolder was niet voldoende waterkerend tijdens hoogwater.	Inspecties gelopen. Zandzakken geplaatst, en als spoedmaatregel kleikisten aangebracht.
Afschuiving sloot taluds Burgerbrug na clusterbui	Inspecties gelopen. Beschoeiingen aangebracht om de lokale afschuivingen te herstellen.
Zettingsscheuren Purmerdijk	Herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan scheuren en grasbekleding.
Natte plek Schermerdijk	Inspecties gelopen. Grindkoffer geplaatst en grondverbetering toegepast.
Binnenwaarts stabiliteitsprobleem Schermerdijk	Tussen Driehuizen en gemaal Willem-Alexander is over een lengte van ca. 50 m een stalen damwand geplaatst.

Tabel 3: Risicobeheersing op de regionale keringen 2021

Hoogheemraadschap van
Rijnland

Voortgangsrapportage regionale keringen 2021

Archimedesweg 1
postadres:
postbus 156
2300 AD Leiden
telefoon (071) 3 063 063
telefax (071) 5 123 916

CORSA nummer: 22.037412
versie: 1.1
auteur: Ilhame Oujamaa
datum: 9 mei 2022
projectnummer:
dossier:

Inhoudsopgave

Samenvatting 4
1 Mijlpaal 1: Beeld voortgang verbetering regionale waterkeringen 2021. 5
1.1 Opgave uit de toetsing 2012 5
1.2 Het aantal km's verbetert uit de opgave van 2012 in 2021 5
1.3 Voortgang tot met 2021 8
1.4 Bijzonderheden in 2021 9
2 Mijlpaal 2: Toetsing 2024. 11
2.1 Grondlichamen 11
2.2 Niet Waterkerend Objecten 12
2.3 Kunstwerken 15
2.4 Eindoordeel toetsing 16
3 Mijlpaal 3: Risicobeheersing 17
4 Mijlpaal 4: Financiën 18
5 Mijlpaal 5: Doorkijk naar komende jaren 19

Samenvatting

In het Uitvoeringsbesluit regionale keringen 2014 is vastgelegd dat de waterschappen jaarlijks rapporteren aan de provincies over de voortgang van de regionale keringen. In het eerste jaar werd er uitsluitend over de voortgang van de versterkingswerken gerapporteerd, in de loop der jaren is dit uitgebreid naar de huidige toetsingsronde 2024, de risicobeheersing en financiën voor de regionale keringen.

In 2021 is ondanks het tweede jaar van de Corona pandemie hard gewerkt aan de regionale keringen.

Versterkingswerken

In 2012 is de toetsing regionale keringen uitgevoerd en van de 1200 km regionale keringen zijn er 498 km als onvoldoende getoetst op hoogte en/of stabiliteit. In 2021 zijn er 14.5 km keringen versterkt. Van de originele 498 km trajecten die onvoldoende waren, zijn er al bijna 300 km versterkt. Er zijn eind 2021 nog slechts 125 km regionale keringen waar we nog aan moeten beginnen en 76 km is al in voorbereiding of uitvoering.

Afgelopen jaar liepen de projecten voor de dijkversterkingen nog redelijk op schema. Wel zien we een kleine vertraging in de projecten doordat o.a. het omgevingsaspect van de dijkversterkingen lastig was tijdens de strengere maatregelen. Ook liggen de resterende trajecten steeds meer versnipperd waardoor het aantal km's iets lager ligt dan afgelopen jaren. De verwachting is wel dat we, zoals is afgesproken, de keringen die onvoldoende scoorde in de toetsing van 2012 in 2030 op orde hebben.

Toetsing 2024

Er zijn flinke stappen gezet om de toetsing 2024 van de regionale keringen op tijd te kunnen afronden. De resultaten voor de nwo's zijn al in 2021 opgeleverd. Voor de kunstwerken is besloten om een excessievere toetsing te doen dan de eerste eenvoudige toets uit 2019. De voorlopige resultaten hiervan zijn beter te herleiden en betrouwbaarder. De definitieve resultaten zullen in 2022 gedeeld worden.

De eerste paar jaren heeft de focus voor de toetsing op het verzamelen van data gelegen. Voor de grondlichamen hebben we in 2021 veel grondonderzoek uitgezet. De benodigde informatie voor de grondlichamen verwachten we eind 2022 af te hebben zodat we daarna op een snelle en geautomatiseerd methode de toetsing kunnen uitvoeren.

De verwachting is dat we halverwege 2024 de toetsing afgerond en gerapporteerd hebben.

Risicobeheersing

Midden in de zomer heeft er een dijkafschuiving plaats gevonden bij Reeuwijk. Hiervoor heeft de calamiteitenorganisatie opgeschaald van 26 juli tot 2 augustus. Momenteel loopt het vervolgtraject nog, het onderzoek naar de oorzaak van de afschuiving. In Q4 van 2022 verwachten we het eindrapport.

Financiën

In 2021 zijn de budgetten voor het versterken en de toetsing het volgende geweest:

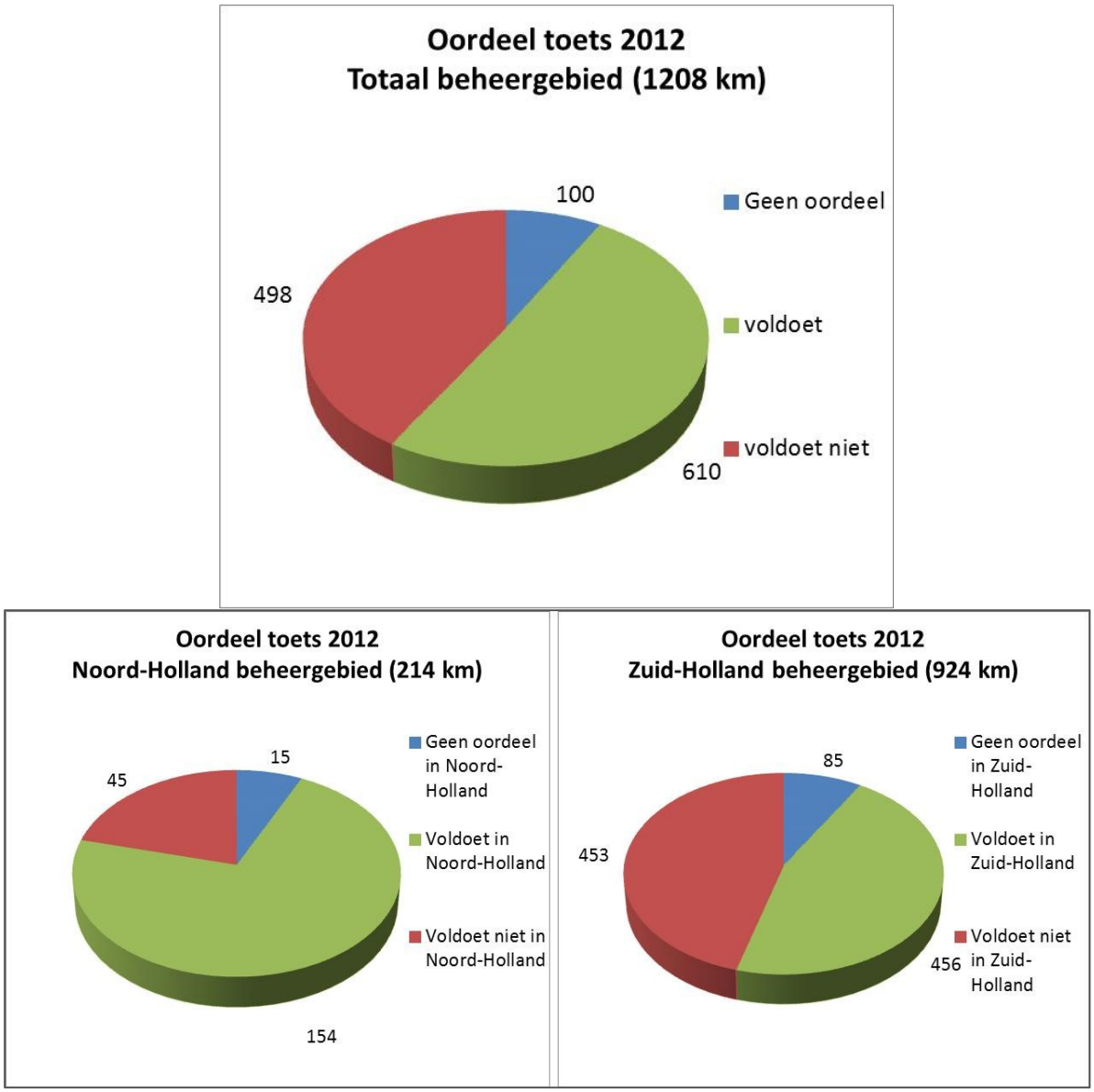
- Verbetering regionale keringen €21.867.000,-
- Toetsing regionale keringen: €723.000,-

1 Mijlpaal 1: Beeld voortgang verbetering regionale waterkeringen 2021.

1.1 Opgave uit de toetsing 2012

In 2012 is er 498 km van de totaal 1208 km regionale waterkeringen onvoldoende getoetst op hoogte en/of op stabiliteit. 100 km van de regionale keringen heeft geen oordeel gekregen en 610 km was goed getoetst.

In de onderstaande grafieken zijn de km's weergeven voor het hele beheergebied van Rijnland en per provincie.

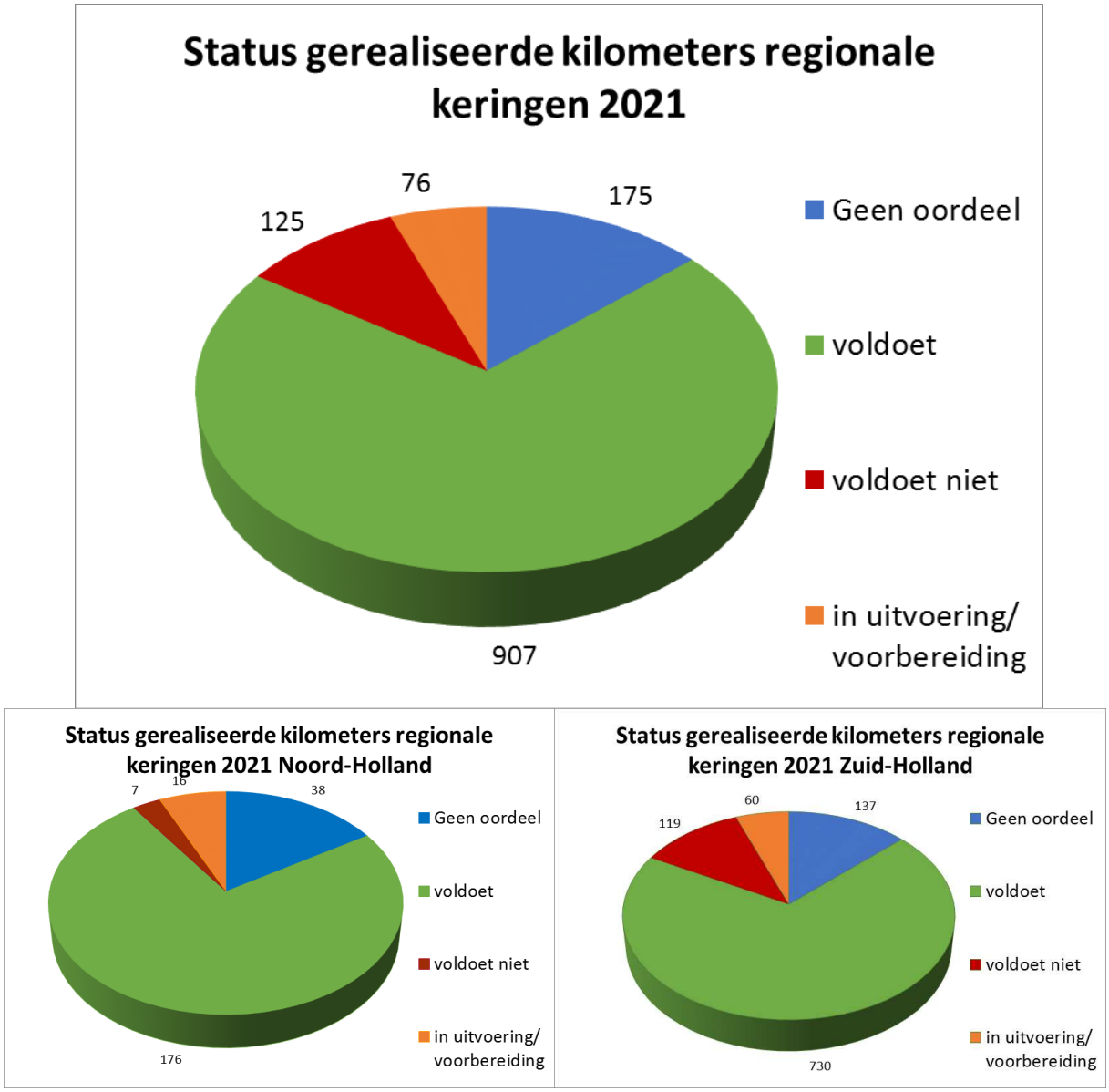
Figuur 1: Toets oordeel 2012 ingedeeld per provincie

1.2 Het aantal km's verbetert uit de opgave van 2012 in 2021

In 2021 is er ondanks de Covid-pandemie hard gewerkt om de opgave uit 2012 te verbeteren. Eind 2021 voldoet er 907 km van de 1208 km regionale keringen aan de norm. In 2012 was na de toetsing maar 610 km wat voldeed aan de norm. Sinds de start van de dijkverbeteringen zijn er bijna 300 km regionale keringen verbeterd. Dit is

gedaan aan de hand van een meer gedetailleerde toetsing, uitgebreid grondonderzoek en door dijkverbetering.

Voor de komende periode blijft er nog 125 km regionale keringen die nog versterkt moeten worden. Daarnaast is er al 76 km in de uitvoering of in de voorbereiding.

Figuur 2: Voortgang versterking regionale keringen in het jaar 2021

In 2021 is er hard aan meerdere dijkversterkingsprojecten gewerkt. Om naast de getallen over de voortgang van versterkingsopgave, een idee te geven om aan welke projecten wordt gewerkt en wat voor uitdagingen we tegen komen, geven hier kort informatie over het project bij Oudshoorn.

De dijkverbetering van de Golfclub Zeegersloot bij Oudshoorn is gestart in 2022. In 2021 maakte het traject nog een deel uit van de 76 km die in de uitvoering of voorbereiding zat. Door de verhoging en het nieuwe wegdek komt er meer druk op de dijk. Daarom moet de naastgelegen sloot gedeeltelijk gedempt worden. Zo wordt de dijk breder en is deze weer stabiel.

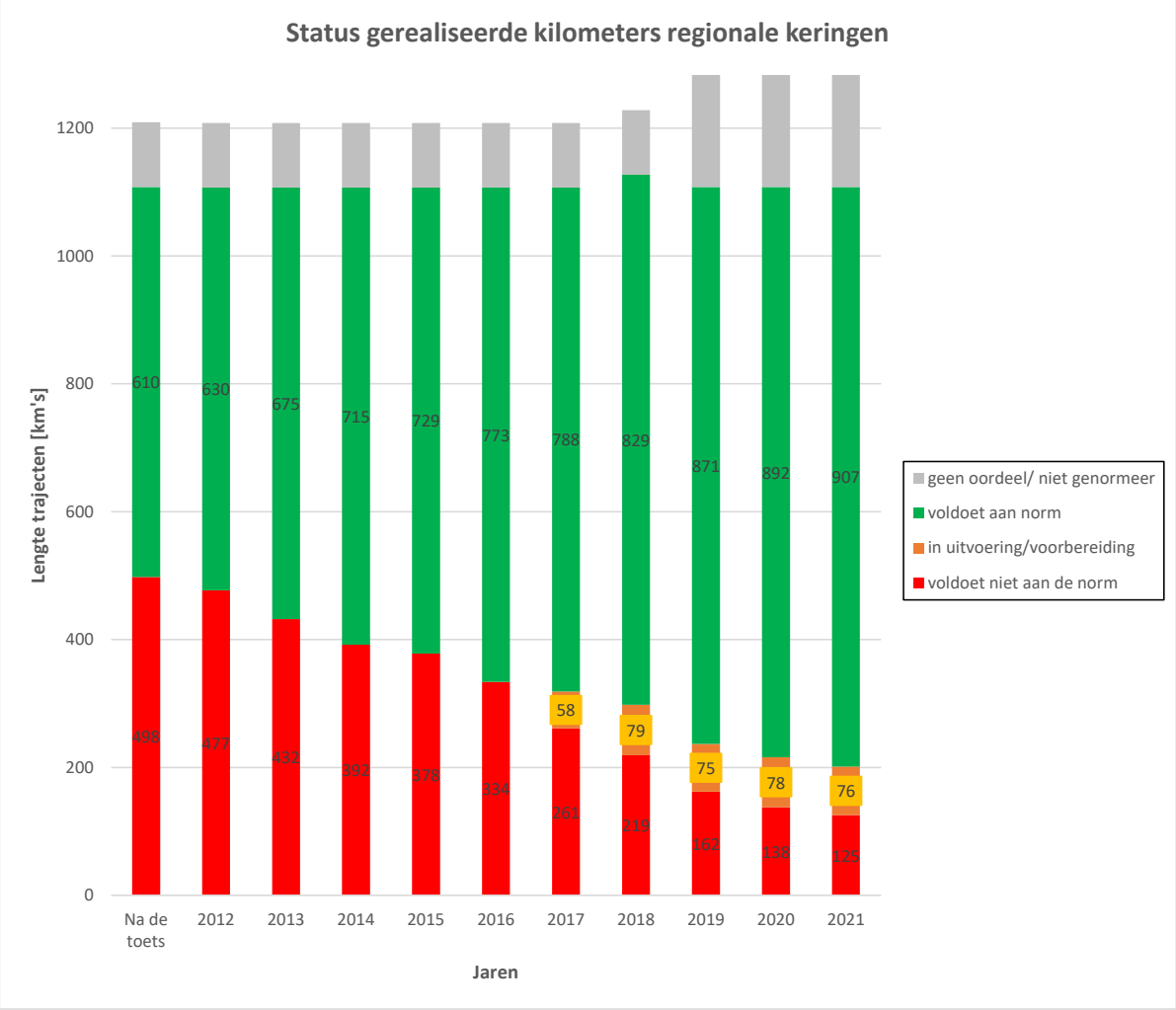
Aan de andere zijde verbreden we de sloot vervolgens weer. Ook de toegang naar de golfbaan wordt iets verplaatst. Dit gebeurt met behulp van een dam. Tijdens de werkzaamheden is de golfbaan gewoon bereikbaar. De golfers die gebruik maken van de golfbaan kunnen hun sport blijven beoefenen.

1.3 Voortgang tot met 2021

In 2021 zijn er totaal 14.5 km regionale keringen die weer voldoen aan de norm. Hiervan ligt 12.5 km van de verbeterde keringen in de provincie Zuid-Holland en 2.0 km in de provincie Noord-Holland. De trajecten van de resterende keringen die versterkt moeten worden, liggen steeds meer versnipperd dan bij de trajecten die als eerst zijn opgepakt. In 2021 zijn er 11 trajecten verbeterd. Het kortste traject dat in 2021 is opgepakt was minder dan 100 meter en het langste bijna 3 km. Dit laatste en langste traject zijn eigenlijk meerdere kleinere trajecten die gezamenlijk zijn opgepakt omdat ze bij elkaar in de buurt lagen.

In de onderstaande grafiek is de voortgang van de versterkingsopgave weergegeven van 2012 tot met 2021.

Figuur 3: Status gerealiseerde verstekring regionale keringen van 2012 tot met 2021

In 2021 verkeren er 34 versterkingsprojecten met een totale lengte van76 km regionale keringen in voorbereiding of uitvoering. De verwachting is dat in 2023 ongeveer de helft van deze trajecten afgerond zijn.

Laatste fase van de dijkverbetering van de Voorweg in Zoetermeer.

Tijdens de werkzaamheden is de overlast voor de omgeving zo minimaal mogelijk gehouden. De weg houden we zoveel mogelijk vrij door vanaf pontons op het water te werken. De openbare weg is door laden en lossen af en toe gestremd geweest, maar het verkeer kon altijd gebruik maken van de Voorweg.

1.4 Bijzonderheden in 2021

Het afgelopen jaar is toch bijzonder geweest toen de wereld in de Covid-pandemie terecht kwam. We hebben in 2021 hard gewerkt om de targets en de doelen te halen. We merken hierbij dat we niet te maken hebben met grote vertragingen maar door verzuim binnen de organisatie en ook bij de aannemers is er hier en daar toch minder gedaan dan was gepland.

Daarnaast komen we nu bij de laatste stukken die verbeterd moeten worden. Dit zijn kleine stukken verspreid over ons beheergebied, soms van maar 100 meter per traject. Dit maakt het soms lastig om flinke km's te maken. We proberen zo goed mogelijk om de stukken gezamenlijk weg te zetten in de markt. De trajecten die dichtbij elkaar ligger worden gezamenlijk als 1 traject opgepakt. Op deze manier proberen we de planning en de kosten te beheersen.

Zoals in de vorige jaren ook al is vermeld zijn vanaf 2017 een aantal van de voormalige primaire c-keringen, afgewaardeerd naar regionale keringen. Deze keringen zijn inmiddels opgenomen in het totaal aantal km's van regionale keringen. Daarnaast is het areaal niet hetzelfde als in 2012 na de toetsing. We rapporteren aan de hand van het huidig areaal op basis van hoe de legger er op dit moment is vastgesteld. Dit allemaal heeft effect op het aantal km's wat hier gerapporteerd wordt. De nieuwe indeling zorgt er voor dat er op sommige trajecten km's bij komen en op andere trajecten het aantal km's af neemt. Hierdoor zullen de km's niet altijd exact overeenkomen met de voorgaande rapportages.

De voormalige c-keringen zijn in de voorgaande toetsingsronde voor de primaire keringen beoordeeld. Daaruit bleek dat de kunstwerken Spaarndammerdijk (aanpassen) niet voldeden, en ook niet bij de afwaardering naar regionale kering. Deze kunstwerken zullen komende jaren versterkt gaan worden.

Afgelopen jaren zijn we aan het kijken hoe we de versterkingsopgave die tot 2030 loopt gaan koppelen aan de nieuwe toetsingsronde 2024. Dit doen we samen met andere waterschappen en de provincies. Echter zijn we tot de conclusie gekomen dat nieuwe afspraken maken niet werkbaar zijn als er nog geen resultaten beschikbaar zijn. Het maken van nieuwe afspraken is daarom uitgesteld tot dat we de bevindingen van de

toetsing 2024 tot onze beschikking hebben en we de scope van de nieuwe versterkingsopgave inzichtelijk kunnen maken.

In de huidige versterkingsopgave zijn er 175 km keringen opgenomen als niet-genormeerde en als keringen zonder oordeel. In de nieuwe toetsingsronde worden de keringen zonder oordeel zoveel mogelijk meegenomen. Het gaat hier voornamelijk om stukken keringen waar niet genoeg informatie voor beschikbaar was om een oordeel te vormen. Het gaat dan om keringen met langs-constructies. In deze ronde wordt deze informatie zoveel mogelijk aangevuld om alsnog een oordeel te kunnen vormen.

2 Mijlpaal 2: Toetsing 2024.

In het uitvoeringsbesluit is voorgeschreven dat de regionale keringen in 2024 volledig zijn getoetst. In de huidige toetsingsronde kijken we verder dan alleen naar de grondlichamen. We stellen daarnaast ook oordelen en risicoscores op voor de waterkerende kunstwerken, niet-waterkerende-objecten (nwo's) en bijzonder-waterkerende-constructies (bwc's).

Elk spoor dat tijdens de toetsing wordt bewandeld, heeft zijn eigen aanpak en resultaten. Begin 2020 zijn de resultaten van het nwo onderzoek opgeleverd. Momenteel zijn we druk bezig met het afronden van de toetsing kunstwerken. Daarnaast zijn we het grondonderzoek aan het uitvoeren en parallel worden de berekeningen uitgevoerd die uiteindelijk zullen bepalen of het betreffende dijktraject voldoende is of dat deze wordt afgekeurd.

We lopen volgens planning. Grotendeels van de toetsing verwachten we eind 2022 af te hebben. We hebben dan rekening gehouden met eventuele uitloop naar begin 2023. Daarna gaan we starten met de bestuurlijke rapportage en oplevering van de gehele toetsingsronde 2024. Hieronder is kort per toetsingsspoor aangegeven wanneer we verwachten deze af te ronden:

Toetsingsspoor	**Afgerond**
nwo's	2020
Kunstwerken	Q3 2022
Stabiliteitstoets: Grondonderzoek	Q4 2022
Stabiliteitstoets: Berekeningen DAM	Q4 2022 of Q1 2023
Hoogtetoets	Q3 2022
BWC	Q4 2022
Opstellen beheerdersoordeel: Microstabiliteit, voorlanden en erosie kruin en buitentalud (STMI, STVL, GEKB)	Q2 2023

2.1 Grondlichamen

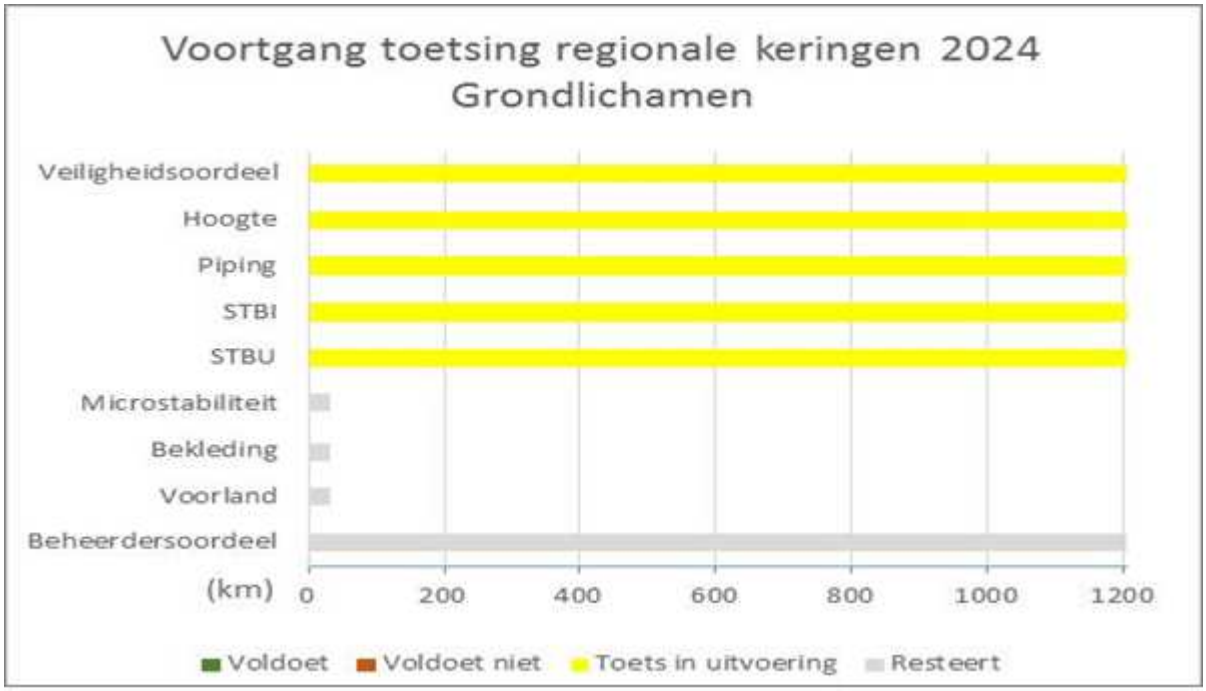
In 2018 is een begin gemaakt met het rapport Toetsing Regionale Waterkeringen, Aanpak 2017-2024. Hierin zijn de kaders en aanpak beschreven voor het toetsen van de grondlichamen. Eind 2018 is gestart met het document uitgangspunten toetsing 2024 voor de grondlichamen. De grote verandering in vergelijking met de toets van 2012, is dat de focus nu ligt op het uitvoeren van een automatische en integrale toets. De zwaarte ligt in de eerste jaren op data verzamelen en deze op uniforme wijze opslaan, zodat daarna het toetsen automatisch uitgevoerd kan worden. Het grote voordeel is dat het doorvoeren van eventuele aanpassingen (bijvoorbeeld nieuwe rekenregels, data of inzichten) op een relatief snelle en uniforme wijze kan.

Afgelopen jaren waren gericht op data verzamelen door het uitvoeren van onder andere grondonderzoek. Komende periode ligt de zwaarte voornamelijk bij het normalisatie van gegevens en de opslag van de toegenomen gegevens. Daarnaast zorgen nieuwe inzichten en ontwikkelingen in de toetsinstrumentaria voor nieuwe uitgangspunten in de manier van rekenen. Het instrumentarium is in principe klaar voor alle data die klaar gezet gaat worden. Er worden komend jaar nog een aantal extra functionaliteiten in het instrumentarium gebouwd.

Vorig jaar zijn we begonnen met het uitvoeren van het grondonderzoek. Het grondonderzoek is een uitbreiding van de informatie die we al over onze ondergrond

hebben. In het verleden is, al dan niet door andere Rijnlandse projecten, ook grondonderzoek uitgevoerd. Met de uitbreiding van de data vullen we gaten op zodat we straks over een hoge dichtheid aan grondinformatie beschikken. In totaal betekend dat, dat er nog 804 nieuwe sonderingen worden uitgevoerd. Naast de sonderingen worden er ook 1144 handboringen tot mv-5m en 422 handboringen tot mv-2m uitgevoerd. Naar verwachting zijn deze werkzaamheden eind Q3 - begin Q4 2022 afgerond.

Recent zijn we ook begonnen met het uitvoeren van de stabiliteits- en piping berekeningen met DAM. Het afgelopen half jaar zijn we druk bezig geweest met het inrichten van een goed werkend en efficiënt werkproces. De kinderziektes zijn uit de scripts gehaald zodat, wanneer gegevens vanuit de boringen en sonderingen wordt aangeleverd, direct overgegaan kan worden op het uitvoeren van berekeningen. Naar verwachting is zijn de berekeningen voor ons hele beheergebied aan het eind van dit jaar afgerond. Elk dijktraject heeft dan een oordeel voor stabiliteit buiten (aan de kant van de waterzijde), stabiliteit binnen (aan de kant van het achterland) en piping.

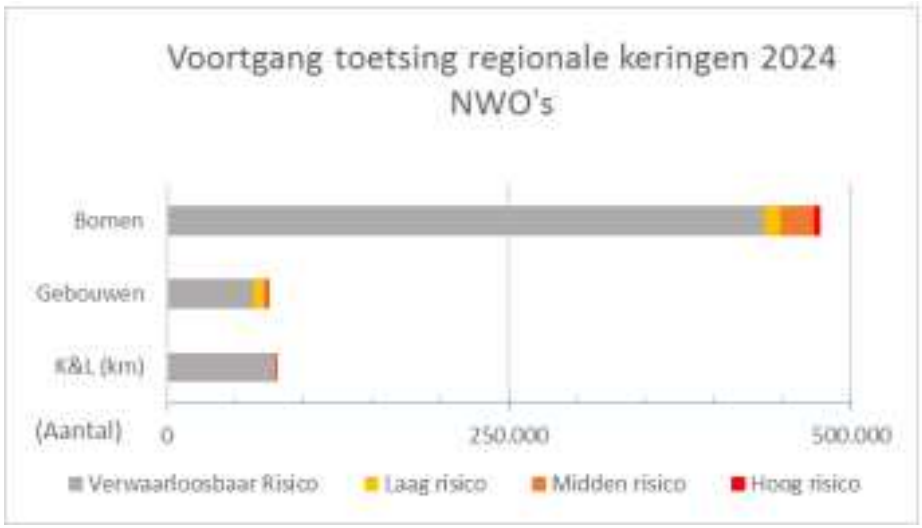

Figuur 4: Voortgang toetsingssporen voor de grondlichamen

De toetsing voor de voorland, bekleding en microstabiliteit zal slechts voor enkele trajecten nodig zijn. De verwachting is dat we dit in Q2 2023 afgerond hebben.

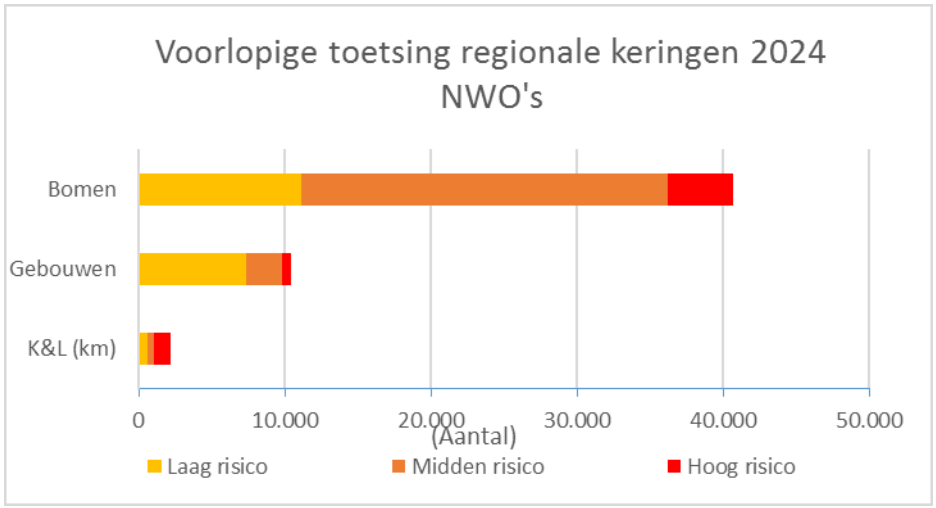
2.2 Niet Waterkerend Objecten

Het afgelopen jaar zijn er geen verdere ontwikkelingen betreft de nwo's. Begin 2021 is het resultaat opgeleverd en de deze zijn verder niet veranderd. Dit oordeel is definitief en zal ook niet meer veranderen.

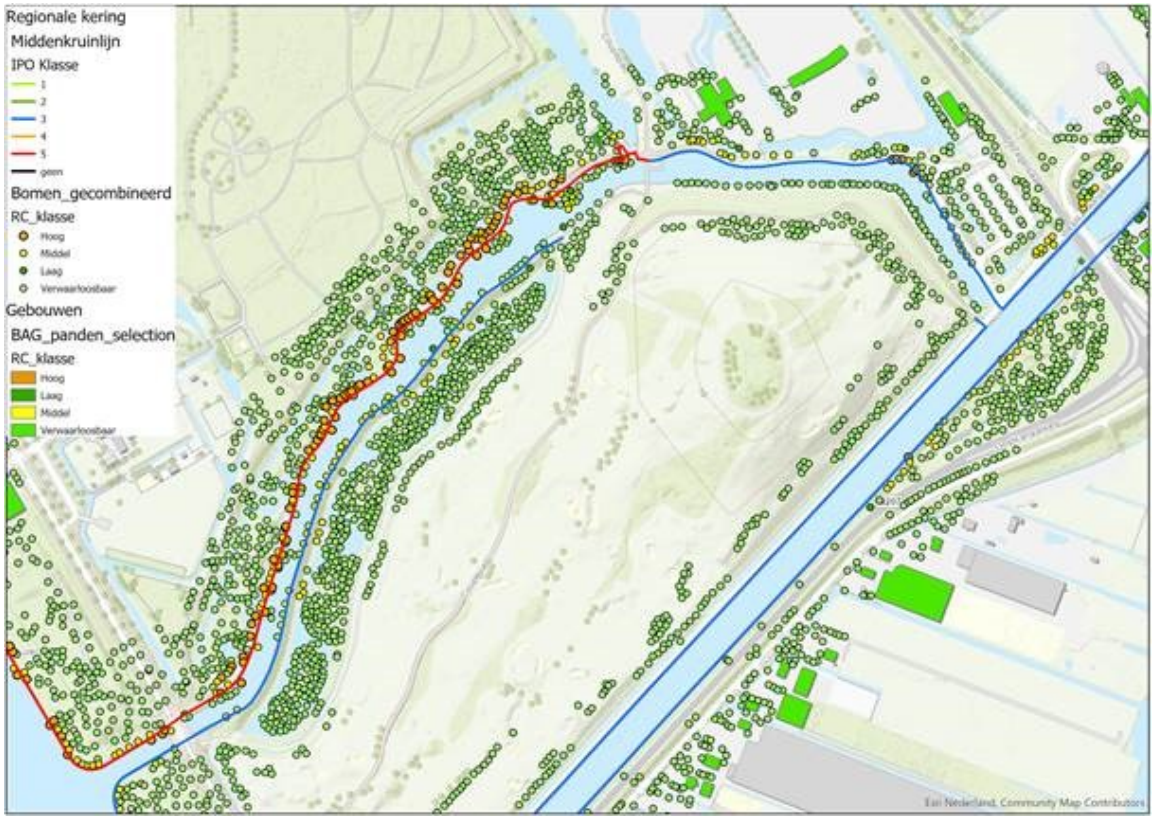
Figuur 5: Voortgang toetsing nwo's

De bovenstaande figuur laat alle nwo's zien die getoetst zijn. Hierbij is gebruik gemaakt van de classifering hoog, midden, laag en verwaarloosbaar risico. Figuur laat zien dat merendeel van de nwo's een verwaarloosbaar risico vormen.

Figuur 6: Voortgang toetsing nwo's met een risico van laag, midden tot hoog

De onderstaande figuur geeft voor een traject regionale keringen aan hoeveel nwo's er staan. In groen is aangegeven de nwo's die een verwaarloosbaar risico vormen voor de waterveiligheid. Door een filter toe te passen kunnen we op een snelle wijze grotendeels van de nwo's in deze categorie zetten. Hierdoor kunnen we gedetailleerder kijken naar de nwo's met een significante risico.

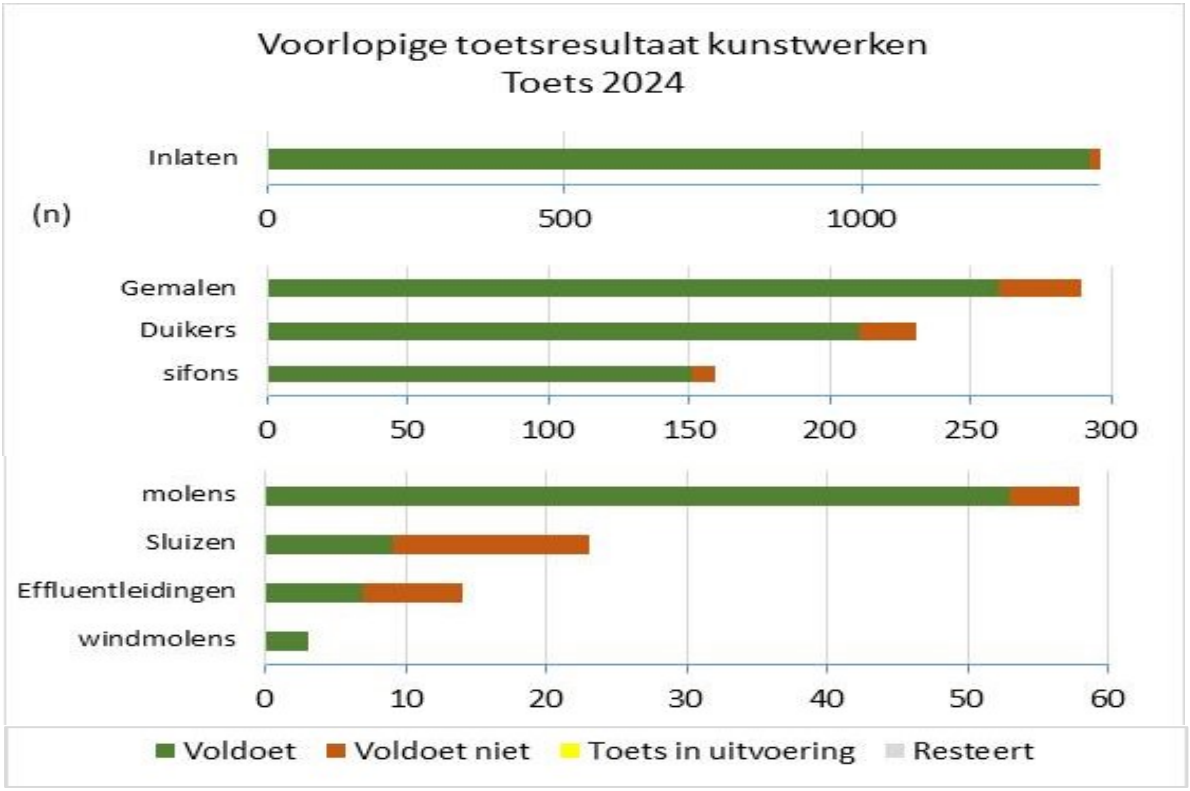

Figuur 7: Overzicht van nwo's rondom het traject regionale keringen bij

De volgende stap is om een handelingsperspectief te ontwikkelen voor de andere risico classes. Samen met de andere waterschappen en de provincies werken we hard om hier een gezamenlijke werkwijze voor te maken.

2.3 Kunstwerken

De eerste slag voor de kunstwerken was afgerond in 2019 aan de hand van of een eenvoudige toets, een gedetailleerdere toets en/of met een beheerdersoordeel. Dit was slechts een voorlopig oordeel en nog niet het eindoordeel. In de onderstaande grafiek zijn de resultaten uit 2019 weergegeven.

Figuur 8: Overzicht van de voorlopige resultaten uit kunstwerk toetsing 2019

In de bovenstaande voorlopige resultaten waren er nog wat onzekerheden die we in komende jaren, 2021 en 2022 verder wilden onderzoeken.

De onzekerheden die uit toetsing in 2019 naar voren waren gekomen resulteerde tot twijfels over de uitkomsten. Dit heeft geleid tot het starten van een nieuw traject in 2021 om de toetsing van de waterkerende kunstwerken (gemalen, sluizen, duikers, sifons en inlaten) te vernieuwen. De voornaamste reden voor dit nieuwe traject was:

1. De herleidbaarheid van de toetsing voor de kunstwerken was lastig. De toetsing is uitgevoerd door een analyse in Excel en is daardoor een black box geworden. Het is onduidelijk welke stappen zijn uitgevoerd en regelmatig is niet te herleiden hoe bepaalde resultaten zijn behaald. Daarnaast zijn de tussentijdse toetsingsresultaten niet te herproduceren en is er regelmatig erg conservatief getoetst, té conservatief in ons oordeel.
2. Een groot percentage van de getoetste kunstwerken kreeg het oordeel "geen oordeel". De voornaamste rede hiervan is omdat er te weinig informatie over het kunstwerk beschikbaar was om een betrouwbaar oordeel te vellen. Door het hoge percentage aan "geen oordeel" was deze toetsing weinig bruikbaar en was de toetsing heel conservatief.
3. Als laatst werd door onze eigen beheerders het resultaat vaak niet herkent. Waar zij op basis van hun ervaring met het kunstwerk verwachtte dat deze afgekeurd zou worden, werd deze goedgekeurd en visa versa.

Bovenstaande punten waren voor Rijnland redenen genoeg om de hele toetsing opnieuw uit te laten voeren. Met de ervaringen uit 2019, wisten we deze keer beter waar we op moesten letten. Het resultaat is een veel betrouwbaardere en beter herleidbare toetsing met resultaten die overeen komen met verwachtingen bij het kustwerk. Echter liepen wij ook bij de nieuwe toetsing aan tegen bovengenoemd punt 2, veel toetsingsresultaten "geen oordeel" door het gebrek aan data. Er is een aanvullende opdracht naar het bureau uitgegaan om de kunstwerken buiten te bezoeken en de ontbrekende data in te winnen. Hier zijn wij momenteel druk mee bezig en de verwachting is, is dat deze in de zomer afgerond wordt. De resultaten voor de kunstwerken kunnen we daarom pas in de volgende voortgangsrapportage 2022 delen met de provincies.

2.4 Eindoordeel toetsing

Om tot een eindoordeel te komen voor de gehele toetsing, moeten er verschillende onderdelen van de toetsing worden gecombineerd.

In eerste instantie heb je technisch oordeel en de beheerdersoordeel. Daar zal de zwaarste van de twee tellen. Dus als een van de twee oordelen niet voldoende is, zal het eindoordeel dat ook zijn.

Daarnaast hebben we verschillende toetsingssporen. De kunstwerken zullen een eindoordeel onafhankelijk van de andere toetsingssporen hebben. Bij het combineren van grondlichamen en de NWO's loopt nog een discussie en traject (met de provincies en de andere waterschappen) om te kijken wat de beste manier is om deze te combineren.

De trajecten uit de vorige toetsingsronde met 'geen oordeel' zijn in de huidige versterkingsronde niet meegenomen. Maar deze trajecten zullen in deze toetsingsronde van 2024 wel meegenomen worden. Het ging voornamelijk om de keringen met een constructie (zoals damwanden) waar weinig informatie beschikbaar was. In deze ronde worden deze keringen wel meegenomen in het eindoordeel.

3 Mijlpaal 3: Risicobeheersing

Voor de risicobeheersing maken we onderscheid tussen de volgende drie onderdelen: 1. Kade-inspectiemeldingen die Rijnland oppakt in het kader van onderhoud, 2. meldingen die toebedeeld zijn aan handhaving en waarbij perceeleigenaren verantwoordelijk zijn voor het herstel en 3. de calamiteitenorganisatie.

Uit de kade-inspectie zijn er 725 schadepunten geregistreerd. Na analyse van al deze schadepunten zijn ze onderverdeeld:

- Uit de inspectie bleken 183 meldingen door Rijnland opgepakt te moeten worden. Van deze locaties zijn 53 meldingen met hoog en 126 met een laag/midden risicobeeld bestempeld. Deze meldingen zijn allemaal afgehandeld in 2021 door onderhoud. De minder hoge risico meldingen zullen geprogrammeerd worden voor begin 2021.

- Vanuit de kade-inspectie 2021 waren er 307 schadepunten met veldopmerking(en) toebedeeld aan Handhaving. Na beoordeling vanuit handhaving zijn er 41 percelen in aanmerking gekomen waarbij de eigenaren een schrijven hebben ontvangen

- In 2021 is op 26 juli een opschaling geweest i.v.m. de afschuiving van de polderkade Polder Middelburg en Tempelpolder (Reeuwijk). Opschaling heeft geduurd tot 2 augustus 2021. Vanaf dat moment is het vervolgtraject (onderzoek naar oorzaak en voorstel tot herstel van de kering) in handen van afdeling beleid en onderhoud/projecten. In Q4 verwachten we de rapportage over het onderzoek naar de oorzaak van de afschuiving.

4 Mijlpaal 4: Financiën

Het betreft hier een indicatie van de kosten. In 2021 is ongeveer €21,9 miljoen uit de investeringsbegroting uitgegeven aan de regionale keringen voor dijkversterkingen. De prognose voor de uitgave dijkversterkingen voor 2022 t/m 2024 is €59,8 miljoen. Dat is per jaar gemiddeld 20 miljoen, wat hoger ligt dan wat er de vorige jaren is uitgegeven.

Voor de nieuwe toetsingsronde 2024 is in 2021 ongeveer €0,7 miljoen uitgegeven. Voor de komende de periode 2022-2024 is er €1,0 miljoen geraamd voor het toetsen van de regionale keringen.

Conform jaarrekening 2021:
Verbetering regionale keringen €21.867.000,-
Toetsing regionale keringen: €723.000,-

5 Mijlpaal 5: Doorkijk naar komende jaren

Algemeen zien we dat we goed op koers liggen met de regionale keringen. De versterking wordt voortvarend opgepakt. En de toetsing 2024 ligt op schema. Rijnland besteedt de financiële middelen volgens planning en begroting.

Voor de komende periode zien we een aantal ontwikkelingen. De toetsing levert in 2024 een nieuw inzicht in de staat van de keringen en de versterkingsopgave die er ligt. We gaan na de toetsing 2024 starten met herprioritering om de overgebleven trajecten en de nieuwe opgaves, risico-gestuurd aan te pakken. Dit zal samen met de nieuwe afspraken die we met de provincies gaan maken over deadlines, opgepakt worden.

Daarnaast zit in de opgave waar we nu aan werken het venijn voor een deel in de staart. We werken aan een aantal dure en complexe strekkingen. Een voorbeeld is de Kortsteekterweg en oosten van Alphen aan den Rijn. Een strekking die ruim een jaarschijf aan budget kost voor iets meer van 5km. Door een aantal van dit soort strekkingen is het de komende jaren een uitdaging om de opgeleverde kilometers op peil te houden.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden van Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Postbus 94370
1090 GJ AMSTERDAM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

S.P.J.M. van de Pas

BEL/OMB

Telefoonnummer +31235144946

bas.van.de.pas@noord-holland.nl

Verzenddatum

Kenmerk

1854014/1892015

Uw kenmerk: 22.002625

Betreft: Reactie op de voortgang Regionale waterkeringen 2021

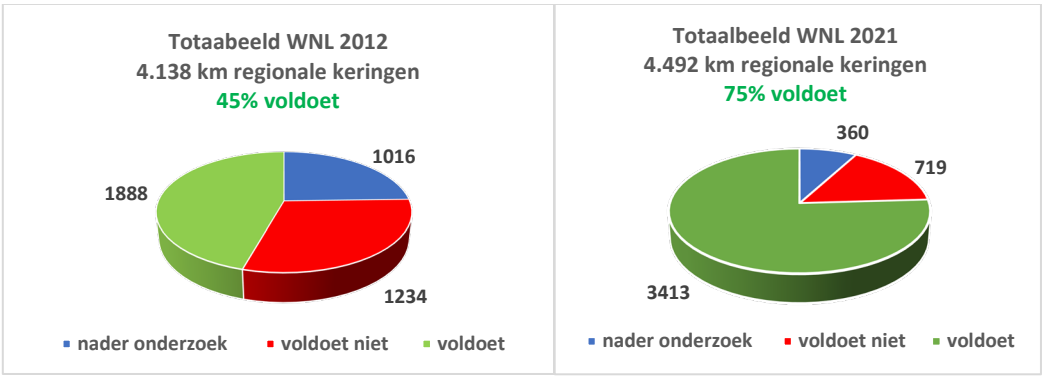
Geacht college,

Volgens de afspraak uit het “Uitvoeringsbesluit regionale keringen West-Nederland 2014” hebben wij van uw waterschap op 30 maart 2022 de voortgang regionale waterkeringen Waterschap Amstel, Gooi en Vecht 2021 ontvangen, als onderdeel van de Waterveiligheidsrapportage 2021 waterschap Amstel, Gooi en Vecht. Mede namens Gedeputeerde Staten van de provincies Utrecht en Zuid-Holland berichten wij u als volgt.

Verbeteropgave regionale keringen uit 2012
Zoals u weet, maken de provincies Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht met de 8 ingelegen Waterschappen in West- Nederland gezamenlijke afspraken over de toetsing en de verantwoording van de versterkingsopgaven van de regionale keringen. Elk jaar leveren alle waterschappen een voortgangsrapportage over de toetsing en de versterkingsopgaven. Uit de rapportages van 2021 is op te maken dat tot en met 2021 er ca. 1524 km aan regionale keringen verbeterd zijn en dat inmiddels 75% van het gehele areaal in West-Nederland voldoet aan de gestelde IPO- veiligheidsnormen.
Het grootste gedeelte van de verbeteropgave uit 2012 moet in 2020 of 2024 op orde zijn. Voor de meeste waterschappen zijn de afspraken over verbeteringen ondanks de pandemie en soms slechte beschikbaarheid van personeel en bouwmaterialen nagenoeg afgerond of liggen op koers. Voor een viertal waterschappen is door de provincie(s) voor een gering aantal kilometers uitstel verleend, waaronder uw waterschap. Hier komt mogelijk in 2023 nog een waterschap bij. Uiteindelijk moeten alle afgekeurde regionale keringen uit de toets ronde 2012 en 2024 in 2030 voldoen aan de gestelde IPO-veiligheidsnormen.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Beeld voortgang verbeteren regionale keringen West-Nederland

Enkele waterschappen geven aan om in samenwerking met de provincie(s) tijdens deze periode nog goed te willen kijken naar de volgorde aanpak oude- en nieuwe opgaven. In 2021 is er in West-Nederland door de waterschappen in totaal ca. €67 M uitgegeven aan toetsing en verbeteringen.

In uw waterschap Amstel, Gooi en Vecht voldoet in 2021 in totaal 83% van alle regionale keringen aan de normen op basis van de toetsing van 2012. We zijn verheugd en spreken onze waardering uit dat ondanks de pandemie, de stikstof problematiek en de druk op personeel en grondstoffen, dit jaar weer veel verbeterprojecten zijn gerealiseerd.
Uw waterschap is een van de waterschappen waarvoor tussentijds uitstel is verleend voor het verbeterprogramma van de afgekeurde regionale keringen uit 2012. Het ging in uw geval vooralsnog om een uitstel tot en met 2024. Wat vorig jaar al werd aangekondigd en wat op ambtelijk niveau meerdere malen uitgebreid is besproken met uw waterschap, is dat toch nog een beperkt aantal kilometers verbeteringen de 2024 niet gaan halen. Hiervoor zijn goede argumenten voor handen zoals kostenefficiëntie (benutten van meekoppelkansen) en vertragingen in de vergunningverlening. Door extra risicobeheersmaatregelen heeft u aangegeven dat de dijkveiligheid in alle gevallen niet in het geding is.
Wij hebben dan ook op verzoek van uw waterschap uitstel verleend aan maximaal 40 km versterkingsopgaven, die ipv 2024 nu in 2027 op orde moet zijn.

Voortgang tweede toets ronde regionale keringen 2024
Alle waterschappen geven aan op koers te liggen om in 2024 getoetst te hebben, maar op sommige toetsonderdelen ligt er wel een uitdaging om op tijd alles af te hebben. De zorgen van vorig jaar bij enkele waterschappen over het toetsen van de kabels & leidingen en stabiliteit zijn grotendeels verdwenen door onderlinge samenwerking en via landelijke fora. Maar de afhankelijkheid van informatie en samenwerking met kabel- en leidingbeheerders blijft wel een punt van aandacht.

Aandachtspunten bij de toetsing zijn:

1. Tegenvallers bij automatisering of updates van (reken) programma's, data niet goed op orde vanwege complexiteit, eisen aan security of beschikbaarheid personeel.
2. Toets resultaten en het effect op het totale veiligheidsoordeel is soms lastig te bepalen voor nieuwe toets onderdelen zoals voor bomen (er ontbreken duidelijke landelijke richtlijnen waardoor meer afstemming nodig is via o.a. onderlinge expertsessies).
3. Veel personeelswisselingen in korte tijd. Gekwalificeerd personeel binnen krijgen en/of op tijd inwerken is thans lastig.

Uw Waterschap geeft aan dat door tegenslagen in de digitalisering er vertraging is ontstaan in de toetsing. U geeft aan dat met de juiste maatregelen de toetsing wel binnen de geplande tijd zal worden afgerond. Ambtelijk is dit ook besproken en hieruit kwam naar voren dat de gewenste extra middelen en maatregelen die nodig zijn, ondertussen bij uw waterschap zijn vrijgemaakt. We hebben er alle vertrouwen in dat uw waterschap de resultaten van de toetsronde in 2024 kan opleveren.

Actuele waterveiligheidsrisico's.

Op 26 juli 2021 is er een opschaling geweest bij het hoogheemraadschap van Rijnland in verband met de afschuiving van een regionale kering in Reeuwijk. De onderzoeksresultaten naar de oorzaak afschuiving en het herstel van de dijk worden in het vierde kwartaal 2022 verwacht. Daarnaast is er op 18/19 juni 2021 in de regio Egmond aan Zee/Heiloo wateroverlast geweest vanwege hevige neerslag. Los hiervan zijn er in 2021 bij de waterschappen geen actuele waterveiligheidsrisico's geweest vanuit droogte, hoogwater en/of andere oorzaken. De waterschappen hebben hun bedrijfsvoering veelal aangepast op basis van inspectierondes met een aanpak op basis van urgentie. Indien noodzakelijk wordt opgeschaald naar de calamiteitenorganisatie. Daarnaast wordt er veel geoefend op calamiteitenbestrijding in samenwerking met de omgeving.

Het is goed om te lezen het lage plekkenplan van uw waterschap ook in 2021 is voortgezet en u hiermee continu inzicht hebt op plekken waar bij extreme situaties een mogelijk risico zou kunnen optreden. Dat er tot nu toe al 140 lage plekken zijn aangepakt en dat de overige plekken in 2022 worden aangepakt geeft aan dat de risicobeheersing bij uw waterschap de gewenste aandacht krijgt.

Perspectief samenwerking en afspraken na 2024
De waterschappen hebben na 2012 hard gewerkt aan het op orde houden en brengen van de regionale keringen. De focus komt nu steeds meer op de uitvoering van de tweede toetsronde in 2024. De provincies streven er voor deze toetsronde naar om de data op uniforme (gis) wijze te ontvangen. Hierover vindt al afstemming plaats met de waterschappen. Na afronden van de lopende toetsronde zal het toetsproces worden geëvalueerd. Uit deze toetsronde zullen ook weer nieuwe opgaven volgen waarover nieuwe afspraken met elkaar gemaakt moeten worden. De provincies in West-Nederland zijn inmiddels gestart met de voorbereidingen over wat erbij komt kijken om de benodigde vervolgafspraken op een goede manier weer met elkaar vast te leggen. Het streven is om de voorgestelde aanpak uiterlijk medio 2023 met de waterschappen te bespreken.

Uitvoering werkzaamheden ten behoeve van waterveiligheid
Wij bedanken u voor uw voortgangsrapportage regionale keringen 2021 en de werkzaamheden op het gebied van waterveiligheid. Wij vertrouwen erop dat de samenwerking tussen de provincie(s) en waterschappen ook in de toekomst een goed vervolg krijgt.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris voorzitter

Kopie aan Provincie Utrecht en Provincie Zuid-Holland.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
Postbus 250
1700 AG HEERHUGOWAARD

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

S.P.J.M. van de Pas

BEL/OMB

Telefoonnummer +31235144946

bas.van.de.pas@noord-holland.nl

Verzenddatum

Kenmerk

1854014 /1900136

Uw kenmerk

22.0483401

Betreft: Reactie op de voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021

Geacht college,

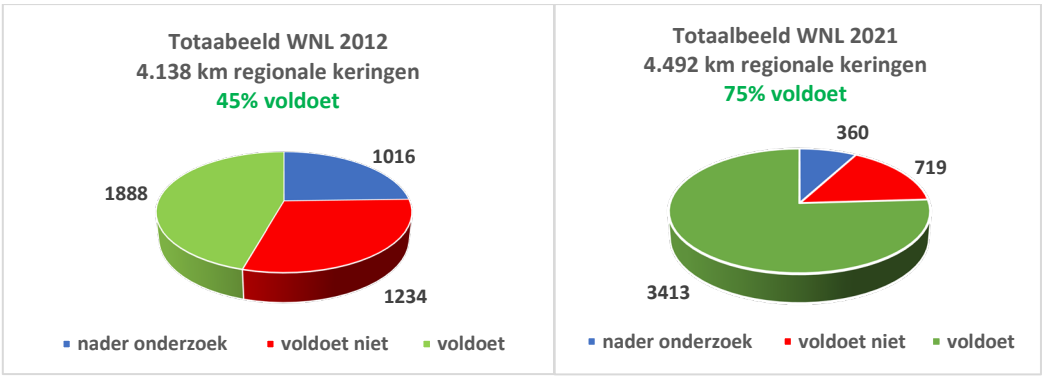
Volgens de afspraak uit het “Uitvoeringsbesluit regionale keringen West-Nederland 2014” hebben wij van uw hoogheemraadschap op 1 juni 2022 de voortgang regionale waterkeringen Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier 2021 ontvangen. Hierover berichten wij u als volgt.

Verbeteropgave regionale keringen uit 2012

Zoals u weet, maken de provincies Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht met de 8 ingelegen Waterschappen in West- Nederland gezamenlijke afspraken over de toetsing en de verantwoording van de versterkingsopgaven van de regionale keringen. Elk jaar leveren alle waterschappen een voortgangsrapportage over de toetsing en de versterkingsopgaven. Uit de rapportages van 2021 is op te maken dat tot en met 2021 er ca. 1524 km aan regionale keringen verbeterd zijn en dat inmiddels 75% van het gehele areaal in West-Nederland voldoet aan de gestelde IPO- veiligheidsnormen.
Het grootste gedeelte van de verbeteropgave uit 2012 moet in 2020 of 2024 op orde zijn. Voor de meeste waterschappen zijn de afspraken over verbeteringen ondanks de pandemie en soms slechte beschikbaarheid van personeel en bouwmaterialen nagenoeg afgerond of liggen op koers. Voor een viertal waterschappen is door de provincie(s) voor een gering aantal kilometers uitstel verleend. De waterveiligheidsrisico’s worden hier met extra afspraken beheerst Uiteindelijk moeten alle afgekeurde regionale keringen uit de toets ronde 2012 en 2024 in 2030 voldoen aan de gestelde IPO-veiligheidsnormen.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Beeld voortgang verbeteren regionale keringen West-Nederland

In 2021 is er in West-Nederland door de waterschappen in totaal ca. €67 miljoen uitgegeven aan toetsing en verbeteringen.

In uw Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) voldoet eind 2021, 310 kilometer eerder afgekeurde keringen weer aan de norm. Daarmee voldoet HHNK ruimschoots aan de gestelde opgave die op basis van de toetsronde van 2012, met ons als provincie is afgesproken. Daar zijn we als provincie heel erg blij mee. In 2021 is 14,4 kilometer regionale kering verbeterd. Sinds de start van het programma Verbetering Boezemkades (VBK) is er in totaal 264 kilometer aan regionale keringen daadwerkelijk buiten verbeterd. Daarnaast laat u tevens zien dat 201 kilometer kadeverbetering inmiddels in voorbereiding is binnen het programma VBK en dat u daarmee voorsorteert om ook de volgende afspraak te halen. Deze afspraak is het in 2030 voldoen aan de normen van alle regionale keringen, mede gebaseerd op de toetsronde 2024. Tevens zijn we verheugd, dat bij de uitvoering van de dijkversterkingsopgave ook steeds meer ruimte wordt gemaakt voor verbeteren van de biodiversiteit door keringen in te zaaien met kruidenrijk grasmengsel en het aanpassen van het maaibeleid.
Het mag duidelijk zijn dat deze rapportage ons heel veel vertrouwen geeft dat u de doelstelling van 2030 op tijd haalt.

Voortgang tweede toets ronde regionale keringen 2024
Alle waterschappen geven aan op koers te liggen om in 2024 getoetst te hebben, maar op sommige toetsonderdelen ligt er wel een uitdaging om op tijd alles af te hebben. De zorgen van vorig jaar bij enkele waterschappen over het toetsen van de kabels & leidingen en stabiliteit zijn grotendeels verdwenen door onderlinge samenwerking en via landelijke fora. Maar de afhankelijkheid van informatie en samenwerking met kabel- en leidingbeheerders blijft wel een punt van aandacht.

<u>Aandachtspunten bij de toetsing zijn</u>:

1. Tegenvallers bij automatisering of updates van (reken) programma's, data niet goed op orde vanwege complexiteit, eisen aan security of beschikbaarheid personeel.
2. Toets resultaten en het effect op het totale veiligheidsoordeel is soms lastig te bepalen voor nieuwe toets onderdelen zoals voor bomen (er ontbreken duidelijke landelijke richtlijnen waardoor meer afstemming nodig is via o.a. onderlinge expertsessies).
3. Veel personeelswisselingen in korte tijd. Gekwalificeerd personeel binnen krijgen en/of op tijd inwerken is thans lastig.

Het is goed om te lezen dat uw hoogheemraadschap ondertussen 81% van de grondlichamen heeft getoetst, waaronder ook de meest risicovolle keringen, die rond diepe droogmakerijen liggen of in gebieden met een slappe ondergrond. In deze toetsronde worden voor het eerste kunstwerken en niet waterkerende objecten (NWO's) getoetst. Uit de rapportage komt naar voren dat de toetsing van de kunstwerken voorspoedig loopt. Echter uit gesprekken met uw collega's en wat ook uit de voortgangsrapportage naar voren komt, is dat de huidige landelijke toetsingsvoorschriften voor NWO's nog steeds veel hiaten en onduidelijkheden bevatten voor de toetsing van de regionale waterkeringen. Om uiteindelijk wel een praktische methode te ontwikkelen om de NWO's te toetsen, geeft u aan dat vanaf 2022 de inspanningen noodgedwongen zullen worden opgevoerd. Uit de rapportage komt naar voren dat uw hoogheemraadschap bezig is met vrijmaken van de benodigde capaciteit en middelen én het prioriteren van de werkzaamheden, om op tijd de toetsing voor 1 januari 2025 af te ronden. We gaan graag het komende half jaar met u in gesprek om de toetsingsvoortgang verder te bespreken en waar nodig te helpen om eventuele knelpunten op te lossen.

Actuele waterveiligheidsrisico's.
Op 26 juli 2021 is er een opschaling geweest bij het hoogheemraadschap van Rijnland in verband met de afschuiving van een regionale kering in Reeuwijk. De onderzoeksresultaten naar de oorzaak afschuiving en het herstel van de dijk worden in het vierde kwartaal 2022 verwacht. Daarnaast is er op 18/19 juni 2021 in uw regio Egmond aan Zee/Heiloo wateroverlast geweest vanwege hevige neerslag. Dit heeft voor uw hoogheemraadschap de nodige impact gehad. Echter het is goed om te lezen dat ondanks de extreme neerslag het waterpeil in de boezems nergens een kritische hoogte bereikte.

De waterschappen hebben hun bedrijfsvoering veelal aangepast op basis van inspectierondes met een aanpak op basis van urgentie. Indien noodzakelijk wordt opgeschaald naar de calamiteitenorganisatie. Daarnaast wordt er veel geoefend op calamiteitenbestrijding in samenwerking met de omgeving.
Uw hoogheemraadschap loopt voorop in investeren in

datamanagement, technologische middelen en kennis op het gebied van informatietechnologie om daarmee continu inzicht te krijgen en te houden over de staat van alle regionale keringen. Uiteindelijk doel is om daarmee op effectieve wijze invulling te kunnen geven aan risico gestuurd beheer. Wij ondersteunen deze ontwikkelingen en onze gezamenlijke pilot over de zorgplicht regionale keringen sluit hier dan ook naadloos op aan.

Perspectief samenwerking en afspraken na 2024
De waterschappen hebben na 2012 hard gewerkt aan het op orde houden en brengen van de regionale keringen. De focus komt nu steeds meer op de uitvoering van de tweede toets ronde in 2024. De provincies streven er voor deze toetsronde naar om de data op uniforme (gis) wijze te ontvangen. Hierover vindt al afstemming plaats met de waterschappen. Na afronden van de lopende toetsronde zal het toetsproces worden geëvalueerd. Uit deze toetsronde zullen ook weer nieuwe opgaven volgen waarover nieuwe afspraken met elkaar gemaakt moeten worden. De provincies in West-Nederland zijn inmiddels gestart met de voorbereidingen over wat erbij komt kijken om de benodigde vervolgafspraken op een goede manier weer met elkaar vast te leggen. Het streven is om de voorgestelde aanpak uiterlijk medio 2023 met de waterschappen te bespreken.

Uitvoering werkzaamheden ten behoeve van waterveiligheid
Wij bedanken u voor uw voortgangsrapportage regionale keringen 2021 en de werkzaamheden op het gebied van waterveiligheid. Ten slotte wil ik nog eens benadrukken dat we als provincie de samenwerking rondom de toetsing en verbetering van de regionale keringen met uw hoogheemraadschap als heel prettig en constructief ervaren en dat we dat graag op dezelfde voet met elkaar willen voortzetten. Onze gezamenlijke pilot zorgplicht geeft aan hoe we continu met elkaar bezig zijn om het beheer, inzicht en verantwoording omtrent de staat van de regionale keringen te verbeteren.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris voorzitter

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
201 2 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
S.P.J.M. van de Pas
BEL/OMB

Telefoonnummer +31235144946
bas.van.de.pas@noord-holland.nl

Verzenddatum

21 SEP. 2022

Kenmerk
1854014/1902386

Uw kenmerk

Betreft: Voortgangsrapportages regionale keringen 2021

Geachte leden,

Op grond van de Waterwet zijn provincies belast met het aanwijzen en normeren van regionale waterkeringen. De waterschappen zijn verantwoordelijk voor beheer, onderhoud, toetsing en verbetering van deze waterkeringen. De drie waterschappen in Noord-Holland presenteren elk jaar een voortgangsrapportage over de toetsing en verbetering van de regionale waterkeringen.

Hierbij brengen wij u het volgende besluit van ons college ter kennis:

1. Kennis te nemen van de voortgangsrapportages regionale waterkeringen 2021 van de waterschappen;
2. Aan het hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en het waterschap Amstel, Gooi en Vecht een reactie te sturen door middel van bijgevoegde brieven;
3. Aan de provincie Zuid-Holland door middel van bijgaande brief een machtiging te verlenen om een reactie aan het hoogheemraadschap van Rijnland te versturen.

De voortgangsrapportages van de 3 waterschappen, onze reacties aan de waterschappen en de machtigingsbrief aan provincie Zuid-Holland zijn als bijlagen gevoegd bij deze brief.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

Dr I. Zaal

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

7 bijlage(n)

1 Voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het waterschap Amstel, Gooi en Vecht.

2 Voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap Holland Noorderkwartier

3 Voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap van Rijnland

4 Brief van GS met reactie op voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het waterschap Amstel, Gooi en Vecht

5 Brief van GS met reactie op voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap Holland Noorderkwartier

6 Brief van GS aan de provincie Zuid-Holland met machtiging voor reactie op voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap van Rijnland

7 Brief van provincie Zuid-Holland met reactie op voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap van Rijnland

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP 's-GRAVENHAGE

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

S.P.J.M. van de Pas

BEL/OMB

Telefoonnummer +31235144946

bas.van.de.pas@noord-holland.nl

Verzenddatum

Kenmerk

1854014/1900144

Uw kenmerk

PZH-2022-807388643

Betreft: Machtiging reactie op de voortgangsrapportage regionale waterkeringen 2021 van het Hoogheemraadschap van Rijnland.

Geacht college,

Hierbij delen wij u mede dat wij instemmen met het mede namens ons verzenden van de brief aan het Hoogheemraadschap van Rijnland (met kenmerk PZH-2022-807388643) als reactie op de voortgangsrapportage 2021 regionale waterkeringen. Wij gaan graag samen met u in gesprek met het Hoogheemraadschap van Rijnland over de planning van de verbeteropgave.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris voorzitter

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

provincie Zuid-Holland

Gedeputeerde Staten

Contact
A.R. Vermeulen
T 070 - 441 72 85
ar.vermeulen@pzh.nl

Postadres Provinciehuis
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
www.zuid-holland.nl

Datum
Zie verzenddatum linksonder

Ons kenmerk
PZH-2022-807388643

Uw kenmerk
22.045183

Bijlagen

Aan Dijkgraaf en Hoogheemraden van
het Hoogheemraadschap van Rijnland
Postbus 156
2300 AD LEIDEN

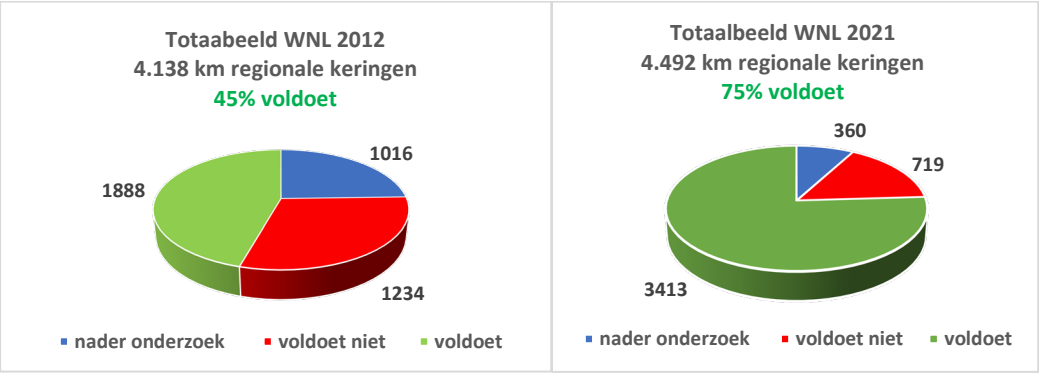
Onderwerp
Reactie op voortgangsrapportage regionale keringen 2021

Geacht college,

Volgens de afspraak uit het “Uitvoeringsbesluit regionale keringen West-Nederland 2014” hebben wij van uw waterschap op 18 juli 2022 de voortgangsrapportage regionale waterkeringen Hoogheemraadschap van Rijnland 2021 ontvangen. Mede namens Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland berichten wij u als volgt.

Voortgang verbeteropgave regionale keringen.
Zoals u weet, maken de provincies Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht met de 8 ingelegen Waterschappen in West- Nederland gezamenlijke afspraken over de toetsing en de verantwoording van de versterkingsopgaven van de regionale keringen. Elk jaar leveren alle waterschappen een voortgangsrapportage over de toetsing en de versterkingsopgaven. Uit de rapportages van 2021 is op te maken dat tot en met 2021 er ca. 1524 km aan regionale keringen verbeterd zijn en dat inmiddels 75% van het gehele areaal in West-Nederland voldoet aan de gestelde IPO- veiligheidsnormen.

Beeld voortgang verbeteren regionale keringen West-Nederland

Bezoekadres
Zuid-Hollandplein 1
2596 AW Den Haag

Tram 9 en de buslijnen 90, 385 en 386 stoppen dichtbij het provinciehuis. Vanaf station Den Haag CS is het tien minuten lopen. De parkeerruimte voor auto’s is beperkt.

Het grootste gedeelte van de verbeteropgave uit 2012 moet in 2020 of 2024 op orde zijn. Voor de meeste waterschappen zijn de afspraken over verbeteringen ondanks de pandemie en soms slechte beschikbaarheid van bouwmaterialen nagenoeg afgerond of liggen op koers. Voor een viertal waterschappen is door de provincie(s) voor een gering aantal kilometers uitstel verleend. Hier komt mogelijk in 2023 nog een waterschap bij. Uiteindelijk moeten alle afgekeurde regionale keringen uit de toets ronde 2012 en 2024 in 2030 voldoen aan de gestelde IPO- veiligheidsnormen. Enkele waterschappen geven aan om in samenwerking met de provincie(s) tijdens deze periode nog goed te willen kijken naar de volgorde aanpak oude- en nieuwe opgaven. In 2021 is er in West-Nederland door de waterschappen in totaal ca. €67 M uitgegeven aan toetsing en verbeteringen. In uw waterschap Hoogheemraadschap van Rijnland voldoet inmiddels 70% van alle regionale keringen aan de IPO- veiligheidsnormen. We zijn blij om te lezen, dat ondanks de pandemie, de druk op beschikbaar personeel en grondstoffen, uw waterschap de verwachting uitspreekt dat zoals is afgesproken, de keringen die onvoldoende scoorde in de toetsing van 2012 in 2030 op orde zullen zijn.
In uw voortgangsrapportage geeft u aan dat naar verwachting eind 2022 de onderzoeksresultaten naar de oorzaak dijkafschuiving Reeuwijk en het voorstel herstel van de dijk beschikbaar zijn. Wij zijn uiteraard zeer benieuwd naar de resultaten hiervan en verzoeken u om deze tijdig met ons te bespreken alvorens de media worden geïnformeerd.

Voortgang toets ronde regionale keringen 2024
Alle waterschappen geven aan op koers te liggen om in 2024 getoetst te hebben, maar op sommige toets onderdelen ligt er wel een uitdaging om op tijd alles af te hebben. De zorgen van vorig jaar bij enkele waterschappen over het toetsen van de kabels & leidingen en stabiliteit zijn grotendeels verdwenen door onderlinge samenwerking en via landelijke fora. Maar de afhankelijkheid van informatie en samenwerking met kabel- en leidingbeheerders blijft wel een punt van aandacht.

<u>Aandachtspunten bij de toetsing zijn</u>:
1. Tegenvallers bij automatisering of updates van (reken) programma's, data niet goed op orde vanwege complexiteit, eisen aan security of beschikbaarheid personeel.
2. Toets resultaten en het effect op het totale veiligheidsoordeel is soms lastig te bepalen voor nieuwe toets onderdelen zoals voor bomen (er ontbreken duidelijke landelijke richtlijnen waardoor meer afstemming nodig is via o.a. onderlinge expertsessies).
3. Veel personeelswisselingen in korte tijd. Gekwalificeerd personeel binnen krijgen en/of op tijd inwerken is thans lastig.

Actuele waterveiligheidsrisico's.
Op 26 juli 2021 is er een opschaling geweest bij het hoogheemraadschap van Rijnland in verband met de afschuiving van een regionale kering in Reeuwijk. De onderzoeksresultaten naar de oorzaak afschuiving en het herstel van de dijk worden in het vierde kwartaal 2022 verwacht. Daarnaast is er op 18/19 juni 2021 in de regio Egmond aan Zee/Heiloo wateroverlast geweest vanwege hevige neerslag. Los hiervan zijn er in 2021 bij de waterschappen geen actuele waterveiligheidsrisico's geweest vanuit droogte, hoogwater en/of andere oorzaken.

Perspectief samenwerking en afspraken na 2024
De waterschappen hebben na 2012 hard gewerkt aan het op orde houden en brengen van de regionale keringen. De focus komt nu steeds meer op de uitvoering van de tweede toets ronde in 2024. De provincies streven er voor deze toets ronde naar om de data op uniforme (gis) wijze te ontvangen. Hierover vindt al afstemming plaats met de waterschappen. Na afronden van de lopende toets ronde zal het toets proces worden geëvalueerd. Uit deze toets ronde zullen ook weer nieuwe opgaven volgen waarover nieuwe afspraken met elkaar gemaakt moeten worden. De provincies in West-Nederland zijn inmiddels gestart met de voorbereidingen over wat erbij komt kijken om de benodigde vervolgafspraken op een goede manier met elkaar weer vast te leggen. Het streven is om de voorgestelde aanpak uiterlijk medio 2023 met de waterschappen te bespreken.

Uitvoering werkzaamheden ten behoeve van waterveiligheid
Wij bedanken u voor uw voortgangsrapportage regionale keringen 2021 en de werkzaamheden op het gebied van waterveiligheid. Wij vertrouwen erop dat de samenwerking tussen de provincie(s) en waterschappen ook in de toekomst een goed vervolg krijgt.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris, voorzitter,

drs. H.M.M. Koek drs. J. Smit

Wij verzoeken u in uw correspondentie altijd het DOS-nummer te vermelden dat wij rechts bovenaan in deze brief hebben opgenomen.

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10922
Extern Zaak ID	1787687
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	24 oktober 2022
Agendapunt	14.b
Titel	Water: Dijkversterking Katwoude, goedkeuring projectplan (C-agenda NLG 24-10-22)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Brief aan PS over goedkeuring projectplan dijkversterking Katwoude.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Ingekomen stukken ter kennisname	30 september 2022
Overdracht vanuit GS	3 oktober 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**24 oktober 2022**

Toelichting

Gedeputeerde Staten hebben het projectplan voor de dijkversterking Katwoude goedgekeurd. De Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied wordt verzocht uitvoering te geven aan het door GS op 19 maart 2019 verleende mandaat tot uitvoering van de coordinatie werkzaamheden en de feitelijke bekendmaking en terinzagelegging van de besluiten namens GS te verzorgen op grond van artikel 5.12 Waterwet.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. P.N.S. Boon
BEL/OMB

Telefoonnummer +31235144683
boonp@noord-holland.nl

Verzenddatum
28 SEP. 2022

Kenmerk
1787687/1896493

Uw kenmerk

Betreft: goedkeuring projectplan dijkversterking Katwoude

Geachte leden,

Ter uitvoering van art. 167, tweede lid, van de Provinciewet (inzake de actieve informatieplicht) brengen wij u het volgende besluit van ons college ter kennis:

Wij hebben op 27 september 2022 besloten om op grond van artikel 5.7 Waterwet het projectplan voor de dijkversterking Katwoude van het hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier goed te keuren.

Ons goedkeuringsbesluit, het projectplan en de betreffende uitvoeringsbesluiten worden bekend gemaakt en voor zes weken ter inzage gelegd. Hierbij is beroep bij de Raad van State mogelijk.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris | voorzitter

R.M. Bergkamp | A.Th.H. van Dijk

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Is de natuur te redden?

Een groep wetenschappers vindt, dat de stikstofneerslag nog strenger moet worden aangepakt.
Wel vreemd deze groep wetenschappers roepen over stikstof, maar zij denken niet na over wat er werkelijk aan de hand is.

Wensnatuur van de natuurinstanties
Veel natuur is gemaakt om de wensnatuur van de natuurinstanties te realiseren. De wens is heel schrale natuur, waar dan een zeldzaam plantje zich kan vestigen. Voor Nederland een bijzonder plantje, omdat Nederland van nature vruchtbare, stikstofrijke gronden heeft. De rivieren hebben immers miljoenen jaren hun vruchtbare slib op ons land afgezet. Vroeger zijn er stukken grond verschraald door de boeren, omdat zij door gebrek aan meststoffen, stukken grond afplagden en beweiden. Zo zijn onze heidevelden ontstaan. Omdat er nu wel meststoffen zijn, doen de boeren dat niet meer en gaan de grassen weer groeien op de plaatsen waar de hei staat. Om de wensnatuur te realiseren zijn onze natuurbeheerders wel heel drastisch te werk gegaan. Zij hebben de complete teellaag, welke in miljoenen jaren is ontstaan, afgegraven met de gedachte, zo weer schrale natuur te realiseren. De gevolgen van dit natuurbeheer zijn desastreus voor alle vormen van planten. Immers door het verwijderen van de teellaag is de bodem zijn vruchtbaarheid verloren.

Naast stikstof zijn ook alle andere mineralen, nodig voor de groei van planten, verloren gegaan. Ook het zeldzame plantje wil bijna niet meer groeien en de wensnatuur wordt niet gerealiseerd. Het is wel heel gemakkelijk om te roepen: de stikstof is de schuld, om zo het wanbeheer van de natuurgebieden te verdoezelen. Wil je de natuur redden zullen er drastische maatregelen nodig zijn zoals bemesten met kalk, gips of steenmeel en weer het opbouwen van een teellaag, zodat de natuur weer mineralen en vergeet niet water, kan vasthouden. Ik las zelfs een artikel, dat natuurbeheerders in hun natuurgebieden stikstof aan het strooien zijn, om te zien of zij zo betere natuur kunnen realiseren. De wetenschappers spreken ook niet over de opwarming van de aarde en het vasthouden van water.

Grasland is een topper in het vastleggen van CO2
De gronden van onze boeren leggen ver weg de meeste CO2 en water vast, veel meer dan bossen. De natuurgebieden die gemaakt zijn voor wensnatuur leggen helemaal geen CO2 en water vast. Vooral grasland is een topper in het vastleggen van CO2 en water. Ga je landbouwgronden omzetten in natuur of bebouwing zal dat een enorme opwarming van de aarde en een verlies aan water tot gevolg hebben. Overheid dit kan toch niet de bedoeling zijn.

Laat u niet leiden door de natuurinstanties, maar volg eerst eens een cursus, gegeven door een onafhankelijke instantie, die verstand van zaken heeft, zodat u een weloverwogen besluit kunt nemen. Dit geldt ook voor de leden van de Raad van Staten. Neem nu ook weer het afschaffen van de derogatie: De gevolgen zullen zijn een toename van CO2 en verlies aan water, omdat de boeren hun grasland zullen gaan omzetten in maisland voor een optimale voeding van hun vee.
Vergeet niet onze boeren oogsten 6 keer een snede gras. In de andere EU landen zijn de boeren blij met 2 tot 3 sneden gras. Als je deze opbrengsten vergelijkt, is de derogatie toch meer dan normaal.
Om deze opbrengsten te blijven realiseren zal veel meer kunstmest nodig zijn met tot gevolg een forse toename van CO2. Zo ook zullen de voedselprijzen nog hoger moeten worden door de extra kosten.

Minister Staghouder had beloofd een plan te publiceren met een verdienmodel voor de boeren die volgens het kaartje van minister van der Wal natuurvriendelijk moeten gaan boeren. Logisch, dat hij opgestapt is. Het enige verdienmodel kan bij halvering zijn, een meer dan verdubbeling van de prijzen. Hoe kan de consument dit nog betalen? Moet de halve Nederlandse bevolking zich bij de voedselbank melden ? Alleen hoe komt de voedselbank dan nog aan voedsel?

De Nederlandse boer kan juist de oplossing zijn van het CO2 probleem, het vastleggen van water en de natuur. Laat hem op optimaal mogelijk boeren en stimuleer hem om de organische stof van zijn bodem zo hoog mogelijk te krijgen. Overleg en betaal hem als hij op een deel van zijn grond natuur aanlegt en beheert.

Jaap Majoor
Laag Zuthem

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10821
Extern Zaak ID	1816681
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	24 oktober 2022
Agendapunt	15.b
Titel	Natuur: Verlengingsbesluit Natura 2000-beheerplannen Laag Holland en Schoorlse Duinen (C-agenda NLG 24-10-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/GRN

Bijlagen
Brief aan PS over verlenging Natura 2000-beheerplannen Schoorlse Duinen, Eilandspolder, Ilperveld, Varkendsland, Oostzanerveld & Twiske, Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder en Polder Westzaan.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Ingekomen stukken ter kennisname	30 september 2022
Overdracht vanuit GS	3 oktober 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**24 oktober 2022**

Toelichting

GS besluiten de volgende Natura 2000-beheerplannen met zes jaar te verlengen: “Schoorlse Duinen”, ”Polder Westzaan”, ”Eilandspolder”, ”Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder” en “Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske”. Deze verlenging is nodig om de aanbevelingen uit de evaluaties op zorgvuldige wijze te verwerken in de nieuwe plannen in afstemming met betrokkenen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

S. Kuijs

06 4680 1461
sacha.kuijs@noord-holland.nl

Verzenddatum

28 SEP. 2022

Kenmerk

1816681/1904330

Uw kenmerk

Betreft: Verlenging Natura 2000-beheerplannen "Schoorlse Duinen", "Eilandspolder", "Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske", "Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder" en "Polder Westzaan"

Geachte leden,

Graag informeren wij u over de verlenging van de Natura 2000-beheerplannen "Schoorlse Duinen", "Eilandspolder", "Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske", "Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder" en "Polder Westzaan".

Inleiding
Op 27 september 2022 hebben wij een besluit genomen over de verlenging van de vijf hiervoor genoemde Natura 2000-beheerplannen. De beheerplannen zijn allemaal met zes jaar verlengd. Het streven is echter om de beheerplannen veel sneller te actualiseren. Om dit zo zorgvuldig mogelijk te doen en in afstemming met betrokkenen, bleek dit echter niet mogelijk binnen de oorspronkelijke tijdvakken van de beheerplannen.

Hieronder lichten wij ons besluit toe.

De Wet natuurbescherming verplicht tot het opstellen van Natura 2000-beheerplannen. Elke zes jaar evalueren wij een beheerplan. Daarna wordt het zo nodig geactualiseerd. In het beheerplan staan onder meer maatregelen voor het bereiken van instandhoudingdoelstellingen in het betreffende Natura 2000-gebied.
In alle genoemde gebieden is een beheerplan van kracht en is de evaluatie inmiddels uitgevoerd of in uitvoering.

De zesjaarstermijn voor de verlenging is een wettelijk maximum. Een beheerplan kan tussentijds gewijzigd of aangepast worden, waarmee een nieuw beheerplan en een nieuwe beheerplanperiode van zes jaar gaat gelden.

Samenhang tussen de Natura 2000-beheerplannen actualisatie en de integrale gebiedsprocessen landelijk gebied Noord-Holland
De beheerplannen kunnen input vormen voor de integrale gebiedsprocessen landelijk gebied Noord-Holland, zoals die nu al lopen

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

of opgestart worden voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen Natura 2000, het Natuurnetwerk Nederland of de stikstofopgave. Bij het opstellen van de beheerplannen worden de gebiedspartijen betrokken, zoals gemeenten, belangenorganisaties en terrein beherende organisaties. Het beheerplanproces komt niet (en kan dat ook niet) in de plaats van het integrale gebiedsproces landelijk gebied Noord-Holland. Inhoudelijk levert het beheerplan wel veel toelichting op over wat er in een gebied nodig is om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren.

Schoorlse Duinen
De Schoorlse Duinen beslaan tussen Bergen en de Hondsbossche Zeewering een strook kalkarme en plaatselijk kalkrijkere duinen. Het betreft alleen Habitatrichtlijngebied en geen Vogelrichtlijngebied. Rond de afhandeling van het Burgerinitiatief 'Stop de Boskap' zijn in maart 2020 aanvullende afspraken gemaakt met de Stichting ter Behoud van het Schoorlse- en Noord-Kennemerduingebied. Deze afspraken zijn de afgelopen jaren nageleefd en afgehandeld. Momenteel vindt de naleving van de afspraak plaats, dat de omgeving participeert in het evalueren van het Natura 2000-beheerplan. Dit gebeurt op basis van een participatieplan en wordt uitgevoerd door een onafhankelijk ecologisch adviesbureau. In samenspraak met de omgeving is besloten dat het beheerplan geactualiseerd zal worden. Ook hierbij zal de omgeving participeren. Wij streven naar een nieuw beheerplan vóór het einde van 2024.

Laag Holland
De Natura 2000-beheerplannen voor vier gebieden in Laag Holland zijn vorig jaar geëvalueerd door een onafhankelijk ecologisch adviesbureau. Uit de evaluatie is gebleken of het herzien van een plan noodzakelijk is of niet. Wij streven naar vier nieuwe beheerplannen vóór medio 2023.

Hierna gaan we dieper in op de vier gebieden.

Eilandspolder
De Eilandspolder is een oude polder met grasland, natuurlijk ontstane meertjes en verlandingsvegetaties. Het gebied is van groot belang voor de noordse woelmuis en is van belang als vogelgebied. Het gaat om zowel Vogelrichtlijngebied als Habitatrichtlijngebied.
De evaluatie geeft geen reden om het beheerplan te herzien. Het ecologisch adviesbureau adviseert maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit nader uit te werken, door te gaan met het uitvoeren van herstelmaatregelen en meer in te zetten op monitoring. In onze brief van 4 juni 2020 aan Provinciale Staten over "Ganzen en faunaschade" (kenmerk 1416946/1417000) is echter opgenomen dat bij herziening van Natura 2000-beheerplannen benodigd ganzenbeheer als bestaand gebruik wordt opgenomen. Daardoor vermindert de administratieve last aanzienlijk. Het beheerplan wordt daarom alleen op het gebied van ganzenbeheer aangepast. De gebiedspartijen die betrokken zijn bij het opstellen van het beheerplan zijn geconsulteerd over dit voornemen en bleken geen bezwaar te hebben.

Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske
Het Ilperveld, Oostzanerveld en Varkensland vormen samen het grootste, van veen ontdane laagveencomplex ten noorden van Amsterdam. Het gebied is onder andere van belang voor de noordse woelmuis en diverse vis- en vogelsoorten. Het betreft zowel Vogelrichtlijngebied als Habitatrichtlijngebied.

De evaluatie geeft redenen om het beheerplan te herzien. Er zijn onder andere maatregelen nodig om de waterkwaliteit te verbeteren. Ook in dit plan zal het ganzenbeheer worden aangepast. Daarnaast moet een aantal uitbreidingsdoelstellingen nader uitgewerkt worden. Het Rijk heeft bijvoorbeeld bepaald dat het oppervlak aan veenmosrietland moet toenemen.

Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder
Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder is onderdeel van het brakke laagveengebied dat zich in Noord-Holland heeft gevormd door verlanding onder invloed van brak water in petgaten. Deze petgaten zijn ontstaan door het uitbaggeren van veen. Het gebied is onder andere belangrijk broedgebied voor vogels van natte graslanden, zoals de grutto, en voor vogels van rietmoerassen, zoals de roerdomp en rietzanger. Het betreft zowel Vogelrichtlijngebied als Habitatrichtlijngebied.
De evaluatie geeft redenen om het beheerplan te herzien. Het is onder andere nodig om maatregelen te treffen om de waterkwaliteit te verbeteren en om exoten, zoals de appelbes, te bestrijden. Ook in dit plan zal het ganzenbeheer worden aangepast. Daarnaast moet een aantal uitbreidingsdoelstellingen nader uitgewerkt worden.

Polder Westzaan
In Polder Westzaan komen verschillende stadia van brakke verlanding voor. Door de ligging zijn er kansen om het brakke karakter te behouden en te versterken. Het gebied is een kerngebied voor de noordse woelmuis en betreft alleen Habitatrichtlijngebied.
De evaluatie geeft redenen om het beheerplan te herzien. Het is onder andere nodig om maatregelen te treffen om de waterkwaliteit te verbeteren en om verruiging tegen te gaan. Ook voor dit gebied moeten de uitbreidingsdoelstellingen voor de tweede beheerplanperiode nader uitgewerkt worden.

Tot slot
De verlenging van de vijf Natura 2000-beheerplannen betekent dat er de komende tijd een geldig beheerplan is voor deze gebieden.

Wij zullen u informeren wanneer de herziene beheerplannen zijn vastgesteld en van kracht worden.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

46e Jaargang nr. 3, september 2022

de Kieft

UITGAVE VAN DE VOGELBESCHERMINGSWACHT "ZAANSTREEK"

Mart van Herp altijd aan het strijden geweest

De oeverzwaluwen in 2022

Het Wormer- en Jisperveld uitgelicht

De Trilwacht Guisveld werkt door!

'Onze' ooievaars in 2022

De Zaanse roofvogels en uilen op de laatste contactavond

VOGELBESCHERMINGSWACHT "ZAANSTREEK"

opgericht 17 april 1943

De Kieft verschijnt 4 x per jaar (maart, juni, september en december).
Auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdrage.
De redactie en/of het bestuur behouden zich het recht voor artikelen zo nodig in te korten of aan te passen.
Overname van artikelen is toegestaan met duidelijke bronvermelding.

BESTUUR

Voorzitter:	Willem Rol	voorzitter@vogelwachtzaanstreek.nl	075-6411924
Secretaris:	Vacature	secretaris@vogelwachtzaanstreek.nl	
Penningmeester:	Jan Kerssens	penningmeester@vogelwachtzaanstreek.nl	06-15103947
Bestuursleden:	Onno Steendam		075-6428828
	Arie Klut		075-6421901
	Vacature		

Ledenadministratie:	Ico van Dijk	ledenadministratie@vogelwachtzaanstreek.nl	06-31249155

ERELEDEN Martien Roos, Ed Staats

REDACTIE

redactiedekieft@vogelwachtzaanstreek.nl
Cor van Dongen 075-6350309
Ed Staats 075-6178906 / 06-37176870
Annemarie de Ronde 06-47065465
Leo Nooij (vormgeving)

CONTRIBUTIE (m.i.v. 2020)

contributie per jaar	(min.) € 25,-
contributie gezinsleden (op hetzelfde adres)	(min.) € 15,-

Bankrekeningen
ABN-Amro Iban: NL39ABNA0545573254

LID VAN/SAMENWERKEND MET

- landelijk: Vogelbescherming Nederland
Sovon Vogelonderzoek Nederland

- regionaal: Staatsbosbeheer regio West
Natuurmonumenten district Zaanstreek/Waterland
Landschap Noord-Holland
Ver. Agrarisch Natuurbeheer (VAN) Water, Land en Dijken
Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (SVN)

- plaatselijk: Stichting Kalverpolder
Stichting Zaans Natuur & Milieu Centrum (ZNMC)
Stichting De Poelboerderij
Vereniging tot Ongeschonden Behoud Westzijderveld (OBW)
Recreatieschap Het Twiske
Wildopvang Zaanstreek (088-8113460)
Stichting Vogelopvangcentrum Zaanstreek (075 6213737)
Zaanse Stichting Dierenzorg (dierenambulance (075-6156666)
Vrijwilligerswerkgroep De Crommenije
Stichting Krommenieër Woudpolder

DOELSTELLING (zie verder de achterzijde van dit blad)

Doel van de vereniging is de instandhouding en verbetering van de vogelstand in de Zaanstreek en daarbuiten.

FOTOGRAFIE (omslag) en TEKENINGEN

Grote foto: kievit (foto: Joke Stuurman-Huitema). Kleine foto's van boven naar beneden: vliegende oeverzwaluw (foto: Ed Staats), broedende kievit (foto: Ed Zijp), bokje (foto: Ed Zijp), ooievaar met jong (foto: Blanka Kratochvilova), sperwer (foto: Rob Luik). Tekeningen: Jos Zwarts.

Inhoud:

Redactie	Inhoudsopgave	3
Redactie	Activiteitenkalender van september t/m december	4
Redactie	Schema Kieft 2022/4	4
Arie Klut/Bestuur	Van het Bestuur	5
Ed Staats (namens de ver.)	Dirk Tanger overleden	6
Ruud Oudhaarlem & Ed Staats	Veelbelovend programma contactavonden 2022/2023	7
Ruud Oudhaarlem & Ed Staats	Joke Stuurman is gastspreker op de grote najaarslezing	10
Jeroen Haasnoot & Chris Rademaker	Excursieprogramma 2022/2023	12
Ed Staats/Redactie	Aankondiging landelijke Sovon-dag en NH-natuurdag	14
Els Floris/CTI	Wintertellingen 2022/2023 in de schijnwerpers op 13 sept.	15
Annemarie de Ronde/Redactie	Oud-voorzitter Mart van Herp blikt terug en vooruit	16
Bernard Ebbelaar/werkgroep Oostzanerveld	Natuurwerk Oostzanerveld 2022/2023	20
Ed Staats/werkgroep Oeverzwaluwen	Broedverslag oeverzwaluwen 2022, een Top of een Flop?	21
Ank Brand/coördinator Westzijderveld	Natuurwerk Westzijderveld 2022/2023	26
Ed Staats	Wandelen over Water editie 2022 weer een succes!	27
Willem Rol	Het Wormer- en Jisperveld uitgelicht	30
Marcel Boer	Vogelfamilies	34
Rob de Witte	De Zouweboezem; een excursie in een afwisselend biotoop	40
Dirk Jan Booij	De Trilwacht werkt door!	44
Ico van Dijk/Ledenadministratie	De ledenmutaties van 15 mei t/m 15 augustus	45
-Digitale Nieuwsbrief VBN	Grote zorgen om massale sterfte onder grote sterns	46
Ed Staats/PPC	Ontvangen legaat krijgt een mooie bestemming	48
Ed Staats	Het wel en wee van 'onze' ooievaars in 2022	49
Dirk Glandorf	Molens met vogelnamen: de Kwikstaart	54
Cor van Dongen	Spanakopita	56
Ico van Dijk	Contactavond van 10 mei met een stiekem inkijkje	60
Sonja van Wijnen	Met de vrijwilligersgroep op excursie met de boswachter	65

Het Wormer- en Jisperveld wordt in deze Kieft uitgelicht door Willem Rol (foto: Ed Zijp)

Activiteiten kalender

In de Kieft van juni stond in deze rubriek dat er in de editie van september veel nieuwe data van activiteiten zouden verschijnen. Vanwege de start van het seizoen 2022-2023 volgt hieronder een goed gevulde kalender. De activiteiten van september tot half december worden vermeld. In de Kieft van december volgt dan weer informatie over de activiteiten vanaf half december.
Over al deze activiteiten is nadere informatie te vinden in deze Kieft, op onze website of in te winnen bij de desbetreffende coördinatoren.

Natuurwerk Oostzanerveld

Zaterdag 24 september	Zaterdag 26 november
Zaterdag 15 oktober	Zaterdag 17 december
Zaterdag 5 november	

► verzamelen om 9.15 uur bij Het Zaanse Hoekje.

Natuurwerk Westzijderveld

Zondag 18 september	Zondag 20 november
Zaterdag 15 oktober	Zaterdag 17 december

► verzamelen om 9.15 uur bij molen De Schoolmeester.

Contactavonden

Dinsdag 13 september (Els Floris & Kees de Jager)
Dinsdag 15 november (Rob Koeman)
Dinsdag 13 december (Dook Vlugt)

► al deze avonden zijn in De Lorzie, aanvang 19.30 uur.

Grote najaarslezing

Maandag 10 oktober (Joke Stuurman in De Stoomhal)

► aanvang 20.00 uur (zaal open om 19.30 uur).

Verenigingsexcursies

Zat. 24 sept. (Biesbosch)	Zat. 19 nov. (Zuidpier e.o.)
Zat. 22 okt.(Duingebied Meijendel bij Den Haag)	Zat. 17 dec. (Oostvaarders-Plassen)

► verzamelen en vertrek: zie het aankondigingsartikel.

Wintertelweekenden

17 & 18 september	12 & 13 november
15 & 16 oktober	17 & 18 december

SOVON Landelijke dag

Zaterdag 26 november in De Reehorst te Ede

Noord-Hollandse Natuurdag

Zaterdag 17 december in De Aristozalen te Amsterdam

Kieft 2022/4

Schema aanleveren kopij en verschijnen

Uiterste aanleverdatum:
maandag 14 november 2022

Verschijning en verzendklaar maken:
maandag 12 december2022

Bezorging:
Vanaf 13 december 2022

Kopij zo vroeg mogelijk inleveren bij de redactie:
Cor van Dongen, Heiligeweg 30
1561 DK Krommenie, 075-6350309

Ed Staats, Zuiderzoom 70,
1541 NZ Koog aan de Zaan,
06-37176870

redactiedekieft@vogelwachtzaanstreek.nl
c.vandongen1@hetnet.nl
edstaatsz@gmail.com

Kijk voor meer informatie op www.vogelwachtzaanstreek.nl in de Activiteitenkalender, elders in deze Kieft of informeer bij de betreffende coördinator:

Voor de werkochtenden in het Oostzanerveld:
Bernard Ebbelaar, tel.075-6161731/ 06-10790890
email: **bernard.ebbelaar@gmail.com**

Voor de werkochtenden in de Polder Westzaan:
Ank Brand, tel. nr. 06-22483973
email: ank.brand@chello.nl

Voor de wintertellingen:
Els Floris, tel. 06-23040365
email: els.floris@kpnmail.nl

Voor de verenigingsexcursies:
Jeroen Haasnoot, tel. nr. 06-16155372
email: jeroen@webspider.nl

Voor de lezingen en contactavonden:
(tijdelijk voor seizoen 2022/2023)
Ed Staats, tel. nr. 06-37176870 email: edstaatsz@gmail.com

Van het bestuur

door Arie Klut, bestuurslid

De grutto's hebben het Zaanse weidelandschap inmiddels verlaten, maar jonge boerenzwaluwen vliegen nog door de lucht boven de weilanden van de Engewormer op het moment dat ik deze rubriek schrijf. De Engewormer is mijn telgebied voor de wintertellingen, de tellingen die in september weer starten. Ja, het broedseizoen is toch weer sneller voorbij dan je denkt.

De zaken op een rij

Hieronder zet ik puntsgewijs een aantal zaken op een rij, zaken die onlangs hebben gespeeld, die actueel zijn of aangelegenheden waar uw bestuur zich mee bezighoudt.

▶ De vierdaagse vogelreis naar Helgoland heeft, na een onderbreking van twee jaar vanwege de coronaperikelen, eindelijk afgelopen mei plaatsgevonden. Deze excursie werd een groot succes.

▶ Over de trek van grutto's heeft de landelijk bekende natuurfotograaf Ruben Smit een mooie film gemaakt. Ga hem eens een keer bekijken, da's zeker de moeite waard!

▶ Dit najaar starten de voorbereidingen voor het vieren van het 80-jarig jubileum van onze vereniging in april 2023. We gaan dit op kleine schaal vieren, met vaartochten in een nog nader te bepalen polder.

▶ Ons beleid met betrekking tot onkostenvergoedingen voor leden/donateurs is besproken. Het standpunt van het bestuur blijft ongewijzigd: geen vergoedingen, behoudens uitzonderingen die altijd in overleg met het bestuur vastgesteld moeten worden.

▶ Op de oproep om diverse vacatures te vervullen, is nog altijd niet gereageerd: niemand van onze 500 leden stuurde een reactie. Héél jammer, maar we blijven zoeken naar mensen die iets voor onze vereniging willen betekenen. Mochten de openstaande functies niet ingevuld kunnen worden, dan wordt de druk op het bestuur, op de diverse commissies en al die coördinatoren groter en groter. Zeg maar het gehele reilen en zeilen van onze club staat op het spel, dus: meld u s.v.p. aan!

▶ De aangepaste statuten zijn definitief vastgesteld en op 21 juli getekend bij de notaris door onze voorzitter Willem Rol en penningmeester Jan Kerssens. Kort daarna ontving Jan twee brieven van de Kamer van Koophandel, één waarin melding gemaakt werd van de wijziging van de statutaire zetel naar 'Zaanstad' en één van de wijziging van de statuten.

We zijn blij dat deze "klus" er nu op zit en we hopen dat we met deze vernieuwde, moderne statuten de komende 25 jaar uit de voeten kunnen.
Ico van Dijk wordt bedankt voor de goede samenwerking en het vele werk dat hij voor de vereniging heeft verricht op dit punt.

▶ Uit het verslag '45 jaar watervogels tellen' in de Kieft van maart 2022, mogen we opmaken dat Els Floris en Kees de Jager, als organisatoren, samen met veel andere vogelwachtleden in het komend winterhalfjaar voor de 47ste (!) keer watervogels gaan tellen. Dat is uitzonderlijk lang.

▶ De redactie van de Kieft heeft aangegeven dat hun werkdruk (veel) te hoog is. Aan het vier keer per jaar uitbrengen van een Kieft, ieder nummer zo'n 60 à 64 pagina's dik, is heel wat werk verbonden. Het lijkt een beetje op een hordenloop met jaarlijks vier pieken en erg weinig tijd tussen de horden. De redactie wil overgaan op drie edities per jaar, waarmee er tussen het uitkomen van een editie vier in plaats van slechts drie maanden tijd komt te zitten. Dat geeft enige lucht. Vogels kijken is een hobby… maar 't moet 'natuurlijk wel leuk blijven.
De vraag is hoe de werkdruk in te tomen is? De redactie en het bestuur hebben onlangs hierover een gesprek gehad. Het op de valreep, of zelfs te laat aanleveren van kopij is hinderlijk, wekt irritaties op en is werkdruk verhogend. Omschakelen naar een digitaal blad biedt weinig soelaas, omdat het redactiewerk nagenoeg hetzelfde zal blijven; slechts de druk- en verzendkosten zullen in dat geval vervallen, alsmede de bezorging (van de papieren Kieft).
Andere vogelwerkgroepen hebben een dunner verenigingsblad (omvang: 32 tot 44 pagina's), maar ook bij een dunner blad zal de hoofdredacteur nog altijd met vier pieken in een kort tijdsbestek te maken krijgen.
Uitbreiding van de redactie zou verlichting brengen. Wie is bereid te helpen als (hoofd)redacteur en heeft ervaring met redactiewerk?
Vervolgens hebben we over de praktische gevolgen van een teruggang naar drie edities, in het bijzonder over het schema van de verschijningsdata en dat met het oog op de aankondigingen van de ledenvergadering en de kennisgeving over de

contributienota's.
Leden zijn trouw aan een papieren verenigingsblad, en dat is zeker iets dat opgeld doet voor onze vereniging (vanwege de samenstelling van onze vereniging). In de Kieft van december a.s. volgt nader bericht, van de redactie en het bestuur, over het verschijnen van de Kieft.

▶ Op 4 augustus heeft een werkoverleg plaatsgevonden tussen leden van de Trilwacht Guisveld (zie hierover ook een apart artikel van deze natuurwerkgroep in deze editie van de Kieft) en de boomgaardploeg, over het onderhoud en de controle van trilveentjes alsmede over het bestrijden van ongewenste exoten zoals appelbes.

▶ In deze editie van de Kieft en op de website kunt u de nieuwe data vinden van de contactavonden, van de wintertelweekenden, van het vrijwillige natuurwerk in Oostzaan en Westzaan, van de grote najaarslezing alsmede van de aankomende excursies.

▶ Ons lid Ron Gans uit Neck probeert samen met een commissie uit de Wijdewormer een (veilige) kijkplek bij het plasdras aan de Jisperdijk nabij Neck te realiseren in de berm van deze drukke weg. Een heel leuke plek om vogels te kijken, maar 't vormt op dit moment nog wel een gevaarlijke situatie om op deze smalle dijkweg te gaan staan kijken.

▶ Tot slot een verheugend bericht! Ed Staats en Rob Koeman gaan voor het komende jaar, 2023, opnieuw een vogelcursus organiseren. Klasse mannen.

Vogelrijk

Het bestuur wenst al onze leden een mooi en vogelrijk (tel-) seizoen toe. Er komt een mooie periode aan, hopelijk met veel trek- en wintervogels!

Dirk Tanger overleden

door Ed Staats, namens de vereniging

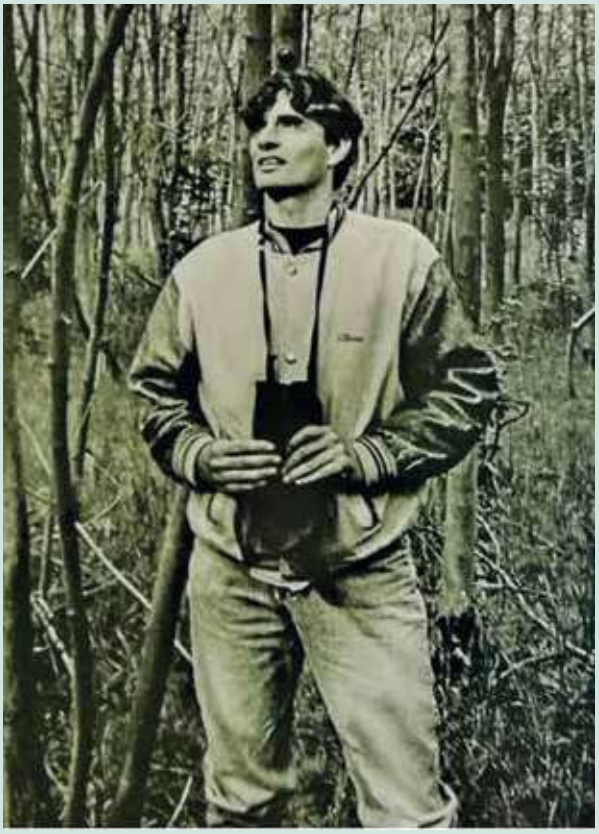
Op 14 juli is op 68 jarige leeftijd ons lid Dirk Tanger overleden. Veel te jong uiteraard; Dirk was helaas al enige jaren ziek.
Vele tientallen jaren was Dirk lid van onze vereniging. Van oorsprong kwam hij uit Westzaan, maar inmiddels was hij al jaren woonachtig in Haarlem. Desondanks bleef hij altijd geïnteresseerd in de Zaanse natuur waarmee hij was opgegroeid. Ongetwijfeld kwam dat ook door zijn werk bij Landschap Noord-Holland.

Op vele vogelfronten actief

Dirk was op tal van vogelfronten actief, zowel als professional als vrijwilliger.
Velen kenden hem onder andere van ganzen- en zwanenonderzoeken, als voorzitter van de SOVON Ganzen en Zwanenwerkgroep, van zijn bemoeienissen bij het onderzoek naar steltlopers, van het ringen van scholeksters en grutto's, van het onderzoek naar smienten enzovoorts.

Grondlegger Weidevogeldag

Ook buiten Noord-Holland was Dirk actief; bijna een halve eeuw geleden werd hij al lid van de Werkgroep Workumerwaard en nam hij, daar in Zuidwest Friesland, deel aan allerlei onderzoeken naar vogels.
Dirk bracht door het enthousiasme dat hij voor weidevogels, smienten en ganzen tentoonspreidde, de natuurbeheerders én de boeren én de vrijwilligers én de onderzoekers tezamen.

Dirk in zijn jonge jaren

Daarnaast was hij de grondlegger van de Noord-Hollandse Weidevogeldag, waar altijd het laatste nieuws uit het landelijke vogelonderzoek werd gepresenteerd. Op deze bijeenkomsten fungeerde Dirk als dagvoorzitter; hij zorgde ervoor, door de vele contacten waarover hij beschikte, dat de meest vooraanstaande (weidevogel-) onderzoekers van ons land afreisden naar Noord-Holland.

Historische vogelgegevens

Van zijn hand werden in het verleden regelmatig interessante en informatieve artikelen opgenomen in ons verenigingsorgaan De Grutter, en later in De Kieft.
De naam van Dirk Tanger zullen we ongetwijfeld nog regelmatig tegenkomen in verslagen, rapporten en in bestanden met historische vogelgegevens. Op die wijze leeft hij in onze herinnering voort.

Wij wensen zijn nabestaanden heel veel sterkte toe met dit zware verlies.

DYNAMIEK EN VERRASSINGEN IN DE NATUUR

Veelbelovend programma contactavonden 2022-2023

door Ruud Oudhaarlem & Ed Staats

Een korte terugblik: gelukkig zijn we er van maart tot en met mei in geslaagd nog een aantal prima en informatieve contactavonden te houden, dankzij de versoepelde coronamaatregelen. Eindelijk mochten we weer met een grotere groep in de benedenzaal van De Lorzie bijeenkomen.
Dat geeft de burger moed… met name voor het komende seizoen, waarvoor enkele veelbelovende en verrassende lezingen op de rol staan!

Reeds in de Kieft van juni troffen onze lezers een paar verslagen aan over de contactavonden die aan het slot van het afgelopen seizoen zijn gehouden; van de allerlaatste contactavond, die van 10 mei, door Jos Blakenburg van onze werkgroep Roofvogels en Uilen, is in deze Kieft een uitgebreid verslag, van de hand van Ico van Dijk, opgenomen.

Buurtcentrum De Lorzie aan het Marktplein te Wormerveer blijft ook voor 2022-2023 ons onderkomen voor de contactavonden (bron foto: de website van De Lorzie)

Wensen en afspraken

In de afgelopen maanden juni en juli zijn we voor het nieuwe seizoen in contact getreden met De Lorzie. Zo hebben Arie Klut (als bestuurslid) en Ed Staats (als medeorganisator van de lezingen) een prettig gesprek gehad met Esmeralda Egberts van De Lorzie.
De afgelopen jaren zijn we erg tevreden over dit buurtcentrum als ons vaste onderkomen voor de contactavonden. De benedenzaal is groot genoeg voor de ontvangst van maximaal zo'n 60 aanwezigen. (Door de twee coronajaren is het aantal bezoekers van de laatste avonden iets gezakt en nog niet helemaal op het oude peil terug.)

Ook voor het nieuwe seizoen kunnen we op de dinsdagavonden onze bijeenkomsten blijven houden, en dat bevalt prima. Alleen… zouden we de lengte van de avonden eigenlijk met een half uurtje willen verlengen, zodat de eindtijd rond 22.30 uur zou komen te liggen. Dat blijkt echter een moeilijk punt. De Lorzie, net als andere buurthuizen, draait vrijwel grotendeels op vrijwilligers en het aantal daarvan is in coronatijd danig geslonken. En de vrijwilligers willen niet langer dan tot circa 22.00 uur blijven.
Daar hebben wij begrip voor; zonder vrijwilligers zijn de buurtcentra niet te bestieren.
Voor ons betekent dit dat we onze starttijd voor de avonden handhaven op 19.30 uur en dat we er dan voor zorgdragen dat de avond rond 22.00 uur is afgelopen; we zullen de sprekers verzoeken rekening te houden met deze begin- en eindtijden.
De Lorzie gaat wél proberen om tijdens de pauze twee mensen achter de bar te krijgen, zodat het regelen van de consumpties in de pauzes iets sneller gaat en dus de pauzes iets korter kunnen duren. Voor het overige blijven de (huur)voorwaarden voor ons ongewijzigd ten opzichte van het vorige seizoen 2021-2022. Daar zijn we dik tevreden mee, net als met de uitstekend verlopen contacten.
Kortom: we hebben besloten om voor het seizoen 2022-2023 een achttal avonden bij De Lorzie in te boeken. Waarbij zij aangetekend dat deze bijeenkomsten voor onze leden afhankelijk blijven van eventuele nieuwe beperkende coronamaatregelen door de overheid. Uiteraard zullen wij én De Lorzie ons houden aan onverhoopt afgekondigde coronabeperkingen. Altijd even checken luidt het devies: op onze website is daarover in voorkomende gevallen de actuele informatie te vinden.

Data lezingen seizoen 2022-2023

We hebben de volgende acht avonden vastgelegd (zie onderstaand schema).

Datum	Spreker(s)	Onderwerp en bijzonderheid
Dinsdagavond 13 sept.	Els Floris (lid) & Kees de Jager (lid)	Startavond voor de wintertellers
Dinsdagavond 15 nov.	Rob Koeman (lid)	Verrassende natuur in de Polder Westzaan
Dinsdagavond 13 dec.	Dook Vlugt uit Bergen	Een tweeluik: vóór de pauze 26 jaar roofvogels en uilen in de duinen van Egmond tot Camperduin, en na de pauze slaapplaatsen van boomkruipers in Bergen
Dinsdagavond 10 jan.	Marcel Boer (lid)	Over de Vogelfamilies en over Marcels twee boeken. Deze avond is tevens onze nieuwjaarsbijeenkomst
Dinsdagavond 14 febr.	Nog niet bekend	??
Dinsdagavond 14 maart	Ed Zijp (lid)	Een lezing over al het moois van het Wormer- en Jisperveld
Dinsdagavond 18 april	Bestuur en leden	Algemene Ledenvergadering (ALV)
Dinsdagavond 9 mei	Nog niet bekend	??

Opmerkingen:

▶ In oktober staat geen contactavond ingepland omdat op maandagavond 10 oktober de grote najaarslezing met Joke Stuurman-Huitema plaatsvindt in De Stoomhal te Wormer. In deze Kieft treft u over haar lezing een aparte aankondiging aan alsmede een gratis toegangskaart.

▶ Over de contactavonden van 13 september t/m 10 januari vindt u hieronder over de sprekers en de onderwerpen nadere informatie. In de volgende edities van de Kieft wordt weer een aankondiging geplaatst over de avonden vanaf 14 februari.

Extra info over de eerstkomende contactavonden

Al deze avonden vinden op dinsdagavond plaats in buurtcentrum De Lorzie, Marktplein 3 te Wormerveer. Aanvang 19.30 uur.

• Dinsdagavond 13 september. (Startavond wintertellers door Els Floris en Kees de Jager.)

Op deze avond vindt traditioneel de aftrap van een nieuw wintertelseizoen plaats. Het gaat dan opnieuw over zeven wintertelweekenden in het seizoen 2022-2023.
Els en Kees hebben een informatief programma opgesteld voor deze avond. Elders in deze editie van de Kieft staat een apart artikeltje met daarin het avondprogramma, de data van de wintertellingen seizoen 2022-2023 en nog wat andere informatie.

Rob in zijn bootje aan het inventariseren (foto: Guda Floris)

Dinsdagavond 15 november. (Lezing van Rob Koeman met als titel: 'Verrassende natuur in de Polder Westzaan'.)

Rob licht voor De Kieft een tipje van de sluier op van zijn voordracht:

„Waarom een lezing over de Polder Westzaan? Als je goed naar deze polder kijkt, kom je er achter dat we hier wel met een heel bijzonder natuurgebied te maken hebben. Kijken in dit Natura 2000-gebied doe ik al tientallen jaren en iedere keer ben ik weer verrast over de mooie natuur met haar vele vogelsoorten, planten en andere dieren.

De meeste mensen kunnen de polder alleen vanaf de randen zien – en dan is het al mooi – en slechts tijdens Wandelen over Water van Staatsbosbeheer is het gebied geopend om via een natuurwandeling te bezoeken. Veel natuurliefhebbers maken van deze mogelijkheid gebruik.
Ik voel me bevoorrecht want ik beschik over een bootje en kan de polder daarmee doorkruisen en vanaf het water bewonderen. Lopend of per fiets kan je uiteraard vanaf de randen de polder goed overzien. En of het nu vriest of hoogzomer is, er is altijd wel iets om te ontdekken en om van te genieten.

In mijn lezing zal ik u meenemen naar interessante weidevogelpercelen, langs moeraspercelen en bijzondere veenmosrietlandjes. Allemaal hebben ze hun eigen dynamiek en bijzondere natuur. Ik laat u zien wat er daar leeft, groeit, bloeit en rondvliegt.
Daarnaast zal ik u kennis laten maken met het mooie en nuttige vrijwillige natuurwerk in de polder, waarbij onze vereniging een van de belangrijke schakels is.
Kortom: kom op deze avond meegenieten van een prachtige reis door de polder met zijn bijzondere natuur!
Onze voorzitter Willem Rol zal aanwezig zijn om eventuele – moeilijke? – vragen over de nieuwe gebiedsvisie en/of het specifieke beheer te beantwoorden.''

- **Dinsdagavond 13 december. (Dook Vlugt uit Bergen met een tweeluik. Vóór de pauze 26 jaar roofvogel- en uilenonderzoek in de duinen van Egmond tot Camperduin en na de pauze staan de slaapplaatsen van boomkruipers in Bergen op de rol.)**

Ook Dook maakt de Kieft-lezers alvast een beetje warm voor zijn lezing:

„Ik woon in Bergen en vogel al mijn hele leven. Inmiddels ben ik recentelijk gepensioneerd.
Vóór de pauze komt 26 jaar onderzoek naar broedende roofvogels (zoals de buizerd, sperwer, havik, torenvalk en wespendief) aan de orde. Ik vertel het nodige over het broedverloop, het broedsucces (al dan niet), de prooidieren (waarbij de postduif een belangrijke prooi is voor de havik) en over ringonderzoek.
Na de pauze ga ik het hebben over mijn onderzoek naar slapende boomkruipers in Bergen. Zij maken gebruik van de gevels van huizen om de nacht door te brengen op een gezamenlijke slaapplaats.
Voor mijn onderzoekingen fiets ik een vaste route door het centrum van Bergen.
In de winter kan het aantal bij elkaar slapende boomkruipers oplopen tot meer dan 40 (!), in de zomer tot maximaal 10. Ja, er valt veel over deze leuke vogelsoort te vertellen!''

Dook onderzoekt een boomkruiperslaapplaats aan een gevel in Bergen (bron foto: het blad Duinstreek)

Eveneens veelbelovend, deze contactavond, lijkt het bezoeken méér dan waard!

- **Dinsdagavond 10 januari. (Lezing van Marcel Boer, die het gaat hebben over zijn prachtige uitgegeven vogelboeken waaronder het recente boek 'Vogelfamilies'.)**

Ons lid Marcel Boer gaf enige jaren geleden het boek 'Wat maakt vogels zo interessant?' uit, en recentelijk het boek 'Vogelfamilies'. Over deze onderwerpen valt heel veel te vertellen. Dat is ook wel gebleken: over zijn eerste boek zijn meerdere afleveringen verschenen in de Kieft middels een vervolgrubriek. In deze editie van de Kieft staat een apart artikel van Marcels boek 'Vogelfamilies'. Dit artikel kunt u alvast als een voorproefje zien van zijn lezing.

Marcel spiedt als gids bij De Poelboerderij met zijn verrekijker naar vogels (bron foto: NH Dagblad)

De indeling van vogels naar families is niet zo'n bekend onderwerp in vogelaarskringen, maar daarom niet minder interessant. Marcel zal voor ons daar een tipje van de sluier over oplichten.
Deze avond zal tevens fungeren als onze Nieuwjaarsbijeenkomst… waarbij tijd zal worden ingeruimd voor de nieuwjaarswensen, een hapje en een drankje. Met andere woorden: naast een uitermate interessante avond belooft het ook een zeer gezellige bijeenkomst te worden! Dus: KOMT ALLEN!

Over de avonden vanaf februari volgt in een volgende editie van de Kieft wederom de nodige info.

Prachtige *natuurmix* uit "een *kale provincie*"

*"Onze" **Joke Stuurman** is gastspreker op de grote najaarslezing*

door Ruud Oudhaarlem & Ed Staats, lezingencommissie

De bekende natuurfotografe Joke Stuurman-Huitema, thans woonachtig in het verre Swifterbant, gedurende vele jaren lid van onze vereniging, komt de grote najaarslezing verzorgen voor onze leden en donateurs. **Grote** gele kwikstaart, **grote** vos, **grote** zilverreiger, misschien zelfs de **reuzen**berenklauw: de **grote** najaarslezing belooft een **grootse** avond te worden!

***Grote** gele kwikstaart (foto: Joke Stuurman-Huitema)*

Maandagavond 10 oktober 2022
Aanvang 20.00 uur (zaal open om 19.30 uur)
Zalencentrum De Stoomhal, Pakhuisplein 44
te Wormer

Leden en donateurs hebben op vertoon van de toegangskaart gratis entree, anderen betalen 2 euro aan de deur. Eerder is door het bestuur al besloten dat er ditmaal geen (zondag)middaglezing komt.

In nauwe samenwerking met haar man Henk biedt Joke ons een lekker-makend voorproefje op haar lezing:

Kale provincie

„Toen wij zeven jaar geleden besloten naar Swifterbant te verhuizen, fronste menigeen zijn of haar wenkbrauwen: wie gaat er nu wonen in zo'n kale provincie met alleen maar windmolens!
Wij noteerden alleen al in onze directe omgeving 140 vogelsoorten en als je elke dag een wandeling of autoritje maakt in nabijgelegen gebied, blijft het daar niet bij. Verrekijker en fototoestel natuurlijk mee.

Voor Natuur- en milieucoöperatie 'Rivierduingebied' tellen wij vogels en vlinders. Planten en andere insecten komen wij ook tegen en deze dienen dan eveneens vaak als onderwerp voor een mooie foto.
Een andere aparte (uit de hand gelopen) hobby is het inventariseren van nachtvlinders Dit doe ik al jaren en ook in deze polder zijn wij in 't Spijkbos al vier jaar actief voor Staatsbosbeheer. 't Spijkbos is gelegen aan de Flevokant van het Veluwemeer en biedt veel natuur. De meeste mensen kennen deze omgeving vaak alleen van 'Walibi' en 'Lowlands'.
Momenteel vinden er in de Flevopolder veel werkzaamheden plaats. De capaciteit van de elektriciteitsmasten is verhoogd en de 'kleinere' windmolens worden vervangen door grotere. Een gigantische klus waar ik op de lezing iets van laat zien omdat dit nu tot een tegenstrijdige situatie leidt. Dit geldt ook voor de bollencultuur, waar veel mensen plezier aan beleven."

Avondvullende pareltjes

„Kamperhoek geldt als een "pareltje" in onze omgeving. Een klein bos nabij de Ketelbrug. Er is bij de Ketelbrug een bekende vogeltelpost en in het bos zijn leuke vogelsoorten te spotten, zoals de appelvink en de boomklever.

***Grote** zilverreiger (foto: Joke Stuurman-Huitema)*

Bijzondere vlindersoorten als de grote weerschijnvlinder en de grote vos worden er bijna elk jaar gezien.
Langs het Ketelmeer zijn ook veel vogelsoorten te zien, vooral in het winterseizoen. Pijlstaarten, alle soorten zaagbekken en soms kuifduiker en geoorde fuut.
Het Ketelmeer gaat over in 't Vossemeer en daar ligt ook 't Roggebotzandbos, dat wij vaak bezoeken.
Gebieden in de naastliggende omgeving waar wij geregeld komen zijn De Enk bij Kampen, een onderdeel van het Reevediep gebied sinds 2018. Vele vogelsoorten, zoals zeearend, visarend, lepelaar, visdief en reuzenstern, hebben wij daar al gezien.
Ook het weidevogelgebied rond Oosterwolde (net in Gelderland) is een trekpleister met een kolonie zwarte sterns in de nabijheid. Verder een enkele keer een steenuiltje en tijdens de trektijd vind je vlakbij een waterpartij, een aantrekkelijk gebied voor onder andere de kemphaan.
Uiteraard ga ik op deze plaats niet alles benoemen; in ieder geval genoeg beschik ik over vele verhalen en foto's, genoeg om een hele avond mee te vullen!'

***Grote** vos (foto: Joke Stuurman-Huitema)*

Groot, groter… groots!

Joke zond ons een drietal foto's uit haar lezing toe, als opwarmertje en ter omlijsting van bovenstaand 'tipje van de sluier'. Foto's met 'grote' als gemeenschappelijke noemer. Of ze dat bewust heeft gedaan, is een beetje gissen voor ons, maar dat haar lezing 'groots' zal zijn, daar zijn wij op voorhand van overtuigd! Komt dat zien, komt dat zien!!

Voor zover u Joke niet kent, stelt zij zichzelf hierbij nog even kort voor.

"Mijn interesse voor de natuur en fotografie stamt al uit mijn jeugdjaren. Zwart-wit fotografie, zelf foto's afdrukken, vogels kijken en natuurbeleving.
Ook tijdens het opgroeien van mijn drie kinderen ben ik altijd creatief bezig geweest. Tekenen en schilderen en ook fotograferen. Dit laatste vooral in de vakanties. Aanvankelijk kleurenfoto's van landschappen en wilde planten. Vanaf 1993 ook vogelfotografie.
Naast mijn vogelinteresse kreeg ik ook belangstelling voor vlinders. Vanaf 1998 inventariseer ik zowel dag- maar vooral ook nachtvlinders. De nachtvlinders mag ik wel mijn specialiteit noemen. In maart 2006 trad bij mij het digitale fotografietijdperk in De mogelijkheden zijn natuurlijk enorm toegenomen en daardoor mijn enthousiasme voor de hobby natuurfotografie ook. Ik ben nu na onze verhuizing naar Swifterbant lid van de natuurfotografenvereniging Noordwest Overijssel & Flevoland, daarvoor ben ik jarenlang lid geweest van de natuurfotografenvereniging 'VAN' te Amstelveen. Deze verenigingen zijn voor mij een bron van inspiratie."

Excursieprogramma seizoen 2022/2023

door Jeroen Haasnoot en Chris Rademaker, excursieleiders

Bijgaand treffen jullie de wat uitgebreidere informatie aan voor de eerste excursies van het seizoen 2022/2023. Dit seizoen starten we met een paar klassiekers uit de excursiepoule, maar door iets te schuiven met de data komen we hier in andere maanden terecht en dat betekent mogelijk andere waarnemingen.

Er valt altijd wat te beleven tijdens de excursies (foto: Gerrit Wiepjes)

Per excursie volgt een korte omschrijving en onderaan het artikel staan de vertrektijden en de aanmeld-data.

▶ 24 september: De Biesbosch

We trappen het seizoen af met een excursie naar de Biesbosch.

De visarend is een vaste gast in de Biesbosch (foto: Jeroen Haasnoot)

De vogeltrek is al een paar weken begonnen en we zullen dus vele soorten kunnen zien die zich in grote groepen verzamelen om te beginnen aan de reis naar het zuiden.

We vertrekken op tijd en zullen met de auto op verschillende punten in de Biesbosch stoppen. Bij sommige tussenstops zullen we een wandeling door het gebied maken.
De soorten waar je aan kunt denken om te zien, zijn grote groepen met diverse soorten ganzen, eenden (waaronder regelmatig casarca's), maar ook is de purperreiger rond deze periode nog een vaste gast in het gebied. Ook deze mooie reigersoort bereidt zich voor op de reis naar het zuiden. Verder staat de Biesbosch bekend om de zee- en visarenden. Kortom, alle ingrediënten zijn aanwezig voor een dag bomvol leuke waarnemingen.

▶ 22 oktober: Duingebied Meijendel bij Scheveningen

Nadat we de afgelopen jaren meerdere keren naar de Noord-Hollandse duingebieden zijn gegaan kiezen we dit jaar voor een Zuid-Hollands duingebied, Meijendel.

Mogelijk zijn de eerste kramsvogels al weer aan het foerageren op de besdragende struiken in het duin van Meijendel (foto: Blanka Kratochvilova)

Meijendel is een uitgestrekt waterrijk duin- en natuurgebied ten zuidwesten van Wassenaar en ten noorden van Den Haag/ Scheveningen. Het is tevens een waterwingebied dat wordt beheerd door waterbedrijf Dunea. Dit duingebied kenmerkt zich door een keur aan micro-landschappen en staat mede hierdoor in de top tien van meest vogelrijke gebieden van Nederland. We zitten midden in de periode van de vogeltrek en veel vogels kiezen dit gebied uit om op te vetten voor hun verdere reis naar het zuiden.

▶ 19 november: het Kennemermeer en de Zuidpier IJmuiden

Ook dit jaar brengen we een bezoek aan de Zuidpier bij IJmuiden. Deze keer gaan we een maand later dan vorig jaar en zitten hiermee meer tegen het einde van de vogeltrek. We vangen de excursie aan vanaf de IJmuiderslag (gratis parkeren). We wandelen langs het Kennemermeer en (deels) langs het strand richting de Zuidpier. Onderweg zullen we al de nodige waarnemingen aan ons lijstje toe kunnen voegen. Bij een goede westenwind zullen diverse soorten dichtbij het strand of de pier

komen om mogelijk een rustplek te zoeken tussen de beide pieren. Bij de vorige excursie is de sneeuwgors meerdere keren genoemd als wensvogel. Door de excursie een maand later in te plannen is de kans op deze fraaie gors net weer iets groter.

De sneeuwgors staat weer op het wensenlijstje van de Zuidpierexcursie (foto: Jeroen Haasnoot)

▶ 17 december: de Oostvaardersplassen

Dit seizoen doorbreken we de traditie om als eindejaarsexcursie naar de duinen van Noord-Holland te gaan. In plaats daarvan sluiten we het jaar af met een rondje Oostvaardersplassen. Door de voortdurende ontwikkeling van de Oostvaardersplassen en van de omliggende gebieden, zoals de Markerwadden, het Markermeer en de Lepelaarplassen (die nu samen als 'Nationaal Park Nieuw Land' op de kaart staan) wordt dit gebied steeds interessanter voor vele groepen vogels om te overwinteren. Met de auto rijden we een rondje om de Oostvaardersplassen heen en tussendoor stoppen we voor enkele wandelingen naar mooie uitkijkpunten.

Via de grote Praambult gaan we richting het Oostvaardersveld voor de eerste wandeling van de dag. Daarna gaan we door naar het bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer aan de Knardijk. Hier kan gekozen worden voor het nuttigen van een versnapering of toch nog even het gebied in lopen om wat leuke soorten te spotten.

Afhankelijk van het weer kunnen we vervolgens besluiten om door te gaan naar het andere bezoekerscentrum aan de kant van Almere, ofwel nog enkele stops te maken aan de kant van Lelystad alvorens weer naar huis te keren.

De eerste excursies van het seizoen nog even op een rijtje

De eerste vier excursies zetten wij voor u nog even op een rijtje in een schema. Over de excursies vanaf januari volgt dan weer nadere informatie in de Kieft van begin december.
De verzamel- en vertrekplaats is het parkeerterrein van het NS-station Zaandam Kogerveld aan de Veldbloemenweg te Zaandam naast de RK Jozefkerk.

Aanmelden en informatie

Aanmelden kan per mail naar **jeroen@webspider.nl** vanaf vier weken voor de datum van de excursie (zie hierboven in het schema).

Het maximale aantal deelnemers per excursie is 24 (zes volle auto's). Uitzonderingen inzake het aantal deelnemers en het aantal auto's zijn ter beoordeling aan de excursiecommissie.

Net als vorig jaar weer een roodkeelduiker op de Zuidpier? (foto: Jeroen Haasnoot)

U kunt nadere informatie van ons krijgen via;

- Jeroen Haasnoot, telefoon 06-16155372, mail: **jeroen@webspider.nl**
- Chris Rademaker, telefoon 06-49600386, mail: **crdmkr@gmail.com**

▶ Graag een kwartier vòòr de vermelde vertrektijd aanwezig zijn op de verzamelplaats.

Datum	Excursie	Wat	Vertrektijd ▶	Aanmelden vanaf
24 september 2022	De Biesbosch	Auto en wandelen	7.00 uur	Uitkomen *Kieft*
22 oktober 2022	Duingebied Meijendel	Wandelen	8.00 uur	24 september
19 november 2022	Kennemermeer en Zuidpier	Wandelen	8.00 uur	22 oktober
17 december 2022	Oostvaardersplassen	Auto en wandelen	8.30 uur	19 november

Twee aankondigingen natuurdagen
De landelijke Sovon-dag en de NH-natuurdag

door Ed Staats, redactie

Tijdens de zomerperiode ontvingen we aankondigingen van twee verschillende natuurdagen: de 45ste Landelijke Dag van Sovon en de 12de Noord-Hollandse Natuurdag.
Beide dagen werden in 2020 en 2021 vanwege de corona-beperking om fysiek bijeen te komen als online-versie aangeboden. Thans wordt uiteraard gehoopt dat fysieke bijeenkomsten op deze interessante dagen wél weer mogelijk zijn.

Landelijke Sovon-Dag 2022

Deze dag wordt dit jaar voor de 45ste maal georganiseerd door SOVON Vogelonderzoek Nederland, in samenwerking met Vogelbescherming Nederland, de Nederlandse Ornithologische Unie (NOU) en enkele terrein-beherende organisaties.

De dag wordt gehouden op zaterdag 26 november in Congrescentrum de Reehorst te Ede.

De Reehorst is een uitstekend bereikbare locatie, op slechts zeven minuten loopafstand van het NS-station Ede-Wageningen. De dag is bedoeld voor actieve vogelaars en iedereen met een hart voor vogels en natuur.
Er is voldoende gratis parkeergelegenheid. (Ten behoeve van de navigatie: Bennekomseweg 24, 6717 LM Ede.)

Een korte blik op het (voorlopige) programma:

- Uitgebreide informatiemarkt met tal van kortingen en voordeeltjes: boeken, optiek, vogel- en natuurreizen, natuurorganisaties en kunst;
- Inspirerende lezingen in vijf zalen;
- Jeugdprogramma (voor 8-14 jarigen);
- Signeersessies en nog veel meer.

Houd de Sovon-website (www.sovon.nl/landelijke-dag) goed in de gaten voor het definitieve programma en voor alle andere informatie.

*****

Noord-Hollandse Natuurdag 2022

Dit jaar staat ook weer de tweejaarlijkse Noord-Hollandse Natuurdag op het programma. (De laatste editie van deze dag werd eind 2020 als online versie gehouden vanwege de corona.) Thans betreft het de 12de editie.
Deze altijd gezellige en interessante dag wordt georganiseerd door de POFF (Provinciale Organisatie Flora & Fauna) en Landschap Noord-Holland en wordt financieel mogelijk gemaakt door de Provincie Noord-Holland.

Alle Noord-Hollandse natuuronderzoekers en natuurliefhebbers zijn van harte welkom om de verschillende presentaties te volgen. Gedurende de dag is er ook een informatiemarkt en tijd om bij te praten.

De dag wordt gehouden op zaterdag 17 december in het Aristo Meeting Center bij Amsterdam-Sloterdijk.

Congrescentrum De Reehorst in Ede (bron foto: website De Reehorst)

De Aristo-zalen liggen op vijf minuten loopafstand van het NS-station Amsterdam-Sloterdijk.
In de nabije omgeving zijn betaalde parkeergarages. (Ten behoeve van de navigatie: Teleportboulevard 100, 1043 EJ Amsterdam.)

Houd de website **www.landshapnoordholland.nl/natuurdag** in de gaten voor het definitieve programma en de wijze van aanmelding. Zodra er meer bekend is, zal de actuele informatie via deze website gedeeld worden.

Het Aristo Meeting Center
(bron foto: hun website)

Wintertellingen in de schijnwerpers

Niet alleen tellen, ook lekker bijkletsen bij de Commissie Tellingen en Inventarisaties

*door Els Floris (**els.floris@kpnmail.nl**) en Kees de Jager (**wintertelling@vogelwachtzaanstreek.nl**)*

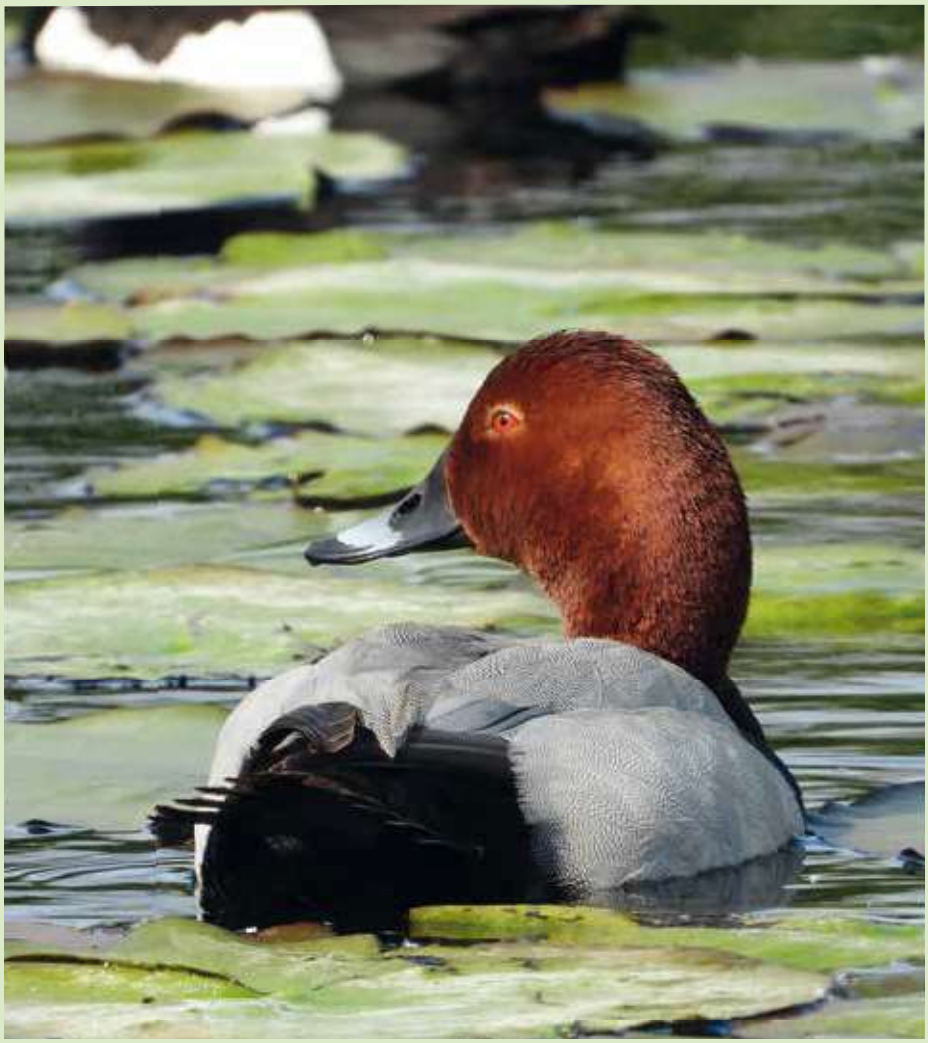
Op dinsdag 13 september 2022 zal de eerste contactavond voor de wintertellers plaatsvinden.
Zoals te doen gebruikelijk zal deze startavond voor het nieuwe seizoen van de wintertellingen in buurtcentrum De Lorzie op het Marktplein in Wormerveer worden gehouden.

Op deze avond verwelkomen we graag alle tellers én andere leergierigen. Wil je meedoen met tellen, kom naar de contactavond of meld je bij via onze e-mailadressen aan. Er zijn immers altijd wel vacatures voor gemakkelijke en wat moeilijkere gebieden.
Ben je geïnteresseerd? Kom dan ook langs op deze informatieve (contact)avond!
De aanvang is om 19.30 uur en rond de klok van 22.00 is de sluiting.

Op het programma: de presentatie van de resultaten van het vorige seizoen en verder zetten we de nieuwtjes uit de regio kort voor de aanwezigen in de schijnwerper. En in de resterende tijd… kunnen we lekker bijkletsen rond de bar van De Lorzie.

Programma voor de telweekenden 2022-2023

De telweekenden staan op de rol voor:
17 en 18 september 2022, 15 en 16 oktober 2022, 12 en 13 november 2022, 17 en 18 december 2022, 14 en 15 januari 2023, 18 en 19 februari 2023, 18 en 19 maart 2023.

Hoe vergaat het de tafeleend als wintervogel in de Zaanstreek?
(foto: Rien Gravesteijn)

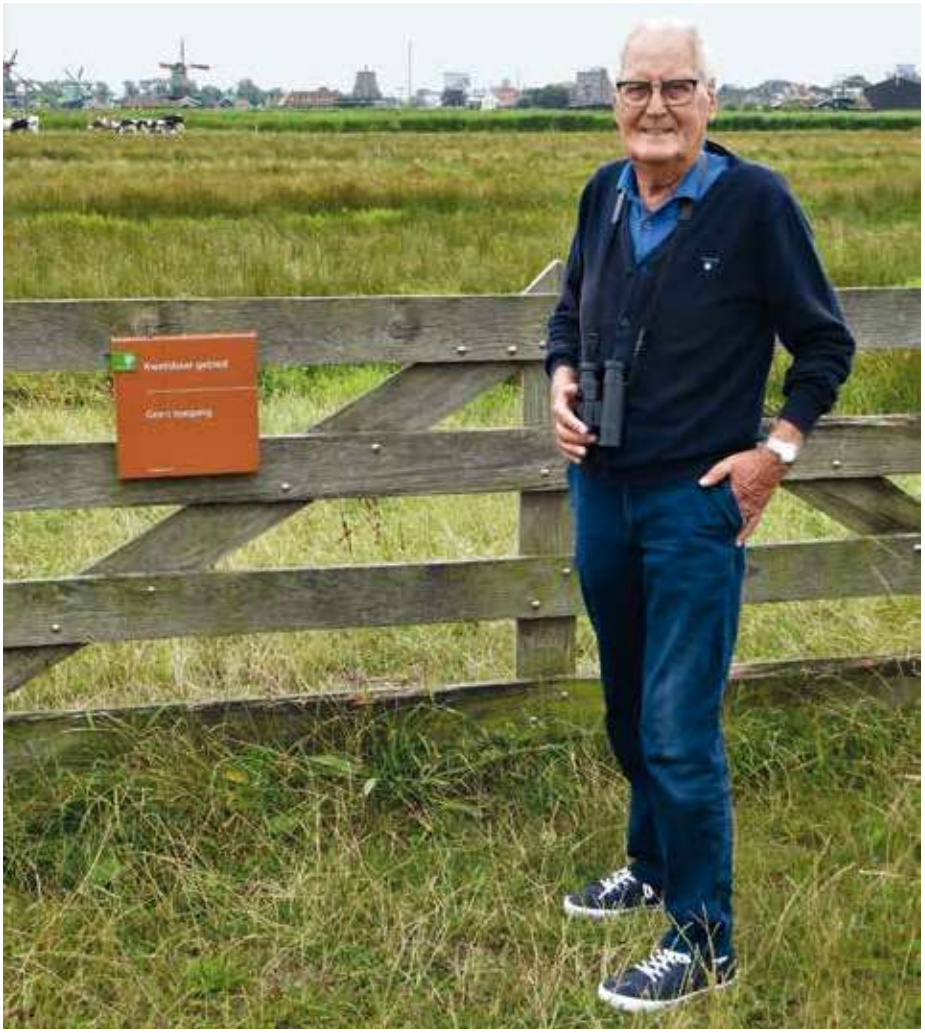
Heb jij ook zin om "je eigen stukje Zaanstreek" te tellen…?

„Ik ben altijd aan het strijden geweest”

Oud-voorzitter Mart van Herp blikt terug

door Annemarie de Ronde, redactielid

Wie op jonge leeftijd lid wordt van de Vogelbeschermingwacht ”Zaanstreek” kan op gevorderde leeftijd terugzien op een rijk vogelverleden. Dit geldt in hoge mate voor Mart van Herp (1938), oud-voorzitter, lid vanaf 1953. Wat is zijn visie op de toekomst van onze vereniging?

Mart van Herp bij de Kalverpolder, augustus 2022 (foto: Guda Floris)

Als ik binnenkom in het appartement in Wormer met prachtig uitzicht op de Zaan en vogelaquarellen van Rein Stuurman aan de wand, waar Mart en zijn vrouw sinds een jaar of vijf wonen, ligt er al een stapel foto’s, krantenknipsels en brochures voor me klaar op tafel. Tastbare herinneringen uit een bewogen verleden.

Kwekeling

Als jongeling raakte Mart op school gefascineerd door de verhalen van kwekeling [Tegenwoordig: PABO-stagiair; AdR)] Klaas Zwart, die wekelijks kwam vertellen over de natuur op zijn lagere school in Krommenie. Toen hij een jaar of elf, twaalf oud was, ging hij vaak met Klaas mee naar Castricum om vogels te leren kennen. De jeugdafdeling van de Vogelbeschermingswacht “Zaanstreek” werd opgericht, waarvan hij lid werd. Allengs leerde hij steeds meer over vogels en de Zaanse natuur.

In 1960 werd Mart tot commissaris gekozen in het bestuur en in 1962 tot vicevoorzitter (een functie die momenteel niet meer ingevuld is), met Jan Albers als voorzitter. In 1967 volgde hij Jan, die verbaal heel sterk was en waar hij veel van geleerd heeft, op als voorzitter, wat hij bleef tot 1979. Ook startte hij de jaarlijkse meerdaagse excursie naar Vlieland, met ’s avonds verplicht biljarten. Tafeltennis was niet verplicht. En corvee. Hij bedacht destijds de naam voor ons verenigingsorgaan; ‘De Grutter’. Later werd die naam door toedoen van de redactieleden Emmy de Vries en José Crombach omgedoopt tot ‘de Kieft’, Zaans voor kievit en corresponderend met ons logo. Tijdens de voorjaarslezing in maart 2013 werd Mart in de bloemetjes gezet voor zijn activiteiten voor de VBW”Z”. In 2023 is hij 70 jaar lid. Al met al een indrukwekkende staat van dienst.

Roerige tijden

In regionale krant De Typhoon van 12 april 1969 [een jaar na het oprichten van de Club van Rome en drie jaar voor het uitkomen van hun rapport ‘Grenzen aan de Groei’; AdR] verschijnt een interview met Mart, waarin staat te lezen: ,,Meer welvaart. Natuurlijk. Heel belangrijk. Dat wil ik echt niet ontkennen. Maar wat koop je voor al die meerdere welvaart als lucht-, water- en bodemverontreiniging een zodanige bedreiging voor het welzijn gaan vormen dat de mens er vroegtijdig aan kapot gaat? Helemaal niets. We zullen er echt voor moeten gaan oppassen om niet aan onze vlijt ten onder te gaan.” Profetische woorden, die helaas nog niets aan kracht hebben ingeboet.

Mart: ,,De jaren ’70 waren roerige jaren. De vogelwacht stond wekelijks in de krant. Vóór de gemeentelijke samenvoeging tot Zaanstad in 1974 waren er vier gemeenten en dus vier burgemeesters waar we mee te maken hadden. We streden tegen de zware petrochemische industrie die aan het Noordzeekanaal zou komen, zoals Mobil Oil, die zich met een bloedrode vlam aan de horizon aftekende. En voor het veiligstellen van de natuurgebieden rond de Zaanstreek die bebouwd dreigden te worden. Als wij niet in actie waren gekomen en talloze bezwaarschriften hadden ingediend, dan

waren het Westzijderveld, het Jisperveld, de Engewormer, het Guisveld en de Kalverpolder er nu niet meer geweest. Ik ben altijd aan het strijden geweest.''

Omdat er niet veel geld binnen de vereniging was, mocht de commissie bijeenkomen in een gratis beschikbaar gestelde ruimte onder het toneel van de Lindenboomzaal in Koog.

Tentoonstelling met activistische muurschildering in de Lindenboomzaal, 1970 (foto: aangeleverd door Mart van Herp)

„Ik ben nog elke dag blij dat ik me heb ingezet voor het behoud van natuurgebieden. Er moest door een hechte groep veel energie ingestoken worden, want wethouder Hille was niet doordrongen van het belang van natuur. In de Lindeboomschool hebben we in 1968 naar aanleiding van het 25-jarig jubileum van de VWB"Z" een expositie gemaakt, onder de naam 'Dag vogels', bestaande uit een enorme muurschildering van fabrieken, met een graaiende hand erboven en echte graszoden ervoor. Burgemeester Laan vond het een schande dat hij voor zoiets uitgenodigd was.

Natuurbeschermingsplan

„Ik ging vaak naar Provinciale Staten in Haarlem om te bepleiten dat de natuurgebieden moesten blijven. Daar was veel uitleg over het belang van de instandhouding van biotopen bij nodig. Mijn tactiek daarbij was 'geven en nemen'. De strijd werd bemoeilijkt door het feit dat er nog geen inventarisatiegegevens waren. Daar zijn we meteen mee gestart. Ik was medeauteur van het 'Natuurbeschermingsplan voor de Zaanstreek 1970', er werd een jaar lang aan gewerkt, een avond per week. Ik was zo vaak van huis dat ik mijn kinderen niet heb leren fietsen… ja, ik heb veel bewondering voor mijn vrouw, die vaak alleen was, omdat ik aan het actievoeren was."

Aanwezig bij de presentatie van het plan waren een aantal topbiologen, waaronder professor Vous die een toespraak hield over de onschatbare waarde van de natuur: hij noemde dit het mooiste weidevogelgebied van West-Europa.''

Smeuïge anekdote

„Ik ben in die jaren ook op televisie geweest, in een interview door journaliste, omroepprogrammamaakster en feministe Ageeth Scherphuis, naar aanleiding van rondvaarten die wij organiseerden in het Jisper- en Wormerveld. Ageeth woonde in een woonboot aan het Guisveld en vroeg of ik iets wilde vertellen over weidevogels, zoals de kemphanen die er toen nog hun habitat hadden. Het liep storm voor de vaarexcursies door de veenweidegebieden, tot zelfs uit België toe, mensen die nog nooit door een sluis gevaren waren en voor wie dat een bijzondere ervaring was.''

Op de website van VBW"Z" staat een smeuïge anekdote over een reigerkolonie, die weg moest, en over de norse boer op wiens land de kolonie zich bevond en de reddingsactie, opgezet door Mart en Martin Roos, na bemiddeling van Jan Strijbos [1891-1983, ornitholoog, schrijver, natuurfotograaf en filmer; AdR] in het Parool 'adopteer een reigernest voor 25,- gulden'. Het lezen waard!

Ageeth Scherphuis interviewt Mart
(foto: aangeleverd door Mart van Herp)

Tegenwoordig Texel
Sinds zijn jeugd zit Mart veel op Texel om vogels te spotten. Tegenwoordig heeft zijn dochter er een huisje, waar hij wekenlang verblijft. Omdat zijn vrouw niet zo goed meer loopt, zetten ze vaak stoeltjes neer aan de Mokbaai. En uiteraard een telescoop om in het voorjaar de blauwborsten en lepelaars te bekijken. Ze genieten van de kleine dingen. In juni van dit jaar waren zij helaas getuige de enorme sterfte onder de grote sterns: van de 7000 vogels werden er 3000 dood op land gevonden ten gevolge van de vogelgriep (type H5N8) bij de Petten, een van de grootste kolonies van Nederland. Mogelijk stierven er nog meer grote sterns op zee.
Gelukkig ziet hij op Texel ook positieve ontwikkelingen: akkerland wordt omgevormd tot natuurgebied, met glooiende waterkanten. Ook wordt er veel gedaan aan publieksvoorlichting.

Een vlammende toekomst!
Hoe kunnen er nieuwe bestuursleden gevonden worden nu het bestuur van zes naar drie leden is gegaan?
„De leegloop van het bestuur is een zorgelijke ontwikkeling. Jongeren zouden in het gat moeten springen, maar die hebben echter geen tijd of animo. Of opereren liever solistisch. De ledenaanwas is goed en bestaat overwegend uit mensen die de vogelcursus hebben gevolgd, maar ze hebben geen interesse in bestuursfuncties. Het vinden van bestuursleden speelt in elke vereniging; ook in bijvoorbeeld de watersportvereniging, de tennisclub, de trimclub en de zangvereniging waarvan ik lid ben."

„Ik vind het belangrijk dat de sfeer goed is in een bestuur, er moet ook lol gemaakt worden. Het plezier stond in mijn tijd voorop. Na twaalf jaar voorzitterschap vond ik het mooi geweest en stopte ik omdat ik een bedrijf wilde opzetten in meubel-agenturen. Martien Roos volgde mij op: tijd voor nieuw elan. Je moet mensen enthousiasmeren voor een bestuursfunctie of een andere actieve rol, in de hoop dat er een vlammetje ontstoken wordt."

En nu maar hopen dat dat 'vlammetje' een flinke vlam wordt, waarbij die van Mobil Oil destijds verbleekt. Aan Mart heeft het in elk geval niet gelegen!

Grote sterns op Mart zijn geliefde Texel (foto: Ed Staats)

Mart kijkt vooruit (foto: Guda Floris)

Natuurwerk Oostzanerveld, *goed voor lijf & leden*

De Zaanse natuur een handje helpen? Kom langs!

door Bernard Ebbelaar & Ed Staats, werkgroep Oostzanerveld

Zoals te doen gebruikelijk vindt vanaf september, direct na het broedseizoen, wederom het vrijwillig natuurwerk plaats in het Oostzanerveld. Dit nuttige werk gebeurt al tientallen jaren door een groep vrijwilligers in samenwerking met Staatsbosbeheer.

Nuttig werk, niet alleen voor de kwetsbare natuur op de veenmosrietpercelen, maar ook goed voor lijf & leden (in dubbel opzicht). U spaart er een abonnementje op een sportschool mee uit en helpt bovendien nog eens de Zaanse natuur. En… het is altijd oer-Hollands gezellig!
Wat wilt u nog meer?

Werkzaamheden in het Oostzanerveld: vele handen maken licht werk (foto: Fred Roovers)

Ons vrijwilligersgroepje

Het vrijwilligersbestand bestaat momenteel uit zo'n 25 namen, maar is (mede door de corona) de laatste jaren toch een ietsje uitgedund. Dat is begrijpelijk, maar wel jammer.
Kortom, we kunnen altijd nieuwe mensen verwelkomen die de handen uit de mouwen willen steken.

Wilt u zich aanmelden of nadere informatie?

Dat kan bij coördinator **Bernard Ebbelaar:** e-mail : **bernard.ebbelaar@gmail.com** of telefonisch via **075-6161731** of **06-10790890.**

Data voor het komende seizoen

Inmiddels zijn voor het nieuwe seizoen 2022-2023 negen data ingepland. Deze vallen altijd op een zaterdag(ochtend). Uiteraard hangt het doorgaan van het vrijwilligerswerk af van de weersomstandigheden: vlak vóór de betreffende datum wordt hier altijd uitsluitsel over gegeven.
De nieuwe data op een rijtje:

24 september 2022	26 november 2022	28 januari 2023
15 oktober 2022	17 december 2022	18 februari 2023
5 november 2022	7 januari 2023	11 maart 2023

Belangrijke info

We verzamelen om 9.15 uur bij restaurant het Zaanse Hoekje aan de Watering 1 te Zaandam (bij flat De Noordwachter in het Peldersveld). Daarvandaan vertrekt om 9.30 uur de grote werkboot van Staatsbosbeheer naar de te bewerken percelen. Op het terrein van het Zaanse Hoekje is voldoende parkeergelegenheid voor auto's en ter plekke kunnen ook fietsen neergezet worden.
De werkzaamheden duren, afhankelijk van het weer en het werk, tot uiterlijk 13.00/13.30 uur, soms zijn we ietsje eerder klaar.
Het werk bestaat uit het veenmosrietland ontdoen van gemaaid riet en het verwijderen van kleine boompjes en struikjes etc. ten behoeve van een open veenmoslandschap.
Iedereen kan in zijn of haar eigen tempo werken en uiteraard houden we gezellige (koffie)pauzes. Koffie wordt geregeld door Staatsbosbeheer; wél graag zelf een boterham of andere etenswaren meenemen. Tevens aanbevolen: laarzen of hoge dichte schoenen, we werken immers op drassige percelen, en oude werkkleding met handschoenen. Een natuurlijk… een goed humeur.

Kom gerust eens langs!
Meldt u aan! Doe mee! Leuk!!

Broedverslag Oeverzwaluwen 2022, een Top of Flop…?

door Ed Staats, Werkgroep Oeverzwaluwen

Na het beste broedseizoen ooit van de oeverzwaluwen in de Zaanstreek in 2021 was het uiteraard afwachten hoe het in dit nieuwe broedseizoen zou verlopen. In de Kieft van juni schreven wij over de erg late aankomst van de oeverzwaluwen. Wat zou deze late aankomst ons verder brengen? In dit broedverslag gaan we nader in op de diverse Zaanse broedkolonies en geven we een overzicht van de ontwikkelingen.

Het Twiske met een genode gast

Nadat de eerste oeverzwaluw dit jaar op 8 april werd gezien in het Twiske – en dat was 11 dagen later dan in 2021 en de meest late aankomst in 17 jaar sinds de oprichting van onze werkgroep – waren er op 14 april al 25 exemplaren rondom de wand. De weken daarna zijn er gemiddeld 40 tot 50 vogels bij de wand gezien. De graafactiviteiten waren in het begin nog erg beperkt. De groep was ook regelmatig even in geen velden of wegen te bekennen. Kennelijk moesten ze na een zware tocht vanuit Afrika naar ons land eerst op krachten komen om het broedproces te kunnen gaan starten. Begin mei werden toch wat meer invliegbewegingen gezien (mededelingen Bob van Duin en anderen).

Deze broedactiviteiten waren voor ons de aanleiding om vanaf 18 mei (week 20) de wekelijkse tellingen in het Twiske op te starten. Daaraan hebben meegewerkt Emmy en Jelmer de Vries, Guda Floris, Rob Koeman, Arie Klut, Dick Prins, Tom Swart, Han Nool en Ed Staats. Allen hebben twee keer een telling uitgevoerd, waarvoor uiteraard dank!

Resultaat

De tellingen zijn doorgegaan tot en met week 31 (begin augustus) en hebben na grondige bestudering van de telformulieren tot een enigszins teleurstellend resultaat geleid. Er werden zo'n 50 gangen gegraven, maar uiteindelijk bleek dat ze niet allemaal bezet waren. Het kan zijn dat ze begonnen waren en een gang ingestort is of dat ze wortels tegen kwamen en dus bij een ander gat opnieuw begonnen zijn. Dat is eigenlijk elk jaar wel aan de orde.

Voor 2022 kwamen we op 34 eerste broedsels en 16 tweede broedsels.

Dat is helaas wel minder dan in 2021 (resp. 53 en 37). De broedresultaten in het Twiske vertonen de laatste jaren een beetje een jojo-lijn; het ene jaar wat meer en het jaar daarop wat minder. De resultaten van de eerste broedsels van de laatste 10 jaar zetten we even op een rijtje.

Oeverzwaluwen bij een nest in een kunstwand (foto: Wim Smeets)

Jaar	Aantal	Jaar	Aantal
2013	59	2018	13
2014	43	2019	53
2015	38	2020	39
2016	0	2021	53
2017	51	2022	34

***Tabel 1**: het aantal eerste broedsels in het Twiske van 2013 t/m 2022*

Begin juni bleek er een ijsvogel bezig te zijn met graafwerkzaamheden in paneel 4 van de wand. Dat is door meerdere waarnemers en leden gezien. Uiteindelijk heeft de ijsvogel daar niet doorgezet, maar… zeer verheugend was het dat het paartje ijsvogels uiteindelijk bovenaan in paneel 6 wel tot een succesvol nest kwam! Op 20 juli zag Arie Klut meerdere keren het invliegen van een ouder met visjes voor hun jongen. Ons is niet bekend geworden wanneer en hoeveel jongen er zijn uitgevlogen, maar wij zijn zeer blij met deze genode gast.

Een oude en twee jonge ijsvogels (foto: Wil Sopjes)

Volgens landelijke ijsvogelexperts zou het broeden van ijsvogels naast oeverzwaluwen zeer ongebruikelijk zijn, maar het kan kennelijk wel. Of is de Zaanstreek toch anders dan andere gebieden?

Kunstwand Buitenhuizen: geen telraam nodig

Pas een kleine maand later dan in het Twiske werden bij deze kunstwand de eerste oeverzwaluwen gezien. Niels Mul zag op 14 mei een stuk of zeven oeverzwaluwen bij de wand, echter zonder dat er maar één een gang in vloog. Er waren wel zo'n 15 gangen gegraven allemaal aan de rechterkant van de wand. Niels meldde nog enthousiast 'aan het gedrag te zien zijn ze wel op zoek…'. In de weken daarna bleek er echter geen enkele oeverzwaluw meer aanwezig te zijn ondanks tellingen van Rein Beentjes, Niels Mul, Krijn Haasnoot en Jan de Vries. Op 20 juli leek er nog één paartje interesse te hebben om een nestgang te gaan graven (mededeling Ton Haver), maar de vogels zijn toch weer snel verdwenen. **Het zeer teleurstellende resultaat: 0 broedsels.**
Er was, zoals Rein het schreef, dit jaar geen telraam nodig…

De grote zandhoop bovenop de afvalberg medio juni met de gegraven nestgangen (foto: Guda Floris)

Wel ijsvogels, ook hier

In april en mei bleek er wel een paartje ijsvogels actief te zijn. En dat was geweldig nieuws na de deceptie over de oeverzwaluwen. In de lege grote wand had een ijsvogelpaartje een nest gegraven en was tot broeden gekomen. Op 3 juni waren er jongen uitgevlogen! De koek bleek wat de ijsvogels betreft nog niet op bij Buitenhuizen. In de maand juni was er een nieuw bezet ijsvogelnest in het aparte ijsvogelwandje links van de oeverzwaluwwand. Ook hierin zat een nest met jongen, getuige de meldingen van in- en uitvliegende ouders met visjes (mededelingen van Guda Floris, Wil Sopjes en anderen). Dit was hoogstwaarschijnlijk het tweede broedsel van het aanwezige ijsvogelpaartje. Van dit broedgeval vlogen er eind juli jongen uit. Kortom, de ijsvogels deden het prima bij Buitenhuizen, de oeverzwaluwen helaas niet.

Afvalzorg Nauerna

Voor het tweede achtereenvolgende broedseizoen hebben er oeverzwaluwen genesteld bovenop de afvalberg van de Afvalzorg Nauerna.
De in 2021 bezette zandhoop werd na dat broedseizoen afgegraven, maar dankzij onze enthousiaste contactpersoon

Bart Quispel van Afvalzorg werd er de afgelopen winter een nieuwe nog grotere zandhoop recht afgestoken om eventueel oeverzwaluwen te kunnen ontvangen.
Op 14 april waren daar al de eerste oeverzwaluwen aanwezig die druk bezig waren met het graven van nestgangen. Het ging toen om zo'n 20 vogels, op 19 april om veel meer vogels die met ruim 50 nestgangen bezig waren en half mei waren maar liefst 140 tot 150 (!) gangen gegraven. Bart stuurde ons daarvan een paar leuke videofilmpjes.

Dankzij de welwillende medewerking van Bart konden we ter plekke vier tellingen houden. Uiteraard is het bij een dergelijke natuurlijke kolonie wel even wat anders dan het tellen van een kunstwand met een vast gatenpatroon. De tellingen werden gehouden op 20 juni, 4 juli, 14 juli en 28 juli door Guda Floris, Rob Koeman en Ed Staats. Bart bracht ons telkens met de

Vliegbeeld oeverzwaluw (foto: Ed Staats)

terreinwagen over rijplaten en kronkelweggetjes omhoog naar de plek van de broedwand bovenop de berg. Daar telden we dan zo'n twee uur en na een telefoontje haalde Bart ons weer op. De ontvangst is daar altijd heel hartelijk!
Bart is een goede vogelaar en hij ziet altijd wel leuke vogels op het uitermate kruidenrijke terrein. Wij noteerden naast de oeverzwaluwen groepjes groenlingen, kneuen, putters, witte- en gele kwikstaarten, huismussen en spreeuwen, graspiepers, houtduiven, torenvalkjes, buizerds, bruine kiekendieven tot een scholekster met jongen. Bart zag ook al eens een paartje kleine plevieren met broedgedrag.

Foto's

Aan de hand van uitvergrote foto's die we hadden uitgeprint konden we per telling de bezette nesten in kaart brengen. Zoals bij alle kolonies zijn echter lang niet alle gegraven gangen bezet, zo ook hier bij Nauerna. De oeverzwaluwen maken wel eens proefgangen, stuiten op wortels of in dit geval andere rommel dat tussen het zand zit en soms storten gangen ook in. Ja, en dan beginnen ze weer opnieuw.
We hebben van alle tellingen de op de kaarten aangetekende bezette nesten zorgvuldig naast elkaar gelegd en kwamen tot een mooie resultaat: **50 eerste broedsels en 35 tweede broedsels.**
Al met al een uitstekend resultaat met dank aan Bart voor de genoten gastvrijheid!

Tijdelijke kolonie Beemdgras Kreekrijk

Door een attente buurtbewoner werden wij er via mail op gewezen dat er een aantal oeverzwaluwen hun nesten aan het bouwen waren in een hoop zand op een afgesloten zanddepot aan het Beemdgras in de nieuwbouwwijk Kreekrijk in Assendelft. Rob Koeman en ik zijn direct na de melding op 20 juni ter plekke wezen kijken en zagen inderdaad maximaal tien rondvliegende oeverzwaluwen die aan het graven waren met evenzoveel nesten. Het terrein was met hekken omringd, alleen bij een trapveldje met doeltjes nabij school De Delta bleken een paar hekken weg te zijn waardoor het terrein te betreden was. Zo te zien was dit gedaan om over het hek geschoten ballen weer op te kunnen halen. Daarop heeft Rob contact gezocht met de gemeente Zaanstad en de Ontwikkeling Combinatie Kreekrijk (OCK). De heren Adriaan Verduijn van de gemeente en Niels Kamp van de bouwcombinatie kwamen direct in actie om de nesten te gaan beschermen en het betreden van het terrein moeilijker te maken. Twee dagen later waren de ontbrekende hekken herplaatst waarvoor wij onze dank aan beide heren hebben uitgesproken.

Vanaf 20 juni hebben Guda Floris, Ed Staats en Rob Koeman de plek zeven keer bezocht: op 20 juni, 25 juni, 26 juni, 10 juli, 22 juli, 1 augustus en 8 augustus.

De zandhoop met daarin de bezette nesten in de wijk Kreekrijk (foto: Guda Floris)

De bevindingen omtrent het aantal rondvliegende vogels en het aantal nesten waar gevoerd werd, zijn telkens genoteerd. Omdat we onze waarnemingen uiteraard vanachter de hekken moesten doen en door het grillige verloop van de zandhoop waar ze in zaten, konden we de gangen en eventuele jongen die vooraan gevoerd werden niet altijd goed zien. Toch konden we een goede inschatting maken hoeveel nesten er bezet waren. Vanaf 10 juli zagen we voeractiviteiten en bij een enkel nest dat wel goed te zien was, werden jongen vooraan bij de gang gezien.

Bij een laatste controle van deze kleine kolonie op 8 augustus bleken er geen oeverzwaluwen meer te zijn. Alle jongen waren derhalve uitgevlogen.

We gaan voor deze kleine kolonie in totaal uit van 8 bezette nesten/gangen.

Onze dank gaat uit naar de heren Kamp en Verduijn voor hun bereidheid tot snelle actie om de nesten te beschermen.

Oeverzwaluw verzamelt nestmateriaal (foto: Ingmar v.d. Brugge)

Desgevraagd bleek het zand in dit depot in ieder geval niet nodig voor de bouwwerkzaamheden tot na het broedseizoen. Hierdoor konden de oeverzwaluwen hun broedcyclus in alle rust af maken en hun jongen groot brengen.

Nieuwe kolonie bij de Firma Boekel aan de Vaartdijk te Assendelft

Via Rein Beentjes, die bij de familie Boekel op het erf komt vanwege een roofvogelnest, kregen wij te horen dat er een nieuwe oeverzwaluwenkolonie was ontstaan in een grote hoop zand op het erf.
Rein heeft deze kolonie gevolgd en ook de familie Boekel was enthousiast over deze onverwachte bezoekers op hun erf.
Als er maar geschikt zand ligt om de gangen te graven weten oeverzwaluwen ook regelmatig de erven van boerenbedrijven te vinden. Enige jaren geleden was er nog een kolonie op een erf aan de Noorderweg te Assendelft. Vaak zijn deze kolonies tijdelijk omdat het zand nodig is of omdat de samenstelling van de grond minder word

Rein meldde dat uit zijn eigen waarnemingen is op te maken dat het hier om circa 25 broedsels gaat.
En dat is een heel mooi aantal voor deze locatie!

Twee onbezette kolonies: Boer Jonges aan de Kanaaldijk bij Spijkerboor en de Noorder IJ-plas

Deze beide kolonies waren vorig jaar nog bezet. Reinier Krom meldde ons over de kolonie bij boer Jonges waar hij ook op het erf komt in verband met weidevogelbeschermingsactiviteiten het volgende:

- op 11 april waren er twee oeverzwaluwen bij de zandberg op het erf.
- op 18 april waren er al 22 oeverzwaluwen en waren er zeker 10 nieuwe gangen gegraven
- op 25 april waren er geen oeverzwaluwen meer te zien
- op 2 mei werden toch weer vijf oeverzwaluwen rondom de zandhoop gezien
- een paar dagen later waren deze vogels ook weer weg en zijn er het gehele verdere broedseizoen helaas geen oeverzwaluwen meer terug gekomen

Reinier meldde dat het mogelijk aan de droogte zou liggen waardoor de grond te hard is geworden. Dat zou kunnen, maar het resultaat was dus teleurstellend. Vorig jaar leverde deze locatie maar liefst 30 nesten op. Uiteraard bedanken we Reinier voor alle verstrekte informatie.
Het resultaat: 0 broedsels.
Vanwege broedvogeltellingen heeft Huib Versloot eventuele nesten van oeverzwaluwen in de gaten gehouden bij de Noorder IJ-plas. Hij meldde desgevraagd dat hij geen enkele oeverzwaluw had gezien, laat staan bezette nesten. Vanwege deze berichten is er dan ook geen verder onderzoek naar nesten verricht op deze locatie waar in 2021 nog 16 bezette nesten werden genoteerd.
Het resultaat: 0 broedsels.

Totaal resultaat Zaanstreek

In het broedseizoen 2022 zijn ons geen andere bezette kolonies bekend geworden dan de vier locaties die in de tabel staan en hierboven zijn beschreven. Dat was één locatie minder dan in 2021.

De vraag was het een 'top of flop' is wat betreft het aantal broedparen in 2022 ten opzichte van vorig jaar gemakkelijk te beantwoorden. Bijna 90 legsels minder is een duidelijk antwoord. Maar als we het aantal vergelijken met de jaren 2017 t/m 2020 zitten we in 2022 zelfs nog iets hoger wat de broedparen betreft.

De cijfers in de tabel zijn ook doorgegeven aan Sovon Vogelonderzoek Nederland ten behoeve van het landelijke kolonievogelonderzoek. Als alle telgegevens van de oeverzwaluwen zijn doorgegeven zal ook duidelijk worden of het landelijk net zo is gegaan als in de Zaanstreek. Hopelijk wordt er dan ook iets meer duidelijk over de oorzaken van de teruggang (slechte overwinteringsomstandigheden in Afrika de afgelopen winter, problemen met het weer tijdens de trek?). Of was het alleen de Zaanstreek waar de broedresultaten minder waren? Daar zullen we in een later stadium nog op terug komen.

Kunstwand Het Twiske	51	13	53	39	53	34
Kunstwand Buitenhuizen	40-45	59	22	44	51	0
Zandwand Noorder IJ-plas	10	10	18	15	16	0
Zandberg Noorderweg Assendelft	--	--	8	0	0	0
Zandberg Kanaaldijk Spijkerboor	--	--	--	0	30	0
Zandberg Afvalzorg op Nauerna	--	--	--	?	54	50
Zandhoop Boekel Vaartdijk Assendelft	--	--	--	--	--	25
Zandhoop Beemdgras (Kreekrijk)	--	--	--	--	--	8
Totalen Zaanstreek:	**101-106**	**82**	**101**	**98**	**204**	**117**

? : In 2020 zou er bij de Afvalzorg op Nauerna ook al sprake zijn geweest van een kleine broedkolonie bovenop de hoge berg (mededeling Arie Klut), maar toen kregen we nog geen toestemming om op het afgesloten terrein te gaan kijken en te gaan tellen.

***Tabel 2**: aantallen broedparen voor de Zaanstreek van de oeverzwaluwen met een eerste legsel in de periode 2017 t/m 2022*

Maak 'skoon skip' bij natuurwerk Westzijderveld 2022-2023
Voor wie niet bang is voor 'n beetje modder…

door Ank Brand, coördinator natuurwerk Westzijderveld

Een ieder weet maar al te goed hoe belangrijk de instandhouding van het prachtige Westzijderveld is. Iets dat overigens voor al onze Zaanse Natura 2000 gebieden geldt. Nuttig vrijwilligerswerk!
Als lid van de Vogelbeschermingswacht "Zaanstreek" of van OBW (Ongeschonden Behoud van het Westzijderveld), kunnen we komend seizoen hier wederom een mooie bijdrage aan leveren.

Eens per maand, afwisselend op een zaterdag- of zondagochtend, gaan we aan de slag met het bij elkaar harken van riet, het afvoeren ervan, alsmede het verwijderen van jonge boompjes op de kwetsbare veenmosrietpercelen. Allemaal nuttige én noodzakelijke werkzaamheden, dit alles ten behoeve van een rijke flora en fauna.
De werkzaamheden vinden al gedurende vele jaren buiten het broedseizoen plaats, onder auspiciën van Staatsbosbeheer. SBB draagt zorg voor het gereedschap, zoals hooivorken, steekscheppen etc.

Sowieso drinken we gezamenlijk koffie of thee. met iets lekkers erbij, in molen Het Prinsenhof of in molen De Jonge Dirk. Gezellig!
Heb je zin om een keer mee te werken of heb je vragen over het vrijwilligerswerk? Stuur in dat geval een e-mail naar **ank.brand@chello.nl** .

De werkboot meert aan bij een te bewerken natuurperceel (foto: Fred Eerenberg)

Gezellig én nuttig natuurwerk op een van de percelen in het Westzijderveld (foto: Fred Eerenberg)

Vele handen maken…

Voor een ieder die niet bang is voor een beetje modder en graag in weer en wind de handen uit de mouwen wil stropen: doe een keertje mee, vele handen maken immers licht werk, dus een paar extra handen kunnen we altijd goed gebruiken!
En, dat hoort 'r zeker bij, natuurlijk hangen we ook wel eens op onze hooivork voor een plezierig kletspraatje.

Data voor het komende seizoen én wat u nog meer moet weten

We vertrekken 's morgens om 9.30 uur met de grote werkboot van Staatsbosbeheer naar de te bewerken percelen en daartoe verzamelen we om 9.15 uur bij molen De Schoolmeester aan het Guispad te Westzaan. Hier, in de berm, is voldoende parkeergelegenheid voor auto's, terwijl fietsen kunnen worden gestald bij de molen. Het dragen van (oude) werkkleding, werkhandschoenen en laarzen wordt aanbevolen. Net als, uiteraard, en altijd toepasselijk om mee te besluiten: een goed humeur! Na gedane arbeid keren we rond 13.30 uur terug bij De Schoolmeester.

Voor het seizoen 2022-2023 zijn in overleg met Staatsbosbeheer en OBW de volgende acht werkochtenden ingepland.

Zondag 18 sept. 2022	Zaterdag 17 dec. 2022	Zondag 12 maart 2023
Zaterdag 15 okt. 2022	Zondag 22 jan. 2023	Zaterdag 8 april 2023 ►
Zondag 20 nov. 2022	Zaterdag 18 febr. 2023	► (Actie Skoon Skip, zwerfafval opruimen)

Kom gerust eens langs! Meldt u aan! Doe mee! Leuk!

Wandelen over Water in het Guisveld

Na twee jaar corona-afwezigheid weer een succes!

door Ed Staats

Na twee jaar afwezigheid omdat het populaire Staatsbosbeheerevenement Wandelen over Water in 2020 en 2021 niet door kon gaan vanwege corona, werd dit jaar tijdens de Pinksterdagen op 5 en 6 juni weer een editie gehouden. In samenwerking met onze vereniging (via Rob Koeman) en op de tweede dag ook met medewerking van de stichting Natuur & Milieu Educatie (NME) kon de natuurwandeling voor het publiek van 4,5 kilometer door het Guisveld weer gehouden worden.

Wandelen tussen het riet door met een uitleg over de werking van de houten weidemolentjes (foto: Guda Floris)

Even een stukje historie

Wandelen over Water in het Guisveld bestaat al vanaf 1997 toen de eerste editie gehouden werd. Dit was naar aanleiding van het 100-jarig bestaan van Staatsbosbeheer in 1999. Als voorloper op dat jubileum werd door de toenmalige beheerder van het veld Eric van Gerrevinck samen met anderen dit natuurevenement bedacht om zowel de mooie natuur één keer per jaar via een wandeling in het broedseizoen te laten zien, als om verder draagvlak te creëren onder de Zaanse bevolking voor het behoud van de veenweidegebieden. Een belevingstocht over trilveen en door het stiltegebied met z'n vele vogels kon hier zeker aan bijdragen, zo was het idee. Wandelen over Water bestaat derhalve al meer dan 25 jaar, in het begin was het zelfs een vierdaags evenement. Dat begon op de zaterdag voor Pinksteren, vervolgens op Eerste en Tweede Pinksterdag en ook nog op de Zaanse Derde Pinksterdag. Toen was Derde Pinksterdag nog een begrip in de Zaanstreek en was vrijwel iedereen vrij op die dag als je althans in de Zaanstreek werkte. Nu is Derde Pinksterdag een vervlogen begrip.

De start van de wandeling was, zoals het nu ook nog steeds is, achter het NS-station Wormerveer. In de toen nog aanwezige sporthal van voetbalvereniging QSC waren informatie-standjes van meerdere Zaanse natuurorganisaties ingericht, waaronder die van onze vereniging, en stonden buiten diverse kinderattracties zoals een springkussen. In het begin kwamen meer dan 5.000 mensen verdeeld over vier dagen de wandeling meemaken. Later werd het evenement teruggebracht tot de drie Pinksterdagen en nog weer later naar de twee Pinksterdagen. Het was geen doen meer om voor vier dagen vrijwilligers en Staatsbosbeheerper-soneel te krijgen. Bovendien liep later de belangstelling per dag wat terug omdat de natuurliefhebbers veel keuze hadden met vier dagen.

In al die jaren is Wandelen over Water slechts een paar keer door externe oorzaken niet doorgegaan; in het voorjaar van 2001 heerste onder andere in ons land de veeziekte Mond- en Klauwzeer (MKZ) waarvan 300.000 dieren het slachtoffer werden en daarom mocht niemand de weidegebieden in en in 2020 en 2021 waren het dus de coronaproblemen die het evenement onmogelijk maakten.

De snor werd op de eerste dag ook diverse keren gehoord en zelfs gezien (foto: Jeroen Haasnoot)

De editie 2022 met 2.100 deelnemers!

De editie van dit jaar werd een groot succes. Op de eerste dag kwamen maar liefst 1.200 bezoekers naar het Guisveld, op de tweede dag zo'n 900. Kennelijk was er na twee jaar afwezigheid weer behoefte om al wandelend het mooie Guisveld te bezoeken; en om over het water te wandelen natuurlijk… een optische illusie rijker.
Halverwege de route stonden wij als vogelbeschermingswacht wederom met onze informatie- en verkoopstand en we hadden een aantal telescoopkijkers opgesteld om het publiek de nodige informatie over de vogels, de veenweidenatuur en onze vereniging te kunnen geven. Onze aanwezige leden hebben op beide dagen veel met mensen gesproken, het nodige aan verkopen gedaan en hen enthousiast gemaakt voor de Zaanse natuur en het kijken naar vogels. Langs de route stonden weer diverse fraaie informatiebordjes over de aanwezige vogels en over de keur aan planten en bloemen in het veld. Een lijst met vogelwaarnemingen werd door ons bijgehouden op een 'flap-over'.

Juist op Tweede Pinksterdag kwamen er meer mensen met kinderen, niet in de laatste plaats omdat de NME op die dag aanwezig was voor het vangen en determineren van waterbeestjes. Voor kinderen is dat altijd een leuke en spannende bezigheid. Wat komt er in de netjes, een waterschorpioen, een zoetwatergarnaal of een wants? Met behulp van vergrootglazen en determinatiekaarten werden de in aquaria losgelaten vangsten bekeken en op naam gebracht met behulp van de NME-leden Flip Valk en Henny Roode.

Het weer zat ons op beide dagen helaas niet geheel mee. Op Eerste Pinksterdag ging het nog wel tot een uur of drie. Er stond niet al te veel wind, het was tot in de middag droog en zelfs de jassen konden enige tijd uit. Vanaf drie uur begon het eerst licht en daarna harder te regenen en hebben wij ons materialen opgeborgen en zijn we iets eerder gestopt. Op Tweede Pinksterdag was het aanmerkelijk kouder met meer wind en begon het vanaf half twee al te regenen. Op deze dag hebben we onze verkoopstand dan ook niet meer ingericht, wel waren we uiteraard tot aan de regen aanwezig om de wandelaars te woord te kunnen staan.

Er waren vanuit het publiek louter positieve reacties op de organisatie, de mooie natuur, de informatiebordjes langs de route en op de door ons gegeven informatie. Ook de vogels lieten het met hun zang en aanwezigheid op de tweede dag nagenoeg afweten. Er was veel minder zang van rietzangers, rietgorzen, karekieten, blauwborsten etc. te horen en de vogels zaten in de dekking van het riet.

Op Eerste Pinksterdag werden 36 soorten gezien of gehoord, op Tweede Pinksterdag werden toch nog 31 soorten opgemerkt.

Dank

Uiteraard willen wij de SBB-medewerkers hartelijk bedanken voor de gastvrijheid en de goede organisatie van het evenement. Ook onze dank voor de gezellige en voortreffelijke BBQ die een paar dagen na het pinksterweekend voor alle medewerkers aan Wandelen over Water en een aantal andere vrijwilligers op het terrein aan de Middel werd georganiseerd. Daarmee werd het zeer geslaagde evenement afgesloten.

Langs deze weg willen wij ook onze eigen medewerkers in en om de stand, voor het halen en brengen van de spullen, voor het plaatsen van de informatiebordjes langs de route etc. van harte bedanken

Op beide dagen maar vooral op Eerste Pinksterdag zongen veel kleine karekieten vanuit het riet (foto: Joke Stuurman-Huitema)

De waarnemingen

Hierbij volgt tot slot de lijst van waarnemingen die op beide dagen is bijgehouden. Het kan zijn dat er enkele soorten niet op de lijst gekomen zijn die bijvoorbeeld op andere plekken langs de wandelroute waargenomen zijn.
Op 5 juni werden zeven soorten gezien of gehoord die niet op 6 juni zijn genoteerd, te weten de roerdomp, de krakeend, de buizerd, de snor, de bosrietzanger, de blauwborst en de baardman.
Andersom werden twee soorten op de tweede dag gezien die niet op Eerste Pinksterdag werden waargenomen, te weten de huiszwaluw en de graspieper.
Zo kwamen we op respectievelijk 36 en 31 soorten.

Een paar nieuwe mensen waren bereid om ons te helpen, ook al omdat sommige oudgedienden deze keer helaas niet aanwezig konden zijn. Sommigen waren op beide dagen aanwezig.

Wij bedanken voor de hulp voor, tijdens en na Wandelen over Water de dames Els Swart, Linda Visser, Marina Marjew, Guda Floris en de heren Han Tuinman, Tom Swart, Jan Belier, Gerard Grin, Reinier Krom, Ed Staats en organisator Rob Koeman. Jullie bijdrage heeft geleid tot het succes dat Wandelen over Water ook dit jaar is geweest!

Eerste Pinksterdag 5 juni	Tweede Pinksterdag 6 juni	Eerste Pinksterdag 5 juni	Tweede Pinksterdag 6 juni
Fuut	Fuut	Torenvalk	Torenvalk
Aalscholver	Aalscholver	Kievit	Kievit
Blauwe reiger	Blauwe reiger	Grutto	Grutto
Lepelaar	Lepelaar	Tureluur	Tureluur
Roerdomp		Scholekster	Scholekster
Wilde eend	Wilde eend	Gierzwaluw	Gierzwaluw
Krakeend		Boerenzwaluw	Boerenzwaluw
Kuifeend	Kuifeend		Huiszwaluw
Bergeend	Bergeend	Rietzanger	Rietzanger
Grauwe gans	Grauwe gans	Snor	
Brandgans	Brandgans	Bosrietzanger	
Nijlgans	Nijlgans	Kleine karekiet	Kleine karekiet
Kokmeeuw	Kokmeeuw	Blauwborst	
Zilvermeeuw	Zilvermeeuw	Baardman	
Kleine mantelmeeuw	Kleine mantelmeeuw	Rietgors	Rietgors
Visdief	Visdief		Graspieper
Meerkoet	Meerkoet	Kauw	Kauw
Bruine kiekendief	Bruine kiekendief	Zwarte kraai	Zwarte kraai
Buizerd		Spreeuw	Spreeuw

***Tabel**: waargenomen soorten in het Guisveld tijdens Wandelen over Water op 5 & 6 juni 2022*

Het Wormer- en Jisperveld *uitgelicht*

door Willem Rol

Dit jaar is voor het Wormer- en Jisperveld, naast een gebiedsgerichte aanpak van de stikstofperikelen, een herziening van het Natura-2000 beheerplan aan de orde. En gaat de provincie over de weidevogels in dit gebied. Alle reden voor ons om samen met een groep leden van onze Vogelbeschermingswacht, allen op enigerlei wijze actief "in het veld", de koppen bij elkaar te steken om de praktische gevolgen van al deze maatregelen door te nemen. Waarbij onze gezamenlijke veldkennis is benut voor het opstellen van een brief met aanbevelingen aan de provincie Noord-Holland. In dit artikel worden de aanbevelingen uit de brief wat uitgebreider toegelicht.

Het Wormer- en Jisperveld is een gaaf veenweidelandschap (foto: Ed Zijp)

Gaaf veenweidelandschap

Het Wormer- en Jisperveld is een gaaf veenweidelandschap met veelzijdige natuur en cultuurhistorische waarden (zie: www.edzijp.nl). Blikvangers zijn uitgestrekte wateren zoals De Poel, Het Zwet, De Merken, Noorder Ganssloot en Zuider Ganssloot. Liefhebbers van kanoën, vissen, schaatsen en vogels kijken, kunnen hier hun hart ophalen. Karakteristiek is het vaarland (circa 310 ha) in het centrum van het veld, waar boeren en Natuurmonumenten boten nodig hebben bij het beheer.

Ook de botanisch waardevolle veenmosrietlanden bevinden zich merendeels bij het vaarland. In vroeger jaren betrof dat brakwatervenen, maar na de aanleg van de Afsluitdijk (1932) heeft zich een verzoetingsproces voltrokken.
Het Wormer- en Jisperveld (met inbegrip van de Schaalsmeerpolder) is een provinciaal weidevogelkerngebied.

Riet- en moerasvogels

Omstreeks de periode 2000-2010 waren er jaarlijks zo tussen de acht en vijftien territoria roerdompen. In het Natura 2000-beheerplan is bepaald dat omvang en kwaliteit van het leefgebied voor tenminste dertien territoria roerdompen in stand moet worden gehouden. Daaraan wordt hier niet voldaan. Roerdompen, rietzangers en bruine kiekendieven zijn hier sterk afgenomen door verlies van habitat. Er wordt te veel riet gemaaid en zelfs langs De Merken, of langs andere brede sloten, blijft te weinig overjarig riet staan.

Roerdompen prefereren waterrijk en overjarig rietland waar riet om de drie à vier jaar wordt gemaaid en waar water kan worden ingelaten bij aanhoudende droogte. Voor een broedpopulatie van zo'n tien territoria zijn naar schatting dertig plekjes met waterrijk overjarig riet vereist. Eén plekje van een halve hectare waterrijk riet (met 50 à 60 cm water) is voldoende voor één territorium. Als het riet op deze dertig plekjes om de drie jaar wordt gemaaid, ontstaat er jaarlijks een "ijzeren

voorraad" van twintig plekjes met geschikt habitat waaruit roerdompen een keuze kunnen maken. Dat beslaat tezamen 1% van het veld. Voor de verdere uitwerking is een kaart bij onze wetlandwachten beschikbaar. Natuurmonumenten heeft onlangs een aanvraag voor herstel van vier plekken bij de provincie ingediend.
Herstel van de rietzanger kan simpel worden bereikt door riet langs brede sloten en plassen te laten staan. Onze voorkeur gaat uit naar rietoevers in stroken maaien, deels wel en deels niet, liefst kruiselings per sloot. Het waterschap past deze methode van wisselend maaibeheer al toe bij rietlanden langs de ringvaarten van de Wijde Wormer en de Schermer. Rietvogels zijn er talrijk. Bruine kiekendieven zijn eveneens gediend met overjarige riet.

Weidevogels

Vorig jaar heeft Natuurmonumenten een kwaliteitstoets gedaan. Natuurmonumenten heeft circa 1/3 deel in eigendom, waarvan 350 ha in eigen beheer vanuit de beheerboerderij en waarvan 250 ha is verpacht aan agrariërs (inclusief 66 ha oude pachten met weinig restricties).
Pachters moeten met zwaardere criteria rekening houden (zoals later maaien en minder drijfmest); daartegenover staat dat Natuurmonumenten 85% van de beheervergoeding doorsluist. Circa 2/3 deel van het veld is in eigendom van agrariërs die samenwerken samen met Water, Land & Dijken.
Lichte beheerpakketten zijn niet toereikend voor kuikens van grutto's. Het veld telde ruim tien vossenburchten. Jaarlijks werden er circa 10.000 eieren van zomerganzen geprikt. Het is helder dat er nog heel wat moet gebeuren om de overlevingskansen van kuikens van weidevogels op orde te krijgen. De vaarlandvergoeding zal omhoog moeten, als tegemoetkoming voor de extra kosten die moeten worden gemaakt bij het afvoeren van hooi of riet.

Slaapplaatsen grutto's

Jarenlange simultaantellingen van grutto's die in februari en maart terugtrekken uit Afrika en dan neerstrijken op de plasdraspercelen in de Zaanstreek geven inzicht in trends. Het aandeel van het Wormer- en Jisperveld in grutto's loopt gestaag terug. Een aantal plasdraspercelen is verruigd met pitrus. De bodem is onderhevig aan verslemping en het bodemleven verdwijnt als percelen permanent onder water staan; grutto's geven de voorkeur aan tijdelijke plasdraspercelen. Vervolgens zijn maatregelen gewenst om de bodem en de vegetatie voor grutto's geschikt te houden. Soms komen percelen tijdelijk plasdras te liggen door opstuwing van water als gevolg van harde wind. Grutto's en andere trekvogels weten deze plekken snel te vinden. Onze vogelwacht heeft voorgesteld om meerdere tijdelijke plasdrasplekken voor grutto's en andere trekvogels in te richten. Vooral laaggelegen percelen met onderbemalingen lenen zich voor tijdelijke plasdrasplekken in het vroege voorjaar en de nazomer.

Veenmosrietlanden

De eerste inventarisaties van veenmosrietlanden door Wim Meijer dateren uit de periode 1942-1944. (Bron: Veenterreinen in Noord-Holland, 1944, Provinciaal Planologische Dienst.)
De Baanakkers bij Jisp, een veenmosrietland met berkenbos en kraaiheide, werd in 1936 door Natuurmonumenten aangekocht. Later werden meer aankopen mogelijk dankzij financiële bijdragen van de provincie Noord-Holland (maximaal 50%).

Naast de grutto is de kievit een belangrijke broedvogel in het Wormer- en Jisperveld (foto: Ed Zijp)

Plasdrasplekken zijn in februari en maart zeer belangrijk als foerageer- en rustplaats voor grutto's (foto: Ed Zijp)

In 2010 was ik betrokken bij een inventarisatie van veenmosrietlanden; Ron van 't Veer heeft daarover gerapporteerd.
De veenmosrietlanden staan onder druk. Cranberry (een ongewenste exoot) heeft kraaiheide van de Baanakkers verdrongen. Ongeveer dertig procent van de veenmosrietlanden ondervond last van vraatschade door vee en opslag van pitrus doordat slootjes zijn dichtgegroeid en schrikdraad of hekken ontbreken. Daarbovenop komt dat Zaanse cacaofabrieken tot de top-10 ammoniakvervuilers in ons land behoren en door overwegend zuidwestenwinden komt een groot deel van deze ammoniak in het veld terecht.

Noordse woelmuis

Volgens het evaluatierapport van Sweco * dat in 2021 in opdracht van de provincie is gemaakt, zou er geen knelpunt zijn bij het behalen van de doelstelling voor de noordse woelmuis, maar deze conclusie lijkt voorbarig. De 'expertmeeting' van de Zoogdierenvereniging over de noordse woelmuis op 13 oktober 2021 komt tot de conclusie dat de noordse woelmuis in ons land afneemt en dat het areaal aan habitat fragmenteert. De noordse woelmuis wordt op veel plaatsen verdrongen door de aardmuis en de veldmuis.
Op 16 november 2019 nam ik deel aan een dergelijke 'expertmeeting', met een vaarexcursie van de Zoogdierenvereniging en Natuurmonumenten in Nieuwkoop, waarbij de resultaten van tien jaar onderzoek

Een prachtig bloemrijk veenmosrietlandperceel (foto: Ed Zijp)

De zwaar beschermde en habitat-kritische Noordse woelmuis (foto: Ed Zijp)

naar de noordse woelmuis in de Nieuwkoopse Plassen werden toegelicht. *(Zie: Noordse woelmuizen en natuurbeheer in de Nieuwkoopse Plassen, 2019, De Levende Natuur, nummer 5 en The habitat preference of root voles in Nieuwkoopse Plassen, 2021, Lutra, nummer 2.)* Veenmosrietlanden en vochtige hooilandjes vormen belangrijke schakels in de habitat van de noordse woelmuis. Vochtige (veenmos)hooilandjes zijn echter bijna verdwenen. Het komt dus aan op kleinschalig maaibeheer van veenmosriet- en hooilandjes.

{ Sweco is het grootste architecten- en ingenieursadviesbureau van Europa en biedt diensten aan op het gebied van ingenieursadvies, milieutechnologie en architectuur. Sweco heeft vestigingen in 13 landen en voert jaarlijks projecten uit in 70 landen over de gehele wereld (**Bron: Wikipedia)**]*

Vissen

De bittervoorn en de kleine modderkruiper zijn landelijk in aantallen sterk toegenomen, maar die van de rivierdonderpad zijn afgenomen. (Bron: Visatlas van Nederland, 2022.)
De rivierdonderpad is in de verdrukking geraakt door de opkomst van exoten als de zwartbekgrondel en de Kesslers grondel. Er zijn weinig lokale gegevens over deze drie habitatsoorten.

Trekvispopulaties zijn nog bedreigd en dit geldt zeker voor vissen die verbonden zijn aan zoutzoetovergangen. Het Noordzeekanaal is een belangrijke schakel voor de intrek van glasaal. Via de Poelsluis en de sluis bij Nauerna kan het Wormer- en Jisperveld daarop aanhaken.
Driedoornige stekelbaars is favoriet voedsel voor lepelaars.
De Poelboerderij organiseert zo nu en dan vaarexcursies met beroepsvisser Arnold Werkhoven als gids, waarbij publiek kan kennis maken met diverse soorten vissen.

Baggeren

Er zijn defecten bij de baggerbuffers, de kunststof-onderwaterconstructies in De Merken, waarachter bagger is geborgen: schades, lekkages, e.d. De nazorg van een aantal baggerdepots is nog niet op orde. Na oplevering door het waterschap, is het beheer door Natuurmonumenten aldaar niet hervat, waardoor verruiging is opgetreden met als resultaat dat ook schuilplaatsen voor vossen zijn ontstaan. Klepelen van deze ruigten werkt contraproductief. Behoud en herstel van stroken rietlanden langs brede sloten helpt uitstekend tegen oeverafslag. Ook zijn deze rietstroken aantrekkelijk voor rietvogels en paaiende vissen.
De inzet van baggerspuiten door boeren is een welkome aanvulling op het beheer.

Recreatie

Sinds corona is de animo voor wandelen, vispassen en andere buitenactiviteiten sterk toegenomen. Mede daardoor zijn er veel klachten over te hard varen. Zwerfafval, ook mondkapjes, komen we tegen op de Baanakkers. Sommige loslopende honden verstoren hazen, vogels of vee.
Na de opheffing van de veldpolitie zijn gaten in het toezicht ontstaan: het zou dan ook beter zijn als gemeente, politie en Natuurmonumenten gezamenlijk een rooster voor toezicht in het veld afspreken.
Door het afsluiten van sloten met drijfbalken of kettingen ontstaan in bepaalde delen van het veld rustige plekken voor roerdompen en paaiplaatsen voor vissen.
Bij de Nieuwkoopse Plassen is zonering met drijfbalken in praktijk gebracht. Dát werkt!

Het Wormer- en Jisperveld is het waard om goed beheerd te worden (foto: Ed Zijp)

VOGELFAMILIES

door Marcel Boer (mmaboer@gmail.com)

Van 2008 tot 2013 zijn beschrijvingen van vogelfamilies en hun individuele leden in de Kieft gepubliceerd. 23 Vogelfamilies telden slechts één familielid in Nederland en die had ik toen samengevoegd onder 'overige'. In die publicaties had ik valken nog ingedeeld bij roofvogels en roodborsten en nachtegalen als kleine lijsters bij de grote lijsters. Bij het samenstellen van het boek "Vogelfamilies" heb ik uitgezocht hoe het echt in elkaar zit en de nieuwste indeling (2021. IOC Wereldvogellijst (v10.2) van vogelsoorten aangehouden en ook de orde per vogelsoort aangegeven, die een belangrijke aanwijzing is voor afstamming en verwantschap.

Voorbeelden van families:

FAZANTEN EN PATRIJZEN
Orde; *Galiformes* (hoendervogels)
Superfamilie; *Phasaninoidae* (fazantachtigen)
Familie; *Phasianidae*
Geslachten; 52 en 182 soorten
Fazanten en patrijzen zijn een grote familie van veelkleurige loopvogels. Tot deze familie behoren behalve fazanten en patrijzen ook kwartels, kalkoenen, pauwen en kippen. Enkele geslachten zoals kalkoenen komen uitsluitend in Noord- en Zuid-Amerika voor.

HAVIKACHTIGEN
Orde; *Accipitriformes* (roofvogels)
Familie; *Accipitridae*
Geslachten; 68 en ca. 240 soorten
Waaronder haviken, buizerds, arenden, kiekendieven, wespendieven en wouwen. Ook de gieren van de oude wereld worden hiertoe gerekend.

VISARENDEN
Orde; *Accipitriformes* (roofvogels)
Familie; *Pandionidae* (visarenden)
Geslacht; *Pandion* en 2 soorten; *Pandion haliaetus* en *Pandion cristatus* (Australië)

Pandion haliaetus kent 3 ondersoorten; de *P. h. haliaetus* in Europa en Azie. *P. h. Carolinensis* Canada en de VS. *P. h. Ridgwayi* Belize, Bahama's en Cuba.

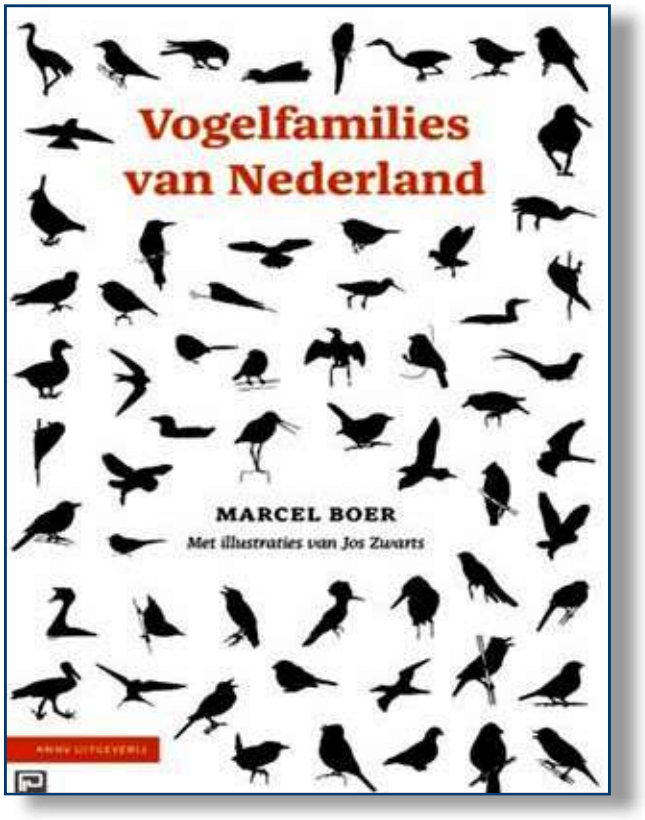
Voorbeelden van individuele vogels:

Fitis
Phylloscopus trochilus (3 ondersoorten)
Orde; *Passeriformes* (zangvogels)
Superfamilie; Sylvioidae
Familie; *Phylloscopidae* (boszangers)
Geslacht; *Phylloscopus*

Taxonomie naar orden, families, geslachten en soorten vogels
Vogels zijn wereldwijd ingedeeld in 40 orden, 252 families, 2359 geslachten en 10.787 soorten. Daarvan komen in Nederland 22 orden, 62 families, 167 geslachten en 264 soorten voor. De volgorde van orden is op basis van onderlinge verwantschap. Sommige families behoren nog tot een superfamilie en grote families zijn nog verder onderverdeeld in onderfamilies. En een aantal soorten kennen verschillende ondersoorten.

Grauwe Gans
Anser Anser (2 ondersoorten)
Orde; *Anseriformes* (eendvogels)
Familie; *Anatidea* (eendachtigen)
Geslacht; *Anser* (grijze ganzen)

Wilde Eend
Anas platyrhynchos (2 ondersoorten)
Orde; *Anseriformes* (eendvogels)
Familie; *Anatidea* (eendachtigen)
Onderfamilie; *Anatinae*
Geslacht; *Anas*

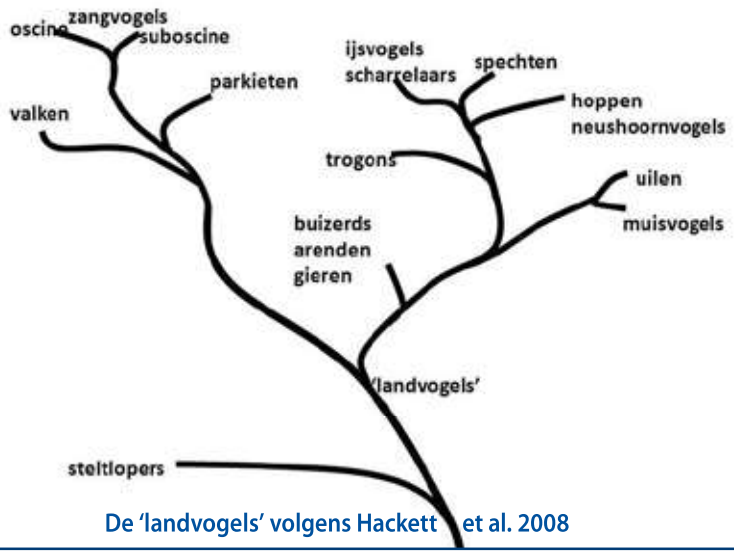

De patrijs behoort net als de fazant tot een grote familie van veelkleurige loopvogels (foto: Kees de Jager)

Oorspronkelijk was de taxonomie (indeling in families) van vogels in het werk van Alexander Wetmore vooral gebaseerd op overeenkomsten in gedrag en uiterlijk. Sinds 1980 is die indeling nogal gewijzigd door DNA-onderzoek 2008 (Hackett et al). Vogels die erg op elkaar lijken, bleken uit DNA-onderzoek slechts in de verte of helemaal niet verwant en zijn nu bij andere of aparte families ingedeeld.

Elke familiebeschrijving wordt gevolgd door beschrijvingen van individuele soorten met de meest karakteristieke en interessante kenmerken en gedragingen van die vogels. Dit boek is geen vogelgids maar een belangrijke aanvulling met allerlei interessante wetenswaardigheden over vogelfamilies en hun familieleden.

De 'landvogels' volgens Hackett et al. 2008

DNA-onderzoek naar de taxonomie van de vogels

De classificatie van de vogels is lang gebaseerd geweest op de inzichten van de vogelkundige paleontoloog Alexander Wetmore (*de Wetmore order*). In de loop van de jaren 1980 kwam steeds vaker een derde bron van informatie beschikbaar op basis van vergelijkend DNA-onderzoek.
Sibley-Ahlquist (1990) veroorzaakte een radicale omwenteling in het denken over de indeling van de hedendaagse vogels op grond van vergelijkend DNA-onderzoek. Het was echter gebaseerd op DNA-hybridisatietechnieken, die inmiddels alweer achterhaald zijn. Een latere studie met verbeterde technieken bevestigde de indeling van de oudste vogelgroepen de *Paleognathae* van loopvogels en tinamoes. Maar de indeling van duikers, futen en pinguïns werd niet door DNA-resultaten bevestigd.

De nieuwste resultaten 2008 (Hackett et.al.) laten zien dat het laatste woord over de juiste indeling nog niet gesproken is en snellere DNA-technieken alweer tot nieuwe familie-indelingen heeft geleid. Voor de in Nederland voorkomende vogels heeft dit niet tot grote veranderingen geleid. Maar in een aantal gevallen is er nog veel discussie en nog geen overeenstemming over de juiste familie-indeling. Voor de volgorde van vogelfamilies in dit boek is gekozen voor de IOC World Bird List, versie 10.2 of Modern Birds van 2021.
Zie: **http://www.worldbirdnames.org/new/classification/orders-of-birds-draft/**
Bron; Gill F, D Donsker & P Rasmussen (Eds). 2021. IOC Wereldvogellijst (v10.2). doi: 10.14344 / IOC.ML.10.2

De 40 vogelorden in volgorde van verwantschap

1. Strutioniformes — struisvogels
2. Rheiformes — nandoes
3. Apterygiformes — kiwi's
4. Casuariformes — kasuarissen en emoes
5. Tinamiformes — tinamoes
6. **Galliformes** — **hoendervogels; fazanten en patrijzen**
7. **Anseriformes** — **eendvogels; zwanen, ganzen en eenden**
8. **Caprimulgiformes** — **nachtzwaluwen**
9. **Apodiformes** — **gierzwaluwen** en kolibries
10. Musophagiformes — toerako's
11. Otidiformes — trappen
12. **Cuculiformes** — **koekoeksvogels**
13. Mesitornithiformes — steltrallen
14. Pterocliformes — zandhoenders
15. **Columbiformes** — **duiven en tortels**
16. **Gruiformes** — **kraanvogelachtigen en rallen**
17. **Podicipedeiformes** — **futen)**
18. Phoenicoperiformes — flamingo's
19. **Gharadiformes** — **steltloperachtigen; steltlopers meeuwen, sterns en alken**
20. Eurypygiformes — zonneral en kagoe
21. Phaethonitiformes — keerkringvogels
22. **Gaviiformes** — **duikers**
23. Spenisciiformes — pinguïns
24. **Procellariiformes** — **buissnaveligen; stormvogels**
25. **Ciconiiformes** — **ooievaarachtigen**
26. **Suliformes** — fregatvogels, **genten, aalscholvers** en slangenhalsvogels
27. **Pelecaniformes** — **roeipotigen; lepelaars, ibissen en reigers**
28. Opisthocomiformes — hoatzin
29. **Accipitriformes** — **roofvogels; visarenden en havikachtigen**
30. **Stringiformes** — **uilen**
31. Coliiformes — muisvogels
32. Leptosomiformes — koerol
33. Trogoniformes — trogons
34. **Bucerotiformes** — **hoppen** en neushoornvogels
35. **Coraciformes** — scharrelaarvogels, **ijsvogels en bijeneters**
36. **Piciformes** — **spechtvogels**
37. Cariamiformes — seriema's
38. **Falconiformes** — **valken** en caracara's
39. **Psittaciformes** — **papegaaiachtigen**
40. **Passeriformes** — **zangvogels** met de opeenvolgende families; klauwieren, wielewalen, pestvogels, kraaien, mezen, buidelmezen, baardmannen, leeuweriken, zwaluwen, cetti's zangers, staartmezen, boszangers, rietzangers, sprinkhaanzangers, grasmussen, goudhanen, winterkoningen, boomklevers, boomkruipers, spreeuwen, lijsters, vliegenvangers, waterspreeuwen, mussen, heggenmussen, kwikstaarten en piepers, vinken, gorzen.

De 22 vetgedrukte orden in de lijst komen voor in Nederland. De volgorde is op basis van verwantschap. Hoe dichter bij elkaar hoe meer verwant, hoe verder van elkaar hoe minder verwant. Dat geldt ook voor de volgorde van families. Daarbij valt vooral het volgende op:

1 Nachtzwaluwen en gierzwaluwen zijn geen zangvogels en van een volstrekt andere orde dan zwaluwen die wel zangvogels zijn.
2 Steltlopers, meeuwen, sterns en alken zijn aparte families maar nauw verwant binnen dezelfde orde.
3 Visarenden en havikachtigen zijn verschillende families maar nauw verwant binnen dezelfde orde.
4 Havikachtigen en uilen zijn geen familie maar wel van nauw verwante ordes.
5 De felgekleurde ijsvogels en bijeneters zijn aparte families maar verwant binnen dezelfde orde
6 Valken bleken genetisch veel meer verwant aan papagaaien en zangvogels dan aan de havikachtigen. Niet alleen uit het DNA bleek verwantschap van valken met papagaaien, ook uiterlijk en in gedrag hebben valken veel met papagaaien gemeen. Zoals de lichaamsvorm met de ronde kop, de snavel met ronde neusgaten en het broeden in holen. Havikachtige hebben langwerpige neusgaten en bouwen nesten. De boomvalk eet libellen uit het vuistje, wat ook papagaaien doen en havikachtigen niet. Valken zou je dus met een beetje fantasie roofpapagaaien kunnen noemen.
7 De orde van zangvogels kent verreweg de meeste families.
8 De familie vliegenvangers heeft als onderfamilie een groep zangvogels: roodborsten, blauwborsten, nachtegalen, tapuiten, die voorheen de kleine lijsters werden genoemd en vaak werden ingedeeld bij de echte lijsters.
9 Staartmezen zijn een aparte familie die nauwer verwant zijn aan boszangers dan aan de echte mezen.
10 Buidelmezen en baardmannen vormen ook aparte families maar zijn wel nauw verwant aan de echte mezen
11 De spotvogel, voorheen vaak ingedeeld bij de boszangers, is nu ingedeeld bij de rietzangers.

De afstamming van vogels

Vogels / Aves zijn moeilijk in de stamboom van het rijk der dieren Animalia te plaatsen wegens hun zeer afwijkende lichaamsbouw. Ze horen met hun ruggengraat tot de gewervelden Chordata, net als zoogdieren, reptielen, amfibieën en vissen. Onomstreden is dat vogels direct afstammen van gevederde dinosaurussen (dino's) en verwant zijn met reptielen. Poten van vogels hebben schubben en ook veren zijn duidelijk gemodificeerde schubben. Honderdvijftig miljoen jaar geleden waren er al dino's met kleurrijke veren. Niet om mee te vliegen, maar om mee te pronken. De vogelachtige dino Anchiornis leefde 160 miljoen jaar geleden in China. Het was zo groot als een kraai, had vier vleugels en kon niet vliegen maar wel zweven.

Evolutie van vogelsoorten

Belangrijkste aanjager voor evolutie was de gecombineerde toename van het zuurstofgehalte van de oceanen en het ontstaan van roofdieren. Volgens de nieuwste stamboom staan arenden en haviken aan de basis van alle landvogels. Het lijkt er dus op dat de voorouder van alle landvogels een roofvogel was.

Boerenzwaluwen zijn zangvogels in tegenstelling tot nachtzwaluwen en gierzwaluwen (foto: Gerard Span)

De huidige vogelfamilies ontstonden in relatief korte tijd, tussen 72 en 65 miljoen jaar geleden. Moderne vogels zijn ontstaan als gevolg van een reeks kleine genetische veranderingen over een uitgestrekte periode. Totaal zijn er nu ruim tienduizend vogelsoorten op aarde. Dat aantal valt in het niet bij negenhonderdduizend soorten insecten. Waarschijnlijk zijn nog enkele miljoenen kleine dieren op het land en in de zee onbekend.

Biodiversiteit en vogelsoorten

Biodiversiteit is afhankelijk van de hoeveelheid aanwezige biomassa. In warme vochtige tropische oerwouden met een rijke biologische productie komen vele malen meer soorten micro-organismen, insecten, bomen, planten, zoogdieren en vogels voor dan in koude noordelijke streken. Voor reigers bijvoorbeeld is er ecologisch gezien in noordelijke streken slechts plaats voor één grote soort. Zuidelijker neemt het aantal soorten reigers toe met vooral kleinere soorten. De tropische bossen van Brazilië, Peru, Columbia, Ecuador en Indonesië tellen meer dan 1500 vogelsoorten. Nederland ligt in een gematigde zone en hier circa 264 vogelsoorten algemeen.

Ecologische soortvorming van vogels

Ecologische soortvorming is verandering van soorten door gecombineerde invloeden van veranderende omgevingsfactoren, erfelijke variatie en isolatie van genotypen maar ook van toeval. Genen muteren enerzijds willekeurig (toeval) maar anderzijds ook als reactie op veranderende omgevings- en stressfactoren; meer verandering en stress leidt tot meer evolutie.

Leefomgevingen voor mens, vogel en dier veranderen de laatste decennia steeds sneller vooral als gevolg van menselijke activiteiten. Denk daarbij aan klimaatverandering, verstedelijking, ontbossing, overbevissing, bejaging, vervolging, intensieve landbouw, verdroging van graslanden en natuurgebieden en intensieve veehouderij. Maar denk ook aan luchtverontreiniging door fijnstof en zure regen met stikstof en water- en grondverontreiniging als gevolg van een te veel aan meststoffen (fosfaat), herbiciden, pesticiden en geneesmiddelenresten.

Nieuwe vogelsoorten

Door verfijning van voedselniches ontstonden in het verleden steeds nieuwe vogelsoorten en ondanks het feit dat er ook soorten uitstierven, nam het totale aantal vogelsoorten steeds toe.
Ondanks genetische drift kunnen tegenwoordig veel soorten micro-organismen, insecten, planten, vogels en zoogdieren zich niet tijdig meer aanpassen aan de snelle ingrijpende veranderingen in hun leefgebied. Het gevolg is dat er de laatste decennia mondiaal veel meer soorten zijn uitgestorven dan er zijn bijgekomen en dit uitsterven waarschijnlijk nog wel enige tijd zal doorgaan.

Vogelsoorten binnen een familie zijn waarschijnlijk geëvolueerd uit een eerste vogel net zoals de verschillende Darwinvinken uit één en dezelfde vink zijn geëvolueerd. Zo hebben steltlopers verschillende poot- en snavellengten waardoor ze in hetzelfde voedselgebied net iets andere prooien benutten. Je zou dat, net als bij Darwinvinken, kunnen afleiden uit de verschillende voedselniches die vogels binnen een familie benutten.

Scholeksters hebben verschillende foerageer methoden. Schelpdieren en wormen worden door sonderen met de snavel of visueel opgespoord. Een deel van de scholeksters hakt mossels op een harde ondergrond open de zgn. hakkers. Een ander deel dringt de schelp binnen via de sifon(sluitspier), de zgn. wrikkers. Scholeksters zoeken een partner, die dezelfde foerageertechniek toepassen als zijzelf. Ook dat kan op den duur een nieuwe soort opleveren.

De verschillende vinkensoorten hebben elk eigen voedselbronnen waar hun snavels perfect op zijn aangepast. De appelvink kan met zijn krachtige megasnavel een druk van 50 kg uitoefenen en zelfs kersen- en pruimepitten kraken. De vink eet allerlei zaden van planten en bomen, vruchten, bessen, bloem- en bladknoppen. Door relatief korte poten en lange puntige snavel zijn putters goed uitgerust om diepliggende zaden van distels, kaarden en klissen te bemachtigen.

Elke mezensoort heeft zijn eigen voedselniche. Pimpelmezen foerageren hangend aan heel dunne takjes, koolmezen zijn daar te zwaar voor. Matkoppen scharrelen onderin en glanskoppen vooral in het midden van bomen. De glanskop is een mees van grote aaneengesloten beuken- en gemengde bossen met veel ondergroei in het midden en oosten van ons land en in de duinstreek. De glanskop tref je vooral aan in aaneengesloten bos met statige bomen.

De glanskop mijdt bosranden en vliegt liever niet over open terrein. De matkop is een mees van vochtige bossen met veel ondergroei vooral in de oostelijke helft van ons land. Zo helpt specifieke kennis van een bepaalde soort met het determineren van twee sterk uiterlijk op elkaar lijkende soorten.

Titel	Vogelfamilies van Nederland - 62 families, 264 vogelsoorten
Auteur	Marcel Boer; met illustraties van Jos Zwarts
Uitgever	KNNV Uitgeverij in samenwerking met Vogelbescherming Nederland en het Vogeljaar
Uitvoering	7 x 24 cm, 364 p, paperback, zwartwit
ISBN	9789050118361
Prijs	€ 27,95

Speciale thema-excursies

Vogelbescherming Nederland organiseert vaarexcursies in het Wormer- en Jisperveld aan de hand van verschillende thema's uit dit boek. Gids tijdens deze excursies is auteur Marcel Boer. Opgeven voor deelname kan via **www.vogelbescherming.nl**.

Eén van de thema-excursies met staande rechts Marcel (foto: aangeleverd)

De **Zouweboezem**: *uitermate afwisselende biotoop*

Een wandelexcursie langs purperreigers en zwarte sterns

door Rob de Witte

Het laatste vogeluitstapje van het seizoen 2021-2022 was ditmaal een wandelexcursie. Althans, nadat we met een dikke twintig deelnemers met de auto naar de omgeving van Lexmond waren gereden: een uurtje rijden (na de gebruikelijke samenscholing op de verzamel- en vertrekplaats bij het NS-station Zaandam-Kogerveld). En om optimaal te profiteren van de aldaar aanwezige vogels – in het voorjaar; de excursie stond gepland op zaterdag 21 mei – dien je als vogelaar vroeg op te staan: de vertrektijd van 06.00 (!) uur viel niet voor iedereen mee… maar bleek zeker de moeite waard voor een bezoek aan dit mooie gebied.

Het water de Oude Zederik langs het fiets- en wandelpad, met op de achtergrond de mooie rietvelden (foto: Guda Floris)

Ook hier: de opmars van de Cetti's

Voor mij gold, dat dit de eerste keer was dat ik dit gebied bezocht, en ik denk dat dit voor het merendeel van mijn metgezellen zo was.
Dit Natura 2000-gebied, bij Landschap Zuid-Holland in beheer, ligt grotendeels ten noorden van snelweg A27. Na een uurtje rijden parkeerden we op de parallel aan de drukke snelweg gelegen Driemolensweg. Wat, zo vroegen we ons af, zou al dat verkeersgeluid betekenen voor de geluidsherkenning van vogels? Wel. dat bleek erg mee te vallen: we liepen in eerste instantie door een mooi stukje bosgebied met een variatie aan bos- en struweelvogels, een bos waardoor de snelweggeluiden werden gedempt.
We noteerden onder andere de fitis, tjiftjaf, kool- en pimpelmees, zwartkop, tuinfluiter en ook de Cetti's zanger. Deze soort maakt de laatste jaren een zeer grote opmars in ons land door.
Na een half uurtje in het bos te hebben rondgestruind, kwamen we op een geasfalteerd fiets- en wandelpad met een naastgelegen brede sloot: pad en de sloot heten respectievelijk de Zederikkade en de Oude Zederik. De waterplanten tieren hier welig en dat is weer gunstig voor een aantal vogelsoorten. Maar daarover later meer. Tierende waterplanten geven aan dat de waterkwaliteit zeer goed is.

Een waterrijke boezem

Bij een 'boezem' kan je bepaalde associaties hebben, maar in ons geval praten we over een gebied om het overtollige water in op te vangen uit de omliggende polders. In een dergelijk gebied spelen water en riet een hoofdrol, vandaar dat het beheer van de Zouweboezem gericht is op riet- en moerasvogels.
Achter de Oude Zederik liggen uitgebreide rietvelden met her en der een plukje bomen, voornamelijk elzen. Enkele lepelaars hadden hun nesten in de bomen verborgen tussen de bladeren. Ze werden vergezeld van een paar grote zilverreigers. Deze witte reigers zaten mooi in de zon – ja, het bleef immers de gehele dag prachtig mooi vogelweer – en dat wit contrasteerde in het zonlicht heel mooi met het groene blad. Waarom de lepelaars voor boomnesten kozen en niet in de grote rietpercelen hun nesten hadden, vertelt het verhaal niet.
In de rietpercelen zongen diverse rietzangers, kleine karekieten, rietgorsjes en de snor. Deze laatste soort werd alleen gehoord maar hier geldt: gehoord is ook gescoord.

Meerdere rietzangers zongen vanuit het riet en lieten zich mooi zien (foto: Rien Gravesteijn)

De andere soorten werden merendeels gezien. In de iets ruigere zogenaamde "overhoekjes" werd af en toe een bosrietzanger gezien en gehoord. Op de sloot de Oude Zederik zagen we de eerste watervogels: fuut, meerkoet en kuifeend.

Aan riet geen gebrek

Je hebt sterns & sterns én reigers & reigers. De Zouweboezem staat vooral bekend om de grootste kolonie van het land van een tamelijk zeldzame reiger, de purperreiger.
Deze broeden in kolonies in rietpercelen. Aan riet geen gebrek… maar ook aan purperreigers niet! Tijdens de wandeling zagen we er tientallen voorbijvliegen, van hun plek in het riet naar de weilanden rondom de Zouweboezem, alwaar ze foerageren. Soms vlak over ons hoofd, soms wat verder weg, maar wat zijn ze toch mooi in dat vroege ochtendlicht! Elk jaar komen de purperreigers uit Afrika (waar ze overwinteren) naar ons land, om hier te broeden. En laat de Zouweboezem nu een van de beste broedlocaties van purperreigers in ons land zijn…
Nadat het asfaltpaadje was overgegaan in een graspaadje, kwamen we bij een schuilhut met – heel apart – zowel binnen als buiten zitbanken. Denkt u hier maar eens over na. Een lekkere plek om even koffie te drinken, een broodje te nuttigen, uit te rusten en… om te genieten van de zang van de vogels. Nu werd ook de blauwborst zingend waargenomen.

Dringen geblazen

Een paar kilometer voorbij de koffieplek vonden we een zijpad dat ons dwars door het riet, over vlonders, naar een kijkscherm voerde. Op internet valt te lezen dat dit dé plek is om purperreigers te zien, vandaar dat het op deze zaterdag behoorlijk druk was met andere vogelaars. Voor ons bleek de route langs het water, de route van vóór de koffiepauze, een (veel) betere plek te zijn voor het zien van purperreigers, afgemeten aan de aantallen die we zagen overvliegen.
Wél bleek dit een uitstekende plek te zijn voor hier broedende zwarte sterns. Tussen het riet liggen een paar mooie waterpoeltjes met veel waterplanten. Een ideale biotoop voor

Tientallen purperreigers vlogen langs (foto: Ed Staats)

Even rusten op de koffieplek, met geheel rechts excursieleider Jeroen Haasnoot (foto: Gerrit Wiepjes)

de nesten van deze prachtige sterns.
(In de Zaanstreek broedenal meer dan vijftien jaar geen zwarte sterns meer, terwijl ze vroeger redelijk algemeen waren in de plantenrijke slootjes in onze veenweidegebieden. De laatste broedparen zaten op speciaal daarvoor geïnstalleerde broedvlotjes in het Wormer- en Jisperveld.)
Vele zwarte sterns vlogen, soms krijsend, over met een klein visje, een libel of een andere insect in de snavel. Hiermee werden de vrouwtjes gevoerd, die al aan het broeden waren op

Een paartje zwarte sterns op een met gaas "ommuurde" nestvlotje (foto: Guda Floris)

de speciale nestvlotjes die voorzien waren van een opstaande gazen rand zodat predatoren niet zo gemakkelijk de vlotjes kunnen bereiken. Een stukje verderop troffen we een prachtige uitkijkplek met zicht op een vijftiental bezette nestvlotjes. Met al die drukte aan vogelaars was het wel eventjes dringen geblazen op deze vlonder om vooraan te geraken.

Zwartwitdiscussie

Tussen al die zwarte sterns zat één witvleugelstern, maar die was nog niet zo erg 'op kleur'. Hij had zeker geen super-witte vleugels: waren dit dan toch niet de enigszins lichter uitgevoerde zwartgrijze vleugels van een zwarte stern? Ook de stuit gaf geen doorslaggevend antwoord op deze vraag, een discussie was geboren, of het wellicht wel een veel zeldzamere "witvleugel" was... Mogelijk was dit een hybride witvleugel X zwarte stern?
Onze wandelroute liep nog een kilometertje verder door na de zwarte sternplek, tot aan de parkeerplaats met de toepasselijke naam Zouweboezem. Onderweg zat een mooie blauwborst op een paaltje. De fotografen moesten eventjes geduld uitoefenen want de vogel zat eerst met z'n rug naar ons toe, maar even later nam hij toch een betere pose aan. Zelf heb ik er een redelijk filmpje van kunnen maken. (Zie mijn facebookpagina.)

Zoveel te zien… het schoot niet op

Aangekomen op het verste punt van onze route, bij de parkeerplaats, was het tijd om even te pauzeren, voor een broodje en een bakkie. Vlakbij deze plek, achter een paar huizen en schuren, stond een paalnest met een ooievaar die "thuis" was. Zo'n statige vogel: altijd een mooi gezicht.
Na de rust- en koffiepauze namen we in eerste instantie dezelfde route terug, om halverwege een andere afslag te nemen, over een pad dwars door de polder, tot aan molen De Vlietmolen, een voor de Zouweboezem kenmerkende molen.
Voor de échte wandelaar was deze route een makkie, desondanks werd de wandeling toch iets ingekort omdat er zoveel te zien was… dat het niet echt opschoot. Mogelijk is dat een goede reden om het gebied nog eens te bezoeken, om dan het resterende deel van het wandelpad te voltooien. Tenslotte valt hier genoeg aan vogels en andere mooie natuur te zien!

De blauwborst ging nog even mooi poseren (foto: Rien Gravesteijn)

Lijstje

Hieronder heb ik een lijstje opgenomen van alle, door de gehele groep waargenomen vogelsoorten. Met ruim 50 soorten werd het een heel vogelrijke ochtend, en dat heeft uiteraard ook te maken met de uitermate afwisselende biotoop van de Zouweboezem!

De purperreiger (foto: Guda Floris)

Grauwe gans	Purperreiger	Kokmeeuw	Blauwborst
Nijlgans	Grote zilverreiger	Zilvermeeuw	Cetti's zanger
Wilde eend	Fazant	Visdief	Rietgors
Bergeend	Meerkoet	Zwarte stern	Winterkoning
Slobeend	Boerenzwaluw	Witvleugelstern (?)	Zwartkop
Krakeend	Gierzwaluw	Buizerd	Pimpelmees
Tafeleend	Turkse tortel	Torenvalk	Huismus
Kuifeend	Houtduif	Bruine kiekendief	Heggenmus
Fuut	Kievit	Fitis	Vink
Aalscholver	Grutto	Tjiftjaf	Groenling
Blauwe reiger	Tureluur	Bosrietzanger	Putter
Lepelaar	Scholekster	Rietzanger	Spreeuw
Ooievaar	Watersnip	Kleine karekiet	Zwarte kraai
		Snor	Gaai

De Trilwacht werkt door!

door Dirk Jan Booij

Sinds 2019 is de vrijwillige Trilwacht actief in de Polder Westzaan. Tot juli 2022 zijn in totaal zeventien percelen van verschillende grootte een of meer keren bezocht voor beheerwerk; negen in het Guisveld, zes in het Euverenweggebied en twee in De Reef. We hebben zo'n vijftien werkochtenden per seizoen tussen eind augustus en eind maart, in overleg en met gereedschap van Staatsbosbeheer.

Maar liefst 10 bokjes werden gezien tijdens een inspectietocht door het Guisveld (foto: Ed Zijp)

Appelbes

De Trilwacht let extra op appelbes op veenmosriet-landen en veenheiden. We verwijderen deze exoot en zorgen voor afvoer. Deze plant kan met zijn zeer lange wortels de bodem van veenterreinen ongeschikt maken voor kwetsbare planten als welriekende nachtorchis en ronde zonnedauw. Omdat de bessen door vogels worden gegeten, kan een snelle verspreiding plaatsvinden. Het verwijderen van de appelbes-opslag moet secuur en in een zo vroeg mogelijk stadium plaatsvinden, omdat het een snel groeiende plant is. Oudere planten zijn al snel nog moeilijker (geheel) te verwijderen door hun uitgebreide wortelstelsel. Gelukkig zijn ze in de vroege herfstmaanden goed te herkennen aan de rode kleur van de bladeren. Uit onderzoek van Willem Rol in 2019 (vóór het plaggen) in het Westzijderveld en De Reef bleek dat toen al bijna de helft van de veenmosrietpercelen daar was aangetast door de appelbes.

Positieve resultaten

Diverse positieve resultaten zijn er te melden, zowel ten aanzien van de botanische waarden als de waardering van ons beheer. Zo bloeiden op het geplagde veentje in de Euverenweg dit jaar al weer zeventien welriekende nachtorchissen en grote 'plakkaten' ronde zonnedauw. Op een oeverland in De Reef werd dit jaar een welriekende nachtorchis in bloei gezien door de Boomgaardploeg die hier ook beheerwerk heeft gedaan.

In het Guisveld zagen we eind juni dit jaar op een perceel met dophei, waar gedeeltelijk is geplagd, onder andere veel ronde zonnedauw, dophei, gewoon biggenkruid en stijve en kleverige ogentroost. Ook kwamen we er sint-jansvlinders, bruin zandoogjes en moshommels tegen.

En natuurlijk zien we nog meer als we in het veld zijn. Een hele mooie waarneming was op het hoogtepunt van de voorjaarstrek van bokjes. We zagen op 30 maart dit jaar een tiental bokjes kort opvliegen en weer landen tijdens een inspectietocht door het Guisveld.

Ons werk is niet onopgemerkt gebleven. Er zijn artikelen over de Trilwacht verschenen in De Kieft, De Wessaner, het OBW Bulletin en voor het Jaarmagazine van Staatsbosbeheer is een interview gegeven en werden foto's genomen voor een artikel over rietbeheer. Diverse omwonenden lieten blijken het opruimen van bomen en riet en daarmee de toegenomen openheid, te waarderen (zelfs toen we met gunstige wind enkele riethopen langs een binnensloot konden verbranden, zodat afvoer niet meer nodig was).

Ook boer Arie Zijp, gevestigd in Assendelft maar ook landgebruiker van graslanden in de Euverenweg, liet weten blij te zijn met onze inzet aldaar. Hij spant zich al jaren in voor weidevogels en andere natuurwaarden op zijn bedrijf. Hij gebruikt geen kunstmest en gif en heeft voornamelijk vaste mest van zijn zeldzame Groninger blaarkoppen. Het bedrijf wil graag als biologisch erkend worden, maar wacht daartoe al vier jaar op een vergunning voor een nieuwe potstal als gevolg van de stikstofregelgeving.

Voor ringslangen is een broeihoop gemaakt (foto: Rob van der Woude)

Broeihoop

Als extra activiteit hebben we in maart dit jaar een broeihoop voor ringslangen gemaakt. Goed voor de biodiversiteit, er zijn nog maar weinig ringslangen in de Polder Westzaan gezien. Deze extra activiteit kon plaatsvinden met de hulp van onder andere Kel en Sophie Woud. Zij verzamelden paardenmest en Kel leverde deze per tractor op de plek van bestemming af. Het riet van de gemaaide rietkraag in de directe nabijheid konden we mooi gebruiken als afdekkingsmateriaal. En een buurtgenoot stond hiervoor graag een grote pellet af.

Meer vrijwilligers welkom, evenals meer inzet van gemeente, waterschap en provincie

In december 2021 telde de Trilwacht nog zeven vrijwilligers; in augustus 2022 waren dat er al dertien. Dat zijn Willem Rol, Tom Kisjes, Hans Boerma, Jan Heijink, Martin Kruidenberg, Han Tuinman, Gijs Doeglas, Geeralt van de Ham, Jan Kunst, Kel Woud, Jan Gongriep, Gerard van Leeuwen en Dirk Jan Booij (contactpersoon).
Om de achterstand in het beheer nog beter aan te pakken, zou het kunnen helpen als ook gemeente, provincie en waterschap niet alleen blijven praten over gebiedsvisies, maar daadwerkelijk betrokkenheid bij onze natuurgebieden toont. Bijvoorbeeld door (weer) een groenploeg in het leven te roepen die tenminste de eigen percelen gaat onderhouden.

De Trilwacht kan in elk geval nog meer vrijwilligers gebruiken!
Voor nadere informatie mail naar mij:
d.booij@upcmail.nl

Ledenmutaties

door Ico van Dijk, ledenadministrateur

De afgelopen periode zijn er geen opzeggingen geweest. Da's mooi, maar tot onze spijt zijn er in deze periode wel drie leden overleden.
Van een van de overledenen, de heer Oordijk, ontving onze vereniging een legaat. Over hem en de besteding van het legaat is een apart artikeltje in deze editie van de Kieft opgenomen.
Ook over ons overleden lid Dirk Tanger is een artikeltje opgenomen, vanwege zijn uitermate grote betrokkenheid bij de Zaanse en Noord-Hollandse natuur. Dirk is gedurende heel lange tijd werkzaam geweest bij Landschap Noord-Holland.

In het afgelopen kwartaal mochten we een vijftal nieuwe leden verwelkomen. Ook via deze plaats heten wij deze nieuwe leden van harte welkom bij onze vereniging en wensen wij hen een mooie tijd toe binnen onze vogelwacht!

De mutaties van leden en gezinsleden over de periode 16 mei tot en met 15 augustus 2022 op een rij:

Nieuw

Dhr. D. Vrolijk	Krommenie
Mevr. S. de Lange-Swart	Krommenie
Mevr. E. Jorissen	Purmerend
Dhr. R. Havik	Purmerend
Dhr. D. Ellinger	Westzaan

Overleden

Dhr. D. Tanger	Haarlem
Dhr. J.N.C. Kuijper	Landsmeer
Dhr. J.G. Oordijk	Zaandam

Grote zorgen om ***massale sterfte*** onder **grote sterns** door ***vogelgriep***

De vogelgriep die enkele weken (vanaf medio mei: redactie) door broedkolonies van diverse soorten vogels raast, heeft gezorgd voor massale sterfte onder grote sterns. Diverse kolonies grote sterns zijn nu weggevaagd, waaronder die in De Petten net ten noorden van de Mokbaai op Texel, de kolonie op Griend en die in de Waterdunen in Zeeuws-Vlaanderen. De aantallen slachtoffers zijn zo groot dat er oprechte zorgen zijn over de populatie van deze Rode Lijst-soort. En het einde is nog niet in zicht. In toenemende mate worden bovendien ook andere vogelsoorten getroffen, zoals visdiefjes. Ondertussen houdt in het buitenland de vogelgriep ook flink huis onder zeevogels als jan-van-genten en grote jagers.

In een van de bolwerken van de grote sterns, op Texel, voltrekt zich een groot drama. In De Petten bij Den Hoorn – eigendom van Natuurmonumenten – zijn inmiddels zo'n 2.500 dode grote sterns opgeraapt. Gisteren (14 juni: redactie) troffen sternonderzoeker Mardik Leopold van de WUR en medewerkers van Natuurmonumenten een nagenoeg verlaten kolonie aan, met overal dode en stervende volwassen grote sterns én kuikens. "2.500 dode op een kolonie van 6.400 vogels: dat is een enorm aantal. En bedenk dat we heel veel vogels niet vinden, omdat die bijvoorbeeld op zee zijn gestorven", benadrukt hij. Grote sterns halen vis voor de jongen van ver, soms wel vele tientallen kilometers.

Vaker dode vogels ruimen?

In de nabijgelegen kolonie grote sterns in de Wagejot bij Oosterend is de situatie nog niet zo ernstig als in De Petten, maar ook hier sterven steeds meer sterns. Natuurmonumenten gaat daar nu snel de dode vogels opruimen, in de hoop de uitbraak enigszins in te dammen. Mardik Leopold: "Niemand weet hoe we dit nu moeten aanpakken, deze situatie is ongekend. In De Petten wilden we de kolonie niet teveel verstoren, maar hier gaan we het experiment aan door de vogels regelmatig te verzamelen. Het is een noodgreep. Of het helpt? Ik weet het niet. Maar niets doen is nu geen optie."
Ook andere kolonies grote sterns zijn getroffen, zoals die op Griend, in de Putten bij Camperduin (NH), en in de Waterdunen (ZL). Het broedseizoen voor de grote stern in Nederland kan nu als verloren worden beschouwd. Omdat grote sterns lang leven en maar ongeveer één jong per jaar grootbrengen, heeft een grote sterfte onder volwassen vogels zeer ingrijpende gevolgen voor de populatie.

Meer vogelsoorten de klos

Helaas blijft de slachting door de vogelgriep niet beperkt tot grote sterns. Nog steeds worden ook watervogels als grauwe ganzen dood gevonden. Ook in de kolonies visdiefjes en kokmeeuwen worden veel dode vogels aangetroffen en het lijkt erop dat de ziekte zich nog aan het uitbreiden is onder visdiefjes. Bij Harlingen (Fr) is een kolonie visdiefjes ingestort en de vrees bestaat nu dat de Marker Wadden aan de beurt zijn. Omdat visdiefjes, Noordse sterns en kokmeeuwen niet zo

Grote sterns bij de Wagejot op Texel (foto: Rob van der Woude)

dicht opeen broeden als de grote stern en de kolonies ook veel kleiner zijn, valt deze sterfte minder op. Sovon Vogelonderzoek Nederland monitort alle kolonies sterns en meeuwen in Nederland en houdt ook de aantallen dode vogels in de kolonies bij. Het is nog te vroeg om te weten wat de impact is van de vogelgriep op deze soorten.

Grote sterns halen hun vis soms van ver op zee (foto: Ed Staats)

Beschermingswerk teniet gedaan?

De sterfteonder de grote sterns roept herinneringen op aan de inzinking van de populaties van diverse soorten sterns in de jaren zestig. Door een giframp, veroorzaakt door lozingen van afvalstoffen bij de productie van landbouwbestrijdingsmiddelen, stortte de Nederlandse populatie ineen van 40.000 paar tot slechts 900 paar in 1965. Er was toen nog maar één kolonie over, op Griend. Door jarenlang beschermingswerk, waaronder het creëren van geschikte broedgebieden (zoals op Texel), klom de populatie weer langzaam op tot bijna 20.000 paar. Nog steeds maar de helft van het aantal van vroeger! Met de huidige uitbraak is nu de grote vrees dat wellicht veel beschermingswerk in één klap is teniet gedaan.

Jan-van-genten en grote jagers

Ook in het buitenland (Groot-Brittannië, Frankrijk) vindt nu veel sterfte plaats door vogelgriep. De Britse Vogelbescherming (RSPB) meldt dat er al honderden grote jagers en vele duizenden jan-van-genten dood zijn gevonden. Inmiddels heeft de vogelgriep ook de immense kolonie van 77.000 broedparen jan-van-genten op Bass Rock (Schotland) bereikt. De Britse vogelbeschermers houden hun hart vast.

Bedreigde soorten nu het slachtoffer

Vogelgriep komt onder water)vogels in de vrije natuur voor, in laag-pathogene varianten. In dit geval gaat het om het hoog-pathogene subtype H5, dat ontstaan is in de pluimvee-industrie. Deze is overgeslagen naar wilde vogels zoals wilde zwanen en smienten, die het virus hebben meegenomen naar Europa. In 2021 werden het hele jaar door besmette vogels aangetroffen in wilde vogelpopulaties. Het heeft inmiddels flink huisgehouden onder pluimvee, zoals bekend, maar ook onder veel soorten watervogels zoals kuifeenden en brandganzen. Meeuwen zijn ook gevoelig voor het virus, maar onder sterns was het nog niet bekend. Nu ook bedreigde vogelsoorten zijn getroffen die op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels staan, is de zorg bij Vogelbescherming extra groot. Kunnen de populaties deze grote aanslag wel aan?

Ook de fraaie jan-van-genten zijn als kolonievogel inmiddels de klos met het vogelgriepvirus (foto: Guda Floris)

Ook bij visdiefjes waart het vogelgriepvirus rond (foto: Joke Stuurman-Huitema)

Oproep aan overheid

Vooralsnog kunnen we niet veel doen aan deze catastrofale uitbraak en moeten we wachten tot deze is uitgewoed. Dat wil zeggen: tot een deel van de vogels immuniteit heeft opgebouwd. Maar omdat het virus muteert en zich onvoorspelbaar gedraagt is de toekomst ongewis. Vogelbescherming roept nu wel het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit op om meer regie te nemen bij de aanpak van vogelgriep onder in het bijzonder kwetsbare kust- en zeevogels.
Dat vraagt om effectieve communicatie tussen de betrokken overheden en terreinbeheerders over de te volgen aanpak en de publiekscommunicatie. Ook vindt Vogelbescherming dat er uitgebreide monitoring nodig is om de omvang van de uitbraak per soort in kaart te brengen. En er moeten extra maatregelen genomen worden om herstel van de getroffen populaties te bevorderen.

***Bron**: de digitale Nieuwsbrief van VBN, 15 juni 2022*
(artikel Ruud van Beusekom)

LEGAAT

Nalatenschap krijgt mooie bestemming

door Ed Staats, PPC

In juni is ons lid de heer J.G. Oordijk uit Zaandam overleden. Tientallen jaren was hij donateur van onze vereniging, om in later jaren lid te worden, vanwege ons fraaie verenigingsorgaan met z'n vele informatie. De heer Oordijk was niet actief binnen onze vereniging, maar wél altijd uitermate geïnteresseerd in de Zaanse natuur en de vogelstand. Hij woonde in de wijk Peldersveld.

Ik heb hem vooral gekend vanwege de frequente bezoekjes die hij in het verleden op zondagmiddag aan het E. Heimansmuseum bracht om de natuur- en vogellezingen van diverse van onze leden bij te wonen. In die jaren hielden vrijwilligers op zondag het natuurmuseum open en gaven onze leden Joke Stuurman, Cees van Velzen, Luuk Plekker, Roel Staats en Ed Staats diapresentaties over de Zaanse natuur voor een ieder die maar komen wilde. Andere Zaanse natuurkenners, zoals de heer Bank en Aad Buijs, waren dan aanwezig om over vlinders, libellen, insecten en bloemen te vertellen. Frans Wiepjes, de vader van Gerrit Wiepjes, was regelmatig aanwezig om over de imkerij te vertellen. En altijd was 't beregezellig op deze druk bezochte middagen, mooie middagen uit een ver verleden, waar ook de heer Oordijk dikwijls op afkwam. Daarnaast hield hij regelmatig telefonisch contact met Luuk Plekker en mij over allerlei natuurzaken; Luuk en ik waren een soort vraagbaak voor hem. Ook bezocht hij, eerst als donateur en later als lid, vaak onze grote voor- en najaarslezingen. De laatste jaren lukte dat helaas niet meer vanwege zijn hoge leeftijd.

Na zijn overlijden kregen we bericht dat hij ons een legaat had toebedeeld van 1.000 euro.
Na overleg tussen het bestuur en de PPC is besloten om dit bedrag te besteden aan de aanschaf van een nieuwe beamer. Onze oude beamer was inmiddels 15 jaar oud en aan vervanging toe. De beamer wordt regelmatig door ons gebruikt voor de vogelcursus, op natuurevenementen (onlangs nog op de Zaanse natuurmarkt in de Bullekerk) en bij andere gelegenheden.

De aangeschafte beamer

De broer van de heer Oordijk, Harm Oordijk, die het legaat met ons afhandelde, vond dit een hele mooie bestemming. Hij mailde ons: „Goed om te vernemen dat het bedrag een redelijk duurzame en productieve bestemming heeft gekregen. Voor dat geld moet een goede beamer te koop zijn, neem ik aan. Veel succes ermee!"
En hij heeft gelijk: wij hebben voor dat bedrag een, voor ons doel uitermate geschikte beamer kunnen aanschaffen!

Het *wel en wee* van *'onze' ooievaars* in 2022

door Ed Staats

Het was vorig jaar (2021) toen er na 111 jaar een paartje ooievaars succesvol tot broeden kwam in de Zaanstreek. Met slechts één jong, maar toch. In zowel de Kieft als in de (lokale) media werd veel geschreven over dit broedgeval. Dagblad Zaanstreek journalist Koos Reitsma is met een paar leden (Martien Roos, Frank Bloklander, Guda Floris en ikzelf) naar het nest geweest, waarop Koos een mooi artikel in de krant optekende. Het was natuurlijk even de vraag of hetzelfde paartje dit jaar opnieuw terug zou komen naar het Vijfhoekpark in Zaandam om te gaan broeden op het paalnest. Daarmee zou de unieke gebeurtenis in de Zaanse vogelwereld iets minder uniek worden…

Een paring op 25 maart (foto: Blanka Kratochvilova)

Al snel beloond

In de eerste week van februari werden meteen al twee ooievaars op het paalnest gezien en gefotografeerd. Net als in 2021 waren beide vogels ongeringd, zodat aangenomen kan worden dat dit hetzelfde paartje als vorig jaar was. Gedurende de maand februari waren de vogels bezig met het aanbrengen van takken om het nest te verbeteren hetgeen duidelijk te zien was – het nest werd veel groter dan in 2021 – en aan het eind van die maand werden er ook meerdere keren paringen waargenomen door ons lid Blanka Kratochvilova. Zij is een echte ooievaarliefhebster en volgde het nest meerdere dagen per week.

Het aanbrengen van nieuwe takken ter verfraaiing van het nest op 23 februari (foto: Blanka Kratochvilova)

Gezinsuitbreiding!

Iets voor half april zouden er eieren moeten zijn gelegd. De broedduur bedraagt 32 dagen, maar omdat er vanaf het tweede ei wordt gebroed, rekent vijf weken het makkelijkst. Bovendien zit er tussen het leggen van de eieren enige dagen. Dat is te zien zodra er jongen op het nest zichtbaar worden; er kan behoorlijk wat verschil in grootte zijn tussen de jongen.

Op 29 mei was er in ieder geval één jong geboren, getuige de foto die ons lid Frank Bloklander maakte. Frank is ook lid van de landelijke vereniging STORK en dus een echte ooievaarkenner. In eerste instantie werd gedacht aan één jong, maar rond het weekend van 11 en 12 juni kwamen er twee jongen boven de nestrand uit. Dit was derhalve een verdubbeling van het aantal jongen ten opzichte van 2021. In goede jaren met veel voedsel en gunstige weersomstandigheden kunnen broedsels vier tot vijf jongen bevatten, maar zeker de laatste jaren blijft het aantal jongen op gemiddeld tussen de anderhalf en twee per nest steken. Dit kan te maken hebben met de weersomstandigheden in april en mei; soms is het te nat en/of te koud en soms is het te droog. Beide situaties zijn niet gunstig voor kleine jongen.

De foto van Frank van 29 mei met net boven de nestrand het koppie en de snavel van een jong dat zo'n twee weken oud is (foto: Frank Bloklander)

Bij te nat en te koud weer sterven de kleine jongen door onderkoeling (dan geldt niet 'hoog en droog') en bij te droog weer kunnen de ouders niet genoeg voedsel vinden voor hun jongen en gaan ze dood door voedselgebrek. Juist bij natte weersomstandigheden komen prooidieren zoals mollen en muizen dichter aan de oppervlakte.

Mensbewegingen en stadsvogels

Ondanks het feit er nogal wat mensbewegingen in het Vijfhoekpark en nabij het nest waren, groeiden de jongen voorspoedig en trokken de oudervogels zich niet al te veel van de mensen aan. Ook dit jaar waren er weer een paar waarschuwingsbordjes rondom de nestpaal geplaatst door parkbeheerder Wilco van de gemeente, maar sommige mensen trekken zich daar helaas weinig van aan… Juist in de eilegfase is een nest kwetsbaar voor verstoring, later als de jongen wat groter zijn, speelt verstoring door langslopende mensen veel minder. Ooievaars zijn als stadsvogels mensen in de nabijheid van hun nest wel gewend.

Dat die mensen helaas ook veel rommel achterlaten bleek uit de waarneming van Frank en zijn partner Addy Glas op 29 mei. Zij meldden het volgende:
"Op een gegeven moment zagen we één van de ouders voer opbraken. Daarna volgde een worsteling van een jong om dat allemaal naar binnen te werken, maar dat ene stuk rubber was gewoon niet weg te krijgen. Daarop besloot de oudervogel het zelf maar op te eten maar ook dat viel niet echt mee! Wat is zo'n stuk rubber glibberig en glad. Uiteindelijk glipte het uit de snavel van de oude ooievaar en viel het gelukkig uit het nest op de grond. De oudervogel stond even beteuterd naar beneden te kijken, vast van plan om naar de grasmat af te dalen om het alsnog op te eten. Toch waren wij er iets eerder bij en hebben het vieze glibberige stuk rubber opgepakt en in een vuilnisbak gedeponeerd. Tegelijk hebben Addy en ik nog maar wat troep onder het nest opgeruimd, stukjes plastic en half verteerde uitgebraakte elastiekjes. Ze slepen toch ook van alles mee… Ons viel het op dat de ooievaars waakzaam zijn maar zich weinig van langslopende wandelaars aan trekken. We hebben het idee dat ze daar inmiddels aardig aan gewend zijn."

De Zaanse ooievaars bleven goed groeien. Regelmatig kregen ze een molletje op het menu of wat te drinken. Beide 'acties' zijn fotografisch vastgelegd door Blanka. Dat water nemen de ouders in hun snavel mee en spuiten dat in de opengesperde snavels van de jongen.

Op 14 juni kwamen beide jonge ooievaars af en toe al ruim boven de nestrand uit (foto: Blanka Kratochvilova)

Het jong werkt een aangebracht molletje naar binnen (foto: Blanka Kratochvilova)

Eén van de ouders geeft water aan de jongen (foto: Blanka Kratochvilova)

Vliegoefeningen en 'take off'

Vanaf eind juni en begin juli begon het grootste jong – er was duidelijk verschil in grootte te zien tussen de twee jongen – vliegoefeningen te doen. Later kwam de vogel soms zelfs los van het nest om het vlieggevoel te krijgen. De jongste was toen nog niet zo ver, die hield zich nog vrij rustig.
Inmiddels begonnen zich ook groepen ooievaars te verzamelen in de Zaanstreek.

Op 27 juni zat een groep van 9 tot 12 ooievaars op het vers gemaaide land van biologische boer Jan Rutte aan het Westerwindpad (meldingen van Liesbeth van Zon, Guda Floris e.a.) en op 20 juli was er al een groep van 20 ooievaars te zien op dezelfde plek.

Ook bleek op 20 of 21 juli het grootste jong uitgevlogen te zijn. Zijn vliegoefeningen waren kennelijk succesvol geweest zodat hij of zij de 'take off' van het nest kon wagen. Het jong is in de dagen erna niet meer naar het nest terug geweest. Mogelijk heeft hij of zij zich meteen aangesloten bij een groep verzamelende ooievaars. Het jongste jong had nu de alleenheerschappij op het nest. Dat duurde nog exact een week. Op 28 juli was ook de jongste ooievaar vertrokken. Blanka was die ochtend nog bij het nest waar dat jong nog op stond, maar na een klein rondje in het park te hebben gelopen, kwam ze terug bij de nestpaal en….. het jong was weg. Het jong bleek niet meer in de buurt te zijn en was dus meteen met onbekende bestemming vertrokken.

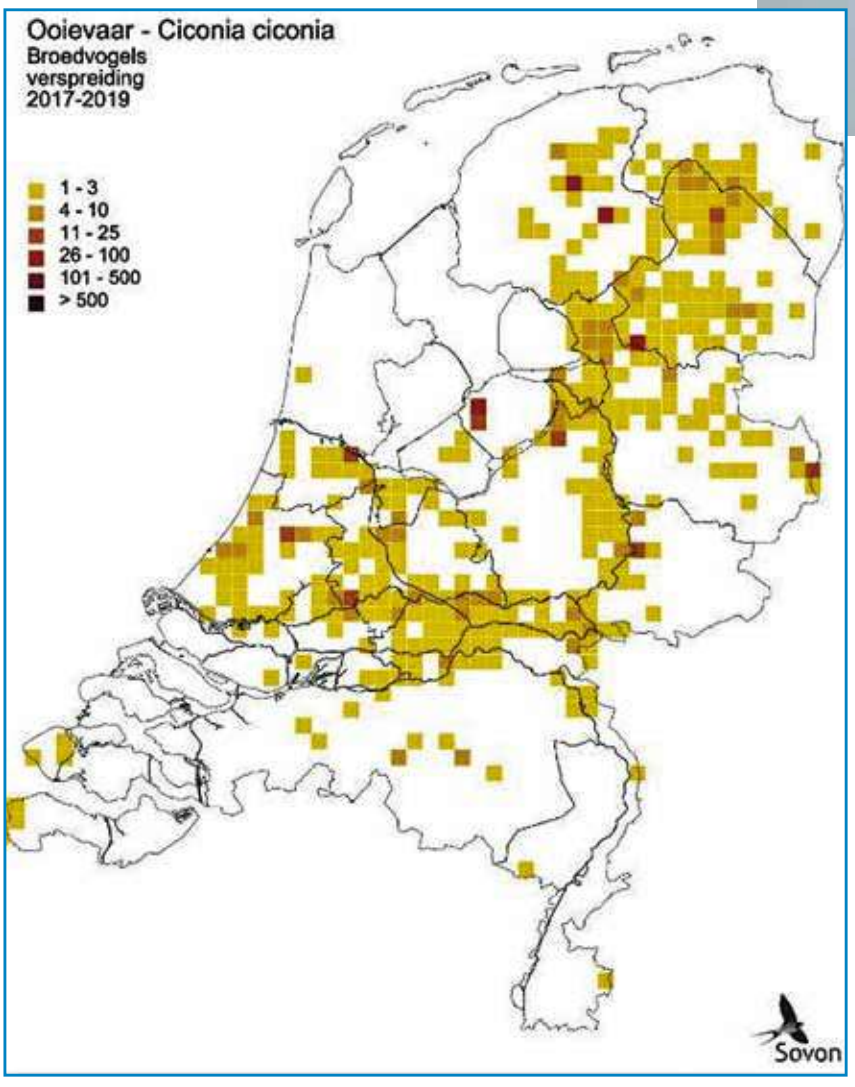

Het oudste ooievaarsjong was op 13 juli bezig met vliegoefeningen en een bijna 'take off' (foto: Ed Staats)

Andere locaties boven het Noordzeekanaal

In 2021 was ons Zaanse broedpaar het eerste stelletje sinds vele decennia dat ten noorden van het Noordzeekanaal tot broeden kwam en in de Zaanstreek zelfs na 111 (!) jaar. De laatste tientallen jaren kwamen al wel ten zuiden van het Noordzeekanaal in meerdere parken in en rond Amsterdam en rond Haarlem ooievaars tot broeden, alsook in de omgeving van Ankeveen. Maar toen ze eenmaal de 'oversteek' van het Noordzeekanaal hadden gemaakt, zoals in 2020 met ons paartje, toen nog niet succesvol, kwamen er meer nesten in onze contreien. In 2022 waren er naast het Vijfhoekpark in ieder geval al twee andere locaties boven het Noordzeekanaal waar ooievaars zijn gaan broeden.

Een kaartje van Sovon met de broedlocaties in de periode 2017 – 2019 geeft aan dat er in die periode in de omgeving van Heemskerk of Castricum een broedgeval zou zijn geweest, getuige het lichte blokje op het kaartje. Mogelijk weet iemand daar meer van, ik heb daarover verder niets kunnen vinden. Verder is het op dat kaartje ten noorden van het Noordzeekanaal nog maagdelijk wit. Dat kan nu vanaf 2020 dus aangepast gaan worden.

*Verspreidingskaartje met de broedgevallen van de ooievaar in Nederland in de periode 2017-2019 (**bron: Sovon**)*

De twee ooievaars op het boomnest aan de Kadoelenweg in Amsterdam-Noord (foto: Walter Kaandorp)

Amsterdam-Noord (Kadoelenweg)

In Amsterdam-Noord, niet ver van de Wilmkebreek-polder langs de Kadoelenweg (Tuindorp Oostzaan), vestigde zich in de tweede week van april een ooievaar in een boomnest in een zwaar gesnoeide plataan. Deze locatie is tussen het Noordzeekanaal en de ring Noord (A10). De ooievaar startte met de nestbouw en vrij snel daarna verscheen er een andere ooievaar ten tonele. Dat vrouwtje zat ook in broedhouding op het inmiddels uitgebouwde nest. Dit is de eerste nestpoging in Amsterdam-Noord ten noorden van het Noordzeekanaal. Deze info kwam tot ons via Ruud Vlek van de Vogelwerkgroep Amsterdam. Een foto van het boomnest stond bij de melding hiervan op de Amsterdamse waarneming.nl. De afloop van dit broedgeval was ons bij het ter perse gaan van deze Kieft nog niet bekend.

Purmerend (terrein Dijklander Ziekenhuis)

Sinds juni 2021 staat er een ooievaarspaal op het terrein van het Dijklander Ziekenhuis in Purmerend. Het ooievaarsnest is vorig jaar cadeau gedaan aan het ziekenhuis door de gemeente Purmerend ter ere van de opening van de afdeling Centrum voor Kinderwens in het Dijklander.

Het ooievaarsnest werd in juni 2021 feestelijk aangeboden aan het Dijklander Ziekenhuis door de gemeente Purmerend (bron foto: NH Dagblad)

De euforie in Purmerend bleek slechts iets meer dan een maand te duren. Op 15 juli is gebleken dat het jong het niet heeft gered en dood was. Vanuit het ziekenhuis kon bovenop het nest gekeken worden en een medewerker ontdekte dat. In de krant verscheen een nieuw artikeltje over dit tragische voorval. De stadsecoloog meldde dat het zou kunnen komen door een voedseltekort, maar dat de oorzaak eveneens zou kunnen liggen in het tamelijk onervaren ouderpaar. Voor zover bekend was dit het eerste nest van het geringde paartje.

De ooievaarspaal bij het Dijklander Ziekenhuis (foto: Ico van Dijk)

Hopelijk komt er in Purmerend volgend jaar een nieuwe poging met een beter resultaat. Zo is het tenslotte ook in Zaandam gegaan met in 2020 een dood jong en vanaf 2021 wel broedsucces. We kijken er volgend jaar weer naar uit!

Sommige leden zijn 'ondersteboven' van ooievaars (foto: Frank Bloklander)

Of er net een geboorte in het ziekenhuis had plaatsgevonden was niet bekend, maar medio maart van dit jaar waren er al ooievaars op het paalnest neergestreken. Na een paar weken maakten ze aanstalten om het nest broed-gereed te maken. Van de drukte op de nabij gelegen Gorslaan en het parkeerterrein van het ziekenhuis trokken ze zich niets aan. Eén van de vogels was geringd.
Stadsecoloog Michel Geijssens slaagde er in om de ring af te lezen. Het bleek een bijna driejarige vogel te zijn die als jong geringd was op een nest in het Vondelpark te Amsterdam.

Begin juni werd via een krantenartikeltje bekend dat dit paar één jong had. Dat is toch wel enigszins uitzonderlijk omdat één van de oudervogels slechts drie jaar oud was. Dat is eigenlijk nog erg jong voor een geslaagde broedpoging. Ook Ico van Dijk zag bij zijn bezoek aan het nest op 23 juni het kleine kopje van het jong net boven de nestrand uitsteken.

De *Kwik*staart

Molens met vogelnamen

door Dirk Glandorf

De bekende molenkenner Frans Mars heeft ooit in het tijdschrift 'Het Vogeljaar' een artikel geschreven over de tientallen Zaanse molens die genoemd waren naar een vogel. Molens die vernoemd waren naar de arend en de huismus, de kievit uiteraard, de leeuwerik, de ijsvogel en zelfs naar de struisvogel.

De Kwikstaart

Er zijn twee Zaanse molens naar de kwikstaart genoemd:

- In de 17de eeuw stond onder Wormer, in de buurt van de Bartelsluis, de kleine papiermolen De Quickstaert. Later werd deze overgebracht naar Zaandijk, vergroot en herdoopt in De Bijkorf.
- In de 18de eeuw draaide in het Westzijderveld de 'Snuijfmoolen genaamd de Quikstaart'. Deze molen heeft maar kort bestaan; in 1785 brandde hij af en werd niet meer herbouwd.

Als de molenaar van De Kwikstaart een molenbord had laten schilderen met de beeltenis van een kwikstaart, dan was dat ongetwijfeld van een witte kwik geweest. Deze soort verwacht je namelijk bij een molen: zingend op de schuur of jagend op muggen, gadegeslagen door de werklui die tijdens de schaft hun pijpjes rookten.
De witte kwikstaart is een aandachtstrekker die de mens niet schuwt.

Een witte kwikstaart verwacht je bij een molen in het veld (foto: Ed Staats)

Motacilla, ein quicstert

De vogelnaam 'kwikstaart' wordt, voor zover bekend, voor het eerst vermeld in 1517, in een woordenlijst Latijn-Nederlands: 'Motacilla, ein quicstert.'
Vogels kunnen per gewest, per streek en zelfs per dorp een andere naam hebben, en de namen kunnen in de loop der tijd ook nog eens veranderen. Er zijn heel veel verschillende dialectnamen voor de kwikstaart in omloop, onder andere 'akkermannetjen', 'ploegdrijverke' en 'wipstetje'.
Aan de Zaan heette de kwikstaart in de 17de eeuw echter al 'kwikstaart'. Ook elders in het gewest Holland heette hij al zo. Cornelis Jacobsz. van Heenvliet, de schrijver van 'Jacht-bedryff', een manuscript over de fauna van het kustgebied, zegt over de 'quicksteert' dat er twee soorten zijn, de 'blaeuwe ende geluwe', de blauwe en de gele. In zijn ogen was de witte kwik dus blauw, blauw in de oude betekenis 'leigrijs', zoals in blauwe reiger.

Vroeger sprak men over twee soorten waaronder de 'geluwe' (gele) kwikstaart (foto: Guda Floris)

Maarten Houttuyn

In de 18de eeuw maakte de arts en natuuronderzoeker (plant- en vogelkundige) Maarten Houttuyn een 37 (!) delen tellende natuurencyclopedie – 'Natuurlyke Historie of uitvoerige

Beschryving der Dieren, Planten en Mineraalen, volgens het Samenstel van den Heer Linnaeus' – waarvan hij twee delen aan de vogelwereld wijdde. Hij besprak de soorten en voorzag ze van een Nederlandse naam. Over de kwikstaart schrijft hij: '(..) wordende van de Schryvers, in 't algemeen, uit hoofde der beweeging, die het geduurig met zyn op- en neergaande Staart maakt, Motacilla en by ons, om die reden, Kwikstaart geheten.' Motacilla alba noemt hij 'Witte Kwikstaart', Motacilla flava 'Geele Kwikstaart'. Als Noord-Hollander was hij waarschijnlijk vertrouwd met de naam kwikstaart, maar zowel witte kwikstaart als gele kwikstaart laat zich in de eerste plaats lezen als vertaling van de Latijnse namen die Linnaeus eraan had gegeven.

Lange tijd heeft men gedacht dat 'kwik' het bijvoeglijk naamwoord kwik was, dus 'kwiek', 'levendig' betekende, maar tegenwoordig denkt men dat 'kwik' de stam is van het (verouderde) werkwoord 'quicken' oftewel 'wippen', 'op en neer gaan'. Kwikstaart betekent dan letterlijk 'wipstaart', net als de Deense naam 'vipstjert' en de Engelse naam 'wagtail'.
Een toepasselijke Zaanse naam voor de kwikstaart zou 'molenaartje' zijn geweest. Die volksnaam voor een vogel bestaat, maar niet in de Zaanstreek. En niet voor de kwikstaart maar voor de braamsluiper!

De braamsluiper wordt elders in het land in de volksmond ook wel 'het molenaartje' genoemd (foto: Joke Stuurman-Huitema)

Pars pro toto

Kwikstaart is een pars pro toto, een stijlfiguur waarbij iets wordt aangeduid door het noemen van een deel ervan. In het geval van kwikstaart wordt met de staart de vogel als geheel aangeduid.

Literatuur

- Cornelis Jacobsz. van Heenvliet, Jacht-Bedryff [± 1639], bewerkt door A.E.H. Swaen, 1948.
- Martinus Houttuyn, Natuurlyke historie of uitvoerige beschryving der dieren, planten en mineraalen; I.5, 1763.
- F. Mars, Molens in het Zaanse landschap, Het Vogeljaar 13(3): 495,505-508, 1965.
- Marlies Philippa e.a., Etymologisch woordenboek van het Nederlands, deel 3, 2007.
- F. Rol, teksten over de molen(s) De Kwikstaart (op de website molendatabase.org).

SPANAKOPITA

Pelops is een weekje onze gids. Onze vogelgids? Nou nee…

door Cor van Dongen

Deels vrouw, deels vogel. Harpijen, illustere wezens uit de Griekse mythologie, hebben het lichaam van een vogel, met lieflijke gouden vleugels maar met angstaanjagende klauwen, en het gezicht van een vrouw. Griezelige wezens uit de onderwereld, maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat Tine en ik tijdens ons meivakantieweekje er weinige zijn tegengekomen. Helaas gold dat ook voor de vogels van de Griekse bovenwereld. Κνούντε! Ronduit knudde! Met een enkele uitzondering…

Een waarschuwing vooraf aan het adres van de louter op Griekse (spot)vogels beluste lezer lijkt zeker geen overbodigheid: vogelluwte! Sowieso is een disclaimer op z'n plaats: pas op, dit reisverslag bevat enkele gesponsorde onderdelen. (Ondanks de riante bezoldiging die mij als Kieft-redacteur annex bird-influencer annex vogelstukjes-scribent ten deel valt, is een sponsorschap in deze inflatoire tijden nooit weg. Kassa!)

Zee & bloemenzee

Het honderdvijftigmeterlange lint van mieren – het favoriete voedsel van de draaihals! - op het wandelpad, vlak langs de kust, tussen onze pleisterplaats Stoupa en het vier kilometer verderop gelegen Agios Nikolaos – hoeveel Agiossen Nikolaos kent Griekenland wel niet? – doet me een kort moment terugdenken aan de langs gespannen banden traag slalommende toeristenwachtrij op Schiphol. Edoch, al snel verdringt de aanblik van de bloemenzee – bloeiende oleanders! – aan de ene kant van het pad, en van de rotsachtige kust met de azuurblauwe zee aan de andere kant, de tantaluskwelling van de vertrekhal – iedere keer als je denkt: nu ben ik aan het eind van de rij, eindelijk zijn we bij de douanecontrole, word je weer rechtsomkeert gestuurd, terug het labyrint in.

Na een lange periode (lees: na het corona-interbellum) reizen we begin mei weer eens met reisorganisatie Ross Holidays – hoort u de kassa rinkelen? – naar een, voor ons nieuwe Helleense bestemming: Stoupa, Peloponessos, het grootste schiereiland ten zuiden van het Griekse vasteland.

Ben-Hur avant la lettre

Mijn voorbereidingen op de reis mogen er wezen: om te beginnen heb ik in de vogelgids al mijn grote-wensvogels met een gele markerpen gemarkeerd. Op nr. 1, uiteraard, al meer dan veertig jaar, de scharrelaar, die we dit keer ongetwijfeld, eindelijk, te zien zullen krijgen, jazeker, gevolgd door de lammergier, de baardgrasmus, de rode rotslijster (in de reprise), de draaihals en de slangenarend.

Daarna dompel ik me onder in de Griekse godenleer. Ja, ja, die Pelops, dat was me d'r eentje. Om de hand te veroveren van de koningsdochter van Oinomaos, diende hij de koning in een Ben-Hur-achtig wedstrijdje wagenrennen te verslaan, een schier onmogelijke opgave omdat Oinomaos tijdens de races zijn toekomstige schoonzonen met een lans doodde, een nare onhebbelijkheid. Maar Pelos, ook geen lieverdje en niet voor een gat te vangen, liet de wagen van zijn concurrent onklaar maken: tijdens de race schoten de wielen los en de onfortuinlijke Oinomaos vond de dood onder de paardenhoeven. De saboteur van de wagen, Myrtilus, eiste vervolgens zijn beloning op bij onze vriend Pelops, maar dit fijne heerschap had een betere oplossing in gedachten: hij wierp Myrtilus in zee en liet hem verdrinken. Vervolgens trouwde Pelops zijn geliefde koningsdochter Hippodameiea, werd zelf koning en slaagde er ook nog eens in het Griekse schiereiland aan zich te onderwerpen, het schiereiland dat later naar hem werd vernoemd: de Peloponnesos.

Na zoveel drama verlustig ik me op het internet aan een reisverslag van een natuurfotograaf die op zijn vogeltrip, zo maak ik op uit een reactie van een van zijn volgers, in Kardamili,

Een slangenarend (links) of was het toch een andere roofvogel op die foto? (foto: Otte Zijlstra)

en dat ligt zo'n zes wandelkilometers bij Stoupa vandaan, een (foto van een) wespendief verwarde met (een foto van) een slangenarend.
Slangenarend! Genoeg hagedissen hier – we zien onder andere de Taurische muurhagedis – om als voedsel voor deze roofvogel (die prominent op mijn gele markerlijst prijkt) te dienen…

Mythe

We maken een bus-excursie door de bergen, met tussenstops bij een amfitheater, bij bijna al de 2853 Byzantijnse kerkjes in deze streek, bij een antieke olijfperserij en we doen een paar piepkleine, nagenoeg onbewoonde bergdorpjes aan. Onderweg passeren we duizenden olijfbomen, een lustoord voor Popeye.
Onze gids, een Engelse die met een Griekse man getrouwd is, zelf eigenaar van een kleine olijfgaard, vertelt een leuk verhaal. „Hoe houd ik mij tussen de olijfbomen al die slangen van 't lijf?'' vroeg ze een paar jaar geleden aan haar man.
„Hard in je handen klappen, dan heb je nergens last van'', adviseerde hij haar. En zo geschiedde, meer dan twee jaar lang, totdat een vriendin haar op een gegeven ogenblik vroeg, waarom ze toch voortdurende in de olijfgaard in haar handen stond te klappen. „Da's tegen de slangen'', antwoordde de Engelse. „Maar slangen zijn toch doof?'' reageerde de vriendin. Toen onze gids verhaal ging halen bij haar echtgenoot, moest die er hartelijk om lachen: „Ik wou 'ns kijken hoe lang 't zou duren voordat je daar achter kwam!''

Aardige anekdote… maar ik kan 't niet laten, heerlijk gezeten op het balkon van ons appartement, behaaglijk temperatuurtje, koel zeebriesje, met uitzicht op de Ionische zee, om het verhaal toch eventjes te factchecken. Je reinste onzin dus, een mythe, een fabeltje: slangen beschikken wel degelijk over een goed ontwikkeld binnenoor. Geluidssignalen worden via de kaak naar dit binnenoor doorgeseind en vandaaruit doorgegeven naar de hersenen.
Tevredengesteld, een beetje triomfantelijk, pak ik de kijker en speur de dreigende onweerswolken boven de bergtoppen in de verte af op roofvogels. Twee stippen in de lucht! Slangenarenden?! Haha, twee buizerds, ook mooi, maar niet iets om van in grote vervoering te raken.

M&M's: mmm (kassa!)

Vanaf ons balkon hebben we uitzicht op de olijf- en boomgaard en de moestuin van de eigenaar van het appartementengebouw beneden ons. Heerlijk om naar te luisteren, naar al dat getsjilp en dat belcanto van de vogels, dat uit de begroeiing onder ons opstijgt en dat met grote regelmaat wordt doorsneden door het schrille gekwetter van de boerenzwaluwen die continu langs ons balkon scheren. Maar wát een monocultuur aan vogels. M&M's: mussen en merels, die in groten getale onderling lijken te wedijveren wie zich de nationale vogel van Griekenland mag noemen.
Urenlang tuur ik de bomen en struiken beneden ons af – een rustgevende bezigheid, hoor: op de relax-schaal van 1 tot 10 krijgt deze vakantie een 9 – op gevleugelde Griekse Schonen, maar na een weekje turven kom ik niet verder dan ontelbare M&M's, tientallen Turkse tortels, een handjevol kool- en pimpelmezen en twee of drie groenlingen. Dat moet toch beter kunnen!
Inderdaad, het kan beter, om te beginnen… pal aan de voorzijde van ons appartement, Huize Bonos (kassa: ταμειακή μηχανή, op z'n Grieks), zeg maar aan de straatzijde.

Twee roodstuitzwaluwen, onverstoorbaar op hun vaste stek waarop natuurlijk twee scharrelaars hadden moeten zitten (foto: Cor van Dongen)

Iedere avond op exact hetzelfde tijdstip, vaste prik, een uurtje voordat het begint te schemeren, strijken twee roodstuit-zwaluwen neer op de tussen twee telefoonpalen gespannen draad… zonder zich ook maar iets van me aan te trekken, zodat ik er zelfs met mijn klikklakmobieltje in slaag een aardige foto van dit stoïcijnse echtpaar te maken.
Prachtige vogeltjes! (Vergrootglas bij de hand…?)
Wat een gloedvolle kleurencombinatie: staalblauw en roestbruin! Staal en roest!

Karige oogst: twee of drie groenlingen

Zee en bloemenzee langs het kustpaadje (foto: Cor van Dongen)

Coloratuurvogel

Het meest vogelrijk blijft toch het kustwandelpad tussen Stoupa en Agios Nikolaos. De begroeiing langs het pad is bloemrijk en gevarieerd, met olijf-, eucalyptus- en vijgenbomen, cactussen, agaven, oleanders, ijsbloemen, mimosa, geurende wilde kruiden en nog veel meer schoons (waarvan Tine altijd feilloos de namen weet, begroeiing die ik in mijn onwetendheid doorgaans afdoe met 'struikgewas', 'bosschages', 'bloemen' of 'beplanting').

Met de flora zit 't dus wel goed, maar met de fauna, met name met de vogels, is het kwakkelen geblazen. Als ik alle vogels op een rijtje zet, lijkt 't nog heel wat, maar een simpel fietstochtje, rondje Stierop, langs het Uitgeestermeer biedt de vogelaar ontiegelijk veel meer soorten en aantallen vogels dan een weekje Peloponnesos. Maar goed, wie 't kleine – puttertjes, de kleine zwartkop – niet eert, is het grote – bonte kraai, roodkopklauwier, gierzwaluw, twee (!) zilvermeeuwen (✱), zanglijster (coloratuurvogel, gespot op de dag dat Teresa Berganza zal overlijden) en gaaien (die er nét even anders lijken uit te zien dan "onze" gaaien) – niet weerd. Leuk, dat wezeltje tussen de rotsen…

(✱) [Beste clubgenoten, hier is assistentie noodzakelijk, EHBO (Eerste Hulp bij Ornithologie): hoe kan 't toch dat ik tijdens een tiental voorjaarsbezoekjes aan Griekenland, altijd op de eilanden of aan de kust, in totaal een handjevol meeuwen inclusief één pijlstormvogel (vale?) op zee, de Ionische zee tussen Kefalonia en het vaste land, heb mogen spotten. Onkunde? Of wellicht overbevissing? Voedselarme zee? Wie weet 't antwoord op deze prangende vraag?]

Birdnet (ping! ping! doet de kassa opnieuw)

O ja, één vogeltje ben ik in bovenstaande opsomming nog vergeten, een vogeltje dat ik al eerder langs het kustpaadje – in de "bosschages" – had zien zitten, én had herkend, maar waarvan ik de tweede keer slechts een donker silhouet zag dat zich aftekende tegen de schelle lucht.

Een zwart schaduwfiguur met een hoog tremolo. Tja. „Lijkt wel een gors", opper ik, „maar géén idee wélke gors."

Ah, beste mensen, de techniek staat voor niets!

Daags tevoren heb ik de (gratis) vogelgeluidenapp van Birdnet op mijn smartphone geïnstalleerd. Je richt de telefoon op de plek waar het vogelgezang vandaan komt, één druk op het microfoonicoontje en de registratie begint. Stop de opname, selecteer met twee vingers een door jou gewenst fragment uit

het frequentiespectrum, druk op 'analyseer', een kind kan de was doen, en…
Cirlgors! Mooie waarneming, al zeg ik het zelf!

Nothing to declare

De extra vierge olijfolie uit deze streek schijnt, aldus onze bergdorpengids, zeer gezond te zijn. Ik krijg een foldertje mee waarop alle geneeskrachtige werkingen staan vermeld. Maar ook met de heilzame kracht van de combinatie honing en kaneel: helpt tegen blaasontsteking, kiespijn, te hoog cholesterol, maagklachten, indigestie, griep, huidaandoeningen, slechte adem, vermoeidheid, en verbetert het immuunsysteem. Last van obesitas? Tweemaal daags een kopje heet water met een schepje honing en wat kaneel… en je kunt je met een gerust hart overgeven aan een hoog calorisch dieet!
Dat laatste is een geruststellende gedachte: aan het eind van de boulevard in Stoupa hebben we een fantastisch eettentje gevonden, Stoupa Restaurant, Michelinsterwaardig. (Kassa; een drankje van het huis voor mevrouw, mijnheer?)

Ach, we dansen de tzatziki en met smaak verorberen we de sirtaki, of haal ik nu iets door elkaar?
Bij de douane, terug op Nederlandse bodem, kiezen we voor de uitgang 'niets aan te geven'. We mogen doorlopen, pfff, in de wetenschap dat we in onze rugzakken twee stuks contrabande hebben verborgen, twee blikjes met vloeibaar goud: Kalamata P.D.O Extra Virgin Olive Oil, olijfolie, in antieke tijden de hoofdprijs voor de winnaars van de Olympische Spelen…

Antieke tijden. Dat doet me eraan herinneren een oude belofte gestand te doen, in navolging van de Griekse schrijver, redenaar en historicus Cato de Oudere (234-149 v. Chr.), om mijn Griekse vogelstukjes te eindigen met:
'Overigens ben ik van mening dat de scharrelaar een heel vervelende vogel is!'
Of, met dank aan de vertaalmachine:
Parempiptóntos, pistévo óti i Roller eínai éna polý áschimi poulí.
De lezer zal 't begrijpen: die verwenste scharrelaar heeft zich opnieuw niet laten zien…

Op de lijn hadden eigenlijk verwenste scharrelaars moeten zitten, maar die lieten zich opnieuw niet zien (foto: Gerard Span)

Mag ik u de met spinazie en feta gevulde pannenkoekjes, een soort van spanakopita, (Popey komt hier wel aan zijn trekken, eerst al Olijfje en nu spinazietaart), aanbevelen, een voorgerecht dat hier geserveerd wordt met… citroensorbetijs! Nee, dit weekje zullen we zeker niet afvallen, geen gram, ondanks onze bijna dagelijkse bergwandelingen, onze vergeefse zoektochten naar de bastaard- en slangenarenden.

Contactavond met een stiekem inkijkje

Roofvogels, uilen in de Zaanstreek, slechtvalken in Nederland

door Ico van Dijk

Op de laatste contactavond van dit seizoen, op 10 mei jl., was het woord aan gastspreker Jos Blakenburg van onze werkgroep Roofvogels & Uilen. Hij zou de circa 50 aanwezigen veel wetenswaardigheden vertellen over de in de titel vermelde onderwerpen… maar dus níet over het herkennen van de vogels, zoals in de aankondiging had gestaan. Maar Jos zou Jos niet zijn als hij, in zijn enthousiasme, toch af en toe wat aan vogelherkenning zou doen.

Een stiekem inkijkje met de telescoopstok

Voordat Jos van wal stak, verblijdde hij ons met een filmpje van een torenvalkvrouwtje met jongen in een nestkast. Een filmpje dat werd gemaakt met een camera-op-telescoopstok. Het vrouwtje trok zich weinig van de camera aan, in tegenstelling tot de jongen die er wél met verwondering naar keken.

Jonge torenvalkjes in een nestkast op de berg bij de Afvalzorg Nauerna (foto: Bart Quispel; zie voor meer foto's van zijn hand: ***https://www.instagram.com/barts_pics/****)*

Het filminkijkje met de telescoopstok bleek een mooi voorproefje voor de rest op deze avond. Om te beginnen nam Jos ons mee in de ontwikkeling van enkele soorten in de Zaanstreek sinds 1999. Deze periode van ruim twintig jaar geeft een prima beeld van die ontwikkelingen.
Bij de vastgestelde aantallen territoria per soort over die periode omlijstte hij elke keer met een mooi verhaal. De (enigszins) geschatte aantallen zijn samengevat in de tabel. Bij elke soort gaf hij nog wat aanvullende informatie onder het vertoon van aandoenlijke foto's van oudervogels en hun jongen.

Soort/Jaartal	1999	2003	2010	2021
Bruine kiekendief	30-35	30-35	± 15	11-15
Buizerd	15-18	32-35	25-35	35-40
Havik	4-5	12-14	8-10	6-7
Sperwer	6	15-25	± 20	6-12
Torenvalk	30-35	30-35	± 25	30-35
Slechtvalk	1-2	2	3	1
Steenuil	20-22	9-11	± 7	6-8
Kerkuil	1-2	7-8	± 15	18
Ransuil	10-15	6-10	10-15	5-8

Tabel*: het aantal territoria in 1999, 2003, 2010 en 2021 van de in de Zaanstreek broedende roofvogels en uilen. Let op: het betreft hier geschatte territoria en geen gevonden nesten.*

Opmerkingen bij de tabel:

▶ De grote marges bij met name de bruine kiekendief, de sperwer en de ransuil worden veroorzaakt doordat de territoria van deze soorten moeilijk(er) zijn op te sporen.

▶ De territoria van de soorten die voornamelijk in nestkasten broeden (torenvalk, slechtvalk, steenuil en kerkuil) zijn gemakkelijker te monitoren.

▶ De boomvalk, een zeer moeilijk op te sporen soort, is in de lezing buiten beschouwing gelaten. Deze soort broedt echter wel in de Zaanstreek met gemiddeld twee à drie territoria per jaar.

▶ Van de slechtvalk zijn ook de territoria langs de randen van ons werkgebied meegenomen zoals het broedgeval vanaf 2003 tot en met 2020 in de nestkast in de schoorsteen van de Hemwegcentrale op de zuidoever van het Noordzeekanaal. Omdat de Hemwegcentrale in 2020 is dichtgegaan als kolencentrale, kwam er geen toestemming meer om de nestkast te handhaven.
Daarnaast was er op een kraan op de Ceres-terminal op de zuidoever van het Noordzeekanaal in 2010 nog een nieuw territorium van een slechtvalk.

Korte wetenswaardigheden per soort

Hieronder volgt per soort wat extra informatie die ons door Jos werd verstrekt over in de Zaanstreek als broedvogel aanwezige roofvogels en uilen.

▶ ***De bruine kiekendief***

De jongen zijn herkenbaar aan de kuifjes op de kop die verdwijnen vlak voor ze uitvliegen. In 1999 zat er nog een behoorlijk aantal in het Wormer- en Jisperveld. Daarna werd er in dit natuurgebied echter voor gekozen om prioriteit te geven aan de weidevogels. De daarmee gepaard gaande maatregelen (zoals bijvoorbeeld riet verwijderen ten behoeve van het open weidevogellandschap) leidden tot een teruggang in het aantal bruine kiekendieven, die juist in rietpercelen broeden. In de Zaanstreek is het aantal territoria in de periode 1999/2003 tot en met 2010 ongeveer gehalveerd. Echter, in 2022 werden er weer meer gesignaleerd. Hoe dat ineens komt, daar is nog geen verklaring voor. Maar het aantal territoria van de bruine kiek is in het Wormer- en Jisperveld nog lang niet terug op het niveau van 1999/2003.

Het aantal territoria van de bruine kiekendief is nog lang niet terug op het niveau van rond de eeuwwisseling (foto: Gerard Span)

Ook in onder andere het Guisveld huist dit jaar een mooie populatie van vier tot vijf territoria.

▶ ***De torenvalk***

De jongen vliegen na vier tot vijf weken uit. Na jarenlange stabiliteit in aantallen, komt het aantal in 2022 waarschijnlijk lager uit. Ook dit is nog een onverklaarbaar feit, maar het kan te maken hebben met het aantal muizen dat voorradig is. In jaren met een muizenexplosie zijn er ook veel jongen en zijn de ouders in een goede broedconditie. Bovendien sterven er dan minder jongen. Muizen zijn het stapelvoedsel voor deze mooie valken.
Omdat torenvalken voornamelijk in nestkasten broeden is het aantal beschikbare kasten in ons werkgebied ook van belang voor de populatie. Regelmatig worden er door de werkgroep oude nestkasten vernieuwd of op geschikt lijkende plaatsen kasten bijgeplaatst. Deze soort blijft over meer dan twintig jaar redelijk stabiel, met een klein dipje rond 2010.

▶ ***De buizerd***

De buizerd is de meest succesvolle roofvogel in Nederland. Buizerds hebben een flexibele en uitgebreide menukaart; ook jonge weidevogels behoren daar soms toe. Dat is dan weer een klein minpuntje voor de weidevogelliefhebber die ongetwijfeld zal moeten erkennen dat de buizerd wél een prachtige vogel is. De buizerd is, na een aanvankelijk sterke stijging van het aantal territoria tussen 1999 en 2003, in de jaren daarna stabiel gebleven.

▶ ***De havik***

Dit is een stoere zware roofvogel die bij ons achteruitgaat in aantallen. Na een aanvankelijke stijging in het aantal territoria, tot 12 à 14 rondom de eeuwwisseling, met als mogelijke oorzaak het steeds groter worden van (kleine) bospercelen, is dat aantal thans gehalveerd tot zes à zeven territoria.
Jos meldde ons dat het aantal jongen per nest momenteel achterblijft bij vroeger. Rob Bijlsma van de landelijke Werkgroep Roofvogels Nederland, expert bij uitstek, snapt ook nog niet hoe dit kan.

▶ ***De sperwer***

Opvallend bij deze soort is dat de mannelijke jongen eerder uitvliegen. Dit komt waarschijnlijk doordat de potige vrouwtjes de meeste op het nest aangebrachte prooien opeten. De jonge mannetjes van het nest vliegen dan ook iets eerder uit om zelf sneller een prooi te bemachtigen. De sperwer komt de laatste tijd steeds meer voor in het stedelijk gebied. Dit komt door een toename van andere grotere roofvogels in het buitengebied, die jonge sperwers niet versmaden.

▶ ***De slechtvalk***

Een roofvogel met grote klauwen, die gemakkelijk een duif kan pakken. Opmerkelijk is dat ze als paartje in de zomer broeden, maar dat sommige mannetjes hier ‘s winters dan met een ander vrouwtje zitten; dat kunnen vrouwtjes zijn die vanuit Scandinavië hier komen overwinteren.
(Na de pauze werd deze soort door Jos uitgebreid behandeld.)

Een fraai mannetje sperwer waarvan de nesten moeilijk te vinden zijn (foto: Rob Luik)

▶ *De steenuil*

Deze kleine uilensoort brengt te weinig jongen groot om de soort in stand te houden. Daar komt bij dat ze van rommelige boerenerven houden, en dat terwijl we oude boerderijen en oude schuurtjes steeds meer zien verdwijnen.

Steenuilen houden van rommelige (boeren)erven met oude bouwvallige schuurtjes en stalletjes (foto: Piet Heistek)

Ron Gans, steenuilenman van de werkgroep, doet zijn uiterste best om de soort in de Wijdewormer en omgeving in stand te houden, door middel van het ophangen van nestkasten op daartoe geschikte plekken. Juist daar, in de Wijdewormer, komen nog wel een paar steenuiltjes voor. In de Zaanstreek trekken steenuilen zich als broedvogel echter steeds verder oostwaarts terug. In De Beemster en West-Friesland zijn steenuilen nog wel wat meer als broedvogel aanwezig.

▶ *De kerkuil*

Rein Beentjes is dé kerkuilenman van de werkgroep. Hij doet er alles aan om het de soort naar de zin te maken, met name door het plaatsen van nestkasten in stallen en schuren. Dit heeft geresulteerd in een toename van het aantal territoria en broedgevallen van de kerkuil. Waren er in de Zaanstreek rond de eeuwwisseling nog maar één of twee territoria, nu is dat aantal in ruim twintig jaar al gestegen tot zo'n achttien stuks. Het eerste broedgeval in de Zaanstreek was een kerkuilenpaartje dat een aantal jaren in een nestkast in boerderij De Marsen in Het Twiske heeft gezeten. Destijds een Zaanse sensatie, en in de schemering toog menig vogelaar naar De Marsen om een schim van de in- en uitvliegende kerkuil te kunnen opvangen.

▶ *De ransuil*

De aantallen zijn over het algemeen wisselend omdat deze sterk afhankelijk zijn van de muizenstand. Zijn er veel muizen, dan zie je ook meer ransuilen.
Bij diverse roofvogels zijn de vrouwtjes vaak groter dan de mannetjes. Dat komt waarschijnlijk doordat de vrouwtjes dan op iets grotere prooien kunnen jagen en man/vrouw in zo'n geval geen voedselconcurrent van elkaar hoeven te zijn.
Roofvogels leggen relatief forse eieren. Dat laatste komt weer doordat de vogels met dons uit het ei komen. Bij de sperwer is het grootteverschil tussen mannetje en vrouwtje het beste te zien. Bij de uilen gaat die vlieger nagenoeg niet op of is het verschil bijna niet te zien in het veld.

De ransuil roestend in een boom (foto: Yvonne Langenberg)

Nog vóór de pauze benadrukte Jos dat alle werkzaamheden, zoals het monitoren, het ringen van de jonge vogels en het aanbrengen van nestgelegenheid, door een grote groep leden van de werkgroep verricht worden, werkgroepleden die allen een grote voorliefde hebben voor de roofvogels en uilen. Zonder hen zou de bescherming en het verzamelen van de gegevens niet mogelijk zijn!

Na de koffiepauze: het wel & wee van de slechtvalk in Nederland

Jos is een slechtvalkenkenner, al jarenlang ringt hij deze soort in geheel Noord-Holland. Ooit is hij daarvoor benaderd door de Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN): uiteraard een klus waar je, als liefhebber van deze interessante valkensoort, geen nee tegen zegt.
Dat ringen kost soms best wel de nodige energie: slechtvalken broeden immers op grote hoogte in nestkasten op gebouwen. Ook pikken ze wel eens oude nesten in, van bijvoorbeeld kraaien die in hoge bomen of op hoogspanningsmasten zitten. Dat betekent vaak klimmen wanneer er geen lift is. Eenmaal op grote hoogte aangekomen, is het natuurlijk fantastisch als je ziet dat er jongen zijn. Sowieso valt er dikwijls te genieten van het geweldige uitzicht op deze hoogtes.
Voorbeelden van hoge gebouwen waar slechtvalken zitten of zaten zijn de Hemwegcentrale, de Afvalcentrale Amsterdam, Tata Steel, de zendmast (de zogenaamde PTT-toren) in Wormer en het ABN-AMRO-kantoor op de Zuidas in Amsterdam. Bij laatstgenoemde locatie, niet zo verwonderlijk, wandel je niet zo maar binnen. Bovendien zit de nestkast op een dusdanige plek, dat een glaswacht gezekerd naar de nestkast dient te klimmen om die open te maken en de jongen aan te reiken om te ringen. Zoiets vergt de nodige planning en voorbereiding.

Fitness

Ook de klim binnenin de schoorsteen van de Hemwegcentrale was altijd een goede fitnessoefening. Eerst zat de kast op 120 meter hoogte, later is die verplaatst naar 90 meter boven het maaiveld. Dat scheelde toch weer 30 meter klimmen… Vanwege de sluiting van de kolengestookte Hemwegcentrale vanaf eind 2020 is deze nestkast helaas niet meer beschikbaar.
In 2010 vestigde zich een paartje in een oud kraaiennest op een klein plateau van kraan 9 op de Ceres Terminal van Amsterdam Container Terminal (ACT). Dat nest mislukte, maar in overleg met ACT bracht de Vogelwerkgroep Amsterdam een nestkast op de kraan aan. In 2011 – nest opnieuw mislukt – en 2012 – vier eieren, één jong grootgebracht – broedde het paartje in deze nestkast. In 2013 werd de terminal gesloten en werden de opvallende kranen verkocht en weggehaald waarmee het nest ook verdwenen is.
Beide broedterritoria op de rand van ons werkgebied langs het Noordzeekanaal zijn in 2003 en 2010 in de tabel meegenomen. Vandaar dat er in 2010 drie territoria van de slechtvalk zijn genoteerd (PTT-toren Wormer, de Hemwegcentrale en de Ceres Terminal). De info is verkregen uit het kwartaalblad De Gierzwaluw van de Vogelwerkgroep Amsterdam, uit een artikel van Roely Bos.

Topsnelheid

De slechtvalk kwam voor het eerst in Nederland na het plaatsen van een nestkast op de hoge Maascentrale in Roermond. De Nederlandse populatie is vooral afkomstig uit Duitsland. In Noord-Holland werd de eerste slechtvalk met een territorium in 2003 bij de Hemwegcentrale gespot.
Bij het ringen is het altijd van belang om de leeftijd vast te stellen. Maar hoe doe je dat? In Duitsland hebben ze daar groeitabellen voor ontwikkeld, waarbij de vleugellengte en het gewicht zijn gerelateerd aan de leeftijd. Nadat je beide gemeten hebt, is de leeftijd aan de hand van de tabellen goed in te schatten, aldus Jos.

Bijkomende zaak is, dat de jongen eigenlijk moeten worden geringd als ze tussen de 21 en 25 dagen oud zijn. Ben je te vroeg… dan mag je nog een keer naar boven klimmen. En ben je (te) laat, dan zijn de jongen al zo groot dat ze kunnen schrikken en uit de nestkast kunnen vallen. Dat uit het nest vallen kan sowieso wel eens gebeuren. Jos maakte het ooit mee in Wormer.

Deze jonge, door Jos geringde slechtvalk was in 2013 uit het nest "gevallen" (foto: Jos Blakenburg)

Algemeen bekend is, dat de slechtvalk de allersnelste vogel is, met duikvluchten waarbij snelheden van circa 300 km/uur kunnen worden gehaald. Ook normaal vliegend houdt deze valk er stevig de gang in.

Zaanse kasten

Ook in de Zaanstreek zijn in de loop der jaren enkele nestkasten voor slechtvalken opgehangen op hoge gebouwen. De eerste kast werd in 2010 geplaatst op de al genoemde PTT-straalzendertoren van Wormer en heeft daar tot en met 2015 gehangen. Zes jaar lang, ieder jaar, heeft een paartje slechtvalken succesvol jongen in deze kast groot gebracht.

Vanwege zijn slechte staat was deze kast vanaf 2016 helaas niet meer bruikbaar. Omdat er inmiddels een nieuwe eigenaar voor de straaltoren was gekomen, werd er – helaas tot op heden – geen toestemming meer gegeven voor het plaatsen van een nieuwe nestkast. Wel hebben de slechtvalken in 2016 nog één keer met succes jongen buiten de kast, op het ronde kanteel en dus "gewoon" op het beton grootgebracht. Sindsdien zijn er geen broedgevallen meer geweest op de toren. Wel zitten 'r 's winters af en toe slechtvalken die de hoge toren gebruiken als uitvalsbasis voor stootduiken op langs vliegende vogels.
Daarnaast heeft er jarenlang een kast gestaan op het dak van de hoge Saentower (die ook wel bekend staat als de Rabo-toren) aan de Gedempte Gracht in Zaandam. De nestkast stond naast de grote reclameletters. Deze kast is een tijdje verwijderd geweest, maar is onlangs herplaatst.
Tot slot: in 2020 en 2021 is er een succesvol broedgeval geweest op de hoogspanningsmasten die van de wijk Westerwatering in Zaandam door het Westzijderveld naar Westzaan lopen. De slechtvalken hadden een plateau op de bovenste ligger uitgekozen voor hun nest, een oud kraaiennest dat gekraakt werd.

Kleurrijk besluit

Onder dankzegging aan Jos werd de avond afgesloten, na een boeiende presentatie waarop Jos eindigde met het noemen van enkele belangrijke webadressen waar meldingen van afgelezen ringen van roofvogels en uilen kunnen worden gedaan. Dat kunnen of speciale ringen zijn van de diverse kleurringprojecten – de cijfers en letters op de vaste metalen ringen van het Vogeltrek- en ringstation zijn nagenoeg niet af te lezen want die zijn te klein, maar juist de grotere kleurringen wel – of de ringen om de poten van dood gevonden vogels.
Deze webadressen zijn:

- (via onze eigen website) **www.vogelwachtzaanstreek.nl/werkgroepen/roofenuil.php** (en dan links onderaan klikken op: **www.kiekenkaike.nl**)
- (of direct via) **www.kiekenkaike.nl**

Op excursie met de boswachter

Verslag van de belevenissen op 23 juni met onze vrijwilligersgroep

door Sonja van Wijnen van de vrijwilligersgroep Ham & Crommenije

Het werkseizoen voor de vrijwilligers is inmiddels ten einde gekomen. Gedurende het najaar en de winter wordt er regelmatig hard gewerkt om het gebied in een optimale conditie te krijgen, én te houden, zodat de door ons zo gewenste flora en fauna tot volle ontwikkeling kunnen komen.

De welriekende nachtorchis, een bijzondere orchissoort (foto: Sonja van Wijnen)

En dat betekent het afmaaien van riet, waarna het afgemaaide riet vervolgens bij elkaar geharkt dient te worden, op riethopen, al dan niet in donutvorm, die daarna, naar gelang het gewenste beheer, in brand worden gestoken of gewoon met rust worden gelaten.
Het idee achter de donutvorm is om ervoor te zorgen dat de vertering van het afgemaaide riet sneller plaatsvindt. Immers, van een riethoop glijdt water, net als op een riet-gedekt dak van een boerderij, netjes af. Bij de donutvorm valt ook water ín het riet, waardoor de vertering ervan sneller op gang komt.
Een riethoop die met rust wordt gelaten vormt een plek die ringslangen uitnodigt om er hun eieren in te leggen.

Ook roofvogels gaan er graag eventjes op rusten, zoals we hebben kunnen opmaken uit de aangetroffen braakballen. De Noordse woelmuis komt hier eveneens voor, maar werd vandaag helaas niet door ons aangetroffen.

Arbeid adelt…

Naast het riet dat zijn kop opsteekt op ongewenste plekken, worden ook zaailingen en boomopslag en bramenstruiken verwijderd. Om het resultaat te aanschouwen van al ons harde werken, heeft de boswachter, Edwin Kapitein van Staatsbosbeheer, ons uitgenodigd voor een excursie op twee plekken in het gebied.
Allereerst wordt het plasdrasgebied nabij de Noorderham bezocht, 's winters een redelijk overzichtelijk terrein, maar nu banen wij ons een weg door hoog riet.
Op een aantal plekken wordt er halt gehouden en Edwin vertelt ons wat de beheersplannen zijn en hoe je het resultaat nu al kan zien, zoals de gelaagdheid in het riet. Het riet varieert in hoogte en biedt daardoor mogelijkheden voor de gewenste leefomgeving voor wat betreft broeden, foerageren en schuilen. Ook zijn er open plekken die weer kans bieden voor planten, zoals bijvoorbeeld de aangetroffen roze valeriaan, en voor vlinders, zoals de atalanta en de kleine vos.
Op de terugweg vinden we rupsen op brandnetels.
De brandnetel is een waardplant en bijzonder waardevol voor vlinders om zich voort te planten.

Het zeldzame ronde zonnedauw (foto: Sonja van Wijnen)

… met loon naar werken

Nadat we het plasdrasgebied hebben verlaten, gaan we op weg naar het tweede stuk, een strook langs de oevers van de Crommenije. In dit gebied lopen we al snel door naar een gedeelte waar de resultaten van onze inspanningen goed te zien zijn. Ja, we worden beloond: we zien ronde zonnedauw! Het plantje wordt uitgebreid bewonderd en gefotografeerd; even later, een stukje verderop, moeten we ons best doen om er niet op te trappen. Zoveel en zo mooi!

Dan zien we moeraswalstro en oh, een sint-jansvlinder. Moerasrolklaver is de waardplant van de sint-jansvlinder. Vervolgens zien we orchideeën, met als topper de welriekende nachtorchis. Even later nog de vuurzwam (oranje wasplaat), een van de zogenaamde habitatsoorten van veenmosrietlanden. Deze soort is zeldzaam en staat op de Rode Lijst van bedreigde soorten.

Ook de rietgors huist in de Ham & Crommenije (foto: Ed Staats)

Inspiratie

Ondertussen vertelt Edwin honderduit, over alles wat hij ziet en wat de (beheer)plannen zijn. Daarbij benadrukt hij dat de assistentie van de vrijwilligers onmisbaar is om al dit moois in stand te houden en wijst hierbij op de gevolgen die coronatijd heeft gehad voor dit gebied. Maandenlang kon er niet gewerkt worden, zodat het riet en de boomopslag ongestoord konden woekeren, een zorgelijke ontwikkeling.

De aanwezigen op hun beurt hebben kunnen zien wat er allemaal mogelijk is, dankzij de inspanningen die zij hebben verricht, het dankbare resultaat van vele jaren vrijwilligerswerk in samenwerking met Staatsbosbeheer.
Voor zover al niet aanwezig, hebben de vrijwilligers tijdens deze excursie inspiratie op kunnen doen voor het komende seizoen.

[Voor het komende seizoen wordt binnenkort weer een planning gemaakt die, zoals te doen gebruikelijk, gepubliceerd zal worden op onze facebookpagina en website, media waarop ook dit excursieverslag valt terug te vinden.
Voor geïnteresseerden: **www.facebook.com/groups/stichtingkrommenieerwoudpolder** en **www.stichtingkrommenieerwoudpolder.nl**

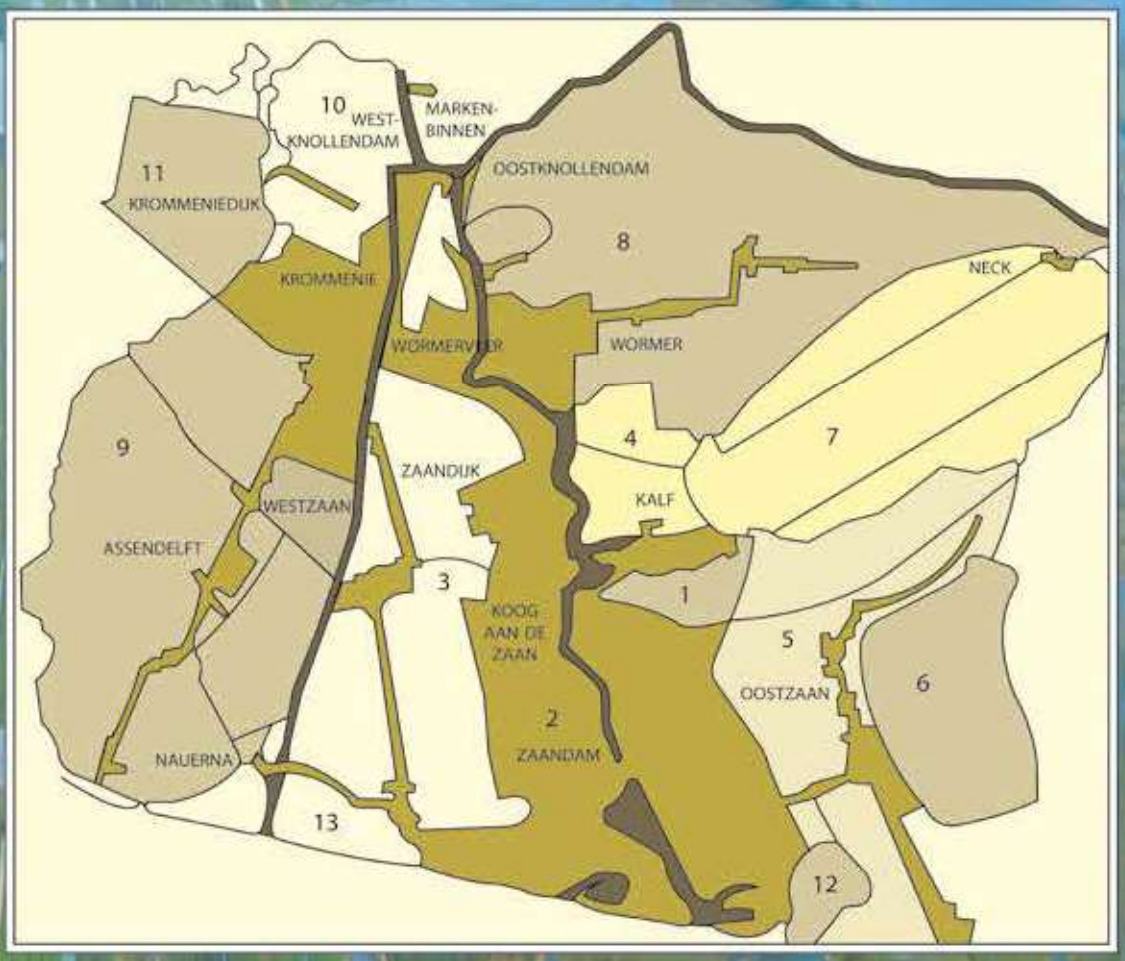
Soep, lekkere broodjes, oftewel 'na gedane arbeid…'

Met de nodige moeite nemen we als groep van elf personen (tijdelijk) afscheid van al dit moois en begeven ons voor de lunch richting Rodenburghoeve, een rijk middagmaal dat zoals altijd weer uitstekend verzorgd is door Anemoon van Harlingen.

Bovenstaand verslag is slechts een summiere weergave van al hetgeen Edwin Kapitein ons heeft verteld. Wilt u meer te weten komen over ons prachtige werkgebied en de werkzaamheden die we daar verrichten? Geef u dan op als vrijwilliger voor het komende seizoen en ontvang dan tevens een uitnodiging voor een mooie excursie… als dank voor al het werk!

Tot slot nog een lijstje van alle vogels die we gezien dan wel gehoord hebben.
Rietgors, kleine karekiet, rietzanger, echtpaar bruine kiekendief, koekoek, fazantenhen, bosrietzanger, kievit, buizerd, merel, sprinkhaanzanger, wilde eend, waterhoen, fitis, tjiftjaf, zwartkop, vink, tuinfluiter, houtduif, spreeuw en grauwe gans.

WERKGEBIED VOGELBESCHERMINGSWACHT "ZAANSTREEK"

1. Het Jagersveld
2. Het stedelijk gebied en de Zaan
3. De Polder Westzaan
4. De Kalverpolder en de Enge Wormer
5. Het Oostzanerveld
6. Het Twiske
7. De Wijde Wormer
8. Het Wormer- en Jisperveld
9. De Polder Assendelft
10. De Krommenieër Woudpolder en omgeving
11. De Uitgeesterbroekpolder
12. De Rothoek (Noorder IJ-plas)
13. Het Noordzeekanaal en omgeving

Ook in aangrenzend gebied kunnen leden van de vereniging actief zijn, niet alleen met tellingen, maar ook wanneer zich daar ontwikkelingen voordoen die mogelijk van invloed zijn op de vogelstand in de Zaanstreek.

Vogelbeschermingswacht “Zaanstreek”

De Vogelbeschermingswacht “Zaanstreek” werd opgericht op 17 april 1943.
De belangrijkste reden voor de oprichting was destijds de noodzaak om het rapen van eieren aan banden te leggen. Een bezigheid, die in de oorlogsjaren een dermate grote omvang had aangenomen, dat de vogelstand ernstig werd bedreigd.

In de loop der jaren bleek echter dat er andere bedreigingen voor de vogelstand voor in de plaats kwamen. Denk maar aan de uitbreidingen van woonwijken, de groei van het aantal en de omvang van industrieterreinen, de aanleg van nieuwe wegen of de verbreding van bestaande wegen etc.
Dat alles ging veelal ten koste van de unieke veenweidegebieden in het werkgebied van de vereniging. Die veenweidegebieden verdienen de broodnodige bescherming omdat naar mate die gebieden worden aangetast ook de vogelstand daar aantoonbaar het slachtoffer van is. Daarbij moet goed worden bedacht dat deze veenweidegebieden van internationale betekenis zijn. Zij dienen in de zomer namelijk als broedgebied voor vogels die de rest van het jaar zuidelijker vertoeven. Daarnaast dienen ze in het voor- en najaar als tijdelijk rustpunt voor trekvogels op hun vlucht vanuit het verre zuiden naar hun broedgebieden in het noorden (o.a. Scandinavië, Rusland), en weer terug.
Tenslotte wordt het gebied ook gebruikt als overwinteringgebied door vogels die de zomermaanden in noordelijker streken doorbrengen.

Die internationale dimensie is in de doelstelling van de vereniging ook terug te vinden door de vermelding dat het niet alleen gaat om het leefmilieu in de Zaanstreek zelf maar ook daarbuiten.

www.vogelwachtzaanstreek.nl

Het Wormer- en Jisperveld *uitgelicht*

door Willem Rol

Dit jaar is voor het Wormer- en Jisperveld, naast een gebiedsgerichte aanpak van de stikstofperikelen, een herziening van het Natura-2000 beheerplan aan de orde. En gaat de provincie over de weidevogels in dit gebied. Alle reden voor ons om samen met een groep leden van onze Vogelbeschermingswacht, allen op enigerlei wijze actief "in het veld", de koppen bij elkaar te steken om de praktische gevolgen van al deze maatregelen door te nemen. Waarbij onze gezamenlijke veldkennis is benut voor het opstellen van een brief met aanbevelingen aan de provincie Noord-Holland. In dit artikel worden de aanbevelingen uit de brief wat uitgebreider toegelicht.

Het Wormer- en Jisperveld is een gaaf veenweidelandschap (foto: Ed Zijp)

Gaaf veenweidelandschap

Het Wormer- en Jisperveld is een gaaf veenweidelandschap met veelzijdige natuur en cultuurhistorische waarden (zie: www.edzijp.nl). Blikvangers zijn uitgestrekte wateren zoals De Poel, Het Zwet, De Merken, Noorder Gansslоot en Zuider Gansslоot. Liefhebbers van kanoën, vissen, schaatsen en vogels kijken, kunnen hier hun hart ophalen. Karakteristiek is het vaarland (circa 310 ha) in het centrum van het veld, waar boeren en Natuurmonumenten boten nodig hebben bij het beheer.

Ook de botanisch waardevolle veenmosrietlanden bevinden zich merendeels bij het vaarland. In vroeger jaren betrof dat brakwatervenen, maar na de aanleg van de Afsluitdijk (1932) heeft zich een verzoetingsproces voltrokken.
Het Wormer- en Jisperveld (met inbegrip van de Schaalsmeerpolder) is een provinciaal weidevogelkerngebied.

Riet- en moerasvogels

Omstreeks de periode 2000-2010 waren er jaarlijks zo tussen de acht en vijftien territoria roerdompen. In het Natura 2000-beheerplan is bepaald dat omvang en kwaliteit van het leefgebied voor tenminste dertien territoria roerdompen in stand moet worden gehouden. Daaraan wordt hier niet voldaan. Roerdompen, rietzangers en bruine kiekendieven zijn hier sterk afgenomen door verlies van habitat. Er wordt te veel riet gemaaid en zelfs langs De Merken, of langs andere brede sloten, blijft te weinig overjarig riet staan.

Roerdompen prefereren waterrijk en overjarig rietland waar riet om de drie à vier jaar wordt gemaaid en waar water kan worden ingelaten bij aanhoudende droogte. Voor een broedpopulatie van zo'n tien territoria zijn naar schatting dertig plekjes met waterrijk overjarig riet vereist. Eén plekje van een halve hectare waterrijk riet (met 50 à 60 cm water) is voldoende voor één territorium. Als het riet op deze dertig plekjes om de drie jaar wordt gemaaid, ontstaat er jaarlijks een "ijzeren

voorraad" van twintig plekjes met geschikt habitat waaruit roerdompen een keuze kunnen maken. Dat beslaat tezamen 1% van het veld. Voor de verdere uitwerking is een kaart bij onze wetlandwachten beschikbaar. Natuurmonumenten heeft onlangs een aanvraag voor herstel van vier plekken bij de provincie ingediend.
Herstel van de rietzanger kan simpel worden bereikt door riet langs brede sloten en plassen te laten staan. Onze voorkeur gaat uit naar rietoevers in stroken maaien, deels wel en deels niet, liefst kruiselings per sloot. Het waterschap past deze methode van wisselend maaibeheer al toe bij rietlanden langs de ringvaarten van de Wijde Wormer en de Schermer. Rietvogels zijn er talrijk. Bruine kiekendieven zijn eveneens gediend met overjarige riet.

Weidevogels

Vorig jaar heeft Natuurmonumenten een kwaliteitstoets gedaan. Natuurmonumenten heeft circa 1/3 deel in eigendom, waarvan 350 ha in eigen beheer vanuit de beheerboerderij en waarvan 250 ha is verpacht aan agrariërs (inclusief 66 ha oude pachten met weinig restricties).
Pachters moeten met zwaardere criteria rekening houden (zoals later maaien en minder drijfmest); daartegenover staat dat Natuurmonumenten 85% van de beheervergoeding doorsluist. Circa 2/3 deel van het veld is in eigendom van agrariërs die samenwerken samen met Water, Land & Dijken.
Lichte beheerpakketten zijn niet toereikend voor kuikens van grutto's. Het veld telde ruim tien vossenburchten. Jaarlijks werden er circa 10.000 eieren van zomerganzen geprikt. Het is helder dat er nog heel wat moet gebeuren om de overlevingskansen van kuikens van weidevogels op orde te krijgen. De vaarlandvergoeding zal omhoog moeten, als tegemoetkoming voor de extra kosten die moeten worden gemaakt bij het afvoeren van hooi of riet.

Naast de grutto is de kievit een belangrijke broedvogel in het Wormer- en Jisperveld (foto: Ed Zijp)

Slaapplaatsen grutto's

Jarenlange simultaantellingen van grutto's die in februari en maart terugtrekken uit Afrika en dan neerstrijken op de plasdraspercelen in de Zaanstreek geven inzicht in trends. Het aandeel van het Wormer- en Jisperveld in grutto's loopt gestaag terug. Een aantal plasdraspercelen is verruigd met pitrus. De bodem is onderhevig aan verslemping en het bodemleven verdwijnt als percelen permanent onder water staan; grutto's geven de voorkeur aan tijdelijke plasdraspercelen. Vervolgens zijn maatregelen gewenst om de bodem en de vegetatie voor grutto's geschikt te houden. Soms komen percelen tijdelijk plasdras te liggen door opstuwing van water als gevolg van harde wind. Grutto's en andere trekvogels weten deze plekken snel te vinden. Onze vogelwacht heeft voorgesteld om meerdere tijdelijke plasdrasplekken voor grutto's en andere trekvogels in te richten. Vooral laaggelegen percelen met onderbemalingen lenen zich voor tijdelijke plasdrasplekken in het vroege voorjaar en de nazomer.

Veenmosrietlanden

De eerste inventarisaties van veenmosrietlanden door Wim Meijer dateren uit de periode 1942-1944. (Bron: Veenterreinen in Noord-Holland, 1944, Provinciaal Planologische Dienst.)
De Baanakkers bij Jisp, een veenmosrietland met berkenbos en kraaiheide, werd in 1936 door Natuurmonumenten aangekocht. Later werden meer aankopen mogelijk dankzij financiële bijdragen van de provincie Noord-Holland (maximaal 50%).

Plasdrasplekken zijn in februari en maart zeer belangrijk als foerageer- en rustplaats voor grutto's (foto: Ed Zijp)

In 2010 was ik betrokken bij een inventarisatie van veenmosrietlanden; Ron van 't Veer heeft daarover gerapporteerd. De veenmosrietlanden staan onder druk. Cranberry (een ongewenste exoot) heeft kraaiheide van de Baanakkers verdrongen. Ongeveer dertig procent van de veenmosrietlanden ondervond last van vraatschade door vee en opslag van pitrus doordat slootjes zijn dichtgegroeid en schrikdraad of hekken ontbreken. Daarbovenop komt dat Zaanse cacaofabrieken tot de top-10 ammoniakvervuilers in ons land behoren en door overwegend zuidwestenwinden komt een groot deel van deze ammoniak in het veld terecht.

Een prachtig bloemrijk veenmosrietlandperceel (foto: Ed Zijp)

Noordse woelmuis

Volgens het evaluatierapport van Sweco * dat in 2021 in opdracht van de provincie is gemaakt, zou er geen knelpunt zijn bij het behalen van de doelstelling voor de noordse woelmuis, maar deze conclusie lijkt voorbarig. De 'expertmeeting' van de Zoogdierenvereniging over de noordse woelmuis op 13 oktober 2021 komt tot de conclusie dat de noordse woelmuis in ons land afneemt en dat het areaal aan habitat fragmenteert. De noordse woelmuis wordt op veel plaatsen verdrongen door de aardmuis en de veldmuis. Op 16 november 2019 nam ik deel aan een dergelijke 'expertmeeting', met een vaarexcursie van de Zoogdierenvereniging en Natuurmonumenten in Nieuwkoop, waarbij de resultaten van tien jaar onderzoek

De zwaar beschermde en habitat-kritische Noordse woelmuis (foto: Ed Zijp)

naar de noordse woelmuis in de Nieuwkoopse Plassen werden toegelicht. *(Zie: Noordse woelmuizen en natuurbeheer in de Nieuwkoopse Plassen, 2019, De Levende Natuur, nummer 5 en The habitat preference of root voles in Nieuwkoopse Plassen, 2021, Lutra, nummer 2.)* Veenmosrietlanden en vochtige hooilandjes vormen belangrijke schakels in de habitat van de noordse woelmuis. Vochtige (veenmos)hooilandjes zijn echter bijna verdwenen. Het komt dus aan op kleinschalig maaibeheer van veenmosriet- en hooilandjes.

{ Sweco is het grootste architecten- en ingenieursadviesbureau van Europa en biedt diensten aan op het gebied van ingenieursadvies, milieutechnologie en architectuur. Sweco heeft vestigingen in 13 landen en voert jaarlijks projecten uit in 70 landen over de gehele wereld (**Bron: Wikipedia**)]*

Vissen

De bittervoorn en de kleine modderkruiper zijn landelijk in aantallen sterk toegenomen, maar die van de rivierdonderpad zijn afgenomen. (Bron: Visatlas van Nederland, 2022.)
De rivierdonderpad is in de verdrukking geraakt door de opkomst van exoten als de zwartbekgrondel en de Kesslers grondel. Er zijn weinig lokale gegevens over deze drie habitatsoorten.
Trekvispopulaties zijn nog bedreigd en dit geldt zeker voor vissen die verbonden zijn aan zoutzoetovergangen. Het Noordzeekanaal is een belangrijke schakel voor de intrek van glasaal. Via de Poelsluis en de sluis bij Nauerna kan het Wormer- en Jisperveld daarop aanhaken.
Driedoornige stekelbaars is favoriet voedsel voor lepelaars.
De Poelboerderij organiseert zo nu en dan vaarexcursies met beroepsvisser Arnold Werkhoven als gids, waarbij publiek kan kennis maken met diverse soorten vissen.

Baggeren

Er zijn defecten bij de baggerbuffers, de kunststof-onderwaterconstructies in De Merken, waarachter bagger is geborgen: schades, lekkages, e.d. De nazorg van een aantal baggerdepots is nog niet op orde. Na oplevering door het waterschap, is het beheer door Natuurmonumenten aldaar niet hervat, waardoor verruiging is opgetreden met als resultaat dat ook schuilplaatsen voor vossen zijn ontstaan. Klepelen van deze ruigten werkt contraproductief. Behoud en herstel van stroken rietlanden langs brede sloten helpt uitstekend tegen oeverafslag. Ook zijn deze rietstroken aantrekkelijk voor rietvogels en paaiende vissen.
De inzet van baggerspuiten door boeren is een welkome aanvulling op het beheer.

Recreatie

Sinds corona is de animo voor wandelen, vispassen en andere buitenactiviteiten sterk toegenomen. Mede daardoor zijn er veel klachten over te hard varen. Zwerfafval, ook mondkapjes, komen we tegen op de Baanakkers. Sommige loslopende honden verstoren hazen, vogels of vee.
Na de opheffing van de veldpolitie zijn gaten in het toezicht ontstaan: het zou dan ook beter zijn als gemeente, politie en Natuurmonumenten gezamenlijk een rooster voor toezicht in het veld afspreken.
Door het afsluiten van sloten met drijfbalken of kettingen ontstaan in bepaalde delen van het veld rustige plekken voor roerdompen en paaiplaatsen voor vissen.
Bij de Nieuwkoopse Plassen is zonering met drijfbalken in praktijk gebracht. Dát werkt!

Het Wormer- en Jisperveld is het waard om goed beheerd te worden (foto: Ed Zijp)

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10765
Extern Zaak ID	1900028
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	24 oktober 2022
Agendapunt	17.a
Titel	Leefbaarheid: Cluster Energie Strategie 2.0 Noordzeekanaalgebied (CES NZKG) 2022 (C-agenda NLG, RWK, M&B en EFB)
Organisatieonderdeel	BEL/IOT

Bijlagen
Brief aan PS over Cluster Energie Strategie (CES) NZKG 2.0.pdf
Cluster Energie Strategie (CES) NZKG 2.0 opgemaakt.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Ingekomen stukken ter kennisname	30 september 2022
Overdracht vanuit GS	3 oktober 2022
Ruimte Wonen en Klimaat	24 oktober 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**24 oktober 2022**
Economie Financiën en Bestuur	31 oktober 2022
Mobiliteit & Bereikbaarheid	31 oktober 2022

Toelichting

Gedeputeerde Staten hebben ingestemd met de Cluster Energie Strategie van het Noordzeekanaalgebied (CES NZKG) 2022. De CES NZKG geeft een overzicht van de projecten weer die vanuit het industriële NZKG cluster nodig zijn om de klimaatdoelen van het klimaatakkoord te halen, Tevens maakt het inzichtelijk welke energie-infrastructuur nodig is ten behoeve van de verduurzaming van de industrie. Na de vergadering van het Bestuursplatform Energietransitie Noordzeekanaalgebied over de CES NZKG 2022 zal deze worden aangeboden aan het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

J.C.M. van Oord

BEL/IOT

Telefoonnummer +31235144286

jantien.van.oord@noord-holland.nl

Verzenddatum

22 SEP. 2022

Kenmerk

1900028/1903175

Uw kenmerk

Betreft: Cluster Energie Strategie (CES) NZKG 2.0

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Cluster Energie Strategie (CES) NZKG 2.0

Inleiding

Bijgaand sturen we u de Cluster Energie Strategie 2.0 voor het Noordzeekanaalgebied (CES NZKG 2.0).

Om de klimaatdoelen van het klimaatakkoord te halen stellen de zes industrieclusters in Nederland een Cluster Energie Strategie (CES) op. De CES NZKG 2022 beschrijft de toekomstige energievraag van de industrie in het NZKG en hoe hierin kan worden voorzien door middel van productie in de regio en door (inter)nationale import. Bedrijven en overheden in de clusters maken zo samen inzichtelijk welke energie-infrastructuur nodig is ten behoeve van de verduurzaming van de industrie. Tijdig beschikbare energie-infrastructuur is een randvoorwaarde voor het behalen van de afgesproken klimaatdoelen, het behouden van de aanwezige industrie en aantrekken van nieuwe bedrijvigheid en innovatie. Bestaande infrastructuur moet uitgebreid worden voor elektriciteit en warmte, en nieuw ontwikkeld worden voor waterstof en ccs. De CES stelt overheden, netbeheerders, bedrijven en energieproducenten in staat dit beter op elkaar af te stemmen en te versnellen.

In het Noordzeekanaalgebied (NZKG) heeft het programmabureau NZKG namens het Bestuursplatform Energietransitie de CES 2022 opgesteld op verzoek van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. In de CES 2022 is bekeken of de reeds geplande uitbreidingen van het energiesysteem zoals opgenomen in de CES NZKG 1.0 van september 2021 en de actualisatie van de CES in januari 2022, waarin de waterstofroute van Tata-steel is opgenomen, voldoende robuust zijn of dat hier aanvullende projecten noodzakelijk zijn.

GS hebben op 20 september 2022 ingestemd met de CES NZKG 2022. Het Bestuursplatform Energietransitie heeft de CES geaccordeerd. Op 23

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

september 2022 is de CES NZKG 2022ingediend bij het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Toelichting

Aanleiding
Het programmabureau NZKG heeft namens het Bestuursplatform Energietransitie de CES NZKG 2022 opgesteld. Deze CES bouwt voort op de CES NZKG 1.0 en de actualisatie daarvan uit januari 2022. Vorig jaar zijn op basis hiervan een aantal energie-infrastructuur-projecten van nationaal belang (MIEK-projecten) vastgesteld. Dit zijn 8 projecten t.b.v. elektriciteitsverzwaring en het waterstofnetwerk NZKG. Deze projecten vormen een robuuste basis voor de overgang naar duurzame energie door de industrie in het NZKG.

Met het aantreden van het nieuwe kabinet heeft het Ministerie van EZK in april jl. het verzoek aan alle industrieclusters gedaan om in september 2022 een geactualiseerde versie van de CES in te dienen, CES NZKG 2.0. Deze CES is opgesteld conform een nieuw programma van eisen. Er wordt elke 2 jaar een CES opgesteld, om te kunnen anticiperen op nieuwe ontwikkelingen. De Cluster Energie Strategie is een adaptief proces waar periodiek een herijking plaats vindt. Door dit cyclische proces kunnen nieuwe bedrijven, nieuwe technologieën, veranderende omstandigheden en voortschrijdend inzicht steeds effectief en tijdig worden opgenomen in de CES.

CES NZKG 2022
Om de verduurzaming van de industrie en de klimaatdoelen te realiseren zetten bedrijven en overheden in het NZKG in op vijf pijlers:

1. Toepassing van **waterstof** op industriële schaal vanaf 2025/2026
2. Vergaande **elektrificatie** van de industrie
3. Uitbouw van de productie van - en infrastructuur voor **duurzame brandstoffen**
4. Ontwikkeling van lokale/regionale **warmte/stoom** initiatieven.
5. Ontwikkeling van **CCS/CCU/CDR** initiatieven

De MIEK-projecten voor elektriciteit en waterstof blijken robuust en een voortvarende uitvoering van deze projecten wordt nog eens onderstreept. De gewenste in bedrijfname datums van een aantal projecten zijn eerder/vroeger dan in de CES 1.0 opgenomen, dat maakt de noodzaak tot versnelling nog hoger. De behoefte om het elektriciteitsnet te verzwaren en om een waterstofcluster in het Noordzeekanaal te realiseren blijven overeind.

De bestaande MIEK-projecten uit CES 1.0 zijn:

Elektriciteits-infrastructuur:
1. Nieuw 380-150kV station tussen Beverwijk en Vijfhuizen
2. Twee nieuwe 150kV stations Westelijk havengebied
3. Vervanging en uitbreiding huidig 150kV-station Hemweg
4. Uitbreiden 380kV-station Oostzaan
5. Velsen - Aanlanding Wind op Zee na 2030
6. Netverzwaring 380kV Kop van Noord-Holland

7. Nieuw 150kV-station Oostzaan
8. Nieuw 380-150kV station Beverwijk en 150kV tracé Beverwijk-Oterleek

Waterstof infrastructuur:
1. Waterstof backbone NZKG
2. Regionaal waterstof-net haven (H2avennet) en Zaandam (Zaannet)
3. Aanbod van waterstof (H2ermes, Hemweg)

De meeste van deze projecten zijn in uitvoering. De voortgang wordt gemonitord in het uitvoeringsprogramma energietransitie NZKG en in de Taskforce Noord Holland.

De ruimtelijke inpassing van deze projecten is gedeeltelijk gestart en vraagt een zorgvuldige uitwerking. De ruimtelijke- en milieueffecten van de gewijzigde ontwikkelingen worden per project nader in beeld gebracht. De transformatie naar een CO2 neutrale industrie in het NZKG komt ten goede aan de leefbaarheid van het hele gebied met al haar functies; industrie, wonen, werken en recreëren.

Daarnaast stelt de CES NZKG 2022 drie aanvullende kandidaat MIEK-projecten voor:
1. MIEK Amsterdam Zuidoost: een nieuw 380/150kV-invoedingspunt tussen de stations Diemen en Breukelen
2. MIEK Netverzwaring 380kV Kop van Noord-Holland: aanpassing bestaand project, uitbreiding van 2 naar 4 circuits
3. MIEK Import terminal waterstof NZKG

Deze kandidaat MIEK-projecten zorgen voor een nog sterkere verbinding van het NZKG met het landelijk hoogspanningsnet en een toekomstige aanlanding van wind op zee. Daarnaast wordt het NZKG een robuuste en internationaal verbonden waterstof hub.

CO_2-impactanalyse en CES
In opdracht van de provincie Noord-Holland heeft adviesbureau Berenschot een 'CO_2-impactanalyse Noord-Holland' uitgevoerd, die u binnenkort zult ontvangen. Met de CO_2-impactanalyse is een waardevol instrument beschikbaar waarmee de provincie periodiek een prognose kan (laten) maken. Dit geeft de provincie effectieve sturingsinformatie om de voortgang van het klimaatbeleid te monitoren, haar eigen bijdrage en inzet te beoordelen en waar nodig bij te sturen. De CO2-impactanalyse is gebaseerd op de KEV van 2021 en de decentrale energiecijfers van 2019. Het is daarbij belangrijk te benadrukken dat de cijfers continue in beweging zijn. Zo is de recente stijging van de energieprijzen en wat dit mogelijk doet met het toekomstige verbruik niet meegenomen in deze studie.

De voorliggende versie van de Cluster Energie Strategie 2022 voor het Noorzeekanaalgebied geeft een recenter beeld van de huidige en de verwachte CO_2-uitstoot voor de sector Industrie. Hierin zijn de cijfers van 2021 bij de bedrijven zelf opgehaald en de meest recente afspraken verwerkt voor CO_2-reductie gebruikt zoals vastgelegd in de expression of principles getekend door Tata en Ministerie van EZK. Met de voorliggende CES realiseert de industrie in het NZKG een CO_2-reductie van 37% in 2030.

Vervolgstappen
Na instemming van het Bestuursplatform Energietransitie is de CES 22 ingediend bij het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK).

De voorliggende CES wordt eveneens aangeboden aan de gemeenteraden.

De CES 2.0 gaat ter informatie naar de Commissie RWK van uw Staten en in de commissievergadering van 26 oktober volgt een technische toelichting op de CES en de daaraan verbonden infrastructuurprojecten.

Informatie en participatie
De overheden en bedrijven in het NZKG vinden het belangrijk om ook de omgeving te betrekken bij de ontwikkelingen in hun omgeving. Het NZKG-bureau organiseert daarom een of meer (digitale) bijeenkomsten waar de CES in de bredere context van de energietransitie in het gebied wordt toegelicht. Voor de afzonderlijke projecten uit de CES worden eigenstandige planologische procedures doorlopen, waarbij ook conform de omgevingswet de omgeving wordt betrokken in een participatieproces.

Tot slot

De MIEK-projecten voor elektriciteit en waterstof blijken robuust en een voortvarende uitvoering van deze projecten wordt nog eens onderstreept. De behoefte om het elektriciteitsnet te verzwaren en om een waterstofcluster in het Noordzeekanaal te realiseren blijven overeind. De gewenste inbedrijfname data van een aantal projecten is eerder/vervroegd ten opzichte van de CES 1.0. Dat maakt de noodzaak tot versnelling van de aanleg nog hoger.

Uiteindelijk zal de transformatie naar een CO2 neutrale industrie in het NZKG ten goede komen aan de leefbaarheid van het hele gebied met al haar functies; industrie, wonen, werken en recreëren.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

bla

voorzitter

E.P. Stigter

1 bijlage(n)

Cluster Energie Strategie (CES) NZKG 2.0

noordzeekanaalgebied

CLUSTER ENERGIE STRATEGIE NOORDZEEKANAALGEBIED 2022

SEPTEMBER 2022

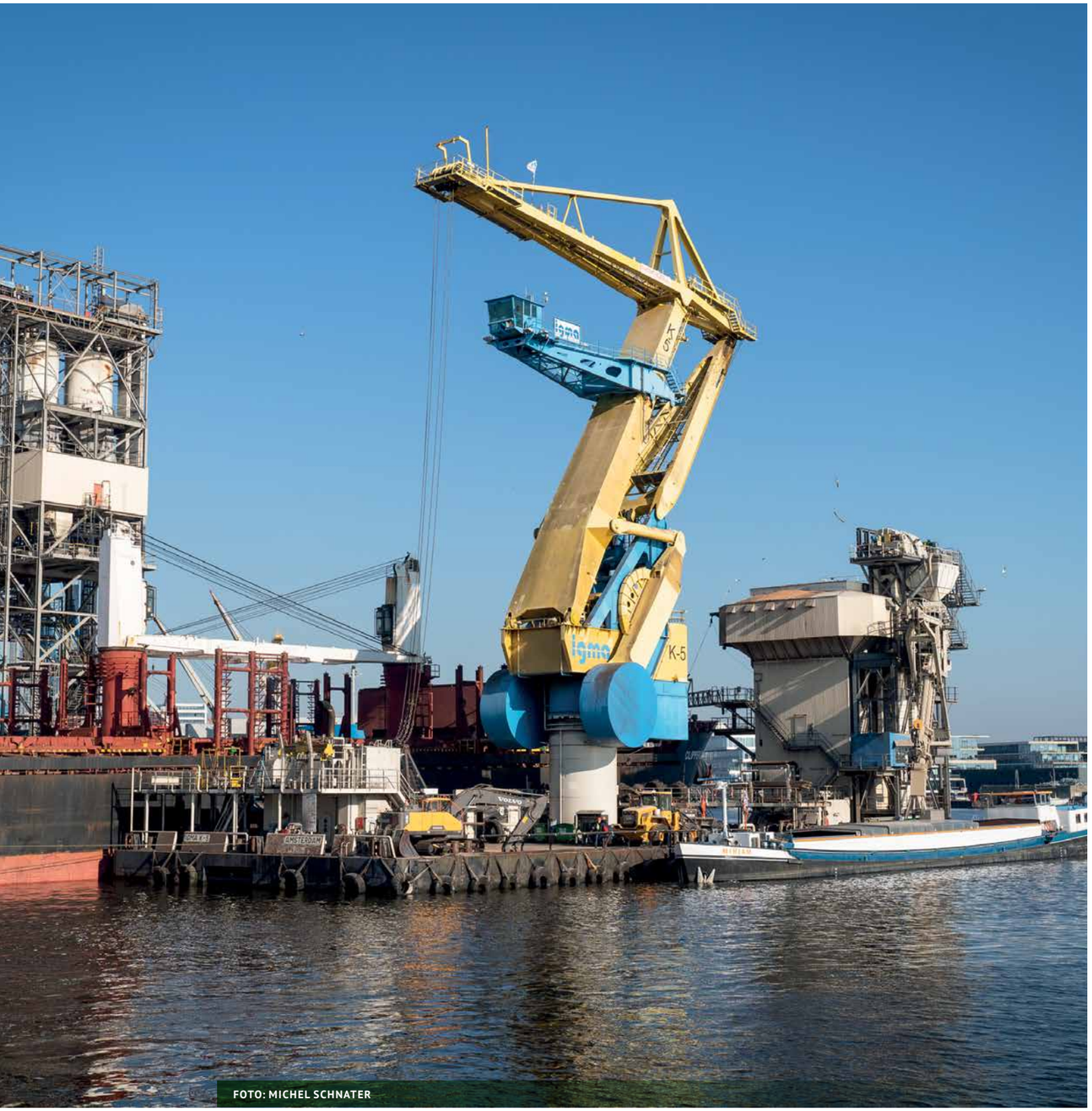

FOTO: MICHEL SCHNATER

OPGESTELD DOOR HET BESTUURSPLATFORM ENERGIETRANSITIE NOORDZEEKANAALGEBIED

Bestaande uit:

Provincie Noord-Holland
Gemeente Zaanstad
Gemeente Amsterdam
Gemeente Heemskerk
Gemeente Velsen
Gemeente Beverwijk
Gemeente Haarlemmermeer
Zaanstad Maakstad
Zeehaven IJmuiden
ORAM
Port of Amsterdam
Vattenfall
Liander
TenneT
Gasunie
Tata Steel

VOORWOORD

'Als ieder levend wezen blijkt ook het Noordzeekanaal nimmer zichzelf gelijk. Stilstand betekent achteruitgang.' Deze woorden zijn te vinden in de uitgave 'Vijf en Zeventig Jaar Noordzee Kanaal – Wereldscheepvaartweg voor West-Europa, Zeeweg voor het aloude Amsterdam ' Met deze jubileumuitgave werd teruggekeken op de eerste 75 jaar Noordzeekanaal. Nu we inmiddels bijna weer 75 jaar verder zijn, hebben de woorden niks aan kracht verloren. Met de energietransitie staan we voor grote uitdagingen, waardoor ook nu het Noordzeekanaal niet 'zichzelf gelijk' kan blijven. Er gaat de komende jaren veel veranderen in het gebied.

In het afgelopen jaar zijn de klimaatdoelen aangescherpt, zijn de energieprijzen enorm gestegen en heeft het bedrijfsleven te maken met een sterk oplopende prijs voor CO_2 rechten. Dit maakt dat de transitieopgave voor de industrie in het Noordzeekanaalgebied groter én urgenter.

De industrie pakt de uitdagingen op en laat via de Cluster Energie Strategie Noordzeekanaalgebied (CES NZKG 2022) zien hoe zij een belangrijke bijdrage gaan leveren aan het slagen van de energietransitie. In de CES NZKG 2021 is vorig jaar een robuuste aanpak neergezet waarin beschreven staat wat er nodig is om de industrie te verduurzamen. De uitvoering van deze projecten is van groot belang. Dat geldt voor het aanleggen van de benodigde infrastructuur én voor projecten die door de bedrijven zelf worden opgepakt op hun locatie.

In de CES NZKG 2022 staat beschreven wat de samenwerkende partijen nodig hebben om de industrie te verduurzamen, hoe de samenwerkende partijen inzetten op de ontwikkeling van een waterstofketen op industriële schaal, hoe verdergaande elektrificatie kan worden gerealiseerd, hoe steeds meer ingezet wordt op productie en gebruik van duurzame brandstoffen en wat het belang is om ook warmte/stoom en CO_2-afvang projecten te faciliteren. Ook worden een drietal aanvullende projecten van nationaal belang aangekondigd. De projecten zijn kandidaat projecten voor het nationale Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK) van het Ministerie van Economische zaken en Klimaat (EZK).

Deze CES NZKG 2022 maakt nog eens duidelijk dat het op een aantal punten schuurt. Het Amsterdamse havengebied kampt met netcongestie. Dit zit verdergaande elektrificatie en daarmee de verduurzaming in de weg. De beschikbaarheid van voldoende betaalbare groene elektriciteit is nog geen gegeven en de beschikbare (milieu)ruimte in het gebied is schaars. Wat het realiseren van projecten nog complexer maakt zijn de doorlooptijd van vergunningen en de krappe arbeidsmarkt.

Deze uitdagingen horen bij een transitie. Het is nu zaak om echt aan de slag te gaan. Het gaat in de komende tijd om samenwerking en uitvoering. Alle partijen zijn nodig om deze opgave te realiseren. Partijen die bereid moeten zijn over hun eigen grenzen heen te kijken en mee willen bouwen aan een groter geheel zodat uiteindelijk iedereen kan profiteren. Wij rekenen erop dat dit document daarvoor een goede basis geeft en bedanken iedereen voor de samenwerking.

Namens het Bestuursplatform Energietransitie,

Edward Stigter

FOTO: BRAM VAN DE BIEZEN

INHOUD

MANAGEMENTSAMENVATTING 8

1. STRATEGISCHE ONTWIKKELINGEN NOORDZEEKANAALGEBIED 14
1.1 Karakteristieken Noordzeekanaalgebied 14
1.2 Strategie Energietransitie Noordzeekanaalgebied 18

2. VRAAG, AANBOD EN INFRASTRUCTUUR 28
2.1 Inventarisatie (toekomstige) energievraag en -aanbod in het NZKG 28
2.2 Energie-infrastructuur projecten in het Noordzeekanaalgebied 37
2.3 Systeemeffecten van de infrastructuur 46

3. EFFECTEN VAN DE PROJECTEN 48
3.1 Klimaatwinst 48
3.2 Milieueffecten 50
3.3 Ruimtelijke effecten 51
3.4 Economische effecten 53

4. KNELPUNTEN, SUCCES- EN RISICOFACTOREN 56
4.1 Planningsanalyse 56
4.2 Risico's en randvoorwaarden voor de private projecten 60
4.3 Risico's en randvoorwaarden voor de publieke projecten 61
4.5 Kansen in de investeringsagenda 62
4.6 Financieringsbehoefte 62
4.7 Uitvoeringsprogramma Energietransitie NZKG 62

5. CALL FOR ACTION 64
5.1 Infrastructuuragenda nationaal en provinciaal MIEK 64
5.2 MIEK-projecten en benodigde actie om knelpunten op te lossen 65
5.3 Beleidsknelpunten en vraag aan Rijk 66

ADDENDA 69

MANAGEMENTSAMENVATTING

In de Cluster Energie Strategie van het Noordzeekanaalgebied 2022 (CES NZKG 2022) staat de strategie beschreven waarmee de industrie en de betrokken overheden in het Noordzeekanaalgebied (NZKG) de industrie verduurzamen en de klimaatdoelen behalen. Het rapport volgt op de eerste CES NZKG 2021 en de actualisatie naar aanleiding van de koerswijziging van Tata Steel (TSN) in januari 2022.

De industrie in het NZKG heeft een gezamenlijke ambitie: een bijna volledige CO_2-neutrale en circulaire economie in 2050. Voor 2030 is in de Europese Green Deal de ambitie verhoogt. Het doel is nu 55 procent minder CO_2 uit te stoten dan in 1990 werd gedaan. Ook in Nederland is de nationale ambitie 55 tot 60 procent reductie in 2030 (beschreven in de Kamerbrief van 11 februari 2022, over het Kabinetsaanpak Klimaatbeleid). De sectorale doelstelling voor de Nederlandse industrie is de emissie te reduceren van 50 Mton in 1990 naar 29,7 Mton tot 30,7 Mton in 2030 (een reductie van ongeveer 40 procent). Het NZKG wil hier proportioneel aan bijdragen.

Deze klimaatopgave is een complexe puzzel, aanvullende inzet van één partij is niet voldoende en vergt een grote aanpassing van onder meer de energie-infrastructuur.

ENERGIE-INFRASTRUCTUUR PROJECTEN VAN NATIONAAL EN REGIONAAL BELANG

In de CES NZKG 2021 zijn acht (8) MIEK-projecten van nationaal belang en vijf (5) projecten van regionaal belang in het NZKG benoemd. Deze projecten, met uitzondering van het Carbon Capture Storage (CCS) project Athos, zijn onverminderd urgent. Slagvaardige uitvoering van deze projecten heeft dan ook voor het cluster grote prioriteit. De gewenste inbedrijfname data van een aantal MIEK-projecten zijn eerder dan in de CES NZKG 2021 is opgenomen. Dat maakt de noodzaak tot versnelling nog groter.

CES NZKG 2022 stelt drie (3) nieuwe projecten van nationaal belang voor:

1. **MIEK Amsterdam Zuidoost: een nieuw 380/150kV-transformatorstation tussen de stations Diemen en Breukelen**
   Voor een toekomstbestendige energie-infrastructuur in de ring Amsterdam is het noodzakelijk een nieuw transformatiestation te realiseren. Hierdoor wordt er op het net indirect ruimte vrijgehouden voor de industrie in het havengebied om te elektrificeren.

2. **MIEK Kop van Noord-Holland: aanpassing van 2 naar 4 circuits**
   In de CES NZKG 2021 is aangegeven dat deze nieuwe 380kV-verbinding onder meer noodzakelijk is voor de verduurzaming van de industrie in het NZKG. In de CES NZKG 2021 is uitgegaan van 2 circuits. Nieuw onderzoek onderbouwt de urgentie voor 4 circuits.

3. **MIEK Import terminal waterstof NZKG**
   De aanleg van een import terminal voor waterstof in het NZKG voor de toekomstbestendige leveringszekerheid van waterstof in het NZKG. De importterminal faciliteert de toenemende vraag naar waterstof in het NZKG, voor de waterstofroute van Tata Steel en de vraag ten behoeve van verduurzaming van de luchtvaart en het havenindustriecluster.

Deze projecten ondersteunen de strategie voor de energietransitie in het NZKG. De projecten zorgen voor een nog sterkere verbinding van het NZKG met het landelijk hoogspanningsnet en een toekomstige aanlanding van wind op zee. Tevens wordt het NZKG een robuuste en internationaal verbonden waterstofhub. Het nut en de noodzaak van deze projecten worden in detail toegelicht in hoofdstuk 5.

ENERGIESTRATEGIE NZKG

De energiestrategie om verduurzaming van de industrie te realiseren, wordt gerealiseerd op basis van vijf pijlers:

1. Toepassing van **waterstof (H2)** op industriële schaal vanaf 2025/2026.
2. Vergaande **elektrificatie** van de industrie.
3. Uitbouw van de productie van en infrastructuur voor **duurzame brandstoffen**.
4. Ontwikkeling van lokale/regionale **warmte/stoom**-initiatieven.
5. Ontwikkeling van Carbon Capture Storage / Carbon Capture & Utilisation / Carbon Dioxide Removal **(CCS/CCU/CDR)**-initiatieven.

Elektrificatie en waterstof zijn de belangrijkste energie toepassingen voor de industrie in het NZKG. Er is al in 2030 een grote vraag naar elektriciteit (naar ongeveer 20 TWh) en waterstof (250-300 kton (2030), 550 kton (2035). Voldoende en betaalbaar aanbod van groene stroom en waterstof is cruciaal voor realisatie van de verduurzaming van de industrie. Gekoppeld aan slimme lokale opwek en flexibel gebruik via smart-grids. Om tijdig over de benodigde waterstof te beschikken zetten we in op elekrolyse op land (1-2,5 GW), aanvoer via het landelijke waterstofnetwerk en import over zee. Tijdige realisatie en aanlanding van wind op zee

(elektriciteit en in de toekomst ook waterstof) is hierbij eveneens van belang. Warmte/stoom kan voor een aantal industrieën een goed alternatief zijn voor elektrificatie. Regionaal worden daarom warmte/stoom projecten gestimuleerd. Tot slot blijft ook de opslag van afgevangen CO_2 (CCS) noodzakelijk om de doelen te behalen.

UITDAGINGEN

De verduurzaming van de industrie en de bijbehorende energieprojecten voor het NZKG staan voor grote uitdagingen. Dit geldt enerzijds voor 'de uitdagingen op nationaal en internationaal niveau', anderzijds gaat het om specifieke uitdagingen voor het NZKG.

Op dit moment hebben grote delen van het NZKG te maken met netcongestie. Netcongestie brengt de verduurzaming van onze industrie in gevaar waardoor de klimaatdoelen onder druk staan. Een groot deel van de bedrijven kunnen door de netcongestie niet starten met de verduurzamingsplannen. Investeringen worden uitgesteld en de bedrijven blijven daardoor gas gebruiken voor hun energiebehoefte. Verdere uitdagingen zijn onder meer:

- De technologische onzekerheid; bepaalde technieken zoals Direct Reduces Iron with Electric Furnaces (DRI-REF) en grootschalige elektrolyse zijn nog niet op grote commerciële schaal toegepast.
- De (tijdige) beschikbaarheid van groene elektronen en moleculen; de vraag naar groene elektriciteit en waterstof binnen het cluster is naar verwachting groter dan het aanbod.
- De wederzijdse afhankelijkheid van de benodigde investeringen.
- Zorgvuldige ruimtelijke inpassing in een gebied waar de (milieu)ruimte schaars is en de milieudruk hoog. Dat geldt ook voor de inpassing van energie-infrastructuur om de elektrificatie van de industrie te faciliteren.
- De doorlooptijd van vergunningen en ruimtelijke procedures.
- De spanning en krapte op de huidige arbeidsmarkt.
- Het draagvlak voor de transitie en in het bijzonder voor specifieke projecten in een gebied waar de gezonde leefomgeving onder druk staat.

VOORDELEN VERSNELLING ENERGIETRANSITIE NZKG

Voor het NZKG en voor het hele Nederlandse energiesysteem zijn er grote voordelen wanneer de energietransitie in het gebied voortvarend wordt aangepakt. Naast een bijdrage aan de energietransitie op nationaal niveau, die in lijn is met het klimaatakkoord, heeft een versnelling van de energietransitie de volgende voordelen:

1. Verbetering van de leefomgeving voor de vele inwoners van het NZKG.
2. Behoud en versterking van de internationale concurrentiepositie van de industrie, havens en luchthaven en de daarmee gepaard gaande economische ontwikkeling en werkgelegenheid in het NZKG.
3. Versterking van het nationale energiesysteem.

FOTO: DRONEBEELDEN

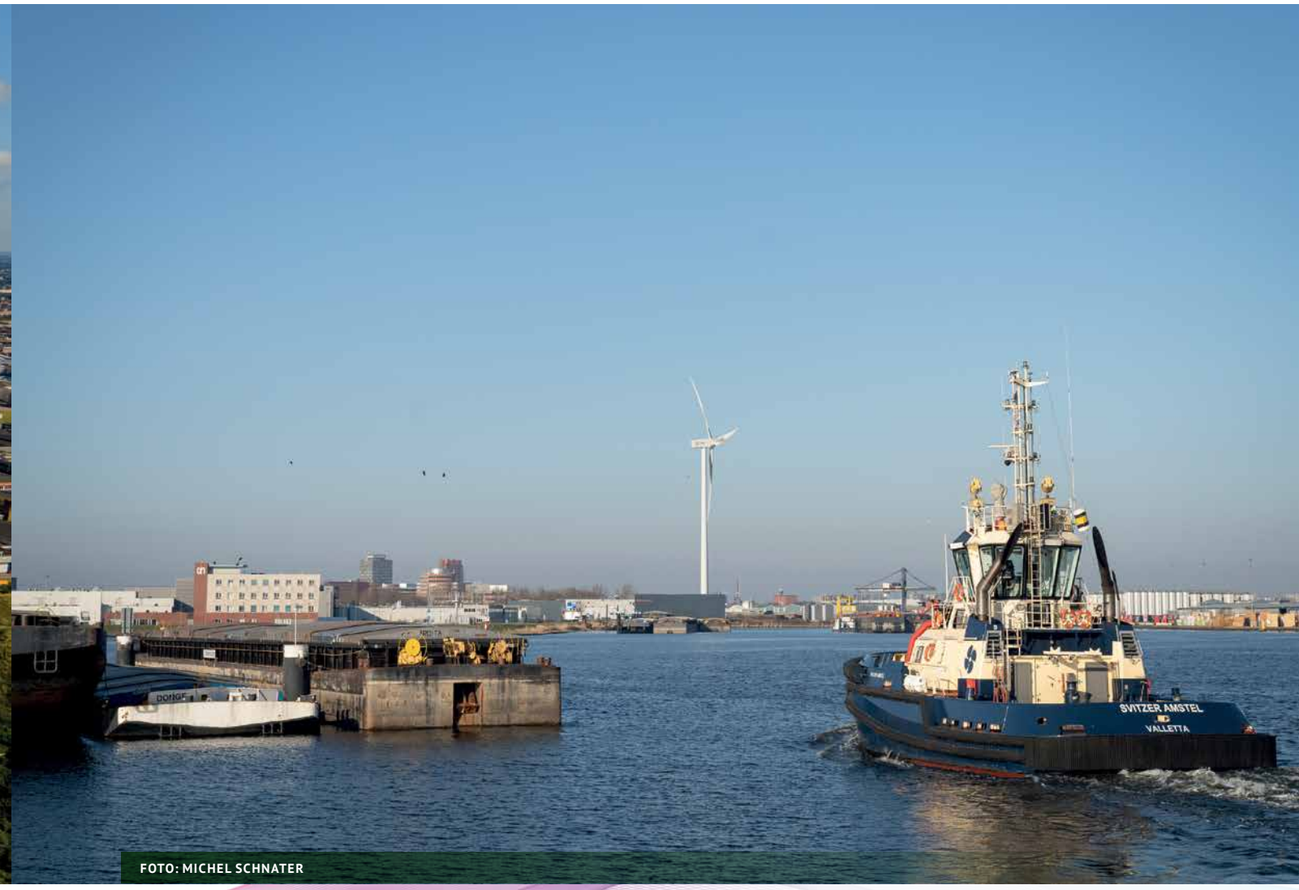
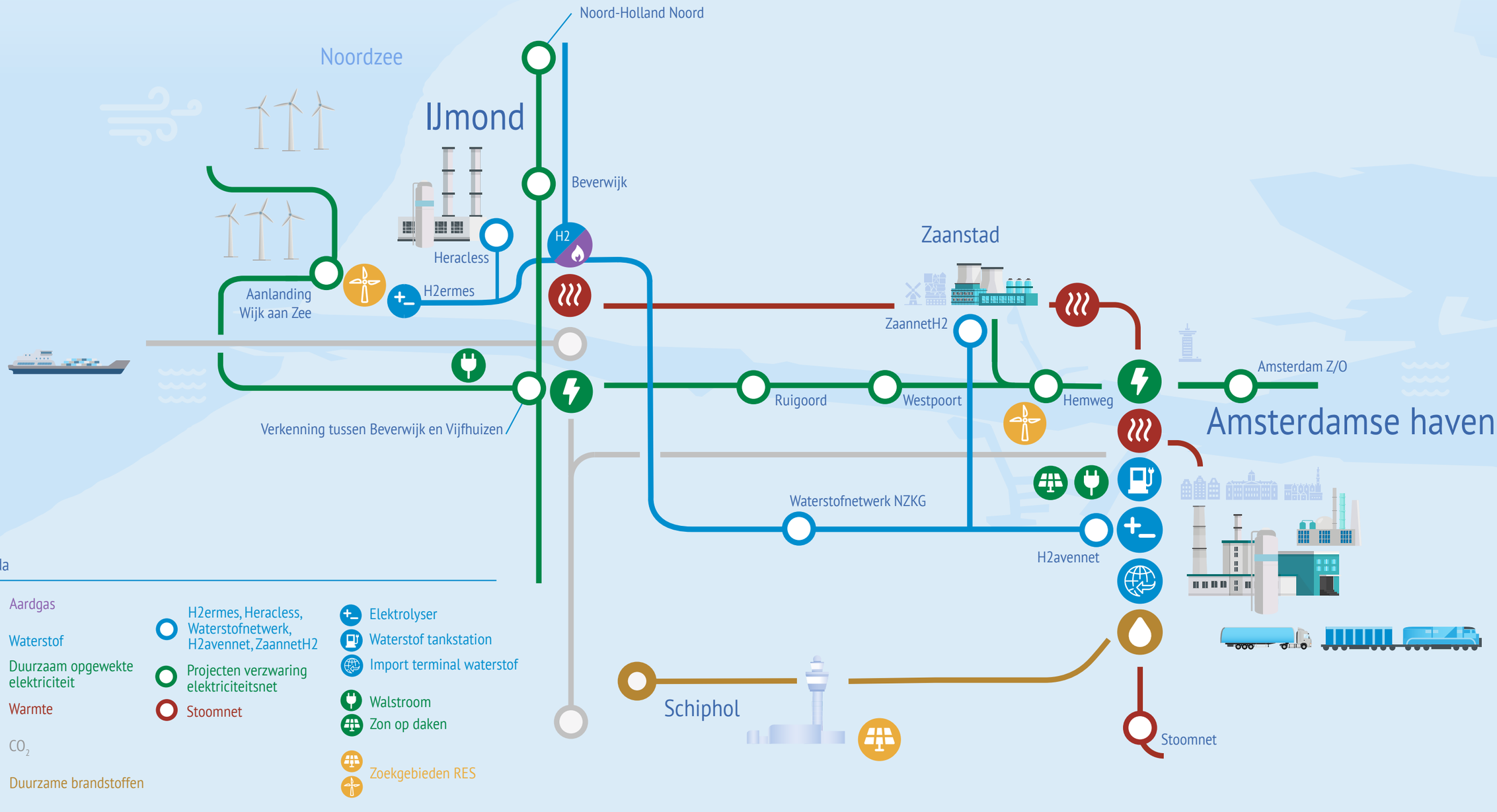

FOTO: MICHEL SCHNATER

AMBITIE ENERGIETRANSITIE NOORDZEEKANAALGEBIED

Samen op weg naar een geïntegreerde energiehub!

1. STRATEGISCHE ONTWIKKELINGEN NOORDZEEKANAALGEBIED

1.1 KARAKTERISTIEKEN NOORDZEEKANAALGEBIED

Het NZKG is onderdeel van de Metropoolregio Amsterdam (MRA) en beslaat het gebied van IJmuiden tot en met de haven van Amsterdam. Het gebied wordt gekenmerkt door de aanwezige maakindustrie. Staalproducent Tata Steel in IJmuiden is de grootste speler. Het bedrijf is met ruim 12 Mton CO_2-uitstoot (inclusief de Velsencentrales) verantwoordelijk voor het grootste deel van de CO_2- uitstoot in het NZKG. Tata Steel heeft in september 2021 haar plannen gepresenteerd voor haar transitie van conventionele staalproductie gebaseerd op het reduceren van ijzererts met behulp van kolen naar de productie van staal met waterstof. Daarmee is het bedrijf een belangrijke pilaar in de ambitie van het NZKG om zo snel mogelijk CO_2-neutraal te worden.

Waar staal centraal staat in de IJmond, is dat voedselverwerking in de Zaan. Verder richting Amsterdam zitten in het havengebied veel op- en overslag partijen. De brandstoffenhaven van Amsterdam zal een belangrijke rol spelen in de transitie van (onder meer) het vliegverkeer van en naar Schiphol.

Verder zijn er in het NZKG bedrijven die actief zijn in uiteenlopende sectoren zoals papier, internationale transport & logistiek, energie en asfalt. Deze diversiteit aan sectoren, met elk hun eigen processen, hebben verschillende eisen ten aanzien van de energie-infrastructuur.

Het NZKG kent meerdere zeehavens. In de zeehaven van IJmuiden wordt met name vis op- en overgeslagen. Het is de laatste jaren ook een belangrijke uitvalsbasis voor aanleg en onderhoud van windparken op zee geworden. De Port of Amsterdam is de vierde haven van West-Europa en behoort tot één van de grootste benzinehavens ter wereld. Grote stromen energiegrondstoffen komen vanuit zee het gebied binnen. Hier worden ze verwerkt, op- en overgeslagen en doorgevoerd naar locaties in Nederland en Noordwest-Europa. Waterstof vormt voor Port of Amsterdam een bouwsteen voor duurzame brandstoffen en circulaire chemie. De Port of Amsterdam heeft als doel gesteld om voorloper te zijn in de energietransitie. Evenals de omliggende bedrijven heeft Port of Amsterdam decennialange ervaring in de invoer, opslag en doorvoer van fossiele brandstoffen. Die ervaring kan ingezet worden bij de handel in waterstof. Dat geldt ook voor producten die hiervan zijn afgeleid, zoals synthetische brandstoffen. Port of Amsterdam beschikt ook over cruciale infrastructuur, zoals opslagtanks, pijpleidingen en schepen, om waterstof te transporteren.
In de kop van Noord-Holland, buiten het NZKG maar nauw verbonden aan de energietransitie in het NZKG, bevindt zich de haven van Den Helder. Momenteel komt hier 90 procent van het aardgas van de velden op de Noordzee aan land. In deze regio zijn er plannen om (blauwe) waterstofproductie te produceren en dit in te voeren in het toekomstige nationale waterstofnetwerk. Na 2030 zal waarschijnlijk veel wind op zee aanlanden in de Kop van Noord-Holland. Dit wordt momenteel onderzocht in de Verkenning Aanlanding Wind op Zee (VAWOZ) 2030-2040.

Net buiten het NZKG ligt Schiphol. Het is de op drie na grootste luchthaven van Europa en is nauw verbonden met het Noordzeekanaalgebied. De hoge passagiers- en vrachtvolumes maken Schiphol een grootverbruiker van fossiele brandstoffen. Gezien de hub-functie van de luchthaven in het transportsysteem liggen er kansen om hier niet alleen voor de luchtvaart, maar ook voor andere vervoersmodaliteiten (zoals internationale treinverbindingen) een verduurzamingsslag te maken. Het NZKG is een connectiviteitshub door goede bereikbaarheid, niet alleen via weg, spoor, water en lucht maar ook via

FOTO: MIKE BINK

Figuur 1: positionering NZKG

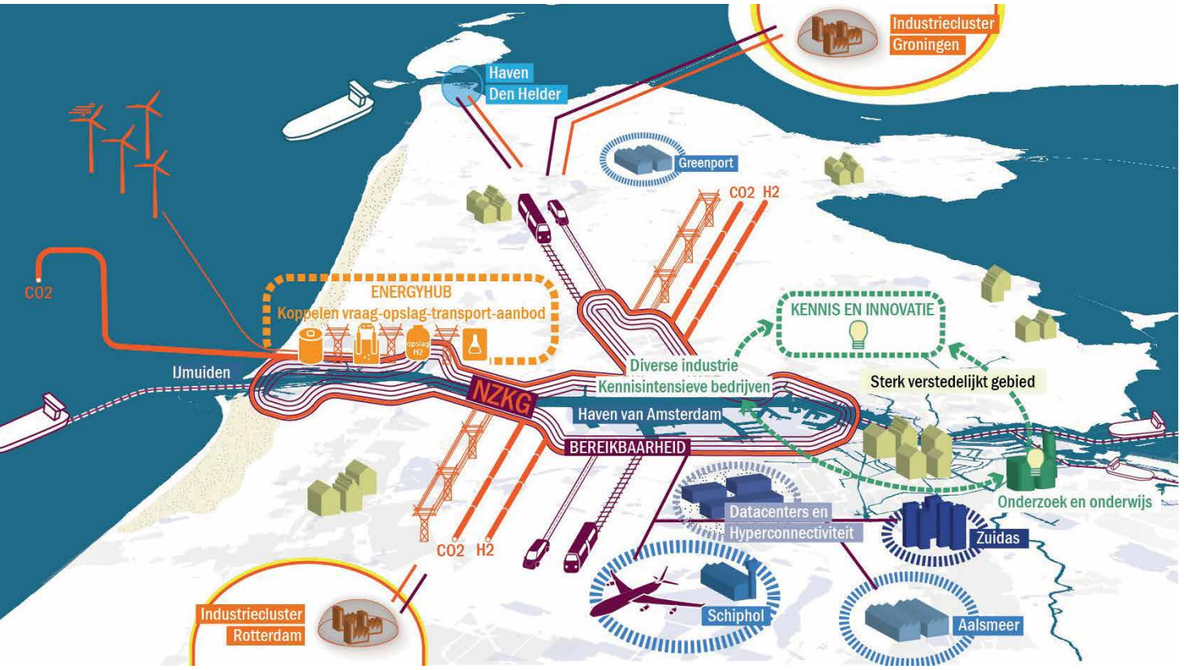

FOTO: JAN DEN BOEF

FOTO: PORT OF AMSTERDAM

energie-infrastructuur (CO_2, waterstof, aardgas, elektriciteit en warmte). Mensen, goederen en energiestromen komen in het Noordzeekanaalgebied samen.

Het economische belang van de industrie en havens in het NZKG is groot. Niet alleen regionaal, maar ook nationaal door toenemende toegevoegde waarde en export. De toegevoegde waarde die in het NZKG wordt gegenereerd, bedraagt bijna 10 miljard euro (bron: Ruimte Intensivering Monitor 2021). Door de diversiteit van economische activiteiten en de spin-off naar andere sectoren draagt de industrie ook bij aan de veerkracht van de economie van de MRA. Sterke economische clusters als Schiphol, Greenport Aalsmeer, de Zuidas en een sterke data-infrastructuur zorgen voor een goed internationaal vestigingsklimaat. De aanwezigheid van kennisintensieve bedrijven en kennisinstellingen en de nabijheid van de stad Amsterdam maakt het NZKG een geschikte broedplaats voor innovaties.

Toereikende en tijdige realisatie van energie-infrastructuur is een basis voor de verduurzaming van de bedrijven en een vestigingsvoorwaarde voor nieuwe bedrijvigheid. De infrastructuurprojecten, zoals vastgesteld in de verschillende versies van de CES 2022 NZKG, dienen zo spoedig mogelijk te worden gerealiseerd. Daarbij wordt veel ruimte geboden aan innovatie. Een goede infrastructuur zorgt voor de meest duurzame oplossingen en neem onzekerheden voor bedrijven weg.

Het NZKG is een sterk verstedelijkt gebied, waardoor integraal naar opgaven moet worden gekeken. Vooruitgang in het verduurzamen van de industrie heeft in het sterk verstedelijkte NZKG grotere positieve impact op de leefomgeving dan in meer geïsoleerde industriële clusters. De ruimteproblematiek leidt tot een uitdagende transformatie- en herstructureringsopgave. Multifunctioneel ruimtegebruik is essentieel. Voortdurend is een nauwkeurige afweging noodzakelijk tussen 'wat hier moet en wat elders kan'. De geografische ligging van het NZKG aan de Noordzee en de nabijheid van het continentaal plat, bieden mogelijkheden voor aansluitingen op het internationale energienetwerk. De productie van duurzame elektriciteit en groene waterstof kunnen samen ontwikkeld worden.

De ligging ten opzichte van de andere industrieclusters in Nederland, met name Groningen en Rotterdam, biedt kansen voor het gezamenlijk ontwikkelen van een waterstof en CO_2-netwerk. Hier lopen al meerdere initiatieven. Partijen in het NZKG werken steeds meer samen om regionale opgaven gezamenlijk aan te pakken. Dit is georganiseerd in het Bestuursplatform NZKG en het Bestuursplatform Energietransitie NZKG.

1.2 STRATEGIE ENERGIETRANSITIE NOORDZEEKANAALGEBIED

AMBITIES

De industrie in het NZKG heeft een gezamenlijke ambitie: een bijna volledige CO_2-neutrale en circulaire economie in 2050. Voor 2030 is in de Europese Green Deal de ambitie verhoogt. Het doel is nu 55 procent minder CO_2 uit te stoten dan in 1990 werd gedaan. Ook in Nederland is de nationale ambitie 55 tot 60 procent reductie in 2030 (beschreven in de Kamerbrief van 11 februari 2022, over het Kabinetsaanpak Klimaatbeleid). De sectorale doelstelling voor de Nederlandse industrie is de emissie te reduceren van 50 Mton in 1990 naar 29,7 Mton tot 30,7 Mton in 2030 (een reductie van ongeveer 40 procent). Het NZKG wil hier proportioneel aan bijdragen.

Daarnaast is specifiek voor de luchtvaart afgesproken dat in 2030 14 procent van de brandstof, die op Nederlandse luchthavens wordt getankt, duurzaam is. In 2050 moet ook de luchtvaart CO_2-neutraal zijn. In 2030 moet de scheepvaart een emissiereductie voor NOx, SOx en broeikasgassen van 15 tot 30 procent realiseren. In 2050 moet de scheepvaart in het NZKG CO_2 neutraal zijn.

Het NZKG heeft ten slotte ambities op het gebied van circulaire economie, in lijn met de ambities van Nederland om in 2050 volledig circulair te zijn (Kamerbrief van 11 februari 2022 over het Kabinetsaanpak Klimaatbeleid). De Circulaire Economie vraagt om andere en soms volledig nieuwe productieprocessen die gericht zijn op het hoogwaardig hergebruik van grondstoffen. Nieuwe processen moeten uitgevoerd kunnen worden met het energiesysteem dat vanaf 2025 beschikbaar is in het NZKG.

PIJLERS VAN DE ENERGIESTRATEGIE:

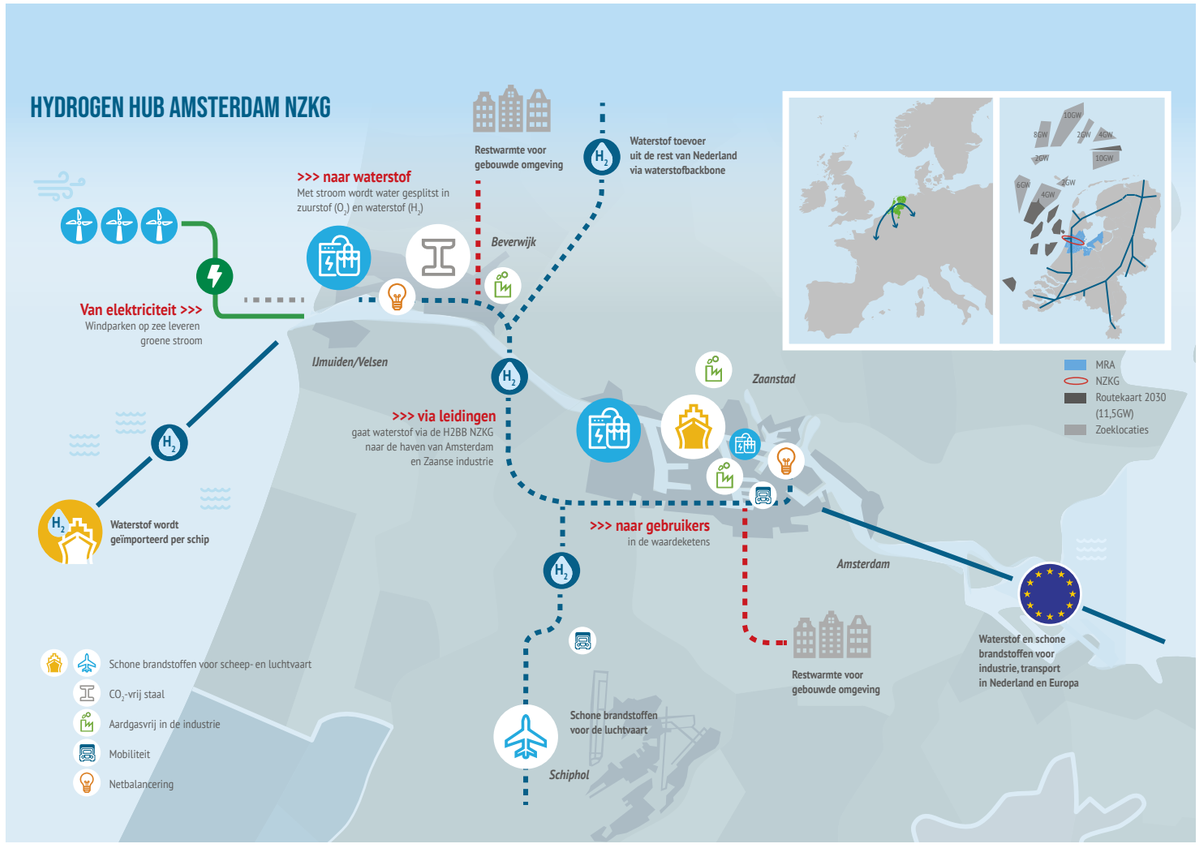
Om de verduurzaming van de industrie en de klimaatdoelen te realiseren, zetten partijen in het NZKG in op vijf pijlers:

1. Introductie van **waterstof op industriële schaal** vanaf 2025/2026, ten behoeve van de transitie van de staalproductie en schone brandstoffen.
2. Ondersteuning van de verdere **elektrificatie** van de industrie. Onder meer door uitbreiding van de infrastructuur en slim gebruik van het bestaande net om de (impact van) congestie op het stroomnet zo veel mogelijk te voorkomen, ook in de fijnmazige structuur naar de eindgebruikers.
3. Uitbouw van de productie van en infrastructuur voor **duurzame brandstoffen** ter vervanging van fossiele brandstoffen, in het bijzonder ten behoeve van de brandstoffenhaven in de Port of Amsterdam en de luchtvaart (Schiphol).
4. Ontwikkeling en ondersteuning van lokale/regionale **warmte/stoom** initiatieven. Ook om een alternatief voor elektrificatie en waterstof te bieden.
5. Ontwikkeling en ondersteuning van **CCS-/CCU-/CDR-**projecten om de klimaatdoelen op korte termijn te realiseren.

Hieronder worden de verschillende pijlers nader toegelicht.

PIJLER 1: WATERSTOF; SNELLE REALISATIE VAN INFRASTRUCTUUR, PRODUCTIE EN IMPORT

Waterstof speelt een cruciale rol in de verduurzaming van de industrie in het NZKG. Niet alle industriële processen in het NZKG zijn geschikt voor rechtstreekse elektrificatie, terwijl toch de ambitie en de

Figuur 2: Waterstofhub Amsterdam NZKG

noodzaak bestaat om de huidige fossiele uitstoot terug te dringen. In 2021 heeft Tata Steel Nederland aangekondigd te kiezen voor waterstof voor het verduurzamen van haar productie (zie ook Actualisatie CES januari 2022). Een staalproductieproces op basis van waterstof door Tata Steel Nederland fungeert als vliegwiel voor andere waterstofprojecten in de regio en daarbuiten. De waterstofeconomie in het NZKG gaat bijdragen aan het reduceren van emissies en tegelijk aan het opbouwen van een duurzaam, nieuw verdienmodel en nieuwe waardeketens voor de regio en Nederland. Naast de genoemde waardeketen rondom groen staal, is ook de waardeketen rondom CO_2 neutraal geproduceerde vliegtuigbrandstof een grote kans voor de economie van de toekomst.

De vraag in het NZKG naar waterstof loopt al in 2030 op naar 250 tot 300 kton. In 2035 is zo'n 550 kton nodig. Voor de benodigde waterstof zet het NZKG in op drie bronnen:

1. Elektrolyse op land uit groene stroom.
2. Aanlevering van groene waterstof via het landelijke waterstofnetwerk (na 2030 ook gevoed door elektrolyse op zee uit offshore wind).
3. Import van groene waterstof die elders is gemaakt.

Het gevraagde volume in het NZKG en het belang van de staalindustrie maken dat al deze bronnen én elektrificatie ingezet moet worden. In het nieuwe energiesysteem wordt waterstof ook in gezet bij het balanceren van het elektriciteitsnetwerk.

Lokale productie van waterstof is belangrijk voor de zekerheid van de energievoorziening en om niet te afhankelijk te zijn van import van waterstof uit instabiele regio's. Er zijn diverse elektrolyse projecten opgestart om dit te realiseren, zowel in de IJmond als in de Westpoort. Het doel is om tenminste 33 procent van de benodigde waterstof in het NZKG te realiseren, wat neerkomt op zo'n 1 tot 2,5 GW, waarvan 500-600 MW in de Westpoort. Door de flexibiliteit kunnen elektrolysers en de geproduceerde waterstof bovendien ondersteunen in de netbalancering en de inpassing van variabele duurzame energiebronnen zoals wind op zee.

Voor elektrolyse is veel groene stoom nodig. Aanlanding van wind op zeein het NZKG is daarbij cruciaal. Er wordt nu gewerkt aan de aanlanding van wind op zee (2.1 GW). Daarnaast is additionele capaciteit wenselijk. In het VAWOZ 2030-2040 traject wordt momenteel onderzoek gedaan naar additionele capaciteit voor aanlanding van extra wind op zee voor de regio. Vanaf 2030 zal ook op zee geproduceerde waterstof toegevoegd kunnen worden.
De energie die na 2030 op de Noordzee wordt geproduceerd, kan in de toekomst mogelijk in de vorm van waterstof getransporteerd worden.
Het NZKG zet dan ook in op ontwikkeling van waterstofproductie op zee.

Cruciaal is de ontwikkeling van het waterstofnetwerk NZKG, die IJmuiden en Amsterdam met elkaar verbindt, én de rechtstreekse aansluiting op het landelijke waterstofnetwerk (MIEK 2021). Hiermee kan groene waterstof aangeleverd worden uit andere delen van Nederland. Het waterstofnetwerk NZKG wordt verbonden met het lokale lagedruk waterstof-infrastructuur in Port of Amsterdam en Zaanstad (regionaal project CES 2021).

FOTO: FOTOSTUDIO HONING BEVERWIJK

AANLANDING GROENE STROOM VAN ZEE

De aanlanding van energie van zee, in de vorm van elektriciteit of waterstof, biedt het NZKG veel kansen. De energietransitie in het NZKG is inherent gekoppeld aan de realisatie en (aanlanding)van windenergie op zee. Elektrificatie, elektrolyse en het implementeren van groene waterstof is hier van (deels) van afhankelijk. Het is wenselijk de aanlanding van windenergie integraal te bekijken met het ontwikkelpad van Tata Steel (Eindrapport Voorverkenning VAWOZ 14 juli 2022).
De ruimte in het Noordzeekanaalgebied is echter schaars; er kan 700 MW worden aangesloten vanuit windgebied Hollandse Kust West-zuid (het zuidelijke kavel onder Hollandse Kust west Beta dat in 2026 wordt aangesloten op Beverwijk). Een extra 2GW aanlanding Wind op Zee met evt. aansluiting op het nog te realiseren station Beverwijk-Vijfhuizen kan ingezet worden voor zowel elektrificatie van de regio als voor elektrolyse. De vraag naar waterstof is daar ruim voldoende voor.
In het Eindrapport Voorverkenning VAWOZ 14 juli 2022 worden naast bovenstaande optie als elektrische aansluitingen Middenmeer, Velzen en Vijfhuizen als kansrijk genoemd. Onder andere vanwege de afhankelijkheid van de verwachte aanlanding Wind op Zee in de Kop van Noord-Holland, is de nieuwe 380kV verbinding in Noord-Holland-Noord (NHN) als MIEK-project aangepast (van 2 circuits naar 4 circuits).
Op de lange termijn (na 2030) komen ook andere potentiële aanlandplekken in beeld om de aanlanding van windenergie op zee zo efficiënt mogelijk te maken. Op weg naar 2040 zullen de mogelijkheden voor aanlanding van energie in de vorm van moleculaire energiedragers zoals waterstof toenemen. Het grote voordeel van een dergelijk transport is dat hiervoor (deels) al infrastructuur op zee ligt (pijpleidingen) en dat meer energie tegelijkertijd door eenzelfde leiding is te transporteren, waardoor het ruimtebeslag beperkt blijft, zowel op zee als op het land
Er moet goed afgestemd worden tussen de energietransitie in het NZKG (CES) en de aanlanding van Wind op Zee op het gebied van locaties, planning en volumes om de transitie succesvol te laten zijn. Het ministerie van EZK is verantwoordelijk voor de benodigde infrastructuur op zee en op land. De programma's energiehoofdstructuur en infrastructuur duurzame industrie werken samen met de Verkenning aanlanding wind op zee (VAWOZ) aan een energie-infrastructuur in Nederland met oog voor regionale kansen.

ARTIST IMPRESSION: STRATEGIE ENERGIETRANSITIE NZKG

Tot slot is de import van waterstof voor het NZKG van groot belang. De grote vraag maakt import via een schip noodzakelijk. Aangezien het NZKG een dicht bevolkt gebied is, willen de samenwerkende partijen in het NZKG import via niet toxische waterstofdragers. Om de import van waterstof al in 2030 mogelijk te maken, wordt gewerkt aan een waterstofterminal in het NZKG (kandidaat MIEK-project voor 2022) en het ontwikkelen van een import waardeketen.

PIJLER 2: ELEKTRIFICATIE; OPWEK DUURZAME ELEKTRICITEIT, VERZWARING EN BETER BENUTTEN INFRASTRUCTUUR

Om de CO_2-reductiedoelstellingen van 2030 en 2050 voor de industrie in het NZKG te halen, is de inzet van duurzame elektriciteit essentieel. Elektrificatie is het belangrijkste onderdeel van een geïntegreerd en toekomstbestendig energiesysteem en de bouwsteen om de decarbonisatie van industrie, transport, energieopwekking en gebouwde omgeving te ondersteunen. De vraag naar hernieuwbare elektriciteit neemt de komende jaren substantieel toe in het NZKG. (Gedeeltelijke) elektrificatie is de belangrijkste emissiereductieoptie voor de industrie in Amsterdam, Zaandam en de IJmond.

Daarbij is de strategische keuze voor waterstof, ondanks de mogelijkheid waterstof te importeren, in essentie een keuze voor de elektrificatie van de industrie. De eerste twee pijlers moeten dan ook in samenhang worden gezien: wanneer de elektrificatie van het NZKG stokt, is de implementatie van waterstof volledig afhankelijk van de toekomstige vorming van een (internationale) distributiemarkt voor waterstofmoleculen. Dit is als fundering van een grootschalige industriële transitie onvoldoende.

Het aanbod van hernieuwbare elektriciteit neemt de komende jaren substantieel toe in het NZKG, onder meer door de ambitie om in Noord-Holland Zuid (NHZ) 2,7 TWh duurzame energie op land te realiseren in 2030 (Regionale Energiestrategie (RES 1.0 2021). In de RES NHZ zit een flink aantal RES zoekgebieden wind en zon in het NZKG (zie https://energieregionhz.nl/res-viewer). Op dit moment werken Amsterdam, maar ook Zaanstad, Diemen en Haarlemmermeer aan een Plan Milieu Effect Rapportage voor hun windzoekgebieden. In 2023 wordt duidelijk waar wind op land als eerste ontwikkeld gaat worden.
Een belangrijke pijler voor elektrificatie is de grote hoeveelheid wind op zee die op dit moment gerealiseerd wordt, en nog versneld moet worden gerealiseerd. Het NZKG heeft blijvend grote behoefte aan de beschikbaarheid van energie van wind op zee en de bijbehorende aanlandingen, zowel voor elektriciteit als voor waterstof. De vraag vanuit het NZKG stijgt naar verwachting van 4 TWh nu naar 9 tot 18 TWh in en 11 tot 21 TWh in 2050. Deze verveelvoudiging benadrukt de noodzaak van op zee opgewekte elektriciteit.

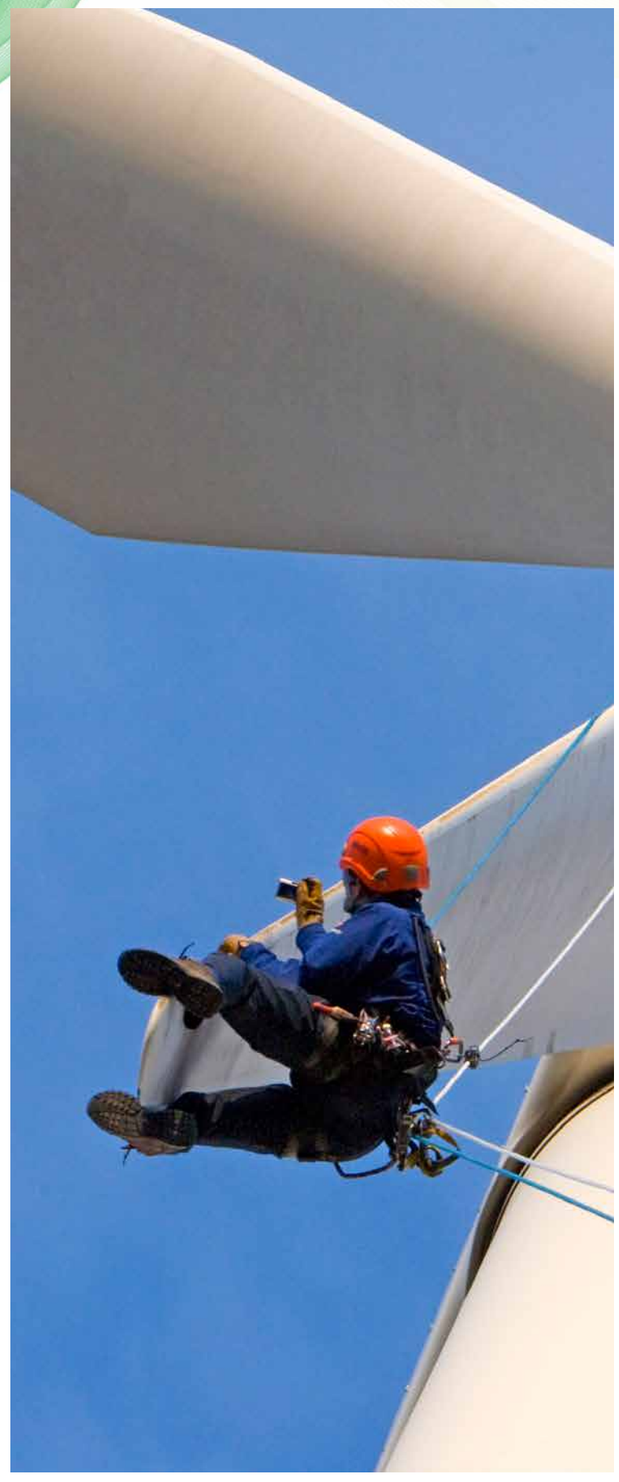
Als gevolg van de grote elektrificatie in het NZKG stijgen zowel vraag als aanbod van elektriciteit. Dit zorgt voor congestie in het distributienetwerk van het gebied. Daarom is uitbreiding van de elektriciteitsinfrastructuur noodzakelijk. Het regionale elektriciteitsnet in het NZKG is naar verwachting met de huidige plannen in 2030 sterk genoeg om te voldoen aan de verwachte vraag naar transportvermogen om zo in te spelen op de industrie. Een voorwaarde hierbij is dat de geplande uitbreidingsinvesteringen door Liander en TenneT tijdig worden gerealiseerd.

Naast het tijdig realiseren van de benodigde infrastructuur, moeten vraag en aanbod van elektriciteit zich complementair ontwikkelen. Als dit niet gebeurt, is er – met name aan de kust - een verhoogd risico op congestie of export van groene stroom.

Industriële processen, zoals vraagsturing (DSR), power-to-heat, power-to-gas en inzet van CCS/CCU/CDR, bij aanlandlocaties moeten daarom flexibel ingericht kunnen worden om de balans tussen vraag en aanbod te behouden. Voor het NZKG is 1 tot 2,5 GW waterstofproductie voorzien met elektrolysers, waarvan 500 tot 600 MW in Westpoort. Elektrolysers kunnen ondersteunen in de netbalancering en dus in de inpassing van variabele duurzame energiebronnen zoals wind op zee. Dit maakt het NZKG een interessante locatie om wind op zee aan te landen dichtbij de flexibele vraag van elektrolysers.

Het NZKG is van plan een proactieve rol te vervullen op het gebied van de flexibiliteit van het elektriciteitsnetwerk, door onder andere lokale smart grids te ontwikkelen en stimuleren.

Overzicht slimme energieoplossingen in het NZKG	
Port of Amsterdam/Westpoort	• Haalbaarheidsstudie van Port of Amsterdam naar de ontwikkeling van de Amsterdam Port Region Energy Cooperation in Westpoort. • Port of Amsterdam onderzoekt samen met CE Delft de verwachte elektriciteitsvraag in de periode na 2030. Na oplevering van de uitkomsten zal de Amsterdamse haven samen met Liander de impact van de wijzigingen na 2030 inventariseren. • Gevestigde bedrijven gebruiken niet altijd het maximum van hun gecontracteerd vermogen. Daarnaast hebben bedrijven steeds minder stroom nodig door het plaatsen van duurzame energiebronnen. Hierdoor ontstaat vrije ruimte op het elektriciteitsnet. Deze energiecoöperatie heeft een oplossing waarbij deze onbenutte capaciteit wordt verdeeld over de bedrijven die elektriciteit nodig hebben. Vraag en aanbod worden realtime gemonitord en verdeeld.
Bedrijventerrein Uitgeest Noord	• Op bedrijventerrein Uitgeest Noord zitten ongeveer honderd bedrijven. • Er is sprake van netcongestie voor vraag tot minstens 2024. • Waarschijnlijk zijn er synergievoordelen te behalen door 'cable pooling' of meerdere leveranciers op een aansluiting te plaatsen (MLOEA). • Mogelijke oplossingen en synergievoordelen van 'cable pooling' worden uitwerkt.
Schiphol Trade Park	• Een virtueel energienet als oplossing voor het tijdelijke tekort aan stroomtransportcapaciteit in de regio Schiphol.
Zaandam	• Ontwikkeling smart grid.

PIJLER 3: DUURZAME BRANDSTOFFEN

De brandstoffen die nu gebruikt worden zijn voornamelijk gebaseerd op fossiele energie. Om brandstoffen te verduurzamen gaan we terug naar de basis: niet langer ruwe olie of aardgas als grondstof gebruiken, maar groene waterstof en hernieuwbare koolstof. Door die met elkaar te verbinden leggen we de basis voor brandstoffen uit duurzame reststromen, en in een later stadium CO_2-neutrale synthetische brandstoffen. Zo ondersteunt het NZKG de ambitiedoelstellingen van de lucht- en scheepvaart.

In het NZKG zet Port of Amsterdam in op de ontwikkeling van een duurzaam brandstoffenproductiecluster, door nieuwe spelers in de sector aan te trekken. Hierbij wordt er naar zowel biobrandstoffen als synthetische brandstofproductie gekeken, zoals Sustainable Aviation Fuels (SAF). De ambitie is om rond 2027 tussen de 50.000 en 80.000 kton aan productiecapaciteit in de haven voor SAF te realiseren.

Ook de import van duurzame brandstoffen wordt overwogen. Het doel van dit brandstoffenproductiecluster is onder andere om leveringszekerheid van duurzame brandstoffen in de regio mogelijk te maken in de opstartfase van de transitie naar het gebruik van duurzame brandstoffen in verschillende sectoren, zoals de luchtvaart en scheepvaart en zwaar wegverkeer. Het BioPark, een specifiek ruimtelijk cluster, is aangewezen om relevante energie en grondstoffen voor de sector beschikbaar te hebben.

Schiphol is met haar hoge passagiers- en vrachtvolumes een grootverbruiker van fossiele brandstoffen. Schiphol krijgt ongeveer de helft van de benodigde kerosine aangeleverd via een 16 kilometer lange ondergrondse pijpleiding vanuit Port of Amsterdam. Schiphol heeft de ambitie om wereldwijde koploper te worden in duurzame luchtvaart.

De partijen in de regio, waaronder Schiphol en Port of Amsterdam, gaan een regionale roadmap verkennen voor direct en indirect gebruik van waterstof in de luchtvaart in 2030. Daarbij wordt gekeken naar de nodige randvoorwaarden op het gebied van veiligheid.

FOTO: FOTO AMSTERDAM ECONOMIC BOARD

PIJLER 4: WARMTE (STOOMNET IN DE HAVEN)

Voor sommige bedrijven in het NZKG kan het gasverbruik voor een belangrijk deel vervangen worden door de levering van stoom. Dit is vooral interessant en relevant waar toepassing van waterstof of toegang tot waterstof niet aan de orde is. Dit is in sommige gevallen hét scenario voor een succesvolle energietransitie, in het bijzonder voor de regio Zaandam vanwege specifieke productieprocessen.

Het overgrote gedeelte van de warmtevraag voor de industrie in het NZKG is boven de 100 graden Celsius. Er zijn drie soorten energiebronnen en -dragers die hierin kunnen voorzien: elektriciteit, stoom, waterstof en (ultra) diepe geothermie in combinatie met elektriciteit.

In het westelijk havengebied van Amsterdam wordt gewerkt aan de aanleg van een stoominfrastructuur (regionaal project CES NZKG 2021). De producent van de stoom is het Afval Energie Bedrijf Amsterdam (AEB). Met deze stoominfrastructuur kan de bestaande industrie het gasverbruik van huidige processen verlagen en faciliteert tegelijkertijd toekomstige projecten die een stoombehoefte hebben. Een stoominfrastructuur in combinatie met een H2- en CO_2-net versterkt de positie van het NZKG als regionale energiehub.

PIJLER 5: CCU, CCS EN CDR

Om de CO_2-doelen van 2050 te halen, moet er een enorme emissiereductie plaatsvinden. CO_2- afvang speelt hierbij een belangrijke rol. Ook negatieve emissies (CDR) kunnen een bijdrage leveren. Niet voor alle sectoren en producten is het mogelijk om van koolstof als grondstof af te stappen. Ook voor de industrie in het NZKG is dit een grote uitdaging.

In september 2021 heeft Tata Steel aangekondigd zich te richten op het produceren van staal met waterstof. Door deze koerswijziging is grootschalige CCS niet langer noodzakelijk. Toch blijft CO_2-afvang bij Tata Steel een mogelijkheid om de CO_2-reductiedoelstellingen in 2030 te halen. De CO_2-afvang kan in de ordegrootte 1 tot 2 Mton per jaar zijn.

CCU/CCU/CDR zijn zeer relevant voor Port of Amsterdam. Daarom wordt ingezet op de ontwikkeling van een CO_2-distributienetwerk. Dit kan voor zowel CO_2-afvang als toelevering van CO_2 worden gebruikt. Deze optie is aanwezig door de aanwezigheid van het AEB, met een theoretisch af te vangen volume van maximaal 1-2 Mton CO_2 op jaarbasis.

Voor het NZKG worden in 2022 een tweetal quickscans afgerond op deze onderwerpen en de mogelijke projecten. De quickscans leveren verschillende aanbevelingen alsmede een doorkijk naar mogelijke vervolgstappen op het gebied van CCS, CCU en CDR voor het NZKG op

GEÏNTEGREERDE ENERGIEHUB VERBONDEN MET NATIONAAL NETWERK

Bovenstaande pijlers moeten in samenhang worden gezien. Zij hebben een afhankelijke relatie. We spreken dan ook van een integrale energiehub NZKG. NZKG is als energiehub een draaischijf in toekomstig nationale energiesysteem.

Het NZKG is een energiecluster met (inter)nationale verbindingen van nationaal belang. In het NZKG vinden we onder meer grootschalige aanlanding van wind op zee, gekoppeld aan het toekomstige waterstofnetwerk van Nederland. Dit geeft ruime mogelijkheid tot flexibilisering van het energiesysteem. In het NZKG bevindt zich ook een zwaartepunt in het landelijke hoofdspanningsnet van elektriciteit. Bovendien wordt het NZKG met Rotterdam verbonden voor CO_2 én is het NZKG middels een pijplijn gekoppeld aan de nationale luchthaven Schiphol en daarmee aan de transitie naar duurzame brandstoffen.

Het realiseren van een integrale energiehub vraagt om regie en coördinatie om gewenste samenwerking tussen verschillende partijen te stroomlijnen. Dat is nodig vanwege de afhankelijkheden van de pijlers: zonder elektrificatie geen waterstof, zonder waterstof geen synthetische duurzame brandstoffen, zonder wind op zee geen elektrificatie en elektrolyse. Regie en coördinatie dragen bij aan het versnellen van de uitvoering.

ENERGIE VOOR DE GEBOUWDE OMGEVING EN MOBILITEIT

Naast het voorzien in de energiebehoefte van bedrijven heeft het NZKG als energiehub een belangrijke rol bij het realiseren van de energietransitie in de gebouwde omgeving en bij mobiliteit.

Het NZKG zal voorzien in schone brandstoffen voor lucht- en scheepvaart. Vanzelfsprekend speelt elektrificatie hier een grote rol, bijvoorbeeld voor korte vluchten en elektrische binnenvaart op batterijen. Tevens kan de zware mobiliteit gebruikmaken van waterstof. Er wordt gewerkt aan een waterstofinfrastructuur voor mobiliteit, waarbij het voornemen is om een eerste dekkend netwerk van minimaal acht waterstoftankstation voor zware mobiliteit te realiseren (concept Convenant Waterstof en Mobiliteit Noord-Holland). Het verbreden van de gebruikersbasis van groene waterstof geeft daarbij mogelijkheden op het terugdringen van congestie op het elektriciteitsnetwerk en kan een aanjager zijn voor het verlagen van de kosten van waterstof voor de industrie. Voor de internationale scheepvaart worden stappen gezet richting het gebruik van ethanol.

FOTO: PORT OF AMSTERDAM

Gebouwde omgeving

De transitie naar waterstof gedreven productie creëert naar schatting 800 MW aan restwarmte die ten goede kan komen aan de gebouwde omgeving. Door grote hoeveelheid hoge temperatuur restwarmte bij het productieproces van waterstof, kunnen naburige bedrijven en huishoudens van duurzame restwarmte worden voorzien. Aan de andere kant is er sprake van afname van warmtepotentieel van de overige industrieën, vanwege de beoogde elektrificatie van productieprocessen in de toekomst. De restwarmte van de industrie komt ten goede aan de gebouwde omgeving en realiseert ook daar een C02-emissiereductie. Zo wil Vattenfall meerdere duurzame bronnen koppelen met het warmtenet van Amsterdam West. Door deze koppeling kan met de warmte van het AEB een groter gebied worden voorzien. Ook bij de Zaanse industrie wordt gekeken naar de mogelijkheid om hun restwarmte verder te benutten door het warmtenet met circa 2600 woningequivalenten (WEQ) uit te breiden.
In de IJmond wordt gewerkt aan de realisatie van een warmtenet gekoppeld aan de industrie voor ten minste 30.000 WEQ.

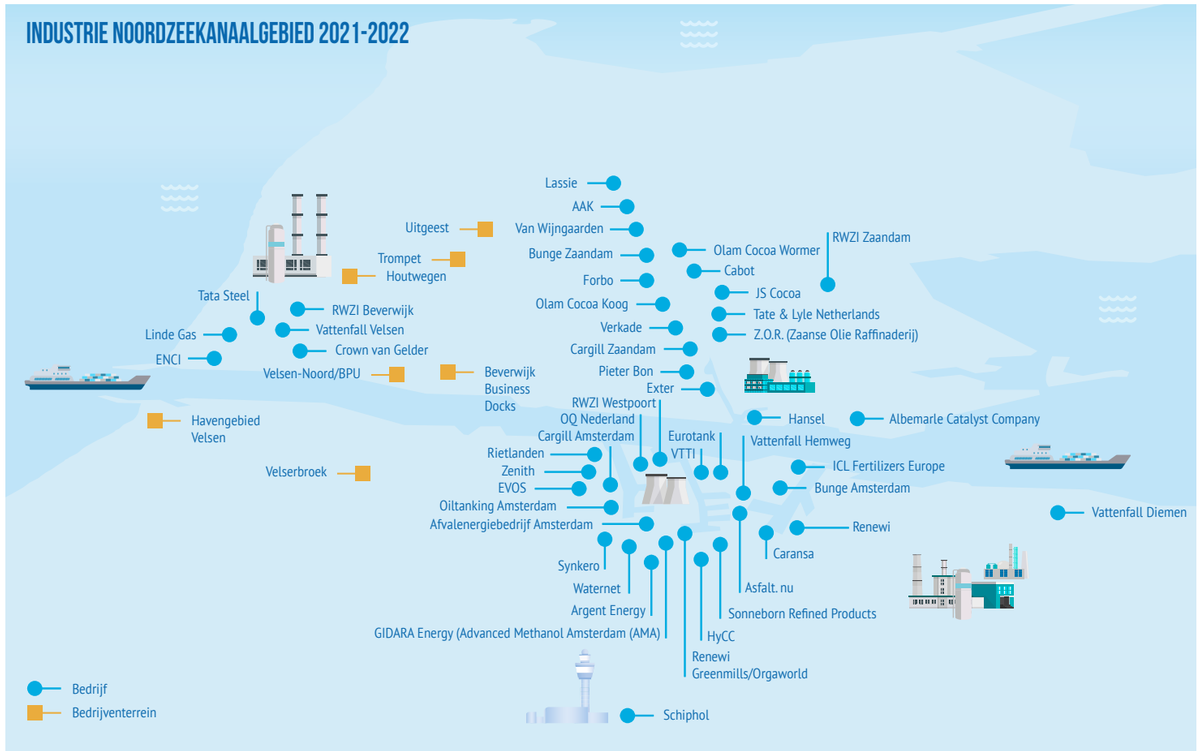
2. VRAAG, AANBOD EN INFRASTRUCTUUR

2.1 INVENTARISATIE (TOEKOMSTIGE) ENERGIEVRAAG EN -AANBOD IN HET NZKG

Voor deze Cluster Energie Strategie NZKG 2022 is de energievraag en het energie-aanbod geïnventariseerd voor de industrie in het NZKG door interviews en regionale studies. Hiermee is meer dan 95 procent van de energievraag bij de industrie in het cluster gedekt.
Voor alle energiedragers zijn de volgende jaren meegenomen: het huidige verbruik (2022), en het verbruik in 2025 en 2030. Verder is een 'doorkijkje' gegeven voor 2040 en 2050. De verduurzamingsplannen van de industrie zijn voor die periode niet in detail bekend.

Verbruiken zijn weergegeven in Megawatturen [MWh]. Het vermogen wordt weergegeven in Megawatt [MW]. CO_2 is weergegeven in megaton [Mton].

Figuur 3: geïnterviewde bedrijven en regionale studies

2.1.1 OVERZICHT VAN DE VERDUURZAMINGSPLANNEN

In de tabel hieronder zijn de belangrijkste verduurzamingplannen[1] toegelicht.

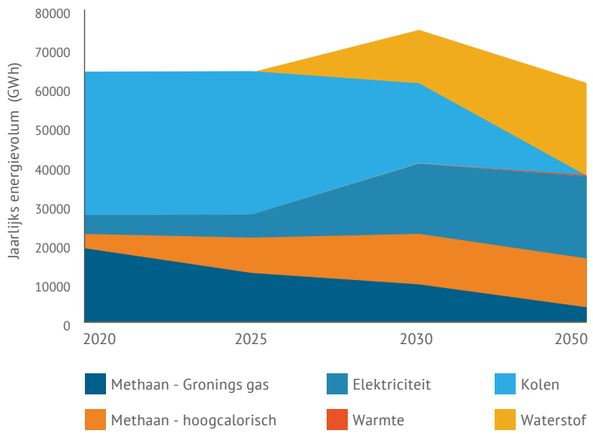
Project	Omschrijving	Beoogde CO_2-reductie in 2030 (in Mton/jaar)
Heracless	Overschakeling van de staal-productie bij Tata Steel Nederland (TSN) van hoogovens naar direct reduced iron-proces (DRI)	5 Mton (scope 1)
CO_2-afvang AEB	CO_2-afvang en opslag/gebruik (Eventuele CO_2-afvang bij TSN is opgenomen in de CO_2-reductie binnen het project Heracless)	0,5 Mton (scope 1)
Overschakeling naar duurzame brandstof-fen voor gascentrales	Vermindering van hoeveelheid elektriciteit geproduceerd met gascentrales, gedeeltelijk gecompenseerd met opwekking van elektriciteit en warmte uit duurzame bronnen	1,05 Mton (scope 1)
Elektrolysers	Groene waterstofproductie in het NZKG (Hermes, H2Era, Vattenfall)	0,44 Mton (scope 3)
Duurzame brandstof-fen (synthetische en biobrandstoffen)	Productie van synthetische kerosine uit waterstof en CO_2 (Synkero, Orgaworld etc.)	0,7 Mton (scope 3 – vermeden CO_2-uitstoot van kerosine) en 0,2 tot 0,5 Mton (scope 3 - vermeden CO_2-uitstoot van andere brandstoffen – afhankelijk van productmix biobrandstoffen in 2030) Ambitie luchtvaart in NL is 14% SAF, incl syn.fuels. Voor SPL levert dit ca 1,4 MT CO_2 reductie. Als 50% hiervan (ca 210 kton) lokaal geproduceerd wordt dan klopt de impact (0,7MT)
Inzet stoomproductie op basis van afval	Stoomlevering in Westelijk Havengebied door AEB	0,11 Mton (scope 1)
Elektrificatie	Diverse projecten om te elektrificeren (e-boilers)	0,12 Mton (scope 1)
Inzet van waterstof als brandstof	Inzet van waterstof bij processen waarbij elektrificatie of stoom-levering geen optie is	0,08 Mton (scope 1)
Totaal (ambitie)		**6,86 Mton (scope 1)**

[1] Deze tabel is volgens de scope, zoals voorgeschreven voor de Cluster Energie Strategieën en omvat geen import- en exportprojecten

Naast bovenstaande verduurzamingsprojecten hebben vrijwel alle geïnterviewde bedrijven ook concrete energiebesparingsplannen. Deze werden in het kader van energieconvenanten (MJA en MEE) verstrekt aan RVO. De convenanten zijn echter per 31 december 2020 afgelopen en de industrie is nog met het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) in gesprek over een mogelijk nieuw energieconvenant. Zolang deze afspraken lopen, is er geen actueel overzicht van de energiebesparingsplannen opgenomen in deze Cluster Energie Strategie NZKG 2022.

2.1.2 OVERZICHT VAN TRANSITIEPADEN

De verduurzaming van de industrie leidt tot het volgende transitiepad voor de energievraag:

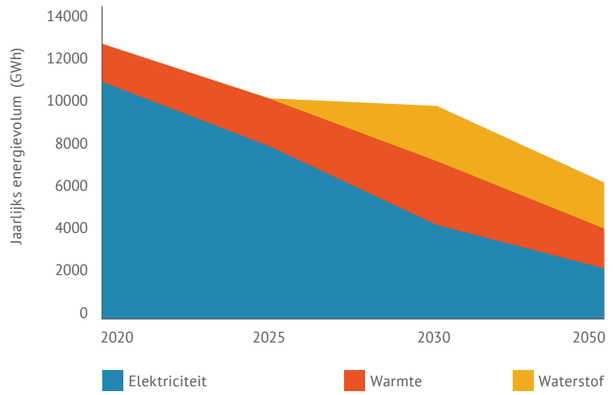
Figuur 4: Projectie vraag naar energiedragers in NZKG-gebied (in GWh)

De vraag naar (laagcalorisch gas) Groninger Gas wordt richting 2030 en 2050 geleidelijk afgebouwd. De verbruiksscenario's kennen hierbij wel nog een grote bandbreedte voor 2050.

Het (hoogcalorisch) Noordzeegasverbruik van onder meer Tata Steel Nederland zal in 2030 naar verwachting tussen de 8 en 14 TWh liggen en in 2050 naar verwachting tussen de 8 en 17 TWh. Dit is afhankelijk van de beschikbaarheid van betaalbare waterstof en wordt in paragraaf 2.1.3 nader toegelicht, in het kader 'de overgang van Tata Steel van kolen naar respectievelijk gas en later waterstof'.

Er wordt een grote volumetoename van de vraag naar elektriciteit verwacht van ongeveer 5 TWh in 2020 naar ongeveer 18 TWh in 2030 en ongeveer 21 TWh in 2050. In vergelijking met de CES NZKG 2021 wordt met name de mogelijkheid voor meer (1 tot 2,5 GW) lokale waterstofproductie onderzocht. Hierdoor moet er rekening gehouden worden met een hoger elektriciteitsverbruik. De vraag naar waterstof zal naar verwachting 14 TWh zijn in 2030 (275 kton H2) en 27 TWh (550 kton H2) in 2050.

De verduurzaming van de industrie leidt tot het volgende transitiepad voor de lokale productie van energiedragers:

Figuur 5: Projectie aanbod van energiedragers in NZKG-gebied (in GWh)

De verwachting is, dat het aanbod van grootschalige elektriciteitsproductie afneemt. Van ongeveer 11 TWh in 2020 naar ongeveer 4 TWh in 2030. Dit komt vooral door minder productie (draaiuren) van gascentrales in het NZKG.

Deze analyse beschrijft alleen de industriële elektriciteitsproductie en productie door centrales. Decentrale elektriciteitsopwekking - zoals wind- en zonne-energie - (zie de RES 2021) maakt geen deel uit van de analyse, maar wel in een steeds grotere mate van de elektriciteitsmix. Hoe snel het gasverbruik afneemt is sterk afhankelijk van de alternatieven die er komen. Voor een groot deel van de bovenstaande installaties kan de gebruiksduur verlengd worden en kunnen de gascentrales als back-up worden ingezet. In paragraaf 2.2.3.1 wordt de relatie met aanpalende programma's zoals VAWOZ, VANOZ en RES nader toegelicht.

De afname van grootschalige elektriciteitsproductie zou gedeeltelijk opgevangen worden door de aanlanding van wind op zee. Voor het NZKG is 1 tot 2,5 GW waterstofproductie voorzien met elektrolysers. Door de flexibiliteit kunnen elektrolysers ondersteunen in de netbalancering en de inpassing van variabele duurzame energiebronnen zoals wind op zee. Dit maakt het NZKG een interessante locatie voor aanlanding van wind op zee, dichtbij de flexibele energievraag van elektrolysers.

2.1.3 TRANSITIEPAD TATA STEEL

Tata Steel heeft de ambitie om CO_2-neutraal staal te produceren. De basis voor staal is ijzererts en kolen, wat momenteel nog wordt omgezet in ruwijzer in de hoogoven. Hierbij komt CO_2 vrij. In de toekomst gaat Tata Steel staal produceren met DRI-technologie. Hierbij worden geen kolen gebruikt, maar in eerste instantie aardgas en later waterstof.

Momenteel is Tata Steel verantwoordelijk voor het grootste deel van de CO_2-emissies in het NZKG. De transitie van de productie met een hoogoven naar een DRI-installatie heeft niet alleen impact op de benodigde regionale energie-infrastructuur, maar ook op het landelijke en internationale energiesysteem. Daarom wordt de actuele status rondom het transitiepad van Tata Steel hier apart beschreven.

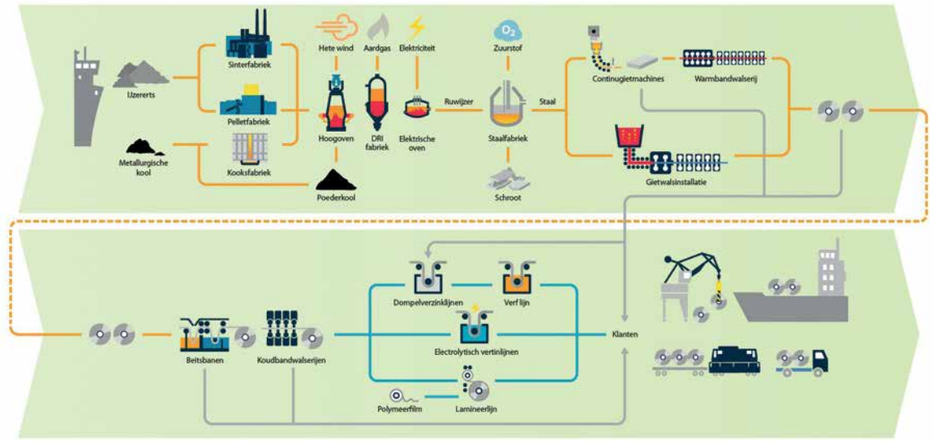
De volgende tabel geeft de energievraag en -aanbod van TSN voor de relevante energiedragers van de Cluster Energie Strategie weer, zoals geïnventariseerd in januari 2022 en augustus 2022.

Tata Steel heeft de ambitie om de DRI-technologie toe te passen, een relatief nieuwe staalproductie-technologie waarbij ijzererts direct wordt gereduceerd met behulp van aardgas of waterstof. Aardgas en waterstof zijn deels complementair in de DRI route, in het lage aardgas scenario wordt maximaal waterstof ingezet, in het hoge scenario wordt geen waterstof ingezet. Naar verwachting is er in het begin niet voldoende betaalbare waterstof beschikbaar. In bovenstaande tabel is een bandbreedte opgenomen voor aardgas. In de ondergrens wordt uitgegaan van een DRI die draait op waterstof, bij de bovengrens wordt uitgegaan van DRI's die volledig draaien op aardgas.

Tabel 1: Verwachte energievraag en CO_2/warmte-aanbod TSN (peildatum januari 2022)

TSN	2019-2025	DRI-technologie 2030	DRI-technologie 2035 en verder
	Huidige situatie	Opgave addendum CES januari 2022	Opgave addendum CES januari 2022
Elektriciteit (direct)	3 TWh	6-7 TWh	8 TWh
Elektriciteit (indirect)[2]		Niet meegenomen	Niet meegenomen
Aardgas	3 TWh	4-15 TWh[3]	8 TWh
Waterstof (H2)		100-150 kton	400 kton
CO_2-afvang		Max 1-2 Mton	Max. 1-2 Mton
Restwarmte[4]		Wordt nog onderzocht: 5-15 MW beschikbaar	

Productie van staal in 2030

CO_2-afvang blijft in de DRI-route een mogelijkheid voor de verdere verduurzaming van TSN. TSN onderzoekt nog of en zo ja hoe de CO_2 het beste afgevangen, getransporteerd, opgeslagen en gebruikt kan worden. Opties zijn opslag in lege gasvelden op de Noordzee met transport via pijpleiding of schepen of aansluiting op de OCAP-pijpleiding.

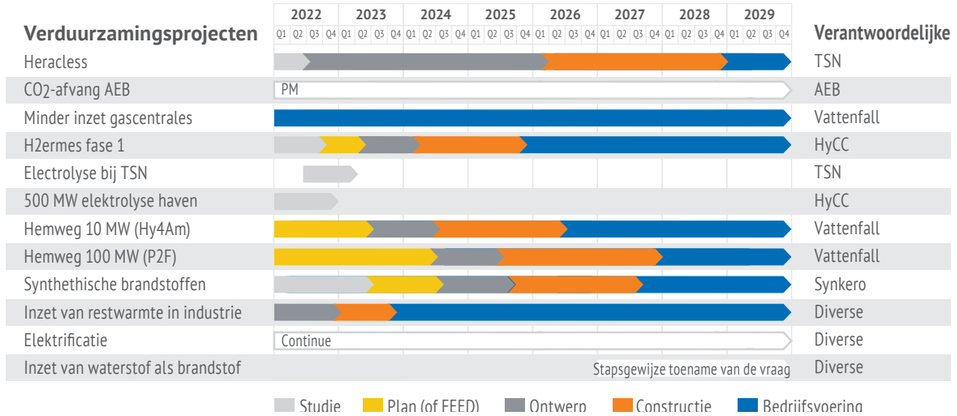
[2] Elektriciteit benodigd t.b.v. waterstofproductie in de regio t.b.v. Tata Steel; 3500 draaiuren/jaar

[3] Bij aardgas is in de CES van januari 2022 de verwachte aardgasconsumptie opgenomen, waar in de CES van augustus gewerkt is met een bandbreedte gebaseerd op de maximale hoeveelheid aardgas, de hoeveelheid waarbij drie DRI's volledig op aardgas draaien

[4] Potentieel van restwarmte bij TSN uit het proces

2.1.4 STATUS VAN DE VERDUURZAMINGSPROJECTEN

De status en de verwachte tijdslijn voor ingebruikname van de verduurzamingsprojecten is weergegeven in de volgende tijdslijn:

Figuur 6: Planning van verduurzamingsprojecten

De juiste energie-infrastructuur is een voorwaarde voor het doorgaan van de verduurzamingsprojecten. In paragraaf 2.3 wordt dit nader toegelicht.

2.1.5 VRAAGARTICULATIE WARMTE

Voor de generieke vraag naar hoge temperatuur warmte of stoom (warmer dan 90 graden) voor industriële productieprocessen, heeft de industrie drie energiebronnen en -dragers voor de verduurzaming van haar warmtegebruik nodig: elektriciteit, stoom en waterstof. Uit een studie lijkt er voor hoge temperatuur warmte of stoom sprake te zijn van een vraag van ongeveer 1150 GWh per jaar en een aanbod van ongeveer 1800 GWh per jaar. Met een goede infrastructuur zou dit in theorie te matchen moeten zijn.

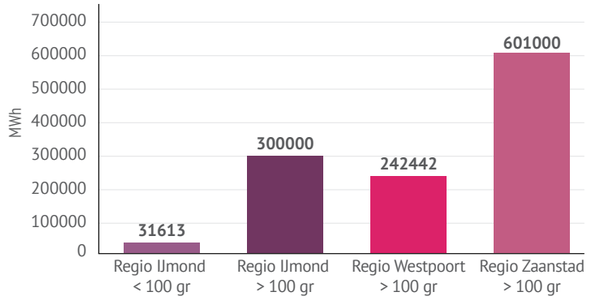
Toch is de specifieke vraag naar de warmtebron afhankelijk van de aard van het productieproces, de leveringszekerheid, de rentabiliteit en het gedeelte fossielgrondstoffenverbruik dat vervangen kan worden door warmte- of stoomlevering. Dit creëert een warmtevraag die significant verschilt in vorm en omvang tussen industriële bedrijven, waardoor matching veel ingewikkelder is dan het op eerste gezicht lijkt.

FOTO: PORT OF AMSTERDAM

In figuur 5 is de potentiële vraag naar stoom en warmte van industriële bedrijven in het NZKG weergegeven. In de regio Zaanstad en Westpoort zijn grote industriële bedrijven geïnterviewd, die hun restwarmte zoveel mogelijk gebruiken om aan hun eigen lage temperatuur warmtevraag te voldoen. In de regio IJmond zijn ook midden- en kleinbedrijven benaderd die wel een behoefte hebben aan warmte tussen de 70 graden en 90 graden.

Figuur 7: Potentiële warmtevraag van de industrie van de deelregio's NZKG

Het aanbod van warmte uit de industrie is als volgt:

Bron	2020 GWh/jr	2030 GWh/jr	2050 GWh/jr	Uren**	Temperatuur*
Huidig warmtenet					
1. Vattenfall Diemen	1500	800-1400	400-700	2000-6000	HT/MT
2. AEB	300	800	0	4000-8000	HT/MT
Technisch potentieel* **					
3. Elektrolyse TSN/Hermes		80	400	2000-8000	MT
4. Elektrolyse havengebied		80	400	2000-8000	MT
5. Hemweg 9		200	400	1000-4000	HT/MT
6. Overige industrie		950	850	6000-8000	MT

* MT = 70 tot 90 graden; HT warmer dan 90 graden
** inzet elektrolysers is afhankelijk van (uur)prijzen waterstof en elektriciteit
*** Potentieel in GWh op basis van verwachte inzet (uren) bij verduurzaming

2.1.6 VRAAGARTICULATIE CO_2

In een quickscan, uitgevoerd door onderzoeksbureau &Flux, zijn relevante partijen uit de CCU-keten in het NZKG en omgeving in kaart gebracht (juli 2022). Deze zijn ingedeeld in drie categorieën: aanbod (van CO_2), technologie en vraag (naar CO_2).

In de categorie aanbod bevinden zich ten minste tien bedrijven die samen goed zijn voor meer dan 1,5 Mton CO_2. In de categorie technologie zijn er drie bedrijven die zich focussen op onder andere Direct Air Capture (DAC), infrastructuur en conversie-technieken.

Tenslotte zijn er drie bedrijven en een sector (glastuinbouw) die een (toekomstige) vraag hebben naar CO_2 en samen goed zijn voor meer dan 2,5 Mton CO_2.

2.2 ENERGIE-INFRASTRUCTUUR PROJECTEN IN HET NOORDZEEKANAALGEBIED

De geïnventariseerde noodzakelijke aanpassing van de energie-infrastructuur die in het NZKG nodig zijn om de verwachte ontwikkeling van de verschillende energiedragers te kunnen accommoderen omvat een groot aantal projecten, waarbij verschillende partijen samenwerken. Deze projecten adresseren een aantal urgente knelpunten die noodzakelijk zijn voor het mogelijk maken van de energietransitie. In de volgende figuur zijn de projecten nader aangegeven. De meeste projecten stonden ook in de CES NZKG 2021.

Figuur 8: Overzicht van deelprojecten voor aanpassing van de energie-infrastructuur. De ingetekende locaties van de ingetekende projecten zijn indicatief.

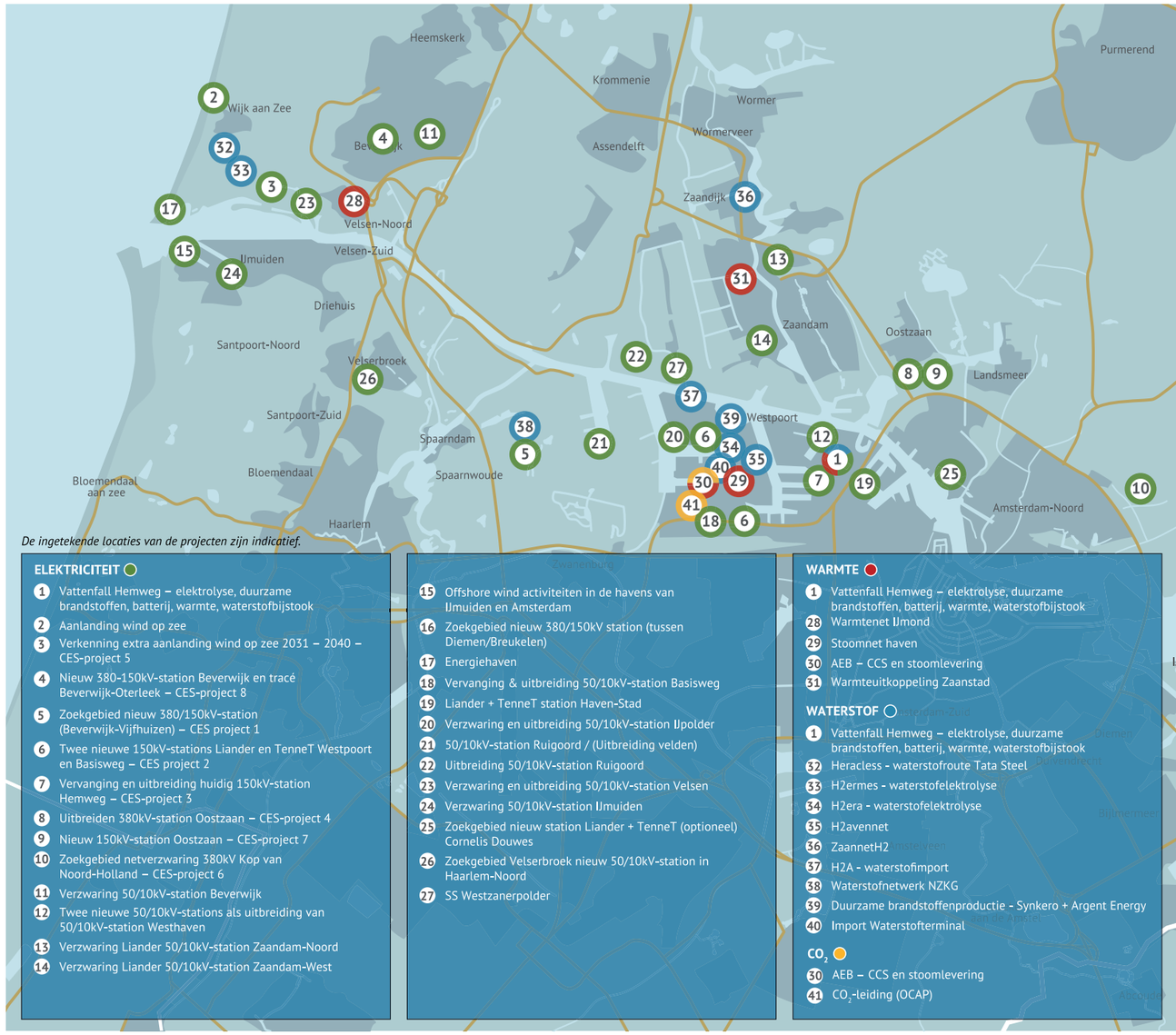

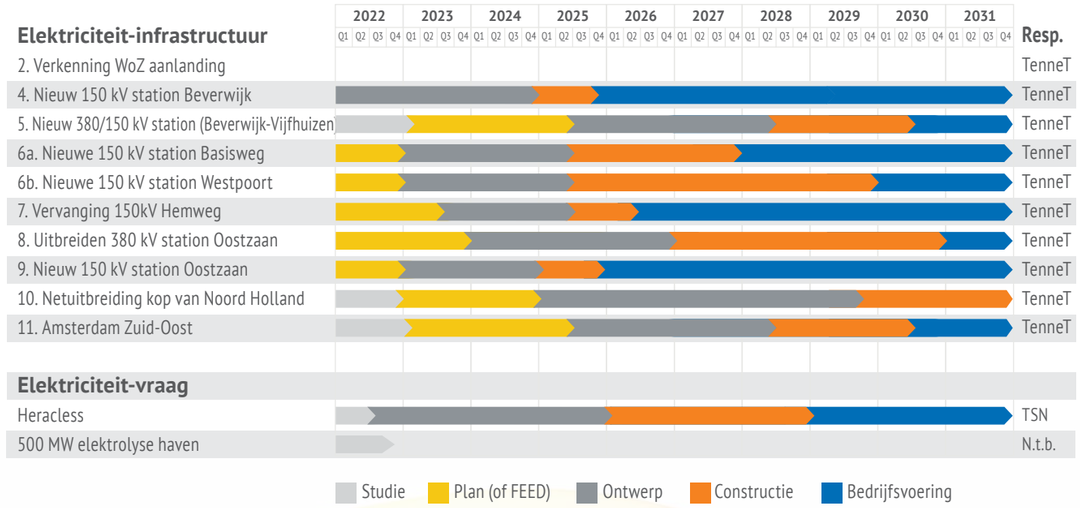
FOTO: WINDCAT WORKBOATS

2.2.1 INFRASTRUCTUURAGENDA ELEKTRICITEIT

TenneT

De belangrijkste elektriciteitsprojecten van TenneT worden weergeven in het volgende overzicht. Ook zijn de belangrijkste elektrificatieprojecten (Heracless en 500 MW elektrolyse in de haven) die direct afhankelijk zijn van de TenneT-infrastructuur hierin opgenomen. Het betreffen alleen projecten groter dan 100 MW per aansluiting die direct op het TenneT-net worden aangesloten.

Figuur 9: Planning van TenneT-projecten en industrieprojecten die afhankelijk zijn van TenneT-infrastructuur (peildatum: mei 2022

Vanuit de industrie is de volgende ingebruikname van de TenneT-projecten gewenst:

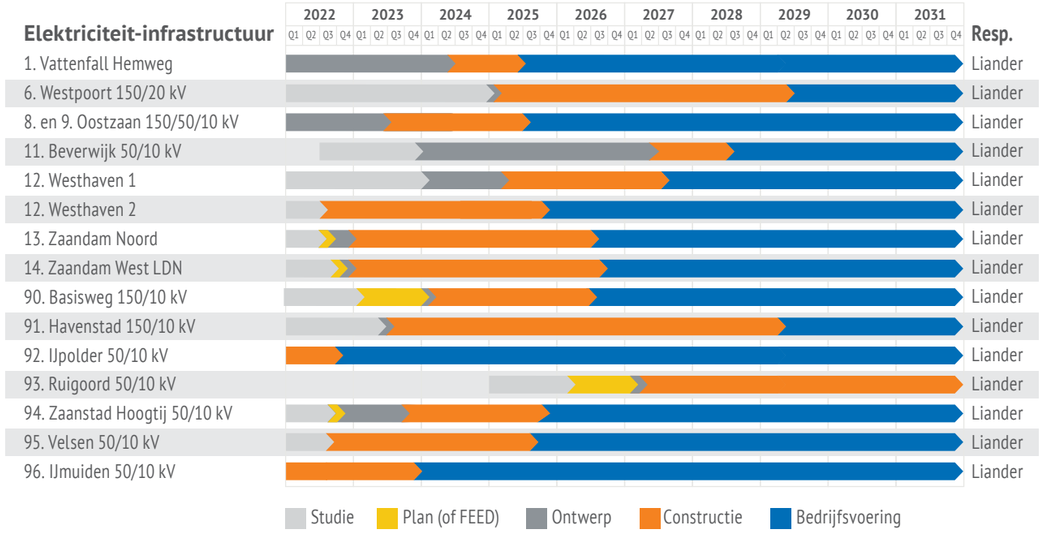
Projectbeschrijving in het MIEK	Gewenste realisatie vanuit industrie (dd 31/8/2022)
1. Het realiseren van een nieuw 380/150kV-station op een nader te bepalen locatie tussen de 380kV-stations Beverwijk-Vijfhuizen, ten zuiden van het Noordzeekanaal.	Eind 2027 (samen met 2.) voor elektrolyse en duurzame brandstoffen
2. Het realiseren van een twee nieuwe 150kV-stations (omgeving Ruigoord en Sloterdijk/Basisweg) met bijhorende 150kV-verbindingen.	Eind 2027 (samen met 1.) voor elektrolyse en duurzame brandstoffen
3. Het vervangen en uitbreiden van de bestaande 150kV-installatie op de stationslocatie Hemweg.	Medio 2025
4. Het uitbreiden van het bestaande 380kV-station Oostzaan met een nieuwe (vierde) 380/150kV-transformator, inclusief verzwaren 150 kV verbinding Hemweg-Oostzaan.	Eind 2027
5. Het realiseren van een additionele aanlanding van wind op zee in NZKG na 2030.	In VAWOZ 2030-2040
6. Het realiseren van een nieuw 380kV-station op een nader te bepalen locatie tussen Beverwijk en Diemen, het realiseren van een nieuw 380/150kV-station nabij Middenmeer en het realiseren van een nieuwe 380kV-verbinding (dubbelcircuit) tussen deze nieuwe 380kV-stations.	Versnelling vanuit de industrie gewenst, maar primair ter verbetering 150-kV net Noord-Holland
7. Het realiseren van een nieuw 150kV-station Oostzaan op een locatie direct naast het bestaande 380kV-station Oostzaan.	Q3 2024
8. Het realiseren van een nieuw 150kV-station Beverwijk, het realiseren van een nieuwe 150kV-kabelverbinding Beverwijk-Oterleek en een nieuwe 380/150kV-transformator in Beverwijk.	Vooral voor grote datacenters en tuinbouw (zie RES NHN)
9. Station Amsterdam Zuid Oost (Nieuw)	Indirect gewenst vanuit industrie, om capaciteit aan westzijde ring vrij te houden

Naast bovengenoemde industriële verduurzamingsprojecten (meer dan 100 MW) is ook de tijdige realisatie van Liander-projecten afhankelijk van tijdige realisatie van TenneT-projecten. Industriële verduurzamingsprojecten kleiner dan 100 MW worden in principe aangesloten op het Liander net en zijn daarmee ook afhankelijk van tijdige realisatie van de TenneT-infrastructuur.

Liander

De planning van de belangrijkste elektriciteitsprojecten van Liander in het NZKG wordt weergeven in het volgende overzicht:

Figuur 10: Planning van Liander-projecten (peildatum: mei 2022)

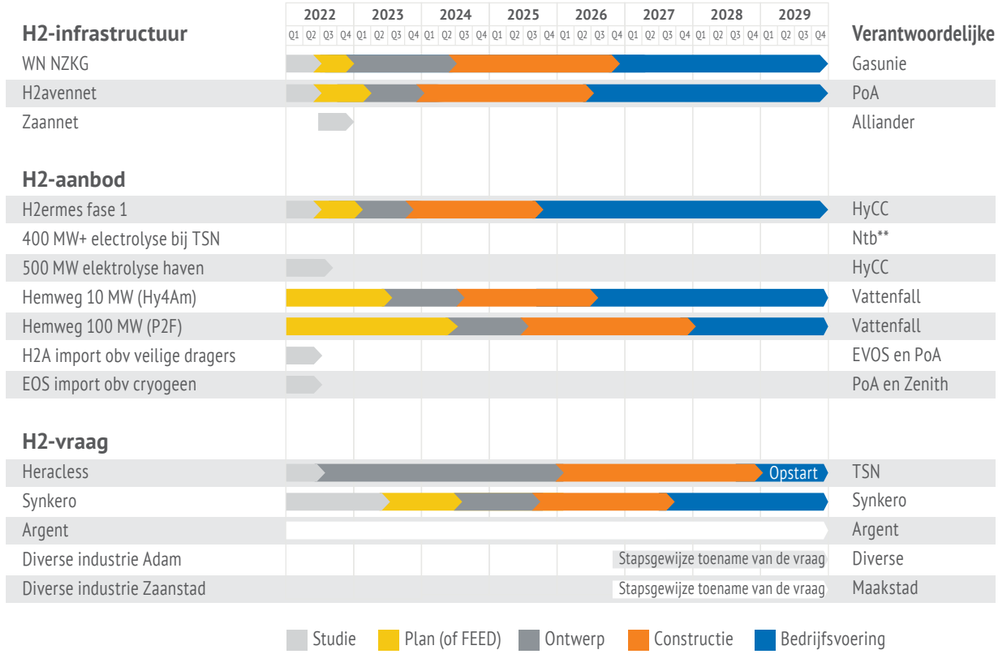

De individuele verduurzamingsprojecten die afhankelijk zijn van bovenstaande elektriciteits-projecten zijn gedeeld met Liander en in de Versnellingstafel Elektriciteit.

2.2.2 INFRASTRUCTUURAGENDA WATERSTOF

De belangrijkste waterstofprojecten worden weergeven in het volgende overzicht (inclusief de verduurzamingsprojecten die ervan afhankelijk zijn):

Figuur 11: Planning van waterstof projecten (peildatum: mei 2022)

Een belangrijke randvoorwaarde voor alle bovenstaande waterstofprojecten is het waterstofnetwerk dat in Nederland wordt aangelegd door Gasunie. Dit waterstofnetwerk verbindt de komende jaren zeehavens met de grote industriële clusters in Nederland en de opslaglocaties voor waterstof. Ook wordt het waterstofnetwerk verbonden met Duitsland (Ruhrgebied en Hamburg) en België.

Ook wordt de IJmond met de Amsterdamse haven verbonden, ondermeer via het hergebruik van bestaande leidingverbindingen. Met deze verbinding is het mogelijk biologisch gebonden waterstof (Liquid Organic Hydrogen Carrier / LOHC') te transporteren tussen het havengebied en het TSN-terrein. Zo kan de groei van de waterstofmarkt worden gefaciliteerd.

2.2.3 INFRASTRUCTUURAGENDA WARMTE

Er zijn geen nieuwe warmteprojecten bijgekomen sinds de CES NZKG 2021. Hieronder worden de vorderingen in het NZKG voor de deelregio's besproken.

Regio Zaanstad

Binnen de regio Zaanstad wordt al ruim tien jaar een hoge temperatuur, industrieel warmtenet geëxploiteerd, genaamd HoogTij. Het is gasgestookt en daardoor minder aantrekkelijk voor vestigende bedrijven, vanwege het weinig duurzame karakter. Ook is het niet mogelijk een sluitende businesscase aan te bieden voor nieuwe bedrijven door de hoge kosten van de fysieke aansluiting op het warmtenet. Vermoedelijk zullen de huidige gebruikers van het warmtenet hun contract uitdienen en daarna voor een andersoortige warmtevoorziening kiezen, bijvoorbeeld volledig elektrisch.
Verder is er recent een rondvraag gedaan langs de Zaanse industrie over de mogelijkheid om hun restwarmte te benutten voor de bestaande warmtenetten voor de gebouwde omgeving. De resultaten daarvan zijn pas bekend na oplevering van de CES NZKG 2022.

Regio Westpoort

Voor sommige bedrijven kan het gasverbruik (gedeeltelijk) vervangen worden door de levering van stoom. In de Port of Amsterdam wordt een stoomnet gerealiseerd, waarbij het Afval Energie Bedrijf (AEB stoom levert. Dit stoomnet stelt de bestaande industrie in staat haar gasverbruik van huidige processen te verlagen en faciliteert tegelijkertijd toekomstige projecten die een stoombehoefte hebben. Ook vermindert het de vraag naar alternatieve energiedragers, waardoor het bijvoorbeeld de druk op het elektriciteitsnet kan helpen beperken. Op dit moment wordt de tracéverkenning afgerond.
Het stoomnet wordt in fases gerealiseerd, naar verwachting is de eerste leiding eind 2023 operationeel. De verwachte CO2-reductie die met dit project gerealiseerd kan worden, is circa 150 kiloton per jaar, afhankelijk van het aantal afnemers.

Regio IJmond

In de IJmond wordt onderzocht of de restwarmte van Tata Steel en waterstofproject H2ermes ingezet kan worden voor de gebouwde omgeving. Het warmtenet wordt in delen ontwikkeld, die uiteindelijk op elkaar aangesloten worden tot één open warmtenet in de IJmond. Met het warmtenet kunnen in totaal circa 30.000 woningequivalenten duurzaam worden verwarmd. De ontwikkelingen in Velsen zitten in de contractfase, voor Beverwijk vindt een nadere verkenning plaats. Het investeringsbesluit voor het warmtenet IJmond is gepland in het najaar van 2022, de realisatie start eind 2023 en in 2025 is het warmtenet dan operationeel.

De Roadmap opgesteld voor de IJmond laat zien dat voor een heel groot deel de extra elektriciteitsvraag door duurzame opwek op de bedrijventerreinen kan worden gerealiseerd. En dat de warmtevraag van de bedrijventerreinen mogelijk ook met een warmtenet kan worden gedekt.

Elektrolyse bij de TSN-site produceert circa 10 procent restwarmte: 800 GWh elektriciteit levert circa 80 GWh aan restwarmte op een niveau van 70 tot 90 graden, afhankelijk van de gekozen techniek. Datbetekent dat de omliggende industrie waarschijnlijk niet kan worden bediend voor hun processen, omdat die de warmte van een hogere temperatuur nodig heeft (met uitzondering van gebouwverwarming via het warmtenet).

Scope Waterstofnetwerk NZKG, afbeelding Gasunie

FOTO: PORT OF AMSTERDAM

2.2.4 INFRASTRUCTUURAGENDA CO_2

Met de koerswijziging van TSN komt een aantal projecten ter vermindering van de CO_2-uitstoot te vervallen, waaronder CO_2-afvang gerelateerde projecten (Athos, Everest). CO_2-afvang bij TSN blijft een mogelijkheid om de CO_2-reductiedoelstellingen te halen. Er wordt nog onderzocht op welke manier de afgevangen CO_2 getransporteerd en opgeslagen kan worden. Een mogelijkheid is per schip, maar ook via een CO_2-pijpleiding, zoals voorzien met Athos, samen met andere emitters.

Het AEB verwerkt restafval en verbrandt wat na scheiding overblijft. Het afvalverwerkingsbedrijf levert vervolgens warmte en elektriciteit aan de omgeving. Het bedrijf speelt zo een belangrijke rol in de duurzaamheidsambities van Amsterdam en omliggende gemeenten. Het AEB verkent ook opties om stoom te leveren aan bedrijven in de haven waarmee circa 150 kton CO_2 vermeden kan worden. Daarnaast heeft het AEB de ambitie om vanaf 2027 jaarlijks 0,5 kton CCS/CCU/CDR toe te passen.

Voor AEB is CCS/CCU/CDR – naast het minder verbranden van afval - de (enige) voor de hand liggende technologie om CO_2-uitstoot te reduceren. Ter vergelijking: 450 kton is 9 procent van de gehele uitstoot van de stad en staat gelijk aan het aardgasverbruik van 68 procent van alle Amsterdamse huishoudens. De meest voor de hand liggende optie daarvoor is de afgevangen CO_2 te transporteren via de OCAP infrastructuur naar Rotterdam: voor een groot deel van dit traject is de infrastructuur al gerealiseerd of klaar voor bouw. Vanuit de haven van Amsterdam is twee kilometer nieuwe pijpleiding nodig om het AEB hierop aan te sluiten. Bij het afvalverwerkingsbedrijf zal een compressorstation komen te staan, evenals bij de overgang van OCAP naar het Porthosysteem. De afgevangen CO_2 van AEB kan dan via het OCAP-netwerk aan tuinders geleverd worden of als grondstof voor industrie in de haven, bijvoorbeeld voor productie van synthetische kerosine.

2.2.5 INFRASTRUCTUURAGENDA DUURZAME BRANDSTOFFEN

In het NZKG zet Port of Amsterdam in op de ontwikkeling van een duurzaam brandstoffenproductiecluster. Hiervoor heeft Port of Amsterdam een specifiek stuk grond aangewezen voor de vestiging van bedrijven in de duurzame brandstofproductie: het BioPark. Alle utiliteiten die brandstofproducten nodig hebben worden hiermee goed ontsloten.

2.3. SYSTEEMEFFECTEN VAN DE INFRASTRUCTUUR

Naar aanleiding van de strategie van het cluster zijn industrieprojecten en de benodigde infrastructuurprojecten vastgesteld, in toevoeging op de projecten uit de CES NZKG 2021. Deze zijn onverminderd relevant en passen vanzelfsprekend in de strategie. Infrastructuur kan enerzijds meer partijen dienen dan alleen de industrie, anderzijds kan ook de industrie een gunstige rol hebben op de benutting en dimensionering van infrastructuur. Deze paragraaf kijkt daarom breder naar de effecten die behaald kunnen worden met de gevraagde infrastructuur.

Systeemeffect kandidaat MIEK-project Amsterdam Zuidoost
Het kandidaat MIEK-project 380/150 kV station Amsterdam Zuidoost is een treffend voorbeeld van een project dat meerdere partijen en belangen dient. Het gebied Amsterdam Zuidoost is weliswaar geen industrieel gebied en het project faciliteert niet direct de elektrificatie van de industrie, maar is noodzakelijk voor de regio. Het project is nodig om de ring van Amsterdam te sluiten. Indirect faciliteert dit project daarmee de elektrificatie van de industrie. De gedetailleerde netstudie laat zien dat voeding vanuit het oosten ruimte vrijhoudt in westelijk Amsterdam om de elektrificatie van de industrie te faciliteren.

Systeemeffect kandidaat MIEK-project netverzwaring Noord-Holland-Noord
De noodzaak van het MIEK-project netverzwaring Noord-Holland-Noord komt allereerst voort uit knelpunten in het 150kV-net in Noord-Holland-Noord. In de CES NZKG 2021 is uitgegaan van twee circuits; nieuwe berekeningen onderbouwen de urgentie voor vier circuits. Deze nieuwe 380kV hoogspanningsverbinding richting de Kop van Noord-Holland zou ook gebruikt kunnen worden om aan de hogere vraag naar elektriciteit in het NZKG, waaronder voor Tata Steel Nederland, te kunnen voldoen. Daarnaast is de netuitbreiding nodig om groene waterstof te kunnen produceren in de Kop van Noord-Holland, onder andere voor de vraag naar waterstof van TSN. Ook is de verwachte aanlanding wind op zee in de Kop van Noord-Holland afhankelijk van de nieuwe 380-kV verbinding. Deze netverzwaring, die overigens geografisch buiten het NZKG valt, dient zo diverse partijen en biedt indirect kansen om de industrie in het NZKG verder te verduurzamen.

Systeemeffect kandidaat MIEK-project import-terminal waterstof
Het systeemeffect van de waterstofterminal als MIEK-project is inherent aan de installatie zelf. De terminal wordt een integraal deel van het waterstofsysteem en zal zowel de waterstofroute van Tata Steel als toepassingen voor de verduurzaming van de luchtvaart en het havenindustriecluster bedienen. Hoe de verhouding tussen de verschillende aanbodopties voor waterstof precies gaat zijn, is nu nog niet te zeggen. Het systeem is daarvoor nog onvoldoende in beeld. Wel is duidelijk dat alle opties in het NZKG ontwikkeld moeten worden.

Systeemeffect mogelijke extra aanlanding wind op zee in het NZKG
In deze Cluster Energie Strategie is de flexibiliteit in de vraag en aanbodsturing van de industrie globaal geïnventariseerd. De ambitie is om voor 2030 de ordegrootte van 1,5 GW aan elektrolysecapaciteit te hebben in het NZKG ('systeemflex'). In 2050 neemt dat mogelijk met 1 tot 2,5 GW systeemflex toe. Daarnaast kunnen gas en waterstof uitgewisseld worden in de DRI-route van TSN (tot maximaal 80 procent waterstof). Dit betekent dat er (in theorie) in de ordegrootte van 10 TWh operationele flex (uitwisseling van energiedrager) tussen waterstof en gas mogelijk is in het NZKG.

Systeemtechnisch is het interessant om het flexibele aanbod van wind op zee (in de vorm van elektronen of moleculen) te laten aanlanden in de buurt van een flexibele vraag. Daarom is het aan te bevelen een verdiepingsslag uit te voeren op de geïnventariseerde flexibiliteit. De flexibiliteit in elektriciteit, hoogcalorisch gas en waterstof in het NZKG moet worden meegenomen in een systeemstudie als onderdeel van de verkenningen naar aanlanding van wind op zee.

2.3.1. MITIGATIE VAN CONGESTIE

Voor veel van de geïnterviewde bedrijven zijn er globaal vijf routes om te verduurzamen en minder afhankelijk te worden van gas:
- minder energie verbruiken;
- verbruik laten aansluiten bij de energie-opwek;
- elektrificeren;
- stoom inkopen;
- waterstof verbranden.

In verband met de hoge gasprijs en de toenemende CO_2-prijs doen bedrijven het maximale om energie te besparen. Bij afwezigheid van stoomnet en een lage druk waterstofnet, is het enige handelingsperspectief voor deze bedrijven op het moment elektrificeren. Tegelijkertijd heeft een groot deel van het middenspanningsnet van Liander in het NZKG te maken met netcongestie voor het afnemen van elektriciteit (vaak tot 2027 of 2030).

Dit geeft veel bedrijven het gevoel geen handelingsperspectief te hebben. Vanwege de netcongestie wordt er voor meerdere bedrijventerreinen in het NZKG de haalbaarheid van slimme energieoplossingen onderzocht. Meerdere partijen in het NZKG hebben daarom een subsidie bij de provincie Noord-Holland aangevraagd voor een haalbaarheidsstudie 'slimme oplossingen voor netcongestie'. Dat kan mogelijk een oplossing zijn als er flexibiliteit in de elektriciteitsvraag of -aanbod is. Het zou meer perspectief bieden als de deze bedrijven ook concreet aanbiedingen krijgen voor de levering van stoom of waterstof voor 2030, zodat zij een weloverwogen keuze kunnen maken tussen verder elektrificeren en alternatieven.

2.3.2. HERNIEUWBARE BRONNEN

Voor de onderbouwing van nut en noodzaak van de benodigde infrastructuur voor het NZKG, is het van belang verbreding te zoeken. Het cluster NZKG valt geheel binnen de RES-regio Noord-Holland Zuid. In de RES zijn de zoekgebieden en potentie van hernieuwbare energie-opwek in de regio in beeld gebracht. In de netimpact analyse van de RES (bijlage 4 van de RES) is de daaraan gekoppelde infrastructuur aangegeven.

FOTO: PORT OF AMSTERDAM

Er is ook in kaart gebracht waar en hoeveel restwarmte van de industrie kan worden afgenomen en welke infrastructuur daarvoor nodig is. De toename van duurzame lokale opwek, de groei van de regio en de verduurzaming zorgen voor een toenemende druk op het elektriciteitssysteem. Ruimtelijke inpassing en mogelijke (extra) milieudruk van de energie-opwek is ook een aandachtspunt: er zijn mogelijkheden in het industriegebied, hoewel deze beperkt zijn. Aandachtspunt is een gezonde leefomgeving, zoals het voorkomen van extra hinder van (laagfrequent) geluid en visuele hinder.

3. EFFECTEN VAN DE PROJECTEN

3.1 KLIMAATWINST

De klimaatwinst wordt gegeven in directe klimaatwinst (scope 1) en indirecte klimaatwinst (scope 2 en 3) volgens de 'Handreiking berekening CO_2-effecten in de Cluster Energie Strategieën' van PBL van 24 juli 2022.

3.1.1 DIRECTE KLIMAATWINST

De huidige CO_2-uitstoot van de industrie en energieproductie in het NZKG is 18,3 Mton. De uitstoot van de industrie is 6,9 Mton, waarvan 6,3 Mton van Tata Steel Nederland. De CO_2-uitstoot van de energiecentrales wordt veroorzaakt door de Vattenfall centrales en het AEB. Als de uitstoot van de Velsen-centrale meegerekend wordt bij Tata steel, dan bedragen de emissies van Tata steel ongeveer 12 Mton.

De volgende directe klimaatwinst wordt voor 2030 bij de industrie voorzien:

Project	Omschrijving	Beoogde directe CO_2-reductie in 2030 (Mton/jaar)
Heracless	Overschakeling van Tata steel (TSN) naar Direct Reduced Iron-proces (DRI)	5 Mton (scope 1)
CO_2-afvang AEB	CO_2-afvang en opslag/gebruik(Eventuele CO_2-afvang bij TSN is opgenomen in de CO_2-reductie bij het project Heracless)	0,5 Mton (scope 1)
Inzet restwarmte in industrie	Stoomlevering in Westelijk Havengebied met levering door AEB	0,11 Mton (scope 1)
Elektrificatie	Diverse projecten om te elektrificeren (e-boilers)	0,12 Mton (scope 1)
Inzet van waterstof als brandstof	Inzet van waterstof bij processen waarbij elektrificatie of stoomlevering geen optie is	0,08 Mton (scope 1)
Overschakeling naar duurzame brandstoffen voor gascentrales	Vermindering van hoeveelheid elektriciteit geproduceerd met gascentrales, gedeeltelijk gecompenseerd met opwekking van elektriciteit en warmte uit duurzame bronnen	1,05 Mton (scope 1)
Totaal (ambitie)		**6,86 Mton (scope 1)**

De voorgenomen verduurzamingsprojecten en infrastructuurprojecten leiden tot een CO_2-reductie in 2030 van 37 procent ten opzichte van de huidige directe emissies van de industrie en de energiesector in het NZKG.

3.1.2 ADDITIONELE KLIMAATWINST

De volgende additionele klimaatwinst wordt behaald met het uitvoeren van de investeringsagenda:

Project	Omschrrijving	Beoogde indirecte CO_2-reductie in 2030 (Mton/jaar)
Elektrolysers	Groene waterstofproductie in het NZKG (Hermes, H2Era, Vattenfall)	0,44 Mton (scope 3)
Synthetische en biobrandstoffen	Productie van synthetische kerosine uit waterstof en CO_2 (Synkero, Orgaworld en andere)	0,7 Mton (vermeden CO_2-uitstoot van kerosine) en 0,2 - 0,5 Mton (scope 3 - vermeden CO_2-uitstoot van andere brandstoffen – afhankelijk van productmix biobrandstoffen in 2030)
Importterminals waterstof	Import van groene waterstof die wordt gebruikt als grondstof in plaats van grijze waterstof	200 kton groene waterstofimport ter vervanging van gebruik fossiele grondstoffen in het NZKG geeft een emissiereductie van 1.77 Mton CO_2. De doelstelling van 1 Mton groene waterstofimport kan nog tot additionele CO_2-reductie elders leiden
MIEK-project 380/150 kV Amsterdam Zuidoost	Verzwaring van het elektriciteitsnet in Amsterdam Zuidoost	Faciliteert 358 MW warmtetransitie en 345 MW elektrische mobiliteit in 2030. Dit betekent 0,4 Mton CO_2-reductie mits de toegenomen elektriciteitsvraag door groene stroom wordt ingevuld
MIEK-project circuit-verzwaring naar NHN	Verzwaring elektriciteitsnet naar Noord-Holland-Noord	Deze verzwaring is bedoeld om nieuwe bedrijven te faciliteren en beoogd niet primair een emissiereductie
Totaal (ambitie)		**3,5 – 3,8 Mton (scope 3)**

3.2 MILIEUEFFECTEN

Milieuruimte is één van de schaarse middelen in het NZKG. Nieuwe ambities voor de energietransitie en circulaire economie vragen om inpassing en mogelijk om verruiming van deze ruimte, terwijl er bijvoorbeeld voor woningbouw juist emissiereductie nodig is.

De provincie heeft een hoge ambitie ten aanzien van de gezonde leefomgeving en streeft naar een omgeving waar de druk op de gezondheid zo laag mogelijk is en die uitnodigt tot een gezonde leefstijl. Potentiële negatieve effecten ten aanzien van geluidhinder, luchtkwaliteit, geur of elektromagnetische velden dienen voorkomen te worden, ook bij de verdere uitrol van de energietransitie.

Doorgaans wordt voor de inpassing van energieprojecten enkel per project bekeken wat de milieueffecten zijn. Het NZKG heeft een inventarisatie laten maken van de ruimte en milieucontouren voor de energieprojecten in het NZKG (de Inventarisatie ruimte en milieucontouren energieprojecten NZKG 2022 Generation Energy).

Vanwege de grote onzekerheden (locaties, groottes) die rond de verschillende energieprojecten spelen, kunnen nu nog geen geaccumuleerde effecten in beeld worden gebracht. Ook zijn de veiligheidscontouren van bepaalde technieken nog niet altijd beslist. Er is daarom een verdere verdieping gewenst; voor de Westpoort loopt hiervoor de Studie Modernisering Omgevingsveiligheid.

FIJNSTOF EN NOX-EMISSIES

De uitstoot van fijnstof van de industrie zal naar verwachting ook met ongeveer 30 tot 35 procent afnemen. Dat betekent dat de milieubaten van de fijnstofreductie van de industrie in het NZKG in 2030 in de ordegrootte van 100 miljoen euro per jaar kan worden gewaardeerd.[5]

Naast CO_2-reductie is het een positief milieueffect dat de NOx -emissies (stikstofoxide) van de piekbelasters van de industrie in het NZKG naar verwachting met ongeveer 35 procent (ruim 3000 ton NOx, bron emissieregistratie 2020) zullen afnemen. De toetsing van de NOxuitstoot is complex; de verwachte reductie in het NZKG is gebaseerd op een analyse van de piekbelasters van NOxemissies (Provincie Noord-Holland) gekoppeld aan de CES NZKG 2022 data. In de NOxemissies van de industrie is ook de uitstoot van ammoniak meegenomen. Eind 2022 presenteert de Provincie Noord-Holland een roadmap stikstof industrie. Het rapport geeft bouwstenen om in de eerste helft van 2023 een convenant te kunnen sluiten met de industrie over de terugdringing van de uitstoot in de komende tien jaar

OMGEVINGSGELUID EN – VEILIGHEID

Alle projecten in het NZKG zijn op locaties waar relatief veel geluid is (meer dan 60 dB(a)). Wanneer er sprake is van omgevingsgeluid, heeft extra geluid relatief minder impact op het totaal. Wel kan een toename van geluid een knelpunt zijn in een gebied waar de totale geluidsruimte aan zijn grenzen zit. Om te bepalen of er voldoende geluidsruimte aanwezig is binnen de geluidszones is onderzoek voor ieder project nodig. Mogelijk zijn er extra kosten gemoeid met mitigerende maatregelen of zijn ruimtelijke aanpassingen nodig dan wel andere maatregelen. Ook kan dit een negatief effect hebben op het tijdspad voor de vergunningverlening.

Het NZKG kent op verschillende plekken industrie met veiligheidscontouren. Door deze contouren zijn er beperkingen in de ruimtelijke ontwikkelingen. Wanneer de nieuwe Omgevingswet ingaat, komen er aandachtsgebieden. Deze aandachtsgebieden zijn gebieden rond activiteiten met gevaarlijke stoffen die zichtbaar maken waar mensen binnenshuis, zonder aanvullende maatregelen, onvoldoende beschermd kunnen zijn tegen de gevolgen van ongevallen met gevaarlijke stoffen. Het is belangrijk om mensen te beschermen tegen gevaren van brand, explosie en een gifwolk.

Binnen de energietransitie is omgevingsveiligheid een belangrijk aandachtspunt. Er zijn nog veel onzekerheden op dit moment in de transitie van fossiele brandstoffen naar duurzame energieopwekking. Er is bijvoorbeeld nog niet bekend welke veiligheidsrisico's precies zullen optreden binnen deze energietransitie. Wel is zeker dat hier rekening mee gehouden moet worden. Zo zitten er bijvoorbeeld veiligheidsrisico's aan de productie van biogas en het transport en de opslag van waterstof.

Uit onderzoek blijkt dat de milieuruimte in sommige deelgebieden zeer beperkt is. Verdere verdieping is noodzakelijk op de benodigde milieuruimte (geaccumuleerde effecten). In de transitiefase zullen oude en nieuwe installaties naast elkaar bestaan. Dit kan tijdelijk tot meer ruimtegebruik en milieubelasting leiden. Het is echter mogelijk dat de huidige milieuruimte een extra belasting niet toestaat of dat dit niet aansluit bij de ambitie van een gezonde leefomgeving. Ook kan dit een negatief effect hebben op het tijdspad voor de vergunningverlening.

3.3 RUIMTELIJKE EFFECTEN

Ruimteclaims zijn van elkaar afhankelijk, waardoor regionale afspraken nodig zijn over de samenhang en volgordelijkheid waarin deze in het NZKG tot ontwikkeling worden gebracht. Dit vraagt om een tijdig en brede (integrale) afweging van ruimtelijke inpassing van alle energieprojecten in relatie tot andere belangen. Dit wordt verder vormgegeven in de NOVI-gebiedsaanpak NZKG.

Welke ruimte beschikbaar is voor energieprojecten in het NZKG kan weergegeven worden door het vaststellen van het uitgeefbaar terrein.[6] Die informatie betreft altijd een momentopname. Zo zijn er terreinen waar opties op zijn gevestigd en terreinen die onderdeel zijn van onderhandeling op dit ogenblik (vertrouwelijk).

ARTIST IMPRESSION: STRATEGIE ENERGIETRANSITIE NZKG

[5] TNO Emissieregistratie (2018), Nederlandse emissiedata voor 2017 zoals officieel vastgesteld in december 2018.

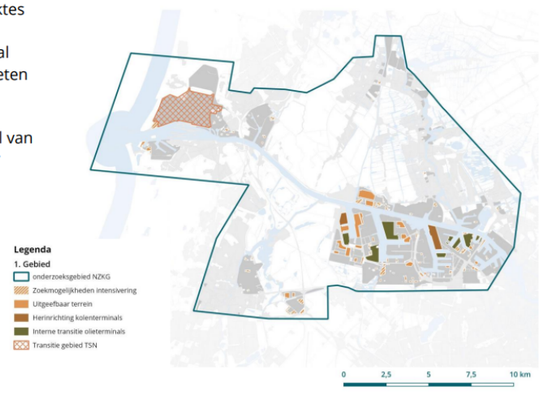
[6] Monitor Ruimte-Intensivering Noordzeekanaalgebied 2021 en interview PoA

Figuur 10: Potentieel beschikbare ruimte voor energietransitie projecten (bron: generation energy – juli 2022)

Gegeven de disclaimers rond *beschikbare* ruimte (slide 12) zijn de hieronder genoemde oppervlaktes dus slechts een momentopname en laten ze mogelijk niet het hele beeld zien. Dit overzicht zal voor een correcte weergave dus ook steeds moeten worden geüpdatet.

Wel laat deze momentopname zien dat een deel van de bedrijventerreinen mogelijk inzetbaar is voor voorgenomen energieprojecten.

Terrein	Hectare terrein
Uitgeefbaar terrein	348
Herinrichting kolenterminals	92
Interne transitie olieterminals	236
Transitie gebied TSN	560
Zoekmogelijkheden intensivering	137

Eerst is het huidig ruimtegebruik van het gebied in kaart gebracht: welke ruimte nemen de bedrijfsterreinen nu in en welke milieuruimte hoort hierbij? Vervolgens is in beeld gebracht welke ruimte in potentie (op termijn) beschikbaar is of komt. Dit kan bijvoorbeeld gaan om uitgeefbaar terrein maar ook opslagcapaciteit in een tank.

Tenslotte zijn de voorgenomen energieprojecten geïnventariseerd. Hierbij is onderzocht welke projecten er op het NZKG afkomen, wanneer dit speelt en waar (indien bekend).

Daarnaast is ook per project een fysiek ruimtebeslag en indien van toepassing milieuruimte inzichtelijk gemaakt. Nieuwe (energie)projecten kunnen niet zomaar naast een woning worden gerealiseerd. Daarom is zonering een belangrijk middel om te voorkomen dat hinder (externe veiligheid, geluid, geur etc.) kan ontstaan en een gezonde leefomgeving in het geding komt.

In het werkdocument van juli 2022 van het NZKG zijn kaarten op detailniveau beschikbaar voor de deelonderwerpen (externe veiligheid, geluid, milieueffect etc.) en voor de deelgebieden van het NZKG (Midden, IJmond en Westpoort).

Als alle potentieel beschikbare ruimte daadwerkelijk beschikbaar komt, passen alle voorgenomen energieprojecten in de fysieke ruimte. Wel zijn er verschillen tussen de deelgebieden; de milieuruimte is in sommige deelgebieden zeer beperkt. Verdere verdieping is noodzakelijk op benodigde milieuruimte (geaccumuleerde effecten). Dit kan pas plaatsvinden wanneer er meer duidelijkheid over de locaties en projectopzet is.

Anderzijds bieden de grote transitiegebieden (opslagterreinen van fossiele brandstoffen), wanneer deze beschikbaar zouden komen, kansen voor de (energie)projecten die op het NZKG afkomen. In de transitiefase zullen oude en nieuwe installaties naast elkaar bestaan, wat tijdelijk tot dubbel ruimtegebruik en dubbele milieubelasting leidt. Deze periode van dubbele belasting dient bij voorkeur zo kort mogelijk te zijn. Ook kan er worden ingezet op tijdelijke maatregelen.

3.4 ECONOMISCHE EFFECTEN

Het economisch belang van het NZKG is groot. Op de bedrijventerreinen in het totale gebied werken ruim 78.000 mensen, waarvan 25.000 in de maakindustrie. Voor behoud van deze industrie en de werkgelegenheid is de energietransitie een vereiste. Daarnaast is de (staal)industrie van groot belang voor het verdienvermogen. Het aandeel in het Bruto Regionaal Product (BRP) is circa 15 procent. Tenslotte is de staalindustrie in de IJmond van belang voor de strategische positionering van de Nederlandse economie. Zonder de energietransitie kan de industrie niet aan de (toekomstige) eisen voldoen en verliest de industrie haar licence to operate. Voor de energietransitie in het NZKG zijn miljarden aan investeringen nodig. Ook kunnen in diverse waardeketens de productiekosten (tijdelijk) hoger liggen dan voorheen. Een voorbeeld hiervan is de productie van staal. De reductie van CO_2-uitstoot leidt tot hogere kosten. Die hogere kosten moeten in de waardeketens geabsorbeerd worden. Om te voorkomen dat productieprocessen, die goedkoper zijn door meer uitstoot, competitiever zijn, is het wenselijk een economisch gelijk speelveld (level playingfield) te verzekeren. Daartoe is de Europese Commissie voornemens het Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) in te faseren. Dit is een economisch effect dat de gehele energietransitie betreft, niet enkel het NZKG.

Onderdeel van deze transitie is de overschakeling naar een circulaire economie.
In een circulaire economie worden reststromen hergebruikt, zodat er zo min mogelijk grondstoffen nodig zijn en er zo min mogelijk afval is. Deze kringloopeconomie is belangrijk, omdat bijna de helft van alle C02-uitstoot wereldwijd is gerelateerd aan de productie van goederen en producten én er steeds meer schaarste van (kritische) grondstoffen ontstaat. In het NZKG is veel potentie om circulair te produceren, gezien de vele maakindustrie in het gebied.

Vanuit economisch perspectief hebben investeringen in het NZKG bovendien een groter effect dan investeringen in de Nederlandse economie als geheel. Het gebied is gespecialiseerd in sectoren met een relatief hoge groei op nationaal niveau, daardoor ligt de hypothetische groei boven die van de Nederlandse economie. Dit, gecombineerd met de grote impact op de leefomgeving van de vele mensen die nabij de industrie in het NZKG wonen, maakt het zeer aantrekkelijk om de energietransitie in het NZKG te versnellen.

FOTO: RUUD KARSTENS

3.4.1. NIEUWE ACTIVITEITEN IN HET CLUSTER EN TRANSFORMATIE VAN BESTAANDE ACTIVITEITEN IN HET CLUSTER

Naast het behoud van banen bieden de in deze CES NZKG 2022 voorgestelde transitiepaden en infrastructuurprojecten een nieuw perspectief voor zowel de bestaande energiesector als voor andere sectoren in de maakindustrie. Die relevante (toe)leveranciers zijn voor specifieke systemen, componenten en onderdelen nodig voor de energie-infrastructuur. Met de nieuwe energie-infrastructuur ontstaan er mogelijkheden voor de ontwikkeling van nieuwe waardeketens van nationaal en internationaal belang.

Het NZKG is een dynamische omgeving met een internationale oriëntatie. In het NZKG zijn de luchthaven, zeehaven en industrie gezamenlijk in staat nieuwe waardeketens te realiseren, zoals schone brandstoffen voor lucht- en zeevaart en CO_2-vrij staal. Deze waardeketens zijn uniek in Nederland. Daarnaast kunnen ook andere sectoren profiteren van investeringen, kennisontwikkeling en innovatie in deze ketens.

De aanleg en het onderhoud van de windparken op zee gaat voor een groot deel plaatsvinden vanuit de Noord-Hollandse havens. Onder meer wordt gekeken naar de zeehaven IJmuiden en de huidige Averijhaven als toekomstige Energiehaven. Voor het onderhoud van windmolens is nu beperkt ruimte aanwezig in IJmuiden; verdere stroomlijning van het havengebruik is noodzakelijk. De aanleg en het onderhoud leveren naar verwachting groeiende economische activiteit en werkgelegenheid.

De nieuwe waardeketens zullen nieuwe werkgelegenheid scheppen. In Noord-Holland is met de uitvoering van de investeringsagenda voor de energietransitie, jaarlijks tot maximaal netto 4.000 fte gemoeid (bron: studie SEO arbeidsmarkt effecten energietransitie). De invloed van de investeringen in energietransitie en duurzaamheid leveren daarmee een bijdrage aan het behoud of creatie van nieuwe werkgelegenheid.

3.4.2 UITBREIDINGEN VAN DE WAARDEKETEN IN HET NZKG

De aanpassingen in de energie-infrastructuur en de technologische ontwikkelingen in energie zullen alle waardeketens in het NZKG beïnvloeden, vanwege de onderliggende samenhang. Specifieke voorbeelden van industriële processen en projecten, die additioneel mogelijk gemaakt worden wanneer de infrastructuur uitgevoerd wordt zijn:

- Transformatie van de waardeketen van de staalindustrie.
- Transformatie van de waardeketen van logistiek, onder meer scheepvaart (walstroom), luchtvaart (duurzame brandstoffen) en wegverkeer (duurzame brandstoffen en elektrificatie).
- Andere clusters zullen in hun waardeketen ook (mee)transformeren. Denk hierbij aan de maakindustrie in Westpoort, de voedingsindustrie in Zaanstad en de expansie van de offshore wind waardeketen.

Daarnaast creëert het uitvoeren van deze agenda ruimte in meerdere opzichten voor nog nader te ontwikkelen economische activiteit en bijbehorende waardeketens.

FOTO: BRAM VAN DE BIEZEN

4. KNELPUNTEN, SUCCES- EN RISICOFACTOREN

4.1 PLANNINGSANALYSE

A. PLANNINGSANALYSE VAN DE MIEK-PROJECTEN

Alle bestaande en nieuwe MIEK-projecten lopen in de planningsanalyse het risico van lange(re) doorlooptijden voor (noodzakelijke) planologische procedures en knelpunten door beperkingen in de uitvoeringscapaciteit. De projecten uit CES NZKG 2021 en de actualisatie van 2022 zijn onverminderd urgent.

Voor de drie nieuwe MIEK-projecten geldt specifiek:

MIEK 1: netverzwaring 380kV-net Noord-Holland-Noord (4 circuits)
De netverzwaring Noord-Holland-Noord heeft primair een afhankelijkheidsrelatie met de planning (van de aanlandingen) van wind op zee. Er is samenhang met de aanlanding wind op zee én waterstofontwikkeling op het gebied van de route (ruimtelijke ordening) en capaciteit.

MIEK 2: nieuw 380/150kV-transformatiestation tussen de bestaande stations Diemen en Breukelen
Een nieuw 380/150kV-invoedingspunt te realiseren tussen de bestaande 380/150kV-stations Diemen en Breukelen. Dit project is al opgenomen in de concept IP van TenneT voor realisatie na 2031. De wens is om de aanleg te versnellen. Van dit project is namelijk de woningbouwontwikkeling en verduurzaming van een groot deel van Amsterdam afhankelijk. Het realiseren van nieuwe 380/150kV-stations kent een lange doorlooptijd (5 tot 7 jaar). Het is daarom noodzakelijk om te starten met de voorbereidingen van netuitbreiding lang voordat de daadwerkelijke vraag vanuit Amsterdam Zuidoost er is.

MIEK 3: project importterminal waterstof NZKG
Het realiseren van een waterstofterminal kent een lange doorlooptijd. Er zijn nog veel onzekerheden over de verschillende niet-toxische dragers en over de bijbehorende milieu- en veiligheidscontouren. Het is daarom noodzakelijk om te starten met de voorbereidingen van de terminals lang voordat de daadwerkelijke vraag vanuit Tata Steel en de rest van het NZKG er is. En ver voordat het aanbod van overzee specifiek in beeld is.

De ontwikkeling van een grootschalige importterminal hangt nauw samen met de tijdige beschikbaarheid van waterstoftransportinfrastructuur. Dit geldt voor de aantakking van lokale afnemers (regionale waterstofnetwerk en lokale distributienetten) én voor de verbinding van de terminal met het nationale waterstofnet.

B. PLANNING OP HET ELEKTRICITEITSNETWERK

Liander
Liander is gevraagd een kwalitatieve netimpact analyse te doen, vanwege het geactualiseerde beeld van de vraag naar transportcapaciteit van elektriciteit door industriële partijen in het NZKG. Dit is in het kader van de CES NZKG 2022 uitgevraagd. Centraal stond de vraag of de netcapaciteit van Liander, inclusief realisatie van voorgenomen uitbreidingsinvesteringen, voldoende is om in 2030 en 2050 aan de vraag naar transportcapaciteit op het regionale elektriciteitsnet in het NZKG te kunnen voldoen. In 2021 heeft Liander een vergelijkbare exercitie uitgevoerd voor de CES NZKG 2021. De conclusies uit 2021 zijn herijkt voor de CES NZKG 2022.

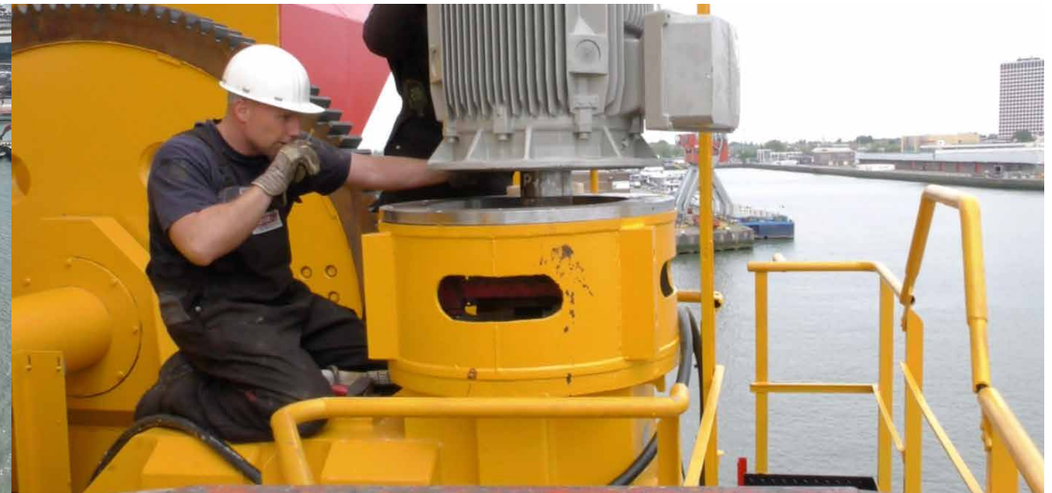
2030
De data waarover Liander beschikt en de interviewdata verschillen niet veel van elkaar voor wat betreft de verwachte vraag naar transportvermogen op het regionale elektriciteitsnet in 2030. Er wordt dan ook verwacht dat het regionale elektriciteitsnet in het NZKG in 2030 sterk genoeg is om te voldoen aan de verwachte vraag naar transportvermogen. Een voorwaarde is wel dat alle geplande uitbreidingsinvesteringen door Liander (en TenneT) tijdig worden gerealiseerd.

Tot 2030 is er echter in het grootste gedeelte van het NZKG sprake van congestie, met name in het middenspanningsnet van Liander.

2050
Voor 2050 zijn de onzekerheden, zowel in de interviewdata als de data waarover Liander beschikt, logischerwijs groter dan in 2030. In de interviewdata zien we dat aan de ene kant terug in relatief grote bandbreedtes tussen het laag en hoog scenario en aan de andere kant dat vermogens uit 2030 één-op-één worden overgenomen naar 2050. De route die industriële partijen naar 2050 inslaan, lijkt daarmee voor henzelf veelal nog onduidelijk. Het hangt natuurlijk ook af van het al dan niet beschikbaar komen van alternatieven voor de gasinfrastructuur, zoals bijvoorbeeld een stoomnet of een lage druk waterstofnet.

Om de onzekerheden tussen 2030 en 2050 te duiden, zullen de aankomende jaren diverse onderzoeken worden uitgevoerd, waardoor duidelijkere prognoses ontstaan. Deze worden met netbeheerders vertaald

naar impact op de elektriciteitsinfrastructuur, waardoor uitbreidingsinvesteringen op tijd en in de juiste omvang kunnen worden genomen. Zo heeft Port of Amsterdam momenteel een studie belegd bij CE Delft om een update te maken van de verwachte elektriciteitsvraag in de periode tot na 2030, op basis van voortschrijdende inzichten van de afgelopen twee jaar. Op basis van de uitkomsten, verwacht eind september 2022, beoordelen Port of Amsterdam en Liander in welke mate de nieuwe prognoses de robuustheid van het elektriciteitsnet na 2030 beïnvloeden. Dan wordt bepaald of een wijziging van het investeringsportfolio nodig is.

Walstroom

Walstroom is een belangrijke ontwikkeling in het Noordzeekanaalgebied. De verwachte vraag naar walstroom wordt ingeschat in de ordegrootte van 75 tot 150 MW in het Noordzeekanaalgebied in 2030. In beide datasets, zowel van Liander als van het NZKG, zijn de conclusies uit het hierboven genoemde onderzoek van Port of Amsterdam door CE Delft nog niet meegenomen. Walstroomontwikkelingen die al bekend zijn bij Liander zijn wel meegewogen in de geplande uitbreidingsinvesteringen door Liander.

TenneT

TenneT is ook gevraagd in 2022 een kwalitatieve impactanalyse te doen, net als voor de CES NZKG 2021. De conclusies van 2021 zijn herijkt voor 2022. Een belangrijke wijziging (voor elektriciteit) ten opzichte van 2021 is dat de mogelijkheid onderzocht gaat worden om meer elektrolyse te doen op en nabij de locatie van Tata Steel Nederland. In de actualisatie van de CES was uitgegaan van 500 MW elektrolyse-capaciteit op deze locatie. Nu gaat de haalbaarheid van 1 tot 3 GW elektrolyse onderzocht worden. De mogelijkheden voor aansluiting op het TenneT-hoogspanningsnet worden in de haalbaarheidsstudie meegenomen. Het hoogspanningsnet ter plaatse is zwaar uitgelegd en zou een dergelijke elektrolyse-capaciteit mogelijk kunnen faciliteren, eventueel in combinatie met een additionele aanlanding van wind op zee. Er zal daarvoor nog een doorrekening moeten gebeuren op de achterliggende systeemimpact. De doorrekening vindt plaats in het eerstvolgende investeringsplan dat TenneT opstelt (IP2024) en zeer waarschijnlijk ook in IP2050.
Daarnaast is Liander voor een aantal projecten afhankelijk van netuitbreidingen die door TenneT gerealiseerd moeten worden. TenneT en Liander hebben op een frequente basis overleg over de voortgang van de betreffende projecten. TenneT probeert hierbij zoveel mogelijk aan te sluiten bij de wensplanning van Liander.

Gasunie

Gasunie benadrukt in haar analyse van de vraagontwikkeling dat er nog een grote bandbreedte in de scenario's voor 2030 en 2050 is en dat er keuzes gemaakt moeten worden om die onzekerheden weg te nemen.

Kanttekeningen bij de planning

Huidige netcongestie in Noord-Holland en plan van aanpak versnellen realisatie infrastructuur Noord-Holland

In grote delen van het elektriciteitsnet in Noord-Holland is momenteel de maximale transportcapaciteit voor levering en teruglevering bereikt. Dat betekent dat nieuwe of in omvang groeiende grootverbruik aansluitingen in congestiegebieden niet van transportvermogen voorzien kunnen worden totdat het net is uitgebreid. De provincie Noord-Holland heeft in samenwerking met de netbeheerders voor elektriciteit en de gemeenten[7] de taskforce energie-infrastructuur opgericht, om het volgelopen elektriciteitsnet aan te pakken. Binnen de taskforce richt een spoor zich op het versnellen van de realisatie van de infrastructuur die nodig is om de huidige netcongestie op te lossen en toekomstige knelpunten te voorkomen. In dit spoor gaat het om tien regionale clusters met de hoogste prioriteit, die randvoorwaardelijk zijn voor het oplossen van de netcongestie in een groot gebied. Twee regionale clusters vallen in het NZKG: IJmond en Zaanstreek. In deze clusters zetten gemeenten en Liander al geruime tijd stappen met elkaar en zal deze aanpak gericht zijn op het zoeken naar versnelling binnen de lopende trajecten. De andere sporen binnen de taskforce in Noord-Holland zijn het integraal programmeren van het toekomstige energiesysteem en de inzet van slimme energie-oplossingen.

Planning Investeringsplancyclus

De netbeheerders lichten hun geplande investeringen toe in het tweejaarlijkse Investeringsplan. Indien een actuele ontwikkeling tot een netinvestering leidt die nog niet opgenomen is in het Investeringsplan, wordt direct een investeringsbesluit gestart.

FOTO: TENNET

[7] Gemeente Amsterdam valt buiten de scope van de Noord-Hollandse taskforce en heeft een eigen taskforce met een vergelijkbaar plan van aanpak.

4.2 RISICO'S EN RANDVOORWAARDEN VOOR DE PRIVATE PROJECTEN

A TECHNOLOGISCHE ONZEKERHEID

Bepaalde technieken zoals DRI-REF[8] zijn nog niet op grote commerciële schaal toegepast, waardoor nog veel engineering plaats moet vinden. TSN zal de overstap daarom gefaseerd moeten maken, met mogelijke pilotfases en een opstartfase voor de volledige ingebruikstelling. Als hier onverwachte knelpunten naar voren komen, leidt dat tot vertragingen in emissiereductie.

De technologische onzekerheid speelt ook mee rondom elektrolyse. Die noodzakelijke installaties zijn veel groter dan de uitvoeringen die nu operationeel zijn. Tegenslagen bij de ingebruikneming van de elektrolyse stelt toegang tot groene waterstof en bijbehorende emissiereductie van TSN en andere industriële partijen mogelijk langer uit.

De ontwikkeling van verschillende waterstofdragers en cryogene waterstof is op technisch gebied nog in volle gang. Daarmee is de keuze voor specifieke dragers nog niet evident. Snelle verdere verduidelijking van deze keuzes is cruciaal voor het nemen van relevante besluiten.

B BESCHIKBAARHEID GROENE ELEKTRONEN EN MOLECULEN

De vraag naar groene elektriciteit en waterstof binnen het cluster is naar verwachting groter dan het aanbod, omdat er niet voldoende betaalbare groene elektronen en moleculen beschikbaar zijn. Er is dus naar verwachting onvoldoende elektriciteit beschikbaar en dus onvoldoende groene elektrolysecapaciteit. Dit betekent dat TSN en andere industriële partijen via andere routes meer H2 moeten verkrijgen, zoals via import of eventueel blauwe waterstof– ieder ook met eigen risico's en onzekerheden.

C WEDERZIJDSE AFHANKELIJKHEID INVESTERINGEN

Wederzijdse afhankelijkheid van investeringsbeslissingen ofwel Final Investment Decisions (FIDs) van verschillende bedrijven en projecten heeft het risico van blokkades in zich. Voorbeelden van afhankelijkheden zijn: DRI -REF; elektrolysers; WOZ-aanlanding; elektriciteitsinfrastructuur; import van waterstof.

D NEGATIEVE (EN ONZEKERE) BUSINESSCASE VOOR WATERSTOF

Veel variabelen voor de businesscase waterstof zijn nog erg onzeker. Dit geldt voor zowel CAPEX als OPEX (onder andere de prijzen van gas, waterstof etc.). De businesscase voor groene waterstof is negatief, wat vraagt om – waarschijnlijk substantiële – subsidies.

FOTO: PORT OF AMSTERDAM

[8] DRI REF is Direct Reduced Iron with Electric Furnaces

4.3 RISICO'S EN RANDVOORWAARDEN VOOR DE PUBLIEKE PROJECTEN

A. ONZEKERHEID KEUZE TECHNOLOGIEROUTE/ VOLLOOPRISICO'S

Niet alle bedrijven hebben al hun technologieroute gekozen. Dit leidt tot extra onzekerheid over de benodigde elektronen, moleculen en infrastructuur, wat resulteert in vollooprisico's. Publieke partijen zouden dit risico op zich kunnen nemen.

B. DOORLOOPTIJD VERGUNNINGEN

Doorlooptijden van vergunningen zorgen voor vertraging. De doorlooptijd van bijvoorbeeld een elektrolyser kan oplopen tot 4 of 6 jaar vanwege onder meer de complexiteit van de aanvraag, afstemming tussen verschillende partijen en de bezwaar- en beroepsfase. Mede gezien de afhankelijkheden in de keten is dit een groot risico voor emissiereducties.

C. ARBEIDSMARKT

In de uitvoering van de noodzakelijke projecten is de huidige arbeidsmarkt een knelpunt.

D. DRAAGVLAK

In een gebied waar de leefomgeving onder druk staat, moeten een groot aantal projecten gerealiseerd worden. Op termijn zullen deze projecten bijdragen aan emissiereductie en verbetering van de leefomgeving, terwijl deze projecten tijdelijk kunnen leiden tot meer overlast voor de omgeving. Zorgvuldige informatievoorziening en participatietrajecten zijn daarom vereist.

Overkoepelende randvoorwaarden

Naast dat specifieke knelpunten aangepakt moeten worden, is voor netbeheerders een aantal randvoorwaarden cruciaal. Worden deze randvoorwaarden niet (voldoende) ingevuld, dan staat dat een goede uitrol van de uitbreidingsinvesteringen in de weg. Het betreft de volgende randvoorwaarden (zie hiervoor de 'Quickscan coalitieakkoord Netbeheer Nederland'):

- Er is een sturend kader nodig voor de realisatie van grootschalige elektrolyse, batterijen, vraagsturing, waterstofopslag en warmtebuffering. Dit zijn onmisbare bouwstenen van het energiesysteem om productie van duurzame elektriciteit op het elektriciteitsnet inpasbaar te houden en zo de duurzame doelstelling te halen.
- Vraag en aanbod moeten zich complementair ontwikkelen. Als vraag en aanbod van elektriciteit, met name aan de kust, niet met elkaar meegroeien, is er een verhoogd risico op congestie of export van groene stroom. Dat vraagt om meer investeringen en dus meer resources die al schaars zijn. Industriële processen bij aanlandlocaties moeten flexibel ingericht kunnen worden om de balans tussen vraag en aanbod te kunnen behouden. Daarvoor is stimulering van flexibiliteit nodig door middel van (financiële) prikkels om het aanpassen van industriële processen lonend te maken. De benodigde mix aan flexibiliteitsmiddelen bestaat uit vraagsturing (DSR), power-to-heat, power-to-gas en inzet van CCS/CCU/CDR.
- Er moet een helder systeemontwerp komen voor nieuw te ontwikkelen markten. Opschaling in nieuwe ketens zoals waterstof, groengas, warmte en CCS/CCU/CDR is alleen mogelijk met sterke sturing op de nieuw te ontwikkelen markten. In het systeemontwerp van deze markten moet het publieke belang geborgd worden. Regulering moet aansluiten bij de fase van de marktontwikkeling, Nederland moet aansluiten bij de ontwikkeling van importketens. Opschaling moet mogelijk worden gemaakt.
- Er moet een Europees plan voor afstemming van nationale energiemixen en bijbehorende hoofdinfrastructuur komen. Inpassing van duurzame energie kan alleen optimaal plaatsvinden indien de samenwerking met buurlanden wordt geïntensiveerd. Zowel voor elektriciteit als waterstof zal het marktuitwisselvermogen toenemen de komende jaren.

4.5 KANSEN IN DE INVESTERINGSAGENDA

De kans op versnelling en efficiëntie zit in de wederzijdse afhankelijkheid van verschillende bedrijven en projecten. De waterstoftransitie van de staalindustrie, de investeringen in elektrolysers, de aanlanding van wind op zee en de infrastructuur (en de importterminal) die daarbij horen hangen allemaal samen. Daadkrachtige en gecoördineerde aanpak maakt het mogelijk kansen te ontsluiten die anders onbenut blijven.

4.6 FINANCIERINGSBEHOEFTE

De investeringen, fasering en tijdslijn van de infrastructuurprojecten zijn weergegeven in onderstaande tabel.

Project	Investeringsbesluit	Operationeel	Investering €M
1. Elektriciteit verzwaring (MIEK-projecten CES NZKG 2021)	Eind 2021	In stappen, continu proces	500-750
2. WN NZKG	Eind 2022	2026	Nog niet bekend, moet samen gezien worden met landelijke waterstofnet
3. Elektriciteit verzwaring (MIEK-projecten CES NZKG 2022)	Wordt in IP2024 opgenomen	In stappen	200-400
4. Importterminal H2	2026	2029	Wordt duidelijk in FEED-fase
5. Stoomnet	December 2022	Begin 2025	15-27
6. ZaannetH2	Onbekend, onder andere afhankelijk van regulatie	Na realisatie WN NZKG	Onbekend
7. H2avennet	Nog niet bekend	Eind 2025	Ongeveer5 (eerste fase)
8. Verzwaring Liander	Instappen	In stappen; zie appendix	Onbekend
9. IJmond warmte	2022/2023	Eind 2025	200
10. Regionaal CO_2-net	Nog niet bekend	Voor 2030	100-200

4.7 UITVOERINGSPROGRAMMA ENERGIETRANSITIE NZKG

Deze CES NZKG 2022 is opgesteld in opdracht van het Bestuursplatform Energietransitie. Dit Bestuursplatform is een publiek-private regionale samenwerking en bestaat uit de industrie (Tata Steel Nederland, Vattenfall, ORAM, Zaanstad Maakstad, Port of Amsterdam en Zeehaven IJmuiden), netbeheerders (TenneT, Alliander, Gasunie) en overheden (Gemeenten Amsterdam, Haarlemmermeer, Velsen, Beverwijk, Heemskerk, Zaanstad, provincie Noord-Holland) en het Ministerie van Economische Zaken.

Het uitvoeringsprogramma energietransitie NZKG functioneert eveneens onder aansturing van het Bestuursplatform Energietransitie. In dit Programma en de bijbehorende versnellingstafels worden projecten op basis van een dashboard gemonitord, doorlooptijden, afhankelijkheden en risico's worden in beeld gebracht.
De besluitvorming over ruimtelijke inpassing van de projecten vindt conform bestaande planologische procedures onder bevoegd gezag van Rijk, de provincie of gemeenten plaats.

Het is van belang dat de CES NZKG 2022 in goede verbinding staat met de ambities en plannen van de deelnemers van het BPF NZKG en de andere regionale processen rond de klimaatopgave, in het bijzonder de RES. Dit geldt ook voor andere regionale ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving, in het bijzonder verstedelijkingsstrategie MRA en het NOVEX-gebied NZKG, om een goede synergie te borgen.
Vergeleken met de andere clusters is het NZKG een 'vol' gebied, waarbij het belangrijk is in een vroeg stadium de opgave integraal te benaderen en draagvlak te creëren. Een gedragen CES NZKG 2022 zorgt voor een tijdige uitvoering van de noodzakelijke investeringen voor de verduurzaming van de industrie.

5. CALL FOR ACTION

5.1 INFRASTRUCTUURAGENDA NATIONAAL EN PROVINCIAAL MIEK

De benodigde energie-infrastructuurprojecten in de CES NZKG 2021 van nationaal belang zijn::

1. Een verzwaring van het elektriciteitsnet.
2. Een regional integrated backbone (RIB) voor waterstof– nu genoemd waterstofnetwerk Noordzeekanaalgebied (HyNetwork Services).

De geïnventariseerde projecten van regionaal belang zijn:

1. Een stoomnet in de haven.
2. Een lokaal lagedruk waterstofnet in de haven (H2avennet).
3. Een waterstofnet voor Zaandam (ZaannetH2).
4. Een regionale verzwaring van het elektriciteitsnet.
5. Een (rest)warmtenet van de industrie in de IJmond.

De nieuwe MIEK-projecten toegevoegd in CES22 zijn van nationaal belang:

1. MIEK Amsterdam Zuidoost: een nieuw 380/150kV-transformatiestation te realiseren tussen de stations Diemen en Breukelen
2. MIEK Kop van Noord-Holland: uitbreiding van 2 naar 4 kabels
3. MIEK-project importterminal waterstof NZKG

Nieuw project van regionaal belang is:

1. Een lokaal C02-net (verbinding OCAP en AEB)

FOTO: VINCENT BLOOTHOOFD

5.2 MIEK-PROJECTEN EN BENODIGDE ACTIE OM KNELPUNTEN OP TE LOSSEN

PROJECTBESCHRIJVING KANDIDAAT MIEK-PROJECT 380/150 KV STATION AMSTERDAM ZUIDOOST

Voor een toekomstbestendige energie-infrastructuur in de ring Amsterdam is het noodzakelijk een nieuw 380/150kV-invoedingspunt te realiseren tussen de bestaande 380/150kV-stations Diemen en Breukelen. Er kan namelijk geen additionele voeding vanuit het bestaande 380/150kV-station Diemen worden gecreëerd. Dit kan via een nieuw 380/150kV-station in de nabijheid van de bestaande 380kV-verbinding Diemen–Breukelen.

Het nieuwe 380/150kV-station wordt specifiek gerealiseerd voor de voeding van de nieuwe stations in Amsterdam Zuidoost (vooral Bijlmer-Oost). Wellicht kan een 380/150kV-station ook dienen als invoeding voor ontwikkelingen van Weesp (onder andere Bloemendalerpolder en noodzakelijk transformator-station Liander). De meest toekomstbestendige oplossing is het realiseren van een nieuw 380/150kV-station.

Het gebied Amsterdam Zuidoost is geen industrieel gebied, waardoor het project niet direct de elektrificatie van de industrie faciliteert maar wel de elektrificatie van de industrie. Een gedetailleerde netstudie laat zien dat voeding vanuit het oosten (dit project) ruimte vrijhoudt (creëert) in Westelijk Amsterdam om de elektrificatie van de industrie te faciliteren.

PROJECTBESCHRIJVING KANDIDAAT MIEK-PROJECT 380 KV NAAR NOORD-HOLLAND-NOORD

In de CES NZKG 2021 van het NZKG is aangegeven dat deze verbinding onder andere noodzakelijk is voor de verduurzaming van de industrie in het gebied. In de CES NZKG 2021 is uitgegaan van 2 circuits; nieuwe berekeningen onderbouwen de urgentie (nut en noodzaak) voor 4 circuits.

PROJECTBESCHRIJVING KANDIDAAT MIEK-PROJECT IMPORTTERMINAL WATERSTOF

Voor de ontwikkeling van een waterstofmarkt en de toekomstbestendige leveringszekerheid van waterstof in het NZKG is import van waterstof per schip naar een importterminal van cruciaal belang. De vraag naar waterstof in het NZKG is groot. Met de waterstofroute van Tata Steel en overige waterstof-toepassingen ten behoeve van verduurzaming van de luchtvaart en het havenindustriecluster in het NZKG is al in 2030 zo'n 275 kton waterstof nodig in en in 2035 is dit reeds 550 kton. De waterstofterminal heeft naar verwachting een volumecapaciteit van zo'n 200 kton nodig, maar dit is sterk afhankelijk van de ontwikkelingen in het waterstofsysteem.

In de toekomst is minder ruimte nodig in het Westelijk Havengebied voor kolen, gas en olie. Mogelijk kan de waterstofimport terminal in de vrijkomende ruimte worden ingepast. De aanvoer-infrastructuur is al beschikbaar en de waterstof-backbone komt er praktisch langs.

De drie (3) kandidaat MIEK-projecten zijn opgenomen in addendum 1.

5.3. BELEIDSKNELPUNTEN EN VRAAG AAN RIJK

- Er is een **sturend kader nodig voor de realisatie van grootschalige elektrolyse, batterijen, vraagsturing, waterstofopslag en warmte-buffering.** Dit zijn onmisbare bouwstenen van het energiesysteem om de productie van duurzame elektriciteit op het elektriciteitsnet inpasbaar te houden en zo de duurzame doelstelling te halen.

- Het **beleid rondom import van waterstof,** in het bijzonder voor het NZKG relevante LOHC's, en niet cryogene waterstof is nog niet uitgekristalliseerd. Dit werkt vertragend voor investeringen in import- en opslagfaciliteiten. De tijd dringt hier vanwege internationale concurrentie. Financiering van importfaciliteiten en de bijbehorende waardeketen kan van belang zijn. Ook de regelgeving rondom de certificering van geïmporteerde groene waterstof is een randvoorwaarde.

- **Vraag en aanbod moeten zich complementair ontwikkelen**
  Als vraag en aanbod van elektriciteit, met name aan de kust, niet met elkaar meegroeien is er een verhoogd risico op congestie of export van groene stroom. Dat vraagt om meer investeringen en dus meer resources die al schaars zijn. Industriële processen bij aanlandlocaties moeten flexibel ingericht kunnen worden om de balans tussen vraag en aanbod te kunnen behouden. Daarvoor is **stimulering van flexibiliteit nodig** door middel van (financiële) prikkels om het aanpassen van industriële processen lonend te maken. De benodigde mix aan flexibiliteitsmiddelen bestaat uit vraagsturing (DSR), power-to-heat, power-to-gas en de inzet van CCS/CCU/CDR.

- **Snelle uitbreiding wind op zee en besluitvorming VAWOZ**
  In verband met de interafhankelijkheden tussen de verschillende projecten is het van groot belang dat er snelle besluitvorming komt in het kader van VAWOZ 2031-2040. Met name de realisatie van elektrolyse en het gebruik van groene waterstof is hier (deels) van afhankelijk.

  De aanlanding van windenergie moet integraal bekeken worden met het ontwikkelpad van Tata Steel Nederland (Eindrapport Voorverkenning VAWOZ 14 juli 2022). De ruimte in het NZKG is echter schaars. Dit maakt de locatie Velsen 150kV beperkt bereikbaar. Indien de Vattenfall centrales worden afgeschakeld en afgebroken om plaats te maken voor transformatorstations, kan op station Velsen 150kV 700 MW vanuit windgebied Hollandse Kust West-zuid worden aangesloten. Een extra 2GW aanlanding Wind op Zee met evt. aansluiting op het nog te realiseren station Beverwijk-Vijfhuizen kan ingezet worden voor zowel elektrificatie van de regio als voor elektrolyse. De vraag naar waterstof is daar ruim voldoende voor.
  Er moet sturend afgestemd worden tussen de energietransitie in het NZKG en de aanlanding van wind op zee op het gebied van locaties, planning en volumes om de transitie succesvol te laten zijn. Er moet een helder systeemontwerp komen voor nieuw te ontwikkelen markten. Opschaling in nieuwe ketens zoals waterstof, groengas, warmte en CCS/CCU/CDR is alleen mogelijk met sterke sturing op deze nieuw te ontwikkelen markten. In het systeemontwerp van markten moet het publieke belang geborgd worden. Regulering moet aansluiten bij de fase van de marktontwikkeling, Nederland moet aansluiten bij de ontwikkeling van importketens. Opschaling moet dan ook mogelijk worden gemaakt.

  De kamerbrief 'Voortgang ordening en ontwikkeling waterstofmarkt' beschrijft de belangrijke stappen rondom de ordening en ontwikkeling van de markt. In de gelijktijdige kamerbrief 'Ontwikkeling transportnet voor waterstof' wordt ingegaan op de ontwikkeling van de landelijke waterstofinfrastructuur, die loopt tot in de grote industriële clusters. Omdat de ontwikkeling van de productie en de vraag naar waterstof nog onzekerheden kent, is gekozen voor een flexibele, adaptieve en gefaseerde uitrol van het net.

- **Financiering onrendabele top groene waterstof**
  Gezien het feit dat het gebruik van groene waterstof nog niet zal leiden tot een rendabele businesscase (OPEX en CAPEX) is subsidiering van de onrendabele top wenselijk.

- **Versnellen vergunningsprocedures**
  In verband met de gewenste korte doorlooptijd roept het cluster NZKG het Rijk op te kijken naar (het ondersteunen van) versnelling van ruimtelijke inpassing en het parallel laten lopen van vergunningprocedures en het snel behandelen van beroep- en bezwaarprocedures. Daarnaast roept het cluster het Rijk op om snel de noodzakelijke milieu- en veiligheidscontouren voor nieuwe technieken vast te stellen.

- **Er moet een Europees plan voor afstemming van nationale energiemixen en bijbehorende hoofdinfrastructuur komen**
  Inpassing van duurzame energie kan alleen optimaal indien samenwerking met buurlanden wordt geïntensiveerd. Zowel voor elektriciteit als waterstof zal het marktuitwisselvermogen de komende jaren toenemen.

- **Aanpassing van het arbeidsaanbod via scholing kost tijd**
  Om deze aanpassing tijdig te realiseren moet er geanticipeerd kunnen worden op de arbeidsvraag die de komende jaren ontstaat. Er is echter nog veel onduidelijk met betrekking tot inhoud en timing van het klimaatbeleid. Om de klimaatdoelen voor 2030 te kunnen halen, is daarover snel meer duidelijkheid nodig. Gericht beleid is nodig om het arbeidsaanbod te laten aansluiten op de vraag. Werkgevers moeten hun arbeidsvraag inzichtelijk maken, onderwijsinstellingen moeten de benodigde opleidingen aanbieden, werkzoekenden moeten de benodigde kwalificaties verzamelen en overheidsinstanties zoals het UWV moeten het matchen van vraag en aanbod faciliteren. Daarbij is een sturende en coördinerende rol van de overheid noodzakelijk.

FOTO: ERIK BAALBERGEN

ADDENDA

ADDENDUM 1: DE NIEUW VOORGENOMEN MIEK-PROJECTEN

NETVERZWARING 380KV-NET NOORD-HOLLAND-NOORD (4 CIRCUITS)

MIEK PROJECT: NIEUW 380/150KV-INVOEDINGSPUNT TE REALISEREN T USSEN DE STATIONS DIEMEN EN BREUKELEN

ANNEX 1: LOCATIE VAN HET STATION

ANNEX 2: PROJECTEN DIE IN STATION IN WEESP FACILITEERT:

MIEK PROJECT IMPORT TERMINAL WATERSTOF NZKG

FOTO: ANNOESJKA BROHM

ADDENDUM 1: DE NIEUW VOORGENOMEN MIEK-PROJECTEN

NETVERZWARING 380KV-NET NOORD-HOLLAND-NOORD (4 CIRCUITS)

Categorie	Vraag	Omschrijving
Wat	Project-omschrijving	**Netverzwaring 380kV-net Noord-Holland-Noord (4 circuits)** In de CES NZKG 2021van het NZKGis aangegeven dat deze verbinding ondermeer noodzakelijk is voor de verduurzaming van de industrie in het NZKG. In de CES NZKG 2021 is uitgegaan van 2 circuits, nieuwe berekeningen onderbouwen urgentie voor 4 circuits.
Waar	Locatie	De nieuwe verbinding zal aansluiten op de bestaande 380kV verbinding tussen Beverwijk en Diemen, en naar de Kop van Noord-Holland gaan (waarschijnlijk Middenmeer of Den Helder). Het exacte zoekgebied wordt nog bepaald. Zie ook verkenning ten behoeve van nut en noodzaak voor een 380kV-verbinding richting de Kop van Noord-Holland (4 mei 2022).
Wie	Projectpartners en cluster	Ministerie EZK en BZK (samen bevoegd gezag), TenneT, provincie Noord-Holland, gemeenten, stakeholders.
Urgentie	Investeringsbesluit	TENNET zal/heeft een investeringsbesluit genomen. Nog te bevestigen door TenneT
	Operationeel/ beschrijving van urgentie	De netuitbreiding richting de Kop van Noord-Holland is (als dubbelcircuit) al opgenomen in het MIEK. De noodzaak voor netversterking naar de Kop van NH komt allereerst voort uit knelpunten in het 150kV-net in NHN. Deze hoogspanningsverbinding richting de Kop van Noord-Holland zou ook gebruikt kunnen worden om aan de hogere vraag naar elektriciteit in het NZKG en Tata Steel te kunnen voldoen. Daarnaast is de netuitbreiding nodig om groene waterstof te kunnen produceren in de Kop van Noord-Holland, onder andere ten behoeve van de vraag naar waterstof van Tata Steel. Ook is de verwachte aanlanding Wind op Zee in de Kop van Noord-Holland afhankelijk van de nieuwe 380kV verbinding. Om deze kansen (wind en H2) zo goed mogelijk te kunnen benutten is het alternatief met 4 circuits voorgesteld. De netverzwaring biedt dus indirect kansen om de industrie in NZKG verder te verduurzamen. In de verkenning voor een 380kV-verbinding richting de Kop van Noord-Holland (4 mei 2022) worden nut en noodzaak voor een 380 kV-verbinding richting de Kop van Noord-Holland verder beschreven. Hierin wordt rekening gehouden met andere ontwikkelingen in Noord-Holland Noord. Diverse ontwikkelingen maken dit project urgent. De beschreven ontwikkelingen gaan snel en worden continue bijgewerkt met nieuwe rapportages en bronnen. In de bovengenoemde verkenning is informatie opgenomen die beschikbaar was tot ca. medio februari 2022. In het kader van de CES NZKG 2022 is in augustus 2022 de verwachte vraag naar elektriciteit en waterstof van Tata Steel (TSN) geïnventariseerd. **Deze vraag neemt toe (t.o.v van januari 2022) – zie Annex.** **Dit maakt de nut en noodzaak voor een 380kV-verbinding richting naar de Kop van Noord-Holland zoals die in opdracht van EZK en Provincie Noord-Holland in kaart is gebracht (4 mei 2022) groter.**
Duiding Nationaal belang	Knelpunten	Gezien de opgave van een zorgvuldige ruimtelijke inpassing (natuur, landschap, andere ontwikkelingen in het gebied), als ook draagvlak in de omgeving en aandacht voor milieuruimte (gezondheid) is het complex om de benodigde ruimte voor het tracé en de stations te vinden. Ook andere factoren zoals draagvlak, financiering en de verdeling van rollen en verantwoordelijkheden tussen betrokken partijen, spelen een grote rol. Dit zorgt ervoor dat een meer samenhangende strategie nodig is waar alle partijen, ook buiten het NZKG, zich in kunnen vinden. Immers de energie-infrastructuur is niet gebonden aan geografische en bestuurlijke grenzen. Lange doorlooptijden (noodzakelijke) planologische procedures. Beperkte uitvoeringscapaciteit bij de netbeheerders en de gemeenten. Specifiek knelpunt voor deze verbinding zijn de UNESCO werelderfgoederen Stelling van Amsterdam en Beemster.
	Risico's en afhankelijkheden	Besluit over aanlanding wind op zee (WoZ) in Den Helder wordt separaat genomen.
	Mogelijke alternatieven	Indien de energie van de Noordzeewindparken aanlandt als waterstof moeten nut en noodzaak herijkt worden. Mogelijk volstaat dan een 2 circuit. Waterstofproductie in Den Helder geeft juist extra noodzaak tot deze verzwaring.
Hoeveel	Capaciteit	4 circuits 380 kV verbinding met nieuwe transformatorstations of uitbreiding van bestaande transformatorstations.
	Verwachte Investering	Nog niet bekend
Nut en Noodzaak	Technische: Welke projecten worden hiermee gefaciliteerd	Verduurzaming van de industrie NZKG (Zie CES NZKG 2022, o.a. waterstofroute TATA), Aanlanding Wind op Zee Den Helder, Datacenter ontwikkeling, Waterstofeconomie Noord-Zeekanaalgebied en Den Helder, Ontwikkeling zonne-atollen IJsselmeer.
	Brede Welvaart: Welke strategische voordelen worden hiermee gefaciliteerd	Economische versterking NZKG en Noord-Holland Noord. Verduurzaming zal leefbaarheid verbeteren, energienetwerken faciliteren de energietransitie.
	Verwachte systeemeffecten	zie verkenning
	Emissiereductie	zie verkenning. Omdat de netverzwaring meerdere ontwikkelingen mogelijk maakt, is de emissiereductie niet te kwantificeren. Zie 'welke technische projecten worden hiermee gefaciliteerd'.

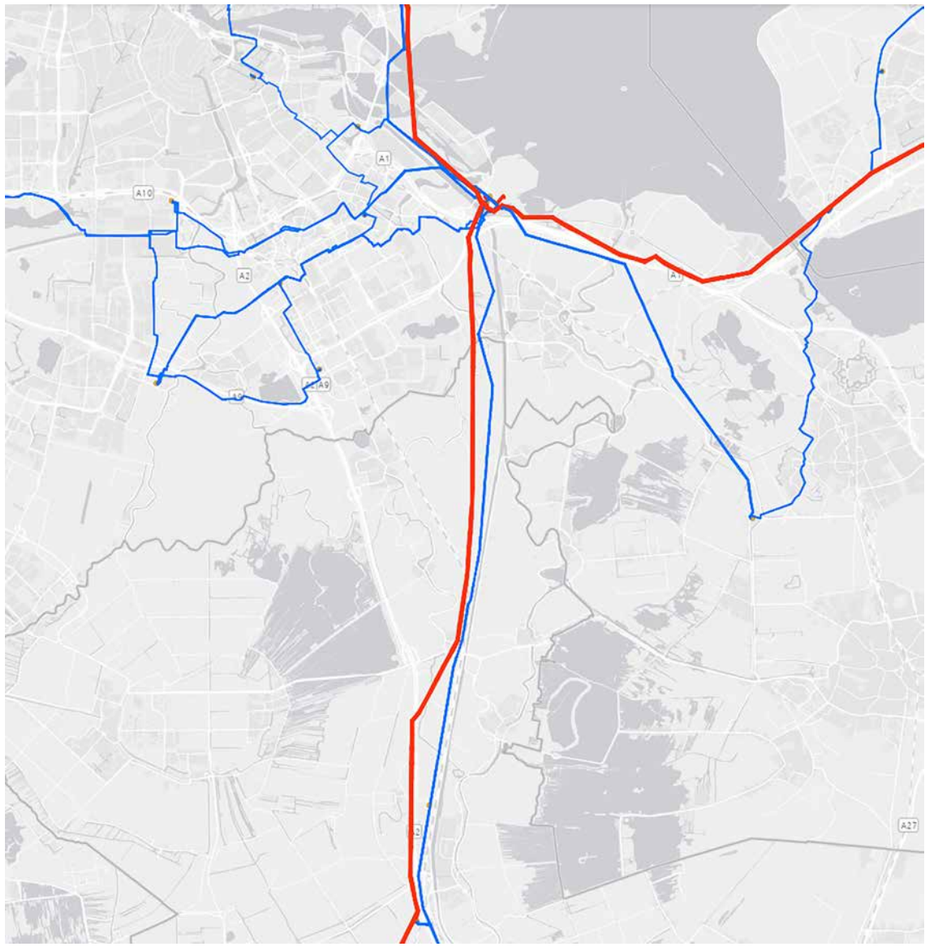
MIEK PROJECT: NIEUW 380/150KV-INVOEDINGSPUNT TE REALISEREN TUSSEN DE STATIONS DIEMEN EN BREUKELEN

Categorie	Vraag	Omschrijving
Wat	Project-omschrijving	Voor een toekomstbestendige energie-infrastructuur in de regio Amsterdam is het noodzakelijk een nieuw 380/150kV-invoedingspunt te realiseren tussen de stations Diemen en Breukelen. Er kan namelijk geen voeding vanuit het bestaande 380/150kV-station Diemen worden gerealiseerd (het bestaande 380/150kV-station is vol. Dit kan door middel van realisatie van een 380/150kV-station in de nabijheid van de 380kV-verbinding Diemen – Abcoude, tussen de stations Diemen en Breukelen. Het nieuwe 380/150kV-station wordt gerealiseerd specifiek tbv voeding van de nieuwe stations in Amsterdam Zuidoost (meer specifiek Bijlmer Oost). Wellicht kan een 380/150kV-station ook dienen als invoeding voor ontwikkelingen van Weesp (o.a. Bloemendalerpolder en noodzakelijk transformatorstation Liander). De meest toekomst-bestendige oplossing is het realiseren van een 380/150kV-station. Het gebied Amsterdam Zuidoost is geen industrieel gebied. Dit project faciliteert dus niet direct de elektrificatie van de industrie. **Indirect faciliteert dit project echter wel de elektrificatie van de industrie. Een gedetailleerde netstudie laat zien dat voeding vanuit het oosten (dit project) ruimte vrijhoudt in westelijk Amsterdam om de elektrificatie van de industrie te faciliteren.** Bovenstaande project is grondig doorgerekend vanuit Amsterdams perspectief, maar moet nogmaals vanuit landelijke systeemperspectief doorgerekend worden. Vanwege het verwachtte systeembelang is opname in het MIEK en als 'no-regret maatregelen' voor de Taskforce Elektriciteit (Amsterdam) wenselijk om eventuele belemmeringen en knel-punten bij de realisatie tijdig weg te nemen
Waar	Locatie	Zie annex 1:
Wie	Projectpartners en cluster	TenneT en Liander zijn verantwoordelijk voor elektriciteit infrastructuur. De Overheid (o.a. provincie, gemeente) ondersteunt de verzwaring van het elektriciteits-net door middel van de Taskforce Elektriciteit. Om daadwerkelijk tot uitvoering te komen, is gebleken dat het belangrijk is belemmeringen in het planproces weg te nemen en zo te voorkomen dat projecten vertragen. Belemmeringen ontstaan vaak doordat meerdere trajecten en/of opgaven bij elkaar komen en nadere afstemming nodig is. De toegevoegde waarde van de overheid wordt gezien in: • Ruimtelijke reserveringen; meer duidelijkheid over waar wel/niet energie-infrastructuur kan komen, zowel bovengronds als ondergronds. En het inbedden van voldoende ruimte voor nutsinfrastructuur in ruimtelijke plannen. • Overzicht van beleidsprojecten die impact hebben op de netinfrastructuur: beleid op natuur/landschap/cultuurhistorie en dergelijke kan energie-infrastructuur beïnvloeden. • Het inzetten van juridisch planologische instrumenten, inzetten van procedures die bijdragen aan versnelling. • Het ontwerpen van een hybride energiesysteem van de toekomst: er is regie nodig op het verkrijgen van juiste energiemix, het koppelen van energiedragers en het maken van een integrale afweging van opgaven. • Meer eenduidigheid creëren in het aankoopbeleid voor grond ten behoeve van energie-infrastructuur tussen publieke organisaties. • Onderzoek naar verbetering regelgeving kabels & leidingen.

Categorie	Vraag	Omschrijving
Urgentie	Investeringsbesluit	**Dit project is al opgenomen in de concept IP van TenneT voor realisatie na 2031.** **De wens is om dit versnellen. Van dit project is namelijk de woningbouwontwikkeling en verduurzaming van een groot deel van Amsterdam afhankelijk.**
	Operationeel/ beschrijving van urgentie	Het realiseren van nieuwe onderstations kent een lange doorlooptijd (5-7 jaar). Daarom is het noodzakelijk om te starten met de voorbereidingen van netuitbreiding lang voordat dat daadwerkelijke vraag vanuit Amsterdam Zuid-Oost er is (zie Annex 2)
Duiding Nationaal belang	Knelpunten	Gezien de opgave van een zorgvuldige ruimtelijke inpassing (natuur, landschap, andere ontwikkelingen in het gebied), als ook draagvlak in de omgeving en aandacht voor milieuruimte (gezondheid) is het complex om de benodigde ruimte voor dit station te vinden en aan te leggen. Ook andere factoren zoals financiering en de verdeling van rollen en verantwoordelijk-heden tussen betrokken partijen gaan een steeds grotere rol spelen. Dit zorgt ervoor dat een meer samenhangende strategie nodig is waar alle partijen, ook buiten het NZKG, zich in kunnen vinden. Immers de energie-infrastructuur is niet gebonden aan geografische en bestuurlijke grenzen. Lange doorlooptijden (noodzakelijke) planologische procedures. Beperkte uitvoeringscapaciteit.
	Risico's en afhankelijkheden	Hieronder bij nut en noodzaak wordt aangeven welke projecten afhankelijk zijn van dit station. Het risico is dat de warmtetransitie in de stad Amsterdam en de elektrificatie van de mobiliteit vertraging oplopen.
	Mogelijke alternatieven	De te realiseren infrastructuur wordt als een 'voorwaardelijke' maatregel gezien. Onder verschillende scenario's zijn er eigenlijk geen goede alternatieven voor de verzwaring van het net op de knelpunten. Er is in Amsterdam Zuid-Oost weinig grootschalige flex-capaciteit (bijvoorbeeld elektrolyser) beschikbaar. Wel is er decentrale flex-capaciteit beschikbaar (laadpalen Electrische Voertuigen (EV)). Benutting van decentrale flex capaciteit zou nader onder-zocht kunnen worden.
Hoeveel	Capaciteit	Het nieuwe 380kV-station krijgt uiteindelijk 4 circuits met ieder een transportcapaciteit van 2635 MVA. De capaciteit van de koppeling naar het 150kV-station is maximaal 2000 MW
	Verwachte Investering	Ordegrootte 250 miljoen euro

Categorie	Vraag	Omschrijving
Nut en Noodzaak	Technische: Welke projecten worden hiermee gefaciliteerd	<u>Warmtetransitie:</u> Verduurzaming van bestaande bouw (226 MW), horeca koken (113 MW) en hulpwarmte-centrales (19 MW). <u>Mobiliteit:</u> EV auto's & EV bestelbusjes (262 MW), OV bus (56 MW), spoor (45 MW) en water (27 MW). <u>Wind-op-Zee aanlanding:</u> Technisch gezien zou het zelfs mogelijk zijn een zou het mogelijk zijn elektriciteit van WoZ te laten aanlanden op het station in Weesp (bron: voorverkenning VAWOZ 2030-2040). (Het nadeel is dat dit een lang tracé over land is). <u>Programma Energie Hoofdstructuur (PEH)</u> Vanuit PEH wordt de 'potentiele ruimteclaim t.b.v. PEH' onderzocht 'binnen de hekken van het station Diemen'. Mogelijk wordt dit ook gefaciliteerd.
	Brede Welvaart: Welke strategische voordelen worden hiermee gefaciliteerd	De investering in de elektriciteitsinfrastructuur draagt bij aan de verduurzaming en versterking van het bedrijfsleven in de regio De verduurzaming van het bedrijfsleven zal de leefbaarheid in de regio verbeteren. Versteviging van positie NZKG en Schiphol als brandstofhub (met brandstof overslag). Elektriciteit-infrastructuur is ook belangrijk voor het versterken van het vestigingsklimaat voor nieuwe bedrijven (bijvoorbeeld datacenters).
	Verwachte systeemeffecten	Systeemwaarde • Balancering duurzame/CO_2-arme energieproductie en energievraag • Vrijhouden van capaciteit voor de industrie om te verduurzamen • Verzwaring van het elektriciteitsnet maakt decentraal opgewekte duurzame energie (vanuit de RES-en) beter inpasbaar. • Mogelijke integratie offshore wind
	Emissiereductie	Faciliteert CO_2-reductie in 2050 (358 MW warmtetransitie en 390 MW elektrische mobiliteit) mits de toegenomen elektriciteitsvraag door groene stroom wordt ingevuld.

ANNEX 1: LOCATIE VAN HET STATION

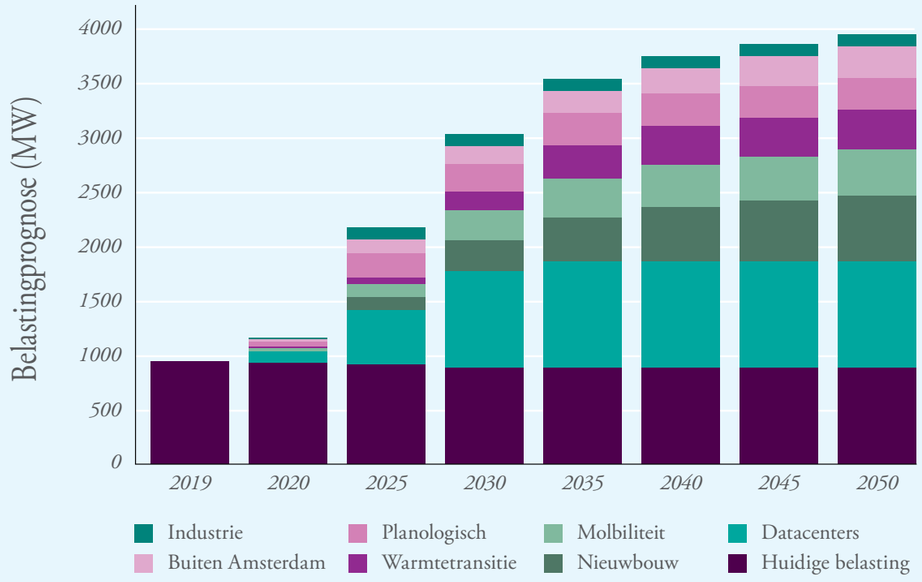

ANNEX 2: PROJECTEN DIE IN STATION IN WEESP FACILITEERT:

Hieronder is het vraagscenario voor elektriciteit in Amsterdam zuid-oost toegelicht. De bron van deze data is de gedetailleerde netstudie van Liander en de Gemeente Amsterdam van februari 2021. Dit vraagscenario is ter illustratie en laat zien waar de knelpunten in het elektriciteitsnet zitten in Amsterdam zuid-oost. De in de grafiek genoemde sectoren maakten geen deel uit van de bedrijven die geinterviewd zijn voor de CES NZKG 2022.

Belangrijkste conclusies "Hoog" scenario

- **Datacenters**: zowel de bekende plannen (404 MW) van datacenters als de nog onbekende (415 MW) klanten (de scenario's) hebben de grootste impact.
- **Nieuwbouw**: woningbouw (339 MW) heeft een groter aandeel dan niet wonen (251 MW).
- **Mobiliteit**: mobiliteit weg (EV auto's & EV bestelbusjes) heeft de grootste impact (262 MW), daarna OV bus (56 MW), spoor (45 MW) en water (27 MW).
- **Warmtetransitie**: de verduurzaming van bestaande bouw heeft de meeste impact (226 MW), daarna horeca koken (113 MW) en hulpwarmtecentrales (19 MW).

Bron: gedetailleerde netstudie Liander en Gemeente Amsterdam (februari 2021)

MIEK PROJECT IMPORT TERMINAL WATERSTOF NZKG

Categorie	Vraag	Omschrijving
Wat	Project-omschrijving	Voor de ontwikkeling van een waterstofmarkt en de toekomstbestendige leverings-zekerheid van waterstof in het NZKG is import van waterstof per schip van cruciaal belang. De vraag naar waterstof in het NZKG is groot. Met de waterstofroute van Tata Steel en overige waterstoftoepassingen tbv verduurzaming van de luchtvaart en het haven-industriecluster in het NZKG is al in 2030 zo'n 230 kton waterstof nodig in en in 2035 is dit reeds 550 kton. Daar komt de aanvullende vraag naar waterstof in het Europese (mn Duitse) achterland nog bij. Doormiddel van 1) elektrolyse in het gebied (+/-150 kt/jaar), 2) aanbod via de nationale waterstofbackbone en 3) import via schip zal aan de vraag voldaan moeten worden. Daarnaast zal ook overslag van groene waterstof tbv verduurzaming van andere delen van Nederland mogelijk een belangrijke rol gaan spelen. Hoe de verhouding tussen de verschillende aanbodopties precies is, valt nu nog niet te zeggen. Dat alle opties in het NZKG ontwikkeld dienen te worden, is evident. Port of Amsterdam is nu al een van de grootste brandstoffen importhavens ter wereld en onderzoekt de mogelijkheden van grootschalige import en doorvoer van groene waterstof. Hiervoor kan een groot deel van de bestaande infrastructuur gebruikt worden. Het NZKG is een dichtbevolkt gebied en de Port of Amsterdam onderzoekt dan ook bewust niet-toxische waterstofdragers, zoals LOHCs, cryogene waterstof en groene methanol. Met deze waterstofdragers zijn tevens maximale synergie effecten te realiseren met de huidige brandstoffen infrastructuur die al in het havengebied vergaand aanwezig is. Vanwege het verwachtte systeembelang van de waterstofhub NZKG voor de regio als ook het achterland en de grote regionale waterstofvraag van Tata Steel en de daarmee gepaarde CO_2-reductie, is opname in het MIEK wenselijk. Hiermee kunnen eventuele belemmeringen en knelpunten bij de realisatie tijdig weggenomen worden.
Waar	Locatie	De waterstofterminal komt in het NZKG komen en krijgt een directe aansluiting op het nationale en regionale waterstofnetwerk. Voor de hand ligt de bestaande opslag en transport-infrastructuur in de Port of Amsterdam (Westpoort) hier zoveel mogelijk voor te (her)gebruiken. Eventueel kan ook gekeken worden naar het Tata Steel Nederland terrein of in de nabijheid daarvan (Energiehaven). Hierover zijn nog geen besluiten genomen. Nadere studie loopt.
Wie	Projectpartners en cluster	Belangrijkste projectpartners zijn de Port of Amsterdam, op- en overslagbedrijven EVOS en Zenith Energy en Tata Steel en Schiphol) als belangrijkste (toekomstige) afnemers van de waterstof. Daarnaast werken Port of Amsterdam en EVOS samen met Duisport en Duitse partners en afnemers in die regio aan de ontwikkeling van een LOHC importketen.

Categorie	Vraag	Omschrijving
Urgentie	Investeringsbesluit	Dit project staat aan de start van de feed fase. Investeringsbesluit zal naar verwachting 2026 worden genomen. Om zoveel mogelijk aanbod van waterstof al in 2029 (start DRI-installatie) beschikbaar te hebben moet de terminal dan operationeel zijn. Om dit mogelijk te maken is een investeringsbeslissing nodig in 2026. De wens is dan ook het project te versnellen. Hierbij is opname in het MIEK zeer behulpzaam.
	Operationeel/ beschrijving van urgentie	Het realiseren van een waterstofterminal kent een lange doorlooptijd en er zijn nog veel onzekerheden over de verschillende niet-toxische dragers en over bijbehorende milieu en veiligheidscontouren. Daarom is het noodzakelijk om te starten met de voorbereidingen van de terminals lang voordat dat daadwerkelijke vraag vanuit Tata Steel en de rest van het NZKG er is (zie Annex x). En lang voordat het aanbod van overzee specifiek in beeld is.
Duiding Nationaal belang	Knelpunten	De ontwikkeling van verschillende waterstofdragers en cryogene waterstof, zowel op technisch gebied als ook de ontwikkeling van de verschillende business cases, is op dit moment in volle gang. Daarmee is de keuze voor specifieke dragers nog niet evident. Snelle verdere verduidelijking van deze keuzes is cruciaal voor het nemen van relevante besluiten. Gezien de beperkte fysieke ruimte (boven- en ondergronds) als ook milieuruimte is het uitdagend om de benodigde ruimte in het fysieke domein te vinden om waterstofinfra-structuur aan te leggen (of uit te breiden). Ook is nog veel onduidelijk over milieu en veiligheidscontouren, financiering en de verdeling van rollen en verantwoordelijkheden tussen betrokken (internationale) partijen gaan een steeds grotere rol spelen. Dit zorgt ervoor dat een meer samenhangende strategie nodig is waar alle partijen, ook buiten het NZKG, zich in kunnen vinden. Immers de energie-infrastructuur is niet gebonden aan geografische en bestuurlijke grenzen. Lange doorlooptijden (noodzakelijke) planologische procedures. Om de terminal tijdig operationeel te hebben is het nodig vroegtijdig te starten.
	Risico's en afhankelijkheden	De ontwikkeling van een grootschalige importterminal hangt nauw samen met de tijdige beschikbaarheid van waterstoftransportinfrastructuur. Dit geldt voor de aantakking van lokale afnemers (regionale waterstofbackbone en lokale distributienetten) als ook voor de verbinding van de terminal met het nationale waterstofnet.
Hoeveel	Capaciteit	Ordegrootte: 200 kton per jaar
	Verwachte investering	Dit wordt duidelijk in de Feed fase. Hierover moeten door POA nog nadere besluiten worden genomen.

Categorie	Vraag	Omschrijving
Nut en Noodzaak	Technische: Welke projecten worden hiermee gefaciliteerd	Groen staal en circulaire industrie (o.a. DRI route Tata Steel; industriële afnemers waterstof NZKG; afnemers in achterland) Schone brandstoffen voor lucht- en scheepsvaart (o.a. productie van synthetische kerosine, brandstof voor nieuwe voortstuwingstechnologie etc.) Zwaar wegtransport op waterstof
	Brede Welvaart: Welke strategische voordelen worden hiermee gefacili-teerd	Met waterstofinfrastructuur (inclusief importterminals) wordt de ontwikkeling van de waterstofmarkt in het NZKG gefaciliteerd. Hiermee kan bestaande industrie verduurzamen en nieuwe duurzame industrie zich vestigen. Ook faciliteert het de verduurzaming van de brandstoffen haven Amsterdam en levert het een bijdrage aan de verduurzaming van de luchtvaart op Schiphol. Met bijbehorende positieve effecten voor werkgelegenheid, milieu, gezondheid en leefomgeving.
	Verwachtte systeemeffecten	Een waterstofinstructuur (inclusief importterminals) ondersteunt de netbalancering en de inpassing van variabele duurzame energiebronnen (zoals zon-PV en wind) in het elektriciteitsnet.
	Emissiereductie	De huidige EU-benchmark voor waterstofproductie is 8,85 kg CO_2/kg H2. Indien groene waterstof wordt gebruikt in plaats van grijze waterstof, kan dit gezien worden als emissiereductie (zie handreiking berekening CO_2-effecten CES NZKG juli 2022). De partijen in het NZKG hebben grotendeels behoefte aan groene waterstof. 200 kton groene waterstof import geeft een emissiereductie van 1.77 Mton CO_2 per jaar.

De volgende tabel geeft de energievraag en -aanbod van TSN voor de relevante energiedragers van de Cluster Energie Strategie NZKG weer, zoals geïnventariseerd in januari 2022 en augustus 2022.

Tabel 1: Verwachte energievraag en CO_2/warmte-aanbod TSN (peildatum januari 2022)

TSN	2019-2025	DRI-technologie 2030	DRI-technologie 2035 en verder
	Huidige situatie	Opgave addendum CES januari 2022	Opgave addendum CES januari 2022
	3 TWh	6-7 TWh	8 TWh
Elektriciteit (direct)		Niet meegenomen	Niet meegenomen
Elektriciteit (indirect)	3 TWh	4-15 TWh	8 TWh
Aardgas		100-150 kton	400 kton
CO_2-afvang		Max. 1-2 Mton	Max. 1-2 Mton
Restwarmte		Wordt nog onderzocht: 5-15 MW beschikbaar	

Ten opzichte van januari 2022 onderzoekt Tata Steel aanvullende mogelijkheden om waterstof in het NZGK te produceren, bijvoorbeeld bij Tata Steel. Daarom is de verwachte (indirecte) elektriciteitsvraag toegenomen. Dit resulteert in het volgende actuele vraagscenario.

Tabel 2: Verwachte energievraag en CO_2/warmteaanbod TSN (peildatum augustus 2022)

TSN	2019-2025	DRI-technologie 2030	DRI-technologie 2035 en verder
	Huidige situatie	Opgave voor CES NZKG 2022	Opgave voor CES NZKG 2022
	3 TWh	6,5 TWh	8,5 TWh
Elektriciteit (direct)	0 TWh	3,5 TWh	3,5-7,5 TWh
Elektriciteit (indirect)	3 TWh	8-14 TWh	8-17 TWh
Aardgas		150-200 kton	400 kton
CO_2-afvang		Max. 1-2 Mton	Max. 0,5-2 Mton
Restwarmte		Wordt nog onderzocht: 5-15 MW beschikbaar	

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10894
Extern Zaak ID	1906010
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	24 oktober 2022
Agendapunt	17.b
Titel	Gezondheid: Vaststellen jaarverslag vergunningverlening, toezicht en handhaving omgevingsdiensten 2021 (C-agenda NLG 24-10-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Brief aan PS over dashboard jaarverslag vergunningverlening, toezicht en handhaving 2021.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	10 oktober 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**24 oktober 2022**
Ingekomen stukken ter kennisname	31 oktober 2022

Toelichting

Het Jaarverslag Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) 2021 geeft inzicht in de uitvoering en voortgang van het VTH-beleid van de provincie Noord-Holland. Wij hebben de uitvoering van de VTH-taken gemandateerd aan de omgevingsdiensten. Het Jaarverslag VTH 2021 is hoofdzakelijk gebaseerd op de afzonderlijke jaarverslagen van deze omgevingsdiensten. Het Jaarverslag VTH 2021 is door middel van een dashboard opgesteld.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

A. Feitz

BEL/OMB

Telefoonnummer +31235145137

annemarie.feitz@noord-holland.nl

Verzenddatum

- 5 OKT. 2022

Kenmerk

1906010/1906012/

Uw kenmerk

Betreft: dashboard jaarverslag vergunningverlening, toezicht en handhaving 2021

Geachte leden,

Met deze brief informeren wij u over het Jaarverslag Vergunningverlening, Toezicht & Handhaving (VTH) 2021.

Inleiding

Wij hebben de uitvoering van VTH-taken ondergebracht bij vier omgevingsdiensten (Flevoland & Gooi en Vechtstreek, IJmond, Noordzeekanaalgebied en de Noord-Holland Noord). Deze taken staan beschreven in de VTH-uitvoeringsprogramma's. Na afloop van een jaar doen de omgevingsdiensten in hun jaarrapportages verslag over de door hen uitgevoerde werkzaamheden. Wij hebben deze jaarrapportages gebundeld in een provinciaal jaarverslag.
Om de resultaten van de VTH-taken voor uw Staten overzichtelijker te maken, hebben we gekozen om het jaarverslag door middel van een dashboard (https://geoapps.noord-holland.nl/dashboards/2020_004_VTH_jaarverslag.htm) op te stellen. Verder zijn wij ook met de omgevingsdiensten in gesprek over het rapporteren van de VTH-doelen en of we deze doelen daadwerkelijk bereikt hebben, zoals bedoeld in artikel 7.7 Besluit omgevingsrecht.

Jaarverslag VTH 2021

Het Jaarverslag VTH 2021 geeft inzicht in het aantal verleende vergunningen en controles dat per wettelijk kader is uitgevoerd. Deze gegevens zijn gespecificeerd naar beleidsthema, zoals *Milieu, Bodem, Groen* en *Water*. Tevens gaat het Jaarverslag VTH 2021 in op de uitgevoerde VTH-taken in het kader van energiebesparing bij de inrichtingen waarvan wij het bevoegd gezag zijn voor het verlenen van de vergunning op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo).

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Tot slot
De uitkomsten van het jaarverslag zullen wij onder meer als input gebruiken voor het aanscherpen van onze afspraken met de omgevingsdiensten over de uitvoering van onze VTH-taken voor de komende jaren. Tevens zijn de resultaten van dit jaarverslag een bouwsteen voor eventuele bijstelling van beleidsthema's.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

J. Olthof

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10873
Extern Zaak ID	1891544
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	24 oktober 2022
Agendapunt	18.a
Titel	Auditopvolging peildatum 1 september 2022 (C-Agenda NLG, RWK, M&B en EFB)
Organisatieonderdeel	AD/CC

Bijlagen
GS notitie Auditopvolging peildatum 1 september 2022
Auditopvolgingslijst bestuurlijke aanbevelingen peildatum 1 september 2022
Brief aan PS over auditopvolging peildatum september 2022.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	10 oktober 2022
Ruimte Wonen en Klimaat	24 oktober 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**24 oktober 2022**
Mobiliteit & Bereikbaarheid	31 oktober 2022
Economie Financiën en Bestuur	31 oktober 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 oktober 2022

Toelichting

Auditopvolging is een instrument om de overgenomen aanbevelingen van de externe accountant, de Randstedelijke Rekenkamer, de provinciearchivaris en Concerncontrol systematisch door te voeren. Het dient tevens als verantwoordingsinstrument naar PS en sturingsinstrument voor PS. Per halfjaar wordt gerapporteerd aan de directie, GS en PS.

Provincie Noord-Holland

Kenmerk: 1891544/1891577

Uw contactpersoon
J.M. Bierhuizen
AD/CC

Telefoonnummer +31631690638
bierhuizenj@noord-holland.nl

Betreft: Auditopvolging per 1 september 2022

Memo

Inleiding

De auditopvolgingslijst is een instrument om de opvolging van aanbevelingen systematisch en periodiek te monitoren en eventuele risico's binnen de organisatie onder de aandacht te brengen. Hierbij geeft de auditopvolgingslijst inzicht in de voortgang van de opvolging van de aanbevelingen uit onderzoeken van de Randstedelijke Rekenkamer, de externe accountant, de provinciearchivaris en van de concerncontroller van de provincie Noord-Holland.

Aan de hand van de auditopvolgingslijst rapporteert de concerncontroller per halfjaar (in maart en september) aan Gedeputeerde Staten over de voortgang van de opvolging van de aanbevelingen. Gedeputeerde Staten informeren Provinciale Staten per bijgaande brief over deze voortgang.

De opvolging betreft de mate waarin de maatregelen zijn uitgevoerd die de opdrachtgevers hebben toegezegd naar aanleiding van de aanbevelingen uit de onderzoeken. De opdrachtgevers van de maatregelen zijn werkzaam bij één van de directies van de provincie Noord-Holland. Of en de mate waarin de maatregelen het gewenste effect hebben, is geen onderdeel van de auditopvolging.

De externe accountant en provinciearchivaris richten zich wel op de effectiviteit van de genomen maatregelen als onderdeel van hun reguliere controle, respectievelijk inspectie. De Randstedelijke Rekenkamer voert voor een deel van haar onderzoeken opvolgingsonderzoeken uit om te bepalen of de maatregelen effect hebben gehad. Ook de concerncontroller doet dit.

De auditopvolging is tot stand gekomen op basis van de ontvangen input van de opdrachtgevers en de medewerkers verantwoordelijk voor het treffen van adequate beheersmaatregelen.

Voorliggende notitie geeft een samenvatting van de auditopvolging tot 1 september 2022. Hieronder geven wij een analyse van de stand van zaken.

Evenals bij de auditopvolgingsrapportage peildatum maart 2022 is er een bijlage bij de auditopvolgingsnotitie gevoegd. Dit betreft een rapportage van de OD NZKG waarin zij rapporteert over aan haar gerichte aanbevelingen in het rapport ‘stof tot nadenken’ van de Randstedelijke Rekenkamer. Over de in dit rapport aan GS gerichte aanbevelingen rapporteren wij in de auditopvolgingslijst.

De volgende tabel bevat de voortgang van de opvolging van de aanbevelingen per 1 september 2022 afgezet tegen de voortgang per 1 maart 2022.

	Totaal	Reken kamer	Accountant	Concern control	Provincie archivaris
Openstaand per 1 maart 2022	25	11	13	1	0
Nieuwe aanbevelingen	9	0	9	0	0
Totaal aanbevelingen waarover dit memo rapporteert	**34**	**11**	**22**	**1**	**0**
Afgeronde aanbevelingen	*4*	*2*	*2*	*0*	*0*
Vervallen aanbevelingen	*4*	*0*	*4*	*0*	*0*
Totaal afgerond/ vervallen	**8**	**2**	**6**	**0**	**0**
Openstaande aanbevelingen per 1 september 2022	**26**	**9**	**16**	**1**	**0**

Tabel 1: Verloop aanbevelingen auditopvolging in de periode van 1 maart 2022 tot 1 september 2022

Analyse

In de afgelopen periode zijn 4 aanbevelingen afgerond en 4 komen te vervallen. In het geval van de aanbevelingen van de externe accountant betreft het aanbevelingen die één of meerdere keren zijn herhaald. Deze aanbevelingen krijgen de komende periode extra aandacht. Het vervolg van deze analyse gaat in op de opvolging van de aanbevelingen ten aanzien van de interne bedrijfsvoering, het provinciaal beleid en aspecten inzake beheer en onderhoud.

Hierbij gaan wij uit van de status die de verantwoordelijken voor het treffen van de maatregelen hebben opgegeven. De status van de opvolging van sommige aanbevelingen verdient door interpretatieverschillen in enkele gevallen enige nuancering. Dit hebben wij dan als zodanig aangegeven.

Oude en doorgeschoven aanbevelingen

Op uw verzoek informeren wij u apart over de punten waarvan de planning niet is gehaald en één of meerdere keren zijn doorgeschoven.

De afgelopen periode is de deadline van één aanbeveling uitgesteld naar een later moment.

Er bestaan verschillen in de oplostijd van aanbevelingen. Dit heeft te maken met het verschil in aard en complexiteit van de vraagstukken. Tot slot worden in voorkomende gevallen om moverende redenen prioriteiten verlegd.

In de auditopvolgingslijst is de status inzichtelijk gemaakt en gemarkeerd welke deadline is doorgeschoven.

Kabinet

Financieel toezicht gemeenschappelijke regelingen
De Randstedelijke Rekenkamer beval PS in haar rapport van 14 december 2015 aan om met uw college af te spreken een visie op het financieel toezicht op gemeenschappelijke regelingen te ontwikkelen en om deze visie vast te leggen in beleid en de risicogerichte benadering hierin mee te nemen.

Op 16 juni 2022 is het gemeenschappelijk toezichtskader vastgesteld in uw college, waarmee dit punt als afgerond kan worden beschouwd

Bedrijfsvoering

Procesbeschrijvingen
Uw externe accountant heeft in de afgelopen jaren aanbevelingen gedaan ten aanzien van (de kwaliteit van) procesbeschrijvingen. Het gaat er hierbij onder meer om dat dergelijke beschrijvingen worden gebaseerd op risicoanalyses. Kwaliteitsafspraken zijn geïmplementeerd die borgen dat risicoanalyses en interne beheersing op het vlak van rechtmatigheid en getrouwheid standaard onderdeel uitmaken van deze beschrijvingen. Nog niet alle procesbeschrijvingen zijn gereed. De meest relevante procesbeschrijvingen zijn goeddeels afgerond en zijn getoetst door de accountant. In volgorde van belangrijkheid worden de overige processen in een meerjarenplanning uiterlijk 2024 uitgewerkt en vastgelegd.

Risicomanagement
Het thema risicomanagement komt aan bod in een aantal onderzoeken uit de auditopvolging.

De aanbevelingen om risicomanagement te verbeteren door onder meer procesbeschrijvingen te baseren op risicoanalyses en door de belangrijkste beheersmaatregelen te beschrijven die de risico's afdekken zijn opgevolgd. Binnen het project 'processen centraal' zijn kwaliteitsafspraken gemaakt die borgen dat alle relevante procesbeschrijvingen hieraan voldoen.

De verkenning naar de systeemtechnische ondersteuning van risicomanagement door middel van GRC en ISMS[1] software is afgerond. De aanbesteding loopt, waarna de implementatie staat gepland voor najaar 2022.

De frauderisico-analyse is besproken op directieniveau, vervolgstappen voor de borging binnen de processen worden gezet.

Risico's zijn een vast onderdeel op de agenda van de periodieke voortgangsgesprekken in de organisatie, waarmee de risicobewustwording wordt vergroot.

[1] GRC: Governance Risk Compliance; ISMS: Information Security Management Software

Rechtmatigheidsverantwoording
De Tweede kamer heeft ingestemd met de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording, de Eerste Kamer dient hiermee nog in te stemmen. Het ministerie heeft aangegeven dat de invoering met een jaar is uitgesteld naar boekjaar 2023.

Beleid

Stof tot nadenken
In maart 2021 heeft de Randstedelijke Rekenkamer het rapport ‘stof tot nadenken’ uitgebracht. Hierin zijn aanbevelingen opgenomen over de rol van provincie Noord-Holland bij de uitvoering van VTH taken; de informatievoorziening aan PS en het herstel van vertrouwen naar de omgeving. Bijna alle acties zijn opgestart, afgerond of geborgd middels het programma Tata Steel 2020 – 2050. Op 24 mei 2022 heeft de OD NZKG namens de provincie ambtshalve het volledige onderdeel geuremissie van de revisievergunning van Tata Steel geactualiseerd en aangescherpt. Dit besluit staat nog open voor beroep.

Naast aanbevelingen gericht aan GS, waarover in de auditopvolgingslijst wordt gerapporteerd, bevat het rapport ‘stof tot nadenken’ aanbevelingen die zijn gericht aan de OD NZKG. OD NZKG heeft uw college in maart 2022 gerapporteerd over de voortgang van deze aanbevelingen.

Bron van bescherming
In september 2021 heeft de Randstedelijke Rekenkamer in het rapport 'bron van bescherming’ een aantal aanbevelingen gedaan. De aanbeveling om de bekendheid van de provinciale regelgeving voor beschermingsgebieden te vergroten is opgevolgd.

De aanbevelingen op het vlak van beschermingsmaatregelen, de samenwerking en communicatie hierin met de omgeving en de bewaking van de voortgang van de maatregelen zijn in onderlinge samenhang overgenomen als onderdeel van de in het Ontwerp Regionaal Waterprogramma Noord-Holland opgenomen evaluatie en de actualisatie van de gebiedsdossiers drinkwater en bijbehorende uitvoeringsprogramma’s, waar verdere monitoring van deze onderwerpen wordt ondergebracht.

Evaluatie en actualisatie vindt plaats in 2023 – 2024 in plaats van 2022 - 2023. Achtergrond hiervan is dat de evaluatie en actualisatie dan aansluit op de midterm review Kaderrichtlijn Water (KRW) die in die periode wordt uitgevoerd en dat er intussen geen bijzondere ontwikkelingen zijn in de grondwaterbeschermingsgebieden.

Bijlage: Voortgangsrapportage eindrapport Randstedelijke Rekenkamer september 2022 (OD NZKG)

Bestuurlijke Aanbevelingen
Stand van zaken per 1 september 2022

Toelichting:
In bijgaand overzicht zijn alle nog openstaande aanbevelingen opgenomen uit onderzoeksrapporten van de Randstedelijke Rekenkamer, de externe accountant en Concerncontrol. Bij de aanbevelingen wordt aangegeven uit welk onderzoeksrapport deze afkomstig is/zijn en hoeveel van de aanbevelingen uit dit onderzoek er zijn afgerond.

- aanbeveling is afgerond
- deadline is ongewijzigd
- deadline is eenmaal doorgeschoven
- deadline is meerdere malen doorgeschoven
- aanbeveling is vervallen

Financieel toezicht gemeenschappelijke regelingen

Auteur onderzoek: Randstedelijke Rekenkamer

Vastgesteld op: 14 december 2015

Openstaande aanbevelingen: 0 /4

Nr	Aanbeveling	Bestuurlijke reactie	Eigenaar	Deadline	Voortgang per 1 maart 2022	Status/ Deadline	Voortgang per 1 september 2022	Status/ Deadline
1	Spreek met GS af om een visie op het financieel toezicht op gemeenschappelijke regelingen te ontwikkelen en om deze visie vast te leggen in beleid. Spreek af dat de risicogerichte benadering hierin wordt meegenomen.	Wij zijn bereid hieraan mee te werken. Voor het uitoefenen van het financieel toezicht op de gemeenschappelijke regelingen is op dit moment een ambtelijk beoordelingskader beschikbaar. Voor de begrotingscyclus 2016 zal dit kader worden toegepast. Daarbij zal het toezicht in lijn met het Gemeenschappelijk toezichtskader 2014 worden uitgevoerd. Dit houdt in dat een risicogerichte benadering daarvan onderdeel uitmaakt. Afhankelijk van de resultaten van de begrotingsronde 2016 zal worden bezien of wij een nadere visie dienen vast te stellen.	KAB/IBT	2017-K1	Naar verwachting zal het gemeenschappelijk toezichtkader voor de gemeenschappelijke regelingen in april 2022 aan GS ter vaststelling worden aangeboden.	2022-K2	Het gemeenschappelijk toezichtskader voor de gemeenschappelijke regelingen is op 16 juni 2022 door GS vastgesteld. Dit punt is hiermee afgerond.	afgerond

Aanbestedingsprocedure projecten boven EU-grenzen

Auteur onderzoek: Concerncontrol

Vastgesteld op: 3 oktober 2017

Openstaande aanbevelingen: 1 /7

Nr	Aanbeveling	Bestuurlijke reactie	Eigenaar	Deadline	Voortgang per 1 maart 2022	Status/ Deadline	Voortgang per 1 september 2022	Status/ Deadline
3	Richt een centrale database in waar de risicoanalyses en evaluaties worden bewaard om zo het lerend vermogen binnen de provincie te versterken;	De aanbeveling inzake het inrichten van een centrale database voor het bijhouden en opvolgen van risicoanalyses en evaluaties zullen wij verkennen in concernbreed verband. Het lijkt namelijk effectiever om dit op te pakken voor alle grotere projectrisico's en evaluaties en niet alleen die rond het aanbestedingsproces.	AD/CC	2018-K4	Definition of done - De GRC/ ISMS tool is geimplementeerd Status - De functionele eisen zijn uitgewerkt. - Een marktverkenning heeft plaatsgevonden - De aanbesteding is in de voorbereidingsfase Deadline De implementatie van de GRC/ ISMS in het 2e kwartaal is niet gehaald. Gestreefd wordt om de implementatie ultimo boekjaar af te ronden.	2022-K4	Definition of done - De GRC/ ISMS tool is geimplementeerd Status - De aanbesteding is in de voorbereidingsfase Deadline De streefdatum wordt om de implementatie ultimo boekjaar af te ronden is ongewijzigd.	2022-K4

Managementletter 2018

Auteur onderzoek: Accountant

Vastgesteld op: 27 november 2018

Openstaande aanbevelingen: 2 /17

Nr	Aanbeveling	Bestuurlijke reactie	Eigenaar	Deadline	Voortgang per 1 maart 2022	Status/ Deadline	Voortgang per 1 september 2022	Status/ Deadline
8	**Volledige en juiste verantwoording van inkomende subsidies** De provincie ontvangt van diverse subsidiegevers subsidie. (...) De provincie heeft momenteel geen inzicht in de maatregelen die dit betreft. Er is geen sprake van een centrale registratie van inkomende subsidies en de functie om de volledigheid van inkomende subsidies te bewaken is binnen uw organisatie niet belegd. Wij adviseren u een inventarisatie van (rechten op) inkomende subsidies te maken en in de organisatie in te regelen dat de volledigheid van de verantwoorde inkomende subsidies periodiek wordt vastgesteld. De nadruk ligt daarbij ook op de manier waarop de provincie zorgt dat subsidiebaten juist (in overeenstemming met de geleverde prestaties) worden toegerekend aan het jaar.	In onze begroting en administratie zijn uiteraard de ontvangsten in het kader van de subsidies opgenomen en in beeld. Het punt wat de accountant maakt is dat wij moeilijk kunnen aantonen of deze registratie volledig is. Wij zullen bij de jaarrekening 2018 een eerste inventarisatie maken van de ontvangen subsidies en de wijze van toerekenen (op basis van geleverde prestaties). Voor de langere termijn zal onderzocht worden of de centrale registratie ook structureel in de organisatie ingericht moet worden met de daarbij behorende ambtelijke capaciteit.	CZ BEL B&U	2019-K3	Proces zal in 2022 in kaart gebracht worden.	2023-K3	De structurele borging van de volledigheid van baten (waaronder bijdragen van derden en inkomende subsidies) is in 2022 opgenomen in het project IST naar SOLL Overige baten, als onderdeel van de uitvoeringsagenda Financiën. Als gevolg van het inzichtelijk maken van de uitvoeringsagenda Financiën heeft een herplanning plaatsgevonden. In 2022 wordt een aanvang gemaakt met de uitvoering van dit project. De primaire registratie blijft uiteindelijk een lijnverantwoordelijkheid. **De externe accountant heeft deze aanbeveling herhaald:** - **Managementletter 2021 aanbeveling 11**	2023-K3
16	**(Fraude)risico-analyse** Uw organisatie beschikt momenteel niet over een analyse van risico's (waaronder frauderisico's) voor de belangrijkste bedrijfsprocessen, zoals investeren, inkopen, betalen, salarissen, subsidieverstrekken, diverse opbrengststromen, managementschattingen en het beheersen van verbonden partijen. De beschikbare procesbeschrijvingen zijn niet actueel en geven te weinig inzicht in de belangrijkste interne beheersmaatregelen die de risico's afdekken. Wel begrijpen wij uit de gesprekken dat veel aandacht bestaat voor risicomanagement. Fraude-analyse en -preventie zijn nog geen zichtbaar onderdeel van uw interne beheersing. Wel merken wij uit gesprekken met uw medewerkers dat belang wordt gehecht aan het vermijden en ontdekken van fraude. Periodiek overleg in uw directieteam en tussen de directie en het college van gedeputeerde staten over de frauderisicoanalyse draagt bij aan het actueel houden van het inzicht in de kwetsbare plekken in uw organisatie. Mogelijke onderwerpen zijn de aard, frequentie en diepgang van de uitgevoerde frauderisicoanalyses, de uitkomst daarvan en de manier waarop de organisatie de frauderisico's opvolgt en monitort.	Voor de primaire processen subsidies, salarissen, inkopen en aanbestedingen zijn de risico-analyses voor een belangrijk deel in concept aanwezig. De verdere borging en vastlegging is nog wel punt van aandacht. Er lopen op dit moment diverse initiatieven in de organisatie om de processen te verbeteren. Wij zullen de gesignaleerde punten van de accountant hierbij betrekken. In overleg met de integriteitscoördinator is in 2018 een eerste concept fraude-risico-analyse opgesteld. Wij zullen deze voor de afronding van het jaarrekening 2018 gereed maken	AD/CC	2019-K2	Definition of done - Vastgesteld provinciaal fraudebeleid. - De frauderisico-analyse voor de belangrijkste bedrijfsprocessen is uitgevoerd Status - Provinciaal fraudebeleid is opgesteld, waarbinnen de PDCA cyclus op dit vlak is beschreven. - De procesrisico's in de beschreven processen in de processentool zijn gecategoriseerd, waarmee de frauderisico's expliciet zijn gemaakt. - Een meer uitgebreide frauderisico-analyse is in voorbereiding, waarbij voor de borging de proceseigenaren zullen worden betrokken.	2022-K4	Definition of done - Vastgesteld provinciaal fraudebeleid. - De frauderisico-analyse voor de belangrijkste bedrijfsprocessen is uitgevoerd Status - Provinciaal fraudebeleid is opgesteld, waarbinnen de PDCA cyclus op dit vlak is beschreven. - De procesrisico's in de beschreven processen in de processentool zijn gecategoriseerd, waarmee de frauderisico's expliciet zijn gemaakt. - De frauderisico-analyse is opgesteld en besproken met de directie, vervolgstappen voor de borging in de processen worden gezet. **De externe accountant heeft deze aanbeveling herhaald:** - **Managementletter 2021, punt 6** - **Managementletter 2021, punt 7**	2022-K4

Accountantscontrole 2018

Auteur onderzoek: Accountant

Vastgesteld op: 8 juli 2019

Openstaande aanbevelingen: 1 /14

Nr	Aanbeveling	Bestuurlijke reactie	Eigenaar	Deadline	Voortgang per 1 maart 2022	Status/ Deadline	Voortgang per 1 september 2022	Status/ Deadline
3	Risicomanagement moet verbeteren door procesbeschrijvingen te baseren op risicoanalyses, door de keycontrols te beschrijven die de risico's afdekken en door frauderisicobeheersing en -preventie zichtbaar onderdeel te maken van uw interne beheersing. In processen is onvoldoende functiescheiding en interne controle ingebouwd, waardoor fouten en onzekerheden niet of pas achteraf worden gesignaleerd. De ICT die relevant is voor financiële processen biedt onvoldoende basis om te kunnen vertrouwen op geautomatiseerde beheersmaatregelen en ondersteunt een meer procesmatige inrichting van de interne beheersing niet.	Binnen de organisatie is eind vorig jaar het project "processen centraal" opgestart. Processen die een groot financieel belang hebben en/of risicovol zijn (subsidie, inkoop/aanbesteding) zijn in kaart gebracht. Het project is erop gericht om de eigen wensen in het kader van lean, kwaliteit en ISO te verbinden aan de eisen inzake betrouwbaarheid en rechtmatigheid die de accountant heeft benoemd. Daarbij zullen we per proces de risico's, beheersmaatregelen en interne controles in beeld brengen inclusief een jaarlijkse toets hierop. Daarnaast is aandacht voor de follow up van de door de accountant uitgevoerde IT-audit	CZ	2020-K4	**Geautomatiseerde beheersmaatregelen** Definition of done De constatering van de accountant dat de ICT die relevant is voor financiele processen onvoldoende basis biedt om op te kunnen steunen bij de accountantscontrole is veelomvattend. Immers de provincie maakt voor haar bedrijfsvoering gebruik van meerdere systemen, ieder met een eigen mate waarin ICT de interne beheersing ondersteund. De geautomatiseerde ondersteuning definieren wij als zgn. automated controls. Status Een inventarisatie dient uitgevoerd te worden naar de bestaande geautomatiseerde beheersmaatregelen in de systemen van de provincie voor de belangrijkste processen. Beoordeeld dient te worden of deze voldoende basis bieden voor de interne beheersing, welke leemten er zijn en de omvang hiervan. De uitkomst hiervan bepaalt op proces- en systeemniveau op welke termijn hierin kan worden voorzien.	2023-K4	Processen uit processen centraal worden uitgewerkt volgens een meerjarenplanning (eind 2024 gereed), waarbij prioriteit wordt gegeven aan de belangrijkste processen. De voortgang van en de inhoudelijke kwaliteit van de procesbeschrijvingen wordt periodiek gemonitord en besproken met proceseigenaren. Bij de interim-controle van de accountant in najaar 2022 worden de processen opnieuw beoordeeld. **De externe accountant heeft deze aanbeveling herhaald:** - **Accountantscontrole 2021, punt 9**	2023-K4

Managementletter 2019

Auteur onderzoek: Accountant

Vastgesteld op: 26 november 2019

Openstaande aanbevelingen: 1 /9

Nr	Aanbeveling	Bestuurlijke reactie	Eigenaar	Deadline	Voortgang per 1 maart 2022	Status/ Deadline	Voortgang per 1 september 2022	Status/ Deadline
3	**Verdeelsleutels investeringen-onderhoud** De verantwoording van investeringen in en onderhoud van wegen en vaarwegen vraagt om een scherp onderscheid tussen bedragen die dienen te worden geactiveerd en afgeschreven of direct ten laste van de exploitatie moeten worden gebracht. Uw organisatie werkt aan een systematiek die zo goed mogelijk rekening houdt met het voorgeschreven onderscheid en tegelijk de praktische uitvoerbaarheid van verantwoording en administratie borgt.	Intern wordt gewerkt aan het vereenvoudigen van de administratie rondom gecombineerde projecten met verschillende dekkingsbronnen (nieuwe investeringen, vervanging, onderhoud). Onderdeel hiervan is de te hanteren verdeelsleutel. Met de accountant is overeenstemming dat hiervoor de zogenaamde SSK raming wordt gebruikt, op basis waarvan ook het uitvoeringskrediet en -budget wordt aangevraagd. Van belang hierbij is dat er een duidelijke splitsing is gemaakt naar dekkingsbron. De methodiek wordt op dit moment verder uitgewerkt en daarna geïmplementeerd.	CZ/FIN B&U/KBI	2020-K4	Er is een uitgewerkt voorstel wat de afgelopen periode nader is geconcretiseerd en waarin diverse praktische uitwerkingen zijn opgenomen. De implementatie (waaronder het uitleggen en uitrollen) van de eerste vereenvoudiging in systematiek heeft in Q4 plaatsgevonden. In 2022 vindt mogelijk een tweede beoordeling en vereenvoudiging van de methodiek plaats.	2022-K4	In 2022 heeft een nadere beoordeling van de verdeelsleutels plaatsgevonden. De verdeelsleutels zijn toereikend en voldoende praktisch uitvoerbaar. Wel kan mogelijk een vereenvoudiging van deze verdeelsleutels plaatsvinden. Dit heeft een lagere prioriteit en wordt daarom doorgeschoven naar 2023 of later.	2023-K4

Accountantscontrole 2019

Auteur onderzoek: Accountant

Vastgesteld op: 29 juni 2020

Openstaande aanbevelingen: 1 /12

Nr	Aanbeveling	Bestuurlijke reactie	Eigenaar	Deadline	Voortgang per 1 maart 2022	Status/ Deadline	Voortgang per 1 september 2022	Status/ Deadline
7	**Rechtmatigheid** Met ingang van 2021 dient het college van gedeputeerde staten een rechtmatigheidsverantwoording af te geven. (...). Uw organisatie moet een proces inrichten waarbij het college van gedeputeerde staten zelf tot een oordeel kan komen over de financiële rechtmatigheid van transacties.	In de organisatie worden voorbereidingen getroffen om de rechtmatigheidsverantwoording te implementeren. Met onze goed functionerende Verbijzonderde Interne Controle zijn wij goed voorgesorteerd op deze ontwikkeling.	AD/CC	2020-K4	Definition of done - Proces is beschreven in Engage proces - Proces is geïmplementeerd en proefgedraaid. Status - De provincie is in afwachting van de definitieve wetgeving op dit vlak. - De procesbeschrijving kan hierop worden aangepast zodra de wetgeving definitief is. Deadline - De deadline is verzet in afwachting van de de defintieve wetgeving.	2022-K4	Definition of done - Proces is beschreven in Engage proces - Proces is geïmplementeerd en proefgedraaid. Status - De provincie is in afwachting van de definitieve wetgeving en uitwerking hiervan op dit vlak, deze start met ingang van boekjaar 2023 - De procesbeschrijving kan hierop worden aangepast zodra de wetgeving definitief is. Deadline - De deadline is verzet in afwachting van de de defintieve wetgeving. **De externe accountant heeft deze aanbeveling herhaald:** **- Accountantscontrole 2020, punt 11**	2022-K4

Managementletter 2020

Auteur onderzoek: Accountant

Vastgesteld op: 1 december 2020

Openstaande aanbevelingen: 1 /9

Nr	Aanbeveling	Bestuurlijke reactie	Eigenaar	Deadline	Voortgang per 1 maart 2022	Status/ Deadline	Voortgang per 1 september 2022	Status/ Deadline
5	**Risicomanagement en proces-inrichting** Koppel de beschreven processen duidelijk aan de beschrijving van de boekingsgangen in het nog af te ronden Accounting Manual.	De aanbeveling om procesbeschrijvingen te koppelen aan een beschrijving van de boekingsgangen in het nog af te ronden Accounting Manual maakt onderdeel uit van de planning. Het streven is om dit per jaareinde op hoofdlijnen voor de belangrijkste boekingsgangen af te ronden.	CZ/ Processen centraal	2021-K4	Definition of done - De systematiek is ingericht om de procesbeschrijvingen en accounting manual te kunnen koppelen. - Er zijn procesafspaken gemaakt die borgen dat de koppelingen goed worden onderhouden. - De procesbeschrijvingen en boekingsgangen die beschikbaar zijn in de accounting manual bevatten cross-referenties. Status - De beschrijving van de accounting manual is onderhanden (CZ) - De accounting manual voorziet in verwijzingen naar de procesbeschrijvingen in Engage process Deadline - De deadline om dit af te ronden in 2021 is niet gehaald.	2022-K4	Het opstellen en afronden van het accounting manual is opgenomen als afzonderlijk project in de uitvoeringsagenda Financiën 2022, waaronder ook de koppeling van de boekingsgangen met de procesbeschrijvingen. Geplande realisatie is in 2022.	2022-K4

Accountantscontrole 2020

Auteur onderzoek: Accountant

Vastgesteld op: 22 juni 2021

Openstaande aanbevelingen: 4/11

Nr	Aanbeveling	Bestuurlijke reactie	Eigenaar	Deadline	Voortgang per 1 maart 2022	Status/ Deadline	Voortgang per 1 september 2022	Status/ Deadline
2	**IT beheersing** De ICT die relevant is voor financiële processen biedt onvoldoende basis om te kunnen vertrouwen op geautomatiseerde beheersmaatregelen en ondersteunt een meer procesmatige inrichting van de interne beheersing niet. Nog niet alle verbeteradviezen naar aanleiding van onze vorige controles zijn opgevolgd. Een belangrijk aandachtspunt voor de interne beheersing is de voortgang in verbeteringen op het gebied van ICTbeheermaatregelen, door het belang van een goed beveiligde IT-omgeving voor uw bedrijfsvoering en informatievoorziening en vanuit het oogpunt van continuïteit en betrouwbaarheid. Uw medewerkers verwachten dat de resterende tekortkomingen in de zomer van 2021 zijn opgelost.	De geconstateerde aandachtspunten worden onderschreven. De adviezen voor verdere verbetering zijn afgelopen jaar nadrukkelijk onderdeel geweest van het verder op orde krijgen van het IT beheer en hebben daar waar nodig geleid tot aanpassingen in het beheer of het verkrijgen van het benodigde inzicht. Genoemde verbeterpunten zijn ons inziens inmiddels opgelost. Afspraak is dat Noordbeek bij de interim controle 2021 voor deze punten toetst of zij in voldoende mate worden beheerst. *a) Het incomplete autorisatiebeheer in de Active Directory (AD)* betrof manco's bij gebruikers-, beheer en systeemaccounts. Hiervoor is beleid bepaald en geschoond. Door een periodieke rapportage hebben we zicht op de betreffende accounts. *b) Onvoldoende toezicht op de functie Data Base Administrator (DBA)* De provincie baseert zich in dit verband op de zgn. 3402 verklaring van de serviceprovider(s). In deze verklaring zijn de afspraken over beheersing en informatiebeveiliging opgenomen van de serviceproviders (waar onder de DBA werkzaamheden). De 3402 verklaring is een internationale outsourcing standaard, die door een onafhankelijke, daartoe bevoegde instantie (vaak een accountantskantoor) wordt afgegeven. *c) Geen eigen beheer van de Configuration Management Database (CMDB).* Het CMDB beheer vindt extern plaats. Momenteel is het interne beheer in ontwikkeling maar nog niet operationeel. Dit is niet van invloed op het jaarrekeningproces. *d) De incomplete continuïteitsmaatregelen.* De continuiteit- en beveiligingsmaatregelen zijn continu een punt van aandacht. De serviceorganisaties (SSO's) maken periodiek back-ups en testen periodiek het recover/restore proces. Gezien de laatste ontwikkelingen, het corrupt raken van back-ups door hacking, beoordelen we samen met de SSO's of hierover voldoende adequate afspraken zijn gemaakt.	CZ/CID	2021-K4	c) Het project om te komen tot een eigen CMDB is een complexe project waarbij de doorlooptijd langer is geweest dan wenselijk. Het project bevindt zich momenteel in de afrondende fase en zal naar verwachting begin tweede kwartaal opgeleverd worden. De overige punten waren al eerder afgerond.	2023-K2	In het tweede kwartaal van 2022 is de configuration management database opgeleverd en in gebruik genomen. Deze is in beheer bij de provincie en dus niet meer bij leverancier Fujitsu. **De externe accountant heeft deze aanbeveling herhaald:** - **Managementletter 2021 , aanbeveling 8** - **Managementletter 2021, aanbeveling 9**	2023-K2
6	**SiSa** *Achtergrond* Met de SiSa-bijlage legt u verantwoording af over de besteding van de middelen die de provincie ontvangt van het Rijk. Omdat in 2020 totaal 17 veelal meerjarige regelingen onder de SiSa-verantwoording zijn gebracht, is de SiSa-bijlage uitgebreider dan in eerdere jaren, toen over 4 regelingen verantwoording werd afgelegd. Dit leidt tot een aanzienlijke extra administratieve last voor uw medewerkers en controlewerk voor ons. Uw verbijzonderde interne controlemedewerkers en wij hebben de SiSa-controle dit jaar tijdens de jaarrekeningcontrole samen uitgevoerd. Dit gaf aanleiding tot diverse aanpassingen die in de definitieve tabel zijn gecorrigeerd. *Advies* Wij adviseren om de verantwoordelijkheid voor de SiSa-bijlage centraal in de lijn te beleggen. Dit stelt de verbijzonderde interne controle in staat om gedurende het jaar al controles uit te voeren, vermindert de kans op afwijkingen en draagt bij een succesvolle afrekening van de SiSabijdragen met het Rijk.	We onderschrijven het belang om de verantwoordelijkheid voor de SiSa-bijlage centraal in de lijn te beleggen. De organisatie is inmiddels gestart uitvoering te geven aan dit punt.	CZ/FIN	2022-K4	Het proces SISA verantwoording is beschreven. Het proces voor aanvragen en administreren SISA wordt conform eerdere planning in de loop van 2022 opgepakt. Verantwoordelijkheid voor verzamelen stukken en opstellen verantwoording is in 2021 belegd bij VIC.	2022-K4	De verantwoordelijkheid voor de Sisa-bijlage is bij de jaarrekening 2021 bij de lijn gelegd. Daarbij vindt centrale aansturing vanuit Financiën plaats. De werkwijze is daarmee bekend. Wel hebben wij bij de jaarrekening 2021 geëvalueerd dat de uitvoering van dit traject beter kan. Deze verbetering wordt in 2022 doorgevoerd. De inhoudelijke actualisatie van de procesbeschrijving staat gepland voor eind 2022. **De externe accountant heeft deze aanbeveling herhaald:** **- Managementletter 2021, aanbeveling 13**	2022-K4
7	**Oostelijke Vechtplassen** *Achtergrond* Uw provincie heeft via het Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen afspraken gemaakt over de realisatie van een groot aantal projecten in het gebied Oostelijke Vechtplassen. De verdeling van verantwoordelijkheden over verschillende partijen en de wisselende verhoudingen in financiering en bevoorschotting van de projecten maken de administratievoering en verantwoording van deze projecten complex. De realisatie van projecten tot en met 2020 is nog van relatief beperkte omvang. *Advies* Wij adviseren u in 2021, voordat de omvang van de projecten toeneemt, de administratie op eenduidige en inzichtelijke wijze in te richten.	We onderschrijven de complexiteit van de administratievoering en verantwoording van genoemde projecten en zijn voornemens hierop de administratie beter in te richten.	BEL/Groen	2022-K1	Begin 2022 is gestart met gesprekken met data analisten over de mogelijkheden van een integraal OVP sturingssysteem. Met de afdeling financieel beheer zijn we in gesprek hoe de financiële data en geldstromen in de bestaande SAP applicatie geïntegreerd kunnen worden en binnen de bestaande regelgeving. Dit is later opgestart dan gepland i.v.m. capaciteitsknelpunten/ De deadline van 2022-K1 is daarmee niet gehaald en schuift door naar 2022-K4. Inmiddels is de ingehuurde programmacontroller vervangen door een vaste kracht. Om de stabiliteit van dit complexe programma verder te verbeteren, wordt nog gezocht naar een backup voor de controller. Het rapport 'Voorstel voor herziening organisatie en inhoud Gebiedsakkoord OVP' is in de Stuurgroep van februari jl. vastgesteld. Dit jaar zal er gewerkt worden aan een Uitvoeringsprogramma 2.0 en aanpassingen aan de governance van het Gebiedsakkoord.	2022-K4	Door beperkte capaciteit en de complexe structuur van het OVP verloopt het ontwikkelen en inrichten van een OVP sturingssysteem trager dan verwacht. Het streven blijft om eind dit jaar een goed werkend integraal OVP sturingssysteem ingericht te hebben, maar de kans bestaat dat dit doorschuift naar 2023. Het herziene uitvoeringsprogramma OVP als ook de aanpassingen in de governance van het Gebiedsakkoord worden beiden eind dit jaar door de stuurgroep OVP vastgesteld.	2022-K4
8	**Lokale heffingen** *Achtergrond* De paragraaf lokale heffingen moet inzicht geven in hoe bij de berekening van tarieven van heffingen, die hoogstens kostendekkend mogen zijn, wordt bewerkstelligd dat de geraamde baten de geraamde lasten niet overschrijden. Ook moet worden aangegeven welke beleidsuitgangspunten ten grondslag liggen aan deze berekeningen en hoe deze uitgangspunten bij de tariefstelling worden gehanteerd. De jaarstukken geven wel inzicht in de dekkingspercentages van de leges, maar de hiervoor genoemde informatie is niet beschikbaar. Voor het beeld van de jaarstukken 2020 achten wij dit niet materieel en heeft het ontbreken van de informatie geen invloed op ons oordeel. *Advies* Wij adviseren om deze informatie wel op te nemen in de jaarstukken van volgend jaar.	Over de jaren 2019/ 2020 is gestructureerd onderzoek gedaan naar de kostendekkendheid van de leges. Aan het advies van de accountant om meer inzicht te geven in de uitgangspunten die daaraan ten grondslag liggen zal met ingang van de volgende jaarrekening invulling worden gegeven.	CZ/FIN	2022-K3	Bij de jaarrekening 2021 is er bekeken welke specifieke informatie nog ontbreekt binnend de paragraaf. De provincie zit onder de 100% kostendekkenheid. Deze informatie is opgenomen in de paragraaf. Bij het opstellen van de begroting 2023 zal hier wederom aandacht voor zijn. In 2022 wordt het verdiepende onderzoek naar de beleidsregels en te hanteren grondslagen afgerond.	2022-K3	Bij het opstellen van de jaarstukken 2021 is dit advies in acht genomen en is tevens naar de verschillende documenten verwezen op grond waarvan heffingen zijn berekend. Daarnaast gaat de paragraaf tevens in op de mate van kostendekkendheid. NB: input van accountant benodigd. Accountant heeft in behandeling jaarstukken in de Rekeningencomissie aangegeven hier bij de provinciale organisatie op terug te komen. **De externe accountant heeft deze aanbeveling herhaald:** - **Accountantscontrole 2021, punt 8**	2022-K3

Managementletter 2021

Auteur onderzoek: Accountant

Vastgesteld op: 23 november 2021

Openstaande aanbevelingen: 3 /13

Nr	Aanbeveling	Bestuurlijke reactie	Eigenaa+JI	Deadline	Voortgang per 1 maart 2022	Status/ Deadline	Voortgang per 1 september 2022	Status/ Deadline
2	**Risicomanagement en proces-inrichting** Pas de procesbeschrijvingen aan naar aanleiding van de inhoudelijke beoordeling van de accountant.	De feedback van de accountant wordt inhoudelijk beoordeeld, waar de organisatie dit nodig acht zullen procesbeschrijvingen hierop worden aangepast.	CZ BEL diverse proceseigenaren AD/CC	2022-K3	Definition of done - de feedback van de accountant is waar nodig verwerkt in de procesbeschrijvingen. Status - De status verschilt per procesbeschrijving. Voor een aantal processen is hieraan invulling gegeven, voor andere processen is dit onderhanden. Deadline - De deadline varieert per proces, afhankelijk van de prioriteitstelling van de verantwoordelijke proceseigenaar.	2022-K3	De voortgang van en de inhoudelijke kwaliteit van de procesbeschrijvingen wordt periodiek gemonitord en besproken met proceseigenaren. Bij de interim-controle van de accountant in najaar 2022 worden de processen opnieuw beoordeeld. **De externe accountant heeft deze aanbeveling herhaald:** - **Accountantscontrole 2021, punt 3**	2022-K3
4	**Risicomanagement en proces-inrichting** Bewaak de voortgang van het gehele project om te borgen dat essentiële processen met voorrang worden beschreven	Het project volgde de ambities van de lijnorganisatie. Met de overdracht van het project naar de lijn is de verantwoordelijkheid in de lijn belegd. Proceseigenaren bepalen de focus en prioriteit en bewaken de voortgang.	CZ/FIN BEL diverse proceseigenaren	2022-K4	Definition of done - Proceseigenaren bepalen de focus en prioriteit en bewaken de voortgang Status - Vanaf het 4e kwartaal is het project processen centraal afgerond en de verantwoordelijkheid voor de voortgang belegd bij de proceseigenaren. - Voor Financiën zijn enkele primaire processen beschreven. In 2022 zullen de belangrijkste primaire processen beschreven worden. - Een basisversie van het accountingmanual is gereed. In 2022 wordt dit nader uitgebreid zodat alle boekingsgangen beschreven zijn. - Vervolgens wordt de mogelijkheid onderzocht dit manual te koppelen aan Engage. Verwachting dat dit eind 2022 voor de belangrijkste processen is afgerond. - Processen met lagere prioriteit worden na 2022 beschreven.	2022-K4	Processen uit processen centraal worden uitgewerkt volgens een meerjarenplanning (realisatie 2023), waarbij prioriteit wordt gegeven aan de belangrijkste processen. De voortgang van en de inhoudelijke kwaliteit van de procesbeschrijvingen wordt periodiek gemonitord en besproken met proceseigenaren. Bij de interim-controle van de accountant in najaar 2022 worden de processen opnieuw beoordeeld. **De externe accountant heeft deze aanbeveling herhaald:** - **Accountantscontrole 2021, punt 3**	2022-K4
10	**Interne beheersing** De accountant adviseert functiescheiding af te laten dwingen door de financiële systemen voor de processen van inkoop en memorialen.	In de huidige processen is handmatige controletechnische functiescheiding aanwezig. We breiden de controls uit om aan te tonen dat de functiescheiding heeft gewerkt. De ambitie is dat op termijn geautomatiseerde controls in de plaats komen van de handmatige beheersmaatregelen. Dit is afhankelijk van de technische mogelijkheden van software applicaties.	CZ/SI en CZ/FIN	2023-K4	Bij aanschaf van het purchase to pay (p2p) systeem zal deze voorwaarde meegenomen worden.	2023-K4	Bij aanschaf van het purchase to pay (p2p) systeem zal deze voorwaarde meegenomen worden. Het project tot aanschaf van het purchase tot pay (p2p) loopt op dit moment. Voor het afdwingen van functiescheiding gebruiken wij TopDesk. Ten opzichte van het Financiële systeem is dit een handmatige controletechnische functiescheiding. We breiden de controls uit om aan te tonen dat de functiescheiding heeft gewerkt.	2023-K4

Accountantscontrole 2021

Auteur onderzoek: Accountant

Vastgesteld op: 24 mei 2022

Openstaande aanbevelingen: 3 /11

Nr	Aanbeveling	Bestuurlijke reactie	Eigenaar	Deadline		Voortgang per 1 september 2022	Status/ Deadline
1	**Naleving (EU) aanbestedingsregels** De interne controle op de naleving van de (EU) aanbestedingsregels was over 2021 minder goed geborgd dan voorheen. Ook de analyse achteraf op de totale bestedingen per leverancier was kwalitatief niet voldoende uitgevoerd. Advies - Draag zorg dat de aanbestedingsregels in de toekomst beter worden nageleefd. - Voer de analyse meer gespreid uit over het jaar, zodat aanbestedingsrisico's eerder worden gesignaleerd en (herstel)maatregelen mogelijk zijn. - Betrek wezenlijke wijzigingen bij de analyse. - Classificeer alle opdrachten volgens het CPV classificatiesysteem. - Draag zorg voor een nauwe samenwerking tussen lijnmanagement en bureau inkoop, met name voor risico-dossiers.	De organisatie herkent dat interne controle op de naleving van de aanbestedingsregels minder goed geborgd was dan voorheen. Dit heeft mogelijk niet alleen betrekking op de interne controle maar ook op de naleving van de aanbestedingsprocessen in de lijnorganisatie. De concerncontroller stelt voor om op basis van de eerste analyse van dit punt door Verbijzonderde Interne Controle, Internal Audit een onderzoek uit te laten voeren naar de oorzaken en een advies uit te brengen voor procesverbetering, samenwerking en kennisniveau. Het advies om tussentijds een analyse (spend) uit te voeren, zodat aanbestedingsrisico's eerder gesignaleerd worden, zal overgenomen worden. Het classificeren op CPV codes is met het huidige inkoopsysteem nog niet mogelijk. Deze worden alleen, conform wettelijke verplichting, vastgelegd bij gepubliceerde aanbestedingen.	AD/CC CZ/S&I	2022-K4		Definition of done: ·Voorgestelde onderzoek CC (IA) is afgerond ·Tussentijdse spend uitgevoerd waarbij tevens analyse op wezenlijke wijzigingen heeft plaatsgevonden	2022-K4
2	**Volledigheid van baten** De interne beheersing van de volledigheid van baten kan beter. Het risico op onvolledige baten bestaat door het ontbreken van een primaire registratie van toegezegde bijdragen door derden.	De organisatie erkent het belang van het verbeteren van de interne beheersing op de volledigheid van baten. De structurele borging van de volledigheid van baten (waaronder bijdragen van derden en inkomende subsidies) wordt in 2022, als onderdeel van de uitvoeringsagenda Financiën, in ketenprocessen uitgewerkt. De primaire registratie blijft uiteindelijk een lijnverantwoordelijkheid.	CZ/FIN	vervallen		Dit is een herhaalde aanbeveling van **Managementletter 2018, aanbeveling 8**. De monitoring van de opvolging vindt plaats bij die aanbeveling.	vervallen
3	**Procesbeschrijvingen** In de managementletter 2021 heeft de accountant aandacht gevraagd voor de voortgang bij het beschrijven en de inhoudelijke kwaliteit van de procesbeschrijvingen.	De voortgang van, en de inhoudelijke kwaliteit van de procesbeschrijvingen wordt periodiek gemonitord en besproken met proceseigenaren. Bij de interim-controle van de accountant in najaar 2022 worden de processen opnieuw beoordeeld.	BEL / CZ / B&U	vervallen		Dit is een herhaalde aanbeveling van **Managementletter 2021, aanbevelingen 2 en 4**. De monitoring van de opvolging vindt plaats bij die aanbevelingen.	vervallen
4	**Toename aantal pagina's jaarstukken** De jaarstukken zijn ten opzichte van 2020 met bijna 50 pagina's toegenomen. Advies De accountant adviseert voor behoud van leesbaarheid en informatiekwaliteit te onderzoeken of de jaarstukken compacter en meer op hoofdlijnen kunnen worden opgesteld.	De organisatie onderschrijft het belang van leesbaarheid en informatiekwaliteit van de jaarstukken en heeft hier, ook in de toekomst, vanzelfsprekend veel aandacht voor. De belangrijkste oorzaak voor de toename van de jaarstukken ligt in het feit dat het aantal programma's in begroting en jaarrekening in 2021 is uitgebreid (van 7 naar 8 programma's). Daarnaast is het aantal SiSa regelingen aanzienlijk toegenomen. De jaarstukken zijn ook digitaal beschikbaar via de website van de provincie. Deze versie is in onze ogen voldoende toegankelijk.	CZ/FIN	2023-K2		In volgende jaarrekeningcyclus houden wij rekening met de gegeven adviezen zoals besproken in de Rekeningcommissie. Leesbaarheid en informatiekwaliteit is te allen tijde een punt van aandacht.	afgerond
5	**Workflow nog niet goedgekeurde facturen** Eén ongecorrigeerde afwijking is groter dan de door u vastgestelde rapporteringstolerantie van € 400.000. Deze houdt verband met inkoopfacturen die nog niet zijn goedgekeurd in de workflowmodule, waardoor deze niet als last zijn verantwoord in 2021. Hierdoor zijn de lasten 2021 mogelijk € 420.000 te laag verantwoord en worden de lasten 2022 te hoog verantwoord. Advies De accountant adviseert tijdig de workflow van nog niet goedgekeurde facturen te beoordelen op kosten voor het boekjaar.	We nemen dit mee in de voorbereiding van de controle over het boekjaar 2022. De genoemde ongecorrigeerde afwijking heeft nagenoeg geen resultaateffect doordat deze lasten worden gedekt vanuit de reserves.	CZ/FIN	2023-K1		Gegeven advies heeft betrekking op de uitvoering van de voortgezette controle in het jaarrekeningtraject. In de volgende jaarrekeningtrajecten wordt bij de selectie van de controleren punten rekening gehouden met dit aandachtspunt (opgenomen in actielijst 2023). Wordt daarnaast in controle van VIC op dit proces getoetst.	2023-K1

6	**Onzekerheid vaststellingsovereenkomst** Eén onzekerheid is groter dan de rapporteringstolerantie. Dat betreft een post van € 1,25 miljoen die in de jaarrekening is verantwoord als materieel vast actief. Dit houdt verband met (meer)kosten die de provincie op grond van een vaststellingsovereenkomst betaalt aan een aannemer voor de aanleg van infrastructuur. Op basis van verslaggevingsregels is niet geheel duidelijk of deze kosten voldoen aan de criteria voor investeringen of dat deze als lasten van het jaar 2021 verantwoord.	Het voornemen voor het opmaken van een vaststellingsovereenkomst heeft plaatsgevonden na balansdatum. (31/12/2021) De genoemde onzekerheid heeft betrekking op indirect toerekenbare lasten. Het is provinciebeleid om deze lasten te activeren op het project. Vanwege de tijdigheid van de jaarstukken is besloten om de post niet verder te onderbouwen en als investering aan te merken.	CZ/FIN	afgerond		Dit betreft een incidentele casus bij de jaarrekening 2021 als gevolg van een gebeurtenis na balansdatum. Heeft geen structureel karakter. Vanuit Financiën hebben wij continue aandacht voor de activeerbaarheid van projectkosten.	afgerond
7	**ICT beheersing** De betrouwbaarheid van de ICT-omgeving is belangrijk verbeterd. Enkele onderdelen staan nog open. - Autorisatiebeheer is nog niet volledig geborgd en maatregelen voor ransomware-robuustheid bij de IT dienstverlener zijn niet duidelijk. Het risico bestaat dat onbevoegden toegang krijgen tot het netwerk.	Autorisatiebeheer wordt op dit moment verder ingericht. Het betreft een complex project met zowel een technische kant (systeem) als een organisatiekant (processen). Beide kanten worden meegenomen. De IT auditor heeft aangegeven dat de provincie voor ransomware voldoet aan de norm, aangezien maatregelen zijn getroffen om de gevolgen van een aanval met ransomware te beperken. Ondanks deze maatregelen valt geen garantie te geven dat de provincie niet door een aanval met ransomware geraakt wordt.	CZ/CID	2022-K4		Vanuit het project IAM fase 2 wordt het autorisatiebeheer verbeterd. Momenteel worden de processen voor instroom, uitstroom en doorstroom, inclusief de toekenning van rechten, uitgewerkt. Volgens planning is een autorisatiematrix eind 2022 gereed en heeft ook de implementatie plaatsgevonden in de belangrijkste ICT-systemen. Een belangrijke stap om phishing en ransomware tegen te gaan is de implementatie van multi factor authenticatie (MFA). Eind mei heeft hiervan de implementatie plaatsgevonden binnen PNH.	2022-K4
8	**Lokale heffingen** De paragraaf lokale heffingen moet inzicht bieden in welke beleidsuitgangspunten ten grondslag liggen aan deze berekeningen waaruit blijkt dat de provincie maximaal kostendekkend werkt en hoe deze uitgangspunten bij de tariefstelling worden gehanteerd. De accountant acht dit niet materieel, het ontbreken van de informatie is niet van invloed op het oordeel. Advies De accountant adviseert om deze informatie wel op te nemen in de jaarstukken van volgend jaar.	Bij het opstellen van de jaarstukken is dit advies in acht genomen en is tevens naar de verschillende documenten verwezen op grond waarvan heffingen zijn berekend. Daarnaast gaat de paragraaf tevens in op de mate van kostendekkendheid.	CZ/FIN	vervallen		Dit is een herhaalde aanbeveling van **Accountantscontrole 2020, aanbeveling 8**. De monitoring van de opvolging vindt plaats bij die aanbeveling.	vervallen
9	**Frauderisico-analyse** Uw organisatie beschikt over een eerste inventarisatie, maar nog niet over een actuele frauderisico-analyse die inzicht geeft in de mogelijke frauderisico's en die de beheersmaatregelen benoemt om de gevolgen van frauderisico's zoveel mogelijk te beperken. Hierdoor is fraude-analyse en fraudepreventie geen zichtbaar onderdeel van uw interne beheersing. Wel merken wij uit gesprekken met uw medewerkers dat belang wordt gehecht aan het vermijden en ontdekken van fraude. Advies De accountant adviseert de frauderisico-analyse verder uit te werken en deze periodiek te agenderen in uw management en college van gedeputeerde staten. Dit draagt bij aan het actueel houden van het inzicht in de kwetsbare plekken in uw organisatie. Mogelijke gespreksonderwerpen zijn de aard, frequentie en diepgang van de uitgevoerde frauderisicoanalyses, de uitkomst daarvan en de manier waarop de organisatie de frauderisico's opvolgt en monitort.	De provincie heeft in november 2021 een fraude-beleidsnota vastgesteld. Deze nota besteedt in de breedte en in samenhang aandacht aan fraude, weerbaarheid, ondermijning en misbruik/ oneigenlijk gebruik. Binnen concerncontrol wordt momenteel een frauderisico-analyse opgesteld. Doel is de frauderisico-analyse dit najaar af te ronden. Aansluitend wordt de uitkomst van de analyse gedeeld met de proceseigenaren waarna de beheersmaatregelen binnen de processen zullen worden geïmplementeerd.	AD/CC	vervallen		Dit is een herhaalde aanbeveling van **Managementletter 2018, aanbeveling 16.** De monitoring van de opvolging vindt plaats bij die aanbeveling.	vervallen

Stof tot nadenken

Auteur onderzoek: Randstedelijke rekenkamer

Vastgesteld op: 8 maart 2021

Openstaande aanbevelingen: 1 /14

Nr	Aanbeveling	Bestuurlijke reactie	Eigenaar	Deadline	Voortgang per 1 maart 2022	Status/ Deadline	Voortgang per 1 september 2022	Status/ Deadline
1b	*Rol van provincie bij uitvoering VTH-taken* Stel zo snel mogelijk alternatieve grens- en richtwaarden met betrekking tot geur vast voor Tata Steel.	Tot het najaar van 2020 liep een onderzoek naar de geuremissie van Hoogoven 6 en de Kooksfabrieken (door Witteveen+Bos in opdracht van de OD NZKG). Met behulp van drones hebben we de geuremissie binnen de grenzen van Tata Steel scherper in beeld gebracht. We verwachten dat de OD NZKG namens ons begin 2021 een definitief besluit kan nemen over geur bij Tata Steel op basis van ons provinciale geurbeleid. Hiermee stellen we ook alternatieve grens- en lichtwaarden voor geur vast voor Tata Steel.	BEL	2021-K4	De OD NZKG heeft op 10 november 2021 namens GS een ontwerp-geurbesluit genomen voor Tata Steel. De OD NZKG beoordeelt op dit moment de ingediende zienswijzen en verwerkt deze beoordeling in het definitieve geurbesluit. Het definitieve geurbesluit wordt verwacht in Q2 van 2022.	2022-K2	Op 24 mei 2022 heeft de OD NZKG namens de provincie ambtshalve het volledige onderdeel geuremissie van de revisievergunning van Tata Steel geactualiseerd en aangescherpt. Met de extra geurvoorschriften zijn alternatieve grenswaarden (een kleinere geurcontour) en een termijn voor de te bereiken geursituatie (halvering van de tijd naar 5 jaar) vastgelegd. Dit besluit staat nog open voor beroep.	afgerond
7	*Vertrouwen omgeving* Herstel het vertrouwen van de omgeving door de omgeving beter te betrekken bij de uitvoering van VTH-taken door na te gaan aan welke informatie de omgeving behoefte heeft en probeer zo veel mogelijk aan die informatiebehoefte tegemoet te komen. De omgevingsmanager, die begin 2020 is ingesteld, en de opening van een fysieke locatie kunnen hierin een rol spelen. Maak daarbij een onderscheid tussen de politiek/bestuurlijke verzoeken voor de provincie en de technische vragen voor de OD NZKG. Logischerwijs moeten de provincie en OD NZKG hun reacties op elkaar afstemmen en als één overheid en met één boodschap richting de omgeving communiceren. Door het beter betrekken van de omgeving kan in de relatie tussen omwonenden en de provincie en OD NZKG een juridisering bij de uitvoering van de VTH-taken wellicht voorkomen worden, waardoor de OD NZKG meer tijd en capaciteit heeft voor het uitvoeren van al haar VTH-taken.	In het Programma Tata Steel 2020 - 2050 staan concrete acties om het contact met de omgeving te verbeteren. Zo is de omgevingsmanager van de OD NZKG gestart, wordt het centraal klachtenloket Tata Steel verbeterd en is een klachtencoördinator aangesteld. En per 1 februari 2021 openen we een kantoor van de OD NZKG in dorpshuis De Moriaan in Wijk aan Zee en worden door de OD NZKG gesprekstafels georganiseerd. Al deze gesprekken en verbeterde informatievoorziening zijn ook bedoeld om bij te dragen aan een vermindering van de genoemde juridisering en om het vertrouwen in van de omgeving te herstellen. We verwachten dat het enige tijd kan duren alvorens dit vertrouwen breed is hersteld. Het is cruciaal om met de omgeving in gesprek te blijven en voortdurend te laten zien welke concrete stappen we als overheden zetten en welke resultaten daarvan verwacht kunnen worden.	BEL	2023-K3	De eerste opiniepeiling is Q4 2021 afgerond. Samen met de IJmond-gemeenten wordt daarnaast gewerkt aan een 'omgevingsoverleg' waarvan het de bedoeling is om in een nieuwe vorm met de omgeving in gesprek te gaan.	2023-K3	De 2e opiniepeiling is voor de zomer van 2022 afgerond en gepubliceerd. Er wordt op veel verschillende tafels in diverse samenstellingen met de omgeving gesproken over Tata Steel en de leefomgeving in de IJmond. Een 'Omgevingsoverleg' zoals bedoeld in het programma Tata Steel (en eerder in deze opvolglijst genoemd) is nog niet gestart. Juni 2022 hebben wij aan een gespecialiseerd bureau advies gevraagd over de beste manier om een goede dialoog te organiseren tussen bewoners, Tata Steel en de overheden. Wij verwachten dit advies na de zomer te ontvangen.	2023-K3

Bron van bescherming

Auteur onderzoek: Randstedelijke rekenkamer

Vastgesteld op: 13 september 2021

Openstaande aanbevelingen: 2 /6

Nr	Aanbeveling	Bestuurlijke reactie	Eigenaar	Deadline	Voortgang per 1 maart 2022	Status/ Deadline	Voortgang per 1 september 2022	Status/ Deadline
6	Verken op welke gebieden de provincie meer kan bijdragen aan de beschermingsmaatregelen die andere partijen nemen en aan het tegengaan van verontreinigingen waar andere partijen verantwoordelijk voor zijn. Deel de uitkomsten met PS en geef aan welke acties uitgevoerd worden.	In het ontwerp Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 hebben wij opgenomen dat wij de gebiedsdossiers zullen evalueren en actualiseren. In deze dossiers worden risico's en maatregelen in beeld gebracht. Wij zullen de verkenning binnen dit kader uitvoeren.	BEL/OMB	2023-K4	6 t/m 11 Deze aanbevelingen worden in samenhang overgenomen als onderdeel van de in het Ontwerp Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022 - 2027 opgenomen evaluatie en actualisatie van gebiedsdossiers drinkwater en bijbehorende uitvoeringsprogramma's. Achtereenvolgens zullen in de planperiode 2022-2027 de volgende stappen worden gezet: · evaluatie en actualisatie gebiedsdossiers en uitvoeringsprogramma's (2022 - 2023) · uitvoering en bewaken voortgang (2023 - 2027)	2023-K4	Evaluatie en actualisatie van gebiedsdossiers en uitvoeringsprogramma's vindt plaats in 2023 – 2024 in plaats van 2022 - 2023. Achtergrond hiervan is dat de evaluatie en actualisatie dan aansluit op de midterm review KRW die in die periode wordt uitgevoerd en dat er intussen geen bijzondere ontwikkelingen zijn in de grondwaterbeschermingsgebieden.	2024-K4
7	Ca na hoe de samenwerking met de drinkwaterbedrijven verder kan worden geïntensiveerd en geef hier in overleg met de drinkwaterbedrijven vorm aan. De drinkwaterbedrijven en de provincie weten elkaar te vinden, maar de drinkwaterbedrijven geven aan dat het overleg frequenter kan en er behoefte is aan meer samenwerking.	Wij zullen in overleg met de drinkwaterbedrijven bepalen op welke punten intensivering nodig is en hoe dit vorm kan worden gegeven.	BEL/OMB	2023-K4				
8	Zorg voor voldoende ambtelijke capaciteit voor het behartigen van het drinkwaterbelang en vergroot intern de bekendheid van de zorgplicht drinkwater en de regelgeving voor beschermingsgebieden. Het blijven uitvoeren (en verbeteren) van bestaande maatregelen en het opstarten van nieuwe maatregelen vraagt de inzet van voldoende ambtelijke capaciteit. In een van de gesprekken is aangegeven dat de provincie relatief weinig capaciteit heeft in vergelijking met bijvoorbeeld de provincie Utrecht. Door meer interne kennisdeling krijgen ook degenen die niet dagelijks met de bescherming van drinkwaterbronnen bezig zijn de zorgplicht beter in beeld.	Wij onderschrijven de suggestie niet dat de zorgplicht voor drinkwater en de regelgeving in de provinciale organisatie onvoldoende bekend zijn. Dat het beeld bestaat dat er in Noord-Holland relatief weinig ambtelijke capaciteit aanwezig is kan te maken hebben met het feit dat de zorg grotendeels is ingebed in bredere programma's, zoals CBG, en niet op zichzelf staat. Wij hebben geen indicaties van maatregelen die moeten worden verbeterd of van nieuwe risico's waar maatregelen nodig zijn. Wij zullen dit verder toetsen bij evaluatie en actualisatie van de gebiedsdossiers en de benodigde capaciteit dan opnieuw bepalen.	BEL/OMB	2023-K4				
9	Actualiseer de gebiedsdossiers en uitvoeringsprogramma's. Ca daarbij na welke lessen geleerd kunnen worden van de actualisaties in andere provincies. Ca in de geactualiseerde dossiers ook in op de waterkwantiteit en de doelen van de Kaderrichtlijn Water voor drinkwaterbronnen. De gebiedsdossiers dateren van 2013-2014 en meerdere betrokken partners geven aan dat de dossiers verouderd zijn en dat de provincie haar regierol bij het actualiseren van de gebiedsdossiers niet oppakt. De Stuurgroep Water adviseert de gebiedsdossiers zes jaarlijks te actualiseren. Maatregelen in de uitvoeringsprogramma's baseren zich op de problemen en risico's die in de gebiedsdossiers naar voren komen.	Wij hebben in ons ontwerp regionaal waterprogramma opgenomen dat wij de gebiedsdossiers zullen evalueren en actualiseren. Het waterkwantiteitsvraagstuk is hiervan geen onderdeel, de doelen van de Kaderrichtlijn Water (geen toename van de zuiveringsinspanning) uiteraard wel. Voor wat betreft het waterkwantiteitsvraagstuk verwijzen eveneens naar ons ontwerp regionaal waterprogramma waarin is opgenomen dat wij participeren in onderzoek naar nieuwe winplaatsen. Met betrekking tot het advies van de Stuurgroep Water om elke zes jaar de gebiedsdossiers te actualiseren verwijzen wij naar onze reactie op de tweede conclusie in het rapport en naar aanbeveling 8.	BEL/OMB	2023-K4				
10	Organiseer structureel gebiedsgesprekken. Zorg daarbij dat de vertegenwoordigers van de betrokken partijen vanuit verschillende relevante expertises aan tafel zitten. Gebiedsgesprekken tussen de provincie, het drinkwaterbedrijf en de gemeente waar onder andere de status van ruimtelijke ontwikkelingen wordt besproken vinden niet structureel plaats. De gebiedsgesprekken zijn de afgelopen vier Jaar niet gehouden.	Wij zullen dit doen, te beginnen met de genoemde evaluatie van de huidige gebiedsdossiers. Wij zullen de frequentie van de overleggen met betrokken partijen bepalen. Vanwege de raakvlakken met andere beleidsvelden (met name ruimtelijke ontwikkeling en milieu) zullen wij aansluiting zoeken bij bestaande overlegstructuren zoals bij het programma GBG. Op deze manier willen wij conform wensen van geïnterviewden samenhang aanbrengen tussen preventie, sanering en beheersing van verontreiniging.	BEL/OMB	2023-K4				
11	Bewaak de voortgang van de maatregelen uit de uitvoeringsprogramma's en communiceer hierover richting de betrokken partijen.	In onze reactie op conclusie 2 hebben wij aangegeven dat alle maatregelen zijn uitgevoerd of in uitvoering zijn. In de hiervoor genoemde gebiedsgesprekken zullen wij de voortgang bespreken.	BEL/OMB	2023-K4				
12	Ca met de OD NZKG in gesprek over mogelijke verbeteringen van het toezicht en de handhaving in de beschermingsgebieden. Bespreek ook welke gevolgen dit heeft voor de benodigde capaciteit van de OD NZKG. Deel de uitkomsten met PS en geef aan welke acties uitgevoerd worden.	Wij nemen de aanbeveling over. Binnen de OD NZKG is een 'Uniform Uitvoeringsniveau' vastgesteld. Een van de uitgangspunten hierbij is het Risico en Informatie Gestuurd Werken. Dit betekent dat de inzet van de OD NZKG grotendeels wordt bepaald door analyses van informatie (ofwel signalen) uit het werkveld. Zie ook volgend punt.	BEL/OMB	2022-K4	Deze aanbevelingen worden verwerkt in de VTH opdrachten aan ODNZKG (jaarlijks).	2022-K4	De jaarlijkse opdracht aan ODNZKG wordt in december 2022 door GS vastgesteld.	2022-K4
13	Volg de aandachtspunten die uit de gebiedsschouwen komen op en communiceer over de voortgang richting de betrokken partijen. Uit de door de OD NZKG uitgevoerde gebiedsschouwen zijn meerdere aandachtspunten gekomen. De opvolging van de aandachtspunten wordt niet systematisch bijgehouden.	Wij zullen de aanbevelingen uit de gebiedsschouwen betrekken in het hiervoor genoemde 'Uniforme Uitvoeringsniveau'. In plaats van eens in de drie jaar een aparte schouw voor één onderwerp uit te voeren willen wij door goede informatie uitwisseling continue de situatie volgen. Op deze manier kunnen ongewenste situaties worden voorkomen en kan indien nodig tijdig worden ingegrepen.	BEL/OMB	2022-K4				

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. J.M. Bierhuizen
AD/CC

Telefoonnummer +31631690638
bierhuizenj@noord-holland.nl

Verzenddatum

- 5 OKT. 2022

Kenmerk
1891544/1891553

Uw kenmerk

Betreft: Auditopvolging peildatum september 2022

Geachte leden,

Wij hebben de auditopvolging peildatum september 2022 in onze vergadering van 4 oktober 2022 vastgesteld.

Auditopvolging is een instrument om de aanbevelingen van de Randstedelijke Rekenkamer, de externe accountant, de provinciearchivaris en Concerncontrol systematisch door te voeren in beleid en uitvoering. Het dient tevens als verantwoordingsinstrument naar PS en sturingsinstrument voor PS. Per halfjaar wordt gerapporteerd aan de directie, GS en PS.

Bijgaand ontvangt u de *notitie auditopvolging* en de *auditopvolgingslijst per 1 september 2022.* De notitie bevat een analyse van de status van de openstaande aanbevelingen per 1 september 2022. De stand van zaken zelf ligt vast in de genoemde lijst.

De volgende auditopvolging waarmee wij u informeren, is de auditopvolging peildatum maart 2023.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
J. Olthof

2 bijlage(n)

- Notitie auditopvolging
- Auditopvolgingslijst per 1 september 2022

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08